

2vols

45 2vols

BESCHRYVINGE

DER

STADT

AMSTERDAM.

VERKLAARING
DES
TYTELPRINTS.

't Hoogstaat'lijk Beeld, dat we, als een fiere Bruid,
Op 't Waterhoofd van graauw Arduin aanschouwen,
Beeld Amsterdam Europaas Hoofdstad uit,
Met haar volmaakte en prachtige Gebouwen.
Tot blyk, dat zy van d'edele Natuur
Tot lydsaamheid en handel is geschapen,
Houd d'eene hand de Koopstaf van Merkuur,
Daar d'andre stut, het Drygekruiste Wapen.
De Faam, die nooit iets looff'lyks zwygen zal,
Doet Aarde en Zee van haare grootheid waagen:
Zy trekt de vier Gedeeltens van 't Heelal,
Om Amsterdam haar schatten op te draagen.
Haar Minnaar, 't Y, die ge op de voorgrond ziet,
Roemt op haar deugd en Goddelyk vermoogen,
Terwyl de zuiv're en vischryke Amstelvliet
Zich bakert in de glans van haar' schoone oogen.
De Wysheid, die gy in 't verschiet aanschouwt,
Heeft zy de Hoed van Vryheid opgedraagen,
Haar Voorrecht, Wet en Handvest toevertrouwt,
Ten trots van die haar poogen te belaagen.
Maar welk een Beeld vertoont zich voor myn oog?
't Is Godsdienst, die, geheel hervormt van zeden,
Het Wierook brand en offert naar om hoog,
Om d'Overvloed te trekken naar beneden.
Gerechtigheid, oprecht en vroom van aard,
Ziet deze Maagd ontzachchelyk na d'oogen,
Terwyl zy voert, by 't uitgetoogen Zwaard,
Een Schaal, daar goed en quaad op werd gewoogen.
Daar opent zich het Hemelsch Blaauw Gewelf!
Gewis zal zich daar uit iets groots vertoonen.
't Schynt Overvloed; O! Ja, zy is het zelf,
Om Amsterdam, die Grootvorstin te kroonen.
Zy is, na 'k merk, met Eeuwigheid verzelt,
Een Zinnebeeld daar myn gedachte in smelt

F. RYK.

BESCHRYVINGE
DER STAD
AMSTERDAM
EUROPA
AFRICA
P. Zideman, delt. G. v. Gouwen sculp.

BESCHRYVINGE
VAN
AMSTERDAM,

Zynde een Naukeurige verhandelinge van desselfs eerste Oorspronk uyt den Huyse

DER HEEREN VAN

A M S T E L,

EN

AMSTELLANT,

Haar Vergrootingen, Rykdom, en Wyze van Regeeringe, tot den Jare 1691.

Voor dezen uit verscheide Oude Historie-Schryvers by een gesteld, en uytgegeven; En nu uit een meenigte van Oude Schriften, Authentyke Stukken, en met kopere Afbeeldingen verciert, nooit voor desen gedrukt geweest, beschreven, en vermeerdert

DOOR

CASPARUS COMMELIN.

t'AMSTERDAM,

By de Wed. AART DIRKSZ. OOSSAAN, Boekverkoopster op den Dam.

M DC XCIV.

O C T R O Y.

De Staten van Holland en West-Vriesland; doen te weten: Alsoo Ons vertoont is by AERT DIRKSZ.
OOSSAEN, Boeckverkooper, Borger ende Inwoonder der Stad Amsterdam; dat hy Suppliant onder
nanden hadde genomen het drucken der Beschrijvinge van Amsterdam; mitsgaders hare eerste ootspronck
uyt de *Huysen van de Heeren van Amstel ende Amstelland, met een verhael van haer leven, dappere Krijgsdaden, Amsterdams*
kleyne beginselen, outheyd, bemueringe ende verscheyde vergrootingen, met dese laatste daar inne begrepen, de gelegentheyd
der Stad, hare voornaemste Gebouwen, ende wyse van Regeeringe, met een Historisch verhael vervattende 't geene in, ende
omme de selve Stad, van den beginne af tot desen tegenwoordigen Jare 1687. was voorgevallen, uyt verscheyde oude ende nieu-
we Hollandsche Kronijcken, Beschryvingen, Brieven, Willekeuren &c. by een vergadert, met een byvoegsel van de namen der
Regeerende Heeren; beschreven door Arnoldus Montanus, Tobias van Domselaer, Isaac Commelin, D.O. Dapper, ende nu laest
door T. van Domselaer, en C.C. vermeerdert, tot den Jare 1687. incluys, verçiert met veele schoone Platen, soo van oude
als nieuwe Gebouwen, ende Wapenen van alle de Regeerende Heeren, &c. in folio. Doch alsoo dit werck den Suppliant
met een seer groote kosten ende moeyten soude moeten uytbrengen ende in 't licht geven, ende hy beducht wesen-
de dat het voorsz Werk hem door verscheyde baetsoeckende menschen soude nagedruckt, ende de Plaeten naer-
gemaeckt werden, in een kleynder en ander formaet, ofte op andere namen uytgegeven werden, ofte van buyten
elders gedruckt, onder het gebied van Ons gebracht, omme aldaer verhandelt ende verkocht te werden, om 't sel-
ve voor te komen; Soo keerde den Suppliant hem tot Ons, ootmoedelyk versoeckende, dat het Onse goede wille
ende beliefte zyn mochte, den Suppliant te verleenen Brieven van Octroy ende Privilegie voor den tijd van vijftien
eerstkomende ende achter een volgende Jaren, omme de voorsz Beschrijvinge van Amsterdam, en in voegen als bo-
ven was gemelt, alleen te mogen drucken, uyt te geven, ende verkoopen, in soodanigen formaat, 't sy in het groot
ofte kleyn, ofte andersints, naer dat het den Suppliant best ende dienstig soude oordeelen, met expres verbod, dat
niemant buyten den Suppliant, onder 't gebied van Ons, het selve Boek in 't geheel ofte stucx-gewijs, in een groo-
ter ofte kleynder formaet, of in eenige andere Talen souden mogen naerdrucken, ofte de Platen naer maecken, uyt
te geven ofte te verkoopen, directe ofte indirect, onder wat pretext dat mochten zyn, 't zy van een ander Autheur
ofte formate, ofte eenige naergedruckte exemplaren van buyten dese Provintie inkomende, onder 't gebied van
Ons te brengen, veel min te venten, ofte verkoopen, ofte andersints te distribueren, op sekere groote pœne, daer
jegens by Ons tegens de Contraventeurs te statueren. SOO IS'T, Dat Wy de sake ende 't versoek voorsz over-
gemerckt hebbende, ende genegen wesende, ter bede van den Suppliant, uyt Onse rechte wetenschap, souveraine
macht ende authoriteyt den selven Suppliant geconsenteert, geaccordeert ende geoctroyeert hebben, consenteren,
accorderen ende octroyeeren by desen, dat hy geduyrende den tijd van vyftien eerstkomende en achter een volgende
Jaren het voorsz Boek, de *Beschryvinge van Amsterdam*, en alles geintituleert als boven, binnen den voorsz Onsen
Lande, alleen sal mogen drucken, doen drucken, uytgeven en verkoopen. Verbiedende daerom alle ende eenen
ygelyck de voorsz. *Beschryvinge van de Stad van Amsterdam* &c. in soodanigen formaet, 't zy in het groot ofte in het
kleyn, in 't geheel ofte stucx gewys, of in eeniger hande Talen ofte Plaeten, onder wat pretext het mochte zyn,
naer te drukken ofte elders naer gedruckt, binnen den selven onsen Lande te brengen, uyt te geven ofte te verkoo-
pen, op verbeurte van alle de naergedruckte, ingebrachte ofte verkochte exemplaren, ende een boete van drie hon-
dert guldens daer en boven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier die de calange doen sal, een
derde part voor den Armen der plaetse daer het casus voorvallen sal, ende het resterende derde part voor den Sup-
pliant. Alles in dien verstande, dat Wy den Suppliant met desen Onsen Octroye alleen willende gratificeren tot ver-
hoedinge van sijne schade, door het naerdrucken van 't voorsz. Werck, daer door in geenigen deele verstaen den
inhoude van dien te authoriseren ofte te advoueren, ende veel min het selve onder Onse protectie en beschermin-
ge eenig meerder credit, aensien ofte reputatie te geven; Nemaer den Suppliant in cas daer in yets onbehoorlyckx
soude mogen influeren, alle het selve tot sijnen laste sal gehouden wesen te verantwoorden, tot dien eynde wel ex-
pressely k begeerende, dat by aldien hy desen Onsen Octroye voor het selve Werck sal willen stellen, daar van gee-
ne geabbrevieerde ofte gecontraheerde mentie sal mogen maecken, nemaer gehouden sal wesen het selve Octroy
in 't geheel en sonder eenige missie daer voor te drucken ofte te doen drucken; ende dat hy gehouden sal zyn een
exemplaer van het voorsz. Boek gebonden ende wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van onse Uni-
versiteyt tot Leyden, ende daer af behoorlijk te doen blyken, alles op pœne van het effect van dien te verliesen.
Ende ten eynde den voorsz. Suppliant desen Onsen consente ende Octroye moge genieten als naer behooren, Lasten
Wy allen en een ygelyken, die 't aengaen mach, dat hy den Suppliant van den inhoude van desen, doen, laten ende
gedogen, rustelyk, vrediglyk ende volkomentlyck genieten en gebruyken, cesserende alle belet ter contrarie. Gedaen
in den Hage onder Onsen groote Zegele hier aen doen hangen, den xix. Maart, in 't Jaer Ons Heeren en Zaligmaker
duysent ses hondert seven en tachtig.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van de Staten,

Was getekent,

SIMON van BEAUMONT.

Ick ondergeschreven hebbe verkocht en getransporteert aen Casparus Commelin, *gelijck ick doe by dese, de Privilegie,*
verleent by haer Ed: Gro: Mog: de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, op de Beschrijvinge van de Stad Amster-
dam, &c. &c. in dato den 19 Maert 1687. Actum in Amsterdam, den 30 Maert 1687.

Was getekent,

AERT DIRKSZ. OOSSAAN.

AAN

HAAR EDELE GROOT ACHTBAARHEDEN

DE HEEREN

VAN DEN

GERECHTE

DER STAD

AMSTELREDAMME;

Mr. JACOB JACOBSZ. HINLOPEN,

HOOG-SCHOUT.

Mr. JOAN HUYDEKOOPER,

Ridder, Heere van *Maarseveen*, *Neerdijk*, &c.

JOANNES HUDDE,

Mr. NICOLAAS WITSEN,

Mr. JACOB BOREEL,

BURGERMEESTEREN.

Mr. DIRK BAS,

Mr. FRANCOIS de VROEDE,

Mr. ALBERTUS GEELVINK,

Mr. JOAN GRAAFLAND,

Mr. JOAN BLAAU,

JACOB SCOT,

Mr. CORNELIS BORS van WAVEREN,

Mr. ADRIAAN DUYVENSZ.,

Mr. WILLEM SIX,

SCHEPENEN.

Mitsgaders

AAN

DE WEL EDELE ACHTB: HEEREN

Mr. JAN CORVER,

Mr. NICOLAAS OPMEER,

Mr. GERARD BORS van WAVEREN,

JOAN de VRIES,

OUD BURGERMEESTEREN;

DE EDELE MANHAFTE HEEREN

Mr. DIRK MUNTER, *Oud Schepen en Raad*,

Mr. JOAN GEELVINK,

Colonellen der Amsteldamsche Burgerye:

EN AAN DE HEEREN MYNE NEVEN

CORNELIS VALKENIER, *Oud Schepen en Raad*,

Mr. ABRAHAM van den ENDE, *Rechtsgeleerde*,

EN

Mr. NICOLAAS PATER, *Meester Knaap van Gooiland.*

Werd Onderdaniglijk opgedragen, deze vermeerderde Beschrijvinge der Stad *Amstelredamme*,

DOOR

Haar Verplichten Dienaar

CASPARUS COMMELIN.

CASPARUS COMMELIN

Aan den

L E E Z E R.

Beſcheyden Leezer.

Eſe *Beſchrijvinge* der vermaarde Koop-ſtad *Aemſtelredamme*, de Wereld als mijn geheel eigen Werk op te dringen, is mijn oogwit niet, dierhalven heb ik noodig geoordeeld den Leezer voor af te doen zien, wat Mannen in haren tijd voorheen hen Arbeid niet hebben geſpaart in het beſchrijven der aloudheyd, voortgang, toeſtant, Inwoonders en Burgeren dier Stad; Ten welk een einde ik voor af laat gaan, het *Nodig-Bericht aan den Leezer* voor de *Beſchrijvinge* der gemelde Stad, in Quarto gedrukt, door wijlen den Heere *T. v. Domſelaar* daar voor geſteld, luydende.

E*Enige Geleerde, en in de Hiſtorien wel ervarene Mannen van onſe tijden, als,* Cluverus, Douſa, Scriverius, Voſſius, Schriek, Pontanus, Boxhornius, Dapper, *en meer andere, hebben zich ondernomen, den eerſten Oorſpronk, Naam, Woonplaatſen, en vordere gelegentheden, der oude* Bataviſche *volkeren, nu* Hollanders *genaamt, naaukeuriglijk t'onderſoeken, en alle duyſterheden, in de zelve voorvallende, te verlichten: Hier toe gebruyktenſe verſcheyde Oude Uytheemſe, (alſoo het deſe Landen doenmaals aan Inheemſe ontbrak) zoo Griekſe als Latijnſe Hiſtorie- en Land-beſchrijvers, als* Ptolomeus, Strabo, Tacitus, J. Cæſar, Plinius, Suetonius, Dion Caſſius, *en diergelijke meer, die al over duyſend Jaren geleeft, en verre van onſe Landen gewoont hebben, hoewel* Tacitus *in* Duytsland, *en* J. Cæſar *in* Vrankrijk *geweeſt zijn. Maar d'eerſtgenoemde Schrijvers van onſe eeuw, de namen der Landen, Steden, Vloeden, en Volkeren, zoo als die van de voorſeyde Uytheemſe Schrijvers in hun ſpraak genaamt worden, verklarende, en op de hedendaagſe namen toepaſſende, zijn zoo verſcheyden van gevoelen, dat men twijffelt, wie van alle naaſt aan de waarheyd geraden heeft. Want yder poogt niet alleen zijn voorſtel vaſt te zetten, maar verwerpt dat van d'andere volkomentlijk, ja ook wel, het gene zy zelfs te vooren, eenige jaren geleden, geſchreven, en uytgegeven hadden. En dit kibbelen blijft niet alleen in d'aaloudheyd ſteeken, maar komt al tot omtrent 't Jaar* acht hondert, *na* Chriſti *geboorte, als wanneer men twiſt, of* Diederik, *d'eerſte* Graaf *van* Holland, *uyt den huyſe der* Koningen *van* Vrankrijk, *of der* Vrieſen, *geſprooten was. Eyndelijk heeft den zeer geleerden, en kort bondigen* A. Montanus, *mede een verhaal van d'oude en eerſte Inwoonders van* Amſtelland *uytgegeven, 't welk, als het eerſte Boek deſer Beſchrijvinge, tot des zelfs voorbereydinge, voor gaat.*

Als Ik, door zonderlinge yver aangeport, beſig was, om eenige zekerheden van Amſterdams *eerſte beginſelen en oudheyd, niet uyt d'Oude Uytheemſe, want de zelve, wiſt ik wel, hier toe ondienſtig te zijn, maar uyt d'Inheemſe Kronijk-ſchrijvers van* Holland, *en hare nabuuren, (waar 't mogelijk) uyt te vinden: heb ik den naam* Amſterdam, *of anders* Amſtel, *en* Amſtels Veſten *(die noch ouder is) voor den Jare* 1203, *in geen Kronijken of Hiſtorien konnen gewaar worden. Doch wel die van den doorluchtigen Stam van* Amſtel *en* Amſtelland, *de welke al omtrent 't Jaar* 1019, *zoo in d'oude Hollandſe, als Stichtſe Kronijken gevonden worden: En nademaal* Amſterdam *en* Amſtelland, *onder de gehoorſaamheyd van deſe* Heeren van Amſtel, *(ſchoon dat het wel eer een* Leen *van de Kerk van* Uytrecht *geweeſt is) tot den Jare* 1296 *toe, geſtaan heeft, vond Ik geraden, om tot een Inleyding van deſe Amſterdamſe Beſchrijvinge, (daar toe Ik het zelve noodzakelijk bevond,) te konnen dienen, een verhaal van 't leven en de dappere krijgsdaden deſer oude, en doorluchtige* Heeren van Amſtel, *te laten voorgaan: En hier mede beſig zijnde, vond Ik my, door de t'zamenſweering van onſen laatſten* Heer Gijsbrecht van Amſtel, *zoodanig in de geſchiedenis van 't vangen en ombrengen van* Floris de vijfde, Grave van Holland, *(een van de wonderlijkſte voorvallen der oude Hollandſe Graven) in gewikkelt, dat my noodig docht, deſe gantſe Hiſtorie, als* Amſterdam *in verſcheyde gelegentheden rakende, mede hier in te begrijpen; te meer, dewijl my noyt eenig verhaal van deſe geſchiedenis heeft konnen voldoen. Hier over heb Ik alles dat Ik vinden kon, en tot 't verhaal van deſe zaak dienſtig was, met 't gene voor, en na, ter oorzaak van 't zelve voorviel, wijtloopiger beſchreven, als iemand (mijns wetens) ooyt gedaan heeft. Vind ook niet vreemt, dat ik eenige vaarſen, ja heele uytkomſten uyt het noyt genoeg gepreſen Treurſpel van* Gerard van Velzen, *door dien dapperen*

* Ridder

Ridder en Drost van Muyden, P.C. Hooft, zoo staatkondig gestelt en berijmt, hier in voeg; nademaal hy onsen Heer Gijsbrecht van Amstel, zoo bezadigt en verre ziende, doet spreken, en zijne medemakkers, (die hem met een zacht lijntjen, zonder hun uyterste meyning te kennen te geven, aan haar zijde hadden gekregen) over hare-dolle wraakzucht, bestraft, en hun voornemen, van den gevangen Graaf Floris uyt het Land te voeren, tegen spreekt.

Melys Stocke, Rijmer van d'oude Hollandse Rijm-kronijk, die ten tijde van de voornoemde Floris de Vijfde, Grave van Holland &c. voor den Jare 1296, en een ruyme tijd daar na, noch leefde, is d'oudste, en eerste die van Aemstel en Amstels Vesten, omtrent 't Jaar 1203, en volgens op 't voornoemde Jaar 1296, van Aemstelredam, eenig gewach maakt. Daar na volgen de twee Tolvry-brieven van de voorsz. Graaf Floris, in den Jare 1275, en 1291. maar geen van alle doet ons eenige opening, van Amsterdams gelegenheyd, tot dat in 't Jaar 1342, Graaf Willem van Henegouw, den Poorteren van Aemstelredamme, vergunt eenige Keuren en Vryheden, en verscheyde omleggende plaatsen noemt, zoo verre die zelve zullen strekken, van welke tegenwoordig geen kenbaar zijn, als de Nesse, en het Ye: Voorts vind men ook in desen Brief, dat Amstelredamme doenmaals al met een Graft omvangen was. Na desen zijnder noch meer Graven gevolgt, die de Vryheyd van dese Stad hebben uytgebreydt, doch noemen geen plaatsen, als de Voolwijk, die nu bekent zijn. En dit is al het bescheydt en onderrechting, die tot den Jare 1500 toe, van de gelegenheyd van Amstelredam beschreven is: Uyt de zelve heeft D. Stalpaart, Stads Bouwmeester, in zijn groote nieuwe Kaart, onlangs uytgegeven, des Stads grootte, omtrent 't voornoemde Jaar 1342, (volgens zijn meyning) aangewesen, uyt welke aanwijzinge Nikolaas Visscher, in desen Jare 1665, een kleyne afbeelding heeft laten uytgaan, daar by de Stede Amsterdam aan d'Oost-zijde des Damraks, alleen stelt bebouwt te zijn, en voorts de genoemde plaatsen, in den voorseyden Brief van 't Jaar 1342, na sijn goetvinden daar by stellende. Doch dit zijn slechs gissingen, die op losse inbeeldingen van een swakke gront gevestigt zijn. Maar beter heeft zeker Amsterdams Borger, C. van Hartoghvelt, voor weynige Jaren overleden, deses Stads gedaante en gelegentheyd vertoont, in zeker Kaartjen, dat men in 't eerste Deel van 't derde Boek deser Beschrijving met zijn aanwijzingen, sal konnen nasien.

Voorts vinden wy een korte beschrijvinge van Amsterdam, gedaan omtrent 't Jaar 1500. van een onbekenden Schrijver, die achter J. Pontanus Amsterdamse Beschrijvinge gedrukt is. Veertig Jaren daar na, is by Cornelis Antonisz, Schilder en Inwoonder van Amsterdam, met Keyserlijke Majesteyts vryheyd, in den Jare 1544. uytgegeven een groote Kaart van deses Stads gelegentheyd, in houte Platen gesneden, vertoonende zeer net, en volkomen de Stad, zoo als die in zijn muuren (in 't Jaar 1482. begonnen) met alle de Kloosters, gelegen was: na welke aftey-kening d'afbeelding, in 't tweede Deel deses derden Boeks, van stip tot stip, door Isaak Commelin nagevolgt, te zien is. Zedert die tijd, is'er noch een groote Kaart, vertoonende des Stads tweede vergrooting (in den Jare 1593. begonnen) by Klaas Jansz. Visscher uytgegeven, die daar na, doen de Stad in 't Jaar 1613, voor de derde maal vergroot wierd, van verscheyde andere Kaarten gevolgt is.

Daar op heeft den geleerden J. I. Pontanus, Professor der hooge Schoole tot Harderwijk, en Histori-schrijver des Konings van Denemarken, en des Vorstendoms Gelre, zijn beschrijving van Amsterdam, eerst in 't Latijn, en daar na in Nederduyts, uytgegeven; Dese is in 't Jaar 1614. gedrukt. Verscheyde nette Kaarten zijn, sint die tijd, aan den dag gekomen, zoo by Visscher, d'Heer Schepen J. Blaeu, en ook een groote, by J. Kolom. In welke laatste, even voor den aanvang van dese nieuwe, en alderleste Vergrooting (zeer naaukeurig verbetert) de hoedanigheyd der Stad, zoo als die in den Jare 1658, geweest is, vertoont word. Omtrent dertig Jaren na 't uytkomen van J. Pontanus beschrijving, heeft J. Liscali een korte doch bondige beschrijving deser Stad, te zamen gestelt, die in Nederlands Stede-boek, by d'Heer J. Blaeu uytgegeven, te lesen is. Niet lang daar na, heeft zeker Liefhebber, (om tot de beschrijving van Amsterdam een Inleyding te maken) begonnen alle de Steden en Landen, daar Amsterdam handelde, en Scheep-vaart had, te beschrijven, doch eer dit ten halven was afgedaan, verraste hem de dood. Een ander was alsoo verre gekomen, dat al verscheyde bladen, daar in de Stad met haar muuren beschreven was, afgedrukt waren; maar dit werk is (Ik weet niet om wat reden) blijven steeken, en de gedrukte bladen, voor vuyl papier verkocht. In de beschrijvinge der zeventien Nederlanden, door Guiciardijn, is Amsterdam ook beschreven, en namaals met byvoegsels in Franse spraak, herdrukt, en ten lesten, door P. van den Broek in 't Nederduyts noch vermeerdert, en uytgekomen, maar al te los en kort overgeloopen. M. Z. Boxhornius in zijn Toneel der Hollandse Steden, heeft Amsterdam met beter ordre, als de voorige, doch al mede te kort voor zoo een groote Stad, aangetast, en wijst zijn Lezers na de beschrijvinge van Pontanus. Isaak Commelin heeft ook eertijds van zinne geweest, Amsterdam wijdloopig te beschrijven, doch heeft het (behalven 't geen men in dese Beschrijving zien kan, als het tweede Deel van 't derde Boek, en 't meerendeel der Gebouwen van 't vierde Boek) in een kort begrijp, doch zeer bequaam alles aanroerende, verandert, dit is gedrukt achter de Reysen van Vrankrijk.

VOORREDEN.

Ten leſten komt Melchior Fokkens *van* Groeningen, *en vat dit werk, dat veele andere te zwaarwichtig ſcheen, ſtoutmoedig aan, en brengt het in een boekjen, van omtrent zeſtien vellen papier, dat verſcheyde malen herdrukt is, daar in hy zeer weynig van* Amſterdams *oorſpronk, oudheyd, regeering, gebouwen, en geſchiedeniſſen verhaalt, maar beſchrijft, by na, al te nauwkeurig de uyterlijke hoedanigheyd des zelfs, doch dit is daar na vergroot, en met meerder omſtandigheyd, in twee Deelen uytgegeven. Daar op is gevolgt,* Dr. O. Dapper, *die verſcheyde ſtukken, in zijne beſchrijvinge, breed genoeg, en andere kort genoeg, (miſſchien door den Uytgever, al te haaſtig aangeport) heeft over geloopen.*

Dit is alles (mijns wetens) 't geen dat'er tot noch toe, van Amſterdam *is te voorſchijn gekomen, behalven 't geen in de groote Hollandſe Kronijk, en die van d'Uytrechtſe* Beka, *en* Heda, *met hare aanteykenaars, te vinden is, alles d'oudheyd aangaande, maar de Steden* Dordrecht, Haarlem, Leyden, Vlaardingen, &c. *werden veel eerder, en meerder, in de voornoemde Kronijken, als ook in 't* Goudſe *Kronijkjen, en dat van* Veldenaar, *en andere, gedacht en aangewezen, als* Amſterdam, *waar uyt blijkt, dat deſe Stad niet alleen jong, maar ook in haar beginſelen, van weynig belang, ongeacht, en van kleyn vermogen geweeſt is.*

Uyt deſe genoemde Kronijken, Beſchrijvingen, verſcheyden Handveſten en oude Brieven, hebben wy het aanmerkens waardigſte, in deſe Beſchrijvinge te zamen getrokken: ook zal de Lezer *in de Godshuyſen, oude Stad, en die Gebouwen, veele naauwkeurigheden ontmoeten, die noyt te voorſchijn zijn gekomen. 't Vijfde Boek van des Stads Regeeringe, is gebleven by de beſchrijvinge van* O. Dapper, *behalven dat Ik achter aan 't zelve de ordre op den Brand, Ysbijten, en eenige geleerde Mannen heb by gevoegt: Als ook in 't zeſte Boek, de geſchiedeniſſen, eerſt van* 60, *en daar na van noch* 12 *Jaren, die hier* t'Amſterdam *voorgevallen, en van* O. Dapper *over geſlagen zijn.*

Deſe Druk dan uytverkocht zijnde, waren eenige voornemens 't zelfde weder ter Drukperſſe te brengen; maar konden haar daar toe niet begeven, dewijle ze wiſten dat ik zedert een geruymen tijd verſcheyde oude brieven en gedenkſchriften, my in het *Huysſitten Armen-huys* aan de Oude Zijde voorgekomen, hadde op en doorgeſogt, en daar uyt opgeteekent veelvuldige gedenkwaardige zaken, rakende d'oude toeſtand deſer groote *Stad*; en dat de Heer . . . . . . *Strik*, Oud Burgermeeſter tot *Utrecht*, (een groot beminnaar der Geleerdheyd, en onderſoeker der Oudheden,) my eenige brieven, gekomen uyt de Huyſen van de Heeren van *Mynden*, als mede een Geſlacht-tafel van de Heeren van *Aemſtel*, door de geleerde *Buchelius* uyt oude brieven t'zamen geſtelt, met afbeelding der Zegelen, daar mede gemelde brieven waren gezegelt, had ter hand geſtelt; waarom zy my aanſochten de vooraangeroerde *Beſchrijvinge* te doorbladen, en zoodanige Oudheden, die als noch onbekend, en onder my beruſtende waren, op elks plaats in en tuſſchen te voegen.

Dit werk nam ik op hen verzoek by der hand, en heb alles wat my noch van Outheden uyt eenige *Godshuyſen* middelerwijle was ter hand gekomen, en ook ter *Secretarye* te vinden was, opgeſtelt, gelijk den doorzoekenden en weetgierigen Leezer zal konnen naſpeuren in 't doorbladen van deſe nieuwe of wel tot deſe tijd vermeerderde *Aemſtelredamſche Beſchrijvinge.*

Het heeft my zeer geſmert, dat de Regenten van het *Burger Weeshuys* my geen de minſte toegang hebben willen verleenen tot de oude brieven, in 't *Weeshuys* beruſtende, die aan de *Kapelle ter Heyliger Stede*, de *Carthuyſers*, en die van *St. Lucia Convent* hooren, waar in waarlijk noch meer Oudheden zouden konnen gevonden worden.

Ik hebbe het eerſte Boek, dat van *Aemſtellands* eerſte Inwoonderen handelt, in zijn geheel, zonder daar iets by te doen, gelaten.

In 't tweede Boek, waar in eerſt het Leven en Daden van de Heeren van *Aemſtel*, tot de laatſte ongelukkige Heer *Gijsbregt* toe, is verhaalt, hebbe ik, behalven verſcheyde Tuſſchen en Byvoegſels van Oude Stukken, rakende gemelde Heeren van *Aemſtel* en hare nakomelingen, ook eenige opmerkende zaken onder aan, tot volmakinge en meerder verſtand van de *Hiſtorien*, geplaatſt. Op gelijke manier is in het vervolg van het gemelde tweede Boek,

zijnde de *Beschrijving* van *Aemstelland* , gehandeld ; waar in ook is getoond de gewesene plaatsen van *Aemstels Lusthuys* en den *Reygersbossche*, en hoe dezelve waarschynelijk zijn te gronde geraakt en overstroomt , 't welk ook noçh heden ten dage de boomen, die in die Quartieren onder de Aarde gevonden worden, te kennen geven.

In het derde Boeks eerste Deel, is niet bygekomen, als alleen het geene van den *Hoogen Zeeburg*, en van *Ypesloot*, en der zelver *Sluys* noch te zeggen was ; nevens eenige andere Aantekeningen van oude benamingen van sommige plaatsen en straten in het begin van *Aemstels Stad.*

Tot het tweede Deel des derden Boeks , by mijn waarde Vader zaliger te zamen gesteld, hebbe ik nevens de aanwijsingen uyt oude brieven van veele en verscheydene plaatsen, niet alleen de eerste beginselen, maar ook met de bemuuringe van dese *Stad*, in den Jare 1482., de benaminge van alle om de *Stad* staande gemuurde Toorens daar by gevoegt, zoo als dezelve in de Stads Boeken bekent staan.

Het derde Boeks derde Deel is mede in 't begin uyt oude brieven aangewesen de eerste en tweede Watergraften, die *Aemstels Vesten* eerst tot een *Stedeken* hebben doen gelijkenisse nemen, en het zelve in acht deelen verdeeld, en de namen zoo als die van ouds zijn genoemt daar by vertoont, 't welk kan dienen tot een licht voor de geene, die noch eenige *Oud-eygens* en andere brieven op Huysen in dese oude Stad staande, onder haar mochten hebben, om zulks na te vorschen.

Het Kaartje, by de Heer *Christophel Hartogvelt*, in tekening den nakomelingen nagelaten, word ook vertoont, nevens dat van den Raad en Schepen *Cornelis Anthonise*, hangende ter Thresorie Ordinaris deser Stede, in den Jare 1536. geschildert, en daar na in 't hout gesneden 1544., en met alle desselfs Geestelijke en Wereldlijke Gebouwen in 't licht gegeven, 't welk ons doet zien wat Aal-oud begin *Amstels Vesten* hebben gehad, 't gunt noch in 't derde Deel van dit Boek tot den tegenwoordigen tijd toe word getoont.

Ik hebbe ook in gemelde derde Boeks derde Deel op eenige plaatsen de verscheyde Vergrootingen, en wel voornamentlijk de laatste, van tijd tot tijd vervolgt, en waar eenige verandering zedert den Jare 1664. was voorgevallen, met een weynig tusschenvoegen, zoo als 't zelve ten desen dage is, geholpen.

In het vierde Boek, rakende de voornaamste Gebouwen, hebbe ik in het beschrijven van veele der zelver, groote veranderingen moeten maken, 't welk ik des te vrymoediger hebbe gedaan, ter oorsaak het gemelde vierde Boek 't Werk is van mijn waarde Vader zaliger, en dat eenige Gebouwen als toen noch niet volmaakt waren, die namaals noch zijn aangebouwt, voornamentlijk in 't beschrijven van 't Stadhuys, waar aan men noch arbeyde wanneer de voorige *Beschrijvinge* al gedrukt was, dat by den Leezer kan na gespeurt worden. Vorders vond ik noodsakelijk, om by ider der Gebouwen de bestierders der zelver te voegen, waaromme ik 't Stadhuys afgehandeld hebbende, voor eerst de Namen der Regeerende Heeren, zoo als die van alle oude tijden tot heden toe gevonden worden, daar achter aan heb laten volgen, waar inne noch verscheydene Namen van besondere Collegien, noyt te vooren in de als noch bekende Lijsten gevonden, op hen behoorlijke plaats zijn gestelt. Voort gaande, ontmoette my de Geestelijke Gebouwen, waar in de Kerken de eerste plaatsche hebben ; my quam 't eerste voor de *St. Nicolaas* ofte *Oude Kerk.* De voorige *Beschrijvinge* die daar van waar gemaakt, en 't geene daar van door *Pontanus*, *Dapper* en andere beschreven was, konden my in 't geheel niet voldoen ; maar om die een netter gestalte te geven, heb ik de vryheyd genomen, die zoo van binnen als van buyten op 't aldernaaukeurigst op nieuws te beschrijven en den Leezer voor te stellen, waar in verhoope de ondersoekers der Oudheyd voldaan te zullen zijn.

De

De Regeeringe dan na de *Beschrijving* van 't Stadhuys, (die te vooren by de eerste Druk gesteld wierd als een Byvoegsel,) geplaatst hebbende, vielen mijn gedachten ook zoo om de Kerkmeesteren van alle de Kerken, en de Regenten van de Godshuysen, in dese *Beschrijvinge* verhaalt; achter deselve Kerken en Godshuysen, tot gedachtenisse van de verstorvene Voor-ouderen; noch by de nakomelingen in geheugenisse, te doen wandelen.

In de *Oude Kerk* alles getoont hebbende wat daar in aanmerkens waardig te zien was, konde ik niet voorby gaan de stichtinge van Heer *Jan Eggaart Hartgenszoons Collegie*; tot de Studie en Oeffeningen van dien tijd, het welk wel voornamentlijk bestond, in het leezen van de vier Boeken van den *Hoogen Zin*, zijnde niet anders geweest als *Lombardi Quatuor libri Sententiarum*, ten dien tijde, nevens andere *Scholastique Schriften*; by de *Geestelijkheyd* waardiger als de *Heylige Schriftuure* gehouden; waar uyt men zien kan dat de waarheyd als in een verduysterde Eeuwe, gelijk als in 't graf gedolven lag. Voorts zijn daar hare *Processien* op *Sacraments* en andere dagen, en de bedieninge der *Vicarie*, &c. te zien. Wijders kuntge aanschouwen de *Tombes* van de daar inne begravene Helden.

In de beschrijvinge van de *St. Catharina* ofte *Nieuwe Kerk* zijn de *Grafsteden* van die Manhafte en beroemden *Zeeheld*, de Heer *Luyt. Admiraal de Ruyter*, en ook andere, niet vergeten. Vorders hebbe ook beschreven de *Ooster*, *Eylands*, *Amstel* en *Nieuwe Fransse Kerken*, die zedert de eerste Druk getimmert zijn.

De *Gereformeerde Kerken* afgehandeld hebbende, is de *Lijste* van de Bedienaren des Woords, die ooyt zedert de Reformatie in dese Stad, wanneer die aan der Staten zijde is gekomen, tot dat D°. *Johannes Streso* beroepen en bevestigt is geworden, daar by geplaatst, en een genoegsaam open plaats gelaten, om, terwijle de bladen al lang afgedrukt waren, de daar na beroepene en noch bevestigende Bedienaren des H. Woords, daar achter met de hand, door pen en ink, by te voegen; het welk ook by de *Regeeringe*, *Kerkmeesteren* en *Regenten van Godshuysen*, die verkooren zijn, en noch zullen worden, kan gedaan worden. Alsoo kan ook gedaan worden met de *Predikanten* van de *Fransche* en *Engelsche Kerken*.

Wat aan belangt de *Kerken* van andere Gesintheden, die te vooren daar noch niet waren ingeplaatst, zijn ook, als eerst de *Nieuwe Luytersche Kerk*, op 't naauwkeurigst, zoo in de voetmaat van hoogte en groote, als van binnen, daar in vermeld, waar in wy ook de *Kerkmeesteren* van beyde der zelver *Kerken* hebben plaats gegeven.

Wat die van de *Mennonisten Kerken* belangt, hebbe, by die daar te vooren geweest zijn, noch gevoegt de *Son Kerk*, en de selve ook beschreven; zijnde van daar tot de *Joodsche Synagogen* overgegaan.

Om de Oudheyd niet heel uyt de gedachten te bannen, hebbe ik een kleyne beschrijvinge van de *St. Jacobs Kapel*, my van Kerkmeesteren van de *Nieuwe Kerk* ter hand gekomen, nevens eenige Namen van die daar Kapelmeesters zijn geweest; en wat noch te zeggen was van *St. Joris* of *St. Jeroens Gasthuys*, nu het *Kistemakers Pand*, nevens een Byvoegsel van een oude Brief, rakende de timmeringe van een *Kapel* aan de *Nieuwe Kerk*, aan gehegt. En eer wy tot de *Justitie* en *Godshuysen* over gaan, zijn alle de tegenwoordige *Kerkhoven* op 't laatst plaats gegeven.

By beyde de *Justitie-huysen*, daar in het *Tuchthuys* de eerste plaatse heeft, is weynig gedaan, als de *Brieven van Octroy van de Staten des Lands*, waar op het zelve rust, en daar nevens de Namen der *Regenten*; 't zelfde is ook in 't *Spinhuys* geschied, alleen de *Ordre*, die tot het *Werkhuys* behoort, is daar by gevoegt.

Tot de *Godshuysen* komende, daar in meerder arbeyd is besteed, om zoo

 veel

veel doenelijk was, de zelve als uyt den beginne te voorschijn te brengen, oordeelden wy nodig te wesen, eerst daar van een Generale Beschrijvinge, voorsien met veel Oude Stukken en Herkomsten te geven, eer dat men een particuliere Beschrijvinge van de bysondere *Godshuysen*, Stichtinge, en Bedeelinge, den Leezer quam voor te stellen; daar achter aangelast een *Tafel* der Oude Goude Specien, zoo als die sedert de tijd van Keyser *Maximiliaan*, van tijd tot tijd in Valuatie zijn veranderd; 't zelve is alleen gedaan om die Munt-penningen, die in veele *Oude Eygen Brieven*, waar van zommige noch voor handen zijn, gemeld staan, als de dubbelde Ducaat tegens thien en de enkelde Ducaat tegens vijf gulden word gerekent, te konnen waardeeren, zoo in 't betalen als aflossen der zelve *Oude Brieven*, in gevolge de *Placcaten* van de *Landen* en *Willekeuren* van dese *Stad* daar by gevoegd, nevens twee *Uytspraaken* der *Schepenen*, waar uyt, rakende gemelde Brieven, alles kan nagespeurt worden.

De *Huysittenluyden* zijn in den beginne in die twee *Parochien*, van Oude en Nieuwe Zijde, in oude tijden, door *Kerkmeesteren* bedient, eerder eenige andere *Godshuysen* zijn genaamt geworden, vinden daarom ook in alle *Oude Brieven* de eerste plaats; voorts zijn alle de resteerende Godshuysen, zoo als die in rang volgen, gestelt, en in 't generaal gemeld, eer wy tot de beschrijvinge der Godshuysen komen, en over gaan; alle de bysonderheden, als die van de *Huysitten*, (als best doorsocht hebbende,) te melden, zoude van te langen Asem wesen.

Het Nieuwe *Aalmoessseniers Weeshuys* en hare Ordre, als mede dat van het *Diaconie Weeshuys*, en stichtinge van haar *Oude Vrouwenhuys*; waar op volgt het *Wees* en *Oude Vrouwenhuys* der *Walsche Gemeente*; het *Engelsch Weeshuys*, en 't oprechten van een *Stads Zijde Windhuys*, om de jonge leeglopende Meysjens van straat, en aan 't leeren van een Ambacht te helpen, gestelt hebbende, hebben wy die van de *Luyterse* en *Mennonisten* niet vergeten daar by te plaatsen.

Van de *Godshuysen*, tot de *Stads Gebouwen* over gaande, is by dat van de *Beurs* niet anders gevoegt als de nieuwe Ordonnantie van de Jaren 1667. en 1671.

In 't verhalen van de *Bruggen*, leggende over de Dam-rak, het vernieuwen van de *Nieuwe-brug*, wert getoont de gemaakte *Waterkeering*, waar aan uytgebeeld staat het *Gedenkteeken* in Wit Marmer uytgehouwen, de *Burgermeesterlijke Waardigheden*, de *Wapenen* der *Bouwheeren*, en de tijd, wanneer de eerste *Steen* is geleyt geworden.

Voort gaande, volgt de derde *Waag*, daar op de *Hooftwagt* en *Burger Wachthuys* van de *Reguliers Poort* gemaakt, en 't verleggen der *Boter* en *Kaas Markten*; als mede eenige nieuwe *Ordonnantien* van de *Aschwerkers*, *Wegers* en *Boekhouders* in de *Waag*, van de Jaren 1682. en 1690.

De Instellinge der *Stads Excynsen*, tusschen de Jaren 1300 en 1400, en 't geene van wegens Stads *Excyns* te betalen verschuldigt is, zal hier niet alleen werden gevonden, maar ik hebbe ook tot gerief van een ieder, des noodig hebbende, de dagen en jaren van alle Ordonnantien, Keuren en Reglementen, van tijd tot tijd gemaakt, en des *Stads Excynsen* raakende, naukeurig aangetekent, en laten volgen de Ordonnantien der *Bierdrageren*, en wat meer daar aan hoort.

De Beschrijvinge en ordre des *Lombaarts* ofte *Bank van Leeninge*, en 't geene van deselve is, hebbe ik op nieuws beschreven.

Aangaande de *Schoolen*, die verandert en verplaatst zijn, vind men daar mede, en wat *Professoren* in de *Doorluchtige Schoolen* oyt, zedert des selfs oprechtinge, hebben geleerd.

By het *Medicijns Collegie* is niet veel anders gevoegt, als de ordre voor de *Vroedvrouwen*, gemaakt in de Jaren 1675. en 1682., en voorts de namen

men van de gewesene en noch zijnde *Inspectores*; maar dat van 't *Collegium Chirurgicum* of *Snyburg*, is, dewijl 't vernieuwt en verplaatst is, in 't breede gehandeld.

Daar op de vermaarde nieuwe aangemaakte *Hortus Medicus* of *Artzeny-Hof* volgt.

Hoe de magere *Osse Markt*, en de vordere dependentie van dien op nieuw in den Jare 1681. is gereguleert, als mede de *Opscheepinge* van de *Beesten* hier ter Stede, en aan den *Hoogen Zeeburg*, kan ook daar in nagespeurt worden.

Voorts hebbe alles tot aan het eynde van 't *Vierde Boek*, als Ordonnantien en anders, van 't geene verhandeld is, tot aan de laatste Jaren toe, gelijk mede de *Keuren* en *Ordonnantien*, tot de *Gildens* behoorende, en hoe na de *Overluyden* der *Gildens* den anderen in maagschap, in 't maken van een Nominatie, mogen bestaan, daar by gevoegt.

Tot het *Vijfde Boek* komende, hebbe voor zoo veel de *Regeeringe* aangaat, geen veranderinge gemaakt, maar het by d'eerste Beschrijvinge gelaten, als alleen in de verhandeling der *Wisselbank* eenige Ordonnantie geplaatst.

Het 14. *Hooftstuk*, handelende van de *Schutteryen*, *Soldaten* en andere *Stads Wachten*, zijn zoodanig verandert, als men die van alle oude, tot dese tijden toe, en als dezelve in tijden van nood, voornamentlijk in den Jare 1672 en 1673, en daar naar gereguleert, geordonneert en verandert zijn geworden, daar bygevoegt, met noodige verklaringen van de *Ordre* van gemelde *Burgerschutteryen*, wie de zelve gehouden zijn te moeten doen, in *Tochten* en *Wachten*, en wie daar van vry en niet vry zijn; ook hoedanig ider zich ten tijde van Alarm, &c. zal hebben te gedragen, en ook, hoe de onwilligen, die zich tegen der zelver Ordonnantie komen te vergrijpen, &c. by en in de *Krijgsraad* strafbaar gestelt en verklaart worden. Daar by is ook te zien, hoe de *Schutterye* van tyd tot tyd, zedert de *Reformatie* na de Frontieren uytgecommandeerd, en ook gemarcheert zijn; mede wat vorders daar ontrent aan te merken staat. De Namen der Heeren *Colonellen*, die zedert den Jare 1650. tot nu toe geweest zijn, zijn daar by te zien.

Tot de *Soldaten Ordre* over gaande, hebbe daar niet anders als de laatste ordening gevoegt, zoo ook die van de *Ratelwachten*.

Daar op volgt van 't zelve boek het 15. *Hooftstuk*, met alle de nieuwe Ordres van de *Waterkeering*, *Brandblussen*, *Ys-byten*, en *Stads Lantaarns*.

De *Waterkeeringen* op onderscheydene oorden of plaatsen deser Stad, door den nooit volpreesen *Heer Johannes Hudde*, Regerend *Burgermeester* en *Raad*, uytgevonden, gemaakt, zijn de gedenkwaardigste Werken, die immermeer tot conservatie deser Stad, en der zelver Inwoonders konde dienen, om die door overstroomingen van den woedenden Oceaan, by harde Stormwinden te bevrijden, 't welk ook wijdluchtiger is beschreven, dewijl zulks volkomen mag gestelt en gehouden worden voor een der grootste wonderen des Werelds.

Het Brandbluschen, door de nieuwe geinventeerde *Slang Brandspuyten*, en der zelver Ordre, is mede ten hoogsten roemwaardig.

Hoe het *Ys-bijten* geschied, en door wie 't word volbragt, is mede aldaar ter neder gesteld.

By der *Poorteren* en *Burgeren Recht* zijn eenige nader verklaringen gelast.

De Namen van de Geleerde, Wakkere en Kunstlievende *Mannen*, in de voorige Druk niet bekent, en in dese groote Stad gebooren, voor zoo veel ons bekent is, zijn daar by geplaatst.

De *Ambachts Heerlijkheden* zijn breder en naarder als oyt, van ouds her, beschreven.

Tot het *Zeste* en laatste *Boek* gekomen zijnde, zal den Lezer eerst ontmoeten de *Verbondbrief* der *Edelen* en *Steden*, met *Hertog Willem van Beyeren*, tegen zyn Moeder *Vrouw Margareta*; wat *Privilegien Margareta* aan die van *Zuyd*

en *Noord Holland* gegeven , worden gesien, van datse noyt Oorlog zal beginnen buyten kennisse van de *Ridderen* en *Knapen*, en van de *Steden van Holland*, &c. Daar op vervolgt de komste van *Hartog Aelbregt* binnen *Amsterdam*. Vorder gaande zal bekent worden *'t Houwelijks Contract* tusschen *Vrouwe Jacoba* en *Jan*, *Hartog van Tours*; daar alleen bygevoegt, om dat noyt 't zelve my in eenig Gedenk-boek is voorgekomen; Gy zult ook zien op welke wysen de meeste Steden van de *Hoekse* op de *Kabeljauwse* zyde zyn overgeslagen , na dat *Vrouw Jacoba* die party by *Alten* sloeg. Daar op volgt 't geene *Hartog Philips* in 't begin zyner komste aan de *Regeering* der *Landen* heeft gedaan, dat hy *Amersfoort* belegerde, *Hoorn* ontsette , en andere voorvallen meer, en hoe dat hy, tot *Amsterdam* zynde, die van *Alkmaar* weder toestond deuren in hare Stads Poorten te mogen hangen.

De twist van die van *Enkhuysen* over *'t Paalgeld* tegens dese Stad, en wat uytslag die doen ter tijd heeft gehad; ook zult ge'er bygevoegd vinden verscheyde *Privilegien* door *Karel de Stoute* aan dese Stad verleent; daar op volgt des *Grave Beede* van de *Staten van Holland*; dese ge-eyschte Subsidie was grooter als die oyt by de voorige *Graven* was gedaan.

Ook ziet men de *Zee-ordre* van dese Stad , nevens de *Steden* aan de Zuyder-Zee gelegen, wesende toen ter tijd den *Grave* met Vrankryk in Oorlog; hoe dat de scheepen ten Oorlog mosten worden gemonteert, en hoe haar te houden, in dien ze in een Gevecht raakten met den Vyand , 't welk wel wierd waar genomen.

Daar is de last van *Vrouw Maria*, aan *Amsterdam*, om *'t Slot* van *Muyden* wel te bewaren, te zien; als mede hoe dat dese *Stads Schepen* een *Genueese Kraak*, na een hart Gevecht, veroverden: En hoe *Maximiliaan*, Man van *Vrouw Maria*, aan *Holland* den *Eed* deede, beloovende de Privilegien en Handvesten van *Amsterdam* te handhaven, en de zelve te vermeerderen.

Hoe de Geestelijke Ordre-luyden de Regeeringe van dese Stad tegens de borst was, is na te speuren, om haar aanwas in haar Stad te beletten; waarom zy derhalven verboden dat noch Timmermans, noch Metselaars, aan hare Kloosters iets mochten aanbouwen, noch vermaken.

Amstelredam leenden veel Geld aan *Keyser Karel* , tot verval van den Oorlog, tegens de *Geldersche* en *Uytrechtsche*, &c. in welkers tyd de *Naaktloopers* langs de straat liepen , en wat Belijdenissen zy, ter Executie-plaats gebragt zijnde, deeden. Waar op de *Lijste* vertoont word , wat menschen dat door de *Wederdoopers* in de oproer van haar, en in 't bemachtigen van 't Stadhuys , op den Dam gedood wierden.

't Vervolg van het Tiende Hooftstuk begrypt den inhoud van 't *Placcaat* van *Maria van Parma* tegens 't herbergen van de Predikers, en ook haar last om Ketters te dooden , uyt welken hoofde veele , zoo Mans als Vrouwen, wierden ter dood gebragt , en waar na een *Placcaat* tot *Brussel* wierd afgekondigt tegens de *Herdoopers*. *Jan Huybertse*, geweesen Hooft-Schout in dese Stad, wierd mede van die Ketterye beschuldigt ; zyn beschuldiging en Proces werd vertoont; mede het verbod van te Prediken buyten de *Roomsche Kerken* en *Kloosters*, waar over den *Grave van Hoogstraten* aan *Amsterdam* en andere *Hollandsche Steden* een wydlopige Brief schreef, waar op de dood en Executien van twee *Wederdoopers* is gevolgt, daar van de eene 80 Jaren oud was.

Om dat de *Parochiaanen* en *Cureyten* of Pastooren, van een quaad leven waren, waarom veel eenvoudige de Roomse Kerk verlieten, tracht de *Keyser* zulks door *Placcaten* voor te komen; daar by voegende noch een *Placcaat* tegens de verboden en zoo genaamde Boeken.

Verscheyde *Doopsgesinden* wierden alhier, zoo door *Sententie* van den *Hove van Holland*, als van die van den *Gerechte*, levendig verbrand.

In 't *vervolg van het Elfde Hooftstuk* komt voor , na dat *Keyser Karel* de

Lan-

Landen aan zijn Zoon *Philips* hadde afgestaan, desselfs *Huldinge*, en den *Eed*, als *Grave* van den Lande, nauwelijks gedaan had, of bevestigde aanstonds de bloedige *Placcaten* van zijn Vader den *Keyser*, en stelde de Inquisitie en voerde nieuwe Bisschoppen in.

De Reformatie der Kerken brak echter in *Holland* door, ontrent welke tijd den Geleerden *Sartorius Aemsteldammer*, onder den naam van *Johannes Tosarrius*, tot Basel, zijn verklaringe over de Groote en Kleene Propheten dede drukken, in welkers Voorreden hy klaagt over de verdorvenheyd der Kerken, &c. De Vervolging tegens die geene, die haar van de Dwalingen der *Roomsche Kerke* affonderden, wierd dagelijks zwaarder; veele zag men ten vuure veroordeelen, en vervolgens van 't leven ter dood brengen.

Dewijl in 't verhaal, getrokken uyt de Historie van den Heer Drossaart *Hooft*, nopende het voorgevallene van Mr. *Hendrik Dirksz.* Burgermeester, tegens de Schout *Willem Bardees*, ons voorkomt, als of hy *Hendrik Dirksz.* van *Slooterdijk* geboortig was, daar ik nochtans meen zijn geboorte-plaats *Amsterdam* te zijn geweest, en zulks in den draad der Historie vergeten hebbe te melden, acht ik nodig, daar van, de reden, die my zulks eenigsints doet vast stellen, hier te geven; dewelke is, om dat in de Naam-lijst van de Regenten van *St. Joris* Hof, in de Jaren 1512. tot 1518., de naam van *Dirk Jansz. van Slooterdijk* gevonden werd, die gemeent werd dat zijn Vader geweest is, zulks dat het woord *Slooterdijk* de dwaling in de kennisse zijner geboorte-plaats heeft veroorsaakt.

Om den Haat, die Mr. *Hendrik Dirksz.* op *Bardees* geladen had, en door list en valschheyd meende uyt te voeren, Wereld-kundiger te maken, hebben wy de daar toe noodige stukken uyt de Regifters van den Hove getrokken, goedgevonden wijdluftig, in 't *Vervolg* en *Byvoeginge* van 't *Veertiende Hoofdstuk*, den Lezer mede te deelen; en hoe verre die haat tot wraaklust op de persoonen van *Philips de Bisschop* Notaris, en *Frans Volkertsz. Koornhart* Procureur, hebbende *Bardees* in die zaak gediend, oversloeg; alles om die befaamde Historie meerder klaarheyd te geven.

De Haat der Geestelijken had *Bardees*, om dat hy de Hervormde niet hart en streng genoeg vervolgde, mede op zijn hals geladen. De Hervormde wisten 't hem dank, dat, als hy most, dog tegens zijn *geweeten*, huyszoeking doen, haar een *Leuse* of *Woord* ter oore quam, namentlyk, *Joseph nam de Moeder en dat Kindeken, en is daar mede in Egipten gevlucht*; 't welk te zeggen was, past op; en dat gaf haar dan tijd om te konnen wijken: die vlaag der Vervolginge over zijnde, was het *Tegenwoord*, *Zy zijn dood die 't Kind na 't leven stonden.*

Bardees van 't Schouts-ampt afgeraakt zijnde, quam *Pieter Pietersfoon*, die een wreed hart in 't lijf hadde, tot het Schouts-ampt, 't welk *Willem de Eerste*, *Prince van Orangie*, moet kennelijk geweest zijn, dewijl die hem vermaande toen hy zyn Eed voor 't *Hof tot Brussel* hadde afgelegt, *dat hy zich voorzichtig en matig zou hebben te dragen, en niemand wegens Religie geweld aan doen*; doch zyn begane Wreedheden hebben doen zien, dat hy de vermaning dier Vorst niet in acht nam.

Daar op volgde echter het Prediken der Hervormden in *Holland* ontrent *Hoorn*.

Den *Grave van Kuylenburg*, een der verbondene Edelen, liet 't zelve eerst in zyn *Stad* toe.

Tot *Alkmaar* ging het in 't heymelyk toe; ook ten Platten Lande, 't geen de *Wethouders* van *Amsterdam* ontrustede, dewijl zy vreesden, dat zulks ook ontrent haar *Stad* zoude geschieden. De *Hervormde* hielden eerst een vergaderinge in 't Riet buyten dese Stad, alwaar nevens *Jan Arentsfoon* tegenwoordig waren, dese ses Yveraars, voor de voortplantinge van de *Gereformeerde* of *Hervormde Godsdienst*, namentlijk *Reynier Kant*, *Vrank de Waal*, *Cornelis Jacobsz. Koster*, *Albert Heyes*, *Willem Florisfoon*, en *Lourens Jacobsz. in de*

de Reaal op 't Water. Terwyl dit gebeurde, wierd des *Keysers Placcaat* tegens 't Prediken, van 't Stadhuys afgekondigt, dat van de Gemeente bespot wierd, en de Regeering bekommert maakte; echter was 't Raadslot van de boven gemelde vergaderde zes Persoonen, in hare tweede byeenkomst, wel elders in *Holland*, maar noch niet ontrent dese *Stad* te beginnen, ter oorsaak zy de Regeerders kenden en wisten dat die voor *Ongenadig*, *Wreed* en *Bloeddorstig* wierden gehouden; echter zag men *Laurens Jacobsz. Reaal*, *Reynier Kant*, *Cornelis Willemsz. Hooft*, *Aagt Cornelis*, zyn Dochter, en meer anderen tot na *Overveen* ter Stede uyt trekken, daar ontrent de 5000 menschen ter Preeke by een waren vergaderd; die weder herwaards komende, vernamen dat alles noch wel was in *Amsterdam*, en ook te weeten quamen dat *Anthony Verhoef*, Oud Schepen en Raad der zelver Stede, zich tegens *Egbert Roeloffsz.* had laten ontvallen, dat zoo 't Prediken hier buyten de Stad quam te geschieden, de Magistraat na gelegentheyd der zake zich zoude schikken.

Na dat tot *Overveen* voor de tweedemaal, alwaar tusschen *Jan Arentsz.* en de *Geestelijke* een *Dispuyt* wierd gehouden, gepredikt was, wierd 't zelve daar na ook op de *Rietvink* ondernomen, 't welk de geheele Magistraat deed by een komen, dewelke de Schutterye te Raade riepen, maar die lieten haar hooren dat zy de Wapenen wel tot rust der Stad, maar niet tegens het buyten Prediken wilden voeren; echter stoof de Schout *Pieter Pietersz.* wel ter *Jan Roode Poorten* uyt, maar dorst niets ondernemen, dewijl van de Schutters die aan de *Haarlemmer Poort* de wacht hadde, gestut wierd: Ook quamen de Hervormde toen gewapent ter Predikatie.

De *Beeldestormery*, en de oorsaak waar door die hier ter Stede is ontstaan, werd mede verhaald. Om zulks voor te komen ging de Regeeringe met *Egbert Roeloffsz.*, *Adriaan Reyniersz. Pauw*, en *Arent Bouwer* te rade, alwaar ondertusschen *Cornelis Jacobsz. Brouwer*, Burgermeester, verbaast quam in loopen, zeggende, *In de Oude Kerk worden Gods Heyligen aan stukken geslagen*, daar *Egbert Roeloffsz.* aardig op antwoorde, *'t zijn maar Beelden, dat is verre van Gods Heyligen.* In 't 19 *Hooftstuk* word vorder vertoont den geheelen handel hoe het zich tusschen de *Hervormde* en de *Magistraat* heeft toegedragen; maar 't aanmerkelijkste is, hoe dat de *Gereformeerden* hare *Kerkelijke zaken*, zoo in 't beroepen van *Predikanten* als 't verkiesen der *Diaconen*, schikten, terwijle dat de *onlusten* noch al onder de Gemeente bleeven duuren, en hoe 'er eyndelijk, in 't 20 *Hooftstuk*, een verdrag getroffen wierd, en zelfs de Predikanten den Eed van Getrouwigheyd in handen van de *Wethouders* deeden, en in bescherminge van hen genomen wierden; waar op de komst des *Prince* in *Holland* en in *Amsterdam* volgde, aan welke de *Opper-Capiteyn* een schriftelijk verslag van het voorgevallene deede, die daar op de Vreede en rust van de Stad trachte te bevorderen, en ten dien eynde eenige Articulen op stelde; waar op de *Gereformeerden*, om vry te mogen Prediken, plaatsen worden toegevoegt, 't welk by de *Wethouders*, die het op list aan leyden, niet gehouden wierd, 't gunt weder nieuwe oproer veroorsaakten; doch door 't toedoen van *Adriaan Pauw*, door een nader verdrag wierd gestilt, en door de komste van den *Heer van Brederoode* weder ontrust, waar over *Laurens Reaal* en andere een versoek-schrift, nevens eenige Articulen aan Burgermeesteren in leverden, waar door een aardig gesprek tusschen *Simon Kops Burgermeester* en *Laurens Reaal* voorviel; hier na word gesien hoe de *Landvoogdes* de *Magistraat* een regel voorschrijft, op welk een wijse zy zich hadden te dragen tegens de uytgeweekenen, waar op door de geheele *Nederlanden* een zware vervolginge volgde. Men zag groot gegoede Persoonen by meenigten ter Galge en ten Zwaarde doemen, zoo haast de *Bloedraad*, door *Duc d'Alba* ingestelt, aan 't woeden was geraakt; waar van een voorbeeld onder dese *Historie*, van ontrent 40 der voornaamste *Nederlanders*, waar van noch

noch verscheyde Nakomelingen haar, zoo in *Amsterdam* als andere Steden in *Holland*, bevinden, is aangehegt.

In 't *Byvoegsel van 't 25 Hooftstuk* werd gezien, hoe het vlugten uyt *Amsterdam* toe nam; hoe *Schavot* en *Radren* wierden opgerecht; hoe men 't Vrouwvolk *verdronk*, in *Tonnen smoorden*, en hoe men *Brandstaaken*, daar Lichamen aangebonden waren, in volle vlam deed staan, werdende alle gemeld de welke ingedaagt waren om voor den *Bloedraad* te verschijnen; ja de *Geuse* boeken, zoo als men die noemde, moesten ten vuure, niet tegenstaande dat het *Hof van Holland* hadde belast Bededagen te houden, op dat God het hert van den wreede *Alba* mocht vermurwen; echter zag men tot *Amsterdam*, 't welk om de gepleegde wreedheden by veele *Moorddam* genaamt wierd, 't verbranden niet ophouden, maar men hoorden dat de *Wethouders* haar volmondig aan *Don Frederico des Hartogs Zoon*, na dat hy de grouwelijke Moord tot *Naarden* en elders hadde aangerecht, verklaarden zich aan des *Konings van Spanjens* zyde te houden, manende zelf door een Brief, die van *Haarlem* ook aan, om 't zelve te doen, 't welk daar na belegert en ingenomen zijnde; hoe de *Regeeringe* van *Amsterdam* haar daar in heeft gedragen, word aangewesen; voorts hoe dese Stad door *Staten* Krijgsvolk word benaauwt en aangevochten, en wat daar wijders in is voorgevallen. Een exempel van 't leven der *Geestelijken* van die tijd ziet gy uyt een Brief door de *Regeeringe* aan den *Bisschop van Haarlem* geschreven; waar na den handel tusschen de *Staten* met de Stad van *Amsterdam* is ondernomen, en eenigsints volbragt; doch door de Gemeente de Regeeringe gevangen genomen, en andere aangestelt; voorts ziet men door wie *Amsterdam* aan de zijde der *Staten* is geraakt. Verders is by het *Historisch Verhaal* niet veel gevoegt, als de waarde van de genomene *Portugeese Oost-Indische Kraak*, door den Dapperen Held *Heemskerk*. Ik hebbe daar by gelast zekere Brief van den Heere *Prince Maurits*, geschreven aan *Amsterdam* en andere Steden, rakende 't handelen van een *Treves* met *Spangien*, om dat die by geen Schrijvers hebbe gevonden.

Achter aan, daar verhandelt word van de tegenspoeden die *Amsterdam* van desselfs begin af tot heden toe zijn overgekomen, hebbe het geene by de voorige Druk niet gevonden werd, en echter voorgevallen was, als *Hooge Watervloeden*, *Stormwinden*, *Aardbeevingen*, *Branden*, *Brandstichtingen*, en wat diergelijke meer is, wijdlopig bygevoegt; insonderheyd hoe ik oordeel, dat over 200 Jaren te vooren, ook een *Stedehuys*, ter zelver plaatse daar anno 1652. 't laatste gestaan heeft, mede is afgebrand. Waar op ik voort gegaan ben, en den draat van dit *Historisch Verhaal*, tot het *Jaar duysent zes hondert een en negentig*, doch zeer kort, vervolg.

Ik hebbe dan bescheidene *Leezer* nodig geacht deze aanspraak alvoren te doen, ten einde een ieder zal konnen zien dat ik met geen anders Vederen (na de oude spreekwijse) tracht te pronken; ziet deeze dan bygevolge niet aan voor een nieuwe, maar wel voor een uytgebreide en vermeerderde *Beschrijvinge* der Stad *Amstelredam*, als het *Kort Inhout* van 't geheele *Werk* op de volgende zyde staande, te kennen geeft.

Ik zal in deeze mijn oogmerk bereiken, indien dit *Werk* met zodanige genegentheid buyten vooroordeel werd aangezien, als ik het met een oprechten Yver en Liefde om het voorgevallene in en omtrent de zaken van zoo grooten en vermaarden Stad aan 't geheugen over te leveren, heb begonnen, en ook gebracht ten

EYNDE.

KORT INHOUD,

Van de geheele Beschrijving van Amsterdam.

EERSTE BOEK.

Van d'eerste Inwoonders van Amstelland, door *Arnoldus Montanus.*

TWEEDE BOEK.

Verhaal van 't Leven, en dappere Krijgsdaden der Oude Heeren van Aemstel, en Aemstelland. Behelsende de Dood van Graaf *Floris* van Holland, tot den Jare 1323. door *Tobias van Domselaer.*

DERDE BOEK.

I. Deel. Van Amsterdams grond, gelegentheyd, en eerste beginselen, tot den Jare 1482. door *T. van Domselaer.*

II Deel. Van de bemuring en oude hoedanigheid der Stad Amsterdam, met haar Kloosters, tot den Jare 1585. door *Isaak Commelin.*

III. Deel. Van verscheyde Vergrootingen, aanwas van Rijkdom, door Neeringen, Scheepvaart en Koophandel. Als ook den tegenwoordigen stand van Amsterdam, tot den Jare 1665. door *T. van Domselaer.*

VIERDE BOEK.

Van alle de Stads Oude en Nieuwe Gebouwen, door *Isaak Commelin* te zamen gesteld.

VYFDE BOEK.

Van des Stads Regeeringe, door *D. O. Dapper.*

ZESTE BOEK.

Historisch verhaal der gedenkwaardigste geschiedenissen, in en om Amsterdam voorgevallen, zederd den Jare 1323. tot het Jaar 1691. door *D.O.D. P.C.H. L.v.A. T.v.D.* en andere.

Dese Beschryvinge is doorgaans met oude Brieven en bescheyden, nevens andere stukken, ter materie dienende, vermeerderd, en tot op den Jare 1691 vervolgd, door *Casparus Commelin.*

De Namen der Regeeringe is achter 't Stadhuys, als ook die van Kerkmeesteren achter haar Kerken, zoo ook van de Godshuysen, ider achter deselve geplaatst.

BE-

BESCHRYVINGE
VAN D'EERSTE INWOONDERS
VAN
AMSTEL-LAND
DOOR
ARNOLDUS MONTANUS.
EERSTE BOEK.

DE vlugge jaaren hebben ſoodanige beurten, door welcke de wereld t'ellekens nieuwe verandering gevoelt, en door de verandering in vergetelheid haars ſelfs geraakt. Andere dingen ſtaen minder, andere meer den in-eetenden kanker der dagen uit. 't Verderf is meeſtendeel over-eenkomſtig met den oorſprong: want 't geen ſchielijk voortkomt, pleegt op de ſelve voet geſwind te verdwijnen. Het welke van langerhand krachten vergadert, ſal duurſaamer blijven tegen de tijd, hoewel niet voor altijd. Bevolkte land-ſtreken ſchijnen boven 't gemeine lot des aardboodems verheven, dewijl met nieuwe nakomelingen de ſchaade van aflijvige allegangs boeten: ſoo nochtans, dat de voor-ouders te mets by de laater kinderen in onkunde vervallen. Hier uit ontſtaat die ſplinterige zintwiſting onder d'Aardrijx-beſchrijvers, over de vereeuwde inboorlingen der landſchappen. Laat tot een ſtaaltjen dienen de grond by ons betreeden. Hoe onrechtvaardig worden hier en daar de rechte landzaaten uit haar wettige beſitting verdreven, by mangel van juiſte kennis der oudheid? De meeſte ſchijnen verleid door de Nederlandſche gedenk-ſchriften, in voorige eeuwen vol logenen gepropt. Wat is 'er gemeinder, als daar te vinden verſtroide ſwermen van Trojaanſche ballingen, tot d'uiterſte deelen deſer weereld? Als de nakomelingen van Aſchenaz, met zekere landpaalen voorſien? Want hoewel bekent is, dat Aſchenaz, vader der Celten, Gomers ſoon en neve Noachs, ſich wijd en zijd over Europe verſpreid heeft: echter blijft de tijd, 't getal en ordre deſer volk-planting verſweegen, by alle die eenig geloof verdienen in geſchicht-boeken. Zijn het anders dan enkele verdichtſelen, Hercules met de Dorienſers herwaards als tot eigen erfdeel over te brengen? En niet min dienen uit gelacchen, dewelke langs een verre reiſe de Martiaci uit Heſſen op de Zeeuwſche eilanden plaats opruimen: daar 't onwederſprekelijk is, volgens blijk by Cæſar, Tacitus, Strabo en Plinius, dat de Toxandri voor ſeſtien eeuwen alhier gehuiſveſt waren. En hoe ingewortelt blijft de miſſlag omtrend de vereeuwde wooningen der Bataviers, verkeerdelijk uitgeſtrekt tot over de graft van Druſus, den boodem der Veluwe, over-Yſal en Noord-Holland? Het luſt my uit de oudheid te voorſchijn te brengen d'eerſte inboorlingen, die den grond hebben betreden, op welke heden te ſien is, de weereld beknopt in een getrokken, binnen d'uit-geſtrekte wallen van een ſtad: wiens groote niet konde in diervoegen zijn uit-gedijd, dan door een byſondere dapperheid met geluk, en byſonder geluk met dapperheid vergeſelſchapt. Het is ons bedunkens de pijne waard, de rechte voorouders te kennen, uit welkers lendenen geſprooten zijn ſoo fiere nakomelingen, die gelijk den aardboodem by een gehaalt hebben, om de heerlijkheid van Amſteldam toe te ſtellen: te meer na dien tot noch toe de waarheid alhier verkracht is gebleven, by alle die tot de beſchrijving deſer ſtad haar naarſtigheid aanwenden. Alſo heeft d'eene Amſtelland gemaakt tot een gedeelte van 't eiland der Bataviers. Een ander brengt het onder Gallien: een ander plaaſt niet min onbedachtelijk de Menapiers op dit geweſt: het zy door onkunde der oudheid, het zy te licht geloovig in de

Oude landzaaten, meeſt qualijk aangeweeſen.

Oorſaak deſer dwaling. Aſchenaz heeft Europa bevolkt.

Hercules heeft in ons land nooit geweeſt.

Toxandri, tegenwoordig.

Groote miſſlagen omtrend d'eerſte inwoonders van Amſtelland.

verhaal-schriften der vaderen, verdienende ten meerderen deele seer weinig geloof. Ik sal dieshalven eerst d'onrechte Besitters uit de landstreek, by quaad vonnis haar aangewesen, uit-botzen: en met vaste bewijsen de waare Erfgenaamen herstellen: ten einde de voorouders, of niet onbekent, of verkeerdelijk gekent mogten blijven, van die na-zaaten, de welke met vlooten d'Oceaan kruisende, een beruchte naam behouden, en daer de son op-rijst, en waar hy neder-daalt.

Beschrijving van het eiland der Bataviers.

Batavia is de rechte naam niet.

Het werk dan dient een weinig hooger ophehaalt. 't Eiland der Batavies (soo spreken Cæsar, Tacitus, Plinius en andere Oude; want de naam Batavia is van laater herkomst, eerst gebruykt by Zosimus en na hem vorders met onbeschaafde letters in de middel-eeuwen dikwils alsoo gespelt) is gelegen tusschen d'armen der Rhijn. De Rhijn uit het Alpische gebergte, van den ontoegankelijke top der Gottard, eertijds Adula, neder-gestort, ophoudende met een boezem te vrede zyn, bespoelt de grenzen der Batavieren. De verdeeling deser stroom geschiet weinig onder Cleef by Schenken-schans: alwaar, gelijk eertijds, als ook nu, de gesplitste Rhijn, ter slinker zijde voort gevloeid, sijn eenigen boezem en naam verliest. Van daar af krijgt de Rhijn een andere benaaminge, dieze ten ouden tijden langer behield als nu: want de Waal, te vooren met de Maas beneden Geervlied eerst vereenigt, niet verre van d'Oceaan ophield, alsoo geheeten te worden. Thans valt de Nieuwe Maas by Loevenstein in de Waal: daer d'Oude Maas door 't Bies-bos by Dordrecht heen vloeide. En dese verwisselt onder Gornichem haar nieuwe naam, met die van Meruwe tot Dordrecht toe, nae 't aloude Huis, welkers puin-hoop aan den oever een gering overblijffel is der voorige grootsheid. Daar na, voor by Rotterdam afdrijvende, berooft wederom den Waal van sijn eigen benaming, tot in d'Oceaan toe. Ondertusschen behoud de rechter boezem des Rhijns, in de scheiding voor Schenken-schans, tot Wijk te Duurstede, haar rechte naam. Doch alhier van Claudius Civilis doorgegraaven, heeft sich een nieuwe weg voor by Cuilenburg, Vianen en Schoonhooven over laage landen gemaakt: daar door de rechte Rhijn, by Wijk na Uitrecht, Woerden en Leiden in-geboort, zedert flaauw af-zakte zeewaard. Dese loop is eindelijk op d'achtste eeuw (het jaar by mangel van Schrijvers verborgen zijnde) door een schrikkelyk onweder, aan de mond der traage vloed met duin-zand gestopt: behoudende aldaar niet anders als de naam van Mallegat, tot bespotting van een vruchteloose arbeid, om den Rhijn wederom met d'Oceaan te vereenigen. En dit is de rechte Rhijn binnen welke, ter eener zijde, gelijk ter andere van de oude Waal, het eiland der Bataviers beslooten lag; uitgestrekt in de lengte tusschen de genoemde stroomen, oost-en westwaard, een-en-twintig gemeine mijlen: de breete elders, gelijk omtrend Wageningen en Rheenen, slechts uit-makende anderhalf mijl, en nevens de graft van Corbulo, nu de Vliet tusschen Leiden en Maaslands-Sluis, recht toe recht aan gerekent, vijf. De bekrompen land-streek had haar inwoonders in een eeuwige vergetenis gelaaten, 't en zy de zelve, van hemel en water boven andere aan-gemoedigt, verschaften voor de griexe en Romainsche veders merk-waardige stoffe door adelijke helden-stukken. Doch ik late dit open voor die trompetters der Batavische fierheid: en wil my inschelijx niet moeyen met het ondersoek na d'oorsprong deses naams: in welke verscheide verstanden sig hebben afgeslooft, met strijdige moeiten. Want na dat d'eene sig waande een gelukkige ontdekker der verborgen oudheid: d'ander toeleide, om d'ooren te kittelen met waarschijnelijkheden van genoeglijke vertellingen: d'ander hem self in geleerdheid soo veel toe gaf, dat sijn gevoelen juist voor waarheid moest worden opgenoomen; alsoo is ook d'onbedachte leser verrukt tot toestemming, de scherpsinniger tot verschillig gevoelen; of beide tot belacching over ongerijmde uitvindingen. Het beklaaglijkst is, dat d'aansienelijke naam der verstandige heeft weg-genomen de vryheid van veler oordeel. Onder dit getal besit d'eerste plaats de vermaarde Adrianus Junius, sich soo veel gesag aanmatigende, om sonder eenig bewijs ons op te dringen een Bato, afkomstig uit de Catten van koninglijken bloede. Hy haalt wel voor den dag tot bevestiging des versiersels 'tgetuigenis van Tacitus; maar ter quader trouwe: want in die onvergelijkelijke Schrijver nergens gevonden word, dat Claudius Civilis uit Batoos geslacht is geweest, gelijk hy echter by-brengt. Op dese openbaare logen is vorders gebouwt d'oorsprong des naams Batavia, zijnde soo veel als Batoos-haven: daar Batavia nergens te vinden is als in laater schriften: want d'oude dit gewest noemden het eiland der Bataviers. Aurelius Cornelius verdient

Oorsprong en loop des Rhijns.

't Mallegat by Leiden.

Lengte en breedte van 't eiland der Bataviers.

Versierde oorsprong der naam Bataviers of Betouwe.

Misslag van Adrianus, Junius en Aurelius Cornelius.

dient meer uit-gelacchen als weder-leid, terwijl in Griekenland overspringt, om aldaar van de naam Bathus, soo veel geseid als diep, d'herkomst des woords Batavia te bewijsen. Maer hebben de Celten Griex gesprooken? Of bestaat het daar in, dat drie letteren van twee verscheide taalen met malkander over een komen? Andere daar en tegen, kunstiger in uitvinden, brengen gissingen by, indien niet op zekere gronden, ten minsten min bespottelijk: meinende Batavien *Betrouwe* geheten te zijn van Bat, *Bet*, beter, meerder, een *ouwe* een grasige weide, waer van noch overig blijft landouwe. Tot versterkinge deser oorsprong komt ook de Velouwe hier te passe: als welke soo genaamt soude sijn uit vergelijking met de vruchtbaare Betouwe: want *vaal* den Nederlanders die verwe beteikent, welk is tusschen wit en ros, hoedaanig de heiden en dorre plaatsen haar vertoonen. Indien vry stond sonder 't licht van geloofwaardige Schrijvers in duisternis na iets zekers te tasten, het laatste gevoelen soo 't niet waarachtig is, blijft eeniger maate waarschijnelijk. Doch wat d'andere belangt, derven wegens de selve uitroepen, dat de verstanden der geleerden sich somwijl ydelijk afslooven: en self by wijlen tot beuselingen vervallen, om niet te schijnen ontweken te zijn het dwalen, den menschen eigen.

Veelouwe waar van genaamt.

De beschrijvingh van 't eiland der Bataviers met sijn land-scheidingen in den omtrek, soude genoegsaam zijn tot wegnemen des ingewortelden dwalings, waanende d'Amsteldammers Batavieren te zijn: ten zy by de voorige misslag een andere uitgevonden was, om d'eerste goed te maken, en de kracht der dringende bewijsen te ontzenuwen. Sulx ik verder benootsaakt word de uitgesleete voetstappen van Amstels vereeuwde inboorlingen keurig op te delven. Het blijkt voor eerst buiten tegenspreken, dat de Bataviers haar wooningen gegrondvest hebben tusschen de twee armen des Rhijns, binnen welke en d'Oceaan, het eiland beslooten is; doch die ook beslogen de landen tusschen Waal en oude Maas, toen vry uit-gestrekter, dan 't geen heden de benaminge van Maas-waal draagt, de Waal eertijds onder Geervlied in de Maas vloeyende. Het zijn de woorden der onvergelijkelijke Tacitus: *De Bataviers soo lang over de Rhijn woonden, een gedeelte van de Catten, door inlandsche twist verdreven, hebben ingenomen d'uiterste grenzen van Gallien, woest sonder inwoonders, en te gelijk het eiland tusschen schorren gelegen.* Die Romainsche schrijver schrijft den Bataviers toe tweederhande gewesten, of op het eiland, of op den Galloischen boodem, bepaalt door Waal en Maas. Niet dat het eiland self onder Gallien geensints onderhoorig bleef; maar dewijl het van 't vaste lant afgesneden was; daar door echter niet min tot Gallien behoorden, als Sicilien tot Europe, of Java tot Indien. Dieshalven de Batavieren zijn niet beslooten van de twee armen des Rhijns; maer, over de Waal gesprongen, hebben ook 't vaste land der Galloisers, stootende tegen de Maas, van Geervlied oostwaard aan, bevolkt: alwaer huiden te vinden zijn, Roon, Ysselmonde, Dordrecht, Geertruidenberg en 't Bies-bosch, eertijts een vruchtbaare landstreek; maer nu zedert meer als twee eeuwen, door grouwelijke overstorting by Wieldrecht, plas geset. Tacitus verbied ons de paalen der Bataviers in de wijdte uit te setten buiten de Maas. Doch hoe verre de lengte gestrekt heeft van haar wooningen op de vaste grond der Galloisers is niet licht te seggen. Alleenlijk blijkt in d'oude Land-beschrijvers hoe ten noorden de Marsaci, oostelijk de Gugerni, en zuidwaard de Menapii tegen de grenzen der Batavieren aanstieten. Ondertusschen kan niemand tegenspreken, dat de Bataviers, over de rechter hoorn des Rhijns gestapt, bleven echter binnen de slinker, of de Rhijn, by Catwijk in zee gelooft. Hoe verzieren dan zelf geleerde hoofden voor dit volk een landstreek, wijd en zijdt uit gedijt tot de graft van Drusus, Ysal, Zuider-zee en Texel, beslaande groote gedeelten des Geldersche Hartoogdoms, van Over-ysal, 't gantsche Uitrechtsche sticht, Zuid- en Noord-Holland? Maar dit is de tweede misslag, om gelijk geseid is, d'eerste goed te maken. Namentlijk op dat Amsteldam binnen 't eiland der Bataviers soude worden ingetrokken, is de Rhijn, door de graft van Drusus in de Ysal gebragt, en dese stroom tot een bepaaling des genoemden eilands: daar 't onwedersprekelijk is, dat de Ysal geen Rhijn is; ja de rechte, binnen welke de Batavieren ten noorden beslooten lagen, geen andere, als die voor by Aarnhem, Uitrecht en Leiden eertijds in d'Oceaan inviel. Wie merkt hier niet een tastelijke dwaling? Is nu d'Ysal de scheid-paal in plaats der Rhijn? Maakt niet Julius Cæsar gewag van 't eiland der Bataviers? Hoe was het toenmaals een eiland, alsoo Drusus eenige

Bataviers woonden ook buiten haar eiland.

Afkomstig van de Catten.

Haar landen tusschen Waal en Maas:

Haar bepaalingen:

Bataviers hebben soo wijd niet gewoont, als by de meeste gesteld word:

Ysal geen scheid-paal der Bataviers.

ge tijd eerst na Cæsar den Rhijn door sijn graft in den Ysal afleide? Indien dan Cæsar de Batavieren insloot binnen de Rhijn eer Drusus gedolven had in den Ysal, hoe konnen dan de Batavieren tegen de Zuider-zee zijn aan-gegrenst? En wie sal Tacitus, die zelf hier te lande zich lang onthouden heeft, tegenspreken? *De Bataviers door inlandsche twist verdreven, hebben ingenoomen d'uiterste paalen van Gallien, woest sonder inwoonders, en te gelijk het eiland tusschen schorren gelegen, welk d'Oceaan aan 't voorhoofd, de Rhyn ter zyden en van achteren, rondom bespoelt.* Konde dese geloofwaardige schrijver wel duidelijker voorspraak onser waarheid zijn? Hy verhandelt de verhuising der Bataviers uit haar vaderland Hessen, en aankomst in dese gewesten. De juiste tijd van dit vertrek staat verborgen: hoewel ondertusschen zeker blijft, dat het voorgevallen is lang voor Julius Cæsar: als by welkers leven dit eiland door de Batavieren volkoomen bevolkt was. Nu alle dese landen, behalven die over de Waal op den vasten boodem der Galloisers by de Bataviers bewoont wierden, waaren beslooten in d'omtrek door de Noord-zee en beide d'armen des Rhijns. Indien dan de Rhijn rondom het eiland, behalven daar het tegen d'Oceaan aanstoot, heen vloeid, hoe konden de noordelijke paalen des eilands sich uitstrekken langs de graft van Drusus, Ysal, Zuider-zee tot het Vlie toe? Daer 't buiten tegenspreken staat, of dese Rhijn is geen andere, als welke by Schenken-schans in twee hoornen verdeelt, met d'eene bespoelt Aarnhem, Rheenen, Wageningen, Wijk te Duurstenden, Uitrecht, Woerden en onder Leiden eertijdts in d'Oceaan uit-waterde: en met d'andere, veranderende de naam Rhijn in Waal, voor by Nimwegen, Gornichem, Dordrecht en Rotterdam afgevloeid, niet verre van den Briel den Maas aangreep.

Hist. 4. Tacit.

Beschrijving van de twee armen des ouden Rhijns.

Doch die echter Amstel-land, onaangesien sulke onwedersprekelijke bewijsen in 't eiland der Bataviers plaats opruimen; vervallen tot een nieuwe mislag, om d'eerste goed te maken. Want door de getuigenissen der oude Land-beschrijvers, besluitende ten noorden de Batavieren binnen den Rhijn, haar self bedremmelt vindende, hebben verzonnen een ongehoorde onderscheiding tusschen Oud- en Nieuw-Batavien; het eerste bepaald door de voornoemde stroomen, het ander tusschen d'Ysal, Zuider-zee en 't Vlie wijd en zijd verspreid. Hier toe strekken de woorden van Adrianus Junius: *Uit twee boezemen des Rhijns heeft Drusus drie gemaakt, en alsoo uitgeset de land-paalen van Batavien, en een Nieuw Batavien gegeven.* Maar is het niet een beuselachtige stoutheid van oude dingen te spreken, daar alle de oude swijgen? Op wat gesach van geloofwaardige schrijver steunt dit gevoelen? Wanneer zijn de Bataviers den Rhijn overgestapt, sich invlyende in de landstreek der Vriesen en Marsatiers? Hebben dese ooit voor de Bataviers tusschen Ysal en Zuider-zee gewillig plaats opgeruimt? Of zijnze door wapenen gedwongen? Of heeft Drusus de Roomsche moogentheid hier te kost geleid, om de Batavieren met uit-botsing der rechte ingezetenen, wijder gebied te verkrijgen? Door wat ongelijk was de Romain gaande gemaakt, soo strafte handelen de Vriesen en Marsatiers? Werwaards zijn dese versonden of verjaaghd, toen hy den Batavieren dit gewest tot eigendom in handen leverde? Wie kan hier nu anders uit besluiten, dan dat Junius genoeg gezacht heeft, sijn gevoelen sonder bewijs op te dringen? wie plaast vorders Amsteldam in 't eiland der Bataviers, indien de Rhijn, door Leiden in zee gevallen, haar scheid-paal was?

Verdichtsel van Oud-en Nieuw Batavien.

Adri. Junius Batavia.

Vorders, hoewel by dit bewijs de waarheid konde bestaan, sullen echter ten overvloed noch meer by-brengen. Onder de Land-beschrijvers wort gezintwist, of de Bataviers tot Duitsland of Gallien behooren. De beslechting van dese strijd sal geen klein licht geven, om te overtuigen d'onrechtvaardige verdeelders van de gewesten tusschen Rhijn en Zuider-zee aan onwettelijke landzaaten. Tacitus blijft immers een onverwerpelijke scheidsman? Hy voert dan Claudius Civilis in, aanhitsende den Gallois Montanus tot den oorlog tegen de Romainen voor de gemeine vryheid: *Siet ik*, seid hy, *Bevelhebber van een krijgs-bende, en de Caninefates, en Bataviers een kleen gedeelte van Gallien, hebben die verweende omtrek des leger-plaats ten grond toe om verre geworpen.* En elders deselve: *Ik sal de volkeren voor den dag brengen, dewelke uit Duitsland verhuist, haar in Gallien nedersloegen. Van alle die,* (te weten na Gallien vertrokken over Rhijn) zijn *d'uitmuntenste in dapperheid de Bataviers.* Indien dan de Bataviers op den boodem der Galloisers woonden, en de Rhijn een scheiding maakte tusschen Duitsland en Gallien, hoe komenze dan over Noord-Holland heen verspreid? Of nootwendig moest een

Tatit. Histor. 5. de Morib. Germanorum.

Bataviers woonden op Gallien.

De Rhijn scheid Duitsland van Gallien.

een gedeelte der selve in Duitsland, en een gedeelte in Gallien sich onthouden hebben, indien over den Rhijn aan de Zuider-zee aangrensden. Maar dewijl wel duidelijk op Gallien by alle geloofwaardige outheid geplaatst worden, blijft onwedersprekelijk, dat Amsteldam, behoorende tot oud Duitsland, niet kan gerekent wesen onder de Bataviers.

Jul. Cæsar Comment lib. 1. de bello Gall. Maar Julius Cæsar en Dion Cassius bekrachtigen vorders dit bewijs. Alsoo betuigt voor eerst Cæsar, dat de Belgen (nu ten meerderen deel Nederlanders) aldernaast gelegen zijn aan de Hoogduitsers, woonachtig over den Rhijn, met welke geduurige oorlogen voeren. En op dit recht, van de scheiding des Rhijns tusschen Duitsland en Gallien, grondvesten haar moedig antwoord de Duitsche Sicambers aan Cæsars gesanten. De redenen der Sicambers, gelijk by Cæsar gevonden worden, dienen alhier ingelascht. *Comment. lib. 4* *De Rhijn*, seggenze, *eindigt 't gebied des Roomschen volks. Indien 't selve niet billijk oordeeldt, dat dieswegen de Duitsen in Gallien overkoomen, waarom voor-wend het dan eenige heerschappy of maght over den Rhijn.* Wie trekt hier vorders in twijffel, of de Rhijn zonderde de Duitsers af van de Galloisen, onder welke ook de Bataviers? Indien nu de Bataviers sich uitstrekten tot de Zuider-zee, hoe konnen dan alle Galloisers door de Rhijn van Duitsland zijn afgescheiden? Junius begaat hier een tastelijke mislag, als hy de volkeren tusschen den Rhijn, Ysal en Flevus (dese naam droeg eertijts de Zuider-zee, waar af noch overig blijft het Vlie of Flie) onder die rekent, dewelke binnen den Rhijn op Gallien woonden. Of is de Rhijn, welkers vloed de voornoemde scheiding stelde, den Ysal? Was het ook ten tijden Cæsars, gelijk hy genoegsaam onbeschaamt beweerd, de Rhijn, eer datze was, en door Drusus soo lang na Cæsar met de Rhijn vereenigt? Is zedert de Duitsche boodem der Kleine Vriesen en Marsatiers, (dese besloegen de landstreek by hem verkeerdelijk den Bataviers ingeruimt) met het graaven van Drusus in Gallien overgebragt? O belachelijke ongerijmtheid! Was niet bereeds de Rhijn met d'Ysal door Drusus vereenigt, toen Civilis de Roomsche moogendheid onder d'oogen dorst sien? Laat Tacitus hier voor dese rechtvaardige zaak pleiten. *De Batavieren en Canifates*, seid hy, *begonden te muiten. Terstond ontbiedenze de Friesen, een over-Rhijns volk.* En elders wederom: *Op het selve jaar hebben de Friesen, een volk over Rhijn, den vreede gebrooken.* Hy stelt dan de Vriesen sonder onderscheid, Groote en Kleine, aan d'ander zijde des Rhijns, op den grond van Duitsland. De Griexe schrijver Dion Cassius brengt ook geen klein gewicht by tot de dus lang-beweerde waarheid. *De Rhijn*, seid hy, *komt voort uit de Celtise Alpes, westwaart gevloeit, verdeelt ter slinker hand Gallien, ter rechter Duitsland, en valt eindelijk in d'Oceaan. Want dese stroom word ten huidigen dage toe gehouden voor de scheid-paal deser landen, zedert den volkeren verscheide benamingen sijn toegepast. Aangesien ter oudster tijden de landzaten wederzijds den Rhijn geheten wierden Celten.* De Rhijn, by Dion alhier beschreven, is noch de graft van Drusus: want dese was niet ter oudster tijden: noch de Waal, nergens Rhijn genaemt, hoewel de slinker arm des Rhijns. Wy veroordelen ter deser plaats een al te groote nieusgierigheid, die sich afslooft omtrend de wiege des Waalstrooms. Wie sal opening doen van een zaak voor vele eeuwen verborgen? Wie derft de tijd noemen of manier ontdekken, op welke de Waal uit haar baarmoeder voort-quam? Is het geschied door opgekropte wateren, d'Oceaan by Catwijk met opgeswolle golven ingevallen zijnde? Heeft toen de verstikte Rhijn sich gelooft in een ingebrookene boezem? Of is de moeite der ingezetenen den natuur te hulpe gekomen, om het weldig nat des Rhijns, uit d'Alpes neder-gestroomt, en onderweeg opgeresen door vereenigde vloeden, binnen nieuwe oevers in te laaten? Men soude soo licht sulke gissingen niet verwerpen, ten zy waarschijnelijk was, dat Waal en Rhijn, voor d'aankomst der Bataviers, een nooid bevolkt eiland, volgens de geloofwaardige oudheid, aan gegrepen hadden. Of zijn alle stroomen, die sich verdeelen, door menschen handen verdeelt? 't Tegendeel sullen bewijsen de vier vloeden, sich om Eden verspreidende van de schepping af. Doch (op dat de reex onser bewijs-redenen afbreeke) het blijkt dieshalven, dat de Bataviers woonachtig binnen den Rhijn op den boodem van Gallien, nimmer recht aan Amsteldam gehad hebben, als behoorende onder Duitsland. Huiden ten dage dan konnen sich de naam Batavieren toepassen, volgens by-gebragte blijk, een gedeelte van Cleef, alwaar Huesen gelegen is: in Gelderland Tiel, Buuren, Cuilenburg: in 't Uitrechtsche Sticht Wijk te Duurstede, de helft van Uitrecht aan de zuid-zijde des Rhijn, en Montfoort:

Marginal notes:
- *Batavièrs woonden binnen den Rhyn: doch Duitsland leid buiten den Rhijn.*
- *Tacit. lib. 4. Hist.*
- *Dion. Cass. lib. 39.*
- *Oorsprong der Waal.*
- *Wooningen der Bataviers met de huidendaagsche vergeleken.*

in Holland Asperen, Heukelum, Leerdam, Vianen, Gornichem, Yselstein, Schoonhooven, Nieuwpoort, Oudewaater, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Woerden, Delft, 's Gravenhage, Dordrecht en Leiden, soo verre binnen de Rhijn sich vertoont.

Dus lang tegen d'onwettige besitting der Bataviers op Amstel-land met bondige bewijsen kampende, soude nu vorders de rechte landzaaten herstellen: indien niet een nieuwe wederstrever vond aan Joannes Isacius Pontanus, d'eerste die geleerden arbeid aanwende, om een bysondere beschrijving van Amsteldam gelukkig t'ontwerpen. Doch hoe verre in den aanvang mistast, wanneer de Menapiers uit Gallien in Duitsland overbrengt, en voor haar op den Amstelschen boodem plaats maakt, sal vorder blijken. Pontanus steunt alleenlijk op 't getuigenis der Griexe schrijver Strabo, voor-by gaande alle andere onder de Romainen, hoewel hier niet sonder gewichtige redenen, meer geloof verdienende als Strabo. De woorden die hy tot sijn voordeel trekt, luiden aldus: *De Nervii zijn grenzende aan Trier, zy self ook herkomstig uit Duitsland. Maar de laatste leggen de Menapiers, ter wederzijde van de deuren der Rhijn-stroom, neder geslagen in moerasschen en kreupel-bosschen, beset niet met hooge, maar dichte en stekelachtige boomen.* 't Kan niet ontkent worden, of dese plaats brengt mede, dat de Menapiers niet alleen wijd en zijd over Holland, maar ook Braband gewoont hebben, tusschen de Schelde en Maas. Doch wie is soo onervaren in de land-beschrijving, die by Strabo niet vind seer tastelijke dwaalingen, insonderheid wanneer met dese afgelegen weereld ten noorden hem selven besig houd? Meer geloof verdient hy in d'aftekening der gewesten, nader aan Griekenland en Italien. Andersints hoe kan Strabo verontschuldigt werden, als hy, behalven andere feilen, den Lipstroom, met Eems en Weser vereenigt, in d'Oceaan af-leid? Als hy soo verre-siende oogen verdicht, die van de mond des Rhijns d'uithoek in Kent bereiken? Als hy de wooningen der Boii by de fonteinen des Donauws neder slaat? Zijn dit kleine mistastingen? Moet hy hier niet gelooft worden, waerom dan in dese verkeerde plaatsing van de Menapiers? Het schijnt onse Griexe Land-beschryver misleid is geweest, door dien verstond, dat de Menapiers grensden aan de Morini langs de zee op de Vlaamsche kusten verspreid, van waar in Britannien over gescheept wierd. Dieshalven der Menapiers landpaalen soo wijd uitgeset heeft, als behoorende tot den Rhijn, datze 't meeste van Holland, behalven geen klein gedeelte in Braband, besloegen. Doch waar sullen eindelijk dan blyven de Tungri, Betasii, Sunici, Gugerni, Marsaci, Chamavi, Frisii, Gentrones, Grudii, Levaci, Pleumosii, Gorduni, Ambivariti, Advatici, Batavi en andere, op desen boodem, by Strabo ten meerderendeel voor de Menapii ingeruimt, in verdeelde landschappen woonachtig? Pontanus dies-halven soekt heul voor sijn dwaling aan een dwalende schryver. Wy begeeren echter geen geloof tot verwerping der Menapiers uit Amsteland, om dat Strabo in d'afgelegen gewesten van Duitsland en Belgica doorgaans misslaagen begaat. Hoewel ondertusschen 't bewijs uit hem by-gebragt voor de genoemde landaard van klein gewichte blijft. Neen: wy gaan ter goeder trouwe: als die vorder aan nemen te betoonen, dat Strabo, volgens onkunde deser landen, baarblijkelijk t'ellekens bewesen, niet alleen konde dwaalen, maar gedwaalt heeft; toeschrijvende aan de Menapiers soo wijde woonplaatsen, tot in Amstelland toe. Sal niet Julius Cæsar, d'eerste dewelke onse gewesten met zeeghaftige wapenen ontdekt heeft, meer geloof verdienen, zijnde een sichtbaar getuige self; Wanneer hy in sijn Gallischen oorlogen verhaalt de zamen-sweering der Belgen tegen de Roomsche moogendheid, en optelt de heir-krachten by ieder te velde gebragt, soo is geen volk minder in kracht dan de Menapiers: want daar de Bellovaci sestig duisend: de Suessones vyftig, en even soo veel de Nervii: d'Atrebates vyftien: d'Ambiani, Caletes, Velocasses en Veromandui ieder tien: de Morini vyf en twintig: d'Advatici negen en twintig: de Condrusi, Eburones, Cæræsi en Pemani veertig: soo leverden de Menapii alleenlijk negen duisend krijgsknechten uit. Lichtelijck is af te meten, dat ieder na vermoogen gestelt is op zeker getal van oorlogs-benden. Doch zijn de Menapiers wederzijds des Rhijns op uitgestrekten boodem, verre d'andere overtreffende, hoe komt het dan, datze in dese gemeine opstand der Belgen voor haar vryheid tegen de Romainsche heerszucht, de zaak van sulk een belang zijnde, soo weinig soldaaten wapenen konden? Is dit niet een bewijs, dat de Menapiers swakke krachten hadden, en een ingekrompene land-streek bewoonden? Soudenze niet meer als negen duizend krijgs-luiden

opge-

Dwaaling van Pontanus, plaatsende de Menapiers op Amstelland.

Misslagen van Strabo een Griex land-beschryver. lib. 7. lib. 4.

Eenige oude volkeren in Nederland.

Magt der oude Belgen.

Swakheid en landstreek der Menapiers.

opgebragt hebben, daar die van Beauvosin sestig, Soisons en Doornik ieder vyftig duisend toe seiden? En volgens Pontanus ondertusschen word haar meer lands ingeruimt, dan die alle met malkander besaaten. Het kan echter niet worden ontkent, of de boodem der Menapiers strekte sich wijd en zijd uit tusschen de Maas en Schelde: doch dewijl eertijds, gelijk ook nu, met schraale heide, dorre velden of broekachtige veenen beset is, blyft dun bewoont by behoeftige land-zaaten. En wie is vorders soo uitsinnig, dat hy dit magteloos volk de gronden inruimt van strydbaare inboorlingen, dien 't niet ontbrak, of aan moed, of aan dapperheid, om haar boodem te verdedigen tegen swakke na-buuren? Hadden niet de Bataviers lange voor Julius Cæsar het eiland in tusschen Rhijn en Waal, en ook buiten de Waal een wijde landstreek tot de rechter oever der Maas? Hoe zijn dieshalven de Menapiers door de Maas van de Batavieren afgescheiden, en dan wederom achter de Batavieren over Rhijn in Amstel-land op-gedondert? Of hebbenze gewoont, gelijk Pontanus verkeerdelijk drijft, nevens de boezemen van Waal en Maas tot de Schelde toe, en by Schenken-schans langs den Rhijn omgekromt sich wijd en zijd verspreid over de Veluwe, Gooi-land en Amsteland na de Zuider-zee en 't Y? Behalven dat sulke land-streeken geen grond vinden, als in de misleide hersenen van Pontanus, het tegendeel bereeds uit Cæsar bewesen zijnde, soo sie ik niet, waar men blijven sal met soo veel volkeren op dese selve grond gehuisvest. Hadden de Bataviers geen besitting over de Waal? Grensden niet ten oosten de Gugerni tegen de Menapiers? Grepen niet terstond de Marsaci den Rhijn by haar snijding zuidelijk aan? Sonderde vorders de selve stroom niet de Bataviers van de Kleine Vriesen af? En werwaards wil hy de Caninefates versenden? Werwaards de Sicambri? Dese alle moeten nootwendig uit haar besit gebotst zijn, om voor die machteloose Menapiers plaats te maken. Belangende de Marsi, is kennelijk uit Latijnsche en Griexe Schrijvers, dat haar land-paalen, met de graft uit den Rhijn in 't Ysal by Drusus gedolven, doorsneden zijn: en een gedeelte, uitgemergelt door de Romainsche overlast, te swak tot bod van tegenweer, achterwaards gedeinst, omtrend d'aanvang der heerschappy des Keisers Tiberius, onder de Bructeri lijf-berging socht. Ook zijn de Menapiers ten tijden

Pontanus wederleid.

Amstellanders zijn geen Menapiers.

van Cæsar uit haar gewesten over Rhijn opgekraamt, door d'inval der Usipetes en Tenchtheri. Ik sal hier inlasschen de woorden des Keisers Julius. *De Usipetes en Tenchtheri, wanneer lang geschort hadden den indruk der Suevi, eindelijk echter uit haar besit gedreven, swervende drie jaar over Duitsland, geraakten aan den Rhijn: welke landstreek de Menapiers bewoonden, hebbende ter wederzijde van den oever des strooms beemden, huisen en vlekken. Maar verschrikt door d'aankomst van sulk een aantal, weeken uit de huisen aan d'overzijde des vloeds; en, besettende den Rhijn aan dees kant, beletten der Duitsen overtogt.* Wy moeten alhier bekennen de wisseltuurige verandering, door welke landen en volkeren niet anders gewentelt worden, dan of de bestendigheit uit de weereld hier beneden gebannen was. Alsoo zijn eerst de Menapiers van haar besitting over Rhijn berooft: en naderhand, toen Augustus 't Roomsche rijk bestierde, vlijden sich de Gugerni in de landstreek der zelve. Het schijnt ook, datze eindelijk voor den indruk van Vranken en Saxens achter uit gedeinst sijn na de Morini zeewaard. Sulx kan eeniger maten worden afgemeten uit de vereeuwde afschriften in een klooster binnen Gend bewaard, gewaagende van een vlek Menapiscum op de grenzen der Morini. Maar op dat de waarheid noch meer steunsel hebbe, sullen wy vordere bewijsen aandringen. En wie kan ons beter dienen, als de sichtbaare getuige Julius Cæsar, uit wiens boeken Strabo getrokken heeft de beschrijving der Lantschappen in dese noorder weereld? *Titurius en Cotta,* (soo luiden de woorden) *dewelke de regementen op den boodem van de Menapiers gevoerd hadden: haar landt verwoest hebbende, 't koorn afgemaid, de huisen verbrand, alsoo alle de Menapiers sich verstaaken in dichte bosschen, namen d'hertred na Cæsar.* En wederom: *Hy self rukt vijf onbelemmerde krijgs-heiren den Menapiers op den hals. Sy ontbloot van oorlogs-macht, steunende op 't voordeel der plaats, setten 't na haar Bosschaadjen en moerasschen, en aldaar neder, 't geen bergen konden. Cæsar verdeilende met de veldmaarschalk Fabius en rentmeester Crassus sijn benden, in der yl bruggen toegesteldt zijnde, viel in drie heiren geschaart tot haar in: stak de huisen en vlekken met vuur aan: bekomt een merkelijk aantal menschen en vee.* Hier werd gewag gemaakt van alle de Menapiers, tot een onwedersprekelijk bewijs, datze nooit op Amsteland verspreid zijn. Want

Julii Cæsar: Comment. l. 4. de Bello Gallico

Nederlaage der Menapiers.

Waaren sonder steden: Cæsar Comment. lib. 4.

heeft Cæsar immer soo verre ingeboort, die self niet in 't gebied der Bataviers den voet sette? Sijn diepste indruk is geweest op d'eilanden der Toxandri en boodem van de Menapiers. Of vint men elders, dat hy by den Rhijn om voort-gespatt, door de Marsatiers en Kleine Vriesen, de Menapiers aan 't Y bestookte? En nochtans viel hy alle de Menapiers op het lijf. Ook is aanmerkens-waardig, dat Cæsar het gantsche land te vuur en swaard verwoeste, geen gewag makende van eenige steden of sterkten, binnen welke sich de Menapiers gebergt hadden, of die hy bestormde en in nam. Het schijnt de magteloose Menapiers, op een dorre boodem, niet als hutten en vlekken bewoonden. Doch indien haar besitting sich uitstrekte tot Amsteland toe, lagen in die ruime land-streek nergens, burgten of steden, welke de Romainen, volgens gewoonte, met strijdbaare handen aangrepen? Soudenze wel het platte land afgeloopen, en de steden verschoont hebben? Of was dese gantsche omtrek sonder bewalde plaatsen? Neen: bekent zijn al ten tijden Cæsars Noviomagus, Burginatium, Nabalia, Fletio, Trajectus en andere plaatsen meer. En waar maakt Cæsar gewag van soo swaare togt, toegeset tot diep in het noorden op Amsteland, alsoo alle de Menapiers door hem beoorloogt zijn; en dieshalven ook hier, indien sich by de Rhijn tot den Y-kant toe omkromden? Moest hy niet of door het eiland der Bataviers doorbooren, over Maas, Waal en Rhijn? Of op den Duitschen boodem achter 't eiland der Bataviers met groote omwegen voort-trekken? Hoe is hy over soo veel weldige stroomen geraakt? Niet met vlotten of schuitjens, zijnde noch veiligh, noch na de Roomsche grootsheid. Niet met een brug; want hier af nergens taal of teiken. Wijdluftig verhaalt hy sijn overtogt na Duitsland, eens weinig beneden de Moesel; en namaals voor de tweede reis by Andernak. 't Fatsoen en toestel deser bruggen met alle omstandigheden worden in sijn schriften nae 't leven afgemaalt. Voorwaar sulk een ontsag was by den Romain voor der Duitschen fierheid, dat indien soo veel moeds hadde, om haar onder d'oogen te sien, soude dat loffelijk helden-stuk niet licht over-geslaagen hebben. Twee reisen heeft Cæsar de voet voor aan op Duitsland derven setten: doch eerlang te rugge gedeinst na Gallien. Hoe bespottelijk dan, sonder eenig bewijs, hem toe te dichten een diepe indruk over de Duitschen boodem tot op Amsteland tegen de Menapiers? Het is af te meten uit de geloofwaardige oudheid, dat dit volk een groot gedeelte van Braband tusschen de Maas, Schelde, Demer en Zeeuwsche eilanden, een stuk des Stichts Colen binnen de Rhijn, en van Holland, alwaar nu gesien worden Geertruidenberg en Seven-bergen, bewoont hebben; een boodem voorwaar ten meerderen deele, of met dorre heiden of moerasschen, soodanige de Peele, Klijt en het Veen, beset, en schaars by schraale landzaaten bebouwt. Eertijds ook maakte 't Ardenne bosch, dicht en ruig gewasschen, veilige schuilplaatsen voor gejaagde inwoonders. Want verstooven derwaards niet de Menapiers, soo meenigwerf haar de Roomsche heirlegers bestookten, volgens 't getuigenis van Cæsar? Ik sal noch een plaats uit hem hier tusschen invoegen. *Cæsar ter selver tijd, hoewel de soomer ten einde liep, echter dewijl geheel Gallien bevredigt zijnde, de Morini en Menapii overig bleven, dewelke de wapenen in de hand hielden, en geen gesanten om vrede afvaardigden, oordeelende een kort einde van dien oorlog te konnen maken, rukt derwaards 't leger. Die op een gants andere voet, als d'overige Galloisers den krijgs-handel begonden te drijven: want verstaande, hoe magtige volkeren, die een kans hadden gewaagt, op de vlucht geslaagen en verheert waaren, en sy met bosschaadjen en moerasschen voorsien, begaven sich met haar tilbaare haven binnen de selve.*

Vordere bewijsen dat de Menapiers nooit op Amsteland gewoont hebben.

Huiden daagsche land-paalen der Menapiers.

Cæsar de Bello Gal. lib. 3.

Doch Pontanus laet het niet blijven by 't aangeroerde getuigenis van Strabo, om de Menapiers op Amsteland te plaatsen. Hy brengt ook by een oude magtbrief des Hollandschen Graaf Wilhem de Seste, in welke staan de woorden *Hollander Meent*. Wie vind hier nu geen reden, om de Menapiers van de Maas en Schelde af tot het Y over te brengen, en uit-gestrekte landpaalen toe te schrijven, dewijl de drie voorste letteren van *Meent* met haar benaaminge over-eenkomen? Zeker een schoon gevolg. Indien sulke bewijsen stand grijpen, men sal licht hier of daar iets bedenken, om souteloose droomen voor waarheid te verkoopen. Soude het niet belacchelijk zijn, dat Amsteldam herkomstig wierd geoordeelt van Amsanct in Italien; daar inschelijx de drie eerste letteren de selve zijn, en de sware lucht beider plaatsen malkander niet seer ongelijk is? Verdiend' hy niet uit-gestampt, de welke de wiege van Naarden in Syrien haalde, alwaar een

Belacchelijk bewijs van Pontanus.

stad

ſtad even-eens genaamt gelegen is? Die Muiden op 't eiland Mydia ſocht; te meer dewijl aldaar de rook-ovens eerſt gevonden zijn, niet ongelijk de Muidenſche ſout-keeten? Die Diemen binnen Dimona een ſtad van Juda, na-ſpeuren wilde? De Hollanders over drie en vier eeuwen noemden 's heeren ſtraaten *meenten* of *mienten*, van welke als noch overig *miene* of *meene* wegen, door een af korting der voorſte letteren, in plaats van gemeene wegen. Kan nu dit voor een bondige bewij-reden ſtrekken, om de Menapiers op Amſteland plaats te verſchaffen? Waarom ook niet in 't eiland der Batavieren, alwaar doorgaans de ſelve benaaming van *miene weg* voor-komt? Doch wy achten onnoodig langer te weder-ſpreken ſulke ongegronde bewijſen. En, om eenmaal de waarheid uit haar ſchuil-hoek te haalen, ſullen nu vorders de rechte ingeſetenen in wettelijke beſitting veſtigen. Dit moet ik hier noch byvoegen, dat Pontanus ſeer vergetelijk ſchijnt te zijn: want onderſoekende na d'oorſprong des woords Holland, verwerpt hy 't gevoelen der gene de welke van 't *hout*, of, volgens 't oude duits *holt*, alſoo genoemt meinen te zijn, dewijl 't Ardenne boſch ſich wijd en zijd over deſe gewesten verſpreide: en ondertuſſchen getuigt hy ſelf uit Strabo, hoe de Menapiers, beſlaande na ſijn gevoelen geen klein gedeelte van Holland, met boomen overvloedig voorſien waren.

Meent, miene-weg, waar van herkomſtig.

De Frieſen dan (want deſe hebben wettelijke eigendom aan Amſtel-land) zijn een ſeer beroemde landaard, dewelke den Bataviers nergens toegeven; ja haar voor-rechten en moediger en gelukkiger verdeedigt hebben tegen alle overlaſt. Bataviers waaren broeders en bondgenooten des Roomſchen volks genaamt; doch in der daad ſlaven en werktuigen van d'Italiaanſche heers-zucht: want die fleur hielden de Romainen, datze onder den dekmantel van vryheid de vryheid verdrukten: en verbonden voorgaven, om zekerder te verderven, en de hulp der verdorvene te misbruiken tot anderer overweldiging. Voorwaar het kan den Bataviers tot geen eer ſtrekken, den ſoodanige ten dienſt te ſtaan, welken een onverzaadelijke zucht tot grootsheid allegangs goddeloose wapenen aangorde; om den weereld een laſtig jok op te dringen: datze meenigwerf verheert, bedwongen ſtonden aan vreemde Volkeren, Quaden, Wilten, Slaven op haar eiland plaats te verſchaffen: en voor den inval der Noormannen over Rhijn verſtooven, ſich onder de Frieſen verbergende. Daarom dan ook, de benaaming Bataviers in 't opperſte gedeelte des eilands beſluitende, der Frieſen aan-namen; buiten twijfel te liever, dewijl niet alleen de naam vryheid uitdrukte; maar de vryheid edelmoedig by die land-aard voorgeſtaan wierd. In diervoegen, dat daar de woonplaatſen der volkeren hier in 't ronde ſeer onzeker waaren: want wat was gemeender als te verhuiſen by den Duitſers en Galloiſers? Hier kraamden de Menapiers van over den Rhijn op. Gints ſwerfden Uſipetes en Tenchtheri. Elders deinſden de Marſatii achterwaards. Elders weken d'Ubii voor de Catten. En nauwelijx waaren in deſen hoek inboorlingen te vinden, die niet d'een of ander tijd haar beſitting aan een machtiger ten beſten geven moeſten. Sulk een ongeluk is nooit den Frieſen over gekomen, als de welke met zeeghaftige wapenen haar landpalen niet alleen verdeedigden; maar eeuw in eeuw uit de grenzen der ſelve verder en verder voort-ſetten. Het luſt ons niet den vermuften ſtof van verſleete papieren af te ſchudden: en veel verhaalen uit Cappidus van Stavoren en Occo Scharlenſis, die voor ruim ſeven honderd jaar, na de woeſtheid dier tijden, rouwe veders beſigden, tot het beſchrijven der Frieſche geſchiedeniſſen: of uit Alvijn van Sneek vijf eeuwen jonger, of Suffrid Peters vol taſtelijke miſſlaagen, en Martijn Hamconius de laatſte beuſelaar. Laat het oude wijven gelooven, 't geen by haar uit-gelapt word, wegens de Frieſche oorſprong: Hoe namentlijk Adel koning van Pharraſien langs de Ganges in Indien, door een wond-heeler ontzielt, na liet een Soon Friſo, door den dwingeland Agrammis uit het rijk verſtoten. Friſo, volgende de zeeghaftige banieren van Alexander de Groote, ſet eindelijk met vier-en-twintigh ſchepen nevens ſijn broeders Saxo en Bruno door 't magtig Aſien, na Europe, en by den Rhijn in-gezeilt geraakt na veel moeyelijkheden in de Zuider-zee, en daar te land, bouwende Stavoren. Volgens deſe togt, moet de vloot ſomtijds over bergen en velden heen geſleept zijn, kan anders onmoogelijk uit Aſien tot herwaards toe zeilen. Doch echter, op dat hier niet aan te twyfelen ſoude zijn, is de juiſte tijd deſer aankomſt van Friſo by de genoemde Schrijvers te vinden: namentlijk het jaar drie honderd en dartien voor de geboorte des Hei-

Frieſen overtreffen verre de Bataviers.

Lof der Frieſen.

Oude Frieſche Schrijvers.

Beuſelachtige oorſprong van Friesland:

Beuſelachtige wonderen:

Heilands. Laat het aenneemen, die vermaak in beuselen scheppen, hoe ten tijden van Asinga Ascon, en noch eens onder d'eerste hartoog Asconius, uit een heuvel, het Roode Klif, by Stavoren schrikkelijke vlammen uit-borsten, en ten vierden dage een draak hemel-waard getilt, en eindelijk in het brandende log neder-geploft is. Hoe een fontein ontsprong, die de landen met siltig water-plas sette, en drie jaar onvruchtbaarheid veroorsaakte, tegen welke geen help-middel te vinden was, als het bloed van een drie-jaarig kind, door onthiet des af-gods Stavo in het verderfelijk nat gemengt. Doch het verdriet ons met soodaanige vertellingen 't papier te bekladden: achtende noodiger voor de aangeroerde waarheid met bewijsen te pleiten: ten einde Amsteland haar wettelijke inboorlingen, voor festien eeuwen, erkennen en aan-neemen mag. Niemand verdient hier meer geloof dan Tacitus, een sichtbaar getuige deser gewesten. *Nevens de Tenchtheri*, seid hy, *lagen eertijds de Bructeri: nu word geseid sich in die landstreek ingevlijd te hebben de Chamavi en Angrivarii, de Bructeri verjaagt en t'eenemaal uitgedelgt zijnde.* En terstond: *De Dulgibini en Chasuarii besluiten van achteren en d'Angrivarii en Chamavi, en meer andere volkeren, niets te seer bekent. Voor-aan woonen de Frisii. Na haar krachten is de benaming van Groote en Kleine Vriesen. Beide dese volkeren boorden den Rhijn, en krommen sich daar-en-boven om groote meiren, by de Roomsche vlooten bevaaren.* Het is te botte misslag, dat Junius den *Rhijn-boorden* uit-leid, aan weder-zijde des Ysals te woonen. Doch waar word de Rhijn by Tacitus Ysal genaamt? Het woord boorden in de grond-taal betekent het aan beide de kanten eens oevers woonen? De selve Tacitus bewijst het tegendeel: want sprekende van de land-paalen der Narisci, Marcomanni en Quadi, *en dit*, seid hy, *is gelijk Duitslands voor-hooft, soo veel den Donauw boorden*, of voor den Donauw leggen. Nu blijft het onwedersprekelijk, dat de genoemde volkeren neder-geslagen waren op de slinker oever der Donauw. Hoe brengt dan het selve woord de Vriesen aan beide kanten des Ysals? En is Ysal de Rhijn geworden? De zaak dient wat hooger opgevat. De gemeene dwaalingen hebben over lang den onkundigen voor de waarheid opgedrongen: dat d'Oceaan by Texel, 't Vlie, en Schellingen ingeboort, de velden der Sturii,

Bewijs dat de Vriesen op Amsteland hebben gewoont

Tacit. de Morib. German.

Quaade uit-legging van Junius.

Chauci en Frisiabones met de Zuider-zee bedekt heeft. 't Zijn, tot wederlegging, de woorden der oude weereld-beschrijver Pomponius Mela: *De Rhijn uit d'Alpes neder-stortende, maakt de meiren Venetus en Acronius, dicht by sijn oorsprong. Daar na langs de selfde, en voortvoeyende in een boezem, verspreid sich herwaards en derwaards niet verre van de Zee. Maar de Rhijn ter slinker zijde echter een rievier, en self tot daar ze uitwatert: blijft na de rechter-hand in 't eerst gants smal, en sich selven gelijk: terstond de oevers wijd en zijds wijkende, nu niet meer een stroom, maar groot meir, word Fletio geheten, daar by de velden bedekt; en om-armende een eiland even eens genaamt, krimpt in, en valt, wederom een rievier geworden, tusschen sijn deuren uit.* De gissing is soo vreemt niet: dat, namentlijk, van den begin der Zuider-zee tot sulk een water-plas niet is uitgespreid. Duidelijk blijk geeft als noch de ondiepte. Sonder twijffel heeft de boezem der Ysal doorgegaan door een zoore en weeke grond, tot d'Oceaan toe. De swier der selve is dese. Niet verre van 't slot Raasfeld in Westfaalen, heeft de genoemde stroom sijn oorsprong, aangrijpende de steden Ringenberg, Iselburg, Anholt, Dotechem, Doesburg, Sutsen, Deventer en Campen, en werpt sich ten onsen tijden in dit meir: doch by ouds van hier ook voortgerukt met een boezem, tusschen Eems en d'aangrenzende kust der Friesen, greep by-na Stavoren aan: en insgelijx door de twee ondiepten, waar van d'een aan de rechterhand voor Friesland, d'ander aan de slinker, gemeenlijk het Breede-Sand geheeten, ten noorden d'Oceaan, door een uitgang, by den Romainen namaals Flevum of Flevus, en nu 't Vlie genaamt. De oudheid houd d'oorsprong der Zuider-zee in 't verborgen. Evenwel soo de gissing iets toe laat, 't is alderwaarschijnlijkst, dat dese weeke en broekachtige bodem voor 't geweld der golven gedooken, 't water door een schrikkelijke vloed opgejaagt, behouden heeft, zedert de verhuising der Cimbri. Sonder twijfel zijn, door d'ongehoorde opstijging der Oceaan, al de kusten, van Jutland af, tot d'Engelsche Hoofden toe, overstolpt. De selve heeft de Zeewsche eilanden afgerukt van 't vaste land: gelijk ook die voor de kusten der Friesen en Chauci in een lange reeks uitgestrekt leggen: door de golven binnenwaard soo beknabbelt; datze niet meer by beurten dan met d'ebbe aan de strand aangehegt, dan

Dwaalingen van de kleinheid der Zuider-Zee

Beschrijving der oude Rhijn.

Beschrijving der oude Ysal.

Oorsprong der Zuider-zee.

dan met de vloed afgeſneden, gelijk ten tijden van Julius Cæſar en Auguſtus, maar geduurig rondom door d'Oceaan aangegrepen zijn. In de vertelling der

Togt van Druſus:

daden van Druſus, verhaalt Dion: *Druſus uit de Rhijn in d'Oceaan afgeſakt, heeft de Frieſen t'eenemaal overwonnen, en als hy door een meir na de paalen der Chauci overſcheepte, liep hy geen gering gevaar, de vloot met de ebbe vaſt geraakt. Tacitus*, beſchrijvende d'oorlogen van Germanicus tegen de Cheruſci, ſpreekt

van Germanicus.

aldus van de Watten en Zuider-zee: *Op dat niet de krijg te gelijk op d'hals ſoude vallen, ſend hy Cæcina met veertig benden Romainen, door de Bructeri, na den Eems, om des vyands magt te verleiden. Over Vrieſlant rukt de bevelhebber Pædo met de ruitery. Hy ſelf ſet over 't meir met vier regementen. Te gelijk quam de voetknecht, ruiter en vloot aldaar te zamen.* En weinig daer na: *'t Leger na den Eems te rug gevoert, brengt de regementen met de vloot wederom, gelijkze ook aan-gebragt waaren. Een gedeelte van 't paarde-volk gelaſt, langs de ſtranden der Oceaan, na den Rhijn te verreiſen.* En terſtond hier op. *Germanicus gaf 't tweede en veertiende regement, die hy te water geleid had, aan Vitellius, om te land te gaan: op dat de vloot op d'ondiepe Zee te lichter drijven, en by ebbe vaſt ſitten mogt. Vitellius had in 't begin een gemakkelijke weg op een drooge grond, de vloed jachtjens aan-rollende. Doch terſtond daar na door de noorde-wind, als ook d'evenbeurtige verdeeling der dagen en nachten, die d'Oceaan aldermeeſt doed opſwellen, wierd 't heir gerukt, en tommelings voortgedreven, en 't land rondom bedekt. De ſelve gedaante had de zee, ſtrand en 't veld. Men konde de vaſte grond niet onderſcheiden van de kuilen, noch de diepten van d'ondiepten.* 't Is zeker,

Verandering der eilanden, en Zuider-zee, in ſeſtien honderd jaar.

dat van de tijden onſes Saligmakers, de boezemen en diepe inhammen der Noord-zee weinig verandering geleden hebben. Alleenlijk de eilanden van de Jutſche kuſt, tot de Franſche toe, voor 't vaſte-land der Duitſchen op een ry uitgeſtrekt, zijn door 't in-eeten der golven met dieper gronden afgeſneden: die in voortijden anderſints ſlechts plas lagen met de vloed. Ook is de kracht des zeewaters ſoo vinnig by de gaten van Texel en het Vlie ingeboord: dat in 't eerſt de ſtranden, voor de Zuider-zee uit-geweeken, en namaals by inbrek der dijken, om niet kaal te leggen, voorbedachtelijk binnenwaard ingekrompen zijn. 't Zal de pijne waard weſen, noch eens de woorden der berugte Tacitus aangaande d'optogt van Germanicus tegen de Cheruſci, by deſe gelegendheid hier te ſtellen: *En de vloot met de voor-uitgeſondene lijftogt was bereets aangekomen: de ſchepen, onder de Roomſche regementen en bondgenooten verdeelt, zijn zeil gegaan in de Graft van Druſus: niet ſonder gebed aan ſyn Vader Druſus, dat hy gewillig en gunſtig, hem, 't ſelve beſtaande, door de voorgang en gedachtenis van ſyn beleid en daaden, wilde helpen. Hy reiſt daar na door 't meir en Oceaan, tot d'Eems toe, gelukkig voort:* En d'oorlog nu volvoerd zijnde: *Doch in d'uitgang des ſomers zijn ettelijke regementen na haar winter-legers te land afgevaardigt. De meeſte heeft hy ſcheep gedaan, en uit d'Eems na d'Oceaan gevoerd. Met meenigte van riemen rammelde de vloot, of wierd voortgedreven over de vlakke Zee. Weinig daar aan een digte hagel neder-geſmeten uit bruine wolken, en te gelijk van alle kanten door ſware ſtormen, benaamen geen gemeine golven 't geſicht, beletten de beſtuuring: en de verbaaſde ſoldaat, onkundig van de hacchelijkheden des waters, terwijl hy de ſchippers in de weeg ſtaat, of ontijdelijk helpt, verſette 't beleid der voorſichtigſte. De geheele hemel en gantſche zee week thans na 't zuiden: welk krachtig voor de verheeve Duitſche kuſten, diepe ſtroomen en dicht t'zamen gekruide wolken, en affſienelijker door d'ongetemperdheid van 't naburig noorden, de ſchepen verſtrooid heeft, en gerukt na d'opene zee.*

Germanicus in gevaar op de watten.

Blijkelijk is 't dat de reiſe van Germanicus over Watten lag, doenmaals droog by ebbe, maar dat hem de ſtormen tuſſchen de eilanden voor de Groeninger ſtranden; na buiten in d'Oceaan gedreven hebben. Plinius dient my inſchelijx tot ontdekking van

Oude gelegendheid der Watten.

deſe ſtreek: *d'Oceaan, by geduurig verloop van yder dag en nacht, breid ſich aldaar geheel wijd uit, bedekkende een eeuwige zin-twiſting der natuur: met vertwijfeling, of het een gedeelte der aarde of zee is. Aldaar woond een ellendig volk op hooge heuvelen, beſet met verheeven hutten tot boven de hoogſte vloed: omringt van het water, zijnze, by verloop des ſelven, den varenden gelijk, die ſchip-breuk geleden hebben. Omtrend haar wooningen vangenze de viſſen, vliedende met de zee.* Eigentlijk brengt dit Plinius by van de kuſten der Chauci: welke de ſelve geſtalte met d'onſe in die tijd, als ook huiden ten dage, gehad hebben. 't Blijk is by der hand uit Tacitus: als de Frieſen muiteden tegen Olennius, om d'al te bitze afvordering der ſchatting: *de ſoldaaten* ('t zijn de woorden van die heerlijke

Schrij-

Krijg der Friesen tegen de Romeinen.

Schrijver) *die by den tol stonden weg gehaald, en aan de galg gehangen. Olennius quam de verstoorde met de vlugt te voor, binnen de sterkte Flevum geraakt. En geen geringe macht van burgers en bondgenooten bewaarde aldaar de stranden der Oceaan. Lucius Apronius, bevelhebber van Neder-Duisland, hier af verkundschapt, entbied uit 't boven gewest de vaanen der regementen, en hulp-benden des voet-volks en ruitery: en rukt met beide de heiren, de Rhijn afgesakt, den Friesen onder d'oogen. De sterkte was nu van beleg ontslaakt, de muitelingen tot verdeediging van haar self te rug gedeinst. Hy stijft dan met dijken en bruggen de naast-gelegen wadden, om een swaar heir over te voeren. En ondertusschen ondiepten gevonden hebbende, gebied de slagorde van 't Caninefatische paarde-volk, en al de Duitsers, welke onder ons dienden, den vyand van achter in de staart in te vallen: welke in gelederen geschiktelijk ten strijd geschaard, de benden der bondgenooten, gestijft met de ruitery der regementen, tegelijk doen verstuiven.* 't Bewijs is openbaar, uit de Roomsche burgers en bondgenooten, die aldaar op de kusten der Oceaan opsicht hadden: dat aan de deur van de darde arm der Rhijn (by Doesburg, met de vermenging der Rhijn en Nabalia, voor by Deventer en Campen, gegraven door Drusus) de voornaamde sterkte gelegen is geweest: op geen andere plaats dan daar heden gesien word, van 't eiland Schelling, de toorn sante Brandarius. En alsoo is 't, dat Apronius, wiens winter-leger tot Santen, den Rhijn en Nabalia afgescheept, en daar na door de boezem der Flevus, by de sterkte, even eens genaamt, geland is, om 't beleg der Friesen op te slaan. Doch de vyand was afgeweken tot sijns selfs bescherming, eer het Apronius aldaar aan-bragt: en werwaards anders heen, dan na de vaste kust van Vriesland verstooven? Om hier in te booren, was het van nooden, dat Apronius de naast-gelegen schorren, doch nu zanden, tusschen Schellingh en de Friesche kust, in het gesicht van Harlingen, met dijken, en, om de boezemen tusschen beide, als noch Coggendiep en Kromme-balgh genaamt, met bruggen voor d'overvoering van het swaar heir, beleide. Niet te min wierden on-diepten ontdekt, daar de Caninefates door-waaden. 't Besluit volgt uit soo duidelijke getuigenissen der alder-geloofwaarste schrijvers: dat namentlijk de gantsche Zee-kust, van 't Schager Rif af tot d'engte van Vrankrijk, weinig verandering gevoeld heeft: toenmaals met deselve eilanden beset, die als noch gesien worden: Doch na dat d'Oceaan, door de deur des Ysals, met spring-vloeden insonderheid, ingeboord, de naast-geleegen velden had plas geset: soo zijn aldereerst d'akkers door 't water soo verre afgeschuurt, datze by vallende golven blik, by oploopende bedekt lagen. d'Inwoonder noemdeze in sijn taal Fliet, en met verwerping der harde letter op 't einde, 't welk hier niet ongewoon is, Flie: en by verandering van uitspraak Fleet en Flee. Maar met verloop der tijden zijn dese schorren door uit-spoeling tot een meir gemaakt: welk te mets in-eetende, den Ysal van haar naam heeft berooft, daar 't de oevers in haar wijde plas ter weder zijde afknabbelde. 't Is duidelijk af te meten, uit Tacitus, Plinius en Mela, dat voor vijf-tien hondert jaaren niet alleen Wieringen, Texel, Flieland, maar selfs alle d'eilanden, die voor de Duitsche kust in een lange reex sich uitbreiden, geweest zijn: hoewel niet afgesneden door soo diepe gronden van de vaste strand. Want naderhand, d'Oceaan soo vervaarlijk opgeswollen, dat voor sijn baren 't Flie onderdook, zijn de deuren der selve wijder uitgeset, en de gaten verdiept. De grond van 't grootste schuilt onder vijftien vademen waters, gemeenlijk Mars-diep. 't Selve by-na is den Zuider-zee wedervaren: welke soo seer niet vergroot, als wel verdiept is. De meeste afbreuk heeft het land geleden in d'engte, tusschen Stavoren en Enkhuisen. Ook is eertijds het Breede-zand, dicht begroeid met riedgewas en vol water-vogelen geweest: de rechte grond van 't beruchte eiland Fletio: welkers oostersche zijde, tegen de Friese kust over, door den Ysal of noorder-arm der Rhijn aangegrepen was. Tussen dit eiland en een ander sant, door den bank de Weerd geheeten (uit d'overblijffels der naam is lichtlijk af te nemen, dat hier insgelijx een eiland gelegen heeft) liep noch een boezem ten noordwesten, gemeenlijk 't Oude Flie. Doch aan 't einde van Claas ooms baaken, te weten tusschen de zanden ter wederzijde, oude overblijffels van een drooge grond, kromt de Zuider-zee weder in, en storte met een stroom aan de rechterhand van Schelling, aan de slinker van 't Flie in d'Oceaan. En dit is ons gevoelen, gekant tegen een gemeine dwaaling van de nieuwe oorsprong deser beruchte plas. Namentlijk de wiege der selve heeft het lang verloop der dagen in een duistere ver-

Oorsprong en oude gelentheid der Zuider-zee.

Is niet veel kleinder geweest als nu over 1500 jaren.

Beschrijving van Fletio.

vergetendheit weg-geset: uit welke de scherpsinnigste oogen geen ander bescheid konnen haalen, dan een waarschijnelijke gissing. Ik bekenne hier gaarne mijn onkundigheid: indien niet voor de grouwelijke overloop des waters, ten tijde van de verhuising der Cimbri, de zoore en laage boodem der Zuider-zee allereerst den rug heeft onder-gehaald: die temets soo geschuurd is door uitspoelingen, datze ten onsen dagen op verscheide plaatsen vry diep is neder gesonken.

Uit de by-gebrachte getuigenissen blijkt duidelijk, hoe de Friesen sich om Meiren omkromden, op verscheide eilanden neder-geslaagen, volgens Plinius, Tacitus en Mela. Alsoo leid Groeningerland gebrooken, door de Meiren Sulte, Suitlarer, Schilt en andere; 't tegenwoordig Friesland, door Tiouke, Vluissen; Holland, door Zijpe, Waard, Schermer, Beemster, Wormer, Purmer, Ster, Broek, Buik-slooter, Wijker, Braasemer, Uiter, Leg en Haarlemmer-Meiren: de meeste met bewoonde eilandekens voorsien. Dit bewijst genoegsaam, dat Amstels-boodem voor sestien eeuwen bereeds bespoelt is met d'Oceaan, aan 't Flie of mond des Ysals invallende, over d'ondiepe grond der Flevus by 't Y ingeboort, en vorders landwaards binnen de boezemen van soo veel Meiren, leggende met de zee gemein. Voorwaar de Friesen zijn eertijds niet geweest een magteloos volk. Sy bewoonden ook geen bekrompe land-paalen. Want stootende tegen de middel Rhijn besloegen de gronden van Zuid-Holland en Uitrechtsche Sticht, soo verre benoorde der genoemde vloed leggen, gants Noord-Holland; de gedeelte van Gelderland, alwaar Harderwijk en Elburg; van Overysal, alwaar Campen, Vollenhoove, Meppel, Steenwijck: de helft der Drenth: geheel West-Vriesland tot den Eems toe. Want de Friesen lagen ten zuiden beslooten door de Bataviers: zuid-oostelijk grensdenze aan de Marsatii en Bructeri: ten westen en noorden bespoelt van d'Oceaan: in 't noord-oosten, door de mond der Eems, afgesondert van de Chauci. Doch aangesien de Friesen in Groote en Kleine by de Romainsche schrijvers verdeelt worden, staat te sien waar de eene en andere dienen geplaatst. Het blijft voor eerst onwedersprekelijk, volgens 't by-gebragte bewijs uit Tacitus, of beide zijn neder-geslagen op de noorder oever des middel Rhijns; Junius en Pontanus duiden dit verkeerdelijk op den Ysal. Dese is immers in naam en vloed van den Rhijn onderscheiden. Het zijn woorden by Suetonius gebruikt: *Drusus heeft d'eerste der Roomsche Veld-heeren den noorder Oceaan bevaaren: en aan d'overzijde des Rhijns graften van nieuw en groot werk gedolven, de welke noch Drusiaansche genaamt worden.* En Dion: *Drusus in den Rhijn afgedreven in d'Oceaan, heeft de Friesen t'onder-gebragt.* En hoe duidelijk Tacitus? *Corbulo, de Friesen bedwongen hebbende, stelde haar vroedschap, overigheid, wetten, en, op datze niet wederspoorig souden uitspatten, versterkte de besetting. Maar Claudius verbood soo seer alle geweld op Duitsland, dat hy onthied sond, de besettelingen over Rhijn te rugge te trekken.* Worden hier niet de Friesen geplaatst op Duitsland, tegen den Rhijn aan, zijnde de scheids-paal tusschen Gallien en Duitsland? Doch ten andere, kan de Vecht, door Muiden in de Zuider-zee geloost, en uit de Rhijn voortgevloeid, bequaamelijk erkent worden voor een affonderaar der Groote Friesen van de Kleine. De Groote zijn licht te kennen uit haar wijd-strekkende woonplaatsen langs de Zuider-zee, over d'Ysal heen, van de rechter oever der Vecht Oostwaard, tot den Eems toe. De Kleine westelijk verspreid van de slinker zijde der Vecht langs de Rhijn beneden Uitrecht, en voorts tusschen de Meiren over Noord-Holland, bespoelt buitenwaards door d'Oceaan, en van binnen met de Flevus. In dit oude Vriesland is over meer als sestien eeuwen vermaard geweest Manarmanis Haaven, door groote scheepvaard. En volgens Albert van Staden, had 't geluk dese plaats noch niet verlaaten in den jaare elf honderd vijftig: zijnde wegens de veelheid haarer zeilen toenmaals als een tweede Amsteldam, na de staat dier tijden. En hoe levendig word doorgaans afgemaald by de oude schrijvers het naare bosch Baduenna, wijd en zijd op den boodem der Sevenwolden gegroeid? Beruchter door de nederlaag die Apronius ontfing, uit de sterkte Flevus met dartien honderd Romainen over de Watten na Vriesland gerukt: doch by den ingang van Baduenna soo raauwelijk onthaalt, dat negen honderd sneuvelden, en d'overige op de hoeve Cruptoricos door onderling moorden haar self aan kant hielpen. Tacitus maakt ook gewag van pylaaren, by Hercules gericht op den Frieschen boodem, hoewel met onwis bescheid. *De benaaming*, seid hy, *der Groote en Kleine Friesen ontstaat, uit de mate van krachten. Beide de volkeren boorden den*

Meiren in Friesland.

Landpaalen der oude Friesen.

Suetonius in Claudio.

Dion. Cassi lib. 54.

Woonplaatsen der Groote Friesen: als ook der Kleine.

Manarmanis haaven.

Nederlaag der Romainen in Friesland.

Rhijn tot d'Oceaan toe; en leggen rondom uit-gestrekte Meiren, by de Romainsche vlooten bezeilt. Wy hebben ook aan dien hoek in d'Oceaan dervensteeken: en 't gerucht verbreid aldaar overig te zijn de zuilen van Hercules: het zy Hercules soo diep ingeboort is, het zy, volgens onse gewoonte, wat helden-stuk elders uitsteekt sijn beruchtheit werd toegeschreven. En het ontbrak Drusus Germanicus niet aan stoutmoedigheit: maar d'Oceaan belette, om na haar en te gelijk Hercules t' ondersoeken. Namaals heeft het niemant sich onderwonden; en 't is heiliger en eerbiediger geschheenen, van de daaden der Goden te gelooven, dan te weten. Sy dwaalen, die de pylaaren van Hercules in Frieslands middel-punt, binnen 't vlek Duivels-kutte, stellen. Neen: de by gebragte woorden uit Tacitus, geven genoegsaem te kennen, datze elders op een Friesch eiland door d'Oceaan bespoelt zijn. Ubbo Emmius eindelik, verschaft ons de rechte land-paalen der oude Friesen, binnen welken omtrek ook Amsteland beslooten leid. *De Friesen, seid hy, hebben haar wooningen gehad tot den Eems toe, van de middelste deur des Rhijns, welke eertijds Uitrecht bevochtigende, by Catwijk in d'Oceaan gestort is, omhelsende 't groote Meir, heden de Zuider-zee genaamt.* En de Friesen zijn in eenige eeuwen achter een uit dit besit niet uit-gebonst: als die veel eer haar grenzen rondom door dappere wapenen allegangs deden uit-dyen. De Chauci, ten ouden tijden op verre strekkende landen nedergeslagen, tusschen de stroomen Eems en Elve, de Catten en 't bos Hercynia, afgemat door d'oorlogen met de Saxens, weken onder de Friesen, alsoo met malkander een afkomst erkenden. Te vooren had sich een merkelik aan-tal der Chauci met de Sicambers aan den Rhijn vereenigt. Dese pal staande tegen den woesten indruk van de Gotten, Alaanen en Vandaalen, den Duitschen boodem lastig drukkende, schorte te gelijk de Roomsche aanvallen, met sulk een uitslag; datze eindelik, den Rhijn overgestapt, kloekmoedelik handen aan Gallien sloegen, en 't gebied des selven eigenden. Onder Decius pasten sich toe de nieuwe benaaming van Franken, uitdrukkende haar dier-bevochte vryheyt; ten einde te gelijk sich erkennen mogten herkomstig, nevens d'andere Chauci, van de Friesen, welke naam insgeljx vryheit betekent. Doch zedert de Saxensche mogentheit tot verdrukking der nabuurige Duitschen aangroeide, begaven sich de Chauci, zijnde een landaard met de Friesen, onder der selve wetten en bestiering. En van toen af wierden Friesen geheeten de volkeren tusschen den middel Rhijn en Elve, tot de Deensche grenzen toe, langs d'Oceaan. Ja op 't Eiland der Batavieren over-gescheept, pasten ook haar naam 't selve toe, als 't welk namaals slechts boven in een klein gedeelte, de Betuwe, d'overblijffels van de Batavieren behield. Thans ook de Friesen, t'zamen-smeltende haar krachten met de Saxens, ruiten uit haar gelegene havens dapper den Oceaan: en wierpen sich eindelik, beleid by *Hengist* en *Horsa* gebroeders, op 't eiland Britannien. De togt voorgevallen op 't negen en veertigste jaar der vierde eeuw, gelukte in dier-voegen; dat de Britoens na haar bergen in Walles verstooven, en alles ten besten gaven. Of dese winnaars meest Friesen geweest zijn, blijkt uit zeker bewijs van d'over-een-komst der Engelsche taal na soo veel eeuwen als noch met de Friesche, vry meer dan met de Saxensche. Hier toe dient ook 't getuigenis der oude schrijver Ludgerus: *Suidbert, seid hy, dorste na de zaligheit aller menschen, en bysonderlijk der heidensche Friesen en Saxens, alsoo d'Engelsche uit haar herkomstig waaren.* En terstont verhaald van Willebrod en der selver metgesellen: *Aangesien dese heilige leeraars geboortig uit Engeland, doch Friesche herkomst, soo kondenze haar bequaamelijk het Euangelium verkondigen in de Duitsche taal.* Ludgerus lijd geen tegen-spreken in dit getuigenis, dewijl ten dien tijde leefde, en Willebrords metgeselle was. Na dese voorvallen op Britannien, is een lang stilswijgen by de geschicht-schrijvers, of ten minsten onzeker bescheid. Alleenlijk staat bekent, hoe Saxens en Vranken, onversoenelijke vyanden der Romainen, (haar moogentheit, te mets meer en meer besnoeid, viel ten laatsten in dese gewesten aan duigen) op de Bataviers wegens de Roomsche maatschappy vinnig toe setten: in dier voegen, datze de Friesche naam en wetten, tot haar bescherming aan-namen. Zedert schuilden de Bataviers onder de Friesen, de welke aldus met dese nieuwe aanwas vereenigt, te moediger ook buiten haar landpaalen tegen overlastige vyanden nu en dan streeden; niet sonder bitze wrok der Vranken: als die, tot schrik van Duitsers en Galloisers de wapenen gelukkig dragende, met nijdige oogen in de Friesen een dapperheit aanschouden, die haar vermogen op-haalde. Hier uit ontstonden swaare oorlogen tusschen dese landaard,

De pylaren van Hercules in Friesland.

Ubbo Emmius lib. 1. Rer. Frisic.

Chauci, haar woonplaatsen.

Dapperheit der Franken, [illegible] afkomstig van de Friesen.

Uitgestrekte landpaalen der Friesen en groote zegenen.

Nemen Britannien in

449.

Bataviers nemen de Friesche naam en wetten aan.

Oorlogen der Friesen met de Franken.

aard, wederzijds manhaftig. Eindelijk door 't Christendom, by de Friesen laatst aangenomen, bezaadigde de heevigheit. Self soo verre, dat den koning der Vranken 't gesag over de Friesen gewillig met seer bepaalde magt is opgedragen, ja sonder vermindering van vryheit: dewijl d'achtbaarheit des adels en gewoonelijke voet der land-bestiering bleef stand grijpen. Hoewel met de groey der Vranksche moogentheit de Friesche voor-rechten onder-kroopen wierden: de Vranken misbruikende haar zegenen tot een last der Friesen, met welke plechtelijk verbonden waaren. Doch onderling tweespaltig, en wegens inlandsche oorloogen afgemat zijnde, dienden sich de Noormannen van sulke gelegentheidt. Dit volk, door kouden hemel en barre zee gemoedigt, rukten den Vranken soo woest op den hals: datze, niet sonder verlies van oude aansienelijkheit, een aansienelijk gedeelte des rijks aan d'overwinnaars ten besten gaven, na de selve Normandye genaamt. De Friesen by dusdanige ongelegentheit geen bystant uit Frankrijk te gemoet schouwende, sagen onder malkander om: ten einde die ruitende swermen uit het noorden eenmaal, by heilsame overslag, mogten gestut werden. Na mannelijke proeven tegen de Noormannen sneuvelden ten laatsten de Friesche Graaven Thietbold en Gerolf, by dese tijden berucht. Een groot gebrek ontstond uit de vryheid, dat ieder evenveel meester zijnde, langsaame beraadslaging en verdeelde krachten toebragt; waar door goede gelegentheit verzuimt, en vele afgesonderd strijdende alle te gelijk dikwils verwonnen wierden. Dieshalven de Friesen wederzijds der Rhijn, over het tegenwoordig Holland verspreid, (want d'andere van d'Eems af en langs de Zuider-zee door de Deensche koning Gotrijk met d'ellendigste slaverny gedrukt wierden) bemerkende in veelheit der hoofden swakheit van krachten, beraaden een te verkiesen uit het lichaam des adels, aan welke 't opper-gesag mogt werden opgedragen: te meer dewijl de Noormannen soo verwoed d'overige Friesen gehandelt hadden: bedwongen zijnde een laage deur ten noorden der huisingen te bouwen, om bukkende in en uit te gaan, ten einde hier mede mogten indagtig werden de Deensche slaverny. Ook stond een gebouw twee honderd en veertig voeten lang opgericht, aan welkers eene einde des konings rent-meester neder sat, aan 't ander stont een kopere

Staat deser landen onder de Vranken.

Onder de Noormannen.

Na de geboorte Jesus Christus 800.

Noormannen verwoedheid tegen de Friesen.

Ondragelijke slaverny der Friesen.

schild, in welke de Friesen haar schatting-geld in-wierpen; doch soo lang voor geen betaaling strekkende, als de rentmeester 't geklank der penningen niet konde hooren. En Gotrijk, door de geduurige zegenen tot grooter verrichting 't ellekens aangehitst, bestond nu ook der Vranken koning Carel in sijn rijk te bestoken. Hy werpt dan uit twee honderd schepen een geweldig heir op den Frieschen boodem te land, met sulk een verwoede uitgelatendheid, dat zedert de schepping geen volk jammerlijker gedrukt was. Doch nu vaardig na Aken op te trekken, geraakt door vloek-verwandschap der sijne om hals. Thans de Deenen, onderling gesplitst, spatten tommelinx na huis. De Friesen ontledigt van sulke raauwe landaard, grijpen moed, en te gelijk na wapenen, gestijft door de Vranken. Soo fel was haar indruk op 't Deensche overblijfsel, dat het eerlang te land wierd uit-gedreven. Ondertusschen verstierf met de voorspoed de Vranksche dapperheid. Te min hulp was van haar te wachten, dewijl by inlandsche beroerten in genoegsame onmagt lagen. En die oorlogs-buijen uit het noorden waaren niet soo volkoomen overgewaait, of scheenen allegangs op nieuw te dreigen. Hier toe hielp Roderijk, die Wijk te Duurstede in leen ontfangen had van kaiser Luidewijk: maar door Lotharius, sijn vader Luidewijk in 't Rijk gevolgt, ten kerker gedoemt, als aangeklaagt van hoog verraad. Doch uit d'hechtenis ontsnapt, versoekt bystand aan de Noormannen. Lotharius immiddels (verzoopen in onkuische omhelsingen van sijn bysit Waldrada, dien hy, niet sonder veler opstand en echtscheiding met Thetberga, tot bed-genood dachte te nemen) liet alles over hoop drijven. De Noormannen met diepe voetstappen van verwoedheden voortgerukt, maaken haar meesters van Wijk te Duurstede: en tot Noordwijk toe in-geboort, vonden aldaar bot tot tegenweer: want Rembert kerkvoogd van Bremen boezemde sulk een moed den vluchtende Friesen in, dat dese togt den Noormannen stond op tien duisend verslaagene. De neder-laag hitste de verwonnene tot wraak. Met nieuwe kragten dan den Friesen op 't lijf gevallen, vermeesteren Nimweegen, en vestigen binnen die stad den stoel des oorlogs. Keiser Luidewijk, door dese wapenkreet opgedaagt, trekt den Friesen te hulp. De Noormannen op de vlucht gejaagt, versoeken en verkrijgen vrede, mits Nimwegen en te gelijk den

Vranken ontaarden van haar dapperheid.

Daaden der Noormannen in Friesland.

Na de geboorte Jesus Christus 856.

876.

881.

Invallen der Noormannen in Frieſland.

Frieſchen boodem ruimende. Doch eerlang, beleid by Godefrid en Sigefrid, ſpatten door Vlaanderen, Brabant en Artois na 't ingewand des Duitſchen rijks. Aldaar, by Carolus Craſſus in haar winter-leger rondom begraven, verſoeken door mangel van lijf-togt lijfs-genade. De kaiſer, hoewel de woedende ſtruik-roovers ſonder gevaar uit-hongeren konde, wars van wreedheid, gond haar vrede: onder beding, datze 't Chriſtendom ſouden aan nemen. Ja hy houwelijkte Giſſa, dochter van ſijn vader Lotharius uit de by-ſit Waldrada, aan Godefrid uit, met een houwelijks goed van de geweſten aan deſe kant der Zuider-zee tot over den Rhijn. Gerolf en andere Frieſche Graaven wierden benoodſaakt den Noorman

872. *Amſteland geraakt onder de Deenen:*
te gehoorſamen. d'Overblijfſels van deſe Denemarkſche voogdy zijn noch te vinden in 't eiland Marken en Denemarken, een landſtreek op het Uitrechtſche ſticht nevens Gooi-land. Alſoo is ook Amſteland met de nabuurige gronden geraakt onder dwinglandy van de Noormans, verraden by haar bondgenooten, voor welke ſoo dikwils 't harnas had aangegeſpt. Maar het brak den kaiſar zuur op, dat hy de Frieſen ſoo ſchandig misleide, plaatſende die woeſte land-aard, tot kreuking der vryheid, in haar beſitting nevens 't Y, en voort het meeſten deel van Batavia, toenmaals Frieſland genaamt. Want Godefrid ſag niet alleen met goede oogen aan, dat jaarlijcx ſijn lands-luiden ſterke legers herwaards afvoerden: maer, opgeruid door ſijn ſwager Hugo, ſond Gerolf en Gardolf Frieſche Graaven aan Craſſus, met verſoek van getemperder landſchappen, als de Frieſche boodem, laag en bar door 't noorden, en beknabbelt met ziltige meiren. Doch door liſt, by de Keiſer bedacht, om

877. *Verkrijgt haar oude vryheid.*
hals geraakt, en te gelijk de Deenſche heerſchappy ten einde, was 't land noch niet in ruſt: want Sigefrid verkundſchapt van ſijns metgeſels ongeval keert uit Gallien zeeghaftige wapenen herwaards. Moedig trekken hem de Frieſen onder d'oogen: ſulx Sigefrid de ſlag en 't leven verloor. In deſe ſtrijd munte ſeer uit de dapperheid van Gerolf Frieſche Graaf: dieſwegen Arnulf Carels voogd aan Gerolf de landeryen tuſſchen Suidhardeſhagen en de Rhijn ſchonk in vrye eigendom, alſoo de Vranken ſulcx op deſe geweſten voorwendeden. Doch de nederlaag had den Noorman ſoo niet ontſet, of hy beſtond niet lang hier na op de Frieſen een torn te doen. Rhollo uit Denemarken afgeſcheept valt by onweder op Walcheren, en dit eiland indiervoegen op den hals: dat d'inwoonders of na Ragineer in Henegouwen, of na Radboud vorſt der Frieſen en Graave van Theiſterband verſtooven. Uit mededoogen tegen die ellendige ballingen, voegen Radboud en Ragineer haar krachten te zamen, om Rhollo op Walcheren te beſtooken. Ongelukkig viel de togt uit: beide afgeſlaagen, deinſden te rugge. Rhollo moediger door ſijn bevochte zegen, rukt Radboud onder d'oogen. Eerlang geraakten de Frieſen aan 't voetſlaaken, en met de nederlaag haar vryheid quijt. Am-

Amſteland geraakt weder onder de Deenen.
ſteland wierd thans ook onder geld-opbrenging aan den Deenſchen dwingeland gebragt. Maar Rhollo na Vrankrijk geſpat, herſchepten de Frieſen adem en moed. En, om ſich bet te wapenen tegen de vordere indruk der Noormannen, vond d'adel geraadſaam, aan Diederijk 't hoogſte geſag, dog met bepaalde magt,

Diederijk eerſte algemeene Graave der Frieſen.
(ten einde de vryheid niet gekreukt wierde) op te dragen: te meer dewijl hy uit d'aanſienelijkſte afkomſt onder de Frieſen, Gerolfs ſoone was, wiens dapperheid

923.
ſeer berucht. En Diederijk genoot dit voorrecht boven Walger ouder broeder, ter oorſaak Walger, wegens 't vermoorden van Eberhard, in ieders haat ſtond. Carel de Simpele beveſtigde deſe verkieſing, afſtand doende van alle recht, 't welk de Vranken waanden te hebben, op Suithardeſhagen tot Fortrapa en Kinhem toe. Het ſchijnt Carel verplicht geweeſt is door weldaaden, beweeſen in den oorloog, die hy uit 't rijk verdreven tegen ſijn onderdaanen voerde, geen geringe byſtand aan Diederijk gevonden hebbende. 't Afſchrift deſer gifte is getekent tot Bladelle een dorp in Champaigne. En alſoo hebben de Kleine Frieſen haar ſelf een opperhoofd gekooren: de welke ſich toepaſte den naam van Frieſche graaf. d'Oorſprong deſer benaaming is lichtelijk te ſien, herkomſtig van Graaven: want de-

Het woord graaf waar van herkomſtig?
wijl d'eerſte bevolkers der geweſten alhier, by de dagelijxe water-beurten, inſonderheid ter winter-tijd en met ſpringvloeden, de landen vonden plas geſet en onbruikbaar, wierpen in 't eerſt voor haar woonplaatſen hier en daar heuvelen op: doch naderhand, de nood ſulke moeiten afvergende, damden d'oevers van zee en ſtroomen. Die 't meeſte geſag hadden, voerden de gravers aan, beſtierende 't dijk-werk. Na dat d'aanſienlijkſte meer gronden tegen 't nat beſchermden, dies te verder ſtrekte haar gebied. Hier uit ontſtaan

ſtaan, ſoo veel heerlijkyen, meeſt nevens de vloeden. Bekent zijn d'adelijke ſtamhuiſen der Brederooden, Arkels, Perſijnen, Teilingen, Egmonden, Buuren, Waſſenaars, Polaanen, Duivenvoorden, Voornen, Aſſendelften, Craalingen, Alkemaaden, Aſperen, Boekhorſten, Boetzelaaren, Hoogtwouden, Boſchuiſen, Bronkhorſten, Warmonden, Doeſen, Dorpen, Foreeſten, Hoodenpijls, Heenvlieten, Kijfhoeken, Matheneſſen, Lieſvelden, Moerkerken, Mijnden van Amſtels, Naaldwijken, Outshoornen, Poelgeeſten, Raaphorſten, Schagens, Swietens, Vlieten, Wouden, Wijngaarden, Zijlen, Zevenders en andere. Nu in het vyf en vyftigſte jaar der elfde eeuw is bekent Egbert heere van Amſtel: wiens ſoon Gijſbrecht, vader van Engelbregt, is getrouwt aan Bertrande, Yſelſteinſche erf-dochter. Deſe echt was gezegent met vier ſoonen Gijſbreeht, Arent, Wilhem en Otto. Gijſbrechts ongeluk in den oorlog tegen d'Hollandſche graaf, word namaals wijdloopig beſchreven. Uit Amſtel zijn vorders herkomſtig by jonger ſoonen, de Mijndens, Benſchoppens, Snellenbergen, Saſſen en Loenen. Doch belangende d'oude land-beſtiering in deſe geweſten; het is ſulx, dat de kleine Frieſen, gelijk ook meeſt alle andere Duitſchers, met een ruime toom beheerſcht wierden. Laat Tacitus de waarheit ſpreken van onſe land-aard. *Sy komen op geſette dagen te zamen, ten zy iets gevallig en ſchielijk voor valt, of met nieuwe of volle maan. Uit haar vryheit ontſtaat een gebrek; datze niet te gelijk noch gelaſt verſchijnen: maar een dag twee, drie loopt heen met het zammelen der vergaaderende. Na 't graauw goed vind, ſittenze gewaapend met malkander neder. De prieſters gebieden 't ſtilſwijgen; by welke ook de magt tot ſtraffen beruſt. Thans ſpreekt de koning of vorſt, na ieders ouderdom, na ieders adel, na in-gelcide eer in d'oorloog, na ieders begaafdheid, meer met geſag om aan te raaden, dan magt om te gebieden. Indien de zin-uiting mishaagd, toonen haar af keer door geraaſch: doch ſoo ſmakelijk is, kloppen korte ſchilden te zaamen.* Tacitus gewaagt wel alhier van Koningen; maar zijt niet miſleid door ſoo achtbaare naam: want de Frieſen, warſch van ſtaat-zucht, leden niet minder dan onbepaalde heerſchappy. Een Koning was niet meer als een heet en doen der gemeinte. Hoe duidelijk geeft ſulx by Cæſar te kennen Ambiorix Koning van de helft der Eburones? *'t Gebied* ſeid hy, *is ſoodaanig, dat de meenigte ſoo veel magt over ons gebruikt, als wy over de meenigte des volks.* En Tacitus wederom: *De vorſten beraadſlaagen over geringe, over groote zaaken alle te zamen. In deſe by-een-komſten worden Graaven verkooren, die rechtspleging oefenen op de dorpen en vlekken.* d'Uitſtekenſte des adels vermogten met malkander ſonder 't graauw geen raadſlot maken in gewigtige voorvallen. Daarom ook Claudius Civilis de voornaamſte der Bataviers en gewilligſte des volks, onder voorwenden van maaltijd, in 't heilig boſch, by 's Graavenhaage nu ter tijd, ontbood: toen hy ſijn lands-luiden moed in boezemde, om de Roomſche moogentheit onder d'oogen te ſien. By de Galloiſers, dewelke haar land-beſtier ontleende van de Maſſilienſers, uit Griekenland herkomſtig, wierd een geheel andere voet gehouden: want, volgens Cæſar, was 't gemeine volk by haar gehouden gelijk ſlaaven, en in geen raats-pleging gemoeid: alſoo aan de Druides en Ridders alle geſag ſtond. Vryer leefden de Duitſchen: ſulx haar Koningen meer den naam, dan daat hadden: als welkers achtbaarheit in helden ſtukken tegen de vyand beſtond. De Romainen, uit wiens papieren onſe vertellingen worden uit-geſchreven, hebben de beſtierders der Frieſen toegepaſt den naam van Koningen, daar eigentlijk niet anders waaren, als Hartoogen en Vorſten: ſoodanige Malorix en Verritus, Frieſche Graaven, by de gemeinte afgevaardigt na Nero, gelijk ook Maſius Koning der Marcomannen met de prieſterinne Ganna aan Domitianus. Deſe Koningen wierden in moederlijke taal *vorſten*, ſoo veel als *voorſten* genaamt. Tot die duidelijke waarheit brengt Tacitus geen gering bewijs, getuigende van der Frieſen overheit; datze meer beſtierden door een goede voor-gang, dan gebod: byſonder indien voor de ſlag-ordens een vyand onder d'oogen dorſten ſien. En ſelf wanneer de legers te velde lagen, ſtond het niemand vry dan den prieſters te vangen, ſpannen en ſtraffen, alſoo meer door 't gebod Gods, als laſt des overſten, wilden ſchijnen te lijden. De inkomſten deſer vorſten waaren ſchraal. Tacitus ſeid, dat ieder vrywillig, of een gedeelte des vees, of der vruchten, aan haar toebrogt, ſlechts tot nootſaakelijkheit. Sy hadden geen lijf-wagt, dan alleen die uit verwondering over manhafte daaden d'opperhoofden beſochten. Uit gelijke herkomſt is het bekende woord Hertoog, als die voor het heir-toog: want in vredens tijd greep vol-

Hollandſche adel.

Eerſte gewag van Amſtel wanneer.
1155.

Af-ſetſels.

Oude land-beſtier der Amſtelanders.

Tacitus de Morib. German.

Cæſar. Comment. lib. 5.

Tacit. de Morib. German.

Tacit. Hiſt.

Cæſar Comment. lib. 6.

Frieſche koningen hadden klein geſag.

waar in het ſelve beſtond.

Prieſters beſtierden 't gemeene beſt, meer als de koningen.

Hertog waar van.

komelijk ſtand een loſſe volk-heerſching. Doch alhoewel de vryheit van 't graauw ſulk een toomeloose beſtiering eiſchte, 't onderſcheid tuſſchen overigheit en onderdanen in gemeine ommegang by na weg-genomen zijnde, bleeft echter onderſcheid tuſſchen alle. Tacitus getuigt: *Ghy kond een heer van ſijn knecht niet onderkennen, door eenige ſachtigheden des opvoedings. Sy huiſveſten tuſſchen de ſelve beeſten, op de ſelve grond: totter tyd d'ouderdom de vry-geboorene affſondert, de manhaftigheit haar voor ſoodanige erkent.* By de ſelve vinden wy een vierderhande ſtaat der Amſtelſche inwoonders, nevens andere Duitſchen, te weten afgedeelt in edelen, vrye, vrygelaatene en ſlaaven. Dit onderſcheid heeft lange tijd ſtand gegrepen. De ſchrijvers der middelſte eeuwen gewagen noch deſer gewoonte, gelijk te ſien is by Nithard, Adam van Bremen en Hucbald abt tot Ebnon. Hucbald getuigt van de Saxens, by ſijn tijd over Amſteland verſpreid: *De Saxens*, ſeid hy, *waaren, gelijk ook nu drieſinds verdeelt: want daar zijn de welke in haar taal Edlingen, die Frilingen, die Laſſen genoemt worden.* Het ſchijnt dat Hucbald de ſlaaven vergeten heeft. Hoe keurig ondertuſſchen 't verſchil tuſſchen die verſcheide ſtaaten is onderhouden kan Adam van Bremen getuigen: *Het blyft by onverbrekelijke wetten beveſtigt, dat niemant in houwelyken de paalen van eigen gelegentheit verſette: maar een eedele trouwe met een eedele, een vrye met een vrye, een vrygelatene man met een vrygelaten vrouw, een ſlaaf met een ſlaavinne. Indien iemant deſer ſich aanmatigt in echt te verbinden met een boven ſijn ſtaat en hooger van afkomſt, moet ſulks boeten met het leven.* Doch belangende de ſlaaven, deſe waren tweederlei, of door gevangenis in een ongelukkige ſtrijd, of lichtvaardig waagen: want ſoo verſot hing de Fries aan het dobbelen; dat hy nuchteren, na 't verlies van gelt en haaven, ten laatſten aan een worp ſijn vryheid en lichaam waagde. *De verwonnene*, ſeid Tacitus, *treed gewillig in ſlaverny. De ſlaven van ſulke ſlag worden vermangelt: om de ſchande der overwinning af te wiſſchen.* Wat Hucbald met *Laſſen* wil uitdrukken, blijkt in de grond des woords by afkorting, voor vry-gelaſſen of vry-gelaatene. De Frieſen vorders waaren van een harde imborſt. Tot haar twintig jaaren gingenze naakt, ook in de bitterſte koude, volgens Pomponius Mela. En Tacitus: *Sy draagen een ry rok, met een geſp, of by gebrek des ſelven, met een doorn toe gehaakt. De andere deelen des lichaams zijn bloot.* En voor Tacitus ſeid Cæſar: *Sy ſijn tot die gewoonte gebracht, datze in de koutſte plaatſen geen gewaad als vellen hebben, (welker kleinigheit het meeſte lichaam bloot laat) en waſſchen ſich in de ſtroomen.——Het word ſeer ſchandig gehouden een vrouw bekent te hebben voor de twintig jaar.——Sy baaden ſonder onderſcheid in de vloeden: gebruiken korte vellen, het voorſte des lichaams bloot zijnde.* Hier toe dient ook 't getuigenis van Diodorus Siculus: *Sy hebben niet alleen geel hair, maar trachten ook door konſt den ingebooren eigenſchap der verwe te vermeerderen. Want ſy waſſchen dikwils het hair met loog, en kemmen 't van 't voorhooft na de kruin, en dan na den hals, om te aanſienelijker te zijn.——Sommige ſcheeren de baarden af, andere laten een weinig waſſchen, d'adel ſchrabt de wangen glad af, maar laten de knevels in diervoegen groeyen, datze over den mond hangen. Etende blyft de ſpijs in 't hair ſitten: wanneerze drinken word de drank als door een zeef getrokken.* Silius noemt de Bataviers *goud-geel-harige*. En Tacitus: *Sy hebben geel hair, groote lichchamen.* En Sidonius Apollinaris: *Haar vachten raaken niet tot de knien.* Uit de by-gebragte getuigeniſſen blijkt, hoe ſtantvaſtige overblijfſels deſer gewoonte, in Noord-Holland, bewaarende noch veele zeden, der oude Frieſen, byſonder ten platten lande, te vinden zijn? Wat is daar gemeinder als geel hair en korte kleederen by het vrouw-volk, de mannen met knevels over de lippen? Voorwaar een levendig afdrukſel der oude tijden. Maar van ſulk een imborſt zijn de Frieſen, geenſints wiſpeltuurig: als de welke d'eenigſte op den Duitſchen boodem, ja ook in Nederland, haar naam te gelijk met de beſitting, indien niet geheel, ten minſten ſtuks gewijs, bewaart hebben. Want iſſer wel elders een van alle de volkeren, eertijds over deſe noorder weereld verſpreid, beſtendig gebleven? Waar zijn Bataviers, Menapii, Eburones, Advatici, Morini, Marſi, Centrones, Levaci, Gorduni, Segni, Condruſi, Chauci, Seduſii, Sicambri, Gugerni, Bructeri. Uſipetes en andere, wijd en zijd de Frieſen rondom becingelende? En ſelf de Graaven van Holland hebben een geruime tijd geen andere eer-naam dan der Frieſen genoemt. Hierom wierde Robert, uit kracht des houwelijx met Geertruid nagelaatene weduwe van Graaf Floris tot voogd gekooren, de Fries by-genaamt. In de tiende eeuwe eerſt, is 't woord Hollandſche

Graaf

Tacit. de Morib. Germ.

Onderſcheid van ſtaaten tuſſchen de Frieſen en andere Duitſchen.

Hucbald in vitâ Lebuini.

Adam Bremenſis.

Hoedaanig eertijds de ſlaaven in Amſtelland.

Laſſen, hoedaanige eertijds alhier te lande.

Mela. l. 3. c. 4. Tacitus de Morib. Germ.

Kleding der oude Frieſen.

Diodorus Siculus lib. 5. Biblioth.

Tac. de Morib Germ. Sidonius.

Frieſen de beſtendigſte aller volkeren in 't noorden.

'Graaf opgekoomen. De voorval dient een weinig hooger opgehaalt. Het is bekent, dat de Hollanders over lang met d'Uitrechtsche Bisschoppen vinnig over hoop laagen. d'Heevigheid bezaadigde niet in eenige eeuwen aan malkander. Robert de Fries, door Godefrid de bultenaar verdreven, vond sich bedremmelt in een langwijlige oorlog met de Fransche Koning. Inmiddels maakt Godefrid hem selven meester van 't Friesche Graafschap. Doch door den Keiser na Saxen op ontbooden, slaat eindelijk, groote dingen verricht hebbende, den weg in na Antwerpen: alwaar op een gemak doodelijk met een vork van onder gequetst is. Wilhem Uitrechtsche Bisschop vaarde terstond de ledige bestiering aan: doch eerlang aflijvig, grijpt Diederijk de Vijfde, tot noch toe onwettelijk uit het Graafschap gestooten, sich dienende van dese gelegendheid, moed en ballingen in der yl by een. Sijn Stief-vader Robert voorsag hem met een bende Vlaamsche schutters. Uit Zeeland en Waas rukten ook ettelijke krijgsknechten 't zijner hulp. Met dese magt set Diederijk na 't slot Yselmonde. Bisschop Coenraad Wilhems staat-volger sat immiddels geensints stil: als dewelke niet alleen sijn magt t'zamensmolt; maar selfs soldaaten in Zutfen en Lotharingen liet werven. By Yselmonde verhief sig de strijd, met twijfelachtige uit-komst; nu dese, dan die voet-slaakende. Ten laatsten setten 't de Stichtsche op de loop, en d'Hollanders in diervoegen toe, dat weinige ontsnapten; sneuvelende meest, of aan het swaart of in de Maas. Gerlac Graaf van Zutfen bleef nevens een merkelijk aan-tal verslaagen. Bisschop Coenraat ontquam op 't slot Yselmonde: doch, sonder ophouden bestormt, versoekt vrede. Diederijk had hier geen ooren toe; dan onder beding van af te staan alle recht, het welke de Bisschoppen op Holland, en van ouds voor-wendeden, en by gifte des Keisers Henrijk onlanx verleent. Coenraat, uit noot bedwongen, neemt de voorwaarden aan; en, sig ten bescheidentheit des overwinnaars stellende, verkrijgt vryheid. Diederijk, tusschen 't gejuich der onderzaaten over al staatelik verwellekoomt, voerde alder-eerst den eer-naam van Hollandsche Graaf, by sijn voorzaaten nooit gebruikelik, wegens de twisten over Merwede met d'Uitrechtsche Bisschoppen: te voren geheten Graaven van Friesland, sich tot Merwede uitstrekkende. Doch zedert Coenraad zijn

Swaare oorloogen der Hollandsche met d'Uitrechtsche.

Groote zegenen van Diederijk de vijfde:

1076.

Is Diederijk de eerste die sich Graaf van Holland noemt.

recht af-stond op Holland, (zijnde 't selve met Merwede, als alleenlik dat Holland wat vorder sprong) nam met dese versche besitting de benaaming te gelijk aan. En alsoo heeft na die tijd de nieuwe naam Holland der Friesen uit-gewischt alleenlik behouden in Noord-Holland, als noch West-Friesland geheeten. En, volgens de sleur der gewoonelijke wissel-valligheden, zijn te mets de Friesen, door onderlinge twist en gestadig muiten, meer en meer afgenoomen. Uit Saxen en Westfaalen verdreven, thans ook over den Rhijn gejaagt, hielden lange op d'Amstelsche boodem stand: (doch verstaat die Kleine Friesen, de welke oneenig met d'andere den keur der Graaf niet toestonden) hier van is noch overig het oude rijmje,

Friesen uit Amsteland geweken.

Staat te Haarlem op het zand,
Gy werpt een koe in Friesland.

Ten laatsten over 't Y geweken, schorten den Hollandschen indruk eenige eeuwen aan een voor het stroomtjen Kinheim onder Alkmaar. Hier is geduurig met wederzijdige nederlaagen en vinnigen moede gestreden. Die eer hebben de Friesen, datze, uit haar hooft-stad Vroone, meer als eens Alkmaar vermeesterden, en by Hoogtwoud over den verslaagen Wilhelm Roomsch koning zeege-praalden. Tot de tijden van Joan, des vermoorden Floris soon, bleef dese boodem met geduurig menschen-bloed overstroomt. Soo lang hield die kleine hoek d'Hollandschen magt gaande: tot eindelijk, den seven en twintigsten der Lentemaand op 't vier en 't negentigste jaar der twaalfde eeuw, onder Nieuwburg (een sterkte 1294.
van Floris tegen der Friesen overlast gebouwt) soo gelukkig by Graaf Joan, gestijft door sijn schoon-vader Eduard Engelsche koning met eenige benden, gevochten is; dat de Friesche moeder-stad Vroone, na een groote nederlaag harer borgeren, met de selveren der Hollandsche zegen, ingenoomen, en ten grond toe verwoest is. Zedert hebben de overgeblevene sich te mets gevlijd onder de bestiering van Holland, met gelijke vryheid en behoudenis der voorrechten ten laatsten 't Hollandsche Graafschap ingelijft; na de gelegentheit tegenwoordig Noord-Holland geheeten, behoudende echter te gelijk met d'oude benaaming de Friesche wapenen en geen kleine overblijfsels der vereeuwde zeeden, bysonder ten platten lande. Het is waarschijnelik, dat de bitterheit eertijds daar uit ontstaan is, dewijl de Kleine Friesen ten noorden

Vroone Hooft-stad der Kleine Friesen verwoest.

Friesen geraaken onder Holland.

ſich niet onderwierpen den Graaf by d'andere verkooren, en meer hingen aan de Groote, welker hooft-ſtad Stavoren, in d'engte der Zuider-zee na by gelegen, bequaame hulp verſchaften. Dus lang beſig met d'oude land-paalen, inwoonders en wiſſel-valligheden, door welke de ſelve by voor en tegenſpoed in oorlog en vrede geſlingert zijn, te weten de Kleine Trieſen, wettelijke beſitters over meer als ſeſtien eeuwen van den Amſtelſchen boodem.

Het luſt ons vorders uit de grijsheit der tijden voor den dag te brengen d'afgodery, by d'heidenſche voor-zaaten alhier gepleegt. *[illegible]* Het werk moet een weinig hooger opgehaalt. De drie ſoonen Gomers, Thogarma over Tartaryen, Riphat op de boodem der Ruſſen, Aſchenaz, vader van de Celten, wijd en zijd over Illyrie, Germanie, Gallie, Spanje en de Britanniſche eilanden verſpreid, (De Joodſche ſchrijvers noemden de Duitſers Askenazim,) waaren alle in den rechten Gods-dienſt door Noach onderweſen, ten einde haar kinderen den ſelve mogten na-laaten. Doch by verloop van tijt, de Duivel misbruikende der menſchen bedurvendheit in kennis en alle geeſtelijk goed, heeft te mets d'afgoodery, met glimpige bootſing na 't waare geloof, ingevoert. Wy ſullen ons bepaalen binnen de geweſten alhier over den Rhijn na de Zuider-zee gelegen. Behalven Cæſar, Tacitus, Plinius, Diodorus Siculus en Ammianus Marcellinus, getuigt ook Strabo van onſe voor-ouders; *D. oude prieſters onſer voorouderen.* dat by haar in groote achting ſtonden de Bardi, liederen dichtende, (met deſe wierden alle geſchiedeniſſen onthouden) de waarſeggers beſorgende den godtsdienſt, en Druïden, die niet alleen van de geheimeniſſen der natuur, maar ook goede en quaade zeden reden-kavelden. En aan deſe wierden alle twijfelachtige uitkomſten gebragt, om den wil der Goden te ontvouwen. Cæſar getuigt, dat de tucht der Druïdes in Britannien is uitgevonden: dieshalven ook derwaards over-ſchepen, die den rechten grond willen keurig onderſoeken. *Druïdes hoedaanige prieſters: Mela l. 3. cap. 2.* Mela voegt hier by, dat den voornaamſte adel de wijsheit van de Druïdes geleert wierd, heimelijk en langwijlig, twintig jaaren achter een, in verborgen hoolen en afgelegene boſſchaadjen. En wederom Cæſar; beſchrijvende haar gevoelen, ſeid: *Cæſar Comm. Gall. l. 5.* *Inſonderheit dringen hier op; dat de zielen niet ſterven; maar na de dood van andere tot andere verhuiſen. En ſy oordeelen ſulx aldermeeſt de dapperheit op te ſcherpen, de vreeſe des doods weg-genomen zijnde. Sy reden-kavelen veel daar en boven van de geſternten en der ſelve loop, van d'uit-geſtrektheit der weereld en landen, van de natuur en magt der onſterſelijke Goden.---Twintig jaar duurt d'onderwijſing. En ſy achten ongeoorloft te zijn haar geheimeniſſen aan 't papier toe te betrouwen. Het ſchijnt my toe ſulx te geſchieden, om twee redenen: ten einde haar tucht niet geraakte onder de gemeine man: en de leerlingen, betrouwende op 't ſchrijven, min d'onthoud oefenen mogten.* Ook volgden hoog-geachte prieſterinne de legers, voor-ſeggende de toekomſtige uitvallen. *Vrouwen ſeer hoog geacht eertijds.* Vermaart was dieſwegen over Duitsſland, ten tijden des Keiſars Veſpaſianus, geweeſt *Velleda*, voor een godinne aangebeden, gelijk ook *Altrunia*, *Ganna* en meer andere. Gedenkwaardig is 't getuigenis van Tacitus: *Mummius Lupercus is tot een geſchenk geſonden aan Velleda. Deſe maagd, van Bructerſche af-komſt, voerde een uit-geſtrekt gebied, volgens oude herkomſt onder de Duitſers, na welke ſy de meeſte wijven voor waar-ſeggereſſen, en 't bygeloof aangroeyende, voor godinnen wierden gehouden.* *Prieſterinnen van deſelve.* *En toen groeide 't geſag van Velleda ſeer aan: want ſy had voorſeid de voorſpoed der Duitſers en nederlaag van de Roomſche regementen. ---- Maar het wierd geweigert Velleda aan te ſpreken. Men mogt haar niet ſien, op dat d'achtbaarheit meer bewaard bleef.* *Velleda een aanſienelijke Prieſtereſſe.* *Sy ſelf woonde op een hoge toorn. Een verkoorene uit 't naaſte bloedverwantſchap bracht, als een tuſſchen boode der godheit, de raads-pleeging en antwoord af.* Vorders de gemelde *Altrunia*, ſchijnt ſoo genaamt van *alt*; *out*, en *run*, eertijds een hexe of toovereſſe. Jornandes beveſtigt deſe waarheit: *Jornandes de reb. Goth.* *Filimer de Koning der Gotthen* (ſoo luiden ſijn woorden) *vond onder 't volk eenige waarſeggereſſen, en eigen taale Altrunen genaamt.* Strabo beſchrijft de kleedinge der ſelve: *Strabo l. 7.* *Sy gaan grijs-harig in wit gewaad, met korte tabbaarden van hennip, onder met geſpen toe-gebonden en een koopere ring.* En Cæſar: *Cæſar Comm. l. 1.* *Als hy by den gevangen onderſocht, waarom Arioviſtus geen kans waagde, verſtond deſe oorſaak: dewijl by de Duitſers een gewoonte ſtand greep, dat de huismoeders door 't lot en waarſeggeryen opening deden, of het oorbaar was ſlag te leveren of niet: de ſelve tot antwoord gaven, voor de Duitſers onmoogelijk te overwinnen, indien hant, gemein wierden, eer de nieuwe maan ſcheen.* Het is vorders bekent hoe onſe voor-ouders aldermeeſt gedient hebben den *Son*, *Theſus* en *Maan*. *Goden der ouder inwoonders van Amſteland.*

De

De *Son*, als ziel der weereld, schijnt tot een algemeine verduistering haar geschеenen te zijn: daarom, voor God aangenomen, doorgaans over Europe, noch huiden ten dage, in 't midden van alle verwarde spraaken, de selve naam by alle behoud; niet sonder kennelijke overblijffels der oude afgodery met de *Son* gepleegt, gelijk sulks in 't woeste Indien noch stand grijpt. Soo noemt hem de Duitser *Son*, Engels-man *Sun*, Sueed en Deen *Sole* of *Soel*, Latijn *Sol*, Dalmatier *Sonce*, Pool *Slonce*, Boheem *Slunce*. En dewijl slechts een Son den hemel beschijnt, is ook een eenige God erkent; maar welkers eigenschappen den naam van Goden zijn toe-gepast. Hier van blijven noch overig de woorden uit Son afkomstig, een eenigheit uit-drukkende, als *sonderlijk*, *insonderheit*, *bysonder*. Hier van de dag des godsdienst Sondag, hoewel bequaamelijker, na de taal des H. Geests, de dag des Heere. Orpheus stemt daar mede over een: *Jupiter*, singt hy, *Pluto*, *de Son*, *Bacchus*, *zijn een God*. *Thesus* is de selve met *Vulcanus* en *Mars*: aan welke, wanneer slag leveren sullen, gewend waaren op te offeren haar gevangenen en 't geroofde vee. Procopius seid: *De beste van haar offerhanden is een mensch, d'eerste in de slag gevangen. Dese word ter eere van Mars gekeelt, als d'opperste God.* En met geen minder wreedheit zijn *Seyba*, *Altrunia*, *Velleda* en *Oraja* gedient. Dese Druïdes verrichteden sulke menschen-slachting. Tacitus gewaagende de nederlaag van Varus: *In de naaste bosschaadjen*, seid hy, *stonden de woeste outaaren, by welke de ritmeesters en hopmannen den hals afgesneden waaren.* Diodorus Siculus doet hier by, datze de mensch ten offer geschikt, met een swaart dwars over de borst hakten; en uit de val des selve, trekking der senuwen en gudsen des bloeds, toe-koomende uit-komsten voor-seiden. En bysonderlijk, volgens Joannes Magnus, hebben de Noormannen meesters van Amsteland met d'omleggende gewesten geweest, aldaar in louw-maand 's jaarlijx aan Theutates opgeoffert negen en negentig menschen, so veel paarden, honden en haanen. Met 't bloed der gekeelden, in schaalen ontfangen, zijn d'outaars en boomen besprengt. Thans na 't offer wierden blijde maaltijden ingestelt. Doch de manier der manslagt scheelde zeer: want na 't getuigenis van Cæsar en Strabo, doorschoten somtijds ook de Druïdes met pijlen, gebonden aan gewijde boomen: sommige wierden binnen

De Son opperste God.

Orpheus outste Griexe dichter.

Procopius de Goth.

Helmold lib. 1.

Lucan. l. 1.

Diod. Sic. lib. 1.

Levendige menschen in Amsteland geoffert.

Cæs. l. 6. de Bell. Gall. Strabo. l. 4.

groote horden, uit sterke teen gevlochten, ingeslooten, en te gelijk met koeyen en paarden verbrand. En wederom Cæsar: *Sy oordeelen d'offerhanden der gene, die aan dievery of struik-rooven of eenige andere misdaad schuldig zijn, den onsterfelijke Goden aangenaamst te wesen: doch als sulk slag ontbreekt, komenze ook tot de straf der onschuldigen.* De afgekapte hoofden wierden aan boomen gespijkert of gebalsemt in kisten opgeslooten, indien vyanden geweest, en by de nakomelingen self vertoont, tot bewijs der dapperheit haarer voor-ouderen. En dit vervloekte werk beschikte de Druïdes in eiken bosschen, sy in een lang kleed, met het loof van die boomen gekroont: als de welke gevoelden onbetaamelijk te zijn, d'oneindige Goden te besluiten binnen muuren van een kerk: of haar onmeetelijke grootheit na eens menschen gelijkenis af te beelden. Sommige dichte bosschaadjen droegen der Goden benaaming, ingewijd door waarseggeryen en vereeuwde eerbiedigheit. Het is niemand geoorlooft binnen te treden, ten zy met een koorde gebonden, om d'over-magt der godheit, en sich self minder te erkennen. Indien by geval een struikelt, mag niet op staan; maar het bos uit-kruipen, tot bewijs van onderdaanigheit onder God d'albestierder. Echter maakten ook somtijds beelden voor afgesturvene helden, om andere in naevolg aan te moedigen. Alsoo is seer berucht ten outsten tijden Irman-saul of Harmans zuil, ter eeren van Arminius, in groote achting alhier rondom, door sijn zegen tegen de Romainen bevochten. Het afbeeldsel was een gewapent man, dragende met de rechterhand een vaan, in welke een roos stont, om uit te drukken den korten stand die d'overwinningen doorgaans houden; met de slinker een schaale, lichtelijk overslaande, tot afbeelding van de wisselvalligheit der veld-slaagen. Op de borst was een beer te sien, op de schild een leeuw, vertoonende 't forze hart eens krijgsmans en fellen indruk. Het veld rondom stond met bloemen, beduidende de drift der helden, welken niet aangenaamer, dan dapperheit in hacchelijke kanswaagingen te toonen. Vorders *Mercurius* by onse voor-ouders, gelijk ook alle Celten, Theuth genaamt; (hier van is herkomstig Duitsen, Thuitsen, Teuthischon) doch, na verandering van uitspraak, by d'Egyptenaars Thouth, en somtijts ook Thot, Thijt, schijnt oorspronkelijk van het woord tijd; want d'oude,

Manier van menschen te offeren.

Tacit. de Morb. Germ.

Hoe onse voor-ouders in de geheiligde bosschen gingen.

Irmans-saul wat.

Theuth d'opperste God waar van alsoo genaamt.

d'oude, ftelden 't beginfel des weerelts en tijds het felve. En dewijl de Son en Maan die tijden afmaaten, hebbenze die heerlijke fchepfels voor den Schepper aangebeden. Hierom is 't ook, dat de Grieken den eerften God *Saturnus* na de tijd Kronios noemden, op-etende fijn eigen kinderen, dewijl de volgende dag een dood den voorgaande veroorfaakt. Het felve gaven ook niet duifter de Celten, onder welke d'eerfte inwoonders van Amfteland, te kennen met haar beruchte godinne *Tanfanes*, foo veel als 't anfang of begin. En voorwaar hoe hebben de heidenen, ontbloot van de prophetifche waarheit, door het flauwe licht der natuur, anders tot een God konnen opklimmen, dan by aan-merking van een eerfte begin aller dingen, en langs de trappen der tijden eindigen in oneindige eeuwigheit? *Lactantius* meint *Theut* een menfch geweeft te zijn, feer oud en geleert. Defe is geen andere, als by den Griek Hermes, en Latijn Mercurius, den Ammonit Molec en Milcom, welker offeren door menfchen-flachting verricht wierden. Men pafte hem ook toe, in de volgende eeuwen, na 't getuigenis van *Diaconus*, de benaaming *Wodan*. Hier af blijft als noch overig Woonfdag, by inkorting voor Woodans-dag, aan *Mercurius*, volgens de Romainfche ftelling, toege-eigent. Anderfints gelijk *Gothefridus Viterbienfis* getuigt, wierd infchelijx genaamt *Gwoodan*, den Perfen *Ghoda*: en buiten twijffel, nadien *Gwoodan*, d'opperfte God onfer blinde voor-ouderen, als noch na fijn goetheit God geheeten wierd. En d'Egyptenaars, aanvangende 't jaar met den herft-maand en God, noemden dien maand *Thod*. Soodanige Goden zijn ge-eert, fulke afgodery gepleegt op den boodem, tegenwoordig by d'Amftelanders betreden; doch nu, uit foo vervloekte heidendom, niet fonder bewijs van Gods byfondere genaade tot het waare Chriftendom overgebragt door *Maternus*, *Eucharius* en *Valerus*, d'eerfte die binnen Tongeren 't Euangelium verkondigden. Defe, indien door Petrus zijn afgevaardigt (gelijk d'huidendaagfche kerk van Romen gelooft) hebben geen paapfche godfdienft in gevoerd, als de welke in de fefte eeuw eerft ontworpen, en naderhand ieder Roomfche Biffchop iets verzinnende eindelijk ten tijden onfer vaderen met nieuwe leer-ftukken en fchrikkelijke vloeken, binnen Trenten, en zedert buiten hoop van herftelling, beveftigt is.

Chronos by de Grieken tyd.

Goddinne Tanfanes.

Lactantius. 2 Reg. 23. v. 13. Zephan. 1. v. 5. Paulus Diacon: lang. rer. lib. 1. c. 9.

De naam God, waar van afkomftig.

Wie, en welk Chriftendom in Amftelland.

BESCHRYVINGE
DER TEGENWOORDIGE GELEGENTHEIT,
VAN
't GRAAFSCHAP
HOLLAND.

Holland is een van de 17 *Provincien*, die men de *Nederlantsche* noemt, in 't Latijn *Belgica*, of *Germania inferior*, dat is, *Neder duitslant* genaamt. Aan de Noordwest zijde, wordt *Hollandt* bespoelt van de *Noord-zee*. Ten Zuid-westen heeft het d'Eylanden van *Zeelant*. Ten Zuyden *Brabant*. Ten Oosten een gedeelte van *Gelderlant* en *'t Sticht Uytrecht*, dat in *Hollandt* een stuk weeghs, met verscheyde bochten komt inspringen. Ten Noord-oosten heeft het 't binnenste gedeelte de *Zuyder-zee*, en daar tegen over *Vriesland*. Ten Noorden, het buytenste gedeelte der *Zuyder-zee*, en daar tegen over d'Eylanden, *der Schelling, Vlie-land* en *Texel*. *Holland* wort gedeelt in drie deelen, als *Zuid-Holland*, *Noord-Hollant* en *West-Vrieslant*. Dit leste gedeelte is in d'oude Kronijken altijt *Vrieslant* genoemt, alwaar de *Vriesen* woonden, die soo dikwils tegen de *Hollantsche Graven* opstonden: Dit deel wort noch tegenwoordig *West-Vrieslandt* genaamt, het begint tusschen de *Beverwijk* en de Stad *Alkmaar*, en loopt Noort-waarts, langs de Zee-strant tot aan *Texel*, en keert sich weder Oostwaarts langhs de *Zuyder-zee*, door *Medenblik*, tot aan de Stad *Enkhuysen*, alwaar het met sware zee-dyken beset is, gelijk ook alsoo van *Enkhuisen* af, Zuidwaarts, met een groote inbocht, door de Stad *Hoorn*, tot aan de hoek van 't *Y*, aen den arm van de *Zuyder-zee*. Het geen men *Noord-Holland* noemt, begint aan de *Beverwijk*, en strekt sich langs het *Y*, voorby *Haarlem* en *Kennemerlant*; *Amsterdam* en *Amstellant*, een stuk in de *Zuyder-zee*, tot *Naarden* toe voorby *Goyland*. Van daar langs *'t Sticht Uytrecht* na *Woerden*, en soo voort Westwaart op, den ouden *Rhijn* langs, door *Leyden* tot *Katwijk* aan de strant. Alle de voornoemde landen en steden, in sich begrijpende. Anders deelt men *Hollandt* ook wel in twee deelen, als *Zuyd*-en *Noord-Holland* begrepen. Het gedeelte *Zuit-Holland* genaamt, strekt sich van de Stadt *Leyden* af, ten zuydwesten langs de strant, tot aan de mond van de Reviere de *Maas*, daar de selve in de *Noord-zee* loopt. Dese strant van *Texel* af, tot aan de voornoemde mond van de *Maas*, is met hooge zand-duynen, tegen 't gewelt der woeste zee-baren voorsien, en begrijpt in sijn lengte ontrent achtien duitse mijlen. Van hier strekt het sich weder Oostwaarts langs de voornoemde Rivier de *Maas*, met geweldige dyken beset, voorby de Steden *Rotterdam*, *Dort*, door 't water den *Biesbos*, tot aan 't huis te *Lovestein*: hier is *Hollant* op het breetste, makende ontrent tien duitse mijlen. Tussen desen *Maasdijk* en *Zeelant* leggen eenige seer vruchtbare Eylanden, die mede onder *Zuid-Holland* behooren, genaamt *Voorn*, *Overflakke*, *Goeree*, en *Iselmonde*. Dese Eylanden worden met het water van de Revieren de *Maas*, de *Waal*, (dat een arm des Rhijns is) en sich met de *Maas* vermengt, en de *Lek*, die ook uit den *Rhijn* stroomt, rontom bespoelt; eenige der selver leggen digt voor aan de *Noord-zee*. Als men de lengte van gants *Hollant* nu wil rekenen, langs de strant, en men doet daar toe dese voornoemde Eylanden aan 't Zuid-einde, en 't Eylant *Texel*, en 't *Vlie* aan 't Noord-einde, soo sal men de langde bevinden van meer als 24 Duitse mylen. Maar van de breedte kan men niet seggen, om dat het op de eene plaats wel tweemaal soo breedt is, als op d'ander. Vorder wort *Hollant* gedeelt in verscheide minder deelen; in *Zuid-Hollant* heeft men de genoemde Landen, *Delflant*, *Schielant*, *Alblaster* en *Krimperwaart*, &c. In *Noord-Hollant* heeft men *Goylant*, *Amstellandt*, *Rhijnlant*, *Kennemerlant*, *Waterlant*, &c. *West-Vrieslant* ligt seer na, op

op ſich ſelfs, als een Eylant, rontom met de Zee beſpoelt. Ten Noord-weſten heeft het de groote *Noord-zee*, ten Noord-en Zuid-ooſten de *Zuider-zee*; Ten Zuid-weſten *Waterlant* aan 't *Y*. Op welks einde, het alleen aan *Noord-Hollant* vaſt is, met een ſtreck lands, (dat meeſt Zandduin is) omtrent een kleyne mijl breedt, tuſſchen de *Beverwijk* en de *Noord-zee*. Het begrijpt verſcheyden ingedijkte Landen en Meeren, als de *Beemſter, Wormer, Purmer*, de *Zijpe*, &c. Ook d'Eilanden *Wieringen, Texel &c.* Gants Hollant is meeſt laeg lant, dienſtig tot weyen en hoyen, ſoo dat haar de Lantluiden geneeren met boter en kaas te maken. Alderley vee is 'er in overvloed, ook veelgevogelte, dat ſig in 't water onthoud, alle ſlagh van viſch is 'er ook met menichte, ſoo in de Rivieren, als binnen en buytenlantſche Zee'n, en ſoo goet van ſmaak als op eenige plaatſen in de wereld. Aerd en boom-vruchten, moes een hofkruiden is 'er ſoo veel als men begeert. Koorn waſt 'er weynig, als in Goylant heeft men goede Boekweit, en op ſommige hooge landen waſt ſoo hier en daar wat Tarwe Rogh en Garſt. De meeſte Inwoonders der Steden geneeren ſig veel met Koopmanſchap en allerley hantwerk; voorts beſtaat het meeſte Landt in de Zee-vaert, ja meer als eenig Lant op den gantſen Aerdbodem, men vaart hier na 't Zuiden, na 't Noorden, Ooſten en Weſten, in heete en kouwe landen, en een ontallijk volk leeft hier op de viſſerye van de grootſte en kleynſte Viſſen, dat is op de Walvis en Haringh-vangſt. Om de Scheepen, zoo groote als kleyne, die in *Hollandt* te huys hooren, en de gantſe werelt door varen, te noemen of op te reekenen, waar niet mogelijk. Het landt is over al vol gepropt met volk, en oudt en jonk, rijk en arm is even vlijtig om hun koſt te winnen, en over te gaderen, ja tot de vrouwen toe, die veel haar koopmanſchap en neeringe zoo wel verſtaan als de mannen, en de zelve uytreyzende, wordt den handel door de vrouwen evenwel voortgedreven.

De ſteden van *Hollandt* zijn de navolgende, gelijk die in ordre malkander volgen.

1 *Dordrecht.*	19 *Aſperen.*
2 *Haerlem.*	20 *Heukelom.*
3 *Delft.*	21 *Leerdam,*
4 *Leyden.*	22 *Naerden.*
5 *Amſterdam.*	23 *Weſop.*
6 *Gouda.*	24 *Muyden.*
7 *Rotterdam.*	25 *Alkmaar.*
8 *Gorkom.*	26 *Hoorn.*
9 *Schiedam.*	27 *Enkhuyzen.*
10 *Schoonhoven.*	28 *Edam.*
11 *Briel.*	29 *Medenblik.*
12 *Geertruydenberg*	30 *Monnikedam.*
13 *Heuſden.*	31 *Purmerendt.*
14 *Workom.*	
15 *Vyanen.*	
16 *Woerden.*	
17 *Oudewater.*	
18 *Yſelſteyn.*	

Noch zijnder eenige, die niet als ſteden beſloten zijn, maar hebben nochtans ſtads Privilegie,

's Gravenhage.	*Vlaerdinge.*
Delfs-haven.	*'s Gravenzande.*
Beverwijk.	*Schagen.*
Nieuwpoort.	*Sevenbergen.*

Hollande heeft onder zich ontrent *vier hondert Dorpen*, daar van veel ſchijnen eerder Steden als Dorpen te zijn, zoo door haar grooten omring als rijkdom. De vermaarſte van deſe zijn

Egmondt.	*Rijnsburgh.*
Valkenburgh.	*Rijswijk.*
Noordtwijk.	*Voorburgh.*
Maeſlandt-Sluys.	*Loſduynen.*
Geervliet.	

Zonder te vergeten eenige *Waterlantſe* Dorpen, die zedert korten tijdt dapper hebben toegenomen, als

Zaardam.	*Ooſtzaanen.*
Rijp.	*Graft.*
Wormer.	*Jiſp.*

Sloten en Kaſteelen hebben in oude tijden in *Hollandt* met menichten geweeſt, doch zijn nu meeſt verwoeſt en door outheyt vervallen, eenige zijnder noch over, als 't *Huys te Muyden*, *'t Kaſteel te Medenblik*, *'t Slot te Woerden*, *te Purmerendt* en eenige weynige meer. Maar Luſt-huyzen, Speel-hoven en Hofſteden zijn hier en tegen wederom met zulke menichte gebouwt, dat die d'oude Sloten wel tien maal overwegen, zoo dat men door *Holland* reyzende, wel zoude mogen zeggen, DAT GANTS HOLLAND MAAR EEN STADT IS.

HET

HET LEVEN EN DAPPERE KRYGS-DADEN DER OUDE HEEREN VAN AEMSTEL EN AMSTEL-LAND.

TWEEDE BOEK.

EERSTE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Van de naam van Aemſtel. Die oude Heeren zijn Leenmannen van 't Sticht en de Kerke van Uytrecht geweeſt. Godefridus van Aemſtel qualijk geſeit Biſſchop van Uytrecht geweeſt te zijn. Egberdt van Aemſtel d'outſte bekent. d'Eerſte Gijsbrecht van Aemſtel een dapper man. Helpt de Graaf van Loon in zekerheyt t'Uytrecht. Daar over zijn Land van de Kennemers onder water gezet, en verwoeſt wort. De geſchiedenis van de Graaf van Loon wort verhaalt. Heer Gijsbrecht van Aemſtel trekt met den Biſſchop van Uytrecht ten oorlogh, voor Koevorden. Verhaal van de nederlaag aldaar. Hy raakt doodelijk gewondt in de Moeraſſen, en gevangen. Verkrijght op Krijghsmans woort voor een tijd onſlaginge. Komt t'Uytrecht. Wordt in 't volle Capittel gedragen, en klaaght zijn noodt. Wordt aldaar vry geſproken Verhaal tot 't eynde van dezen oorlog tegen Koevorden. Brief van Willem Graaf van Holland, tot in koop van eenige landen van d'Heeren van Aemſtel. Opdragt brief van Gijſbrecht van Amſtel.

Van de naam van Aemſtel.

Et out en doorluchtig geſlacht van *Amſtel*, in d'oude Chronijcken *Aemſtel* en ook wel *Aemſtelle* en *Ameſtella* genaamt, heeft van oude tijden af, *Aemſtellandt* in eygendom gehadt, en heerſchappye daar over gevoert. d'Eerſte van deſe *Aemſtels Heeren*, daar men van leeſt, vind men in d'oude Cronijk, ten tijde van *Diederik, de derde van dien name, de vierde Grave van Hollandt*; in
1019. den Jare 1019. in zekere Lijſte, door ordre van *Adelboldt*, de XIX. *Biſſchop* van *Uytrecht*, ter eeuwiger gedachtenis doen ſtellen, inhoudende de namen van alle de vrye Vaſſalen, en Leen-mannen, en hare Leen-goederen, die zy van de Kerk van *Uytrecht* te leen waren houdende, alwaar men onder andere groote Heeren ook, *De Heere van Aemſtel* geſchreven vind, doch *Wilhelmus Heda* Hiſtoriſchrijver van 't *Sticht Uytrecht*, vertoont zodanigen lijſt, in 't Jaar 1021. van den 1021.
ſelven *Biſſchop* gegeven, dit verſchil beſtaat ſlechts in twee Jaren. Maar *Arnoldus Buchelius*, die veel aanteykeningen op de Uytrechtſe Hiſtorien, van den voornoemden *Heda* gemaakt heeft, vertoont ſeker Latijnſe brief, gegeven by *Andreas*, de XXV. *Biſſchop* van *Uytrecht*, in den Jaare MCxxxI. in welke, onder 1131.
andere getuigen, mede gevonden worden, de namen van *Egbertus de Ameſtelle* en *Godefridus de Ameſtella*. Of dit nu Broeders geweeſt zijn, kan men niet weten; van dezen *Eggebert, Heere van Amſtel* begint *W. van Gouthoeven* d'Amſtelſe geſlacht-tafel, (die ten eynde van deze Hiſtorie volgen ſal) af te rekenen, doch hy ſtelt hem eerſt

Die Heeren, leenmannen van Uitrecht zijn.

Egbert van Aemſtel, d'Outſte bekent.

op 't Jaar 1155. dat van het voornoemde Jaar 1131. wel 24 jaar verscheelt, en na de maal den selven *Heer Egbert* doen maals als getuige over den genoemden brief gestaan heeft, zoo sal hy wel licht, ten minsten 20 jaaren out geweest zijn en volgens dien gebooren, ontrent den Jaare 1110. daar na vint men by den selven schrijver noch verscheyde Brieven der *Vytrechtse Bisschoppen*, daar in den genoemden *Heer Egbert* nevens andere, als getuige geteykent staat, als in de Jaaren 1145, 1156

1145. 1156. a &c. Dezen *Heer Egbert* heeft ook grooten twist gehadt met den *Bisschop*, en de Kerk van *Vytrecht*, waar door hy ook gebannen wierd, en daar na aan den *Kaizar* aangeklaagt zijnde, most hy hem, door des selfs gebodt, met den *Bisschop* wederom verzoenen, 't geschil bestont hier in, dat *Egbert van Aemstel*, als een Leen-man van de Kerk *St. Martijn* tot *Vytrecht*, behalven zijne eigene Leengoederen, eenige Landeryen, die de voornoemde Kerk in eigendom toe quamen, van de zelve, als een meyer, gepacht, of gehuurt, hebbende, die onder zijne eigen Leen-goederen sou hebben willen trekken, en den *Bisschop* of Kerk, de zelve ontvreemden, als blijkt uit de volgende brief, getrokken uit de aanteykeningen van *A. Buchelius*, op de *Stichtse* Kronijk van *W. Heda*, uit het latijn overgezet; doch op veel plaatsen, door outheit soo seer versleeten, dat men se aldaar niet lesen kon, 't welk door alsulke..... aengewesen wort: zy luid aldus.

IN den name des Heiligen en ongescheide Drievuldigheid, Amen. Wete een iegelijk, zoo wel tegenwoordige als toekomende, dat ik *Godefridus*, door Gods genade Nederigste Bisschop van Uitrecht aan alle die wettelijk strijden, de kroone der onsterffelijkheid..... dat ik my in gevaar stelle, en strijden moet voor de bescherminge der heilige Kerke, dien ik voor moet staan, en dienste doen, na recht en volgens mijn ampt, my van God opgeleid, waar door geschiet dat ik niet alleen gehoont en aangevochten ben, van de buitenlandse Edelluiden, maar ook van de Dienstbare Leen-luiden van S. Martijn, en des-wege zeer veel heb moeten uit staan. Onder welke ongemakken niet een van de minsten is, dat *Eggebert van Amestelle* den Kerk van S. Martijn en my onverdraeghlijke onrechten aangedaen heeft, door dien hy alle dienstbaarheden, die zelf de Kerk volgens recht behoorde te hebben, in Amstelland, en in andere rechts-gebieden rontom gelegen, met gewelt zich toeëigent, en na zich trekt. Om welke oorzaak wy hem eerst rechtplichtigh doen roepen, en daar na, rechtvaardiglijk in den ban gedaan hebben...... Dat hy endelijk, by vonnisse van 't Keizerlijke Hof, de zelve *Eggebert* gebannen, en misdadig aan zijn Keizerlijke Hoogheid is. Endelijk heeft den Heer *Philips Metropolitaen* van de Kerk te Koolen, zoo wel om deze als andere vyantschappen te slechten, zich als middelaar, op 't bevel van den Heer de Keizer, tusschen my en mijne tegenpartyen gestelt; door wiens goeden raadt de zelve *Eggebert* by na op de zelfste wijze met my verzoent is, als hy met den Bisschop *Heribertus* b, mijn voorsaet, voor dezen verdragen was. Want al het gene, dat hy zich eerst in dat gantsche gebiedt, uit kracht van 't Leenrecht had toegeëigent, het zelfde heeft hy by zijn deel Hemelrijk afgezwooren, en dat gene goetwillig in mijn handen overgewezen, 't welk hy in meyerschap van my ontfangen heeft, op die voorwaarde nochtans, dat na zijn dood, alleen een van zijn zoonen, te weten *Gijsbrecht* het ampt van meyerschap, uit handen van den Bisschop, volgens gewoonlijk recht, zal verkrijgen, zoo nochtans, by aldien hy in de bedieninge van het zelfste ampt, en de dienste van de heilige Martijn getrou volhart. Maar van het Meir, dat *Bendelmerbruc* c genaamt word, met al zijn toe-behooren, en de helft van de tiende in *Wispe*, 't geen hy onrechtvaardigh bezeten had, staat hy geheel en al, eeuwigh en erflijk af, en laat het de heilige Kerk van *Vitrecht* genieten. En op dat het verdragh van deze verzoeninge nu en namaals vast en onschenbaar blyve.... waar van de namen ieder getuigen, die daar by tegenwoordigh waren, deze zijn, als *Arnoldus Proost*, *Arnoldus* operste Deken, *Arnoldus* Proost van Sinte *Andries* in Kolen, *Lambertus* Proost van S. Salvator, *Godefridus* Proost van S. Peter, *Hildebrandus* Abt van S. Paulus, *Rudolphus* Deken van S. Salvator, *Hermannus* Deken van S. Peter, *Koenraat* Deken van S. Jan.

Vorders is de voornoemde, *Godefridus van Amstel*, in de voorzeide geslacht-tafel van *Gouthoven* niet bekent, evenwel spreekt den stichtsen *Heda*, in 't leven van *Theodoricus*, de tweede van die name, en de 32 *Bisschop* van *Vitrecht*, aldus van hem. *Alibi legi, post Theodoricum de Hollandia, electum Godefridum de Aemstele, sed nec ejus acta, nec finem vitæ invenire potui.* Dat is, *Ik heb elders gelezen, dat na Thedoricus van Hollandt, Godefridus van Aemstele zou verkoren zijn,* (verstaat tot Bisschop) *maar van zijne daden, noch 't einde zijns levens, heb ik nooit iets konnen vinden.* Dit most in den Jaare 1198. geweest zijn, doe deze *Godefridus* al ontrent 80 Jaaren out geweest is; Doch 't is niet waar-

a *Welke twee brieven te zien zijn in de Friese Croonyk van Schotanus, onder de Authentike stukken.*
b *Heimicus.*
c *Wendelmere of Blindermerebroek*

waarschijnelijk, door dien den voor-ganger van dezen Stichtsen Historischrijver *Heda*, genaamt *Johannes de Beka*, (die wel 180 Jaren voor *Heda* de Historie van d'*Vitrechtse Bisschoppen* beschreven heeft) geen gewag van desen *Godefridus van Aemstel* is makende. *A. Buchelius* een naukeurig onderzoeker der *Vitrechtse* outheden, zeit ook in zijn aanteikeningen, nooit niet van dezen *Bisschop Godefridus* gelezen te hebben.

Godefridus geen Bisschop t'Uitrecht.

d'Eerste Gijsbrecht van Aemstel.

Den voornoemden *Heer Egbert* was de Vader van den eersten *Gijsbrecht*, *Heer van Aemstel*, een dapper Heldt, doch zeer ongelukkig, daar van men leest in meest al de oude Chronijken van Hollant, en voornamelijk in de ***oude Hollantsche Rijm-Cronijk***. Wy zullen met zijn leven en daden, dese Historie beginnen: nademaal wy van zijne voorsaten niet aanmerkelijks konnen vinden.

1203. In den Jare 1203. als *Diederik, de zevende* van die naam, *de elfde Graaf van Hollandt*, te *Dordrecht* op zijn dood-bed lag, wenschte hy dat zijn broeder *Willem, Graaf van Oost-Vrieslandt* (daar hy doenmaals mede in twist was) by hem had mogen zijn, alsoo hy met hem verzoenen wilde, en ook geen manlijk oir nalatende, zijn dochter *Ada*, maar ontrent 17 Jaaren out, en noch ongehuwelijkt, aan hem in zijn voogdye overgeven, maar *Adelheydis*, de Gravinne, moeder van deze Jonge Princesse *Ada* belette, dat haar mans broeder, de *Graaf van Oost Vrieslandt*, hier van geen kontschap bekomen konde, alzo zy in 't zin had, haar dochter te huwelijken aan *Lodewijk, Grave van Loon*, om de zelve alzoo door dit huwelijk te maken Graaf van *Hollandt* en *Zeelandt*. Dit trouwen dat zy wel wist, dat alle de *Ridderschap* en *Edelen van Hollandt* en *Zeelandt* tegen de borst zoude zijn, dede zy zo spoedig voortgaan (hebbende de voornoemde *Graaf van Loon*, al by tyds daar toe in stilligheydt in *Hollandt* ontboden) dat d'uytvaart van d'overleden Graaf (ô groote schande) uytgestelt wiert, tot dat de Bruyloft van haar Dochter gehouden was. Ondertusschen, de *Graaf in Oost-Vrieslandt* t'overlijden van zijn Broeder vernemende, quam tot in de *Zijpe*, en liet vry geleide voor zijn persoon verzoeken, om op zijn Broeders uitvaart te verschijnen, maar dit wierdt hem niet toegestaan, vertrok daar over wederom naar *Oost-Vrieslandt*. Doch alle den Edeldom en Staten van *Hollandt* en *Zeelandt*, konden niet verstaan, noch wilden niet gedogen, dat zy desen vreemdeling, als Graaf zouden aannemen, zo lang eenen van den zelven bloede, als des overleden Graafs broeder *Willem*, noch in leven was, en van dit huwelijk geen kennis hadde. Hier over schreven zy in 't heymelijk, en noodigden hem al stille in *Hollandt* of *Zeelandt* te komen; zy wilden hem toe vallen, en *den Graaf van Loon* helpen uit den lande verdrijven, 't welk alzoo geschiede, want hy quam onvoorziens te *Zierickzee*; en straks wierden al d'Edelen van *Hollandt* hier van verwittigt, die, elk met hun volk, zoo veel zy in der haast by een konden krijgen, tot *Haarlem* quamen, alwaar deze nieu-getrouwde doenmaals waren. Hier begost den Adeldom uit de mond te spreken, waar van de *Graaf van Loon* zig zoo dapper ontzette, dat hy zig daar niet langer vertrouwen dorst, zoo dat zy des nachts uit *Haarlem* vluchten, waar van de voornoemde Rijm-Chronijk zeidt:

> *Ende ne hadde die nacht gedaen,*
> *Si waren sekerlik gevaen.*

De jonge Gravinne Ada begaf haar naar *Leyden* op den *Burgt*, daar zy in verzekering genomen, en daar naar op *Texel*, in vrye en ruyme bewaring gehouden wierdt, alwaar zy binnens jaars quam te overlijden. *De Graaf van Loon*, die zijn zaak met den *Bisschop van Vitrecht* eens was, vluchte door *Aemstellandt*, van onzen Heere *Gijsbrecht van Aemstel* geholpen, naar *Vytrecht*. Dit zeyd'er de *Rijm-Kronijk* af:

Helpt de Graaf van Loon na Uitrecht.

> *Van Aemstel Heer Ghisebrecht,*
> *Halp hem, dat si quamen t'Vtrecht.*

Graaf Lodewijk van Loon wilde noch zoo niet van deze *Graafschappen Hollandt en Zeelandt* af staan, maar kreeg verscheiden in- en uitlantse hulpen, en verbont zig met den *Bisschop van Vytrecht* dat hy voor *twee duizent Mark zilvers*, (waar voor *de Graaf van Loon* zijn broeder, aan den *Bisschop* in gyzelinge gaf) hem zoude bystant doen. Hier in heeft *Heer Gijsbrecht van Aemstel* als een Vassaal en Leenman van de *Bisschop* en *Kerke* van *Vitrecht*, de *Graaf van Loon* moeten helpen, 't welk hem en zijn onderzaten daar naar wel zuur op-gebroken is, want de *Kennemers* den *Aemstels dijk* door staken, zoo dat al het lant onder water stont, verwoesten en verbranden voort geheel *Aemstellant*, waar van hier na, in de beschrijvinge der beginzelen van *Amsterdam* breder sal gesproken werden. Eindlijk verdreef *Graaf Willem* den *Graaf van*

Raakt mede in Oorlog.

Sijn Landen verwoest.

Loon uit den lande, en wiert *Graaf van Hollant*, *Zeelant*, *en Heer van Vrieslant*.

Deze *Heer Gijsbrecht van Aemstel*, daar na, in den Jare 1227. wederom den vieren-dertigste *Bisschop van Uitrecht*, *Otto van der Lippe*, met zijne wapenen, bystaande (om *Roelof*, *Casteleyn tot Koevorden*, een quaataardig pijpestelder, die meermaals beroerten aangerecht, en met den *Bisschop* weder verzoent was, en nu *Groeningen* belegert had, van daar te verdrijven, en zijn Kasteel *Koevorden* ter neder te werpen) diende wederom een ongelukkig Heer.

Deze Bisschop had een sterk en heerlijk heyrleger te zamen gebracht, want hem quamen te hulpe den *Graven van Gelre*, *van Kleve*, *van Bentem*. *d'Aarts-Bisschop van Keulen*, en *Bisschop van Munster*: *Graaf Floris van Hollant*, die zandt aan hem, *Heer Ian* en *Heer Herbert van Arkel*, en onzen *Gijsbrecht*, *Heer van Aemstellandt* met een deel uit-gelezen Ridderen en knechten: hier mede toog den Bisschop na *Groeningen*, om *Roelof den Casteleyn* op te slaan, dewelke hier van kondtschap krijgende, vont hem niet bestandt, om den Bisschop slagh te leveren, dies leyde hy toe, om hem in de zudden en Moerassen voor *Koevorden* te verstricken. Hy brak zijn beleg voor *Groeningen* op, en legerde hem op een zeer voordeelige plaats, voor het Dorp *Koeverden*, tusschen de Moerassen in, daar van hem de gelegentheyt heel wel bekent was. De *Bisschop* onderwegen deze tijdinge gekregen hebbende, veranderde zijn Heyr-tocht, en trok recht op *Koeverden* toe, en sloeg zijne Tenten en Pauweljoenen ter neder tot *Anem*, alwaar hy een dag bleef leggen, en met zijn byhebbende Heeren en Ridderen zig verlustigde. Hier verkoft men de huidt, al eer de Beer gevangen was, want men spande de rechtbank, en oordeelde, den *Kasteleyn van Koevorden* alle zijne goederen met goet recht verbeurt te hebben, en dat de zelve verwoest zouden worden, maar alle die hem te hulpe gekomen waren, wiert het vergeven, maar 't viel anders uit. Des anderen daags, met der Sonnen opgank, de *Grave van Goor*, Banierdrager van *S. Martijn* (de Patroon van *Uitrecht*) dede de Trompetten blazen en Trommelen slaan, en voerde de voortocht aan, waer op des *Bisschops* groot leger volgde. *Roelof de Kasteleyn* geliet zig achter uit te deynzen, doch trok ter zijden af, om des Bisschops, volk tusschen de Zudden en Moerassen in te krijgen, en als de zelve nu ver genoeg daar binnen gewikkelt waren, begon hy hem slagvaardig te maken. wel wetende, dat zy van die plaats niet by hem komen konden, als door omwegen, die haar niet bekent waren. Des *Bisschops Leger* drong recht toe met groot gewelt op den *Kasteleyn* aan, maar komende aan de Moerassen, dewelke boven op met groente bewassen waren, zonken daar in, en die kort volgden, mosten mede voort, want wierden van d'achterste zoo hardt aangedrongen, dat zy niet kosten staande blijven, dit maakte ten eersten groote onorden. De volgende troepen van 't groot leger, dit gewaar werdende, spatten ter zijden uit, om daar beter weg te vinden, doch 't was al 't zelve. *Roelof de Kasteleyn* die de harde wegen bekent waren, van achteren tot hun aankomende, vonden zy haar te zwak, beyde van volk en van moedigheit, en naar haar allerachterste benden omziende, waren zy door den *Kasteleyn* van de zelve afgesneden, die ook staande bleven, niet wetende wat'er voor in den aentocht haperde, dewijl zy geen schut-gevaart noch scharmutzing vernamen. Deze middelste Krijgs-knechten hun aldus bezet ziende, begaven hun mede in de Moerassen, met hoop om daar noch eenige lijfberging of doorkomen te vinden, maar des *Bisschops* knechten, wel, en al te zwaar gewapent zijnde, konden hun niet redden, maar zonken door de zwaarte harer wapenen des te dieper in de Moerassen, zoo dat hun eigen wapenen oorzaak waren van hun eigen doot. d'Achterste troepen, ondertusschen ziende den *Kasteleyn* ter zijden hun leger omkomen, en van achter daar in vallen, mede eenig bericht van zommige vluchtelingen van 't voorste ongeval bekomende, begonnen in groote onorden te vluchten, 't welk van den *Kasteleyn* gezien zijnde, die alreede de middelste troepen, tot de halzen toe in de Moerassen gedreven hadde, zette hy deze vluchtelingen met groote snelheit na, dat den gantschen nacht duurde, zoo dat het meeste deel verslagen of gevangen wiert, 't welk den *Kasteleyn* zoo veel lichter viel, als hy en de zijne licht, en des *Bisschops* Krijgsknechten te zwaar gewapent waren. Hier verkreeg hy ook al des *Bisschops* Tenten en Pauwiljoenen, zijn zwaar schut-gevaart, Krijgs-rustingen, mont-kost, en alles dat in 't Leger gelaten was, zoo dat hy een groote roof binnen *Koevorden* bragt. Terwijl de *Kasteleyn* hier mede bezig was, quamen de *Drenthers* daar ontrent woonende, ja ook de Wijven van de

Weder in Oorlog na Koevorden.

Krijgen de nederlaag.

de zelve, en hielpen die gene, die in de Moerassen half verdronken en half versmoort waren, voort om den hals, zoo met werpen van Steenen, lange Spiessen, Pijlen en Slingers. Hier onder was den *Bisschop* zelve, die zy, naar zijn doot, de kruyn van zijn hooft vilden, sleepten hem door slijk en drek, en wierpen hem eindelijk in een zudde, doch hy is daar naar weder uitgehaalt, en tot *Uitrecht* eerlijk begraven. Eenige quamen noch uit dese Moerassen, doch dapper gewont en gevangen, en zommige weinige ontliepent. Hier bleven mede doot, *Heer Jan van Arkel*, en *Heer Herbert van Arkel* zijn Neef, als oock *Heer Barent van Horstmer, Ridder*; een onverzaagt vroom helt, eer vermaart onder alle *Duitsen*, die ook in dezen strijt, veel van zijn vyanden het padt eerst gewezen had, dat hy daar na ook most betreden, hy lag noch langen tijt op sijn Schildt, om hem boven te houden, maar is eindelijk mede gezonken. De voornaamste gevangens waren, *Gerrit, Grave van Gelre, Dirk, Proost tot Deventer*, des *Bisschops* broeder, en onzen *Gijsbrecht Heer van Aemstellant*, van welke de *Grave van Gelre* en *d'Heer van Aemstel* doodelijk gewont waren. Dese nederlage is geschiet op den eersten dag van Oost-maandt in den Jare 1227. *I. Picardt*, in zijn *Annales Drenthiæ* zeit

Van Aemstel gewont, gevangen.

dat hier wel 500 van des Bisschops volk om hals raakten, en dat de plaats daar dees nederlaag geschiede, noch ten huidigen dage genaamt wort de *Mommeryen*, ook dat'er voor dezen verscheyde oude wapenen zijn uitgegraven, en onder andere een groote vergulde Spoor.

Voorts verhaalt *Beka* dat, als daar na 't *Capittel tot Uitrecht* vergadert was, om een anderen *Bisschop* te kiezen, quam *Floris*, *Graaf van Hollant*, met meer andere Vassalen en dienst-mannen der Kerke van *Uitrecht*, mede aldaar; ook wierden daar gebrocht, en op bedden ingedragen *den Grave van Gelre*, en *den Heer van Aemstel*, om dat zy noch van haar wonden niet genezen waren, en door zwakheit niet gaan konden, en baden, al weenende, dat de Kerke haar toch zoude helpen uit hare gevankenisse, want zy hadden slechts verkregen een korte ontslaginge. De voornoemde *Picardt* schrijft, dat, alzoo tot *Koevorden* verscheyden Heeren gevangen zaten, onder welke ook waren twee, zeer verwont, als den *Grave van Gelderen*, en den Heer *van Aemstel*, de welke verzochten, dat zy zoo lange mochten ontslagen zijn, dat zy in 't Capittel tot *Uitrecht* konden verschijnen, mits datze daar na haar wederom zouden instellen, dat haar vergunt is.

Komt t' Uitrecht.

Op zijn woort ontslagen.

Beka gaat aldus voort; De gantse verga-

gadering, deze twee Heeren in zoo jammerlijken ſtaat ziende, en daar boven noch met haar gevangenis belemmert, kregen tot ſchreyens toe deernis met de zelve, en ook d'ellendige doot des verſlagen *Biſſchops*, en de hoon van een Vaſſaal, het Biſdom aangedaan, hier door erinnerende, wierden aangeprikkelt, om dit alles te herſtellen: daar op aanſtonts gekooren wiert *Willebrant*, *Biſſchop van Paderborn*, Zoon van den *Graaf van Oldenburg*, en *Neef* van de *voornoemde Graaf* van *Hollandt* tot de vijf-en-dertigſte *Biſſchop van Uitrecht*. Dit was een wijs en dapper man, die zy ook bequaam oordeelden, om des overledens doot te wreken, en d'oproermaker te ſtraffen, alzo hy hem wel eer vroom en ridderlijk gedragen had, in *Syrien*, *Italien*, en *Sicilien*, en over zulks in de wapenen ervaren en wel geoeffent was. Doch dezen *Willebrandt* was toen ter tijdt met des *Keizers* zaken bezig in *Italien*: maar men zondt met aller haaſt naar hem, en hy quam ook zeer ſpoedig met volle macht en *benedictie* des *Paus*, van *Romen* tot *Uitrecht*. Zoo haaſt deze nieuwen *Biſſchop* gekomen was, dede hy, de hooge mannen der Kerke van Uitrecht vergaderen, dewelke met recht vonniſten, dat de *Grave van Gelre* met d'andere gevangenen vry en los waren van des *Kaſteleyns van Koevordens* gevangenis, nademael dezen *Kaſteleyn* als een onderdaan, en nu een verbannen man, geen recht en had, maar onwettig, als een oproer-maker tegen zijnen rechten Lands-heer, den *Biſſchop* was opgeſtaan, hem den oorlog had aangedaan, en ook laten vermoorden.

Maar de *Grave van Gelre* noch den *Heere van Aemſtel* en waren geen van beiden doen ter tijt tot *Koevorden* wederom in hare gevankenis gegaan, 't welk den *Drentſchen Chronijk-ſchrijver Picardt*, klaarlijk te kennen geeft. Den nieuwen Biſſchop verklaarde in 't volle Capittel, *dat den Graaf van Gelderen, en den Heer van Aemſtel geen gevangens, maar vrye Heeren waren, alzoo Rudolf van Koevorden in des Biſſchops ban was, en een dootſlager van zijn Heer den Biſſchop, en dienvolgens, dat zy zonder quetzing van haar gegeven Krijgs-mans woort, wel mochten buyten de gevangenis blijven.* *Daar van vry geken.*

Verder vint men van dezen *Heer Gijsbrecht van Aemſtel* (die te dezen tijden al een out en bedaagt man was) niet byzonders geſchreven. Maar hoe deze *Drentſche* oproer ten einde gebracht wiert, zullen wy in 't kort verhalen. Doen den *Paus* den *Biſſchop Willebrandt* beveſtigde, wierd hem dit oproer mede geklaagt, waar over hy aan dezen nieuwen *Biſſchop* aflaat-brieven mede gaf, die in alle d'omleggende landen verkondigt wierden, dat 'er aflaat van ſonden te verdienen was, voor alle die gene, die haar wilden laten gebruiken in den oorlog tegen de *Drentſen* en *Rudolf van Koevorden*: dit bracht veel Ridders en gemeene knechten te zamen, waar door den *Biſſchop* een machtig leger by een kreeg, viel daar mede in het Lantſchap *Drenthe*, (hoe wel hem eerſt groote tegenſtant gedaan wiert) verwoeſte en brande al waar hy quam. Dit wierden de *Drenthen* wel haaſt moede, en vielen den Kaſteleyn af, zonden eenige de voornaamſte van hun Landtſchap aan den Biſſchop om van vrede te ſpreken, die ook aanſtonts geſlooten wiert. *Rudolf* moſt zijn Slot *Koevorden* overgeven, dat de *Biſſchop* terſtont met de zijne bezetten, 't huis te *Laar* gaf hy mede over, dat geſlecht wiert; hy moſt ook al zijn recht quijt ſchelden, dat hy op 't Lantſchap *Drent* hadde, moſt twee duizent mark aan den Biſſchop geven, en hondert ruiters op zijn koſten werven om in Lijflant te dienen, tegen d'ongeloovige; moſt by de ſtadt *Zwolle* een Klooſter ſtichten voor 25 Begijnen, inſgelijks op de plaats, daar den voorleden *Biſſchop* geſlagen was, genaamt *Mommerijten* een *Collegie* van 25 Kanoniken. Doch deze vreede duurde niet lang, want *Rudolf de Caſteleyn*, door heimelijk verraat van binnen, kreeg wederom in 't Slot *Koevorden*, ſloeg al doot wat 'er binnen was. Den *Biſſchop* van *Uitrecht* verzamelde een heir, zoo groot als hy in der haaſt bekomen kon, en trok in 't jaar 1228. in den winter, als alles hart bevroren was, na *Coevorden*, maar daar komende, begon het ſchielijk te dooyen met regen en wint, zoo dat den *Biſſchop* hol over bol te rug moſt keeren, latende alle zijn montkoſt, krijgs-ruſting en andere zaken tot buit, aan die van *Koevorden*. Maar den *Biſſchop* hervatte den tocht in de Zomer, en legerde zig op zijn Slot *Hardenburg*, twee mijlen van *Koevorden*. *Rudolf de Caſteleyn* zig van al zijne nabuuren verlaten vindende, verzoekt en verkrijgt een ſtilſtant van vijftien dagen, in welken tijt hy als wanhoopig hem begeeft op 't Slot ten *Hardenburg*, in de genade des *Biſſchops*. Doch hy vont die zoodanig, dat hy aldaar onthooft, en op een Radt gezet is: en daar mede was dezen Oorloog ten einde, maar *Mattheus Voſſius* den Hollantſen Hiſtori-ſchrijver, Zoon van onzen vermaarden Profeſſor, *'t Einden van dien oorlog.*

zeir

zeit in zijne *Annales Hollandiæ*, dat hy onderwegen van des Bisschos Soldaten opgehangen is, in twijffeling staande, of het door last, of buiten weten des *Bisschops* geschiede. Wy keeren dan weder tot onze Heeren van Aemstel,

d'Heer Proffessor Boxhorn verhaalt dat hy gevonden heeft in de Registers des Kloosters van *Rijnsburg* zeker brief, gegeven van *Graef Willem van Hollandt*, in den Jare 1222. luidende aldus:

Brief van Graaf Willem.

IN den naam der Heilige en ongescheidelijke Drievuldigheit. Ik *Wilhem*, door Godes Genade, Grave van Hollant, wil een yegelijk te kennen geven, zoo tegenwoordige als toekomende, dat ik voor de remedie mijns zieles, ende van mijn Vooronders, overgegeven hebbe hondert ponden, aan de Kerke van de *Heylige Maria* in *Rhijnsburg*; 't ontfangen in onse eerste inkomsten in *Delf* ende *Pinacker*, ende in *Maeslant*, ende *Flerdling*, onder zulke forme, dat men in 't eerste jaar zal betalen vijftig ponden, ende in het tweede jaar vijftig. D' Abdisse met de voorseide hondert ponden, zal weder koopen tot eigendom van haar Klooster, onse goederen gelegen in *Bukeschop*, van den Heer *Gijsbrecht van Aemstel*, ende het zelve Klooster van Rhijnsburg zal eeuwelijk bezitten de voor-zeide goederen met vollen recht, gelijkerwijs dat zy bezeten zijn van ons, ende onze voor-ouderen. Daar-en-boven de vrouwe Abdisse zal betalen vijftig ponden aan de Soonen van Heer *Egbrecht van Aemstel*, ende het gemelde Klooster van Rhijnsburg zal alzoo genieten eeuwelijk al het recht ende inkomsten in Bukeschop, zoo van het gesaeyde, als het ongesaeyde; Maar voor die Aelmoessen, de vrouwe d' Abdisse zal een Priester ordineeren aan een byzonderen Autaar, om gecelebreert te worden tot onzer gedachtenisse, ende van *Aleides* onze Huis-vrouwe, en onze voor-ouders. Op dat dan onse zoo redelijke daat zoude zeker ende vast blijven, ende van onse naerkomelingen ongestoort gehouden worden, wy hebben doen versterken dit tegenwoordig schrift met onzen Segel. Gedaan in 't jaar der Genade MCCXXII, onder den ban van deze zake zijn getuigen den *Abt van Egmont*. *Terekinus Monnink*, *Gerart Deken van Kermerlant*, *Willem Deken van Rhijnlant*, *Willem Persoon van Voorhout*, *Hendrik van Norge*, *Aldrecht Kapellaan*, *Priesters*: Maar wereltlijke, *Maria Gravinne*, *Isbrandus*, *Bartolomeus*, *Ibekoc van Haarlem*, *Diedrik van Wassenaar*, *Jacob Kasteleyn*, *Willem van Egmont*, ende veel meer anderen.

[BYVOEGSEL.]

„De opdraght van deze koop is eerst „elf jaar daar na door *Gijsbregt van Aemstel*, *Ridder* en *Schiltknaap* in den jaare „1233, voltrocken, als blijkt by 't geven „van dezen brief in *Nardine*, door *Gijsbrecht van Aemstel*.

„AEn de Eerwaardige Vrouwe in Christo *a E.* Abdisse ende *b A.* Suster van „den Heere Grave, Nonne, ende „aan het gantsch Convent van Rensburg „*c G.* Schiltknape van Amstelle, Saluyt, en „de gebeden in den Heere. Ghy sult weten, „dat wy voor aangenaam hebben, dat Gy „tot gebruyk der Kerke moet verlossen de „goederen van *Buckiscope*, ende om aan die „goederen te renucieren. Wy hebben van „onse syde gestelt tot *Buckiscope* den toonder deser tegenwoordige Brieven, Heer „*Menso van Wesepe*, ende sullen voor wel gedaan houden 't geene dat den selve *d M.* „van onsent wege op de voorseyde goederen, sal doen, als of sy van ons..... alsoo verre als Ghy sult geven *e* ponden Hollandtsche Penningen, om de verlossinge „van die goederen: ende Wy hebben van „onsent wegen gestelt den *M.* om de voorseyde penningen t'ontfangen; ende Gy sult „houden tot getuigenisse de tegenwoordige „brieven, tot dat Wy sullen aan die goederen personelijk weder geseyt hebben in tegewoordigheit van den Heere Grave van „Hollandt, gegeven in *Nardine*, in 't jaar „MCCXXXIII, den 10 dag February.

Opdragt Brief van Gysbregt van Amstel.

Deze plaats *Buckeschop* is nu onbekent. *f* Dan uit dezen brief blijkt, dat *d'Heeren van Aemstel* dit Lant van den *Graaf* moeten gekoft hebben, of dat het aan haar van den zelven vereert is; als mede dat den *Huize van Aemstel*, doenmaals met dezen *Graaf* in eenigheit was, en de bystant, aan den *Graaf van Loon* bewezen, al wederom verzoent most zijn.

a Emessa, *b Ada*,
c Gerart, *d Menso*,
e In de somme die in de eerste brief gemelt.
f nu Buscop of Benscop, uyt een van dese twee plaetsen, wert noch wegens 't Klooster te Rensburgh, revenue getrocken

Vervolg van d'Afkomst en Daden der oude Heeren Van AEMSTEL.

TWEEDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Gozewijn van Aemstel wort Bisschop van Uitrecht. En naar een jaar weder afgezet. d'Oorzaak waarom. Hoe een recht Bisschop hoort te zijn. Hoe d'Uitrechtse Bisschoppen waren. Aart der Stichtse Leen-goederen. Henrik van Vianen komt in Gozewijns plaats, wiens afzetten d'Heer Gijsbrecht van Aemstel qualijk neemt, die sich met d'Heer van Woerden en den Grave van Gelre verbint. Ontzeggen den Bisschop. Vallen in zijn Lant. Beramen plaats en tijdt om te strijden. d'Aerts-Bisschop van Keulen bewaart Uitrecht. Sluit Koning Willem binnen de Stadt, die d'oorzaak zijns komsts verklaart. Ondertussen gaat de strijt buiten aan. d'Heeren van Amstel en Woerden hebben de nederlaag. Komen gevangen binnen Uitrecht, worden door Koning Willems verzoek ontslagen. De Bisschop berooft de Veluwe, brengt veel gevangens en buit t'Uitrecht, Bouwt 't Slot Vredelant. Oproer der Kermers tegen d'Edelen. Kiezen en dwingen d'Heer van Amstel tot hun Velt-overste, die met haar zijn voordeel doet. Verwoesten 't Sticht, en beleggen Uitrecht. Dwingen de Borgers de gevluchte Edelen en hun Magistraten uit de Stadt te zetten. Trecken voor Amersvoort, en nemen 't in. De Bisschop en den Grave van Gelre zijn niet bestant om dit volk te verdrijven. Aemstel vermaant zijn volk na huis te trekken, 't welk zy doen, maar beleggen Haarlem. d'Heer Perzijn valt uit en verbrant haar Dorpen. Sy verloopen, en worden ten deel verslagen en gevangen. De Bisschop belegert Uitrecht. Trekt na 3 dagen weder af, en verwint Amisvoort. d'Heer van Bosichem verrast Uitrecht. Herstelt d'uitgezette Magistraat.

VAn *Gijsbrecht van Aemstel, den eerste van die name*, komen wy tot zijne kinderen, dat twee Zoonen waren, de outste genaamt *Engelbrecht*, en de jongste genaamt *Willem.*

Van *Heer Engelbrecht* vinden wy niet
1203. byzonders geschreven, dan dat hy geleeft heeft ontrent den Jare 1203. en is te vermoeden, dat hy niet lange hier na geleeft zal hebben, om dat men niet meer van hem geschreven vint. Hy wan drie kinderen, d'een was een Dochter, genaamt *Badeloch*, die zeer schoon was, en trouwde aan *Willem*, d'eerste van dien name, *Heer van Egmondt*: en dat (zoo de Cronijk van *Egmondt* zeit, dat getuigt wort) tegen *Heer Willems* Moeder wille. Hier van is gekomen een Zoon genaamt *Gerrit*, dier naar hem *Heer van Egmondt* worde, &c.

Heer Engelbrecht van Amstels tweede kint was een Zoon, genaamt *Gijsbrecht*
1225. *van Amstel de tweede van die name*, die de Chronijken noemen *Stedehouder van Amstellandt.* Hy leefde in 't Iaar 1225. als wanneer hy van wegen *Otto, Bisschop* van *Uitrecht*, nevens andere, tot oordeel wijzer of scheitsman gekoren wiert, in zeker verschil, dat den genoemden *Bisschop*, met *Gerardus, Grave van Gelre*, doenmaals had te beslechten: te voren in 't zelve Iaar, heeft hy ook als getuige geweest, en last ontfangen, over zeker zaken, tussen den zelven *Bisschop*, en *Floris de vierde, Graaf* van *Hollandt*, als blijkt uit twee brieven, door *A. Buchelius*, in zijne aanteikeningen, op de Uitrechtse Kronijk van *Heda* geschreven. En hoe wel *W. van Gouthoeven*, in zijn Amstelse geslacht-tafel, deze *Gijsbrecht* stelt overleden te zijn, in 't voornoemde Jaar 1225. Zoo blijkt in tegendeel, uit een ander diergelijke brief, door *Buchelius* aangewezen, waar in hy als getuige staat, in den Jare 1228. ten ware, dat men denken wilde, dat deze den Zoon van den voornoemde *Gijsbrecht* geweest mocht zijn, dewijl *Harman van Woerden* mede in deze leste brief gevonden wort, dat niet wel aannemelijk is, door dien zy doenmaals noch te jonk waren, tot getuigen te staan, want zy beide na den Jare 1300. (hoewel heel out zijnde) noch geleeft hebben. Hy kan dan (dewijl men van hem niet meer geschreven vint) gestorven zijn in 't Jaar 1228. en had getrouwt *Juffr. Bertrande, Heeren Jans Eerf-dochter van Yselsteyn*, en wan benevens noch drie zoonen, *Heer Gijsbrecht van Amstel, Ridder, de derde van die name*, die jonk zijnde, ook genaamt wiert *van Yselsteyn.* Dit was den lesten *Heer van Aemstellant*, daar van wy hier naar breeder

der zullen spreken. *Heer Engelbrechts* derde kint was ook een zoon, genaamt *Egidius*. Deze gaat *W. van Gouthoeven*, in zijn voorzeide Amstelse geslacht-tafel stilzwijgende voorby, nochtans is hy de broeder van den voornoemden *Heer Gijsbrecht* geweest, want in den laetsts-gemelden brief, staat hy met hem, als getuige, in deze woorden: *Giselberto de Amstelle, Egidio fratre suo.* Evenwel is 'er niemant van al de Kronijk-schrijvers, die iets van hem vermaant, voor zoo veel my bekent is. Doch de genoemde *Buchelius*, aanteikenaar op de *Vitrechtse* Kronijken, zeit ook dat hy *de tweede Heer Gijsbrechts* broeder was, en meint dat hy de Vader is geweest van *Heer Gosewijn, Bisschop* van *Vitrecht*, van dewelke hier na kort volgen zal. Den laatsten *Heer Gijsbrecht* de derde diens naams, gelijk gezeit is, had noch drie broeders, als *Heer Arent van Amstel*, die de goederen van *Yselsteyn* bezat, die van zijn Moeder gekomen waren, en daarom de naam van *Yselsteyn*, altijt mede voerde, gelijk zijn broeder, *Heer Gijsbrecht* in zijn jonkheit ook gedaan hadde. Van deze Heer *Arent* zullen wy hier na ook meerder zeggen. De tweede broeder was *Heer Willem van Amstel*, Prooft van *St. Jans* tot *Vitrecht*, overleden in 't jaar 1292. De derde broeder was *Heer Otto van Amstel*, &c. Maar van deze vinden wy niet geschreven, zoo dat te vermoeden is, dat hy jonk gestorven zal zijn, de wijl zijn naam in de Zoenbrief met *Graaf Floris* in den Jare 1285. gemaakt, die hier na volgen zal, (waar in de namen van de drie andere Broeders gemelt staan) niet gevonden wort.

Wy keeren dan weder tot *Heer Willem van Aemstel*, *Engelbrechts broeder*, en Zoon van den eersten *Heer Gijsbrecht.* Hy leefde ontrent den Jare 1235. en wan een Zoon, genaamt *Heer Gozewijn van Aemstel.* Doch *A. Buchelius* meent, dat deze *Gozewijn*, de Zoon was van *Egidius van Aemstel* als gezeit is. Dezen *Gozewijn* is geweest Prooft van *St. Joans* tot *Vitrecht*, en wiert daar na in den Jare 1249. eendrachtig gekooren tot de zeven-en-dertigste *Bisschop* van *Vitrecht.* *Beka* en andere Kronijken zeggen meest altemaal, dat deze *Bisschop* een *simpel*, *zachtzinnig* en *eenvoudig* man was, en dat hy in de tijt van een Jaar des Bisdoms zaken, zoodanig had laten vervallen en door onachtzaamheit ten achteren gezet, dat zy hem in een algemeene vergadering van 't gantse Capittel (daar *Conink Willem*, *Grave van Hollandt* en den *Cardinaal Petrus Caputius*, en *Coenraedt*, *Aerts-Bisschop* van *Keulen*, met meer andere in- en uitlantse Heeren, zoo Geestelijke als Wereltlijke by waren) verklaarden, onbequaam te zijn, om des *Bisdoms* zaken naar behooren uit te voeren, waar door *Heer Gozewijn* wel zag, dat zoo hy zig zelfs niet afzette, deze vergadering het hem zoude doen. Hier over heeft hy ter zelver uuren, in de tegenwoordigheit des gantsen Capittel, zijn Ampt in de handen (zeit *Beka* en de groote Kronijk) van Koning *Willem* en den Kardinaal, over gegeven, naar dat hy ontrent een Iaer des *Bisschops Throon* bezeten had. Den *Vitrechtsen* Kronijk-schrijver *Heda* zeit 'er 't volgende van: Naar de doot van *Otto*, wert *Gozewijn* uit het Adelik geslacht van *Aemstel*, Prooft van *S. Jans* Kerke, gekooren den zeven-en-dertigste *Bisschop*, een zachtmoedig en eenvoudig man, onbequaem om de lasten van zoodanig een waardigheit te dragen, door wiens onachtzaamheit, de gemeene zaak, in dat jaar onvoorspoedelijk wierde bedient, en wederom gantschelijk quam te vervallen. Daar is ook by gekomen, dat hy niet zeer aangenaam was, aan den *Coning Willem*, om die van zijn geslachts halven, waar door hy, in een openbare vergadering, in tegenwoordigheit des *Conings*, en des Legaats den Cardinaal van Portua, het Bisdom heeft afgestaan, doch onwillig, zoo men gelooft. Dus verre *Heda.*

Gozewijn van Aemstel, Bisschop 't Vitrecht.

Een jaar daar na afgezet.

d' Oorzaak waarom

Deze goede *Bisschop* is wel licht meer ervaren geweest in de H. Schriften, dan in de konst des oorlogs en lant-bestiering, want een oprecht *Bisschop* dient in d'eene handt *zijn Staf* te voeren, om daar mede de kinderen zijner Kerke (gelijk een Herder zijn Schapen doet) voor alle dwalingen te behoeden, en de zelve op den rechten weg te stieren en behouden, en in d'ander hant *het Boek der goddelijke Wetten*, en daar uit predikende, zijne kinderen aan te wijsen hun schuldige plicht, tegen Godt en haar evennaasten. Maar zoo waren doenmaals deze *Vitrechtse Bisschoppen* niet, want zy voerden in haar eene hant *een Scepter*, om daar meê wijt en zijd te heerschen en gebieden, zoo wel over wereltlijken als geestelijke; daar toe gebruikende haaren Ban, en die hier niet naar wilden luisteren, daer tegen voerden zy *het Swaart*, in d'ander hant, 't welk hun diende, om te branden, plonderen, roven en verwoesten, ja tot dootslaan en moorden toe, voor die gene, die hun ongehoorsaam waren. En om hier met eenig schijn

Hoe een Bisschop behoort te zijn.

Hoe de Vitrechtse waren.

schijn van recht toe te komen, gebruikten zy deze vont. Dat zy alle de *Graven, Ridderen, Edelen*, en die van eenig vermogen waren, en in, om, en omtrent het *Sticht Uitrecht* gelegen, daer toe brochten, dat zy hare vaste goederen, of het meeste deel der zelve, *leenhoirig* maakten aan de Kerke van Uitrecht, die zy dan (hoewel zy rechte eigenaars waren) te leen bezaten, en waar door, by afsterven der ouders, de kinderen of erfgenamen der zelver, binnen zekere daar toe gestelde tijt, mosten komen by den *Bisschop* of zijn *Cancelier*, om de leen-goederen te verheffen en hem getrouwigheit te zweeren, als dan waren zy Vassalen en Leenmannen der *Kerke* van *Uitrecht*. En alhoewel zy van deze Leen-goederen geen meer schattingen of lasten betaalden, als van andere vrye goederen, zoo waren zy evenwel door dees byzonderen Eedt, aan den *Bisschop* en zijne gehoorzaamheit tot alle tijden veel meer verplicht, als andere, en mosten oppassen, als den *Bisschop* haar van doen had, en by weygeringe van zulks, zoo taste de Kerke deze Leen-goederen aan, als eigene. Dit was dan de beste *Bisschop* naar den zin der gemeente, die alderlichtst een stok kon vinden om zijn nabuur te slaan, en daar op een tocht dede in zijn lant, gevende alles ten roof. Hier liepen gemeenlijk mede alle de Borgers van *Uitrecht*, de welke dan met de *Bisschop*, en den buit geladen weder keerende, van des Stadts Trompers in Triomfe wierden in-gehaalt, gelijk in 't naaste verhaal zal gezeit worden.

Hun toeleg na Leen-goederen;

D s selfs aart.

Doch naar 't zeggen van de Goutse Kronijk, gedrukt in 't Iaar 1478. zo waren wel 200 jaren voor dezen tijdt, *d'Uitrechtse Bisschoppen* al van dit euvel ziek, want dus schrijft hy, dat *Dirk*, de vierde *Graaf* van *Hollandt*, als hy in den Iare 1018. den *Bisschop* van *Uitrecht* by *Bodegraven*, in een strijdt gevangen kreeg, en met hem van d'oorzaken dezes strijdts, sprekende eindelijk, tegen hem uitriep. Dat moet Godt ontfarmen, dat het zoo verre met die *Ecclesie, (dat is de Kerke)* gekomen is, dat zy liever hebben willen, dat hem niet toe en behoort. Na deze tijden, zoo d'oude Kronijken getuigen, heeft *Hollant* veel van *d'Uitrechtse* roverye en verwoestingen moeten uitstaan. Daarom, *ô Hollant*, dankt Godt, dat tegenwoordig geen *Bisschoppen*, een voet breedt in 't *Sticht Uitrecht* te zeggen hebben.

Heer Gozewijn van Aemstel most dan met ontrent een jaar bediening zijn *Bisdom*, 't zy hierom of daarom, afstaan, dat hy ook vrywillig gedaan heeft, doch niet willende, maar wel moetende. In zijn plaats wierd verkooren, *Henrik van Vianen, Dom-Proost* tot *Keulen*, als achten-dertigste *Bisschop* van *Uitrecht*. Doch *A. Buchelius* teikent aan, dat 'er eenige zijn, die willen, dat *Gozewijn* met dezen *Henrik* van *Vianen*, Ampt om ampt verruilden, en *Gozewijn* naar *Keulen* trok; welk gevoelen hy niet t'eenemaal verwerpt, nademaal eenige willen zeggen, dat *Gozewijn* aldaar begraven leit, en dat 'er noch tegenwoordig, gedenk-teikens van hem, in die Stadts-boeken gevonden worden.

Henrik van Vianen, Bisschop t'Uitrecht.

Deze verandering der *Bisschoppen* mishaagde de *Heeren van Aemstel* niet weinig; want zy van oudts Leen-mannen van 't *Sticht Uitrecht* waren, en altijdt gehoorzaam geweest, en verscheide reizen in gevaar van 't leven, met goed en bloet, het zelve by gestaan hadden, als hier vooren verhaalt is, en denkende nu haar Neef *Gozewijn* (ongetwijffelt door hun aandringen) *Bisschop* geworden was, noch nauwer verbintenis met het zelve te maken, en ook door deze middel, haar staat en zaken (hoe wel zy machtige Heeren waren) noch hooger te zetten en te verbeteren, ziende nu al haar hoop verdweenen, en daar noch by quam, den haat die zy den Huize van *Vianen* (daar van den nieuwen *Bisschop* een was) van outs toe droegen, zoo verbitterden hun gemoederen zoodanig, dat den haat veel grooter wierd, dan de vrientschap ooyt geweest was. By *d'Heer Gijsbrecht van Aemstel* de derde van die name, en lesten *Heer van Amstellandt* voegde zig *Heer Harman van Woerden*, die met den zelve Huize vermaagschapt was. Deze verbonden hun te zamen met *Otto, Grave van Gelre*, tegen den *Bisschop* hem te vuur en te zwaarde ontseggende, *(zeidt het klein Stichts Kronijkjen,)* zy vielen ook in 't *Sticht Uitrecht*, en verwoesten al wat zy konden, hier tegen zette zig den *Bisschop* zoo veel hy mocht, en na verscheide tochten, die zy, zoo hier en daar tegen malkanderen hadden, overdroegen de *Heeren van Aemstel*, en *van Woerden* te zamen met den *Bisschop* dat zy op een gezette dag, en zeker vlak velt, elk met zijn Krijgs-knechten zouden verschijnen, en aldaar om den zegen vechten. De *Heeren van Aemstel* en *Woerden*, geholpen van den *Grave van Gelre*, vergaderden, zo veel sy mochten, overal veel vroome mannen van Wapenen, en qua-

Dat d'Heeren van Aemstel mishaagt.

Hun verbont tegen den Bisschop.

Stemmen tijdt en plaats tot strijden.

quamen met grooten hoogmoed, op den gezetten dag en plaats te Velde. De *Bisschop* vervaardigde hem insgelijks met zijn *Vassalen*, *Leen-mannen*, *Gildens* en *Burgers*, dezelve tot vroomheit vermanende. *d'Aerts-Bisschop van Keulen*, Neve van dezen *Uitrechtsen Bisschop*, die hem ook tot het *Bisdom* geholpen had, was, eer den dag des strijts aanquam, tot *Uitrecht* gekomen, de welke des morgens, als de *Bisschop* met zijn volk al gewapent gereet stont, om ten strijde te trekken, 't gantsche heyr de *Benedictie* gaf, en aan den *Bisschop* een kostelijken rink vereerde, en hem verzekerde, dat hy op dien dag, door de verdiensten des *A. Confessores Matthijns*, en door de kracht en deugden diens rings (volgens 't zeggen van *Beka* en *Heda*) zijne vyanden bedwingen, en met zege weder t'huis komen zoude. Beloovende daar benevens, dat hy met zijn Kanoniken, en burgers vrouwen, de Stadt bewaren, en Godt voor zijn overwinnig getrouwlijk bidden wilden. Hier op trekt den *Bisschop* met zijn aangemoedigt heyrleger, onder 't geklank der Trommelen, Trompetten en Basuinen, te Stadtwaarts uit, en sijn vyant onder d'oogen, stellende zelf sijne troupen in slaghorden. Ondertussen *Willem*, *de Roomse Konink*, die ook *Grave* van *Hollant* was, van dese strijt kontschap bekomende, dede in der haast vergaderen zoo veel mannen van wapenen als hy konde, en begaf hem met de zelve na *Uitrecht*, om de vyantschap dezer genoemde *Heeren van Amstel* en *Woerden* tegen den *Bisschop*, in min en vrientschap, zonder strijden te doen veranderen. Maar zoo als hy des morgens de Noort-zijde der Stadt met zijn volk in trok; even op de zelve tijt trok den *Bisschop* met zijn Leger de West-zijde der Stadt uit, om te gaan strijden. En terwijl had *d'Aerts-Bisschop van Keulen*, om de Stadt wel te bewaren, gelijk hy belooft had, alle de Stadts Poorten doen sluiten, en die Sleutelen aan hem doen behandigen, zoo dat *Coning Willem* met zijn volk binnen de Stadts-muren besloten was, zonder dat het *d'Aerts-Bisschop* wiste, *zo zeit Beka en de Kronijk*. De *Roomse Koning* hier verstaande, dat den *Bisschop* met zijn gants heyr-leger al uit de Stadt ten strijde getogen was, wilde hem in aller spoet na jagen, om by hem te komen, al eer den strijt aanginck, doch vont al de Poorten geslooten, en konde niet uit komen; en de Sleutelen der zelver niet by der hant zijnde, liet Bijlen en Hamers halen, en begon de Sloten met gewelt af, en de Kettingen stukken te slaan. Maar *d'Aerts Bisschop van Keulen* aangezeit wordende, dat *Coning Willem*, met eenig gewapende mannen in de Stadt beslooten was, en dat hy met gewelt de Poorten begon open te slaan, quam vol angst en schrik, met alle zijn Kanoniken naar hem toe geloopen, met geen ander gedachten, of *Coning Willem* had deze gelegentheit waar genomen, om de Stadt *Uitrecht* alzoo op 't onvoorsienst te verrassen, en onder zijn gebiet te brengen, en dit by hem zelven aldus in deze haastige verbaastheit, vast stellende, en zonder de *Coning* naar d'oorzaak van sijn onverwachte overkomst te vragen, of te verwellekomen, begon voort te verzoeken, dat de Burgers Huizen geen overlast mocht geschieden, zeide mede, dat deze daat zijn *Coninglijke Majesteyt* geen eere was, en met eenen hem zelven beklagende, terwijl hy de Stadt, voor die tijt in zijn bewaringe genomen had, dat de *Coning* hem, die zijn *Cancelier* was, de Stadt afnam, en de Poorten met gewelt dede openen, om noch meer van zijn volk daar in te laten komen; bad voorts zeer ootmoedelijk, dat den *Coning* hem de Stadt toch wilde weder geven. *Coning Willem* verklaarde hier op, voor al het omstaande volk, zoo Krijgs-lieden, Kanoniken, als de Burgers Vrouwen, dat zijn meyninge niet en was om de Stadt *Uitrecht* te bemachtigen, noch uit des *Bisschops* handen te rukken, veel min om de zelve eenige overlast aan te doen, want hy die al te wel bezint had, en ook zelf een medebroeder der Burgers was, want hy hem in 't Poorter-boek mede als een Burger had laten inschrijven, en den Burger-eed en reeht voldaan: dat hy ook niet quaats tegen den Persoon van den *Bisschop* in den zin had, maar een vrient van hem was, en hem ook zelfs op 't verzoek van den *Aerts-Bisschop van Keulen*, *Bisschop van Uitrecht* had helpen maken. Eindelijk, dat hy aldaar gekomen was, niet om Oorlog, maar om Vrede, en gehoopt had, den strijt, daar men tegenwoordig mede bezig was, te verhinderen, en zonder eenige bloetstorting, een minnelijk verdrag tussen beide zijden op te rechten. Maar nademaal hy wel zag, dat de tijt te zeer verloopen was, en dat hy voor het aangaan des gevechts niet by hun komen konde, zoo gaf hy ordre; dat al zijn Krijgs-lieden, elk na zijn Herberg zouden gaan, en hen ontwapenen. Voorts wilde hy met *d'Aerts-Bisschop* dien dag

vro-

Bisschop van Keulen bewaart Uitrecht.

Sluyt Koning Willem daar binnen.

Oorzaak van sijn komst.

vrolijk zijn, en de komst van den *Bisschop* van *Uitrecht* met goede zegen aldaar verwachten. Dit stelde haar alle wederom in rust.

Strijd tusſen den Bisſekop, en verbondene. Terwijl wort de slag op de gezette plaats begonnen, en ten wederzijden wredelijk gevochten, maar ten lesten kregen de *Heeren van Aemstel* en *Woerden*

de nederlaag; veel van hun volk wierd 'er verslagen, en zy beide zelf gevangen, en wel vast gebonden, elk aan een zijde van 't Paart, daar den *Bisschop* op zat, alzoo met het heyr achter haar, omtrent

Van Aemstel, en Woerden, gevangen. de Vesper-tijt, met groote Triumphe binnen *Uitrecht* ingehaalt, en van *Coning Willem* en *d'Aarts-Bisschop van Keulen* met alle zijne Kanoniken verwellekomt. Doch ten verzoek van den *Roomsen Coning Willem* ontsloeg den *Bisschop*

Weder ontslagen. *van Uitrecht*, beide *d'Heeren van Aemstel en Woerden*, van hare gevangenis, en stelde ze op hare vrye voeten.

Maar *Otto, Grave van Gelre*, die deze *Heeren van Aemstel en Woerden*, in deze tocht onderstant had gedaan, most hier ook voor lijden: want den *Bisschop*

Uitrechtse Bisschop berooft de Veluwe. *van Uitrecht* rustte wederom een groot leger toe, en trok met 't zelve in de *Veluwe*, brande, verwoeste, plonderde en beroofde veele Dorpen, en vertrok met den buit geladen te rugge; doch veele Ridders en kloeke mannen uit de steden en Dorpen van *Gelderlandt* verzamelden zig, en joegen den *Bisschop* na, in meininge hem den buit te ontnemen, dan den *Bisschop* hen gewaar wordende, zette zig daar tegen, sloegze in de vlucht, en kreeg 'er veel van gevangen, en keerde met de zelve en al den roof binnen *Uitrecht*, van 't welke hy zoo veel geldt maakte, dat hy daar van dede bouwen

't Slot Vredeland gebouwt. 't Slot *Vredeland*, daar mede hy *d'Heer van Amstelland* in toom konde houden, en 't stropen van zijn volk en d'omleggende landluiden beletten. Deze oorlogen geschiede ontrent den Iare 1252. 1252.

Naar 't af-sterven van de voornoemde *Coning Willem* ten tijde dat *Floris* zijn Zoon *Grave* van *Hollandt* noch minder jarig was, en dat *Otto, Graaf van Gelder* doenmaals des kints voogt, met zijn eigen dingen genoeg te doen had in 't Iaar 1268. of als andere willen, 't Iaar 1268.

Kermers oproerig. 1272. wierden de *Kermerlanders, West-Vriezen* en *Waterlanders*, met 't andere gemeene volk van den lande, oproerig tegen den Edeldom, van de zelve te veel getergt zijnde, *(zeit d'Heer I. Pontanus.)* 1272.

Zy vergaderden met groote menigte te zamen, en wilden al d'Edelen, en machtigste wel-gebooren mannen uit den lande en 't *Sticht Uitrecht* verdrijven: zy verwoesten verscheide Adelijke Burgten, Huizen en Sloten, die zy op 't onvoorzienst

zienst overvielen, waar door de Ridderschap en Edelen in *West-Vriesland*, *Waterland*, *Kermerland* en daar ontrent woonende, binnen *Haarlem* vluchten, en haar aldaar versterckten. Maar deze hoofdeloozen en oproerigen hoop quam ook in *Aemstellandt*, en met der daat genoeg gezien, en voor dezen bevonden hebbende, dat *Heer Gijsbrecht van Aemstel* een dapper Helt, en wel ervaren Krijgs-man was, verzochten zy hem tot hun Velt-overste. Dit verzoeken was gebieden, want had hy weigerig geweest, zoo had *Aemstelland* en al dat'er in en omtrent wezen mocht, in d'assen geraakt, zoo dat hy, genoegzaam gedwongen zijnde, zoo de groote Kronijk zeit, dit ampt voor die tijd most aannemen, 't welk doende, heeft hy ze ten eersten zachtelijk ondergaan, datze mosten aanmerken, en besluiten tot wat einde deze hare krijgs-tocht dienen zoude, en leide haar voor, dat hy een verbont met haar maken wilde, en hun, in alle 't gene zy te zamen besluiten zouden, behulpzaam zijn, en in 't gevaar voorgaan. Dit behaagde hun, 't verbondt wierd gesloten, en *d'Heer van Aemstel*, verschoonde hier door niet alleen zijne landen, en gants *Hollandt* voor vorder inval, maar hy voerde dees half dolle menschen in 't *Sticht Uitrecht*, dat hy zoo veel als voor zijn vyand hielt, plonderende en beroovende, ten eersten, alle de Slooten, Huizen en Landen, van die gene, die zijn grootste vyanden waren, als *Gijsbrecht van Abkoude*, *Willem van Rijzenborg*, *Hubrecht van Vianen*, en andere. Hier door vluchte al wat vluchten konde, in 't gantse Sticht, binnen de Stadt *Uitrecht*. Daar na bestormde hy 't Slot *Vredelandt*, dat naast op zijne grenzen gelegen was, doch te vergeefs, over zulks sloeg hy zijn leger ront om 't zelve heen, om de belegerde met der tijt, te benauwen en af te matten, en alzoo tot overgeven te dwingen, doch zijne Soldaten dit moede wordende, en konden hun zoo stil niet houden, maar liepen over al daar ontrent op de Boeren ruiten en roven, waar door zijne landen ook begosten schade te lijden, en evenwel most hy, tegen zijn dank hunne dapperheit prijzen, en ziende dat hy ook met het beleg niet veel vorderde, besluit hy op te breeken, roept 't leger by malkander, spreekt het aldus aan: *Mijn trouwe makkers, veel te lang duurt het na mijn zin, dat ik u voor de vesten van dit Slot moet als ledig houden leggen, en dat ik u den loon, die gy met uwen arbeit verdient hebt, niet kan geven. De Stadt Uitrecht ligt ons in 't gezigt, aldaer onthout zig den Adel, en de Schatkist van al de Rijkdom van dit gewest is daar binnen, laten wy onze wapenen tegen de zelve beproeven, en die gewonnen hebbende, zal al de rest, uit schrik ons van zelver toe vallen. Dit zal ligt te doen zijn alzoo zy niet anders denken, of wy leggen noch voor Vredelandt, en ter middernacht konnen wy de Stadt en den zorgelozen hoop daar binnen verrassen; want zo wy den tijt voor de sloten willen door brengen, neemt onze vyant die waar, om hen te versterken, en als wy alle de Kasteelen al gewonnen hadden, wat zouden wy anders daar van daen dragen, dan armoede en wonden.* Dit behaagde deze plonder-gasten ten hoogsten, en de hoop van buit, dede haar vliegen in plaats van loopen, zoo dat zy eer den dag aanbrak de Stadt bezet hadden, en stelden daar alles in rep en roer, waar door dezen aanslag verbrod wierd, want de hongerigste na den buit, vreezende te laat te zullen komen, waren voor af gelopen, en van de Poortwachters ontdekt, al eer 't gants leger daar by quam, zoo dat de Burgers tijt hadden om gewapent, doch zeer verbaast te komen op de Stadts Mueren, vragende, wat zy van haar hebben wilde zy antwoorden, dat het vreye volk van Kermerlandt begeerde, dat zy alle de Edelen die daar binnen gevlucht waren, zouden dwingen uit de Stadt gaan, met hare overste Magistraeten, en alle die van den Raat en Gerechte waren, op dat zy daar door eenmaal van haer dwinglandy zouden verlost worden, en gelijk als hun met recht toe quam, vrye volkeren zijn Een deel der kleinhartigste Borgers, vreezende onvoorziens overvallen te worden, stonden dit toe; Een deel der looste, die hare Magistraten moede waren, en hope hadden, om zelve op t' kussen te raken, zeiden mede Ja. Aldus riep men de Krijgs-knechten, die buiten lagen toe, *dat men dit terstont int' werk zoude stellen*, en 't geschiede; want men liep aanstonts naar 't Raat-huis, en op dien zelven nacht wierden veertig voorname Heeren uit de Stadt gebannen, en men koos al voort nieuwe Magistraten, en de Schepenen wierden gemaakt uit de Overluiden der Gilden of Ambachten. Daar naar maakten deze nieuwe Heeren van *Uitrecht* een verbont met de *Kennemers*, zoo dat zy de Stadt verlieten en trokken naar *Amisvoort*, dat zy ten eersten met verdrag inkregen, alzoo zy met eenige daar

Dwingen van Aemstel tot hooft.

Die daar sijn voordeel mede doet.

Beleggen Uitrecht: nemen 't in.

De Edelen en Magistraat uitgeset.

Amisvoort ingenomen

daar binnen heymelijk verstant hadden. *Johan van Nassauwen*, die na de dood van *Henrik van Vianen* gekooren werdt de 39 *Bisschop van Uitrecht*, en mede als balling uit de Stadt blijven most, verbont zig met *Otto, Grave van Gelre*, voogt van *Graaf Floris van Holland*; deze quamen met een tamelijke macht van volk om de Stadt *Uitrecht* wederom in te nemen, en de verdreven Heeren in hun oude plaats te herstellen, en de *Kermers* met hun aanhang te verjagen, en van haar ongehoorzaamheit, tegen de Heilige Kerk bedreven, te straffen na behooren, maar tot *Zeyst* komende vernamen zy dat den hoop der *Kennemers* zoo groot was, dat een gants Leger hier genoeg mede te doen zou hebben, keerden zy te rug in de *Veluwe*, om meerder volk van wapenen te vergaderen.

Uitrechtse Bisschop doet tegenweer.

[Byvoegsel.]

„ *Amstel* liet ook den Vyand, onaan„gevogten, weg trekken, sag meer om „zijn geleden hoon van verscheide Ede„len, terwijl hem, de tijd nu geboo„ren was, om de huysen van die Ede„len tot de grond toe te slopen, te ver„gelden, daar toe hy de *Kennemers* „aanport, breekt op, vallen op de Sloten „van *Abcou*, *Rijsenburg*, en *van Vianen* „aan, en slegtense tot de gront toe. Deze „wraak-lust geboet hebbende, kreeg „een weer-zin met deze onbedagte *Ker„mers* voor te varen.

Aemstel scheyt zijn volk:

Heer Gijsbrecht van Aemstel nu dus veel zegen bevochten hebbende, zag wel dat hy met dit oproerig volk geen meer voordeel kon doen, en denkende geraatzaam uit te scheiden, terwijl het spel op zijn best was, begon hy hun voor te stellen, *dat den Bisschop met den Grave van Gelre vereenigt, een sterk Heyr-leger vergaderden, dat hun op 't lijf zoude vallen, van 't welk zy (als het al overwonnen was) niet veel zouden konnen halen, noch eenig land mede winnen: Dat het over zulks beter wezen zouw, dat elk zig t' huiswaart begaf, te meer om dat den ooghst voor handen was, waar van men des winters leven most, dat men ook in die tijd geen oorlog voeren kon, ondertussen mocht men zien, wat 'er in den Zomer wederom te doen mocht vallen.* Hier mede lieten zy hun gezeggen, en trokken wederom van hem af; maar komende by *Haerlem*, en verstaande dat daar noch de meeste Edelen, daar omtrent woonende, binnen waren, belegerde zy de Stadt, en begonnen die heftig met stormen en steen-slingeren, zonder ophouden aan te tasten: Die van binnen verweerden hun zoo dapper als zy mochten, tot dat eindelijk *Heer Johan van Perzijn*, een vroom Ridder heymelijk by nacht uit de Stadt geraakte, en kreeg eenige van de *Kennemers* Wagenen met Montkost geladen, en reed voort met die geen die hy by hem had, *Kermerlandt* in, en stak veel van hare Dorpen in brant, van de welke de *Kermers* die de Stadt belegert hadden, de vlam ziende opgaan, liepen haastelijk daar heenen, dit de *West-Vriesen* gewaar werdende, en niet wetende, of'er voor die van *Haerlem* ontzet quam, dorsten in haar Leger-plaats niet blijven, zoo dat het beleg met groote onorden opgebroken wierd, en al de Tenten en Pauwiljoenen, Krijgs-tuig en wat 'er meer was, wierden de belegerde tot buit gelaten, die ook veel vluchtelingen versloegen, en gevangen bequamen. De *Bisschop van Uitrecht* en den *Grave van Gelre* deze nederlaag der *Kennemers* vernemende, brochten aanstonts hun Leger voor de Stadt *Uitrecht*, en belegerdent, maar naar drie dagen belegs, (geen kans tot de verovering ziende) verlieten 't wederom, en belegerden *Amisvoort*, daar zy groot gewelt op deden, en eindelijk veroverden, en de Stadts-muuren ter neder wierpen. Als doen scheiden den *Bisschop* en den *Grave* van malkander, en den *Bisschop* trok naar *Deventer* in *Overyssel*, aldaar hy twee jaren bleef, tot dat *Heer Sweer van Bozichem*, met de meeste ballingen van *Uitrecht* en eenige Krijgsknechten by nacht met leeren over de Muuren in die Stadt quamen, aldaar dapper gevochten wierd, doch de voornoemde *Heer van Bozichem* behielt d'overhant, en zette d'oude Burgermeesteren en Schepenen weder in hun plaats, die dus lang ballingen hadden geweest, en verdreef en verbande veel oproerige burgers, herstellende alles weder in zijn oude staat. Doch het en duurde niet lange, alzoo de Burgery in twee deelen gedeelt was.

Die beleggen Haarlem.

Heer Perzijn, verwoest haar Dorpen.

Veel verslagen, en gevangen.

Amisvoort weder verovert.

Uitrecht verrast. De Magistraat herstelt.

DERDE

Vervolg, van den Oorlog tussen d'Heer Van AEMSTEL En de Stadt UYTRECHT.

Derde Hooft-stuk.

Kort Inhoud.

De Sloten Vredelandt en Montfoort verpant aan d'Heer van Aemstel en Woerden. Klachten van d Heeren van Uitrecht over 't selve, en de quade regeering van den Bisschop Joan van Nassouwen, aan Graaf Floris. Sy verbinden zig. Den Bisschop wordt afgezet. De Slooten belegert en gewonnen. d'Heer van Amstels volk geslagen, en hy gevangen. En daar na benevens d'Heer van Woerden, weder met Graaf Floris verzoent, en tot zijn geheyme Raden aangenomen. Amstel wort Ridder geslagen, en d'Amsteldammers Tolvry verklaart.

TEn tijde van *Johan van Nassauwen, Bisschop van Uitrecht,* daar hier voor af vermaant is, was 't Sticht van Uitrecht vol oproer, dat ten deele veroorzaakt wierd; door de zorgeloze regeering des zelven Bisschops. Daar quam ook by, dat hy het zelve Bisdom en 't geheele Land dapper met schulden bezwaart had, en ook (gelijk de Kronijken zeggen) *des Stichts goederen en Sloten aan verscheyde woekenaars voor grote sommen van penningen tot onderpanden had verzet,* waar onder de voornaamste waren 't Slot *Vredelandt,* dat de voorgaande Bisschop, Henrik van Vianen, had laten bouwen, van den roof, die hy uit *Gelderlandt* van de *Veluwe* haalde, als gezeit is. Dit had dezen *Bisschop Jan van Nassouw* verpant aan onzen Heer *Gijsbrecht van Aemstel,* tegen wiens aanloop het zelve gesticht was; daar benevens, 't Slot Montfoort, aan Heer *Herman van Woerden*; wat goede vrienden deze twee Heeren van *'t Sticht Uitrecht* en den *Bisschop* waren, kan men uit het bovenste verhaal af nemen, want zy dwongen de reizende Burgers van Uitrecht meer tol af, als andere, de Rijm-Chronijk zey'er dit van:

De Sloten Vredeland, en Montfoort, verpandt.

Want Heer Ghisebrecht van Aemstelle,
Hadde beseten Vredeland.
Harman van Woerden had in hand
Dat goede Huis te Mondfoorde.
Hare geen ne quam te Woorde,
Dat zi den Bisschop iet ontsagen.

In d'oude Chronijk van *Veldenaar* leest men duidelijk dat deze twee Slooten verzet waren: dit zijn zijne woorden: *In dezen tijden, zoo had* Bisschop Johan van Nassouwen, Elect van Uitrecht, *dat Slot* Vredeland *verzet, aan* Gijsbrecht, Heer van Aemstel *om een zomma van penningen, ende dat Slot van* Montfoorde, *aan* Herman, Heer van Woerden, *en na dezen* Bisschop Johan van Nassouwen, *zo quam een ander* Bisschop, *en hiet* Johan van Zyrik, *en die woude, met des* Stichts *hulpe, beide die Slooten lossen*; *en boodt den* Heer van Aemstel, *en den* Heer van Woerden *elk heur gelt weder, maar zy woudens niet ontfangen, en wouden die twee Slooten met macht houden, tegen des.* Bisschops *dank, daar die* Bisschop *om oorloogde, &c. Ende,* (zeit 't oude Gouts Kronijkjen) *zy deden den* Bisschop *groote schade,* maar in de beschrijving der Stadt Leiden, door *I. Orlers,* leest men in zeker verklaring over deze zaak, dat deze Sloten niet verzet, maar verkoft waren. Aldus staat 'er, *overmits de zelve* Bisschop, (*verstaat van* Uitrecht) *hem vervordert had, te verkoopen aan den* Heer van Aemstel *dat Slot van Vredeland, en andere Sloten en Heerlijkheden.* Was dit Slot dan verkoft en niet verzet, zoo had Aemstel recht, dat hy het niet weder behoefde over te geven, noch ook daar toe gedwongen kon worden; ondertusschen had Graaf *Floris van Holland,* zonder kennis des Bisschop *Ioan van Nassouwen,* in den Jare 1278. met Schout, Schepenen, en Raad der Stadt *Uitrecht* by gemeenen rade der zelver stede, een verbondt gemaakt, inhou-

Verbont van Graaf Floris, met d'Uiterseen;

dende, *dat zy welbooren luiden, namentlijk*, Heer Steven, den Heere van Zuylen, Heer Zweder van Zuylen, Heere Zweder van Bosingem, en Heere Willem van Rijswijk, den voorschreven Grave Floris van Hollandt, *en zijne kinderen machtig houden zouden, de stadt* Uitrecht, *naar haur macht, dewijl hy levet, en zijnen kinderen naar hem, in te rijdene en uit te rijdene, vryelijken zy, ende de heure: en te schaden op hare vyanden van buiten, zoo wie zy zijn, en datze binnen der Stadt hem behulpig zouden wezen naar haar macht, met rade en dade, en zyne kinderen naar hem. Geloovende hem voorts, in goeder trouwe, als 't Bisschopdom ledig, en open worder zoude, dat zy luiden, zonder alrehande argheede, mit hem blijven zouden, op wien, zoo hy, of zijne kinderen vallen, en voor wien zy bidden zouden, en hem dier dink niet af te gaan, door geenrehande zaken: en zoo wat zaken zy zouden begrijpen, dat zy dat doen zoude by rade, en wille van den voorschreven Grave, en zijne kinderen. Waar tegens de voornoemde Grave weder gelooft heeft, met goeder trouwe, dat hy en zijne kinderen, de voorschreven stede van Uitrecht, altoos voort meer, naar dien dage, helpen zoude, met lijf en met goed, op haren eigen kost, en met alle hare macht in alle zaken, daar zy 's van doen zouden hebben, binnen de voorzeide Stad of daar buiten. En zoo wat zake dat 'er zoude mogen komen ofte geschien, ter oorzake van alle 't voorgaande, dat hy en zijne kinderen des zouden blyven mette voorsz. Schout, Schepenen, en Raden, en hen luiden daar uit helpen met lijf en met goed zonder den voorzeide Schout, Schepenen, en Raden af te gaan, noch zonder hen luiden te zoenen. Heeft voorts de voorschreven Grave, voor hem, en zijne kinderen overgegeven, dat hy alle zaken binnen der stadt van* Uitrecht, *doen zoude by zynen Raatsrade, en by Rade des voornoemde* Heer Zweeders van Zuylen, Heeren Zweeders van Bozingem, Heeren Geerarts van Vriezen, Hermans Vern Arnielden-zoon Tyelmans Vrankken, Lambrechts des Vriezen, en Jacobs Heiman Jacobsz. *En nam voorts de voorzeide* Grave, *den voornoemde Schout, Schepenen, en Raden, en de gemeene Ingezetenen, met haren lijve en met haren goede, op zijn gelede, en zijn beschermenisse, gelijk zijne eigen Poorten, en zijn eigen luiden van zijnen lande, &c.* blijkende alles by de brieven, daar van zijnde, gedaan in den Jaare 1278. op onzer Lief-vrouwen avont-translatie.

Dit fleurde zoo een geruimen tijdt henen, dat *d'Heeren van Aemstel en Woerden*, uit hunne onderpande sloten *Vredelandt* en *Montfort* in 't *Sticht Uitrecht* dapper de meester speelden, tot dat ten lesten die van Uitrecht de onachtzame regeering van *Bisschop Joan van Nassouw* niet langer wilden verdragen, schreven daar over aan *Grave Floris van Hollandt*, dat hy benevens andere Heeren wilde komen tot den Raat des Capittels der Kerke van Uitrecht; zy wilden *Joan van Nassouw*, (die maar gekoren, en niet van *den Paus* bevestigt was) *van het Bisdom afzetten.* Dit ging zonder tegen zeggen voort, en men schreef en verzocht aan den *Paus van Romen*, dat hy dit toe staan, en *Iohan van Zyrick* wederom in de afgezettes plaats wilde herstellen en bevestigen, dat alzoo geschiede. *Klagen over haar Bisschop; Die word af-gezet, Joan van Zyrik, wort Bisschop.*

Deze nieuwen *Bisschop Ioan van Zyrik*, zocht alles dat verloopen was, wederom te herstellen; doch d'Heeren *van Amstel en Woerden*, wilden de verpande Sloten *Vredelant* en *Montfoort* voor de uitgeleide penningen niet wederom overgeven, maar hielden den *Bisschop* van tijdt tot tijdt al gaande, nu 't een, en dan 't ander tot uitstel voorwendende. Hy eindelijk op deze zaak hart aandringende, verklaarden zy ront uit, *niet gezint te zijn, de Slooten voor d'aangeboden penningen over te geven*, en hielden hun voldaan, met 't geen zy bezaten. Den Bisschop en de Staten door deze stijfkoppigheit getergt, vatten het gelt, tot 't gebruik des oorlogs opgeleit, in handen, en zeiden hun beiden den oorlog aan. d'Heeren *Amstel* en *Woerden*, die den *Bisschop* niet veel achten, vergaderden volk van wapenen, en voegden, om des te starker te zijn, hun benden te zamen. Des *Bisschops* leger in 't gezicht van zijn vyanden komende, is *d'Heer van Aemstel* met zijn troepen hem te gemoet getrokken, latende *d' Heer van Woerden* met een gedeelte van 't leger tot hun achter hoede. Die van *Uitrecht* minder volk ziende, dan zy vermoeden, vallen moedig op *Amstel* en de zijne aan: hier wierd hart gevochten, en des *Bisschops* leger drong zoo hart op dat van *Amstel* in, dat hy achter uit deysde, 't welk *Woerden* ziende, springt met de sijne, onvertzaagt op, en valt, als vars en onvermoeit, des *Bisschops* leger ter zijden in, dat hier door verschrickt, en al ten halven afgestreden, aanstonts in onorden raakt, en geen hinderlage, tot hun versterking, achter hebbende, vluchten met groote verbaastheit, en loopen zonder omsien, tot *Amersvoort* toe. Dese neder- *Soekt herstelling, Ook van de Sloten, Vredelandt en Montfoort: Dat Amstel, en Woerden weigeren, Komen in Oorlog. Hebben de overhand.*

nederlaag veroorzaakte, dat die van *Uitrecht* aan *Graaf Floris van Holland* bystant verzochten in welk hy, volgens 't voorgaande verbont gehouden was, doch hy wilde zoo klakkeloos de wapenen niet aanvaerden, maar eerst onderstaan, of men 't geschil in vrientschap niet konde byleggen, hierom zend hy zijn gezanten aan *Aemstel* en *Woerden*, verzoekende, *dat zy de wapenen nederleggen, de beleende Slooten, mits ontfangende hun verschooten penningen, weder geven, en 't geschil in zijn handen wilden stellen.* Dit wierd ront uit afgeslagen, daar op den *Graaf* datelijk de wapenen tegen hun aanneemt; Doch in wat tijd, dat deze oorloge gevoert zijn, is onzeker, want by na alle onze Chronijk-schrijvers verschillen hier in, met malkander: d'oude Goutze Kronijk eerst gedrukt Anno 1478. en onze oude Rijmer stellen dit ten tijde van *Bisschop Ian van Nassouw*: zoo doet ook *M. Vossius*, in zijne *Annales Hollandiæ*: de Kronijk by *Veldenaar* over ontrent 200 Iaren geschreven als hier vooren gezeit is, stelt dit, ten tijde van *Bisschop Ioan van Zyrick*, zoo doet ook de groote Kronijk, en onzen geleerden en ervaren *P. Schriverius* kan hier niet uitkomen.

Weder ten Oorlog met Graaf Floris. *Graaf Floris van Holland* ontzeide dan deze twee *Heeren van Aemstel en Woerden* ten oorloge, en beleide ten eersten 't Slot *Vredeland*, hier op lag *Heer Arnout van Aemstel*, *Heer Gijsbrechts* broeder, met volk van Wapenen. *Graaf Floris* ontboot uit *Zeeland* door den *Heer van Brederode Heer Kostijn van Renesse*, met een goet getal *Zeelanders*. Doch dit beleg den *Graaf* te lang duurende, trok hy weg, en liet den *Heer Brederode*, met eenige vroome *Ridderen* uit *Hollandt* en *Zeelandt* daar blijven. *Heer Gijsbrecht van Aemstel* vergaderde zoo veel volk van Wapenen als hy konde, en quam te *Loenen* op de *Vecht*, om 't Slot *Vredeland* te ontzetten. De beleggers dit vernemende, deelden hun Leger in twee deelen, lieten het een deel voor 't Slot *Vredelandt* leggen, en voeren met het ander deel onder 't beleit van den *Heer van Brederode*, over de *Vecht*, en quamen *Heer Gijsbrecht* tegen trekken. Hier wierd dapper gestreden, in welk haar de *Zeelanders* vroomelijk hielden, en wonnen den strijt. Hier bleven doot veel vroome *Wapenturiers*, zeit de groote Kronijk, en mannen van oorloge, en onder andere mede de *Heere van Bromo* (maar *Vossius* maakt 'er *d'Heer van Brederode* af, en zeit dat hy in d'eersten aanval doot bleef) met ontrent 900 man van *Heer Gijsbrecht* volk, zeit de Goutse Kronijk. *Van Aemstels volk geslagen:* Onzen ongelukkigen *Heer van Aemstel* wierd hier al weder gevangen, met veel van de zijne: hy zelf, wierd van d'overwinnaars, gebonden en gevleugelt, in 't gezicht, van 't belegerde Slot *Vredelandt* als in triumf rontom gevoert. *Hy gevangen.* *Heer Arnout van Amstel* dit ongeval zijns broeders, ziende, merkte wel dat 'er nu geen hoop van ontzet te verwachten was, gaf over zulks het Slot op, in des *Graven* handen, behoudens lijf en goed, maar deze twee gebroeders wierden gevankelik naar *Zeelandt* gevoert. *Vredelandt gewonnen.* Hoort onzen ouden Rijmer van dezen oorlog zingen.

Zoo dat a *hi bat den Edelen Grave,*
Dat hi hier toe hulpe gave:
Diet ook dede ende trak te hant,
Met heer krachte voor Vredelant,
Als hire een wijl had gelegen,
Deed hi als Heeren plegen;
b *Hi voer weg ende liet aldaar*
Een deel lieden die daer naer
Vredelandt belagen doe.
Die Heer van Aemstel zette toe,
Ende gaderde dat hi gaderen mochte,
't Huis t' ontsetten was sijn gedochte,
Ende quam te Loenen op eenen dagh,
Als 't Graven volk dat versag,
Besprakensi hen ende bereiden,
Dat si een deel van haren lieden
Lieten liggen voor den Castcel,
Ende voeren over met volx een deel.
d' Ander hadde volx soo vele,
Dat ongelike scheen 't sulken speele.
Doe si hare lieden hadden c *geschaert,*
Gingen si voort onververt,
Die selve lieden die daar waren,
Ende door vochten geene scharen,
Daer wert Heer Ghisebrecht gevaen,
D'ander waren alsoo ontdaen,
Ende d *gesconfiert altemale*
Wat holpe hier of lange tale:
Men brochte Heer Ghisebrecht voort.
Als het Aernout dit verhoort,
Sprak hi metten broeder t' hant,
Ende boot op te geven Vredelant,
Behouden lyf ende lede.
Men ontfinckem daer ter stede,
Ende men voerdse in Zeelant doe.

Van dit Slot Vredelant, *ziet men noch tegenwoordig d' overblijffsels, die door haar dikke muren des zelfs sterkte genoegzaam te kennen*

a Den Bisschop.
b *Idem hocce Pyrrhus Factitavit*, Terent, *in* Eunuch.
c In scharen, troepen of hoopen gezet, in slag-orden gestelt.
d Verstroyt.

kennen geven, het wort nu van de naburige huisliedengenaamt, 't Vervallen Slot. *Is gebouwt in 't Jaar* 1252, *en ten tijde van* Keiser Karel de Vijfde *afgebroken.*

Montfoort belegert. Hier na quam *Graaf Floris* zelver met veel Krijgs-volk, en belegerde 't Slot *Montfoort*, dat van mont-kost, mannen van wapenen en oorlogs-tuyg wel voorzien was: want *Heer Harman van Woerden* had het, (terwijl *Vredeland* belegert was,) met nieuwe vestingen ook doen versterken: dat het onwinbaar scheen: zoo dat *Graaf Floris* hier twee groote *Blyden* toe liet maken. a Evenwel most dit Slot een gants Jaar belegert blijven: Maar *Heer Harman van Woerden* trok ondertussen uit het land en ontweek des Graven macht. Hoewel de Goutze Kronijk zeit, dat hy mede gevangen wierd, maar 't is niet waarschijnelijk. Eindelijk naar veel stormens en schietens wierd dit *Slot Montfoort* op genade en ongenade, mede *Mede overgegeven.* overgegeven in des Graven handen, en hy dede deze alle onthoofden, die daer op waren, zeit de groote Kronijk, uitgenomen twee, ook verwoeste hy dagelijks *Heer Harman van Woerdens* lant, en dede groote schade. Doch *Vossii Annales* zeggen, dat het overrompelt wierd, na dat de muuren om verre geworpen waren, en dat alles wat 'er binnen was, doot geslagen wierd op twee na die haar verborgen hadden; maar de Rijm-kronijk vervolgt zijn zang aldus:

Die Grave Florens zette toe,
En belach t' hant Montfoort,
Ende bleef liggen rechtevoort
Den Zomer ende den Winter dure,
Ende warp hem in te meniger ure,
Menigen zwaren b *Blidensteen.*
Als den geenen wel sceen,
Die binder Burg waren beseten.
Ten lesten most wesen, als ghi sult weten,
Dat si in hant mosten gaan.
Die Grave ne woudse niet ontfaen,
Hine mochte mede doen sine wille,
Openbaer, lude ende stille.
Het vergink alst wesen soude,
Hi deder mede, dat hy woude.
Dat huis dedi doe besetten,
T' sinnen wille, al sonder letten,
Harman c *bleef uten lande:*
D' andre gevaen, al had sys scande,
Menigte dag ende menigte wile.

a *Dit was zeker krijghs tuygh daar men groote en zware steenen mede kon werpen in des vyands sterkten, alzoo het hedendaags geschut, noch Busse-kruid, dat met recht Boos-kruid mach heeten, doenmaals noch niet bekent was.*

b *Groote zware steenen, die men uit de Blyden wirp, als boven gezeit is.*

c Van Woerden.

Versoen tussen de Graaf en Aemstel. Daar na is 'er verzoening gemaakt tusschen deze *Heeren van Aemstel en Woerden*, met de *Grave Floris van Holland*, en de *Bisschop van Uitrecht*, waar van de *Extracten* uit de *Zoen-brieven* aldus luiden:

WY, Willem, *Broeder* Heeren Gijsbrecht, *des* Heeren van Aemstelle, *en* Prooft *van* S. Jans *tot* Uitrecht; *En wy* Gijsbrecht, Heere tot Aemstelle; *En wy* Aernout, *Broeders* van Aemstelle, *maken kont, &c. Dat wy eenen twist hadden met onzen Heere*, den Bisschop Janne *van* Uitrecht, *en met eener Edeler manne, onsen Heere*, Heeren Florense, Grave van Hollandt, *waar by dat wy in Vangenisse quamen, der voorgenoemde twee Heeren, &c. Vertyen*, Nardingerlant, Muyden *en* Muderpoort, Windelmerebroeke, *en het* Reyger-bosch, *met alle zire behoorte. Voorts dragen, die van* Aemstelle *den Grave op, alle hun goed, en ontfangen dat van hem weder te leen. Noch beloven sy, dat de gifte van* Amstelredamme, *die gegeven was*, Heeren Janne Persijne, *en al dat daar toe behoort, als van verbeurden goede, gestaade te houden, &c. stellende van alles borgen uit* Hollandt *en uit het* Sticht. *Mitsgaders beloften van de borgen in 't generael en speciael. En met desen soene werden ter neder geleit alle vegten en dingen die geschieden in den* Volkwige *te* Loenen. *Dese letteren waren gegeven in ons* Heeren *jare* 1285. *in* S. Simon *en* Juden *avondt.*

Ook met de Heer van Woerden. Het *Extract* uit den *Zoen-brief* van Heer *Harman van Woerden*, ontrent anderhalf Jaar na dezen tijd geschiet, luidt als volgt:

IK Harman, Heere van Woerden, *make kont, &c. dat ik eenen twist hadde, met mijnen* Heere Janne *gekoren* Bisschop *van* Uitrecht, *en met eenen Edelen man mijnen Heere*, Heere Florense Grave van Hollandt; *waar by ik wte mijnen goeden gewijset werd, en wte mijne* Heerschap *van* Woerden, *en wten lande, &c. van den twiste, die geschiet is, tusschen den* Grave van Hollandt *mijnen Heere, en den* Heeren van Aemstelle, *en sijne Broeders, die mijne magen zijn, en ik hare helpere geweest hebbe, &c. Draget den Grave op, alle myn goed, en ontfangt dat weder van hem te leen, en belooft geen partyschap te dragen, &c. Voorts mach* Harman van Woerden *sijne Dochter niet te manne geven, sonder des Graven wille, en rade. Voorts belooft hy dat Steen huis, dat de* Grave te Woerden *heeft doen maken, hem gelden sal te sijnen wille, en dat van hem houden, altoos te blijvene zijn ledige huis, op en af te rijdene, &c. stellende ook borgen wt den* Bisdommen *van* Uitrecht, *en wt* Holland, *met der selver beloften, &c. gegeven in ons* Heere Jare, *als men schreef* 1287. *op den Sonnendagh van Palmen.*

Wy hebben niet anders, dan deze *Extracten* konnen bekomen, maar *d' Heer P. Scriverius* zeit in zijn Toets-steen op het oude Goutse Kronijkjen gemaakt, *Dat deze brieven van zoenisse tussen de* Graaf *en* d'Heeren van Amstel en Woerden *noch voor handen zijn, op de Reken-kamer van* Holland, *en dat d' afschriften van de selve, met d' eigen hant van* d'Heer Paulus Merula *geschreven, onder hem zijn berustende, doch dat hy die doemaals niet vinden kon.*

[BY-

[BYVOEGSEL.]

„ Tot nog toe hebben alle de Schrijvers „ met de *Extracten* van de brieven van „ Zoenisse tusschen den *Grave van Hollandt*, en de *Heeren van Aemstel* en „ *Woerden* haar moeten behelpen, daar „ van den *Heer Scriverius* de eerste is geweest, en de rest, als hier tegen over „ te sien is, hem daar in gevolgt; „ maar dewijle mijn dese afschriften van „ de twee gemelde brieven zijn ter hand „ gekomen, daar van de Origineele noch „ berusten in de Graavelijke Rekenkamer van Hollent, hebbe geoordeelt „ die hier te laten volgen.

Verzoen brief tusschen den Grave van Hollant, en de Heeren van Aemstel.

„ WY *Willem* broeder Haren *Gisebrecht* „ des Heeren van Aemstelle, ende Proost van sint Ians van Utrecht, ende wy *Gisebrecht* Heere van „ Aemstelle, ende wy *Arnoud* broeders van „ Aemstelle, maken condt allen den genen, „ die dese letteren sellen sien ofte hooren, „ dat wy eenen twist hadden met onsen „ Heere den Bisscop *Ianne* van Uitrecht, ende met ener Edele manne onsen Heere *Florense* Grave van Hollandt, waer by dat wy „ in vangenisse quamen der voergenoemder „ tweer Heeren, welcken twist by onsen consente, ende by onsen goeden wille, ende „ onser vrienden ende magen nedergeleget is „ ende versoent, wittelicke ende trouwelicke te houdene na der ordonnantie der twier „ Heeren, ende der onser in deser manieren, „ dat hier nae gescreven staet. Van eersten „ ist dat wy *Gisebrecht* Heere van Aemstelle „ by onsen goeden wille voor ons ende onse „ nacomelingen vertien Nardingerlant mit „ alle sine toebehoorte, die wy daer aen hadden, dat onse Heere van Hollandt gecocht „ hevet met zynre penningen jegens die Abdisse van Elten, dat nummermeer aen te „ taelen, noch wy, noch onser nacomelinge negeen, Dat ander pont is, dat wy voer „ onsen Heere den Bisscop ende voer die gemeene Ecclesie van Utrecht vertogen hebben voer ons ende onse nacomelingen *Muyden* ende *Muyder poert*, ende al dat daer toebehoert, t'onses Heeren des Graven behouff van Hollant, Daer toe so vertien wi „ voer ons ende onse nacomelinge euwelicke „ *Windelmerebroecke*, ende dat Bussche, daer „ die Reygers inne broeden, ende alle dien „ rechte, dat daer toe behoert, te s'Graven „ behouff van Hollant, ende dit goet sal die „ Grave houden van den Bisschop ende van „ den Gestichte van Utrecht te leene, als hy „ doet ander goet, ende daer aff doen den „ Bisscop alsulcken dienst, als ten goede staet, „ ende hier by so slaet ons aff die Grave van „ Hollandt twee duysent pont Hollants van „ die vier duysent ponden Hollants, die de „ Bisscop gegeven hadde, hem opt lant van „ Aemstelle vore die ecclesie van Utrecht, „ na dien male dat ons dat lant van Aemstelle „ ontwiset was, altemale van des Stifftes „ mannen van Utrecht, met vonnisse ende „ oerdele voor den Bisscop van Utrecht met „ vollen gevolge, Voort so hebben wy dat „ gelooft desen voorgenomden Grave van

Rygerbosch dat boven Ouderkerk heeft gelegen.

„ Hollant, dat wy noch negeen onser magen „ veste maecken ne solen tusschen de Stadt „ van Utrecht ende die Graefschap van Hollant, noch nergent in onsen Lande, noch „ in den Bisdomme, noch wy, noch onse „ nacomelingen, het en sy by des Graven „ wille ofte syne nacomelingen. Voert so „ hebben wy gevoerwaert ende gelooft beyde voer ons ende onse vrienden, dat wy „ alle vegten neder leggen solen, ende soenen „ ende affdoen mit alcker soene van allen dingen, die geschieden in den *Volckwige* te „ *Loenen*. Voert soe hebben wy dat verwillekoert voer ons ende onse nacomelingen „ van den twiste die geschiet is tusschen den „ Grave van Hollant ende ons, sedert die „ maele dat die voerghenoemde Grave aen „ 't Stifte van Utrecht quam, dat wy hem, „ off syne helpers, off syne vrienden, waer „ so sy woenachtich syn, ist binnen der Stadt „ van Utrecht oft buyten der Stadt, Dat wy „ daer jegens deden, ende die Grave ofte syne nacomelingen dat geproeven mochten „ mit witachtige luden ter goeder waerheyt „ van dien twiste, die hier te voeren gescreven is, dat wy dese soene braecken, dat „ wy alle onse goet, dat wy hebben binnen „ den Stifte van Utrecht verboert hadden „ jegens den Grave ofte syne nacomelingen, „ ende dit goet sal den Grave houden voor „ den Bisscop ende van den Gestichte van Utrecht te Leene, als hy doet anders syn goet, „ ende daer aff sal hy doen alsulcken dienst „ den Bisscop ende den Stifte, als ten goede „ staet. Voert so hebben wy verseeckert, ende de Har Arnout onsen broeder, op all onse „ goet ende op all onse lant, end op all onse „ Heerscap voere onsen Heere den Bisscop „ ende voer die Ecclesie ghemeenelick van „ Utrecht, ende mede opten banne beede „ des Bisscops ende des Pauwes van Romen, „ dat wy noch negheen onser nacomelingen „ nemmermeer voerwaert ons verheffen ne „ solen jegens den Grave van Hollant, noch „ jegens geenre sire nacomelingen, noch neghene man, noch negheen Lantsheere ne „ sullen helpen oorlogen, noch te dienen jegens den Gaave van Hollant, off syne nacomelingen, ende off wy des, dat Godt „ verren moete, onse goet verboerden, so „ soude die Grave ende syne nacomelingen „ dit goet houden te leene van den Stifte van „ Utrecht, met anders synen thienden, al „ onse Landt, ende al onse Heerscap geheelicke, ende die Grave die sal doen daer aff „ alsulcken dienst, alsmen daer aff schuldich „ is te doene den Stifte, ende betalen alsulcpacht, als daer op staet. Hier boven so „ hebben wy Heere van Amstelle, ende Arnoud onsen broedere all onse eygen onsen „ Heere den Grave van Hollandt opgegeven „ in benomeden sticken, ende hebbent van „ hem ontfaen ten rechten leene, omme die „ vrientscap gestader te blyvene. Voert so „ hebben wy dat gelooft op dese voerghenomede peene, dat alle die van der Stadt, „ ende alle die de Grave hevet, waer sy woonen, die hem gedient hebben in synen „ oorloge jegens ons, seder dat dat oorloge „ ierst was begonnen, claerlicke solen syn versoent mit witte ende mit trouwen sonder „ alle slachte arghede, sedert dat die Grave „ eerst quam aen dat Sticht van Utrecht, ende dat oorloge eerst begonden. Voert so

,, hebben wy gelooft onſen Heere van Hol-
,, lant mit goeder trouwen, dat wy verwer-
,, ven ſoelen letteren des Graven van Gelre,
,, des Graven van Cleve, des Hertogen van
,, Brabant, ende des Biſcops van Utrecht,
,, dat ſy nemmermeer ſtercken ne ſoelen ons
,, noch onſe maege, noch onſe nacomelin-
,, gen te oerlogene den Grave van Hollandt
,, of ſyne nacomelingen. Voert ſo hebben
,, wy dat gelooft mit goeder trouwen, dat
,, die gifte van Amſtelredamme, die gege-
,, ven was Haren *Ianne Parſyne*, ende al dat
,, daer toebehoert als van verboede goede ge-
,, ſtade ſolen houden voer ons ende onſe na-
,, comelingen. Ende want wy des begeeren
,, ende willen, dat deſe dinck vaſt ende ge-
,, ſtade blyve euwelick ſonder alrehande ar-
,, geliſt, ſo hebben wy deſe dinck, die hier
,, te voeren geſproken is verſeeckert, wy drie
,, voerſz. broeders van Aemſtelle, by gege-
,, venre trouwe, by geſworen eede, by ghi-
,, ſelen, ende by borgen, die wy hier no-
,, men ſolen. Ende dat ſyn de borgen, die
,, wy den Graave geſettet hebben; uyt
,, Hollandt, Har *Iacob van Woude*, Har *Ghi-*
,, *ſebrecht Bokel*, ende Har *Giſebrecht de But*
,, *van der Eme* Ridders, *Wouter* ende *Willem*
,, Haren Symons broedere *van Haerlem*, *Ian*
,, *des Heeren ſoone van Teylingen*, *Diderick Haer*
,, *Simons ſoone van Teylingen*, *Willem van Oes-*
,, *geeſt*, *Florens Florens ſone der Wort*, *Giſebrecht*
,, *Haer Giſebrecht Bokels ſoone*, *Croners van*
,, *Moerdrecht*, *ende Ian Tolenſen Knapen*; uyt-
,, ten Biſdomme zyn onſe borgen Haer *Wou-*
,, *ter van Amersfoorde*, Haer *Henrick* ſyn ſone,
,, Haer *Giſebrecht uyt den Goye*, Haer *Hubrecht*
,, *van Everdingen*, Haer *Hubrecht* ſyn ſoone,
,, Haer *Giſebrecht van Scalckwyck*, ende Haer
,, *Diderick van Zulen* Ridders, *Hubrecht Va-*
,, *lcwlimmen*, *Wouter van Langeracke*, *Amelis*
,, *van Myden*, ende *Giſebrecht van Bulke* Kna-
,, pen. Ende wy voergenomede borgen alle
,, gemeenlike, ende elck onſer ſonderlinge
,, gelyen des met deſe jegenwoordige Lette-
,, ren, dat wy deſe borchtochte voor den
,, Heere van Aemſtelle ende ſyne broederen
,, gedaen hebben den Grave van Hollant en-
,, de ſyne nacomelingen voer ons ende onſe
,, nacomelingen, mit geſwoeren trouwen,
,, by geſwoeren Eede, ende op all onſe goet
,, leen ende eygen in derre manieren,
,, oft gevicle, dat deſe vorghenomede Gra-
,, ve ſtorve, en hy eenen onmondigen ſone
,, liete, dat ſyns ſoons Mombaere van allen
,, deſen dingen, die hier vooren geſproken
,, ſyn, niet wandelen ſal mogen des Graven
,, ſone en ſy twintich jaer out, noch omme
,, dienſt, noch omme coop, Quame oock die
,, Heerſcap van Hollandt op ſire dochtere by
,, avonture, ende ſy eenen man name, die
,, man nochte ſy ſelven die en ſouden niet te
,, deſen dingen doen, eer ſy te hoope hadden
,, geweeſt ſes jaer, ende ware oock dat ſake,
,, dat die Heere van Aemſtelle off ſyne broe-
,, dere deſe voorwaerden, ende deſe gelof-
,, ten, die hier te voren geſcreven ſyn in eni-
,, gerhande manieren braken, dat ſcienlicke
,, ware oochſien ende kennelicke goeden luy-
,, den, dat wy borgen Ridders ende Knapen,
,, die binnen der Graeffcap van Hollant woe-
,, nen, ende die hier te voren geſcreven ſtaen,
,, alle onſe goet verbeurt hebben, heerlicke
,, goet, leen, ende eygen, jegens onſen
,, Heere den Grave van Hollant, ende hy ſy-
,, ne Boeden daerinne vryelick leggen mach
,, ofte ſitten, daerinne vryelick te blyvene,
,, ende te beſittene, ſonder ons ende ymants
,, anders wederſeggen. Ende wy borgen uyt-
,, ten Biſdomme Ridders ende Knapen, die
,, hier voren genoempt ſyn, willecoeren dat
,, mede, ware dat ſaecke, dat die Heere van
,, Aemſtelle, ende ſyn Broeders die pointe
,, van deſer voergeſcrevener voerwaerden
,, niet en hielden, dat wy gelyckerwys al on-
,, ſe goet verbeurt hadden, leen ende eygen,
,, te s'Graven behouff van Hollant, ende ver-
,, willekoeren dat voir ons ende voir onſe na-
,, comelingen, dat onſe Heere die Biſſcop
,, van Utrecht al ons goet vryelicke leveren
,, mach den Grave van Hollant hem ofte ſy-
,, ne nacomelingen vryelicke te beſittene.
,, Voert omme deſe dinck noch vaſtre te
,, maecken, ſo hebben wy drie voergenoem-
,, de Broeders van Aemſtelle onſen Heere
,, den Grave van Hollant geſettet meer bor-
,, gen in deſer manieren, ende dat hier naer
,, geſcreven ſtaet. Dat is waere dat ſaecke
,, waere, dat wy ofte onſe nacomelingen de-
,, ſe voergeſcrevene ſoene ofte voerwaerden
,, in eenige pointen braken, dat Godt ver-
,, bieden moete, ſo ſolen deſe borgen, die
,, hier naer geſcreven ſtaen, dienen den
,, Grave van Hollant off ſynen nacomelin-
,, gen, jegens ons ende onſe nakomelingen,
,, elck op ſyns ſelves coſt te paerde off te ſche-
,, pe, naer des Graven wille, alſo lange als
,, dat oorloge gedueret, met alſoo menigen
,, manne, alsmen hier na noemen ſall, dat
,, is Har Heynrick Heer van der Lecke mit
,, vyff en twintich mannen, Har Willem die
,, Heere van der Striene mit twyntich man-
,, nen, Har Herbaren van der Leede mit
,, twyntich mannen, Har Ian die Heere van
,, der Leede mit vyftien mannen, Har Di-
,, derick die Heere van Waſſenare mit thien
,, mannen, Har Henrick die Burggrave van
,, Leyden mit thien mannen, ende Gerardt
,, van Velſen mit twyntich mannen, Ende wy
,, Henrick Heere van der Lecke, Willem
,, Heere van Striene, Herbaren van der Lee-
,, de, Heere van der Leede, Diderick Hee-
,, re van Waſſenaer, Heinrick Burggrave
,, van Leyden, ende Gerard van Velſen bor-
,, gen, die hier voren genoempt zyn, gelo-
,, ven den Grave van Hollandt, ende ſynen
,, nacomelingen mit gegevene trouwen, en-
,, de mit geſworen Eede te dienene trouwe-
,, licke ende wettelicke op onſes ſelves coſt,
,, ende mit alſo menigen mannen, in alre
,, manieren, als hier voren geſcreven ſtaet,
,, jegens deſe drie Broeders van Aemſtelle,
,, ofte hoere nacomelingen, waere dat ſaecke
,, dat ſy deſe zoene off deſe voerwaerden
,, braecken, die hier voren geſcreven ſyn.
,, Omme dat dit euwelicke vaſt ende geſta-
,, de blyve ſonder alrehande argeliſt, ſo heb-
,, ben wy drie Broedere van Aemſtelle, ende
,, wy Borgen, die hier voren genoempt ſyn,
,, deſe letteren beſegelt met onſen ſegelen,
,, ende bidden onſen Heere, Haren Ianne
,, gecoren ten Biſſcop van Utrecht, ende der
,, gemeenre Eccleſien van Utrecht, dat ſy
,, deſen brieff mede willen beſegelen, die
,, Biſſcop mit ſynen ſegele, ende die Eccle-
,, ſie mit horen ſegelen van horen Capetelen,
,, In oerconden van deſer zoene, ende van
,, alle deſer voerwaerden, die hier voeren
,, geſcreven ſyn. Deſe letteren waeren afge-

geven

,, geven in ons Heeren jaere Dusent twe hon-
,, dert ende vyff en tachtich, in finte Simons
,, ende Juden avonde.

,, Zoen brief van Heer *Harman van*
,, *Woerden*, ontrent anderhalf jaar na
,, die van Aemstel gemaeckt, luidt
,, aldus:

,, **I**Ck *Harman* Heere van Woerden, make
,, condt allen den geenen die dese letteren
,, sullen sien ofte hooren. Dat ick eenen
,, twist hadde met mynen Heere *Janne* geco-
,, ren Bisschop van Utrecht, ende met eenen
,, Edelen man mynen Heere, Heeren *Floren-*
,, *se* Grave van Hollandt, waer by ick uyte
,, mynen goede verwiset wart, ende uyte
,, mine Heerschap van Woerden, ende uy-
,, ten Lande, welcken twist bi minen goe-
,, den wille, ende bi rade mire magen, ende
,, mire vrienden nedergeleget is ende ver-
,, soent, wittelicke ende trouwelike, na
,, dierre tweere Heeren Ordonnantien, ende
,, der miere ende mire vrienden in deser ma-
,, nieren, alse hier naer gescreven stat. Dat
,, eerste point van deser zoene is, dat ick dat
,, verwillecoert hebbe voor my ende voor
,, myne nacomelingen, mynre hulpers, myn-
,, re maghen, ende mynre vrienden, die my
,, in desen oerloge by gestaen hebben, van
,, dien twiste die geschiet is tusschen den Gra-
,, ve van Hollant mynen Heere, ende den
,, Heere van Amstelle ende syne broeders,
,, die myne magen syn, ende ick hare helpe-
,, re geweest hebbe, dat ick nochte niemant
,, van mire vrienden by mynen gehete, by
,, mynen rade, ofte by mynen wille manvhe-
,, ten sal van s'Graven vrienden ende zire
,, hulpere van binnen der Stat van Utrecht,
,, ofte van buyten, van binnen lants van
,, Utrecht, ofte van buyten, zedert die ma-
,, le, dat die voorgenoemde Grave van Hol-
,, lant ane 't Stifte van Utrecht quam, ende
,, t'oorloge begonde tusschen hem ende myne
,, magen van Amstelle, diere helpere ick was.
,, Waer dat saecke, dat ick daer jegens yet
,, dade, ende die Grave ofte syne nacomelin-
,, gen dat geprouven mochten mit wittachti-
,, gen luden ter goeder waerheyt van dien
,, twiste, die hier te voren gescreven is, dat
,, ick alle myne goet, dat ick hebbe binnen
,, den Stifte van Utrecht verboert hadde,
,, herschelick goet ende erve, jegens den
,, Grave ofte syne nacomelingen, ende dat
,, leengoet sal die Grave houden van den Stif-
,, te van Utrecht te lene, als hy doet anders
,, syn goet, ende daer aff sal hy doen alsulc-
,, ken dienst den Bisscop, ende den Stifte, als
,, ten goede staet. Voert so heb ick dat ver-
,, seeckert op al myn goet, ende op al myn
,, heerscap voor minen Heere den Bisscop,
,, ende voer die Ecclesie gemeenlicke van
,, Utrecht, ende mede opten banne beyde
,, des Bisscops ende des Pawes van Romen,
,, dat ick noch negeene mire nacomelingen
,, nemmermeer voort waert meer ons ver-
,, heffen ne soelen jegens den Grave van Hol-
,, lant, noch jegens geene syne nacomelin-
,, gen, noch negenen man, noch negenen
,, lantsheere ne solen helpen oerlogen, noch
,, dienen jegens den Grave van Hollant of sy-
,, ne nacomelingen. Ende of ick dus, dat
,, Godt verren moete myn Herscap van Wor-
,, den, ende anders myn goet verbeurde, so
,, soude die Grave ende syne nacommelingen
,, dit goet houden ende dese Heerscap te lee-
,, ne van den Stifte van Utrecht met anders
,, sijnen thienden, all myne Heeerschap, en-
,, de mijn lant geheelicke, ende die Grave
,, die sal doen daer aff alsulcken dienst, als-
,, men daer af is sculdich te doene, den Stif-
,, te, ende betalen alsulcken pacht als daer
,, op staet. Hier en boven soo hebbe ick *Her-*
,, *man van Woerden* al mijn eygen erve ende
,, landt, so waer dat leghet binnen de Heer-
,, scap van Woerden, off daer buyten, mij-
,, nen Heere den Grave van Hollandt opge-
,, geven te rechten eygen in benomeden stic-
,, ken, ende hebt van hem ontfangen te rech-
,, ten Lene, omme die vrientscap te gesta-
,, der te blyven. Voort soo heb ick dat ge-
,, looft op dese voorgenoemde peene, dat alle
,, die van der Stadt, ende buyten der Stadt,
,, ende alle de vrienden die de Grave hevet,
,, waer soe sy woonen, die hem gedient heb-
,, ben in sijne oorloge, jegene mijn ende mij-
,, ne mage, den Heere van Aemstelle, ende
,, sijne broeders, zeder dat dat oorloge ierste
,, was begonnen, claerlick selen sijn versoent
,, mit witte ende trouwe sonder alle slachte
,, arghede, zeder dat dat die Grave herst quam
,, ane die Stadt van Utrecht, ende dat oir-
,, loge eerst begonne. Voort so heb ick ge-
,, looft minen Heere van Hollant mit goeder
,, trouwen, dat ick verwerven sal letteren
,, des Graven van Gelre, des Graven van Cle-
,, ve, des Hertogen van Brabant, ende des
,, Bisscops van Utrecht, dat sy nemmermeer
,, stercken ne solen my, noch myne mage,
,, noch myne nacomelingen te oirlogen den
,, Grave van Hollant, ofte syn nacomelingen,
,, Ende want ick des begeere ende wille, dat
,, dese dinck vaste ende gestaede blyve euwe-
,, lyck sonder alrehande argelist, soo heb ick
,, dese dinck, die hier te vooren gesproken
,, is, tote der zekerhede, die te voren ge-
,, sproken is, verseeckert by gegevenne trou-
,, we, by gesworen eede, by gyselen, ende
,, by borgen, die ick hier nomen sal, Ende
,, dit syn die borgen, die ick den Grave ge-
,, seth hebbe uytten Bisdom van Utrecht,
,, Haer *Gysbrecht* die Heer van *Aemstelle*,
,, Haer *Aernout* synen broedere, Haer Gys-
,, brecht uytten Goye, Haer *Hubrecht* van
,, Everdingen, Haer *Hubrecht* synen soone,
,, Har *Gysebrecht* van Scalcwyck, Har *Henrik*
,, van Stoutenberch, Har *Diderich* van Suy-
,, len, *Gisebrecht* uten Goye, *Hubrecht* van
,, Wulven. *Woutre* van Langeraeck, *Amelis*
,, van Mynden, *Gysebrecht* van den Bossche,
,, ende *Gerard* van der Vliete; uyt Hollandt,
,, Har *Hartberen* van Haestrecht, Har *Iacob*
,, van den Woude, Har *Gysebrecht Bot* vander
,, Eme, *Gysebrecht Bokel* syn broedere, *Diede-*
,, *rick* Haren Simons sone van Telingen, en-
,, de *Croners van Moerdrecht*, Ende wy voor-
,, genoemde borghen al gemeenlicke, ende
,, elck van ons sonderlinge gelien, des met
,, desen jegenwoordige letteren, dat wy dese
,, borchtocht voor *Hermanne van Worden* op
,, alle dier ponte, die hier vooren gesprooc-
,, ken syn, ende voort in desen brieve ge-
,, voorwaert syn, gedaen hebben, ende ver-
,, seeckert den voorsz. Grave van Hollant en-
,, de syne nacomelingen, voor ons ende onse

,, nacomelingen, mit gemeenre trouwen, ,, by gesworen eede, ende op all onse goet, ,, leen, ende eygen, in diere manieren, of ,, geviele, dat dese voergenoemde Grave stor-,, ve, ende hy eenen onmondigen sone liete, ,, dat syns soons Mombaere van al desen din-,, gen, die hier voren gesproken syn niet wan-,, delen sal mogen, des Graven sone en sy ,, twyntich jaer out, noch omme bede, noch ,, omme dienst, noch omme coop, Quaeme ,, oock die Heerscap van Hollandt op syne ,, dochter by aventueren, ende sy eenen man ,, name, die man nochte sy selven die en sou-,, den met desen dingen doen, eer sy te hoope ,, hadden geweest ses jaren, Voert so heb ick ,, *Herman van Worden* mynen Heere den Grave ,, van Hollant belooft, dat ik mynedochter niet ,, te manne negeven en sall, en by synen wille ,, en by synen raide, dair 'them duncket vorde-,, lick ende heerlick, Voorts so hebbe ick hem ,, ghelovet mit goeder trouwen, dat ick dat ,, Steenhuys dat hy te Worden heeft doen ,, maecken, hem ghelden sal te synen wille, ,, ende dat van hem te houden altoos te bly-,, vene syn ledige huys, op ende aff te rydene ,, hem ende de sinen te sire wille, jegens elc-,, ker manne die levet. Voert so geloof ick ,, desen voergenomeden Graven minen Hee-,, re, dat ick my daer tot setten sell mit goe-,, der trouwen, mit alle dien, dat ick ver-,, mach, ende als ick emmermeer derste ,, mach, dat ick hem timmeren ende maec-,, ken sell eene stercke Borch, ende eene va-,, ste, daer ofte op eene andere Stede, daer ,, hy te raede wordet, ende die Borch van ,, hem te leene houden, ende van syne na-,, comelingen, ick ende myne nacomelingen, ,, ende altoos dat syn ledighe huys te blyven, ,, alst hier te vooren gesproocken is, Ghevie-,, le oock dat myn Heere den Bisscop van ,, Utrecht oorlogen wilde op des Graven lant ,, van Hollant, ofte daer op schade doen, so ,, soude ick met dien Huyse minen Heere den ,, Grave dienen jegens den Bisscop, schoedet ,, also dat ick mit witte ende met eere doen ,, mochte, ende scoedet also niet, so soud ,, ick hem opgeven sijn ledige Huys, syne ,, oirbare daer mede te doene, ende dat doen ,, te besettene, met wien dat hy wilde, also ,, lange alse dat oerloge onversoent ware, en-,, de alst all versoent ware, so sou die weder ,, vaeren op dat huys in dier manieren, alst ,, hier vooren gesproocken is, Ende waer ,, dat saecke dat *Herman van Woerden* dese ,, voorwaerden, ende dese gelofteu, die hier ,, te voren geschreven syn, in eenigerhande ,, manieren brake, dat scynlick waere oech-,, sient, ende kennelick goeden luyden, soo ,, hebben wy voergenoemde borgen Ridders ,, ende Knapen, die binnen der Graeffschap ,, van Hollant woenen, ende hier te voren ,, gescreven staen, all onse goet verboert, ,, herschelick goet, leen, ende eygen, je-,, gens onsen Heere den Grave van Hollant, ,, ende hy synen Booden daerinne vryelicken ,, leggen mach ofte setten, daerinne vryelick ,, te blyvene ende te besettene, sonder onse ,, ende anders ymants wederseggen, ende wy ,, borgen wten Bisdomme, Ridders, ende ,, Knapen, die hier voren gescreven syn, wil-,, lecoeren dat mede, waer dat saecke, dat ,, dese *Herman van Word.n* die ponte van deser ,, voerscrevene voerwaerden niet en helde, ,, dat wy gelyckerwys all onse goet verboert ,, hadden, leen ende eygen, tes Graven be-,, hoeff van Hollandt, ende willecoeren dat ,, voor ons ende onse naecomelinge, dat onse ,, Heere die Bisscop van Utrecht all onse goet ,, vryelick leveren mach den Grave van Hol-,, lant hem ofte syne nacomelingen vryelick ,, te besittene, Voerts so hebben wy voorge-,, nomde borgen beyde uten Bisdomme van ,, Utrecht ende uyt Hollant, Ridders ende ,, Knapen gemeenelike, ende elck sonderlin-,, ge dat ghelovet den Grave van Hollant, en-,, de verseeckert, waer dat sake dat dese *Her-*,, *man van Woerden* ofte syne nacomelingen de-,, se voergescrevene zoene ofte voerwaerden ,, in eenige ponten braecken, dat Godt ver-,, bieden moeten, so sullen wy Borgen alle ,, gaeder die hier voren gescreven staen, die-,, nen den Grave van Hollant ofte syne na-,, comelingen, jegens dien *Herman van* ,, *Woerden*, ende synen nacomelingen, ,, elck van ons op syns selfs cost te paerde of ,, te schepe naer des Graven wille, alsso lan-,, ge als dat oorloge duret. Voort omme de-,, se dinck noch vaster te maken, so hebbe ,, ick *Herman van Woerden* mynen Heere den ,, Grave van Hollant geset meer borgen in ,, deser manieren, dat hier na geschreven ,, staet, Dat is, waer dat saecke waer, dat ,, ick ofte myne nacomelingen desen voersz. ,, soene ofte voerwaerden in eenigen ponten ,, verbraecken, dat Godt verbieden moete, ,, so sullen dese borgen, die hier naer gescre-,, ven staen, dienen den Grave van Hollant ,, ofte synen nacomelingen, elck op sines sel-,, ves cost te paerde ofte te schepe naer des ,, Graven wille, alsoo lange als dat oorloge ,, geduert, mit also menigen manne, alsmen ,, hier na noemen sal, dat is, *Haer Ian* die ,, Heere van *Kuke* mit twyntich mannen, ,, *Har Willem* die Heer van *Hoorne*, ende van ,, *Altena* mit twyntich mannen, *Har Henrick* ,, die Heere van der *Lecke* mit twyntich man-,, nen, *Har Ian* die Heere van *Hoesden* mit ,, vyftien mannen, *Har Arnout* die Heere ,, van *Herlaere* mit thien mannen, *Har Wil-*,, *lem* die Heere van *Stremen* mit thien man-,, nen, *Har Ian* die Heere van der *Lede* mit ,, thien mannen, *Har Arnolt* van der *Sluyse* ,, mit vyff mannen, ende *Willem van Linsco-*,, *ten* mit thien mannen. Ende wy *Ian* Heere ,, van Kuke, *Willem* Heere van Hoerne, ,, ende van Altena, *Henrick* Heere van der ,, Lecke, *Ian* Heere van Hoesden, *Arnout* ,, Heere van Herlaere, *Willem* Heere van ,, Strene, *Ian* Heere van der Leede, *Aernout* ,, Heere van der Sluyse, ende *Willem* Heere ,, van Linscoten borgen, die hier vooren ,, genomet syn, geloven den Grave van Hol-,, lant, ende synen nacomelingen mit gege-,, venne trouwe, ende mit geswoerene eede ,, te dienen trouwelicke, ende wittelicke, ,, op ons selfs cost, ende elck met also meni-,, gen manne in alre manieren, als hier voo-,, ren gescreven staet, jegens desen *Herman* ,, *van Woerden*, ofte syne nacomelingen, ,, waer dat saecke, dat hy ofte syne naco-,, melingen dese zoene ofte dese voerwaer-,, den braecken, die hier voren gescreven ,, syn. Voert so eyst gesproken, dat ick *Her-*,, *man van Woerden*, noch negene mire naco-,, melingen onthouden ne mach banlingen ,, van der Graeffchap van Hollandt in die ,, Heer-

„ scap van Woerden, ten sy by oorloff ende „ by wille myns Heeren van Hollant des Gra- „ ven. Omme dat dit euwelicke vast ende „ gestade blyve sonder alrehande argelist, so „ heb ick Herman van Woerden, ende wy „ Borgen allegader, die hier voren genoemt „ syn, dese letteren besegelt mit onsen sege- „ len, ende bidden onsen Heere, Haren „ *Ianne* gecoren Biscop van Utrecht, ende „ dierre gemeene Ecclesie van Utrecht, dat „ sy dese letteren mede willen besegelen, die „ Biscop mit synen segele, ende die Ecclesie „ mit horen segelen van horen Capittelen. In „ oerconde van deser zoene, ende van allen „ desen voerwaerden, die hier vooren ge- „ screven syn. Gegeven in ons Heeren jaere, „ alsmen schreeff Dusent twe hondert seven „ ende tachtich opten Sonnendach van „ Palmen.

Hier uit kan men genoeg bespeuren, dat *d' Heer van Woerden* niet gevangen was, als het *Gouts Kronijkjen* segt, maar dat hy uit het lant vluchte, terwijl *Graaf Floris* zijn Slot *Montfoort* belegert had. Ook mosten, *d' Heeren van Aemstel en Woerden*, (zoo de groote Kronijk, en die van *Veldenaar* zeggen) den *Grave van Hollandt* en *Bisschop van Utrecht* beloven, dat zy hen tegen haar noch hare nakomelingen nooyt niet zouden verzetten, noch met rade, noch met dade, daar zy alle haar goederen voor verpanden, en daar nevens den Grave voor zijne onkosten als zijn Leen-mannen hulde, en trou zweeren, en dat den Bisschop zijn kasteelen weder hebben zoude, en die zelve in zijne macht behouden.

d'Heer *Vossius* voegt hier by, dat zoo zy hier tegen deden, hunne landen aan den *Graaf* zouden vervallen die hy als dan van den *Bisschop* te leen zoude ontfangen, gelijk zy die nu van hem hadden. Hoort de Rijm-kronijk hier van voort gaan.

Daar na gevelt al sonder ghile,
Dat si versoenden jegen den Grave,
Ende setten borge van grooter have,
Dat si nemmermeer soo coene
Waren jegen den Grave *te doene.*
Ende wie daer jegens yet misdede,
Verbeurden lijf ende lede,
Ende al sijn goet ende a *leen.*
Ende der borgen en waer ne geen
Hi ne soude verbeuren al sijn goet,
Est dat hare enich misdoet,
Ende niet daer jegens seggen souden.
Dat zider qualik was gehouden.

Den *Bisschop* heeft dit doenmaals, ter oorzaak van des *Graven* bystant moeten toe laten, hoe wel zy al lang te voren, (byzonderlik, *d'Heer van Aemstel*) Leenmannen van de Kerke *t'Utrecht* geweest zijn.

a *De goederen, die hy te leen besat.*

Die beide tot geheyme raden.

Voorts maakte *Graaf Floris* deze twee *Heeren van Aemstel en Woerden* tot zijne geheyme Raden, verbannende, uit Vorstelijke Edelheit van hem alle haat en nijt, en 't gene hem misdaan was, zeit de groote Kronijk, en zoo doet ook die van *Veldenaer: Die Grave Florens zettede uyt zijne herten alle nijt ende toorn, want hy nam* Gijsbrecht van Aemstel *ende* Harman van Woerden; *ende maekte se zijn overste ende heymelikste Raden.* Maar of zy den Grave *Floris* in dit stuck misdaan hadden, kan hier uit niet volgen, want zy hadden het tegen den *Bisschop van Utrecht*, die geholpen wierd van Graaf *Floris van Hollant*, de welke door een Verbont, als hier voren gezeit is, en ten gevalle van dezen *Bisschop*, zijn ingezetene vrye Vassalen en hare landen hielp bederven en verwoesten, ook misschien, om die tot zijn Leen-mannen te maken, die te vooren Vrye Heeren waren, gelijk geschiede, en deze wonde wederom zalvende met d'Eer van zijne opperste en geheyme Raden. Den ouden Rijmer *Melys Stocke* zingt ook al den zelven zang.

b *Hi hadde gedaen tot eenen male,*
Gemaket sinen oversten Raedt,
Ende vergeven alle misdaedt,
Den Heere van Amstel en van Woerden,
Daer wi te voren of hoe rden.
Si daden in 't hof dat si wouden,
Wat si deden was c *onbeschouden,*
Zoo wel hadden sy 't beyder gader,
Al had hi gesijn haer vader,
Hi ne had se niet meer mogen eeren,
Dat si al in quade keeren,
Als gi noch hier na sult hooren.

Dat d'Heer *van Aemstel* by Graaf *Floris* na dezen in groot achting geweest is, ja meerder dan d'Heer *van Woerden*, is zeker, want *S. van Leeuwen*, Rechts-geleerde, zeit in zijn boek over den oorspronk der Edelen en Welborenen in *Hollandt*, dat volgens 't getuigenis van *Christoforus Butkens*, in zijn Stam-Kronijk, en *Aubertus Miræus*, in zijn oorspronk der Ridderen, gevonden is in zeker out Regifter, geintituleert, *Het Boek der Ridderschap*, dat *Floris Grave van Hollant*, in den Jare 1290. in de gemeene zale zijns Hofs van den Hage, twaalf van de voornaamste Edelen Ridders geslagen, en de wapenen zijner Ridderlijken orders zou

d'Heer van Aemstel wort Ridder.

b *Graaf Floris.*
c *Onberispt.*

zou hebben gegeven, met de naam van *S. Jacobs Heeren:* als

Diederick, Grave van Kleve.
Lanceloth, Heer van Hamiltong, gezant van Henrik, Koning van Schotlant.
Godefroy, Heer van Boicholt, gezant van Westfalen.
Henrick, Grave van Hennenberg, gezant van Keulen.
Diederik, Heer van Brederode.
Jan, Heer van Heusden.
Jan, Heer van Arkel.
Diederik, Heer van Linden.
Otto, Heer van Asperen.
Jacob, Heer van Wassenaar.
Gijsbrecht, Heer van Amstel.
Hugo, Heer van Vianen.

Deze alle hebben den Eedt van getrouwigheit gedaen, op het heilige Euangelium in handen van *Heer Jan, Bisschop van Utrecht*, en voor panden gelaten hare Schilden en Wapenen. Elk van hun heeft ontfangen een silver vergulden ketting met zes Schelpen of Zee-horens daar op, en het beeldt van *S. Jacob* daar aan hangende. De schilden en wapenen van de gezeide Ridders, zijn by de Schildtknaap en *Herault, Ian Paypaert* ontfangen, en tot een teiken van 't gene dat 'er geschiet was, in de groote Zaal van 't Paleys op gehangen.

d' Amsterdammers tolvry te varen..

Voorts zeit onzen Hollandtschen Histori-schrijver *M. Vossius*, dat *Graaf Floris d' Amsterdammers*, vergunde Tolvry door zijne landen te varen, om daar door te vergoeden de schade, die zy door dezen oorlog hadden geleden. Dit blijkt ook by zekeren brief, in Latijnze tale, gedrukt in 't boek, genaamt *d' Hantvesten van Amstelredamme*, gegeven van de voornoemde Graaf *Floris*, in den Jaare 1291. hoewel nevens de zelve noch een gevonden wort mede in 't Latijn zeer weinig van inhoud van malkander verschillende, die mede van dezen Grave, doch 16 Jaaren te vooren, namelijk, Anno 1275. aen *d' Aemsterdammers* gegeven is. In beyde vint men de zelve woorden, *In restitutionem damnorum, quæ nos & homines nostri ipsis fecimus*; dat is, *Tot vergoedinge der schade, die wy en onze mannen hen luiden aangedaan hebben.* Het kan zijn, dat den brief van 't Jaar 1275. de schade meent, door d' oproer der *Kermers* die van *Amstelredam* aangedaan, die ontrent den Jaaren 1272. geschiede, hoewel dat deze schade door *Graaf Floris* volk niet veroorzaakt is, noch minder door hem self, alzoo hy noch onderjarig was, en dat de brief van 't Jaar 1291. op de schade ziet, door dezen lesten oorlog, veroorzaakt, hoe dat dit is of niet is, qualijk konnen zy beyde op eenderley schade geduit worden. Wy zullen deze brieven hier na, (de beginzelen van *Amsterdam* beschrijvende) den Lezer vertoonen. De voornoemde *Vossius* stelt de tijt dezes oorlogs vast op 't Jaar 1280 en 1281. dewijl hy zeit, dat die van *Delft* brieven hebben, van *Graaf Floris* gezegelt in 't leger voor 't *Slot Vredelant* in 't voornoemde Jaar 1280. Den *Bisschop* van *Utrecht*, beschonk *Graaf Floris* voor d' onkosten, die hy tot dezen oorlog dede, met het leen der tienden, die de *Hollanders* plegen te betalen, en in de brieven hier van gemaakt, werde gestelt, *Dat hy noch zijne nakomelingen, noyt recht zouden hebben, om de zelve wederom te mogen eyschen.* Hy heeft ook de Sloten Vredelandt en Montfoordt de Grave in handen gegeven, tot dat hy ten vollen betaalt zou zijn, doch zy zijn hem wederom ingeruymt, door dien de Graaf verstont, dat zijne kosten, in dezen oorlog gedaan, met de voornoemde tienden, en het gezag dat hy over *Amstel* en *Woerden* verkregen had, genoegzaam betaalt waren.

D'oor-

D'oorzaken der t'zamen-zweering, tegens

FLORIS de V. GRAVE van HOLLAND &c.

VIERDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Oorzaak, waar door d'Heeren van Aemstel hunne goederen verlooren hebben. Waarom Graaf Floris van den Hollandtsen en Zeelantsen Adel gehaat wort. Die Graaf Guye van Vlaanderen tegen hem ophitsen, dewelke Middelburg in Zeelandt belegert, dat zich manlijk verdadigt. Graaf Floris vergadert volk om 't zelve te ontzetten, doch vint den Adel on, maer de gemeente gewillig. Wordt van den Hartog van Brabandt misleydt, en van Graaf Guye gevangen, moet hem met groot gelt los kopen, daar voor dien Hartog borg blijft, en ook voor hem betalen moet. Graaf Floris straft eenige van den Zeelandtsen Adel. Reyst na Schotlandt om die kroon. Laat hem met geldt af-kopen, dat by zommige niet wel genomen wort. Reyst na Engelandt, laat zijn zoon Ian aldaar trouwen met de dochter diens Konings, maakt een Verbondt met hem. Dat korts daar na weder verbroken wordt. Graaf Floris reyst na Henegouw, komt by den Bisschop van Atrecht, Guye, Graaf van Vlaanderen, vangt wederom oorlog tegen hem aan. Graaf Floris laat Vlaanderlandt beroven, de stadt Sluys verbranden, en 't volk keert weder met buyt en gevangens. Hy oorloft de Vriezen, onder 't beleyt van d'Heer Brederode, 't Eylant Kadtzant te plonderen en verwoesten, 't welk gelukkig uitgevoert wort. De Vlamingen veroveren 't Eilant Beverlant, doch worden van Graaf Floris volk daer uitgeslagen, veel van hun verdrinken, de rest wort gevangen, naakt uitgeschut, en zoo naar huis gezonden. Graaf Floris slaat 40 van de rijkste huys-luyden tot Ridders, dat by den ouden Adel niet wel wort opgenomen. Hy reyst na Vrankrijk tot dien Koning, en wort verdacht, dat hy zijne landen onder den zelven had willen stellen. Den Koning van Engelant klaagt door zijn Gezanten, dat Graaf Floris het Verbont af gaat, die trotzelijk daar op antwoort. Zijn zoon wort van dien Koning gedreygt, doch om zijn moedig gedult, niets misdaan. Hy beveelt de zaak aan den Hartog van Brabant, en Graaf Guye van Vlaenderen, om Graaf Floris lagen te leggen.

NAdemaal onzen lesten Heer *Gysbrecht van Amstel* mede een van de t'zaam-gezwoorene was met d'Heer *Gerart van Velzen* tegen *Graaf Floris van Hollant*, zo achten wy nodig (dewijl de rampzalige doot van deze *Graaf* een van de aanmerkelijkste en vermaartste geschiedenissen is, die men van d'oude Hollantse *Graven* beschreven vind) een kort verhaal van de zelve, te doen, als rakende onze *Heeren van Amstel*, die door deze, (voor haar zoo ongelukkige uitkomst) gants *Amstellandt* en alle hare vaste goederen verloren hebben.

Oorzaak van Amstels Heerlijkheits verlies.

Floris de vijfde van die name, de 19. *Grave van Hollandt, Zeelandt*, en Heer *van Vrieslandt*, was de Zoon van *Willem, Grave van Hollandt, &c.* die ook *Rooms Koning* was. Hy was noch geen jaar oudt, als deze *Willem*, zijn vader, van de *Vriezen*, op het Ys verslagen wierd. Wy zullen niets van hem verhalen, als alleen, 't geen zijn gevankenis en ombrengen is rakende, als ook d'oorzaak van dien; de rest van zijn leven laten wy de Kronijkschrijvers bevolen.

Hy had in zijn minderjarigheit verscheyde voogden, die niet alleen, daar om twisten, maar ook, met hulp der Staten, om de voogdye, oorlog voerden.

Den haat die *Graaf Floris* van *d'Heeren van Amstel* en *Woerden* op zijn hals had, hebben wy hier vooren verhaalt. Daar by quam, dat hy, in 't begin van zijn regeering, zijn Moeye, Vrouw *Adelheydt* met *Floris* haar Zoon, (die hy bevolen had Zeelandt te berechten) en alle hare kinderen uyt zijne landen verdreef, om wat redenen dat dit geschiede, wort niet verhaalt. *Melijs Stock*, den ouden Rijmer zeit, dat hy niet wel hier aan dede, met deze vaarzen:

Haat van Hollant en Zeelandt tegen de Graaf.

Alzoo als ik gemerken konde,
Zoo verdreef hy uit den lande,
Zire Moeyen, en dede haer schande,
En hare kinder altemale:
Die dat riet, ne dede niet wale.

Hier op is gevolgt, d'oorlog met *Guye*,

Daar uyt d'Oorlog met Guye, Graaf van Vlaanderen ontstaat.

Graaf van *Vlanderen*, gestijft, door het opstooken van eenige van den *Zeeusen Adel*, als *Wolfardt, en Floris van Borsselen, Jan van Renesse*, en andere, die in *Zeelandt* van grooten aanzien en vermogen waren. Alle deze met den meesten Adel van *Hollandt*, zeit d'Heer *Vossius*, waren by d'onderjarigheit van Graaf *Floris* zoo hoog in gezag en macht ten top gestegen, dat'er by na, voor de *Graaf* niet anders overschoot, dan den blooten naam alleen. Dan zoo haast hy de regeering zelf by de hant nam, dacht hem noodig, hier in te voorsien, al eer het quaat zig, niet alleen vorder verspreide, maar ook ongeneeslijk wierd. En gelijk den *Adel* in hun zelven groot te maken, te verre had gegaan, alzoo heeft de *Graaf*, in hun te besnoeyen, mede geen maat gehouden, aangeprikkelt door zijn groote begeerte, van meerder heerschappy over zijn onderdanen te voeren, dan hem met recht toe quam 't welk den Heer *P. C. Hooft*, in zijn treurspel, dat wy hier na breeder zullen verhandelen, door de volgende vaarsen, die hy Heer *Gerart* van *Velsen*, van den gevangen *Graaf Floris*, doet spreken, te kennen geeft.

-------- Indien de Prinsen prat
Zich spieg'len willen maar, zy mogen leeren, dat
Geen man het recht ontwast. De schrik van onderzaten,
Die onlanks hielt voorspel, te hoonen beyde Staten,
Den Adel en de Steen, met smadig onbescheit,
Te tergen 's Ridderschaps waardy en achtbaarheit,
Is een gevangen man. De dwingelandt nu leere,
Wien hy onzuyver heeft verrenkeloost zijn eere.

1288. De voornoemde *Zeelandsen Adel*, hier door getergt, zochten zonder veynzen, na alle gelegentheden, die zy bedenken konden, om tegen hun *Prins* op te staan. De gemeente, die hun *Vorst* ten meesten was toegedaan, verzochten zy te vergeefs hier toe aan, maar den gantsen *Zeeuwzen Adel* met veel van de treffelijkste geslachten uit *Hollandt*, daar onder, den dapperen *Ridder*, Heer *Diederik* van *Brederode*, een van d'alleryverigste was, kregen zy heel licht aan hun zijde, onder den naam, *van dat dit alles tot gemeen welstant, van den Adel zoude strekken.* Zy hebben dan gelijkelijk den voornoemden *Guye*, *Grave van Vlaanderen*, (die een doot-vyand van de *Hollanders* was, om dat hy wel eer gedwongen wierd, van zijn recht, dat hy op *Zeelant* meende te hebben, afstant te doen) door heymelijke gezanten tot hulpe verzocht, en zeer licht verkregen: besluitende ook, tot het aannemen van deze wapenen rechts genoeg te hebben om dat het meeste deel der Staten, en die de regeeringe in *Zeelandt* aan bevolen was, hem tot bystant, tegen de dwingelandy van hun *Graaf* verzochten. Hier over vaardigde *Graaf Guye* deze Gezanten haastig af, hun belovende, spoedig, met alle de *Vlaamse* macht by te komen, mitsgaders aan haar verzoekende, dat zy middelerwijl ook alles wilden vervaardigen, wat dienstig konde zijn. *Graaf Floris* die hier op niet verdacht was, dit gerucht vernemende, stont gants verzet, en ongereet, tot dezen oorlog; En door dien hy voor 't Eilant *Walcheren*, en allermeest voor de Stadt *Middelburg* bekommert was, zend hy aanstonts zijn Huys-vrouw *Beatris*, een dochter van *Graaf Guye*, met zijn Zoon *Ian* daar heenen, om de Borgery hier door aan te moedigen, alles voor hem op te zetten, dewijl zy zagen, dat *Graaf Floris* hun zo veel vertrouwde, dat hy sijne beste panden in haar bewaringe stelde, waar door zy de Stadt des te beter mochten beschermen. Ondertusschen quam *Graaf Guye* in *Walcheren* over, en voegende sijn volk by die van den Adel, sloeg het Leger rontom de Stad *Middelburg*, daar *Graaf Floris* de meeste vrees voor hadde. De t'zaamgevoegde Edelen en Vlamingen, tasten elk in 't byzonder de Stadt aan, op dat hier door elks manhaftigheit te beter mocht aan den dag komen, werkende yder om 't yverigste aan hun benaderingen en scherm-wallen, rechten ook de Stormleeren op, en deden hun best, om door de muren te breeken. Even alzoo wakker waren die van binnen, om hun Stadt te verdaedigen. Maar 't getal der Borgers tegen zoo groot een Leger te swak sijnde, wierd het gevaar van de belegerde, van dag tot dag meerder. *Graaf Floris* hier voor bezorgt, trok van alle sijden met grooten yver al sijn volk by een, dat hy konde, doch veel Edelen weygerden, mede te trekken, uit vreese, dat 'et hun nadeelig mocht sijn, om dat *Graaf Floris*, den *Zeeuwsen Adel* t'onder gebracht hebbende, d'andere te harder zou handelen. Aldus seit de *Rijm-kronijk*.

Matthei Vossii Hist. Jaarboek IV. Boek fol. 187.

Die Middelburg belegert.

't Welk zig manlyk verdadigt.

Niemen derf hem des beroemen,
Dat hi te hèlpe wonde koemen,

Den Grave Florens op die tijt,
Dat meeste deel droeg hem nyt,
Van den Heeren van den lande,
Zi ne ontzagen niet der schande.

Evenwel zijn eenige weinige, uit eerbiedigheit van hun *Prins*, te velde gekomen. Maar de gemeynte was zeer voorbarig in 't optrekken tot desen oorlog, en ten hoogsten verblijt, om dat de trotsheit des Adels verbroken wiert, door die geen daarze tot dees tijt toe, op had gesteunt. *Graaf Floris* is dan met een groot Leger voorspoedig tot *Zirikzee* aangekomen. Doch terwijl hy zig spoede, om op 't Eilant *Walcheren* te landen, is hy ontmoet en opgehouden van *Ian*, *Hartog* van *Brabandt*, die voorgenomen had, om alles by te brengen, dat dienstig tot den Vrede zou konnen sijn, hier toe gebruykte hy dese lange beweeg-reden, om *Graaf Floris* tot nederlegging der wapenen te brengen, en met hem by *Graaf Guye*, te trekken, die hem spreken wilde, zo hy zeyde:

Graaf Floris tracht haar t'ontsetten.

[Byvoegsel.]

,, Indien ick quame om te versoecken, ,, dat gy de wapenen tegen eenen uitheemschen Vyandt aengenomen, soudt willen ,, nederleggen: soo souw buiten twyfel, ,, mijn versoek by U verdacht mogen zijn, ,, en gy rechtvaerdige oorsaecke hebben, om ,, mijnen raedt te verwerpen. Doch het ,, overdencken van desen oorlog, maeckt my, ,, diese u afrade, vrymoedig in het spreeken, ,, om dat, het zy oock wat einde datse mag ,, nemen, sulcks altijdts met uwe schade ,, nootsaeckelijck moet geschieden. Uwe ,, vyandts leger bestaet voor het meestendeel ,, uit uwe eygene onderdanen, die gy beter ,, op eerlijcke voorwaerden, en sonder ,, krenckinge van uwe eere, wederom tot ,, hunne plicht en gehoorsaemheyt sult brengen, als door gewelt. Dit sal u nut wesen: want gy moet niet gelooven, dattet ,, uwe vrienden zijn, die met de wapenen ,, daer toe werden gedwongen; men regeert ,, over het herte van de menschen soo niet, ,, alsmen over de lichamen heerst. De beledigde, schoon sy hunnen haet bedeeken, soo ,, behouden sy die echter noch, en soo haest ,, als de gelegentheidt voorvalt, brengen sy ,, dien aen den dag. Hebt gy dan soo grooten ,, lust, om Vaders tegens hare kinderen, en ,, vrienden tegens hunne naeste bloet-verwanten, te doen aengaen en vechten, ende uw landt in het burger-bloedt te sien ,, verdrencken? Of gy, schoon genomen, ,, al overwinnaer blijft, soo sult gy 't echter met tranen betreuren, wanneer de ,, hittigheit over, en gy bedaert sult zijn, ,, dat gy uwe kloeckmoedigheydt; soo qualijck besteedt, en uw' zegepralen, door ,, de wonden van uwe eygen onderdanen ,, verkregen hebt. Maer uwe meyninge is ,, slechts alleen Gwye uit Walcheren te verdryven. Als recht, of sulcks sonder gevaer ware, en als het nu al ten besten geluckt, dat den oorloog als dan niet veel ,, eer verandert, als ten einde gebracht sal ,, wesen. 't En sal den vloeck verwanten ,, nooyt aen macht, noch buyten-lantsche ,, hulpe ontbreecken, en als dat volck in uw ,, landt sal zijn gebracht; dan sult gy uwen ,, segen immers alsoo seer met den degen moeten bewaren, als gyse nu door het swaert ,, tracht te bekomen, daerom dan, dewyle ,, het voor u oorbaerst, en een Christen betamelyck is; beveelt my de sorge voor den ,, vrede; die ick wel wete, dat Gwye aengenaem is, en in 't korte sal getroffen wesen, alsmen 't maer soo verre kan brengen, dat Gy den anderen op nieuws wederom moogt komen te sien, en de handt ,, geven, om alsoo de oude vriendtschap wederom op te wecken, en te vernieuwen.

Waar op *Graaf Floris* antwoorde, (zoo de Goutse Chronijk ziet) *Wat wil hy my spreken, hy begeert my te te verderven.* Daar op den *Hartog* wederzeyde, *Dat en is niet, maar hy wil den pays maken, tussen u en uwen Heeren.* *Graaf Floris* kon hier toe niet wel verstaan, als die liever had, door de wapenen eer in te leggen, en den Adel, daar door te gemakkelijker met gewelt onder 't Jock te brengen, want hy vreesde door de Vrede te veel te zullen moeten inwilligen. Eindelijk is hy door lange teemen des *Brabanders* beweegt, en met hem naar *Biervliet* gereyst, welke stadt onder 't gebiet der Vlamingen stont; Graaf *Guye*, quam wel haast mede aldaar, maar niet om Vrede te maken, als den *Brabander* gezeit had. Want hy Graaf *Floris* zijn Schoon-zoon, gevangen nam, die door dit onverwacht ongeval verschrikt, tegen den *Hartog* van *Brabandt* in toornigheit uitbarst, hem verwijtende, *dat hy hem door dit schelm-stuk verraden had, en nu zag, dat hy bedrogen was, om dat hy meende, door dien den Hartog de voornaamste perzoon van zijn lant zijnde, ook, gelijk zoodanig Prins betaamde, de oprechtste zou wezen; en voorts, dat hy hem hier over wel wreken zou.* Den *Hartog* hem hier door in zijn eer geraakt vindende, en evenwel denkende, dat hy d'oorzaak van deze vangenis was, wilde hem verontschuldigen; zeggende, *Dat Graaf Guye*

Van de Hartog Jan misleyt.

hen ook bedrogen had, door dien hy zijn gegeven woort van zekerheit voor hun beyde perzonen niet na quam, want hy zelf, alzoo wel, als Graaf Floris mede gevangen was.

Van Graaf Guye, gevangen.

Doch Graaf *Guye* voer in dese reden, en geboot van dezen twist te swijgen, seggende: *Dat'er hem niet aangelegen was, door wiens schult zy daar gekomen waren, maar dat hem toe quam, zorge te dragen, dat Graaf Floris uit sijn handen niet ontquam, of het den Hartog van Brabandt lief of leedt was.* Den *Brabander* dede, niet als van Vrede spreeken, alsoo hy hun beider bystant van doen had tegen den *Geldersman*. Waar door de toornigheit van Graaf *Floris* eenigsints bezadigde. Eindelijk quam het soo verre, dat de Graaf ontslagen wierd, mits belovende een groote somme penningen voor zijn losgelt te betalen, waar voor den Hartog van *Brabandt* most borge blijven: Doch Graaf *Floris* wederom by sijn volk gekomen sijnde, liet hy den *Hartog* voor de betalinge zorgen, tot straf van zijn onbedacht saamheit, die ook de borgtocht aan Graaf *Guye* voldoen most. *En hierom zoo riedt den* Hartog *mede aen* Graaf Floris *doot*, zeit de Goutse Chronijk. Als de Vrede met Graaf *Guye van Vlaanderen* daar na gemaakt was; zifte Graaf *Floris* den *Zeeusen Adel*, Heer *Wolfart van Borsselen*, het hooft der t'zaamgesworenen, wierd uitgebannen, sei: de Heer *Vossius*, en sijn Broeder daar beneven, singt de *Rijmkronijk*, maar d'Heer *Scriverius* in zijn Goutze Kronijk, zet by de naam van *Wolfart*, den toenaam, *van der Veer*, (daar hy Heer van was) in plaats van *Borselen*. *Veldenaar* gaat deze Vlaamsen oorlog stil swijgende voorby. d'Andere Heeren van den huise van *Borssele*n, met Heer *Jan* van *Renesse*, en alle de rest van den Adel wierden weder in Vrientschap aangenomen. Doch d'inbeelding die d'Edelen hadden, van Graaf *Floris* zucht tot grootsheit, daar hy, zoo sy achten, zonder hun verdrukking niet toe komen konde, bleef in 't diepste van hare harten wrokken.

Koopt zig los.

Dat den Hartog moet voldoen.

Zeeuwse Adel gestraft.

Hier na reysde Graaf *Floris* naar *Schotlandt*, alzoo die Koning *Alexander*, zonder wettelijke kinderen na te laten, was overleden, en hy sig rekende af-komstig te zijn van *Ada*, een Suster van *Nicolumbus*, en *Wilhelm*, eertijts beide Koningen van *Schotlandt* geweest, hy nu van eenige oorblazers opgestookt, stont mede na die kroon, maar veel twist om de zelve rijzende, wierd'er een Verbont gemaakt, dat Graaf *Floris* aldereerst ondertekende, en van d'andere mede verzoekers, gevolgt wierd, waar in d'uitspraak over de Schotse *Kroon* wierd gestelt aan *Eduardt*, *Koning van Engelant*; Deze sijn eigen Rijks voordeel zoekende, bood de selve *Robbert* de *Brus* aan, als de naaste den overleden Koning in bloet bestaande, doch onder die voorwaarde, dat hy de zelve, als een leen van *Engelandt* zoude aanvaarden, maar hy weigerden dit zeer loffelijk, zeggende, *Dat hy, om te regeeren, geen vry volk onder een anders gebiet wilde brengen*, Dit afgeslagen zijnde, bood *Koning Eduardt* de Kroon aan *Jan de Bailol*, mede een bloetverwant des overleden Konings, die vry begeeriger naar de heerschappy, alle de voorwaarden des *Konings van Engelant* toestaande, de zelve aan nam. Doch al eer hy de Rijks-staf machtig mocht worden, most hy aan Graaf *Floris* een groote somme gelts geven, voor den afstant van het recht, dat hy, op die Kroon hadde. Maar de *Hollanders* namen dit qualijk, dat hy sijn recht, zoo licht voor gelt overgegeven had. Andere zeiden, dat hy zijne landen en gemeenten van *Hollant Zeelant*, en *Vrieslant* zeer weinig achte, en haar wel opgeschoten zou hebben, als hy *Koning* in *Schotlant* was geworden; Hy is hier over, (wederom in *Hollant* komende) van eenige zijner onderzaten, niet seer minlijk ontfangen.

Floris na Schotlant, om die Kroon:

1290.

Laat hem afkoopen.

1291.

't Wert qualijk genomen.

Drie Jaren hier na, in 't Jaar 1294. is Graaf *Floris* wederom naar *Engelandt* gereyst, en heeft aldaar zijn eenige Zoon *Ian*, aan *Elizabet*, *Koning Eduarts* dochter gehuwlijkt. Als doen is hier een Verbont gemaakt tussen desen *Koning* en Graaf *Floris*, daar in besloten wierd, *Dat die vyant of vrient van d'eene was, ook vyant of vrient van d'ander zou zijn.* Graaf *Floris* liet zijn Zoon in *Engelant*, en keerde wederom in *Hollant*. Korteling hier na, is'er oorlog geresen tusschen de *Fransen* en *Engelsen*, waar over *Koning Eduart* sijn Gesanten zond aan Keyzer *Adolf*, om hem op zijn zijde te krijgen; des *Konings* Gesanten wierden van die van den *Keyzer* te *Dordrecht* ontmoet, alwaar niet lang daar na een Verbont tusschen beyde gemaakt wierdt, daar Graaf *Floris* zoo yverig in werkte, dat zijnen dienst den Koning van *Engelandt* zoo aangenaam was, dat hy een gebodt liet af-kondigen, *Dat d'Engelse op geen andere plaatzen, eenige Wolle te koop zouden mogen brengen, dan te* Dordrecht *alleen.* Maar door de gierigheit der *Engelse*, in hun begeerte tot winst, wierd evenwel de meeste Wolle na *Mechelen* in *Brabant* gevoert,

Reyst na Engelant,

1294.

Laat zijn Soon aldaar.

Engelse kourt tot Dordrecht.

gevoert, om dat zy die aldaar duurder konden verkoopen. Doch Graaf *Floris* merkte wel haaſt, dat dit, met oogluyking van den *Koning* wierd toegeſtaan. En offchoon hy nu al genoegzame blijkbare proeven van *d'Engelſe* ontrouw had beſpeurt, zoo heeft hy noch echter dien *Koning* geen openbare oorzaak van misnoegen willen geven, noch hem by zijne Vyanden vervoegen, al eer het aan al de werelt kennelijk wierd, waar op het in *Engelant* aangeleid wierd.

Engelſe breken 't Verbont

Den Biſſchop van Atrecht wierd wel haaſt verwittigt dat den *Koning* van *Engelant* Graaf *Floris* verongelijkt had. Deze overleggende, dat hy hier door lichtelijk in 't Verbont met *Vrankrijk* zou te krijgen zijn, en dat 'er ook niet weinig aan hem en zijn hulp in dezen oorlog gelegen was; vaardigt Gezanten na hem af, die hem onder ſchijn van andere zaken in *Henegouw* zouden verzoeken te komen, want de *Biſſchop* begreep wel, dat met zelf na *Hollandt* te reyſen, hy zeer quaad vermoeden zou veroorſaaken. Graaf *Floris* is ſonder eenig vertoeven, met kleyn gevolg, te *Bergen* in *Henegouw* gekomen. Van de handeling, die hier geſchiet is, wert veel verhaalt, maar niet ſekers beweſen, doch buiten twijffel, heeft den *Biſſchop van Atrecht* geſocht, den *Graaf* mede aan ſijn zijde te krijgen, Maar *Floris* wilde ſijn Verbont niet eerſt verbreeken, en is niet lang daar na weder in ſijn lant gekomen, ſoo dat deſe gantſe reis geen ander naam had, dan dat hy ſijn Neef had weſen beſoeken.

Graaf Floris na Henegouw.

1295. In 't Jaar 1295. wierd Graaf *Floris* bericht, dat *Guye*, Grave van *Vlaanderen* ſijn Schoon-vader, wederom volk van wapenen vergaderde, en na Scheepen liet ſoeken, om daar mede, tegens het Verbont, een inval in *Zeelant* te doen. Hier tegens ſond hy eenige van ſijn volk voor uit, en quam ſelf met een groot Leger kort daar na tot *Vliſſingen*, en oordeelende, dat het beter was, ſijn Vyant te beoorlogen, dan van hem beoorlogt te worden, belaſt hy Heer *Ian van Reneſſe Vlaanderen* te berooven, die hier toe niet traag ſijnde, *Sluys* af brande, het lant wijt en zijt uitplonderde, drie duiſent Vlamingen doot ſloeg, of gevangen nam, en met rijken buit wederom keerde. De *Vriezen* die Graaf *Floris* volgden, en gewent waren op den roof te leven, kregen ſeer licht van hem verlof, om 't Eilant *Kadzant*, dat onder de *Vlamingen* ſtont, en tegen over 't Eilant *Walcheren* gelegen was, aan te taſten, en te bemachtigen, 't welk zy onder 't beleit des Heeren van *Brederode*, (onaangeſien de ſtrant van 't voorzeide Eilant, over al met gewapende *Vlamingen* bezet was, waar van zy wel veertien hondert verſloegen) gelukkelijk uitvoerden, en 't gantſe Eilant tot een as, en puin-hoop maakten. De *Vlamingen* hebben ondertuſſchen niet geheel ledig geſeten, maar *Beverlant* een van de *Zeeuſe Eilanden*, daar geen ſterkte op was, en wiens dijken naulijks het woeden der Zee konden tegen ſtaan, beſprongen, en geen tegenſtant vindende, alles berooft en bedorven. Dit aan Graaf *Floris* verkondigt ſijnde, geeft laſt aan *Dadijn van Everdingen* en van *Borſſelen*, met Volk en Schepen, hun derwaarts te begeven. Deſe deelen hun in twee deelen, en terwijl d'eene een grooten hoop volk uit ſcheepte, en aan lant ſette, beſette d'andere met ſijn Scheeps-vloot de ſtrant en des vyants Schepen, om de vluchtelingen, naar krijgs-gebruik, te verwellekomen. Dit ging na hun wens, want de kloekmoedigſte der *Vlamingen* hun vyanden ſoo onverwacht ſiende aankomen, wapenden haar om tegenſtant te bieden, maar de ſlaphartigſte vluchten met groote verbaaſtheit na de Schepen, daar mede zy overgekomen waren, maar vonden hun terſtont van des *Graven* vloot aan boort geklampt, die al bereit tot den ſtrijt, met goede orden aanquam, daar in tegendeel, alles by de *Vlamingen* (die vol ſchrik van 't lant in de Schepen quamen vluchten) in onorden was. Terwijl wierden de gewapende *Vlamingen* te lande geſlagen, waar door d'overwinnaars deſe verbaaſde vluchtelingen ſoo kort op de hielen waren, dat d'achterſte niet konden t'Scheep komen; De *Vlamingen*, aldus rontom bezet, wierd'er veel doot geſlagen; een groot deel der zelve begaven, hun door onbedachten angſt te water, meenende met ſwemmen te ontkomen, maar de ſtroom was te wijt, waar door zy meeſt al in 't midden van de baren verſmoorden, ſoo dat 'er wel duiſent door 't water om hals quamen, daar maar ontrent twee hondert door 't ſwaart verſlagen wierden. Men wiſt voor ſeker dat 'er drie duiſent *Vlamingen* over gekomen waren; van alle deſe ſijn 'er maar drie hondert met Schepen ontvlucht, van welke noch een Schip met Vluchtelingen by de *Zeelanders* genomen wierd. Zoo haaſt Graaf *Floris* deſe blijde tijdinge kreeg, voer hy ſelf over in *Beverlant*, en gaf ſijn krijgs-knechten grooten lof over hunne dapperheit; voorts pleegde

Met Guye weer in Oorlog.

Laat Sluys afbranden.

Kadzant tot een puyn-hoop.

Vlamingen op Beverlant geſlagen.

hy raat met d'Overften en Hooftmannen fijns Legers, wat men met de gevangens doen fouden. Defe wilden meeft alle ten ftrengften daar mede voort, om alle andere *Vlamingen* van foodanige tochten te doen affchrikken: maar Graaf *Floris* ftelde voor, *Dat 't gemeene volk onfchuldig was, en hun aanvoerders hadden moeten volgen en gehoorzaam zijn*, achtende over fulks, *dat men billikker zijn vaders voetftappen moft na treden, en die gene in verzekering houden, dewelke, of door hare rijkdom, of voornemen Adel, boven het gemeen uitftaken, en alle de reft gants naakt uitfchudden, en alzoo zou laten loopen. Want by aldien men oordeelde, datze alle buyten onderfcheyt om hals moften gebracht worden, dat menze als dan niet had behooren gevangen te nemen, ook diende men wel op hare vrouwen en kinderen verdacht te zijn, die door 't omkomen van hare mans en vaders in d'uiterfte elende zouden vervallen.* Zeer licht wierd defe fachtmoedigheit van Graaf *Floris* van d'andere toegeftemt. Aldus wierden alle de gemeene gevangens de kleederen uitgetrokken, en foo naakt wederom naar huis gefonden, en de machtigfte en rijkfte, moften los-gelt voor hare vryheit geven. En foodanig is den opftant van Graaf *Guye* verdweenen.

Des Graven fachtmoedigheit tegen haar.

Naar dat Graaf *Floris* defe *Zeeufe* faken in een goeden ftant en vrede had geftelt, haafte hy hem naar *Hollant*, om de Kars-dagen te vieren, alwaar hy korts daar na, wederom een nieuwen haat op fijn hals haalde. Want, op den naam, van dat den Adel door de geduurige oorlog en fterfte feer verfwakt, en hun getal dapper gekrompen was, foo heeft hy veertig mannen van de voornaamfte geflachten, die rijk en machtig genoeg waren, om Ridderlijken ftaat te konnen voeren, by hem ter feeft genodigt, en aan elk, een byfonder adelijk wapen gevende, de felve tot Ridders gemaakt.

40 Boere Karelen Ridders geflagen.

d'Oude Hollantfche Chronijk zeit, dat het van de rijkfte en eerbaarfte huysluiden (dat fijn Boeren) waren, die men in den lande van *Hollant* kon vinden: en voegt 'er by, *Dit dede hy alzoo na zijn beliefte.* Dit namen d'oude Edelen feer qualijk op, achtende niet t'onrecht, dat hun oude aangeboren eere, onder defe nieugemaakten Adel vermengt fijnde, en met de felve gemeen gemaakt, hun afkomft en adelijk ridderfchap en achtbaarheit wel dapper vermindert, en in kleinachtinge gebracht wierd. Uit fpijt noemden zy Graaf *Floris* hier over, *Den Karelen Godt*, zeit d'Oude Chronijk. *Divif.* 19. *cap.* 21. Ook is 'er niet aan te twijfelen, dat de *Grave*, (die veel van den Adel gehoont had, en daar door niet zeer van haar bemint was,) hier door hem felf heeft foeken tegen hun fterk te maken; en op defe nieuwe *Karelen* zig volkomen te vertrouwen. Dan 't zy hier mede foo 't wil, dit heeft de gedachten vermeerdert, dat hy fijn beft dede om grooter gefag over de *Hollanders* te bekomen, dan hy van rechts-wegen hadde. Maar *Mr. S. van Leeuwen* in fijn boek, genaamt, de *Redenen van den oorfpronk en 't recht der Edelen en Welborenen in Hollant*, acht het Ridder-flaan van defe 40 *Boere Karelen* maar voor een verzierfel, alfoo het by niemant, als by defen onbekenden ouden Kronijkfchrijver gevonden wort.

Dat d'Adel qualijk neemt.

Ondertuffchen wierd men van dag tot dag, hoe langer hoe meer gewaar, dat de genegentheit des Konings van *Engelant* tot Graaf *Floris* begon af te nemen, en aan *Guye*, Grave van *Vlaanderen*, die een vyant der *Françoyfen* was, toe gedaan wierd, Graaf *Floris* overleggende, dat 1296.
dit tegens hun onderling Verbont ftrijdende was, en dat hy, ter oorfaak van defe *Engelfe* vrientfchap, *Vrankrijks* vyant was geworden, om dan niet, van allen verlaten fijnde, yder tot een roof te verftrekken, foo is hy in 't begin van het volgende Jaar 1296. gereyft na *Parijs*, tot den *Koning van Vrankrijk, Philips de Schoone* genaamt; Van defe reys hadden flechts alleen eenige van de Staten kennis. Het is feker, dat fy met malkander Vrede hebben gemaakt, maar hoedanig de voorwaarden daar van fijn geweeft is niet bekent. *a* Eenige feggen, dat hy tegen wil, en fonder voorweten van de Staten, handelde, om *Hollant* onder Vrankrijk te brengen, dog met dit voor-beding, dat hy, noch fijne navolgers niet gehouden fouden fijn, in 't *Parlament* te verfchijnen. Ook bevint men, dat de *Graaf* belofte dede, dat hy den *Koning* tegen *d'Engelfe* zou byftaan, indien den *Koning* aan hem vijf-en-twintig duifent pont *Tournois* wilde geven in gereeden gelde en

Floris na Vrankrijk.

Maakt daar Vrede.

„*a* Ik vinde op de kant getekent met „de hant in de befchrijvinge van Leyden „uitgegeven door J. I. Orlers, welk uit „de Bibliotheek van den Geleerden M. „Z. *Boxhornius* gekomen is, dit volgende: „*Ende is de zaake zoo verre beleyt, dat de* „*voorfchreve* Grave *Homagie aan den voor-* „*noemden Konink gedaen heeft, ende hem ver-* „*bonden als Leenman ende Vaffal.*

1296. en voorts noch vier duisent gelijke ponden Jaarlijks, te betalen sijn leven lang gedurende, uit den tresoor van de *Louvre.* Dit gaf mede oorsaak tot het verhaasten van sijn doot: want de voornaamste des lants, merkende, dat hy dese of diergelijke saken socht uit te werken, wenschten hem uit de Werelt, nademaal zy oordeelden, dat hy nu van rechts wegen, van het gebiet was vervallen. d'Oude Rijmer *Melijs Stocke*, die een tijtgenoot van Graaf *Floris* was, schrijft 'er met sekerheit aldus van:

Oorzaak van meer haat.

Recht corteliken daar na,
Voer die Grave, als ik versta
Tot den Koning te Parijs:
Daer wert hy gemaket wijs,
Dat hi metten Koning swoer:
Ik ben seker dat hy voer
Totten Koning, het dede hem noot;
Nochtans bleef hire na om doot,

'tMisnoegen der Edelen kon voor *Eduart* den Engelsen *Koning* niet verhoolen blijven; die wel dapper daar over verstoort sijnde, dat de vrientschap der *Françoysen* boven de sijne gezet wierd, sijn Gesanten herwaarts over zond, en door de selve verwijtende wijs dede vragen. *Of* Graaf Floris *noch eer, noch schaamte had, dat hy binnen drie Jaren het gemaakte Verbondt af-brekende, met zijn geswooren vyant was verdragen? Dat hy ook scheen, niet verdacht te zijn, dat des Konings Schoon-zoon, zijnde des Graven Zoon en eenigste hope, noch in zijn Koninglijk gewelt was.* Hier op antwoorde de *Graaf* met een ontstelt gemoet aldus: *Nademaal dan de Koning nu tot soo grooten onbeschaamtheit vervallen is, dat hy een onschuldige, die zijn trouw ongevlekt bewaart heeft, met schelt-woorden derft lasteren, zegt my dan, ghy Gezanten van een ongetrouwen Koning, waar zijn getrouwigheit gebleken is, daar mede hy beloofde, my te zullen bystaan, tegen mijn vyanden:* Graaf Guye van Vlaanderen *heeft mijne landen ingenomen, en is als een geduurige verspieder van de zelve; Heeft uw Koning my wel eenige hulpe toegezonden, of hem voor vyant verklaart? neen, maer in tegendeel, heeft hy zijn doen geprezen, openbaar sijn gunst aen hem betoont, en dat overmits den doodelijken haat, die hy* de Françoisen *toedraagt. Bootschapt over zulks uwen Koning, dat ik nooit in de vrientschap met de* Françoisen *zou getreden hebben, zoo het niet uitgelekt ware, dat uw* Koning Eduart *den* Hollanders *een quaadt hart toe droeg. Dit mag hy nu voor d'oorsaak nemen, dat het Verbont gebroken is. Voorts verseker ik u, dat hy hem niet weinig in zijn hoop bedroogen zal vinden, by aldien hy denkt, dat ik om mijn Zoons wil, te flauwer met mijn voornemen zal voortgaan. Ik beken wel, de hoop van my en de gemeente, op hem alleen is steunende, maar ik zal het evenwel kloekhertig uitstaan, indien hy hem, die zijn Schoon-zoon is, eenigzints mishandelt.*

Coninck van Engelant klaagt 'er over.

Graaf Floris antwoort trotselijk.

d'*Engelse Koning Eduart* dees bootschap ontfangende, gaf die aan zijn Zwager, Graaf *Floris Zoon* te kennen, om sijn gemoet daar door op de proef te setten. De Jongman gaf een kort en seer stantvastig antwoort, seggende: *Dat hy liever gezien had, dat den bant, waar mede zijn Schoon en eigen Vader aan malkander gebonden waren, vast had mogen blijven, doch nademaal het in zijn keur niet stont, en dat hy ook die geen, die hy gehoorzamen most, geen wetten konde voorschrijven, zoo zoude hy geduldelijk zijn Schoonvaders wille verdragen.* De Coning door dese stantvastigheit beweegt, en overleggende de Jongman hier in onschuldig was, dede hem geen leet. Maar sijn gramschap op den Vader, scheen meerder recht te hebben, waar door hy allerley middelen ondersocht, om Graaf *Floris* in zijn gewelt te krijgen. Hem te beoorlogen, was ongeraden, niet alleen om de twijffelachtige uitkomst van 't zelve, maar ook de langduurigheit van dien. Over zulks beveelt hy dese gantse saak aan *Guye*, Graaf van *Vlaanderen*, en *Ian, Hartog van Brabant*, niet twijfelende, of den ouden haat van dese twee, zou zijn versoek genoegsaam aangenaam maken, en toe staan, dewijl de vyantschap tussen hem, en de *Graaf* noch bleef wrokken, om dat, de *Brabander*, als geseit is, voor hem borg most blijven en betalen; en om dat *Guye* had moeten afstant doen van de *Zeeuse Eilanden*, 't welk al by *Floris*, des *Graven* voogts tijden was afgedaan. Ondertusschen quam *Beatris* Gemalin van Graaf *Floris*, die een Dochter van de voorseide *Guye* was, te overlijden.

Zijn Soon van die Koning gedreigt;

om zijn gedult, niet misdaen.

Beveelt de zaak aan Graaf Guye, en Hartog Jan,

De byzondere verbitterden haat van Heer GERART van VELSEN Tegen FLORIS de V. GRAVE van HOLLANT &c.

VYFDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

d'Oorzaken van den bitteren haat van Gerart van Velzen tegen den Graaf. 1. *Dat hy Velzens Broeder of Neef, door 't recht had laten ombrengen.* 2. *Dat hy Velzen zelf een Jaar lang onſchuldig gevangen hield.* 3. *Dat hy Velzens vrouw zou verkracht hebben, door weigering van zijn hoer te trouwen; of hy uit eigen ſpijt, of door ophitzing van zijn boel tot deze onteering gekomen is. Wie de zelve zou mogen geweeſt zijn. Alles met reden en tegenreden overwogen, en met de zangvaarzen van P. C. Hooft, in plaats van 't out liedeken beſlooten.*

DE vinnigſte tegen Graaf *Floris* zoo in zijn vangen, als ombrengen was Heer *Gerart van Velſen.* Wat oorſaak hy hier toe had, is niet ſeer klaar, en wort van veel Schrijvers onderſocht, maar niet duidelik uitgevonden. *De groote Hollanſe Kronijk* zeit aldus: *Onder andere des Graafs oude Ridderen, was een genaamt* Gerart van Velſen, *daar groot verdriet of quam, als gy zult hooren; Door raad van ſommige Heeren, had* Graaf Floris *den broeder van dezen* Heer Gerart *doen onthoofden: en hielt* Heer Gerart *zelf, by na een geheel jaar gevangen: maar de zaak wel ondertaſtende, bevont hy in der waarheit, dat* Heer Gerart *ontſchuldig was, van 't geen hem opgeleit wierd, dieshalven de* Graaf *hem zeer verheeven heeft, boven andere Heeren, om hem weder tot zijn vrientſchap te trekken.* Doch ſeker out boek, in rijm op parkament geſchreven, op den ſelven trant van *Melijs Stocks* Rijm-kronijk, ſeit, dat het Heer *Velzens* Neef was, *Jan* genaamt, *a* en dat hy gedoot wierd, om dat hy te Leiden voor 't recht ſtaande, yemant doot ſloeg, en den rechter ſelfs mede wonde. Dit ſijn zijne woorden, die Heer *Harman van Woerden*, den gevangen Grave *Floris* toe duuwt.

Maar dat gi Janne *namet 't leven,*
Geerarts *Neve*, van Velzen *hier voren,*
Dat zal u doen die meeſte toren.
Harman, *ſprac die Grave ſaen,*
Dat was om dat hi over daet dede,
Hi ſloeg enen doot binnen vrede,
Te Leiden voor mynes Rechters oogen:
Die Rechter moeſt ooc gedogen,
Die van hem eene wonde ontfinc,
Had u wonder, dat men ne vinc
En daar over rechte, alſt ſchuldig was.

Niet lang daar na vervolgt de ſelve Rijmer, doende d'Heer *van Woerden Gerart van Velzen* (tot de Manſlacht van Graaf *Floris* ophitzende) aldus toe ſpreeken:

Doet dat gi ſchuldig zijt,
Gerart van Velzen *ende wreket,*
Uwen Neve, dat mer af ſpreket,
Emmermeer van uwer wrake,
Dan mogedi irſt ſijn te gemake,

Geen andere oude Hollantſe Kronijkſchrijvers (mijns weten) maken hier van eenig gewag.

d'Andere oorzaak van Heer *Gerart van Velzens* haat tegen Graaf *Floris*, zou geweeſt zijn het verkrachten van Heer *Velzens* vrouw, de Dochter van Heer *Harman van Woerden.* Hier van vervolgt de groote Hollantſe Kronijk aldus: *De Graaf had een ſchoone Jonkvrouw tot een boel, Deze zocht hy* Heer Gerart *te geven tot een ge-echten Wijve; Maar* Heer Gerart *wildeze niet hebben, verſoeyende die onwaardiglijk, zeggende, dat hy des* Gra-

a P. Scriverius en andere ſeggen dat 'et zijn Broeder is geweeſt.

Graven *Hoer niet begeerde te trouwen. Daar de* Graaf *wederom uit toornigheit op antwoorde: En gy zult immers myn Hoer hebben*, Heer Gerart *sloeg des toornigen* Graafs *woorden in de wint, en heeftze niet geacht, en nam* Heer Harman van Woerdens *Dochter te Wijve*, Heer Gijsbrechts van Aemstels *Nichte. De Grave des te toorniger zijnde, zocht alle middelen, om tot zijn opzet te komen, en te maken dat* Heer Gerart van Velzen *by zijn Hoer sliep; tot dien einde, heeft hy hem in verre Landen, om eenige nodige zaken (alzoo hy een van zijn geheime raden was) voor hem te verrichten, verzonden. Onderwijl is den* Grave,*met weinig gezelschap, op 't huis te Kroonenburg, de Vrouw van* Heer Gerart *komen bezoeken, en heeftze aldaar verkracht.* d'Heer van Velzen *wederom t'huis komende, vont zijn vrouw mismoedig, die alle haar cieragien afgeleit hebbende, haar ongeval beschreide; Hy verstaande d'oorzaak van 't selve, zwoer by zijn Ridderschap, dat dit gewelt nimmermeer ongewroken zou blyven; en van dien dag af, quam* Heer Gerart *niet weder ten hove, overleggende dag en nacht, hoe hy deze laster en schoffeering wreken zou. Hier over ging hy te rade met zijn Wijfs Vader,* d'Heer van Woerden, *die ook niet vergeten kost, d'onteering aan zijn Dochter geschiet: Deze twee brochten* Heer Gijsbrecht van Amstel *(nu al heel out zijnde) mede daar toe, dat hy den aanslag op* Graaf Floris *ook toe stont. Petrus Schriverius*, in zijn aanteekeningen op *Out Batavia* verwerpt deze verkrachting volkomelijk, 't welk men aldaar kan na zien. Doch zeit ook met eenen, dat zijn voornemen niet en is, om den *Graaf* heel van overspel te zuiveren, alzoo der zulks yets onder schuilen kon. Maar in zijn *Toetsteen*, die hy daar na, over *'t Goutse Cronijkjen* geschreven heeft, begint hy te twijffelen; wy zullen zijn redenen hier na by voegen, Doch nademaal, geen van d'oude Hollantse Schrijvers, als de voornoemde groote, en dit *Gouts Kronykjen*, eerst aldaar gedrukt in 't Jaar 1478. van deze verkrachting gewach maken, (ten ware dat men wilde gelooven, dat het oude Liedeken, dat men zingt, *Hoe Gerart van Velzen Graaf Floris verriet*; ten dien tijde al gemaakt was, daar d'Heer *Schriverius* mede lacht: hoewel men aan de stijl en rijm van 't zelve genoegzaam speuren kan, dat het nu ten minsten wel ruym 150. Jaren out moet zijn,) zoo zullen wy eerst de woorden van 't voornoemde Kronijkjen hier laten voorgaan, zy luiden dan aldus: *Hier na* (te weten, na dat Graaf *Floris* Wijf *Beatris* gestorven, en tot *Reynsburg* in 't Klooster begraven was) *geviel't, hoe dat* Gerret van Velzen *mede te Hove was, met den* Heer van Woerden, *en met den* Heer van Aemstel; *En* Gerret van Velzen *had geen Wyf;* Graaf Floris *had een heymelijke boel, die hy* Gerret van Velzen *gevenwoude, daar* Gerret *op antwoorde, dat hy nimmermeer zijn Hoer nemen zoude; doe zeide* Graaf Floris, *Ik belove u, dat gy en zult geen Wijf hebben, ten zal mijn Hoer wezen. En alzoo gevielt. Daar zwoer* Gerart van Velsen, *dat hy geen kaproen op zijn hooft zetten zoude, ten ware gewroken; En zochte raat aan* Harman van Woerden, *en droegen over een, dat zy 't den* Heer van Kuyk *met den* Heer van Heusden *te kennen gaven, &c.* De redenen die d'Heer *Scriverius*, tot onwaarheit van deze verkrachting, in zijn out *Batavia* by brengt, zijn deze: Dat d'oude Rijm-kronijk-schrijver *Melijs Stocke* die zelf ten tijde van Graaf *Floris* leefde, hier geen gewach van maakt, ten ware dat men zijn woordeken *overspel* hier voor nemen wilde, 't welk hy klaar genoeg bewijst, dat alzoo niet verstaan moet werden, maar dat men volgens die Rijmers stijl en noch andere van sijne tijtgenooten, dit lesen moet, of'er stont *voorspel*, 't welk ook seker genoeg is. Maar in den genoemden Toetsteen die *P. Scriverius* daar na, over dit voorseide *Goutse Kronijkjen* geschreven heeft, staat hy zoo hart op dese zaak niet aan, seggende, dat in de zoen-brieven, die tusschen d'Heeren van *Aemstel* en *Woerden*, met Graaf *Floris* gemaakt wierden, en hier vooren verhaalt zijn, bevoorwaart wierd, *Dat deze Heeren geen kinderen mochten uithylikken, dan met believen van Graaf Floris. Gerart van Velzen* dan Heer *Harmans* Dochter ten huwelijk verzoekende, schijnt zulks by den *Graaf* afgeslagen, en hier uit na geduit geweest te zijn, dat hyze zelf tot zijn boel heeft willen behouden: Of hy ook naderhant de *Vrouw van Velzen* (nademaal 't huwelijk evenwel voortgegaan is) uit spijt niet beslapen kan hebben, zoo het gemeen gerucht is, kan men niet seggen. Kort hier na, gaet hy aldus voort: Al getuigt *Melijs Stocke* van geen overspel, 't staat te merken, dat dese *'s Graven* gunst genoot geweest is, als aan wien hy zijn werk, of een stuk daar van meynde op te dragen, ware Graaf *Floris* niet te vroeg, door de doot, hem ontrukt geweest. Dit zeit d'oude Rijmer in sijn Voorreden.

Dese

Dese [a] *pine ende dit gepens,*
Geve ic den Grave Florens,
Dat gi moget sien ende hooren
Wanen dat gy sijt gebooren;
Ende bi wat reden gi in hant
Hebt Zeelant ende Hollant,
Ende bi wat reden gi ook soect
Vrieslant dat u zeere vloect.

Hier uit blijkt dat dese Rijm-kronijk al begonnen was, eer dat Graaf *Floris Vrieslant* onder zijn gehoorsaamheit gebracht had. Hy eindigt in 't Jaar 1305. en besluit zijn werk, met een les aan Graaf *Willem de Goede*, als doen regeerende, zoo dat het niet vreemt is, dat dese Rijmer, al had hy van dese verkrachting geweten, daar van geswegen heeft, want weinig History-schrijvers vint men, die de Princen, waar onder, en in wiens tijden zy leven, niet ontzien, en hare en hun voorzatens loffelijke daden wijt en breet uit blasen, en de schandelijke verschoonen of verswijgen. De groote Hollantse Kronijk verhaalt dat doen *Gerart van Velzen* door de *Kennemers* en *Vriesen* van het huis *Kronenburg*, daar hy met andere van de t'saam-gesworene, na 't ombrengen van Graaf *Floris* op gevlucht was, af gehaalt wierd, zy hem deden seggen, voor al het gemeen volk, d'oorsaken en het waerom, deses verraats en jammerlijke doots. Alsoo seit den Stichtsen Histori-schrijver *Beka* mede, Gerart van Velzen, *zeide doe al de verraderye, van den begin tot den einde toe, openbaarlijk voor al het volk.* Dit volgende vers verhaalt 'er onsen ouden Rijmer af.

Nu hoort van de verraders fel,
Wat si dochten en wat si rieden,
Als men selve hoorde bedieden,
Geerart van Velzen den Moordenare,
Daar hy 's lyede openbare,
Hoe hi die moort eerst bedochte,
En hoe hy 't aen den anderen brochte,
En hoe hi begonden, sire daat.

By aldien *Gerart van Velzen*, nu gevangen, d'oorsaaken van des *Graven* gevangenis, en ombrengen voor alle het volk, in 't openbaar beleden en verhaalt heeft, soo moet men niet twijffelen, dat hy 't verkrachten van zijn huis-vrouw, soo hier iets aan is, verswegen heeft; en dat 'et alsoo onder de gemeene man gekomen is, maar misschien by veele niet aangenomen, en voor een verzierde oorzaak tot verdaediging van *Velzens* eer en gerechte wrake van hem gesegt wierd. Dat ook de Kronijk-schrijvers van die tijt, dit verduistert hebben, ontsiende Graaf *Floris* Zoon, *Jan* die na zijn doot als Graaf van *Hollant* hem volgde en zijn Neven na hem: Dat voorts het oude bekende Liedeken ontrent hondert jaaren daar na gemaakt zou mogen zijn, doen den haat op *Velzen* een weinig verstorven was, daar van sullen wy korts hier na iets verhalen. Maar merkt wel op 't geen in de Rijm-spiegel op Parkament geschreven, door een onbekent Rijmer hier vooren noch eens aangeroert, te lesen is, berustende in de Boek-kamer van d' Heer *P, Scriverius*, uit wiens Rijmen, die al immers soo krom zijn, als die van onsen *Melijs Stocke*, blijkt dat hy in 't Jaar 1295 te *Parijs* was, misschien in 't gevolg van Graaf *Floris*, en in 't Jaar 1315 te *Sichem* in *Brabant*, op welk jaar zijn Kronijk ophoud, soo dat hy ten tijde van 't ombrengen van Graaf *Floris* geleeft, en ook voor, en ook na die tijt geschreven heeft, loopende tien jaren verder als *Melijs Stocke*, dies mocht hy ook soo veel vryer, sijn gevoelen te kennen geven. Dit zijn zijne woorden, na dat hy gesproken heeft van den *Koning van Engelant*, dat de zelve de voornaamste aandringer van des *Graven* doot geweest zou sijn.

Ander seggen dat om een vrouwe quam,
Dat men hem sijn leven nam.
Daer hy met soude hebben te doene,
Die Wijf was een van sinen Baroene,
En datter die gene daar om lagen
Leiden, van die stont alle dagen.

De gevangenis en doot van Graaf *Floris* beschreven hebbende, knoopt dese volgende Rijmen daar noch achter aan, daar in men noch eenige beschroomtheit speuren kan.

Dus es die Grave bleven doot,
Dat was sinen vriende scade groot,
Aldus doent die Hollanders verstaen,
En die Vriesen ook sonder waen,
Enden en willen niet anders seggen,
Dat mer iet toe soude leggen,
Dat [b] *elre afyement quam,*
Dat haar Grave die doot nam.
Dan dit [c] *Ocsoen, en desen raat*
Alsoo alst hier geschreven staet:
En ic laet my ooc genoegen wel,
En strider niet tegen, al wist ic iet el.

Nade-

a Deze moeite en gedachtenis *verstaat dese* zijn Kronijk.

b Elders af yetwerts.
c Oorzaak.

Nademaal desen Schrijver of Rijmer dan in 't Jaar 1295. (dat is een Jaar voor Graaf *Floris* doot) en noch in 't Jaar 1315. in 't leven was, zoo gaat het immers vast en seker, dat 'er doenmaals van dese verkrachting ten minsten mompeling onder 't volk is geweest, en dat doen, of korts daar na het oude bekende Liedeken gemaakt mocht sijn, kan ook wel volgen, nochtans lachter *P. Scriverius* in sijne aenteikeningen op out *Batavien* wel hartelijk mede; en zeit daar by, *zoo het op die tijt gemaakt is, is den Auteur de zake luttel bewust geweest. I. Orlers*, Burgermeester der Stadt *Leiden* in sijn beschrijvinge des zelfs verhaalt, *dat hy van dit Liedeken een out af-schrift gezien had, komende meest met het gemeene, in zin en woorden over een, maar somtijts verschillende, en iet daar toe doende, en onder andere deze regel, het is bet geleden dan hondert Iaer*, verstaat, doen dit Liedeken gemaakt is. d'Heer *Scriverius* verklaart even te vooren, eer hy van dit Liedeken spreekt, dat de outste Kronijken die hy van dit verkrachten gelesen had, geen 200 Jaren out zijn, (*dat is nu* 250 *Jaren*) en dat de selve ruim hondert Jaren, na dat dese moort geschiet was, geschreven waren, rekent dat op, of na het jaar 1400. Maar die goede Heer verzint hem, ten zy, dat op die tijt doen hy de aanteikeningen op out *Batavien* eerst liet uitgaan, dat was in 't Jaar 1614 de voornoemde *Rijm-spiegel* by hem noch onbekent was. Doch of dese Kronijke alsoo lang naar den tijt van hare geschiedenisse geschreven waren, als de genoemde Rijm-spiegel niet en is, soo konnen sy daarom wel waarachtig zijn, want men bevint dagelijks met der daat, dat de onpartijdigste, en volgens dien, de sekerste Historien wel een halve eeuw en langer, na dat zy gebeurt zijn, eerst in 't licht komen. d'Oorsaak daar van sijnde, als geseit is, dat d'Histori-schrijvers dan meerder vryigheit hebben, en de Staten en Prinsen zoo veel niet hoeven te ontsien, veel min te vleyen, dan als de dingen korts te vooren gebeurt zijn. Ook heeft 'et tot dese tijden van Graaf *Floris* toe, *Hollandt* aan Kronijck-schrijvers ontbroken, maar *Wilhelmus Heda*, Kronijk-schrijver van *'t Sticht Utrecht*, die geleeft heeft in 't Jaar 1520. beschrijft de verkrachting wel duideleijk met dese woorden, sprekende van Graaf *Floris*, *Nam alterius uxorem violaverat*, dat is: *want hy had eene anderss huisvrouw verkracht.*

De nieuwe Schrijvers van onse Hollantse outheden zijn voor eerst de genoemde Heer *Scriverius*, wiens gevoelen wy, aangaande dese verkrachting, genoegsaam aangewesen hebben. *a*

Hier op volgt d'Heer *I. Pontanus*, onsen ouden Amsterdamsen Histori-schrijver, die van Graaf *Floris* sprekende, zeit, *dat na dat hy victorie op de Vriezen verkregen had, is door zijn eigen gebreken allengskens overwonnen geworden, en onmatig in hoererye, heeft mede, (zoo men meent) boelen, beneffens zijn huisvrouw gehouden, en daer toe de bedden van andere met overspel bevlekt, en dat niet alleen van den slechten volke, maar ook Edele Dochters en Vrouwen, 't zy met wille, of tegen wille tot oneerbaarheit gebrocht*; vorder verhaalt hy de verkrachting van de *Vrouw van Velzen*, en daar op volgende de doot van den Grave. *I. Reygersbergen* in zijn Kronijk van *Zeelant*, stelt de verkrachting aldaar mede, en voeg'er by, *dat* Gerret van Velzen Graaf Floris *diende, die hem belovende met de Vrouw, die hy hem toe leide, zoo veel goets te geven, als hy wenschen zoude, en hem overste maken van zijn hove.* Waar op d'antwoort van *Velzen* volgt, hier vooren verhaalt; Daer na vervolgt hy, *En als dit lang geleden was, nam* Gerret van Velzen *een Wijf, en toog woonen op* Kroonenburg. *Daar na zende* Graaf Floris *deze* Gerret van Velzen *in* Henegouwen *om een bootschap*; *En* Graaf Floris *toog tot* Gerrits Wijf, *en verkrachteze, &c.* Daar na volgt: *Dit was de principale oorzaak van* Graaf Floris *doot, &c.* Doch *Boxhornius* in zijn aanteikeningen over de zelve verwerpt het, en gaat voorts in zijn *Tooneel* of *Beschryving van Hollandt*, met diens Steden, als ook in zijn aanteikeningen op het Hollants Kronijkjen van *Veldenaar*, (die hier mede van zwijgt) alle desen aangaande, voorby. Maar ons eigen Lants Histori-schrijver *M. Vossius*, die het voor al betaamde, dese geschiedenis nauwkeurig t'onderzoeken, loopt daar aldus over heen. *Andere schrijven (* zeit hy *) dat Velzen, zonder van yemant aangeport te zijn, voorgenomen had, den* Graaf *om 't leven te brengen, alleenlijk om wraak over 't verkrachten van sijn Huisvrouw van hem te nemen: Doch nademaal niemant van al de Schryvers van die tijt, in*

Pontanus gevoelen van Graaf Floris.

Gevoelen van I. Reigersbergen daar over.

a „ De *Heer de Mezeray*, een der voornaemste Histori schrijvers van de Fransse „ geschiedenisse, zeyt 'er dit van. *Wat* „ *Floris, Graaf van Hollant aangaat, hy* „ *wiert om 't leven gebracht door een Edelman,* „ *wiens Vrouw hy geschonden had.*

in 't minste hier van eenig gewag maken, zoo is 't et buiten twijffel niet anders, dan een verziering, spruytende uit misverstant van 't woordeken overspel in de Rijm-Kronijk van Melijs Stocke. d'Heer *Vossius* heeft zig evenwel genootzaakt gevonden, iets by te brengen, waar door de verwoetheit van *Velzen* tegen den *Graaf*, (die boven alle d'andere t'zaamgezwoorene uitstak,) veroorzaakt wierd. Hier op zeit hy: *Hartog Jan van Brabant* en Graaf *Guye van Vlanderen verzochten raat en daad tegen* Graaf Floris *aan* Gerart van Velzen, *die by den* Grave *welgezien, en onlangs tot groote eer-ampten gevordert was, een man, bits en fel van gemoet, en tot alle schelmstukken vaardig, diens trouw en eedt zeer lichtstont, dewelke, door schoone beloften verlokt, als ook, om de doot van zijn Neef Ian, (die door* Graaf Floris, *om 't leven gebracht was,) te wreken, het feit aan nam.* Dus verre d'Heer *Vossius*; die *Gerart van Velzen* alhier slimmer uit maakt, als eenige van onze oude of nieuwe Kronijkschrijvers oit gedaan hebben, doch alzoo komt hy lichtst hier af. [a] Maar *Beka*, *Uitrechts* Histori-schrijver, spreekt tot lof van *Velzen* aldus. *Dominus Gerardus de Velzen miles egregius, & in omnibus laudandus præter in isto puncto*, dat is: *Heer Gerart van Velzen, een uitstekent Ridder, en in alles lof en prijs waardig, uitgenomen in deze zaak.* d'Heer *Scriverius* doet ons opening, wie deze schoone Jonk-vrouw of boel van Graaf *Floris* mach geweest zijn, die hy aan *Gerart van Velzen* te Wijve wilde geven: de Dochter, zeide hy, van Heer *Jan van Heusden*, daar by hy een Bastaert Zoon gehadt heeft, genaamt *Witte*, die d'eerste Heer van *Haemstede* in *Zeelant* was, gevende hun wapen noch te kennen dat d'Heeren van *Haemstede* uit de Graven van *Hollandt* en 't Edel huis van *Heusden* gesproten zijn. Want

M. Vossius daar over.

Scriverius van des Graven boel.

„ [a] Behalven *Wilhelmus Procurator* die „ op 't jaar 1296 't volgende seyt. *Ten tyden* „ *van* Graaf Floris *bloeyde heel* Holland *in* „ *gewenschte vrede, want wee den* Edelen *die* „ *iets tegens de* Gerechtigheit *voornam, soo ruste* „ *men met den* Leeuw *Konink der* Dieren *in* „ *zijn* Leger *met blyschap, en de* Vrede*: doch* „ *door de* Beer, *den* Wolf *ende de* Vos *wer-* „ *den listen gepractiseert : maar om dat haar de* „ *krachten ontbraken, sochtense haar loosheit* „ *machtig te macken, ende hem met veel laste-* „ *ringen en verkeerde practyken te verkleynen* „ *&c. Als dese* Graave *dan in* Vrede *sat, be-* „ *gonnen de voorsz.* Heeren *van* Aemstel, „ Woerden, *en* Velzen, *die wel* Ridders „ *van* Edelen *bloede waaren, maar wilde* Die- „ *ren in der daat, &c.*

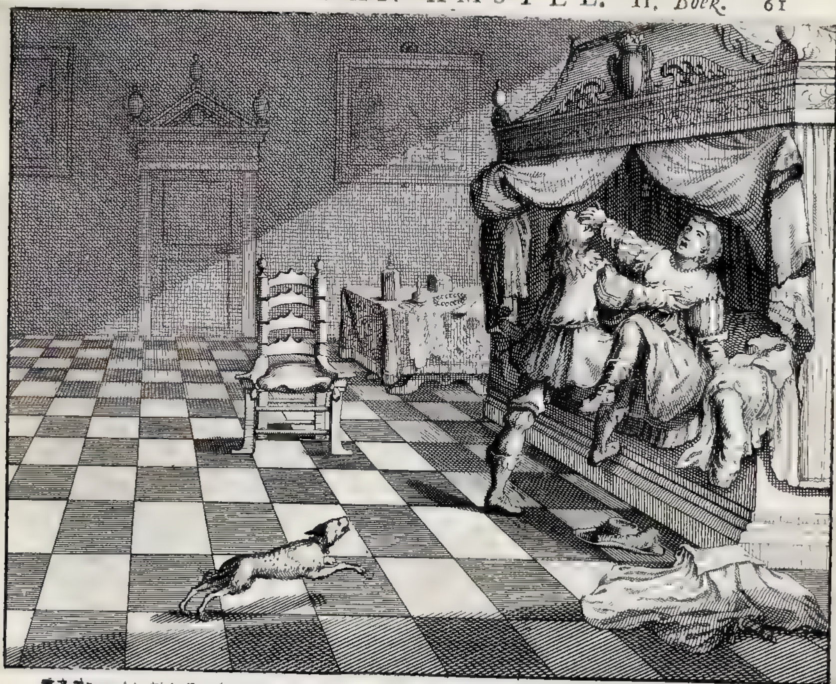
zy voeren van *Hollant* den Roden Leeuw die het radeken van 't huis van *Heusden* op zijn borst heeft. De groote Chronijk zeit, dat Graaf *Floris* twee Bastaert Zoonen had, als dezen *Witte*, d'eersten Heer van *Haemstede* in *Zeelant*, en *Willem*, beide *Ridderen*. Doch rept niet by wat Vrouw-mensch. *Scriverius* noemt de Dochter van *Heusden* ook niet by name, maar *I. Orlers* verhaalt in 't out afschrift van 't Liedeken, (hier vooren aangeroert) een regel gevonden te hebben, daar des *Graven* boel genoemt wort, *Isabel de schoone vrouwe.* 't Is wel te geloven, dat de *Graaf* deze Dochter van Heer *Jan van Heusden*, tegen wil en dank van haar Vader onteert, en tot zijn boel of byzit gehouden heeft, 't welk ook, als d'Heer *Scriverius* wel aanmerkt, hem moet aangeport hebben, om het met de t'zaamgezwoorene, tegen den *Grave*, te houden, want doen *Velzen* en *Woerden* in deze zaek eens waren, en by haar gekomen was den Grave van *Kuyk* van wegen den *Hartog van Brabant*, zoo namen zy den Heer van *Heusden* daar toe, dat de Rijm-kronijk, en andere van d'oude Histori-schrijvers getuigen met deze woorden:

Doe si des onder hen tween
Wel droegen over een,
Leiden si dit te voren doe
Den Heere van Kuuk, *die nam daer toe*
Den Heere van Heusden, *Heeren* Janne,
Die worde te raden daane &c.

Wy komen dan eindelijk tot onzen doorluchtigen *Hollantsen Poeet* en Histori-schrijver, den *Ridder P. C. Hooft*, Droft te Muiden, &c. die zijn Vorstelijk en staatkondig Treur-spel van *Gerart van Velzen*, en doot van Graaf *Floris van Hollandt*, op de verkrachting van de *Vrouwe van Velzen* geheel gegrontvest heeft. Hy voeght daar by, dat Graaf *Floris* boel, uit spijt, om dat zy van *Gerart van Velzen*, als een Hoer uitgemaakt, verworpen en afgeslagen wierd, den *Graaf* tot deze verkrachting, gestadig ophitste. Wy zullen zyn vaarzen, die hier toe dienen, op de behoorlijke plaats invoegen, en besluiten dit hooftstuk met zijn *Rey der Amstellantse Joffe-ren*, in plaats van het out Liedeken, dat in veel deelen hier mede over-een-komt, ja verscheiden van de zelve vaarsen begrijpt zonder af- of toe-doen; Deze Rey die d'omstandigheit der verkrachting, klagender wijs verhaalt, komt zingende of spreekende aldus op 't Tooneel.

P.C. Hooft over de zelve zaken.

Wie

WIe zal in Prinſſen dienſt voortaan,
Zig quijten vroom, oprecht en haylig?
De beſten 't booſte loon ontfaên,
De trouw, (helaas!) is nergens vaylig.
De Velzer Heer ver uit ſijn lant,
Lag onder onbekende daaken,
Als nijver, nechtig, trouw gezant;
En dreef de Graaf van Hollants zaaken.
Om 't voordeel zijns Lantsheeren, liet
Hy 't zoete ſlaapen alle nachten;
Zijn nieuwe bruidt had hy 'er niet,
Die hem zijn zorgen kon verzachten.
Ach! geen vermoên, dat ouwde haat,
Hem had zoo verre doen verzenden,
En midler tijt, met euv'len raat,
De Graaf zijn eere zocht te ſchenden.
O Konings Zoon, zoo wijt vermaart,
Wat oorzaak had uw onbezweeken
En moedig hart, van eedler aart,
Met zoo verwoet een brant ontſteeken?
Dat was een antwoort al te ſtraf,
En qualijk op zijn hooſſch behouwen,
Dat d'al te ronde Ridder gaf,
Toen gy hem vergd' uw' boel te trouwen.
Dat ik (God ly' het nimmermeer)
Zy tegens die ſchant opgewaſſen;
Sprak Velzen tot zijn landesheer,
Uw ſleete ſchoen mijn voet niet paſſen.
De Graaf verbeet zijn leet, tot dat
Men d'adelijke Maagt van Woerde,
In ſtaatlijk zelſchap, uit haar ſtadt,
Voor Vrouw op 't huis te Velzen voerde.
Toen raakte, door verſpeete ſmart,
De Vorſtelijke Boel aan 't raazen;
En heeft het ſmookend vyer, in 't hart,
Weêr door zijn ooren, opgeblaazen.
Hoe zelden zal, in Minnegloedt,
Den mont die ſmeekt, zijn beede miſſen;
En ghy hovaard, en overmoet,
Hoe kunt ghy 's menſchen bloet ophiſſen?
De Graaf reet heen na 't Slotelijn
Dat in 't geboomt verſchuilt zijn krumen,
Daar Hollant op ſijn ſmalſt mag zijn,
En krimpt voor 't ſtuiven van de Duinen:
Duinen die by verwaayt onweêr,
Met gront met al, de vruchten ſnoepen,
Als de Noortzee en Wijkermeer
Zig met oneve keel beroepen.
Vrouw Machtelt a *ſtaakt haar naaldwerk knap*
Als ſy die tijding heeft vernomen,
En daalde van de wenteltrap,
Om haar Lantsheer te moet te komen.
Nieus van u Man, mijn Nicht, zeit hy
Niet lang ghy ſpaanen ſult uw minne;
Ley my daar 't is om ſpreeken vry.
Zy gaat. hy volgt ter kamer inne.
Mits dat de grendel gaf een kras,
Hoe zeer ontſetten ſich haar leden;
De Graaf die wert gewaar wel ras,
Dat woorden daar geen proef en deden.
Zy riep zoo luit: kracht en gewelt;
Wat maakt ghy, eedle Landesheere;
Waar daar een man op my geſtelt,
Ghy zoud hem met u ſwaart af keere.
Hoe zy meer riep, en kermt, en bad,
Hoe dat hy dwong en drieſchte grover;
Tot dat d'heilooſe luſt was zat,
En gaf zijn hart der wroeging over.
Nu, ducht ik, brouwt de wraak verſteurt,
Den gantſchen lande quaat met hoopen.
O Godt! wat d'Overheit verbeurt,
d'Onnoz'len al te dier bekoopen!

a Van Velzen.

Van de gevangenis van

FLORIS de V.

GRAAF van HOLLANT, &c.

SESTE HOOFT-STUK.

Kort inhoud.

Vyanden en Haters van Graaf Floris in 't kort aangewezen, en oorzaaken waarom. Redenen waarom veele dezen aanslag wisten en niet ontdekten. Jan van Renesse openbaart het aan zijn dienaars. De Koning van Engeland drijft d aanslag voort door den Hartog van Brabant en Grave van Vlaanderen, die Gerart van Velzen hier toe eerst aanzoeken, de welke het aanneemt, en openbaart aan zijn Schoonvader, Harman van Woerden, die het mede toestaat, d'Heer van Kuyk werkt hier in als Gezant, en geeft het te kennen aan Heer Jan van Heusden, die ook in het verbont treet. Gijsbrecht van Aemstel is een van de leste, die 't stuk bekent gemaakt, en ook niet als op 't laatst hun uiterste oogwit ontdekt wierd, redenen waarom. Vaarsen van Vondelen, als ook van P. C. Hooft, hier toe dienende. Eerste by een-komst der t'zaamgezworene tot Bergen op-Zoom, wat aldaar verhandelt is. De tweede tot Kamerik, daar besloten wierd, Graaf Floris in Engeland gevangen te brengen. En zijn Soon Jan in zijn plaats te huldigen. Den ouden haat van Woerden en Aemstel tegen d Heeren van Zuylen wort opgekrabt, en Graaf Floris ten zwaarsten aangebracht, die, om deze Heeren te verzoenen, na Uitrecht reyst. Ontfangt onderwegen een ontzegbrief van d'Heer van Kuyk, door een Paap, daar hy mede lagt. Graaf Floris neemt Heer Wolfaert van Borsselen weder in genade. Verzoent de twistende Heeren, wort door een Vrouw bedektelijk gewaarschouwt. Acht het niet. Is met zijn Heeren vrolijk, gaat slapen, wort van Aemstel geweckt, doet een dronk met hem. Rijt uit op de Vogel-vangst, wort gevangen, en op 't Slot te Muiden gebracht, daar hem alles verweten wort. Vaarsen van d'Heer Hooft, hier toe dienende. Graaf Floris wort geboeit.

1296.

IN 't voorgaande Hooft-stuk is verhandelt alle het gene dat oorzaak gegeven heeft, tot de gevangenis en doot van Grave *Floris*, immers, zoo veel men uit d'oude Hollandse Kronijken heeft konnen naspeuren. Om nu vorder tot de daat zelve te komen, sullen wy eerst alle zijn haters, en die na zijn ondergank stonden, (zoo veel bekent zijn,) hier na malkanderen opstellen, en yder zijn oorzaak die zy daar toe hadden, en hier voor en in 't breede verhaalt zijn, in 't kort aenroeren. Deze waren dan

Voornaamste vyanden van Graaf Floris.

Eduardt, Koning van Engelant; om dat Graaf Floris 't verbont tusschen hun beiden opgerecht, gebrooken, hem afgegaan, en zijn vyant, den Koning van Vrankrijk toegevallen was, en zig met hem verbonden had.

Jan, Hartog van Brabant, om dat hy de borgtocht voor Graaf Floris, aan Guye, Graaf van Vlaanderen had moeten betalen,

Guye, Grave van Vlaanderen; een oud vyant van Graaf Floris, tegen wien hy verscheide maal, zeer ongelukkig geoorlogt had, en ook gedwongen was geweest van 't recht, dat hy op Zeelant meende te hebben, afstant te doen, &c.

Jan, Vryheer van Kuyk; door opstoken van den Hartog van Brabant.

Willem, van Mechelen, Bisschop van Uitrecht, Neve van Graaf Floris, die niet lang voor des Graven doot eerst Bisschop geworden was, hy hielt zig stil, tot de doot van den Graaf, toen maakte hy gants Vrieslant, tegen Hollant oproerig.

De bovengenoemde waren alle Uitheemse Heeren, nu volgen de Inheemse, zijnde Vassalen, en Onderzaten van Graaf *Floris*.

Harman, Heer van Woerden, om dat de Graaf den Bisschop van Uitrecht tegen hem geholpen had, het Slot Montfoort afgenomen, en als balling, buiten lants had moeten swerven, ook zijn dochter, d'Heer Velzens vrouw verkracht had,

Gijsbrecht, Heer van Aemstel; om de zelve oorsaken als den Heer van Woerden, want hy in d'oorlog tegen den Bisschop zijn makker had geweest, 't Slot Vredelandt aan Graaf Floris moeten overgeven; en van hem eenige Iaren, benevens zijn broeder Arnolt, gevangen wierd gehouden.

Jan, Heer van Heusden; om dat Graaf Floris zijn dochter tot zijn byzit of boel gemaakt had.

Gerardt

Gerardt van Velzen, de felste en bitterste vyandt van Graaf Floris; om dat den Graaf, zijn Broeder of Neef, door 't gerecht, had laten dooden, hem zelfs een jaar lang onschuldigh gevangen gehouden, en zijn Huisvrouw verkracht had.

Wolfert van Borsselen, ook genaamt, van der Veere, door dien hy in die Stadt veel te zeggen had, volgens het zeggen van de Rijm-kronijk; om dat hy van Graaf Floris uit Zeelant gebannen was geweest.

Jan van Renesse, die met de voornoemde Borsselen een aanstoker van den Vlaamsen oorlog was; hy poogde zig zelven daar na by tijde van Graaf Ian de Tweede, van deze daad te zuiveren, doch de getuigen, die hy hier toe verzocht, weigerden de brieven met zegels te bekrachtigen.

Arendt van Benskop.

Gerardt van Kraeyenhorst.

Willem van Teylingen.

Willem van Zaanden.

Kostijn van Viternesse, Boternisse, zeit de Rijm-kronijk.

Aluwijn zijn broeder.

Hugo van Barlandt.

En voorts meest alle den Hollandtsen en Zeelandtsen Adel, waren Graaf Floris hatende, om verscheiden oorzaaken die hier vooren aangewezen zijn, als mede dese volgende:

1. *Om dat hy zyn moey Alijt met haar kinderen uit den lande verdreef.*
2. *Om dat hy den Adel wilde besnoeyen van haar vryigheit.*
3. *Om dat hy die verkleint had, met het Ridderslaan van 40 Boere kaerlen.*
4. *Om dat men hem na gaf, dat hy de landen aan Vrankrijk had willen brengen.*

Het is ook zeker, dat 'er veele meer als hier bekent staan, van dit stuk geweten hebben, die evenwel hier niet hantdadig aan hebben willen zijn, maar 't zelve met goede oogen aansagen, om haar, na de goede of quade uitkomst, te openbaaren, of stil te houden: Ook zijnder wel eenige geweest, die het niet wel aanstont, maar evenwel niet uitbrengen dorsten, ontziende, 't groot getal der t'zaamgezwoorene en de machtige Princen, die daar mede aan vast waren, want had dit stuk uitgeborsten, zoo had het gantse lant hol over bol geraakt, en d'Uitheemse Vorsten, hier boven genoemt, zouden de t'zaamensweerders te hulp gekomen hebben: ook zijnder veel onder geweest die 't uiterste oogwit der t'zaamgeswoorene niet ontdeckt was.

Ian van Renesse, klapachtig.

Ian van Renesse, klapachtig in den aart maakte dit stuk aan eenige van zijn Dienaars bekent, 't welk d'andere t'zaamgeswoorene vernemende, hebben door giften en schoone beloften de zelve bewogen, om alles stil te houden, en daar over besloten, de zaak, soo veel mogelijk was, te verhaasten.

Koning van Engelant, de machtigste aandryver.

Den Koningh van Engelant was den machtigste aandrijver, maar hy werkte door den *Hartog van Brabant*, en den *Grave van Vlanderen*, die, hy wel wist vyanden van Graaf *Floris* en van *Hollant* en *Zeelandt* te zijn; als ook dat zy als nageburen, des staats gelegensheit, de gemoederen en genegentheden, van grooten en kleinen van desen lande, best bekent waren. Deze konden geen bequamer van alle d'ingezetene vinden, om hun zaak d'alder-eerste t'openbaren als Heer *Gerret van Velzen*, want die wisten zy, dat op verscheide manieren van Graaf *Floris* gehoont was. Doch nu wederom by hem verheven, en aenzienlijk in zijn Hof, 't welk zy achten tot dese aanslag seer dienstig te zijn.

Hy, die slechts naar gelegentheit, om zig van den Grave te wreken, alleenlijk wachte, nam dit stuk, zonder eenig bedenken, ten eersten aan, 't selve aanstonts openbarende, aan zijn schoon-vader, d'Heer *Harman van Woerden*, die hy wel wist dat in 't bysonder, en benevens hem zelf, door Graaf *Floris*, gehoont was. Deze beloofde mede dit te helpen uitwerken.

Van Velzen, en Woerden bewegen andere.

Den *Hartog van Brabant* en *Grave van Vlanderen*, door de vaste toesegging deser twee Heeren, van haar versekert sijnde, gebruiken den Heer van *Kuyk*, die als een Gesant, in dit stuk, over en weder voer. Hy geeft het, met goetvinden van *Velzen* en *Woerden*, te kennen aan *Ian*, Heer van *Heusden*, die, overmits den hoon, dewelke de *Graaf* hem aangedaan had, met zijn dochter tot zijn Hoer te gebruiken; straks op hun sijde viel. Dese vier voornoemde Heeren, zijn d'eerste t'zaamgeswoorene tegen Graaf *Floris* geweest. Volgens 't seggen van de Rijm-kronijk, wiens vaarsen hier toe dienende, in 't voorgaande Hooftstuk sijn verhaalt. De rest der t'zaam-gesworene, hier vooren genoemt, hebben zy daar na zoo nu en dan, mede aan haar zijde gekregen.

d'Heer *Gijsbrecht van Amstel* is een van de laatste geweest die dese t'zamensweering ontdekt is; want alhoewel hy, soo

sommige meenen, den Oom was van Heer *Velzens* vrouw, en dienvolgende, een van de naaste en eerste had behooren te zijn, aan wien dit stuk ontdekt most worden, zoo hebben d'eerste aanleggers dit ongeraden gevonden, door dien haar zijn sachtsinnigen aart, en verre insichten, in staats zaken wel bekent waren, daar door hy niet lichtelijk, tot eenige rukkeloosheit kon gebracht worden: dit volgende, zeit 'er de groote Kronijk af.

Van Amstel, een van de laetste mede t'zamen-sweering:

Dese twee brochten Heer Gijsbrecht van Amstel, *die een slecht out man was, daar toe, dat hy mede verwilligde en raat gaf. tot 'et verraat des Graven van* Hollant. Behalven dit, hebben zy hem het uiterste oogwit van hun aanslag noit te kennen gegeven, wel wetende, dat hy als dan tot het vangen van den Grave niet geholpen zou hebben. De zelve groote Kronijk zeit ook daar na, als hy verhaalt, dat *d'Heer van Woerden* na't ombrengen des *Graafs* uit den lande most vluchten, aldus: *Desgelijks Heere Gijsbrecht van Amstel, die van Gerret van Velzen bedrogen en verleit was, &c.* Onsen Nederlantschen *Poeët I. v. Vondel* geeft dit ook te kennen, aldaar hy Heer *Gijsbrecht van Amstel* in zijn Treurspel aldus klagende, hem zelf doet ontschuldigen.

VanVelzen: enWoerden misleiden hem.

- - - - - - En delven al mijn Eer
In eenen poel, tot wraak van Floris hunnen Heer,
Om wiens vervloekte doot ik lijde zoo onschuldig
Als ymant lijden mag, doch draag mijn kruis geduldig,
Of soo ik schuldig ben, en heeft het my gemist,
't Is uit onnozelheit, en zonder erg of list.
Neef Velzen lang getergt, van eyge wraak geprikkelt.
En Woerden hebben my hier listig in gewikkelt.
En 't schoonste voorgestelt, en eerst, de zaak verbloemt.
Met wonderbaren glimp: maar 'k heb hun wit verdoemt.
Zoo dra als ik verstont, hoe grof zy zig vergrepen,
Met den gevangen Graaf naar Engelandt te scheepen.
En sloeg dien voorslag af, ten besten van 't gemeen,
En riet de Ridderschap en al de grootesteen
Te roepen, om den Vorst zijn moetwil te besnoeyen,
En geen Uitheemse macht, noch Koningen te moeyen.
Noch Overzees gewelt te halen in het lant,
Veel min het Hooft des lants te helpen aan een kant.
Waar uit een springvloet is van swarigheidt gesproten.

d'Heer Ridder en Drost *P. C. Hooft* doet *Gerart van Velzen* in zijn meer-genoemt Treurspel ook aldus spreken:

't Was wel, dat wy den gront voor Aemstel eerst verswegen,
Wy hadden anders hem niet in 't verbont gekregen,
't Is quaat yet aan te slaan met nauw gezette lien.

Daar na doet hy de Rey der *Aemstellantse Jofferen* aldus singen.

O! Gijsbrecht, waerdig Heer van onsen Vaderlande,
Wijs, goedertieren,
Die daer den klaren Aemstel met sijn groenen rande
Hebt te bestieren:
Hoe is ook d'aanslag u bedekt gehouwen?
Hoe zijt gy ingeleyt,
Door uw trouhartigheyt,
En goet betrouwen.

Een weinig verder vervolgen de zelve.

Neemt Aemstel uit hun rot,
Wiens wit zal liefde tot
's Lants welvaart heeten?

In de volgende zang singen zy, tot lof van haren *Heer* onder andere dit vaersken mede.

De lof-krans groenens nimmer moê,
Die komt het hair der zulken toe,
Die 't al, voor 't algemeene wagen:
Gelijk den Heer van Aemstel tracht,
Hoewel zijns selfschaps overmacht,
Hem let zijn voorstel te bejagen.

't Is te vermoeden, dat zy *Aemstel* hebben ingewikkelt op 't voorgeven, dat men, (als den Graaf gevangen was) al den Adel zou beschrijven, om als dan gesamentlijk, by manier van verdrag, of anders door bedwang, den *Grave* in zijn dertelheit en vertreding des Adels te besnoeyen, en in te toomen. Maar d'eigen wraak van 't meeste deel der t'zaamgeswoorenen speelde hier dapper onder: 't welk d'Heer van *Aemstel* al te spade, en na des *Graven* gevangenis eerst gewaar wierd. d'Onbekenden Rijmer van de meer-genoemde Rijm-spiegel, zeit 'er dit volgende van, ter plaatse daar Heer *Harman van Woerden* den Grave gevangen neemt,

Die Heer van Amestel quam alzo boude,
Ende sprac of hys en wiste niet,

Her-

Herman, wat hebdi hier hier bespiet?
Heer, dat ik u lange heb geseit,
Nu mogedi ende ik onse leit
Op hem wreken t'onsen wille.

Hoe dat Heer *Gijsbrecht van Amstel*, op 't huis te *Muyden* met den gevangen *Grave* komende, zich vorder hier in zou mogen gedragen hebben, zal hier na, op zijn plaats, door de vaarsen van d'Heer *P. C. Hooft*, aangewesen worden.

't Zamengezwoorene, eerste by-een-komste tot Bergen-op-Zoom.

d'Eerste by-een-komst van de hoofden deser t'zaamgezwoorene was tot *Bergen-op-Zoom.* Dit had de naam dat aldaar een dootslag zou versoent worden, daar niet aan was. d'Heer van *Kuyk* beloofde hier uit den naam des *Hertogs van Brabandt*, (wiens goede wille en hulp tot uitvoering van dit stuk, tegens den Grave van *Hollant* hy haar verzekerde,) *dat den Koning van Engelant en den Grave van Vlaanderen benevens hem hier in eenstemmig waren, en deze zaak met raat en daad zouden helpen uitvoeren en behulpzaam zijn.* Hy voegde hier noch by, *dat zy niet behoefden te vreezen, (alzo hy daar wel af verzekert was) dat Jan des Graven zoon, nu in Engelant zijnde, hun geen van allen hier om zou haten.* Dit wierd alzoo, tot nader tijding uit *Engelant* komen zoude, aangenomen en vast gestelt.

't Tweede by-een-komen, tot Camerick.

Korts hier na is 'er een zamen-komst tot *Camerick* aangestelt. Aldaar verscheen uit den naam des *Konings* van *Engelandt* den *Bisschop* van *Durham*, en twee Raatsheeren van wegen *Guye, Grave van Vlaanderen*, met den Heere van *Kuyk*, door last van den *Hertog van Brabant.* Noch voegt 'er de Rijm-kronijk eenen *Robbrecht* by, die mede aldaar te raden was gekomen, of door yemant anders, zijn toestemming of raat daar toe gezonden was, maar wie dit mag geweest zijn, is onzeker, ten ware men denken wilde, dat 'et Heer *Robbrecht van Artois* had mogen zijn, de Neef van Graaf *Floris*, die hy te voren tot *Bergen in Henegouw* op zijn ontbodt, had wezen bezoeken, gelijk d'oude Rijmer verhaalt, en doet 'er toe, dat hy niet weet, wat zy daar deden, maar dat hy zijn Neve Grave *Floris* wilde zien, en dat zy van haar dingen spraken, en eindelijk met goeden vrede van malkanderen affcheiden. Zoo dat men hier uit niet vinden kan, waar door zijn haat tegen Graaf *Floris* zou mogen zijn ontstaan, of hy most door den *Hartog van Brabant*, of Grave van *Vlaanderen* hier toe verleit geweest zijn. Maar waarschijnelijker is 't, dat deze *Robbrecht* geweest is, de Zoon van Graaf *Guye* van *Vlaanderen*, de Broeder van Graaf *Floris* gemaalin, doch van hem zal hier na breeder gesproken worden. Alhier zijn dan by dese, verscheide der t'zaam-gezworene verscheenen, waar onder Heer *Gerart van Velzen* mede was, en wierd besloten, *Dat men den Grave van Hollant zou vangen, en levendig aan den Koning in Engelant overvoeren, die hem zijn leven lang, gevangen zou houden, en daar op Jan des Graven Zoon, die aan den Koning van Engelants Dochter getrouwt was, aanstonts in Hollant brengen, den zelven de heerschappy zijns vaders over geven, en als hun wettige Graaf inhuldigen.* Met dit besluit is yder zijns weegs vertrokken.

Om nu desen aanslag gaande te maken, wierd 'er een ouden haat, die tusschen d'Heeren *Amstel* en *Woerden*, en die uit het *Sticht Uitrecht*, *van Zulen* genaamt, langen tijt gewrokt had, doch nu al in 't vergeet-boek gestelt was, weder op gekrapt. d'Heer *Vossius* in zijne *Annales Hollandiæ*, meint, dat dit maar een gemaakt werk was, daar nochtans onzen ouden Rijmer *Melijs Stocke* hier van met groote zekerheit, tot twee maal toe, is schrijvende. Doch dit zy zo 't wil, eenige van de t'zaamgezworene brochten dezen twist Graaf *Floris* ten zwaarsten aan; hem ernstelijk vermanende, dat dit haastig diende by geleit te zijn, alzoo hier uit een binnenlantschen oorlog te vreezen stont, Maar hun oogwit was eigentlijk om de *Graaf* hier door uit zijn lant, in het *Sticht*, en binnen de Stadt *Uitrecht* te krijgen, gelijk ook geschiede. Den *Grave* hield zich te dezer tijt op zijn *Vorstelijk Iachthuis*, de *Vogelzang* genaamt, dat hy zelfs in den *Haarlemmer-hout* had laten bouwen, alwaar hy zomtijts gewoon was te vliegen en jagen, en met Adelijke Heeren en Jofferen Ridderlijk spel te oeffenen. Hy begeeft zich dan, hier over min of meer beducht zijnde, naar *Uitrecht*, doch onderwegen wort hem een Brief behandigt door een Paap, deze quam van den Heer van *Kuyk*, die zoo stout en moedig was, dat hy den *Grave* hier mede ontzeide. De Rijm-kronijk noemt dit *des Heeren van Kuyks behendighede*, en voegt 'er by, dat niemant van d'andere t'zaamgezworene dit dede, dan hy alleen. De brief hield in, *Of 't gebeurde, dat ik ter Heeren rade ging, daar door u eenige schade aan lijf of eere mocht komen te ontstaan, zijt verdacht, dat ik het u hier mede verklare. Voorts gedrage ik my, aan 't geen u deze Paap zeggen zal.* Graaf *Floris* ontzette zich zeer weinig in

Voorslag om de Graaf in 't net te krijgen;

Hem wort een brief behandigt.

't lezen van desen ontseg-brief, maar riep al lachende overluit, *waar zal ik nu blijven, en wat zal ik eeten? den Heer van Kuyk ontzeit my den Vrede, en wil my uit mijn lant verjagen, maar ik denk dat'er als dan naulijks ymant in zal blijven.* Hy riep de *Paap* by hem, die vol angst en schrik scheen, 't zy dat hem d'inhoud des briefs onbekent was, of dat hy van de t'zamensweering wist, en vreesde ontdekt te zijn, doch de Graaf zeide, *Heer, vreest niet, u sal niet misschieden, zegt stoutelijk u bootschap; Ik zal u in zekerheit wederom laten keeren.* Maar de Paap wist hem niet bysonders anders te seggen, dan in d'ontseg-brief geschreven stont. Dies liet men hem vertrekken, daar heenen hy wilde, met goed geleide bewaart, ter plaatsen toe, daar hy sich self genoegsaam vry en versekert achte. Wat d'Heer van *Kuyk* hier mede in't zin had, is bedenkelijk. Graaf *Floris* vervorderde sijn reis na *Uitrecht*, niet vermoedende, dat hem yemant in zijn lant, (daar hy 't *Sticht Uitrecht*, in dese gelegentheit al mede onder rekende) in 't minste yet beschadigen konde; te meer, dewijl hy altijt met een tamelik sterk getal sijner goede vrunden, soo hy meinde, verselt was. Zoo haast was hy niet binnen de Stadt *Uitrecht* gekomen, of wierd ontmoet van Heer *Wolfaert van Borsselen*, ook genaamt van der *Veere*, die, als een aanstoker des *Zeelantsen Adels*, tegen den *Grave*, daarom uit zijne landen verbannen was, als hier voor gezeit is; Hy was na-Neef van Graaf *Floris*, en nu mede een makker der t'zaam-geswoorene geworden. Dese aan Graaf *Floris* ootmoedig vergiffenis van sijn bedreven misdaden versoekende, verkreeg de zelve, door d'ingebooren zachtzinnigheidt en mededoogen des *Graafs*, en om dat hy hem, ter oorzaak des namaagschaps te meer vertrouwde, wierd daar-en-boven tot een van zijn vrienden aangenomen, biedende ook aanstonts zich selven aan, om een middelaar tot verzoening der on-eenige Heeren te verstrekken.

Wort tot Uitrecht door van Borsselen bejegent.

Graaf *Floris* leide alle zijn gedachten te werk, om deze twistende Heeren te vereenigen, daar toe had hy alle die daar aan vast waren, beschreven; zy quamen ook van beide zijden, en het duurde al eenige dagen, eer de verzoeninge gevonden kon worden, maar wat deze twist in zich selven was, kan men niet uit vinden. Het schijnt, dat het eindelijk met gelt konde goed gemaakt worden, waar over den *Grave* d'uitspraak dede, die ook (om dat hy, die gene, die geven most, tot zoo veel niet brengen kon, als d'ander hebben wilde,) van sijn eigen goederen daar by leide, en dit alles om den Vrede in zijn lant te onderhouden. En om dat d'Heer *Vossius* dit een verzierden twist noemt, zullen wy eenige vaarsen uit onsen geloofweerdigen ouden Rijmer *Melijs Stocke*, hier byvoegen.

Doe beriet [a] *hi hem daar naar;*
Dat hi daer so lange lach,
Dat hi recht op eenen dach,
Sijn segg en seide van der soene,
Nu hoort, wat hi achte te doene,
Om dat hem dochte op die stont
Dat gelt te groot vijf hondert pont,
Gaf hi daer toe van sijnen goede,
Dat's hem te bet soude sijn te moede,
Ende te min soude beschelden,
Die die penningen soude gelden.
Doet was geseit ende gedaen,
Hiet hi [b] *staphans eten gaen.*

De groote moeyten en kosten, die de *Graaf* tot vereeniging dezer Heeren van *Amstel* en *Woerden* met die van *Zulen* aanleide, geven genoeg te kennen, dat dit geen verzierde oneenigheit is geweest, en dat de *Grave* van dezen twist niet alleen wel bewust was, maar hem ook veel daar aen gelegen liet zijn, dat die ter neder geleit worde. Ook zeit *Melijs Stocke*, en de Goutse Kronijk, dat den Heer van *Zuylen* en d'Heer *Gijsbrecht van Ysselsteyn* Capiteinen waren, voor 't Huis te *Kroonenburg*, daar Heer *Gerart van Velzen* met eenige der t'zaam-gezwoorene, na 't ombrengen van Graaf *Floris*, op gevlucht, en in belegert waren. By aldien dezen twist nu verziert had mogen zijn, zoo most d'Heer van *Zuylen* van de zaamenzweering mede geweten hebben, en volgens dien, is niet te vermoeden, dat hy *Gerret van Velzen*, met d'andere gevluchte op *Kroonenburg*, als zijn vyandt zoude vervolgen en helpen vangen, want *Velzen* (doen hy op *Kroonenburg* gevangen wierd, en alles voor den volke openbaar bekende, en 't gantse stuk verhaalde, met al die 'er aan vast waren) zoude als dan, hem meer beklapt hebben, uit spijt, als eenige andere, alzoo d'Heer van *Zuylen* hier door hem zelf van deze daat zou hebben zoeken te zuiveren, daar in tegendeel nu bleek, dat hy een vyant der t'zaem-gezwoorene wesen most. Doch dat d'Heeren van *Amstel* en *Woerden* de zeu

a Graaf Floris.
b Van stonden aan.

ſen twiſt zoo hart niet aangedreven zouden hebben, ten ware om daar door den *Graaf* in 't net te krijgen, dat konden wel zijn. Maar laat ons voortvaren, en vertellen, wat Graaf *Floris* dien morgen ontmoete, doen hem 't verraat bedektelijk te kennen wierd gegeven; Dit verhaalt, (onſes wetens) niemant van d'onde Schrijvers, als *I. Beka*, wiens *Latijn* het Kronijkjen van *Veldenaar* navolgt met deſe woorden;

Ende die Greve gink in den Dom te Kerken, ende nam mit hem een deel Ridders, ende daar quam een Wivekijn, alzoo dat God heur in ſeynde, ende gaf Greef Florens eenen brief in die hant, die hy ſinen Secrerarius dede leſen, daar in geſchreven ſtont aldus: Koninks kint Edel Prince, gedenkt, dat die geene die de Pſalm maakte, die Prophetierde, en ſeide aldus, [a] DIE MAN MYNS VREDES, DAAR ICK IN HOOPTE, DIE MYN SPYSE AT, HEVET GROOTE VERTREDINGE GEMAAKT OP MY. *Maar Greve Florens, die grootmoedig was, en achte op dat vaers niet, ende hielt hoge Feeſt, mitten Prelaten ende mitten Borgeren ter maeltijt.*

Door een Vrouw bedektelijk gewaarſchuwt.

't Is te vermoeden, dat dit *Wivekijn* van den aanſlag yets bekent moet ſijn geweeſt. Doch Graaf *Floris* ſloeg deſe waarſchouwing in den wint, en was des middags met alle ſijne Edelen en Ridders uitgelaten vrolijk, daar men den *Graaf* groot vermaak aan dede met lachen en boerten, ja meer als naar gewoonte, om hem alle argwaen, die hy door dit voornoemde briefken of anderſins mocht gekregen hebben, uit den hoofde te drijven. Dit zeit 'er de Rijm-kronijk van.

Hi deedſe alle met hem eten,
Bi ſire ziden waren geſeten,
Herman van Woerden en Heer Giſebrecht
Here van Aemſtel, die over recht
Altoos t' ſijnre tafelen ſaten,
En met hem dronken en aten.
d' Ander waren geſeten daer,
d' Eene voren, d' ander naer,
Als daer betaamden yegelijke.
Men at ende dranc blidelijke
Over al in den hove,
Die herberge was van goeden love:
Want een hooge avont was,
Was mens vele te blider das.

De maaltijt gedaan ſijnde, gink yder ſijns weegs, en de *Graaf* in ſijn kamer, om een middag-ſlaapjen. Terwijl ruſten hun de t'zaam-geſwoorene toe, met hare dienaars en wapenen, tot dezen aanſlag nodig, en reden uit de Stadt *Uitrecht* ter plaatzen daar zy haar lage leiden, uitgenomen Heer *Gijsbrecht van Amſtel*, die binnen de Stadt bleef, om een oog in 't zeyl te houden, en acht te nemen of de *Graaf* ondertuſſen ook gewaarſchout, of yet van den aanſlag ontdekt mocht worden.

Als d'Heer van *Amſtel* dochte, dat Graaf *Floris*, volgens zijn gewoonte, lang genoeg geſlapen had, ging hy in zijn kamer, wekte hem. *Dat en dorſte doen geen knape*, zeit de Rijm-kronijk. Graaf *Floris* ſprong uit den ſlaap, en vraagde, wie dat daar was? *Gijsbrecht* zeide *van Amſtel; Heer, gy ſlaapt veel te lang, 't is heel ſchoon weder, en 't velt is vol gevogelte, laat ons ten vederſpele rijden.* De *Grave*, die groot vermaak in de vogelvangſt nam, behaagde dit uittermaten wel, en zeide, *ik heb te lang geſlapen, roept my een knaap binnen*; d'Heer van *Amſtel* gink uit, en belaſte de Kamerling dat hy by zijn Heer zoude gaan, en zeggen, dat hy vaſt voor uit reet, de Graaf konde hem volgen, maar *Amſtel* wierd terſtont weder binnen geroepen, Graaf *Floris* wilde eerſt een dronk met hem doen, ter liefde en gedachtenis van *S. Geertruyt*. 't Is de pijne waert, om onzen *ouden Rijmer* hier van te hooren.

Door van Amſtel gewekt.

Drinkt een vrienden dronk met hem.

Die Grave ne ſweeg niet ſtil,
Hi ſeyde: Heer Giſebrecht, hier inne
Sel ic u ſinte Geerden minne
Geven, eer wi heenen riden.
Men brochte den wijn ten ſelven tiden:
Die Grave hiet ſchenken den wijn,
Ende ſeide: Drinct van der hant mijn
Sinte Geerden minne, ende vaert wel.

d'Heer *M. Voſſius*, die zijn Hiſtoriſe Jaar-boeken van *Hollandt* in de Latijnſe tale geſchreven heeft, en byſonderlijk in deſe geſchiedenis, de Rijm-kronijk navolgt, meint, dat de *Graaf* deſen dronk met *Amſtel* dede, om zijn gemoet te beroeren tot ontdekking, zoo der iets ſchuylen mocht, gelijk of de *Graaf* d'inhout van 't briefken, dat hem 's morgens van dat *Wivekijn* gegeven was, wederom indachtig worde, alſoo d'Heer *Voſſius*, de woorden *S. Geerden minne*, in zijn Latijn geheelijk hier op is duidende, gelijk of Graaf *Floris* hier mede wilde ſeggen - *Gijsbrecht, Ik heb mijn brandende liefde, daar ik u altijt mede gemint heb, niet konnen binnen houden of zy heeft u door een opentlijk bewijs-teeken bekent moeten werden, &c. Drinkt dan hier mede Floris hart en zin in,* die

[a] Pſalm 41. vers 10.

die gy alreede gantschelijk bezit. Doch onsen ervaren Heer *P. Scriverius* in zijn Toetsteen op 't Gouts Kronijkjen, lacht 'er mede, en zeit, dat *die geleerde Jongeling* hier in den dut is, alsoo hem de oude manier van op *S. Geertruidts*, *minne* te drinken (die hier *S. Geerden* genoemt wort) niet bekent is geweest. Dit was een over out gebruyk, onse Princen en Adel van hant tot hant toegekomen, oorspronkelijk van seker Abdisse des Kloosters te *Nivegella* in *Brabant*, *Geertruydt* genaamt, aldaar gestorven in 't Jaar 664. en onder de Heiligen gezet. Alzulken dronk wiert gemeynlijk in 't lest, of naar de maaltijt gebruikt, als men op 't scheiden stont, om malkanderen met de selve te bedanken, en welvaart volgens de vrientschap van *S. Geertruyt* toe te wensen, gelijk de voornoemde *Scriverius* 't selve aldaar breeder verhandelt. Wy komen dan weder tot onse historie.

d'Heer *Gijsbrecht van Amstel* reet, terwijl de *Graaf* sijn paerden gesadelt wierden, voor uit, bootschappende zijne makkers, dat de *Graaf* al onderwegen was, die ter Stadt uit rijdende, vergeselschapt wierd met den Zoon van sijn Neef *Ian*, Grave van *Henegouwen* en Heer *Gerart van Voorne*, die beide noch jong waren; De Goutse Kronijk zeit, dat 'er twee Neven van *Honegouwen* by waren, en rept niet van den Heer van *Voorne*, maar voegt 'er d'Heer van *Arkel* by; weinig van des *Graven* dienaars waren met hem gereden, also hy na haar niet wachten wilde, maar geboot, datse volgen zouden, als zy gereet waren. Aldus quam den *Graaf* gereden, met een schoonen Sparwer op sijn hant, tot ontrent een half mijl buiten *Uitrecht*. De Rijm-spiegel seit, dat een lage der t'zaam-geswoorene lag hy de *Vecht*, en twee andere der selver, te lande. Buiten twijffel is het *Rijd ter jacht, zo hy meende*

ontrent de *Revier de Vecht* geweest, zijnde de weg naar *Muyden*, daar zy hem hebben wilden. Als Graaf *Floris* op de Weide quam, zag hy Heer *Harman van Woerden*, die op hem wachte, de welke de Graaf, met zoo weinig geselschap gewaar wordende, aanstonts de loze aan zijn makkers gaf; dese, zoo haast zy vernamen, dat de *Graaf*, de Heer *Woerden* begon te vragen, waar men rijden zou, quamen alle gelijkelijk te voorschijn; Dit waren benevens *Woerden*, *d'Heer Gijsbrecht van Aemstel*, *Gerart van Velzen*, *Arent van Benscoop*, *Gerart van Kraeyenhorst*, *Willem van Teylingen*, *Willem van Zaenden*, en noch eenige andere, alle wel gewapent, met een hoop dienaars by hun. Noch had de *Graaf* geen quaat vermoeden, want hy heeftze eerst al t'zamen beleefdelijk gegroet; d'Heer van *Woerden* stak terstont zijn arm door den breidel van des *Graven* paert, dat hy daar door in zijn gewelt kreeg, en voegde, met een fors gelaat dese woorden daar by, soo *Melijs Stocke* segt, *Wort gevangen.*

Uw

Uw hoge sprongen zijn gedaen,
Ghi ne sult niet meer der voeren driven,
Heer meester, ghi moet nu hier bliven
Onse gevangen, is 't lief of leet.

En daar mede was de *Graaf* van haar alle omcingelt en beset. Evenwel meinde hy nog niet anders, dan dat het maar boetery en klugt was, '*Want hi hilt overspel*(verstaat hy hielt het *voor spel*) *Want hi loeg, dat weet ic wel*, vervolgt de selve Rijmer. Maar doen *Arent van Benscoop*, tegen hem uitvoer; *By Goode, gy zijt gevangen*; grijpende met eenen na den Sparwer van des *Graven* hant, ('t welk de Rijm-spiegel *Woerden* toeschrijft,) zoo sag hy wel dat het ernst was, en werpende den Sparwer van sig, sloeg sijn hant aan 't swaart, willende hem ter weer stellen, en niet gevangen geven, maar als *Gerart van Velzen* dit zag, soo is hy tot den *Grave*, met uitgetrokken swaarde, in gereden, en met een bits gemoet swoer hy, *by gode*, dat hy den *Grave* den kop soude kloven, tot aan de tanden toe. Doch *Harman van Woerden* zette hem voor die tijt ter neder en belette zulks. Hier was Graaf *Floris* overheert; niet te min was'er een van zijne knapen noch zoo moedig, dat hy zijn Heer en Meester poogde t'ontsetten, maar hy kreeg met der haast zo veel wonden, dat hy most aflaten, en is korts daar na gestorven. De rest van des *Graven* geselschap setten 't op de vlucht. De twee jonge Heeren die met de *Graaf* uit gereden waren, quamen met vollen ren tot *Uitrecht* binnen, alwaar sy dese nieuwe mare verkondigden, die met droefheit, van des *Graven vrienden*, en met blyschap van zijn vyanden aangehoort wierdt. Hadden de t'zaam-geswooren dese twee mede gevangen genomen, dese daat had ten minsten een dag langer bedekt gebleven. Doch zy waren soo blijde met den gevangen *Graaf*, dat zy hier niet om dachten. De jonge Heeren wierden van d'Heer van *Arkel*, eerst t'zijnen huise, en daar na tot Dordrecht in sekerheit gebracht.

Graaf Floris, ziende met verwondering, dat al de plicht, het ontzag, en d'eerbiedigheit die men hem schuldigh was, by geen van al deze t'zaam-gezworene eenige plaats had, zich ook van al zijn klein geselschap, met hem uitgereden, verlaten vindende, en zijn trouwhartigen dienaar by zijn zijde, van 't Paert gevallen en doodelijk gewont, in onmacht leggende, al bloedende en stervende zijn geest geven. Daar en tegen, van zoo veel gewapende vyanden, die hy eerst waande zijn vrinden te zijn, omringt, uit wiens aangezichten, elk om 't zeerst, de felheit en verbitertheit tegen hem, ten oogen uit brande, was genootzaakt hem zelve, in hare genade, (of om beter te zeggen, ongenade) over te geven. Hy wierd gevoert (zoo eenige weinige zeggen) eerst op 't huis te *Kroonenburg* by Loenen op de *Vecht*, 't welk *Gerart van Velzen* toe behoorde, en des nachts vorder in stilligheit op 't Slot te *Muyden*, dat den *Grave* zelfs van zijn eigen goed had laten bouwen. Alhier dochten de t'zaamgezwoore, dat het bequamer zouw zijn, om hem te Scheep naar *Engelant* te vervoeren, dewijl het na by de *Zuyder zee* gelegen was. Hier komende, wierd door Heer *Harman van Woerden* alles opgehaalt, dat over veel Jaren geschiet was, en den *Grave*, op 't vinnigste verweten, 't gene hier vooren in 't lange verhaald is. d'Heer *Vossius*, volgende hier de Rijm-spiegel, doet de *Grave* een lange verantwoording, tot zijn verdaediging, uitspreken; die van *D. O. Dapper* in zijne beschrijvinge van *Amsterdam*, van woort tot woort uit het Latijn, aldus vertaalt is:

Op 't huis t'Kroonenburg, daar na op 't Slot te Muyden gebracht.

O Woerde, zeide hy, wat moogt gy al deze dingen, die al lang vergeten, en vergeven zijn, weder op halen. Maar evenwel, nademaal ik door uw snorken en onbeschoft spreken, geperst wort om mijn billikheit te betuigen, zal ik mijn verdedinge uit vreeze van boeiens en banden niet achterweege laten. Van Gods wege was ik gestelt tot het straffen der schuldigen, en voorstaan der onschuldigen. In dit ampt heb ik my altijt zoodanig gedragen, als of ik van 's menschen geslacht voor den Richter daer boven rekening geven zoude. Had Velzens Broeder, die den aangeklaegden, tegens de beloften van veiligheit, in tegenwoordigheit van den Richter om 't leven bracht, die straffe niet wel dubbelt verdient? Was dit de zaek voor 't Recht bepleiten, en zich in handen van den Rechter stellen? Veilicht had men hem dit noch ten besten konnen houden, dat hy zig over zijn eigen zaek als Rechter stelde. Maer geen verschoonen was'er aen dat hy met het zelfste scherp den Rechter zelfs aenviel en quetste. O Woerde! denk, dat hy zijn gewisse bezwaert, en de misdaet van een schuldigen op zijn eigen hals haelt, die onverschoonbre misdaden door de vingeren ziet. Zonder reden, om dat uwe goederen verbeurt gemaekt wierden, toont ghy u dus verbolgen tegens my.

Sijn ontschuldinge en vertoog aan van Woerden.

my. Weêrspannig hebt ghy u getoont tegens den Bisschop, wiens lant ghy vyandelijk aentaste, en ook weerspannig tegens my, wien de zorg, gelijk gy zelfs welweet, over Uitrecht aen bevolen was. Weshalven was ik genootzaekt gewelt met gewelt te verdryven en te wreken, en heb ook alles, 't geen ik gedaen heb, volgens het recht van oorlog gedaen. 't Geen ik tegens u. en tegens anderen gewesen heb, 't zelve mogen tegens my mijne vyanden, en niet mijne onderdanen, wijzen, die hun Princen, schoon datze quaet zijn, in alles te goet moeten komen. Hoe veel te min moeten dan de genen aen de wrake denken, die loon na hunne werken ontfangen hebben. Dat Amstel gevangen is gehouden, loochen ik niet, vermits hy, zoo wel als gy, misdaen had. En is, op dat gy niet seggen zoud dat zoo een adelijk geslacht onwaerdig is gekneveld en geboeit geworden, in zoodanig gevankenisse gestelt, gelijk een Heer, uit soo doorluchtig een stam gesproten, toekomt, In voege dat het my vreemt in d' ooren klinkt, dat ik nu van wreetheit betigt werde, daer in tegendeel mijne gulhertigheit, my ten valle, en in de lagen der verraders gebragt heeft. Maer billik hoort gy te vragen, uit wat oorzaek ik de genen uit hun ballingschap ingeroepen, weder in hun eer en goederen gezet, en in genade, en tot mijn geheimen raden aengenomen heb, die zoo zware straffen verdient hadden. Maer wist ik dat de Hollanders zulk een bedrieglijk en meneedig volk was: Neen, zoo waer als my God helpen moed, 'k wiste niet, dat de Kristenen zo schendig hun wetten uit hunne herte gebannen hadden, en daer in de wraek-lust zoo lang voeden konnen. Maer nu bevind ik helaes! Dat niemand door de quijtschelding zijn' er misdaden gebetert wort, nochte iemant ook hoopen mag by den geenen veilig te zijn, dienge door de groote weldaden zoodanig aen u verplicht hebt, datse niet machtig zyn die met hun goed en bloet te kunnen betalen; Door deze woorden, is Woerden zo verstoort geworden, nademael hy merkte, dat hem de waerheit gezeit wierd, dat hy den Grave geboodt te zwijgen, en in Ysers te sluiten. Dus verre d'Heer Vossius.

Doch nademaal zommige saken in deze verantwoordinge niet aangeroert werden, daar hier boven van gesproken is, zullen wy eenige vaarzen uit het Treurspel van den *Ridder en Drost van Muyden P. C. Hooft* hier invoegen. De Lezer beelde zig dan in, dat de t'zaam-gezwoorene by nacht, de *Grave* op 't *Slot te Muyden* gevangen gebracht hebbende, met een hantschoen in zijn mont, om geen hulp te konnen roepen, of gerucht onderwegen te maken. Hy aldus van *Harman van Woerden*, *Gerart van Velzen*, en *Gijsbrecht van Amstel* wort toegesproken, daar hy ook eindelijk op antwoort.

Harman van Woerden.

UW hooge sprongen zijn, Heer meester, nu gedaen,
Gy zult na dezen tijt, der voeren niet meer drijven,
In onzer hant is 't u te spaaren, of t'ontlijven.
Geer. 't Is daar gekomen toe, dat gy vervloeken zult
En uur en stont, toen wert verdicht de valsche schult,
Tot mijnes broeders last, en 't trouwloos lak geweven,
't Welk gy hem op den hals deed' werpen, om na 't leven
Hem smaadelijk ontrooft, uw klaauwen klem van bloedt,
Met holle gierigheit, te slaan in 't wettig goed.
Verrader eerloos, streep, en schantvlek aller Grooten.
Gijsb. Onzaalige Prins, hoe ver heeft moetwil u verstooten
Van d'eedle gloory, daar gy toe geroepen waart,
Door hooggeboorenheit, en door den vroomen aart,
En 't Vorstelik geluk van staatlijk' overouderen;
Die tot pylaaren van 's lands Welvaart, uwe schouderen
Verkooren hadden, en u inder hant gebreidt
Den erffelijken toom, om, met rechtvaardigheit,
Te stieren volken trots: die tot verheven troone
U hadden opgevoert; van waar uw deugd ten toone
Mocht (nevens 't loon bezet in een vernoegt gemoet)
Van yder zijn aanschouwt, en loffelijk begroet.
Belooningen dus hoog, en hebben niet vermogen
U 't hart te trekken, nocht genegentheit gebogen

Tot

Totweldoen, door het welk zoo talleloos een tal
Bedegen soude sijn, en vry van ongeval.
In steeden van uw Graaflijk hulsel te verlaaden,
Met dese peerlen, zoo minlokkende çieraden;
Hebt gy u selven (laas!) een vuilen hoed, besmet
Met ongerechtigheit, op 't reukloos hooft geset;.
Verdoemende den geen, die vry sprak uw gewisse.
Maar wie daar op den mont klopt den getuigenisse
Zijns eigenen gemoeds, verdelgt, met onbescheidt,
Het leven van de ziel, dat is de reedlijkheid.
O gruwel, Eélmans eer te doôn met valsche schulden?
Harm. 't Bleef daar by niet. *Geer.* Dat heb ik verdient met dulden;
Men pas het den Tyran. Wie door geen vreese zwicht,
Maar dapper is van deugt, hy op sijn hoornen licht:
En wie dat lijdzaam 'tjuk ontfangt met heelen lijve,
Daar is 't laad op, laad op, tot hy daar onder blijve.
Maar oft gy my al aansaagt voor soo slap van moet,
Verrader, dacht gy niet, dat iemand van mijn bloet
In hooger eer verweent, en ridderlijke maagen,
Die zig in duystr' en licht, gewoon sijn preutsch te draagen,
Dat iemant van mijn groot en eedle zwagery,
Den lande deur ontsien, dat iemant van dit vry
En vrank Hollantsche volk sijn dagg' eens zou ontblooten,
Om, door sijn eige borst, ook u in 't hart te stooten,
Tot lossing van dit alderwaartste Vaderlant,
En wraake van de God, en eervergeete schant,
Die van u moedwil heeft mijn eerbre Vrou geleden?
Harm. Daar toe geboren wy, dat uwer dartelheeden
Verwaande woestigheit, die veel te weeldring klom,
Met onsen naam en haaf, na lust soud springen om?
Dat wy, in dienstbaarheit verbluffet, souden teelen
Voor beulen onse soons, onz' dochters voor bordeelen?
W'en sijn van d'helden vroom en brave stammen, die 't
Noit vaylig was te smaân, die bastaart spruiten, niet.
En dat het naaneef zy, God geeft het t'geenen stonde.
Nu trekt den Dwingelant de hantschoe uit den monde:
Wat wil hy seggen? *Gijsb.* Welk uitvluchten dicht uw geest?
Flor. Gy Heeren, ben ik niet u wettig Vorst? *Harm.* Geweest.
Gy waart het, alsoo lang gy eer en eet betrachte:
Toen die verstturven in uw goddeloos gedachte,
Verstorf aan ons de staf der Vorstelijke hant.
Gijsb. Aan ons, die leden sijn der Staten van het lant,
Dien gy 't voorneemste der voorwaarden hebt gebroken,
De welke waren op u huldinge besprooken.
Gy swoert met daaging Gods, en by gestaafden eed,
Dat gy dit vrye volk, in oorlog en in vreed,
Berechten trouwlijk soud, en vroomelijk beweiren;
Eer dat het Graaflijk gout genaaken mogt u heiren,
Daar zijt gy op gehult; en is u toegeseit
By eede wederom, daar op, gehoorsaamheit.
't Welk toen gy maakte los, los werden d'onderzaten.
Flor. Zoo stelt my dan te recht voor 't lichaem van de Staten;
't Geen my mijn kransse gaf, dat oordeel van mijn krans.
Geer. De minste van het volk is halsheer des tyrans.
Harm. Des rechts uitroyer is onwaardig 's rechts weldaden.
Flor. U Broeder is gedoemt by wettig Hof, en Raden.
Gijsb. Gekooren wettig, maar wel wetteloos van stem.
Flor. Zy streken 't vonnis uit. *Geer.* Gy voert het tegens hem.
Flor. Is 't recht vervalscht, zy deên 't: verhaalt het op hen alle.
Gijsb. Dat 's eerst de schelm, wien schiet het schelmstuk te gevalle.
Geer. Welk onbeschaamtheit? dart gy Vrouweschender snoot

Ont-

Ontschuldiging bereên; *Flor.* Mijn leven, en mijn dood
Zijn, Heeren, in u macht, en wilt gy my gebieden
Te swijgen, 'k weet ik moet gehoorsaam sijn u lieden.
Indien gy my gebiet te spreken, ik beken
Dat ik gevallen, en niet sonder schult en ben.
Legt over gy, hoe ver die schult moet sijn getrokken.
Dit darr' ik bidden, dat gy niet en laat verrokken
U reedlijkheit, door togt en hevigheit van moê.
Harm. Het gene dat gy wilt, dat nu een ander doe,
Dy te betrachten stont, toen gy u korzelheden,
Door een vrypostig woort, en niet dan gulle reden,
Geraakt aan 't hollen, smeet den toom los in den nek;
Daar zy niet waren self dan veel te hart van bek.
Flor. My leert mijn schaa mijn feyl, u leer zy niet te feilen.
Geer. Bevaare loodsman, sal ons uwe sorge peilen
Te vooren onse Zee? van waar dit hart soo goet?
Flor. Ik acht dat wijsheit nut aan vrient en vyant doet.
Des wensch datz' u verzel, al hadse my verlaaten,
Toen ik in mijn gemoet, verbolgen boven maaten,
Besloot te doen den stap, die my aan 't glissen bracht.
Laat werden iet verschoont mijn misslag onbedacht,
Door uitstek van de plaats, daar ik op was geseten:
En wilt geen Vorst zijn ruimt', naar all' mans deunheit meten.
Harm. Wat ruim? De woestigheit van uwe lusten boos,
En moedwil? *Gijsb.* Wettig Vorst en was noit wetteloos;
Hoewel hy, sonder het gemeene best te steuren,
Mag ongehouden, ja moet wesen in veel keuren,
Voor welke 't vollik heeft te buigen met gedult,
Want wetten stelt altijts de geen die wettig hult,
Te weten 't eind, waar toe hy yemant gaat verheffen.
Dat is, op dat die 't volk in deugt soud overtreffen,
Met meerder wijsheit, goed bejagen, quaat verhoen,
En stieren 't al te recht, dan de gemeent zoud doen.
Dees wet verknoopt den Prins; ook binden hem de wetten
Die ons den hemel gaf, en die nature setten,
Met diepe letters deed, in 't reedelijk verstant.
Dees moet hy volgen; al waar 't maar ten spiegel: want,
Elk onderzaat is op de wet gewent te luyeren;
Maar yder soekt den Vorst, sijn wandel na te kuyeren:
Geoorloft acht men 't geen dat hy gebooden heeft:
Maar eerlijk eerst en schoon, het geen dat hy beleeft.
Harm. De harder, als hy dwaalt met reuckeloose beenen,
Beslommert sich en 't vee, in grondeloose veenen.
Flor. Wat eischt gy, voor de schult, dat ik tot beet'ring doe?
Geer. Uw leven, staat en bloet sijn te gering daar toe.
Harm. Dit is het voordeel van de grootste schelmeryen,
Dat nimmer na verdienst de straf haar kan doen lyen:
En altijt d'arme wraak vint haar verhaal te kleên.
Flor. Heeft, dien sijn misdaat rouwt, dan niet genoeg geleên?
Gijsb. Genoeg voor zich; maar niet tot beternis van andren.
Harm. Leit gyliê binnen t'zaam den queller der Holland'ren;
Ik gaa de ronde doen, en sellef nemen acht
Hoe brug en poort versorgt, en toorens zijn bewacht.
Verseekert hem terwijl, ik sal my herwaart spoeyen.
Geer. Waar is mijn schilknaap? breng hier ysers om te boeyen,
Men kan bewaaren den verrader niet te vast.
Gijsb. De Schiltknaap is daar al. *Geer.* Daar dient wel op gepast.

Spannen hem in boeyens.

Hier op hebben zy den *Grave* in ysere boeyen doen spannen, en in een gevangen-kelder opgeslooten. Dit geschiede, naar 't seggen van onsen ouden Rijmer *Melys Stocke*, *in den Jare* 1296 *op S. Ians avont* in den Zomer, dat is geweest *den* 23 *Juni.*

De

De Doodt van

FLORIS de V.

GRAVE van HOLLAND, &c.

ZEVENDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

d'Hoofden der t'zaamgeswoorene zijn oneens, volgens de Vaarsen van de genoemde Heer Hooft, Broer Peter des Graven Biechtvader komt by hem. Hy wort krank en van Woerden bespot. Graaf Floris spreekt met Velzen alleen, door de Vaarsen van d'Heer Hooft. Verzoeckt te biechten, dat afgeslagen wort. De Vriezen, Waterlanders en Kermers komen om den Graaf te ontzetten, hy schrijft aan haar, dat zy niet achten. De Graaf wort van't Slot gevoert, van de Naarders ontmoet, en van Gerart van Velzen omgebracht. d'Heeren Woerden en Aemstel vluchten uit den lande, en d'ander t'zaamgesworene op't Slot Kronenburg. Des Graven doode lichaem wort tot Alkmaar gebrocht, en daar na begraven. Graaf Floris lof en laster. Wonder van twee des Graven Windt-honden.

TOt hier toe, ging dezen aanslag, voor de t'zaam-gezwoorene naar wensch, maar nu begon het te haperen, door dien men niet wist, hoe men den *Grave* uit het land zou voeren. *Had hier ontrent, in de Zuyder-Zee, nu gereet gelegen een Koggeschip, door haar heymelike bestelling, ten oorlog uitgerust; wel voorzien van mont-kost en oorlogs-tuyg, Mannen van Wapenen, en ervaren Zee-luiden, daar zy den Grave dien zelven nacht hadden konnen in brengen, zoo had haar aanslag mogen gelukken, en anders nergens oogenschynlik door belet worden, als door storm, stilte en tegenwint. Want den Graaf zou buiten 't lant geweest hebben, al-eer men bykans geweten had, dat hy gevangen was.* Doch de Hoofden der t'zaamgezwoorene waren niet eens in hun besluit. Ook hadden zy d'Heer van *Aemstel*, hun oogmerk, van den *Grave* naar *Engelandt* te voeren, tot noch toe, niet geopenbaart, 't welk zy nu doende, by hem afgeslagen wierd. De meergenoemde Heer *Ridder* en *Drost Hooft*, brengt d'Heeren van *Amstel*, *Woerden*, *Velzen* (naar dat zy Graaf *Floris* inboeyens gespannen, gevangen geleit, en op't Slot, alles dat tot hun versekering diende, in ordre gestelt hadden, (wederom op zijn Treur-tooneel, daar zy dese zaak, staatswijse aldus verhandelen.

Oneenigheit der t'zamengesworene.

Harman van Woerden.

IK koom het in der yl daar alles deur gevlogen,
De poort is wel bewaert de bruggen opgetogen.
Op elk een tooren is een schiltwacht uitgezet;
Het wachthuis vol kryoels; een yder rustig, met
De waapens by der hand; en niemand suf van allen.
Verzekert houd ik ons voor schielik overvallen:
't En zy zelfs 's hemels haar ten oorlog ontzeg.
Geer. 't En is de meening niet, te wachten na beleg.
Maar, ombequamelijk de zaake te voltrekken,
Vereischt de tijt, dat wy 't verborgen nu ontdekken,
Aan Neef van Aemstel, als een treflijk medelidt
Van onz' verbintenis. *Gysb.* Wat's dat verborgens? *Harm.* dit:
Van all' die 't vaderlant getrouwe liefd' toedragen,
De gulde vryheit, en gerechtigheit naajaagen,
Ik wel geen' aanstoot vreez', zy prijzen ons verdrag:
Maar op hun hulp men zig ook niet verlaaten mag:
In quaade zaaken wort de hevige bedrijver,
Met haasten aangevoert, van zijn verblinden yver:

Gerech-

Gerechtig' aanslag sloert, door het beleit, en raad:
Der juyste rede, die naauw uit haar' tredt en gaat.
Zoo sullen zy, des waar daar op te wachten, doolen.
d'Onkundige gemeent heeft d'oogen in de zoolen;
En blindelings verkiest, en blindelings versmijt;
En vaak, mijn leven sterf, mijn doot die leeve, krijt.
Des vaylig nergens wy in 't lant zijn van den Grave.
Gijsb. Hoe dan doch toe? *Geer.* De Vorst die onder zijnen stave
'tGehoorzaam Englant buigt, en heeft in zijner macht,
De kindren effen rijp, te scheiden van geslacht,
En ouwders eeuwelijk (hoe seer het ook doorsnijde,
Hun overhangend' hart) en pressense ten strijde,
Met boogen handig tay, en flitsen scharp van dop:
'tZy dat hy dreige met beschreylijk oorlog, op
Te komen den François, wiens speer hy niet laat roesten;
Oft met verslinnend' heyrtogt Schotlant te verwoesten;
Oft te versteuren, met het yzer blank en 't vyer,
In zijne nachten lang, den ongastvryen Yer:
Deez' heeft zig vast gemaakt, by schriften, en by spraake,
Van eeden dier, belooft t'hanthaven onze zaake.
Des den verrader hem te geven in der hant;
Wy hebben, ons in zijn bescherming ende lant.
Harm. Daar is des Graven zoon de Prins Johan van naame,
Dien d'eer gebeurt is, van in Echte te verzaame
Met 's Koninks dochter Deez' als van de rechte struyk,
Een onbesprooke spruit, men zal, naar out gebruik,
Doen zweeren 't onderhoud van alle vryigheden,
Die 'tlant oit had voor heên, oft hebben mogt met reden:
En soo bemoffelen sijn handen, dat hy 'tspel,
Door hoogmoet, echter ons niet weer in 't war en stel;
Maar hebb' eerbiedelijk het Engelsch hooft te vreezen:
En als hy zal gehult op deze voorwaart wezen,
Verheffen tot den naam zijns vaders, deeze vond
Is d'eenig uitkomst die wy hebben, des terstont,
(Want ons geen ding soo quaat als sloffen is, oft slepen)
Bestelt ons, neve, drie van de bezeylste schepen.
Gy kent den hoek, gelijk u volk de schipliên doet.
Gijsb. Hoe schepen? 'k ben gescheept daar ik med' over moet,
En vind' my zoo ver t'zee, met uw verhaaste kielen,
Dat ik, helaas! vergeefs nu omzie naa mijn hielen.
Maar weeldig Utrecht, ô Bisschoppelijke stadt!
Zoo ik noch binnen uw welstrijtbre vesten zat,
Ik voerde den Tyran in handen niet den geenen,
Die min het vaderlant, dan eige wraake meenen.
De waarheit is, (gelijk ik geenzins en beneen,)
Dat ik in handeling en vrundschap ben getreên,
Op u aanhouden, met de Vorsten onz' gebuuren,
Eer dat men iets bestond; om binnen hunne muuren
Te vinden uitvlucht, en niet sonder toeverlaat
Te blijven, by aldien mislukt waar onse raad,
En aanslag vol gevaars: die 'k helpen heb beginnen,
Met goeden yver, om gelegentheit te winnen,
Tot het vergaderen der Staaten, 't welk dus lang,
De schalke Dwingelant door slimmer trecken gang,
Door dreygen en ontzich, geweeten heeft te weeren,
Maar toegang in het lant t'ontsluiten vreemde Heeren,
Om groote steeden met tantbiê ende slooten vast
Te dwingen; 'tplatte lant te treên met overlast,
Van knechten tuchteloos, en Overzeesche koppen;
Met oorlogs volk uitheemsch onz' vestingen te stoppen:

Te set-

Te ſetten d'Eedlen van hun ampten: Burgers rijk
Van hun vryheeden out: Huisluiden op den dijk:
't Was noit mijn meening. *Geer.* Wie kan ordentlijk verquikken
Een Staat ter doot toe krank, en weêr in orde ſchikken,
Als d'Opperoverheit onortlijk wort beliet?
Harm. Dat konde d'eerſte, noch de tweede Brutus niet.
Noch die in 't vrouwe kleet als mannelijk bevryder
Zijns Vaderlants zig droeg, en waar 't dat het een yder
Zoo nauw zoud nemen, als Epaminond en gy,
Toen Theb', en Hollant nu, bleef in de ſlaverny,
Geer. Dan waar het ſtraffeloos de volken te verſlinnen.
Gijsb. Onorder al genoeg, laat ord' eenmaal beginnen.
Harm. Dat zal 't, wanneer de Graaf ſal ſijn in 's Konings hant.
Gijsb. Ziet toê, ziet toe, gy ſcheept 's lands welvaart uit het lânt.
Geer. Wie is dat? de Tyran, dien wy te ſaamen vingen;
Gijsb. 's Lands hoogheit is 't, die gy verraat aan vreemdelingen.
Geer. Men zett' een bilken Prins, in Dwingelant ſijn ſtoel.
Gijsb. Hoe lang doch billijk? tot dat hy zich meeſter voel?
Harm. Zijns levens heele loop doet hem voor goet beſaamen.
Gijsb. Het zy ſoo: wie wil borg ſijn voor ſijn erfgenaamen?
Geer. Dat is te ver geſorgt. In tuſſchen dag en raat.
Gijsb. Noit zorgt hy ver genoeg, die ſorgde voor een Staat.
Harm. Gemeen'lijk komen voort de vromen van den vromen,
Gijsb. En als die regel miſt, dan is het omgekomen.
Geer. Men kan een Vorſt ſijn macht bepaalen by verdrag.
Gijsb. Volvoert dat, als ſijn vremd krijgsvolk u over mag.
Harm. Wat middel zoud gy dan goet vinden te gebruiken?
Gijsb. Den Graaf en Graaflijkheit hun wieken wel te ſnuiken,
Doch niet door vremt gewelt: maar na voorouwders zeên.
Beſchrijft de Ridderſchap, beſchrijft de groote ſteên,
Daar d'opperheit by ſtaat: en laat die wederhaalen
De buitenſpoorſche magt in d'ouwbezette paalen.
Ik waarſchuw, noch is 't tijd, verblint u niet de wraak.
Harm. En zoo de Staaten zich niet kreunen onzer zaak?
Geer. Oft zoo zy, den Tyran ten dienſt, ons tegenſpannen?
Gijsb. Wil 't beſte deel des volks verheert zijn van Tyrannen;
Het oordeel ſtaat aan hen: des dulden zy, elk een
Die dulde dan met hun, of geef zich elders heen.
Want, ſtoot men dit om, 't ſchuim van Burgers en van Boeren
Dat zal, gelijk als gy, den Prins te lant uitvoeren;
En zoo zy 't vinden goed, met laſterlijk bedrijf,
Hem taſten aan zijn kroon, hem taſten aan ſijn lijf.
Des, zoo gy niet en wacht u wijder dies te moeyen,
Zoo zullen eeuwelijk verſpuwen, en verfoeyen,
De tijdgenooten en naaneeven uwen naam.
En, oft ik 't met u ſtond, zoo waar 't noch onbequaam,
Dus in der yle, volk en ſchepen toe te reede.
Harm. Dewijl de zaak by u dus ſtaat, ik ben te vreede
Dat wy ons in de ruſt van deze nacht beraan.
Geer. Zoo gy my overſtemt, ik moet 'er onderſtaan.
Maar zal doch nimmermeer 't hier blijven vaylig vinnen,
Gijsb. Noit is 'er heyl gevolgt uit raat van byſtre zinnen,
Ay reddet d'uw, en toon van rede wat meer blijks.
Harm. Goe nacht zoon. *Gijsb.* Neef, goe nacht. *Geer.* Ik wenſch u desgelijks.

Aldus was het den eerſten nacht op *'t Slot te Muyden* geſtelt. *Broeder Peter*, Biechtvader van Graaf *Floris*, die tot *Uitrecht* gebleven was, en des avonts met de komſt der gevluchte Heeren, des *Graven* ongeval vernomen had, was terſtont beducht, dat het met hem niet wel af-loopen zou, hier om begeeft hy hem dien zelven avont, uit de ſtadt *Uitrecht*, en komt des morgens vroeg voor *'t Slot te Muy-*

Graefs Biegtvader komt by hem.

Muyden, wort in gelaten, en van een dienaar by den *Grave* gebracht, met een weinig boter en brood, tot des *Graafs* eten. Deze aankomst van *Broer Peter* was voor Graaf *Floris* wel troostelijk, doch 't en duurde niet lang, want *Harman van Woerden* wilde dese t'zamenspraak niet gedogen, maar quam 'er by, en steurdeze, en dede *Broer Peter* vertrekken. De *Graaf* beklaagde zich ten hoogsten hier over, als mede dat *Harman van Woerden* hem soo fel was. Hier op vertoont *Woerden* hem een brief, sijnde het verbont der t'Zaamgeswoorene, by hun onderteykent, en met zegels bekrachtigt, daar van de *Graaf* zig noch meer ontzette. Den volgende nacht quam den *Grave* een evel toe, *dat men't lank evel noemt*, zeit de Rijmspiegel, waar aan hy soo groote pyne leed, dat men hem uit het yser spande. *De Heer Vossius* noemt dit het *colyk* of buykpijn. *Harman van Woerden* spotte hier mede, en wees hem een blok, seggende, dat hy sijn hooft op 't selve, in plaats van een oorkussen zou leggen, en d'aerde tot een bed gebruiken, soo soude hy van sijn siekte wel genesen. Alhier verhaalt de Rijmspiegel ook iet bysonders, 't welk men niet dient voorby te gaan, dit sijn sijn woorden.

Graaf Floris wort pynlijk.

Door Woerden bespot.

Eenen knape riep doe Herman sere,
Ganc ende doe gemac den Grave,
Wasch hem sijn hooft met gerste cave,
Soutu dan sijn hert wel wriven,
Soo datter die lemen vast in cliven,
Ede gordene dan mettere linen,
Ende laten dogen discepline :

Wat dit voor een manier van doen geweest mach sijn, is nu onbekent, de Heer *Vossius*, de Rijmspiegel hier in volgende, seit in sijne latijnsche *Annales Hollandiæ*, aldus verduytst. *Als* Woerden *aan de* Grave *toonden de brieven, met de eigen handen geteikent, van die gene, die al aan dit stuk vast waren, zoo heeft hy noch proeven van zijn eigen wreetheit daar by gevoegt, want siende dat* Graaf Floris *van groote pijn in sijn lichaam, als te samen kromp, riep hy een van zjne knapen, en belaste hem des* Graven *aangezicht en borst zoo lange met garste koorn te wrijven, tot dat de stekelige topjes van de selve in 't vel bleven steken, en dit alles noch met veel spotternyen vermengende, &c.* Den *Grave* geen uitkomst siende, vraagde aan *Woerden*, of hy dan met eenige goederen over te geven, konde voldoen, waar op hy antwoorde, *Neen, gy moet sterven.* Zoo dat volgens 't seggen van d'oude Rijmspiegel de Heer van *Woerden*, in des *Graven* gevangenis, sijn wreetste vyant geweest is.

De Ridder *P. C. Hooft* brengt in zijn Treurspel, de geest van *Velzens* broeder, (die hy in voert, als door Graaf *Floris* aandringen, van 't Recht omgebracht te zijn, daar hier vooren af verhaalt is) op 't Tooneel; die de Graaf in zijn pijnelijke sluymering en benaude verschrikkende dromen des nachts verschijnt, waar door hy vol angst uit sijn ongeruste slaap schietende, 't gantse Slot, met nare schreeuwen en roepen in allarm brengt, en wetende dat aan *Woerden* geen troost te vinden was, versoekt *Velzen* te spreken, die by hem komende, de volgende woorden te samen houden.

Gerardt van Velzen.

- - - - - Wel, wat Floris wilt gy doch?
Flor. Ik deed u ongelijk, och, Neef van Velzen och!
Geer. Wat kent gy aan het geen dat yder openbaar, is?
Flor. Ach! ik heb u verkort, zoo dat het al te zwaar,, is.
Geer. Ik voel 't, en duid'lijk: spaar de woorden daar vry af.
Flor. Ik viel' uw Broeder streng, en hielp hem in het graf;
Den Raad met dreigen doend' alzulk een vonnis vijnen.
Geer. Geen arger onrecht, dan dat enkel recht wil schijnen.
Flor. 't Bewijs wat niet bestaand' en tegens hem te swak.
Geer. U bloetdorst stopt' het geen, dat aan 't bewijs ontbrak.
Flor. My deert, dat ik oit deed' onnooslen anneklagen.
Geer. Dat denk ik wel, nu 't komt dus qualijk te beslagen.
Flor. Ik was vol quaat vermoêns, en heel verblint daar van.
Geer. Die yemant quaat toeschrijft, eer dat hy 't weten kan,
En uit vermoeden haat, is waardig dat hy snevel.
Flor. 's Is Prinssen ziekt; wy gaan al t'zamen aan dit evel.
Geer. Die veeler vreez' wil zijn, gaat veel te vreezen aan.
Flor. Helaas! noch heb ik u in swaarder stuk misdaan.

Geer. Niet

Geer. Niet my alleen, maar haar die 'k eeuwig heb te minnen.
Flor. De wederwaerdigheit doorſportelde mijn zinnen,
De ſpijt die wrong my 't hart, en dreef my tot die zaak.
Geer. Wel, yder dan zijn beurt, nu drijftſe my tot wraak.
Flor. Mijn boelſchap tergd'me ſtaag; deez' heeft de ſchuld van alle.
Geer. Zoo ſchent gy-liên van eer, de hoeren te gevalle.
Flor. Ik vloek den tijd dat ik bemind haar lichten aard.
Geer. Maar Hollant vloekt den tijd, dat gy geboren waard.
Flor. Ach Velzen? geef my pays; zie hoe ik my verneder.
Geer. Geef gy mijn Broeder 't lijf, mijn vrouw haar eere weder.
Flor. Doet afſtant van 't krakkeel, ô Ridder! en ik zal.
Geer. Wat zoud gy, die nu hebt, dat u is, niet met al?
Flor. U baſtaart-dochter zal ik trouwen, laat my 't leven.
Geer. Te waard is zy m', ik wilz' aan geen verrader geven.
Flor. Hoe hebt gy 't met my voor? oft waar dan wacht ik naar?
Geer. Dat werd gy t'zijner tijd, in tijds genoeg gewaar.
Ik gaa, de rede word hier doch om niet verſleten.

Graaf Floris alleen.

WAt is de mijn' een val; hoe ver ben ik verſmeten!
Op giſt'ren zat ik hoog, verzelſchapt met de pracht
Des Prieſterdoms verwaant, en Heeren groot van macht;
In 't ſchoone midden van den drang der eed'le ſcharen;
Omringelt met den ſtoet van lijfwacht, en dienaren;
Als een vermoogen Vorſt, en van dit vrye land
d'Uitſteekenſte perſoon: en zoud dees gulden band,
Die niet dan Graaflijk hayr gewoon is te verſchuylen,
Met meenig Konings kroon nood hebben willen ruilen.
Nu leg ik als verſlenſt, van yder te verſmaên,
Onwaardelijk geboeit, en op mijn hals gevaên:
Des ik my zelven 't hooft, van trooſteloosheit, plonder.
In een, in eenen dag, ben ik geworpen t'onder:
En is verdweenen heel, mijn gloory klaar, gelijk
Als van den Hemel valt de ſneeuw, en ſmelt in 't ſlijk
Gaat heen, vertrout het luk. My, dien, met feeſtig groeten,
De morgen annebad, en d'avond trad met voeten.
Maar hoe doch? Ay ik dool, mijn ſcheut begon veel eer.
Aan 't vallen was ik lang, maar giſt'ren quam ik neer.
O vlaayſter vyandin, toen gy 't onlijdzaam razen,
Met giftig' oogen, my ten aadren in quaamt blazen,
Dat greep my aan, gelijk, door de gebete wond,
Zijn ſchennis ſchiet het ſchuim van eenen dullen hond,
En ongenadig woed op al de leên verwonnen.
Toen ſtiet mijn luk zijn kruin: toen viel ik: toen begonnen
Te wankelen mijn ſtaat, te waggelen mijn kroon:
Toen zweeken onder my de ſtijlen van mijn throon.
O valſche vrouw, hoe dier ſtaat my u loos aanſchouwen!
Hoe dier u luſten! och wat komt 'er ramps door vrouwen,
Dat geblankette quaat! Fy dat ik; ter begeert,
Van u vermetelheit, d'eerwaardig' heb onteerd!
Daar 't zoo bederflijk in 't beſtier van alle ſtaten
Is, zonder eers genot, d'eerwaardigen te laten.
Wat ging my aan? 'k en weet, 't vernuft was ſlinks en krom:
Een averechtſen weg mijn zinnen ſloegen om.
Nu is 't te laat. O man, onzaligſt uwer tijden!
Wat zal ik! wakker zijn, noch ſlaapen kan ik lijden:
Vol kommers 't waaken is, de ſlaap vol angſten ſtraf.
Ellend, wort gy niet mat, zoo mat my haaſtig af.

Deze en de vorige vaerzen van d'Heer Droft P. C. Hooft *zijn hier om hare voortreffelijkheit ingevoegt, door dien de zelve deze zaak zoo ftaatkundig en ernftelik verhandelt; te meer, om dat men weinig narichting in de hiftorien kan vinden, van 't geene op* 't Slot te Muyden *hier over is omgegaan, en naar alle vermoeden, diergelijke redenen tuffen de t'zaamgefworene verhandelt zijn; als ook om aan te wijzen, wat ge voelen dien* voortreflijken Poeët *en* Nederlandtfchen Hiftorifchrijver *van defe gefchiedenis gehad heeft. D. O. Dapper, volgt in zijne befchrijvinge van Amfterdam, (voor zo veel de doodt van* Graaf Floris *aangaat) in 't eerft M. Voffius Annales Hollandiæ, en in 't laaft, Scriverius, out Batavia volkomen na, van woort, tot woort.* Doch wy komen weder tot onze Hiftorie.

Graaf *Floris* zag nu wel, dat 'er geen hoop was, om levendig uit der t'zaamgezwoorens handen te ontkomen, waar over hy des anderen daags, als *Broeder Peter* wederom by hem quam, zig bereide, om zijne zonden te biechten, maar de t'Zaamgezwoorene dit vernemende, hebben hem gefteurt, en schoon hy, op 't alderyverigfte daar om bad, zoo hebben zy 't niet willen toelaten, maar den *Biechtvader* van hem af-gefondert. Dit trefte de *Grave* vry diep in 't hert, die hier over met fchreyen groot mifbaar maakte, doch 't en hielp niet.

Weygeren hem, te mogen biechten.

Ondertuffen was door de tijdinge van des *Graven* gevangenis, 't gemeene volk door 't gantfe lant dapper op de beenen geraakt. De *Vriezen*, *Waterlanders* en *Kennemers* waren d'eerfte en vaardigfte, die, om den *Grave* te verloffen, met menigte van fchepen en fchuiten voor *'t Slot te Muyden* quamen gevaren, doch, (zeit de Rijm-kronijk) zy konden niet uitrechten, om dat zy zonder Hooft waren,

't Slot te Muyden belegert:

Si voeren dolen op die zee,
Daer vier, vive, hier drie, hier twee,
Recht als volc dat wilde ontfinnen.

Dat geen zinnen had, wil hy zeggen, ook quam 'er al eenig volk te lande aan trekken. Hier uit zag men nu klaarlijk, dat noch niemant van de *Ridderfchap*, noch van *d'Edelen*, noch van *de Staten des lants*, zig met de zaak van Graaf *Floris* tot noch toe, bekreunde. Want by geen van al d'oude Hiftory-fchrijvers, kan men vinden, dat hem d'een of d'ander, als overfte over dit volk verklaarde, maar zy zagen dit met goede oogen aan, en wachten alleen op des zelfs uitkomft. *Melijs Stocke* verhaalt flechts, dat *Heer Philippus van Waßenaer*, (doe de tijding van Graaf *Floris* gevangenis in 't lant quam) des *Graven* zegel, voor den Raad, aan ftukken floeg, op dat men daar mede niet zegelen mochte, doch vervolgt voorts daar op, (als of den Raat dit zeer weinig achte, of miffchien oneens in dit ftuk waren.)

Elc voer t' huis t'finen magen.
't Volc gemene wert doe clagen
Dat haer Heere gevangen was,
Elc vermaende hem felven das,
Dat hi finen Heere befchudden foude,
Of dat hire om fterven woude.

Gelijk of hy zeggen wilde, dat het gemeene volk, (dat Graaf *Floris* zeer beminde) zig beklaagde, dat de Staten hun met deze zaak zoo weinig bekommerden, en niet aan gelegen lieten zijn, daar over zy de wapenen zelf ter hand namen. De Rijm-fpiegel verhaalt wel van een genaamt *Klaas de Grebbere*, (daar van hier naar breder zal gezeit worden) maar hy noemt hem, *een knape wel vermeten*, die *ook des Graven kleederen hadde*, verftaat, *droeg*. Waar uit men niet kan befluiten, dat hy een van de Lantsheeren geweeft is, maar wel een van Graaf *Floris* Hof-Jonkers, of Kamerdienaars. Hoewel de Heer *Voffius* hem als een Hooft-man van de *Naerders* in voert.

Ondertuffen vernamen de t'Zaamgezwoorene, op *'t Slot te Muyden*, dat niemand van hunne makkers, tot hare hulpe of ontzet te voorfchijn quam, maar daar en tegen zagen zy haar te water en te lant belegert, en wel wetende (vermits zy van montkoft zeer weinig waren voorzien) dat zy deze macht niet lang zouden konnen tegenhouden, gaanze Graaf *Floris* met harde dreygementen aan, dat hy deze Beleggers zou doen vertrekken, want, zeiden zy, *By aldien dit Slot overrompelt, of ingenomen wort, zoo weten wy wel, dat wy alle lijveloos zijn. Doch zijt verzekert, dat ghy als dan d'eerfte wezen zult.* Dit wort van onzen ouden *Melijs Stocke*, en in de Goutfe Kronijk verhaalt, dit zijn de woorden. *Ende* Graaf Floris *die worde gevoert op* 't Huis te Muyden, *als deze Mare in* Hollant *quam, doe worde al dat volk in roere. Daar voeren die* Kermers *met de* Waterlanders *op dat water voor* Muyden, *maar dat zagen, die op den huyze lagen, ende zeiden tot* Graaf Floris, *doet u-luiden heen varen, of waart dat ons yet miffchiede, ghy zout 'er omfterven. Daar fchreef* Graaf Floris *eenen brief aan zijn volk, dat zy te huis zouden vaaren, hy hoopte*

Graaf Floris fchrijft aan 't volk.

hoopte kortelijk van daar te wezen. Ende als dat volk den brief hoorde, ende verstaan hadden, doe zeiden zy; vermaledijt moeten zy wezen, hier hebben zy hem toe gedwongen: aldus en zullen zy noch niet betalen. De Rijm-kronijk zeit, dat in de brief stont, dat hy hoopte, *Dat hi mit minnen zoude komen uit.* Deze brief dan niet helpende, vonden de t'Zaamgezwoorene geen ander uitkomst, dan gezamentlijk met *den Grave* van daar te verhuyzen. En overmits zy zagen, dat zy van de landzijde zoo stark noch nauw niet bezet waren, als van de waterkant, dat ook hare bespieders verklaarden dat 'er noch wel kans was, om te lande door te komen, soo besloten sy dit dan 't veyligste voor haar te zijn, waar toe sy hun bereiden.

Trekken aan de lant zijde, wat af. Ondertussen vermaande *Klaas de Grebber*, daar hier vooren af verhaalt is, de beleggers te lande, dat sy een weinig van *'t Slot te Muyden* souden afdeyzen, om de belegerde wat ruimte te geven, want hy zeide *wel verzekert te zijn, dat zy langs de waterkant door de nauwe bezetting aldaar, niet ontkomen kosten, en als zy eenige opening te lande vernamen, dat zy dan zouden zoeken, te ontvluchten, maar by aldien zy 't* Slot *op 't nauste wilden bezetten, zoo zouden, die daar op waren het tot op 't uiterste toe laten aankomen, op hoope van ontzet, dat niet zonder bedenken was, en een belegerde plaats won veel, als zy tijt won: met gewelt hadden zy ook geen kans om dit* Slot *te overweldigen; daar toe was mede geen krijgs-tuig by der hant; Zoo dat hem best docht, de wegen van verre te bezetten, en slechts eenige bespieders ontrent* 't Slot *te houden, die het vluchten by tijts hun quamen bekent maken.* Dit wierd voor goet gekent, en in 't werk gestelt, en hier toe wierden de *Naerders* gebruykt, die alle wegen en omwegen, voet en toe paden, daar omtrent, ten vollen bekent waren.

t'Zamengezwoorene, trekken van 't Slot te Muyden. Na dat de t'Zaamgeswooren alles dat tot den aftocht van noode was, vaerdig hadden, zijn sy wel gewapent, op den vijfden dag, dat sy op *'t Slot te Muyden* gekomen waren, te paerde gestegen, en daar af gereden; De *Graaf* hadden sy een grauwen rok aan gedaan, en een hantschoen in den mont geduuwt, om geen gerucht te maken, noch ymant tot hulp te konnen roepen. Aldus was hy, doch vast geboeit, mede op een paert geset, en sijn voeten onder 't paerts buik te zamen gebonden: ook hebben eenige gezeit, dat sy sijne vingeren opgespleten hadden, om dat hy, (zoo der eenige kans van te ontvluchten ware voorgekomen) des paerts toom niet sou hebben konnen bestieren, en hem alsoo daar uit redden, maar rijden most, daar hy geleit wierd. In deze gestaltenis reden zy uit, naar *'t Huis te Kroonenburg*, zegt het Gouts Kronijkjen, doch 't is niet gelooflijk, door dien zy aldaar niet meer voor een belegering bevrijt souden zijn geweest, dan op *'t Slot te Muyden*, maar *Melijs Stocke* zingt 'er aldus van:

Si waren niet te bliven bout,
Ende wilden voeren in haar behout,
Verre in een ander lant.

De Heer *Vossius* zeit, naar de *Veluwe* toe, 't welk met deze oude rijmen over een komt, en waarschijnlijker is. Want van daar hadden zy den *Grave* dan lichtelijk konnen naar *Brabant* voeren, wiens *Hartog* zijn vyand was, en mede een aandrijver van desen aanslag. Zy waren niet verre van *Naerden* gekomen, als 't volk, dat aldaar in 't kooren achter een heuvelken op haar paste, hun gewaar wierd, die de looze strak aan andere troepen deden. Heer *Geerardt van Velzen*, die een stuk weegs met eenige van sijn dienaars voor uit reed, wierd door sijn verspieders te kennen gegeven, dat 'er gewapent volk op hem aanquaam: Hy reed straks naar hun toe, vragende, *wat zy aldus gewapent begeerden*, zy antwoorden, *Den Graaf willen wy gezont en welvarende in onze handen hebben, al eer wy de wapenen nederleggen.* Dat *zal u missen*, sprak de Heer van *Velzen*, en met dien wendt hy zijn paert om, en komt met volle ren by zijn troep, die hy zijn wedervaren te kennen geeft.

Alhier verscheelt onse groote Kronijk en die van *Veldenaar* met d'andere. Want zy seggen, dat de t'Zaamgeswoorene met den *Graaf* noch sochten door poelen en omwegen, sloten en velden ter zijden uit, te ontkomen, doch dat het paert daar zy Graaf *Floris* op gebonden hadden, te kleyn en te swak was, om over een sloot te springen, en alsoo met hem daar in gevallen is, die men te vergeefs poogde weder uit te trekken, door dien 't paert en den *Grave* alle beide te seer, door 't boeyen en binden, met malkander belemmert waren, en dat de t'Zaamgeswoorene, vermits d'aankomende vyanden hun te kort op de hielen vervolgende, geen tijt hadden, om den *Graaf* te redden. De Goutse Kronijk en onse twee oude Rijmers, die ook van de Heer *Vossius* gevolgt werden, seggen anders. Als dat *Gerart van Velzen*, geen kans siende om met

den *Graaf* te ontvluchten, tot de zelve met uitgetogen swaerde in rijdende, hem den kop meende te klooven, 't welk de *Graaf* siende, poogde 't selve te ontwijken, *Hi waende dat 't paerdekijn springen zoude, over den vliet*, zeit *Melijs Stocke, doch 't paert viel met den Grave in den sloot*; Maar de Rijm-spiegel zeit, dat des *Graven* paerdt, door *Velzens* swaart en des zelfs slag vervaert wordende, ter zijden uit schoot, en dat alzoo de slag, die op des *Graafs* hooft gemikt was, op zijn handen vallende, die beide gelijk affneed, en hy ter zijden met paerd met al, in de sloot viel, waar over den *Grave* hem zeer jammerlik over *Harman van Woerdens* wreetheit beklaegde, alsoo hy *Gerart van Velzen* tot dese daad ophitste en aanporde, als hier vooren in eenige van de Rijmspiegels Rijmen is aangewesen. Hier in komen dan alle onse Kronijken over een, dat Graaf *Floris* met sijn paert in de sloot gevallen is. De t'Zaamgeswoorene zagen nu wel, dat 'er geen hoop meer was, *Graaf Floris, valt in de Sloot.*

om den *Graaf* verder te konnen vervoeren, en dat zy hem aldaar verlaten mosten, en hy over sulks nootsakelijk in haar vyanden, en sijne vriendens handen most vallen, 't welk de wraak en toornigheit van *Gerart van Velzen* door *Harman van Woerden* gestadig opgestookt, niet toeliet, dat levendig geschieden zoude: hier over is *Velzen* van 't paert afgestegen, en van leder trekkende, heeft den *Grave*, (die met zijn paert, al vroetende in de sloot lag, en genoeg te doen had, om 't hooft boven water te houden) verscheiden steken ter borst ingeduuwt, de welke van *Woerdens* knecht, genaamt *Diederik*, wreed en fel van aart, met noch een ander gevolgt zijnde, Graaf *Floris*, door een-en-twintig doodelijke wonden, sijn ziel uit 't lichaem deden verhuisen, al *Aldaar wredelijk omgebracht* eer het volk, dat, om hem te verlossen met grooten yver toeliep, by hem konden komen: hoe wel eenige schrijven dat zy hem noch flaeuwelijk zieltogende, den geest sagen op geven. Dit geschiede op den 28 dag van *Junius* in 't Jaar 1296.

Het Kronijkjen van *Veldenaar*, en den Uitrechtsen Kronijk-schrijver *Beka* souden hem wel in 't getal der Martelaren setten, als of hy om 't *Christen* gelove gestorven was, dit zijn hare woorden: *Mer die Greve sloeg zijn oogen op in den Hemel, en gaf sinen geest op, en rustede in Gode, &c. Ende wi hopen, dat hi gekroont was, in den Hemel, om sijn bitter Martelerie.* O oude eenvoudigheit! Doch zoodanige *Martelaars van Staat*, zijn daar na in *Hollant* meer gezien, en wy willen

willen ook hopen, datse in den Hemel zijn.

De spijt, om dat Graaf *Floris* niet verder gebrocht kon worden, had *Gerart van Velzen* tot sulken haastigen en onbedachten yver, vervoert, uit vreese, dat de *Grave* levendig uit sijn handen ontkomen soude, dat hy in 't afstijgen van sijn paert, 't selve los had laten staan, so dat het, terwijl hy met het ombrengen van den *Graaf* besig was, zoo verre liep, dat het, buiten gevaar des aankomenden volks, niet weder kon gekregen worden. Hier over is *Velsen* op een van sijn knechts paerden gesprongen, en daar mede ontreden, hoewel hy van eenige sijner vyanden achterhaalt wordende, naar 't seggen van de Rijm-spiegel, swaarlijk gewond wierd, doch van sijn makkers ontset, en alsoo met het meeste deel der selver, op 't *Slot Kroonenburg*, dat hem toequam, ontvlucht is. De *Naerders* by de stervende *Grave* komende, hielpen hem uit het water, doch hy was alrede, of hy bleef onder haar handen, doodt. *Velzens* knecht, die om sijn Heer te behouden, van sijn paert was getreden, wierd gevangen, met noch een, zeit de Rijm-spiegel, dese zijn seer pijnlijk in 't aansien van den *Grave* ter doot gebracht, en op raden geleit. De Heeren van *Amstel en Woerden*, oordeelende dat 'er geen plaats in *Hollant* of daar omtrent, voor hun veilig was, sijn in vreemde landen gereyst, maar daar na weder gekomen, doch mosten wederom vluchten, als hier na geseit sal worden.

Uit het water geholpen, sterft.

Graaf *Floris* doode lichaam is eerst gebrocht op 't huis te *Muyderberg*, segt de groote Kronijk, en van daar gevoert tot *Alkmaar*, alwaar het gebalsemt, en 't ingewant in de groote Kerk op 't Choor begraven, en 't lijk daar op geset wierd, ter tijt toe, dat sijn Soon *Jan* 't selve dede brengen na *Rijnsburg*, in 't Klooster, daar het by *Beatrix* sijn vrouw, in 't graf geset is. Evenwel is daar na tot Alkmaar in 't Choor, een kostelijke steene Tombe, ter gedachtenis van Graaf *Floris* gemaakt, die men op huiden aldaar noch sien kan; Graaf *Floris* was groot en rijsig van gestalte, schoon van aanzicht, aanminnig, en seer welspreekende, een liefhebber en oeffenaar van maatsang en speelkonst, genegen tot vliegen en Jagen, steekspeelen en alle Ridderlijke wetenschappen, een handhaver der gerechtigheit, insonderheit van sijn gemeente, die hy daar door geheel op sijn zijde getrokken had, kloekmoedig in tegenspoet en rampen, dapper in 't uitvoeren van sijn krijgs-daden, en gelukkig in 't strijden. Maar hy was dertel opgevoed, wellustig, tot overspel en verandering van vrouwen genegen, den Adel achte hy weinig, en socht die in hare voorrechten te besnoeyen, en klein te maken, haar gesag te verminderen, om 't sijne te vermeerderen, en eindelijk daar door te verkrijgen grooter heerschappy over een vry volk, als hem met recht toequam: en dewijl hy al van aanbegin sijner regeering, over d'Edelen het heerschap socht te speelen, als of die sijne onderdanen waren geweest, soo is hy ook aanstonts by haar hatig geworden, en tot sijn laatste toe gebleven, en daar door om hals geraakt. Want had hy den Adel soo wel mede gehadt, als zy tegen hem waren, soo had hem den *Koning van Engelandt*, noch eenig naburig Vorst, in 't minste niet konnen krenken of schade doen.

Waar begraven.

Beschrijving van zijn hoedanigheden.

Graaf *Floris* had tot een vrouw gehad *Beatrix*, dochter van *Guye van Dampier*, *Graaf van Vlaanderen*, die niet lang geleden, gestorven was, als geseit is. By dese had hy elf kinderen, soo de groote en de Goutse kronijk seggen, als *Jan, Dirk, Floris*, en *Floris, Willem*, en *Willem, Otto, Beatrix, Elisabeth, Machtelt, en Margriet.* Dese sijn al te samen jonk gestorven, uitgenomen *Jan*, die na sijn doot, Graaf van *Hollant, &c.* wierd, doch de Heer *Scriverius* twijffelt of 'er so veel kinderen geweest sijn; Noch had hy twee Bastaart-soonen, dat men weet, daar hier vooren af verhaalt is.

Sijn Huisvrouw, en kinderen.

Verscheide van onse oude Hollandtse kronijken, daar de Rijm-kronijk een van is, (die hier met sekerheit van schrijft) verhalen een wonder van twee Winthonden: Dese waren Graaf *Floris* van een sijner Nichten vereert, en hielden haar altijt omtrent hem, zy waren mede gelopen, doe hy uit *Uitrecht* reed, en gevangen wierd, quamen ook met hem op 't *Slot te Muyden*, vergeselschapten hem, tot daar hy sterf, bleven by sijn doot lichaam, sprongen by 't selve in 't schip, en voeren mede tot *Alkmaar*, aldaar zy in de groote kerk op 't Choor by de baar bleven liggen, en hadden niet willen eten, van die tijdt af, dat den *Grave* gevangen wierd, soo datse soodanig verswakt waren, datse, na alle vermoeden, haast souden gestorven hebben, ten waar, dat menſe, tegen hun wil, van daar gebrocht, en met gewelt hare monden op brekende, met soetemelk daar in te gieten, allengskens weder opgequeekt had.

Wonder van zijn twee Winthonden.

De

De Vervolging, Gevangenis, Straffe en Doot van GERART van VELZEN, En eenige zijner Makkers, om te wreeken de Doot van FLORIS de V. GRAAF van HOLLANDT, &c.

ACHTSTE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Heer Wolfart van Borſſelen brengt de tijding van Graaf Floris gevankenis tot Dordrecht, ſtelt daar alles in roer, en vaert met een deel volk na Zeelandt. De Staten van 't Zuydhollandts geweſt vergaderen, en ſchrijven des Graven ongeval aan zijne naaſte vrienden, en daar na, zijn dood, aan den Graaf van Henegouw: die, vreezende voor oproer, zijn broeder Guye na Holland zend, met belofte, van in 't korte, zelf te zullen volgen. De t'Zaamgeſwoorene worden op 't Slot Kroonenburg bezet. De Heeren van Zuylen en Yſelſteyn nemen 't gebiet over de Beleggers aan, ter tijd toe, dat Heer Loef, des Graven van Kleefs Broeder, aldaar komt, aan wien zy 't zelve weder overgeven. Heer Guye komt in 't leger, en ſtelt ordre op 't beleg. De Heer van Kuyk verzoekt de lijfs-behoudenis van de Belegerde, aan de Graaf van Kleef, die 't zelve toe zeit, en komt met 600 man mede voor Kroonenburg, gebiet aldaer als Velt-overſte, doet 't Slot beſtormen. De Belegerde verweeren haar, hoopende op ontzet. Wolfart van Borſſelen ſpreekt heymelijk met de Graaf van Vlaanderen, komt wederom met een deel gelts in Zeelant, koopt daar mede de Zuyd-hollanders om, die met een deel Vlamingen geſterkt, de Stad Middelburg, lange, doch te vergeefs belegeren. Miſnoegen der Beleggers voor Kroonenburg, om dat de Graaf van Kleef de Belegerde hun lijf zocht te behouden, die zulks van zijn Broeder wort afgeraden, doch niet geacht. De Belegerde in d'uiterſte noot, hopen noch op ontzet, maar geven zich eyndelijk over. Gerart van Velzen verhaalt in 't openbaar de gantſe gelegentheyt en oorzaken van Graaf Floris gevankenis en dood, dat opgeſchreven wierd, doch verduyſtert is. Waarom Velzen dit verhaal dede. De Graaf van Kleef zoekt de gevangens te behouden, maar kan het niet uit voeren; geeft die over, zy worden verdeelt en gerecht. Of Velzen en Zaanden aanſtonts gedoot zijn? Of Velzen in een ton vol ſpijkers geſlagen, eerſt gerolt, daar na gerabraakt, en op een radt geleit is? Verſcheiden gevoelen van 't zelve. De t'Zaamgeſworene hare goederen werden verbeurt verklaart, en hare na-magen uit den lande verbannen.

Wolfart van Borſſelens bedrijf tot Dordrecht.

HEer *Wolfart van Borſſelen*, ook genaemt *van der Veer*, een mede-lidt der t'Zaam-geſworen, die mede van d'aanſlag wiſt, en van Graaf *Floris*, doe hy tot *Uitrecht* quam, om de twiſtende Heeren te verſoenen, wederom in genade aangenomen, en van ſijn ballingſchap ontſlagen was, als geſeit is, bleef ſoo lange aldaar, tot dat hy 's avonts de tijdinge van des *Graven* gevangenis gekregen had: waar op hy ſig in aller ſpoet na *Dordrecht* begaf, en ſtelde daar, door 't verhalen van deſe nieumare, alles in ſchrik en ontroeringe, voegende daar by, dat *Guye*, *Graaf van Vlaanderen* mede van dit beſluit wel bewuſt was, en met de *Vlamingen* voorzeeker *Zeelandt* zou zoeken te overvallen; Ja hy vreeſde, datſe alreede daar mede doende waren, wenſchende dat hy hulp mocht hebben, om 't ſelve te ſtuyten. Hier op riepen al d'Inwoonders, dat ſy met hem wilden varen, daar hy begeerde, en hem volgen in alle gevaar; daar op eyſte hy twee Kogge-ſchepen, om hem na *ter Veere* te voeren, deſe wierden aanſtonts vaardig gemaakt, en met de ſelve ſcheepte hy over na *Zeelant* met een goed deel volks, en noch eenig ander vaartuig. Dit dede hy, om dit volk van der handt te krijgen, en daar door de t'Zaamgeſwoorene te ontlaſten, alſoo zy anders, de *Noort-hollanders*, *Kermers*, *Waterlanders*, en *Vriezen*, (die als hy wel dacht om den *Grave* te ontſetten,) ſouden te hulp gekomen hebben.

De Staten vergaderen

Deſe ontſteltenis bracht ſoo veele te wege, dat de Staten van dit *Zuyd-Hollandts geweſt* binnen *Dordrecht* vergaderden, alwaar niet anders uitgerecht wierd.

dan

dan dat men op den derden dag, na dat de *Grave* gevangen was, aan sijne naaste vrienden eenige brieven afvaerdigde, daar in sijn ongeval bekent gemaakt wierd: Een schreef men aan den *Roomsen Koning*, *Adolf van Naßouw*; Een ander aan *Zivaert*, *Bisschop van Keulen*; En noch een aan *Jan van Avennes*, *Grave van Henegouw*, die *Melijs Stocke*, *den getrouwen noemt*: Dese wierd ook met eenen verwittigt, *dat Jan zijn Soontjen te Dordrecht*, in behouden hant ware, (dit was een van de twee neven van Graaf *Floris*, die met hem uit *Uitrecht* reden, en ontvluchten, doe hy gevangen wierd; als geseit is) ook versocht men hem ernstelijk, dat hy, als de naaste van Graaf *Floris* vrienden, die by der hand waren, doch by tijds, hem te hulpe wilde komen, eer het te laat wierd. Alsoo der noch hoop was, dat alles, in der minne, zou konnen by geleit worden, doch dit bestont alleen in de spoedigheit. Maar als hy twee dagen daar na, door een volgende brief, Graaf *Floris* dood, met meerder omstandigheit der selver, te weten kreeg, oordeelde hy, dat 't et geen tijt was, van sammelen noch dralen, alsoo gants *Hollandt*, *Zeelandt*, en *Vrieslandt* in gevaar stont, om onder andere Heeren te vervallen, of tot de gront toe verdorven te worden; Hy beraat zich dan kortelijk, en door dien hy te veel met zijn eigen saken beslommert was, send hy zijn broeder *Guye*, *Tresorier van Luyk*, na *Dordrecht*, om aldaar met de Staten te beramen, wat 't beste in dese saak gedaan diende te sijn, met toesegging, dat hy zelf, kort daar aan, volgen sou.

De Zamengesworene op Kroonenburg:

De beleggers van 't *Muyder Slot*, siende en verstaande, dat Graaf *Floris* om hals gebracht, en *Gerret van Velzen* met 't meeste deel der t'Zaamgezworene ontvlucht was, vervolgden hun op 't spoor, tot aan '*t Huis te Kroonenburg* toe, op welk Slot (*Velzen* toe behoorende) hy met de sijne, sig, voor die tijt bergde, en de verwoetheit sijner vyanden ontquam, maar dese, door des *Graven* doot te meer, aangehitst, besetten de wegen en toegangen van *Krooneuburg*, soo wel, dat hem niemant van 't *Slot* begeven dorst, doch de 't Zaamgesworene, meenden voorseker, dat sy van d'een of d'ander der naburige Vorsten, die hun bontgenoten waren, wel haast ontset souden worden, maar elk hiel sig stil. Zoo dra de tijdinge van des *Graven* doot door 't lant verspreit wierd, liep al de gemeinte, die eenigsins wapenen voeren konden, met een dollen yver, sonder ordre en oversten, naar 't *Slot Kronenburg*. Hier woelden zy vast sonder Hooftman, ter tijt toe, dat de Heeren van *Zuylen* en *Gysbrecht van Yselsteyn*, als Oversten, 't gebiet over dit t'zaamgerotte volk aannamen. Hier waren vereenigt, *Zeelanders*, *Zuyd-en Noort-Hollanders*, *Kennemers*, *Waterlanders*, en *Vriezen*. Dese swoeren alle gesamentlijk, niet van daar te vertrekken, voor dat sy de Moorders die op 't *Slot* waren, in handen zouden hebben, om des *Graafs* doot aan haar te wreken.

Worden belegert.

Heer Loef, broeder des *Graven van Kleef*, een neef van Graaf *Floris*, begaf zig mede voor *Kroonenburg*, aan dese wiert aanstonts door de Heeren van *Zuylen en Yselsteyn*, 't opper gebiet des legers overgegeven. Onderwijl quam Heer *Guye* uit *Henegouw* tot *Dordrecht*, alwaar hy met groote vrientschap en toe-juychgen des gemeenen volks ontfangen, en by na van al die poorters naar 't *Slot Kroonenburg* vergeselschapt wierd. *Heer Loef* ontfink hem met alle eerbiedigheit, en van die tijt af wierd nader ordre op 't beleg gestelt, want men vervaerdigde Blijden, Evenhogen, Stormbokken en Werpslingers, om 't *Slot* tot overgeven te dwingen: De belegerde begonnen nu al te wanhopen, dat niemant van de naburige Vorsten, die hun bontgenoten waren, zig met haar te ontzetten, bemoeyen zouden, *Al waenden si hebben goet ontset*, zeit *Melijs Stocke*, dies zy haar tot d'uyterste tegenweer vaerdig maakten. De Heer van *Kuyk* vond zig evenwel genootzaakt, door de toesegginge van hulp en bystant, die hy de t'Zaamgezworene altijt belooft had, voor haar behoudenis, zoo veel mogelijk was, zorge te dragen. Dies gaat hy den *Grave van Kleef aan*, met versoek. *Dat de belegerde op 't* Slot Kroonenburg, *doch behoudens lijf (als 't zelve verovert wierd) mochten afgevoert, en in zijn gewelt versekert blijven: Dat dit hem ook licht om doen was, nademaal zijn broeder het opper-bewint der belegering alrede in handen had, en hy 't zelve (derwaarts reysende) zonder tegen zeggen, van hem zou konnen overnemen. Den Grave van Kleef* neemt deze zaak aan, werft in aller haast, ses hondert man, (naar vermoeden met het gelt, dat hem daar toe van den *Hartog van Brabandt*, of *Grave van Vlaanderen* door *de Heer van Kuyk*, behandigt wierd,) en komt met dese troep mede in 't leger voor *Kroonenburg*: alwaar hy volkomen als Hooft,

Hooft, en Veltoverste, begint te gebieden, gelijk de Rijm-kronijk zeit.

Ende begonde [a]*staphant ter stede*
[b] *Hem selven doe daer Hooft te maken,*
Ende onderwant hem alder saken,
Als of hi selver Heere ware.

Bestormt: verdadigen hun dapper.

Aldus vangt hy aan, 't *Slot* te bestormen: maar de belegerde verdaedigen 't zelve, als dappere mannen, die wel denken kosten, dat hun, naar 't overweldigen van 't *Slot*, niet anders, dan een verschrikkelijke doodt, te verwachten stont. Evenwel hadden zy noch eenige hope van ontzet, dat Heer *Wolfart van Borsselen, van der Veer*, hun wijs gemaakt had, door hem te sullen geschieden.

Van Borsselen 's bedrijf tot ter Veer.

Hier vooren is verhaalt, hoe dat hy met twee Koggeschepen en ander vaartuyg, met een deel volks van *Dordrecht* naar *Zeelandt* over voer, en aldaar in de *Stadt ter Veer* landende, begeeft hy hem, in haast en stilligheit, na *Vlaanderen*, en beraat zig met dien *Grave*: komt in aller yl met een goede somme penningen, wederom *ter Veer*, met welke hy deze *Zuyd-Hollandtse* yveraars, (die met hem gekomen waren, om de *Vlamingen* uit *Zeelant* te helpen keeren,) op de zijde van den *Vlaamzen Graaf* omkoopt. Dit volk, gesterkt met meerder getal door Graaf *Guye* uit *Vlaanderen* in *Zeelant* gezonden, belegeren de *Stadt Middelburg*; die zy, naar een lang beleg, weder mosten verlaten, dit viel tegen haar meening uit; want van *Borsselen* en den Grave van *Vlaanderen* hadden met malkanderen overleit, wat zy eerst ter hant wilden nemen, of 't beleg van *Middelburg*, of 't ontzet van *Kroonenburg*, en dewijl zy dachten, dat *Middelburg* geen tegenstant zou bieden, of ten minsten, niet lang zou konnen tegenhouden, vonden sy goed, dese stadt eerst, tot hun verzekering in te nemen: denkende, door dien *Kroonenburg* zeer stark en wel bemuurt was, dat het als dan noch tijts genoeg ware, om de t'Zaamgezwoorene te ontsetten. Hier over was men op *Kroonenburg*, naar de komst van Heer *Wolfart* zeer verlangende. Dit zeit 'er de Rijm-kronijk af.

Belegerde op Kroonenburg verlangen na ontset.

Ic seg u dat men heeft gehoort,
Ne hadde Middelburg gedaen,
Dat hi soude hebben bestaen
Te verlossen openbare,
Op Kroonenburg, die moordenare,
Want sy riepen [c] *binder tijt*:

a terstont.
b den Graaf van Kleef.
c doen ter tijdt.

Al Heer Wolfart waer gi sijt,
Gi merret ons alle lange,
Mochti ons helpen uten bedwange
Het waer tijt dat gi waert comen,
Of het sel ons luttel vromen.
Hier bi hebbens hem vermeten,
Lieden dat sy die waerheit weten, &c.

Ondertussen quam de mompeling in 't leger voor *Kroonenburg*, dat de Graaf van *Kleef*, die als velt-overste 't bewint had, de t'Zaamgeswoorene, die hier belegert waren, naar 't veroveren van 't *Slot*, behoudens hun lijf, in zijn versekering wilde weg voeren: daar over, onder de krijgs-lieden groot morren en knorren ontstont, 't welk ter ooren van Heer *Loef* gekomen zijnde, zich niet weinig daar in ontsette, en zijn broeder den Graaf van *Kleef* daar over aanspreekt, en vermaant, *dat hy hier door zich zelfs, schuldig sou schijnen te maken, aan de doot van Graaf Floris, en dat haar beyder eer, en leven, daar over in gevaar stont, en beter was, dat dit beleg nooyt begonnen had geweest, voorts by aldien hy niet in 't zin had, de t'Zaamgeswoorene in handen des volks over te leveren, dat hy als dan de dolkoppigheit van de krijgsknechten ontwijken zoude, (want hy zelf gaf hun oorzaak daar toe) en in stilligheit vertrekken. De Graaf van Kleef* antwoorde hier niet op, maar bleef by zijn opzet volherden.

Seer afgemat:

Als nu waren de belegerde, door gestadig waken, stormen, en veel wonden, zoodanig afgemat, dat zy in 't uiterste gevaar stonden, van hun te moeten opgeven: Evenwel meynden zy, dat met tijt te winnen, hare behoudenis noch te hopen was, door dien zy steunden op Heer *Wolfart van Borsselens* toezegging, doch overmits, 't lang en vruchteloos beleg van *Middelburg*, quam hy niet, hoe zeer zy om hem riepen, en met hem, bleef haar ontzet mede achter: of zy ook eenig heymelijk verstant met den *Bisschop van Utrecht* hadden, (daar hier na van gezeit zal worden) en op sijn verlossing hoopten, zoude wel konnen zijn, doch is niet zeker. Maar dit is de waarheit, dat zig niemant, tot haar ontzet, openbaarde. Hier over wierden de beleggers hoe langer hoe moediger, en brochten alles by, wat zy nodig achten, en dienstig kon zijn, om de belegerde te overvallen, hier toe hielp meest de yverige wraak, die, over de doot van Graaf *Floris*, in hunne harten zoo krachtelijk brande, datse niet anders, dan met het bloet der t'Zaamgezwoorene was uit te blussen; De welke dan eindelijk 't *Slot Kroonenburg*, en hun

zel-

zelven, niet langer konnende verdaedigen, in de genade des *Graven van Kleef*, en in d'ongenade der beleggers moften overgeven. Op dit *Slot* wierden gevonden en gevangen, veel meer van de t'Zaamgezwoorene, als men wel gedacht had. Want benevens *Gerart van Velzen* was daar, *Arent van Benscoop*, *Kostijn van Boternisse* of *Uiternisse*, en *Aluwijn*, zijn broeder. *Willem van Teylingen*. *Willem van Zaenden*, en noch eenige andere, wiens namen niet bekent zijn. Zoo haaft was *Gerart van Velzen* niet van 't *Slot* af gebracht, of men ftelde hem voor 't gantfe leger: Daar deed men hem in 't openbaar, verhalen alle d'oorzaken, waarom hy Graaf *Floris* had helpen vangen en ombrengen, ook noemde hy al de gene, die mede aan dit ftuk vaft waren. Deze zijne woorden wierden door een geheymfchrijver of klerk opgeteikent, evenwel geeft *Melijs Stocke*, genoegzaam te kennen, (fpreekende van Heer *Wolfart van Borsfelen van der Veer*,) dat *Velzen* in zijn biechte (hem niet noemende,) mifte, of dat de klerk die niet en fchreef, maar dat hy 't zelve van geloofwaardige lieden verftaan had, gelijk de volgende vaerfen mede brengen; Ook verfweeg de klerk de naam van Heer *Jan van Renesse*, 't welk onzen ouden Rijmer daer na van Heer *Guye van Henegouwen* en Heer *Daeukijn van Oorscot*, getuigt, zelver gehoort te hebben, dit zijn zijne rijmen, die korts na de voorige volgen.

Die klerk verfweeg ooc die lesse,
Van Heeren Ian van Renesse,
Dat sint Heer Ghije van Henegouwen,
Orconde mit goeder trouwen,
Ende van Oorscot Heer Daeukijn,
Dit waren die seggers mijn.
Want ict van hem heb gehoort.

Het kan wel zijn, dat de Klerk, deze twee namen, uit gunft tot deze twee Heeren verfweeg: Men moet ook niet denken, dat *Gerart van Velzen*, tot dit verhaal onwillig is geweeft, maar dat hy 't zelve, wel licht, zonder ymants aandrijven, ja misfchien met d'Overften des Legers, daar toe te verzoeken, gedaan heeft, dat hem *den Grave van Kleef* ook wel zal toegeftaan hebben, dewijl hy hem nevens d'andere, gaerne in zijn verzekering had willen behouden, als gezeit is. Want hier door kon *Velzen* alle fouten, dertelheden, en misdaden, die Graaf *Floris* tegen hem, zijne Makkers, ja tegen den gantfchen Adel en geheelen ftaat des lants zou mogen bedreven hebben, aan al 't volk kundbaar maken; en al wift hy fchoon, dat dit zijn leven niet te bate konde komen, zoo meende hy door defe verklaringe, de gerechtigheit van zijn wraak, (die hy verftont; alzoo wel voor den welftant van den gantfchen ftaat, als voor zig zelfs gedaan te hebben) te rechtvaerdigen, zijn eer te verdaedigen, en een eeuwig lof, als een, die zijn Vaderlant van een tirannige *Graaf* verloft had, aan de Nakomelingen na te laten. Maar het wierd by het volk zodanig niet aangenomen. Doch by aldien deze verklaringe van *Velzen*, die verduyftert is, by eenige van onse oude Kronijkfchrijvers nu noch te lezen ware, men zou deze zaak, daar zoo veel bedenkingen overgenomen worden, klaarder konnen vertoonen.

De Graaf van Kleef wilde deze gevangens in zijn bewaringe doen brengen, maar de *Vriezen* en *Kennemers* waren hier aldereerft tegen; roepende eenftemmig, dat zy de moordenaars wilden in handen hebben, waar door 't gantfch Leger in rep en roer geraakte. Ja 't quam zo verre, dat eenige van haar, de wapenen in handen namen, dreigende alle de gene die zo koen ware, 't zy groote of kleine, hy ware dan die hy ware, Heer of knecht, *Ridder ofte Knape, Monick ofte Pape* (zeit *Melijs Stocke*) die ymant van de moorders zouw willen weg voeren, of haar leven verdaedigen, hy zoude d'eerfte zijn, die daarom fterven zou. *De Kleefzen Graaf* ftont hier over verzet, en zag wel, dat hy hier mede niet deur zou konnen geraken, want zy hem zelf mede dreygden, over zulks heeft hy *Gerart van Velzen* en *Willem van Zaenden* met noch twee, diens namen niet genoemt worden, aan de *Vriezen* en *Kennemers* overgegeven. Heer *Loef* zijn broeder behielt ook twee, de welke hy dede vervoeren met *Arnout van Benscop* na *Kervenhem*, om die aldaar te bewaren, ter tijt toe, dat Graaf *Jan* zoude komen, die hem zelven dan over deze, naar zijn wille, wreken mocht. *Hugo van Barlant* gaf men aan die van *Dordrecht*, deze liet zijn leven aldaar op een radt. Heer *Gerart van Voorne* had 'er vier in zijn lant gevangen gekregen, die niet genoemt zijn, die alle mede op raden geleit wierden. *Gerardt van Krayenhorst* wierd aan de Vaart gevangen, en uit laft van den genoemden *Heer van Voorne* gebroken, en mede op een radt geleit, om dat hy toegezien had, dat *Gerart van Velzen* den *Graaf* had helpen vangen, en zulks niet gepoogt te beletten.

Van Velzen en Zaenden in handen der woedende gemeente.

Eenige t'Zamengezwoorene gestraft.

Aldus leefde men met deze gevangens, naar 't zeggen van *Melijs Stocks* Rijmkronijk, waar uit men verstaan moet, dat alle de gene, die hy hier zeit, op raden geleit te zijn, ook gerabraakt wierden, dat zijne woordekens *breekən dede*, te kennen geven. Maar laat ons overwegen, 't geen hy van *Gerart van Velzen* en *Willem van Zaenden* met de twee ongenoemde, die de *Vriezen* en *Kennemers* overgegeven wierden, als verhaalt is, vorder zeggen wil, dit zijn zijne woorden.

Gherardt van Velsen ende Willem van Zaenden
Trecten die knecht en ende taenden,
Als offise als wilden eten,
Ende dod n daer toe, suldi weten,
En d'andere twee als hem betaamde.

Had dezen onzen goeden ouden Rijmer slechts ongerijmt, in *proze* geschreven, wy zouden vry meer lichts uit zijn Kronijk konnen scheppen. Want uit de voorgaande Rijmen besluit d'Heer *P. Scriverius*, die ook van de Heer *Vossius* hier in gevolgt wort, dat *Gerart van Velzen* en *Willem van Zaenden*, zoo haast als zy aan 't leger overgelevert wierden, van de krijgs-knechten gedoot zijn, te meer, om dat de Rijm-kronijk van de zelve niet meer vermaant; Doch evenwel kan men dit uit die rijmen niet vast stellen, want hy zeit, *Dat de knechten Velzen en Zaenden trecten en taenden, als offise wilden eten en dooden*. Dat is niet gezeit, datze gedoot of gegeten zijn. Want niemant zal zeggen of schrijven, *dat men met Klaas of Jan handelde, als of men hem dooden wilde*, wanneer hy gedoot is, ten zy dat men daar op vervolgt, *zoo dat hy daar van gestorven is*, of diergelijke redenen, tot verklaringe van de volgende doot dienende. De Heer *Vossius* voegt hier by, *dat de verwoetheit van eenige der krijgs-knechten zoo groot was, dat zy als dolle honden met tanden in de doode rompen van* Velzen *en* Zaanden *bijtende, die alzoo verscheurden*. Dit heeft hy uyt de voorgaande rijmen van 't woordeken *eten* genomen. 't Is wel te gelooven, dat deze gevangens, die zoo dapper in den haat der gemeente waren, veel vloekwoorden hebben moeten verdragen, en schrikkelijk mishandelt zijn, zoo met slaan, stooten, slepen, gelijk of menze dooden en op vreten wilde, maar datze hier zouden gedoot zijn, kan uyt deze rijmen niet volgen. Doch laat ons naspeuren, wat onze andere oude Hollantse Kronijken hier van zeggen.

Van Velzen en Zaanden, schrikkelik mishandelt.

Die van *Veldenaar*, zonder eenige andere van de gevangens te noemen, zeit, als volgt. *Ende deze H. er Gerijt wert die alreswaerste pijn aengedaen, die men eenigen mensche doen mocht, ende wort op een rat geset, en al dat Aemstel, Woerden en Velzen toe behoorde of aengink, tot in negend.n grade, totten tienden grade toe, die worden gedoot, of eenwelik verdreven.* De Goutze Kronijk zeit aldus, *doe zeide die Grave van Kleve, neemt dan die gevangens, ende deeltse, dat elk wat hevet. Daer zoo worden zy gedeelt. Ende die Vriezen met die Kermers hadden Gerrit van Velzen ende Willem van Zanen, ende noch twee ander, die ik niet en kende. Die Hollanders hadden Aernout van Benscoop en Willem van Teylingen. Ende die Graaf van Kleve behilier twee. Die Jonkheer van Voorn hadde Gerrit van Kraeyenhorst met hen vieren. Die van Dordrecht hadden Hugo van Baerlant. Ende dese gevangens worden alle onthooft, ende op raden geleit. Sonder Gerrit van Velzen, die worde die swaerste doot aangedaan die men aendoen mach eenig mensche, ende daer na worde hy op een rat geleit. Ende al dat hem ten negende lede aengink, dat worde op raden geleit.* Maar ziet nu wat de groote Kronijk hier van zeit, die de gevangens ook anders verdeelt; *die van Dordrecht*, zeit hy, *hadden Hugo van Baerlant. De Kermers hadden Willem van Teylingen en noch twee andere. Die van Delft hadden Willem van Zaenden. Die van Haerlem hadden Arent van Benskoop. De Grave van Kleve hadde Gerrit van Kraeyenhorst, met noch vier. Ende dese gevangenen werden al onthooft en op raden gezet. Die van Leiden hadden Gerrit van Velzen. Deze wort groote swære pijnen aangedaan, boven eenig ander, want hy worde al levent en naekt in een tonne gesloten, die met scharpe nagelen en spijkers vol geslagen was, en worde alzoo alle de stede van Leiden door, over alle de straten gerolt. Ende na deze en veel andere sware pijnen, worde hy al levende op een rad gezet en onthooft: Ende al dat hem ten negende lede aangink worde gedoot en op raden gezet. Ende veele worter uit den lande verdreven en verjaegt.* Hier komt deze groote Kronijk met het out liedeken, (daar af hier voor aangeroert is,) over een, in deze vaerzen.

Dat Gerret van Velzen in een ton gerolt is.

Zy deden een vat vol spijkers slaan,
Daer most zijn Edeldom in glyden:
Zy rolden hem daer drie dagen lank,
Drie dagen voor den noene.

Het rijmt, of 't rijmt niet, 't is allijkwel waer, plach men te zeggen: doch aan

aan dit rollent ſpijkervat, wort van den ervaren *P. Scriverius* getwijffelt, als in zijn aentekeningen op *out Batavia* te zien is. *M. Voſſius* verwerpt het volkomen, zeggende (alhoewel eenige Schrijvers 't zelve verhalen) dat dit ontſtaan is, door 't qualijk verſtaen van den *Uitrechtſen* Kronijk-ſchrijver *Bekaes* woorden, deze zeit in zijn latijn, *Rotatus eſt*. Laat ons dit in 't kort onderzoeken. *Rota* beteykent een Radt. *Rotare*, na de gemeyne vertalinge, *drayen*, *omloopen*, of *rollen*. Een werk 't geen het *Radt* eigen is. Hoe zoumen dit anders als *rollen* konnen verſtaan, by een Schrijver, die de gemeyne ſleur van 't latijn is volgende. Doch *A. Buchelius*, die veel aanteikeningen op *Bekaes* Kronijk geſchreven heeft, wil dit zo niet genomen hebben, maar zeit, *Rotatus eſt*, dat is, *In Rotam ſublatus*, *op een Radt geleyt*. Maar wil men deze gewoonlijke beteykeninge van 't woort *Rotare*, voor *rollen*, *draeyen* of *omwentelen* laten varen, zoo kan men het nemen en vertalen met het woort *Raderen*, alzoo noemen de *Hoogduytſen* het *Rabraken*, dit zou dan by haar aldus konnen vertaalt worden: *Rotatus eſt. Er iſt geradert*, by ons, *hy is gerabraakt*. De voornoemde *Buchelius*, zeit vorder, dat dit een manier van ſtraffen was, by de *Hoogduytſen*, van outs gebruykelijk, aan de moordenaars, ſtraatſchenders, en die tegen den ſtaat miſdaan hadden: 't is huydendaags ook genoeg bekent: ſtaat mede te letten, dat het *raderen* of *rabraken* noch tegenwoordig, in *Duytſlandt*, met een wagen-radt gedaan wort, 't welk in *Nederlant* (gelijk noch in den Jare 1664. en daer na hier *t' Amſterdam* gedaan is) met een zware ſtave of koevoet van yzer, of yet diergelijks geſchiet. Doch laat ons het rollen noch zoo niet verlaten, om te zien, of men deze, en noch eenige andere hoofden, niet te zamen onder een kaproen zou konnen brengen.

Wirt van veel aan getwijffelt.

Vorder onderzoek na de waerheit van 't zelve.

De navolger van de genoemde Uitrechtſe Kronijk-ſchrijver *J. de Beka*. die mede de *Stichtſe* geſchiedeniſſen beſchrijft, genaamt *Willem Heda*, verhaalt dit zoo klaar, dat mer niet over behoeft te twiſten, dus luiden zijne redenen, van woort tot woort uit het latijn overgezet. *Als nu in den voornoemde Jaare, (verſtaat 1296) Graaf Floris, door t' zamenſweering van de zijne (want hy eens anders vrouw verkracht had) tot wraak van 't overſpel doorſteken was, en den handtdadige dezes dootſlags gekregen zijnde, in een vat met ingeſlagen nagels geſlooten, en naar lang omrollen met 't zelve, eyndlijk noch half levende daer uitgetrokken, alzoo op een radt geleyt wierd, is alle zijn maagſchap, tot in 't negende geſlachte toe, uytgeroydt.* Deze Schrijver draagt zijn kronijk op, aan de

Kerk van *Uitrecht*, in den Jaare 1521. Zoo dat dezelve nu wel ruym 150 Jaren zal geschreven zijn: Het out liedeken komt daar mede over een, dat *Gerart van Velzen* levendig uit de ton gehaalt is, want na drie dagen rollens vragen zy hem, *hoe hy te moede was*, daar hy op antwoorde:

Ik ben noch de zelve man,
Die Graaf Floris zijn leven nam.

't Is ook buiten twijffel, dat deze *Heda*, de voornoemde *Bekaes* Kronijk (die ontrent 120 Jaren voor de zijne al geschreven is geweest) wel zal gelezen hebben, en by aldien hy 't voorzeide woordeken *Rotatus* niet voor *gerolt* verstaan had, zoo zou hy dit zoo volkomen niet schrijven, ten ware, dat men zeggen wilde, dat *Heda* 't woort *Rotatus* ook voor *gerabraakt* of *op een radt geleydt*, verstaan had, dewijl hy 't zelve mede schrijft. Doch dit alzo zijnde, zoo verklaart hy *Bekaes* duystere woorden, die even voor 't woort *Rotatus* gaan, *Atque idem Gerardus inter acerba supplicia dire rotatus est*. Dat is, *En deze Gerart is onder scherpe pijnigingen, wredelik op een rad geleit*, (gelijk de meer-genoemde *A. Buchelius* dit wil verstaan hebben) wat zijn dit nu voor *scherpe pijnigen* geweest? *In een vat vol spijkers geslagen, gerolt*, volgens de verklaring van *Heda*, over deze voornoemde woorden: en 't schrijven van de gemeyne en groote *Hollantse* Kronijk: en inhoud van 't out liedeken: deze schrijven dit dan duydelijk: d'oude Rijm-kronijker mach het overgeslagen of vergeten hebben, de Goutse Kronijk zeit, *dat hem een sware doot wiert aangedaan, en daar na op een radt geleyt*: die van *Veldenaar*, *dat hem d'alderswaarste pijn wierd aangedaan, en op een radt geleyt*. Deze twee lest-genoemde Kronijken, bevestigen dit *rollent spykervat* meerder dan zy het tegenspreken, want d'een zeit, *daar na op een radt geleyt*, en d'ander, dat hem d'allerzwaarste *pijn* wierd aangedaen. Noch zijnder twee *Hollantse* Kronijkschrijvers d'een genaamt *Snoyus*, en d'ander *I. Gerbrandus*, die het rollen mede duydelijk verhalen, die de voorzeyde *Buchelius* ook aanwijst. *Adrianus Iunius* beschrijft het rollent spijkervat mede uitdrukkelijk genoeg. *Ian F. le Petit* in zijn Nederlantse Kronijk, in 't Frans beschreven, verhaalt het zelve; zeker onbekent schrijver, die ontrent 't Jaar 1500. leefde, en doenmaals de gelegentheit van *Amsterdam* beschreef, zeit ook aldus, na dat hy de doot van Graaf *Floris* verhaalt heeft; *maar de voorzeide dootslager Gerret van Velzen gekregen zijnde, op 't Casteel van Kroonenburg, is daar na met groote tormenten gepijnigt en omgebragt geworden*. Dit gaat altijt zeker, dat de bitterheit van de gemeynte tegens *Gerart van Velzen* zo fel is geweest, dat, by aldien hy tienmaal had konnen sterven, zy hem met een doot, niet vry gelaten hadden, over zulks is hy ongetwijffelt voor zijn doot schrikkelijk gepijnigt geworden. De geleerde *P. Scriverius*, in zijn aantekeningen op *out Batavia*, zeit, dat met gelijke straffe, (als dit rollen) eertijts den *Roomsen Cousul*, of *Burgermeester*, *M. Attilius Regulus*, door die van *Carthago*, is omgebracht, als eenige *Auteuren* meenen, maar wat Auteuren dit mogen zijn, is my onbekent, ik vermoede dat het nieuwe, en geen oude zijn. Men leest wel van deze *Attilius*, by *Cicero*, *lib.* 3. *de offic.* *dat hy met waken is gedoot*, dit zijn zijne woorden, *cum vigilando necabatur*. En *Valerius Maximus* verhaalt ook wel, dat hy wreedelijk is omgebrocht, maar niet hoedanig. Zommige Rechtbanken hebben een manier van pijnigen, als zy een misdadige, die onwillig is, zijn misdaat willen doen bekennen, die aldus toegaat. Zy sluyten om zijn hals een yzere bant, die vol scharpe pennen, binnewaarts in geslagen zijn, binden dien halsbant aan een leuning, die met de hoogte van den hals over een komt, den misdadige met der tijt van vaak overvallen begint met den hoofde te knikken, waar door de pennen in zijn hals stekende, hem yder oogenblik weder, met groote pijn ontwaken, al eer zijn slaap schier begonnen is: het zou kunnen wezen, dat dezen *Roomsen Consul*, met alzulk langdurig pijnlijk waken, om hals gebrocht mach zijn, 't welk eenige gemeenschap heeft, met *Velzens* spijkervat, dat ons in dese beschrijving vry verre ontrolt is. Doch de lezer gelieft indachtig te zijn, dat het met hem (volgens 't out liedeken) ook drie dagen geduurt heeft. Wy besluiten dan, dat *Gerart van Velzen* eerst in 't spijkervat gerolt, daar na gerabraakt, en eyndelik op een radt geleit, 't hooft afgeslagen, en op een pen daar boven uitgesteken is; 't welk door geen van al onse genoemde oude Schrijvers tegen gesproken wort.

Wat verscheyde schrijvers hier van gevoelen.

Diergelijke straffe by de Romeynen.

En noch op eenige plaatzen gebruyckelijk.

Van Velzen schriklijk gedoot.

Het vervolgen der t'Zaamgezworene was zeer groot: De Goutze en de groote Kronijk, zeggen, dat *alle die gene die Velzen tot in 't negende lidt bestonden, gedoot wierden en op raden geleyt*. *Veldenaar* zeit

zeit *gedoot of eeuwelijk verdreven*, waar onder hy *Amſtel* en *Woerdens* vrienden mede begrijpt. *d'Vitrechtſe Heda* zeyt ſlechts, *dat Velzens magen tot in 't negende geſlacht wierden uitgeroeyt.* Den voor-verhaalden Amſterdamſen ſchrijver zonder naam, vervolgt op 't voorgaande ook aldus. *En die voorzeide Heeren van Amſtel en Woerden zijn met der vlucht ontkomen; En alle den genen, die men wiſt, ergens te krijgen, den voorzeide van Velzen, Amſtel, en Woerden van bloede ofte aliantie beſtaende, ofte van hunne factie wezende, van den meeſten tot den minſten, zoo wel mans als vrouwen, en kinderen, werden omgebracht, en hunne goederen verbeurt gemaakt.* Doch de Heer *Voſſius* verwerpt dit, en zeyt, *dat men alle, die men van de t'Zaamgezwoorene bekomen konde, om hals brocht, en die 't ontvlucht waren, eeuwiglijk uyt Hollant gebannen, en hunne goederen verbeurt gemaakt wierden. Maar 't vervolgen van de vrienden der t'Zaamgezworene tot in 't negende lit toe*, zeit hy rontuit, *dat onwaarachtig is, en dat dit ſchrijvers geſchreven hebben, die in de volgende eeuwe daar na gekomen zijn: maar dat het by d'outſte ſchrijvers niet gevonden wort, ook blijkt deze onwaarheyt*, (na zijn E. zeggen) *daar uyt, dat d'Huyzen van Amſtel en Velzen, daar van de voorgangers der t'Zaamgezwoorene geſproten zijn, geheel en ongeſchent, noch lange Jaren daar na geſtaan zouden hebben, en die geſlachten een ruymen tijt na dezen, in aanzien zijn geweeſt, gelijk zulks uit zekere brieven a blijkbaar is:* Wat de Huizen van *Amſtel* en *Velzen*, en hare, en andere der t'Zaamgezworene geſlachten, ter oorzaak van de doot van Graaf *Floris* is overgekomen, zullen wy in de volgende Hooftſtukken verhandelen, en zekere brief in tegendeel van dit zeggen vertoonen. En nademaal onze boven-genoemde Kronijk-ſchrijvers te jong zijn, om hier over, by de Heer *Voſſius* aangenomen te worden, zoo zullen wy zien, of onzen ouden Rijmer *Melijs Stocke*, (die immers out genoeg moet zijn, en niet ouder zijn kan, om deſe geſchiedenis te beſchrijven, want hy in die tijt leefde) hier niets van aanroert. Dus luiden zijn rijmen, na dat hy de getrouwheyt van Graaf *Floris* Winthonden, daar hier voren af verhaalt is, geprezen heeft.

Zijn Vrienden gedoot of verdreven.

Voſſius gevoelen daar over.

Wort wederleyt.

a „ Als in 't geſlagt Regiſter van Aemſtel, „ wijders ſal getoont worden.

Mer deze moordners verwoet,
Hebben haren Here verbeten,
Hem niet alleene, ſuldi weten,
Mer hem ſelven, en menigen man,
Als ic eenſdeels ſeggen can,
Daer 't ſtede hevet al openbaer.
Ende ontbinden ſal hier naer.
Kinder, magen, hebben ſi onteert,
Die in haer doen hebben gekeert,
Die noch in haren doene houden,
Sullen verraders ſyn geſcouden,
Alle die dage die ſi leven,
Ende met hem ſijn verdreven
Wt haer lande, wt haren goede.
Des mach hem weſen wee te moede,
Die der moort onſchuldig ſijn.

Het geen men uit deze vier laatſte regels kan afnemen, niet van wegen het dooden, maar aangaande 't uytbannen van de namagen der t'Zaamgezwoorene, is, mijns bedunkens, zoo klaar, dat' mer niet aan behoort te twijffelen.

Dirck van Velzen.

Vorder, wort ontrent den Jare 1230. in d'oude Geſlacht-tafels der Edelen van *Hollant* genoemt, eenen *Dirck van Velzen*, die, na alle vermoeden, de Vader van deze *Gerart* zal geweeſt zijn: Daar na, omtrent 't Jaar 1290. vint men deze *Gerart* zelf, en dit zijn de twee eenigſte namen van *Velzen*, die men in alle de Hollantſe Kronijken vinden kan, waar uit blijkt dat zijn geſlacht, genoegzaam uitgerooit is. *W. van Gouthoeven* zeit ook, dat het *Slot te Velzen*, twee mijlen van *Haerlem*, t'zedert de moort door *Gerret van Velzen* aan Graaf *Floris van Hollant*, *&c.* begaan, in den Jaare 1296. in *ruine*, of vervallinge, leit, doch eenige ſtukken van muuren konnen noch van 't zelve gezien worden.

'T GENE NA DE DOOT VAN

FLORIS de V.

GRAAF van HOLLANDT, &c.

Ter oorzaak van de zelve, voorgevallen is.

NEGENDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

't Slot Kronenburg wert geplondert en afgebroken, en 't Slot te Muyden, Diderik van Haerlem te bewaren gegeven. Gelegentheit van 't zelve. De Graaf van Kleef trekt 's Lands regeering aan hem. Komt in den Hage. Heer Guye van Henegouw ruymt voor hem, naar Geertruydenberg. Schrijft 's Lands toestant aan zijn broeder; die hem versoekt aldaer te blijven tot zijn overkomst. 't Welk doende, neemt de regeering van Zuyd-Holland, gelijk de Graaf van Kleef die van Noord Holland aan. Bedenkingen over den zelven. Den Kleefzen Adel komt meest al in den Hage, daar men, tot 's lants kosten open tafel houd, daar groot misnoegen uit ontstont. De Grave van Henegouw komt zelfs tot Geertruydenberg, daar den Hollandsen Adel en gemeente na toeloopen, en den Graaf van Kleef verlaten, die met de zijne, stillekens te lant uit trekt. De Graaf van Henegouw komt met zijn broeder tot Dordrecht, en van daer tot Delft, met 3000 man: alwaer een oproer ontstaat, doch wort van hem gestilt; hy beraet sig met de Staten, die hem 's Lants bewint, als voogt van zijn Neef, in handen stellen. Bisschop Willem van Uutrecht, belegert, en wint 't Slot te Muyden. Wat recht hy daar op meende te hebben. De Graaf komt tot ontzet, doch te laat. De Bisschop voert zijn Leger in West-Vrieslant. Vermaant de Vriezen tot herstelling van hun Vryheyt. Predikt aflaat tegen de Hollanders. Zy vallen af, belegeren en winnen 't Slot Wydenis: Werpen dat van Nieuwendooren en Enigenburg om verre: overvallen en verbranden de Stadt Medenblik: Beleggen met des Bisschops hulp, dat Slot; 't welk zich mannelijk verdaedigt. Graaf Jan van Henegouw ontzet Middelburg in Zeelant, dat van de Vlamingen belegert was. Treckt met een groot Leger in West-Vrieslant. Slaat de Vriezen by Enkhuyzen, 't welk met noch eenige Dorpen geplondert en verbrant werd. 't Slot Medenblik in d'uytterste hongers-noot gekomen zijnde, wert van de Vriezen uyt schrick verlaten, en van Graaf Jan wederom herstelt, wiens Leger, door strenge vorst en koude, genootzaakt is wederom te keeren, en komt met den Grave, (doch geheel verstroyt) weder t'huys.

ZOo haast de gevangens van 't belegert *Slot Kroonenburg* afgeleit, en in verzekering gebrocht waren, hebben de Krijgs-knechten 't zelve eerst geplondert, en daar na tot den gront toe, afgeworpen, zoo dat 'er nauwelijks den eenen steen op den anderen gelaten is, zoo groot was de verbittering. Daar na is wederom hier ter stede een ander *Slot* gebouwt, dat ook noch tegenwoordig in wesen is; [a] en de zelve naam voert. Van *'t Slot Kroonenburg* liepen de Beleggers met groote verbolgentheit naar *'t Slot te Muyden*, meynende aldaar noch eenige van de t'Zaamgeswoorene te vinden, maar zy waren gevlucht, en hadden *'t Slot* ledig gelaten. Hier over wierd het van vernielen verschoont, te meer, dewijl het Graaf *Floris* in het bysonder toe quam, die het (gelijk gezeit is) van zijn eigen goet had laten bouwen,

Gelegentheit van 't Slot te Muyden.

a „ Maar de Toorens van 't gemelde Slot heb- „ ben de Fransse in 't jaar 1672. laten springen, „ daar van in 't sesde Boek te sien is.

naar vermoeden, om zich hier door te sterker te maken, soo te water als te lande, door dien het aan de mont van de *Rivier de Vecht*, aan 't *Y*, en *de Zuyder-Zee* gelegen was. Ook had hy tot allen tijden, die van *Uitrecht*, door 't sluiten van de Rivier, daar mede konnen quellen, en zijn selven voordeel doen, met tol te nemen, van de op-en af-varende schepen. Doch hadden de Krijgs-knechten yemant van hare vyanden hier op gevonden, het had voorseeker niet verschoont geworden. Men beval dan het selve aan Heer *Dirck van Haerlem* te bewaren, die het van 't lants wegen, in sijn gebiet nam.

Wort aan Dirck van Haerlem bevolen.

De Graaf van Kleef begaf zich naar *Dordrecht*, alwaar hy aanhang kreeg, want hy trok 's Lants saken aan hem, als of hy selfs *Grave van Hollandt* geweest ware. Heer *Guye*, broeder des *Graafs van Henegouw*, die hem in *den Hage* onthielt, was hier over dapper ontstelt, doch kon, voor die tijt daar niet tegen doen, en verstaande, dat *de Kleefse Graaf* zich bereyde,

De Graaf van Kleef trekt 's lants zaken aan hem.

de, om in *den Hage* te komen, ruymde voor hem, en reysde naar *Geertruydenberge*. Hier van daan, liet hy den toestant des Lants, aan Graaf *Jan* zijn Broeder weten, als mede, dat hy voorgenomen had, wederom by hem te komen, daar toe hy vry, geleyde, voor hem en zijn Neef, des Graven Soontjen, aan den *Hertog van Brabant*, (om door sijn lant veylig te mogen reysen (versocht, en ook verkregen had. *Graaf Ian van Henegouw*, dede zijn broeder in aller haast hier op weten, dat het nootsakelijk was, dat hy daar bleve, alsoo hy nu zelfs reysvaerdig stont, om by hem te komen, en aldaar best van hem, op alle voorvallende saken, kon onderricht worden, nademaal hem 's Lants toestant bekent was. Hier over bleef Heer *Guye* tot *Geertruydenberge*, en die van *Zuyd-Hollant* begonnen met zijn regeering zeer wel vernoegt te worden, maar met de *Noord-Hollanders* moeide hy hem niet.

Heer Guye van Henegouw e- recht Zuit-Holant.

De Graaf van Kleef kemt in den Hage.

De Graaf van Kleef was soo haast niet in *den Hage* gekomen, of hy nam *'t Hof* met de gantse bestiering des lants aan zig, zoo dat'er anders niet aan schorte, dan de tijtel van *Grave van Hollant*. De *Noort-Hollanders* verdroegen dit, en lieten 't alsoo, doch morrende en knorrende, heenen gaan. Evenwel is 't niet buiten bedenken, dat hier eenig heymelijk verstant onderschuylde, tusschen den *Kleefzen Graaf*, en eenige der t'Zaamgeswoorene, die noch onbekent waren, en stilswijgens dit spel, tot d'uitkomst des selfs, aansagen: 't Gaf ook bedenken, dat hy door voorsprak des *Heeren van Kuyk*, (die, naar alle vermoeden, van den *Hartog van Brabandt* daar toe versocht was) de t'Zaamgeswoorene op *Kroonenburg*, haar lijf en leven had soeken te verschoonen. Doch dit zijn Rijk duurde niet lang, want het overige des *Kleefzen Adels*, die noch in hun lant gebleven waren, vernemende, het groot gesag, dat hun Heer in Hollant voerde, quamen al t'zamen op hope van ampten, of ten minsten om haar een tijt lang te verlustigen, naar *den Hage* af-zakken, overmits alhier alle dagen open Hof wierd gehouden; men gaste en braste, men slempte en dempte, men vrat en zoop niet weinig, en dat al tot 't Lants en *'s Graven van Hollants* kosten, want men taste alles aan, dat men krijgen kon, en het gereetste was. Dit zeit'er *Melijs Stocke* van.

Houd aldaar open Hof.

Die Grave van Cleve trac in den Hage,
Tot hem quamen alle dage
Daar vrienden ende mage,
Die ons deden die groote plage.
Ende aten en dronken 's Graven spise;
Hem dochte doe in aller wise,
Dat si vonden hadden 't goet.

Hier door wierd in korten tijt, een groote somme gelts t'zoek gemaakt, waar over de gemeente van *Hollant* den *Kleefzen Graaf* begonnen te mistrouwen, dat hy 's Lants welvaren niet benaerstigde, maar 't selve ten achteren sette, en gants krachteloos socht te maken, soo dat het wel haast, qualijk met hem afgeloopen zou hebben: Maar de tijding van des *Graven van Henegouw* aankomst tot *Geertruydenberg* belette dit: en daar mede was zijn *Hof* ook uit: want hy vond zig op eenen dag, van alle den *Hollantzen Adel* en *gemeente* verlaten, die aanstonts heenen reysden, om den *Graaf van Henegouw* te verwellekomen, met eenen hun latende verluiden, dat zy wel haast met hem zouden weder komen. en ander ordre doen stellen. *Den Graaf van Kleef* dit, en dezen grooten toeloop verstaande, als ook dat 'er wel drie duyzent Krijgs-knechten by den *Graaf van Henegouw* in dienst waren, ruymde met al de zijne, stillekens uit *den Hage*, en trok wederom in zijn Lant.

Dat onlust verwekt.

Sluypt al stil ten lande uit.

Graaf Jan van Henegouw wierd met blijdelijk toejuychgen van al 't volk ontfangen en verwellekomt, die hem getrouwheit zwoeren, en alles dat wapenen voeren en bekomen kon, rusten hun ten oorlog. Hy quam benevens zijn broeder eerst te *Dordrecht*, en van daar met drie duyzent man tot *Delft*, aldaar hy zeven dagen met de Staten raad pleegde: De Goutse Kronijk zeit van zeker oproer, met dese woorden. *Daar na quam Graaf Ian te Delft, ende doe wort daer een groot opstal onder die gemeent, die tegen malkander vochten. Daar bleef Graaf Ian seven dagen leggen binnen Delft, ende versoende die gemeent, dat si te vreden waren.* Uyt de Rym-kronijk blijkt zulks mede.

Graaf Jan van Henegouw komt in Holland.

Oproer te Delft.

Van danen [a] *hi te Delft voer,*
En tie liede van Zuut-Hollant mede.
Doe hi quam aldaer ter stede,
Wort aldaer een parlement,
Eer dat pleyt wort geënt,
Leden zeven dage daer,
Eer was geëffent, &c.

Doch wat dit voor een oproer geweest, en waar uyt 't zelve ontstaan is, wort nergens gevonden, geen van onze oude Kronijk-schrijvers, dan de twee voor-

 noem-

a De Graaf van Henegouw.

noemde, melden hier af. De Heer *Vossius* gaat het ook voorby, maar hy zeit *dat de Staten, na zeven dagen raadplegens, den Graaf van Henegouw het bewint in handen gaven, tot der tijt toe, dat Graaf Floris zoon, Ian, uyt Engelant zou gekomen zijn.*

Als *Willem van Mechelen*, neef van *Graaf Floris*, (die in 't zelve Jaar, onlangs voor des *Graven* doot, in de plaats van *Jan van Zierik*, tot *een-en-veertigste Bisschop* van *Uitrecht* gestelt was) begon te bedenken, dat hy versuymt had, de t'Zaamgesworene, die op *Kroonenburg* belegert geweest hadden (alsoo haar t'zamen-zweering hem bekent was) te ontsetten, is hy daar over niet wel vernoegt geweest, en beginnende zig zelven van onachtsaemheit te beschuldigen, overleyde, of het noch geen tijt ware, om yet, tot voordeel des *Bisdoms* uit te werken. Ziende dan, dat het in *Hollandt* zoo verwart en verdeelt was, is hy met een deel gewapent t'zaamgeraapt volk, voor 't *Slot te Muyden* gerukt, 't selve aanstonts belegerende. Hier op meende hy eenig recht te hebben, want volgens 't zeggen van *A. Buchelius*, (die aanteykeningen gemaakt heeft op de *Stichtse Kronyken* van *Heda* en *Beka*,) zoo had *Keyzer Otto den eersten*, in den Jare 953. en na hem, zijn navolger *Otto de tweede*, in den Jare 975. brieven, (die hy ook aanwijst) aan de Kerk van *Uitrecht* verleent, waar by *Muyden*, (dat in de zelve, in 't Latijn *Amuda* genoemt wort,) aan de Kerk van *Uitrecht* gegeven is. Doch het zou namaals van de zelve Kerk aan de Grave in pantschap voor zeker zomma van penningen verset zijn geweest, welke zomma daar na tot lossing des zelfs wederom betaalt is. En om vorder te bewijzen, dat de Stadt *Muyden* met hare inwoonders aan de Kerk van *Uitrecht* behoorden, vertoont de voornoemde *Buchelius* een andere brief, daar in den *Rechter*, of *Drost*, of *Balliu*, of *Schout*, ('t Latijnse woort is *Judex*) en *Schepenen* en *Raad* der Stadt *Muyden* bekennen, *dat zy aan de zelve Kerk zoo veel als eigen zijn, en by die zullen blijven, den Bisschop die is of komen zal, getrouw zijn, zonder haar oyt een ander Heer te onderwerpen.* Deze brief was gegeven 't Jaar 1296. op den derden dag na den Zondag *Oculi*, dat is drie weeken naar Vasten-avont, en volgens dien, niet lang voor Graaf *Floris* doot. Maar uit deze brief blijkt wel, dat aan de Kerk van *Uitrecht* eenige eigendom van de stede *Muyden* was overgegeven, maar niet van des zelfs *Slot*, dat den *Bisschop* belegerde, want in tegendeel blijkt uyt de Rijm-kronijk, dat dit *Slot* van Graaf *Floris* gekoft, en gebout was, van sijn eigen goederen, dit zijn de woorden.

Willem Bisschop van Uitrecht, rukt voor 't Slot te Muyden.

Muyden eertyts aan de kerk van Uitrecht.

Si voeren te Muiden mitten Grave,
Te huse dat hi mit sire have,
Hadde gecoft ende doen maken.

Diederik van Haerlem; die dit als Slot-voogt, van 's lants wegen bewaarde, (gelijk gezeit is,) was op dit beleg gants onvoorsien, also dat hy 't groot gewelt, dat den *Bisschop* daar op dede, volgens 't zeggen van *Beka*, zoo met stormen als blijden, die *den Grave* selve had doen maken, als *Melijs Stocke* zeit, niet lang konde uit harden, ook was 't volk daar binnen, door tegenstant aan de bespringers, (die nacht noch dag niet op hielden,) te bieden, soodanig afgemat, dat het meestedeel, de wapenen neder leiden, en naar 't gebodt huns Overste niet meer luisteren wilden, maar hun zelven aan den *Bisschop* opgeven: niet meer dan vijf warender, als *Melijs Stocke* zeit, die *Diederik van Haerlem* getrouw bleven, en met hem alles wilden uytstaan. Maar dit kleyn getal niet machtig zijnde, om 't *Slot* te verdaedigen, was hy genootsaakt, een verdrag te versoeken, by 't welk hy *'t Slot* en hem selfs als gevangen, doch behoudens lijfs, in des Bisschops handen most overgeven. Doch had hy het maar twee dagen langer konnen uythouden, volgens onsen oude Rijmers rijmen, *de Grave van Henegouw* zouw hem ontset hebben.

't Slot te Muyden aan den Bisschop overgegeven.

Of hi ware bleven doot. 1296.
Want hi t' Amstelredam was comen.
Om t' ontsetten te haren vromen.

[BYVOEGSEL.]

„ Graaf *Ian van Avenes* heeft volk ontrent *Amstelredam*, (segt *Vossius*) vergadert, om 't *Slot Muyden* te ontsetten, doch 't was te laat, en aen den *Bisschop van Uitrecht* door verraderye over gegeven, willende op 't comando van *Dirk van Haarlem*, als Slot-Voogt, niet luysteren.

Dit nu te laat zijnde, heeft hy zijn volk in de naast aangelegene plaatsen verdeelt, om den *Bisschop* in zijn voortgang hier ontrent te stuyten, maar let eens hoe onsen Rijmer hier voort gaat.

Dus hevet Bisschop Willem bestaen,
't Graafschap te groeten van beginne.
Nu mochtmen sien, hoe groten minne
Dat hi droech tot sinen neven,
Den eenen die daer doot was bleven,
Ende den sone in Ingelant.

Den

Die daar op moedig

Den *Bisschop*, door dese eerst verkregen Zege hoogmoedig wordende, overleyde, waar hy best zijn overwinningen zou konnen vervolgen, en wel wetende, dat de *Vriezen* uit den aart, al over lang, tot muytery, en van *de Hollantsche Graven* af te vallen, genegen waren geweest, voer hy zijn leger in *West-Vrieslant* over, en vermaent haar, *dat 'et nu tijt was, om wederom vrye volckeren te worden, daar zy en haer voor-ouders wel eer, zoo veel bloet voor gestort hadden*, en dat hem ten hooghsten verwonderde, *dat 'er alrede zoo veel tijt vergeefs verloopen was, die zy tot haer voordeel souden hebben konnen waer nemen, maer dat 'et evenwel noch niet te laat was, om hare vryheit (zoo zy die lief hadden) wederom te herstellen, daer in hy haer wilde behulpzaam zijn*. En om de *Vriezen* noch meerder aan te hitsen, *& ibidem adversus Hollandiensem populum Episcopalem praedicavit indulgentiam*, zeit *Beka*. Dat is; *En aldaer predikt hy den Bisschoplyken aflaat, tegen 't Hollantsche volk*. Dit van haar aangenomen wordende, als of *Bisschop Willem* zelfs *Paus* was geweest, raakten zy terstont aan 't hollen, en al hun yver en bitterheyt, die zy boven alle andere, hadden getoont, in 't vervolgen der t'Zaamgesworene tot wraak van hun Heer Graaf *Floris*, (gelijk of zy berouw van 't selve kregen) veranderde, en keerden haar tegens hem en zijn Erfgenaam, waar over zy ten eersten 't *Slot Wydenesse* met grooten ernst en gewelt belegerden. *Boudewijn van Naaldwijk* hier op gebiedende, was gedwongen, om dat hy van alle nootsakelijkheden, tot tegenweer dienende ontbloot was, dit Slot aan haar over te geven, op voorwaarde, dat hy met al de zijne, behoudens hun lyf en goet daar af zou trekken, en in zekerheit met 't zelve in *Hollant* varen, dat soo geschiet zijnde, hebben de *Vriesen* 't Slot tot de gront toe, neder geworpen. Hier van daan zijn zy gevallen op 't Huis te *Nieuwendoren*, dat noch niet volmaakt was, waar door zy het te lichtelijker in kregen, en weder af-braken. Dit seggen de Goutse, en Rijm-kronijk, Maar de groote Kronijk, en die van *Beka* en *Heda*, die van de Heer *Vossius* gevolgt worden, noemen in de plaats van dit, 't Huys *Enigenburg*, 't welk de *Vriezen* ook souden in gekregen en verwoest hebben, beyde kan het waar zijn. Doch dat hun meest in de weg stont, was *Medenblik*, nademaal dit soodanig gelegen lag, dat men alle uuren, hun lant, uit 't selve kon overvallen en plonderen. Dit hebben zy dan aanstonts belegert, en de Stadt ook in gekregen, berooft, vernielt, en verbrant. Maar 't *Slot* dat zeer sterk was, en in bewaring van Heer *Floris Wouters zoon van Egmont*, sloeg haar stormen af. Den *Bisschop* dit verdrietende, zond de twee Blyden, die hy voor *Muyden* gebruykt had (als geseit is) aan de *Vriezen* over, om het Slot daar mede te dwingen, doch 't was vergeefs, want de belegerde waren sterk en moedig, en van 't geen tot tegenweer dienstig was, wel voorsien,

De Vriesen oproerig maakt.

Predikt aflaten gelijk de Paus.

Vriezen nemen 't Slot Wydenesse in.

Ook 't Huis Nieuwendoren.

Belegeren Medenblik.

Graaf *Ian van Henegouw*, die nu voor sijn Neve alleen, als Voogt van *Hollandt* regeerde, de tijding van dit beleg gekregen hebbende, beraden zich in den *Hage* met de Staten over den toestant van 's Lants zaken, en vonden goet, dewijl *Middelburg* in *Zeelant* van de *Vlamingen* (door heymelijk toedoen van *Wolfart van der Veer*, als wy hier vooren geseit hebben) hart belegert, en nu in d'uyterste noot gebracht was, 't selve eerst te ontsetten, nademaal men wel versekert was, dat aldaar in *Zeelandt* noch verscheyde goede vrienden te vinden waren, den *Grave* toe gedaan, die hun dan met zijn komst wel souden openbaren, maar die nu, als overheert, stil zaten. Ook vertroude men, dat 't *Slot Medenblik* wel so lang zou konnen tegen houden, ter tijt toe, dat men *Middelburg* ontzet had. Dit wierd dan in 't werk gestelt, en den *Grave* voer met zijn Krijgs-volk in *Zeelant*, om *Middelburg* te behouden.

Graaf Ian trekt met krijgs-volk na Zeelant.

De *Vriezen*, die al vergeefze moeyten deden, en groote schaden, voor 't Slot te *Medenblik* uytstonden, vernamen wel, dat 'er met gewelt niet op te winnen was, en dit van alle de sloten en sterkten, (die Graaf *Floris* in *Vrieslandt* had doen bouwen, om de *Vriezen* daar door in den toom te houden,) maar d'eenigste zijnde, die de *Hollanders* in gants *West Vrieslandt* noch in hun gewelt hielden, daar van zy zeer gaerne hadden ontslagen geweest, besloten, dese plaats uit te hongeren, en de belegerde daar door, tot overgeven te dwingen, alzoo men hun bericht had, dat 'er zeer weinig voorraat van koorn binnen was. Zy stopten het inkomen der haven zoo dicht met ingeslagen palen, dat 'er van die kant, niets binnen kon gevoert worden. Van de Lant-zijde hadden zy het met hun Krijgs-luiden zoo wel, en vast omcingelt, dat niemant daar door konde komen. Hier over geraakten de belegerde in zoo grooten gevaar, dat zy tot onderhoud van hun leven, Paerde-vleys, uit gebrek van andere spijse, mosten

Brengen die op 't Slot in grooten hongers-noot.

ſten gebruyken, door dien 't ontzet zoo lang vertoefde.

De tijdinge dat *Graaf Jan van Avennes*, met zijn volk tot *Zirckzee* in *Zeelant* gekomen was, verſchrikte de *Vlamingen*, die *Middelburg* belegert hadden, zo dapper, dat zy, ſonder hem te durven verwachten, alle om een goet heen komen uitzagen. Want eenige warender by, die noch wel heugde, met wat gevaar zy, ten tijde van Grave *Floris*, uit *Zeelandt* ontkomen waren, doe zy hare makkers met zoo groote menighten zagen verdrinken of doot ſlaan, als hier voren gezeit is. Maar de burgers van *Middelburg*, nu al in d'uyterſte noot zijnde, door dien hunne Krijgs-knechten, wegen 't langduurig en hart beleg, meeſt geſneuvelt waren, daar door ſy ſig al begonnen op 't overgeven te beraden, dit onverwacht en verbaaſt vluchten van de *Vlamingen*, gewaar wordende, grepen wederom moed, en hopende, dat dit een teycken van ontzet weſen moſt, zonder dat zy even wel zulks wiſten, vielen moediglijk uit de Stadt, ontfingen *den Graaf van Henegouw* met groote blyſchap, geleyden hem al zegepralent binnen hare poorten, en hier mede waren ſy van dit beleg verloſt, dat van 't begin des Zomers, doen Graaf *Floris* omgebracht wierd, tot 't eynde van den Herfſt toe, geduurt had.

Middelburg ontſet.

Nu waren groote ſommen penningen, die *den Grave van Vlaanderen* tot betaling der Soldye aan de beleggers voor *Middelburg* had opgebracht, te vergeefs verſpilt, en alle d'aanſlagen van Heer *Wolfart van der Veer* in rook verdweenen: evenwel wiſt hy dit zoo geeſtig van zijn hals te ſchuyven, en alles zoo aardig te ontveynzen, als of hy nergens van geweten had, dat *Graaf Ian van Henegouw* met hem, benevens andere *Zeeuwſe Heeren* raad pleegde, en 't groot gevaar, van *'t Slot Medenblik*, en volgens dien, 't verlies van gants *Vrieſlant* te kennen gaf, en hulp, om 't zelve te behouden, van haar verzocht. Doch de *Zeeuwen*, die nu zoo lang met hunne vyanden in haar lant hadden gequelt geweeſt, en den oorlog heel moede waren, toonden ſeer weinig genegentheit, om tegen den winter, zoo verre uit hun lant, ter heyrvaart te trekken, niet te min beloofden zy op een kort met een deel krijgs-lieden, te zullen volgen, doch ſeer weinig quamender.

Hollanders overwinnen de Vriezen.

De *Graaf* vertrok hier op naar *Hollant*, en vergaderde zo veele Lantsknechten, als het in der haaſt mogelijk was; de Heeren van *Arkel* en van *Putten* en de meeſte borgers van *Dordrecht* trokken ook met hem, zoo dat hy een groot en ſterk leger te velde brocht. Met 't zelve komt hy ontrent *Enkhuyzen*, en vont aldaar de *Vriezen*, bereyt om hem ſlag te leveren. De *Hollanders*, door hare Overſten aangemoedigt, vallen op haar aan, en naar een dapper gevecht aan wederzijden, verlooren de *Vriezen* dien ſlag, met wel drie duyzent mannen. Des *Graven* leger plonderde en verbrande al teffens *Enkhuyzen* met eenige na by gelegen Dorpen: wiens vlammen by nacht zeer verre ſchijnende, de beleggers voor 't *Slot Medenblik* zoo groote verbaaſtheit, als de belegerde op 't zelve Slot, vreugde toebracht, want deſe het branden ſiende, riepen overluyt, *Wy worden ontzet.* Des morgens zagen zy eenige van des *Graven* ſchepen aankomen; daar op den Slotvoogt Heer *Floris van Egmont* geboot, dat 'er 30 van zijne knapen zouden uytvallen, om te ſien hoe het in 't *Vrieſe* Leger geſtelt was, maar zy vonden de *Vriezen* vaſt beſig, met pakken en ſakken, en mede te ſlepen, 't geen zy noch met der vlucht meenden te bergen: deze 30 mannen ſloegen 35 *Vriezen* doot, en keerden wederom.

't Slot te Medenblik ontzet.

Terwijl was men aan d'ander kant bezig, om de palen uit te trekken, daar mede de *Vriezen* de haven geſloten hadden, zoo dat de Vloot binnen quam, wiens Maarſchalk zeer blijdelijk verwelkomt wierd. Terwijl komt 't gants leger te *Medenblik*, doch de *Vriezen* waren alle gevlucht, men brocht terſtont overvloet van ſpijſe en drank, met allerley nodig krijgs-tuig binnen den *Burgt*, en 't Leger vernachte daar rontom heen. Hier ſtont het geſchapen, dat geheel *Weſt-Vrieſlant* wederom onder des *Graven* gehoorzaamheit zou gebracht worden. Want had Graaf *Ian* deze zijn overwinningen mogen vervolgen, hy had al de *Vrieſe Heeren* in gyzelinge mede na *Hollandt* genomen, gelijk de Heer *Dirck van Brederode* toe genaamt *den Goedertieren*, in den Jare 1285. door laſt van den overleden Graaf *Floris* gedaan hadde; waar door *Vrieſlandt* wederom hem onderdanig wierd. Maar den Hemel belette dit, want dien nacht begon het ſchielijk zoo fel kout te worden, en daags daar aan, zoo hart te vriezen, dat men qualijk door de *Zuyder-Zee* kon varen, waar over *den Grave* geraden wierd, dat hy 't Leger naar huis zou doen vertrekken, dewijl 't zelve in 't velt niet langer du-

't Vriezen bevrijt de Vriezen van verder geval. duren kon, dit wierd terstont belast, en den aftocht geblazen. 't Leger vertrok, doch 't wierd, zoo te water als te lande, zoo door Ysgang als koude, zodanig verstroyt, dat de Graaf, tot *Haerlem* komende, zoo veel van zijn volk miste, dat hy daar over wel hertelijk ontstelt was. Aldus beschermde het vriezen de *Vriezen*, op dit maal, voor meerder onheyl.

D'overkomst van

JAN de I.

GRAAF van HOLLAND, &c.

Graaf FLORIS Soon, uit Engeland in Zeeland.

TIENDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Den Adel besluyt buyten kennis van den Graaf van Henegouw, den Jongen Graaf Jan uit Engeland te halen. De gezanten worden verkoren, en varen over. De Koning van Engeland staat hun verzoek toe, en bevelende de Heer van Brederode de zorg over den Jongen Graaf, laat hem varen. Of hy te voren getrouwt was, en zijn Wijf met hem voer? Hy komt in Zeeland aan, en wort verwellekomt, voornamentlijk van Heer Wolfart van Borsselen, die hem geheel, door vleyen, tot zich trekt, daar over d'ander Edelen misnoegen en hem verlaten. De Graaf van Henegouw ontbiet den Jongen Graaf van Hollant tot Dordrecht, om hem de Heerschappy over te geven, die hem antwoort, dat hy tot Bridam, met een geleyde van 100 man by hem zou komen, waar door den Graaf van Henegouw verstoort, heymelijk uyt 't Land vertreckt. Heer Wolfart geeft raad, dat men hem najagen en vangen zoude, dat gedaen wort, doch te vergeefs.

Het meeste deel van den Adel en Ridderschap, inzonderheit die de t'zamen-sweering tegen Graaf *Floris* bekent was geweest, hadden nu hun oogmerk volkomen bereykt. want des *Graven* dood gaf haar meer vryheit, om tot hun voornemen te geraken, dan des selfs gevangenis, by den *Koning van Engelant* zou gedaan hebben. Dit was, dat alle die gene, die in de tijd der minder-jarigheit van Graaf *Floris* geleeft hadden, noch indachtig waren, hoe zy doenmaals, het Heerschap over de gemeente plachten te speelen, dat haar door den zelven *Grave* daar na, al te streng was besnoeit geworden, als gezeit is. Zy meenden dan nu door de dood van Graaf *Floris*, en de jonkheit van zijn Zoon, tot deze Heerschappy gekomen te zijn, de welke zy aan den jonger Adel, die dien tijd niet heugde, zo smakelijk voorstelden, dat zy die zeer licht mede aan hun zijde kregen. Maar *Graaf Ian van Henegouw*, begon zijn regeering, als Voogt, zoo wakker en ernstachtig in te stellen, en dat tot vernoeging van de gemeente, die hy socht te behagen, dat zy vreesden, hier toe niet te sullen geraken. Daar over begonnen zy onder malkanderen te overleggen, of het niet best ware, dat men den jongen *Graaf* uit *Engelant* zocht over te halen, om zijn lant zelf te komen regeeren. Dit alles deden zy, niet alleen in d'afwesentheit van *Graaf Ian van Henegouw*, terwijl hy met dese *Zeeuwse* en *Vriese* oorlog bezig was, maar ook gants buyten zijn weten en kennis. Ja de gauste van dese Heeren maakten d'eenvoudigsten wijs, dat hy self na de Heerschappy stont, en de gemeente, daarom soodanig socht te believen, dat zy hem souden helpen, om zijn Neef, den jongen *Graaf Ian, Floris Zoon*, die de rechte en eenigste Erfgenaam van zijn Vader was, uit zijn gerechtig Erfdeel te houden.

Ouden Adel raatslagen om Graaf Jan in 't lant te halen.

Graaf Jan van Henegouw regeert ernstig.

't Is dan daar toe gebracht, dat men gesanten verkoos, om den jongen *Graaf Ian van Hollandt* uit *Engelandt* over te halen, 't welk te beurt viel aan Heer *Dirk van Brederode*, *Willem*, *Heer*, en zijn broeder *Florens*, *Regael Abt*, beyde *van Egmondt*, *en Heer Henrik*, *Burg-Grave* van *Leyden*: by deze wierden uit elke Stadt, noch twee van de verstandigste en voortreffelijkste Heeren toegevoegt, de

Den Adel kiest en zend gezanten na Engelant.

wel-

welke in *Engelandt* komende, dien *Koning* voorſtelden, *Hoe dat ſy ſedert 't ombrengen van hun Grave, nu een tijt lang in groote oneenigheden en oorlogen hadden moeten door brengen, ter oorzaak, dat haar hun wettig Vorſt ontbrak. Dat 'et over zulks nootzakelijk, en meer dan tijt was, om 't welvaren van den Graaf, (aan wien den Koning d'eer gedaan had, zijn Dochter te huwelijken) en ſijne landen in voorſpoedigen ſtant, te doen bloeyen, dat zijn Majeſteyt toch wilde gedogen, dat hun Prins met haar mocht overvaren, om hem op zijn Vaders Troon te beveſtigen, waar mede den Koning gants Hollandt en Zeelandt voor eeuwiglijk aan Engelandt zoude verplichten. Koning Eduardt*, die door Graaf *Floris* doot, zijn oogwit alzoo wel getroffen had, als of hy gevankelijk hem in handen waar gelevert, en ſlechts alleen na deze gezantſchap wachte, daar door hy nu verzekert zijnde, dat zijn Schoon-zoon by zijn Lantzaten willekom was, alzoo hy hem met gewelt, of liſt, om zijn jonkheits en onervarentheits wil, daar niet zou hebben konnen door redden, ſtont dit verzoek datelijk toe, en gaf ordre om de Bruylofts-feeſt aanſtonts, met groote pracht, en heerlijkheit te volbrengen, want het blijklijk ſchijnt, dat hy tot deze tijt toe, wel verlooft, maar noch zeer jong zijnde, niet getrouwt is geweeſt, dit zeyt'er de Rijm-kronijk af, die van de Heer *Voſſius* gevolgt wort.

Haar voorſtel aan die Koning.

Die zijn Dochter doet trouwen aan Graaf Jan.

Zijn Wijf moſte [a] hi trouwen daer,
Ende beſlapen al daer naer,
Doe had hi orloft' huis te varen.

De Heer *Scriverius*, beſluit uit deze woorden, als mede uit zeker *Engels* ſchrijver, genaamt *Thomas Walſingham*, dat den jongen *Graaf*, tot dien tijt noch ongetrouwt was. Na dat de Feeſten geeyndigt waren, dede de Koning een bequaam Schip met groote koſtelijkheit en cieradien toe ruſten, om den *Grave zijn Schoon-zoon* over te voeren, de Heer *Dirck van Brederode*, heeft hy de zorge over zijn jonkheit bevolen, en verzocht, *dat hy de fouten, die door zijn onervaren jeugt mochten begaan worden, wilde helpen verbeteren, en hem met raat onderſteunen, op dat hy met der tijt, van alles, dat hem nodig was, volkomen kennis mocht bekomen.* Zy ſteken in Zee, maar de wint wilde naar hun genoegen niet al te dienſtelijk waayen, waar door zy genootzaakt waren, in de *Zeeuwze Eilanden* te landen. De Heer *Scriverius* ſchijnt weder-

Beſtelt hem een Schip en beveelt den Graaf aan de Heer van Brederode.

om met de Rijm-kronijk alleen te willen beveſtigen, dat *Graaf Jans huisvrouw*, op deze tocht niet met hem is overgekomen, maar dat zy eenigen tijt daar na gehaalt is, volgens deze woorden.

De Jonge Graaf landt in Zeelandt.

Daar na droeg men over een
Dat den rade mogelic ſcheen,
Dat [b] zijn Wijf bi hem ware.
Dus gevielt, men voer om hare,
Ende brochtſe in 't lant, met eere.

Zoo haaſt de tijding van Graaf *Jans* aankomſt verſpreyt wierd, liep 't gemeene volk, met grooten yver toe, om hun *Graaf* te verwellekomen. Den Adel is ook in 't zelve niet nalatig geweeſt. Onder deze was d'alderyverigſte, Heer *Wolfart van Borſſelen van der Veer*. Een man, genegen tot hoogheit, gezag, eeramptenten, en groote ſchatten, voorts tot veynzen, vleyen, en pluymſtrijken, als geboren, wiens aanſlagen, met den *Grave van Vlaanderen*, heimelijk tegen 's lants welvaart aangeleit, nu miſluckt zijnde, (als gezeit is) ſoo wilde hy over een ander boeg zeilen. Deze boven alle andere, den jongen *Graaf* met uitnemende gedienſtigheden, bejegenende, brengt hem op zijn Kaſteel, daar hy heerlijk onthaalt wort; hier wiſt Heer *Wolfart* het teer gemoed van dezen jongen *Graaf*, zoodanig te doorgronden, dat hem met der haaſt, zijn hartstochten, en genegentheden, die ongeveynſt waren, bekent wierden, waar na Heer *Wolfart* hem richtende, niet anders en ſprak noch dede, dan 't geen hy wel wiſt, dat den *Graaf* aangenaam was, en aldus des *Graven* hart volkomen in zijn gewelt gekregen hebbende, begon hem van 's lants zaken, naar zijn zin, te onderrechten.

Wolfart van Borſſelen komt by hem.

d'Edelen, die den jongen *Graaf* uyt *Engelant* overgehaalt hadden, dit pluimſtrijken, gewaar wordende, waren hier over ten hoogſten miſnoegt, en merkende, dat zy van dag tot dag, hoe langer hoe meer, van Heer *Wolfart* en de zijne, met de neck aangezien wierden, vertrokken, d'een voor, en d'ander na, elk na de zijne; Doch de Heer van *Brederode* (om dat hem de zorg over den *Graaf*, van *Koning Eduardt* zoo hoog bevolen was, die ook buiten alle twijffel, den *Graaf* belaſt heeft gehad, om naar hem te luyſteren,) droeg hy noch eenig ontzag toe, en bejegende hem met meerder eerbiedigheit dan d'andere, waar over hy ook de laatſte by den *Grave* gebleeven is, tot der tijt toe, dat hem, (vol-

Maakt zijn beſte vrienden verdagt.

Die vertrekken.

[a] Den jongen Graaf Jan.

[b] Graaf Jan.

(volgens 't zeggen van de groote Kronijk) *oorlof wierde gegeven, by eenen Bode; dat hy trekken zoude tot den zijnen in Hollandt.* Doch de Heer *Vossius* zeit, dat de *Graaf, den Heer van Brederode*, op zekere vergaderinge der Staten tot *Romerswaal*, door aanraden van Heer *Wolfart*, naar *Zirckzee*, in bezendinge afzond, quansuys om hem hier door te vereeren, maar 't was eigentlijck, om hem met eeren quijt te worden. Van 't afzetten en verzenden dezer *Hollandze* Heeren, spreekt ook de Kronijk van *Veldenaar.*

Verzent de Heer van Brederode.

Graaf Ian van Henegouw was tot *Haerlem*, als men hem de tijding brocht, dat zijn Neve, den Grave van *Hollandt* uit *Engelandt* overgekomen was. Hy trekt daar op aanstonts naar den *Hage*, en van daar tot *Dordrecht*, van hier zend hy gezanten aan zijn Neve, na ter *Veer*, die hem aandienden, *dat hy te Dordrecht by hem wilde komen, hy zou hem zijn lant, en alles dat'er aan vast was, overgeven. Den jongen Graaf* met Heer *Wolfart*, deze zaak overwegende, wierd door hem afgeraden na *Dordrecht* te trekken; want Heer *Wolfart*, wel denkende, dat den *Graaf van Henegouw*, die zijn schelmstukken wel bekent waren, tot noch toe geveinst hadde, maar nu niet zoude gedogen, (bysonder als hy zijn Neef, den jongen *Graaf* in *Hollandt* had,) dat hy hem onder zijn voogdy zou laten, maar andere voogden over hem stellen: over zulks heeft hy den *Graaf* beweegt, dat hy den *Grave van Henegouw*, door *Alout, Bailju van Dordrecht* liet antwoorden. *Dat het billik was, by aldien zijn Neve hem wilde spreken, dat hy by hem quame, en dat hy hem goet geleide zou geven, om met hondert man, en niet meer, tot Bridorp te komen.* (De Heer *Scriverius* meent, dat dit *Bridam* in *Zeelandt* is, daar *Wolfart* Heer van was, en de stam van *Borsselen* toe behoort,) Heer *Wolfart* dacht wel, dat de *Graaf van Henegouw*, hier op niet komen zoude, 't welk hy ook zeer node gezien had, daar over hy dit antwoort aldus dede instellen; want uit de woorden *goet geleyde*, most de *Graaf van Henegouw* nootzakelijk vatten, dat men quaet vermoeden op hem en zijne regeeringe hadde, dat ook alzoo gebeurde, nademaal de *Graaf* op dit aanzeggen in toornigheit aldus uitvoer. *Men belooft de vyanden vry geleide, maar de vrienden niet, tusschen ons beyden is noch vrede, noch haat. Ik heb mijn Neve gezocht te spreken, niet om mijn, maar om zijn voordeel, verwaarloost hy nu zijn eigen welvaart, hy mach het daar na hem zelven wijten; evenwel moeit het my niet weinig, dat hy in 't begin zijner regeeringe, den raat van Landt verraders na volgt, en een pluymstrijker gehoor geeft, doch zijn jonkheit en onervarentheit verschonen hem, maar die gene, die hier oorzaak van zijn, zal ik wel gedenken.* Die van *Dordrecht* dit vernemende, raden den *Grave* na *Bridorp* te trekken, want zy vertrouden vastelijk, dat zijn Neve met hem wederom zoude komen, en boden hun zelven aan, om hem in zekerheit te geleiden, waar op den *Grave* hun antwoorde, *Het zal beter zijn, dat ik den tijt verbeyde, dat hy van zelfs by my komt; Ik wil in zijn lant geen onrust aanrechten.*

Graaf Ian van Henegouw komt tot Dordrecht: ontbiet den jongen Graaf by hem.

Die door van Borsselen op gemaakt, dwars antwoort geeft.

Dat Graaf Ian van Henegouw qualijk neemt:

[Byvoegsel.]

„ 'T welk hem ter herte ging, en voor „ soo veel sorge en gevaar, in de gevoerde „ Oorlogen uit gestaen te hebben, geen „ andere belooninge te bekomen, dewijl „ door zijn sorge *Zeeland* den *Vlaamingen*, „ en veel plaetsen den *Vriesen* ontnomen „ waaren: dat hy den *Grave van Kleef*, een „ van de Opper-hoofden der Verraders „ van zijn Vaders doot, met zijn komste „ 't land dede ruymen; doch dat hy echter noch wat blyve soude, en zijn persoon aen hem vertrouwen, tot dat „ *Graaf Jan* sich beter bedenken soude;

Dog de *Graaf* vernemende, dat Heer *Wolfart* hem by zijn Neve, hoe langer hoe meer verdacht maakte, en vrezende dat'er onheyl, zoo voor zich zelfs, als voor 't gemeene lant uit ontstaan zoude, vertrekt heymelijk en onbekent uit den lande, naar zijn Graafschap *Henegouw*, aan niemant eenige kennis hier van gevende, als alleen aan de Heer van *Arkel*, die hem ook tot in zijn lant vergezelschapte.

Vertrekt uit het lant.

Zoo haast had Heer *Wolfart* deze nieumare niet vernomen, of hy stack zijn ooren in de wint, en gaat den jongen *Grave van Hollandt* aan: *Ziet gy nu wel*, (zeit hy,) *ô Edele Graaf, dat, al het geen ik u, van uw Neve, den Graaf van Henegouw gezeit heb, waarachtig is? Want waarom vlucht hy, en dat noch sluyps wijs, en buiten yders kennis, ten ware, hy vreesde, dat men zijne quade aanslagen tegen u, zou onderzoeken, te recht stellen, en straf daar over doen lijden*, en om dat Heer *Wolfart* vreesde, dat den *Graaf van Henegouw* hem gedurig in de wege zou zijn, (of schoon hy al ontvlucht was,) had hy hem gaerne van kant geholpen, of in een eeuwige gevangenis opgesloten gehad, om dit dan uit te werken, vaart hy aldus

voort. *Noch, dunkt my, was het mogelijk, en hoog noodig, datmen hem vervolgde, en op de vlucht zag te grijpen, om uit zijn mont, 't zy willig of onwillig, te verstaan, wie de medestanders van deze verradery mochten wezen.* *Den jongen Graaf*, hier niet aan twijffelende, geeft terstont ordre, om alle vaarten en wegen, zoo te water als te lande zoodanig te bezetten, dat hy niet zouw konnen door komen: Ja de ruyme Zee zelfs, wierd met boten, schuiten en schepen gekruyst, en de kusten van *Vlaanderen* bevaren, op hope dat men den *Grave van Henegouw* noch zou konnen vatten, maar al te vergeefs, want hy was ontsnapt. De Rijm-kronijk zeit dat in dit oppassen zoo grooten ernst getoont wierd, dat het meer dan vijf duyzent pont koste, en duurde, ter tijt toe, dat men zekere tijding had, dat de *Graaf* in *Henegouw* gekomen was.

Wort op Heer van Borselens raad vervolgt.

Dit heymelijk vertrek van den *Graaf*, bedroefde veel eerlijke harten, die den staat des lants zeer toegedaan waren, want zy wisten, hoe dapper en oprecht, hy voor de zelve, en tot zijn Neefs besten geyvert had. In tegendeel waren blijde, die gene, die aan de t'zamen-sweering tegen Graaf *Floris* mede schuldig waren, alzo zy dachten, dat de *Graaf van Henegouw* die noch d'een of d'ander tijt, scherper onderzoek, na de medestanders van Graaf *Floris* doot, zou mogen hebben in 't werk doen stellen, nu door vrees, ontvlucht was, en dat hy over zulks, te minder gelegentheit had, om zijn Neef den jongen *Graaf* hier van te onderrichten, en tot wraak aan te porren: by de welke hy ook al uit het geloof was geraakt, en dat te meer, om dat hy niet dede, als 't geen Heer *Wolfart* (die een medelid der t'Zaamgezwoorene geweest was) goet vond.

Dat alles verscheiden gedagten voort doet komen.

't Begin der Regeeringe van

JAN de I. GRAAF van HOLLAND, &c.

ELFDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Den jongen Graaf wort in Hollandt gehult, verslaat de Vriezen by Alkmaar, te Vronen op de Geest, dat van hem verwoest en verbrant wort. Graaf Floris lijk wort begraven. Graaf Jan stelt ordre op alle plaatzen, en maakt Heer Jan van Renesse, Bailliuw van Zuyd-Hollant. Komt tot Romerswale, om met den Hartog van Brabant te handelen. Renesse wort aldaar van verraat beticht. De Graaf reyst weder na ter Veer, alwaar hy Renesse indaagt, zig te komen verantwoorden, die vry geleyde verzoekt, maar met eenige van de zijne, uitgebannen, en zijn Slot Moermont, daar op belegert, ingenomen, en afgebroken wort. Heer Wolfart huwelijkt aan 't Huis van Voorne. Oorlog tussen Vrankrijk en Vlaanderen, wiens beyde gezanten hulp aan Graaf Jan verzoeken, die, door Heer Wolfarts aandrijven, tegen wil der Staten, de Vlamingen toevalt. Twee van Graaf Jans Oomen komen uit Vlaanderen, om 't verbont te bevestigen. Hy trekt met haar by zijn Groot-vader tot Gent, en komt daar na weder. De West-Vriezen verzoeken en verkrijgen de Vrede. Bisschop Willem maakt d'Oost-Vriezen op, en predikt aldaar den aflaat, en Kruys-vaart tegen de Hollanders. Zy komen met een Scheeps-vloot voor Monikedam, doch worden belet te landen, en gants geslagen. Den Bisschop vlucht met een boot in Overyssel, maakt vrede met Hollant, en breekt die weder. Graaf Jan verzoekt 't Slot Yisselsteyn met zijn volk te mogen besetten, dat geweygert wort. Heer Gijsbrecht van Yisselsteyn wort gevangen, doch zijn Wijf verdedigt dat Slot een gants Jaar lang, het wort eyndelijk opgegeven, en aan Heer Wolfarts Wijf, met 't lant Woerden, en d'Heerlijkheit Benskop, vereert.

Graaf Jan komt in Hollant met Heer Wolfart.

DE *Graaf* komt dan in *Hollant* met Heer *Wolfart* verzelt, alwaar hy in de voornaamste steden, als rechten *Lants Heer* gehuldigt wort, en daar na met de zelve raatplegende, vind men goet, om de *Vriezen*, die noch niet t'eenemaal gehoorzaam waren, en de hoofden wederom begonnen op te steken te beoorlogen, tot dien einde vergaart hy een groot Leger tot *Alkmaer*, waar tegen de *Vriezen* mede optrokken, en quamen tot *Vronen* op de

op de Geest: Maar by *Nieuwenborg* raakten deze Legers aan malkander, alwaar des Graven volk d'overhant bequam, en versloegen wel drie duyzent *Vriezen*, behalven die noch in groote getalle verdronken. Aan de *Hollantze* zijde is zeer weinig volk gebleven, maar den getrouwen en dapperen Heer *Jan van Arkel* raakte hier om hals, en volgens 't schrijven van *I. Beka*, *den vermaarden Helt, Jan van der Doortoge, met noch twee diergelijke vrome mannen van wapenen.* Dese slag geschiede op den 27 Maert, in den Jare 1297. hier op wierd het *Dorp Vronen*, om dat het de *Vriezen* geholpen had, den Krijgs-luyden tot buit gegeven, en van de zelve geplondert en verbrant, maar *Outdorp* wiert verschoont, om dat het stil gezeten had. Daar na wierden, door des *Graven* gebodt, alle de verslagene *Vriezen* begraven. Men gaf 't Leger oorlof, en Graaf *Ian* stelde ordre, dat zijn Vaders Lichaam, dat tot noch toe, *t' Alkmaer* op 't Choor onbegraven was blijven staan, na *Rijnsburg* gevoert wierd, om aldaar in 't Klooster, by zijn Moeder begraven te worden, gelijk korts daar aan, met grooter eeren geschiede.

Slaat de Vriezen Anno 1297.

Doet zijn Vader tot Rijnsburg begraven.

Daar na heeft Graaf *Jan van Hollant*, met Heer *Wolfart* verscheide steden en plaatzen, in zijne landen doorreyst, en al daar ordre gestelt, op alle Eerampten, Regeerders, Drosten, Balliuwen, Schouten, en die eenig gezag in 's Lants zaken bevolen was. Deze dingen geschieden meest al, by den raat en ingeven van Heer *Wolfart*, maar onder andere wierd Heer *Ian van Renesse*, Bailliuw van *Zuyd-Hollandt* gemaakt: doch hoe, en waarom hy hier toe quam, kan *Melijs Stocke* niet begrijpen, en verwondert zig ten hoogsten daar over; ook geviel dit Heer *Wolfart* gants niet wel, die liever ymant van minder ontzag en verstant in dit aanzienlijk ampt gestelt had, om hem na zijn pijpen te doen dansen, over zulks leide hy hem lagen van dees tijt af. Als nu besloten de Heeren Staten dat men des *Graven* Wijf uit *Engelandt* zou halen, dat ook geschiede, als hier vooren gezeit is.

Jan van Renesse wort Bailliuw van Zuyd-Hollant.

Dat Wolfart van Borsselen mishaagt.

Den Hartog van Brabandt was met Graaf *Ian van Hollandt* om eenige zaken te verhandelen, over een verdragen, dat dien *Hartog* tot *Bergen op den Zoom*, en den *Grave* tot *Romerswaal* zouden komen, op dat de handelingen des te spoediger over en weder mochten gaan. Nu docht Heer *Wolfart*, dat de tijt geboren was, om Heer *Ian van Renesse* de voet te lichten. Hier toe, brengt hy dan te wege, dat *Renesse* verkooren wort, om tale en wedertale tussen deze twee Vorsten over te dragen. Hy, hier door als gezant verheerlijkt, wierd van zijne vrienden bezocht en geluk gewenst, en vaart met een goet deel van de voornaamste der zelve, (om deze bezendinge t'aanzienlijker te maken) naar *Brabant* by den *Hartog*. Ondertusschen gevielt, dat de *Graaf* met Heer *Wolfart* ontrent 't huis te *Lodike* op de Rivier varende, heel schielijk en verbaast wierden gebootschapt en gewaarschout, dat den *Hertog van Brabandt*, en Heer *Ian van Renesse*, toe leiden, om den *Grave* te verrassen en gevankelijk in *Brabandt* weg te voeren; Hier wist Heer *Wolfart* zijn rol, met angst en schrik zoo wel te spelen, dat den *Graaf*, alles voor loutere waarheit op nam, waar over men besloot, (om verzekerder te zijn, niet weder na *Romerswaal* te varen, dewijl het een open plaats was; maar zig op *'t Huis te Lodike* te begeven. Hier wierd op 't alderschielijkste, eenig volk uit *Holland* ontboden, die op Heer *Wolfarts* aanraden, den *Grave* wederom ter *Veer* geleiden. Dit alles aan Heer *Ian van Renesse* verwittigt zijnde, staat hy gants verzet, wel denkende dat Heer *Wolfardt* hem dezen trek gespeelt had, en overleggende wat hy hier doen zoude, krijgt een bode, die hem uit de naam van den *Grave* daagt, om ter *Veer* te komen, en hem aldaar te verantwoorden, van 't geen, daar hy mede beschuldigt wierd. Waar op *Renesse* de *Graaf* doet weten, dat hy bereyt was voor hem te verschijnen, op zijn vry geleide, doch anders niet, 't welk bekomende, zou hy zich aanstonts instellen; Doch hy begon datelijk zijn *Slot Moermont*, op 't Eylandt *Schouwen* in *Zeelandt* gelegen, te versterken, en met mont-kost, krijgs-tuyg, en mannen van wapenen te voorzien, Dit alles den *Grave* aangedient zijnde, wierd *Renesse* als schuldig geoordeelt, en door aanhouden van Heer *Wolfart*, uit den lande gebannen, en zijne goederen aan de Graaflijkheit verbeurt, verklaart: maar dit was hem niet genoeg, men daagde *Renesses* vrienden, inzonderheit, die met hem in *Brabandt* geweest waren; alle die quamen, wierden in gyzeling gehouden, en hun wierd groote moeiten aangedaan, en die gene, die niet verscheenen, wierden ten uytersten vervolgt, gebannen, en hunne goederen verwoest of verbeurt gemaakt. Noch

Ligt Renesse den voet:

Renesse vlucht, de zijne zeer gequelt.

kon dit Heer *Wolfart* niet voldoen, alzo hy voor had, *Renesse* met al zijn geslacht en gedachtenis uit te roeyen, volgens dit zeggen van de Rijm-kronijk.

Hi achtets clene, al was gram,
Hierom Heer Ian van Rinesse,
Ic sel hem lesen sulc een lesse,
(Peynsde hi) behoud ik 't leven,
Ik doe hem discipline geven,
Dat hys hem beroemt nemmermeer,
Dat hi mijns gelike is Heer.

Sijn Slot Moermont afgebrooken. Hier over port hy den *Graaf* gestadig aan, om 't *Slot Moermont* te beleggen, 't welk men in 't werk stelt, en na veel moeiten verovert, en tot den gront toe, doet af-breeken. Heer *Wolfart* nu in *Zeelandt* alles onder zijn gezag gebracht hebbende, meendt *Hollandt* mede alzulken les te doen leeren: tot des zelfs begin, *Heer Wolferts Dochter trouwt aan Gerart, Heer van Voorne.* huwelijkt hy zijn Dochter, aan *Gerart, Heer van Voorne*, een zeer schoon en vruchtbaar *Hollandts* Eylant, naast aan *Zeelandt* gelegen: En korts daar na trouwt hy zelfs aan dezen Heer *Gerarts* *Hy zelfs aan deses Heers Moeder.* Moeder, een Weduwe van groot aanzien en vermogen. Door deze huwelijken kreeg zijn ontzag in *Hollandt* al een groot begin. Dit zeit'er *Melijs Stocke* van.

Dit [a] *vernoy ende menich* [b] *lachter*
Moste menich man verdragen,
Heer Wolfart met sine magen
Haddent alle op ten dume
Metten Grave, zo dat cume
Kenden yemant haers gelike.

In deze tijt ontstont'er oorlog tussen den *Koning van Vrankrijk* en den *Grave van Vlaanderen*, den *Koning* zond gezanten aan Graaf *Jan*, niet alleen, om 't verbont, dat hy met Graaf *Floris* gemaakt had, te vernieuwen, maar bood ook aan des zelfs doot te helpen wreeken, en dat inzonderheit, aan Graaf *Guye van Vlaanderen*, als voornaamste oorzaak en aandrijver van de zelve, die nu tegen hem den oorlog had aangevangen. Terwijl Graaf *Ian* bezig was, deze zaak met de Staten t'overleggen, quamen mede Ge- *Gezanten van de Franse Koning en Grave van Vlaanderen aan Graaf Ian.* zanten aldaar, van den Graaf van *Vlaanderen*, naar alle vermoeden, door heymelijke bestelling van Heer *Wolfart*, deze drongen hart daar op aan, datmen Graaf *Ians* Moeders Vader behoorde by te staan, zoo om des maagschaps, als naburschaps wegen, want door 't maken van een vast verbont met *Vlaanderen*, konde men *Hollandt* en *Zeelandt* voor 't gewelt van alle Uitheemse vyanden versekeren, maar de Staten helden naar de zijde van *Vrankrijk*, om dat het een machtig *Koningrijk* was, waar mede de landen ook in 't verbont waren, dat Graaf *Floris* met hun gemaakt had; mede was het seker, dat dien *Koning* den *Vlaamsen Graaf* (die een out vyant van *Hollandt* en *Zeelandt* altijt geweest was) uit zijn lant konde overvallen, en alsoo in den toom houden, wanneer hy yet op *Zeelandt* (gelijk verscheyde maalen geschiet ware,) meende aan te rechten, hier over besloten zy 't verbont met den *Koning van Vrankryk* te vernieuwen en vaster te maken; Maar de *Vlaamse Gezanten* hadden 't hart van Heer *Wolfart* door schoone beloften soodanig ingenomen, daar de makkerschap van de t'samensweering met Graaf *Guye* tegen Graaf *Floris*, en de vrees, van dat den *Graaf van Henegouw* (die hy verdreven had) door 't *Frans* *Heer Wolfart geeft quaadsn raad:* verbont, wederom voet in 't lant mocht krijgen, geweldig onder speelden, waar over hy den jongen Graaf *Ian* soo hartnekkig maakte, dat hy, tegen wil en dank der Heeren Staten 't verbont met sijn Groot-vader, den *Graaf van Vlaanderen* aangink, en dat van *Vrankrijk* verliet. Dit speet de Staten zoo dapper, dat *Wort by de Staten verdagt.* zy Heer *Wolfart* een laeger toon zouden hebben doen singen, by aldien zy hem op een ander plaats, als alhier ter *Veer* (daar hy Heer van was) hadden gehad: hoort onsen ouden Rijmer hier op uitvaren.

Men dede dat Heer Wolfaert woude,
Wat men sprac, of wat men riet
Dat ne [c] *diede allegader niet.*

En een weinig daar na.

Het moste wesen, het was bescreven,
Dit was ter Vere al bedreven
Daer Heer Wolfart machtig was.
Al had gedocht yemant das,
Dat anders beter had gewesen,
Men moste hem volgen dus in desen,
Die sticken waren gemaekt vaste.

Zoo haast als Grave *Guye* verwittigt wierd, dat het verbont met hem toegestaan was, zend hy zijn Zoon *Robbrecht* met zijn Broeder, beyde Graaf *Ians* Oomen, en Broeders van Vrouw *Beatris* zijn Moeder, by hem ter *Veer*, om van zijnent wegen den eet aan hem af te leggen, en die wederom van hem te ontfangen, maar met dien zy voor den *Graaf* ver-

a Verdriet.
b Laster.
c Deagde.

verscheenen, ontroerde zijn bloet, en hy wierd zijns Vaders doot gedachtig, en was afkeerig, om haar recht in d'oogen te sien, Heer *Wolfart* merkende, dat'er yets haperde, tokkelde den *Graaf*, (die eerst niet seggen wilde,) soo lang, dat hy dit mistrouwen uit hem verstont, dies hy dese Broeders aan raat, dat sy haar met eede, als van Graaf *Floris* gevankenis noch doot, geen voorweten gehad te hebben, mosten suiveren; 't welk sy deden, en *baden dat haar Godt verdoemen most*, by aldien sy eenige gedachten tot 't selve hadden gehad, of raad daar toe gegeven, en zoo van *Aemstel* of van *Woerden* oit van hen daar toe gevordert waren, *zoo moste die Duivel in hem varen*; volgens 't seggen van *Melijs Stocke*. Hier door wierd Graaf *Ian* eenigsins vernoegt, maar of sy hier vals geswooren hebben (dewijl sy desen eedt voor haar zelven deden) kan men niet zeggen, nademaal het waarschijnelik is, dat haar Vader, Graaf *Guye*, de t'zamensweering tegen Graaf *Floris* geheym gehouden heeft, en niet aan zijne Zoonen sal ontdekt hebben gehad. Dit gedaan zijnde, is den *Graaf* naar *Biervliet* vereyst, en daar van daan op 't verzoek van zijn Oomen naar *Gendt*, om zijn Moeders Vader te bezoeken, die hem blijdelijk ontfing, en eerlijk een tijt lang onthaalde, van waar hy met Heer *Wolfart* wederom keerde na ter *Veer*, in *Zeelandt*.

Schrikkelijke eed van Graaf Ians Oomen.

Graaf Ian komt te Gent, by Graaf Guye.

1298. De *West-Vriezen* waren door de leste nederlage, die zy van de *Hollanders* geleden hadden, zo zeer verswakt, dat zy tot geen verhaal komen konden, te meer, om dat die van *Medenblik* en andere sterkten, hunne landen dagelijks verwoesten en plonderden. Hier over besloten zy 't hooft in de schoot te leggen, en quamen in den Jare 1298. by den *Graaf* vergiffenis van hare muyterye verzoeken; Doch die konden zy anders niet, dan met veel van hare goederen over te geven, bekomen. Ja de weduwen wiens mannen in de slag gebleven waren, mosten de helft van hare middelen afstaan, waar door 's lants Schat-kist, niet alleen grootelijks verrijkt wierd, maar alle de afgeworpen *Sloten*, als *Widenisse* en andere, wierden starker herbout, dan zy te vooren geweest waren, de Heer *Vossius* stelt dit op 't Jaar 1298. dat ook zoo uit de Rijm-kronijk kan bewezen worden, de welke, met *Beka* en noch andere oude, 't zeggen van eenige Kronijk-schrijvers (die jonger zijn, en dit in 't Jaar 1299. kort voor des *Graven* doot, of na den volgenden *Oost-Vriezen* oorlog schrijven geschiet te wezen) te niet doen. Doch hier van sal volgen.

West-Vriezen maken Vreede met Graaf Ian.

Bisschop Willem van Uitrecht vernomen hebbende, dat de *West-Vriezen* hun onder 't gezag van *Hollant* begeven hadden, dacht wel dat zijn prediken aldaar niet meer helpen zoude, gelijk mede haar hulpe, door dien zy afgemat, en uitgeput waren, hem weinig tegen *Hollant* te stade kon komen, hier door wend hy zig over naar *Oost-Vrieslandt*, doenmaals alzoo genaamt, daar *Staveren* doe ter tijt de Hooft-Stadt van was; *Ende predikte daar des Paus aflaet tegen dat Hollandtze volk*, zeyt de Kronijk van *Veldenaar*. En de Goutze Kronijk, *daar hy aflaet predikte à pœna & à culpa*, dat is, *van straffe en van zonden, al den genen, die den Grave van Hollandt wouden verdrijven*, 't zelve zeggen ook *Beka* en *Heda*: maar onzen ouden Rijmer spreekt der alderduydelijks af, zeggende, dat den *Bisschop* de *West-Vriezen* in 't net geleit hebbende, daar na by *d'Oost-Vriezen* [a] 't kruize, op den *Graaf van Hollandt*, die hy onwettig vond, dorst prediken, 't welk hy over zulks niet konnende gedogen, met den zwaerde rechten most, en daar toe hulp aan den *Paus* verzocht. Dit zijn fijne woorden.

Bisschop van Uitrecht predickt een Kruysvaert in Oost-Vrieslant tegen d'Hollanders.

Ende hi voer Oost-Vrieslant dure,
Ende dede prediken te menig her ure,
[a] *'t Cruce op den Grave van Hollant,*
Dien hi zo onwittig vant.
Als hi seide dat hem dochte,
Dat hy 't gedogen niet en mochte,
Hine moste berechten mitten swaerden.
Hierom wast dat hi begaerde,
Helpe an minen Here den Paus.

Hier op vervolgt hy, dat het hem verwondert, dat den *Bisschop* zoo verkeert was, dat hy niet alleenlijk [a] 't kruyze predikende, in zijn *Sermoen*, noch daar en boven, openbaarlijk dorst zeggen, dat die luiden ongeloovig waren; met deze woorden.

Mi wondert dat hi dorste gewagen das
Dat die lude ongelovig waren,
Ende dat dorste openbaren,
In Sermoene onder die liede,
Mi wondert hoe hem ooc gesciede
Dat hi [a] 't cruce prediken dorste.

 Bis-

a *Dit was een oudt gebruyk als men een Kruys-vaert wilde doen, om d'ongeloovige Heydenen, Zarazenen, of Turken te beoorlogen, dat men als dan 't kruyze tegen de zelve predikte, om daar door vrywillige krijgs-luyden, zoowel van hogen als legen staat te verwekken, die uit yver, voor de Christelijke Godsdienst, zonder zoldye te genieten, ter Heyrvaert trokken, en te dier oorzake met een kruys, op hare wapenen of kleederen geteykent waren.*

Bisschop Willem heeft dan buiten twijffel aan den *Paus*, door brieven en booden over de *Hollanders* geklaagt, van datze de Heylige Kerk ongehoorsaam waren, en volgens dien ook ongeloovig: zoo mosten sy dan nootsakelijk gestraft worden, hier toe had hy *Papalem indulgentiam*, zeyt *Beka*, dat is, *Pauzelijken aflaet*, tegen haar verkregen. En de kracht van desen, den *Oost-Vriezen* predikende, bracht soo veel te wege, datse met hanttastinge beloofden, hem te zullen helpen, dat ook niet lang vertoefde, want de verdiensten die dese *Vriezen*, met dit Godzalig werk, van d'ongeloovige te straffen, waanden te verkrijgen, deden hun in de toerusting des oorlogs zo dapper yveren, datse meynden met al hare schepen en schuiten ten open Hemel, voor wint en voor stroom te zullen invaren, zo zeer warenze door des *Bisschops* kruis-prediken betovert: want hy

Beloovven hem bystant:

Deedse alle met logenen roeren,
Dat si met hem overvoeren,

vervolgt onzen ouden Rijmer.

Zy quamen dan met een groot getal schepen, daar den *Bisschop* als Herder van dese woeste en dolle schapen, zelfs mede by was, voor *Monnikedam* gevaren, aldaar zy 't zetten, en gereetschap maakten, om hun volk te doen landen; maar die inwoonders, met een deel lantluiden, die van alle kanten, op 't verschijnen van dees vloot quamen toeloopen, belettent. Ondertussen hadden die van *Haerlem* met de *Kennemers* en *Waterlanders* tijt, om hun gewapent t'scheep te begeven, en *d'Oost-Vrieze* vloot, aan boort te klampen, 't welk met zodanige kloekmoedigheit te werk ging, dat zy 't aldereerste schip daar zy by quamen, ('t geen een van de grootste, en vol krijgs-luiden gepakt was) enterden, en in 't gesicht van de geheele *Oost-Vrieze* vloot, veroverden en weg voerden. Dit moedigde de *Hollanders* niet weinig, en hoe wel zy veel minder in getal van schepen en volk, doch beter bezeylt, en ervaren waren dan *d'Oost-Vriezen*, zoo hebben zy haar met al zulken verbolgentheit aangetast, dat 'er de schrik in raakte, waar door alles dat ontkomen konde, zig op de vlucht begaf; veel schepen wierden hier genomen, eenige sonkken, wel duizent mannen bleven doot, behalven die gevangens; Den *Bisschop* was zelf zoo benardt, dat hy, om niet gekregen te worden, gedwongen wierd, zijn groot schip daar hy zeker in meende te zijn, te verlaten, en in een boot over te springen, waar mede hy, door sterk roeyen ontsnapte, en in *Overyssel* te lande quam. Aldus is dese Heilige Kruys-vaart, tegen de hoop des *Bisschops*, en met quade, en onverwachte belooninge der *Oost-Vriezen*, uitgevallen.

Komen voor Monnikedam:

Worden van d'Hollanders geslagen.

Den *Bisschop* aldus, tot verscheide reysen zijn hooft gestoten hebben, docht Heer *Wolfart*, dat hy nu wel tot Vrede genegen zou zijn: Hier op vaardigt hy een van de zijne, zonder dat het ymant anders wist, na den *Bisschop* af, die hem den Vrede aanbood, en verzekerde, by aldien hy zelf ter *Veer* wilde komen, en die aldaar versoeken. Den *Bisschop* nam dit aan, en reysde op *Dordrecht*, en van daar na ter *Veer*, alwaar het Heer *Wolfart* zo verre gebracht heeft, dat 'er een vaste Vrede gemaakt en beslooten wierd.

Bisschop van Uitrecht maakt Vreede met d'Hollanders.

Doch den *Bisschop* wederom t'huys gekomen zijnde, en overdenkende, dat het *Sticht Uitrecht* weinig of geene schade by desen oorlog geleden had, door dien by de *Vriezen* alleenig het hare verloren, en slechts zijn *Paus* bulle, en Kruys-prediken te vergeefs was geweest, beroude het hem, zoo dat hy (uit den aart tot den krijg genegen) 't verbondt brak, en begon weder t'oorlogen. Van dese Vrede schrijft niemand van onse oude Kronijk-schrijvers, als *Melijs Stocke*, (dewelk van de Heer *Vossius* hier in gevolgt wort,) en de Goutze Kronijk, die hier noch by voegt, *dat den Bisschop in Hollandt komende, zommige Heeren aan zig toog.* Maar *Beka* noch *Heda* reppen van dit verbont gants niet.

Verbrekt dat verbont.

Op dese tijdinge quam Graaf *Ian* met Heer *Wolfart* in *Hollant*, alwaar beraamt wierd, dat men Heer *Gijsbrecht van Yselsteyn*, dede aanzeggen, dat hy dat zelve *Slot* 't welk hy van den *Graaf* te leen besat, aan hem zoude overleveren, en dat niet langer, als den Oorlog met den *Bisschop* zou duren. Dan zoude men hem 't zelve onbeschadigt wederom in ruymen. Doch Heer *Gijsbrecht* liet antwoorden, dat hy als Maarschalk, in dienst des *Bisschops* zijnde, *'t Slot*, tot des zelfs nadeel, behoudens eer en eedt, niet konde overgeven. Van die tijt af wierden lagen geleit om Heer *Gijsbrecht* te vangen. 't Welk Heer *Hubrecht* van *Vianen* te wege bracht, die hem op *Kulenburg* verzekerde. Doen docht men *'t Slot Yselsteyn* al gewonnen te zijn; maar Heer *Gijsbrechts Wijf*, *Vrouw Baerte* [a], die daar, met een

Gijsbrecht van Yselsteyn gevangen.

a „ *W. v. Gouthoven* seyt, in de Geslagt-tafel van de „ Heeren van Amstel, dat *Gijsbert van Yssel-„steyn* te Vrouwe hadde, *Marie van Avennes*, „ *Guwy* Bastaart-dochter: daar mist hy; maar „ 't geene hier staat, is wel, als in de byvoegsels „ van de Geslagt-tafel zal aangewezen worden.

een deel gewapent volk binnen was, wilde voor niemant wijken, ten zy men haar ordre van haar Man vertoonde, ondertussen wierd den voornoemden Heer *Hubrechts* Kindt, met list op *Yselstein* gevangelijk gebracht, en daar gehouden. Hier op wierd het *Slot*, met Blijden, Evenhogen, en ander diergelijk geweldig Krijgs-tuig hart aangetast en bestormt, Doch *Vrouw Baerte* verdadigdent mannelijk, een gants jaar, tot ter tijt toe, dat zy, door gebrek van nootsakelijkheden, een verdrag dede versoeken, om 't *Slot*, behoudens lijfs, van alle die der op waren, over te geven, maar dit wierd afgeslagen, doch men verdroeg eyndelijk, dat de helft, by lotinge, hun lijf souden behouden, met d'ander helft mocht den *Grave* zijn wille doen. Den knecht, die 't Kint van Heer *Hubrecht van Vianen* ontvoert had, wierd aan hem overgelevert, die hy op een radt dede leggen, en zijn Kint kreeg hy gezont wederom.

't Slot Yselstein belegert: door Vrou Baerte, mannelijk verdadigt.

't Slot wiert overgegeven, en men vont 'er op sestien gesonde mannen, de rest was doot, krank, of gewont, men voerdese tot *Dordrecht*, en acht van de selve, daar 't lot op viel, wierden onthalst, d'ander bleven gevangen.

Ingenomen en aan Heer Wolfart geschonken.

Hier na wierd Heer *Wolfart* dit *Slot Yselsteyn* van den *Graaf*, op zijn versoek geschonken, en daar toe noch d'Heerlijkheit *Benskoep*, met al 't lant van *Woerden*, onder de naam, van een vereering voor Heer *Wolfarts Wijf*, maar 't was eygentlijk te doen, om hem self, in *Hollant*, daar hy niet seer wel gesien was, sterk te maken. Want hy begon aenstonts een grooten geweldigen *Burgt* in 't lant van *Woerden* te bouwen, voorgevende, dat hy daar uit, des *Bisschops* landen zou beroven, doch 't was om de zijne tegen alle gewelt te bewaren. Aldus wierd d'een der t'Zaamgesworene, met de goederen van d'andere rijk gemaakt en versterkt.

Vervolg van de Regeering van

J A N de I.

GRAAF van HOLLANDT, &c.

En des zelfs Voogt, tot zijn Overlijden.

TWAALFDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Alout Bailiuw van Zuyd-Hollant twist met de Schepenen van Dordrecht, daar Heer Wolfart, uit de naam van Graaf Jan, hem in steekt, doch wort manlijk tegen gesproken. De Schepenen komen te Delft in gijzeling. Worden op gehouden, waar door eenige vertrekken. De Stad Dordrecht wort van Graaf Jan ten oorlog ontzeit, en belegert. Heer Wolfart vlucht heymelijk met Graaf Jan uit den Haag na Schiedam, en van daar na Zeelant, wort van de gemeente achterhaalt, Graaf Jan keert na den Hage, en Heer Wolfart gevangen na Delft, aldaar hy van 't volk doot geslagen wort. 't Beleg voor Dordrecht wert opgebroken, en Alout, een van de Beleggers door de Dortenaars besprongen, die zig overgeeft, en tot Dordrecht met noch vijf van zijn makkers om hals raakt. Jan van Avennes, Graaf van Henegouw, wort in Hollant ontboden, die komt, en de Voogdye van zijn Neef, den jongen Graaf Jan, aanneemt. Zijn vermaning aan de zelve, de welke alles, dat te voren gedaan was, wederroept, de goederen van Ysselsteyn en Woerden, worden Heer Wolfarts Erfgenamen weder ontnomen, die 't onvreden, door Graaf Jan van Henegouw gestilt zijn. Verbont tussen de twee Graven en de groote Steden, tegen de t'Zaamgezworene van Graaf Floris. Verdrag met de Vriezen. Graaf Jan van Avennes vertrekt na Vrankrijk. Graaf Jan van Hollant sterft tot Haarlem, niet zonder vermoeden van vergeven te zijn.

Groote moeiten tot Dordrecht door den Bailiuw aangerecht.

IN dese tijt is'er groote moeiten binnen de *Stadt Dordrecht* ontstaan, ter oorsaak dat aldaar verscheyde Luyden soo schuldig, als onschuldig, gevangen zaten. *Aloudt*, die nu in de plaats van Heer *Ian van Renesse*, *Bailiuw* van *Zuyd-Hollandt* geworden was, verstont; dat hy dese gevangens, als de zijne, te recht most stellen, daar hun de Schepenen van

Dordrecht tegen zetten, doch zy wilden hem wel toestaan, voor dese reys, beneffens hem te recht te zitten. Maar dat het in gevolge, geen plaats zou nemen, noch hun Stadts voorrechten en vryheden nadeelig zijn. Terwijl men hier over twiste, komt Graaf *Jan* met Heer *Wolfart* tot *Dordrecht*, die terstont in de vergadering der Schepenen verschijnt, en eyst van de zelve, de namen en beschuldigingen der gevangenen: de Schepenen vraagden hem, wat hy daar mede doen wilde; hy antwoorde, onsen Heer *Graaf* zal daar uit ondersoeken wie schuldig is, en straffen die, en die men ontschuldig bevint, zal vry gelaten worden. Schepenen voeren hier vrymoediglijk tegen hem uit, dat zulks hun alleen toe quam, en niemant anders, doch dat zy *Aloudt* (behoudens hun, en des Stadts recht) hadden toegestaan, dese met haar te recht te zitten. 't Welk *Aloudt* loogende, aangenomen te hebben. Heer *Wolfart* evenwel aandringende, om de gevangens in 's Graven gewelt te krijgen, spraken de Schepenen, als Mannen uit den mont, *dat zy de Hantvesten van* Koning Willem, *des* Graven *Groot-vader, als* Graaf van Hollandt *bezegelt, by de welke hunne Stadt deze vryheyt gegeven was gehouden waren voor te staan, daar quame dan van wat'er wilde.*

Heer Wolfart sterkt hem:

De Schepenen spreeken hier tegen.

[BYVOEGSEL.]

„Van welke de zin is: *Is't dat eenigh „Burger der Stadt schuldig is aan eenigh „schelmstuk, hoe ongeregeldt het ook „zoude mogen wesen, dat men daar af „in geen ander plaatsen, als tot Dor„drecht, van den Schout, ende Schepe„der selver Stede, ondersoecken ende „straffen.*

Heer *Wolfart* die men de gramschap ten oogen uit zag branden, ziende dat hy niet verder komen konde, daagde eenige van hun, tot *Delft* in gijseling te komen. 't Welk zy deden, doch den *Grave* trok na den *Hage*, en Heer *Wolfart* na *Woerden* en *Yselstein*, en liet haar te vergeefs vertoeven: daar na wederom komende, hieltze van tijt tot tijt op, dan most den *Graaf* eten, dan uytrijden, doende ondertussen uitstrooyen om haar bang te maken, dat men hun op een ander manier zou bejegenen, 't welk ook zoo verre quam, dat'er eenige door gingen. Heer *Wolfart* dit vernemende, is met den *Graaf* tot *Delft* gekomen, en twee van de *Dordrechtse Heeren* vertrokken zijnde, begon dapper op te stuyven, en de zelve te beschuldigen, datze des *Graven* gijzeling geschent hadden. Voorts wederom de gevangens eyssende als voor dezen, daar die van *Dordrecht* op antwoorden, *dat zy met* Aloudt *den* Bailiuw *versproken waren, om te zamen daar over te zitten.* 't Welk den *Bailiuw* in 's *Graven* tegenwoordigheyt dorst zeggen, *dat zy dat loogen:* Hier tegen voeren zy dapper uit, zoo dat hy toornig wordende, een kamp daar over wilde aangaan. Een Schepen van *Delft* voer hier op in, *dat het te verre gekomen zou zyn, by aldien men het Recht der steden, met Kamp-vechten most verdaedigen.* Met deze en diergelijke onlusten scheyde men yder zijns weegs, en de *Graaf* zeyde de *Stadt Dordrecht* den oorlog aan, die terstont alle mogelijke ordre stelden, en vier Hooftmannen verkooren. Zy schreven ook brieven aan alle steden, *waar in zy de gerechtigheit van hare zaak vertoonden,* en verzochten, *dat zy den Graaf van alle datelijkheit wilden af manen.* Doch van deze brieven wierden veele, door Heer *Wolfarts* last onderschept en opgehouden. Graaf *Jan* dede alle wegen na *Dordrecht* bezetten. Heer *Witte van Haemstede* bezette *'t Huys te Putte*, *Heer Klaas van Kats* lag tot *Alblasserdam:* te *Slijdrecht* lag *Aloudt de Bailiuw* met een groot deel volks, daar hy op den dijk, een blokhuis dede maken, dat de Borgers van *Dordrecht* by na, in een uitval overweldigt hadden. Heer *Wolfart* begon nu te zien, dat hy *Hollandt* onder zijn gezag niet buigen zoude, want de steden, *Dordrecht* toe, en hem afvielen, dies neemt hy voor, met den *Graaf* na *Zeelandt* te vertrekken, doch dit komt de Heer van *Voorne*, zijn Schoon-zoon te weten, die 's lants welvaart boven zijn maagschap stellende, het stuk aan eenige der Staten bekent maakt, waar door op Heer *Wolfart* gepast wierd. Maar hy dit merkende vlucht, met den *Graaf* des nachts al heymelijk na *Schiedam*, alle bruggen achter hem doende afbreken, om niet haastig vervolgt te konnen werden: van hier begeven zy hun terstont te scheep na *Zeelant*. Maar de *Schiedammers* quaat vermoeden krijgende, stelden alles daar ontrent in roere, gelijk met het aanbreken van den dag, ook den gantsen *Hage*, door 't groot misbaar dat de *Gravinne*, over dit verbaast vertrek van den *Grave* bedreef, op de been raakte. Alle Mannen, die voeten en beenen reppen konden, vlogen na de *Maas-kant*. Ontrent *Vlaerdingen* komende, wierden zy 't schip, daar den *Graaf* in was, gewaar. 't Welk door groote

Komen te Delft in gijzeling.

Moeten na loopen.

Twisten weder met Heer Wolfart.

De Stadt Dordrecht wort ten oorlog ontzeyt.

Schrijft aan andere Steden.

Wort belegert.

Heer Wolfart vlucht met Graaf Jan na Schiedam en van daar na Zeelandt.

Wort van de gemeente vervolgt en achterhaalt.

grooteſtilte, zeer kleyne vaart maakte. Hier vielen zy in vis-ſchepen, ſchuyten, booten, everen, en alderley vaartuyg, dat'er by der hant, en bequaam was, om riemen te voeren, en met der haaſt, hadden zy des *Graven* ſchip ingeroeyt en omſingelt; eenige van de ſtoutmoedigſte klampten 't aan boort, ſprongen daar in, verſoekende, dat den *Grave* hun by hant-taſting beloven zoude, wederom te keeren, 't welk hy dede, en Heer *Wolfart* dorſt niet een woort daar tegen kikken. Aan lant komende, was 't over al vol gepropt van menſchen; de *Grave* ſtapte eerſt uit het ſchip, wierd met groote toegenegentheit ontfangen, doch moſt Heer *Wolfart* in dit verwoede volks handen laten: Hy reyſde na den *Hage*, en Heer *Wolfart* zag zijn doot voor oogen, doch hy wierd op een wagen wel bewaart na *Delft* gevoert, aldaar hy, met eenige van de zijne op een *ſteenhuis*, zeit *Melis Stocke*, verſekert wierd; dit ſtont, volgens het zeggen van de groote Kronijk, ten einde de *Choorſtraat*, achter *d'Oude-kerk*, op den hoek: doch de Heer *Voſſius* ſchrijft, dat hy op 't Stadthuys bewaart wierd.

Graaf Ian keert na den Hage, en Heer Wolfart gevangen na Delft.

't Gerucht van des *Graven* vervoering ſpreyde zig zo ſchielijk door gants *Zuyd-Hollandt* heenen, dat al 't volk daar rontom, in aller yl naar *Delft* quam toe loopen, alwaar het dapper aan 't morren raakte, en alle de oude vuylen en zeeren van Heer *Wolfart* opgekrabt wierden. Hier toe hielp niet weinig, dat zy hem te laſt leyden, dat hy hun had willen beſwaren, *per novam monetam*, zeit *Beka*, dat is, *met een nieuwe munte*, doch de groote Hollantſe Kronijk, *Beka* hier in volgende, noemt het *een nieuwe ſchattinge*, Dit zijn de woorden, *Daar en tuſſen zoo heeft Heer Wolfart van der Veer (die's Graven Advocaet en overſte raet was) de gemeente willen beſwaren, met een nieuwe ſchattinge, ende zette alle dink na zijns zelfs beliefte, &c.* Kort daar na vervolgt hy, dat om hem geheel *Hollandt* in roer was, en dagelijks groot rumoer en oploop onder de Heeren en Edelen in *Hollandt* geſchiede, ter oorſaak dat zy van deſe dolle en verwoede *Wolfarts* Regeeringe, (als al te zeer ſchattende, en ſcheerende) wilden ontſlagen zijn.

De Gemeente dan, vreezende, dat hy mocht verſchoont worden, liepen als raſende, voor 't huys daar hy zat, en riepen overluyt, dat men Heer *Wolfart* daar uit zou doen komen, of zy wilden 't huys aanſteken, en met al dat'er binnen was, doen verbranden. Die binnen waren berieden hun niet lang, maar ſtieten Heer *Wolfart* van de trappen af naar buiten, zijn Wijf, *Vrouwe*

Kate-

Kateline wilde hem volgen, doch zy wierde met gewelt binnen gehouden.

Van de gemeente doot geslagen.

Zoo haast was hy niet beneden, of wierd van deze verbitterde dolle menschen met steenen, stokken, kodzen, zwaerden zoodanig bejegent, dat hy geen tijt had, om een woort tot zijn verschooning te spreken, noch om genade te bidden. Ja elk was het leet, dat hy hem niet dooden mocht, zoo datze malkander stieten en sloegen om by hem te komen. Waar door het niet lang duurde, of hy most alle zijne staten en rijkdommen, met zijn leven aldus ellendiglijk verlaten, dan of 't zelve door steken, houwen, slaan, stooten, of werpen geschiet is, kan men niet weten, door dien dit alles daar toe aangeleyt wierd. Aldus is *Wolfart van Borsselen*, *Heer* van *der Veer*, met alle zijne nijdige eergierigheit, t zeffens om hals geraakt. Een man, die niemant zijns gelijk, veel minder zijn meerder in rijkdom, macht, staten, en eerampten, konde noch wilde verdragen, zoo dat by eenige vermoeden was, dat hy den jongen en onnoselen Graaf *Jan* van kant geholpen zou hebben, om zig als dan in des zelfs plaats, (door dien hy geen kinderen na liet) op den Troon te zetten. De Vlaamse Kronijk-schrijver *Meyerus* noemt hem, *Vir strenuus & fidelis, sed Ioanni Hannonio non satis ad stomachum*, dat is, *Een stoutmoedig en getrouw man, maar Jan van Henegouw tegen de borst*, de welke, (gelijk de voornoemde *Meyerus* vervolgt) in 't heymelijk verspieders uytsond, en zijn best dede, om Heer *Wolfart* van kant te helpen. Doch deze, als een Vlaams Schrijver, helt aan de zijde van den *Vlaamsen Graaf Guye*, met de welke Heer *Wolfart*, altijt tegen *Hollant* aanspande, als verhaalt is. Dat Heer *Wolfart* aldus

1299. verslagen wierd, geschiede op den eersten dag van *Augustus*, in den Jare 1299.

Hier op wierd de Heer van *Voorne*, die door last van Heer *Wolfart* voor zijn vertrek, gevangen was gezet, weder ontslagen, hoe wel de Heer *Vossius* zeyt, dat Heer *Wolfart* hem mede nam, om hem in *Zeelandt* te doen gevangen zetten. De *Grave* was wel in zijn herte over Heer *Wolfarts* doot bedroeft, doch dorst het niet laten blijken, door dien hy zag, dat de meeste Lants-heeren dit wel te zinne was, want *Witte van Haemstede*, en *Klaas van Kats*, die *Dordrecht* bezet hielden,

t Beleg van Dordrecht wort opgebroken.

Heer *Wolfarts* doot verstaande, braken hun Legers op; door dien zy wel denken konden, dat men, (nu Heer *Wolfarts* liedeken ophielt,) een ander wijze zou beginnen op te heffen.

Die van *Dordrecht* dit alles gewaar wordende, luiden de klokken van vreugde, en liepen wel gewapent, vol yverige wraak bezeten, naar *'t Slot Krayesteyn*, daar *Aloudt*, den *Bailiuw* van *Zuyd-Hollandt* en den *Schout* van *Dordrecht* met een deel volks op was: deze van Heer *Wolfarts* doot onkundig, wisten niet watze denken zouden, alsze hun zoo onvoorziens van de *Dordenaars* zagen bespringen, die zy noch waanden, van d'andere zijden mede belegert te zijn. Dies zy hun spotswijze toeriepen, *datze binnen de Stadt noch wel mosten voorzien wezen, door dienze haar vol gezopen hadden, of by aldien dit zoo niet was, zo mostenze de Duyvel in hebben.* Daar op de *Dordenaars* weder schreeuwden, *wy zullen 't u wel haast zeggen, als wy binnen komen.* Maar Heer *Klaas van Kats* verzoekende *Aloudt* zelf te mogen spreken, wierd in gelaten, die hem verzekerde, dat Heer *Wolfart* doot geslagen, en alle zijne vrienden gevangen waren, dat hy en de Heer van *Haemstede*, over zulks het beleg hadden opgebroken. Daar mede liet *Aloudt* de moed zinken, en bood straks het Slot aan de *Dordenaars*, behoudens zijn lijf, over te geven. Doch dit vermochten zy niet, hem te beloven, maar wilden hem wel behouden tot *Dordrecht* voeren, om te zien, of hy aldaar genade verwerven konde, waar op 't *Slot* wort ingenomen. Alle die men daar binnen vond, wierden gevangelijk naar *Dordrecht* gevoert, doch zoo haast als zy op 't lant getreden, en in de poort gekomen waren, quam de gemeente haar tegen, en vatten *Aloudt* met zijn Makkers aan, en onthaaldese op de zelve wijze, als Heer *Wolfart* tot *Delft* geschiede, zoo dat hier zes om hals raakten, als de *Schout van Dordrecht*, *Aloudt* den *Bailiuw* van *Zuyd-Hollant*, en twee van zijn *Broeders*, d'een was een *Paap*, met *Doedekyn* zijn *Knaap*.

En Aloudt besprongen.

Die zig op geeft.

En te Dordrecht om hals raakt.

En daar toe sinen [a] *Hangeman,*
Die hem altoes volghede an.

Zeyt *Melys Stocke*, alle d'andere raakten vry en ontliepent.

Door Heer *Wolfarts* doodt was Graaf *Ian* van zijn ingedrongen Voogt en Meester, en de *Hollanders* van haar dwingelant ontslagen. Doch 's lants zaken stonden heel verwart, waar door den jongen *Graaf* gants verlegen zijnde, met de Staten

a Beul.

ten te rade ging, daar goet gevonden worde, dat men *Ian van Avennes*, *Grave van Henegouw*, die door Heer *Wolfarts* beleit, uit *Hollandt* had moeten vluchten, zou verzoeken weder om te komen, om 's *Graven* Voogt te zijn, dewijl hy een ervaren en wijs Heer was, ook dezen *jongen Grave* naast in den bloede bestaande, zijnde een Zoon van *Adelheide*, de Zuster van *Koning Willem*, die zijn Vaders Vader was geweest, dese [a] die tijding ontfangen hebbende, nam dit aan, en reysde aanstonts na *Brugge* in *Vlaanderen*, dat toenmaals onder 't gebiet van den *Koning* van *Vrankrijk* stont, hier van daan wilde hy ter Zee voortvaren, alsoo het in *Vlaanderen* voor hem onveylig was, doch de wint wilde niet dienen, over zulks most hy, d'eerste gelegentheit waarnemende, met een Vissers bootjen sig laten tot *Middelburg* in *Zeelant* voeren. Van waar hy tot *Dordrecht* gekomen is: 't welk aan Graaf *Jan* verwittigt zijnde, is hy terstont met de *Gravinne* hem tegen getrokken, en heeft hem met alle eerbiedigheit verwellekomt.

Graaf Ian van Avennes wort uit Henegouw ontboden.

Den jongen Graaf *Jan* gaf met toestemming der Staten aanstonts de voogdye van *Hollandt* en *Zeelandt* aan sijn Neef *Jan van Avennes*, *Grave van Henegouw* voor vier Jaren, over: en wierd als *s' Graven voogt*, en *Ruwart* van *Hollant* en *Zeelandt*, in alle die steden en landen uitgeroepen.

En tot Voogt over den jongen Graaf Ian aangenomen.

Graaf *Ian van Henegouw*, dede aan zijn Neve, een vertoog, wegens de zaak van Heer *Wolfart van Borsselen*, die *Melijs Stocke* in de volgende rijmen verhaalt.

Zijn aanspraak tot de zelve, volgens Melijs Stocke.

Die Grave diet van herten minde,
Seide Neve: mi seghet mijn moet,
Die [b] *gene die u bat* [c] *dat goet*
Te sinen behoef ende oec was
U voeget, ic vermoede wi das,
Had hi gelevet lange tijt,
Hi had u sonder respijt
In korten tiden wederstaen.
Oec wat hi daer toe had gedaen,
Hi was u voget al met crachte,
En stont emmer na grote machte,
Ende weerde mi altoes van u.

En korts daar na.

Ic wil dat gi die gifte ontsegt
Ende alle dinc ter neder legt,
Ende wederroepen alle saken
Diemen u heeft doen maken,
Ende die men u heeft doen geven,
Sint u Vader liet sijn leven
Daer gi toe ne had genen scout,
Gy sijt jonc ende niet out.
Men dede u doen sulke dinge,
Dat messchien u nakomelinge
Bi des lants worden verdreven,
Daerom hebben si dit beweven.

Maar de Heer *Vossius* heeft in zijn *Hollandtse* en *Zeelandtse* Jaarboeken, deze oude rijmen tot een gantse vermaan-reden uitgerekt, waar in de *Graaf van Henegouw zijn Neve eerstelijk prijst, over de mildadigheit aan Heer Wolfart bewezen, dienende tot een voorbeelt van 't geene, dat alle trouwe dienaren tot dankbaarheit van hem te verwachten hadden. Doch daar na berispt hy hem weder over verquisting, maar schuyft alles op zijn jonkheit, welkers oordeel doenmaels noch niet bequaem zijnde, om een oprecht vrient, van een pluymstrijker, als Heer Wolfart van Borsselen was, te konnen onderscheyden, veel min om zig voor zijn schelmstukken, die hy aanleyde, om hem eyndelijk van den Troon te stoten, en zelf daar op te treden, te verhoeden.* Daar op verhaalt hy Heer *Wolfarts treken, die hem zelf gaerne mede van kant had geholpen; Voorts beweegt hy den jongen Graaf, om alles dat by Heer Wolfarts raad gedaan was, te vernietigen, en zijne Erfgenamen 't gegevene weder af te nemen, dat zonder kreuk van des Graafs eere gevoeglijk kon geschieden, nademaal, alle de goederen van zoodanige verraders, als Heer Wolfart, (die behalven al dit verhaalde, een medelit der t' Zaamgezworene tegen zijn Vader, Graaf Floris geweest was) genoegzaam, met goet recht verbeurt waren: En over zulks aan Heer Wolfarts Erfgenamen, goedertierentheit genoeg bewezen wierd, dat men haar, hun Vaderlijke Erfgoederen, (die overvloedig genoeg waren) liet behouden:* Dus verre het kort inhout van de Heer *Vossius* lange vermaan-reden.

Volgens de Heer Vossius

d'Eerste ordre die men dan stelde, was, dat Graaf *Ian van Hollandt* alles wederriep, dat hy gedaan had, zint hy uyt *Engelandt* gekomen was, zijn gewoonlik groot zegel sloeg men aan stukken, en volgens het doenmaals gebruik van jonge Heeren, die onder voogdye stonden, wert hem een kleyn zegel gegeven, met het welke hy alle brieven, beneffens zijn voogts groot zegel bekrachtigde, zo dat men alle 's lants saken, by hun beyder toestemming bestierde. Terstont wierden de goederen van *Yselsteyn*, *Benskop*, en *Woerden*, die Heer *Wolfart* den jongen *Graaf* afgepracht had, zijn Erfgenamen

Die alle vorige zaken wederroept.

De goederen Yselsteyn en Woerden worden

a Graaf van Henegouwen.
b Heer Wolfart.
c Yselstein en Woerden.

Heer Wolfarts Erfgenamen weder ontnomen.

namen a weder ontnomen, dese waren evenwel soo stout, datse in rechte wilden betrekken eenige, die aen Heer *Wolfarts* gevangenis en doot hantdadig waren geweest: Voorgevende, dat by aldien hy tegen den *Graaf* of staat des lants misdaan, en den doodt daar door verdient had, van zjn behoorlijke Rechters, had moeten gevonnist worden. Dit scheen wel billik te zijn, doch Graaf *Ian van Avennes* raade haar, dit te laten vaaren, om dat daar over veele van Heer *Wolfart* schelmstukken souden opgehaalt worden, waar door zy om al het haare mochten geraaken. Aldus heeft hy een versoeninge tussen hun te wege gebracht. Hier op sijn beyde *de Graven* na *Zeelandt* gereyst, alwaar eenige, soo hier als daar, om Heer *Wolfarts* doot, aan 't morren geraakt waren: Dese door haar in stilte gebracht, en over al goede ordre op den staat gestelt hebbende, zijn zy weder na *Hollant* gekeert.

De selve te vreden gestelt.

Ondertussen hadden eenige steden, met kennisse deser twee *Graven*, naeukeurige ondersoekinge beginnen te doen, om uit te vinden, wie aan de t'zamensweering tegen Graaf *Floris* mochten vast geweest sijn, en kennis daar van gehad hadden. Maar vindende dit werk seer wijtluchtig onder den meesten Adel soodanig verspreyt, dat men tegen de selve niets kon uytvoeren, sonder de staat des lants, in 't uiterste gevaar te stellen, besloot men dese saak te laten steken, en alleenlijk tegen de Hoofden deser t'zamensweering, en hare goederen en nakomelingen aan te gaan. Waar over de twee *Graven* met eenige der grootste Steden van *Hollandt* en *Zeelandt* zig onderling te zamen verbonden, gelijk de volgende brief te kennen geeft.

Verbont tegen de t'Zaamgezwoorene van Graaf Floris.

WY *Janne van Avennes, Grave* van *Henegouwen*, ende wy *Ian Grave* van *Hollant*, van *Zeelant*, ende *Heere* van *Vrieslant*: ende wy Schepenen, Raetsmannen, ende alle de gemene poirte van *Dordrecht*, van *Middelburg*, van *Zirick-Zee*, van *Alkemere*, ende van *St. Geertruydenberge*, maken kunt allen den gene die desen brief sullen sien ofte hooren lesen, dat wy om die jammerlijke Doodt; ende Moort, die geschiede aan een Hoogen *Prince*, ons *Jans van Avennes* Lieve Neve, ende ons *Jans Grave* van *Hollant* voornoemt, lieve Heere, ende Vader, ende onser Poorteren Voosz. Lieve Heere, Heeren *Florence* wijle *Grave* van *Hollant*, van *Zeelant*, ende *Heere* van *Vrieslandt*, daar *Godt* de siele af hebben moet, Hebben belooft, ende belooven te samen, wel voor peynst, ende by onsen voorsz. Rade voor ons ende voor onse nakomelingen met gegevene trouwe, ende met gesworen eede ten Heyligen: Dat wy noch onse nacomelingen, van desen dage, voorts, met quade Verraders ende Moordenaars, van hoers selfs Heeren, Alsse met *Janne den Heere van Kuyk*, met *Janne den Heere van Hoesdene*, met *Gysebrecht*, diemen hiet *Heere van Aemstelle*, met *Harmanne*, die men hiet *Heere van Woerden*, met *Gerarde van Velsen*, ende met den genen die waren, an Paerde ende an Velde, daer onse Neve, Vader, ende Heere Voirsayt vermoord' wert, ende hare Nakomelingen, die van hare Lichamen sien jof koomen sullen, *Manshoofde ende hare oire, ten sevenden Lede toe, nimmermeer soene, noch vrede noch bestant en sullen maken, noch helpen maken*, ende wy *Ianne*, ende *Ian*, *Graven* ende Poorteren voornoemde, belooven ende sweeren te samen, voor ons ende onse nakomelingen, die voir genoemde Verraders ende Moirdenaars, ende haere nakomelingen Manshoofde, die van hare lichame komen sien, jof koomen sullen, te sevende lede toe, ende haer oir uyt den lande te houdene, ende te helpen houden eeuwiglijke, datter Graafschap van Hollant toebehoirt, ende wy nimmermeer Vrientschap met hem en sullen winnen noch houden, noch hebben, noch dat wyse en sullen husen, noch hoeven, ende dat wyse sullen schaden aen lijve ende aen goede, waer dat wyse schade moogen, in wat Steden jof in wat manieren dat es. Voird soo gelooven wy *Ianne* ende *Ian*, *Graven*, ende wy Poorteren voorseyt, te samen voor ons, ende voor onser nakoomelingen, inder manieren die Voirschreven es, dat wy met al onser macht daer toe helpen sullen ende sterken, dat wy *Ianne van Avennes Grave van Henegouwen*, ende wy *Ianne Grave* van *Hollant*, ende wy Poorters voorgenoemde, jof onse nakomelingen, rechte wraeke gewinnen, van der Moort die geschiede an onsen Lieven Vader ende Heer voornoemt, beyde an de gene die genoemt sien, ende an die ander bedragen sien jof bedragen sullen worden, aen ons liefs neve Vader, ende ons liefs Heeren Doot Voorseyde, aen rade jof aen dade, jof in wat manieren dat es, eerst met kennisse, eerst met proeven, jof in wat andere manieren dat es. Voort soo gelooven wy te samen, voor ons ende onse nakomelinge, waert dat saecke dat jemant eenige wraeke gedaen heeft, jof hier nae doen sal, omme ons Liefs Neven, Vaders ende Heeren Doot, voornoemt, jof de gene die schoudig waren, jof sien sy genoemt, jof sien sy ongenoemt, aen rade jof aen dade, van sire doot, jof van siere vangenisse, dat wy hen algemeene, dat sullen helpen dragen ende des met hem blyven, voird' verbinde wy ons ende onse nakomelinge, inder manieren die voorgeschreven es, waer dat saecke dat jegens dese Moordenaers ende verraders voorschreven eenige Pays jof eenige Soene, jof bestant waer gemaekt, jof hier na gemaekt worde, in wat manniere dat ware, jof van wien dat waer, wat wy dien pays,

noch

a „Welke twee Heerlijckheden hy met list „hadde becomen, om hem, by tijden en wijlen, onder den Hollantsen Adel te doen instableren, en hem zelfs so 't mogelijk was tot „de Gravelijke Waerdigheden sien te brengen: „waeromme niet buyten vermoeden is, dat „hy de voorschreven Graef *Jan*. vergeven „heeft, waer van hy daer na is gestorven.

noch dien Soene, noch dat bestant niet houden en souden, ende daer toe niet helpen en sullen, datmense houde: ende alle deser saecken voorseyt, ende elcker by hare, hebben wy *Janne van Avennes Grave van Henegouwen*, ende wy *Jan Grave* van *Hollant*, van *Zeelant*, ende *Heere* van *Vrieslant*, ende wy poirters voor genoemde, te samen belooft ende gesworen te houden, ende te doene in alre mannieren die voirschreven es, ende om dat wy alle saecken die voorschreven sien, ende elck by hare te samen, wel ende getrouwelijk willen doen, ende houden, also wy belooft ende gesworen hebben, so hebben wy *Janne van Avennes*, *Grave van Henegouwen*, ende *Jan Grave* van *Hollant*, van *Zeelant* en *Heer* van *Vrieslant*, ende wy poorteren Voorgenoemde, dese Letteren besegelt met onser alre segele, in oirkonde, ende kennisse, alle den genen die desen sien jofte hooren: Gegeven in den Jare ons Heeren *duysent twee hondert tnegentigh ende negene*, des Saterdaegs voor elf duysent maegden Dage:

Van dezen brief is hier voren gezeit, tegen 't gevoelen van de Heer *Vossius*; de lezer kan daar nu van oordeelen. Na dat dit alles verricht, en den brief van des *Graven van Henegouws* Voogdye, by de Ridderschap en steden besegelt was, soo heeft men tot *Alkmaer*, 't verbont met de *Vriezen*, daar hier voren af verhaalt is, bezegelt, en aan haar veel Vryheeden, Voorrechten en Willekeuren gegeven, op dat zy te minder oorzaak tot haare gewoonlijke muyterien hebben mochten. Van dese versoening kan men de volgende brief na zien.

Verdrag met de Vriezen.

WY Raet, Schepenen, ende alle die gemeente van West-Vrieslant, maken kont allen luiden, dat van grooter misdaat, die wy misdaen hebben, tegens eenen hoogen Prince, ende eenen mogenden onsen rechten Heere Jan, Grave van Hollant, Zeelant, ende Heere van Vrieslant, soo van den wyge ende krijge, die wy tegen hem vochten te Vronen, ende van dat wy sijn huis braken, ende van andere misdaden, die wy tegens hem misdaen hebben, in wat manieren dat het was, op ten dag, dat dese lettere gegeven was, gekomen zyn, ende Compromiteeren met onsen Heere voorzeyt, by onsen vrye wille ende met gemeenen rade, in eenen hoogen Prince, Heere Ian van Avennes, Grave van Henegouwe, alsoo dat hy mach ordineeren sijnen wille, ende taxeeren die emenden ende beteringen van der voorschreven misdaet, ende op ons setten correctie ende emende in penningen, in goeden diensten, in onderdanigheit, ende in allen anderen manieren na zijnen wille. Ende wy Vriesen voornoemt beloven voor ons ende voor onsen nakomelingen, op alle goet dat wy hebben ende hier na winnen sullen, dat wy des voorschreven Jans van Avennes zeggen, vast ende gestade houden zullen, sonder wederseggen met meer woorden. Ende des te oorkonde, hebben die van Hooghtwouder-ambacht Nieuwerdorper-ambacht, Drechtiger-ambacht, ende Geestman-ambacht desen brief besegelt metten segele, daer sy haer gemeynzaken mede plegen te besegelen: gegeven in den Jare ons Heeren, een duysent, twee hondert negen-en-negentig, des Saterdaegs na Alderheyligen dag.

Hier op is den *Graaf van Henegouw*, (belovende spoedig wederom te komen) na *Vrankrijk* gereyst, latende zijn Neef den jongen *Graaf van Holland* tot *Haerlem* ziekelijk, daar van hy ook, weynig dagen daar na, overleden is, niet buiten vermoeden, van vergeven te zijn. Hoe wel onsen ouden *Melijs Stocke* hier dapper tegen is, die des *Graven* sickte *'t menisoen* noemt, de Goutse Kronijk zeyt het *meynsoen*, verstaat *'t melizoen*, dat is, *de roode buyk loop*. Doch 't is bedenkelijk, dat desen ouden Rijmer in dit stuk, van vleyery niet vry is, door dien hy geleeft, en zijn Kronijk gerijmt heeft, ten tijde, dat de *Graven van Henegouw* ook *Graven* van *Holland*, en in haar meeste fleur waren. 't Is mede soo verre niet buyten vermoeden, (want een brandende sucht tot Heerschappy, is veeltijts oorsaak van schelmstukken geweest) dat den *Graaf van Henegouw* vergift sou hebben doen geven, aen zijn Neef den *Graaf van Holland*, met wiens Doot hy wel wist, dat die landen, aan hem, als naaste Erfgenaam, mosten vervallen: te meer argwaan kan men nemen, uyt zijn reys naar *Vrankrijk*; waar door hy, als niet tegenwoordig zijnde, niet alleen veel nadenkens op hem weg nam, maar ook niets konde, of hoefde na te speuren noch onderfoeken, by aldien eenige teykenen van vergift sig quamen te openbaren. Doch die hier van breder gelieft te weten, kan lesen d'Aanteykeningen van de Heer *P. Scriverius*, op zijn *Out Batavia*, als ook den Toetsteen op het Gouts Kronijkjen van den selven Heer. *a*

Graaf Ian van Avennes vertrekt na Vrankrijk.

Graaf Ian van Hollant is dan sonder wettige kinderen na te laten, gestorven tot *Haerlem*, op *S. Martijns avondt*, dat is den 10 *November*, in den Jare, 1299. zijn Wijf *Elizabeth* voer weder naar *Engelandt*, en troude aldaar met den *Graaf van Herefort*, by de welke zy verscheyde kin-

Graaf Ian van Hollant sterft tot Haerlem.

Niet buiten vermoeden van vergeven te zijn.

K

„ *a* De Heer *Mezerey* seyt in zijn Kronijk van *Vrankrijk* aldus van zijn Zoon, „ (te weten van *Floris Grave van Hollandt*) „ *Jan* geheeten, stierf kort na hem, zijnde „ vergeven geworden, als na vooren op folio „ 108 gesegt is. *Jan van Avennes*, *Grave van* „ *Henegouw* hun Neef en naeste bloed verwant, „ erfde *Holland* en *Vrieslant*.

kinderen geteelt heeft; *d'Engelſe* Hiſtoriſchrijvers ſeggen, dat de *Hollanders* weigerden haar Huwelijks-goed wederom te geven. Deſen Graaf *Ian van Hollant*, is de leſte afkomeling van manlijk oir, uyt het geſlacht van den eerſten *Hollandtſen Graaf Diederik* geweeſt, die uyt den ſtam der *Vrieſen*, (volgens 't ſeggen van de Heer *Voſſius*,) geſproten is: ſoo dat doenmaals het oude wapen van *Hollant*, den roden leeuw met blaeuwe tong en klaeuwen, in een gulden velt te niet gegaan, en dat van *Henegouw* in de plaats gekomen is. Graaf *Ian* is daar na, tot *Reynsburg* in 't Klooſter ſeer ſtatelijk, by zijn Vader en Moeder begraven.

't Begin der Regeeringe van

JAN de II.

GRAAF van HOLLANDT, &c.

d'Eerſte uyt den Huyſe van Henegouw.

DERTIENDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Heer Jan van Reneſſe poogt ſigh te ontſchuldigen, doch kan niet. Spant met Heer Wolfarts Erfgenamen te vergeefs aan, en daar na met Keyzer Aelbrecht, die Hollandt zoekt te bemachtigen, maar wijkt voor Graaf Jans leger, en maakt Vrede. Reneſſe komt met zijn hulp te laat, en vlucht in Brabant, en daar na in Vlaanderen. Bemachtigt Zuyd-Bevelant, en wort weder daar uyt geſlagen. Graaf Jan reyſt na Henegouw. Willem, Biſſchop van Uitrecht wort verdreven, hy zoekt met hulp van Munſter en Over-Yſſel zig zelf te herſtellen. Belegert Uitrecht, en rooft in Hollant. d'Hollanders komen tegen hem te velt, verſlaan hem en zijn Leger, en worden t'Uitrecht wel onthaalt. Graaf Jans Broeder Guye, wort Biſſchop van Uitrecht. Reneſſe met de Vlamingen door Jonk Heer Willem, Graaf Jans Soon, uit Kadzant geſlagen. De Vlamingen komen op 't Eylant Walcheren, veroveren ter Veere. Slaan de Zeeuwen door verraat, en daar na Jonk Heer Willem, die binnen Middelburg ontvlucht, dat belegert, en met verdrag verovert wort. De Vlamingen belegeren Jonk Heer Willem binnen Zirkzee, doch vergeefs, verlieſen wel 1500 man. Graaf Jan komt uyt Henegouw, maakt met de Vlamingen een ſtilſtant, en trekt ziekelijk wederom, zijn Broeder Biſſchop Guye, en zoon, Jonk Heer Willem, komen met een Scheeps-vloot onder Duyvelant, 't welk 't krijgsvolk, tegens order, begint te plonderen, en daar over door Reneſſe geſlagen, en den Biſſchop gevangen wort. Graaf Guye belegert Zirkzee te vergeefs voor de tweede maal. Trekt in Noord-Hollant, dat hem meeſt toevalt. Hertog Jan van Brabant trekt in Zuyd-Hollant, dat hy meeſt inneemt. Zy worden oneens, vereenigen, verdeelen Hollant, en beleggen 't Huys te Merwe, maar verlatent. Hartog Jan belegert Dordrecht, maar wort afgeſlagen, en vervolgt tot 's Hertogen-Bos toe. Ian van der Lede plondert Ooſt-Hollant, gants Hollant en Zeelant, tot op drie ſteden na, verlooren. Vrieſlant blijft beſtandig.

DOor 't affterven van Graaf *Ian* ſonder kinderen na te laten, zijn de landen van *Hollandt*, *Zeelant*, en *Vrieſlant* op *Ian van Avennes*, *Grave* van *Henegouw*, die d'overleden *Graaf* aldernaaſt in den bloede beſtont, komen te vervallen, die ook in alle ſteden daar voor is aangenomen. Hy moſt in zijne regeeringe veel groote en ſware oorlogen uit ſtaan, daar onder eenige binnenlantſe geweeſt zijn, veroorſaakt door den verbannen Heer *Ian van Reneſſe* (daer hier voren af geſeyt is) die eerſt wilde bewijſen, dat hy onſchuldig was, aan de t'zamen-ſweering en dood van Graaf *Floris*. En daar na, dat hy van 't opgedigt verraat tegen Graaf *Ian*, valſchelijk beſchuldigt wierd: Dog 't eerſte niet konnende te wege brengen, als hier vooren aangeweſen is, is hem het tweede niet toegelaten, waar door hy, en Heer *Wolfarts* Erfgenamen, t'zamenſpannende, hunne goederen met gewelt weder in bezit namen. [a] Doch zy wierden verdreven, en twee van Heer *Wolfarts* Zoonen gevangen. Maar

De landen komen onder Jan van Avennes, Grave van Henegouw.

„ a *Schotanus* in ſijn *Vrieſſe* Kronijk, ſeyt *Reneſſe* met het Geſlagt van van *Borſſelen* vereenigt zijnde, hadden veel aanhangs in „ *Zeelandt*, dwingt *Schouwen*.

Jan van Renesse en anderen verdreven.

Maar *Renes* reysde tot *Aelbrecht*, den *Roomsen Keizer*, die hy wijs maakte, *dat, door dien Graaf Ian zonder Erfgenamen na te laten, overleden was, de landen van Hollant, Zeelant en Vrieslant, aen 't Keyzerrijk vervallen waren.* Hier over dede den *Keyzer* in alle deze landen, zig als wettig *Heer* uitroepen, doch wierd nergens aangenomen, maar quam met een tamelijk leger tot de stadt *Nimwegen* toe, afzakken, waar tegen Graaf *Jan van Avennes* met een meerder macht hem te gemoet getrokken is, daar voor de *Keyzer* verschrickende, (en ziende, dat hy door *Renesse* bedrogen was) te rugge week naar '*t Slot Kranenburg*. Doch *d' Aerts-Bisschop van Keulen*, de welke met die van *Trier* en noch veel *Princen* en *Vorsten* des *Rijks* by den *Keyzer* waren, bemiddelde de zaak, en maakte een Vrede, tussen beyden, waar door den *Keyzer* met eeren weg raakte, die anderfins na *Oostenrijk* te vluchten gezint was. Ondertussen was de Heer van *Renesse* met een deel *Zeelanders* t'scheep tot *Heusden* gekomen, om den *Keyzer* te helpen. Doch verstaande, dat hy geweeken, en de vrede gemaakt was, hebben zy hunne schepen aldaar verlaten, (die alle in des *Graven* handen vielen) en vluchten na *Bergen-op-Zoom* in *Brabant*, daar uit zy noch veel moeiten aanrechten al eer de *Graaf* haar dempen konde. Maar eindelijk van daar verdreven zijnde, is *Renesse* op 't *Huis te Troyen* gevlucht, tegen welke, de *Graaf* zijn Zoon *Ian* (om sijn strengheit toegenaamt, *Zonder genaden*) gezonden heeft, waar voor *Renesse* geweken is na *Vlaanderen*.

Hy maakt Aelbrecht, Rooms Keyzer, tegen deze landen gaande.

Die zig bedrogen vindende, vrede maakt.

Renesse wijkt na Vlaanderen.

1301. Des Jaars daar na, namelijk, 1301. heeft Heer *Ian van Renesse*, na dat hy zig aan de *Graaf van Vlaanderen* verbonden had, met een deel volks, (die hy, alles wat zy krijgen konden, tot buyt gaf,) gants *Zuyd-Beverlant* bemachtigt, uitgenomen alleen 't stedeken *ter Goes*, dat hy belegerde, en ook door behendigheit in kreeg, terwijl Graaf *Ian* al tot '*t Slot Kats* om hun te ontzetten gekomen was. Dewelke, deze tijdinge ontfangende, zoo toornig wierd, dat hy, de zijne een moed insprekende, met zulken dapperheit op dese wederspannige plonderaats is aangevallen, dat hyze gedwongen heeft over hol, over bol, na *Brabandt* te vluchten.

Bemachtigt Zuid-Beverlant.

Vlucht na Vlaanderen.

De *Graaf* is daar op tot *Zirkzee* gekomen, en de regeeringe aan zijn Broeder *Guye* beneffens zijn Zoon aanbevolen hebbende, is na *Henegouw* gereyst.

Maar eer lang is'er wederom nieuwe onrust in Hollant ontstaan. Want *Bisschop Willem*, meerder tot de bestiering der oorlogen en oproeren, als tot de Vrede en gerustheit zijner kerke genegen, (nu by de *Vriezen* geen geloof in zijn kruys-prediken meer vindende,) had het tot *Uitrecht* en daar ontrent zoodanig verwart, dat hem die Stadt te nauw en te bang wierd, waar door hy van daar verdreven zijnde, aan den *Paus*, over d' ongehoorsaemheyt zijner Onderdanen, tot de Heylige Kerk, geklaagt had. Den Heylige Vader antwoort hem, dat hy dese wederspannige met gewelt wederom zou zoeken tot gehoorsaamheyt te brengen, en schreef mede aan den *Bisschop van Munster*, dat hy hier toe met alle mogelijkheit zou behulpzaam zijn. *Bisschop Willem* dan met deze, en *d' Over-ysselaers* gesterkt, belegert *Uitrecht*, en gelijk als of hy aan deze Stadt en dien meesten Adel niet vyants genoeg had, begint ook *Hollandt* met ruyten en roven te bederven: eensdeels wierd hy hier toe aangedreven van eenige der t' Zaamgezworene, tegen Graaf *Floris*, die nu, als gezeyt is, verbannen waren, anderdeels, gaf hy voor, eenig recht te hebben op *Aemstellant* en *Woerden*, dat hy seyde een out Leen van de *Uitrechtze Kerk* te wezen, en dat overzulks Graaf *Ian van Avennes* geen macht had, om deze Heerlijkheden, aan zijn Broeder *Guye* te leen over te geven, gelijk hy in 't begin zijner regeeringe gedaen had. [a] Graaf *Ian van Avennes* was doenmaals in *Henegouw*, en Heer *Guye* zijn Broeder tot *Middelburg* in *Zeelant*, alwaar hy met die lants zaken zoodanig belemmert was, dat hy geen ordre tegen den *Bisschop* stellen konde, maar de *Hollanders* dit tergen niet langer konnende verdragen, hebben hun ten oorlog gerust; onder 't beleit van de Heeren, *Dirck van Wassenaer*, *Henrik*, *Burggrave van Leyden*,

Willem Bisschop van Uitrecht, met die Stadt in Oorlog.

Rooft ook in Hollant.

„ [a] *Buchelius* over *Heda* seyt: daar zijn segt men, „ noch brieven te vinden, waar by *Jan, Graaf* „ *van Henegouwen*, de heerlijkheden en goede-„ ren, die eertijts *Gijsbreght van Aemstel* en „ *Harmen van Woerden* toehoorden, aan *Guye,* „ *Bisschop van Uitrecht*, wech schenkt: onder „ welke wechschenkinge nochtans, (vervolgt „ de voornoemde *Buchelius* daar neffens,) zul-„ len, indien men naar reeht en billijkheyt „ spreecken wil, die goederen alleen maar „ schijnen begrepen te zijn, daar de *Graaf van* „ *Hollandt*, en niet de goederen daar het Bisdom „ eigendom aan hadde, gemerckt de *Graaf* „ geensins om de misdaat der Leen-mannen, „ de Bisschoppelijke goederen na zich trecken, „ nochte in bezitting nemen konde, gelijck „ sulcks in 't Leen-recht een vaste regel is.

den, *Philips van Duvoorde*, *Simon van Benthem*, *en Iakop van den Woude*. Dit leger ontrent *Uitrecht* komende, is den *Bisschop*, die wel zes man tegens een van de *Hollanders* uit maakte, op hun aangekomen, en zijn leger in drie troepen verdeelt hebbende, valt hy *'t Hollants* leger ook op zoo veel zijden aan. Hier worde dapperlijk gevochten, en des *Bisschops* groote menigte zou *d'Hollanders* overweldigt hebben, maar deze, ziende dat 'er geen kans was om met de vlucht t'ontkomen, door dien zy by na rontom bezet waren, wilden hun lijf ook ten duurften verkopen, daar over streden zy als leeuwen. Als Heer *Sweer van Montfort* binnen *Uitrecht* den aanval der *Hollanders* vernomen had, is hy met 't meeste van zijn volk op des *Bisschops* leger uytgevallen, 't welk hun dus onvoorziens van achter besprongen vindende, zeer haast in onordre geraakte. Maar zoo dra wierden de *Hollanders* dit niet gewaar, of hun moed verdubbelde, en dien van hare vyanden verflauwde. Den *Bisschop* dit merkende, begon van d'overwinning te wanhoopen, dies stelt hy een stout en reukeloos stuk in 't werk, en rijt met zeer weynig gevolg, recht op de *Hollantze* slagordre aan, vertrouwende, dat niemant zoo stout zou zijn, om zijne handen aan de gezalfde des Heeren te leggen: hier door meende hy de *Hollanders* in wanordre te brengen, en van een te verstroyen; Tot tweemaal toe gelukt hem dit ook zoo verre, dat zy, zijn geheyligt lichaam ontziende, ruymte voor hem maakten en door lieten, maar ten derdemaal konden de *Hollanders* dit tergen niet langer verdragen, en daar by vreezende, dat 'er voor hun onheyl uit ontstaan mocht, wierd hy van 't paert af gestoten, en kreeg met eenen een doodelijke wonde in 't hooft, van de welke hy aanstonts is overleden. Aldus heeft dezen *Willem van Mechelen*, een-en-veertigste *Bisschop van Uitrecht*, die altijt zulcken behagen in oproeren en oorlogen gehad had, dat hy dan eerst recht scheen te leven, ook in de zelve moeten sterven. Zijn doot veroorzaakte terstont zoodanige verslagentheydt onder zijn, als kloemoedigheit, onder *'t Hollants* leger, waar door de *Munsterze* en *Overysselze* hun alle op de vlucht begaven, maar wel duyzent wierdender, (volgens 't zeggen van de Goutze Kronijk,) van hun verslagen. Deze slag geschiede by *Uitrecht*, op een velt, genaamt de *Hooge Woert*, in den Jare, 1301. den vierden *Julius*. De *Hollanders* wierden als ontzetters der Stadt *Uitrecht* met groote vreugde daar binnen ontfangen, en met spijs en drank verquikt, en wel onthaalt.

Heyr van de Hollanders dapper aangetast.

Zy krijgen d'overhant, hy doodelyk gewont, sterft, Anno 1301.

Hollanders, met Triomph, t'Uitrecht ontfangen.

Zoo haast Graaf *Ian* de tijdinge in *Henegouw*, van des *Bisschops* doot verstaan had, is hy haastelijk in *Hollandt*, en *t'Uitrecht* gekomen, alwaar hy zoo veel te wege brocht, dat zijn Broeder *Guye*, tot 42. *Bisschop* van *Uitrecht*, in des overledens plaatze, gekoren en ook bevestigt wierd. Daar op is Graaf *Jan* wederom na *Henegouw* gereyst, latende zijn twee Zoonen, d'eene *Hollant*, en d'ander *Zeelandt* bevolen. Heer *Ian van Renesse* onthielt hem by de *Vlamingen*, (die hy ook geholpen had, om den grooten slag tegen de *Fransoizen* te winnen [a]) en dede gestadig zijn uyterste best, om de zelve ten oorlog tegen de *Hollanders* en *Zeelanders* op te rokkenen. Eyndelijk quam 't ook daar toe, want de *Vlamingen* van de *Gulikers* geholpen, begonnen in *Kadzant* door *Renesse*, als hooft der ballingen, een deel volk te vergaderen. Jonk-Heer *Willem van Oosterbandt*, Zoon van Graaf *Ian van Avennes* rukte met der haast een deel van de kloekste *Zeeuwen* by malkander, en voer met de zelve over, verstoorde dit nest, en verwoeste alles. Dog de *Vlamingen*, *Gulikers*, en *Renesse*, met een deel van sijne Muytmakers trokken op hem aan. Hier wierd wederzijds, dapper gevogten, maar Jonk-Heer *Willem* behielt het velt, en dreef sijne Vyande met groot verlies t'eenemaal uyt *Kadzant*. Dit geschiede in 't Jaar 1302. in de Vasten.

Guye, Graaf Jan van Henegouws broeder, wort de 42 Bisschop van Uitrecht.

Renesse van Willem van Oosterbant geslagen, Anno 1302.

Jonk-Heer *Willem* nu, door quaden raat, van eenige *Zeeuze* Heeren, daar *Renesse* heymelijk verstant mede had, de wapenen gantsch nedergeleydt, en al 't Krijgs-volk afgedankt hebbende, stont wel dapper verzet, als hem onvoorziens gebootschapt wierd, dat de *Vlamingen* met een groot leger gereet stonden, om *Zeelandt* te overvallen. Evenwel krijgt hy haastelijk een goet deel volk by den anderen, maar deze quade Raaden, door meerderheyt van stemmen boven drijvende, bonden hem in, en verstonden dat men al de vaste plaatzen wel bezetten, en de komst der vyanden verwachten zou. Die ook niet lang vertoefden, en ten eersten in 't Eylant *Walcheren* komen, op de Stadt *Ter-Veer* aantrekkende, de

Vlamingen komen op Walcheren, nemen Ter-Veer in.

[a] „ Daar in Graave *Guye* (volgens 't zeggen van „ *Mezeray*,) op 't Jaar 1300 gevangen wiert, in „ welke gevangenisse hy tot den jare 1304. out „ 80 Jaren was, en quam aldaar te overlijden; „ maar zijn zoon *Guye*, *Graaf van Namen*, die „ hem succedeerde moet hier verstaan worden.

de zelve innamen, en dat door heymelijk verraat, dat de nakomelingen van *Wolfart van Borsselen*, gewezen Heer van die Stadt, (die mede in 't *Vlaamse* leger waren,) met de Borgers bestemt hadden, de welke des *Graven Stadtvoogt* doodt slaande, de *Vlamingen* lieten binnen komen. Als men nu deze vyanden weder uit *Walcheren* verdrijven zou, most Jonk-Heer *Willem*, quansuijs om 't gevaar van zijn lijf te schuwen, niet mede trekken. De *Zeeuwen* wierden dan geslagen, door verradery van eenen genaamt *Pauwels Blaeuvoet*, die, met al zijne troepen, als den slag beginnen zou, tot de *Vlamingen* overliep, de welke op *Armuyden*, daar Jonk-Heer *Willem* met eenig weynig volk binnen was, quamen aantrekken. Hy de nederlaag verstaande, wierd als razende van spijt, alzoo hy nu wel zag, dat hy bedrogen was, want die hem te voren, (doe hy een tamelijk heyrleger had,) ontraden hadden, om mede te trekken, rieden hem aan: 't zelve nu met dit kleyn leger te doen: 't welk hy dan, om niet voor een bloode gescholden te worden, aangaat, en met een hant vol volks, op den vyant in trekt, maar zy wierden met der haast alle verslagen, en Jonk-Heer *Willem* bergt zig ter nauwer noot binnen *Middelburg*, daar in hy aanstonts belegert, en gedwongen wort om dat 'er van alles gebrek was, die Stadt met verdrag aan de *Vlamingen* over te geven: daar by wierd bedongen, dat Jonk-Heer *Willem* vrygeleyde tot *Zirkzee* zoude hebben, alwaar hy ook gekomen is. Doch Graaf *Guye van Vlaanderen* zou zijn woort aan Jonk-Heer *Willem* niet gehouden hebben, maar hem gevankelijk weg-gevoert, had *Renesse* hem zulks niet ontraden, zeggende, dat de *Zeelanders* (die hy nu bekans onder zijn gezag had,) hem nooyt zouden vertrouwen, zoo hy zijn woort quam te breken. Alzo is 't geheel *Zeeuws Eylandt Walcheren*, met alle zijne Sterkten in der *Vlamingen* handen gevallen, en *Renesse* voor die tijt weder meester van zijne goederen geworden. Zoo haast was Jonk-Heer *Willem* niet binnen *Zirkzee* gekomen, of Heer *Guye van Vlaanderen*[a], belegerde hem: En de Stadt, stormender hant meenende te veroveren, vielen de belegerde uit, van twee zijden, en sloegen van de *Vlamingen* wel 1500 mannen doot, behalven die noch verdronken, ondertusschen quam

Slaan de Zeeuwen en waar door:

Belegeren Middelburg.

Aerdige vaart van Renesse.

Vlamingen door die van Zirkzee geslagen.

a „*Mezeray* zegt: dat het niet *Guye* maar zijn „zoon *Philips*, dewijle hy tot Compigne door „de Franze gevangen gehouden wiert, is geweest.

op deze quade tijdinge, Graaf *Jan van Avennes* wederom uit *Henegouw* in *Hollandt*, en vergaderde, beneffens *Bisschop Guye* zijn Broeder, een groote menigte van krijgsknechten, 't welk Graaf *Guye* verstaande, die nu zijn hooft voor *Zirkzee*, verscheyde maal gestooten had, wierd'er een stilstant van wapenen gesloten, op alzulke voorwaarde, dat, de zelve zoude duren, noch vier maanden naar dien dag, dat deze stilstant, van een van beyde dezer Graven zoude werden opgezeyt. Dit was volkomen tegen wil van de Gemeente, en geviel in 't Jaar 1303. 1303. in den zomer. Doch *Renesse* met al zijne ballingen, wierden daar buiten gehouden, die wel haast den *Grave van Vlaanderen* op maakten, dat hy 't verdrag eerst opzeyde, door dien zy vernamen, dat Graaf *Ian van Avennes* in den *Hage* ziekelijk was geworden, en weder na *Henegouw* vertrok, na dat hy zijn Zoon *Willem*, alles wat hem noodig docht, ingescherpt, en aanbevolen had. *Bisschop Guye* quam zijn Neve Jonk-Heer *Willem* met een deel *Vriezen*, *Kermers*, *Amstellanders*, *Woerdenaers*, en *Stichtze* te hulp. Zy scheepten met hun leger tot dicht onder *Duyvelandt*. aldaar zy 's nachts bleven, en deden een scherp verbodt, dat niemant zig, op lijf-straffe aan lant zoude begeven. Maar een *Vries* was d'eerste die dit overtradt, en wierd terstont van een deel zijner makkers gevolgt. Deze, veroorzaakten door plonderen zoodanig gerucht, dat 't geheele leger, daar van ontwakende, hun uyt de schepen gevolgt is, en haar wijt en zijds verspreydende, begonden mede te branden, 't welk *Renesse*, die *Duyvelandt* bewaarde, van verre ziende, en aangedient wordende, wel konde besluyten, dat dit met onordre toegink. Dies zend hy aan de naast-gelegen *Vlamingen*, dat zy hem volgen zouden: En ondertussen in goede ordre, met al zijne ballingen wel gewapent, is hy de plonderaars onvoorziens op 't lijf gevallen, die zoodanig hier af verschrickten, dat zy den buit verlatende, na de schepen liepen. Terwijl was Ionck-Heer *Willem* met zijn Oom, den *Bisschop* (als haar deze onordentlijkheyt aangezeit wierd) mede aan lant gekomen, om dit plonderen te beletten, en 't volck wederom t'scheep te krijgen, maar 't was onmogelijk, en noch onmogelijker, om de vluchtende tot eenige tegenstant in ordre te brengen. Zoo dat hier wel 3000. mannen, zoo door het zwaert als 't water zijn omgekomen, daar onder ver-

Een Vries veroorzaakt groote ongelegentheit, in Jonk-Heer Willems leger:

Zo dat'er wel 3000 [illegible] doot bleven Anno 1304.

scheyden Edelen waren. Ionck-Heer *Willem* is het ter nauwer noot binnen *Zirkzee* ontvlucht. Zijn Oom *Guye, Bisschop* van *Utrecht*, wierd gevangen en in *Vlaanderen* gevoert: Dit geschiede in den Jare 1304. in de Vasten.

(BYVOEGSEL.)

„De Heer *Schotanus* verhaalt in zijn „*Vriesse Historien*, 5 boek fol. 153 deze „geschiedenisse op de volgende wijze, „en zegt: *Renesse* met het geslagt van „*Borssele* vereenigt zijnde, hadde veel „aanhangs in Zeelandt, met welk hy „*Schouwen* bedwang: moetende de Gra- „ve (die te *Zierikzee* was) dat lijden: „Doch ontbood hy zijn Volk uyt Hol- „lant, met zijnen Broeder *Guye*, de- „welke van hem de *Heerlijkheden* van „*Amstel* en *Woerden*, uytgenomen *Reyger- „bosch*, ten Erf-leen ontfangen hadde, ge- „komen wezende met een groote magt, „zettende haer in scheepen om na *Arne- „muyden* te vaeren, onder beleyt van „den *Marschalk van Holland en van Rom- „merswale*. De wint was goet tot aan *Ter „Veere*: daer wert de Grave gewaar ee- „nige Vyanden loopende met bloote „swaarden. Hy hevigh ende toornigh „toogh te lande, om hun te vervolgen; „'t Heyr sulks ziende is hem gezament- „lijk gevolgt. Maar doenze op 't Landt „waren, wert het schoone weder hae- „stelijk verandert in gruwsaemen Don- „der, Blixem ende Regen, die soo hart „was, gelijk of het water met volle bae- „ken uyt den Hemel gestort wierdt, hier „door is 't volk verbaasdelijk weder te „scheep geswommen, maar de Graave „was met de sijne tot aen Middelburg „geraakt, zijn Broeder dat hoorende, „porde 't volk daar heenen, doch de wint „was zoo kleyn, dat de groote scheepen, „met de andere voor de *Arne* niet komen „en moghten, 't welk de Vyanden, die „den Graave te na by waren, vernemen- „de, zijn op hem gevallen, ende heb- „ben veel volk verslagen, ook des Gra- „ven Broeder gevangen.

Hier op is Heer *Guye van Vlaanderen* wederom voor *Zirkzee* gekomen, hopende deze stadt, (die nu maar d'eenigste van gants *Zeelandt* overschoot, die niet onder zijn gebiet stont,) met d'eerste aanloop te bemachtigen. Doch schoon dat'et geheel Heyrleger verlopen was, zo bleef deze Burgery haar *Heer*, en 't landt getrouw, en deden als te voren, mannelijke tegenweer. Heer *Ian van Renesse*, die over al in *Hollandt* zijne heymelijke

Zirckzee van Graaf Guye belegert:

medestanders hadde, die hem den toestandt gestadigh lieten weten, riet *den Vlaamsen Graaf Guye*, dat hy *Zirckzee* verlaten, en met al zijn macht in *Hollant* varen zou. Dit vind hy goed, en zend zijn [a] *Geraut* voor uit, die de *Hollanders* uit zijn naam aanzeyde, dat zy hem, op hoge straffe, voor hun Heer zouden moeten erkennen. En daar op aanstonts zelf volgende, is hem geheel *Noord-Hollandt* toegevallen, uitgenomen de Stadt *Haerlem*, die hielt hem tegen. Maar d'andere groote Steden als *Leyden, Delft*, en de rest haalden hem binnen, zwoeren hem hulde, en mosten noch daar-en-boven gijzelaars tot verzekering van hun getrouwigheit in zijn handen stellen: Veele getrouwe *Hollanders* konden hier evenwel niet toegebracht worden, om hun wettig *Heer* zoo lichtvaardig af te zweeren, de welke hare woonplaatzen verlatende, na *Haerlem* of *Dordrecht* geweken zijn.

Dat hy verlaat, en komt in Hollandt.

Hollandt nu half verloren wezende, heeft *Hartog Jan van Brabandt* ook met een deel volk 't zelve overvallen, en voor *Sint Geertuydenberg* door raat van eenige ballingen, die de toepaden bekent waren, en hinderlage leyden, een deel *Hollanders* verslagen, en daar op die plaats innemende, is geheel *Zuyd-Hollant* in des *Hartogs* handen gevallen, uitgenomen de Stadt *Dordrecht*, en eenige Sloten, daar ontrent. Graaf *Guye* dit vernemende, benijde den *Hartog* zijn overwinningen, want hy gants *Hollandt* zelf meynde in zijn gewelt te bemachtigen, dies komt hy te *Woudrichem*, en ontbiet Hartog *Jan van Brabant* by hem te komen. Hier keef men om de buit, zoo dat men by na als vyanden gescheyden had. Doch men verdeelde *Zuyd-Hollandt* aan den *Brabander*, en *Noord-Hollandt* aan den *Vlamingh*, *Dordrecht* zouden zy ook half en half bezitten; Hier op bestormen zy *'t Huys te Merve*, maar werden met groot verlies afgeslagen, en daar na belegert den *Hartog* de Stadt *Dordrecht*, tien dagen lang, maar hy kon niet anders daar op winnen, als dat hy door inwerpen van vuurwerk een deel huyzen verbrande. De *Dordenaars* vielen eyndelijk uyt, sloegen hem op de vlucht, en jaagden hem na, na *'s Hertogenbos* toe, daar zy 't vuur ook in wierpen, en wederkeerende plonderden, en branden, al dat'er ontrent was, en quamen met grooten buit wederom t'huys. De *Brabandtze* bezettinge, in *Sinte Geertruyden-*

Hartog Jan van Brabant, komt ook in Hollant.

Verdeelen Hollandt onder haar beyden.

Dordenaars slaan haar beleggers op.

a Heraut.

denberge, dit verſtaande, verlieten die Stad.

Heer *Jan van de Lede*, een Leenman van 't Graafſchap *Hollandt*, ſpatte mede uit zijn plicht, en beroofde, verbrande, en verwoeſte het Ooſterlijke gedeelte van *Hollandt*, en keerde wederom met buyt, en een deel gevangens. Zoodanig wierd *Hollandt*, dat nu van elk een verlaten, als in zwijm lag, van alle kanten aangetaſt; Wanneer niet meer als drie groote Steden, hun voor Graaf *Ian* verklaarden, dit waren, *Zirckzee*, in *Zeelandt*, *Dordrecht*, in *Zuyd-*, en *Haerlem* in *Noord-Hollandt*. Doch de *Vriezen* hielden hun deze reys ook ſtantvaſtig by den *Hollandtzen Graaf*.

Hollandt in een ſeer ellendige ſtaat

Verhaal van de Beroerten en Oorlogen, onder de Regeeringe van

JAN de II. GRAAF van HOLLAND, &c.

Tot aan 't eynde zijns levens.

VEERTIENDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Onruſt tot Uitrecht, daar Heer Guye van Vlaanderen binnen komt, en verſoekt den gevangen Biſſchop af te zetten, en zijne Neve weder aan te nemen, dat afgeſlagen wort. Heer Witte van Haemſtede komt tot Haerlem. Die Stadt met de Kennemers en Vriezen vallen hem toe. De Vlamingen worden geſlagen voor Yſelmonde, en Waalwijk, en daar na by Haerlem, en voorts uit verſcheyde Hollandtſe Steden verdreven. Heer Klaas van Kats wort gevangen, en 't Slot te Schoonhoven belegert. Ionk-Heer Willem begint 't zelve te beſtormen, maar het wert opgegeven. Zirckzee wort ten derdemaal van de Vlamingen belegert en beſtormt, doch te vergeefs. Philips, Koning van Vrankrijk zend een Scheeps-vloot tot hulp der Hollanders. Reneſſe raat Heer Guye geen Zeeſlag te wagen, die het evenwel aangaat, doch gants geſlagen, zelfs gevangen, en in Vrankryk gevoert wort. Zirckzee ontzet, en gants Zeelant onder Graaf Ian weder herſtelt. Heer Ian van Reneſſe met een deel ballingen en t' Zaamgeſworene vluchten uit Uitrecht, en verdrinken by Kuylenborg in de Leck. Reneſſes deugden en ondeugden. Biſſchop Guye, tegen de Vlaamſen Guye geloſt, komt weder in zijn Biſdom. Graaf Ian van Avennes ſterft, en zijn Soon Ionk-Heer Willem komt in zijn plaats.

Oneenigheit binnen Uitrecht.

NIet lang te voren was'er groote moeyelijkheit binnen de Stadt *Uitrecht* ontſtaan, tuſſchen Heer *Lambrecht de Vrieze*, en Heer *Jakob van Lichtenberg*, die yder geen kleynen aanhang hadden, deze waren evenwel door *Biſſchop Guye*, ſoo als het uyterlijk ſcheen, verſoent. Maar na dat hy gevangen was, barſte den ouden haat weer felder uit, zoo dat *Lambrecht de Vrieze* met een deel van zijn makkers, *Iacob van Lichtenberg*, en eenige van de zijne, om hals brocht en aan kant hielp. Heer *Guye van Vlaanderen* hier van verwittigt, komt met zijn leger voor *Uitrecht*, en wert ingelaten. Hy trekt, door toedoen van zijn medeſtanders, de geheele Stadts regeeringe aan ſich; ſtelt nieuwe Schout en Schepenen, en verſoekt aan die gene, die 't bewint der kerkelijke ſaken in handen hadden; *Dat men Guye, den gevangen Biſſchop, wilde af zetten, en Willem, Grave van Gulik, zijn Neve, in diens plaats verkiezen.* Maar de Geeſtelijke vonden hun hier in beſwaart. *Dat men een Biſſchop, die ſlechts gevangen was, om dat hy zijn Broeder geholpen had, zonder andere wettige redenen, zou afzetten.* En noch meer daar in, *Dat men een nieuwen Biſſchop zou kiezen, terwijl den ouden noch leefde, op wiens regeering men niets te zeggen had.* Hier op ſeyde *Graaf Guye. Wel aan, ſchort'er niet ander aan, als dit alleen, ik zal deſe ſwarigheydt wel haaſt, met zijn leven, te gelijk weg nemen.* Maar 't quam 'er niet toe, want hy kreeg ander werk.

Heer Guye komt t'Uitrecht: zoekt alles na zijn zin te ſtellen.

Jonk-Heer *Willem van Hollandt* zend Heer *Witte van Haemſtede*, Baſtaert-zoon 1304.
van Graaf *Floris*, met weynig gevolg in een

Heer Witte van Haemstede komt in Holland.

een schip, uit *Zirckzee*, waer mede hy buyten de *Hollantse* strant omvarende, te *Zandtvoort* aen lant stapte: gelijk de oude Hollantse Rijm Kronijk seyt:

Hier binnen ist also comen,
Dat Heer Witte *was gevaren*
Wt Zierckzee, met cleene scharen,
Met een Scheepje ende niet me.
Voer by buyten by der zee,
Ende quam an by Zantfoerde,
Daer vernam hi ende hoerde
Dat Hollant al was verloren.

Van hier maakte hy zijn komst, aan die van *Haerlem* bekent, en dede haar vragen, *of sy den Hollantsen Graaf, haren ouden en regten Heere, of die van Vlaanderen wilden getrouwigheit zweeren.* De *Haerlemmers*, meenende, van haren *Hollantzen Graaf* al verlaten te zijn, waren alzoo verre gekomen, dat zy met de *Vlaamze* Gezanten, binnen hare Stadt van verdrags puncten handelden. Maar Heer *Wittes* aankomst vernemende, riepen eendrachtelijk, *Hollandt, Hollandt*, en zonder omzien, joegen zy de *Vlaamze* Gezanten ter Stadt uyt; liepen met menigte naar de Strant, verwellekomden Heer *Witte* als haren verlosser, en geleyden hem met vreugde en alle eerbiedigheyt binnen hare Stadt. Hier heeft hy ontwonden en opgerecht den ouden *Hollantzen* Standaert, met den rooden Leeuw; en vermaande de Burgerye, met een voortreffelike rede tot hare oude getrouwigheit. De *Kermerlanders* vielen hem terstont mede toe, en zoo haast de *Vriezen* (die toch van de *Vlamingen* niets hooren mochten) Heer *Wittes* aankomst verstaan hadden, quamen zy van alle kanten na *Haerlem* toegelopen, en boden hem haar dienst vrywillig aan; Heer *Witte* deze hare getrouwheit ziende, die hy zo volkomen niet verwacht had, (denkende, dat zy in deze ongelegentheit, na hare gewoonte, weder zouden afvallen, om hun oude vryheit, of wel eer ongebondenheit te herstellen) steunde niet weinig op haar bystant, nademaal zy altijt onversaagde krijgslieden waren geweest. Men schreef terstont brieven aan alle *Hollantze* Steden, by de welke zy vermaant wierden, *om het Vlaamze juk van haar hals te werpen, daar toe men hungenoegzaam te helpe zou komen.* Ondertusschen waren die van *Dordrecht* (nu in wapenen zijnde) gestadig bezig, om met haar Overste, Heer *Nikolaes van Putte* hun Vyanden te bestoken, en roofden eenige schepen voor *Yßelmonde*, wonnen

Die van Haerlem vallen hem toe.

Recht den Hollantzen standaert weder op.

Schrijft aan d'andere Hollantze Steden.

ook een slag tot *Waalwijk*, en verbranden 't zelve, daar wel 2000. *Vlamingen* verslagen wierden, en Heer *Guye* genoeg te doen had, dat hy sijn lijf bergde, en tot *Uitrecht* al vluchtende binnen quam: Alhier bericht wordende wat'er tot *Haerlem* omgegaan was, beveelt hy Heer *Ian van Renesse* die Stadt, trekt naar zijn leger *Ter-Goude*, en zend eenige duyzent *Vlamingen* voor af, naar *Haerlem*, 'twelk Heer *Witte* verstaande, trekt hun, met al dat wapenen voeren kon, moediglijk tegen, en ontmoetze by *Hillegom*: De *Vlamingen*, die anders niet voor hadden, dan de Stadt *Haerlem* te bezetten, dit volk dus onvoorziens op hun ziende aankomen, wierden verbaast, dan mosten evenwel vechten, maar zy zijn overwonnen; ontallijke blevender doot, en de rest verstroyde: de plaats daar dit geschiede, heet noch het *Manpat*.

Vlamingen voor Yßelmonde geslagen:

Trecken na Haerlem, worden overwonnen.

Deze overwinning gaf zulken geroep door gants *Hollandt*, dat alle de Steden begonden te overleggen, hoe zy hun de *Vlamingen* best zouden quijt maken. Die van *Delft* zijn d'eerste geweest, die al de *Vlamingen* binnen hun Stadt leggende, en die daar-en-boven noch daar binnen gevlucht quamen, versloegen, wel tot vijfhondert toe; ter gedachtenis van die nederlaag, is daar noch een straat binnen *Delft*, die men de *Vlaming-straat* noemt. Die van *Leyden* quamen met de *Delvenaars* des nachts met behendigheit en verrassinge binnen *Ter-Goude*, daar zy hunne gijzelaars (hier voren verhaalt) verlosten, alwaar zy alzulken rumoer maakten, dat de *Vlamingen*, ongekleet op straat komende, verslagen wierden, en eenige, die na *Delft* vluchten, meynende daar veylig te zijn, voeren niet beter, als gezeit is. *Schiedam*, alwaar de Vrouwen zelf mede haar best deden, en al d'andere Steden hebben dit voorbeelt nagevolgt.

En voorts uit andere Steden verdreven.

Heer *Klaas van Kats*, die van wegen Heer *Guye*, Slot-vooght op *'t Huys* te *Schoonhoven* gestelt was, in die Stadt komende, om te zien, wat daar mocht omgaan, wierd van de Borgers vast gehouden, en in hechtenis gestelt, 't welk men aan Heer *Witte* tot *Dordrecht* dede weten, die daar op met een deel volk tot *Schoonhoven* quam, maar Heer *Klaas van Kats* Zoon, die op 't Slot gebleven was, wilde het niet overgeven, dies bleef het belegert.

Heer Klaas van Kats gevangen.

Graaf *Guye*, ziende gants *Hollandt* voor hem verloren, is met het overige zijns

zijns legers, van *Der-Goude* naar *Zeelant* gevaren, om 'tzelve, (waart doenlijk) geheel in zijn gewelt te bekomen. Hier aan schorte niet anders, als alleen de stadt *Zirckzee*. Jonk-Heer *Willem*, die hier binnen was, de verlossing der *Hollanders* verstaande, beval *Zirckzee* aan Heer *Boudijn van Yersik*, en Heer *Jan van Kruningen* te bewaren, en voer na *Dordrecht* alwaar hy ter middernacht met groot toejuychen van al 't volk ontfangen wierd. Ten eersten voegde hy hem voor 't Slot te *Schoonhoven*, daar men dese krijgslist gebruykte. Men voerde een [a] Evenhoge tegen des Slots muur aan: op de zelve wierd d'ouden en gevangen Heer van *Kats* in 't spits vast gebonden, zoo dat hy als een borst-weering verstrekte, voor de krijgs-luiden, die uit d'Evenhoge den aanval mosten doen, en volgens dien, dezen ouden Heer d'aller eerste door pijlen of steenen van de verweerders geraakt worden. Dit beweegde den jongen Heer, (om geen oorsaak van zijn Vaders doot te zijn) het Slot, dat hy doch niet lang had konnen houden, behoudens lijfs, van alle dieder op waren, over te geven. En daar mede was *Hollandt* van 't *Vlaamze* jok ontslagen.

Aan een storm-gereetschap, gebonden.

't Slot te Schoonhoven overgegeven.

De Stadt *Zirckzee*, in 't *Zeeuwze* Eylant *Schouwen*, die in gants *Zeelant* maar alleenlijk *Hollandts* was, wierd dan door Heer *Guye* ten derdemaal belegert. En door dien hy met der daat bevonden had, dat gants *Zuyd-* en *Noord-Hollandt* wederom was overgegaan, om dat'er in elk maar een Stadt, als *Dordrecht* en *Haerlem* onverwonnen was gebleven, zoo vreesde hy, dat het met *Zeelant* ook zoodanig aflopen mocht. Hier door brocht hy alles by, wat mogelijk was, om deze Stadt onder zijn gewelt te brengen. Zoo van volk (*Melijs Stocke* rijmt wel van tweemaal hondert duyzent Man, maar 't is niet gelooflijk) als schepen, wapenen, krijgs-tuig van stormkatten, Evenhogen, en Blijden, die steenen van drie hondert ponden zwaarte konden uytwerpen.

Zirkzee, van Heer Guye, ten derdemael belegert.

Terwijl Heer *Guye* met deze toerustingen besig was, zend *Philips* toegenaamt de *Vette*, *Koning van Vrankrijk* zijn *Admiraal*, of *Zee-voogt*, *Regnerius Grimaldus van Genua*, met een Galey tot Jonk-Heer *Willem*, om den toestant des Lants te onderſoeken, en met hem, yets noodigs, tot redding des zelfs, te beramen. Naar onderling gesprek, neemt hy afscheit, met belofte, van binnen zekere gestelden tijt, met een ontzachgelijke macht wederom te komen. Ondertusschen had Heer *Guye* de haven van *Zirckzee* toe-gedamt, zoo dat'mer niet kon binnen varen, en begon de Stadt met storm-katten van verschrikkelijke hoogte, afgrijselijk en gedurig te bestormen, maar hoe grooter gewelt hy aanvoerde, hoe manlijker hy wierd afgeweert. Ja de steenen die hy door zijne Blijden in de Stadt wierp, wierden door des Stadts Blijden hem wederom toegekaetst. De Vrouwen pasten op den brant, die in de Stadt geworpen wierd, te blussen, en brochten steenen, schut, en allerley werp-tuyg op de muuren. Na dat hy eindelijk, te vergeefs zeer veel volk, met stormen verloren had, en d'onwilligheit tot 'tzelve begon te merken, besluyt hy de Stadt uit te hongeren.

Den Konink van Vrankrijk biedt hulp aan Hollant.

Die van Zirkzee, verdadigen hun dapper.

Drie weken waren nu al, boven de gestelde tijdt, van den *Fransen Admiraal* verlopen, dat men noch van zijne komst niet vernam, wanneer een Roeybarzie, de tijding brocht, dat hy met elf Galeyen en noch acht-en-dartig groote Schepen, wel van mannen van wapenen en oorlogstuyg voorzien, van *Calais* afgevaren, en op komende weg was. Hier op dede Jonk-Heer *Willem* zijn volk tot *Schiedam* t'scheep gaan.

Die van Vrankrijk komen tot ontset.

Heer *Ian van Renesse*, binnen *Vitrecht* dese *Franse* toerusting verstaande, zond brief op brief aan Heer *Guye*, hem radende, voor al geen Zeeslag met de *Fransen* en *Hollanders* te wagen, door dien *d'Admiraal Grimaldus* van veel overwinningen ter zee beroemt was, en *d'Hollanders* benevens hem dapper te water bedreven waren; doch Heer *Guye* op zijn groote macht steunende, ook trots en moedig op zijn bevochten Zegens, en naar meerder eere begeerig zijnde, slaat het alles in de wind. De *Franse* Scheepsvloot komt eyndelijk in de *Maas*, by de welke Jonk-Heer *Willem* zig met de zijne t'zamen voegt. Doch vijftien dagen verliepender, door storm en tegenwint, aleer zy van daar, by 't *Eylandt Schouwen*, en de *Vlaamze* Vloot komen konden. Ondertusschen geraakt *Zirckzee* in 't uiterste gevaar: maar Jonk-Heer *Willem* zijn komst hun by nacht, door vuuren, op de toppen der scheeps-masten te ontsteeken, bekent makende, grepen zy moed.

Franse, en Hollanders vereenigen hun Scheeps machten.

a *Een houte storm-toren op raderen, by d'oude Romeynen* Sambuca *genaamt, die zoo hoog was, als de muuren, die men bestormen wilde, waar uyt de krijgs-luyden, (wanneer de zelve eerst dicht aan de muuren gevoert was) over een valbrug op de muuren konden stappen.*

Op

Sware Scheeps-strijt, tusschen hier en de Vlamingen.

Op *S. Laurens* dag, den 10 *Augusti*, in 't Iaar 1304. ging deze Scheeps-strijt aan; en dat tegen den nacht, en duurde tot 's anderdaags 's avonts. Hier wierd aan beyde zijden verschrikkelijk gevochten, zoo dat 'er tot die tijt toe, in deze Landen zoo zwaren Zeeslag noyt geslagen was: Wiens zeltsame bezonderheden, als ook die gene, die in 't beleg van *Zirkzee* zijn voorgevallen, onsen ouden Rijmer, *Melijs Stocke*, zeer wijtluchtig berijmt heeft, als zijnde in zijnen tijdt voorgevallen: en ook hier in, van de Heer *Vossius* wort nagevolgt, die daar byvoegt, dat 'er tien duyzent *Vlamingen* verslagen, en elf hondert schepen genomen wierden. Wy zullen dan nu (om kortheits wille) dit voorby gaan, want weynig hier van te schrijven, is zoo veel als niet-met-allen, en alleenlijk zeggen, dat de *Vlamingen* in 't eerst d'overwinning scheenen weg te dragen, maar de kans verkeerde, en zy kregen de nederlaag: 't Schip daar Heer *Guye* in was, wierd verovert, hy zelfs gekregen, en gevankelijk na *Vrankryk* gevoert [a], al de rest genomen, verbrant, op de vlucht verstrooyt, of aan de stranden gejaagt, veel menschen wierden gevangen of doot geslagen, en niet weynig verdronkender: En daar mede was *Zirkzee* van haar wreet beleg verlost, want omtrent zes duyzent *Vlamingen*, die Heer *Guye* tot de belegering van die stadt op 't Eylant *Schouwen* gelaten had, de nederlaag van hun makkers verstaande, braken 't beleg op; eenige van de zelve raakten weg, maar de rest, het vaartuyg ontbrekende, begaven haar in de duynen.

Vlamingen krijgen de nederlaag: Heer Guye gevangen.

Zirckzee, van de belegering verlost.

Ionk-Heer *Willem* binnen *Zirckzee* komende, zond eenig volk tegen deze vluchtelingen uit, doch de *Vlamingen* wilden niet vechten, maar gaven hun, behoudens lijfs, tot vijf duyzent toe gevangen. Daar op liet Ionk-Heer *Willem* een algemeene vergifnis af kondigen, uitgenomen voor die geene, die aan gequetste Hoogheit schuldig waren, waar over gants *Zeelandt* hem wederom toeviel, en de *Vlamingen* verdreven wierden, zoo dat hy tot gene van alle de vaste plaatzen zijne wapenen noodig had. De stadt *Middelburg* gaf haar zelfs ook met groot genoegen in zijne handen: Dese had des *Vlamings* ongetrouwigheit ondervonden, alsoo hy tegens het onderling verdrag, de stadtsmuuren had doen afbreken; die nu door Ionk-Heer *Willems* last, datelijk weder wierden opgebouwt, veel starker, dan die te voren waren, daar toe hy beval, dat men de steenen zou gebruyken, van de sloten, die al om in 't landt stonden, die door zijn last alle tot den gront afgebroken wierden, alsoo zy meest den quaatwilligen, en ballingen toe quamen. Aldus is desen *Vlaamzen* oorlog ten eynde geloopen, die kort, maar zeer gevaarlijk en scherp is geweest: want op drie steden na, waar van d'eene, (zijnde *Haerlem*) al in 't wankelen stont, was Graaf *Ian van Avennes* deze twee Landen quijt geworden, zo dat doenmaals *Dordrecht* de behoudenis van *Hollandt*, en *Zirkzee*, die van *Zeelandt* geweest is.

Middelburg aan Ionk-Heer Willem overgegeven.

Na dat Ionk-Heer *Willem* de Stadt *Middelburg*, en 't Eylandt *Walcheren* in goede ordre herstelt had, is hy wederom na *Zirkzee* vertrokken, waar van hy in 't zin had, na *Hollandt* te varen, om (zoo het mogelijk ware) Heer *Ian van Renesse* uit de stadt *Uitrecht* te verdrijven, maar terwijl hy hem hier toe vervaardigde, wort hem bericht, dat *Renesse* die stadt al verlaten had, en de *Vlamingen* ook daar uitgeloopen waren. Dit is aldus toegegaan: Ten tijde dat gants *Hollandt* en *Zeelandt*, by na, in der *Vlamingen* en *Brabanders* handen vervallen was, als gezeit is, en Heer *Guye van Vlaanderen*, de stadt *Uitrecht* aan *Renesse* van zijnent wegen, als Stadthouder te bewaren, bevolen had: soo zijn verscheyde van de t'Zamensweerders tegen Graaf *Floris*, en andere quaatwillige ballingen aldaar by *Renesse*, hun oude makker, te samen gekomen, op hope of zy in dese ongelegentheyt, wederom in 't bezit hunner goederen konden geraken. Dese waren, *Arent van Benscop*, die benevens *Gerart van Velzen* op 't slot *Kroonenburg* gevangen wierd, en na 't seggen van de Rijmkronijk, door Heer *Loef*, broeder des *Graven van Kleef* gevoert is na *Kervenhem*, sig tot dese tijt toe, (na vermoeden) in 't Kleefze lant onthoudende, en alsoo 't leven behiel; maar na 't schrijven van d'andere Kronijken, mede gedoot is. De Heer *Ian van der Lede*, die korts te voren, (gelijk wy verhaalt hebben) het Oosterze deel van *Hollandt* berooft en verwoest had, was daar mede; als ook de Zoon van de Heer van *Aemstel*; na 't seggen

Ballingen om de zaak van Graaf Floris, to Utrecht, by een gekomen.

a „Volgens 't zeggen van de Heer *Mezeray*, ist „op 't jaar 1304. geschiet, dat den Beruchte „Fransse Admiraal *Lauria* een bloedige zee slag „tegens *Philips*, (en niet *Guye*) een van des „Vlaamings Soonen, die Zirikzee belegert had-„de, won, soo dat *Jan*, Graaf van Henegouw „en Holland, door dit middel Zeelant be-„hielt.

zeggen van *Melijs Stocke*, die de groote Kronijk noemt. Heer *Arendt van Aemstel*, Heer *Herman van Woerden*, die met Heer *Gijsbrecht van Aemstel* uit den lande vluchten, doen Graaf *Floris* gedoodt wierd, was al mede tot *Vitrecht* uyt zijn schuylhoek te voorschijn gekomen, noch waren daar veel meer van zoodanigen slag, die d'ouden Rijmer zeit, niet te konnen noemen.

Hollanders, en Vriezen trecken na Vitrecht.

Als'er ondertusschen verscheyde *Hollanders* en *Vriezen* uit den *Vlaamzen* oorlog t'huis gekomen waren, rotten vele van de zelve te zamen, de welke die van *Vitrecht* dagelijks quamen in hunne landen plonderen en knevelen. Op zeker nacht zijn zy, tamelijk stark in getal, voor die stadt gekomen, alwaar zy alles in rep en roer stelden, verbrandende eenige huisjes en molens, die buiten de stadt stonden, daar door zy meenden dat Heer *Ian van Renesse* buiten komen zou, om dit te wreken. Doch hy voor verraat binnen de stadt beducht zijnde, is heymelijk met de zijne aan d'ander zijde des stadts uit gevlucht, en komende voorby *Kuylenburgh*, tegen over het Dorp *Bosichem*, vreesde hy van zijne Vyanden achterhaalt te worden, over zulks treden sy in een Schou of Pont, om aldaar de *Rivier de Lek*, over te varen, na dat zy hare paerden eerst overgesonden hadden. Den angst maakte hun zoo verbaast, dat niemant aan dese zijde van de Revier derfde blijven, maar vielen al t'zamen by na gelijkkelijk in de Pont, die door de menigte overladen, met 't achterste eynde op 't lant vast bleef zitten, zoo datse, om 't selve te iichten, na't voorste eynde toe traden, daar door 't achterste los, en 't voorste onder water rakende, de Pont met eenen om sloeg.

Ballingen vluchten uit Vitrecht, verdrinken inde Lek.

De Heer van der *Lede*, siende dat het wilde haperen, sprong over boort, doch verzoop, want de stroom, hier seer snel voorby schietende, dreef hun van lant af, zoo datse by na alle verdronken. *Melijs Stocke* begroot het getal der dooden, tot over de hondert, daar onder noemt hy Heer *Ian van Renesse*, en *Aernout van Benscoep*: De groote Kronijk voegt'er Heer *Arent van Aemstel*, *Wessel van Everdingen*, en *Arent van Buyren* by, en seit, dat dit geschiede op den twaalfden October 1304. Hier raakten de meeste der t'Zaamgeswoorene tegen Graaf *Floris*, om hals. En dit was het eynde van den vermaarden Heer *Ian van Renesse*, die *Hoofze vyandt*, zoo hem den ouden Rijmer noemt, en genoegsaam prijst, over zijn dapperheit en kloek verstant, maar beklaagt hem, dat hy dese gaven, tegen

Eynde van Heer Jan van Renesse, en zijn hoedanigheit.

tegen zijn Vaderlant en wettigh Heer, misbruykte, want al wie tegen *Hollandt* en *Zeelant* yets in 't zin had, of in 't werk ftelde, gaf hy raat, en fpande met de zelve aan: ja die geene die ftil waren, maakte hy tegen de *Graaven* op: Zoo dat hy alfulken openbaren, als Heer *Wolfart* een heymelijken vyant, van de zelve, geweeft is. De *Vlamingen*, die tot befetting van *Uitrecht* daar binnen waren, hun Opperhooft misfende, bleven niet lang, maar verliepen ten deele, en de reft wierd uit gedreven.

Graaf Guye, tegen Bisschop Guye gelost

Onlangs daer na, is den eenen *Guye* tegen den anderen geloft; want *Biſſchop Guye van Uitrecht*, in *Vlaanderen*, en Heer *Guye van Vlaanderen*, in *Vrankrijk* gevangen fijnde,[a] wierden tegen malkanderen uitgewiffelt, benevens al de gevangenen ten wederzijden. Aldus is *Biſſchop Guye*, tot groot genoegen, van de *Grave*, *Hollanders*, *Zeelanders* en *Stichtze*, wederom in 't bezit van zijn *Bisdom* gekomen.

Graaf Ian van Avennes, overleden: zijn zoon Willem komt in de plaats

Ontrent defe tijdt is overleden den ouden *Ian van Avennes*, *Grave* van *Henegouw*, *Hollandt* en *Zeelandt*, en Heer van *Vrieſlandt*; zijn Zoon Jonk-Heer *Willem* is in zijn plaatfe wederom als *Grave* en *Heer*, van alle de voornoemde landen ontfangen en ingehuldigt, verkrijgende de naam, van Graaf *Willem de Goede*.

„ *a* De Grave *Guye* van *Vlaànderen*, terwyle het „ verdrag tusfchen *Philips de Schoone Konink* van „ *Vrankryk* en hem op 't fluyten ftont, na dat een „ keer in *Vlaanderen* was wefen doen, en tot *Compiegnie* gereverteert zijnde, om het felve tot fijn „ volkomentheyt te brengen, is aldaer, out 80 jaaren, overleden. Siet *Mezeray* op het jaar 1304.

Aen den Lezer.

't Verhaal van alle deze onheylen en verwoeſtingen; veroorzaakt, door de t'zamenzweeringh, en doot van Graaf Floris van Hollant, heeft ons van d'Hiſtorie van onze oude Heeren van Aemſtel vry wat ter zyden afgeleyt, die wy nu met Heer Gijsbrecht, als den leſten zijnde, ten eynde brengen, en beſluyten zullen. Doch hoort eerſt, hoe d'Heer Drooſt Hooft de verwoeſtingh van Hollandt, door d'Amſtellandſe Iofferen doet beklagen.

NU *is het tijdt, om op u zelve 't oog te ſlaan,*
En ſchouwen u ellend, en eyge qualen aan,
En te beſchreyen, met droef opgeheve klank,
U*w ſcheuring, nederlaag, verwoeſting, ondergank.*
Want Hollandt *zie ik heel in 't war, (ô droeve ſchijn!)*
De Goyers, Kennemaars, *en Buuren van den* Rhijn
In roeren; op de been Weftvries, *en* Waterlandt;
Het Huys te Velzen *plat; en* Woerden *in den brant:*
Geverwet van het bloet den Amftel, *en de* Vecht;
Oneens den Adel, het gemeene vollek ſlecht,
Geſpouwen en geſpreyt: en (dat ik meeſt beween)
Een yeder ſtuurt zijns weegs, en niemant weet waar heen.
O edel Aemfterlandt, *ô meenig maag en vrient,*
Wat komt u over, dat ghy niet en hebt verdient!

De Ballingschap, het eynde, en besluit, der oude Heeren van

AEMSTEL.

Vyftiende Hooft-stuk.

Kort Inhoud.

De Heer Gijsbrecht van Aemstel en Woerden vluchten uit het lant. Amstel komt wederom, versterkt de vervallen Stadt Amsterdam, maar wort verjaagt. Of hy naar Pruyssen getrokken is, en 't stedeken Hollant aldaar gesticht heeft. Verhaal van 't innemen en bekeeren van Pruyssen, en de Duytse Kruys-Heeren. Het geslacht van Aemstel nevens andere, worden uitgerooyt en haar goederen verbeurt verklaart. Velsens Dochter noch in 't leven. Van Heer Gijsbrechts broeders. Heer Arent van Aemstel genaaamt Ysselsteyn, zijn nakomelingen, waar van eenige ook den naam van Mynden aannemen. Dragen de Grave hun goet op, en stellen borge. Nemen de naem van Amstel weder aan. Verandering der oude wapens. Jakob van Myndens groot gezag binnen Uitrecht. Besluyt.

Van Amstel en Woerden, uit het lant gevlucht.

Ier voren in 't zevende Hooftstuk is geseit, hoe dat Heer *Gijsbrecht van Aemstel*, en Heer *Harman van Woerden*, doe ter tijt, als Graaf *Floris van Hollant*, van Heer *Gerart van Velzen* verslagen wiert, uit den lande vluchten, daar van de Rijm-Kronijk aldus verhaalt.

Gerart van Velze die reet voort
Op den huyze van Cronenburge,
Daer waendi bliven zonder zorghe:
Gizebrecht die Heere van Aemstel,
Ende Harman die verrader fel,
Waren hem ontfaren beide.
Si hadden liever op die heide
Te wezen tot haren dele,
Van te bliven op ten Castele;
Al waenden si hebben goet ontset.

Hier mede stemmen al d'oude *Hollantse* Kronijken over een, soo doet ook de *Stichtze Beka*, wiens *Latijn*, van de Kronijk van *Veldenaar* in duyts nagevolgt wordende, aldus luit: *Harman van Woerden reet haastelijk buyten lants, ende lach hier ende daar, ende sterf in ellenden ende in armoeden. Ende Gijsbert van Amstel reet ook haastelijk ende heymelijk uyt den lande, ende had armoede, ende had vrienden buiten lants; die hem t'eten gaven. Ende al haar goet wert hem beyde genomen.* Op dese manier schrijft het ook de groote *Hollandtse* Kronijk, die mede zeit; *dat alle hare goederen hun benomen wierden, en als verbeurt, aan de Graaflijkheit quamen te vervallen.*

Nader bewesen.

In wat gewest hun onthouden hebben, onbekent.

Maar in wat gewest dese twee Heeren hun onthouden hebben, wert van niemandt geschreven. Heer *Herman van Woerden* is daar na by *Renesse* binnen *Uitrecht* geweest, als hier voren verhaalt is, en naar alle vermoeden, is hy mede met *Renesse* uit die stadt gevlucht, en zal mogelijk met hem, en d'andere, door 't omslaan van de Pont, by de stadt *Kulenburg* in de Revier de *Lek*, verdronken zijn; dewijl nergens meer van hem vermaant wort.

Van Amstel wederom t' Amsterdam gekomen.

Maar onsen ouden Heer *Gijsbrecht van Amstel*, (als hy vernomen had, dat den jongen Graaf *Jan van Hollandt*, Zoon van Graaf *Floris*, zonder kinderen na te laten, overleden was) is door zucht en liefde tot zijn Vaderlant, zoodanig aangeprikkelt, dat hy (na 't zeggen van *Beka* en de groote *Hollandtze* Kronijk) wederom in zijn *Amstellant* gekomen is, aldaer hy zijn stedeken *Amstelredam* (dat buiten twijffel, door oorzaak van Graaf *Floris* doot, ten dien tijde vernielt is geworden) wederom begon met houte bruggen en torens te voorzien en te versterkken, hebbende daar toe, (gelijk de Heer *Vossius* zeit) een leger van Boeren te zamen gebracht. Dezen ouden Heer, (die hem altijt aan Graaf *Floris* doot ontschuldig had gehouden, dewijl het nooyt zijn meyning geweest was, dien *Graaf* na *Engelandt* te vervoeren, veel min, van 't leven te berooven; gelijk hem de *Stichtze Beka* op verscheyden plaatzen, *Vir simplex*, *een eenvoudig man* is noemende, *die van Harman van Woerden verleyt wierd.*)

Begint die Stad weder op te bouwen.

Over zulks denkende, dat den haat, die men hem, hier over, onrechtvaerdig, toedroeg, nu met de doot van alle Graaf *Floris* afkomelingen, mede verstorven zoude zijn, zijne goederen wederom in bezit heeft genomen. Doch hy vont hem bedrogen: want die van *Haerlem* met de *Kermerlanders*, *Waterlanders* en *Vriezen*, zijn, terwijl hy met bouwen en versterkken bezig was, op hem aangetrokken:

Vint zigh bedrogen, in zijn meening.

Hy deze groote macht, met zijn boeren niet konnende wederstaan, en *Amstelredam* noch zoo vere niet versterkt zijnde, dat het bestant was, om de vyanden buiten te konnen houden, veel min een beleg uit te staan, is met de zijne by tijts geweken, en wederom ten lande uitgevlucht, latende gants *Amstellant* met haar Hooftstadt *Amsterdam* ten prooye van zijne vyanden: Die dat lant verwoest, en de nieuw-begonnen houte werkken, met den vuure verbrant, de stadt, en 't slot tot den gront toe vernielt en afgebroken hebben.

Wort verjaagt, vlugt uit het lant.

Waar heen onzeker.

In welk lant Heer *Gijsbrecht* met zijn by hebbende vluchtelingen (nu alle hoop van zijne goederen, ooyt weder te konnen bezitten, uit was,) hem begeven heeft gehad, is in geen oude Kronijken te lezen, ja zijn naam wort nergers meer in de zelve gespelt. Hoe wel in de groote Holantze Kronijk op het Jaar 1348. van een Heer *Gijsbrecht van Amstel*, *Ridder* verhaalt wort, doch dit is een afkomeling van Heer *Gijsbrechts* broeder *Arent* geweest, die ook *Yselsteyn* genaamt wierd, als gezeit zal worden, en ook uit de genoemde Kronijk genoeg blijkbaar is. Maar een gemeen zeggen is 'er van outs overgebleven, dat hy naar 't lant van *Pruyssen* getrokken zou zijn, en aldaar een stedeken, *Hollandt* genaamt, gebouwt hebben. Onzen *Hollandtzen Poëet*, *Joost van Vondel*, in zijn *Aemstels Treurspel*, (waar van wy hier na, yets meer zeggen zullen) doet op zijn Treur-Tooneel een Engel verschijnen, de welke Heer *Gijsbrecht van Aemstel*, (die zijn slot tot het uiterste toe, verdaedigen wil) het opperste besluyt te kennen geeft, met deze vaerzen.

Gemeen seggen daer van zonder bewys.

Zijn wil is, dat ghy trekt naar 't vette
lant van Pruissen,
Daer uit het Pools gebergt de Wyssel-
stroom komt ruissen,
Die d'oevers rijk van vrugt genoegelijk
bespoelt,
Verhouw u daar, en wacht, tot dat de
wraak verkoelt,
Gy zult in dit gewest, een stadt, Nieuw
Hollant *bouwen,*
En in gezonde lucht, en weelige landou-
wen,
Vergeten al uw leet, en overbrochten druk
Waar door uw nazaat klimt den berg op
van 't geluk.

Daar op Heer *Gijsbrecht* met zijn volk vertrekkende, met de volgende vaerzen zijn affcheit neemt.

Verdelgde stadt, wy gaan, en komen nimmer weer,
Vaar wel, mijn Amstellant: *verwacht*
een and'ren Heer.

Maar dit is *Poëzy*, in de welke men geen naeuwkeurige waarheit onderzoeken moet, doch het genoemt stedeken *Hollant* licht tegenwoordig nog in *Pruyssen*, Zuyd-oostwaart van de stadt *Elbing* af, ontrent drie mijlen. Maar is van zeer kleyn belang, evenwel met vruchtbare Kooren-Akkers rontom voorzien. En by aldien men d'oude inwonders aldaar komt te vragen, of zy ook eenige outheden of gedachtenissen van Heer *Gijsbrecht van Amstel* of van onze *Hollanders* ooyt gevonden, of hare voorouders yet van de zelve hebben hooren verhalen, zoo weten zy van geen zake minder: zoo dat het schynt, dat niet anders, dan de onkundigheit van onzen Heer *Gijsbrecht* schuyl-plaats, en de naam van dit stedeken *Hollant*, oorzaak tot dit gvoelen gegeven heeft.

Hollant in Pruyssen, waar ontrent gelegen.

Niet te min zou der yets konnen aan zijn, door dien men in verschyden Kronijken leest, dat doen de *Duytze Heeren Kruys Ridders*, uit het *Ioodze Lant* van de *Hydenen* en *Turken* verdreven zijnde, wederom quamen, zy van *Keyzer-Frederik de Tweede*, in den Jare 1215. of daar omtrent, verzochten, en ook verkregen, dat zy het Lant van *Pruyssen*, wiens inwonders doen ter tijt, noch *Heydenen* en ongeloovig waren, mochten als eygen behouden, by al dien zy 't zelve met den zwaerde wonnen, en die menschen tot het *Christen* geloove bekeeren konden. Hier toe dede de *Paus* mede, door gants *Duytslandt* een kruys-tocht prediken, daar door deze Kruys-Heeren zoo veel hulp kregen, dat zy allengskens geheel *Pruyssen* in haar gewelt bequamen, en alle gevangenen, die 't *Christendom* wilden aannemen, liet men leven, maar die halsstark bleven, wierden verslagen. Deze *Duytze* Kruys-broeders verkooren een overste, om 't lant te regeeren, genaamt, *den Groot-meester van Pruyssen*, die na zijn doot by keure, van andere gevolgt wierd: Zy begonden ook steden en sloten te bouwen, waar van de voornaamste was, *Marienborg*, ontrent vijf mijlen van 't stedeken *Hollant*, westwaerts afgelegen, welke stadt in den Jare 1302. gesticht wierd. Dat nu onzen ouden Heer *Gijsbrecht*, (ziende dat alle hoop van verzoeninge, tusschen hem en *d'Hollanders*, volkomen uit was, en volgens dien, geen kans, om zijn, zoo seer gelieft Vaderlant

Pruyssen, door duits[e] Kruys-Ridders ingenomen, en waerom.

Marienborg in Pruyssen, gebouwt Anno 1302.

Dat van Amstel, in Pruyssen, zoude konnen geweest zijn.

lant ooyt wederom te besitten,) zig selfs, met eenige andere, om de selve oorzaak als hy uitgebannen, naar *Pruyssen* vervoegt, en 't stedeken *Hollandt*, aldaar zoude gebouwt hebben, zulks kan men niet geheel verwerpen, nademaal men in de groote *Hollantze* Kronijk, en in die van *Veldenaar* leest, dat Graaf *Willem de Vierde*, verscheyde heyr-tochten in 't lant van *Pruyssen* doende, met die Heeren en den Groot-meester goede broederschap onderhouden heeft, en op de *Russen* overwinningen behalende, met grooter eeren is t'huis gekomen. Zo dat, ongetwijffelt verscheyden *Hollanders*, als onder de *Duytzen* gerekent wordende, by deze Kruys-broeders, van eersten aan, en altijt sullen geweest zijn. Want huyden ten dage is tot *Uitrecht* noch in wesen *'t Huys* van der *Duytze Heeren* ordre: Alwaar eenen Heer *Hubert*, omtrent het Jaar 1500. *Ridder*, en daar na noch eenen Heer *Wouter*, in 't Jaar 1536. *Landt-Commandeur* van deze *Duydtze Heeren* ordre geweest zijn. Dese beyde zijn uit den stam van *Amstel* gesproten, en afkomelingen van Heer *Gijsbrechts* broeder, Heer *Arent van Amstel*, van de welke wy noch yet sullen seggen. Doch wy willen de Lezers dit niet aandringen, maar hun oordeel vry laten; en tot lof van den doorluchtigen Stam van *Amstel* hier aanvoegen, dat zy van over oude tijden af, van de voornaamste *Hollantzen* Adeldom sijn geweest, rijk en machtig van renten en inkomsten, aanzienlijk by de Gemeente, dapper en onverschrikt in den oorlog, en overzulks t'allen tijden by *d'Hollandtse Graven* bemint, en in groote achtbaarheit gehouden, tot den tijt van Graaf *Floris* toe, in welken onsen ouden Heer *Gijsbrecht*, door de t'zamensweering tegen den genoemden *Grave* (hoewel misleydt zijnde,) voor hem, zijn geslacht, en zijne nakomelingen, alle zijn goederen, die toegenegentheyt der Gemeente, de gunst en 't zeker vertrouwen der volgende *Graven*, voor eeuwiglijk verlooren hebben. Want zy wierden, beneffens *Woerden*, *Velzen*, en noch eenige andere, met alle hare bloedvrienden, die hun ten zevende lede toe bestonden, uit den lande gebannen, als blijkt by den verbont-brief hier vooren, in 't twaalfde Hoofdstuk vertoont, en hunne goederen aan de *Graaflijkheyt* verbeurt verklaart; voorts alle vrienden en magen, die hun verder, en eenigzins bestonden mosten duyken en hun stil houden, en die gene die daar na weder heymelijk in den lande quamen, bleven als Boeren op 't lant, dat hun noch van vrouw of kinders wegen, (als vergeten zijnde, aan te tasten) mocht overschieten, voor slechte en ongeachte Huisluiden zitten, gaven schot en bottinge, en hun Adeldom bleef verloren, volgens 't schrijven van de groote *Hollandtze* Kronijk.

't Huys der Duitze Heeren tot Uitrecht.

Die van Amstel, de voornaemste van de Hollantze Adel eertijds.

Doch uytgeroeyt en verdreven.

Hoort ook onzen ouden Heer *Gijsbrecht* in het meer-genoemt Treurspel, hier over klagen.

Noch hiel de wraak geen stant, en gaf zig
noit te vrede,
Al had zy uitgeroit ten negensten gelede,
Wat Velzens stam bestont, of van zijn
maagschap scheen,
De nieuwe Ridderschap, en steden in 't
gemeen
Verbonden sig wel streng, met dier ge-
zworen Eeden,
Hantastig en geschrift, dat zy bezeeg'len
deden,
Van nu in eeuwigheit, met onverzoen-
b'ren haat,
Aan Woerden, Velzens bloet, en Aemstel,
deze smaat
Te wreeken, en van zoen te reppen noch
te roeren.
Ons maagschap zit verdrukt, durft schilt
noch wapen voeren,
En geeft gewillig schot en lot, om zoo
gerust
Te leven, en de glans des Adels blijft ge-
blust.

[Byvoegsel.]

„Van welkers nakomelinge noch heden ten dage in *Amsterdam*, *Uitrecht*, *Naerden*, en elders, voerende de naam van *Amstel*, *Ploos* en *Pater*, te vinden zijn, zoo dat alle Bloet-Magen van de t'Zaamgeswoorenen niet en zijn uitgeroyt, veel min die ter sevende Leden bestonden; Het zelve blijkt mede aan *Velzens* Dochter, die als doen ter tijt noch hier in 't land en in 't leven zijnde, aan welke *Graaf Willem de Goede*, *Jan van Henegouws Zoon*, een jaarlijx onderhout heeft toe geleyt, als uyt het volgende te sien is:

Niet alle.

„WY *Willem* Grave van *Henegouwe* van Hollandt, &c. maken conde, &c. Dat wy om Godt, ende om Bede van *Henrycaerde* van *Brederode*, ende van andere goede luden, ghegeven hebben, ende gheven, Clarissen *Gheryts* Dochter van *Velsen*, thien ponds Hollands 's jaars tote haeren lyve, alsoo verre als si ghienen Man en neemen, en dit gelt sal haar jaerlijcx uytreyken ende betaelen onse Rentmeester van

Gerrit van Velzens Dochter noch in 't leven.

 Noert

,, Noert Holland, die eene helfte tote onser ,, Vrouwe lichtemisse, ende die andere helfte tote Voorscoterre Marcke, ende waer ,, dat saecke dat si eene man name, soo souden dese dese voirseyde Rente quyt te wesen, in oyrconde, &c. Gegeven te *Reynsburg*, op Sinte *Jans* dagh, te uytgaende
1325. ,, Oest, inde jaer ons Heere MCCC en XXV.

,, 't Schijnt den Graaf besorgt was, ,, dat, indien sy quam te huwelijke, haar ,, man of kinderen om de oorzaak haars ,, Vaders doot, eenig spel namaels moghte aenvangen, bedongh expressélijk ,, datze moest, soo zy het onderhout ,, genieten wilde, ongehouwt blijven, ,, zoo dat de nakomelingen der zamen ,, gesworene, tegens Graaf *Floris*, als boven gezeyt, ten zevenden lede niet ,, zijn uytgeroeyt. Gemelden Graaf *Willem* nam ook verseeckeringe van 't geslacht van *Minden*, van datse noyt tegens den Graaf misdoen soude, als in 't ,, vervolg sal getoont worden.

De wapens vernietigt.

En om hare gedachtenis, t'eenemaal uit te roeyen, zo wierden hunne wapens ook over al, daarze stonden, afgehaalt, uitgeslagen, en vernietigt. Ja alle den Adel, die de wapenen van deze drie geslachten voerden, of eenige teykens van dezelve in hunne schilden hadden, mosten die gants neder leggen, of daar uyt doen; zoo dat aan yder verboden wierd, deze wapenen ooyt te mogen voeren, gelijk de groote Kronijk verhaalt.

Van het wapen der Heeren van Amstel.

Zoo ymant nu denkt, dat d'oude Heeren van *Aemstels* wapen is geweest, *drie zilvere gesloten S. Andries-Kruyssen* in een zwart velt, (die eenige nieuwe schrijvers *Molen-wieken* gelieven te noemen) gelijk de stadt *Amsterdam*, de dorpen *Amsterveen* en *Ouwerkerck* tegenwoordig noch zijn voerende; daar tegen zetten zig de Liefhebbers en Opzoekers der wapenen, en d'oude Geslacht-beschrijvers, die staande houden, dat deze Heeren haar oude wapen geweest is, vier zwarte *fascen*, dat zijn balken in een goutvelt. Doch 't is naar Graaf *Floris* doot verandert, als straks zal gezeyt en vertoont worden. Want de Stam van *Aemstel* is wel wat verduystert, maar niet uitgegaan, volgens de profecye van *Vondels* vertroostenden Engel, hier vooren verhaalt, die Heer *Gijsbrecht* aldus voorseyt.

Geen Molen-wieken: maar 4 zwarte balken, in een gout velt.

Uw afkomst mid'lerwijl zal geensins onder gaan,
Maar eeuwig, adelijk, en eerelijk bestaan,
Op sloten, en insteen, en loffelijck regeeren,
En Amstels ouden naam zal geenen lof ontbeeren.

In 't begin van 't tweede Hooft-stuk dezer Historie is gezeit, dat onzen lesten *Gijsbrechts* Vader, ook *Gijsbrecht* genaamt, getrouwt had *Jonk-Vrouw Bertrande*, Erf-dochter van *Ysselstein*. By welke hy vier zoonen gewonnen heeft, de jongste van deze, was genaamt Heer *Otto*, daar van wy geen vervolging konnen vinden, ten ware, dat hy zou mogen naargelaten hebben een zoon, genaamt Heer *Wouter*, die ontrent den Jare 1270. leefde, doch alzoo hy in *Gelderlandt*, aan de Dochter van Heer *Willem van Bronkhorst* getrouwt was, en na vermoeden aldaar gebleven, en niet aanmerkens-waerdig heeft uitgerecht, is zijn naam en geslacht by de Kronijk-schrijvers vorder vergeten. Heer *Willem* zijn broeder, de derde zoon, was *Proost* van *S. Jans* tot *Uitrecht*, overleden in 't Jaar 1292. Onzen lesten Heer *Gysbrecht* als den outsten, had de heerlijkheit *Aemstellandt* tot zijn erfdeel gekregen: Maar of hy ooyt getrouwt was, en wie zijn huisvrouw mach zijn geweest, wort nergens gevonden; van zijn zoon, 't zy echt, of onecht, genaamt *Arendt*, leest men, dat hy met Heer *Jan van Renesse*, in de *Lek* verdronk, in den Jare 1304. als gezeit is. Doch of hy meer kinderen zou mogen gehad hebben, die met hem naar *Pruyssen* of elders getrokken zijn, waar mogelijk, maar niet bewijslijk.

Van den laasten Heer Gijsbrecht, zijn broeders, en kinderen.

Heer *Arent van Aemstel*, de tweede Zoon en volgende Broeder van Heer *Gijsbrecht*, die getrouwt was aan de dochter van de Heer van *Heukelum*, had ge-erft de goederen van *Ysselstein*, die zijn Moeder ten huwelijk hadt ingebrocht, naar de welke hy ook van jongs af, altijdt de naam van *Ysselstein* neffens des zelfs wapenen aangenomen, en die van *Aemstel* verlaten had. Hy is gestorven in 't Jaar 1298. en liet vier zoonen naar, als Heer *Gijsbrecht van Ysselsteyn*, *Ridder*, die leefde in 't Jaar 1324. en had getrouwt, *Maria van Avennes*, bastaert-dochter van Heer *Guye*, *Bisschop* van *Uitrecht*.

Sijn broeder Arent heeft de naam Ysselstein *aangenomen.*

[BYVOEGSEL.]

,, Desen Heer *Gysbrecht* van *Ysselsteyn*, ,, is dezelve *Gysbrecht*, daar hier vooren ,, in 't elfde hooft-stuck van gesprooken ,, wert, die door *Huybert* van *Vianen* op 't ,, Slot te *Kuylenburg* in verseeckeringe was ,, genomen, wiens Huysvrouw *Baerte* ,, het Slot tegens Graaf *Jan* van *Holland*

een

„ en van *Borstelen* een lange tijd verweer-„ de, soo dat dese *Gysbrecht van Yselsteyn* „ niet en hadde te wijve *Maria van Aven-„ nes*, als hier boven is aan gewesen; alleen „ in de naam van de Vrouw is een misstel-„ ling, waer uyt het zeker te sien is, dat „ dese *Gijsbrecht* van *Yselsteyn*, *Barta*, en „ niet *Maria van Avennes* tot een Vrou-„ we gehad heeft, maar *Maria van Aven-„ nes* is de Vrou van *Arent, Gijsbrechts van* „ *Yjselsteyn* Zoon, als uyt den volgenden „ brief kan gesien worden, geweest, daar „ inne hy de Heerlijkheit van *Yselsteyn* „ van den Graaf van *Hollant* te Leen heeft „ ontfangen.

„ WY *Willem* Grave, &c. maken condt, „ &c. Dat onse lieve ende getrouwe „ Ridder, Heer *Gisebrecht* Heere van *Ysel-„ steyn*, ende Haer *Arent van Yselsteyn* sijn Soo-„ ne ene brief van ons hebben gesegelt, met „ onsen ouden grooten Segel van den Huyse „ van *Yselsteyn*, ende van allen goede dat daer „ toe behoert, ende dat van ons roert, spre-„ kende van woorde te woorde als hier na „ beschreven staet.

„ WY *Willem* Grave van *Henegouwen*, van „ *Hollant*, *Zeelant* en Heer van *Vriesland*, „ &c. maken condt, &c. dat wy om bede „ eens Eersamen Vaders ons liefs Heeren en-„ de Ooms, Heeren *Guys* by der Ghenaden „ Goids *Bisschop* tot *Utrecht*, ende om bede „ ende versoek goeder lude onse Vriende *Gi-„ sebrecht* van *Yselsteyn*, zulke gratie gedaen „ hebben, dat wy hem verliet hebben, en-„ de gegeven hebben, ende geven van ons te „ houden te liene 't Huys te *Yselsteyn*, ende „ al dat goet dat Har *Arend* van *Amstel* zijn „ Vader van onsen Ouders Graven van *Hol-„ lant* wijlen helt te liene, ende dat dien *Gi-„ sebrecht* van sijnen Vader voorsz. ane comen „ is, in zulcker manieren dat wy *Arnoude* sij-„ nen Sone met dien *Gisebrecht* sijnen Vader „ voornoemt, die gesaemde hant van dien „ Huyse ende van dien Goede voirsz. verliet, „ ende gegeven hebben van ons ende van on-„ sen nacomelingen te houden in der forme, „ die hier na volgt. Dat waer dat sake dat die „ *Arnoud* sturve eer *Gisebrecht* sijn Vader „ voorsz. dat die Kinderen die hy liet, en-„ de gewonnen hadde by *Joncfrouen Martjen* „ van *Avennes* &c. onsen Nichte sijnen Wive, „ dat sy dat voersz. Huys ende Goet van ons „ ende van onsen nacomelingen sullen hou-„ den ten rechten liene, ende om dat wy „ hem willen houden vast ende stade al dat „ hier voersz, soe hebben wy hem dese let-„ teren gegeven, besegelt met onsen Segel. „ Gegeven tot *Aken* op ten dertienden dach, „ in't Jaar ons Heeren MCCC. ende acht.

„ Soo dat niet alleen *W. van Goutho-„ ven*, maar ook alle die hem navolgen, „ daer inne grootelijk sijn misleyt. Siet „ vorders na achteren in de brief die „ Grave *Willem* voornoemt gegeven „ heeft in't Jaer MCCCXXX. ten behoeve „ van Jonkvrouwe *Guyoten*, die aen *Janne* „ *van Egmont* was getrouwt, welke *Guyo-„ ten*, een Dochter van *Arent* van *Ysel-„ steyn*, was, geprocureert by Jonkvrou-„ we *Maria* van *Avennes*, als in 't ver-„ volg zal getoont worden.

„ Van dese *Arent* van *Yselsteyn* vinde „ ik in zeker M. S. S. dat deese voorsz. „ Heer *Arent* wierd maendags na beloo-„ ke Paeschen 1349, door des Bisschops „ Maerschalck mitter Stadt van *Utrecht* „ belegert, ende lagh daer voor vyf wee-„ ken, ende zy dede hun zoe wee met „ stormen, dat Heer *Arent van Yselsteyn* „ dadingde, ende den Maerschalk ver-„ willekoerden, ende zwoeren met al „ die van *Yselsteyn*, mit hem altoes goe-„ de ende getrouwe *Stichts* Lude te blij-„ ven, ende nemmermeer tegen die Stadt „ van *Utrecht* te oorlogen.

De volgende was Heer *Otto van Yselsteyn*, die getrouwt was aan d'Erfdochter van de Heer van *Beverwaert*. De daar navolgende Zoon was Heer *Herbaern van Yselsteyn*, die tot een Vrouw had de Erfdochter van de goederen, genaamt *ten Bossche* in *Gooylandt*. Maar den jongsten Zoon van Heer *Arent van Aemstel*, was Heer *Amelis*, toegenaamt, van *Mijnden*, om dat hy de goederen van *Mijnden* bezat, die tussen *Amsterdam* en *Uitrecht*, op de Revier de *Vecht* gelegen waren: zijnde een Leen van *Hollant*.

Diens jongste Soon, Heer Amelis, *toegenaamt van* Mijnden.

[BYVOEGZEL.]

„ *Gysbrecht*, de laetste Heere van *Am-„ stel*, wegens de doot van *Graaf Floris* „ de vyfde, nu al eenige jaaren in ballin-„ schap om swermende, dat van hem niet „ gehoort, en de meeste van de andere „ conspirateurs in de Leck verdroncken „ zijnde, hebben de volgende Graven sig „ echter niet konnen gerust stellen, vre-„ sende dat t'eniger tijd het oude quaet „ in de nakomelinge weder mogte op „ borrelen, hebben daer in willen voor-„ sien, en van hunne Leenmannen goe-„ de verseekeringe nemen, gelijk dan van „ *Arend* van *Amstel*, *Gysberts* broeders „ kinderen, verlatende de naam van *Am-„ stel*, voerende de naamen van *Mynden*, „ hebben gedaen, als by dese volgende „ brief te sien is, die *Wouter* en *Amelis* „ *van Mynden* den Graaf hebben moeten „ geven.

„ ALle luden &c. doe ick verstaen *Wouter* „ van *Mynden* Knape, Heeren *Amelis* van „ *Mynden* Ridders, in kennisse der waerheyt, „ dat ick met mynen vryen wille, ende bi „ raide mynre gemeene Vrienden my ende „ myne nacomelingen euwelick verbonden „ hebbe, ende verbinde mit desen jegen-„ woordigen brieve op alle myne goet ende „ miere

Draagt de Grave sijn goet op, en ontfangt dat weder te leen, en stelt borge voor getrouwheyt.

„ miere nacomelingen, met mynen lieven „ gerechten Heere, eenen Edelen Prince „ Heere *Willem Grave* van *Henegouwen*, daer „ ick myn goet of houde ten rechten Lee- „ ne, ende mit fijne nacomelingen in deser „ manieren, als hier na beschreven staet, „ dats te weten, dat ick *Wouter* voersz. ende „ myne nacomelingen nimmermeer sullen „ doen noch wercken jegens mynen lieven „ rechten Heere den *Grave* voornoemt, noch „ jegens syne nacomelingen, maer ick ende „ myne nacomelingen sullen hem helpen, „ ende fijne nacomelingen jegens elcken man „ mit raide ende dade, na alle ons macht, „ met live ende mit goede, ende voort waer „ dat saecke dat ick jof mijne nakomelingen „ een Huys timmerde, dat soude fijn ende „ blijven een vry ende ledich open Huys „ mijns Heeren *Grave* voersz. ende fijne na- „ comelingen toe alle hare wille te besitten „ ende te gebruyken, jegens elcken man, „ wanneer dat sy 's begeeren ende ieschen „ mit brieve of mit boden, ende waer dat sa- „ ke dat ick *Wouter* voersz. of enich van mijne „ nacomelingen enigh van dese voersz. poin- „ cten brake jegens onse rechten Heere den „ *Grave* voernoempt off jegens fijn nacome- „ lingen, dat Godt verhoeden moet, ende „ sy in haire waerheden proeven mochten, „ so soude dat huys ende alle mijn goet je- „ gens mijnen rechten Heere den *Grave* „ voersz. ende fine nacomelingen verbeurt „ fijn, ende vry ende ledigh aen hem ende „ syne nacomelingen weder komen, sonder „ enigh weder leggen, ende om dat ick *Wou-* „ *ter* voersz. wille ende begeere voor my en- „ de myne nacomelingen alle dese puincten „ alse hier naer bescreven staen, vaste ende „ euwelick te houden ende te blyven, soo „ hebbe ick desen brief besegelt mit miere „ Segel uythangende, ende om meerre se- „ kerheyt soo heb ick mynen lieven Heere „ *Willem Grave* &c. te borge geset Heere *Gy-* „ *jsebregt* Heere van *Yſſelſteyne*, Heere *Arent* „ fijne outsten soone, Heere *Steven* van *Zuy-* „ *len* Ridders, *Zueder* van *Vianen*, *Zueder* van „ *Zuylen*. *Harman van Zuylen*, *Hendrik* van „ *Loenreslooth*, *Gysebregt* van *Ruwiele*, *Gerryt* „ *Sluyter* van *Nyenrode*, *Ian* van *Ryswyck*, *Splin-* „ *ter* Heeren *Dierix Soen*, ende *Gysebrecht* van „ *Pole*, in dusdaniger manieren, dat dese „ voernoemde Borgen, waer dat saecke, dat „ ick jof miere nacomelingen in enige puin- „ cten hier na bescreven dede of uyt rechten „ jegens mynen lieven gerechten Heere den „ *Grave* voorsz., jof jegens fijne nacomelin- „ gen, soude fijn jegens my joff myne nako- „ melingen ons te letten en te crenken aen „ Lyff ende aen Goede, waer sy mogen nae „ alle hare macht, ende om dat ick *Wouter* „ voorf. my ende myne nacomelingen hier „ in verbonden ende verwillecoert hebbe „ mit mynen vryen wille alse voersz. is, so „ bad ick den voernoemden Borgen, dat sy „ alle haer segels aen desen brieff wouden „ hangen, t'enen oirconde alder stucken, „ die hier voer bescreven staen, ende wy „ Borgen voernoemt door beden wille *Wou-* „ *ters* voernoemt. hebben onse Segelen ge- „ hangen aen desen brieven by de fine t'e- „ nen oirconden, want wi 'tkennen, dat al- „ le dese stucken alsoo fijn, als hier boven „ gescreven staet. Gegeven in't Jaer dertien „ hondert seventien des Sonnedaghs na Sint „ Victors dagh.

„ De Goederen van de Heeren van „ *Mijnden* aen de *Vegt*, als boven gesegt „ is, over het Dorp Loenen gelegen, „ uytstreckende sich landwaerts in, daer „ onder begrepen de twee Dorpen van „ *Loosdrecht*, 't een *Sijpe* of *Nieuwe Loos-* „ *drecht*, en 't oude *Ouwerkerk* of *Oude* „ *Loosdrecht*, daer in een Buurt leyt, he- „ dendaeghs *Muyenvelt*, en aen de heer- „ lijke Goeden van *Mijnden* hoort, „ van ouds *Mijnden Velt* of *Landt* ge- „ naemt. Maar door de tijt, schijnt de- „ se naem verandert, in plaets van *Mijn-* „ *den* in *Muyen Velt*, 't zelve hoort noch „ onder de *Parochie* van de *Oude Loos-* „ *drecht*; soo dat dit een voortreffelijke „ Ambaghts-Heerlijkheyt is. Ook siet „ men noch heden ten dage over *Loenen* „ een Sluysje, genaemt 't *Mijnden Sluysje*, „ daer door de *Dregt* of *Loos-dregt* sich in „ de *Vegt* ontloft. Welk ook noch van „ de Heer van *Mijnden* verpaght wort. „ Doch of hier ontrent een Huys dat de „ Heeren van *Mijnden* toebehoort heeft, „ soude gestaen hebben, kan met geen „ zeekerheyt gesegt worden. In deze „ Ambaghts-Heerlijkheyt is ook gele- „ gen een Kamp Lands met Boomen be- „ zet, genaemt *Sijpesteyn*, zijnde Leen- „ roerig aen 't Huys te *Kroonenburg*, en „ vervolgens aen de boven genoemde „ Heer *Amelis van Mijnden*.

Verdere Amſtels afkomelingen, zijn van Heer Arent.

Alle de gene die hun nu vermeten, van den ouden Stam van *Aemſtel* afkomſtig te wezen, die zijn van dezen tak van den voornoemden Heer *Arent van Aemſtel*, genaamt *Yſelſteyn*, afgedaalt; Want nademaal dezen Heer *Arent* zich nooyt met zijn Broeder Heer *Gijsbrecht*, in de t'Zamenzweering tegen Graaf *Floris* bemoeit had, en zijne goederen van *Yſelſteyn* van zijn Moeders wegen gekomen waren, en dat hy noch daar-en-boven den naam van *Aemſtel* met des zelfs wapenen al lang te voren verlaten hadde, zoo is hy daer over geruſt blijven zitten.

Van Amſtels naam uit Hollant verdreven.

Aldus is deze oude, doch doen zo zeer gehate naam van *Aemſtel* voor een tijdt lang uit *Hollandt* verdreven en verdweenen. Want de drie Zoonen en alle hare nakomelingen, van Heer *Arent*, *Gijsbrechts* Broeder, voerden en bleven ook by de naam van *Yſelſteyn*, en Heer *Arents* andere Zoon *Amelis*, behielt die van *Mijnden*, als gezeit is, De nakomelingen van dezen Heer *Amelis van Mijnden*, hebben zig dapper vermeerdert en wijtluchtig uitgebreyt, ook door ver- maarde

Heer Amelis van Mijnden, zijn nakomelingen.

maarde huwelikken haar zelven aanzienlijk gemaakt, en verſcheyden heerlijkheden onder haar gezag bekomen. Omtrent den Jare 1440. leefde eenen, van zijn afkomelingen, ook genaamt *Amelis*,

Een anderen Amelis van Mijnden &c. leefde Anno 1440.

Heer van *Mijnden, Kroonenburg, Ruweel, Engelen*, en *Vlijmen*, dewelke by zijn wijf, *Juffrouw Jenne van Yſelſteyn*, wel elf kinderen hadde; een van zijn Zoons, Heer *Hubert* was *Ridder* ten *Duytzenhuyze* t'*Uitrecht*, daar hier voor af gezeit is. Een van zijne Dochters heeft ook Nonne tot *Amſterdam* geweeſt.

Zijn dochter, Nonne tot Amſterdam.

Dezen laeſt-genoemde Heer *Amelis van Mijnden, &c.* was die gene, die de kloekmoedigheit had, om den ouden en by na verſtorven naam van *Amſtel*, uit den Grave te doen verrijzen en wederom herleven.

[BYVOEGZEL.]

Neemt de Naem van Amſtel weder aen.

,, Gelijk uyt de volgende Gunſt-brief ,, aen deſe *Amelis* Heer van *Mijnden*, door ,, Hartog *Philips van Bourgondien*, aen de ,, zelve verleent te ſien is, omme altijt en ,, ten eeuwigen dagen en zijne nakome- ,, lingen, te voeren den naem van *Aemſtel*.

,, PHilips by der gratie Godts *Hartoge van* ,, *Bourgondien*, van *Lotharingen*, van *Bra-* ,, *bant*, ende van *Limburg*, *Grave* van *Vlaen-* ,, *deren*, van *Hollant*, van *Zeelant*, ende van ,, *Namen*. *Mark grave* des *Heyligen Rijks*. *Hee-* ,, *re* van *Vrieſlant*, van *Salins*, ende van *Me-* ,, *chelen* &c. Doen condt allen Luyden, Al- ,, ſoo onſe lieve ende getrouwe Raedt, Leen- ,, man, ende Onderſaet, *Melis* Heere tot ,, *Mijnden*, *Ons* onderwijſt, ende te kennen ,, doen geven heeft, dat hy ende ſijn Voor- ,, vaders van *Mijnden* uyt ouden haer comen ,, van Bloede, Wapenen, ende Manne ge- ,, ſproten ende affgecomen ſijn van wijlen de ,, *Heeren* van *Aemſtel*, ende dat deze tijt nie- ,, mant naerder en is gebleven om die *Wape-* ,, *nen* ende name van *Aemſtel* te dragen, dan ,, hy ende die gene die van der Hoffſtadt van ,, *Mijnden* geboren ſijn, maer overmits ſee- ,, ker miſdaet lange tijt van Jaren geleden, ,, aen eenen onſen *Voervader*, *Grave* van *Hol-* ,, *lant*, by ſommige van de maegtael des *Hee-* ,, *ren* van *Aemſtel* gedaen, ende geſchiet we- ,, zende, die voerſeyde *Heere* van *Aemſtel* en- ,, de meer andere Heeren gemage des miſda- ,, ders worden te niette gemaeckt ende ver- ,, dreven van goede ende name. Ook was ,, verboden die ſtamme te voeren. Waer by ,, die voorſeyde *Melis* ende ſijne Voorvaders ,, van *Mijnden*, hoewel ſy die Wapenen ſins ,, die tijt altijts gedragen hebben, ende noch ,, dragen, hum niet en hebben derren noe- ,, men off heyten van *Aemſtel*, noch die toe- ,, name aennemen noch voeren buyten ver- ,, loff ende conſent van onſen Voervaderen ,, Graven van *Hollant*, off van *Ons*, ootmoe- ,, delick biddende, dat wy hem dat gunnen ,, wouden. So eyſt, dat wy geneycht ſijnde ,, tot der ootmoediger bede des voorſz. *Melis* ,, van *Mijnden* onſes Raedts om veele goeder ,, dinſte wil, die hy ons voer deſe tijt gedaen ,, heeft, en noch dagelix doet, ende off God ,, wil in toecomende tijden doen ſal, hem ,, gegunt, geoorloft, ende geconſenteert heb- ,, ben, ende mits deſen onſen brieve gunnen, ,, verlenen, ende conſenteren, Dat voertaen ,, hy ende ſijn wetachtige nacomelingen ,, manperſonen comende van ſijne lijve, over ,, al in *Velde*, *Strijde*, *Tornoy*, ende elders ,, waer het ſy, hum ſullen mogen toenamen ,, ende ſchrijven, of doen toenamen, hey- ,, ten, ende ſchrijven van *Aemſtel*, ende die ,, toename van *Aemſtel* aennemen, dragen, ,, ende voeren, niet wederſtaende die voor- ,, noemde miſdaet, off eenige verboden, die ,, voertijts om der ſelver miſdaet daer op ge- ,, daen mogen weſen, alle argeliſt uytgeſcey- ,, den. Des t'oerconde hebben wy deſen te- ,, genwoordigen brief doen beſegelen mit ons ,, ſegel. Gegeven in onſer Stad Atrecht VII. ,, dagen in Meye, in 't Jaer ons Heeren Duy- ,, ſent vier hondert ſes ende veertigh.

'tWelk zijne nazaten ook altijt, tot heden toe, vervolgt hebben, voerende de naam aldus dubbel, *van Aemſtel van Mijnden*:

Den laatſten Heer Amelis, hervatte de naam, van Amſtel.

dit fleurde doenmaal zoo heen, door dien, dat'er in die tijt, niemant leefde, die van Graaf *Floris* doot eenige heugenis kon hebben, als zijnde over de hondert en veertig Jaren geleden, en was nu al onder de regeeringe van *Philips* den Eerſten van die name, *Grave van Hollandt*, uyt den huyze van *Borgondien*, zoo dat *d'Hollantze Graven* niet alleen afkomſtig uit den ſtam van *Henegouw*, maar ook uit die van *Beyeren*, al verſtorven waren, waar door dezen haat vergeten bleef. Insgelijks heeft den voornoemde Heer *Amelis* ook met het oude wapen gehandelt. Want voorgevende, dat zijn Stam van *Aemſtel* de wapenen van *Yſelſteyn* alleenlik voerde, uit kracht van 't verbodt veroorzaakt door 't ombrengen van Graaf *Floris*, daar aan nu niet meer gedacht wierd, zoo nam hy aan, de volle wapenen van *Aemſtel* wederom in te voeren, gelijk hy dede.

Ook haar wapen.

Maar na 't zeggen van *W. van Gouthoeven*, zoo had Heer *Arendt*, de Broeder van Heer *Gijsbrecht*, doen hy de goederen van *Yſelſteyn* in bezit verkregen had, ook dat zelve wapen, te gelijk met die naam aangenomen, doch men dient te weten, dat het oude wapen van *Yſelſteyn* eerſt geweeſt is, een Goutvelt, overleit met een uytgaande *S. Andries* Kruys, geſchakeert met root en wit, of, (om na de manier der wapenkunſt te ſpreken) met *keel* en *zilver*.

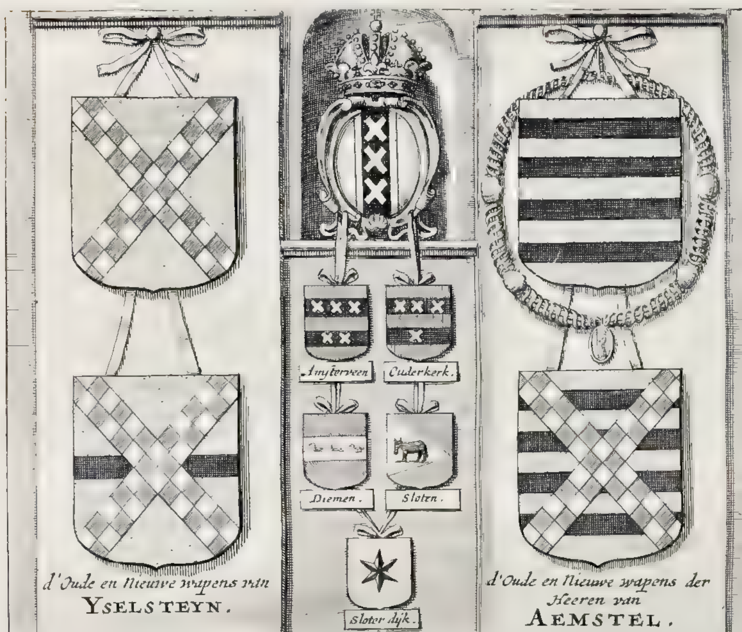
Welk het out wapen van Yſelſteyn was.

Den voornoemde Heer *Arendt* nu om te betonen, dat hy en zijn afkomelingen uit den huyze van *Aemſtel* geſproten waren, heeft een van de zwarte *faſcen*, dat zijn balken, uit het *Aemſtels* wapen in dat van *Yſelſteyn* gevoegt, leggende die midden in 't ſchilt, onder het geſchakeert *S. Andries*-Kruys door, gelijk

Met dat van Amſtel, vermengt.

lijk 't zelve noch tegenwoordig by die van *Yselsteyn* gevoert wort: met zoodanigen wapen heeft Heer *Arent* al gezegelt, in den Jare 1288. dat is acht Jaren voor den doot van Graaf *Floris*, zoo dat die verandering der wapenen al voor die tijd, en niet ter oorzaak van de voornoemde doot, geschiet is; Maar dat daar na, alle de *Amstellers*, overmits het scherp verbodt, deze wapens en namen van *Yselsteyn* hebben aangenomen, om onder de vleugelen van Heer *Arent* te schuylen, is wel te vermoeden en aan te nemen, door dien den naam van *Aemstel* als doen zeer hatelijk was. d'Afkomelingen van den voornoemden Heer *Amelis*, hebben evenwel daar na, de volle wapenen van *Aemstel*, zijnde vier zwarte balken in een Gout-velt (als gezeit is) overleit, met het *Yselsteynze S. Andries*-Kruys aangenomen en vervolgens altijt gebruykt, gelijk het huiden ten dage noch gevoert wort, by alle die gene, die met den naam van *Aemstel* genaamt worden.

Vervolgens, en noch in onze tijt, zoo gevoert.

Het wapen van Heer Gijsbrecht van Amstel, hoe eertijds, en daar na verandert.

De verandering der wapenen, kan men uit de bovenstaande afbeelding bekennen, waar in die van *Aemstel*, ter eeren, van onsen ouden Heer *Ridder, Gijsbrecht*, omhangen en versiert zijn, met de gulden ketting, daar op vier silvere schelpen, uitbeeldende de Ridderlijkke ordre van *S. Iacob*, daar mede hy van Graaf *Floris*, in den Jare 1290 (als in 't derde Hooftstuk, gesien kan worden,) *Ridder* geslagen, en verheerlijkt is.

Voorders hebben dese nakomelingen van Heer *Arent*, zoo wel, die de naam van *Yselsteyn* als van *Mijnden* voerden, na de doot van Graaf *Floris* haar meest in de stadt *Uitrecht*, en in dat selve *Sticht* onthouden, vermits zy daar zoo hatig niet geweest zijn, dan in *Hollandt*.

Onder verscheyden dappere uytmuntende Mannen, uit desen ouden Stam gesproten, was een genaamt, *Iacob van Mijnden*, van *Aemstel* van Vaders wegen, van *Zuylen* van Moeders wegen, afkomstig, bestierder van 't *Bisschops* Hof tot *Uitrecht*, die in 't Jaar 1525 en daar na, als die stadt vol beroerten was, groot gesag aldaar verkreeg: want door zijn verstant, welsprekentheit, strijtbare en dappere daden (daar van men lesen kan by *L. Hortensius*, in zijn Historie van d'Uitrechtse beroerten) stelde hem de *Bisschop*, in zijn afwesen, tot sijn Stedehouder binnen *Uitrecht*, hem al vry wat ruyme macht verleenende, daar hy hem seer wijselijk in

Jacob van Mijnden, bestierder van 't Bisschops Hof t'Uitrecht, Anno 1525.

in gedragen heeft, ſoo dat hy ook eyndelijk als Geſant is gebruykt geweeſt. Wy zullen dan, met de volgende geſlacht-tafel der Heeren van *Aemſtel* (gelijk die door *W. van Gouthoeven* geſtelt is) hun *Leven* en *Daden* beſluyten, 't welk voor een Inleiding tot *d' Amſterdamſe Beſchryvinge* dienen zal. Als,

Genus à quo principe noſtrum,
d' Oprecht' en eerſte Stam,
Daar ons begin uit quam.
Dat is:
De rechte Stam, van Amſterdam.

Geſlacht-tafel der Heeren van AMSTEL, &c.

Volgens de ſtelling van W. v. G.

ZESTIENDE HOOFT-STUK.

Egbert, Heere van *Aemſtel*, daar nu *Aemſteldam* in leyt, leefde Anno 1155. ende 1172. hy wan *Gyſebrecht*, Heere van *Aemſtel*, die leefde Anno 1176. ende 1200.[a] Hy wan Heer *Engelbertus van Aemſtel*, leefde Anno 1203. hadde een Broeder *Willem van Aemſtel*, die leefde Anno 1235. ende was de Vader van Heer *Goeſwijn van Aemſtel*, Biſſchop van *Uitrecht*, ende gedeporteert. *Egmont.* Heer *Engelbert* die wan Vrouwe *Badeloge*, Heer *Willem van Egmonts* Wijf: ende *Gijsbert*, Heer van *Aemſtel* overleden Anno 1228. hadde getrouwt Juffrouw *Betrande*, Heeren *Ians* Erf-dochter van *Yſſelſteyn*, ende wan Heer *Gijsbert van Aemſtel*, Ridder, die Anno 1252. met Heer *Herman van Woerden* oorloge voerden jegens den Biſſchop van *Uitrecht*. Ende 1287. doe hy gevangen wert. Hy wert daar na Anno 1296. vermits de ſchandelijke conſpiratie van *Velzen*, uit Hollant verdreven, ende ſterf Balling ende out van Jaren. Hy hadde drie Broeders, als Heer *Arent*, Heer *Willem*, Prooſt van *S. Ians* tot *Uitrecht*, overleden Anno 1292. ende Heer *Otto van Aemſtel*. Heer *Arent* voorſchreven bezat de goederen van *Yſelſteyn*. *Pontus Heuterus* in zijn gedrukte Genealogie van Yſſelſtein, doolt zeer, hem een Zone ſtellende van Heer *Gijsbert* zijnen Broeder voornoemt. Hy ſtierf Anno 1298. ende hadde getrouwt (zoo men ſchrijft) des Heeren Dochter van *Heukelum*, ende wan 4 Zoonen, als

Yſſelſteyn. *Woerden.* *Velzen.* *Heukelum.*

Van Mijnden. Heer *Amelis* genoemt van *Mynden*.

Yſſelſteyn. *Avennes.* Heer *Gijsbert van Yſſelſteyn*, *Ridder*, leefde Anno 1324. ende hadde te Wijve Vrouwe *Maria van Avennes* Baſtaart-dochter van Heer *Guye* Biſſchop van Uitrecht [b], ende wan Heer *Arent van Yſelſteyn*, *Ridder*, leefde Anno 1350. Hy liet na, als zommige zeggen, een Dochter Vrouwe *Guyotte van Yſelſteyn*, de welke andere zeggen dat zijn Suſter was [c], en hadde te man *Ian*, *Heere van Egmont*, die zy Yſſelſteyn ten Huwelijk brachte. *Egmont.*

Otto van Yſelſteyn hadde te Wijve d'Erf-dochter 's Heeren van Beverwaert Anno 1354. *Beverwaert.*

Herbaern van Yſelſteyn bezat de goederen van den Boſch in Goylant. Van dezen zijn nakomelingen, ſal op zijn plaatze gezeit werden.

Heer

a „ Hy hadde noch een broeder; genaemt *Diderik*. van dewelke die van het geſlaght van *Beveren* „ gecomen zijn. Volgens 't zeggen van *Simon van Leeuwen* in ſijn *Batavia Illuſtrata*.

b „ Heer *Gijsbrecht van Yſelſteyn* had *Barta*, en niet *Maria van Avennes*, als in't vorige Hooftſtuk „ is aangeweſen, tot een Vrouwe: maar deſe *Maria* was aan *Arent* zijn zoon getrouwt.

c „ Deſe Vrouwe *Guyotten van Yſelſteyn* was niet *Arents* ſuſter, maar zijn dochter, zoo dat niemant „ daar aan behoeve te twijffelen, daar van de zeekerheyt in de volgende brief te ſien is:

„ Wy *Willem* Grave van *Henegouwe*, *Hollant* &c. doen cont &c. Ende want *Jan van Egmonde* bi ons „ te Wive genomen heeft Joncvrouwen *Guyoten*, Heeren *Arnds* dochter van *Yſelſteyn* onzer Nichten, „ ſoe beloven wi hem, waer dat ſake dat Hair *Arent van Yſelſteyn* ſturve, zonder Sone te hebben van „ Vrouw *Marien* onſer Nichten ſinen Wive, dat wi Joncvrouwen *Guyoten*, ende hore Kinderen, die ſi „ hadde by *Janne van Egmonde* houden ſouden in den Huſe tot *Yſelſteyn*, ende in alle goede, datter toe- „ behoort, ende dat van ons roert in allen manieren alſoo onſe opene brieff hout voerſz. Behouden des „ dat men uten goede Vrouw *Marien* onſer Nichten andere Kinderen, die ſi bi Heeren *Arnd* hadde daer „ uyt goeden ſoude by ons ende bi anders den maghen al ſe redelicken ware. In oirconde &c. gegeven „ tot *Woudrihem* Sonnendaechs voor Pinxteren, in 't Jaer ons Heeren MCCCXXX.

Deſe Vrouwe *Guyoten* ſonder Kinderen komende te ſterven, is de Heerlijkheyt van *Yſelſteyn* aan den Huyze van *Egmont* gekomen.

Heer *Amelis van Aemstel* bezat de goederen van *Mijnden*, daar zijn nakomelingen af genoemt werden, tusschen Uitrecht ende Aemsteldam op de Vecht, ende wert te Leen gehouden van Hollant.[a] t'Zijnen tijde leefde Heer *Arent van Aemstel*, die Anno 1304. by Beusechum in de *Lekke* verdrank, met Heer *Jan van Renesse, &c.* Heer *Amelis* voorschreven leefde Anno 1300. ende wan,

Heer *Wouter van Mijnden*, Ridder, leefde Anno 1318. Hy hadde een Broeder, wiens Dochter te man hadde *Mourijn van der Does* by Leyden, den welken in een Hantvest van't Jaar 1326. wert genoemt Voogt van de kinderen van Heer *Wouter* zijns Oom Heeren *Amelis* Zone van Mijnden, hy wan, *Van der Does.*

Amelis Heere van Mijnden, was Anno 1348. Capiteyn van de Hollanders, in de strijt by *Emenes*, daar hem de Stichtse gevangen kregen, stierf Anno 1352. hadde te Wijve Jouff. *N. van der Mervede*, ende wan,[b] *Van der Merwede.*

Heer *Wouter van Mijnden*, Ridder, vermelt Anno 1363. 1387. ende op de Vriezen met *Hertog Aelbert* Anno 1396. leefde noch Anno 1424. zeer out: Hy kochte het huys met de goederen van Ruweel, ende hadde te Wijve Vrouwe *Iudith*, *Heeren Hubrechts Dochter van Kulenborg*, Ridder, ende wan, *Kulenburg.*

Amelis, Heere van *Mijnden* ende *Ruweel* Anno 1436. hadde getrout een Dochter Heere *Henricx van Kroonenburg*, welke Heerlijkheyt hy daar na kochte van zijns Wijfs Broeder: hy liet naar, *Kroonenburg.*

Amelis, Heere van *Mijnden*, *Kroonenburg*, *Ruweel*, *Engelen* ende *Vlyemen*. In zijnen tijde leefde *Ian van Aemstel van Mijnden*, die Anno 1466. troude Joff. *Alverade*, Heeren *Baertouts* Dochter van *Assendelft*. *Amelis* voorschreven nam aan te voeren de volle Wapenen van *Aemstel*, verlatende die van *Yselsteyn*, die een weinig anders zijn, meynende dat de verandering gekomen was, vermits de conspiratie van *Velzen*, daar nochtans Heer *Arent van Yselsteyn*, een van sijn voor-ouders, die verandering, (als een jonger zone) alzo voerde voor de conspiratie van *Velzen* Anno 1288. had te Wijve Jouff. *Ienne van Yselsteyn*. 1438. ende wan veel kinderen, als *Assendelft. Yselsteyn.*

Anthonis, Heere van *Kroonenburg*. *Kroonenburg.*

Amelis van Mijnden stierf Student.

Heer *Herbaen van Mijnden* Dom-kanonik t'Uitrecht, leefde Anno 1500.

Heer *Hubert van Mijnden*, Ridder ten Duytschen Huyze t'Uitrecht.

Jouff. *Lijsbeth van Mijnden* hadde te man *Egbert Haek van Rutenberg* in Over-Yssel Anno 1475. Zy stierf Anno 1506. *Haek van Rutenburg.*

Jouff. *N. N.* beyde Nonnen te Wijk.

Jouff. *Machtild* ende *Margriet van Mijnden*, beyde Nonnen te *S. Servaes* tot Uitrecht, ende gestorven Anno 1483.

Jouff. *N.* Nonne tot *Amsteldam*.

Jouff. *N.* Nonne van *S. Brigitten*-oorder te Soest.

Christoffel van Mijnden stierf Iongman te Brugge, in dienst der Vrouwe van Gruythuyzen.

Wouter van Mijnden, Heere van Ruweel, hadde te Wijve Iouff. *N. van Meerenburg* tot Uitrecht, en wan twee zoonen: *Cornelis* den outsten, Heere van Ruweel, stierf Anno 1548. ende hadde getrouwt Iouff. *Ioanne van Scherpenzeel*, uit de Veluwe, ende wan *Wouter van Mijnden*, Heere van Ruweel, 't welk hy verkochte, wert hernoemt *Cornelis* naar den Vader, doe dien stierf: hy hadde te Wijve Iouff. *Iozijne van Spaernwoude* by Haerlem, die stierf Weduwe Anno 1600. ende hadden gewonnen *Gerit van Mijnden*, die Iongman stierf: ende Iouff-vrouw *Ioanne van Aemstel-van-Mijnden*, die Anno 1582. trouwde *Frederik de Wael van Vronesteyn*, die Anno 1607. stierf, nalatende *Gerit van Vronesteyn*, die Anno 1608. trouwde zijn Nichte, Iouff-vrouw *Willemyn van Aemstel van-Mijnden*. *Herbaern van Mijnden Wouterss.* voornoemt jongste Zoon, hadde te Wijve Iouff-vrouw, *N. van Schroyesteyn* t'Uitrecht, ende wan daar by vier kinders, als, *Wouter van Aemstel-van-Mijnden*, die Anno 1612. tot Ysselsteyn, zonder kinders, in soberen staat overleden is, ende te wijve hadde gehadt, Iouff-vrouw *Antonia van Wijnssen*, overleden Anno 1603. *Philips van Aemstel*, Iouff-vrouw *Anna* ende Iouff-vrouw *Peternelle van Mijnden*, eertijts Nonne te Conincxvelt, ende overleden 1598. *Meerenburg. Scherpenzeel. Spaernwoude. De Wael van Vronesteyn. Schroyesteyn. Van Wijnssen.*

Anthonis

a Hier voren op folio 125 in't 16 Hooftstuk, in de brief van *Amelis van Mijnden* te zien.

b In een andere brief gegeven by Heer *Amelis van Mijnden*, Ridder, op Pinxter-avond des Jaers 1343. raeckende een Land-scheydinge tusschen *Goyland* ende *Loosdreght*, wert vermelt van een *Gijsbert van Mijnden*, welke den brief mede heeft bezegelt, en van Heer *Amelis* genoemt word, mijnen Oom, soo dat *Wouter* hier boven genoemt, noch een broeder *Gijsbert* genaemt, gehadt heeft.

Anthonis van Mijnden, Heere van Kroonenburg, Loenen ende Loendersloot, *Amelis* oufte Zoon, kochte Loendersloot van *Joos van Sweten*, hy hadde te Wijve Iouff-vrouw *Lijsbeth van Nievelt*, *Jacobs* Dochter, die Moeder was des Burggraven Dochter van Montfoort, ende hebben gewonnen, *Sweeten.* *Nievelt.*

Kroonenburg. *Amelis*, Heere van *Kroonenburg*, &c.

Heer *Wouter van Mijnden*, Land-commandeur ten Duytschen Heeren ordre t'Uitrecht, stierf Anno 1536.

Jacob van Mijnden, Heer van Loendersloot, van den welken hier na breeder zal volgen.

Iouff-vrouw *Oda van Mijnden* hadde te man *Ernest van Ysendoorn* in Gelderlandt. *Ysendoorn.*

Amelis van Mijnden, Heere van Kroonenburg ende Loenen, wierd Anno 1526. uit Uitrecht verdreven, uit partyschap: hy troude eerst Iouff-vrouw *Clementia van Matheneße*, daar na Iouff-vrouw *Elburg van der Boetzelaer*, des Heeren Dochter van Asperen. Hy wan by d'eerste Vrouwe, *Matheneße.* *Boetselaer.*

Anthonis zijnen navolger.

By de tweede.

Christoffel van Aemstel-van-Mijnden, Canonick te *S. Peters* t'Uitrecht, stierf Anno 1549.

Ian van Aemstel-van-Mijnden, sterf Anno 1587. zonder oir: hadde te wijve Iouff-vrou, *Maria Taets-van Amerongen*, die leefde noch in den Iare 1607. zeer out zijnde. *Taets van Amerongen.*

Anthonis van Aemstel-van-Mijnden, Heer van Kroonenburg, trouwde Iouffrouw *N.* Dochter van *Steven van Ruytenberg*, Heer van Cabbau, ende van Iouffrouw *N. van Lantskroon*, ende wan *Ruytenburg.* *Lantskroon.*

Anthonis zijnen naarvolger.

Iouffrouw *N. van Mijnden* hadde te man *Niclaes van Oestrum*, zonder kinders. *Van Oestrum.*

Meester, *Amelis van Mijnden*, Raat te Aernhem in de Cancelrije van Gelderlant, daar na in den Hoogen Raat in den Hage, alwaar hy stierf Anno 1593. out 62 Iaren: hadde eerst getrout Iouffrouw *N. N.* te Leuven in Brabant, ende wan daar by *Anthonis van Aemstel-van Mijnden*, Dom-canonik t'Uitrecht, die stierf Anno 1613. Daar na trouwde hy Iouffrouw *Maria van Scherpenzeel*, ende wan daar by Iouffrouw *Maria*, de welke overleden is Anno 1603. *Scherpenzeel.*

Amelis van Aemstel stierf in den Hage zonder kinders Anno 1597.

Anthonis van Aemstel-van-Mijnden, Heere van Kroonenborg ende Loenen, was Anno 1570. in de Staten van Hollant: ende hadde te Wijve *Iouffrouw N. van Ysendoorn*, uit Gelderlant, Dochter van *Ian van Ysendoorn*, ende van *Iouffrouw N. van Rossum*, ende wan, *Ysendoorn.* *Van Rossum.*

Amelis van Aemstel-van-Mijnden, stierf Iongman.

Iouffrouw *Martina van Aemstel*, stierf zonder oir, hadde te man *N. van Holswijler* uit Duytslant. *Holswijler.*

Iouffrouw, *Clementia van Aemstel*, vrouwe van Kroonenborg, hadde te man *Frans van Lienden*, Heere van Hemmen in Gelderlant, zy stierf Anno 1597. ende wan eenen zone *Anthonis*, &c. *Lienden.*

Iouffrouw, *Willemijn van Aemstel-van-Mijnden*, trouwde *Steven van Lienden*, Heere van Synderen, outste broeder van *Frans* voorschreven, ende wan veel kinders, onder ander Iouffrou *N. van Lienden*, die troude *N. van Heeckeren*, Capiteyn uit Gelderlant. Iouffrouw, *Anna van Lienden*, die Anno 1607. trouwde *Francesco de Aquila-van-Gamboa*, uit den lande van Biskayen. *Iouffrouw*, *Iozijne van Lienden*, ende meer andere. *Lienden.* *Hekeren.* *De Aquila.*

Iouffrouw, *Willemijn van Aemstel* de Ionge, die troude *Frederik van Nievelt van Geeresteyn*, ende wan kinders. *Nievelt van Geeresteyn.*

Iouffrouw, *N. van Aemstel*, troude *N. van Martenach* uit het Sticht van Keulen, ende wan *Ian*, ende *Iouffrouw Amelia van Martenach.* *Martenach.*

Iouffrouw, *N. van Aemstel*, trouwde haren Neve *Aelbert van Ysendoorn.* *Ysendoorn.*

Iouffrouw, *N. van Aemstel-van-Mijnden*, hadde te man *Otto van der Pol* te Wamel in Gelderlant, ende wan kinders. *Van der Pol.*

Anthonis van Lienden, Heere van Kroonenborg, zone van *Frans*, ende van Iouffrouw, *Clementia* voorschreven, hy wert Anno 1618. beschreven onder de H. M. Heeren Staten van Hollant, met de Heeren van *Raephorst*, van *Sweten* ende *Raaphorst*, *Sweten*,

van

Bouckhorst. van der *Bouckhorst*. Hy heeft getrouwt *Iouffrouw N. van Steprode* te Doddendaal by Niemmegen, Anno 1611. Steprode.

Iacob van Aemstel-van-Mijnden, Heere van Loenderfloot, jongste Zone van *Anthonis*, Heere van Kroonenborg, ende van *Iouffrouw Lijsbeth van Nievelt*, was Capiteyn op 't Slot te Leeuwaerden in Vrieslant Anno 1523. hadde te Wijve Iouffrou *Ioanne van Nyenrode*, Weduwe *Vrederijcx van Drakenborg*, zy stierf Anno 1542. ende wan, Nievelt. Nyenrode. Drakenborg.

Iacob van Aemstel-van-Mijnden, Heer van Loenderfloot, hadde te wijve Iouffrouw *Philippote Wter Eng*, die stierf zeer out van Iaren Anno 1616. Hy hadde een Broeder *Anthonis*, Dom-canonick t' Uitrecht, die stierf in den Iare 1566, Uit der Eng.

Ioos van Amstel-van-Mijnden, Heere van Loenderfloot, ter Aa ende Oncoop, geboren naar de doot van *Ioos* zijnen Vader voornoemt. Hy stierf Anno 1615. hadde te wijve Iouffrouw *Willemijn*, Erf-dochter van *Sweer van Voorst van Dorenburg*, ende van *Iouffrouw Iozyne van Gent*, ende heeft gewonnen, Voorst van Dorenburg. Van Gent.

Iacob zijnen naarvolger, ende

Sweer van Aemstel-van-Mijnden, die met zijnen Broeder schijnt alleen over te zijn van mansoir, van dit zeer out geslachte.

Iouffrouw *Jozyne van Aemstel-van-Mijnden*, trouwde Anno 1598. *Niclaes van Bronkhorst*, Heere van de Stadt, die Anno 1606. stierf, ende wan 2. kinders. Bronkhorst.

Iouffrouw *Willemijn van Aemstel-van-Mijnden*, heeft te man *Geerit de Waal van Vronesteyn*. De Waal van Vronesteyn.

Iouffrouw *Jenne van Mijnden*, &c.

Jacob van Aemstel-van-Mijnden, Heere van Loenderfloot, troude Anno 1615. Iouffrouw *Maria*, Erf-dochter van *Geerit van Sparenwoude*, te Vyanen, en wan Sparenwoude.

Joost van Aemstel-van-Mijnden, Heer van Loenderfloot, Onkoop, en ter Aa, die trouwt Vrouwe *Odilia van Wassenaar van Warmont*, dochter van Heer *Jacob*, en Vrouwe *Philippa van Matheneffe*; hadden gewonnen 1. Iouffrouw *Maria Johanna*, Erf-dochter en Vrouwe van Loenderfloot, die troude Heer *Pieter Reyndert van Stepraat*, Vryheer van Doddendaal, Dustervoorde. 2. Iuffrouw *Jaqueline*, jonk gestorven. 3 Iuffrouw *Iosina van Aemstel-van-Mijnden*. Wassenaer van Warmont. Stepraat.

Gerrit van Aemstel-van-Mijnden, volgt.

Iuffrouw *Philippa van Aemstel-van-Mijnden*, trout Heer *Barent*, *Heer van en tot Rijsenburg*, zoon van Heer Iustus en Vrouwe Geertruyt van Renesse van Moermont, volgens Huwelijkze voorwaarden van dato den 26. Augusti 1638. en hadden gewonnen Ionkheeren *Willem*, *Iacob*, en *Ioost van Rijsenburg*, alle ongetrouwt gestorven. Heer *Iacob* voorsz. op den 22 February 1681. zijnde de laatste mansoir van die Familie met sijn Wapens begraven; daar benevens een dochter Iuffrouw *Geertruyt van Rijsenburg*, Erf-dochter en Vrouwe van Rysenburg, trout Heer *Kornelis François van Heemskerk van Bekesteyn*, Vryheer van Incourt en Longueville, Heer van *Persyn*, volgens Huwelijkze voorwaarden van den 21 April 1672. Rijsenburg. Heemskerk van Bekesteyn.

Iuffrouw *Kunegunda van Aemstel-van-Mijnden*, trouwt Heer *Elbert van Voorst*, Heer van Schoenderbeek, zoon van Heer *Reynder* en Vrouwe *N. van Ysendoorn*; en wan Ionkheer *Elbert Sweer Reydert van Voorst*, Heer van Schoenderbeeck, die trout Iuffrouw *Machtelt Adriana de Baar*, Erf-dochter van Heer *Wilhelm* en Vrouwe *Anna Juliana de Renesse*. Voorst. Baar. Renesse.

Iuffrouw *Maria van Aemstel-van-Mijnden*, dewelke ongetrout is komen te overlijden.

Gerrit van Aemstel-van-Mijnden, Heer van Dorenburg, Zuylenburg, &c. trout Vrouw *Anna van Brakel*, dochter van Heer Assuerus en Vrouw Anna Mom; en wan Brakel.

Jacob van Aemstel-van-Mijnden, Heer van Zuylenburg.

Iuffrouw *Kornelia van Aemstel-van-Mijnden*.

Bronkhorst. * Ik bevinde noch dat geleeft hebben Heer *Wouter van Aemstel*, die ontrent den Iare 1270. te Wijve hadde een dochter van Heer *Willem van Bronkhorst* in Gelderlant.

Noch word bevonden dat in den Iare 1370. een *Willem van Mijnden* Bailliuw van Goyland is geweest.

Noch Broeder *Thomas* ende *Dirk van Mijnden*, Cathuser-Monnicken, Anno 1444.

Noch

Nievelt, Noch Iouffrouw *Maria van Amstel-van Mijnden*, gehouwt met *Jacob van der Molen*, 1580. zijn Moeder was Iouffrouw, *Oda van Nievelt*, zonder kinders. *Van der Molen.*

Lichtenberg. Noch *Willem van Aemstel-van-Mijnden*, tot Uitrecht overleden Anno 1597. hadde te Wijve Iouffrouw *Wendelmont van Lichtenberg*.

Benschop. Uit den Huyze van *Aemstel* zyn over lange Iaren gesproten door jonger Sonen, de Geslachten van *Benschop*, van *Snellenberg*, van *Sasse* ende *Loenen*, *&c.* *Snellenberg. Sasse. Loenen.*

Men siet ook in een oude Scheepen-brief van Amsterdam, dat een *Dirk Jacobsz. van Aemstel*, in den Iaere 1418, aldaer Scheepen is geweest.

Ploos. De *Ploose van Aemstel* zyn mede uyt het geslaghte van *Aemstel*, gelyk uyt deze volgende Brief en acte van Vidimus, te zien is:

„FREDERICK HENRICK by „der gratie Godes Prince van Orange, „Grave van Nassou, Catzenelleboge, Vian-„den, Dietz, Lingen, Meurs, Bueren, „Leerdam &c. Erfmaerschalck van Hol-„landt &c. Gouverneur van Gelderlandt, „Hollandt, Zeelandt, Westvrieslandt, „Zutphen, Utrecht, ende Overyssel &c. „Capiteyn Generael ende Admirael der Ver-„eenichde Nederlanden &c. Allen den ge-„nen, die desen jegenwoordigen sullen sien „ofte hooren lesen Salut. Doen te weten, „Dat wy gesien ende geexamineert hebben-„de sekere Remonstrantie aen ons overgege-„ven door den Heer *Adriaan Ploos van Amstel, Heere van Oudegein, Thienhoven, 't Geyn, &c.* „met de bewysen ende verificatien daer by „gevoeght, mitsgaders het bericht ende re-„scriptie by den Houtvester des Landts van „Utrecht daer op gedaen, naer rype deli-„beratie verklaert hebben, gelyck wy op „voorgaende advys van gepractiseerde „Rechtsgeleerden verklaren mits dezen, dat „hy Heere Remonstrant is ende moet gehou-„den worden voor een Edelman ende van „Adelicke afkomste, gesprooten van ende „uyt den huyse van *Amstel van Mynden*, ende „in de zelve qualiteyt tot de exercitie van de „Jacht ofte wiltbane, mitsgaders andere A-„delicke diensten ende exercitien gerechtigt „ende gequalificeert, Verbiedende den „Houtvester voornoemt ende allen anderen, „die het aengaen mochte, gemelten Heere „Remonstrant, ende den synen hier in eenig „beletsel ofte verhinderinge te doen of te la-„ten geschieden. Aldus gedaen in 's Graven-„hage den 6. Jun. 1634. Onder stont: Ter „Ordonnantie van syn Excellentie.

C. HUYGENS.

„FRedrik Hendrik *by der Gratie Godes, Prince van Orange, Grave van Nassauw, &c.* „Stadhonder, die presiderende ende Raden „'s Hoofts van Utrecht, Doen te weten alle „luyden dat op huyden date deses ons by „*Jor: Wilhelm Ploos van Amstel* onsen mede „Broeder in Rade verthoont ende geexhi-„beert is seecker Acte Declaratoir van sijn „Hoogheyt den *Heere Prince van Orange* ende „by gemelte sijn *Hoogheyt* onderteykent, heb-„bende besyden opgedruckt desselfs sijns „*Hoogheyts* Cachet in Rode wasse, onder een „papieren ruite, waer by meergemelte sijn „*Hoogheyt* doet te weten, dat hy gesien en ge-„examineert hebbende sekere Remonstran-„tie sijn *Hoogheyt* overgegeven door den *Heer Adriaen Ploos* Ridder Heere van Oudegheyn, „Tienhoven, T'Geyn &c. met de bewijsen „ende Verificatien daer by gevoeght, mits-„gaders het bericht ende rescriptie by den „Houtfester des Lants van Utrecht daer op „gedaen, verclaert op voorgaende advis van „gepractiseerde Rechtsgeleerden dat den „Remonstrant is en moet gehouden worden „voor een Edelman en den van Adelycke „afcompste gesproten van ende uyt den Huy-„se van *Amstel van Mynden*, Ende dat den sel-„ver in dier qualiteyt gerechtight is, tot de „exercitie van de Jaght en wiltbane, mitsga-„ders andere Adelijke diensten ende exerci-„tien, als blijkt by dese bovenstaende Acte „Declaratoir, luydende als boven van woor-„de tot woorden &c. Van welke voorsz. „Acte Declaratoir wesende gansch ende „gaeff, ongecancelleert ende ongeraseert, „Den voorn: *Jor: Wilhelm Ploos van Amstel* „aen ons versogt heeft onse brieven van Vi-„dimus, die wy sijn Ed. gegonst hebben en-„de gunnen by desen. Des Toirconde heb-„ben wy 't segel van Justitie van de voorsz. „Hove hier onder aen doen hangen, op den „30 January 1641.

H: SPECHT.

„FRedrik Henrick *by der Gratie Godts, Prince van Orange, Grave van Nassauw, &c.* „Stadhouder, die presiderende ende Raden „'s Hoofts van Utrecht, Doen te weten al-„len luyden, Dat op huyden date deses ons „by *Jor: Willem Ploos van Amstel* onsen mede „Broeder in Rade verthoont ende geexhi-„beert, is sekere Remonstrantie by de Hee-„re *Adriaen Ploos van Amstel* Heere van Oude-„geyn, Lievendael, Tienhoven, T'Geyn, &c. „sijne *Furstelijke Doorluchtigheyt den Heere Prince van Orange* overgelevert, Daer by den „selven Heere van Thienhoven versoeckt, „Dat sijne *Furstelijke Doorluchtigheyt*, de Stuc-„ken, Munimenten ende Verificatien by de „voorschreven Remonstrantie gevoeght, „gelieve te examineren, ende naer examina-„tie vervolgens te verklaren, dat hy Remon-„strant, gecomen ende gesproten is uyt den „stamme van *Amstel*, ende mitsdien hem „Remonstrant te willen achten, houden en-„de erkennen voor een *Edelman*, ende laten „genieten de Imminiteyten, Vryheden, en-„de andere Præeminentien ende Prerogati-„ven, als den *Edelen* naer rechten ende Co-„stume van den Lande genietende zijn. „Staende achter de Remonstrantie seeker „Advis gegeven ende onderteykent by *Jor: Niclaes vander Boeckhorst ende Wemenum*, „*Jor: Niclaes vander Duyn*, Heere van Rijs-„wijk, ende *Jor: Arent van Dorp*, Heere van „Dorp, *Mr. Knapen van den Landen van Hol-*

,, *landt ende West-Vrieslandt*, Daer by deselve ,, gesien hebbende de boven gementioneerde ,, Remonstrantie, ende de Acten ende Mu- ,, nimenten daer in geroert haer by sijn Fur- ,, stel: Doorlught: den Heere *Prince van Oran-* ,, *ge* ter handen gestelt, om haer oordeel daer ,, over te geven; oordelen dat den voornoem- ,, den Remonstrant ende de Familie ofte den ,, geslaghten *van Ploos* gecomen ende gespro- ,, ten is uyt den Stamme *van Amstel van Mijn-* ,, *den*, als blijckt by de voorsz. Remonstran- ,, tie, ende daer achter aen staende Advis, ,, beyde hier na van woorde te woorde gein- ,, sereert, *Aen sijne Furstelijke Doorl: den Heere* ,, *Prince van Orangen*, Gouverneur, Stadt- ,, houder ende Opperste Houtfester van de ,, Lande van Hollandt, Remonstreert met ,, behoorlick respect te kennen gevende Heer ,, *Adriaen Ploos van Amstel*, Heere van Oude- ,, geyn, Lievendael, Thienhoven,'t Geyn,&c. ,, Hoe dat over veel hondert jaren binnen de ,, Provintie ende Graefschappen van Hol- ,, landt in grooten aensien geleeft ende geflo- ,, reert heeft gehadt het voortreffelick ende ,, Adelicke geslaghte van *Aemstel*, anders, ,, ende naderhandt genaempt van *Amstel van* ,, *Mijnden*, het welke ontrent den Jare van ,, 1294. door sekere daet, cooperatie, ofte ,, adhesie by eenen *Heer van Aemstel* aen som- ,, mige van sijner maeghtale gepresteert in ,, groote ongelegentheyt geraeckt is, sulx dat ,, die van de voor gemelte Familie tot in den ,, negende grade vervolght geweest zijn; ,, Veele van dien buytens Landts in Balling- ,, schap vertrocken, veele met veranderinge ,, van haere namen binnens Lants hebben ,, moeten latiteren, gelijck 't selvige uyt de ,, gelooftweerdige Historien ende Historie- ,, schrijvers meer dan kennelijk is, welcke ,, voorsz. Geslaghte by Hartoge *Philips Hartoge* ,, *van Bourgondien*, &c. *Grave van Hollandt*, &c. ,, weder gerestitueert is geworden, vermo- ,, gens de Acte daer van zijnde, gegeven bin- ,, nen *Atrecht op den vij. Mey* 1446. Ende al- ,, soo hy Remonstrant uyt den selven Hol- ,, lantsche Adelicke stamme gesprooten, ge- ,, lyck onder andere blykt uyt de verscheyde- ,, ne verklaringen van die van de voorseyde ,, geslachte selfs, geraden gevonden heeft daer ,, over te versoeken de Declaratie van den ,, genigen die in Hollandt de kennisse en de ,, Judicature daer van is competerende, om ,, hem ende sijne posteriteyt in tijden ende ,, wijlen by alliancien van Houwelick, fun- ,, ctien van Digniteyten ende Adelicke Char- ,, ges ende anderfins te mogen dienen na be- ,, hooren, Soo addresseert hy Remonstrant ,, sich tot uwe *F: Doorl*: met gedienstelijk ver- ,, soeck dat derselve goeder geliefte sy de by- ,, gevoegde stucken, munimenten ende veri- ,, ficatien dienende tot bewys van sijns Re- ,, monstrants qualificatie voorsz., volgende ,, sodanigen voet ende order als U *Furstel*: ,, *Doorl*: gewoon is in gelycke saken te obser- ,, veren, te examineren, ende naer exami- ,, natie vervolgens te verklaren dat hy Re- ,, monstrant gekomen ende gesprooten is uyt ,, gemelten stamme van *Aemstel*, ende mits ,, dien hem Remonstrant te willen achter ,, houden ende erkennen voor een *Edelman*, ,, ende over sulx laten genieten de Immuni- ,, teyten, Vryheden ende andere preminen- ,, tien ende prerogativen als de Edelen naer ,, rechten ende Costuymen van de Lande ge- ,, nietende sijn; lastende allen ende eenen ,, ider hem daer voor te kennen ende te re- ,, specteeren, ende de voorseyde Vryheden, ,, Preëminentien ende Prerogativen te laten ,, genieten, sonder daer inne te doen ofte la- ,, ten geschieden eenig beletsel ofte verhinde- ,, ringe. Dit doende, &c. Gesien by ons on- ,, dergeschreven Mr. Knapen van de Landen ,, van Hollandt ende Westvriesland, die hier ,, bovenstaende Remonstrantie ende d'Acten ,, ende Menumenten daer in geroert, ons by ,, zijne Vorstelycke Doorluchtigheyt den ,, *Prins van Orange*, ter hand gestelt, om onse ,, oordeel daer over te geven. Gesien mede ,, ende onder andere rypelyck by ons geexa- ,, mineert de verklaringe van Jonckheer *An-* ,, *tonis van Amstel van Meynden*, in sijn leven ,, Heere van Croonenburgh ende Meynden, ,, ende van Jonckheer *Jacob van Amstel van* ,, *Mijnden*, Heere van Loender sloot, Out- ,, coop, ter Aa, ende mitsgaders van Jonck- ,, heer *Jasper van Linden*, Heere van Mynden, ,, ende van Joncker *Antonis van Linden*, Heer ,, van Sinderen, ende Vrouwe *Anna van Lin-* ,, *den*, Weduwe Vrouwe Wylen den Heere ,, *Henderyckus Aquila*, welkers Moeder was ,, *Joffrou Antonia van Amstel van Mijnden*, ,, Dochter van de voorschreven Joncker *An-* ,, *tonis*, oordeelen soo daer uyt als uyt de ver- ,, klaringen van verscheyde *Edelen* gesien, part ,, ende deel in de Regeeringe des Landts van ,, Utrecht hebbende ende uyt meer andere ,, beschcyden en Verivicatien daer by ghe- ,, voeght, dat den Remonstrant in de Fa- ,, milie ofte geslaghte *van Ploos* gekomen ende ,, gesprooten is, uyt den Stamme van *Amstel* ,, *van Mynden*. Gedaen in 's Gravenhage op ,, den twintichsten dagh in Maert, in 't Jaer ,, ons Heeren een duysent ses hondert ses en ,, dertig, ende was onderteekent, *Nicolaes* ,, *vander Bouchorst*, *N. vander Duyn*, *A. van* ,, *Dorp*. Van welke Remonstrantie ende ad- ,, vis daer achter staende, wesende gansch en- ,, de gave ongecancelleert ende ongeraseert ,, den voorn: Jor: *Willem Ploos van Amstel* aen ,, ons versoght heeft onse brieven van Vidi- ,, mus, die wy sijn Ed: gegonst hebben ende ,, gunnen by desen, des toirconde hebben wy ,, 't segel van Justitie van de voorsz Hove hier ,, onder aen doen hangen, op den 30 January ,, 1641.

H. SPECHT.

Nader bericht wegens het Geslacht Register van de Heeren van Amstel.

Het Geslaght-register van de Heeren van Amstel, *volgens de stellinge van* W.v.Gouthoven, *gestelt hebbende, hebbe goed gedagt, het ge-extraheerde en gecolligeerde, uyt verscheyden meest Origineele ofte Authentique Charteren, van de Heer* A. v. Buchelius, *by hem selve gesien; ook door sijn eygen hand geschreven, om de rechte Geslacht-rekeninge van het Adelyke Amstels Huys te doen, by hem in Februario* 1625. *volbragt, te vertoonen.*

BE-

Deſe 3 Tafelen moeten gebonden worden, in 't 2de Boek, tuſſchen fol. 134. en 135.

Geſlagt-Regiſter der Heeren

WOLFGERUS.
Scultetus van Ameſtelle word aangetekend Ao. 1105. in de boeken van Biſſchop Burchard, van den twiſt tuſſchen de Kerken van Slydrecht en Houweninge.

Wilfgerus van Aemſtelle Ao. 1126. in de boeken van Godebald Biſſchop. T 2. van de Moeren gelegen omtrend Amerongen &c.

Wulgarus van Ameſtelle in de boeken van den ſelven Biſſchop, vervattende de gifte van de Thieſelines Kerke in Holland. Ao. 1126.

ENGELBRECHT.
Egbertus van Ameſtelle in de boeken van Biſſchop Andreas Ao. 1131, en in de Bulle van Keiſer Coenradus Ao. 1145. van gelyken in de boeken van de Biſſchop Godefrid van Ao. 1172. bedienende Biſſchop; ook zyn daer brieven in welke de Keiſer Fredericus den twiſt tuſſchen het Capittel van S: Maria en Egbertus van Ameſtelle bylegd, van Ao. 1160.

Godofridus van Ameſtelle, dienaar van den Biſſchop Andreas Ao 1131.

Lubbertus van Ameſtelle, in de boeken van het Capittel van St Pieter, alwaar ſy hare tienden geven in Wolfarsdyk aan Bodinus en Balduin van Schinga gebroeders Ao. 1147.

Helias van Ameſtelle zoon van Egbertus, in de boeken van Keiſer Fredericus *de noda aperienda* Ao. 1165 en Ao. 1176 en andere.

Henricus van Ameſtelle, zoon van Egbertus, dienaer van de Biſſchop Godefrides. Ao. 1172.

Giſelbertus van Ameſtelle, in de bulle van Biſſchop Godefrid van de tienden in Driel. Ao. 1178. getekend. In de boeken Godebold Prieſter van S: Jan, van de goederen van het ſelve Collegie, word hy een *onderbedienende* genoemd. Ao. 1176.

Egbertu

Egidius d
in de Bull
hoven, er
de tienden
word hy
der van G

Willemus
gewig n
.225 de
der van G
van Egbe
tus, maar

't Segel v
Wasner

...n Aemſtel, ge-extraheert en gecolli-

emſtelle, Ao. 1203.

n, Soldaat Ao. 1235.
tienden van Curten-
32. In de brieven van
ten, van het Jaar 1227
t Egbertus, de Broe-
us.

neſtelle, van welken
e Bulle van het jaar
t Gouthoven de Va-
, Biſſchop, de Broeder
en Soon van Giſelber-
kt my niet.

eodoric, en Barta van
ſvrouw Ao. 1226.

Ao. 1200, 1206.
Giſelbertus Vader, en Giſelbertus de Soon, beyde anno 1238.

Ao. 1232. Heer Giſelbertus van Amſtel, Soldaat en Ao. 1240. Giſbertus van Amſtel de jonge, Soldaat, bediende van Biſſchop Otto van Gelder, Ao. 1214: ook word van hem geſprooken onder de Leenmannen van den Biſſchop Ao. 1225: en in het ſelve jaar heeft Biſſchop Otto aan Giſelbertus van Amſtelle gegeven den Ban van Muden, Weſop, en Diemen, met de Tollen en Viſſcherye voor altyd, voor 30 pont jarelijks, en ik weet niet of omtrent deſelve tyden deſelve Giſelbertus quydſcheld aan de Kerk van Altines, het recht hem toekomende in Naerdinxland. In het regiſter van de Bullen van Verhovius, worden genoemt de quytſcheldingen van Giſelbertus van Amſtelle Huysvrouw, en in de boeken na hare dood van de goederen in Neerdinxland van het jaar 1240.

Otto, Zoon van Egbertus van Aemſtelle, Soldaat, Ao. 1268.

Badelocha Ao. 1230. deſe is de Huisvrouw van Wilhelm de eerſte van die naam Heer van Egmond, en geweeſt de dochter van Egbertus, gelyk ſy ſchryven.

Wilhelmus van Mynden Zoon van Ægidius Ao. 1235.

Egbertus van Aemſtelle Ao. 1235.

Goſuinus Prooſt van S: Jan Ao. 1225 en daer na Biſſchop Ao. 1249 Biſſchop geworden zynde, is hy twe jaar daar na afgeſet.

Gerardus van Aemſtelle Soldaat, in de boeken van de Heer de Goy van Ao. 1252.

Ook heeft omtrend deſe tijden uit het ſelfde geſlacht, gelijk het ſchijnd, geleeft Egbertus van Buſco Soldaat, Ao. 1252. in de boeken van Giſelbertus de Goy.

Giſelbertus de Amſtelle de jonge, Ao. 1239. heeft terwijl ſijn Vader noch leefde zijn zegel gehangen aan de brieven, in welke Biſſchop Willebrand geeft aan het Klooſter van Servatianus de Kerke in Wercunden; om de rand van welk Zegel ſtaan deſe letteren:
GISELB'TI MINORIS DE AMSTELLE A
Ao. 1268. was een Soldaat.
Hy heeft vele twiſten en oorlogen gehad met de Biſſchoppen van Utrecht, en Floris Grave van Holland, maar echter weinig tot ſijn voordeel met ſijn magtigſte geworſteld, gelijk meer als uyt een Brief blijkt; maar eindelik in het Jaer 1296. deelgenoot van de ſamenſweringe van Velſen wegens Graef Floris, is hy met de ſijne gedwongen te vluchten, by na van alle ſijne goederen beroofd zijnde, en dus is hy gekomen tot over het Jaer 1300.
Wilhelmus van Aemſtelle, Prooſt van S. Jan den Doper Tr. ſegeld. Ao. 1290. voor Gerrit van Weſemale Ridder, Heer van Bergen op Zoom, word noch gevonden in brieven van Ao. 1270, 1288. en andere meer.
Hy noemt ſijne Heerlikheyt van Benſchope,
Arnoldus van Ameſtelle de broeder van Giſelbertus, Soldaat, Ao. 1268. van gelijke 1288. van hem komen die van Yſelſteyn; zegelen als volgt. B

Otto Soon van de Heer Giſelbert van Amſtelle, Soldaet Ao. 1261, de broeder van Giſelbert, Wilhelmus en Arnoldus.
Arnout van Veriſchop leefde noch Ao. 1300. ende worden ſijne goederen met die van Heer Giſbert van Amſtelle by Graef Jan van Henegou gegeven. Heer Geidoni van Hollant. Ick vinde nog Anno 1304. Arent van Amſtelle, met Heer Jan van Reneſſe in de Leck verdroncken den 16 September.
NB. *Deſe voerde 't wapen van Egbertus van Aemſtelle.*
Anrelimus de Mynden, Schildknaap, ſegelde Ao. 1290. met het wapen dat die van Mynden tot het Jaer 1450. ofte daer ontrent gevoert hebben. C

Hermannus van Ameſtelle, Canunnik van St: Jan binnen Uitrecht, word aangetekend in het Jaar 1283. Ao. 1292.

Hier van ſijn die van Buſco voortgekomen, waar van na deſe tijden de Erfdochter met die van de Yſelſteins is getrout, die de goederen van den Buſſche heeft aangebracht, die nu, van de Duyvenvoorders worden beſeeten. D

geert uyt verſcheyde, meeſt

A

Johan van Amſtel Knape, Soon van Heer Gysbert van Amſtel, Ridder, leefde Ao. 1321, in den geſtighten van Utrecht, en zegelden met het ſegel van Aemſtel ſonder eenige veranderinge.

Eliſabeth van Amſtelle, Nonne in het Klooſter, gemenelyk genoemt de Witte Vrouwen, aan welke haar Vader Giſelbertus heeft gegeven ſijne tienden in Bodengraven in het Jaar 1289.

Johan van Amſtel, Soon van Jan leefde in 't
Jaer 1321. met ſijn Vader.

Ik vinde Ao. 1305. Johannes van Aemſtel,
van de broeders van S. Catharyn.

B

Giſelbertus Heer van Iſſelſteyn, word gevonden in de boeken van den Biſſchop Siricius van het Jaar 1294. ſegelde Ao. 1313. met een groot ſegel te paard, als in myn memorien uytgemaekt ſtaet, leefde noch Ao. 1318. wanneer hy het Capittel van Oudemunſter verkoopt den Wuluens Camp, waer genomineert ſtaen ſijne vyf Sonen in de volgende linie geſtelt. Verbint Ao. 1321. ſijn huys aen den Grave van Hollant.

Ao. 1322. ſterft Vrouw Barta, Huysvrouw van de Heer Giſelbertus van Yſſelſtein, een Heer uyt het geſlacht van Arckel

Arnont van Benſchop, Soon van Heer Arnout van Amſtelle.

Heer Aernout van Yſſelſteyn, Ridder, z
met ſijn Vader de Heere van Yſſelſteyn den
van de watergang in Achterſloot Ao. 1313. z
Ao. 1350. als Heer van Yſſelſtein
In het Jaer 1359. heeft Arnoldus van Yſſel
Baron, geſticht ſes Capellaenſchappen in
ſtein, ſijn Huisvrouw was Maria, dochte
Biſſchop Guido 1331 *lib.* E 51.

Heer Jan, Coſter van St. Marien t'Utrecht, ze
met een langwerp zegelke, daer onder ſijn
ende Moeders Wapenen uytgedrukt ſtaen. Ao.
Heer Willem Canonik in den Dom t'Utrecht
gelde als ſijn Broeder Ao. 1318.

Otto van Yſſelſtein en de Jongf. Berte ſijn
vrouw, weduwe van Gysbert van Ruweel,
ter Grauwerts D. . . . . Ao. 1330.
hy ſchynt mede aen de Erfdochter van B
weert gehuyt, geweeſt te zijn.
Herbaren leefde Ao. 1318. ende trouden aen
dochter van den Buſſche in Goylant. 1330.

C

Wouter van Mynden leefde Ao. 1318. hy was Ao. 1326. doot, ende als doen gaf Willem Grave van Henegouwe en Holland, Dirck vander Does tot Voogde over de kinderen. Wouter voorſz. ſijn Ooms, hadde te Wyve Ao. 1319. Jongf: Geertruyt van Ruweel, Heer Gysbrechts Dochter, daer Moeder af was Peter Grauwerts dochter, Vrouw Berta, wert genaemt - - - Ao. 1318.

J. N. Mynden, getrout met Mouryn van der Does in Hollant.

Heer Amelis van Mynden, ſterft Ao. 1352.
Ao. 1338. in ſeker Charter Knape genaemt,
Ao. 1348. Hooft zijnde van de Hollandere
Emeneſſe by de Utrechtſe gevangen, ſijn
vrouw was een Dochter van de Merwe, a
Quartieren uytwijſen, ende *Gouthoven* in ſij
ſlacht-regiſteren ſtelt.

Ao. 1348. Verleit Biſſchop Jan met huys en
van Ruweel, Heer Gijsbert van Ruweel,
Heer Amelis van Mijnden Ridderen t'ſame
hand, mit dat Heer Gijsbert dat ſal gebruyke
leven gedurende, na ſijn doot, ſoo hy geen
deren nalaten ſoude, het komen op Heer A
rechte erven.

D

Goſuinus de Broeder Egidius van den Boſch, leefde Ao. 1331. daer zyn des niet tegenſtaende noch ſtucken van de gifte, door welke in het Jaar 1318 Guido Hannonius, Biſſchop van Uitrecht, geeft aen ſijn dochter Maria de huysvrouw van Arent van Yſſelſtein, alle de goederen die Egbert van Buſco en ſijne Voorouders plegen te beſitten, onder die voorwaarde, dat, ſo ſy ſonder kinderen quame te ſterven, in deſelve ſoude volgen haer Suſter Alyt, huysvrouwe van Otto de Soon van Otto van Aſperen.

rgineele, ofte Authentyque

Een Dochter ofte Suster van Jan van Amstel, is gehuyt met een Isselt, waer van de nakomeren den naem van Amstel hebben aengenomen.

Henrick van Ysselsteyn.

Guyota Erfdochter en Vrou van Ysselstein was Anno 1364. gehuyt met Johan Heer van Egmont, ende zegelden met haren voorsz. Man eenen brief van den Watergang Snodel Hoeck, ter profijte van de Cappittel van oude Munster.

Catharina van Ysselstein Vrou van Goor, leefde Ao 1350.

Hr. Gijsbert van Ysselstein Ottensz. Ridder à 1410.
Agnes ende Alijn Ottensz. Dochters.

Johanna Ottens Dochter van Ysselstein, Vrouw van Beverweert, leefde noch met haer Vader Ao. 1354. leyt binnen Utrecht in St. Jans begraven, alwaer haer vier wapenen hebben gestaen, nu ten deelen gebroken, alsse Ysselsteyn met Arkel, Beverweert, de Zulens, in 't Azur met Lichtenberg
Gysbert van Ysselstein.
Johan van Ysselstein, 1412.

Gysbert van Ysselstein van den Bosch, trouwde de Dochter van Heer Gerrit van Heemsteden by Haerlem, hy was Ao. 1351. Ridder, en segelde in 't groen, was aldus, noemende tot getuygen sijne Oomen, Heer Arent van Ysselstein, Heer Otto van Ysselstein, Ridderen, Willem van Ysselstein, Scolaster ten Doeme t'Utrecht.

Heer Wouter van Mynden van Ruweel, Ridder, leefde met Vrou Jutta van Culenburg, sijne Huysvrouw Anno 1381. noch 1417. vide lib. D. fol: 135. Item fol: 59. waer verhaelt worden alle goeden die Wouter van Mynden te leen hielt van den Bisschop, met ten goede van Ruweel. Verhaelt hoe dat huys aen den Bisschop was vervallen, door wandienste, ten tyde van Woudenbergh worden belegert Ao. 1352. ende dat Wouter het sedert tegens den Bisschop weder hadde gekogt siet fol: 35. Ao. 1357. Leefde noch Ao. 1362. Knape, als blykt by den Brief van de Munte.
Ik vinde Willem van Mynden Schepen binnen de Stadt Utrecht Ao. 1384, 86, 90, 92, 94, 96, 98. 1400, 1402, 1404, 1406.
Is Heer Wouters Broeder, sijn Huysvrouw was Gunter.
Ao. 1439. leefde Juffr. Beatrix van Mynden, Willems Wijf van Nievelt, ende Willem van Mynden 2de Dochter.

Heer Wouter van Mynden, Man des Graven van Holland in 't gestichte, was Ao. 1398. Ridder, met denselve Grave op de reyse van Oost-Vriesland, hy quartierden hier na Mynden met Ruweel.

Egbert van Amstel, leefde Ao. 1355.
Egbertus Fil: Egberti de Aemstel Ao. 1334.

Gerrit van Aemstel.

E

1396. Gysbert van Ysselsteyn, Gysbertsz. ontfangen al sulcke goeden als Gysbert, Heer van Ottensz., sijn Vader van de Graeffelijkheyt te houden plagh. Ende is hem ten eygen gegeven 8 mergens lants, tot Odijk, nocht 13 mergen lants, tot Vleuten en Harmelen, noch 4 mergen in de gerechte van Wijk, noch 2 viertelen Veenen, in Oost Veen. In 't Rigister van de Amstelse leenen. Hy was Ao. 1410. onmundig, ende versoght Heer Gysbert van Ysselsteyn sijn Oom ende Vooght, doen uytstel van versoeck op St. Martens dagh, in 't Regifter als boven.

F

Heer Harpert van Ysselstein, Heer van den Bosch, trouwde met een Juffr. van Haemsteden, uyt Zeeland, Ao. 1396. Knaep. Brack sijn Zegel in 't Wapen met een St. Jacob Schelp Ao. 1405.
Ao. 1430. bekent Heer Herbert van Ysselstein, Ridder, het goet t'hem Bossche tot Maersen toe te komen, Jan sijn Broeder, met het huys ter Utermeer, nu Vanen Bosch genaemt. Dese Jan was Ridder, en liet achter een Dochter Alyt, gehuyt met Dirck Isbranse Soen van Alkemade.
Walraven van Ysselstein.
Gerrit van Ysselstein, hadde een Dochter, Alyt, getrout met Christiaen van Voorst Ao. 1397. Vrouw Henrica van Ysselstein, Huysvrou van Heer Philips van Spangen, Ridder.

G

Amelis van Mynden, Heer van Ruweel, trouwden een Dochter van den Heer van Cronenberg, Ao. 1415. wordt gevonden Melis van Mynden, Schepen tot Utrecht, noch Ao. 1417. segelde met den Helm. Hy was Willem van Mynden Soen, is hier gestorven.
Ick vinde Ao. 1419. Juffr. Joanna van de Meer, Melis Wijf.
Johan van Mynden, Dom-Heer t'Utrecht.

Juffr. Margrite, Heer Wouters twede Dogter van Mynden, Heer van Ruweel, trouwde Ao. 1392. met Johan van Nieurode, Heer Gysberts Soen, als blykt by de Huwelijkse voorwaerden.

Charteren, geſien by A. v. Buc

E
Egbertus Soon van Egbert de Aemſtel.
Juffr. Hildegondis Egberti, Dochter van Aemſtel Ao. 1382.
Jonge Egbert van Aemſtelle 1393, 1420. wort genaemt Borger t'Utrecht, was Gerrit zoon Ao. 1410.
Juffr. Jacoba ſijn Suſter.
Albert Willemſz. van Aemſtel. Ao. 1424.
Daem Hendrickzoon van Aemſtel 1403. verleydt by den Abt van St. Pauwels met de tienden van Welp, Leyenberge, Broeckhuyſen, Greſt, Aker, van hem word noch mentie gemaekt Ao. 1460.
Gysbert van Aemſtel is 1409, 1415, 1417, 1419. Schepen tot Amſterdam.

F
Gysbert van Yſſelſtein, Heer van den Boſch, trouden Juffr. Adriana, Heer Gysberts Dr. van Sweten. Hy zegelde Ao. 1451. en 1452. met het hele wapen, vederen op den Helm.
Juffr. Joanna een Dochter van Harpert, trouwden met Amelis van Aemſtel van Mynden, Heer van Croonenburg, ende van de Ruweel.
Arent van Yſſelſtein, genaemt van den Boſch, trouwden met de Dochter van Sweder van Zuylen van Harmaden was Ao. 1462 Marſchalc in 't Stift Utrecht.
Vranco van Yſſelſtein van den Boſch, Broeder van Gysbert, Ao. 1454, 1462. hadde te Wyve Jonckfr. Alyt, Huberts Dochter van Zoudenberg, ſtierf 1471
Vrouw Agnes van Yſſelſtein, trouden Heer Gijsbert van Vianen van Ryſenburgh.

G
Amelis van Mynden, Heer van Ruweel ende van Croonenborg, deſe zegelde noch Ao. 1476. in den Verbant-brief Diephout, met het heele Kruys, maer heeft daer na met conſent van den Hartogh Philips aengenomen, den Naem en Wapenen van Aemſtel, ende trouwde Jonckfr. Dochter van Harpart van Yſſelſtein van den Boſch.
Jan van Mynden, outſte Broeder, Heer van Ruweel, leefde ongehuit, ende gaf ſijn goederen ſijn Broeder, zegelde
Als hier — Mutatis Mutandis.
Anno — 1450.

Ao. 1453. den 5 Maert, zegelden Melis van Aemſtel van Mynden in Roode Waſſen, met het wapen van Aemſtel als linea ſeq: weſende het zegel in dorſo van groene Waſſen, ende dat na ſijne herſtellinge van Hartog Philips van Borgondien verkregen.

Gerrit van Aemſtel Egbrechtszoon Ao. 1447, 1445, 1461.
Huge van Aemſtel, Ao. 1440, 1447. Leenman van Dirck van Zuylen, Heer van Zevender, Jonckfr. vander Haer, Hugens Weduwe, Ao. 1481. Ao. 1443.

Aleyt Dams, Dochter van Aemſtel, vryſtellingh gegeven van het verſoek, Ao. 1436. in 't ſelve Jaer noch Huysvrouw ſijnde van Huge van Weringen, verleyt met de tienden tot Aller, Broeckhuyſen, Wombeke, Lexenberge, Duuelneck, &c.

Anthonis van Yſſelſtein van den Boſch 1467.
Margareta van Yſſelſtein, Vrou van den Boſch, trouwden met Arent van Duyvenvoirde, die bragt die Heerlijkheyt van den Boſch aen Duvenvoirde, Vid: Literi: , Ao. 1476.
Cornelis van Yſſelſtein van den Boſch, trouwden Juffr. Margarete van Wyngaerden, 1486.

Heer Gijsbert van Yſſelſtein, Ao. 1479. was Canonick tot St. Servaes, tot Maſtricht.
Herberen van Yſſelſtein, Vrancozoen, leefden noch, Ao. 1489.
Juffr. Hadwich van Yſſelſtein van den Boſch, trouden met Adriaan Freys van Cuinre.

Anthonis van Aemſtel, Heer van Mynden, Croonenburg, Loenen ende Loenerſloot, hadde te Wyve Joffr. Lijsbet van Nievelt, Jacobs Dochter, daer Moeder af was de Dochter van Montfoort 1476.

Heer Harpart van Aemſtel van Mynden, was Canonick in den Dom t'Utrecht, Segelden Ao. 1486. met het Wapen van Aemſtel.

Amelis.
Hubert van Mynden, Ridder ten Duytſche huyſe binnen Utrecht.
Noch ſes Dochteren, Geeſtelick, als'menſe noemt, in verſcheyde Clooſteren.
Jonckfr. Elizabeth, Huysvrou van Egbert, Heer van Rutenberg, in Over-Yſſel.
Criſtoffel.
Wouter van Amſtel van Mynden, Heer van Ruweel hadde te Wyve......

Melis van Amſtel van Mynden, Segelde Ao. 1498. in rode waſſe aldus.

Chriſtoffe
Ao. 1475.
aldus.

Juffr. Adri
Arent van
geſlaght, i
begraven,
Juffr. Ma
Kinderen n
Juffr. Alyt

Juffr. Alyt
&c. trouw
men, &c.

Amelis va
nen, trou
ende daer n
te by beyd
't root.

Heer Wou
deur der D
Iuffr. Oda
van Yſend
Iacob van
was Ao. 15
Leeuwaer
mentie, H
was Iuffr
ſy ſterft 15

Cornelis v
hadde te W
Dochter,
weeſt.

Herbern v
van Ionck
Dochter v

in, in de Maent February 1625.

nſtel Ao. 1471. ende Segelden
ief van de Heerlijkheyt van Urck

v: van Jan Bol:
van den Boſch, de laeſte van dit
a. tot St. Servaes, binnen Utrecht,
iet jaer daer aen wierd begraven.
berden, van Vliet, beyde ſonder
geſtorven.
van Pauwels van Eſcheren.

Cuynre, Vrouw van Wulp, Urck,
han van Reneſſe, Heer van Wul-

van Mynden, Cronenburg en Loe-
Juffr. Clementia van Matheniſſe,
izabeth van Boetzeler, en verwek-
n, ſijn Segel van Amſtel 1553. in

ls hier nevens te ſien is.

mſtel van Mynden, land Comman-
rder binnen Utrecht, ſterft 1556.
tel van Mynden, Huysv: van Ernſt
elderland.
an Mynden, Heer tot Loenreſloot,
nſt des Keyſers, op de huysſen van
Vrieſland, van hem maeckt oock
, in lib. hiſt: traject: ſijn Huysv:
Nieurode, daer hy by procreerden,

el van Mynden, Heer van Ruweel,
r. Iohanna Guert van Scherpenſeels
ft als hy 4 jaeren hadde geheuyt ge-

el van Mynden, was Hoofmeeſter
rdus van Bredenrode, trouwde de
an Schryoſtein.

Van 't eerſte Bed.

Anthonis van Aemſtel, Heer van Mynden, Cronen ende Loenen, trouwden een Dochter van Steven van Rutenberg, Heer van Cabbau.
Iof. . . . . . van Aemſtel, van Mynden, hadde te Man, Nicolaes van Ooſtrum.
Komt (.) linea ſeq:
Amelis van Aemſtel, van Mynden, trouwden tot Loven, ende werd daer na Raet in de Hoven van Gelderland, tot Aernhem; daer hy trouwde Ioffr. Oede ofte Maria van Scherpenſeel, hebbende by beyde Kinderen, wert ten laeſte Raed in den Hogen Rade van Hollande, waer hy ſterft Ao. 1593.

't Tweede Bedde.

Hr. Chriſtoffel van Aemſtel, van Mynden, Amelis Soon, Canonick, tot St. Peters t'Utrecht.
Ioh: van Aemſtel, van Mynden, ſijn Huysv. was Ioffr. Marie Taet, van Amerongen.
Een Dochter tot Rijnsborg, Nonne.

Iooſt van Aemſtel, van Mynden, Heer van Loenerſloot, wert na ſijn dood ſijns Moeder, met ſommige goeden verleyt Ao. 1542. ende troude Iuffr. Philippen Utenenga, ſterft Ao. 1556.
Heer Anthonis van Aemſtel, Dom-heer, ſterft Ao. 1556. ſiet ſijn Segel Ao. 1553. lib. E.

Wouter van Aemſtel, van Mynden, die 3 jaren out was, als ſijn Vaders ſterft, waeromme hem ſijn Vaders naem in de Vorminge gegeven wert; hy verkogt de Heerlijkheyt van Ruweel, en trouwden Ioffr. Ioſijna van Sparewoude.

Wouter van Amſtel, van Mynden, trouwden Ioffr. Anthonia van Winſten, S. H. ende ſterft tot Yſſelſtein, Ao. 1612.
Iongf. Anna van Amſtel, van Mynden.
I . . . . . . Nonne te Coninxvelt.

Anthonis van Amſtel, Heer van Mynden, Loenen ende Croonenburgh, trouwden met een Dochter van Iſſendoorn, daer hy by hadde een Soon Amelis, S. H. geſtorven.
Ende verſcheyde Dochteren, daer van komt den tegenwoordige Heer van Croonenburg.
Ionck: Anthonis van Linden.

(.)

1. Bedde.
Anthonis van Amſtel, van Mynden, Canonick in den Dom, ſterft Ao. 1613.

2. Bedde.
I. Maria, geſtorven Ao. 1603.
Amelis, Ao. 1597. in den Hage.

Iooſt van Aemſtel, van Mynden, Heer van Loenerſloot, Aa en Aucoop, hadde ten Wyve, Ioffr. Willemina en Weduwe, Dochter van Voorſt, van Doorenburg, hy heeft nagelaten Iacob ende Sweer van Aemſtel, met 3 Dochters.

Gerrit van Aemſtel, van Mynden, S. H.
Ioffr. Ioanna, trouwden Frederik de Wael, van Vroneſtein.
N. Nonne.

BESCHRYVING VAN AEMSTELLANDT.

Gelijk 't zelve eertijts was, en noch huydensdaags gelegen is.

ZEVENTIENDE HOOFT-STUK.

Kort Inhoud.

Aemstellandt, waar gelegen, en hoe verdeelt. Desselfs bestieringe. Amstelredam d'eenigste, en Hoofstade van dien, twee Sloten eertijdts in't zelve, als Amstels Vesten, en't Reygers-bosch, waer die lagen, wanneer om gewaeyt: Tegenwoordigh Lust-hoven met menichte. De gront van Amstellandt tweederley, Gras-landen en Veen-landen: beyde zeer week, laeg, en waterig, hoe 't zelve gebetert wort. Aert der Veen-gronden, waar toe bequaam en noodig. Manier van Turf maken, en des zelfs nuttigheyt. Aemstellandts wateren, en de Vischrijkheit van dien, de lucht, wilde en tamme dieren, gevogelte en onzuyvers, waar zig de Lant-luyden mede erneeren. Amstellant of eenige gedeelen des zelfs, eertijts een Leen van d'Uitrechtsche Kerk, heeft veel twisten veroorzaakt, in't Jaar 1296. aan de Graaflijkheyt vervallen, aan Guye, namaals Bisschop van Uitrecht geschoncken, en na zijn doot, weder aan de Hollantze Graven gekomen. Oorzaak der onkunde van Amstellants grenze-palen, heeft veel verwoestingen uytgestaan, maar is tegenwoordig dapper verbetert, van groote waerdye, lustig en aangenaam.

Ouden Amstel, nieuwen Amstel.

DE Heerlijkheit *Aemstellandt*, is alzoo genaamt, na de *Revier den Aemstel*, die omtrent midden daar door heen vloeyende, 't zelve in twee deelen deelt: het deel ten oosten, wierd eertijds *Ouden Aemstel*, en dat ten Westen *Nieuwen Amstel* genoemt. Die ook haar besonder Gerechten, Schouten, en Schepenen hadden, als blijkt in den brief van *Hartog Aelbrecht van Beyeren.*

AELBRECHT by Godes ghenaeden Palyns-Grave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieslandt. Doen kondt allen luyden, dat wy wel besint, ende besproocken met onsen Rade, hebben ghegeven, ende gheven, om nutschap, ende oorboor, ons, ende ons Landts, voor ons. ende voor onsen naekomelingen, eeuwelijcken duerende onsen goeden luyden van Amsterlandt, ende van Goylant binnen Steden, ende buyten in allen Dorpen, alsulcke vryhede, ende recht, als hier na ghefchreven staet.

Van Schepenen te kiesen.

Inden eersten dat wy, of dien wy 't bevelen, of onse Balliu, die nu is, of naemaels wesen sal, altoos Schepen kiesen sal binnen Steden, ende op den Dorpen, alsoo vele alst costumelijck is op onser Vrouwen dag te Lichtmis, van den redelijcxsten ende vroetsten knapen, ende die sullen een Jaer Schepen blyven, ende daer gifte noch myede af te nemen: ende soo wie dat gifte of myede daer of gave, ende men inder waerheyt betuygen moghte by der ouder Schepenen eede, die soude ons elck gheven twee ende dertig pont. Ende hy en soude daer nae niet meer in 't recht komen. Ende daer en sullen geen Schepenen, noch Raede te samen wesen in eenre Stede of Dorpe die naere maegh zijn, dan recht after Suster kint, uyt geseyt binnen onser Stadt van Amstelredam, soo en sullen gheen Schepenen, noch Rade te samen wesen die recht eerste lede zy, of daer en binnen gheboren, maer die Rade moghen der Schepenen recht eerste lede zijn, ende niet naerre.

Van dat men eenen ygelijcken Recht ende Vonnis doen zal.

Voort so sullen wy, of onse Balliu, of Rechters, een yegelyck recht ende vonnis doen van allen saecken, nae Vonnisse der Schepen, ende Recht, ende costume des Landts binnen der Stede, of Dorpe, daer die saken geschiet sijn.

Dat men niemant te Gijsel dagen ensal.

Voort soo en sullen wy, noch onse Balliu, noch niemandt van onser weghen, yemandt te Gysel daghen, van geenen saecken, noch vanghen, noch bekommeren, noch hinder doen, aen lyve, noch aen goede, alsoo verre als hy verborgen mach reets te verbeyden, van eenighen saecken, die hy misdaen magh hebben, by sulcker borghtochte, als den Schepenen bescheydelyck duncken sal, daer die saecken ghefchiet zyn.

Van yemant te beschuldighen van breucken, binnen een Jaer datse geschiet zijn.

Voort van eeniger saecken die yemant misdaen mach hebben, of misdoen sal, daer sullen wy, of onse Balliu, of yemant van onser wegen, hem voor beschuldigen, binnen eenen jaer nae dien dat die breucken gheschiet zyn, of die breucken sullen quyt wesen. 't en waer dat hy binnen dier tydt voorvluchtigh waer.

Van dootslagen te berechten.

Voort so wie eenen man doodt sloege, in onsen Lande voorschreven, ende daer met recht in verwonnen wart, nae den recht vanden Lande, die sal ons gheven hondert pondt van sijnen goede. Maer wert daer meer dan een man in besWooren, die sal ons elck gheven van zijnen goede tsestigh pont. Ende daer toe sal hy dien dootslagh beteren des dooden magen by den Balliu, ende by den Gerechte, daer die saecken ghesschiet zijn, of hy sal vredeloos des Landts blyven. Ende daer en sal die Balliu maer een stemme in hebben, ende vander soene sal die Balliu hebben thien pondt, de Schout drie pont, dat Gherecht drie pont, des Ballius Clerck twee pont. Ende die hantdadigh hier af is, die sal selve die soene verborghen, ende betalen, ende hy sal gaderen van sijnen maghen, als hy ghesoent heeft, van elcken after Suster kint, vyf schellingen, ende naerre en veerre elck naer zijn beloop, ende niet meer: Ende ist saecke dat die hantdanighe niet en soent, ende vredeloos des Landts wert, so sullen zijn ontschuldighe Maghen, die in onsen Lande voorschreven woonen, gheven ten Maegh-gelt, elck after suster kindt, vyf schellingen, ende niet meer, ende dat sal gaderen die rechte borghe hier af wesen soude, nae den Rechten vanden Landen, op der ghemeynen Maghen koste, om den minsten penningh te gaderen: Ende dat Maegh-ghelt sal ontfanghen, ende hebben die rechte klagher, voor die Erf-soene een vierendeel, ende dat ander sullen die ander gemeyn Maghen hebben, ende deelen, elck naer dien hy gebooren is. Ende hier mede soo sullen die eene Mage tegens die ander ghesoent wesen, ende die soene salmen houden op lyf, ende op goet. Ende soo en mach die handtdadighe niet soenen, ten is by onsen wille, ende by der Maghen wille. Ende dit gelt sal die Balliu doen uytpanden, ende betalen, ende hy sal hebben voor zijnen kost uyt der soene vyf pont.

Van den handtdadigen metter verscher hant begrepen.

Voort wert die hantdadighe begrepen mitter versker daet, ende daer in verwonnen, als recht is, dat soudemen rechte aen zijn lijf, ende daer en souden wy noch niemant niet af hebben, ende daer mede soo soude d'een Mage teghens d'ander ghesoent wesen, maer waer dat zaecke, dat hy dien doodt-slagh soenen moghte, dattet ons, ende des dooden Maeghe ghenoeghde, ende met zijns selves goede, soo soude hy zijn lyf houden, ende hy en soude geen Maegh-gelt gaderen.

Van Maeg-gelt te geven.

Voort soo en sullen zy van geenen doorslagh meer Maegh-gelt geven, waer hy gheslagen wort, dan van de achter suster kinde vyf schellinghen.

Van daggelde te hebben die niet beswooren en wort.

Voort soo wie dat in eenen dootslagh benoemt wort, ende daer niet in bezworen, die sal hebben voor zijnen kost, alsoo langhe als hy uyt gheleyt ware, elckx daghes vier Schellinghen, ende die kost sal gaen uyt der ghemeyne soene te voren, ende 't eynde den eersten veerthien daghen, soo sal die Balliu rechtevoort recht doen van dien dooden man.

Van eenre Leemte.

Voort soo wie eenen lam sloeghe, ende daer met recht inne verwonnen worde, daer souden wy af hebben twintigh pont van zijnen goede, ende hy soude die leemte beteren by den Balliu, ende by den Gherechte daer 't ghesschiet waer, of hy soude vredeloos des Landts daer voor blyven. Ende daer en sal de Balliu maer een stemme in hebben. Ende van der zoene soo sal die Balliu hebben drie pont, de Schout een pont, dat gerecht een pont, des Ballius Clerck thien schellinghen, ende hy sal gaderen van zijnen Maghen, van elcken after suster kint twee schellinghen, ende elck naer zijn beloop. Ende wordt hy vredeloos des Landts, soo sullen zijn onschuldige Maghen gheven te maeghghelt, elck after suster kint twee schellinghen, ende dat sal gaderen die rechte borghe hier af wesen soude op der ghemeynen Magen kost, ende dat sal hebben die lam is. Ende die Balliu sal 't doen uyt panden, ende hy sal hebben uyter soene voor sijnen kost twee pont, ende die soene salmen houden op lijf ende op goet.

Van Coorwonden.

Voort soo wie yemandt een Coor-wonde dede, ende daer met recht in verwonnen wort, daer sullen wy af hebben ses pondt, ende hy sal de Coor-wonde beteren by den Gerechte daer 't geschiet is, of hy sal vredeloos des Lants daer voor blyven, ende van deser soene sal hebben dat Gerecht thien schellingen voor haer kost, ende dit sal hy uyt zijns selfs goeden gelden.

Van aenbrenge te doen van dootslagen, van Leemten, ende van Coorwonden.

Voort so sullen die aenbrengers van dootslagen, van Leemten, ende van Coor-wonden, den aenbrengh doen by den Gherechte daer 't ghesschiet.

Van vredebrake.

Voort so wie dat een vrede-brake tot recht-after suster kint maegh toe, dat onnoselijck gesschiede, ende van der selver saecke niet en roerde, daer die vrede af stonde, ende daer af bedragen worde, alsoo dat dat gerecht, daer die saeck ghesschiet ware, by haren Eede kenden dat hy 't gedaen hadde, daer souden wy af hebben twee ende dertigh pont.

Noch van vredebraecke.

Voort soo wie dat eene vrede braecke tot recht susterlincks maegh toe, in allen manieren als voorschreven is, ende daer in bedragen worde, als voorschreven is, daer souden wy af hebben twee werf twee ende dertigh pondt. Maer waer dat sake, dat dat Gherechte kende by haren Eede, dat eenigh van desen vrede-brake ghesschiede met wetende vrede, of met voorsaete, of van der selver saecke roerde, daer die vrede af stonde, of naere dan recht susterlincks vrede braecke, ende daer af bedraghen worde, in allen manieren als voorschreven is, die verbeurde zijn lyf, ende half zijn goet, ende soo wie dat dese boeten van desen vredebraecke niet verborghen en mach binnen ses weecken, daer nae te betalen, dat salmen rechten aen sijn lijf, ende nochtans sullen wy hebben dat hy heeft. Ende dese maeghschappe van dese vredebraecke, sullen beyde aldus nae wesen, als voorschreven is. Ende waer die eene hoogher aen die Maeghschap dan die ander, dat salmen middelen ende deelen.

Van vredebraecke binnen Amstelredamme.

Maer soo wie dat binnen deser Stede van Amstelredamme een vrede-braeck, ende daer af bedragen worde, alsoo dattet Gerechte kende by haren Eede dat hy 't ghedaen hadde, die verbeurde sijn lyf, ende half sijn goet.

Van ghebanne luyden.

Voort soo wie dat die Steden van Amstelredamme, of van Naerden, verboden wort by den Gherechte, die sal zyn tydt uyt wesen, by sulcken keuren, als daer op geset wort.

Voort

Van te beteren die over een vrede misdaen wort. Voort soo wie over eenen vrede misdaen wort, die salmen hier en boven beteren by den Gherechte daer 't gheschiede, ende dat sal die hantdadige verborghen te beteren, of men sal 't rechten aen sijn rechterhant.

Van te weren op een staende voet sonder vrede te breecken, Voort soo wie over een vrede geslagen wort, die moet hem rechtevoort opten staende voet wel weeren, teghens den selven man, die hem slaet, sonder eenigh vrede weder te breken.

Van gewelt te klagen. Voort soo wie den anderen van ghewelde aenspraecke, die daer in den onrecht af beviel met recht, die soude ons gheven thien pondt, ende die schade te beteren by den Gerecht daer 't geschiede.

Van Ding-storinge, Voort soo wie dat Ding-stooringe dede met vechtender hant, die verbeurde twintigh pont.

Dat die Kinders haer Ouders goet niet verbeuren en mogen by haer Ouders leven, Voort soo en moghen gheen Kinders haer Ouder goet verbeuren by haer Ouder leven.

Van Schepen of seven te corrigeren. Voort soo en sullen wy, noch niemandt van onser wegen, geen Schepen noch seven corrigeren, soo wes zy by haren Eeden wysden of gaven, 't en waer dat wyse betuygen moghten, dat die ander Schepen by haren Eede kenden, dat sy daer myede af ghenomen hadden, soo souden zy ons elcx geven, die 't gedaen hadden xxxij. pont. Ende haer geven of wysen soude ongheſtade blyven, ende nemmermeer aen rechte te komen.

Van op Schepen of op seven Eede te spreken. Voort soo wie op Schepen, of op seven Eede spraecke, ende men met Schepen betuyghen moghte, die soude ons geven xx. pont.

Alle saecken te berechten daerse geschien, Voort soo en sal die Balliu noch Rechter niemant daghen, van breucken uyt der Stede of Dorpe daer die breucke geschiet zyn, maer daer berechte nae Vonnisse der Schepenen.

Van Huys-storinge te doen. Voort so wie huys-storinge dede met vechtenderhant, ende daer af bedragen worde van twee goede knapen, die sijn vyanden niet en waren, die verbeurde by dage thien pont, ende by nachte xx. pont. Ende konst die Rechter niet verwinnen, soo soude hy hem ontschuldigen met twee goede Knapen, die zyn Magen niet en waren, of hy soude die keure betalen.

Van verbeurenisse tegens den Stichts luyden. Voort soo sullen alle die gene die nu woonen in onse Landen voorsz, binnen Steden of buyten, of hier namaels in woonen sullen, niet meer verbeuren in onsen Lande voorsz. ende tot alsulcken recht staen van allen saecken, teghens alle die ghene, die in den Sticht van Uytrecht woonen, binnen Stadt, of Steden, of buyten, of hier namaels in woonen sullen, ghelycken dat die Stichts-luyden in des Bisschops Stadt, of Stede, of Lant, verbeuren op onse Stede en Lant-luyden voorschreven.

Beesten weydende op den Zeedyck, tusschen Amstelredam ende Muderbergh, Voort soo en sal niemant gheen Beesten weyden op den Zeedyck, of in den Riet Uterdyck, tusschen Amstelredam ende Muderbergh, uyt gesèyt die geringde Verckens, ende daer sal die Schout by den Gerechte een gezworen Schutter toe setten, elck mans goet te schutten, by vier schellingen: Ende die vander nieuwer Amstel mogen selven haren Amsteldyck, ende den Ouden loop-veldt, ende die Kerck-laen weyden, ende oorbaren, ende wiese anders weyde, die soude ons elck gheven drie pont, alsoo dicke als hy 't dede.

Riet te winnen. Voort soo en sal niemant gheen Riedt winnen voor Sinte Pieters dagh *ad Cathedram*, binnen xv. Roeden nae den Dyck, by eenen ponde tot onser behoef, tusschen Amstelredamme ende Muderbergh.

Verloren ghelt of Schout-Ambochten te geven. Voort soo en sal die Balliu, noch niemandt van zynen weghen, of dat in zynre oorboor komt, gheen verloren ghelt of goet nemen, van geen Schout-Ambochten binnen onsen Lande voorschreven. Ende soo wie verloren gelt of goedt gave, als voorschreven is, die soude ons geven xxxij. pondt, ende nochtans en soude hy geen Schout wesen, daermen in der waerheyt bevinden mochte, by der Schepenen Eede, daer 't geschiede.

Dat niemant meer verbeuren en magh dan half zijn goet, Voort soo en mach niemant meer verbeuren in onsen Lande voorschreven, van gheenen saecken, dan half sijn goedt. Ende die ander helft sal hebben sijn wyf, ende zyn kinders, of zyn rechte erfnaeme.

Den Zeeburg te schouwen. Voort die vander ouder Amstel, ende vander nieuwer Amstel, daer sullen die Asingen ende Heemraeders af wesen. Ende sy sullen Schepenen hebben, ghelyck anderen Dorpen in onsen Landen voorschreven, ende tot alsulcken rechte staen, ende schouwen als anderen Schepenen doen voorsz. Ende die Zeeburg sullen schouwen drie Schepenen tot Nieuwer Amstel, twee Schepenen tot Amstelredamme, een Schepen tot der Ouder Amstel, ende een Schepen tot Oetenwael, gelijcken dat die Heemraders plegen te doen, sonder kost daer af te hebben.

Van Zeeven deelen, Voort en sal men geen Zevendeel leggen op onschuldigen luden in onsen Landen voorschreven.

Voor vierendeel-jaars vrede te bieden. Voort so wes men niet besoenen en mach, daer salmen den Vrede afbieden, tot vier tijden van den Jare.

Lant-Vonnissen te halen tot Amstelredamme, Voort soo en salmen geen Vonnissen beroepen, in gheenen Dorpen in onsen Lande voorschreven, maer waer eenigh man vander eenre partye, die dat Vonnisse aen ginghe, ende des begeerde, soo souden die Schepenen dat Vonnisse halen tot Amstelredamme, op der geenre kost, die in den onrecht beviele. Ende soo wes die Schepenen van Amstelredam voor recht uyt gaven, dat soude voortgaen.

Bastaerden goet te maken. Voort soo wie dat Bastaerden goet maeckte, dat soude weder aan hem komen, of aen zynen rechten Erfnaeme, ende niet meer, storve die Bastaert sonder Wetachtige boorte.

Reght op te dinghen, Voort soo wie recht begeert voor 't gerecht, die salmen recht doen, of niemandt en ghien recht doen, in Steden of in Landt voorschreven, uyt genomen gasten.

Oude Costumen, Voort van eenigen puncten of breucken, die hier niet in geroert en zijn, noch geschreven, die salmen berechten daerse geschien, nae der bester reden, by vonnis der Schepenen nae der Handt-vesten, nae keuren, nae Recht, ende oude costumen der Steden of Landts, daerse ghesćhien.

Den Baelieu te Eeden. Voort soo sal die Balliu, die nu is, of naemaels wesen sal, eer hy yet berecht inder Ballieuschap, ten Heyligen zweeren, tot Amstelredam voor 't Gherecht, ende voor twee van des Gherechts-luyden van elcker Stede of Dorpe, binnen onsen Lande voorschreven, alle dese voorschreve puncten, ende recht te houden, ende te doen houden: ende dien Eedt sal hem staven die outste vanden Raede van Amstelredamme. Ende waer 't dat hy dit verbraeck, ende meynedigh worde (dat

 God

God verbieden moet) ſoo ſouden die gene, daer hy 't aen braecke, of zijne vrienden, dat thonen den Gherechte daer 't geſchiede, ende den Recht van Amſtelredamme. Ende zoo ſoude dat Recht van Amſtelredamme, ende dat Gerecht daer 't gheſchiede, met twee van zijne vrienden, by ons, oft by onſen Raede komen, ende dat thoonen. Ende ſoo ſullen wy, of onſe Raedt den Balliu alſoo berechten, dat hy dat af-laet. Ende dat ſal ons dan die Balliu beteren tot onſen wille, Ende die man die ſal quijt weſen ſonder koſt of ſchade te lijden, 't en waer dat hy met recht ende met vonniſſe in breucken gewonnen worde, in allen manieren als voorſchreven is.

Te vervolgen op des gemeyne Lants koſt.

Voort ſoo ſal dat Gherecht van Amſtelredamme, ende dat Gherecht daer 't geſchiede, met twee van des mans vrienden, dit verſoecken, ende vervolghen aen ons, of aen onſen Raet, op den Steden ende ghemeens Landts koſt voorſchreven by den Riemen uyt te gaderen.

Dat die Steden en Dorpen gewillecoert hebben.

Voort ſoo hebben alle die Steden, ende Dorpen des Landts voorſchreven, verwillecoert deſe voorſchreven keuren te gheven, ende recht te houden, behoudelijck der Handtveſten, die die Steden of Landt van ons oft van onſen Ouders hebben, als van punćten die hier niet in geſchreven en ſtaen. Maer ſoo wat hier in geſchreven ſtaet, dat ſal men hier uyt berechten. Ende om dat wy alle deſe voorſchreven punćten wettelijck, ende wel meynen te houden, voor ons, ende voor onſen nakomelingen, onſen goeden luyden van Amſterlant ende van Goylant, ende haren nakomelinghen, eeuwelijck te dueren.

Sgeven uyt geſcheyde punćten.

Uyt geſeyt Moort, Moort Brant, Vrouwen verkraft, Raeroof, ende die hem teghens onſe lijf ſet met gewapender handt, ende die miſdede binnen den Raeſloet van onſen Reygherbroeck, ter ouder Amſtel, ende aen onſen Konijnen, in Goylandt, ende anders niet, ende hier inder waerheyde of beyonden worde by der Schepenen Eedt daer 't geſchiede, dat ſouden wy berechten met onſen Heerlijckheyde. Gegeven in den *Hage*, des Sondaghs na St. Gregorius dagh, in 't Jaar 1387. en andere.

Gelegentheit van Amſtellant.

Aemſtellant is een gedeelte van 't Graafſchap *Hollandt*, gelegen in dat deel, dat *Noord-Hollandt* genaamt wort. Aan de Noord-zijde wort het beſpoelt met de ſtroom het *Y*, daar tegen over *Waterlant* gelegen is. Ten ooſten met de *Rivier de Vecht*, en *Goylant* aan d'ander zijde. Aan de Zuyd-ooſt-zijde grenſt het *Sticht Uitrecht*. Doch hoe verre het zig ten zuyden, en zuyd-weſten heeft uitgeſtrekt, kan men niet zeker zeggen, des zelfs oorzaak, zal hier na verklaart worden, hoewel eenige meynen, dat het tot aan *Woerden* en *Yſſelſteyn* zig uitgebreit heeft, om dat de *Heeren* van deze twee Heerlijkheden, inzonderheyt *Woerden*, haar altijt, zeer naau, met *de Heeren* van *Aemſtellandt* verbonden hebben, als hier vooren verhaalt is. Ten Weſten paalt het aan *Rijnlandt*, en ten Noord-weſten aan de groote *Haerlemmer-* en *Leydtze-Meer*, en d'Ambachts Heerlijkheit van *Sloten*.

Amſterdammerlant.

Amſterdam is de Hooftſtadt van *Amſtellandt*, 't welk daarom ook wel, in zommige oude Brieven *Amſterdammerlandt* genoemt wort: zy is gelegen op des zelfs noord eynde, aan het *Y*. Geen andere ſteden zijn 'er in *Amſtellandt*, dan deze machtige ſtadt alleen, nochtans willen eenige, dat *Muyden* en *Weeſp*, aan de *Rivier de Vecht* gelegen, eertijts mede onder *Amſtellandt* begrepen zouden zijn geweeſt; willende 't zelve bewijzen uyt den Zoen-brief der Heeren van *Amſtel*, met Graaf *Floris* gemaakt, hier vooren in 't derde Hooftſtuk vertoont, waer in zy *Muyden* en *Muyder-poorte*, dat is *Haven*, vertyen of overdragen. Doch de Heeren van *Amſtel* konden wel eygendom gehadt hebben aan deze plaatzen, en dat evenwel de zelve in andere landen, als *Aemſtellandt* gelegen hadden. Een Zoenbrief tuſſen *Godefridus*, *Biſſchop van Uitrecht*, en *Egbert van Amſtel*, die men in 't eerſte hooftſtuk van dit verhaal lezen kan, ſpreekt van ſekere halve tienden in *Wiſpe*, daar mede willen zy eenige eygendom of recht van de Heeren van *Aemſtel* op *Weeſp* vaſt ſtellen, dan of met *Wiſpe* [a], de ſtadt *Weeſp* gemeynt wort, gaet onzeker.

Twee Sloten in Amſtellant, Amſtels Veſten.

Sloten noch Heeren huyzen, kan men niet vinden, dat in *Aemſtellant* meer gelegen hebben, als twee, 't eerſte is het Slot *Aemſtel*, ook genoemt *Aemſtels Veſten*, ter plaats, daar nu *Amſterdam* gebouwt is, welkers naam toenmaals, dewijl 'er noch geen *Dam* lag, alzoo genaamt wierd, gelijk hier na breeder zal gezeit worden. Doch den *Ed. Mathijs van der Hoeven*, zeit in zijn Hantveſt-Kronijk van dit Slot aldus: *Het oude Ridderlijkke Stamhuis van Amſtel heeft gelegen tot Ouderkerk, aan de houte brugge over den Amſtel; dit is jegenwoordig, het* [b] *Joodze Kerkhof.* Maar dit is niet waarſchijnlijk, en wat reden of bewijs hy hier toe hebben mach, is my onbekent, 't en zy hy het genomen heeft uit zekere verklaring eeniger duyſtere plaatzen, gedrukt voor de Chronijk van *Beka*, alwaar ſtaat *Amſtel*, *Auwer-kerk*. Het kan zijn, dat dit door den aanteykenaar *A. Buchelius* geſtelt is. Ik vind geen andere ſchrijvers, 't zy oude noch

a „ Dit wert ook Weſepe genaemt, als in d'opdragt-brief van *Gijsbrecht van Amſtel* te zien is, in 't eerſte Hooftſtuk fol: 31. daer hy ſegt *Menſo van Weſepe*.

b Ziet hier van in de volgende Beſchrijving van d'omleggende Landen van Amſterdam.

noch nieuwe, die hem hier in voorgaan, noch navolgen. En hoewel men zeyt, dat'er zeer oude Fondamenten van Gebouwen dicht aan *Ouwerkerk* (dat ontrent anderhalf mijl van *Amsterdam* gelegen is) onder d'aarde gevonden worden, zoo kan men daar uyt niet bewijsen dat hier *Amstels* Slot geweest is: Doch laat ons ondersoeken of op dese plaats niet gelegen heeft het tweede Heeren huys, dat heel waarschijnlijk is; 't welk in d'oude Kronijken genaamt wierd het *het Reygers-bosch*, of *Reygers-broek*. De voornoemde *Matthijs van der Houve* zeyt'er 't volgende van; *Reygers-hof op de Rivier den Amstel voorschreven, is noyt een Stamhuys geweest, maar wel het Huys van Playsance, van d'oude Heeren van Amstel.* Dat dit een heel vermakelijke plaats geweest is, blijkt uyt verscheide oude stukken: In de Zoen-brief der Heeren van *Amstel*, hier voren is aangewesen, mosten zy het *Reygers-bosch met alle hire behoorten* aan *Graaf Floris* opdragen: Voorder leest men in de groote Kronijk, hoe dat *Jan, Graaf van Henegouw* en *Holland*, toen hy de Heerlijkheden van *Amstel* en *Woerden* aan zijn Broeder *Guye* te leen weg schonk, dit *Reygers-bosch in Amstelland, en de Manschap aldaar, voor hem behield.* In den voorverhaalde brief van *Hartog Aelbrecht van Beyeren*, in 't Jaar dertien hondert zeven en tachtig gegeven, vind men dese woorden. *Ende die misdede binnen den Raesloet van onsen Reyger-broek ter ouder Amstel, &c.* Uyt dit alles blijkt genoegsaam, dat dese plaats, na alle vermoeden, om zijn lustige vermakelijkheyts halven; t'aller tijd de *Hollandse Graven* zeer aangenaam is geweest. Daar over zy dit *Reygers-hof* tot hun Lusthuys, ook aan haar zelf behouden hebben: derhalven kan het wel zijn, dat het hier tot *Ouwerkerk* aan den *Amstel* gelegen heeft. *a*

't Slot Reygers-bosch.

Of Reygers-hof.

Nieuwe Lust-huysen in Amstelland.

Van oude Sloten vind men niet anders: maar nieuwe Lust-huysen en Hofsteden zijn in *Amstelland* tegenwoordig genoeg, en met groot vermaak, te zien; van welke, insonderheyt van die gene, die in de bedijkte *Diemermeer* gemaakt zijn, als ook van eenige, om *Amsterdam* gelegene Dorpen, (door dien men van de rest niet zeggen kan, om dat men niet recht weet, als geseyt is, en noch eenigsins geseyt zal worden, hoe verre zig *Amstelland* eertijds uytgestrekt heeft) wy in de beschrijvinge van d'omleggende gelegentheden van *Amsterdam*, en des zelfs Regeering, breeder zullen handelen.

Bukkeschop, Windelmerbroek, Nardingerlant.

Men leest noch wel van eenige andere goederen der Heeren van *Amstel*, in de voornoemde Brieven, als *Bukkeschop b* en *Windelmere-broekke c*, *Nardingerlant d*, *&c.* maar dese namen en plaatsen zijn al lang uyt de gedachten verstorven.

„ Ech-

„ *a* Na de woorden, *Aan den Amstel gelegen heeft.*] Het is waarschijnelijk, dat een gedeelte van de bo-
„ men die doorgaans in Amstelland, doch insonderheyt tusschen *Ouderkerk* ende *Abkoude*, in de gront,
„ (waar van in het volgende breeder gesproken werd,) die in dit *Reigers-bosch* gestaan hebben, gevon-
„ den werden.

„ De *Graven van Holland* hebben, gedurende hun besit, op dese plaats hunne Officieren gehad, onder
„ den naam van Meesters ofte Bewaarders van den *Reigers-bossche*: Ende werd bevonden in de oude Re-
„ keningen van de Huyshoudinge van *Hertog Aalbrecht van Beyeren, Grave van Henegouwen* en *van Hol-*
„ *land* enz. dat dit Ampt in den Jare 1370. is bedient geweest by *Willem van Mynden*, die ook Balliuw
„ van *Goyland* is geweest, ende in den Jare 1378. ende eenige daar aan volgenden, by *Jan van As-*
„ *sendelft Bartoutszoon*; doch in welke tijd dit Huys ende Bosch, ende vervolgens ook de gemelde be-
„ dieninge te niet geraakt zijn, is als noch onbekent; wel ligt dat den grooten Watervloed op *St. Lijs-*
„ *betten* nagt in den Jare 1421, door dewelke den grooten *Zuyd-Hollandschen Waard* ingebroken en-
„ de 72. Dorpen ontrent *Dordrecht* jammerlijk vergaan zijn, dese Landen mede overgestroomt ende
„ alles het onderste boven geworpen heeft. Immers de groote Hollandsche Chronijk *divis.* 28. *cap.* 19.
„ getuygt in 't gemeen, dat alle de Dijken in *Holland, Zeeland* ende *Vriesland* inbraken, ende byson-
„ derlijk ook den Dijk te *Petten* in *Noord-Holland*. Waar uyt men kan afnemen, dat of wel den ge-
„ melten grooten Watervloed in de Zuydelijke deelen van *Holland* de meeste schade gedaan mag heb-
„ ben, dat echter de Noordelijke deelen daar af mede niet vry hebben gegaan, en gemelde *Reygers-*
„ *bosch* heeft om verre gesmeeten.

„ *b Bukkeschop en Windelmerebroekke, Nardingerland &c. maar dese namen en plaatsen zijn al lang*
„ *uyt de gedachten verstorven.*] Waar den Autheur dit *Bukkeschop* gevonden heeft, ende of daar
„ door het Dorp *Boscoop* aan dese zijde van der *Goude*, of wel *Benscoop* in het Land van *Ysselsteyn*,
„ of eenige andere plaats te verstaan zy, is my niet gebleken; maar het dunkt my seer waarschij-
„ nelijk; *c* dat door *Windelmerebroekke* *, ofte zoo my voor staat, elders gelesen te hebben *Blindelmere-*
„ *broek*, niet anders verstaan kan werden als *Bylemerbroek* ofte den *Broek*, zijnde een streek lage ende
„ waterige Landen onder den Gerechte van *Hoogbylemer*, by de *Abkouder Meer* ten Noord-oosten van de
„ plaatse daar vermoedelijk het *Reygersbossche* heeft geweest. *d* Ende *Nardingerland* is het land omtrent
„ *Naarden*, 't welk men nu *Goyland* noemt, gelijk het zelve daar voor ook werd gesteld in de Ver-
„ klaringe der onbekende plaatsen, ende in het Caartje van de oude gelegentheyt des *Stichts van Uitrecht*;
„ staande beyde voor aan in de Uytrechtsche Druk des Jaars 1642. van de Historien van *Beka* en *Heda*

* *Ziet in 't tweede Boek pag. 26.*

met

,, Echter blykt zulks genoegſaam, ,, dat de *Heer van Amſtel* mede Eygendom aan *Naardingerland* moet ,, gehad hebben, gelijk by de Heeren ,, *P. Scriverius* en *Boxhornius* te zien is. ,, Dit Oud *Naerden*, daar het land ,, van *Naerdingerland* de naam van voerde, lag aan de Zuyder-zee, door welk ,, geweld en inbreuk alle de fundamenten zijn weg geſpoelt, alſoo dat het ,, water daar over vloeyt, maar als het ,, zelve leeg afloopt, ziet men de teekenen en verſcheyde oude overblijfſelen ,, der ſtraaten, ende inſonderheyt der ,, Kerke. *Oud Naarden* wordt ook ,, *Naerdinc* genaamt in de *Diploma* ofte Gift-brief van *Gijsbrecht van* ,, *Amſtel*, gegeven Anno 1233. den ,, 10. February aan het Klooſter van ,, *Rinsburg*, gelijk dit te zien is na ,, vooren in 't tweede Boek pagina 31.

Hoe *Naardinc-land* aan de *Grave van Holland* gekomen is, getuygt deſe brief.

,, *WY Floris Graaf van Holland, &c. doen kont allen die deſen teghenwoordige zullen zien ofte hooren leſen; openbarelick getuygende, dat wy ontfangen* ,, *van d'eerbare vrouwe Gredelende Abdiſſe* ,, *der Kerke van Elten, 't land, dat genaamt* ,, *word Neerdinc-land, met alle haar toebehooren, ende met alle haar rechten, in wat* ,, *naam ſy ſouden mogen geacht werden die* ,, *deſelve Abdiſſe en haar Kerk in 't voorſz.* ,, *land toebehooren, met alle rechten daar mede het voorſz. Land den voorſz. Abdiſſe* ,, *toekomt, dat ick houden zal als een vaſte* ,, *rente, voor twee en twintich ponden Utrechſche pennigen van goed aloï, welcke* ,, *rente wy en onſe oir d' Abdiſſe van Elten* ,, *die in der tijd zijn zal, op den Winterſchen St. Martens-dach, eewelick, alle* ,, *jaar, beloovente betaalen, gelijck hier boven is uytgedruckt, op ſtraffe van banniſſement des tot geſproke vonnis, voor de Eerwaardige Vader Heer Ian deur Gods genade (elect. &c.) verkoorne van Utrecht, doch zoo wy uyt voornoemde oordeel des bans zullen komen te vervallen,* ,, *dat Godt verhoede, ende een gants jaar* ,, *deur, in de ſelvige geruſtelijck blijven ſitten, zonder de voorſchrevene rente te betaalen: zoo zal 't voorſeyde Land met al* ,, *ſijn toebehooren en recht tot d' Abdiſſe vry* ,, *en vranck wederkeeren, zonder dat het* ,, *voorſz. Land eenige heerſchappye of recht* ,, *van ons of onſe erf naevolgers hier naemaals zal behouden. Wy doch zullen niet* ,, *te min deur dat vonnis gebonden ende verknocht blijven, tot dat wy d'opgehoude* ,, *Rente ten vollen zullen hebben betaalt. Na* ,, *ons overlijden zullen ons Erfgenamen tot* ,, *Erfgenaam, het voorſz. Land, van d' Abdiſſe van Elten, die in der tijd weſen zal,* ,, *tot een vaſte Rente, als boven geſeyt is,* ,, *eeuwelijk te ontfangen, zy zullen ook* ,, *op ſtraffe van den ban des gevelden uytſpraacks, aan de betalinge der zelver Renten op gelijker manieren haar zelven verbinden, 't welck ſoo ſy binnen 't jaar na* ,, *haar voorſaats dood, niet en zullen hebben volbracht, zullenſe van al het recht* ,, *der vervolginge, voor ſoo veel 't voornoemde land anngaat, ganſchelijck vervallen zijn. Ende het Land zelve, ſal met alle ſijn toebehooren en recht aan d' Abdiſſe* ,, *vry en volkomelijck vervallen.*

,, *Wy bekennen ook openbaarlijck, dat de* ,, *gemelde Gredelende Abdiſſe van Elten, als* ,, *ſy het voorſz. land, te weten Neerdinc-land, met alle ſijn toebehooren ende rechten, als een vaſte Rente, ons en onſe Ooren* ,, *opgedragen en vergunt heeft, datſe doe die* ,, *Rente en Inkomſte der Munniken van Elten, dieſe in het voorſz. Land noch heeft* ,, *en behoudt, uytdruckelick en met namen* ,, *heeft uytgeſondert.*

,, *Wy belooven oock, dat wy en onſe Erfgenamen zullen bevoorderen, dat de Rentmee-*

,, met de aantekeningen van *Arn: Buchelius*. Dit *Naerdingerland* omtrent den Jare 900. na Chriſti geboorte gekomen zijnde aan eenen Grave *Wigman van Zutphen*, die ook Grave was van *Ameland* ende ,, Heere van den Lande *Urk*. Ende de zelve geſtigt hebbende het Klooſter ofte de Abdye van *Elten*, zoo ,, heeft hy het gemelte Klooſter begiftigt onder andere ſchoone partyen van goederen met het Leen van ,, dit *Naardingerland*. Ende heeft den Keyſer *Otto* den II. in den Jare 968. met zijne Majeſteits opene ,, brieven niet alleen deſe gifte ſolemnelijken bekrachtigt, maar ook aan het gemelte Klooſter gegeven ,, alle 't gene dat hy hadde in het voorſz. Graafſchap van *Nardingerland* * ende in *Ameland* in een vryen ,, ende eeuwigen eygendom; waar na in den Jare 1270 of 1280 d'Abdiſſe en het gemeene Klooſter van ,, *Elten* voornoemt, het gemelte *Nardingerland* met alle zijne toebehooren, Rechten ende Gerechtigheden, hebben opgedragen aan den *Grave van Holland*, in der tijd zijnde *Floris de vijfde* van dien ,, name †. Doch dat deſe giften en inſonderheid die van de Geeſtelijkheid, alleen uyt loutere mildheid ,, zouden veroorſaakt zijn, gelijkt niet zeer waarſchijnelijk, te meer dewijl uyt den ſoen-brief ,, by de drie Gebroeders van Amſtel met Graaf *Floris de vijfde* gemaakt, en hier voren wel is af te ,, nemen, dat die van *Amſtel* ook regt op *Nardingerland* gehad, ofte immers gepretendeert moeten ,, hebben, 't ſoude kunnen ſijn dat hy ook in het beſit daar van ſijn geweeſt ende miſſchien met immer ,, ſoo goet recht als de *Abdiſſe van Elten*, ende dat deſe daarom ſoo veel te eerder heeft kunnen beſluiten ,, om haar regt aan den *Grave van Holland* op te dragen.

* *Ziet de Saxen Spiegel.*

† *Ziet boven den brief.*

,,meesters der voornoemde Munnicken in ,,Neerdinc-landwoonende, den Munnicken ,,zelf hunnen Renten en Inkomsten, zonder eenige zwarigheyt, op voorwaarde, ter ,,plaatsen, ende met munte, als van ons haar ,,behoorlick en gebruyckelick is geweest, zul,,len betalen.

,,Daar en boven heeft noch de voornoemde Abdisse haar Leenmaenen, die ,,met goederen, in Neerdinc-land gelegen, ,,van haar beleent zijn, met namen en ,,uytdruckelick uytgesondert, in welcke goe,,derennoch wy noch onse Erfgenamen noyt ,,eenich recht zullen hebben; verstant die ,,goederen die Gijselbrecht Heer van Am,,stel van de Leen-mannen des zelver Ab,,disse gekocht ende verkregen heeft, welc,,ke goederen, daar mede sy van de Ab,,disse waren beleent, in Neerdinc-land ge,,legen zijn. Om dat zulk een wtsonde,,ring of verkooping, deur d'Abdisse zelf ,,of haar toestemminge noyt en is voorghe,,gaan, heeft sy ons en onse Erfghenamen ,,dat selve met het dickmaal genoemde land ,,en sijn toebehooren te behouden en te be,,sitten toeghelaten. Dit alles ghedaan voor ,,onsen Eerwaardighe Heer Jan deur Gods ,,genade Elect van Utrecht, in welckers ,,oorkonde wy desen teghenwoordigen brief ,,met ons zeghel, te gelijck met het ze,,ghel des zelven Elect, hebben doen ver,,stercken, &c.

De gront van Amstelland is De gront van *Amstellant* is doorgaans laeg, week, moerassig en broekachtig. Den aart des Lands is tweederley, of Gras-dragende, of Veenachtig, want Zaay-landen zijn 'er niet. Het Grasland is zeer weelig en vruchtbaar, en word tot weyen en hooyen gebruykt; het Weyland kan de Paarden vleys, en d'Ossen vet genoeg, doen *Wey- en Hooy-land.* aangroeyen, en de Koeyen doet het zoo veel melk geven, dat men verwonder staat, als men de zelve ziet melkken: dese melk word meerendeels tot *Amsterdam* dagelyks ter Markt gebracht en verkoft. Het Hooy-land geeft rijkkelijk den winterkost aan alle dit Vee. Dan dese Landen, om datse zoo laag leggen, worden meest al met kaden, dat zijn laege dijkjes of walletjes, rontom beslooten, de welk men dan Polders noemt, waar in Wa*Laag en Waterig.* ter-moolens geset worden, die door kracht van hun wiekken, met de wind omgedreven, het water, uyt dese Polders op-malen, en door de Tochtslooten, in den *Amstel*, *Haarlemmer-Meer* of het *Y*, doen lossen, zoo dat gemeenlijk in 't voor- en na-jaar, als 't veel regent, de wateren hooger dan de landen staan. En alsoo word, door de konst, dit gebrek der natuur verbetert.

En gelijk dese Moolens de rampen des hoogen waters herstellen, alsoo maakt het heyen 't gebrek des weekken lants mede goet; want geen Gebouwen zouden hier konnen staande blijven, by aldien men de gront niet vast maakte, met masten van dertig, veertig, vijftig, ja tot zestig voeten lang, (na dat de Gebouwen, die men daar op zetten wil, licht of zwaar zijn) daar in te heyen: waar op dan alle Huysen, en Kerken, ja Toorens, (die om haar kleyn begrijp des gronts, hunne Fondamenten dapperlijk drukken en zwaar vallen) gegrontvest worden: en als dan zoo vast, zonder schrikken of wrikken blijven staan, als ofze op d'alderhardste gronden gestelt waren, gelijk men aan verscheyde zoo oude als nieuwe zwaare Gebouwen tot *Amsterdam* zien kan. Hoe het inheyen deser masten geschied, kan in des zelfs Beschrijvinge gelesen worden. *De weeke gront door heyen vast gemaakt.*

Wat nu de tweede slag van *Amstellands* Gronden, de Veen-landen aangaat, die zijn zoo kostelijk niet, maer evenwel hier hoognoodig; want alsoo geheel *Aemstelland*, ja gants *Holland*, geen, of zeer weinig brand-hout voortbrengt, zoo moeten dese Veen-gronden voor brant verstrekken. Waar toe de zelve zeer bequaam zijn, want de *Veen* die hier toe gebruykt word, en boven de *Dari* of *Derri* leyt, bestaat uyt geen eenparige stoffe, maar uyt verscheyde deelen, als uyt *Zwavel*, *Joden-lijm*, *Stroo*, *kleene lichte rijsjes*, en diergelijke dingen meer. Want zeer wel is van *Georg Agricola* gesegt, in zijn eerste Boek, van d'oorspronk der onder-aardsche dingen, op het twaalfde bladt. *Geen vette aarde wil branden, 't en zy datse met Zwavel of Joden-lijm vermengt is.* Zommige willen het branden alleen het *Joden-lijm* toeschrijven, maar nootzakelijk moet by het *Joden-lijm* ook de *Zwavel* gevoegt worden. Want alwaar ontvonkbaar *Joden-lijm* is, daar moet ook ontvonkbaar *Zwavel* gestelt werden, vermits, gelijk zulks zeer wel *Kardaan*, in zijn eerste Boek, van de verscheidentheyt der dingen, aan het zevende Hooftstuk, aangemerkt heeft, dat *Joden-lijm* uyt natte *Zwavel*, en zijn gansche matery niet anders, dan een gebroetsel van *Zwavel* is. *Aert van de Veen-gronden; D. Dapper in zijn Amsterdamse beschrijving.*

Dese voorverhaalde Veen en Dary, word eenige voeten diep, met bagger-

N netten

netten (die aan ronde ysere beugels gehecht zijn, welke beugels men aan lange stokken vast maakt) van de gront af, onder water uyt gebaggert en boven gehaalt, welke Veen en Dary-achtige modder of slijk word over het naast aanleggende land ontrent een voet dikte gespreyt, om door de Zon te droogen, en een tijd lang gedroogt zijnde, treden de Turf- of Veen-boeren het zelve, met

Manier van Turf maken. plankjes onder de voeten gebonden, geheel effen en gelijk; als het dan wat harder gedroogt is, steeken zy het, met ysere spaden, in langwerpige vierkante stukken van malkander, en daar na noch harder geworden, scheyden zy 't van de gront af, en stapelen 't luchtig in 't veld (of na dat het saysoen des Jaars is, in Schuuren, aan de zijden open, en met latten afgeschut) op malkander, zoo dat 'er de wind kan door waayen, en dan noemt men 't *Turf*; die na *Amsterdam* en gansch *Holland* door vervoert, en tot brand gebruykt word. Dit doet veel Uytheemse Luyden verwonderen, dat men in *Holland* d'aarde tot brand moet gebruyken, waar op onsen Hollandsen Poëet, *J. van Vondel*, dit Raatsel vaers gemaakt heeft.

Gezegent is dat land,
Daar 't kind zijn moer verbrand.

Nochtans is dese Turf, insonderheid, alsse wel gedroogt is, veel bequamer, om verscheyde spijsen te koken, als het hout, want zy heeft harde en heete koolen, die zeer lang duuren, en veelderley kost, door hun gematigde hitte, stovende, geheel aangenaam en smaakelijk maakt. Na dese *Veenen* hebben verscheyde Dorpen en Buurschappen hare namen, als *Amsterveen*, *Ankkeveen*, *Vinkkeveen*, *Waverveen*, &c. *Des zelfs bequaamheyt.*

Boomen onder d'aarde. Het is genoegsaam bekent, dat hier te lande, hier en daar veel boomen, of stammen van boomen, en kreupel-bosschen, diep onder der aarde gevonden worden, waar uyt men besluyten kan, dat dit land eertijds vol bosschaadjen en ruychten moet geweest zijn, alsoo is ons *Amstelland* hier in mede niet misdeelt. Want zestig roeden ter weder-zijde van den *Amstel*, van dese Stad af, tot al voorby *Ouderkerk*, vertoont zich na vijf of zes voeten gravens in 't *Veen*, een onder-aardsch bos van boomen, welker grootste en dikste stammen, alle na den *D. Dapper*

zuyd-

Zuyd-Oosten omgeslagen leggen; maar de kleene stammen staan recht over-endt. Dicht aan deze stadt is 't hout van verscheyde, en niet van eenderley slag. Aan zommige takken hangen noch nooten of vruchten, die noch heel en gaef zijn. Wijders na *Abkou* strekt zich dit bosch breeder uyt, en schijnt aldaar eiken-hout te zijn; dit hout is zeer taey en bruykbaar, waar van ook de Huisluiden lattenmaken, om op de huyzen te leggen. In 't maken van de *Steetuin*, buyten de *Sint Anthonis-Poort*, die nu binnen deze stadt komt te leggen, had men veel arbeyts, om zich van dit hout, (dat de spa weygerde) te redden, en 't koste veel gelts, eer dit hout geweert, en de grondt gelegt wierd. Buyten deze gemelde streek vint men ontrent deze stadt heel zelden dit onder-aertsche, en buitendijks, gansch geen hout. Weshalven, als men hier eenige gravinge ontrent dit voorschreven bosch aanbesteet, zo voegt men gemeenlijk by 't besprek, *dat d' Aannemer zal gehouden zijn, alle hout en wortelen uyt te halen.*

Door storm en onweer omgewaayt. Op wat wijze de boven-gemelde boomen dus om verre gesmeeten zijn, datze altemaal na het Zuyd-Oosten gekeert staan, daar af is voor het waarschijnlijkste te houden, dat 'et geschiet zoude zijn, door storm en onweer, als de *Rhijn* by *Katwijk* gestopt wierd.

[BYVOEGSEL.]

„Onseeker is de tijd wanneer dat „deze stoppinge des *Rhijns* by *Katwijk* „is voorgevallen; ook zijnder tot noch „toe geene oude bewijs-stucken by de „Schrijvers der outheden te voorschijn „gebragt, maer alles is dien aengaen„de maar losse gissinge. Maar alle die „haar gevoelen over deze zake aan 't „gemeen hebben mede gedeelt, stellen „die in het jaar 1169. of 1172. en dewij„le, als hier vooren hebbe aan ge„roert, dat *'t Reygerbosch* in en on„trent den jare 1400. in wezen is ge„weest, blijkt dat de boomen van 't ge„melde *Bosch* in een later onweer en „vloet als 1172. om verre, en onder de „aarde, soo als die noch heden ten dagen „in de *Holledregter Polder*, en ontrent de „*Bylemer* na *Abcoude* en op andere plaat„zen gevonden worden, gespoelt zijn, „hoewel men niet wil ontkennen dat by „vroeger stormen en vloeden op ver„scheyde andere plaatsen in Holland bo„men zijn neder gevelt en onder aarts „zijn geworden: Maar dat het oude „aerdsche gewassen zoude zijn, gelijk de „*Heer Professor Martinus Schoock* in 't „vervolg wil beweren, kan geen waar„heyt hier hebben, door dien men dik„maals Eyken, Elsen, ook Haselaars „boomen siet uyt graven, dat een boven „en geen onder aerts gewas is.

M. Schook. Maar een heel ander gevoelen heeft *Martinus Schook*, in zijn Tractaetje van de Turf: Want dees hout staande, dat het meerdeel dezer boomen, of stammen van boomen, teffens met de wortelen, die in groote menigten met de zelven gevonden worden, eveneens als berg-werken onder der Aarde gegroeyt zijn. *Onder d'Aerde gegroeyt.* Want al de geenen die staande houden, dat dit oprechte boomen geweest zijn, en, eveneens als nu de boomen, eertijts met loof, boven op 't aardtrijk staan groeyen hebben, poogt hy hier mede te wederleggen: Dat 'et onzeker is, of oit die boomen hier te lande gegroeyt zijn, gemerkt by na, by niemant van al de Schrijvers, die ontrent die tijt, als deze boschaadjen hier zouden gegroeyt hebben, daar van gewag gemaakt wort. En by aldien, (volgens 't gevoelen van *Schook*,) ergens eenige heele boomen, met wortel met al opgegraven worden, (die, zoo men zeit, in eenige lage en moerasch-achtige plaatzen gevonden zijn) zo moet men voor vast stellen, dat deze boomen op een moerasch-achtige gront gepoot zijn, en dat daar na allermeest, wegens de moerasch en losheyt van gront, de boomen, (de wortels los geraakt zijnde) om verre gevallen, en dieper in zoodanigen gront, met kleene moeite ingezakt zijn. Wijders daar by voegende, dat met groote rede de zeer geleerde *Kamdenus*, in zijn beschrijvinge van *Engelant*, lettende op d'aert van de gront, het zelfste gevoelen heeft van de boomen die te *Licester* opgegraven zijn. *Ander slag van Boomen.* Ook wil deze *Schook*, dat deze boomen onder die soort van boomen niet behoeven gerekent te worden, waar onder ze schijnen te hooren: want de gemeene man meent, dat 'et pik of denne-boomen zijn, vermits de zelve, als se gebrant worden, een hers-achtige reuk, gelijk in zoodanige boomen gemeenlijk geschiet, van zich geven. Maar dit acht hy buiten reden te zijn, want (gelijk na zijn zeggen zeer wel de gemelde *Kamdenus* aangemerkt heeft) al deze hoedanigheden kan haar de Joden-lijm achtige aerde, daarze rontom mede bedekt zijn, aanbrengen. *Ioden-lijm.* Want wie zoude gelooven, dat 'er eertijts in *Nederlandt*, en dat in zulke moerasch-achtige plaatzen pik en denne-boomen ge-

gegroeyt hebben, &c. De voornoemde *Schook*, vaart in zijn voorseide Tractaetje van deze boomen zeer wijtluchtig voort, waar na wy den nieuwsgierigen Lezer toe wijzen.

De wateren van Amstellant.

Amstellandt heeft voor dertig Jaren, meer wateren gehadt als tegenwoordig, want de *Bylmeer*, en *Watergraaf*, of *Diemermeer*, zijn zedert uitgemalen.

[BYVOEGZEL.]

,, Waar toe in den Jare 1624. by de ,, *Staten van Hollandt*, tot het bedijken ,, van de voorsz. *Water-grafts* of *Diemer-* ,, *meer* is verleent, ten versoeke van *Bur-* ,, *germeesteren* en *Regeerders* der Stad *Am-* ,, *sterdam*, volkomen Octroy; zijnde ,, gemelde *Meer* groot 600 Rijnlandtse ,, Morgen: de oorzaak was, om dat die ,, *Meer*, te na aan de hooge *Zeeburg* of ,, *Diemerdijk* was gelegen, en den *Dijk* ,, ter wederzijden, soo binnen als buy- ,, ten, met ingeslagen palen, soo tegens ,, de *Zee*, als de voorsz. *Meer* moest ge- ,, houden worden, welke droogmakin- ,, ge door gemelde *Heeren Staten* met ver- ,, scheyde Octroyen en Privilegien is ,, voorsien, als vrydom en exemptie ,, van alle contributien, ordinare als ex- ,, traordinare, verpondinge, honderste, ,, vijftigste en veertigste penningen van ,, de gronden van de voorsz. *Meer*, &c. ,, als voor de tijd van 15 jaren, naar 't eer- ,, ste Jaar dat de Landen zullen beweyt ,, worden en eenige vrugten daar van ge- ,, trocken zijn, en verscheyde andere ,, vryheden meer. Voorts is haar toe ge- ,, staan de voorsz. *Dykagie* te doen regee- ,, ren, by *Hooft-Ingelanden*, en by een ,, *Dijckgraaf*, mitsgaders *Heemraden*, ,, *Penningmeester* en andere *Officieren*, met ,, maght om *Keuren* te maken tot onder- ,, houdinge van de voorsz. *Dykagie*, ge- ,, lijk breder by der zelver Octroyen te ,, zien is: En vermits de voorsz. *Meer* ,, onder verscheyde *Ambachts-Heerlijk-* ,, *heden* en dagelijkze *Gerechten*, als van ,, *Amsterveen*, *Diemen* ende *Ouder-kerk* ,, ten deelen was resorterende, ende de ,, respective limiten van dien in de ,, voorsz. *Meer* dagelijks verscheyde ,, questieuse saken voor vielen, hebben ,, die van de *Kamer* van de *Rekeninge* des ,, *Graeffelijkheyts* van *Hollandt*, om de ,, voorsz. inconvenienten voor te ko- ,, men, in den Jare 1640. den *Ballieu* van ,, *Amstellandt*, de Heer *Pieter Boude-* ,, *wijnsz. van Lockhorst*, ten overstaan ,, van de *Heemraden* van de voorsz. *Die-* ,, *mer-meer*, geauthoriseert, alle acten ,, van *Hooge Iurisdictie* te exerceren, met ,, dien verstande, dat na de doodt van ge- ,, melde *Ballieu* van *Amstellandt*, de ,, voorsz. *Hooge Iurisdictie* soo in 't civiel ,, als dagelijkse op den *Dijkgraven* van ,, de voorsz. *Meer* in der tijd sal werden ,, geconfereert.

,, De *Beylemer* heeft mede zijn *Dijk-* ,, *graven*, *Heemraden* en byzondere ge- ,, rechtigheden.

Behalven de Rivier den *Amstel*, die twee mijlen van *Amsterdam* by het Dorp *Uythoorn* haar begin neemt, is 'er noch, het *Nieuwe Diep*, *de Diem*, *de Gaasp*, *de Legmeer*, en daar nevens noch het water, in, en tussen de Veenen verspreyt.

[BYVOEGZEL.]

,, En dagelijks uyt de Polders, op den ,, *Amstel* noch veel water gemaelen wort, ,, behalven dat die van *Rijnlant* tegens al- ,, le recht haar ook toe senden; hoewel sy ,, Heemraden van Rhijnlant twee brieven ,, hebben van *Willem*, Paltzgrave op den ,, Rhijn, Hartog van Beyeren, Grave ,, van Holland &c. de eerste op St. Bar- ,, tholomæus dagh, en den anderen den ,, 15. October, beyde in den Iare 1413. ,, om een Watergank te mogen maken, ,, streckende uyt de *Amstelre-Meer* voor ,, by den *Heyligen Wegh*, bezijden de *Ca-* ,, *thuysers* opgaande, ende uytwateren- ,, de in den *Ye* &c. Maar dit heeft noyt ,, voortgang gehadt; als mede het *Pri-* ,, *vilegium* dat *Keyser Karel* aan die van ,, *Amsterveen* verleent heeft, om een ,, door-wateringe in de *Amsterveense* ,, Dijk te leggen, tot behoudenisse van ,, haar Landen tegen het water dat haar ,, toegemalen, of door andere wegen, ,, als boven gezegt, wort toegevoert, ,, zoodanige voorsorge te doen, als by 't ,, zelve *Privilegie* te zien is, gegeven op ,, den laatsten December 1520. Doch om ,, dit alles is in den Iare 1670. tusschen ,, die van *Rhijn-* en *Amstelland*, daar by ,, die van *Amsterdam* haar voegden, een ,, genoegzame *Water-krijg* geweest, als ,, breeder in drie bysondere deeltjes door ,, *Adam Thomasz. Verduyn* beschreven, ,, te lezen is, die hier te lang zoude val- ,, len, om in te lassen.

De Visch in de zelve.

Alle deze wateren zijn overvloedig van Visch, als van *Aal*, *Snoek*, *Karper*, *Brasem*, *Vooren*, *Bley*, en uytnemende blanke en lekkere *Baars*, vangt men in 't *Nieuwe Diep* en *de Diem*, maar die in de Veen-wateren, is bruynder en smaakt ook veel grondiger: deze wateren wor-

den

den alle verpacht, maar 't vissen met de Engel-roede is hier over al vry.

De lucht. De lucht valt in *Amstellandt*, ter oorzaak van de lage moeras-achtige landen, eenigzins zwaar en dampachtig, inzonderheit, voor zommige teedere en zwakke lichamen, en die kort van aassem, en benauwt van borst zijn, en dan uyt hooge en drooge landen komende, voelen terstont de verandering van de lucht, doch met der tijt gewennen zy hier toe. Evenwel is de lucht daarom niet ongezont, want d'Inboorlingen, als van jongs af, die lucht ingetrokken hebbende, lijden van deze dampen noch zwaarte, gantsch geen hinder.

Gedierten. Fenijnige gedierten vint men in *Amstellandt* zeer weynig, Slangen, Adderen, Hagedissen zijnder geen, maar vuyle Padden zijn omtrent de sloten in't Weylant. Schadelijke dieren, als Mollen die d'aerde omvroeten, zijn 'er genoeg, ook zomtijts Lant- of Aert-muyzen, die de velden beschadigen, doch dit gebeurt zelden, ook vint men hier Wezeltjes en Bonzings, die d'Eyeren en Kuykens eten, maar heel weynig Vossen. Wolven noch Beeren, gantsch geen; Otters zijnder ook niet veel. Doch dapper is men Zomers geplaagt van de Muggen, inzonderheit in de Veenen, en ook op alle plaatzen, daar veel Rietlant omtrent is. Noch is 'er zulken slag, *Ongezuyvers.* die om haar zwartheyt, zwarte Vliegen genaamt worden, deze beschadigen de vrucht-boomen geweldig, en worden meest veroorzaakt door noordelijke winden die in 't voor-Jaar komen te waeyen, en dan kruypen deze zwarte Vliegen in de bloessems der vrucht-boomen, en eten die, met t'zamen het knopjen of hartjen, daer de vrucht uyt moet komen, gantsch wech, waar over dat Jaar geen vruchten te verwachten zijn; van de drek dezer Vliegen groeyen Rupzen, die de bladeren daar na geheel af knagen, zoo dat die boomen den gantschen Zomer, als verdort, zijn aan te zien, doch dit gebeurt niet alle Jaren.

Tam Vee. In *Amstellant* is geen wilt gedierte, als zeer weynig Hazen, maar tam vee, als Paerden, Ossen, Koeyen en Verkens wort 'er genoeg gevoed en vet gemaakt. Voor de wild-schutten valt 'er niet te schieten, als Reygers, Putoors, Kievits, Spreeuwen, &c. *Water-vogels.* Van Water-vogels is 'er weynig slag, als zomtijts eenige Water-hoentjes, die men ook Water-sneppen noemt, doch tamme End-vogels met menigte, die overvloedig Eyeren leggen: Het kleyn gevogelte zijn Zwaluwen, Mussen, &c. als in ander landen; *Lucht-vogels.* maar de Leeuwerk hoort men hier overvloedig, en zeer vroeg in 't Jaar, d'aanstaande Lente-tijt kondbaar maken.

Waar hun de Landtluyden mede erneeren. De Boeren of Huyslieden erneeren zich met Koeyen, en 't geen daar aan vast is, verkoopen de Melk, Boter, en Kaes, binnen *Amsterdam*, en de naast-aanleggende Steden, mesten ook veel Verkkens met haar Huy of Wey en Kerremelk, die zy met Brouwers draf mengen; ook zijn 'er veel, die op de Visschery der genoemde wateren hun kost winnen. De Boeren in de Veen-landen, erneeren haar van den Turf.

Amstellant vervalt aan Hollant, Anno 1296. *Amstellandt* heeft van outs af onder de heerschappy der *Heeren van Amstel* gestaen, ter tijt toe, dat onzen lesten Heer *Gijsbrecht*, als een medelidt der t'Zaamgezworene tegen Graaf *Floris van Hollandt*, in den Jare twaalf hondert zes-en-negentig, 't zelve heeft moeten verlaten, gelijk wy verhaalt hebben, en is deze Heerlijkheit beneffens die van *Woerden* door Graaf *Jan van Hollandt* den voorzeyden *Floris* Zoon, als verbeurt zijnde, aangevaert [a]: maar deze *Graaf Ian*, korts daar na, in 't Jaar twaalf hondert negen-en-negentig, zonder kinderen, overleden zijnde, is hem als de naaste in den bloede tot Erfgenaam gevolgt. *Wort weg gegeven, Anno 1299.* *Ian van Avennes, Grave van Henegouw*, de welke in 't begin van zijne regeering, deze twee Heerlijkheden van *Aemstel* en *Woerden* aan sijn Broeder *Guye*, doen ter tijdt, *Trezorier* tot *Luyk*, en namaals, *Bisschop* van *Uitreght*, geschonkken heeft; zommige Schrijvers zeggen, als leen, en andere, als eygen Erfgoederen: Aldus verhaalt het *Beka*, uyt het latijn, *I. Beka.* van woort tot woort over gezet: *Na dat Graaf Ian overleden was, is Ian, Graaf van Henegouw, (Zoon van Adelheydis, die Zuster van Koning Willem was) Graaf van Hollandt geworden, de welke dadelijk de Heerlijkheden van Aemstel en Woerden, aan zijn broeder Guye geschonken heeft.*

N 3 Doch

a „De namelooze Schrijver zegt, *Amstellandt* „was als doen een Leen van de *Kerke* van *Uitrecht*, „maar daar naar, Anno 1296., de Heer van *Am-„stel*, *Gijsbert* genaamt, verjaagt zijnde, als me-„de schuldig in de doot van de Grave *Floris*, heeft „Heer *Jan van Zierick-zee*, *Bisschop* van *Uitrecht*, „door wiens toe doen de voorsz. Grave was om-„gebragt, omme tot versoeninge te komen, het „Leen van *Amstel*, en ook van *Woerden*, den „Grave van *Hollandt* moeten over geven, en ze-„dert die tijt is de Heerlijkheyt van *Amstel*, en „het Stedeken *Amsterdam* totten Graafschap van „*Hollandt* gevoegt en geincorporeert geworden „en gebleven.

Doch na de doot van deze Graaf *Jan van Avennes*, heeft zijn Zoon, Graaf *Willem*, als Erfgenaam in 's Vaders Heerschappyen, na dat zijn Oom *Guye*, in den Jare 1317. als *Bisschop* van *Uitrecht*, zonder wettige Kinderen overleden was, deze twee Heerlijkheden, *Amstellant* en *Woerden* wederom tot zich genomen, en aan 't *Graafschap Hollant* vast gehecht.

En wederom aan Hollant gehecht, Anno 1317.

Alzoo schrijft dit ook de genoemde *Beka*; *maar Willem, Graaf van Hollant, heeft de Heerlijkheden van Aemstel en Woerden, na dat zijn* [a] *Oom overleden was onder zijn Heerschappy gebracht: waar in hy, van zijnent wegen, een Baljuw of Pachter stelde, verklarende, dat de zelve Heerlijkheden, aan den meergenoemden Bisschop, voor Vaderlijke goederen waren gegeven. Naar dat zy, ter oorzaak der overtredinge, van d'opgerechten wille,* (verstaat de Zoenbrief, hier vooren in 't derde Hooftstuk, uyt de Rijm-kronijk aangewezen) *aan 't Graafschap Hollandt vervallen waren.* Op deze wijze verhalen *Ian van Leyden*, en alle de Hollantze Kronijken het zelve.

I. Beka.

En of schoon d'ouden Heer *Gijsbrecht*, na de doot van Graaf *Ian*, *Floris* Zoon (op hoop, dat d'ouden haat mocht vergeten zijn) gepoogt heeft gehad, om zijne Landen weder onder zijn gezag te brengen, en tot *Amsterdam* gekomen was, zoo is hy van de *Kennemers*, *Waterlanders* en *Vriezen* verdreven. En nooyt weder gekomen, gelijk alreede ten deele gezeyt is, en noch breeder in de Beschrijvinge der beginselen van *Amsterdam* zal gezeyt worden. Aldus is *Amstellant*, zedert die tijt tot dezen dag toe, gebleven onder 't *Graafschap Hollandt*, en benefens 't zelve te gelijk met die Graaflijke *Domaynen* bestiert, en om deze oorzaak van vermenginge, kan men de Grenzen en bepalingen van *Aemstellant* niet recht van *Hollant* onderscheyden. Wel is waar, dat 'er noch tegenwoordig, altijt een *Baljuw* over *Amstellandt* gestelt wort, doch zijn gezag strekt zich zoo wijt noch breet niet uyt, als *Amstellandts* palen voor dezen geweest zijn.

Heer Gijsbrecht vlucht.

Amstellants grenspalen.

Amstellant schijnt van alle oude tijden af een Leen geweest te zijn van de kerk en *Bisschoppen* van *Uitrecht*, als hier vooren gezeyt is: Alwaar gesproken wort van zeker lijst, daar in vind men de volgende woorden. *De Heere van Aemstel hielt te leene van den Sticht dat meeste deel van zijn Heerlijkheit*; doch daar staat wel *het meeste deel* van de Heerlijkheyt des Heeren van *Amstel* een Leen te zijn, maar dat scheelt veel van het geheel, evenwel vind men dat 80 Jaren daar na, in den Jare elf hondert vijf, onder de dienaars des *Bisschops* van *Uitrecht*, eenen *Wolfgerus*, *Schultetus de Amestelle*, als getuygen staat, over zeker uytspraak des *Bisschops*, diens naam in noch twee diergelijke *Latijnse* brieven, in 't Jaar elf hondert zesen-twintig, in alzulke staat van dienstbaarheyt, ook gevonden wort. Doch uyt de brief zonder Jaar-getal van *Godefridus* de acht-en-twintigste *Bisschop* van *Uitrecht*, die overleden is in 't Jaar elf hondert acht-en-zeventig, in dit verhaal vertoont, door welke zeer groote verschillen (die dien *Bisschop* met Heer *Egbert van Aemstel* had, over de leenen en eygendommen der goederen in *Aemstellant* gelegen) verzoent wierden, blijkt genoegzaam, dat geheel *Aemstellant* doenmaals geen Leen van de Kerk van *Uitrecht* geweest is. Hoe wel de Stichtze Kronijk-schrijver *Heda* in 't begin van 't leven van *Bisschop Guye*, wel duydelijk zeyt. *Dat Jan, Grave van Hollandt, aan den Bisschop weder gaf de Heerlijkheden van Amstel en Woerden, die de Kerk te vooren ontnomen waren.* En in 't eynde van 't zelve, vervolgt hy noch aldus: *Maar Graaf Willem, na dat zijn Oom* (verstaat *Bisschop Guye*) *overleden was, nam tegens recht en reden wederom de Heerlijkheden, die door Jan zijn Vader, weder herstelt waren,* (te weten aan de Kerke van *Uitrecht*) *gelijk als of het zijn Erfgoederen waren geweest, hoe wel zy eygentlijk tot de Kerk behoorden.* En alhoewel *Beka*, (de voorganger van *Heda*) van alle deze oude gerechtigheden niet met allen aanroert, zoo gaat *A. Buchelius* in zijn aanteykeningen, zoo wel op *Bekaes* als *Hedaes* Kronijk, heel breet weyden, doch nergens bewijst hy, dat *Amstellant* in 't geheel een Leen van d'Uitrechtze Kerk geweest heeft; maar wel, dat 'er eenige landen in 't zelve gelegen hebben, die aan die Kerk behoorden, welke landen met de gantze Heerlijkheyt van *Amstel*, al te zamen na de doot van Graaf *Floris*, (na zijn zeggen met gewelt) aan 't Graafschap *Hollandt* getrokken zijn, nademaal (zeyt hy) dat het tot allen tijden de Grooten hare gewoonte geweest is, dat zy de wapenen boven de Wetten lieten heerschen, en het zeer week Parkament of pampier, voor de zwaerden wijken most. Voorts verhaalt hy op een ander plaats, dat 'er noch brieven zouden zijn by de welke Graaf *Jan van Henegouw* aan zijn Broeder *Guye* schenkt, de goederen, die eertijts

Amstellant een Leen van d'Uitrechtze Kerk.

Anno 1019. of 1021.

Of zulks in 't geheel, of ten deele bestont.

W. Heda.

A. Buchelius.

A. Buchelius gevoelen hier over.

a *Bisschop Guye.*

tijts *Harman van Woerden*, *Gijsbrecht van Amstel*, *Gijsbrecht van Yſſelſteyn*, *Arent van Benscoep*, en andere, (aan de moort van Graaf *Floris* ſchuldig,) toebehoort hebben, in welke gifte niet konnen begrepen zijn, al zulke goederen, die den *Biſſchop* in der voornoemde Edelen hare Heerlijkheden was bezittende, door dien de *Graaf* de zelve, om de miſdaat der Leen-mannen, geenſins zich toe kon eygenen, gelijk den regel van 't Leen-recht mede brengt. Hoe wel, (volgens *Hedas* ſchrijven) Graaf *Willem*, na zijn Ooms doot, nochtans anders heeft gedaan, als hier boven gezeyt is. Dus verre *A. Buchelius*.

Vort weerleyt. Maar Graaf *Willem* zal ſtaande gehouden hebben, dat deze goederen van *Amſtel* en *Woerden*, al aan de *Graaflijkheyt* van *Hollandt* te leen vervallen zijn geweeſt, ten tijde van Graaf *Floris*, in de Jaren 1285, en 1287. als uyt de Zoenbrieven, hier voor, in 't derde Hooftſtuk aangewezen, genoegzaam blijkt, waar in die Heeren, hare Heerlijkheden, aan den *Grave*, en niet aan den Biſſchop, opdragen en ontfangen, dat wederom van hem te leen, 't welk den Biſſchop ſchijnt toegeſtaan te hebben, dewijl zijn naam mede in de zelve brieven geſpelt wort.

Men kan van dit oudt Leenrecht der *Vitrechtze Kerk* niet bewijzen, dat geheel *Amſtellandt* zou konnen raken, voor den tijt van Graaf *Floris* ombrengen; 't geene de Heer *Voſſius* hier van zeyt, by wat voorval 't Leenrecht van de Heerlijkheden van *Amſtel* en *Woerden* aan d'*Vitrechtze Biſſchoppen* zoude komen te vervallen. *Onzekerheyt des zelfs.* Hoe het met dit Leenrecht van outs geweeſt is of niet, is onzeker, dan het kan wel zijn, dat de begeerlijkheden der *Vitrechtze Biſſchoppen*, dit Leenrecht zich verder hebben willen aantrekken, als hun met recht toe quam, of dat ook de Heeren van *Amſtel* 't zelve jok, meerder van hunne halzen hebben willen afwerpen, dan hun toeſtont; en miſſchien hebben zy van beyde zijden elk wel wat ſchult gehad, 't is altijt zeker, dat 'er in de voorige tijden verſcheyde twiſten, ja oorlogen uyt zijn ontſtaan, als in 't voorige verhaal ten deele gezeyt is.

M. Z. Boxhorn. Uit zeker oude Verbont-brief, die *M. Z. Boxhornius*, in zijne aanteykeningen, op *Veldenaars* Kronijk aanwijſt, opgericht in den Jare 1356. tuſſen *Willem van Beyeren*, *Grave van Hollant*, *&c.* en *Johan van Arkel*, *Biſſchop* van *Vitrecht*, vint men de volgende woorden.

Voort zoo zal die Biſſchop ons believen die Heerſchop van Aemſtel ende van Woerden, met allen haren renten, mannen, ende toebehooren, in allen manieren, als den Heere van Aemſtel ende van Woerden van den geſtichte te houden, plagen behouden, elker male zijns Rechts, ende wy zullen voort meer den geſtichte van Vitrecht voorſchreven uitreykken Jaarlijks, alzulken Pacht, als die Heeren van Aemſtel ende van Woerden, den geſtichte voorſchreven daar of te geven plegen. Ende en woud ons die Biſſchop dat voorſchreven goed niet beteren, zo zoude het blijven ſtaan, in allen manieren dattet ſtont ende was, eer dit oorlof begant, behouderlijke elke male zijns Rechts, &c. *Is oorzaak van veel tweedragt en oorlog.* Hier uyt blijkt dat de *Heeren van Aemſtel* en *Woerden*, eenige landen die den *Biſſchop* of *Kerke* van *Vitrecht* toebehoorden, en in hare Heerlijkheden gelegen waren, van de zelve gehuurt of gepacht hadden, de welke dan zomtijts door quade betalinge, of andere onderlinge twiſten, (daar van *Hollandt* en *Vitrecht* zelden vry waren) malkanderen ontnomen, opgehouden, en onbruykbaar gemaakt wierden, als uyt de voorſchreven brief te zien is.

Alle deze verwoeſtingen, in dit verhaal van 't leven en daden onzer oude *Heeren van Aemſtel*, hier vooren op verſcheyde plaatzen aangewezen, hebben *Aemſtellandt* dapper gedrukt en onder gehouden: *Amſtellant heeft van outs veel verwoeſtingen uitgeſtaen.* Want toen den eerſten Heer *Gijsbrecht van Aemſtel* den *Grave van Loon* tegen *Graaf Willem van Hollandt*, byſtant gedaan had, wierd *Amſtellandt* door de *Kennemaars*, (dat zijn die van *Haerlem* en daar omtrent) gantſch verwoeſt; Dit zeyt 'er de Rijm-kronijk af.

Die Kenemaren voeren hene,
Doer 't lant over al die vene,
Ende verbornde te hant
Van Aemſtel al dat lant,
Ende roefden al dat ſi vonden.

En een weynig daar na.

Doe voeren ſi van danen te Muden,
Ende verbornden die Stede,
Ende Weſep al tote Broclede,
Hebben ſi verheert, ende van hem [a] *ſomen*
Hebben ſi vaſte Giſele genomen,
Dus zijn zy te ſcepe gekeert,
Als zijt hadden al onteert.

I. Beka in 't Jaar 1203. Aldus verhaalt het de Stichtſe Kronijk-ſchrijver *Beka* mede, *Dat de Kennemers met een Scheeps-vloot aankomende, den Dijk doorgeſteken hebben, de velden*

van

a *Zommige.*

van geheel Amſtellandt onder doen vloeyen, en geduriglijk de Heerlijkheydt van Gijsbrecht van Aemſtel, zoo te Water als te Vuur, tot aan d'uitterſte palen van Broekenlant toe, verwoeſtende, met een grooten buyt van veelderley rijkdommen weder na Kennemerlant geroeyt zijn. Dit *Broekenlandt* zal 't zelve zijn, dat onzen ouden Rijmer, hier boven *Broclede* noemt. En *A. Buchelius* heeft in *Bekas* Kronijk aangeteykent, dat hy in een ander affchrift van de zelve Kronijk gevonden heeft, *Broiclede*; Dit komt nader by onze oude Rijm-kronijk. Doch *Heda* zeyt *Broeklant.* Eenige willen dat dit het Dorp *Breukelen* op de *Revier de Vecht* zoude zijn, nademaal het Gouts Kronijkjen zeyt, *Dat zy den Dijk doorſtaken, zo dat zy met ſcheepen voeren tot Uitrecht aan de poort, en verbarnden Amſtel, Weeſp, Muyden, ende ſlechten 't neven der aerden.* Of dit doen ter tijt niet een gruwelijke verwoeſting voor *Aemſtellant* geweeſt is, kan men denken: En ofſchoon de *Kennemers* voor deſen overlaſt 500 ponden moſten betalen, zoo kan dit de voorige ſchade bykans weynig of niet vergoeden.

Ook is *Amſtellant* buyten alle twijffel niet vry gegaan ten tijde, en uyt d'oorzaak van Graaf *Floris* ombrengen, hoewel men zulks zoo duidelijk niet beſchreven vint, en na alle vermoeden heeft het 1296.
niet weynig ſchade geleden; toen Heer *Gijsbrecht van Amſtel* de laatſte maal verdreven, en zijn Stedeken *Aemſterdam* 1300.
verwoeſt is, als wy hier even te vooren gezeyt hebben.

Des zel[fs] tegenwoor[...] dige verbetering, bloeyende [...] ſtant, en [...] luſtige ver[...] maaklijkheyt.

Maar tzedert *Hollant* en voornamelik, *Amſterdam* door den *Koophandel* en *Zeevaart* heeft beginnen in welvaart en rijkdom aan te groeyen, zijn *Amſtellandts* landen, wel dapper verbetert. Hofſteden en Speelhoven vint men hier met menigten, alwaar de Jachtſchuyten, van paarden getrokken, dagelijks, 3, 4, 5, 6, en meermalen, na de Steden, *Muyden, Naerden, Weeſp, Gouda, Uitrecht*, en verſcheide Dorpen, tot groot gerijf der zelve, heen en weder voorby varen, zoo dat den Ouden Heer *Gijsbrecht*, uit den grave verrijzende, en midden in zijn Lant rontom ziende, 't zelve alzoo weynig, als zijn *Vergroote Stadt Amſterdam*, kennen zoude.

BE

BESCHRYVING
DER
STADT
AMSTERDAM.

DERDE BOECK.

VERDEELING
Des
DERDEN BOEKS.

I. DEEL.

Van Amsterdams gront, Gelegentheyt, en eerste Beginselen, tot den Jare M CCCC LXXXII.

II. DEEL.

Van de Bemuring, en oude hoedanigheyt der Stadt AMSTERDAM, tot den Jare, M D LXXXV.

III. DEEL.

Van verscheyde Vergrotingen, Aanwas van menschen, Welvaart en Rijkdom, door de Neeringen, Scheepvaarten, en Wijtluchtige Koophandel, als ook den tegenwoordigen stant van AMSTERDAM, tot den Jare, M D C LXXXIX.

BESCHRYVING
Van
AMSTERDAM.
Derde Boek, eerste Deel.

Van Amsterdams naam, Gelegentheyt, grondt, en eerste beginselen, tot den Jare M. CCCC. LXXXII.

Door · T. van DOMSELAER.

KORT INHOUT.

Oorspronk en hoedanigheyt des Naams van Amsterdam. Amsterdams gelegenheyt, onvaste grondt, en hoe die, door inheijen van Masten of palen, vast, en bequaam gemaakt wordt. d'Omleggende landen, wateren, buurschappen en andere plaatsen omtrent Amsterdam. Onzekerheyt van Amsterdams beginselen, Stichters, en outheit. Vermoeden waar de Stadt eerst bewoont is geweest. Eenig bewijs van Amstels Vesten, uit d'oude Chronijken, op't Jaar 1203. Den Dijk aan d'Amstel doorgesteken, alles onder geloopen, en door vuur en swaerdt vernielt, wederom herstelt, en den Dam in d'Amstel geleidt. Oorspronk der namen, Zeedijk, Warmestraat, en Damrak, enz. Verklaring van't Amsterdams Kaartjen, op't Jaar 1220. of veel eer 1270. des Stedes groote op die tijdt, vryheit van Tollen aan haar vergunt. Amsterdam, door Heer Gijsbrecht van Amstel versterkt, wordt verwoest, en van hem verlaten: begint weder toe te nemen, en door Graaf Willem en zijn navolgers, met vryheit van Voorrechten, en vergrootinge begiftigt, maakt nieuwe Sluyzen. d'Amsterdammers varen sterk op den Haeringvangst na Schoonen in Denemarken, en verkrijgen daar vryheyt. Staan hun Graven by, tegens de Vriezen. Oorlogen met die van Uitrecht. Timmeren de beste Schepen. Rusten Oorlogs-vlooten en Geley-schepen uit, tegen d'Oosterlingen, en Fransen. Onwisheit van d'oorspronk der Stadts Zegel, Wapenschilt, en Leeuwen daar nevens. Wat het Stadts Wapen is. Schenkadie van de Keyzerlijke Kroon op't zelve.

Van de Naam.

Amsterdam. TEgenwoordigh wordt deze Stadt genaamt *Amsterdam*, doch voor 't *Iaar twaalf hondert en drie*, is deze naam niet bekent geweest. Want korts na dit jaar, is den *Dam* eerst in den *Amstel* geleyt, als hier na breeder gezeyt zal worden, en doen ter tijt noemde men het niet anders, als *Amstel* en *Amstels Vesten*, daar het *Slot* der *Heeren* van *Amstel* mede verstaan wiert. *Amstel. Amstels Vesten.*

d'Outste namen die wy vinden, zijn in de twee *Latynse* brieven van *Floris, de vijfde* van die name, *Grave* van *Hollandt*, gegeven, d'eerste in den *Iare twaalf hondert vijf-en-zeventig*, en de tweede in den *Iare twaalf hondert een-en-negentigh*, daar mede hy deze Stede Tol vry maakte, waar in de Stadt genaamt wort *Amstelredame*. Daar na, in den *Iare twaalf hondert zes-en-negentig*, noemtze den ouden Rijmer, *Melijs Stocke* (die doe ter tijt leefde) *Amstelredam*, daar hy te voren in de zelve Rijm-Kronijk, op't Jaar 1203. *Amstel*, en *Amstels Vesten* schrijft. Voorts vindt men verscheyde brieven, gegeven van *Graaf Willem* in den *Iare dertien hondert twee-en-veertigh*, daar in men vindt *Amstelredamme*, als ook eenige van *Vrou Margareta*, in't *Iaar dertien hondert zes-en-veertig*, mede even zoo gespelt. In't oude Stads Zegel, gemaakt, in't *Iaar veertien hondert zeven-en-tachtig*, en noch eenige andere, daar te voren, staat aldus, *Sigillum secretum opi: Amstelredamensis*. En wordt ten huydi- *Amstelredame. Amstelredam. Amstelredamme.*

gen

gen dage in de Brieven, Willekeuren, en Ordonnantien van d'Ed. Heeren van den Gerechte dezer Stede, noch alzoo het woort *Amſtelredam* of ook wel *Amſtelredamme*, geſpelt.

Oorſpronk van de naam. Over den oorſpronk van dit woordt, behoeft men niet veel bewijs, want het komt van de *Revier den Amſtel*, die door de Stadt vloeyt, en den *Dam*, die daar in geleydt is, naar den *Iare twaalf hondert en drie*, gelijk of men zeyde in plaats van *Amſterdam*, *Amſtels-Dam*, en in plaats van *Amſtelredam*, *Amſtelerdam*. *Amſtels-dam. Amſteler-dam.* De manier van ſchrijven in die tijt was zoodanig, dat men in plaats van *aller*, *alre* ſpelde, waar door dit *Amſtlere*, in plaats van *Amſteler*, gebleven is. Hoewel eenige willen dat deze *Re* daar by gedaan wordt, om dat 'er voor deze Stadt een goede *Reede* is, daar de Schepen veylig voor ſtormwinden en holle wateren bevrijt konnen zijn. Zoodanig ſlag van namen heeft men in *Hollandt* veel, als den *Dam* aan de Rivier de *Rotte*, geeft de naam van *Rotterdam*: den *Dam* aan de Rivier 't *Sparen* geeft *Sparendam*: den *Dam* aan de Rivier de *Zaan* geeft *Zaanerdam*, *Zaanredam*, of om kortheyt *Zardam*, en diergelijke meer, waar van men verder lezen kan, by den geleerden *Hadrianus Junius*, in zijn *Batavia*.

Wat Dammen zijn. De *Dammen* voor deze Rivieren, ſtuyten het Zee-water, als 't zelve, door de ſpringvloedt, by nieuwe en volle Manen, of door de noort-weſte ſtorm-winden, aan, en in deze landen komt opdringen, waar door de ongedamde Rivieren hun water niet alleen naar behooren, niet zouden konnen loſſen, maar ook van het Zee-water ten deele opgeſtopt, d'omleggende landen overloopen. Deze *Dammen* hebben Sluyzen of Verlaten, die by gemeen ebbe en vloedt open ſtaan, en alleen by ongemeen hooge watervloeden geſlooten worden, ook zijnder zommige, die by de gemeene halve vloedt geſlooten, en by de halve ebbe wederom geopent worden, al na dat de omleggende landen hoog of laag leggen. *Gemeenlijk Sluizen, of Verlaten in de zelve.* Deze *Amſtels Dam* legt, daar tegenwoordig de groote *Markt* is, en zijn Sluys loopt onder de groote *Beurs* en de *Viſch-merkt* door, en wort genaamt den *Dams-ſluys* *Dams-ſluys.* (Deze *Dam* zou wel eer gelegen hebben, daar nu de *Papenbrug* is.) hoewel den *Amſtel* noch twee Sluyzen aan elke zijde heeft, die ten ooſten de *Grimmeniſſe*, en die ten weſten de *Oſſe-ſluys* genaamt zijn. Behalve noch eenige mindere die zoo hier en daar in de Stadt, doch eygentlijk door geen dammen, maar door dijken geleyt zijn, ook is'er noch een groote, die mede ter zijden uyt den *Amſtel* in de Stadt, door den Dijk loopt, en de *Sint Anthonis-ſluys* heen. *S. Antonis-Sluys.*

[Byvoegzel.]

„Men heeft noch andere daer nevens „in de Zeedijk leggen, als die van de oude „Kolk, eerſte, tweede, en derde *Haarlemmer Sluyſen*.

„By de laeſte uytlegginge der Stad isſer nog een *Sluys* in de *Zeedijk* aan't eynde van de nieuwe Heere-graft geleyt, „en wert genaamt de *Rapenburger Sluys*.

„Daar is ſedert noch een *Verlaet* in de „zelve Zeedijk, over de Admiraliteyts „en Ooſt-Indiſche Lijnbaenen gemaakt, „waer door men door kraght van *Wint-* „en *Ros-moolens* het vuyl water uyt de „Stadt, tot meerder ververſchinge, ſal „trachten uyt te maalen.

„Gelijk buyten de Haarlemmer-„Poort de *Wint-moolens*, en aan 't eynde „van de Brouwers-graft, mede een *Ros-moolen* ſtaet gemaakt te worden, om de-„zelve werkinge te doen.

„Ook is in de Binnen-Amſtel een „groote *Sluys* met verſcheyde Verlaten „geleyt.

„Aan de Nieuwe Brug voor de oude „Kolk en Gelderſe Kaey, ter weder-„zijden de Schreyers-Toorn, ook aan „weder-zijden van het Nieuwe Waels-„Eyland, zijn *Vloet-Deuren* of *Water-keeringen* gemaakt, om het hooge Zee-„water uyt het Amſtels-Rack, de oude „Kolk, Gelderſe Kaey, oude Wael, „oude Schantze, en omgelegene Graf-„ten te houden, dat een nutbaar werck „is: als nader in 't vierde Boek, yder op „haare plaetſe zal gezegt worden.

Dus verre van den naam, zijn oorſpronk, en beteykkeningen.

Van

Van de Gelegentheydt, Gront, en omleggende plaatzen

VAN

AMSTERDAM.

Msterdam is gelegen in *Amstellant*, een gedeelte van *Hollant*, aan de stroom, het *Ye*, op twee en vijftig, en een halve graden, benoorden de *Linea Æquinoctialis*, dat is de *Middellijn*, op een laege, weeke, broekachtige, moerassige Veen-grondt, doch onder vaster, gelijk in dit volgende vertoog, tot op twee hondert, en twee en dertig voeten diepte, te zien is.

De Put in 't oude Mannenhuys. In 't Jaar duysent ses hondert vijf, de sestiende dagh van Julius, is door *Pieter Pietersz. Ente*, een Put geboort, in 't oude Mannen en Vrouwen Gasthuys, binnen de Stadt *Amstelredam*, welcker diepte is gekomen tot twee hondert en twee-en-dertigh voeten, zijnde omtrent twee-en-dertigh voeten dieper, als de Toorn van de oude Kerck hoogh is. *232. voeten diep.*

Waar in ook te sien is de verscheyde Stoffen, die uyt de gemelde Put gekomen zijn, op yder dag, in orden gestelt.

d'Eerste dagh sijnde Donderdagh geboort	51	Voeten, te weten,	7 Voeten gehooghde aerde. 9 Voeten dary en veen. 9 Voeten weeke klay. 8 Voeten zandt. 4 Voeten aerde. 10 Voeten klay, tamelijk hard. 4 Voeten aerde.
De tweede dagh Vrydagh	22	Voeten, te weten,	10 Voeten zandt, daar Amstelredam meest op grond, en daar op geheyt wort. 2 Voeten heele blauwe klay. 4 Voeten wit zandt. 5 Voeten zavel aerde. 1 Voet mollem.
De derde dagh Saturdagh,	14	Voeten, welk anders niet dan zandt was.	
De vierde dagh Sondagh,	12	Voeten, te weten,	9 Voeten eerst zand met klay vermengt, daar na schelpen en horentjes. 3 Voeten harde klay, somwijl met hayr en schelpen vermengt.
De vijfde dagh Maandag,	27	Voeten harde klay, somwijl met hayr en schelpen.	
De seste dagh Dinghsdagh	16	Voeten, te weten,	6 Voeten harde klay, vermengt met hayr en schelpen. 10 Voeten harde klay.
De sevende dag Woensdag	14	Voeten harde klay,	
De achtste dag Donderdag	14		
De negende dagh Vrydag,	11		
De thiende dagh Saturdag	9		
De elfde dagh Maandagh,	1		

De twaalfde dag Dingsdag	10 Voeten, te weten,	7 Voeten harde klay. 3 Voeten zandt met steenkens vermenght
De dertiende Woensdagh	3 Voeten, te weten,	2 Voeten zandt met steenkens vermenght. 1 Voet zant alleen.
De veertiende Donderdag	5	Voeten, anders niet dan zandt.
De vyftiende Vrydagh,	6	
De sesthiende Saturdagh,	5	
De seventhiende Maandag	4	
De achthiende Dingsdag,	3	
De negentiende Woensd:	2	
De twintigste Donderdag	2	
De een-en-twintighste Vrydagh.	1	

t' Samen in alles diep, 232 voeten.

Van de verscheyde stoffen. Verwonderens waerdig is het, dat men hier naar 72. voeten diepte, een voet mollem gevonden heeft, en zeer weynig voeten dieper, schelpen en hoorntjes, die men, (mijns wetens) nergens anders, dan aan de Zeestranden, en op des zelfs gronden vindt, gelijk die ook van de Zee op geworpen worden; hier na volgen eenige voeten harde klaey met hair en schelpen vermengt. Hoe nu dese stoffen, als mollem, en byzonderlijk hair, dus diep in den Aardkloot komen te leggen, en of de Zee, ter oorzaak der schelpen en hoorntjens, hier eertijdts mag geweest zijn, zullen wy, voor dees tijdt, niet onderzoeken, uyt vreese, van alzo swaarlijk hier uyt te konnen geraken, als of wy met *Jodenlijm* in d'aarde waren vast geplakt.

De grondt van binnen, midden in de Stadt aldus vertoont hebbende, zullen des zelfs hoedanigheydt van buyten mede beschrijven, volgens 't zeggen van *D. Dapper*. Buyten de *Haerlemmer-poort*, (zeyt hy) langs het *Y*, en buiten de *Sint Antonis-poort*, langs den *Dijk*, tot aan het water is de gront van aert, als volgt. De bovenste Zoom, die by na de dikte van drie voeten heeft, is zuivre en schoone harde klay, na deez', afgelicht zijnde, volght de Veen-grondt. *De grondt buyten-dijk. Klay. Veen. Dary* Deze Veen gaet ontrent tien of elf voeten diep, onder aen deze Veen hanght een pijpige korst of lap, die *Dari* genoemt wordt, van omtrent twee of drie voeten dik, en is een stoffe, die van wegen haer door gestrengelde pijpen, rieden, en duilen, driftig is, by aldienze van 't Veen gescheiden, afgelicht, en in 't water geworpen wordt; droog zijnde, stuiftze wegh, even-eens als assche, maer de pijpen of rieden blijven leggen. Deze *Dari* is nergens anders toe bequaem, dan om te hoogen, hoe-welze, vermits haer lekkigheit, daer toe ook zoo heel dienstigh niet is. Onder deze pijpige *Dari* komt weder klay te voorschijn, invoege, dat de *Dari* het Veen en de klay van elkandre scheit. Deze klay is redelyk dik, en zomtijts negentien, twintigh, ja ook wel drie-en-twintigh spit diep, by wijlen ook wel minder, en hoe men verder *Y*-waerts in komt, hoe de klay ook dikker en dieper wort. Na deze klay volght eydelyk het zandt, waer van het bovenste bruinachtig van kleur is; maer hoe men dieper graeft, hoe dat het zant witter valt.

Wat aengaet de grondt binnen-dijks, zoo staet aen te merken, dat d'eerste Zoom, of de korst, dien de beesten met haer voeten betreden, ontrent een voet dik, velzige of kruimelachtige aerde is, die ook anders wel gemeene *Dari* genoemt wordt, en houdt, ter oorzake van het door-gewasse en in gewortelt gras, spit. *De grondt binnen-dijks.* Doch men moet denken, dat deze voet dikte, meest op de Veenachtige grondt aangehooght is, met zant, mest, vuylnis en diergelijke stoffen, 't welk de Veengronden, en schrale Weylanden, door gants *Amstellandt*, overvloedig gras doet voortbrengen. *Aanhoogzel.* Onder deze voet-aarde leght een veen-gront, van by na twalef voeten dik, en onder deze Veen, even-eens als buiten-dijks, weder drie voet pijpige *Dari*, die de klay en 't Veen, door beide heen gestrengelt zijnde, aan malkander houdt: daer na volght de klay, en dan weder het zant, op de zelfde wijze, als boven gesegt is. Dus valt gemeenlijk doorgaens de grondt, en zelden

zelden anders, 't mach een voet of anderhalf op zommige plaetzen verscheelen, dat'et Veen, Klay, of *Dari* dikker of dunner is, doch dit verschil is van kleen belangh. Maer is op eenige plaetzen, daar eertijdts zware gebouwen, huizingen, schanssen, of andere werken gestaen hebben, de Veen-grondt vry gezakt. Wijders staet aen te merken, dat d'erven en straten, ja de gansche Stadt van binnen, met alderhande slagh van aerde onder een gemengt, doch meest met zandt, zeer aengehooght is, welk aenhooghsel (zo veel de Stadt aengaet) eerst afgedaght moet worden, eer het gene, dat boven gesegt is, plaets grijpt,

Opdrijving van 't lant.

Hier vooren is gesegdt, dat ons landt gemeenlijk, wanneer men omtrent de pijpige en driftige *Dari* komt te graven, opdrijft, waar door, als men hier omtrent een graef-werk aen besteedt, gemeenlijk by 't Bestek gevoegt wordt, *Dat d'Aennemer zal gehouden zijn, alle opdriften tot zijnen laste te nemen.* Deze opdrijving kan voornamelijk uit twee oorzaken geschieden. Ten eersten, vermits al het gene dat licht en voos is, door haer lichtigheit, indien het van geen zwaerder neder gehouden wort, sich naer om hoogh begeeft; zoo ook deze *Dari*, die voos en licht is, begeeft zich, de Veen wegh genomen zijnde, die haer te voore onder hielt, na om hoogh. Ten tweeden, kan het opdrijven van de *Dari*, ook hier by toe komen, dat, wanneer d'aerde en veen, op d'eene plaets van de *Dari* afgenomen, en ter plaetze, daer deze noch met de klay bedekt is, op-gesmeten wort; de zelve aldaer dan dubbelde last oft zwaerte te dragen heeft, en by gevolgh, moet nootzakelijk ook zakken, doch dit zakken kan niet wel geschieden, 't en zy het water, daer de grond hier te lande vol af is, uit haer plaets naer om hoogh gedreven wort; door welk om hoogh drijven van 't water, de ontbloote *Dari*, gemerkt het water daer de minste tegenstandt, en nergens anders eenige uitkomst vindt, dan om hoogh gelicht wort. Dat nu het water de voornaemste oorzaek is, dat de *Dari* opstoot, blijkt ook hier uit, dewijl met het op en af-loopen van 't gety, de zelve ook op-drijft en neder-zakt. Dit opdrijven van deze *Dari* heeft men ook hier gezien in 't graven dan de Nieuwe Vaert op *Kattenburgh*, want de bovenste zoom, en eenige voeten veen, afgelicht; en 't werk een dagh stil gestaen hebbende, bevondt men het landt op de zelfste hooghte, als het was toen men eerst begon te graven; en schoon men met arbeiden voortvoer, men vorderde echter niet, en 't landt bleef even hoogh, ja als het water op liep, begaf zich het landt mede op. Na dat eindelijk, na langh afkruien, de zoom verdunde, en nu niet langer machtigh was om d'arbeiders te dragen, schoot een van hen tot zijn hals toe daer door, en zoude daer in versmoort hebben, had men hem niet haestigh, met toewerpen van planken en stokken, te hulpe gekomen. Doch om deze aert daer uit te krijgen, die nu geen bewandelaers meer konde dragen, en eveneens als taei Ys, onder de voeten weg boog, was goet raet duur. Maer men gink doen deze pijpige zolder doorzagen, en voerde deze by stukken, eveneens als vlotten, waer menze hebben wilde, wegh: want het water te loozen was niet wel doenlijck. Dit door-zagen of door-snijden, gaet aldus in zijn werk. *Een touw, datze vol knoopen leggen, nemenze, en door de grondt in 't water steken, dat'et op d'ander zijde weder uit komt, en dan, door het heen en weder trekken, scheidenze het lant van elkandre.* Op deze wijze worden hier in *Hollandt*, en voornamelijk in *Amstellandt*, op veele plaetzen, heele riet-landen, eenige voeten dik, afgezaeght, die de boeren dan te koop voeren, daer men hier en daer Voor-lant gebrek heeft, plaest. Dit driftig landt, eer men begint te zagen, wordt eerst geboort, of gesteken, eveneens als men de botter steekt, om te zien hoe diep men zagen zal, en kan. Dus verre *D. Dapper*.

Oorzaken des zelfs.

Bevonden in 't graven van de Vaart by Kattenburg.

't Opdrijvend landt wordt door, en afgezaagt.

't Is niet vreemt, dat den uytheemsen naaukeurigen Lezer zich ten hoogsten zal verwonderen, hoe men op zulken weeken modderigen grondt, die als in 't water drijft, zodanige sware gebouwen, als het *Stadthuys*, verscheyde Kerken en Torens, zo vast en onwankelbaar kan doen staan, als ofze op de hardste gronden des Aerdtkloots geboudt waren, maar,

Daar de Natuur heeft ramp,
Set het vernuft een klamp.

zeyt onzen ouden Amsterdamsen *Poëet*, *Roemer Visscher*, op het zinnebeelt van een *Hey*. Dit is het werktuyg, waar mede men de grondt door 't inslaan van palen of masten, tot in de zantgront toe, vast maakt, 't welk my waerdig dunkt, (voor die geen, die zulks nooyt gezien heeft) te beschrijven. Het inslaan dezer palen, (*Heyen* genaamt) gaat dan aldus toe.

Hoe men de grondt door Heyen, vast maakt.

De plaats, daar men de muren ſtellen zal, wort omtrent 7.8.9. of 10. voeten) na dat de gronden laeg, of veel, of weynig gehoogt zijn) uitgegraven, immers zoo diep, tot dat men in't water, of de waterige aerde komt: Deze graven worden dan met loſſe planken wederom bedekt, hier op ſtelt men de *Hey*, wiens hoedanigheyt wy eerſt beſchrijven zullen: Het zijn drie evenhooge maſten, elk van 60. of 70. voeten lang, wiens dunſte eynden met een touw aan malkander vaſt gebonden, om hoog gericht, en d'onderſte, omtrent 30. voeten van malkander (doch zomtijts wel minder, na de gelegentheyt der plaats) in forme van een driehoek, uyt gezet worden. Boven daar de Hey t'zamen gebonden is, hangt een katrolblok, met een grote dikke ſchijf daer in, daar overloopt een dik ſtark touw, aan welks een eynde verſcheyde dunne touwen, wel tot 30, 40, 50, 60. en meer, na dat het werk ſwaar valt, vaſt geknoopt zijn, waar aan ook zo veel werkluyden, die men *Heyers* noemt, trekken moeten. Aan 'tander eyndt van 't dikke touw, is vaſt het *Hey-blok*, gemeenlijk van hout, met yzer, voor 't ſcheuren, beſlagen, wegende omtrent duyzent, twaalf hondert, vijftien hondert, en ook wel meer ponden. Maar tot de Stadts-werken worden andere *Hey-blokken* gebruykt, want de grondt van de nieuwe Kerks Toren is geheyt met een *Blok* van louter *Metaal* gegooten; doch nu laat de Stadt hun werken heyen met gantſch *yzere Blokken*. Alle deze *Hey-blokken* hebben aan de twee tegen malkander overſtaande zijden, twee paar ſtarke uytſtekende pennen aan elke zijde. Voorts ſtaan der, recht op en neder, twee dunne maſten, die zo lang zijn, datze reyken, van de bovenſte toppen der Hey-ſtylen (aan de welke zy gebonden zijn) af, tot op de grondt, daar de planken leggen, op de welke zy, elk met een kleyn yzer pinneken, dat in 't onderſte eynde vaſt is, geſtelt, en t'elkens met de *Hey*, verzet konnen worden; zy ſtaan van boven, tot beneden, even wydig, op de dikte des Hey-bloks van malkander, en tuſſchen de zelve gaet het blok, als het getrokken wordt, op en neder, ook worden deze twee maſten, van de twee paar uytſtekende pennen aan de zijden des bloks bevat, zo dat het blok, met zijn pennen, nevens deze maſten henen, op en neder glyende, van ſlingeren belet wort, en recht op de kruyn der inheyende maſt of paal, (die midden tuſſen de twee lange maſten, met 't boven eyndt in ſtaat) te vallen komt. Het werktuyg dezer *Hey* beſchreven hebbende, komen wy tot het werk zelfs.

Beſchryvinge van de Hey.

Het Hey-blok.

De maſten of palen die men inheyen wil, zijn grenen, of vuren hout, komen uyt *Noorwegen*, en 40. 50. of 60. voeten lang, al na dat het gebou licht of ſwaar is, deze worden de bovenſte kruynen plat afgezaagt, en de ſcherpe bovenkanten (op dat de ſlag van 't blok, op 't middelſte hart van de maſt, meeſt aenkomende, de kanten niet zou doen ſcheuren en afſplijten) rontom een weynig af genomen: d'onderſte dunne eynden plag men (op datze te beter zouden inſchieten) ſpits en ſcharp te maken, maar tegenwoordig, worden die meeſt al mede plat afgezaagt, onder 't voorgeven, datze, ingeheyt zijnde, door haar ſtompigheyt, minder noodt hebben, van dieper in te zakken.

De maſten of palen.

Deze maſten worden dan met een touw, dat over twee, of drie ſchijven loopt, en aan d'opperſte toppen der Hey-ſtylen vaſt is, op gehyſt, met een yzere ketting, omtrent 10. of 12. voeten van 't bovenſte en dikſte eynde af, bevat en beknelt zijnde: Als den maſt nu zo hoog is op gehaalt, dat zijn dunſte en onderſte eynde, boven d'aerde gekomen is, wordt het, door den *Hey-meeſter*, beſtiert, en gehouden boven de plaats, daar de maſt moet ingaan, die met een kleyn dun ſtokjen af geteykent is; dit dan wel afgemikt, roept hy, dat d'ophaalders, die het touw vaſt houden, los laten, als dan zakt de maſt, door zijn eygen ſwaarte, een ſtuk weegs in de grondt. Hier op worden de twee dunne Hey maſten, daar het hey-blok tuſſen in glyt, aan beyde zijde van d'ingaande maſt geſtelt, en de drie hey-ſtylen op haar behoorlijke plaats verzet zijnde, wordt de maſt van den Hey-Meeſter en zijn makker, met handtſpaken, gedurende 't inheyen, tuſſen de twee lange dunne maſten, in gedwongen, op dat hy recht in ga, en zijn kruyn, recht onder het hey-blok blijve. 't Werk aangaande, wordt telkens, op 't roepen van d'opperſte, met het woort, *Hey*, het heyblok, van al de heyers gelijkelijk op getrokken, en 't zelve op de kruyn der ingaande maſt nedervallende, alzo in geheydt; Maar als de kruyn zo laeg is gekomen, als de planken leggen, daer op de hey geſtelt is, dan wordt een ſtuk van een maſt, met een yzere pen in 't onderſte eynde, dat ſtomp afgezaagt is, daar op geſet, die d'ingaande maſt, noch

Hoe die gezet,

en ingeheyt worden.

7. of 8. voeten, zoo diep als het fondament gegraven is, doet ingaan, en dan weder daar af genomen wort, zomtijts komen zommige masten, eer datze volkomen in geslagen zijn, zodanig te stuyten, door d'een of d'ander hardigheydt, in de grondt verborgen, dat de bovenste eynden beginnen te splijten en scheuren, waar door men genoodtzaakt is, van 't heyen op te houden, zo dat eenige wel op 8. 10. of 12. voeten na, zo diep niet konnen ingeheydt worden, als die geene die nevens haar staan, doch deze staan, door haar stuyten, alzo vast als d'andere.

Hoe wijdt men de masten van malkander zet. Onder de fondamenten van een swaar huys, wordt op elke wijdte van drie voeten, een paar masten nevens malkander ingeheydt, en onder lichter gebouwen, yder vijf voeten wijdte, een paar, en een mast in 't midden daar tussen in. Maar onder Kerken, Toorens, steene Bruggen, en andere sware werken, wort vry dichter geheyt, gelijk men in 't fondament van de *Nieuwe-Kerks Toren*, in 't volgende vierde Boek beschreven, lezen kan. De masten aldus ingeheydt, worden de kruynen al te zamen waterpas, afgehouwen, waar op dan een dikke fondament plank vast gemaakt, en op de zelve, het muurwerk gemetzelt wordt. Onder *De Fondament plank. Roosterwerk.* swaarder gebouwen, inzonderheit steene Bruggen, wort eerst een roosterwerk in de grondt geleyt, gemaakt van twee balken, die zo lang als 't muurwerk zijn, en ook zo wijdt van malkander leggen, als 't zelve dik is; deze lange balken worden met verscheyde korte, over dwars aan malkander gehecht, en met swaluw staerten, (gelijk men die noemt) te zamen verbonden; in deze vakken, tussen de balken in, heyt men de masten, die hier door te meer, voor 't schranken en verwrikken na d'een of d'ander zijde, bevrijdt worden.

Hoe diep de Fondamenten leggen moeten. Men heeft by ervarentheydt ondervonden, dat de fondament plank zo diep moet geleydt worden, dat die altijt onder water, of in de natte aerde blijft, en alzo konnen de zelve niet alleen, eeuwen lang verduuren, maar ook harder worden. d'Oude hebben hier op zo naeuwe achtinge niet genomen, waer over men op hare oude fondamenten geen nieuwe gebouwen derft zetten, nademaal men bevint, dat veele, te hoog leggende, vergaan zijn, en de daar op staande gebouwen doen zakken en vervallen, gelijk men de oude *Stadthuys*, en *Montalbaans Toren*, eertijts heeft moeten helpen. Doch d'oude hebben in de vorige tijden van zo lange sware masten niet geweten, dewijl de Scheep-vaart op *Noorwegen* (daar onze hey-masten nu van daan komen) doen ter tijt, noch zo gemeen niet geweest is. Want men vint d'oude fondamenten meest al van elzen palen, die ongelijk korter en dunder, dan de noordse masten zijn, alzo heb ik, omtrent drie jaren geleden, op d'oostzijde van de *Singel*, tussen de *Ian Roon-poorts Toren*, en de *Lijnbaans-Brugh* uyt het water, dat de Stadts gracht geweest is, daar een muur Toren gestaan had, zulke elzen palen, zien winden en ophalen, die wel omtrent 30 voeten lang waren, maar zeer dun, daar over vindt men die meest altijdt by bosjes van 4. 5. of 6. by malkander geheyt; op zodanige elzen palen vertrout men dat *d'Oude Kerks-Toren* mede gegrontvest is, die tot noch toe, onwankelbaar staande blijft, en alzulke palen heeft men mede gevonden in 't graven des fondaments van de *Nieuwe Kerks-Tooren*, die tot de gront van een Toren, by oude tijden, schijnen in geheyt te zijn. Alzoo heeft men die nu mede bevonden in de grondt van 't *Reguliers Klooster*. *d'Oude gebouwen, meest op Elzen palen gestelt.*

Tot alle werken van houte gebouwen, die boven water staan, gelijk de palen, daar mede de Stadt langs d'Y-kant besloten wordt, als ook de houte Bruggen, Blokhuyzen, Paalhuyzen, de Stats Herbergen, de Walen en Binnen-havens, worden eyken palen gebruykt, door dien de zelve in, onder, en boven water staande, veel duurzamer dan de grenen of vuuren houte zijn: Want men bevindt by ervarentheydt, dat deze palen meest verrotten en vergaan, tussen windt en water, gelijk men dat noemt, dat is, ter plaatzen, alwaarze, door 't op, en afloopen des waters, (gelijk de dagelijkze Ebbe en Vloedt) d'een tijdt nat, en d'ander tijt weder droog worden; tegen deze verrotting, als ook tegen den regen en 't vochtige weder, zijn d'eyken palen veel duurzamer, dan d'andere. Het inheyen dezer palen in 't water, geschiet op de zelve wijze, als op 't landt, maar het Heywerk stelt men op twee Vlotschuyten, tussen welke de palen ingeheyt worden. *De palen in, en boven water, van Eyken hout.*

Men plag malkander wijs te maken, en het wordt noch geloof t, by de meeste uytheemse volkeren, hoewel by veel inheemse mede, ja verwonderens-waerdig is 't, dat hedendaagse Hollandtse Schrijvers hunne pennen, met zo groote onervarentheydt in dit stuk misbruyken, dat is, dat 't vast maken der gronden, en *Onkunde der onkosten van 't heyen.*

't leggen

't leggen der fondamenten, hier ter Stede, het derde deel, of half zo veel, ja zommige meynen, wel zo veel, zoude kosten, als den gantsen opstal van 't geheel gebouw. Om den onwetenden dan hier op te dienen, wat het vestigen des grondts komt te belopen, van een huys, gelijk men tegenwoordig bouwt, op de *nieuwe Heere-gracht*, ter plaatse, daar men d'*Osse-merkt* plach te houden, van 26 voeten breedt, en 't eerste getimmer omtrent 50 voeten lang, en dan noch een achterzaal van ongeveer 24 voeten breet, over 't gantsche erf, zo dat deze gevels en zijde muren te zamen uytmaken de langte van 250 voeten. Hier onder behoeft men niet meer als 170 masten in te heyen, rekent nu noch 30 masten voor de binnen muuren, maakt t'zamen 200, het stuk van deze kan men kopen, voor twee gulden; yder mast kost van inslaan, 26 of 28 of ten hooghsten 30 stuyvers, na dat de boven gronden week of hardt zijn, neemt nu noch ten meesten 250 guldens, voor de fondaments plank, 't graven, en 't afkappen der masten, zo komt dit fondament noch op geen duyzent guldens te staan. Al zulken huys is waerdig omtrent, 16 of 18 duyzent guldens, ook wel 20 en meer, al na dat het gevelen binnenwerk, van beelthouwery, vloeren, &c. kostelijk of onkostelijk gemaakt wordt.

Wat het heyen, en vestigen der gronden bedraagt.

De Lezer kan zich inbeelden, hoedanig Amsterdams grondt van onder gestelt mag zijn; als steunende op een verkeerde Boschadie van dorre Boomen. Hier over wortze door d'*Heer van Zuilichem* ook genaamt, *Averechtse mastenwoudt*. En *J. van Vondel* zeyt,

Amsterdams grent een onderaerdsche Boschadie.

Keer om de Stadt, z' is Bosch van onder, en gebouwt
Op Boomen, onlangs noch gebragt uyt 't Noordtsche woudt.

Wy besluyten dit heyen dan met de vaerskens van den ouden Amsterdamsen *Poëet Roemer Visscher*, met de welke wy begonnen hebben.

Hollanders schaemt u niet 't verwijt van 't driftig landt,
Door ramp van de Natuer, blijkt en blinkt uw verstandt.

Ruym twee mijlen rontom *Amsterdam* is het lant mede zo laeg, en moerassig, als hier voren gezeyt is, behalven eenige Hof-steden, Hoven en Tuynen, die tot hun gebruik aangehooght zijn; zo dat omtrent drie mijlen in 't ronde van deze Stad geen Akkers gevonden, noch eenige granen verbouwt worden. Want van al het Koren, dat t' *Amsterdam* verbakken en gegeten wort, komt al de Rogge, en meest al de Tarwe of Weyte uyt *Polen*, *Pruyssen*, en *Pomeren*; De Garst en 't Mout om te brouwen, uyt *Denemarken*; De Boekweyt, uyt de *Veluwe*, en het *Gooy*. De naaste hooge landen aan deze Stadt gelegen, beginnen, ten oosten by *Naerden*, en ten westen, by *Haerlem*. Ter oorzaak van deze laege waterige landen is *Amsterdam* voor belegering bevrijt, en niet wel met gewelt in te nemen, want de Stadts-Sluyzen geopent zijnde, loopt al 't omleggent landt onder water, en dat zeer diep, met volle en nieuwe Manen en noortwesten winden.

Geen Koorn wort omtrent Amsterdam verbouwt.

Het landt wort hier al gebruykt om te hooyen, en tot de weyde van Vee, als Paerden, Ossen en Koeyen, wiens melk, van meerder als een mijl ver, rontom deze Stadt, Zomers tweemaal, en 's Winters eenmaal des daags, hier binnen gebracht, en vertiert wordt. In de verder gelegen Landen maakt men Boter, die eens of tweemaal ter week, op de Marktdagen, met de Kerre-melk of Boter-melk verkoft wordt. Vruchten, Moes-kruyden en diergelijkke groente, geven deze omleggende Landen zeer weinig, maar 't zelve wordt daar gebracht, uyt *Kennemerlandt*, *Rijnlandt*, *'t Sticht Uytrecht* en de *Betuwe*. De Kaes komt meest uyt *Noordt Hollandt*, ook eenige uyt *Vrieslandt*, daar mede Boter van daan komt, doch is slechter, door dienze zo wel niet gehavent wort, als de *Hollandtsche*. Ook wort deze Stadt van allerhande versse en levendige Visch, overvloedig voorzien, uyt de *Zuyder-Zee*, het *Y*, de Haerlemmer en Leydtse *Meer*, den *Amstel*, de *Venen*, en andere wateren. Voorts mede van allerley slach van Zee-visch, uyt de *Noordt-Zee*.

Maar 't landt tot weyen en hooyen gebruykt.

Amsterdam wordt aan de Noord oostzijde bespoelt van de stroom het *Ye*, een arm van de *Zuyder-Zee*, die een Inham of Baeye is van de *Noord-Zee*, zijnde van de zelve door zeekere Eylanden afgescheyden, als *Texel*, *Vlielandt*, *der Schelling*, en *Amelandt*.

Amsterdams gelegentheydt te Water.

[BYVOEGZEL.]

„Over deze oorspronk en 't begin „der *Zuyder-zee*, word by de oude „verscheyde gissingen gemaakt. *Cluverus* waant zich wel de eerste uytvinder „daar van te willen wezen, waar omme „den

Begin der Zuyder-Zee.

„den Heer *Schotanus* in sijn *Vriesse Histo-* „*rien* hem ook aantrekt, segt, dat in den ja- „re 360. voor de Menschwordinge onzes „*Heylants*, door storm en tempeesten een „schrikkelijke Water-vloet langs alle de „Zee-kusten van Duytsland, is geweest, „waar door zeer veel menschen en vee „sijn vernielt geworden; dit is d'eerste en „oudste *Vloed* daar men gedachtenisse „van heeft, die ook, zoo eenige mey- „nen, alle *Eylanden* aan de *Vriesse* Kusten, „van 't vaste *Landt* afgescheurt, veele „binnen wateren en Meeren gemaakt „heeft, daar de monden van de *Rivie-* „*ren* voor henen, met enge gaten haar in „de groote *Oceaan* storten, en vervolgens „buyten alle twijffel *d'Amstel* in 't *Y*, die „haar wijders in 't *Fletum* heeft gelost. „Om de Landen te bedijken, was doen, en „lange na die tijd, nog geen kennisse van; „doch door de veelvuldige op-swellen „van den *Grooten Oceaan*, zijn de *Vriesen* „wel genootzaakt geworden, hare *Lan-* „*den* met Dammen en Dijken tegen de „*Zee* te beschutten. Dus verre de Heer „*Schotanus*. *Mattheus Vossius* wil dat in „den Jare 1169. na de geboorte onzes *Sa-* „*ligmakers*, het een bedroefde toestant „voor *Holland*, *Zeeland*, en de *Vriesen* „was: Dat de *Zee* zich niet alleen boven „de Dijken, nemaar ook boven de Duy- „nen, die door de natuur tegen de *Zee* „gelegt zijn, verheften, en vloeyde over „de vlakke *Velden*, die *Kasteelen* en *Dor-* „*pen* weg dreef, door het geweldig in- „storten van water, geheele stukken „*Landts* tot *Eylanden* zijn geworden; „doch de *Vriesen* leden wel het meeste, „door dien alle het *Land* tusschen *Tessel* „*Medenblik* en *Staveren* t'eenemaal ver- „dronk, en de *Zuyder-Zee* zeer toe nam, „en een gedaante kreeg, alzo de Landen „van *Tessel* en *Wieringen* tot die tijd toe „aan 't vaste *Land* zijn vast geweest, „wierden nu tot *Eylanden* gemaakt. Tot „hier toe *Vossius*. Veel zware water-vloe- „den hebben van tijd tot tijd deze *Lan-* „*den* overloopen. Niet tegenstaande dit „boven verhaalde, vint men echter niet „zekers, wanneer de *Zuyder-Zee* zijn „oorspronk genomen heeft: maar buy- „ten alle twijffel, als gezegt, door groo- „te overloop van wateren, van tijd tot „tijd, tot zoo een groote is gekomen. „*Tessel*, *'t Vlie* en andere daar by leggen- „de *Eylanden*, liggen als noch in een linie „naast aan malkander, en als gebrooke- „ne overblijfsels van een continneele „Kust; dit schijnt ook waarscheynelijk „uyt de groote engte van die *Zee* en de „vlakte der *Sanden*, zoo verre alsze zich „uyt strekt; uyt het geweldig geruys „der wateren, aan dien hoek van *Tessel* „en *'t Vlie* is in gebroken, en in verschey- „de Jaren, van welke wel het Jaer van „1421. een van de voornaamste geweest „is, heeft geduurig gecontinueert, zoo „dat de voornoemde *Zee-gaten* dagelijks „grooter worden, waar door de *Dijken* en „*Landen* aan dese *Zuyder-Zee* gelegen, en „wel voornamentlijk *Noord-Hollant*, tus- „schen *Medenblik* en *Enkhuyzen* dapper „worden gedreygt. De vreese is dat de „*Zee* d'eene of d'andere tijd nog over de „hoogste en sterkste *Dijken*, gelijk voor „weynig jaaren in de *Zeeuwse Eylanden* „is gesien, sal braveren. Om weder te ke- „ren tot ons voorige verhaal; dese inge- „dronge wateren hebben *Amsterdam* tot „een bequame *Haven* en *Ree* voor groote „Schepen gemaakt, die nu alle de Wereld „herom zeylen, en daar weder komen „havenen, gelijk ook *Hendrik Soet*, in sijn „V. *Boek* van de *Nedergang van Staveren* „klagende aanteekent, met deze woor- „den: Door 't inbreken des *Zuyder-Zees*, „over veel Jaren geschiet, (is *Staveren* „vernietigt) en namaals in 't Jaar 1400 en „1421. nog meer, wanneer de *Vlie-deuren* „van *Tessel* vry veel vergrotet wierden, „ja sodanig dat de groote Koopvaardy- „schepen bequamelijk tot binnen *Hollant* „konden komen, want die van *Amster-* „*dam* en *Enkhuyzen* aan hare palen groo- „te Schepen, ja geheele Vlooten, heb- „ben aangenoopt, *&c.*

Cluverius in 't jaar 360

M. Vossius 1169.

Maekt verscheyde Eylanden.

De Zee gaten werden grooter.

Vreese voor groote inbreuke van dyken.

Tusschen deze Eylanden stroomt het Zee-water door de regeeringe der Maan, alle ses uuren uyt en in; en voortloopende tusschen de engte van *Enkhuyzen* en *Staveren*, door de *Zuyder-zee* heen, in het *Ye*, tot voor de *Beverwijk*, zijnde het eynde van 't zelve, weldrie mijlen voorby *Amsterdam*; brengt alzo Ebbe en Vloedt niet alleen aan, en voor deze Stad, maar ook door verscheyden graften, die buytens dijks leggen, een groot stuk weegs binnen de zelve: makende aldaar het hoogste water, als de Maan nieuw of vol is, des morgens en des avonts, 't en 3 uuren, en de Maan in de quartieren sijnde, het laagste water op de zelve uuren.

Ebbe en Vloedt.

Amsterdam legt omtrent 15 of 16 mijlen van de *Noordt-zee*, alwaar de voornoemde Eylanden *Texel*, *Vlielandt*, *&c.* gelegen zijn. Deze afgelegentheyt van de Zee, heeft zy met verscheyden groote Koopsteden in *Europa* gemeen. *Londen* in *Engelant* legt ook omtrent zo ver, van de zee, op de Rivier den *Taems*. *Antwer-*

18. Mijlen van de Noordt-Zee.

pen

pen op de *Schelde*, *Rouan* op de *Seine*, *Bordeaux* op de *Garonne*, *Hamborg* op d'*Elve*, *Stokholm* in *Sweden*, en *Sevilien* in *Spanjen*, alle deze leggen bykans op de zelve wijdte van 15 of 16 mijlen van de Zee af.

Waterlandt. Aan d'ander zijde van de *Ye-stroom*, tegen over *Amsterdam* is den Waterlantschen Dijk, en daar achter *Waterlandt*. Aan, en op dezen dijk ziet men de Dorpen *Buyk-sloot*, *Nieuwendam*, *Schellinghout* en *Durkerdam*, welk leste op de hoek van 't *Ye*, en aan de mondt van de *Zuyderzee* leght, een mijl van de Stadt.

Het Ye. Het *Ye* van de Stadt af, tot aan den Waterlandtsen dijk, is ontrent een half mijl breedt, behalven recht voor de Stadt, alwaar een stuk buyten dijks lant, van den voornoemden Dijk komt afschieten, tot midden voor de Stadt, makende het *Ye* aldaar qualijk een vierendeels mijls breedt.

De Volewijk. Dit landt wort genaamt de *Volewijk*, in d'oude Hantvesten *Voelwijk*, ook *Vogelwijk*: Alhier staat het Stadts Gerecht, zijnde een driekantige steene Galge, met yzere balken en kettingen daar aan; Een weynig van dit Gerecht is ook een Veer-huys, alwaar de Schuyten, die van de Stadt over en weder varen, aankomen. Hier van daan kan men met lichte overdekte Jacht-Schuyten, die van Paerden getrokken worden, voortvaren, naar *Purmerent*, *Monikedam*, *Edam*, ja tot *Hoorn* toe.

Met paalwerk versterkt. Dit buytendijks landt wort door de *Ed. Heeren van Amsterdam* met kracht van paal- en schoeywerk, onderhouden, op dat den dagelijkssen stroom, door deze engte, midden voorby de Stadt heen en weder gaande, de diepte zo veel te heftiger doet schuuren, en dicht aan de Stadt, heen dringen. Een weynig voorby de Stadt ten noordwesten komt noch diergelijken stuk buyten dijks landt van den Waterlandtsen dijk afschieten, van de zelve langte, als de voornoemde *Volewijk*, doch veel smaller, genaamt de *Nes*, van outs de *Kale Nes*;

De Kale Nes insgelijks. dit landt wort mede als 't ander met paalwerk gehouden, om de diepte dicht voorby de Stadt te brengen. Aan deze zijde leggen een stuk weegs achter den Dijk, in *Kennemerlandt*, de Dorpen *Lansmeer*, en *Oost* en *Westzanen*, daar menigten Doek-bleykeryen zijn; noch wat verder in dit gewest legt het vermaarde Dorp *Zardam*, of *Zanerdam*, een mijl van de Stadt, daar veel Houtzagers Molens staan, en veel grote en kleyne Scheepen getimmert worden; Alzoo loopt deze *Ye-stroom* verder voorby *Sparendam* tot aan de *Beverwijk*, alwaar het stuyt, en krijgt hier de naam van *Wijkermeer*.

't Eyndt van het Ye. Alhier is het *Ye* maar een mijl van de groote *Noordt-zee* afgescheyden, en maakt *Hollant* op het smalste, en op deze mijl breedte na, dat meest hooge zandduynen zijn, is gants *Noord-Hollandt*, of *West-Vrieslandt*, van *Texel* tot *Enkhuyzen*, en zo voort, voorby *Amsterdam*, tot aan deze *Beverwijk* toe, een volkomen Eylant, dat nergens aen het *zuyder gedeelte* van *Hollandt* vast is, als aan deze een mijl breedte, langhs de strant.

Haarlemmer-dijk. Ten westen langs het *Ye*, aan de zijde van *Amsterdam*, heeft men den *Haerlemmer-dijk*, die al van *Velzen*, een half myl van de *Beverwijk* af komt, en loopt in, en door de Stadt *Amsterdam*; hier op, en aan, legt, een half mijl weegs van de Stadt, het Dorp *Sloterdijk*. *Sloterdijk.* In dezen Haerlemmer Dijk, dicht onder de Stadt, voor d'Haerlemmer Poort, is gemaakt een groote kostelijke steenen Sluys, om eenig water, dat door drie groote Windmolens uyt de Stadt gemalen zijnde, in 't *Ye* te lossen.

[BYVOEGSEL.]

„ Zedert dat de voorsz. Molens weg „ genomen zijn, heeft men getraght, de „ ververschinge van water in de Stadt „ door andere middelen te bekomen, „ zijnde de Stadt van binnen in eenige „ byzondere Kolken verdeelt: waar van „ zommige hoog, zommige laag leg- „ gen: en dewijle alle die pooginge schij- „ nen te vergeefs zijn geweest, is men dan, „ nu op andere middelen bedagt, hebben „ dan haer Ed: Groot: Achtb: de Heeren „ *Burgermeesteren* en 36 *Raden*, in de Ja- „ ren 1688. goet gedaght te doen stellen, „ vier *Windt-Watermoolens* van een nieu- „ we *inventie*, als twee buyten de Haer- „ lemmer Poort in het *Rietland*, en de „ twee anderen ten eynde van de nieuwe „ Vaert over *Zeeburg*, die het vuyle wa- „ ter, daer van de twee eerste *Moolens* op „ de Prince en Achter-Graften, en de an- „ dere twee bewesten de Uyterse Straet, „ zijnde beyde de laegste Kolken, zullen „ malen; Uyt welke hoge Kolken men „ het water kan laten uyt lopen, en als „ dan weder schoon *Y-water* van buyten „ doen inkoomen, om zoo het Stadts wa- „ ter in een geduurige beweginge te hou- „ den, te ververschen, en van stank te be- „ vrijden. En indien deze vier voornoem- „ de *Windt-Watermolens* niet genoeg zijn, „ is de *resolutie* van twee *Ros-Watermolens* „ te stellen, als de eene ten eynde de Brou- „ wers-graft, en de andere op het nieuwe „ Verlaet, nu eerst gelegt in de Zeedyk

ove-

,, over de Oost-Indische Lynbanen, om ,, het vuyle water eerst in de buyten Kol- ,, ken, de vier *Windt-Watermoolens* toe, ,, en die het zelve vervolgens wederom in ,, 't *Ye* en in zee te maelen.

Haarlemmer Meer.

Een mijl van *Sloterdijk* is het *Huys ter Hart*; hier lost de *Haarlemmer Meer*, by aflandige winden haar water, door drie kostelijke en sterk gebouwde Sluyzen (die in dezen Dijk leggen, van witte en blauwe hardsteen, daar mede den Dijk alhier ook een stuk weegs bezet is) in het *Ye*. Hier is ook gebouwt het heerlijk schone gemeen Lants-huys, van de Ed. Heeren van *Rhijnlandt*, daar zy by tijden hare t'zamen-komsten hebben.

Hier van daan kabbelt de *Meer* een kleyne mijl zuydt-waarts aan, daar heeft men dan de groote *Haerlemmer* en *Leytze Meer*, die hier omtrent Iaarlijks, veel van dit Landt af vreet: het Dorp *Sloten* is hier gelegen, zuydt-west van de Stadt, een mijl verre. Van dit Dorp *Sloten*, en *Sloterdijk*, zijn de Ed. Heeren Burgermeesters van *Amsterdam*, Ambachts-Heeren, en stellen aldaar de Schepens, Secretaris, &c. Gelijk hier na in 't vijfde Boek breeder zal verhaalt worden. Van hier kromt haar de voornoemde *Meer* oost-waarts naar *Amsterdam* toe, tot bykans aan den *Overtoom*, een half mijl westwaart van de Stadt gelegen.

Slooten en Sloterdijk.

Deze *Overtoom* damt het Meer-water van het ander af, en hier worden de Kagen, die van *Amsterdam* op *Leyden* varen, met een zonderlinge aertigheit over gewonden [a]. Deze plaats is een uytspanning voor d'*Amsterdammers*, daar zy haar zomtijts gaan verlustigen, om heerlijkke lekkere Baers, en andere Visch te eten, die men hier gemeenlijk altijdt levendig vindt, als de zelve tijdig is, en ook wel bereyt wordt met zijn toebehooren.

Den Overtoom.

Van dezen *Overtoom* af, schiet een wegh met een vaart, daar nevens, recht na de Stadt toe, genaamt de *Heylige Wegh*, en is eertijdts hier gemaakt, tot gerief der Boeren, in deze gewesten woonachtig, op dat zy te bequamer zouden konnen ter *H. Steede* te bedevaardt komen, doch hier van zal breeder in 't vierde Boek, in de Beschrijvinge van deze *Kapel* gesprooken worden. Aan de zuyd oost-zijde langs deze *H. Weg*, leggen verscheyde Rosmolens, daar in men het afgrijselijk Polver maakt, dat men gemeenlijk *Buskruydt*, maar met recht *Boos kruydt*, noemt, alzo het zijn eygen meesters, zomtijts zelve wel aantast, gelijk verscheide reizen, op deze plaatzen gebleken is: en vermits het schielijk gevaar, worden deze kruyt-molens, binnen deze, noch geene andere Steden geleden.[b]

De Heylige Wegh.

Boskruydt-molens.

Aan d'ander zijde, hier tegen over, ten noordt-westen, en een weynig van deze weg af omtrent een musket schoot verre van de Stadts wallen, legt het *Pest-Huys*, waar van breeder in 't voornoemde vierde Boek te lezen is. Aldus gaat men dan langs dezen *Heyligen Wegh* tusschen twee doodelijke plaatzen door, aan d'eene zijde maakt men kruyt, waar mede men gezonde menschen tracht om hals te helpen, en aan d'ander zijde gebruykt men kruyden, om half doode menschen weder gezondt te maken.

Pest-Huys.

Een stuk weegs, aan de Noordt-zyde, van dit *Pest-Huys* af, niet ver buyten de Stads-wallen, staan een groot getal *Zaagmolens*; Deze worden met de windt omgedreven, en zagen alderley deelen en planken, van greenen en vuren balken, met groote menigten, ook eyken wagenschot, bladen en dunne veeren, ook zagen zy veelderley huys-balken vierkant, die dan niet behouwen, maar slechts behoeven geschaaft te worden. Twee mannen konnen zodanigen molen bestieren, en een ongelooflyk werk af leggen; als de windt eenigzins wil opwaeyen. Aan de westzyde van den *Amstel*, even buyten de Stadt, vindt men ook een meenichte van zulke *Zaagmolens*; zy staan alle nevens grachten, zoo dat men het hout te water, of, en aan voeren kan, en dienen tot groot gerief der Borgers.

Zaagmolens, eerst gevonden van Cornelis Corneliszs. van Uytgeest, in't Jaar 1592.

Ontrent een myl van dezen *Overtoom*, zuyd-west-waarts van *Amsterdam*, en een vierendeel myl ten oosten van de *Meer*, legt het Dorp *Amsterveen*, * waar van die van *Amsterdam* mede Ambachts-Heeren zijn, dit voert een vry hals-gerecht, heeft ook een Bailliuw op zich zelf.

Amsterveen.

P Een

a ,, Doch zedert dat de binnen Naght-Treck- ,, Schuyten, die de *Amstel* op vaeren, in treyn zijn ,, gebragt, blijven dese *Kaegen* aan den *Overtoom* ,, leggen, komen en varen van daar op hare gezette uuren, van en na *Leyden* af. In de Jaaren ,, 1572. en 1573. als de Spanjaarden *Haarlem* en ,, *Leyden* belegert hadden, was dese *Overtoom* ge- ,, heel wegh genomen, om de vrye doortogt met ,, gewapende Scheepen en Galeyen te hebben, als ,, in't 6. Boek nader zal te zien wezen.

b ,, Als alleen in den Jare 1672. en noch 3 a 4 Ja- ,, ren daar na men twee *Kruyt-moolens* in dese Stadt ,, gezien heeft, een in't naast gelegen *Bolwerk* aan ,, de oude *St. Anthonis Poort*, en de andere aan de ,, oost-zyde van de nieuwe *Binnen-Amstel*, tus- ,, schen de nieuwe *Keysers-* en *Prince-Graften*, ter ,, oorzaak dat als doen de *Franzen* in de Steden ,, *Uitrecht*, *Naerden* en *Woerden* geavanceert wa- ,, ren, daar van breder in't seste Boek.

* Ziet ook hier van in 't vijfde Boek.

Een groote mijl van de Stadt ten zuyden, legt het Dorp *Ouderkerk*, aan de *Rivier den Amstel*, welke van daar dwars door de Stadt heen loopt, en noch een groote mijl hooger af komt, boven het Dorp *Nuythoorn*, aldaar zy van naam verandert. 't Voornoemde Dorp *Ouderkerk* heeft een groote Brug over den *Amstel*, daar de doorvarende Schepen, en overgaande Wagens, Paerden en Menschen, Tol moeten betalen, door deze Brug moeten al de Ponten of Turf-Schepen, die Turf uyt de *Veenen* in de Stadt, of door de zelve, naar andere plaatzen voeren: ook de Schuyten, die van *Amsterdam* naar *Uytrecht*, *den Hage*, *Delft*, *Rotterdam*, en *Gouda*, &c. varen. Hier is ook het *Kerkhof*, daar de *Portugeesche Joden* t' *Amsterdam* woonende, hare dooden begraven: Dit is waerdig om zien, alzoo daar eenige kostelijke Marmer steene uytgehouwen Tomben en Begraafplaatzen zijn.

Nuythoorn. *Ouwerkerk.* *Joden-Kerk-hof.*

Een vierendeel mijls buyten de Stadt, aan d'oostzijde van den *Amstel*, heeft men de *Water-grafts*, of *Diemermeer*, dit plag noch by onze gedenken een binnelandts water te zijn, maar is omtrent den Jare zestien hondert dertig rontom bedijkt, uyt gemalen, en tot landt gemaakt [a], waar in die van *Amsterdam* zeer veel kostelijke, schoone en vermakelijke Hoffsteden, verzien met groote steene Lust-huyzen, Boomgaarden, Hoven, Tuynen en Visch-vyvers, met groote kosten, tot hun vermaak, gebout, geplant en gegraven hebben: doch dit is in 't Jaar zestien hondert een-en-vijftig, als de *Sint Anthonis dijk*, door een noordt-westen storm-windt en hooge watervloet, doorbrak, al te zamen onder, en weer vol Zee water geloopen. Zoo dat alle deze plantasien, door het zoute water, zijn uyt gegaan en verdort. Dit water most men op nieuw wederom als te vooren, uyt malen, want doen met een aflandige zuyt oosten-windt, al het Zee-water van d'omleggende landen van zelf weg liep, bleef dit *Meer*, als leeger van grondt, vol water staan.

Water-grafts of Diemer-Meer. *Loopt onder water.*

[BYVOEGZEL.]

„ Dit ongeluk is dese *Meer* niet door 't „ hoge Zee-water of schrikkelijke Storm-„ winden in den Jare 1672, maar door dien „ de Franssen in 't zelve Jaar tot *Naarden* „ en *Utrecht* toe geavanceert waren, na dat „ het veel heerlijker als te vooren her-„ maakt was, gelijk 't omleggende lant „ onder water geset, is, over gekomen.

[a] Als in't tweede Boek in de Beschrijving van *Amstellant*, breder te zien is.

Maar dit is ook wederom zodanig herstelt, dat het op veel plaatzen heerlijker is, dan het te voren was, en dewijl de gront van dit *Meer* zeer mul en veenig is, moet het met vruchtbare aerde en mest, zodanig verbetert, en verhoogt worden, tot dat het bequaam is, Boomen en Vruchten voort te brengen, doch de bequame gelegentheyt van deze plaats voor d' *Amsterdammers*, maakt, dat zy geen moeyten noch kosten, hier toe noodig, ontzien, zo dat deze *Diemermeer*, wel te recht mach genoemt worden, het Aerts-Paradijs, en de spil-penning van d' *Amsterdamse* Koopluy. Het is groot in zijn omring, vier-en-twintig hondert en vijftig Roeden: en strekt zich oostwaert van den *Amstel* af, tot by na aan de *Sint Anthonis dijk*, die alhier den *Diemer-dijk* begint genaamt te werden, naar het Dorp *Diemen*, hier na by gelegen; en behoudt deze naam alzoo, tot by de Stadt *Muyden* toe.

Weder droog gemaakt. *Diemer-dijk.*

Hier dicht by is *Jaap Hannes*, een buurschap aan de zelve dijk gelegen, een halve mijl van de Stadt, alwaar het *Ye*-water tegen den voornoemden dijk, die hier met sterke palen beheyt en beschoeyt is, aanslaat.

Iaap Hannes.

Hier omtrent is een *Traan-brandery*, alwaar men het spek, dat in *Groenlandt*, *Spitsbergen*, en die gewesten, van de *Walvissen* gesneden, en herwaarts over gevoert wort; in kopere pannen doet smelten, en af braden, en tot Traen maakt, die dan, in plaats van olie, in de Lampen gebrandt wort.

Traan-brandery.

Een half mijlken van *Iaap Hannes*, te landwaart in, legt het Dorp *Diemen*, zijnde een Ambachts-heerlijkheyt, dit voert mede, als *Amsterveen*, een halsgerecht: Een weinig hier van daan, dicht by de *Meer*, heeft men een buurschap, genaamt de *Diemer-Brug*. Door deze Brug moeten de Jacht-Schuyten die op *Weesp*, *Muyden*, en *Naerden* varen, die alle met Paerden getrokken worden, en hier Tol betalen. Hier, als ook te *Iaap Hannes* kan men mede, gelijk als van den *Overtoom* gezeyt is, zeer schoone Baers, en wel toebereyt te eten vinden: maar boven al heeft men hier heerlijkke Possen, wel van een span lang, als het in de Mey-tijt, en daar omtrent is, deze Baers wort hier dicht by, in het water de *Diem* gevangen, en ook in het *Nieuwe Diep*, een Kolk, tusschen de *Diemermeer* en den zelven *Dijk*. Dit is de beste Baers naast de *Ye-Baers*, maar de Pos, die hier gevangen wort, en vint men nergens diergelijk.

Diemen. *Diemer-brug.*

Reduyt. Zeeburg. gelijk. Dicht by *Iaap Hannes*, aan den Dijk, is gebouwt een steene *Reduyt*, genaamt *Zeeburg*, als deze afbeeldinge vertoont, tot bescherming van de mondt

Anno 1649. van een breede gracht of vaart, aldaar gegraven buyten dijks, waar door den stroom met Ebbe en Vloedt, uyt het *Ye* komt in en uyt schieten, tusschen de palen van de Scheeps-walen, en de Stadt door: In deze *Reduyt* konde men in 't onderste vertrek zwaar geschut leggen, dat langs 't water, in 't *Ye*, en deze vaart heen schiet, tot bevrijding van 't zelve: in 't bovenste vertrek, dat onder 't dak, aan alle de vierkanten van de zijde muuren, een stuk over gebouwt was, waren luyken, die open gedaan zijnde, dienden, om met het warpen van zware steenen, brandende pikkranzen, vuur-potten, en diergelijke, de vyanden beneden van de muuren af te houden, zonder dat men, die geen, die hier boven zijn, konde zien, of beschieten.

[BYVOEGSEL.]

„Deze *Reduyt* is in 't Jaar 1669. we„derom weg genomen, vermits veele „oordeelden, die te na onder de Stad te „leggen, en van zoodanige uytwerkin„ge niet zoude konnen zijn, als men te „vooren zich wel ingebeelt hadde, gelijk „als doen eenige Heeren van sustenue wa„ren, dat geen soodanige vastigheden te „na by dese Stadt behoorden te zijn, „waarom dan deze *Reduyt* geheel is ver„nietigt. Maar in den Jare 1675. ter plaat„ze voornoemt, is een heerlijke *Herberg*, „mede *Zeeburg* genaamt, getimmert, „by de Regenten van de Oude-zijdts „Huysfitten Armen tot *Amsterdam*; daar „by een lange *Brug* in *Zee*, waar aan de „Schepen aen komen en haar in hebben„de Vee op lossen. In 't voorjaar komen „hier de Schepen met magere Varckens „aan, en geschieden des Satur- en Son„dags de meeste handelinge in de zelve, „daar toe de Koopluyden van alle ge„westen uyt *Hollandt* en andere *Provin„cien* komen, en werd daar in zeer groo„te handel gedreven. Tot gerief van dese „magere Varkens sijn drie grote Schuren „en veel Hocken gemaekt. Ook kan men „daer, soo wel als aen den Overtoom, „en elders, seer schoone Y Baers, Bot „en andere Vis bekomen. Leggende de„se plaets soo pleisant, als ergens soude „konnen bedacht worden.

Deze naam *Zeeburg*, is hier ter plaats bekent geweest, over omtrent 300 Jaren, gelyk den Dyk op deze stede ook alzoo genoemt wort. Als blijkt by verscheide brieven, in de Hand-vesten van *Amsterdam*. Zeeburg.

De plaats daar dezen oude *Zeeburg* eertijts gelegen was, wiert genaamt *Ypesloot*, a om dat die van 't water uyt de *Zuyder-Zee*, grote persing most uytstaan; waar door men genoodtzaakt was, in den Iare veertien hondert zes-en-zestig, den *Zeeburg*, met een Bolwerk van hout en yser, beset en in malkander verbonden, te versterken, 't welk al eenige Iaren te vooren begonnen, doch vermits de groote kosten, doenmaels was blijven steekken. Hoedanig dezen Dijk geschouwt wiert, kan men uyt het volgende zien, getrokken uyt zeker Handtvest, by *Hertoog Aelbrecht* gegeven, in den Iare dertien hondert zeven-en-tachtigh.

Ypesloot.

1466.

1387.

Voort die van der ouder Amstel ende van der nieuwer Amstel, daar sullen die Asingen ende Heemraders afwesen. Ende sy sullen Schepenen hebben, gelyk anderen Dorpen in onsen landen voorschreven, ende tot alsulken rechte staan, ende schouwen als andere Schepenen doen voorschreven. Ende die Zeeburg sullen schouwen drie Schepenen, tot nieuwer Amstel, twee Schepenen tot Amstelredamme, een Schepen tot der ouden Amstel, ende een Schepen tot Oetenwaal, gelykken dat die Heemraeders plegen te doen, sonder kost daer af te hebben.

[Byvoegzel.]

Van de Dijkagie van Ypesloot.

„In den Jare 1440. op den 23 July, „zijn tot de *Schouw* van de voorsz. hooge *Zeeburg*, tot *Ypesloot*, door *Philips*, „Hartog van *Bourgondien* mede geordonneert, nevens de Ondersaten, ook „de *Stichtzen*, die aan de voorsz. *Dijk* „Dijkplegtig waren; namentlijk, dat „voortaan de *Balliau* van *Amsterland* „het bolwerk en platinge, buyten en „binnen voor *Ypesloot* jaarlijks schouwen „zal, tot twee tijden, als op St. *Odulphus* en op St. *Lamberts-dag*, metten „Waerts-luyden in der *Dijkagie* voorsz. „te weten, met een Waersman uyt *Muyden*, een uyt *Weesp*, een uyt *Weesper-Kerspel*, een uyt *Loosdregt*, een van „*Loenen*, gezeten in den Gerechte van „*Kroonenburg*, in de Landen van *Holland*, ende met den jongsten *Burgermeester* van *Amstelredamme*, met eenen „*Waarsman* uyt *Cortehove*, een uyt *Breukelen*, gezeten in *Johans gerechte* van „*Nieurode*, een uyt *Abcoude*, ende een „uyt *Nichtevecht*, volgens Dijks-recht; „ende soo de *Balliauw* op die geseyde dag „sulks quamen te versuymen, salt de „jongste *Burgermeester* van *Amstelredamme*, als Stedehouder van den *Balliauw* „metten *Waersluyden*, doen, &c. De „Schout en 't gerechte van *Diemen*, be„hielden echter de *Schouw* van den aarden *Dijk*.

Schouw van het Bolwerk en den Dijk tot Diemerdam en Ypesloot.

„Keyzer *Maximiliaan* heeft dese „voorsz. Privilegie in den Jare 1485. op „den eersten Maart geconfirmeert.

„Maar dewijle de voorsz. *Schouw*, als „boven geschieden, en den Schout en „de Schepenen van *Diemen* de *Schouw* „van den aarden *Dijke* aan haar behielden, by den welken, ende den ingesetenen van den zelven *Dorpen* ofte haar „vrienden ende magen al beschouden, „als boetschuldig door haar onderling „verstand, daar niet af en betaalden, wetende sulks met den Schout van *Diemen* te besteeken: En vermits men bevont dat de *Zeedijk* op veel plaatzen met „soode en lichte materie, daar wat aarde „over heen gestroyt, gemaakt wierd, waar „door de voorsz. *Dijk* op twee plaatzen „was door gebroken, tot groote schade „der Landen; en dewijl door de aanwassende wateren van de *Oceaan* dagelijks „het pericul vermeerderde, zijn *Burgermeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, te „rade geworden, haar te keren aan den „Keyser *Maximiliaan*, en *Karel*, Eertshartogen van *Oostenrijk*, als Graven „van *Holland*, &c. om de groote dangieren voor te komen, heeft gemelde Keyser *Maximiliaan*, aan de *Burgermeesteren*, *Schepenen* en *Raden* der Stede van „*Amsterdamme*, met den *Balliau* van *Amsterland*, gewillekeurt, geoctroyeert, „met opene brieven, op den 18 Juny „1509. Dat acht dagen, naar dat de *Schout* „en *Schepenen* van *Diemen* de voorsz. *Dijk* „geschouwt hebben, wederom te herschouwen, ten lasten van de voorsz. „*Schout* en *Schepenen* die de eerste *Schouw* „zullen gedaan hebben, op gelijke boeten, op hen luyden te verreyken, als „zy zoude mogen verreykt hebben op „den geenen die de voorsz. *Dijk* zoude „hebben moeten maken, &c. de eene „helft voor den *Balliau* van *Amsterland*, „en de andere helft voor de *Burgermeesteren* van *Amsterdamme*, omme daar „uyt de onkosten van deze na-schouw te „vinden, &c. welke schouwen tot alle „tijden als noch word onderhouden.

Burgermeesteren en drie Schepenen van Amsterdam met den Ballieu van Amstelland, mogen de naschouw van den Dijk tussen Muyen en Amsterdam doen.

a „Dit oud of hoog *Zeeburg*, is den Dyk zelve, „en ook noch heden ten dage zoo genaamt, ter „oorzaak dat men dezen Dyk ter wederzijden „niet met een Bolwerk als hier boven gezeght „wort, maar alleen met houte palen en ysere bouten in een gehegt, tegens 't Zeewater van buyten, en de *Diemer Meer* van binnen, genoodzaakt „was te bewaaren, zoo dat daar noyt eenige sterkte, die een Bolwerk verbeelden is gemaakt, „en *Zeeburg* genaamt, gelegen heeft.

In

„In den Jare 1612. schenen die van „de waarschappye van de voorsz. *Diemerdijk* verscheyde saken verricht te „hebben buyten kennisse van de jongste „*Burgermeester* van *Amsterdam*, die van „Stadts wegen de præ-eminentie in de „voorsz. waarschappye competeert, ge-„attenteert hebben met interdictie in „forme, &c. en door de menigvuldige „voorvallen van Stadts en Landts saken „het dikwils gebeurde dat de voorsz. „jongste *Burgermeester* op de vergaderinge van de voorsz. waarschappye niet „en konde verscheynen, dikwils verscheyde Resolutie genomen, Rekeningen gesloten, en andere saken verhandelt wierden, sonder dat de voorsz. „*Burgermeester* daar kennisse, veel min „daar op gehoort, of geadviseert hadde: behalven dat 'er verscheyde aparte „vergaderingen, en als geresolveert op „de ordinare vergaderinge, compareerden, daar omme gelaste *Burgermeesteren* en *Regeerders* der voorsz. Stede van „*Amsterdam*, de Heer *Jan Pietersz. Reyaal*, *Burgermeester* en andere gecommitteert ter dagvaart zijnde, op „den 12 December 1612. om aan de „*Heeren Staten* van *Holland* daar van reparatie te verzoeken, dat die van de „waarschappy by besloten brieven niet „alleen worden geinjungeert kosteloos „en schadeloos alles te repareren en in „voorige staat te stellen; maar daar nevens, dat *Burgermeesteren* mogen worden geadmitteert ende geauthoriseert „een gequalificeert persoon te mogen „committeren, omme met ende neffens „den jongsten *Burgermeester* de voorsz. „vergaderinge altijt by te wonen, om „altijt communicatie van saken te hebben, nochtans dat deze beyde maar „een stem zoude hebben, en dat dezelve ook in plaats van de voorsz. *Burgermeester*, als hy omme de boven geseyde „redenen niet kan vaceren, alleen op de „voorsz. vergaderinge sal mogen compareren, en de eerste stem hebben, en over „alle zaken van de voorsz. waarschappyje „concerneren, helpen resolveren, adviseren en ordonneren, als of de jongste „*Burgermeester* present was, welk verzoek de *Heeren Staten* van *Holland* en „*West-Vriesland* aan de voorsz. Steden op „den seventhienden dag van December „1612. hebben toe gestaan, en de Privilegie van *Philips*, Hartog van *Bourgondien* in den Jare 1440. dat by die „Keyseren *Maximiliaan* ende *Karel* van „*Oostenrijk*, als Graven van *Holland* geconfirmeert, en die voorsz. autoriteyt „van de jongste *Burgermeester* geamplieert, hadden in den Jare 1509. gelijk „vorder in de nieuwe *Handvesten*, gedrukt 1667. in 't eerste boek van 't eerste deel, fol. 21, 47, 49. en 107. in 't „brede te zien is.

Die van Amsterdam mogen tot de jongste Burgermeester een gequalificeert persoon te committeren op den Schouw van de Diemerdijk.

Hier omtrent is de mondt van 't *Ye*, die toen ter tijdt genoemt wiert de *Zeevank*, doch alle deze oude namen zijn verstorven en te niet gegaan.

Eyndelijk legt noch beoosten de Stad, op en aan dezen *Sint Antonis-dijk*, een buurschap, nu genaemt *Houtewaal*, maar in d'oude Handtvesten *Oetenwaal* en *Outewaal*, dit lag noch voor min als hondert jaren, ten tijde dat *Amsterdam* noch met steene muuren omringt, en dat nu de nieuwe of *Sint Antonis Waag* is, de Stadts Poort was, een half uur gaans buyten de Stadt, [a] doch leyt nu, door d'eerste Vergrooting, maar een vierendeel uurs van de Stadt, en is tegenwoordigh in dese nieuwe Uytlegging, volkomen binnen de Stad getrocken.

Houtewaal.

Een weynig van *Houtewaal* aan het *Ye*, is de plaats, daar men 't grof en kleyn geschut proeft, of het zijn kruyt en scherp verdragen kan. De voornoemde *Diemer* en *Sint Antonis-dijk* komt al van de Rivier de *Vecht*, by *Muyden* af, en loopt zo langs het *Ye* tot in, en met verscheyde bochten, door de Stadt *Amsterdam*, heen, en verbindt zich aldaar aan den *Haerlemmer-dijk* vast, van welke hier vooren gezeydt is, zoo dat desen Dijk, van de *Muyden* af, tot *Velzen* toe, maar eenen Dijk is, die slechts alleen van naam verandert.

Proefplaats van 't geschut.

Een mijl verre, buyten elke Poort, dicht nevens de gemeene weg, staat een Naalt of *Pyramyde*, zeer sierlijk van hartsteen gehouwen, ruym twintig voeten hoog, dit heet een *Mylpaal*, daar aan staat het *Amsterdams* wapen, met dit opschrift:

Mijl-Palen.

UYTERSTE PALEN
DER
BALLINGEN.

Deze Vryheyt heeft *Amsterdam* van *Keyzer Karel* verkregen, datze hare Ballingen een mijl verre in 't rondt, buyten hun Stadt mach uytbannen, en binnen de zelve in 't rondt, mogen de Schouten dezer Stede, alzulke ballingen, en andere misdadige ook vangen, offschoon het in een anders rechts-gebiedt wesen mocht.

Vryheydt van Amsterdam.

 En

„ [a] Dit *Houtewaal* is door het Staten-Volk in den „jare 1575. nevens het meeste deel van *Diemen* „verbrant en geruineert.

En volgens deze vryheyt worden alle ſtrafwaerdige Vonniſſen, in gevalle van Ballingſchap, alhier ter puye van't Stadthuys, in duſdanige forme afgekondigt en geleezen.

Zoo is't: dat mijne E. Heeren van den Gerechte, gehoort den eyſch en concluſie van mijn Heere den Schout, en de confeſſien van den voorſchreven gevangen, den zelven gecondemneert hebben, en condemneeren mits dezen, binnen daegs Sonne-ſchijn, te gaan uyt dezer Stede, de Vryheydt van dien, en een mijle in't ronde, hem daar uyt bannende den tijdt van, &c.

Ontrent de *Diemer-brugh* legt ook een Buurſchap, genaamt *Duyvendrecht*, doch is van kleyn belang.

Dicht aan deeszyde van *Jaap Hannes*, is een Sluys in den Dijk, van oudts, en noch genaamt, de *Ypeſlooter Sluys*, door welke het water van het nieuwe Diep, en eertijts van de *Diemer-Meer*, in 't *Ye* geloſt wort.

[Byvoegsel.]

,, Deze *Ypeſlooter Sluys* heeft in ouder ,, tijden (volgens getuygenis van oude ,, Luyden van *Diemen*, die het van haar ,, Voor-Ouders hadden, dichter aan de ,, Stadt, en aan deze zijde van het tegen-,, woordig *Jaap Hannes* gelegen, maar is ,, door het inbreeken van de *Zeedijk*, als ,, wanneer men die *Zeedijk* heeft moeten ,, intrekken, om gront te vinden, vor-,, der ingetrokken. Voor het heden-,, daags *Zeeburg*, aan 't eynde van de ,, Brug, daar tegenwoordig de opſchee-,, pinge geſchiet, heeft men het moeten ,, diepen, om dat de Scheepen daar te be-,, ter zouden konnen aankomen, is in't ,, diepen noch een ſtuk van den ouden ,, Dyk, daar op de aankomende Schee-,, pen dikwils ſtieten en vaſt raakten, daar ,, de *Ypeſlooter Sluys* eertijdts in gelegen ,, heeft, gevonden, en heeft men veele ,, ſteenen van fondamenten daar uyt ge-,, haalt. De *Ypeſlooter Sluys*, die daar te-,, genwoordig leyt, is na die tydt verder ,, voorby *Jaap Hannes* geleyt, maar de ,, geheele *Ypeſloot* ſelve is door de geſey-,, de inbreuk van Dyken, geheel in't ,, *Nieuwe Diep* verdweenen.

De nabuurige Steden. De nabuurige Steden van *Amſterdam* zijn de volgende: Noord-ooſtwaarts van haar, legt *Enkhuyzen* aan de *Zuyder Zee*, in *Noordt-Hollandt*, op zeven mijlen, *Hoorn*, aan, en in't zelve op vijf mijlen, *Edam*, als vooren drie mijlen. *Monikkedam*, mede twee mijlen, *Purmerent*, en de heerlijke, vermaarde, uytgemalen *Beemſter*, als ook de *Purmer*, *Wormer*, &c. twee en een half mijlen. Ten noorden *Alkmaar*, ook in *Noordt-Hollandt* op vijf mijlen. Ten noordt-weſten, *Beverwijk*, aan 't eynde van 't *Ye*, drie mijlen. Ten weſten *Haerlem*, op twee en een halve mijlen. Ten weſt zuyd-weſten, in *Zuyd-Hollandt*, *Leyden*, op vijf mijlen, *'s Graven-Hage*, en *Delft*, op acht mijlen. Ten zuyd-weſten, *Rotterdam* en *Dordrecht* op negen mijlen. *Gouda*, op zes mijlen. Ten zuyden, *Schoonhoven*, zeven mijlen. *Oudewater*, zes mijlen. *Woerden*, vijf mijlen. Ten zuyd-zuyd-ooſten, *Uytrecht*, op vijf mijlen. Ten zuyd-ooſten, *Amerſvoort*, mede in't *Sticht Uytrecht*, zes mijlen. Ten ooſt-zuyd-ooſten, in *Hollandt*, *Weeſp*, een en een half mijl daar van daan, aan de *Zuyder-Zee*, *Muyden*, met het *Slot* van de zelve naam, beyde deze Steden zijn gelegen twee mijlen van *Amſterdam*, aan, en op de Rivier de *Vecht*, die al van *Uytrecht* af komt ſtroomen, en door deze twee Steden heen vloeyende, zijn water, beneven dit *Muyder Slot*, (dat dicht aan die Stadt, en ook aan de *Zuyder-zee*, op de mondt van deze *Rivier de Vecht* gelegen is,) in de Zee ontloſt.

Uyt deze varſe Rivier, halen alle de Brouweryen in *Amſterdam* haar water, om Bier van te brouwen. Noch een mijl verder van *Muyden* af, dat is drie mijlen van *Amſterdam*, ooſtwaart, leydt de Stadt *Naerden*, in *Gooylandt*, niet verre van de *Zuyder-zee*: dit is de leſte *Hollandſe* Stadt, aan deze zijde. Voorders heeft men ten ooſten van *Amſterdam*, de Stadt *Harderwijk*, in *Gelderlandt*, aan de *Zuyder-zee*, op acht mijlen, *Kampen* in *Overyſſel*, aan die zelve Rivier, twaalf mijlen. Ten noord-ooſten, *Staveren*, in *Vrieſlandt*, aan de *Zuyder-zee*, tegen over *Enkhuyzen*, op tien mijlen.

[Byvoegsel.]

,, Sedert den Jare 1674. als wanneer ,, door 't beleyt van ſijn *Hoogheyt*, den ,, Heere *Prince van Orangie* de Francen uyt ,, de Stad *Naarden* waren gejaagt, en *Hol-*,, *land* en *'t Sticht Uytrecht* genootzaakt ,, waren wederom te verlaten, is de *Zee-*,, *ſluys* dus lang in den *Hinderdam* gelegen, ,, weg genomen, en in de Stad *Muyden* ,, een zeer zware *Zee-ſluys* geleyt, daar ,, aan de doorvarende Schepen het zelve ,, recht, alsſe aan den *Hinderdam* plegen ,, te doen, ook betalen. Met het leggen ,, van deze *Sluys* beſpaart men het onder-,, hout van de *Zee-dijk*, die ter wederzij-,, de de *Vecht* heeft gelegen.

BESCHRYVING
Van d'eerste Beginselen der
STADT
AMSTERDAM.

Amsterdams kleyne beginselen.

WY komen tot de stichtingh van *Amsterdam*, wiens aldereerste beginselen, eertijts zoo kleyn en ongeacht zijn geweest, als haar bloeyende standt, tegenwoordig groot en aanzienlijk is. Van over Oudtheydt kan deze Stadt niet roemen, want men leest in meest al de Oude *Hollantsche* Kronijken, van *Alkmaer*, *Haerlem*, *Leyden*, *Dordrecht*, ja zelfs van het kleyne *Vlaerdingen*, (dat veel meynen d'oudtste Stadt in Hollandt te zijn) al eerder van *Amsterdam*, of *Amstels Vesten* eenig gewach gemaakt wort a. Evenwel is d'eerste bewooning van deze plaats zo laat niet geweest, als veele vermoeden. Maar langen tijt, schijntze, als in de wiege gelegen te hebben, en ondergebleven te zijn.

Is ook niet zeer oudt.

Onzekerheydt van des zelfs stichting.

Die toe leyt, om de zekerheydt van *Amsterdams* eerste Stichters en Bewooners op te zoekken, zal niet anders, dan onzekerheyt vinden. Dit heeft zy met d'eertijdts grootste en al-beheersche nde Stadt *Rome* gemeen, wiens oude History-schrijvers, haar eerste volkeren, en oorspronk niet konnende uytvinden, hebben het by 't gemeen gerucht moeten laten: dit was, dat *Rome* eerst van Herders, Landtloopers, Ballingen, Struykroovers, en zulken slag van t'zamen gerotte boeven, bevolkt was geworden. Want dat men daar na, haar afkomst van de Goden, en uyt den Hemel heeft willen vast stellen, voor gevende dat *Romulus* en *Remus*, gebroeders, (waar van men gelooft dat de voorste, den eersten Konink van *Rome* geweest is, de welke die plaats aller eerst met vestingen versterkt, en tot een besloten Stadt of Slot gemaakt hebben) van de *Vestaalse* Maagt *Rhea*, die door den oorlogs Godt *Mars* verkracht was, gebooren, in 't woeste bos geleydt, en daar van een Wolvinne gezoogt, en te deele gevoedt zouden zijn, is een loutere verziering of *Poeetse* vinding, daar d'oude History-schrijvers zelf om lacchen.

Als ook die van Rome.

Poëetze verziering van Rome.

„ *a* De Privilegie van de andere Steden in Holland, zijn van de zelve Jaren als die van Amsterdam, zoo dat daar uyt de outheyd genoegzaam blijkt.

Maar *Amsterdams* aller eerste beginselen, (volgens 't gemeen en over oudt zeggen, na de maal wy geen ander bewijs konnen vinden) is van beter slag van menschen geweest, want het waren *Visschers*, die hun hier eerst neder geslagen hebben. En gelijk de *Roomsche* Stichters, wilde, woeste menschen, tot den oorlog en roof genegen waren, in tegendeel zijn d'*Amsteldamse* Stichters, bezadigde en vreedelievende Luyden geweest, slechts tot de dagelijkse oeffening van hun visschery, om haar daar af te erneeren, genegen; alzoo is dan *Rome* door dezen woesten en ongebonden hoop, en den oorloog aangewassen en groot geworden: En *Amsterdam* daar en tegen door hare zachtzinnige *Visschers*, als liefhebbers der Zeevaart, Koopmanschap, en Vrede, tot deze wijtluchtige grootheyt gekomen.

Amsterdam eerst van Visschers bewoont.

Den tijdt wanneer deze *Visschers* hier hun wooningen hebben beginnen te bouwen, is alzoo onzeker, als het voorige: hoewel den Rijmer van de volgende Vaerskens, het zelve meynt geweten te hebben.

De Visschers arm en slecht in nauw bedrongen hutten,
Bewoonden over elf en drie maal hondert Iaar,
O Amstelers dijn Stadt, om hun zoo te beschutten
Voor regen, sneeuw, en windt, voor hitt' en koude zwaar.

Maar wat tijdt, hy hier mede wil aanwijsen, is twijffelachtig: hy zeyt, *over elf en drie maal hondert Jaar*. By aldien hy hier mede meent, *over drie hondert en elf Iaren*, gelijk ik vermoede, zoo most men dit getal van *zestien hondert elf*, zijnde 't Jaar van de volbouwinge der *Beurs*, (waar op deze Vaerskens gemaakt zijn) af trekken, zoo zou men vinden 't Iaar *dertien hondert*. Maar dat doenmaals hier t'*Amsterdam* meer als *Visschers* Hutten stonden, blijkt klaar genoeg uyt de Tolvry

Maar deze tijdt is onzeker, en

Onbewijsselijk.

vry brieven van *Graaf Floris*, aan *d'Amsterdammers*, in de Iaren, *twaalf hondert-vijf-en-zeventig*, en *twaalf hondert-een-en-negentig*, gegeven: Maar meynt hy over *elf hondert*, en noch *drie hondert*, dat zou over *veertien hondert* Iaren, en omtrent 't Iaar *twee hondert*, naar *Christus* Geboorte uytkomen, zoo weet hy meer, als yemant, doch hy most dit met Oude Schrijvers, Brieven, of Gedenk-teykenen bewijzen, dat niet vermoedelijk is.

Op wat plaats de Stadt eerst bewoont was.

Amsterdams eerste Stichters zijn dan *Visschers* geweest, volgens 't gemeene gevoelen: Deze zouden eerst aan de *Zeedijk*, ter plaats, daar nu tegenwoordig *Sint Olofs Kapel* staat, zich nedergeslagen, en in Hutten van riet, gewoont hebben: Waarschijnlijk is't, dat dit noorteynde der Stadt, (als aan het *Ye*, en de mont van de *Rivier den Amstel* gelegen, en volgens dien, tot beyde Visscheryen heel bequaam,) aller eerst is bewoont geworden. Deze Inwoonders hebben na alle vermoeden, mede zeer veel moeten uytstaan, door de invallen der *Deenen* en *Noormannen*, daar af in het eerste Boek van deze Beschrijving vermaant is. En of misschien nu eenige van deze *Noortze* volkeren, hun ook niet hier ter Stede, om de bequame Visschery, die zy mede te oeffenen gewoon waren, hebben met der woon begeven, en is niet te verwerpen.

't Oudtste Stadthuys.

Tegen over deze *Sint Olofs Kapel*, in die steeg, is een zeer oud huys, doch nu meest vernieuwt, dat men zeyt, het oudtste en eerste *Stadthuys* van *Amsterdam* geweest te zijn, alzo onder 't zelve verwulfde Kelders gevonden worden, daar zware ringen en tralien in plachten vast te zijn: doch dit zijn gissingen, die evenwel de waarheyt niet ongelijk schijnen.

Niet omtrent den Dam eerst bewoont.

Eenige zijn van gevoelen, dat d'eerste woonplaats der *Visschers* is geweest ontrent den *Middeldam*, en van daar zuytwaarts aan langs de *Nesse*. Hier van geven zy dese redenen, dat het oude Kerkjen, aldaar staande (nu een van de vleeschhallen) genaamt is geweest, *Sint Pieters Kerk*; en nademaal de *Visschers Sint Pieter* tot hun *Patroon* aannemen, zo volgt daar uyt, dat deze *Visschers* haar eerste Kerk, aan *Sint Pieter*, die ook een *Visscher* was, toegewijdt, en daar omtrent gewoont hebben; en volgens dien zou dese Kerk d'oudtste zijn: maar waarschijnlijk is dit niet, nademaal deze *Nesse*, zoo dicht aan den *Aemstel* gelegen, een zeer laeg, waterig broeklandt geweest is, met liezen, biezen, bobels, en zoodanig waterig gewas bezet, 't welk door sterk afloopen des *Amstels*, en opstopping van 't *Ye*, door noordt-westelijkke winden, onder geloopen is. En tegenwoordig leyt de geheele *Nesse*, met dit Kerkjen, en de *Sinte Pieters Poort*, daar tegen over, als ook de gantsche Wal des *Binnen Amstels*, hier langs heen, noch zo laeg, dat het water zomtijts gelijk de Wal komt te staan; nu kan men denken, hoedanig het hier gestelt is geweest, al eer de binne Sluyzen, zoo aan de Rivier de *Vecht*, als op andere plaatzen, in 't gebruyk waren. Overzulks komt het met de waarheydt beter over een, dat d'eerste bewooning dezer Stede, geweest is, aan 't noordteynde, by de voornoemde *Sint Olofs Kapel*, te meer, dewijl men aldaar in 't graven, oude, en een zeer harde gront gewaar wort: maar ook te willen staande houden, dat deze *Kapel*, of een ander kleynder die daar nevens stondt, als hier na, in de bysondere Beschrijvinge des zelf, sal gezeydt worden, al over de *vier hondert vyftig* jaaren, dat is voor 't Jaar, *twaalf hondert*, gebouwt zou zijn, is niet wel aannemelijk; doch dit zijn altemaal gissingen, die evenwel met geen vaste bewijs-redenen wederleyt konnen worden.

Noch ook in de Nesse.

Maar by Sint Olofs Kapel.

Zijn al te zamen gissingen.

Tot noch toe hebben wy van d'oudtheydt van *Amsterdam* gesproken, zonder eenig bewijs uyt oude Schrijvers te konnen by brengen. Maar slechts op losse praatjes en gemeyn gevoelen, die men zegt, van Ouders tot Ouders over gegaan te zijn, gegrondt-vest. Nu sullen we d'oude *Hollantje* en *Stichse* Kronijkken onderzoekken, om uyt de zelve te vinden, den eersten tijt, en hoedanigheyt van deze Stede.

Amsterdam eerst genaamt Amstel en Amstels Vesten.

Voor 't jaar *twaalf hondert drie*, en noch eenige weynige jaren daar na, is de naam *Amsteiredam* by geen Histoiry-Schrijvers bekent, noch ook by niemant alzoo genaamt geweest, maar wel *Amstel*, en *Amstels Vesten*. 't Zy datze daar mede meenden het *Slot*, of het *Dorp*, of wel alle beyde: d'oorzaak van zulks, was, dat doenmaals den *Dam*, noch niet in d'*Amstel* geleyt is geweest, en de *Zeedijk*, van de hoek van *Sint Olofs Kapel* af, recht toe, over, of omtrent de plaats daar nu de *Nieuwe brug* leydt, aan de bocht van de *Nieuwendijk*, daar nu noch d'overblijfzelfs en het Toorentjen van d'oude *Sint Jakobs Kapel* te zien is, vast was. In desen Dijk is na alle vermoeden ten minsten een verlaat of val-deur geweest, daar door het water des *Amstels*, en uyt de *Veenen*, by laag buyte water, geloost wiert,

wierdt, dewijl doenmaals noch geen doorvarende Sluyzen bekent waren. Dat dezen Dijk eertijts aldus gelegen heeft, verklaren veel *Oude Amsterdammers*, die 't zelve van hun Ouders, en deze wederom van hare Voor-ouders, hebben hooren zeggen, 't is ook heel waarschijnlijk. Maar wy hebben belooft, voortaan met d'oude Kronijkken onze Beschrijving van *Amsterdams Oudtheydt*, te bekrachtigen.

Den Dijk heeft anders gelegen.

d'Eerste sekerheyt uyt de Kronyken.

In ons verhaal van 't leven en daden der oude *Heeren van Aemstel*, hebben wy geseyt, hoe dat de *Gravinne Adelheydis*, Weduwe van *Diederik* de sevende diens naams, en elfde *Graaf* van *Hollandt*, &c. met *Graaf Lodewijk van Loon*, (aan de welke zy haar Dochter *Ada*, als eenig Erfgenaam van 't *Graafschap Hollant*, &c. niet alleen buyten kennis, maar tegen wil en dank van 't grootste getal der Staten des Landts, had doen trouwen) door vrees van de t'zaamgespannen Adel en Ridderschap, by nacht uyt de Stad *Haerlem* vluchtende, in *Aemstellandt* gekomen zijn: alwaar zy van *Heer Gijsbrecht van Aemstel*, d'eerste van die name, geholpen wierden, dat zy in zekerheyt tot *Uytrecht* quamen, gelijk in 't tweede Boek op verscheyde plaetse gelesen kan worden. En dewijl desen *Heer Gijsbrecht* den genoemden *Graaf van Loon* (die om 't *Graafschap Hollandt*, gesterkt door den *Bisschop* van *Uytrecht* en andere, tegen *Graaf Willem* des overledens Broeder, oorlog voerde) groote bystandt gedaan hadt, soo hebben die van *Kennemerlandt* om dit te wreken, den Dijk aan den *Aemstel* doorgesteken, alles onder water doen loopen, *Aemstels Vesten* verbrandt, en gants *Amstellandt* verwoest: Van deze *Kennemers* waren Velt-overften *d'Heeren Wouter van Egmondt*, en *Aelbrecht Banjaert van Brederode*. Ziet nu, wat onsen ouden *Hollandtsen* Rijmer *Melijs Stocke*, die al voor den Jare *twaalf honder zes-en-negentig* geleeft heeft, hier van Rijmt.

Den Dijk aen d'Amstel doorgesteken, Anno 1203

Heer Wouter ende Heer Aelbrecht,
Lieten hem oec daer echt
Dat si den Dijc t' Amstel wt staken,
Om dat die hoge watre in braken.
Dit so dede des Kenemaers Here.

De *Stichtse* Kronijk-Schrijver *Beka* zeyt, dat *Walterus* en *Albertus*, de voorzeyde *Ridders*, der *Kennemers* Vloot aanvaerdende, *Aggerem interrumpere*, dat is *den Dijk doorgebrooken*, de velden van geheel *Amstellandt*, doen ondervloeyen, en de gantse Heerlijkheyt van *Gijsbrecht van Amstel*, so met water als vuur hebben t'onder gebracht. Maar *Bekaes* navolger, *Heda* schrijft noch klaarder, *Et aggerem ad Flumen Aemstel interrupit*, dat is, *En den Dijk aan de Rivier den Aemstel doorgesteken*, op dat hy daar door de Heerlijkheyt en Landen van *Gijsbrecht*, van alle kanten, te water, en te vuur, zou konnen verdelgen en verwoesten. 't Welk de groote *Hollantse* Kronijk also na volgt. Den Dijk aan den *Aemstel* is dan doorgesteken, soo dat de hooge wateren zijn ingebroken. Dit is geschiet in den Jaare MCCIII. en ter plaats, daar tegenwoordig den *Nieuwe Brug* gelegen is. Waar van wy ontwijffelbare teykkenen zullen aanwijsen.

J. de Beka.

W. Heda.

Op wat plaats dat dit geschiet is.

Amsterdam of *Aemstel*, eerst bewoont zijnde, aan 't noordt-eynde, daar nu de *Sint Olofs Kapel* staat, gelijk gezeydt is, zijn d'Huysen nevens de *Zeedijk*, tegen 't *Ye* aangezet, alsoo de grondt van den Dijk door zijn hoogte en vastigheyt aldaar alderbequaamst toe was: maar of aan d'over, dat is de west-zyde des *Amstels*, daar nu noch het Toorentjen van d'oude *Sint Jacobs Kapel* gezien wordt, doen ter tijt ook huysen gestaan hebben, gaat onzeker. De *Kennemers* hebben, na dat *Amstellant* aldus onder gelopen was, met schuyten daar in gevaren, en alles dat het water niet t'onder gebracht hadt, met vuur en swaerdt, plonderen en rooven, voort vernielt, soo dat *Amstel* en *Amstels Vesten*, als de Rijm-Kronijk ook verhaalt, mede verwoest en verdelgt zijn geworden. Want aldus gaat den ouden Rijmer voort,

Aemstellandt verwoest.

Amstel, Amstels-Vesten.

Die Kenemaren voeren hene,
Doer 't landt, over al die Vene,
Ende verbornde te hant
Van Aemstel al dat lant,
Ende roefden al dat si vonden.
Aemstel sine Vesten tien stonden,
Dat borndens si al in den grondt,
Menigh appelboom diere stondt,
Wort verbornt van den luden.

Niet lang na dese verhaalde verwoesting van *Aemstellandt*, is den twist tusschen den *Bisschop* van *Uytrecht*, *den Grave van Loon*, daar het *Heer Gijsbrecht van Aemstel* mede hiel, ter eender zijde, en de meeste Heeren Staten en Ridderschap van *Noordt-Hollandt*, de Stadt *Haerlem*, met d'omleggende *Kennemers* ter andere zijde, verzoent geworden. Doch zy mosten *vijf hondert ponden* betalen, tot vergoeding der schade, die zy in *Aemstellandt* gedaan hadden. Doen hebben

Den Dijk weder gemaakt.

d'*Amſtellanders* getracht, hun landen wederom van 't ingeloopen zeewater t'ontlaſten, maar vindende het doorgeſteken gat in den Dijk aan den *Amſtel*, door het eerſt ingedrongen water, en 't geſtadig uyt en in ſtroomen van Ebbe en Vloedt, zo diep geſchuurt, 't welk al eenige hondert treden den *Amſtel* in gink, waren genootzaakt, den Dijk binnewaarts in te leggen, en deze diepte buyten te ſluyten. Alzulken diepte bevint men gemeenlijk in alle gebroken, of doorgeſteken gaten van de Dijken te wezen, en dit is d' oorzaak, waarom die veeltijts met zoo veel bochten en kromten, in, en uyt loopen, (gelijk dezen Dijk ook noch doet,) door dien men ter plaats, daar de diepe uytgeſchuurde gaten zijn, geen dammen leggen kan. *d'Amſtellers* hebben dan de naaſte grondt, om den *Amſtel* van 't *Ye* af te dammen, niet nader bequaam gevonden, als de plaats, daar nu de *Papenbrug* gelegen is, makende den Dijk (nu genaamt de *Warmeſtraat* [a]) van de hoek, daar *Sint Olofs Kapel* nu ſtaat, af, tot aan den voorzeyden *Dam*, ten ooſten, langs het *water*, dat nu het *Damrak* heet: van deze *Dam* af, ten weſten het genoemde *Water*, leyden zy den Dijk wederom tot aan de hoek, daar nu noch yets van *Sint Iacobs Kapel* overig is. Ter dezer oorzaak wiert die Dijk, doenmaals genaamt den *Nieuwen Dijk*, de welke men noch tegenwoordig alzoo noemt; aangaande den Dijk aan d' ooſtzijde, de *Warmeſtraat*, hier vooren genoemt, daar aan moet men niet twijffelen, of daar hebben voor dezen Iare *twaalef hondert drie* [b], al eenige huyzen geſtaan, die hoog uyt de grondt gezet zijn, om niet al te laeg, by die van de *Zeedijk* af te dalen, zoo dat ongetwijffelt hier al 't begin van een ſtraat geweeſt is, de welke tot onderſcheyt van de *Zeedijk*, noch alzoo genaemt, (alwaar de huyzen doenmaals tegen 't *Ye* aan, de gure en koude noord-ooſte winden, moſten waarnemen) de *Warmeſtraat* genaamt wiert, gelijk die nu noch heet en niet *Warmoesſtraat*, 't welke uyt misverſtant, by veele gedaan wordt, meynende, dat alhier Warmoes-Tuynen of Hoven geweeſt zouden zijn, waar uyt men het Warmoes, in de Stadt verkoft, gelijk of die zoo groot was, en zoo veel van doen hadt, als tegenwoordig: daar doen ter tijdt, elk huys ruymte genoeg hadt, om een Moes-hof, of Tuyn, genoegzaam tot zijn nootdruft, aan, of achter 't zelve te hebben. Het *Damrak* kreeg doenmaels, en heeft noch die zelve naam, om dat men daar door, uyt het *Ye*, recht toe, aan den *Dam* kon varen, gelijk men zoodanige vaarten, zoo verre die in de binnewateren en Rivieren een ſtreek houden, hier in *Hollant*, *Rakken* noemt. Den Dijk hier dan eerſt door gegraven, heeft men (alsallenſkens, met het invloeyen van ſlib, kley, en modder, door de gewoonlijkke Vloedt, de gront, in de mont des *Aemſtels* of *Damraks*, zich begon op te geven, en hooger te worden) een Brug moeten leggen, in des Dijks plaats, om van d'eene hoek des *Amſtels* of *Damraks*, tot aan d'ander over te komen, dat men te vooren langs den Dijk dede: en dewyl doen ter tijt al een Brug over den *Amſtel* ſchijnt gelegen te hebben, ter plaats daar nu *d'Oude Brug* leyt, zoo heeft men, tot onderſcheyt van deze twee Bruggen, de voorſte als laatſt gemaakte, de *Nieuwe* [c], en de andere, de *Oude Brugge* genoemt, gelijk die huydens daags noch heeten. Of nu in den

Den Dijk binnewaerts ingeleyt. — *Damrak.* — *Nieuwendijk.* — *Zeedijk.* — *Warmoesſtraat.* — *De Nieuwe Brug.* — *Oude Brug.*

a ,, Deſe *Warmeſtraat* heeft van Outs de naam, van ,, de *Uyterbrugſteeg*, (nu de *Nieuwebrugſteeg*,) ,, tot de *Wyeſteeg* toe, gevoert; en van daar, tot ,, den *Vygen Dam*, is de *Kerkſtraat* genoemt geworden, gelijk uyt ſeer veel oude Scheepenen brieven kan getoont worden.

b ,, *NicolaesViſſcher* heeft aan deſe hoek van de *Warmeſtraat*, een begin van de Stad in den jaare ,, 1200 op 't kooper geſet, ſonder dat hy de ,, plaets aenwijſt waar *Amſtels Veſte*, ſijnde het ,, *Slot*, ſtont. Want het is zeeker dat als doen 't ,, *Slot* daar zekerlijk moet geſtaan hebben, als de ,, *Kennemers* het ſelve in 't Jaar 1203 verbranden, ,, om dat *Gijsbrecht van Amſtel* den Grave van ,, *Loen*, met Vrouw *Ada*, uyt handen der *Haarlemmers* hadde gereddert, als in 't tweede boek ,, breder te ſien is; waar uyt men dan vaſt moet ,, ſtellen dat *Amſtel* en *Amſtels Veſten*, met meerder gebouwen, en een *Slot* in vroeger jaaren ,, voorſien is geweeſt, ſoo dat 'er geen vaſte ,, ſtellinge van 't rechte begin, en deſſelfs groote op 't Kooper kan gebracht worden.

c ,, Is al in den jaare 1400, en licht al eerder gemaakt, en van outs genaamt de *Uytterſtebrug*, ,, (en niet de *Nieuwe brug*) als by ſeekere Schepen brief genaemt wort. *Wy Godere Wormboutzoon, ende Jan Willem Janszoon Scheepenen in Amſtelredamme, Oirconde ende kennen* ,, *dat voor ons quamen Albert Arentzoen*, ende ,, geleyde dat hy gepacht heeft tegens *Jan Eggart Pieterzoen*, *Claes Jacobzoen*, ende *Lambert Klaaszoen*, beraeders der armen Huysſitten luyden, in Sint *Nyclaas Prochie*, een derde ,, van een Huys en Erve, gelegen in de *Uyterſte* ,, *Brughſteeg*, &c. gegeven op den 17 dag in December 1448. Deſen brief beruſt noch onder ,, de *Regenten van 't Oude-zyds Huysſitten Armen*, ,, welkers tot heden deſen dag op 't boven genoemde huys, 't out eyge is ſprekende te hebben. Deſe ſtraet is nu genaemt de *Nieuwebrughſteeg*, welke naem die brug in een later tijdt ,, bekomen heeft, als deſelve eens is vernieuwt ,, geworden, dat apparent ontrent den jare 1560. ,, ſal weſen geſchiet, als aen 't oude Pael-huysje, ,, dat daer op geſtaen heeft, te ſien is geweeſt.

HET YE.

...t AMSTERDAM GELYCK HET GEWEEST IS OMTRENT DEN IAERE 1300.

...de doen de Stadts graften, 't geene nu d' Oude en Nieuwe Zydts Voorburgwallen zyn, beginnende ten Westen aen 't Ye, ... nu de Oude Haerlemmer Sluys is, en ten Oosten daar de Kolck Sluys onder de Zeedyck door loopt.

... Scheeps Timmer werf.
... Haerlemmer Poort.
... Nieuwe zydts Kolck.
... De Oude Brugh.
... Oude Amstels dam daer
... nu de Papen brugh is.
... De Gront daer 't Kasteel van
... Gysbrecht v. Amstel gestaen heeft.
7. St. Geertruydt.
8. 't Stadt huys.
9. Gast huys.
10. De Plaets.
11. De Waagh.
12. Boomgaart van H. Willem Eggaert daer nu de Nieuwe Kerck staat die door dese ... Gefondeert is.
13. Lief vrouwe Kapel.
14. S. Maryen.
15. S. Barberen.
16. Magdaleenen.
17. Celle broers.
18. S. Margrieten.
19. De Nesse.
20. Raam of Wintmolens Poorte.
21. De Raamen.
22. Oude Kerck.
23. Warme straet.
24. Kerck straet.
25. Ganse Oort.
26. Bentwycker Poort.
27. Bentwyck.
28. Kalver straet.
29. Nieuwen Dyck.
30. De Wyntmole zyde.
31. St. Iacobs Kapel.
32. Block huys.
33. St. Olofs Poort.
34. St. Olofs Kapel.
35. Paulinianen Klooster.

den nieuw gemaakten *Dam* een verlaat, schotdeur, of duykker, om 't *Amstel-water* te lossen, gelegen heeft, gaat onzeker, misschien kan het, zedert 't doorgraven des Dijks (gelijk eenige willen) gelost zijn, door d'oude of nieuwe-zijdts Voor-burgwallen.

't Slot Amstel. Op welke plaats het *Slot*, genaamt *Amstels Vesten* gelegen was, kan men niet recht weten, maar *I. Pontanus* meent tusschen de *Papen* en *d'Oude Brugge*, aan de west-zijde van het *Damrak*, (alwaar, gelijk wy gezeyt hebben, den *Dam* is geleyt geweest,) want oude luyden in zijnen tijdt, verhaalt hadden, dat, als men daar ter plaatze groef, om fondamenten van nieuwe huyzen te leggen, zeer oude stukken van muuren gevonden wierden, waar door men zou konnen gelooven, dat dit *Slot* daar ter plaats mach gestaan hebben, daar ook zoo veel te vaster grondt was, om den gezeyden *Dam* te leggen. Evenwel vindt men eenige, als *M. van der Houve*, in zijn *Handtvest Kronijk*, die wil, dat dit Slot tot *Ouwer-Kerk* aan den *Aemstel* zou gelegen hebben, doch hier van kan men in onse Beschrijvinge van *Aemstellant* breder lesen. Andere meynen, dat dit Slot hier aan dezen *Dam* niet kan gestaan hebben, om dat in de voorverhaalde Rijmen dit vaers gevonden wort.

Menich appelboom diere stont,

voorgevende dat hier geen Boomgaerden geweest zijn, in die tijdt, daar nochtans een afgeteykent staat in 't Kaartjen N. 11. op de plaats, daar de *Nieuwe Kerk* naderhant gesticht is, dat ook van oude Luyden gelooft wort, welke Boomgaart aan dit Slot kan vast geweest zijn, en doen mede verwoest is.

Dezen *Dam* heeft onze Stadt doenmaals den naam gegeven, die zy noch tegenwoordig voert, want te vooren wist men niet anders, als van *Amstel* en *Amstels Vesten* te spreken, ook zal men in geen oude Kronijkken den naam van *Amstelredam*, voor den *Iare twaalf hondert drie*, lezen. Gelyk hier vooren gezeyt is.

Amsterdam begint toe te nemen. Aldus is *Amstelredam* wederom herstelt, en heeft beginnen aan te groeyen, en toe te nemen, maer in de volgende *seventig Iaren*, kan men nergens, niets, van haar toestant, of voorvallen geschreven vinden; evenwel heeft een liefhebber dezer oudtheydt, die noch in onze Eeuw geleeft heeft, genaamt *Christoffel van Hartogvelt*, zeker Kaartjen van deze Stadts gelegentheyt, voor zyn byzonder vermaak, te zamen gestelt, dat wy hier nevens vertoonen.

Out *Amsterdam*, gelijk het geweest is omtrent den Iare 1220. aleer 't noch door den Heer *Gysbrecht van Amstel* met houte vesten en Torens omringt was; zynde doen de Stadts Graften, 't geene nu d'oude en nieuwe-zydts Voor-burgwallen zyn. Beginnende ten Westen aan 't *Ye*, daar nu d'oude *Haarlemmer sluys* is; en ten Oosten, daar de *Kolk sluys* onder de *Zeedyk* door loopt, of wel 't Iaar 1270, als uyt de bygaande Figuer te zien is.

Het is zeer waarschynelyk, dat *Amstelredam* zoodanig was, of heel na by alzulken gestalte, weleer gehadt heeft, doch den genoemden instelder heeft zich in 't getal der Iaren vergist, stellende dat zelve, omtrent den Iare *twaalf hondert twintig*, 't welk na mijn gevoelen, wel *veertig Iaren* later geweest moet zijn, alzoo het niet wel mogelijk was, dat zedert de verwoesting in 't Iaar *twaalf hondert drie*, hier vooren verhaalt, tot het Iaar *twaalf hondert twintig*, dat zijn maar *zeventien* Iaren tijdts, zoodanigen herbouwing en vergrooting zou konnen uytgewerkt worden, ten aanzien, dat doen ter tydt, *Amstelredams* en *Amsterlandts* inwoonders, zoo kleyn van getal waren. Onnoodig achten wy, van dit genoemde Kaartjen veel beschryving te doen, nademaal in 't zelve de gelegentheyt, klaar genoeg uytgebeelt, en beschreven is, en alle byzonderheden met cyffer tallen aangewezen worden: evenwel vinden wy noodig, yets van 't zelve te zeggen; want by aldien yemandt zich quam te verwonderen, dat hy alhier eenige gebouwen, of yets anders quam te zien, als *d'Oude Kerk*, de *Heylige Stede*, of yet diergelijks, dat wy, hier na, in 't volgende vierde Boek zeggen, later gesticht of begonnen te zijn, als het Iaar *twaalf hondert zestig*, (op welken tijt, en niet veel eerder, wy dit Kaartjen moeten aennemen) zoo moet men zich inbeelden, dat zulks geschiet is, alleenlijk om de plaatzen, daar de zelve, namaals gesticht zijn, aan te wijzen. Ook vint men hier niet het *Oude Slot*, genaamt *Amstels Vesten*, door dien men geen zekerheydt vinden kan, of 't zelve, naar de voorzeyde verwoesting weder is herbouwt geworden, 't welk evenwel waarschijnelijk is. *Amstelredam* schijnt in deze afbeelding met Wallen, 't zy dan van hout, of steen, beslooten te zijn, dat ik niet wel kan aennemen, maer meyne veel eer, dat het doenmaals slecht met Water-Graften, (dat nu d'oude, en nieuwezijts *Voorburgwallen* zijn) omgraven was.

Amsterdam omtrent 't Iaar 1260.

Bericht over 't nevenstaande Kaartjen.

Amsterdam met Watergrachten besloten.

Voorts

Lazarye.

Voorts ziet men aan 't zuydt-eynde van deze *Vesting*, aan de west-zyde des *Amstels*, een ruyme afgeschooten plaats, met een *Kapel* daar in, geteekkent *No.* 17, dit zou wel eer de *Leproozen* of *Lazarye* geweest zyn, dat, daar na in de Stadt getrokken zynde, de *Sint Ioris Kapel* genaamt wierdt, en tegenwoordig, het Kistemakers of Schrijnwerkers *Pandt*, of Winkkel is[a]: Hier by staat een Poort, geteekkent *No.* 34. genaamt de *Bentwijker Poort*, ter plaats, daar nu *d'Osse Sluys*, (alsoo genaamt, om dat daar op het *Accyshuys* stondt, daar men d'Ossen most aangeven, doen d'Osse-markt noch binnen de Stadt, van de *Reguliers Tooren* af, door die straat, tot aan die Poort, en van daar, na *d'Amstel Brug* toe, gehouden wierdt) geleyt is; deze *Bentwijker*, of als zommige willen, *Bijntwyker Poort*, is hier noch wel veertig Iaren blyven staan, na dat de *Stadt* al vergroot, en met Muuren omringt is geweest, want in den Iare 1526. in *Ianuario*, is de zelve eerst afgebroken, en de voornoemde steene Sluys aldaar gebouwt. Wat nu het woort *Bentwijk* beteekkent mach hebben, kan men niet weten [b]. Maar brieven zynder noch voorhanden van Huyzen, die hier in de *Kalverstraat* staan, daar in men leest; van zodanigen huys, *staande buyten de Bintwijker poort, &c.* [c]

Bentwijker Poort of Bijntwijker. Siet 2. Stadts gr: Memoriaal fol: 15. en ook Ossenburger en nu Osse-Sluys.

Bentwijker Poort afgebrooken Anno 1526.

De Rozebooms Steeg, de Wedt-steeg.

Dicht by de genaamde *Osse Sluys*, in de *Kalverstraat* is een Steegh, nu genaamt de *Roozebooms Steeg*, deze placht men te heeten de *Wedtsteeg*, wel licht, om dat aldaar het *Paerde-wedt* geweest mach zijn, daar in men de Paerden gewoon is te wateren. In dit Kaartjen, ziet men mede, dat de huyzen, staande tusschen den *Dam* en de *Plaats*, geteekkent No: 8. en 14. op het *Water* uytkomen, zonder dat'er een straat voor dezelve, aan 't *Water* leydt; welke straat of burgwal, eerst in 't voornoemde Iaar *vyftien hondert zes-en-twintig*, daar gemaakt is, en den *Vygendam* genoemt wiert, ter oorzaak, dat aldaar, een lek Schip met eenige *Vygen* aanquam, die bedorven zijnde, doen ter tyt, daar uyt geworpen wierden. Ook vindt men dat de Wal aan de West-zyde van het *Damrak*, van den voorzeyden *Dam* af, tot aan het *Ye* toe, zeer breedt is, die doenmaals tot een Houdtwal gebruykt wierdt, alzoo men al met eenig hout uyt *Noorwegen* begost te handelen. Doch in 't Iaar *vyftien hondert dertig*, heeft men de huyzen alhier, beginnende van de *Soutsteeg* af, tot de Oude Brug toe, begonnen uyt te zetten, gelyk die nu staan, en wierdt de Houtwal, geordent, aan *d'Y-kant*, ter plaats, daar nu de *Texelse Kay* is, alwaar ons noch heugt, de zelve gezien te hebben. Aan't noordt-eynde van deze *Vesting*, ziet men *d'Oude Haerlemmer Poort*, en daar buyten de Scheeps-timmerwerf, geteekkent N. 2. en 1. Deze Poort is ook wel twintig Iaren blyven staan, na dat de Stadt al vergroot en bemuurt was; want zy wiert eerst afgebroken, in 't Jaar *vijftien hondert zes*, en aldaar is geleydt een Sluys, daar noch *d'oude Haerlemmer Sluys* gezien wort, maar was van een ander maakzel, hebbende groote Schot-deuren, die, met groote houte wielen, daar mannen binnen in liepen (gelijk de Kranen noch zijn) zoo hoog wierden op gewonden, dat'er de Schepen met leggende masten, onder deur konden varen. Ook leggen hier de Ramen even buyten de *Vesting*, geteekkent N. 25. deze zijn mede in 't Jaar *vijftien hondert acht-en-twintig*, (doe ter tijdt noch binnen de vergroote Stadt leggende,) buyten gebracht.

Vygendam gemaakt 1526.

Oude Haerlemmer Poort afgebroken 1506.

d'Oude Haerlemmer-Sluys.

De Ramen buyten gebracht 1528.

Eyndelijk is ook alhier aan 't eynde van de *Warmestraat* tegen 't *Ye* aan, te zien de *Sint Olofs Poort*, by de *Sint Olofs Kapel*,

S. Olofs Poort.

a Dat dit de eerste arme *Siecke* of *Lazarisse* geweest zy, blijkt uyt de volgende Scepen-brief:

„ Wy *Grebber Dirkszoen* ende *Claes Grebber*, „ Scepene in *Amstelredamme*, oirconde ende „ kennen dat voor ons quamen *Jan Eggairt Pieterzoen* ende *Elizabet Dirk Helmers* Dochter, „ zijn eghte Wijf, met *Jan Eggairt* voornoemt, „ hair Man, haire Mombair, ende geleiden nu „ gesamender hand, dat zy met haire vrye moetwille quit scouden &c. drie Nobelen, op de Stede van *Amsterdam* in dato den 31 Maert 1416. „ twee aen de bewairderen van de Huysitten Luden aan de oude, en een aan de bewairderen van „ der armen Siecken Luden te *Sinte Joriaens* by „ den Amsteldyck, welke overdraght den 1 July „ 1439, is geschiet, soo dat dese *Lazarie*, *St. Joris* ook *St. Jeronis* is genaamt geweest, daar „ van in't vierde boek meerder.

b „ *Byntwyk* is van oudts een gedeelte van de „ *Kalverstraat* van de *Heylige Stee* tot de *Byntwyker* „ *Poort* geweest, als dese Scepen-brief uytwijst:

„ *Dirk Bloemert* ende *Amelis Andriese*, Scepene in *Amstelredamme*. Oirconde ende kennen dat „ voir ons quamen &c. op een *Huys* ende *Erve*, gelegen in die *Byndwyk* &c. ter halver straet tot „ aen de *Bagyngraft*, den 3 Febr. 1434. en in een andere Brief op een *Huys*, in die *Byndwyk* op ten „ hoek van de straet die men gaet tot ter *Lange Brugge* den 20 Novembr. 1457. gelijk uyt noch „ ouwer Brief van 1406. als *Heyntge Coppen* en *Tydeman Hendrikszoen* Scepenen waren, mede te zien is.

c „ Als blijkt by een Scepen-brief van't Iaar 1454. Wy *Jacob Jan Hugenzoen* ende *Heyman Ruyschen*, Scepene in *Aemstelredamme*, conde &c. op een *Erf*, &c. buyten die *Byntwyker Poerte*, de Ziecke aen de *Zuydzijde* en de *Heylige Weg* aen de Noord-zijde. Soo dat de *Poort* na de naem van de „ *Straet* of 't quartier van de Stadt, *Byndwyk* genaemt, gevoert heeft.

Kapel, geteekkent N. 30. en 29. Die Poort is eertijts boven gebruykt tot een gevangenis; en misschien al ten tijde, dat het *Stadthuys* noch stond in de *Kapelsteeg*, tegen over de genoemde *Kapel*, als hier vooren gezeyt is. De Poort was dik van muuren, met groote gebakken steene moppen op gemetzelt, en verwulft. Veel oude Luyden heugt noch, dat zy boven deze Poort verscheyde gevangens hebben zien zitten, inzonderheydt in den Iare 1600. als de vermaarde slagh in *Vlaanderen*, onder 't beleyt van den dapperen Oorlogsheld *Prins Maurits*, gewonnen wierdt, uyt welken slag eenige gevangen *Spanjaarden*, alhier bewaart wierden. Deze Poort heeft het leste van alle de gedenk-teykenen van deze oude Stadt gestaan, en ons gedenkt noch, gezien te hebben, dat die, in 't Iaar *zestien hondert achtien*, (gelijk 't Iaar-tal, dat noch aan 't Hoekhuys te lezen, en 't afbeeldzel van de Poort te zien is, uytwijst) afgebroken is geworden, op welkers oude Fondamenten de voorzeyde huyzen, in 't zelve Iaar van 't afbreken gesticht zijn; en dit is d'oorzaak waarom de straat alhier zoo veel nauwer is; dan de *Warmestraat*. De *Zeedijk*, daar wy hier na meer van zeggen zullen, leydt in dit Kaartjen, ook gants buyten de Stadt.

Een gevangen huys.

Afgebroken 1618.

Zeedijk.

Uyt alle deze Poorten blijkt, dat deze *Vesting* met de zelve wel is afgeslooten geweest, maar eenige oude gedenk-teykens van Toornen, Muuren of Wallen, zijn tot onze kennis noyt gekomen. Aan d'*Y-kant*, ziet men, datze, gelijk nu, met twee ryen palen bewaart is geweest. De groote van de Stadt; volgens dit Kaartjen was *achtien duyzent, drie hondert, drie-en-tachtig Roeden*, dat is *dertig Morgen, en drie hondert drie-en-dertig Roeden*, en haar omtrek, *zes hondert vijf-en-dertig Roeden*, of, *een-en-dertig hondert, vijf-en-seventig Schreden.*

De groote van Amsterdam. Anno 1260.

Of nu yemandt wilde twijffelen, dat *Amstelredam* ontrent dese Iaren *twaalf hondert zestig*, of *twaalf hondert seventig*, zoo groot noch wijdluchtig niet geweest was, die verzoekken wy dese twee volgende Brieven van *Graaf Floris van Hollandt*, die hy ten tijde dat *Amstelredam* en gants *Amstelland*, noch onder de gehoorzaamheydt van haren ouden *Heer Gijsbrecht van Aemstel* was staande, verleent heeft, te lezen, zijnde d'alleroudtste Handtvesten en *Privilegien* of *Voorrechten* deser Stede.

d'Eerste, gegeven in den Iare 1275. luydt in 't *Latijn* aldus:

d'Eerste Brief van Graaf Floris, waar by d'Amsterdammers Tol-vry verklaart worden.

FLORENTIUS *Comes Hollandiæ. Universis præsentes literas inspecturis, salutem. Noverit universitas vestra quod nos homines manentes apud Amstelredame, in restitutionem damnorum, quæ nos & homines nostri ipsis fecimus, abhinc deinceps ab omni exactione nostri telonii cum bonis suis propriis, quæ deducent seu deducunt, per totam terram nostram duximus eximendos. In cujus rei testimonium præsens scriptum sigillo nostro fecimus communiri. Datum apud Leyden, Dominicâ ante diem Simonis & Judæ Apostolorum. Anno Domini, millesimo ducentesimo septuagesimo quinto.*

In 't *Duyts* aldus:

FLORIS Grave van Hollandt, allen den genen die dese tegenwoordige Letteren sien sullen, saluyt. Kennelick sy uw alle te samen, dat wy de Luyden woonende tot Amstelredamme, in vergoeding van de schaden, die Wy ende ons Volck haer gedaen hebben, van nu voortaen van alle afvorderinge onser Tollen met haer eyghene Goederen, die sy voeren ofte voeren sullen door ons gantsche Landt, goet gevonden hebben te bevryden. Des te oirconde hebben wy dit tegenwoordige geschrift doen bevestighen met onsen Zegel. Gegeven tot Leyden op Sondagh voor de dagh van St. Simon en Judas Apostelen, in 't Jaer ons Heeren duysent twee hondert vijf en tseventigh.

De tweede, gegeven in 't Jaar 1291. dat is omtrent 16 Jaren daar na, waar mede hy deze voorgaande heeft willen bekrachtigen en vernieuwen, is van woort tot woort den zelven zin, alleen dat 'er meer in komt, *Graaf van Zeelant, en Heer van Vrieslandt*, welk lest genoemt Landtschap, *Graaf Floris*, sedert den tijdt, van den eersten Brief, onder zijn gehoorzaamheyt gebracht had.

FLORENTIUS *Comes Hollandiæ & Zelandiæ, & Dominus Frisiæ. Universis præsentes literas inspecturis salutem. Noverit universitas vestra, quod nos homines manentes apud Amstelredame, in restitutionem damnorum, quæ nos & homines nostri ipsis fecimus, abhinc deinceps ab omni exactione nostri telonij, cum bonis suis propriis, quæ deducent seu deducunt, per totam terram nostram duximus eximendos. In cujus rei testimonium præsens scriptum sigillo nostro fecimus communiri. Datum apud Leyden. Feriâ quintâ post Agathæ virginis. Anno Domini, millesimo ducentesimo nonagesimo primo.*

In 't *Duyts* aldus:

Tweede Tol-Brief van Graaf Floris.

FLORIS Grave van Hollandt en Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, allen den ghenen, die dese tegenwoordige Letteren sien sullen saluit. Kennelick sy uw alle te samen dat Wy de Luyden woonende tot *Amstelredamme*, in vergeldingh van de schaden, die Wy ende Ons Volck haer ghedaen hebben, van nu voortaen van alle afvorderinghe onser Tollen met haer eyghene Goederen, die sy voeren ofte voeren sullen door ons gantsche Lant, goet ghevonden hebben te bevryden: Des ten oirconde hebben wy dit tegenwoordige geschrift doen bevestigen met onsen

onsen Zegel. Gegeven tot Leyden op Donderdagh na de dagh van de Maeght Agatha, in 't Jaer onses Heeren duysent twee hondert een en tnegentigh.

Deze Vryheydt genieten de Poorters van *Amsterdam*, noch ten huydigen dage.

[Byvoegsel].

,, Die van *Amstelland* scheynen noch al ,, ouder Privilegien van Tol-vry gehad ,, te hebben: als men zoude konnen be- ,, sluyten uyt 't geene aangetekent staat ,, in 't Stadts eerste Groot Memoriaal, ,, fol. 52. verso en 53. zijnde een Missive, ,, geschreven aan den Scholte en Stadt ,, tot Vollenhoe, in dato den 31 Maart ,, 1475.

Tol-Vryheyt van Aemstellant.

,, *Dat wy ende alle onse mede Poirteren,* ,, *als een Lit van Aemsterlant, ende dat principaelste Litt van dien, schuldigh sijn* ,, *mit U, tot Vollenhoe ende ander swair* ,, *daer omtrent tollen Vry te wesen, ende* ,, *altijt vry geweest hebben* over ijc ende ,, iijc jaren, *off meer ende ymmer alsoe lan-* ,, *ge jaren, dat geen mensche ter contrarie* ,, *gedeynken en mag &c.*

,, Waar uyt te vermoeden is, dat de ,, Heeren van *Amstel* voor geheel *Am-* ,, *stellandt*, Tol-Vryheydt der selver op- ,, gesetenen van de voorige *Graven van* ,, *Holland* bekomen hebben, of ten ware ,, dat hier deze twee Brieven van *Graaf* ,, *Floris* meede gemeent wierden. 't Welk ,, niet wel kan wesen, om dat in deselve ,, staat, *Dat wy de Luyden, woonende tot* ,, *Amstelredam* &c. *Van onsen Tol vry ma-* ,, *ken voor alle hare eygene goederen,* &c. ,, Want anders moest daar *Amstellandt*, ,, daar nu *Amstelredam* staat, gelesen wor- ,, den. Soo dat het wel wezen kan, dat sy ,, noch ouder Privilegien gehadt te heb- ,, ben, hoewel daar van nergens geen ,, Schriften van gevonden worden, maer ,, lichtelijk dat dezelve, doen *Amstel* en ,, *Amstels* Vesten verwoest en verbrandt ,, geworden, mede verongelukt zijn, ge- ,, lijk het platte Land 't zelve noodlot in ,, de Iaren 1203. is overgekomen en daar ,, na 1296. als in 't tweede Boek, en in 't ,, vervolg breder te zien is.

Amsterdam een Koop-Stadt 1275.

Hier uyt blijkt, dat zy al, doen ter tijdt hare goederen versonden, verhandelden, en andere in 't Lant voerden. Doch door de t'zamensweeringh, daar hun *Heer Gijsbrecht van Amstel* mede aan vast was, en de daar op volgende doodt van *Graaf Floris van Hollandt*, in 't Iaar *twaalf hondert zes-en-negentig*, schijnt dit Stedeken gants verwoest te zijn, hoewel in de Kronijkken daar niets van aangeteykkent is, dan de Oude Rijm-Kronijk zeydt yets van *Amsterdam* dezen aangaande. Want als de *Graaf van Kleef* eenige van de t'zaam-gezworene, tegen *Graaf Floris*, daar *Gerret van Velzen* mede onder was, op 't *Huys* te *Kroonenburg* gevangen genomen, en 't Slot ter neder geworpen hadt, trokken eenige Krijgsluyden na 't *Huys te Muyden*, maar vonden daar niemant, hier over wiert het verschoont, en aan *Heer Diederick van Haarlem* te bewaren gegeven. Maar *Willem Bisschop van Uytrecht* belegerdent, meynende, van wegen zijn Kerk, oudt recht op 't zelve te hebben; om dit te ontzetten, is *Graaf Ian van Henegouw* met eenig volk op getrokken, doch tot *Amstelredam* komende, verstont hy, dat het te laat, en 't *Slot* in des *Bisschops* handen overgelevert was. Maar hadt het twee dagen langer konnen tegen houden, naar 't volgende zeggen van *Melijs Stocke*, den *Grave* zou 't zelve ontzet hebben gehadt.

Graaf Ian van Henegouw, met krijgsvolk t' Amsterdam.

Had si twee dagen langer bleven
Op den Huse dan si daden,
Die Grave had hem staen in staden, &c.
Want hi t' Amstelredam was komen,
Om t' ontsetten te haren vromen.

Hier ziet men, dat onsen Ouden Rijmer, die op dese tijdt leefde, in dit Iaar *twaalf hondert zes-en-negentig*, dese Stad, *Aemstelredam* noemt, die hy te vooren in 't Iaar *twaalf hondert drie*, *Aemstel* en *Aemstel sine Vesten* genaamt heeft, 't welk 't leggen van den *Dam*, en den oorspronk des naams, tusschen dese tijt, bevestigt. *'t Jaar 1296.*

By aldien *Amstelredam* in den eersten oploop en razerye der Gemeente, over de doodt van *Graaf Floris*, is vry gegaan, zo zal het van dit volk, dat met de *Graaf van Henegouw*, om 't *Slot te Muyden* t'ontsetten, tot hier toe al gekomen was, niet verschoont zijn geweest, al vindt men 't selve in dese oude Rijm-Kronijk, noch in geen andere, uytdrukkelijk beschreven, maar wel korts daar na, als blijkt uyt de volgende woorden van *J. de Beka*. *I. de Beka.* *Post ejusdem Domicelli mortem, Giselbertus de Aemstel Oppidum suum ligneis pontibus, & turritis propugnaculis undecunque munivit. Sed vulgus Waterlandiæ, cum oppidanis de Harlem profugato Giselberto, pontes & munitiones favillatenus inflammavit.* Die in Duyts aldus luyden: *Na de doodt van den zelven Jonkheer*, (verstaat *Graaf Jan Hollandt, Floris* Zoon) *heeft Gijsbrecht van Aemstel zijn Stadt met houte Bruggen en Vest-toornen aan alle zijden versterkt, maar 't gemeen Volk van Waterlandt, met d' Inwoonders van Haer-*

Amsterdam geheel verwoest.

Haerlem hebben Heer Gijsbrecht doen vluchten, en de Bruggen en Vestingen tot assen, verbrandt. De groote Kronijk van *Hollandt* volgt hem by na, van woort tot woort, doch voegter dit eyndelijk by, *en slechtent en brakent voort af.* Dit geschiede in't Iaar *dertien hondert*, als *Heer Gijsbrecht* (overmits t'ombrengen van *Graaf Floris*, als in't tweede Boek wijtloopig gezeydt is, uyt den lande gevlucht was) weder quam, hoopende, dat den haat (nu *Graaf Floris* afkomelingen dood waren) ook verstorven zou zijn, maar hy bevond dit anders, als gezeyt is. In de voorseyde woorden van *Beka* en de groote Kronijk, wort van geen *Slot* vermaant; *Oppidum suum* zeyt *Beka*, dat is, *zijn Stadt*, en de Kronijk, *'t Stedeken Aemstelredam.* Hier uyt blijkt ook niet klaar, dat deze Stadt in 't Iaar *twaalf hondert zes-en-negentig* is verwoest geworden, want al evenwel en zoo veel te lichter, heeft *Heer Gysbrecht*, zijn Stad (om hem tegen zijn vyanden des te beter te verzeekkeren) konnen versterken, en noch sterker maken, om datze niet vernielt was.

't Stedeken Aemstelredam.

[BYVOEGZEL.]

„ *Matthæus Vossius* spreekt'er dus van „ in zijn Jaar-beschrijvinge op 't Jaar „ 1299. *Neemt Gijsbregt van Amstel,* „ *hebbende een Leger van Boeren byeengekregen, 't geene hy te vooren beseten had-de wederom in, en versterkt Amsterdam met een Wal en Toorens; die haet der Kernemelanders was dapper vinnig geweest tegen de Vloekverwanten, en daerom hebben sy, soo haest als sy de tydinge van sijne komste hadde gekregen, sich by de Haarlemmers vervoeght, den verrader eerder gedempt, dan de vrese onder 't volk konde komen. Gijsbert met de vlugt ontkomen zijnde, is wederom in sijn oude schuylhoek gekeert. De Stad heeft de moetwille van de Soldaten moeten uytstaen, die de begonnen werken tot de gront toe hebben geslegt.*

„ *Schotanus* in zijn Vriesse Chronijk, „ in sijn 5 Boek, fol. 153. segt 'er op't „ Iaar 1300. dus van. *Amstel* verjaagt „ zijnde, hebben de uytgeweken Burgers, korts weder by een vergadert „ zijnde, de Stad weder herbouwt, die „ met houte Borstweeringen en Toorens „ voorsien. [a]

Maar wy zullen de verwoestingen laten varen, besluytende, dat deze, in den Iare *dertien hondert*, de laatste en grootste is geweest: Onzen *Hollantsen Poëet*, *Joost van Vondel*, heeft van de zelve, een *Treurspel* uytgegeven, daar in hy *Virgilius* tweede Boek van *Æneas*, beschrijvende den ondergank van *Troyen*, na volgt, en op *Amsterdam* is duydende: docht dit is vol *Poëetse* vonden, en verzieringen, die zelf, tegen de waarheyt strijden, alzoo verscheyde Gebouwen, die men weet, dat meer dan hondert Iaren daar na, gesticht zijn, als de *Nieuwe Kerk*, *'t Kathuyzer Klooster*, ja ook de *Beurs*, volbouwt in 't Iaar *zestien hondert elf*, in 't zelve worden aangewezen, zo dat hier geen oude waerheydt, maar wel nieuwe verwarringen in te vinden zijn: Doch hy volgt zijn voorganger, en alle *Poëeten*, die met *Troyen* insgelijks gespeelt hebben.

J. van Vondel in zijn Treurspel van Gijsbrecht van Amstel.

Amsterdam is zedert dese tijdt, tot nu toe, allengskens aangewassen, en vergroot, doch evenwel niet, sonder, soo nu als dan, verscheyde scheuringen, en binnelandtse beroerten, verschrikkelijkke branden, en andere diergelijkke rampen te hebben uytgestaan, maar daar en boven heeftse ontworstelt eenige gevaarlijkke dreygementen, van heymelijk verraat, tegen haar welvaart aangeleyt, daar van sommige al in arbeyt gingen, doch in haar geboorte smoorden, daar van, hier na, meer gezeyt zal worden.

Amsterdam veel rampen uyt gestaan.

Na dat gants *Aemstellandt* met haar Hooft-Stadt *Aemstelredam*, door de rampsalige doodt van *Graaf Floris*, aan 't Graafschap *Hollandt* vervallen was, is *Ian van Avennes*, *Grave* van *Henegouw*, als den naaste in bloede, den overleden *Graaf Ian van Holland*, *Floris* Zoon, bestaande, *Graaf* van *Hollandt* geworden: Dese heeft in 't begin zijner regeeringe, de Heerlijkheden van *Aemstel* en *Woerden*, aan zijn Broeder *Guye*, (namaals *Bisschop* van *Uytrecht*) geschonkken, hier kreeg *Amstelredam* wederom een nieuwen Heer: Doch deze *Guye* heeft, (na 't seggen van de grote Kronijk) die Stad, (onlangs te vooren van de *Kennemers* en *Waterlanders*, uyt haat van *Heer Gysbrecht van Amstel*, vernielt) weder opgebouwt, en met veel Vryheden en Keuren voorsien. Maar nademaal noyt geene van de zelve in eenige Kronijken te voorschijn gekomen, noch in 't Boek der Handtvesten deser Stede te vinden sijn, konnen wy hier geen verder verklaringe van doen.

Guye van Avennes, Bisschop van Uytrecht, is Heer van Amsterdam.

Doch na de doodt van *Graaf Ian* van *Avennes*, is zijn Zoon *Willem*, toegenaamt *de Goede*, *Graaf* van *Henegouw*, *Hol-*

[a] „ Tam tenui tanta urbs procrevit Origine, „ quæ nunc per mare divisas convehit Orbis opes.

Komt weder aan Hollandt, in 't jaar 1317.

Hollandt en *Zeelandt*, *&c.* geworden; hy heeft na 't overlijden van sijn Oom, *Bisschop Guye*, in 't Iaar *dertien hondert zeventien*, de *Heerlykheden Aemstellandt* en *Woerden* weder tot zich genomen en aan *Hollandt* gebracht, bewijsende, dat de selve niet aan *d'Uytrechtse Kerk* of het *Bisdom*, maar aan zijn Oom, als eygen, of leen-goederen, waren gegeven, 't welk veel twistens, zoo doen, als daar na, met het *Sticht* heeft veroorsaakt, daar van in't twede Boek, in de Beschrijving van *Aemstellant* meerder geseyt is. Na de doodt van *Graaf Willem de Goede*, is zyn Zoon, ook *Willem* genaamt, in zyn plaats gekomen, dese heeft *Amstelredam* met veel Vryheden, Voorrechten en Keuren vereert, daar van een Brief, sprekende van des Stadts vergrooting, in 't Boek der Hand-vesten te lesen is, die de naaste is volgende op de voorschreven Tolvry Brief van *Graaf Floris*, beginnende aldus:

Privilegie van Graaf Willem van Henegouw.

IN den Name des Vaders, des Zoons, en des Heyligen Geests, Amen. Willem, Grave, van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, doen kondt ende kennelijck allen Luyden, dat wy by onsen goede Luyden van onsen Rade gegeven hebben, ende geven onse Poorte van Amstelredamme, voor ons ende voor onsen Nakomelingen, alsulck Recht ende alsulke Vryhede, eeuwelijck te dueren, als hier na beschreven staat.

Beschrijvinge van Amsterdam in den jare 1342.

In den eersten soo sullen die palen van hare Vryheyt wesen, op die oost-zijde van der Poorten, aen Jans Witten Hof-Stede, op die noordt-zijde, aan het groote Godts-huyslandt, op de weste zijde, aen den Wteren Egge van der Lane, die legget in Ysbrandts landt, van der zijdwijnde op die zuyt-zijde in der Nesse, tegens der Lane over. Alsoo alst metter graft begrepen is. Ende in die Haven, ten halven stroom, tot in 't Ye, ende voortstreckende in 't Ye langes den Dijke oostwaerts vijftigh Roeden buyten de Wintmolen, die Heere Willem van Outshoorne, van onser wegen, maken dede.

Tolvryheyt bevestigt.

Voorts vernieuwt en bevestigt hy ook in desen Brief, het Tolvry varen, van *Graaf Floris* aan *Amstelredam* vergunt, benevens noch veel Willekeuren, die den *Schout*, *Schepenen* en *Poorters* van dese Stadt aangaan. Desen Brief was gegeven in den *Hage*, den negenden *December*, des jaars *dertien hondert twee-en-veertig*, en is in't geheel te lesen, in't volgende seste boek, van dese onse beschrijvinge. *Anno 1342.* Meest alle de plaatsen hier genoemt, zijn uyt de gedachtenis van alle menschen, behalven de *Nesse* die wy noch kennen, waar van 't voorste eynde na den *Middeldam* toe de *Gans Oort* plag genaamt te worden. *Gans Oort.* [a] Den Dijk van de welke hier gesproken wordt, is de *Zeedijk*, die tegenwoordig een straat, midden in de Stadt verstrekt, en van de *Sint Olofs Kapel* af, na de *Nieuwe Markt* en *Sint Antonis Waag*, eertijts de Poort, toeloopt. *Zeedijk.* De voorgenoemde *Windt-molen* is mede in 't voorgaande Kaartjen gestelt, doch of die op de rechte plaats staat, is bedenkkelijk. [b] Met de *Haven* schijnt het *Damrak* verstaan te worden. Maar klaar genoegh, wordt hier aangewesen, met de woorden, *alzoo alst metter graft begrepen is.* Dat *Amstelredam* doen ter tijt, al met graften omgraven was.

Keyzerin Margareta.

De voorseyde *Graaf Willem*, sonder kinderen naar te laten, van de *Vriezen* doodt geslagen zijnde, is zijn Zuster, *de Keyzerin Margareta*, Gemalin van *Lodewijk van Beyeren, Rooms Keyser*, in des selfs plaats gevolgt, en in 't jaar *dertien hondert zes-en-veertig*, in *Hollandt* komende, aldaar tot Gravin gehuldigt. Zy heeft in den selven jaare, een Handtvest aan *Amstelredam* verleent, *dat de zelve Stede, door haar, noch door hare Nakomelingen, noyt van 't Graafschap Hollant zal vervreemt, noch afgescheyden worden, maar ten eeuwigen Jaren, daar aan gehecht blijven:* mede in 't zeste Boek te lezen. 't Welk daar na, door haar Zoon *Willem*, in den jare *dertien hondert vijf-en-vijf-*

Anno 1346 Amsterdam mach noyt van Hollant afgescheyden worden.

a „ De rest, de *Geymenesse*, blykende by dese Scepen brief. Wy *Lambert Wyling* ende *Willem* „ *Bruynz* Scepenen in *Aemstelredamme*, conde &c. op een Huys en Erve staende ende gelegen in de „ *Grymenesse*, streckende ter halver straet tot in den *Aemstel*, soo dat het geene men nu het *Rockin* „ noemt, van outs is genaemt den *Amstel* tot de *Middeldam* toe, in den Jare 1456, als wyders in „ een ander Scepen brief van 't selve Jaer 1456, te sien is. Wy *Jan Jacobzoen* ende *Wolfart Hendrickszoen* Scepenen in *Aemstelredamme*, conde &c. op een Huys en Erve gelegen op den *Middel-* „ *dam*, streckende ter halver straet tot aen den *Aemstel*; waer dat sedert het woort *Rockin* van „ daen gekomen is, wort niet gevonden.

b „ In 't voorgestelde Caertje staet No. 24. de Raem-poort, maer moet verstaen worden de „ Wint-Moolen-Poort, vermits uyt de volgende Scepen brief, gepasseert den 22 Maert 1418. blijkt, „ en geregistreert in 't Groot Memorie boek der Stadt *Amstelredamme*, fol: 7. staet dat voor *Dirck* „ *Jacobsz. van Aemstel*, ende *Jan van der Mye*, Scepenen, een Tuyn en een Bleckvelt, gelegen onder den *Zeeburg*, buyten der Wint-molen zyde Poorthuys, daer *Jan Eggert*, Heer tot *Purmerende* „ aen die eene syde, ende *Simon Abben* erfgenamen aen die anderen syde gelent waren. En dewyle „ *Zeeburg* buyten dese Poort aen den dijk gelegen heeft ontrent *Sint Antonis Gasthuys*, nu het *Lazerus-huys*, gelijck uyt andere diergelyke oude brieven in 't Oude-Zydts-Huysitten Huys te sien „ zijn, heeft dese Poort die als boven geseyt, met No. 24 getekent staet, aldaer gelegen. Soo dat „ dese Molen in 't voornoemde Caertje wel gestelt is.

vijftig, beveſtigt is. Ten tijde van de voornoemde *Keyzerin Margareta*, ontſtont in *Hollant*, de ſchadelijkke twiſt, van de *Hoekſche* en *Kabeljauwſe*, daar *Amſtelredam* mede haar deel van kreeg, als hier na in 't ſeſde Boek, zal gezeyt worden.

Aemſtelredam met der tijt Volk-rijkker wordende, heeft *Hartog Aelbrecht van Beyeren* als *Ruwaert* van *Hollant*. &c. in den Iare *dertien hondert zes-en-tachtig*, door een Handtveſt (daar in deze woorden) aan haar vergunt. *Omme dat het kennelijke noodt is, dat zy hare vryheyt van hare Stede meeren mogen, en de uytzetten, ſtrekkende van hare oude vryheyt, die zy nu hebben, tot hondert gaerden toe, ter goeder ſchepe gaende alomme die Stede, te water ende te lande, ende geven hem mede oorlof, dat zy dit voorſchreven ruym, betimmeren mogen, ende bewoonen tot hare beſten oorboor, elk op 't zijne, die daar Erve binnen leggende hebben*, &c. Ziet deze Brief in zijn geheel in 't zeſte Boek.

Amſterdams Vryheyd vergroot Anno 1386.

Daar na heeft *Hartog Willem van Beyeren*, *Grave* van *Hollandt*, &c. in den Iare *viertien hondert negen*, *Amſtelredams* vryheyt aan de Waterkant, noch verder uytgebreyt, met deze woorden, *Item, dat haer vryhede meere ſal weſen boven haer ouder vryhede, die ſy nu hebben in 't Ye tot aen der Voelwijk toe, over in 't Ye, alſoo lang ſtrekende, als haer oude vryhede nu ſtrecket te landen, nader beſchreven mate.*

Voorde derde mael, Anno 1409.

Op wat tijdt, dat d'eerſte *Dam*, ter plaats daar nu de *Papenbrugh* leyt, in 't voorgaande kaartjen, met N. 8. aangeweſen, opgenomen mach zijn, vint men niet beſchreven, maar buyten twijffel is het geſchiet, ten tijde dat de Sluiſen in den *Middeldam*, omtrent daar nu de groote *Dam*- of *Beurs-ſluys* gelegen is, gemaakt waren, want dat in den *Middeldam* twee Sluyſen gelegen hebben, voor den Jare *dertien hondert ſeven-en-tachtigh*, blijkt uyt de Brieven van de voornoemde *Aelbrecht* en *Willem*, *Hertogen* van *Beyeren* en *Graven* van *Hollandt*. Ook heeft een Sluys gelegen in den *Diemerdijk*, tot *Ype-ſloot*, daar van hier vooren vermaant is: noch ſchynt het uyt ſeker Brief van de voornoemde *Hertog Willem*, of 'er een vierde Sluys gemaakt mocht zijn, na den Jare *veertien hondert dertien*, tuſſchen *Amſtelredam* en *Ypeſloot*, maar waar die zou mogen gelegen hebben, is onbekent. Ziet hier van in 't ſeſte Boek.

Sluyzen in de Middeldam.

Omtrent den jare *dertien hondert negentig*, hebben *d' Amſterdammers* al kloeke Zee-hanen geweeſt, en na *Schoonen* in *Denemarken*, op den Haering-vangſt gevaren, waar toe zy ook van *Hertogh Aelbrecht* de vryheyt verkregen, om een Voogt aldaar te ſtellen, blijkende by de Brieven, gegeven in 't jaar *dertien hondert een-en-negentig*. En daar na in 't jaar *dertien hondert vyf-en-negentig*, hebben zy ook dapper byſtandt met hunne ſchepen beweſen, aen *Hertog Aelbrecht van Beyeren*, tegen de *Vriezen* op de *Lauwers*. Dat ook de voornaamſte Schepen, korts na deſe tijdt, tot *Amſterdam* getimmert wierden, blijkt daar uyt, dat *Philips*, *Hertog* van *Borgonjen* en *Grave* van *Hollandt*, in den jare *veertien hondert ſeven-en-twintig*, een heel groot ſchip aldaar dede maken, *dat men die Katte hiet, of 't een Blokhuys geweeſt hadde*, ſeydt de Kronijk van *Veldenaar*, dat hy voor de Rivier de *Eeme* leyde, om die van 't *Sticht Utrecht* daar mede te benauwen: ſoo dat doenmaals de beſte Scheeps-timmer-luyden alhier moeten gewoont hebben, om zoodanigen buyten gewoonlijken werk van gewelt, te konnen uytvoeren. Maar noch meerder ſteekt haar aangroeyende Scheeps-macht uyt, als zy in 't Jaar *veertien hondert vertig*, (doen de *Ooſterlingen* met meer andere Volkeren t' zamen ſpanden, om alle *Hollantſe Schepen*, uyt de Zee te boenen, door dien zy hun welvaart en aanwas benijde) een Vloot van twintig Oorlogs-Schepen, alleen toe ruſten, daar d'andere *Hollanders* en *Zeelanders* met malkanderen geen grooter getal uytbrochten, waar mede zy alzulken ſchrik in hare Vyanden veroorzaakten, dat zy daar na, vredelijk de Zee mochten gebruyken. Vorders in den jare *veertien hondert vyf-en-zeventig*, dat is, *zeven* Jaren, voor dat *Amſterdam* bemuurt wiert, hebben zy een Vloot van vyftig Koopvaardy, en vier Oorlogs Schepen tot hun geleyde, toegeruſt, om op *Spanjen* te varen, en daar door van de *Franſſe Schepen*, die op hun roofden, bevrijt te zijn. Doch van dit alles kan in 't zeſte boek breder geleſen worden.

D'Amſterdammers kloeke Zee-luyden.

En Scheeps Timmermans.

Ruſten Oorlogs-vlooten, Koopvaardy, en Galey-Schepen uit.

[BYVOEGZEL.]

„ *Amſterdam* was in den jare 1432 niet „ volkomen betimmert, maer noch veel „ ledige erven gelegen, ſelfs op den *Mid*„*deldam*, als blykt by ſeekere Sceepen „ brief, dat de *Huysſitten aan de Oude*„*zyde* in pacht gaven ſeeker Erven om te „ betimmeren aen eene *Claes Janſen ſoen*, „ voor een en een half goede *Wilhemſe* „ *Hollandtſe Scild*, en eene oude *Vlaemſſe* „ *Philips Boddrager*; jof ander pajement „ alſoo guet, ſtreckende ter halver ſtraet „ aen den *Aemſtel*.

OUDE en NIEUWE
ZEGELS
DEZER STEDE.

Verandering, der Zegels.

HEt Stads Zegel, dat by d'Ed: Heeren Borgermeesters in Stadts zaken gebruykt wort, meinen vele, dat eertijts het oude Wapen dezer Stede geweest is, maar in de zelve vint men groote verandering, gelijk ons vertoont is, in d'oude *Rariteyten* van *d'Heer Gerard Schaap, Pietersz.* in zijn leven, Gezant wegens dezen Staat in *Engelant*, een naeukeurigh opspeurent Lief-hebber, bewaarder, en uitlegger van alle oude en nieuwe Zegels, die met groote menichten, in zijne nagelaten kassen en laden gevonden worden. Onder deze vindtmen een Zegel, daar in vertoont sich een Kogge schip, geheel na d'oude wijze, met een mast, van wiens top eenige touwen nederwaarts op't schip zijn vast gehecht, op d'achter en voorsteven, heeft het een uitgesneden hakbort, elk met drie vierkante opstaande tanden of toppen; en alhoewel men geen Stuur, of Roer aan dit Kogge-schip kan gewaar worden, (gelijk men ook aan geen andere, 't zy oude of nieuwe Amsterdamse Zegels bevint) zoo schijnt het evenwel een Roer-pen of Helmstok te hebben, voorts vintmen in, noch aan dit Schip niet anders, als gezeyt is, gelijk ook de volgende afbeelding, van stip tot stip, na 't selve afgetrocken, te kennen geeft.

't Oudtste Zegel.

Is gebroken.

Doch aan dit Zegel is geen Brief, en de randt daar in het schrift stont, was aan d'eene zijde, door outheit, afgebroken, zo dat hier eenige letters misten, en dat juyst ter plaatse, daar de naam van Stad, Landt, of persoon, gestaan had, gelijk men in d'afbeelding zien kan, want hier vertoonen zich geen andere, dan dese volgende oude slach van Letters, beginnende van het kruysjen af, dat in de randt, boven de Mast staat,

In de rant.

SIGILVM .... VI co
A .... E // E.

Hier uyt kan men niet anders verstaan, als, *Segel*, en daar de eerste Letters missen, kan gestaan hebben, CI, 't welk by de VI, gevoeght, CIVI, maakt, waar uyt by verkortingh, *Civitas*, of *Civitatis*, dat is, *van de Stede*, verstaan kan worden; hier op volght de A, en d'afgebroken randt, en daar na een E, maar of nu tussen dese twee Letters, de refeerende van 't woordt *Amstelredame* gestaan hebbe, sulks is een raadsel, en onbewijslijk, en wy willen den Leser dit te geloven, niet aandringen, alhoewel het na alle schijnbaarheit, het Zegel deser Stede geweest kan zijn, en van *d'Heer Schaap* daar ook voor gehouden is. Doch om dat het aan 't bewijs ontbrak, heeft hy het aan yder zijn gevoelen over gelaten. Dit sullen wy hier evenwel noch by voegen, dat de Stadt *Harderwijk* zoodanigen Zegel, of Wapen, in oude tijden mede gevoert heeft gehadt, gelijk wy beschreven vinden, door *d'Heer Ernest Brink*, in zijn leven, Burgermeester der voornoemde Stadt, in 't Nederlants Stedeboek, by *d'Heer I. Blaeuw* uitgegeven, dit zijn zijne woorden. *Otto den derden dezes naams, Grave van Nassau, de zevende Graaf van Gelder en Zutphen, heeft, omtrent den Jare* 1229. *deze Stadt Harderwijk eerst laten bemuuren, en de zelve vereert met zijn eygen Nassauws Wapen, wezende een Gouden Leeuw, in een Veldt van Azuur of Blaeuw, met* 14 *Goude Turven, gelyk 't zelve als noch van deze Stadt gebruykt wordt. Die van te vooren een Kogge-schip voor haar Wapen gevoert heeft, werdende 't zelve oude Zegel, als noch in der Stat Archiven bewaart.* d'Afbeelding van dit Zegel vertoont hy daar mede, doch en komt niet met het onze, hier boven, over een, maar het is even-

Twijffeling over 't zelve.

Een dierge-lijck van de Stadt Herderwijck.

evenwel mede een ledig Kogge-schip, met een mast daar in, en wie weet, of daar geen verscheyde slagh van 't zelve geweest zijn, gelijk wy van *Amsterdam* bevinden, en noch volgen zullen. 't Is ook bedenkelijk, dat'er meer Steden in *Hollandt*, *Zeelandt*, *Vrieslandt* zouden konnen gevonden worden, die zodanige Kogge-Schepen, by oude tyden in hare Wapens en Zegels gevoert hebben gehad, nademaal deze plaatsen, aan de zeekanten gelegen, haar met de zeevaart en visserye, meestal erneerden, en bevintmen by ervarentheidt, dat de gemeene luiden, de teikenen van hun Neering, daar zy wel by varen, gemeinlyk uithangen, ja in hunne wapenen gebruiken, tot dat zy daar na, aanzienlijker, grooter, rijker en machtiger wordende, die veranderen, als of zy hun zoodanige hantering schaamden, daar door zy, als opgekomen zijn. Even zoo hebben ook de Koningen, Princen, Graven, hunne Steden, wanneer zy in welvaart toenamen, met hare wapenen vereert, als boven van de Stadt *Herderwijk* gezeit is, en zoodanige veranderinge kan van 't oude Zegel en nieuw *Amsterdams* Wapen ook met recht vermoedt worden, schoon dat'er noit geen oude schriften van te voorschijn gekomen zijn. Voorts geeft het voeren van dit oude Kogge-schip ons genoegzaam te kennen, dat *d'Amsterdammers* van alle oude tyden af, Lief-hebbers der Scheepvaerdt zijn geweest, gelijk 't zelve noch tegenwoordig, een van de twee Zuylen is, daar op de welvaardt van deze Stadt is gegrondtvest. By aldien dat dit oude Zegel dan by die van *Amsterdam* is gebruikt geweest, zoo stellen wy vast, dat 't zelve 't alderoudtste moet zijn, dat tot onse kennisse gekomen is, want om dat 'er geen wapenen noch teikenen, gelijk in d'andere volgende, by gevonden worden. Zoo besluiten wy, dat dit Zegel al voor den Jare 1296. moet gebruikt zijn geweest, als wanneer *Amsterdam* en *Amstellandt* noch onder 't gebiedt der *Heeren van Amstel* was staande, 't welk met de doodt van Graaf Floris, onder *Hollandt* gekomen is, als wanneer het Zegel ook verandert wiert.

De Zegels en Wapens na elks hanteringh.

Die daar na verandert worden

Het Kogge-schip, een teyken van de zeevaert.

Oudtheydt van dit Zegel.

Het Zegel dat daar aan volgt, is het eerst, hier vooren, seer gelijk, doch heeft geen Helm-stok of Stuur-pen, noch uitgesneden hakborden, maar een schildt hangt aan de mast, daar in zietmen een overeindtstaande Leeuw, even als in het Wapen van *Hollandt*, dat wy ook daar voor houden: rontom in de randt staat, met oude Letters, als de volgende af-beelding uitwijst, 't welk aldus gelesen moet worden,

Het tweede Zegel.

Verandering.

SIGILLUM OPIDI DE AMESTELREDAMME,
Dat is,
Zegel der Stede van Amstelredamme.

Alzulken Zegel vintmen aan zeker Brief, gegeven in den Jare dertien hondert zeven-en-vijftig, ten tijde dat de Stamme van *Henegouw* al van 't *Graafschap Hollant*, af gestorven, en *Willem* d'eerste, uit den Huize van *Beyeren*, *Graaf* van *Hollandt* geworden was, als Burgermeesters, (die men toen Beraders, of Raetsluiden van der *Poorte* van *Amstelredamme*, noemden) waren.

Anno 1357.

Jan Dier.
Paulus Jansen.
Gysbert Swickers.
Roemer Arend van den Anxter.

Welke twee voornoemde namen van *Jan Dier*, en *Roemer Arend van den Anxter*, eenige Jaren daar na, in 't boek der Handtvesten dezer Stede, onder de namen der Schepenen verscheide malen gevonden worden.

By de Zegels van d'*Heer Schaap* wordt noch een Brief gevonden, met het bovenstaande Zegel daar aan, gegeven in den *Jare*, *veertien hondert en ses*, ten tyde van *Willem*, uit den Huize van *Beyeren*, de seste van die name, *Graaf van Hollandt*, &c. En of schoon dese Brief aldus begint. *Wy Schout*, *Burgemeesteren*, *en Raden*, *enz.* zoo vintmen op dat Iaar 1406. in 't boek der handtvesten van *Amsterdam*, geen Burgemeesters, of Beraders, gelijk men die doen noemde, aangeteikent, ook niet eenige Iaren, daar te vooren, noch daar na, maar de Schout was *Heyn Noiert*. Hoewel nu deze brieven eerst gegeven zijn, in de Iaren, 1357, 1394, of 1397, en 1406. zoo is het waarschijnlijk, dat dit Zegel vry ouder is; want ik acht, dat het zelve al gemaakt

Bezegelde Brief in den Jare 1406.

Heyn Noiert, Schout.

maakt sal zijn, voor den Iare 1300. al eer 't Graafschap *Hollant* door 't afsterven van *Graaf Ian, Floris* Zoon, sonder kinderen na te laten, den stamme der *Graven* van *Henegouw* aangestorven was, om redenen, die straks zullen volgen. Eenige willen, dat in het Zegel van *Amsterdam*, 't welk gebruikt is geweest, voor den Iare 1296. het Wapen der *Heeren van Amstel*, in plaats van dat van *Hollandt*, gehangen zou hebben, doch by aldien het gebroken Zegel hier boven beschreven, het rechte is, zoo is het ook buiten twijffel ouder, en zoude, volgens dien, het voorschreven gevoelen om verre stoten, maar dat die van *Amsterdam* in den voornoemden Iare 1296. wanneer de Stadt *Amsterdam* met gants *Amstellandt*, door de t'samen-sweering van haar ongelukkigen *Heer Gijsbrecht van Amstel*, en de daar op volgende doodt van *Graaf Floris*, aan *Hollandt*, quam te vervallen, en de wapenen der *Heeren van Amstel* te voeren, verboden wierden, als wy in ons tweede Boek, hier vooren, beschreven hebben) het Amstels Wapen uit hun zegel genomen, en dat van *Hollandt*; (onder wiens heerschappy, zy doenmaals gekomen zijn) ten gevalle van haar nieuwen Heer, daar wederom in gestelt hebben gehadt, is seer waarschijnlijk.

Het zegel noch ouder.

Amsterdam veranderd van Zegel.

Uit de naukeurige oudtheden van *d'Heer Schaap*, is mede geteikent het Zegel, alhier afgebeelt, N. 1. 't welk gebruikt wiert aan, en tot bekrachting der Brieven, die d'Heeren Borgemeesters van *Amstelredam*, aan alle hare Poorters, (die des nodigh hadden en versochten) verleent hebben, tot getuigenis, dat zy Inwoonders waren der Stede van *Amsterdam*, en volgens dien, van des Graven Tollen voor hare Goederen te betalen, vry zijn gekent, na uitwijsen der Brieven van *Graaf Floris*, hier vooren vertoont, dese Vryheidt genieten zy noch huyden ten dage. Dit zegel geteykent N. 1. is mede een Kogge-schip, met een mast, en eenige Hooft-touwen, met 't wapen van *Hollandt* daar aan vast, even als het voorige, doch om 't Kogge-schip gaat eerst een Binnen-randt, verciert met een rank en klaver-bloemkens; en daar om heen gaan twee randen, met ouderwets, en na die tijdt alhier gebruikelijk Latijns geschrift, daar eenige oude Letters en verkortingen onder loopen, zoo dat het (naar onse meininge) aldus gelezen, en verstaan moet worden.

Amsterdams zegel der Tolvrybrieven.

Des selfs beschrijving, en omschrift.

SIGILLUM OPPIDANORUM DE AMESTELREDAMME, QUOS FLORENTIUS COMES HOLLANDIÆ TOTOS CLAMAVIT A SUO THELONEO. TESTI CHYROGRAPHO DICTI COMITIS FLORENTII SUPER HOC IPSIS OPPIDANIS DONATO.

Dat is:

Segel der Stedelingen van Amstelredamme, welke Floris, Grave van Holland alle, van zijn Tol heeft vry verklaart. Getuyge daar van zijnde het handtschrift der voornoemde Graef Floris, aan de zelve Stedelingen, hier over gegeven.

Men zou konnen geloven, dat dit Zegel, al voort, na 't eerste verleenen van dese Tol-vryheit, in 't Jaar 1275. gemaakt sal zijn geweest; en dat die van *Amsterdam*, tot dankbaerheyt, en om *de Graaf* daar mede te vereeren, het *Hollandts* wapen (doch alleenlijk in dit Tol-zegel) aan hun Kogge-schip hebben doen hangen, en dat hun gewoonlijk Stadts zegel, zonder Hollandts wapen, in zijn oude wezen gebleven is.

Gemaakt in 't Jaar 1275.

Maar in de Zegels, die hier volgen, vintmen groote veranderingh; want in de voorgaande, tot noch toe, geen kruissen, die nu in 't wapen dezer Stede gevoert worden, bekent zijn geweest. En wat oorspronk die hebben, of waar die van her komen, kan men niet seggen: Alleenlijk weetmen dit, dat die van de twee naby leggende Dorpen in *Amstellant*, als *Ouwerkerk* en *Amsterveen* soodanige kruissen (doch in meerder getal) in hunne Wapens mede voeren, maer zonder eenige narichtingh daar van te konnen geven.

Groote verandering der Zegels.

In 't volgende Zegel dan, geteikent N. 2. siet men mede een Kogge-schip sonder Stuur, als in d'andere, maar aan de mast is een Wimpel, daer in sijn de drie S. Andries Kruisen die dese Stad *Amsterdam* in haer Wapen voert. Zoodanige 2 vlaggen staan ook op 't achterste van 't Schip: In 't schip staat een Man, die aan zijn slinker handt het genaamde Amsterdams wapen (daar van wy strax meerder sullen seggen) is houdende. In zijn rechter arm heeft hy een *gequartileert*, dat is, gevierdeelt Wapenschilt, in yder deel staat een Leeuw, waar door 't wapen van *Henegouw* wort uitgebeelt: nevens den man legt een hondt, met sijn kop, en beyde voorste voeten op het schips boordt, wiens beduidinge ik tot noch toe, niemant

Beschrijving van 't Zegel N. 2.

mant heb hooren uitleggen. Maar wat het Wapen van *Henegouw* aangaat, daar van hebben wy, hier vooren ten deel redenen gegeven; Namentlijck, dat met het uitsterven van den Stam der *Hollantse Graven*, *Amsterdam* en geheel *Hollant* aan die van *Henegouw* gekomen zijnde, zoo hebben d'*Amsterdammers*, niet alleen, om haar nieuwen *Graaf*, maar ook voornamentlijk om zijn Broeder *Guye*, namaals *Bisschop* van *Uitrecht*, (aan wien hy de *Heerlijkheydt Amstellandt*, als wy in 't voorgaende tweede Boek gesєyt hebben, geschonken had) te believen, het Wapen van *Hollandt*, in dat van *Henegouw* verandert, gelijk het noch tegenwoordig in dese Stads Zegels gevoert wort. En evenwel siet men, dat zy in de twee voorseide jaren, van 1357. en 1406. (wanneer den Stam van *Henegouw*, al uit gestorven, en die van *Beyeren* in Regeering was) noch met de Zegels van 't Hollandts wapen gezegelt hebben. Doch 't zou konnen zijn, dat d'*Amsterdammers* na 't affsterven van den Stam van *Henegouw*, ook de Zegels met die wapens verworpen hadden, en hunne oude

Verklaring van dit tweede Zegel.

weder aangenomen, maar die van *Henegouw* zijn herstelt, te meerder ook daarom, dat d'*Amsterdammers* dankbaar wilden zijn, voor de weldaden, die de voornoemde *Heer Bisschop Guye*, aan haar bewezen had, door 't begiftigen (volgens 't zeggen der groote Kronijk) van verscheiden *Privilegien*, of Voor-Rechten, en Vryheden, aan hare Stede gedaan. Rondom dit Zegel, binnen de randt, vint men de volgende woorden, met oude Letters uytgebeeldt.

Amsterdams dankbaarheyt aan Guye van Henegouw Bisschop van Uitrecht, en Heer van Amsterdam.

CIGILUM OPIDI AEMSTEL REDAMMENSIS, AD CAUSAS.

Dat is,

Het Zegel, tot de zaken der Stede Amstelredamme.

D'oudtste Brief, die ik met dit Zegel gezien heb, wort bewaart alhier in *S. Pieters Gasthuys*, en is gegeven in den Jare 1432, ten tijde als *Vrou Jacoba* Gravinne van *Hollant* was. Zijnde wel vijftig Iaren te vooren, dat dese Stadt met muuren omringt wiert. Doch hoe veel Iaren dit Zegel voor den Iare 1432. gemaakt

Anno 1432.

maakt mach zijn, kan men niet ramen, ten zy dat'er ouder brieven te voorschijn mochten komen.

Oudtheydt van dit Zegel. Maar of dit Zegel gelijk wy terstont geseyt hebben, ten eersten Intrede van de Hollandtse Regeering van *Graaf Jan van Henegouw*, of die van zijn *Broeder Guye*, in den Jare 1300. gemaakt mach zijn, of namaals, na den Jare 1317. in welk Iaar *Bisschop Guye* overleden zijnde, *Amstellandt* en *Amsterdam* wederom aan *Graaf Willem van Henegouw* gekomen is, is zeer bedenkelijk. 't Is altijdt zulks dat naar den Iare *zestien hondert en vijftig* noch met het zelve Zegel gezegelt is. En noyt is hier t'*Amsterdam* een Zegel gebruikt, noch te voorschijn gekomen, daar in de Wapens van de volgende *Graven van Hollandt*, uyt de Huyzen van *Beyeren*, *Borgondien*, noch *Oostenrijk* gestelt zijn geweest, maar dat van *Henegou*, is gebleven tot dezen dag toe. Dit laatst verhaalde Zegel wordt alleenlijk gebruykt,

Is onlangs noch gebruykt.

AD CAUSAS. *'t Zegel ten zaken.*

AD CAUSAS,
Dat is,
Tot de zaken,

verstaat, die openbaar zijn, en van yder een mogen gelezen, en geweten worden, en daarom aan alle opene brieven gehangen, of opgedrukt worden, als Volmachten, Verklaringen, Kondtschappen, beëdigde *Certificatien* enz. Alzoo staat ook onder aan den Brief met dit Zegel bekrachtight, van 't Iaar 1432. *So hebben wy des tot een oirconde, onser voornoemde Stede Zegel van zaken hier aan gehangen*, &c. En aldus wort'er noch gestelt in de Brieven, daar deze Zegels op gedrukt worden, *Des t'oirkonde, deser Stede zegel ten zaken, hier onder gedrukt, enz.* Maar het Zegel dat wy nu sullen beschrijven, schijnt van ander aardt te zijn.

Beschrijvingh van't derde Zegel. Het Zegel geteikent N. 3. is mede een Kogge-schip, seer na van maaksel als 't voorgaande, met een mast, marskorf, wimpels met de kruissen, een rae, met een opgebonden zeil daar aan, voorts touwen, en een Amsterdamse vlag achter op, daar het voorgaande twee heeft, en een hondt, die over boordt siet, daar in. Maar in 't schip staan twee mannen, beide gewapent, in 't volle harnas; d'achterste heeft in sijn rechter hant een slaghswaert, en aan de linker arm, het voornoemt gevierdeelt wapen, met de vier Leeuwen daar in, na alle vermoeden, dat van de *Graven* van *Henegouw*, d'andere man schijnt een *Heraut*, of Wapendrager te zijn, om dat hy met een rok over sijn wapenen omhangen is: dese voert in beide sijn handen een lange stang, daar aan siet men een vaendel, met de drie Amsterdamse kruisen daar in. In de rant staat aldus geschreven,

SIGILLUM SECRETUM
OPI: AMSTELREDAMENSIS.
Dat is,
Geheym-Zegel der Stede Amsterdam.

By de voorstach, boven d'Amsterdamse vaen, staan dese vier cijfferletters, 1487. te kenne gevende, (na mijn vermoeden) dat dit zegel in desen Jare gemaakt is. *Oudtheydt van dit Zegel. 1487.*

De twee bovenste afteikeningen in de voorgaande uitbeelding, mede gekomen uyt de Rariteiten van de *Heer Schaap*, zijn 't voorgaande Zegel seer gelijk, behalven dat de *Henegouwer* in 't eene Zegel geen helm of stormhoedt, maar een muts, of bonet, (gelijk in 't voorige Zegel, daar maar een man in 't schip is) op zijn hooft heeft, als ook een korte Wapen-rok, met Leeuwen geborduurt, over zijn harnas heeft hangen, de twee *Amsterdamse Herauten* hebben ook grooter pluymen op hare helmen, en in 't eene Kogge-schip ziet men geen hondt over Boordt, maar in 't Vooronder, schijnt een hondts-kop sich te vertoonen, voorts staat'er ook geen Iaartal by dese twee Zegels, en het omschrift verscheelt daar slechts in, dat in het voorige *Amstelredamensis*, en in dese beyde *Aemstelredamensis*, als mede in plaats van *Opi:* door verkortingh in 't eerste, in dese laetste, *Opidi*, (hoe wel het *Oppidi* wesen most) gevonden wordt.

Van de nieuwe Zegels van Amsterdam.

Beschryving der twee groote Zegels.

Uyt wat redenen desen *Amsterdamsen Heraut*, met zijn drie Kruysige vaen, den *Henegouwer* in dit Kogge-schip, tot gezelschap is by gevoegt, is my onbekent, ten ware dat het geschiet was, door dien *Amstelredam* tot den Iare 1482. onbemuurt is geweest, en doenmaals is begonnen met muren, toorens, grachten en Poorten omringt, en versterkt te worden, 't welk omtrent het selve Iaar 1487. voltrokken wiert, als wanneer dit Zegel gemaakt is. En dat doen ter tijt de Magistraat deser Stede, haren Wapendrager met hun Banier, mede in dit Schip gevoegt hebben, daar mede aan die van *Uytrecht*, en andere Vyandlijke Naburen te kennen gevende, dat

Oorzaak der veranderingh.

zy

zy nu ook gewapent en weerbaar geworden waren. Dit Zegel schijnt gebruykt te zijn, aan Brieven tot geheyme zaken, aan Koningen, Graven, Staten, Bondtgenooten, en Gezanten, gelijk het Woordt *Secretum*, of *Geheym*, dat mede brengt.

Geheym-Zegel.

Nu komen wy tot het laatste Zegel 't welk de voorgaande drie, in de hoedanigheden zeer gelijk is, doch veel netter is het gemaakt, maar het voert een ander omschrift, want alzo staat'er,

Beschryving van't laetste Zegel.

SIGILLUM CIVITATIS AMSTELREDAMENSIS, 1656.

Dat is.

Segel der Stadt Amstelredam, 1656.

Tot onderscheydt van *Oppidum*, dat slechts, een *Stede*, of *Stedeken*, en *Civitas*, dat een Stadt beteykent. Dit nieuwe Zegel, is nu eerst in het Iaar 1656. gemaakt, en gebruykt geworden, zedert de Heeren van den Gerechte hun zitplaats op het nieuw Raadthuys genomen hebben. Noch ziet men hier twee kleyne Zegels: daar de Wapens van *Amsterdam* in staan; het een is verciert met de Keyzerlijke Kroon, en 't ander heeft in plaats van die, dit omschrift.

CONTRA SIGILLUM,

Dat is,

Tegen-Zegel.

Van de contra, of tegen Zegels.

Zy worden gebruykt, om op de ruggen, tegen de grote Zegels aan te drukken: Alle de Zegels worden hier ter stede gedrukt in groene Wassche, en die op Papiere Brieven komen te staan, daar wort een Papierken boven op 't Was gedrukt: Dit geschiet by d'Heeren Burgermeesteren in hun Kamer op 't Stadthuys, alwaar een schroef op 't eyndt van hare Tafel wort vast gezet, waar in dese Zegels seer net afgedrukt konnen worden.

Worden in groen Was, met een schroef gedrukt.

HET

Het WAPEN DER STADT AMSTERDAM.

HEt Wapen-schildt van *Amsterdam*, gelijk het van outs af, gevoert en uytgebeeldt is, bestaat in een roodt Veldt, met een swarte Paal in 't midden, daar op drie witte, of silvere Kruyssen geleyt zijn. Dit Wapen heeft *den Keyzer Maximiliaan*, in den Iare, 1488. met zijn Keizerlijke Kroon vereert, gelijk hier na breeder volgen zal: noch siet men twee staande Leeuwen, die 't Wapen-schildt, aan elke zijde voor 't om vallen; vast houden. En aldus wort het nu noch afgebeeldt, als de volgende prent uytwyst.

De Kroon.

De Leeuwen.

Onzekerheydt.

Van wie, waarom, en wanneer dit Wapenschildt aan *Amsterdam* gekomen is, kan men niet na speuren, noch uytvinden. Eenige willen, dat het zelve, om dat het niet naer d'ordre (zy meynen de *Fransche*) gekleurt is, vals soude zijn: Maar wy seggen, dat d'oude *Duydtschen* hier soo nau geen acht opgeslagen hebben gehadt; en dat ons Wapen dies ook zoo veel te ouder is, nademaal, zoo het in Ionger tijdt gegeven was, daar meerder op gelet sou zijn geweest. 't Verschil bestaat hierin, dat de swarte paal op 't roode Veldt staat. 't Welk tegens d'ordre der rechtmatige Wapenen is strijdende. De *Fransen*, en onder de selve, *Monsr. de la Colombiere*, naukeurige Lief-hebbers, en Beschrijvers, van dese Wapen- of Blazoen-konst, die veel sware boeken, met duizenderley af-beeldsels van verscheyde Wapenen, hier van hebben uitgegeven, stellen sodanigen ordre, *Dat men geen*

Ordre der rechtmatige Wapenen.

metaal op metaal, *noch kleur op kleur*, *moet zetten.* Die anders doen, zoo ſy ſeggen, maken, of hebben valſe wapenen. Maar altijt, *Metaal op kleur*, *of kleur op Metaal.* Hun Metalen zijn maar tweederley, Goudt, en Zilver; dat is geel, en wit: Al hun andere Verwen, als roodt, blaeuw, groen, en ſelfs het ſwart, (dat in alle andere zaken, beneffens het wit, onder de verwen niet gerekendt wordt) noemen ſy kleuren. Hier leyt nu de ſwarigheydt, dat de *ſwarte* paal in ons *Amſterdams* Wapen-ſchildt, op een *roode* grondt, dat is kleur op kleur, geſtelt is. Eenige Vreedzame Lief-hebbers, op dat dit geen verder verſchil mocht uytwerken, hebben dit willen bemiddelen, en geſeyt, dat de grondt van *'t Amſterdams* Wapen-ſchildt van Goudt was, daar op een ſwarte, en twee roode palen ſtonden, meynende dit goedt te maken, om datſe in d'een of d'ander afbeelding een goude ſtreep, aan beyde zijden van de ſwarte paal gezien hadden, als ook, door dien ſommige van deſe Wapen-ſchilden (gelijk men mede aan veel andere ook beſpeurt) die hier en daar in ſteen of houdt uytgehouwen ſtaan, de randen of kanten, naar des Beeldthouwers konſt, met verſcheyden ſwieren en krullen al rollende gebogen, en dan na des Schilders gedachten vergult zijn. Doch hier konnenſe niet mede deur, want geen oude *Amſterdamſe* Wapens zal men ſodanig vinden; en by aldien het Velt van Gout waar, zo moſt het ſelve, ten minſten ſo breet, tuſſen de twee roode en ſwarte paal door ſchijnen, als die palen breet zijn, even gelijk het Gouden veldt, tuſſen de ſwarte balken in het Wapen der *Heeren van Amſtel* (hier vooren in 't tweede boek, beſchreven en afgebeeldt) zich vertoont: ook moſten de twee roode zijden, als het palen waren, aan beyde d'uyterſte kanten, zoo wel, als beneffens de ſwarte paal, recht neer gaan, en 't goude veldt moſt onder aan de kanten zijn rondte behouden. Mede betuygen deſe Stadts *Wees-kinderen*, door de teykenen van hare klederen, roodt en ſwart, dat des Stadts Wapen niet anders is. Gelijk mede dat beveſtigen de Wapens van twee Dorpen in *Amſtellandt*, elk omtrent anderhalf uur gaans van *Amſterdam* gelegen, waar van 't een, genaamt *Amſterveen*, vijf, en 't ander genaamt, *Ouwerkerk*, vier zoodanige witte of zilvere Kruiſſen, als *Amſterdam* (doch niet op ſtaande palen, maar op leggende ſwarte Balken, en ook op roode velden) zijn voerende, als in 't voorgaande tweede Boek gezien kan worden. Evenwel zijnder ſommige, die vermoeden, dat deſe roode velden, geel of goudt moeten zijn, op datſe als dan, met de oude Wapens, der *Heeren van Amſtel*, dat ſwarte balken op een Goudt Veldt zijn, gelijk op de hier vooren aangewezen plaats vertoont is, zouden over een komen, van welke de zelve als *Heeren van Amſtellandt*, na alle vermoeden, aan deze plaatzen, eertijdts gegeven zijn geweeſt. En dat de Geeſtelijkheydt de zilvere Kruiſſen, om quanſuys, de menſchen, daar mede, tot heyligheydt aan te manen, in deſe wapens vereert heeft. Gelijk den *Patriarch* van *Jeruſalem*, aan die van *Haarlem*, met een kruys boven 't Swaerdt in hun wapen, (zoo men leeſt) voor 't innemen van *Damiaten*, vereerde. Wy konnen deſe reden zoo geheel niet verwerpen, want 't zou konnen zijn, dat het Geel of Gouden veldt, door outheydt of ſtank rootachtig, in 't een of 't ander Wapen was geworden, of dat de Schilders, 't Goudt willende beſparen, de Velden, hoog-Geel of Roodtachtig gemaakt hebben, volgens d'oude manier van zeggen, *van rooder Goudt.* Wy ſtijven hier niet mede, het gevoelen van die geene, die, als hier boven gezeyt is, willen, dat het Veldt Goudt is, en dat 'er drie palen, als twee roode, en een ſwarte in ſtaan, maar zeggen, dat de twee roode zyden of velden, volgens deſe ſtelling, in 't geheel in Gout moſten veranderen, maar elk zijn gevoelen vry. Doch noch volgt'er een ander belachgelijker verſchil.

Eenige nieuwe Schrijvers hebben haar onderwonden, de *Kruyſſen*, in 't Wapenſchildt van *Amſterdam*, *Moolenwieken* te noemen, waar zy dit van daan hebben, is my onbekent. Voor deſen plach men die niet anders, dan *Kruyſſen* te heeten, gelijk het in der daat ook *Kruyſſen* zijn, maar zy ſtaan op twee eynden, daar een ander kruys ſlechts op een eyndt, recht op en neer ſtaat. Zommighe hebben die om onderſcheydt te maken, *St. Andries Kruyſſen* genaamt, andere *Ruyte Kruyſſen*, doch geen van beyden is recht, want deze beyde ſtaan niet recht in den Winkel-haak, gelijk die in 't Wapen, maar ſchuyns. De *Franſe* noemen deſe ſlagh van Kruyſſen, tot onderſcheydt van d'andere, (wel verſtaande, in hun *Blazoen* of *Wapen konſt*) *Saultoirs*, dat is, *Springers*, of *Stappers*, om datſe

Wat het Metaal, en kleur is.

Misverſtant der drie palen op een gout veldt.

Het root en ſwart der Weeskinderen deſer ſtede beveſtigen de kleuren van 't Stats Wapenſchildt.

Als ook de Wapens van Amſterveen en Ouwerkerk.

Dat de roode velden, geel, of gout konden ſijn.

En de zilvere kruyſſen van de Geeſtelijkheyt gegeven.

Of de drie Kruyſſen Molewieken zijn.

Of St. Andries, of Ruyte Kruyſſen.

By de Franſe, Saultoirs.

schijnen als met de beenen van malkander af te springen, of voort te gaan. Alzoo heeft yder oeffening of konst, zijne benamingen en konst-woorden; Een Jager, of Lief-hebber van de Jacht, noemt de Ooren van een Haas, *Leepels*, de voeten *Loopers*, de staert, *de Bloem*, het vel, *den Dos*, het bloedt, *Sweet*, &c. Hier van komen eenige woorden met de hoedanigheden, als *Voeten*, *Loopers*, over een, andere hebben geen reden, en zommige zijn tegen de reden. Dit heeftmen in de Wapen-konst mede, want een *Star* moet vijf punten hebben, of meer of minder hebbende, geeftmen het een ander naam, 't Wapen van *Geldrlandt* heeft twee klimmende, en dat van *Vrieslandt*, twee leggende Leeuwen, dat van *Zeelandt* een swemmende, en die van *Brabandt*, *Hollandt*, *Vlaanderen* en andere, staande Leeuwen, dit komt alles met d'Afbeelding over een, maar vint men in een Wapen, een Leeuw die te rug omziet, die noemt men een *Luypert*, 't welk een geheel ander dier beteykent. Doch dit is seer troostelijk, dat men niet en twist, over de kleur, noch hoedanigheydt of Af-beelding deser *Kruyssen*, of *Molen-wieken*, maar slechts over hare benaminge.

De Wapen- of Blazoen-konst heeft haar besondere benamingen en Konst-woorden.

De redenen die voor den naam der *Molewieken* pleyten, zijn deze. 1. Om dat de genaamde *Amsterdamsse Kruyssen* zilver, of Wit zijn, gelijkmen de zeylen der Molens gemeenlijk ook ziet. 2. Om dat die niet op het een eynde alleen, recht op en neder, maar op de twee eynden teffens staan, als men de *Molen wieken* in 't gemeen ziet, wanneer die stille staan. 3. Om dat de eynden der *Kruyssen* tot aan de beyde kanten van de swarte paal, niet ten eynde uyt gaan, maar gelijk de *Mole-wieken*, vierkant afgesneden zijn. d'Eerste reden, kan men licht wederleggen, want men kleurt alle uitbeeldingen in de Blazoen-konst, na dat men wil, alzoo sietmen in de Wapens van onze *Nederlanden*, goude, roode en swarte Leeuwen, voorts swarte en ook witte Arenden, Goude en Zilvere Starren, enz. En behalven dit, vintmen nu by na zoo veel Molen-zeylen, die geverft, en bruyn getaant zijn, om regen en windt te konnen uytstaan, als witte. De tweede reden schijnt eenige kracht te hebben; maar of al schoon deze Kruyssen om datze niet recht op een been, op en neder staan, geen kruyssen genaamt mochten worden, alhoewel datze in der daat, zoo wel als d'andere, kruyssen sijn. Zo volgt daarom niet, dat het Molewieken wesen moeten, want de *Fransen*, als wy gezeyt hebben, noemenze *Saultoirs*, dat zijn *Springers*, ook komenze in d'Afbeelding, by de Molewieken veel te kort, als straks volgen zal. De derde reden, van datze als Molewieken aan d'eynden, vierkant afgesneden zijn, en niet ten eynde toe uytgaan, gelyk het kruys, in 't Wapen van *Ysselsteyn*, hier vooren in 't tweede Boek vertoont, als ook doen, de recht opstaande kruyssen in 't wapen van 't Sticht *Utrecht*, en de Stadt *Amersvoort*. Hier op kan men zeggen (hoewel dat de voorgestelde redenen zeer krachtig zijn) dat men zodanige afgesneden, of besloten kruyssen, schoon datse recht op en neder staan, genoeg kan te voorschijn brengen, als in het Wapen der Stadt *Dantsigh* zynder twee, 't wapen van *Jerusalem* heeft'er vijf. enz. Eyndelijk zeggen wy, dat'er verscheide slach gevonden worden, die alle den naam van kruyssen toekomt, maar de hoedanigheden der zelver, zijn veelderley, als, rechte, schuynse, in, en uytgebogene, gespletene, omgerolde, enz.

Drie redenen voor de Molewieken.

2. Reden wederleyt.

3. Reden wederleyt.

Verscheyde slagh van Kruyssen.

Maar by aldien onse kruyssen Molewieken zijn, en blijven moeten, zo zijnze waarlijk wel plomp en bot uitgebeelt, doch men most dit d'oude eeuw te goedt houden, of toe staan, dat de Molens doen ter tijdt alzoo gemaakt wierden: want wie heeft ooyt Molewieken gezien, daar de sporten en zeylen, in 't midden, daar zy te samen komen, door, of over malkander heen gaan, gelijk onse genaamde Amsterdamse Molewieken doen, maar altijt blijvenze een eindt lang, in 't midden van malkander af. En of men dit de Schilders of teikenaars van die tijdt, al toe gaf, zoo soudense ten minsten het hooft van de spil, of as, waar in de roeden van de Wieken t'saam vergadert worden, en dat altijt voor uit steekt, in 't midden van 't kruys, vertoont hebben. Doch 't is eenmaal tijdt om een einde van dit malen te maken, en deze Mal-molen te doen stil staan, want de windt mocht felder op steeken, en dan was hy qualijk op te houden, zoo datter de brandt licht in kon raken, en wy gevaar loopen, om een slagh van dese Molewieken wech krijgende, daar over te zuysebollen.

De Molenwieken seer plomp gemaakt.

Hoe die behoorden te zijn.

Besluydt.

DE

DE KEYSERLYKE KROON, OP'T WAPEN-SCHILD VAN AMSTERDAM.

Anno 1488. *De Keyzer Maximiliaan* heeft in den Jare 1488. t'Amsterdams Wapen-schilt vereert met zijn *Keyzerlijke Kroon*, om zonderlinge diensten, hem bewezen, waar van den Gunst-Brief noch zorghvuldiglijk, by deses Stats oude *Privilegien* en Vryheden bewaardt wordt; de zelve luydt van woordt tot woordt, uyt het boek der Handtvesten van *Amsterdam*, getrokken, als volgt.

MAXIMILIAEN, *by der gracie Godts, Roomsch Koninck, altijdt vermeerder 's Rijcx, ende* Philips *by derzelver gracie Ertzhertogen van* Oostenrijk, *Hertogen van* Bourgonjen, *&c. Allen den geenen, die desen Brief sullen sien, ofte hooren lesen, saluyt. Omme dat wy bemerken die groote getrouwigheyt ende goedtwilligheyden, ende ook mede de menighfoudige diensten, die onse Stede van* Amsterdam, *ende de Ingeseten van dien, tot haren swaren kosten, ons ende den Voorvaderen van onsen Sone Hertoge Coninck* Philips, *tot diverschen stonden gedaan, ende bewesen hebben, ende bysonder dagelijcx doende zijn, in dese onse tegenwoordige wapeninge, dien wy van noodts wegen moeten doen, omme onse Stede van* Rotterdam, *'t Slot, ende Stede van* Woerden, *tot reductie, ende onse gehoorsaamheydt te brengen, soo eerst, dat wy, aansiende hoe die selve Stede niet geciert en is met eenen alsulcken Wapen, als sy wel behoort te hebben, ende dat bysonder, om dat die Poorteren ende Ingesetenen van onsen voorsz. Stede van* Amsterdam *voorsz. dagelijcks met haren Schepen ende goeden, te Water ende te Lande, in veele verre ende vreemde Rijcken ende Landen, converserende zijn in Koopmanschappen: Waaromme, ende om der redenen wille voorsz. ende om sonderlinge saecken, ons daar toe porrende. Wy hebben uyt onse eyghe propren wille, speciale gracie ende authoriteyt, verleent, gegunt, ende gegeven, verleenen, gunnen ende geven mits desen, onsen Brieve, de selve onse Stede van* Amsterdam, *dat sy van nu voortaan, tot eeuwigen daghen, hare Wapen voeren ende bekleden, tot een eeuwige memorie van onser gracie, metter Kroone van onse Rijcke. Ende omme dat wy 't selve voor ons ende onse nacomelingen, vast, gestade, ende van waerden willen gehouden hebben, Soo hebben wy tot een Oorconde, desen Brief geteyckent met onsen eygen name. Gegeven in onse Stede van* Schiedam, *den elfden February, Anno veerthien hondert Lxxxviij. Ende was onderteyckent.* *Anno* 1488.

Gunst-brief des Keyzers over de schenkadie van zijn Kroon op 't Amsterdams Wapen-schildt.

MAXIMILIANUS, &c.

De Keyzer krijght 60000. guldens van de Stadt Amsterdam.

Eenige zeggen, dat desen *Keyzer Maximiliaan*, om *sestig duysent guldens*, verlegen was, en die nergens kon bekomen, als hier *t'Amsterdam*, waar voor zy hem dese schenkadie souden geeyscht, en ook verkregen hebben. 't Kan zijn, dat hy dit geldt, tot het beleg van dese boven genoemde Steden, noodig had, en ook verkregen heeft: Voorts dat hy daar na, in *Brabant* en *Vlaanderen* komende, eenige groote Steden, over dese schenkadie, aan *Amsterdam* gedaan, dapper jeloers vont.

Eenige Steden zijn jeloers over dese schenkadie.

DE TWEE LEEUWEN, NEVENS 't AMSTERDAMS WAPEN.

AAn yder zijde van 't Wapen van *Amsterdam* ſtaat een Leeuw, die het Schilt vaſt hout: Voor deſen heeft men de Leeuwen wel afgebeeldt, datſe met d'eene klaeuw het Wapenſchildt, en met d'ander, des Keyzers Kroon vaſt hielden, maar dit is afgeſchaft, ter oorzaak, dat de Kroon op 't wapen vereert is, en dat men niet weet, waar de Leeuwen van her komen. Hoewel eenige willen, datſe door eenen genaamt *Boelenſen*, van een der *Graven* zouden verkregen zijn. Andere ſeggen, dat het geſlacht deſer *Boelenſens* (hier eertijdts machtig zijnde) deſe Leeuwen van *Keyzer Karel de vijfde*, aan 't Amſterdams wapen te mogen voeren, zouden gekoft, en betaalt hebben. Doch of eenige van d'oude Amſterdammers, in 't byzonder om deze ydele eere voor haar ſtadt in 't gemeen, zoo milt hebben geweeſt, daar aan zouden zommige wel twijffelen. 't Zy hier om, zo 't wil, verſcheide Amſterdamſe Wapens met deſe Leeuwen bezet, vint men binnen deſe Stadt, in ſteen uitgehouwen, zo in de Stadts gebouwen, als elders, die al over de hondert jaren geſtaan hebben, gelijk men zien kan aan de *Waag*, op den *Dam*, gebout Anno 1565. zoo dat het geen nieuwigheid is. De Leeuwen vertoonen zich dapper en ſtrijdtbaer, 't ſtaat ook Heerlijk, en 't kan voor al geen quaadt, dat onſe Stadts Wapen van zoo ſterke en moedige Dieren, voor 't vallen gehouden, bewaakt, en bewaart wort.

Op 't Gekroont AMSTERDAMS WAPEN-SCHILDT.

In het groote Glas, aan de Zuyt-zijde van de Nieuwe Kerk, uytgebeeldt.

Dus zietmen Amſterdam by Grooten gewaerdeert:
Want Maximiliaen, Rooms Koning hoog geëert
Haar Wapen-Kruys-Schildt kroont met Diamante ſtraelen:
En Paerlen van zijn Kroon, om eeuwiglijk te praelen,
Als met een dankbaer merck van zijne Majeſteyt,
Voor 's Stats bewezen hulp, en hun mildadigheyt,
Ten dienſt van haren Heer, voor yders oog gebleken:
Een eer, die blijft, en duurt, als 't broſſe Glas zal breeken.

EYNDE

Des derden Boeks, Eerſte Deel.

B E-

BESCHRYVING VAN AMSTERDAM,

't Derde Boek, Tweede Deel.

Van de Bemuuring, oude hoedanigheydt, en Kloosters, tot den Jare MDLXXXV.

Door ISAAK COMMELIN, te zamen gestelt.

H*Ollant* by Houwelijken, afsterving, en andere verandering der *Graven*, van 't eene Geslacht-Huis op 't ander vervallende, en eindelijk in de *Bourgondische Stam* geraakende; haar door moedige opheffende *Oorlogen* met Schattingen zeer beswaart vindende, tot eindelijk haar onversaagden Furst, *Hertog Karel* van *Bourgondien* op den 5 January des Jaars 1477. in de Slach voor *Nancy* gebleven, en aldaar begraven was; weder groote veranderingen te gemoet ziende, door het Houwelijk by zijn eenige naargelate Dochter, Vrouw *Maria van Bourgondien*, Gravinne van *Hollandt*, *Zeelandt*, &c. aangegaan met *Maximiliaen van Oostenrijck*, namaals *Rooms-Koning* en *Keizer*, en dienvolgende onder de *Oostenrijkze Heerschappye* vervallen; te meer alsoo de voornoemde *Gravinne* door een ongeluckige val van 't Paart, te Jacht rijdende, in 't eerste Jaar haarder Echts quam te overlyden, tot Erfgenaam haar Landen achter latende *Philips* haar Soon, de negen-en-twintichste Graaf van *Hollandt*, &c. Over welkers Voogdye groote beroerten in de *Nederlanden* ontstonden. *Amsterdam* (noch gedagtig de voorlede schaden en ongevalle, haar toegekomen, door de misverstanden tusschen haar *Heeren* van *Amstel*, en Gebuuren voorgevallen, en nu machtiger geworden zijnde, sulcx te gemoet siende, en voor diergelijcx vresende, heeft voor genoomen haar selven te beschermen; des die van de Regeringe inden Jare 1481. en 82. te raden werden, haar Stadt te vergrooten, en weerbaar te maken *a*: te meer, alzoo vermoet wert, reets veel Timmeradien daar buiten gestaan te hebben, blijkende aan der *Paulinianer* Klooster Kerk, nu de *Waalen* tot haar Godts-dienst toegevoegt, hier na in 't vierde Boek, breder beschreven; wiens Bouwing inden Iare 1409. zijnde twee-en-seventig Iaren voor deze uytlegginge geschiet is; sulks dat moet vast gestelt werden, dit Klooster daar zoo lange alleen (zonder andere gebouwen) niet gestaan te hebben; *b*

Carel van Bourgondien, Graaf van Hollandt.

Vrou Maria Gravinne.

Philips Graaf.

Oorzaken van Amsterdams bemuring. Anno 1482.

De Paulinianer, nu FransE Kerk buyten d'oude Stat.

Dit dan bewesen, en dese tweede uitlegginge, (hoe wel de tijt van de eerste voorgaande, onseker is) vast gestelt zijnde, heeft

a „ *Amsterdam*, (segt de naem loose Schryver) is onbemuert, alleen omcingelt met een diepe Graft, „ tot de Jare 1482 geweest, als wanneer die Borgers vermits de gedurige Oorloge, een moet grypende, „ de Stadt in een Jaar, voor 't meerendeel met Mueren ende schoone Toorens omcingelt hebben, en in „ de volgende Jaaren die geheel voltoyt met twee Poorten, te weten de *St. Anthonis* ende de *Reguliers* „ *Poorten*; ende aen de Water-kant met 3 reyge palen tegens der Vyanden aenloop gesloten.

b „ Dit Klooster van de *Pauline* siet men in de eerste aftekening van de Stad, van *Christophel van Har-* „ *togvelt*, op de Jaren 1270. hier voor vertoont, soo dat het genoemde Klooster vroeger als 1409 „ moet gesticht en gebout sijn, en lange buyten de Stad alleen gestaen hebben.

a heeft men in den Jare 1482. begonnen, die met een *Ring-muur*, ſterke *Poorten*; en weerbiedende *Toorens* te beſluyten, daar mede, (zoo eenige vermoeden) een aanvang nemende aan de *Kruys* (nu *Haring-Packers-Tooren*,) of *Haerlemer-Poort*, om haar tegen die van *Haerlem*, en de *Kermers* eerſt te bevryden; als ten allen tyden haar niet veel vertrout hebbende; tot haar groote ſchade, daar van wetende te ſpreken: gelijk ſy nu mede genootſaakt waren, die daar voor, met groote giften te vrede te ſtellen. Dit na die tijt een ſterke weerbare Tooren, tot bevrijdinge van haar Waterkant zijnde, met geen Doorluchtige ſpits, gelijk yegen-

De Kruys nu Haring-packers tooren.

Tot bevrijding van de Waterkant.

woordig verciert, als hier naar, in 't vierde Boek, breder aangeweſen wort; maar boven, toegekapt, onder, om geſchut uit te leggen, en met ſchiet-gaten voorſien; ſtaande ontrent twee hondert en twintich voeten, van de voorſz. *Haerlemer*, (eertijts

a *De eerſte daar van, zijnde de oudtſte Stadt, begrepen hebbende, alles, gelegen by Weſten de Oudezijts* Voorburgwal, *door de* Grimneſſe-Sluys, Binnen-Amſtel, *ten midden de* Dam-Sluys, *door 't* Dam-rak, *in 't* Ye, *tot weder in de voorſz:* Voorburg-wal: *beſtaande dertien Mergen, drie hondert drie en tachtich roeden Lants, Rijnlandtſche Maat.*

De tweede aan de Nieuwe-zijde, *ſtreckende van* 't Ye, *by Weſten het* Dam-rak, *door de* Dams-Sluys, Binnen-Amſtel, *en* Oſſe-Sluys, *tot weder ten midden de* Nieuwe-zijts Voor-burg-wal, *het* Y-kant *langs, tot in 't* Dam-rak, *groot negen en twintig Mergen, hondert twintig en een halve diergelyke Roeden.*

„ Namen van de Poorten, wacht Toorens, Blockhuyſen, &c. rontom de ſtad *Amſterdam*, ſoo als die „ van 't begin, en in den Jare 1500 genaemt zijn, getrocken uyt een oud Rigiſter der ſelver Stede, „ van dien tijd, beginnende van de Schreyers hoek, en ſoo voort met de Son om de Stad.

Schryers hoek.
Een Toorentje Soetgens genaemt.
't Water-Poortje op de Laſtadie.
Heyman Ruyſſchen, of Sint Nicolaes Toorn.
Sint Anthonis Poort.
De Toorn Ooſtwaerts aen de St. Antonis Poort.
Een kleyn toorentje aen de Zuyt zyde naeſt de ſelve.
De Toorn after de Bekeerden
Sint Sebaſtiaens Toorn.
Uylenburgh.
Swygh Uytrecht.
Leeuwenburg.
De Reguliers Poort.
Meyert.
De Heylige Weegs Poort.
Oude Leeuwenburg.
De Tooren agter Melis Molen.
Sint Andries Toorn.
De Tooren by Vechters Boomgard.
't Water-Poortje achter de Gaſt-huys Moolen.
De Toorn achter Oude jair-Bannings over.
De Lieve-Vrouwen Toorn.
Sint Pieters Toorn.
De kleene Toorn daer aen.
Sint Jacobs Toorn.
Jan Rooden Poort.
Heymans Toorn.
Sint Jerpens Toorn.
Een kleen Toorenje daar aen
De Haerlemmer-Poort.
De Heylige Kruys Toorn.
't Blockhuys op 't Sparendammer Hooft.
De Nieuwe Brug.
't Blockhuys beweſten de Nieuwe brug.
't Blockhuys aen 't Ooſt-eynde van de Nieuwe brug.
Sint Olyfs Poort.
Noch buyten de Veſten.
't Huys te Montalbaen.
't Blockhuys op St. Anthonis dyk, by de Sluys.

„ Deſe Poorten en Toorenen ſijn meeſt verhuurt geworden van Stads wegen, en by beſondere luy- „ den bewoont geworden.

1. De Reguliers Poort.
2. 't Block huys.
3. Ian Roode Poort.
4. Corsjes Poort.
5. Haerlemmer Poort.
6. De Nieuwe brug.
7. De Krugs Toorn.
8. S^t. Olofs Poort.
9. Kolcks Sluys.
10. S^t. Olofs Capel.
11. 't Celle Susters Klooster.
12. 't Minnebroers Klooster.
13. 't Betanie Klooster.
14. De Paulenne Broers.
15. De Elf duysent Maeyden.
16. De Oude en Nieuwe Nonnē.
17. S^t. Clara.
18. S^t. Maria.
19. Agnita. a S Cecilien.
20. Maragrieta.
21. St Barbara.
22. S^t. Magdaleen.
23. Tweede Margaret Kloos^t.
24. De Celle Broers.
25. S^t. Pieters Gasthuys.
26. Oude Zyts Huys sitten Magazyn.
27. De Vis markt.
28. De Oude Kerck.
29. S^t. Iacobs Kapel.
30. 't Gasthuys.
31. St Geertruys Klooster.
32. De Lieve Vrouwe Kapel
34. De Nieuwe Kerck.
35. De Heylige Stede.
36. S^t. Lucien Klo[...]
37. 't Bagyen Hof
38. 't S^t. Ioris.
39. De Clarisse.
40. Voet en Handt-[...] Doelens.
41. De Kraan.

RDAM
den Jare 15
Aelsmeer
HAERLEMMER MEER.
Amstellands Gerecht plaats
HET YE.

tijts *Wint-molen*) *Poort*, (die, zoo andere zeggen, geſtaan heeft, daar nu de Oude *Haerlemere-Sluys*, by de *Sparendammer-Brug*, gelegen is, en inden Jare 1506. verbroken) met de Stadts Muur, aan den anderen gehecht; de *Gang* achter de bemuurde *Borſt-weeren*, op gewelfde *Boogen* ſtaande, en dat met de *Tooren* gelijk, zonder, als nu, rondt te zijn. Dit ſpreeken andere tegen, en vermoeden, dat 't eerſte bemuren aan den *Amſtelkant*, tegens die van *Vytrecht* geſchiet is.

Oude Haerlemmer Poort. De voornoemde *Haerlemer-Poorts* Fondamenten geheyt, en geleyt zijnde, beſtonden uyt ſes *Torens*, de vier binnenſte nevens de Muuren, aan den anderen gebout, plat gekapt, en de buytenſte, met ſpitſen voorſien, binnen en buyten met *Deuren*, en *Schot-balken* verſterkt, daar een *Duyker*, onder, tot Water loosinge, door loopende, alzoo zonder *Graft*, op den *Dijk* gelegen, niet als met een ſterk *Hekwerk* beſchermt was.

Korsjes Poort. De Muur in gelijker geſtalte zich voorts Weſt Zuyt-Weſt ſtreckende, tot aan *Korsjes-Poort* [a] tuſſchen beyden met twee *Toorens*, en een *Kooren-moolen* voorſien, welke poort gantſch onſterk zijnde, niet als tot een uytgang, na '*t Karthuyſers* Klooſter, en daar buyten leggende paden ſtreckende; en met het vergrooten der Stadt ſoo vernieticht, dat niet als de naam aan een *Brug*-en ſteeg, daar by gelegen, tegenwoordig over gebleven is.

Jan Rooden Poort. De *Ring-muur* vervolgende, komt men aan *Jan Rooden Poort*, van gelijken niet als een *Lant-Poort*, zonder uyttocht; doch grooter en ſterker tot tegenweer, en zonder verheven ſpits, als tegenwoordich (in 't vierde Boek, nader aangeweſen) tuſſchen beyden met drie toorens, de middelſte de aanzienlijkſte, tot beſcherming der muren verſterkt; van daar haar voorts in manier als vooren zuydelijk heen ſtrekkende, na een groot plat *Rondeel*, een *Kooren-Moolen*, daar op ſtaande, genaemt de *Gaſthuys-Moolen*, gelegen achter '*t Elizabeths Gaſthuys*, (als doen ten zuyden, aan des Stats Raat-huys ſtaande) na 't welke de ſtraten daar nevens, noch heden de *Gaſthuys*, en *Gaſthuys-Moolen-ſtegen* bekent zijn, niet als deſe Naam-tekenen daar van overblijvende, de Muur tuſſchen *Jan Rooden-Poort*, en dit *Rondeel* met een Wacht-tooren verſterkt weſende. *Gaſthuys Molen.*

Haey-poort Dit zuydelijk zo voort gaende tot zekere Wacht-tooren, namaals in een Lantpoort (onder de naam van *Hey-poort* verandert, tot welker gedachteniſſe die daar leggende Steene-brug, als noch de *Hey-brug* genaamt wert; en dat wijders tot ſeker *Verlaat* in de Stats Graft, als doen de naam van '*t Boeren-verdriet* voerende, naaſt de *Luyterſche Kerk*, dat als noch een doorvaart van '*t Speuy*, inde *Cingel* is: van 't voorſz. *Rondeel*, tot alhier, ſtonden drie Wacht-toorens op de Muur; die u voorts Ooſtelijk aan, achter de twee *Schutters-Doelens* heen, tot den *Amſtel* toe, leyden; tuſſchen beyden verſterkt met een *Rondeel* of ſterke Tooren, aldaar gebout tot beſcherming over de weg na den *Overtoom*, de *Heylige-weg* genaamt, naderhant in een Poort (onder de naam van de *Heyligewegs-Poort* verandert: [b] en zoo voorts, onderweg noch een Wacht-toorenken ontmoetende, tot aan de *Reguliers-Poort*, een van de drie voornaamſte aankomſten deſer Stede, by weſten den *Amſtel* gelegen: na tijts gelegentheyt een weerbaar gebouw, bequaem den *Amſtel* aan dien hoeck met een ſterke Wacht-tooren te beſchermen: ten wederzyden diergelijke weerbiedende ſpitſe Toorens hebbende, de poort daar tuſſchen in gebout, ſtaande met *Gevels*; *Vurwyſer*, *Klok*, vaſte *Deuren*, *Schutbalken*, en een Ophaalende *Val-brug* voorzien; 's nachts met een houte *Hek* voor beſlooten, en beſchermt: Voorts met de Muur, tot de voorſz. Wacht-tooren, op de weſt-hoek van den *Amſtel* ſtaande, aan een gehecht, en 't Stats *Swanen-hok* daar tegen aan gelegen: is in dien ſtaat meeſt gebleven, tot den Jare ſeſtien hondert achtien als doen door den brandt verſlonden, en een toren daar op gebouwt, nader in 't vierde Boek, aan gewezen. [c]

Boere-verdriet. *Doelens.* *Heylige-wegs poort.* *Reguliers-poort.* *Swanenhok.*

a „ In Stads boek 1528, genaemt de Heymans Toorn, maer in dat jaar bewoont by eenen *Cors Tymenſz.* Houtdrager, waer van gelooffelijck is dat naderhant de Korsjes Poort de naem gekregen „ heeft.

b „ Is in de Jare 1528 al een Poort geweeſt, als by de Stadts Boeken te ſien is.

c „ Hier ontrent de Reguliers Poort heeft van outs in den jaare 1490 a 1500 een plaets gelegen, dat „ 't Eylant genaamt is geworden, als by de Huyſſitten boeken, aen de Oude zyde te ſien is, dat eenen „ *Aef Matthyſz.* by Teſtament gemaekt heeft aen de Huyſſitten aen de Oude zyde, en aen *Sinte Pieters* „ Gaſt-huys, een huys en Erven ſtaende op 't Eylant aen de oude zijde, by de Reguliers Poort, doch „ waer dit Eylant gelegen heeft, vinde ik nergens.

De Roode-brugh. Dit is met een Houte-Brugh de *Roode* geheten over den *Amstel* aan de *Oude-zijde* vast gehecht; daar buyten voor den Muur, met paal-werk gesterkt, met een *Boom* tot openingh, en *Wacht-huys* bewaart. De *Stats-muuren* aldaar ten Oosten de Revier met een geweldig halve-ronde-sterkte, haar aanvang nemende, inde wandeling het *Half-rondt* genaamt; *Half-rondt of Rondeel.* mede bewaarplaats eeniger stucken Geschuts, Kruyt, en andere Krijgs-behoeftigheden, en naderhant woonstede voor *Stats Opsiender* der *Krijgs-voorraden*, tot ontrent den Jare 1632. nevens der *Stede Timmer-tuyn*, *Stats Timmertuyn.* (daar tegen over gelegen) verbroocken: en in een straat verandert; hier na in 't vierde Boek, blijkende. Vijf hondert voeten, in manier als vooren dese Muur vervolgende, komt men aan de geweldige Tooren *Swijcht Utrecht*, *Swijcht Uytrecht.* als in 't vierde Boek, te lesen is, zijnde nevens 't voornoemde *Rondeel* (met de muur aan den anderen gekoppelt) een Slot, tot bewaringe des *Amstele*, en Dwingelandt der *Stichtsche*, nu de *Kloveniers Doelen*.

Die voorts Noort-oostlijker achter 't *Klooster* der *Oude-Nonnen* aan strecken-de, *Oude Nonnen.* ontmoet men het *Raam-poortje*, toegang der *Laken-ramen*, *Laken Ramen.* (aldaar van binnen de Stadt, inden Jare 1528. verplaatst) gelegen tegen over de straat, nu het *Ruslandt* genaamt, tusschen beyden tot bevrijding, met een platte Wacht-tooren versterkt: van daar haar streek nemende, na seker *Lant-poortje*, genaamt de *Hooge-poort*, *Hooge-Poort.* (in sekere Tooren, in de muuren staande, daar nu de *Boshuys-sluys* gelegen is) en dat wel licht na de oude *Hoogstraat*, die daar op uyt komt, genaemt; en dan voorts na de *St. Anthonis Poort*[a], *St. Antonis Poort.* uytgang des *Zeedijks*, op *Muyden* en *Goylandt*, zijnde de vaste, en grootste, van alle de Stadts Poorten, met ses spitse Toorens gesterkt; de twee machtigste, ter weder zijde, tot bescherminge der Stadts

a ,, In 't begin van dit tweede deel van 't derde boek is gesegt, dat dese bemuuringe in de jaare 1482 ,, is gemaeckt, soo schynt nochtans de Sint *Anthonis Poort* ouder te wesen als de bemuuringh, ten ,, sy een ouder Poort daer eertyts gestaen heeft, om dat de naem van Sint *Anthonis Poort*, in dese Scepene brief gevonden wort. Wy *Gijsbert Thaemszoen* ende *Symen Allerzoen*, Scepenen in *Amstelredamme*, oirkonde en kennen dat voor ons quamen, &c. op twee Tuynen, gelegen buyten de Sint ,, *Anthonis Poort*, &c. besegelt op den 18 February 1469. Hier uyt blyckt dat dese Poort voor de be-,, muuring van de Stadt in 't jaar 1482 gestaen heeft.

Stadts Muuren en Graften, de buytenste, seker Sluysken, tot lossinge des *Amstels-water*, (daar onder gelegen) bedeckende, voorts met behoorelyke sluyting, tot tegenweer voorsien, nader hier van in 't vierde Boek beschreven.

Twee *Hecken*, den *Dyk* voor dese poort, en drie *Wacht-toorens*, de Muuren van '*t Raampoortje* af tot herwaarts toe beschermende: haar streek noordtwaarts houdende tot seker *Water-poortje*, (niet als de naam van de steech en brug, yegenwoordig daar van bekent) zijn uytgang, na de *Scheeps-waal*, (naderhant met Stats vergrooting, en uytstellen der Palen, dieper 't Ywaarts ingebracht) en sekere Buytendijkx voorstadt, de *Lastadie* genaamt, hebbende, bestaande uyt Pakhuyzen, (doenmaals Spijkers geheten) *Lijnbanen en Timmerwerven*, voor een overval, met een Wacht-tooren en wijde Graft, tot den dijk beschut: de Stats Muur had tot haarder bescherminge, tusschen dese twee poorten een groote, geweldige, spitse *Wacht-tooren*; ter welker ghedachenisse daar noch overig is, de gront-muur van 't selvige *Rondeel*, van *Kareel-steen*, gelijk alle de Stats gront-muuren, gebout, en zekere houte Brug, de *Bantammer-brug* genaamt; ter gedachtenisse dat die geleyt wiert, omtrent dien tijt, als de eerste *Oost-Indische* Schepen, hier ter stede uytgevaren, van *Bantam* weder te rug quamen, en dat ter oorsake van de vermeerderinge der Inwoonderen, om een toegang, tot de voornoemde Voorstadt te hebben.

Water-poortje.

Bantammer Brug.

Ferdinant, *Hertoch* van *Alba*, des *Spaansche Koninkx Stedehouder* in de *Nederlanden*, (vermeenende de Inlantsche beroerten te boven gekomen te zijn) was van meeninge, inden Jare 1570. alhier een sterk Casteel te bouwen, om de Stadt daar mede in '*s Konings* dwang te houden; volgens twee aftekeningen, en nader verhaal, daar van hier na in 't seste Boek.

't Kasteel van den Herrtog van Alba.

Den ring in dier voegen voorts vervolgende, komt men weder aan '*t Ye*, die aldaar met een sterke Tooren *Schreyer-hoek*) en machtig Rondeel (*'t Kamper-Hooft* genaamt) sluytende; in 't vierde Boek afgebeelt, en beschreven: De Waterkant zich voorts westwaart na de *St. Olofs Capelle*, en *Camper-steyger*, tot de *Nieuwe-Brug* draeyende. De *Nieuwe zijdts* waterkant was met twee steene Toorens, van de westhoek des *Damrakx* tot *d'Haerlemer-poort*, bevrijt, en buyten met een dubbelde ry palen beslooten: ten midden daar nu de *Te-brugh* is, was een sterkte (het *Roode Blokhuys*) met geschut voorzien, en alles bequaam, om de op-Ree leggende Schepen te beschermen; de

Schryer-hoek.

Kamper-hooft.

Kamper-steyger.

Roode Blokhuys.

de Stat vertoonde zich toen volgens dese nevensgaande af-beelding, en hier na in 't vierde Boek nader aangewesen.

De Stat 18 morgen en 29 Roeden vergroot.

De Stadt aldus voor de derdemaal, achtien mergen, negen en twintig Roeden Landts vergroot, en met de Ringmuur beslooten; staat ons aan te merken, hoe die doen gestelt, en temets, zo met gemeene, als bysondere gebouwen vermeerdert is; doch om sulkx met ordere aan te vangen, sullen die in *Oude* en *Nieuwe* zijde verdeelen, en met den *Amstel*, en *Damrak* vanden anderen scheyden.

St. Olofs Poort.

d'Oude zijde, in zich begrijpende de helft van *'t Dam-rak* en *Binnen-Amstel*, d'oostzijde voor d'*Oude Teer-tuynen*, *Warme-straat*, (voor met *St. Olofs Poort* beslooten) en hier vooren nader aangewesen. De *Gans-oort*, de *Nes*[a], en in den Jare 1549. (met het leggen van de *Grimmenes-sluys*) daar by komende de oude *Turf-markt*; voorts de *Voor*, en *Achterburgwallen*, *Zeedijk*, en alles langs de Stats-Muuren, tot de voorverhaalde *Roode-Brugh*, over den *Binnen-Amstel* gelegen.

Grimmesse Sluys.

Yder in 't bezonder met dwars-wegen, toegang tot den anderen hebbende, als de *Warme-straat*, (die van de *Eng Kerk-steech*, tot den *Middel-dam*, van outs de *Kerk-straat* genaamt was) na 't *Dam-rak*, ten westen hebbende de *Nieuwe Brugs*, *Guldenhants*, *Oude-Brugs*, *Paternoster*, *Papen-brugs*, en *Visch* Stegen[b], en *Middel-dam*; Ten Oosten, tot de westzyde van de *Oudezijts Voor-burgwal*, heeftse *St. Olofs-Kapelle-steech*, *Wi ngert-straatje*, *Arm-steeg*, *Heyntje-hoekx-steeg*; *Niesel* ofte *Liesdels*, *Enge-kerks* en *Wyde-kerkx-stegen*, *Naam-Iesus-steegjen*; *St. Anna*, met haar dwars-straat; *St. Jans-straat*, *Schouten-steegje*, *Servets* ofte *Travets-steegje*, *Pyle*, ofte eertijts *Apostel* en *Hal-steech*. Hier in is gheleghen de oudtste Hooft-kerk, genaamt *de Oude*, ingewijt ter eeren van *St. Nicolaas* Bisschop, en *St. Jan Baptista*. Alwaar in 't Choor, boven de Noorder zijdel-deur, inde lijst, seker *Sinne-beelt* uytgehouwen staat; vervatende een *Esel*, op de Predik-stoel staande, een *Paerdt* voor hem op de rug, in een *Wieg* leggende, wordende van een *Kat* gewiegt; stoute versinninge van dien tijt; by eenige aldus verklaart; Dat de geleertheyt als doen zoo vervallen was, dat by den *Ezel* mochte vergeleken werden, en de Wereltlijke macht by het *Paerdt*, 't welk onder hare Geestelijke gehoorsaemheyt verdrukt, en zonder haar believen, geen macht hebbende, als een *Paerdt*, van een *Kat*, in de Wiege geleyt en gesolt wierd. De vorder beschrijvinge dezer *Hooft-kerke* is naarder t'ondersoeken, in 't volgende vierde Boek.

Warme-straat. Kerkstraat.

Stegen ten Oosten en Westen de Warme-straat.

Oude Kerk.

Kluchtig Sinne-beelt.

De Oost-zijde des *Binnen-Amstels*, tot de *Lange-Brug*, (doen niet als achteruyten van Geestelijke gebouwen zijnde, zijn naderhant met de veranderinge der *Kloosteren*, tot Burgerlijke woonhuysen, en een Burgwal, onder de naam van *Uytrechtse Steyger* bequaam gemaakt) zullen wy met de *Gans-oort* en *Nes* in een smelten.

Een deel kloosters in Burgerlijke wooninge verandert.

Dese nemen haar begin ten eynde de *Warme-straat*, by zuyden de *Middel-dam*, 't voorste gedeelte onder de naam van *Gans-oort*, te beyde zijde met Borgerlijke Wooninge beset, met de *Uyterse-steygers*, en *Nadorst-stegen*, toegang tot de *Binnen-Amstel* hebbende, ten Oosten met de *Pieter-Jacobs-straat*, tot de Oudezijts *Voorburgwal* uytkomende, zijn dwars-straat onder de selvige naem, loopt daar uyt ten Noorden tot inde *Hal-steech*.

De Gans-oordt. Uyterse Steyger. Pieter-Jacobs-straat.

De *Nes* daar aan volgende, neemt aanvang aan *St. Pieters Kerkje*, (nu de groote *Vlees-Hal*) wederzijts niet als met *Godts-huisen* en *Kloosters* beset; ten westen 't eerste daar van zijnde *St. Pieters-Gast-huys*, na dien tijt een heerlijk gebouw, voor aan de straat, en achter op den *Amstel* haar lichten scheppende, gelijk mede op een groote Binne-plaats het *Celle-broeders-Klooster* en *Kerk* tot gebuur hebbende, met een doorgang van den *Amstel*, (nu het *Stijf-sel-steechje*) van den anderen gescheyden. Na de verandering omtrent den Jare 1583. is een straat op de *Uyterse-steiger*, daar door geordonneert, noch *St. Pieters-straat* en *Poort* genaamt. De *Celle*, ook *Lolle-Broeders*, een slag van Munniken, volgens *Hospiniani* aanteikeningen, voortgekomen uit der *Franciscaner* ordre, en dat omtrent na *Christi* Geboorte 1298 (inftelder daar van zijnde eenen *Hermanus*, die andere *Dulcinus* noemen) meer uyterlijke Godts-waanheyt betoonende, als innerlijke heyligheyt hebbende, zulks dat sy van eenige *Pausen* verdoemt, en van andere beschermt zijn geweest; naeste gebuuren ten zuyden het *Pest-huis* wezende: zulkx dat dit *Klooster* tusschen *'t Gast*-en-*Pesthuys* ingestaan heeft. *St. Marien* Klooster daar aan volgende, het overige van de *Nes*, tot de *Lange-brugh-steech* beslaan-

De Nes. St. Pieters Kerkje, en Gasthuys. Celle-broers Klooster. St. Pieters poort. Pest-huys. St. Marien Klooster.

a. ,, Van outs de *Grimmenesse* genaemt, daer van ,, dese Sluys de naem becomen heeft.

b. ,, Is voor 't jaar 1418 genaemt geweest de *Henrick Kathrina Zoenesteeg*, als by seekere Scepene ,, brief voor *Jan Aldertzoen*, en *Goose Dirckzoen* ,, Scepene tot *Amstelredamme*, gepasseert, te sien is.

ſlaande, is een groot breet gebouw, en niet als de Kerk op den hoek van 't *Pens-ſteechje*, daar van noch kenbaar, eenige Jaren lank, tot een *Laken-hall* gebruikt; en nu met haar Gebuuren in Borgerlijke Wooningen, verandert. De Ooſt-zijde van de *Nes*, insgelijk niet als by Geeſtelijken bewoont, neemt met het oude *St. Pieters Kerkje*, en Kerkhof daar achter (nu de groote *Vleys-hall*, in 't vierde Boek beſchreven) zijn aanvangh, daar naaſt aan, ſtaat *St. Margrieten* Klooſter, achter op de *Voor-burgwal* uytkomende, het Kerkxken daar van noch in wezen zijnde, nu onder tot de *Kleyne Vleeshal*, en boven tot het *Sny-burg* in 't gebruyk, in 't vierde Boek aangeroert, de reſt in Wooningen verandert, met een dwars-ſtraat, eerſt de *Huys-ſitten*, nu de Lombert, of *Bank-leenings-ſteegh*, tuſſen het *Magdaleenen* en *Maria* Klooſter gelegen, en meeſt tot de *Bank van Leeninge* bequaam gemaakt, en jegenwoordig noch vergroot: het Kerkxken ten zuyden, nu tot een Burgerlijke wooninge gebruykelijk, vorder in 't vierde Boek na te zien. De Suſterkens van *St. Barbaren*, daar aan volgende, doch kleynder als het voorgaande, deſe twee Klooſters haar Kerken komen op de *Voor-burgwal* uyt, nu in Wooningen verandert, na de verandering een ſteech tot op de Burgwal, daar door gelEyt zijnde, als noch de *Barber-ſtraat* bekent; De *Clariſſen*, met haar *St. Claraas* klooſter, het tot de *Grim* vervullende; zijn een ordre van *St. Clara*, diſcipellinne van *St. Franciſcus* haar oorſpronk hebbende, zijn met het *Silver-ſteechje* van het voorgaande geſcheyden, alle in Suykerbakkeryen en Wooningen verandert, van de *Grim* is een dwars-ſtraat tot in dit *Silver-ſteechje*, daar door geſchooten, dat de naam van *'t Gebedt ſonder eyndt* voert; De *Grim* omſlaande, komt men op de weſt-zijde van de Oudezijts *Voor-burgwal*, met ſeven Bruggen, als de *Sleutels-Brug*, na de Brouwery van de Sleutel de naam voerende, *Lomberts*, of *Bank van Leenings-brug*, *Varke-Sluys* [a], *St. Jans Sluys*, *Kerkx-brug*, *Lieſdel-ſluys*, en *Arms-brug*, aan de Ooſt-zijde vaſt gehecht, deſe gantſche ſtreek niet als Burgerlijke Wooningen weſende, waar dat eenige niet doorgaande ſteegjens haar ingang hebben, als het *Steenhouwers ſteechjen*, *Jan Vrieſen-ſteechjen*, *Duyfjens-ſteechjen*, *'t Goy-ſteechjen*, *Blau-lakens-ſteechjen*, *'t Swartlakens-ſteechjen*, *Trompetters* en *Paternoſters-ſteechjen*: de Wallen tuſſchen de *Arm* en *Lieſdel-brug*, weleer tot Hout-tuynen gebruykelijk. [b]

St. Pieters Kerkje.
St. Margrieten Klooſter.
Lombert-ſteegh.
St. Magdaleenen Klooſter.
St. Barbaren Klooſter.
De Barber-ſtraat.
Clariſſen Klooſter.
De Grim.
Bruggen over d'oude zijts Voor-burgwal.
En ſteegjes.

De Ooſt-zyde van deſe *Oudezijts Voor-burgwal*, neemt zijn aanvang aan de *Arms-*

a „Van ouds hebben hier twee Bruggen gelegen, als *Dirk Pyle-brug*, gelijk volgens ſeker Scepene brief „blijkt, als *Hendrik Dirkszoon* ende *Willem Bruyn* Scepene waren, geſegelt den 31 October 1455, en „volgens een andere Scepene brief, de andere Brugh voor *Pieter Jacobszoene* ſteeg, gelijk blijkt by „de brief, als *Hendrik Kerker* en *Zimon Dirksz.* Scepenen waren, gegeven den 20 November 1452. „De *Varken-Sluys* is in plaetſe van deſe twee Bruggen gemaakt.

b „De *Liesdelle* of die men nu den *Nieſel* noemt, heeft voor een gedeelte, den *Liesdel*, en een ander „gedeelte de *S. Geertruyden-ſteeg* van outs genaemt geweeſt: alſo men in oude Scepene brieven van „den Jare 1418 leeſt, dat een Huys ende Erve gelegen op de oude graften, tuſſen de *Liesdelle* en de „*Arms brugge*, &c. ende in andere oude brieven van 1443, die noch in weſen zijn, wort deſe ſtraet ook „de *S. Geertruud* genaemt: Ik teeken dit hier aen, om dat dit onderſcheyt dikwils in de oude brieven „voorkomt om perfecte kenniſſe daer van te mogen hebben. De *Liesdel* dan is eertijts een *Blekerye* „geweeſt, tuſſen het *Heyntje hoek ſteeg*, en dat nu de *Nieſel* genoemt wort. want voor den Jare „1300 en noch eenige tijdt daer na, tot in den Jare 1400, hebben langs de *Voor-burgwal* aen de weſt-„zijde, maer principael aen de ooſt-zijde, veel Tuynen, leege en onbetimmerde Erven gelegen, als „by verſcheyde ſeer oude Scepene brieven, daer van onder alle deſe aen de Liefhebbers der oudtheyt „kan getoont worden: Wy *Willem Ntort Willemſe* ende *Jan de Lange*, Scepene in *Aemſtelredamme*, „bekennen dat voor ons quamen &c. en geleyde ſchuldig te weſen twee oude Vrankrijkſe Schilden „Jaerlijkſe Pachten &c. Staende op een Hofſtede, leggende op de Burgwal tuſſen de twee graften aen „die Kerckſyde in Sint *Nicolaes* Parochie Kercken, breet 19 voeten, en lang 52 en een halve voet, &c. „geſegelt met onſe Segel op Saturdag na onſe vrouwen dag purificacio. MCCC, vive en tachtig. Dier-„gelijke leege erven hebben de geheele ſtadt als doen door gelegen, tot ſelfs op den Middeldam, ge-„lijk na vooren is aangeweſen, waer onder oock de plaets daer de *Nieuwe Kerk* op getimmert ſtaet, „de *Boomgaart* van *Amſtels* Veſten, zijnde het Slot van *Amſtel*. te rekenen is &c. welke onbetimmert-„heyt van de Stad, uyt oude brieven nog meerder ſoude konnen worden aengeweſen, als in later tijden „is te ſien. Wy *Jan Outgerszoon* ende *Jacob Gerrijtszoon*, Scepene in *Aemſtelredamme*, oirconde en-„de kennen dat voir ons quamen *Gerbrand Allerszoon* die Verwer, ende geliede dat hy gepacht heeft „tegen de armen Huysſitten Lude in *Sinte Nyclaes Prochye* ende *Sinte Pieters Gaſthuyſe*, een Erve gele-„gen over *Sinte Jans Brugge* in die *Stoveſtege* &c. geſegelt den 31 January 1464. Noch vint men „ſoodanige brieven 1486 en laeter. Deſe Erven dan, ſijn doen ter tijt voor een ſeker ſtuk gelds van de „oude Munte, ten eeuwigen dagen verpaght of verkoght geworden, welck als doen de naem van „*Oud-eygen* droegen; en dewijle noch heden ten dage verſcheyden van die brieven voorhanden zijn, „ende de oude Munt daer in gevonden worden, ben ick voornemens, daer van een tafel, om het on-„derſcheyt tuſſchen deſe oude *valuatie* en de hedendaegſe, in de beſchrijvinge der *Godshuyſen*, in 't Vier-„de Boek, aen de Liefhebbers der Oudheden mede te deelen.

Arms-brug, dien naam daar behoudende tot de *Kerks-brug*, het volgende wert van outs de *Oude Graft*, nu de *Fluwele-Burgwal* genaamt; de straten en stegen tot de *Achter-burgwal* leydende, zijn dese volgende: het *Sout-koopers-steechje*, *Olislagers*, ofte *Rottenest-steechje*, *Blaeuwe Leli-straat*, *Koorendragers-steechje*, *Mindere-broers-steech*, *Kreupel-steech*, *Stoof-steech* [a], *Doele-straat*, na de *Schutters Doele* (die men vermeent in de eerste beginselen, alhier tot de *Stoof-steech* toe, gelegen te hebben) genaamt; De *Princenhof-steech*, na het *Princen-Hof*, te vooren geweest zijnde *St. Ceciliaas* Klooster, na die tijdt een treffelyk gebouw, de *Fluweele* en *Achter-burgwal* bereykende, op een groote vierkante ruimte, waar de binne wooningen haar lichten scheppen, daar van jegenwoordig geen overblyffelen zijn, als de Kerk, inde voornoemde steech staande, nu tot 's Lants *Convoy-Comptoir* in 't gebruyk, hier na in 't vierde Boek breder aangewesen. Hier naast is aangeleghen een ander *St. Margrieten* Klooster, met een groote Binneplaats, niet minder van Gebouw, geen oudtheyt daar van overich zijnde, maar alles in wooningen verandert, de *Huis-armen* aan de Nieuwe-zijde toegevoecht. Het derde, en laatste der op dese ry staande Kloosteren, is het gebouw onder de naam van *St. Agneta*, met de veranderinge, in Wooningen herstelt, en als doen tusschen deze twee laatste Kloosters een straat geleyt zijnde, als noch *St. Agnieten-straat*, bekent; het Kerkxken daar van, lange Jaren tot een Pakhuys voor *d' Admiraliteits* Heeren gedient hebbende, is naderhandt tot een *Doorluchtige School*, en gemeene *Boek-kamer* verordonneert: tegens dese twee Burg-wallen over, zijn gelegen, de twee Heerelijke *Nonnen-Kloosteren*, de *Oude*, en *nieuwe Nonnen*, het laatste noch pronkende met de Schildery van elf *Jerusalems-vaarders*, Burgers, niet van de minste geslachten, en dieshalve waerdigh haar namen alhier gestelt te werden: Als *Pieter Hendriksz. Opmeer*, in den Jare 1525. *Coen Barentsz.* 1550. *Cornelis Cornelisz. Velt*, 1551. *Jan Woutersz. Gael*, 1553. *Mathijs van Banken*, 1553. *Wouter Brugmans*, 1557. *Floris Gerritsz.* 1560. *Thomas Sijmonsz.* 1561. *Pieter Gijsbrechtsz. Ruisch*, 1562. *Reyer Willemsz.* 1562. en *Evert Jansz. Backer*, 1563. Dits d'oorsaak der doolinge van *Philip van Zeesen*, voorgevende alhier *Tempelieren* gewoont te hebben. Na de veranderinge is dit alles, in een t'samenvoeginge van alle door de Stadt gelegene *Gasthuizen* tot Een, bequaam gemaakt, en hier na in 't vierde Boek, wijtluftig beschreven: Op welkers *Oude Nonnen* Bogaart (gelegen tusschen de Oudezijts *Achter-burgwal* en Stadts Muuren, naderhandt ontrent den Jare 1600. het tegenwoordige treffelijke *Oude Mannenhuis* getimmert staat; de *Gasthuyzen* voor die grondt, eenige vergoedinge bekomende, breder in 't vierde Boek aangewesen. Dese *Achter-burgwal* neemt alhier zijn begin, en ten westen voorts niet als Woonhuisen hebbende, heeft zijn toe-gangen tot de Oostzijde over seven Bruggen. Als de *Gast-huis* en *Ruslants-bruggen*, *Doelen-sluis*, *Stoof-steechs*, *Moolen-steechs*, en *Storm-steechs-bruggen*, en ten eynde *'t Sout-koopers-steechje*. Die haar toegang tot de *Zeedijk* en Stats muuren hebben, zijn dese navolgende Stegen en Verlaten; De *Storm-steech*, *Boomen-steechje*, *Moolen-steech*, *Monneke-straat*, na dat Klooster alzoo genaamt, *Bloet* en haar *dwars-straat*, die men zeght, in de vervolging, haar naam bekomen heeft, van de *Minne-broeders-Klooster-Munneken*, alhier als ondersoekers der Ketterye (zoo men het als doen noemde) gestelt, en van 't volk, den *Bloedt-raadt* genaamt, dienvolgende d'uytspraak des Doots verkondigden, en alsoo het menschen bloetstorten veroorsaakten. Daar op volgt het *Huidevetters Verlaat*, en Steene-brug; voorts de *Barrende-steech*, *Koe-straat*, *Betanie*, en haar *dwars-straat*, na dat Klooster genoemt, *Oude-hoog-straat*, *Korte*, en *Lange-Spinhuis-steech*, met haar *dwars-straat*, *Rus-landt* wel eer een Molen-sloot, en naderhant gedempt tot een *Vlas* en *Garen-marckt* gedient hebbende, blijkende by de twee open Logien om onder te markten, voor weynig Iaren afgebroken; en dan de *Slijkstraat*, nevens 't *Oude Mannen Verlaat*, en houte brug daar over; Deze zijde, als die daar tegen over meest Kloosters zijnde geweest, als dat van *St. Ursel*, met 11000 *Maagden*, doch niet van de grootste, na de veranderinge eerst by 't Heelmeesters Gilt

Fluweele Burgwal. *Steegen en straaten.* *St. Ceciliaes Klooster.* *St. Margrieten Klooster.* *St. Agneten Klooster.* *St. Agneten straat.* *Oude en nieuwe Nonnen Kloosters.* *Namen van eenige oude Jerusalems-vaarders van Amsterdam.* *Oudezijts Achter-burgwal.* *Straten en stegen op d'Achter-burgwal.* *De Minnebroeders: de Bloedt-raat.* *Oude Vlas en Garen-markt.* *Klooster van St. Ursel.*

a „Hier op de hoek van dese straet op de *Achter-burgwal* heeft het oude-zijds *Huyssitten Huys*, wel „eer voor de Jaren 1400 getimmert en door oudtheyt bouvallig geworden zijnde, gestaen, tot dat de „*Regenten* in de Jaren 1547, tussen de twee Kloosters, als dat van *St. Margriet* en *St. Magdaleene*, ge-„nootsaekt geweest zijnde, een nieuw Huys te bouwen, 't welk nu de *Lombaert* is, daer van in't Vier-„de Boek in't breede sal te lesen zijn.

Nu 't Spin-huys.

Gilt gebruykt, en daar na tot een *Spinhuis*, (om verwilderde Vrous-persoonen te temmen) bequaam gemaakt; in 't vierde boek nader beschreven. Dan de *Tertianen*, van de ordre *St. Francisci*, anders *Paulinianen*, in den Iare 1446. na *Hooren* vertrokken, nu een *Proveniers-huis*, onder de naam van *St. Joris-hof*, en de Kerk aan die van de *Walsche* of *Franse* Gemeente, tot haar Godsdienst verleent. En zoo vervolgens het *Bethanien Klooster*, bestaande uyt alderhande slach van bekeerde Sondaressen, wesende een groote ruymte, daar niet van overich is, als de Kerk, nu tot een Stadts *Latijnsche School* verordonneert, en in den Iare 1679. in Burger Woonhuysen verandert, in 't vierde Boek nader aangetekent. Daar op volgde het *Munneke* ofte *Minnebroeders Klooster*, 't grootste van alle Manne Conventen; haar Kerk in 't noorden, en d'ingang op deze Burghwal hebbende, van binnen voort heerlijk bebout, doch niet van over gebleven, als eenige kleyne houte huyskens, ofte Cellekens, achter de huysen, ten zuyden de *Bloetstraat*, en in den brandt in 't Jaar 1662 aldaar voorgevallen, verteert. Alles voorts in bezondere Wooningen verandert; haar Munneken waren onder de Regeerders, en eenige in grooten aensien, des by die van de herstelde Godts-dienst, zeer in 't oogh, en dienvolgende oorzaak dat zy in den Jare 1578. nevens die van de Regeeringe, te Scheep de Stadt ontseyt wierden. Dit wel het eenigste Mans Klooster der biddende orderen hier ter Stede wesende, vermits de ouderen voortijts die niet en soghten, vresende haar onbeschaamde bedeleryen, zulks dat echter in tegenwil, door toedoen van *Mr. Gillis Cabellijn*, Raadt van *Hartoch*, *Karel* van *Bourgondien*, *Graaf* van *Hollandt*, (door Stadthouders Brieven gestijft) tegen Stats Voor-rechten, in den Jare 1462. met groot gewelt daar ingevoert wierden: dat anderen den *Paus*, *Pius* de tweede toeschrijven: hoewel de *Minne-broederen Gaudentes*, al in den Iare 1304. ofte daar ontrent, hier een klooster gesticht, en bewoont hadden, welke meninge eenige tegen streven, haar herwaarts komste toeschrijvende eenen *Hendrik Koenessen* vander *Schelling*, die dit klooster uyt Godvruchtigheyt ten dele stighte, en daar binne begraven leyt. Het laatste der Kloosteren op dese rye staande, was dit, van die de *Celle-Susters Sorores-cellarii* en *Swarte-Susters* genaamt zijn, haar werk makende van kranke besmettelyke Sieken te bezorgen, gelegen op de Noorder hoek van de *Moolensteech*, het hoek-huys, en vervolgens op de *Achter-burgwal*, daar haar Kerk stont, 't overige om een vierkante binne-pleyn betimmert, 't voornaamste daar van is een tijt lank, tot *'s Lants Convoy-Comptoir* gebruykt, doch nu alles in bezondere Wooningen verandert.

Paulinianen Klooster. *Bethanien Klooster.* *Minnebroeders Klooster.* *Minnebroeders uyt de Stadt gezet.* *Waren tegen wil daar ingekomen.* *Celle-zusters.*

Van hier de weg te rug tredende, en de *Grim* tot de *Nes* langs gaande, komt men ter plaatse daar nu de *Grimme-Nesse-sluys*, gelegen is, doen noch geen Peyl-sluys wesende, maar alleenlijk een toegank na de *Nieuwe-Nonnen*, met een houtebrug, ontrent den Iare 1547. gebouwt, blijkende uyt zeker verdrag, by de *Regeringe* met de *Pater* van dit Klooster, op den 23. Iuly 1549. besllooten, nader in 't vierde boek aangewesen, en dat om van 't selvige (doen tot in den *Amstel* strekkende) een overgang tot de Stadts Muuren te hebben; de ledige hoek daar van is naderhandt met een treffelijke *Stats-timmer-tuyn* gevult. De wegh na de *St. Anthonis-Poort*, (hier na in 't vierde boek onder de naam van de *Nieuwe-Waag* breder beschreven) vervolgende, ontmoetmen eerst de *Cloveniers* of *Kolveniers Doelen*, met haar omstandigheden in 't vierde Boek nader te beschrijven, en daar na het *Dol-huys*, en dan (na die tijdt) het treffelijk *Bos-* ofte Stadts *Artillery-huys*, beyde van 't *Convent* der *Paulinianen*, afgenomen, in 't vierde Boek nader aangewesen; en zo voorts, sonder andere gemeene Gebouwen te ontmoeten, een groote straat, de *Zeedijk* genaamt, tot de *Oudezijts Kolk-sluys*, ten Oosten onderwegen hebbende *'t Fenijnichsteechje*, (door de Huysfitten aan de Oude-zijde met andere Erven betimmert) de *Storm-steegh*, *Water-poorts* en *Franstalingh-steechjens*. Dese *Schut-sluys* in de *Kolk*, een van de outste zijnde, en (onder de *Zeedijk* door loopende) is met Huysen betimmert [a], zoo dat men daar over gaande, die niet gewaar wort, zijn uyt-watering door een Vliet (de *Kolk* genaamt) in 't *Ye* lossende; deze is ten beyden zijde met *Spijkers* of *Pakhuyzen* betimmert: en zo komt men ten eynden, (voor by de *Wijde-steech* na de *Voor-burgwal* gaande) tot de *St. Olofs*, nu *Oudezijts Kapel*, in 't vierde Boek, nader beschreven; de oude *St. Olofs-Poort* heeft daar

Grim-Nesse-Sluys. *De Nieuwe Nonnen.* *Stadts-Timmer-tuyn.* *Kolveniers Doelen.* *Dolhuys.* *Boshuys.* *Zeedijk.* *Kolksluys.* *St. Olofs Kapel, en Poort.*

S

[a] „En boven op 't zelve is het *Koorn-Magazijn* der Huysfitten Armen aan de Oude Zijde „geweest, met 't begin van 't Jaar 1400. als by „de boeken van 't zelve Huysfitten te sien is.

daar nevens geſtaan, hier vooren, daar van genoegh geſeyt zijnde. [a]

Dit is voor zo veel genoech van d'oude zijde, binnen zijn ſteene muuren gelegen; daar van ſcheydende, ſullen tot de

De Nieuwe zijde.

beſchrijving van de *Nieuwe* overtreden, en als vooren, met het ſcheytſel des *Damraks* en binnen *Amſtel*, een begin maken; doch eerſt verhalen, 't geene van de *Middel dam*, en daar onder gelegen Sluyſen (de Oude en Nieuwe-zijde aan den anderen laſſende) te ſeggen valt: wanneer

Damsſluys.

deſe *Sluys* en *Dam* daar geleyt zijn, is onzeker, doch niet, dat den *Dam* na de verwoeſtinge in 't Iaar 1203. of 1204. (hier vooren in 't eerſte Deel van dit derde Boek verhaalt) gelegen was, daar nu de *Papenbrug* ſtaat, maar zeker is 't ook, dat

Middeldam.

al voor den Iare 1387. in den *Middeldam* een *Sluis* gelegen heeft, volgens zeker accoort, tuſſchen die van *Amſterdam* en de *Amſtellanders*, door toedoen van *Hertoch Aelbrecht van Beyeren*, als *Graaf van Hollandt*, getroffen; met verhaal, dat als doen daar al eenige huyzen, ter wederzijde de *Sluys* geſtaan hebben; Aan 't *Damraks* zijde, was dit met een vier-

Oude Viſchmarkt

kante *Viſch-marct* verciert, en tot een vermakelijke wandelinge aan den *Amſtels* zijde, tot ontrent den Iare 1600. open gebleven, als doen is het ten beyde zijden met Woonhuyſen beſlooten: als verder in 't vierde Boek na te ſien is.

De *Nieuwe-zijde*, behalven de dwarsſtraten, begrijpt in zich, alles by weſten het *Damrak* en *Binnen-Amſtel* gelegen,

Het Water.

Als het *Water*, *Vijgendam*, den *Dam*, *Aemſtel* of *Rokin*, *Kalverſtraat*, *Nieuwen-Dijk*, *Haerlemer-Dijk*, *Nieuwezijdts Voor-* en *Achter-burgwallen*, 't *Spuy*, *Heylige-weg*, en voorts 't geene tot de Stadts muuren, daar binnen begrepen is. Het *Water*, nu met koſtelijke Neringhuyſen beſet, als doen niet wijder, als tot de *Soutſteech*, gangbaar zijnde, is het overige tot den *Dam* ofte *Marct*, (nu de *Vijgendam*) in den Iare 1526. daar eerſt aangeplemt, vier Iaren daar na, als 1530. zijn de huyſen van de *Sout-ſteech* tot de *Oude-brug*, begonnen achterwaerts uitgeſtelt te werden; als men hier voor in 't eerſte deel van dit boek nader beſpeurenkan.

Den Dam Markt, of Plaats.

Den *Dam*, *Markt*, (doen *Plaats* genaamt) had de tegenwoordige geſtalte en groote niet. Het *Oude Stadthuys*, had een cierelijke Tooren, naderhant ſes voeten over geweken, en in den Iare 1601. in

Stadthuys toren gerecht.

drie dagen tijts weder recht geſtelt, als blijkt uyt de volgende oude Rijmen, in 't *Oude Stadthuys*, in Burgermeeſters kamer, voor de Schoorſteen, in een ſwarte Toetſteen, met vergulde Letteren geſtaan hebbende;

't Stadts-huys tooren op xix. Maert, ſes
voet gehelt was,
En op xxiij. volgens, wel conſtrijk weer
al recht geſtelt was.

Door *Hendrik Jacobſz.*

De uytſpringende *Vierſchaar* was zo ge-

De oude Vierſchaar

legen, dat met haar Haak-geſchut de *Kalverſtraat* beſtrijken kon; ten Noorden 't *Stadthuys* was de *Vogel-ſteech*, daar

Vogel-ſteeg

door gaande, na de *Vogel-markt*, die daar van outs gehonden wiert; tuſſchen de zelvige, en de *Nieuwe Kerk* ſtont een blok groote Huyzen, 't voornaamſte daar onder zijnde, de Herberg, de *Oude Prins*, vermaart wegens de verkoopinge der Huyzen en andere vaſte Goederen, die daar des Winters gehouden wiert, nu t' eenemaal met het bouwen des *Nieuwen Stadthuys*, geſlecht. Den ingang van den *Dam*, na 't *Rokin*, ofte *Binnen-Amſtel*, was een groote wijte, en dien volgende tot de *Paerdeſtal* gebruykt, tot dat die in den Ia-

Oude Paerdeſtal.

re 1612. achter 't *Stadthuys* verleyt, en de ledige plaats met treffelijke Woonhuyſen betimmert is, nu de *Beurs-ſtraat* genaamt, gelijk deſe nevens-gaande afbeeldinge uytwijſt. Daer in ook de *Boter-* en *Kaes-markt*, (die aldaar gehouden wort) nevens de manier van kleding, doen ter tijdt gebruykelijk, en de gelegentheyt van den *Dam*, te ſien is.

Byvoegs.

„ Deſe *Boter-* en *Kaes-markt* is in den „ Iare 1668. van hier op de *Reguliers* „ *Markt* verplaatſt, daer van in 't vervolg „ breder, doch de *Noordt-Hollandtſe* „ *Kaasmarkt* is hier tot nog toe, tuſſchen „ de *Waag* de *Nieuwendijk*, en 't *Water* „ gebleven.

't Rokin.

't *Rokin*, vint men niet verder, als tot de *Spaar-pot-ſteegh* gangbaar geweeſt te zijn, het overige tot de *Heylige-ſtede*, (nu

„ [a] In 't begin is geſegt dat in den Jare 1482. deſe Stad eerſt met ſteene Veſten is beveſtigt; maar echter ſchijnt'er dat al eenige tijt te voor daar ontrent, of een Graft of Veſtinge moet gelegen hebben, „ ten aanſien, als op Pag. 192 is aangeweſen, dat de *St. Anthonis Poort* al in den Jare 1469 is bekent geweeſt, gelijk dan ook in de volgende Scepen-brief op 't Jaar 1460. van Veſten gewag gemaakt wort:

„ Wy *Korſtgijn Jacobszoen* ende *Ghijsbert Dirkzoen*, Scepene in *Amſtelredamme*, oirconde ende kennen dat voir ons quam *Lambert Jacobs Wanenzoen* ende geliede ſchuldig te weſen, die arme Huysſitten Lude in *Sinte Nyclaes Parochie &c.* op de helfte van een Huys ende Erve gelegen op de *Zeedijk* „ ſtreckende van die *Zeedijck* voornoemt, tot aen der Stede Veſte toe &c. beſegelt op den leſten dagh „ in Mey 1460, of nu deſe Veſte van hout of aerde is geweeſt, werd niet gemelt.

(nu *Nieuwe-zijdts Kapel*) niet als achteruyten van de *Kalver-straats Huyzen* wesende, oogschijnelijk, dat die tegenwoordigh, noch veel verder uytgelegen zijn; 't Voorgenoemde *Rokin* nu ten Oosten met de *Beurs* (in 't Vierde Boek wijdtluftig beschreven) ten deele beslooten, tot toegangen ten westen na de *Kalverstraat*, de volgende dwars-straten hebbende, de *Rooleeuws-* ofte *Kromnelleboogs-steegh*, *Papenbroekx*, *Spreeupots*, en de voornoemde *Spaarpots-stegen*: het overige tot de voorgeseyde *Heylige-stede*, is naderhant tot gerijf, met aanvullen, gangbaar gemaakt, met *Duyfjens-steegje*, ter halver wegh, op de *Kalverstraat* uytkoomende. 't *Rokin* vorder tot de *Lange-Brugh* aangaande, ontmoet men eerst ten westen de *Wijde* en *Naeuwe Heyligeweg-stegen*, het oude vermaarde Kerkxken daar tusschen beyde gelegen, en in 't vierde Boek nader beschreven. De Veerschuyten op *Delff*, den *Haegh*, en *Rotterdam*, hebben daar haar leg-plaatsen; het voorige, behalve het *Aernhemer* Veer, voor de *Spaar-potsteech*, wort alle *Maandagen*, zijnde *Marktdagen*, met menighte van Dorpschuyten beleyt; Van de *Heylige Stede*, 't *Rokin* vervolgende, vint men ten westen, tot de *Kalverstraat* aangankelijk, de *Water-* en *Tak-stegen*; De *Lange-brugh* voorby tot de oude Stadts-muuren, en eerste gelegene *Reguliers-Poort*, ontmoet men de *Valbrughs-Brugh*, gelegen over de invaart na d'*Osse-sluys* en 't *Speuy*, en dan d'*Olislagers steegjen*, aangang tot de *Heylige-weg*, en zoo voorby 't achterste van *St. Joris Kapel*, en mede 't *Hospitaal* van *St. Maria*, en *St. Nicolaas* [a], nader in 't Vierde Boek beschreven, beyde tot een *Leprosen-* ofte *Lazarus*, en *Proveniers-Huys*, verstrekt hebbende, na die tijdt, rijk van inkomste; voorts tot de dwars-straat van de selvige naam, en zoo vervolgens, aan 't eynde de rechter handt omslaande, komt men in de *Kalver-straat*; De eerste ontmoetinge ter rechter, tot de voornoemde *St. Joris steech*, niet dan gemeene Woon-huysen zijnde, en daar aan volgende *St. Joris*

Stegen op 't Rokin.

Rotterdamse, Haagse, en Delftse Veeren. Aernhemer Veer.

Olyslagers-steegh. St. Joris Kapel.

Leproos, en Proveniers-huys.

Kalver-straat.

a „In de oude brieven, daer van in 't Eerste „Deel van dit Derde Boek, een getoont hebbe van „den Jare 1439. daer in 't selve niet anders ge- „naemt wort, als de arme Ziecke Luyden van „*Sinte Jorians* by den *Aemsteldyk*, sonder dat van „*St. Maria* en *St. Nicolaes* gewagh gemaakt wort. „Maer dat van onse Vrouwe *Maria* en *St. Nicolaes* „is het Siecke, aen den *Zeeburg* gelegen, gelijk „by de brief van *Graaf Willem*, wegens het bevis- „sen van 't siekte water in 't vierde Boek in de be- „schryvinge van 't *Lazerus huys* te zien is.

Kapel, met haar nevens-staande gebouw, van groot gevaert, nevens de behuysinge langs dese *Kalverstraat*, tot de voornoemde *St. Joris-steech* streckende, die op een groote binne-ruymte, haar lichten schepten, en zoo 't schijnt in tween verdeelt waren; als de *Kapel* met de voorste helft, ten gebruyk der *Proveniers*, het ander gedeelte na de *Reguliers-Poort*, voor de *Leprosen*, achter tegens *den Amstel*, met een muur beslooten; zijnde van de oudtste gebouwen, gelijk zulkx de voornoemde *Kerk* (nu het *Kistemakers-Pandt*) wegens zijn uythellende muuren in de *Olyslagers-steegh*, genoch te kennen geeft. Dit is 't eenige daar van in wesen, doch met haar uytmuntende gevels seer verandert, de rest zijn nu Woonhuysen, tot de *Osse-sluys* by de Burgery bewoont: sulkx is mede aan de overzijde tot de *Heylige-wegh*, waer niet als de twee uytgangen der beyder *Schutters Doelens* tusschen quamen; De voorseyde *Heilige-weg* verstrekt een brede toegang tot de Stats Muuren en Poort, en van daar na den *Overtoom* toe, ten zuyden achter de Woonhuysen van het *Klarissen Klooster* gelegen. Dit Klooster was van een redelijke ruymte, de Kerk en Wooningen daar van, nu in het *Rasp-werk-huis*, en het westelijkste deel, den Hof, tegens de Stadts-muuren, in de *Weelderige-dwang*, en *Aelmoesseniershuisen* en nu in 't *Latijnsche School* verandert, hier na in 't vierde boek aen te wijzen. Het overige Westerdeel, is tot gemeene Wonigskens (noch het *Klooster*, genaamt) daar van afgescheyden. De noorder zijde deses *Heilige-weghs*, was meest van *Laken-volders* bewoont, die daar achter haar Volderyen en Vol-sloot hadden, daar na in *Godtswooningskens* voor arme *Weduwen* en *Ongehoude* Vrouspersoonen verandert, door *Ytge Willems Dochter* van 't *Schepels* geslachte daar toe bequaam gemaakt, breder in de beschrijvinge van 't *Weduwen-Hof*, hier na in 't vierde Boek verklaart: Dit is in den Jare 1649. van daar verplaatst, als wanneer het nevens de Schiet-perken van beyde de *Hant-* en *Voet-boog Doelens* tot erven verkocht wiert, en alles met treffelijke Huysen betimmert is: twee dwarsstraten na beyde de *Doelens* genaamt, (op 't *Spuy* uytkomende) zijn daar door geschooten. Diergelijke *Godtswoonigskens* het *Okkers* Geslacht toebehoorende, stonden daar tegens over, die ook omtrent de zelvige tijt, van daar, op de *Nieuwe-Braak*, by de *Haerlemer-Poort* verset zijn. Het overige

St. Joris Kapel, nu 't Kistemakers pandt.

Schutters Doelen.

't Klarissen Klooster, nu het Tucht-huys.

Laken-volders sloot.

Oude Weduwen Hof.

Handt- en Voetboog-Doelens en straten.

Heylige weg. rige van dese *Heylige-weg* tot de *Kalverstraat*, niet als gemeene Wooningskens blijvende. De rest aan de westzijde des *Kalverstraats*, tot de *Reguliers-Poort* toe, doen geen beter gestalte hebbende, als mede het gantsche *Achterom*, langs de muuren tot de voornoemde *Heylige-weg*, doen namaals met het *Kloosters* uytkomende stegen, het *Leydtsche Veer*, en *Latijnse School*, hier uyt de twee Schoolen van oude en nieuwe zijde gebraght, seer verbetert. *LeytseVeer.* *Latijnse School.*

Langs de Muuren, streckende na de *Haerlemer-Poort*, ontmoet men eerst, de twee voornoemde *Doelens*, nader in 't Vierde Boek beschreven; voorts 't *Speuy* ofte *Boeren-verdriet*, de hoek daar van, namaals met de *Luyterse Kerk* verciert zijnde, en dan de *Hay*, *Vijf-vliegen*, en *Raam-stegen*, (tusschen beyden nu de *Appelmarkt* wesende) en zo wijders na de *Gast-huis Moolen-steech*, tusschen dese en *Raamsteech* noch gelegen zijnde, de *Kruis*, en *Kleine Kruis-steegjens*, alle toegangen tot de *Nieuwezijtds Achterburgwal*. Dese wegh der Stadtsmuuren vervolgende, komtmen aan de *Huis-sitten-steech*; van daar tot de *Jan Rooden Poorts-straat*, doch eerst een hooge dubbelde dwars-steene Brug, met huyzen daar boven op gezet, na de *Achter* en *Voorburgwal* streckende, (en naderhant daar geleyt) overgaande; dan *'t Oude Huis-sitten-steeghje*, (aldereerste provisie-plaats der *Nieuwezijts Huis-armen* deser Stede) voorby gaande, tot de *Lijnbaans* en *Korsjes-Poorts-stegen*, (ten beyde zijden met twee Dwars-straten, als de *Lange*, en *Tref-Ketel-stegen* gekruyst) alle streckende tot de westzijde van de *Achter-burgwal*: wijders gaat men *'t Kattegats* dwars-sluysken over, tot het *Stroomarcts* dwars-steegje, eenige Godtshuysjens daar op de hoek staande, hier siet men nu de *Nieuwe Luyterse Kerk*, een ront Gebouw, met een koper *Dak*, uytmunten en uyt steken; het overige de plaats zijnde van de daar wel eer gestaan hebbende *Stats Rosmolen*, daar aan 't pleyn, als nog de *Rosmolen* of *Stroo-markt* genaamt, tusschen *d'Haerlemer-Poort*, en de *H. Kruis-tooren* volgde. Alle dit voorige, tot het Voorverhaalde *Boeren-verdriet*, staande achter de Muuren, waren niet, als arme Wooningskens, en achter uytgangen, van de huyzen op de nieuwe-zijts *Achter-burgwal*. van outs de *Nieuwe Graft* genaemt behalven, dat'er rontom de Stad, onder de verwelfde bogen en Torens, op de Poorten, by de Stad verhuert, in, en aan de Stats muuren, ook veel arme luyden, om Godts wille, woonden.

Apel-markt. *Gast-huys Moolen-steegh.* *Jan Rooden-poorts straat.* *Lijnbaans steeg.* *De Stads Rosmolen.* *Boeren-verdriet.*

Van hier voor 't Steewarts de *Nieuwen-dijk* (van outs tot de *Oude Haerlemer-Sluys*, *Pieter-Iacobs-straat* genaamt) ingaande, komt men tot de voorseyde *Schut-sluis* (wel eer met Raderen opgewonden) ten noorden twee naamloose steechjens; en ten zuyden op de *Stroomarct* uytkomende, *'t Gouwenaarssteegjen*, *Smak* en *Engelsche-stegen*, en zoo op de westzijde van de Nieuwe-zijts *Achter-burgwal*; tot het dwars-bruggeken, over het *Katte-gat* gelegen, met zijn krompte na de *Stroomarct*, het *Hekel-velt* genaamt; daar tusschen beyden twee tot den anderen voortgaande steechjens leggende, die de naam van *'t Hemelrijk* voeren. Dese *Achter-burgwal* tegens 't *Spuy* aanstootende, heeft tot toegangen ten wederzijden, acht, zoo steene als houte Bruggen, aan d'oostzijde met de volghende dwars-straten, aangangh tot de *Voor-burgwal* hebbende, als *'t Clim-op* en *Water-schips-steechjens*, *Pottebackers-steech*, *Klaymans-steechje*, *Schuyt-mans-steehje*, *Mol-steeg*, *Huyssitten-steeg*, *Mole-steech*, *'t Keizer-rijk*, *'t Legersteechje* en *Wijde steech*, daar in staande eenighe *Godts-huiskens*, door *Siewert Zem* en *Maria Bouwers*, echte luyden gesticht. Voorts de *Rosemareins* en *Ros-kams stegen*; het *Speuy* langs (niet als een blinde Muur van *'t Ronde Begijn-hof* zijnde) komt men aan de *Bier* en *Kalk-dragers* huyskens, en zo over 't Houte Bruggeken en *Bagijne graft* door de *Rooseblooms-steech*, wel eer de *Wedt-steech*, inde *Kalverstraat*, van outs *Bentwijk* genaamt: die na den *Dam* opgaande, ontmoetmen ter linker hant, (de overzijtse stegen, ter rechter zijde op *'t Rokin* aengetekent zijnde) de *Begijne-steech*, en daar ten eynde achter de *Kalver-straats* Huysen, het *Ronde Begijn-Hof*, in 't vierde Boek nader daar van gesproken; voorts de eerste oude *Mannen* en *Weeshuisen*, naderhant verplaast, tegen over de voornoemde *Heylige-steets*, nu *Nieuwe zijts*, ofte *Groote Capel*, gaande zoo ten Oosten voor by de *Wijde Heilige-steech*, en de treffelijke Herberg de *Keizers Kroon*, na haar voorige gebruyk, het oude *Weeshuis* genaamt, en zoo *St. Lucyen*, en de *Jonge Roelof-stegen*, *den Dam*, (hier vooren beschreven) over, het *Stathuis*, *Nieuwe-Kerk*, en *Waag* voorby, tot op den *Nieuwen Dijk*, (oorspronk haars naams hier vooren te vinden) aan de Westzijde door het *Gravestraatje*, tot de voornoemde

Oude Haerlemmer-sluys. *Katte-gat.* *Stroomarct* *Verscheyde straaten en stegen.* *Roosebooms of Wedt-steegh.* *Begijn hof.* *Jonge Roelof-steeg.*

Nieuwe

Latijnse School. *Nieuwe-Kerk*, en 't *Nieuwezijts Latijnsche School* toegang hebbende ,, die in 't ,, jaar 1670 aen de Heer *Joan Blauw* verkogt, 3 jaaren daer na afgebrant, en een ,, straet met een dwars-straat daer door ,, gemaekt, en tot Erven verkocht, nu ,, *Blauw* en steeg genaemt, in het vierde Boek beyde nader aangeroert) voorts *Gravestraatje.* 't *Gravestraatje* voorby, tot het *Hol*, op de oost-zijde van de Nieuwe-zijts *Voorburg-wal*, uyt komende, van binnen met menichte van kleyne wooninghskens vervult, en dan van daar tot *St. Nicolaas-straat*, vorder tot onze *Lieve Vrouwe Gasthuis*, tegen *St. Geertruiden* Klooster (op de *Voor-burgwal* te beschrijven) aankomende, naderhant door beyden een *Lieve Vrouwen Gasthuys.* straat, onder de Naam van *Nieuwe-straat*, *Nieuwe-straat.* door geleyt zijnde. Dit *Gasthuis* niet als voor Vrousperfoonen gebout, met de andere Gasthuisen te samen inden Jare 1580. ter *Ouder* en *Nieuwe Nonnen* verplaast, als hier na in 't vierde Boek te lezen is, was van redelijke ruimte, en daar tegen over, op de noorder hoek van de *Vrouwe-steech*, onse *Lieve Vrouwe Kapel*,[a] tegens de Huyzen op 't *Water* aan, *Lieve Vrouwen Kapel.* na die tijt een redelijk Kerksken met een spitse tooren: Van hier de weg na de oude *Haerlemer-sluis* vervolgende, komt men ten westen aan *Dirrik* van *Hasselsteech*, aande *Voorburgwal*, op de Brug *Dirk van Hassel-steeg* van die selvige naam, uytkomende, veel zijdel slopjens daar in zijnde, waer in een groote menigte volk woont, vorder de *Kolck-steech* op de *Nieuwe-zijts Kolk*, ofte *Weseper* en *Haerlemer Bierkaeyen*, (met de *Voorburgwal* nader te beschrijven) uytkomende: daar na de *St. Jacobstraat*, tot de genoemde *Voor-burgwal*; en een dwars-straat, die toegang tot de *Kolk* *De Braak.* heeft: dan de *Braack*, met een elleboog *Armsteegh.* in de *Nieuwe-zijts Arm-steech* uytkomende, ook de voorseyde *Arm-steech*, daar tegen over op de *Nieuwen-dijk* na 't *Ye*, ,, van alle oude tyden de Wint Molen ,, zyde genaemt, gelijk in onderschey- ,, de Scepene brieven en de onderstaen- ,, de brief te zien is.[b] De *St. Jacobs Capel*, is t'eenemaal in Woonhuy- *St. Jacobs Kapel.* sen verandert, en niet daar van kenbaar als het Leyen dak, uytstekende torenken, en Uurwijzers, en daar nevens de *Hasselaars-steech*, voorts de laatste straat *Hasselaars steegh.* de *Rams-koy* genaamt, daar tegen over *Rams-koy.* de *Brouwers-steech*, welkers doorgangh u tot de Oostzijde op de *Voor-burgwal*, van outs de *Oude Graft* genoemt, is leydende, de gansche *Nieuwendijk*, als mede de *Kalver-straat*, is by treffelijke Winkeliers bewoont.

Op de Oostzijde van de *Nieuwe-zijts Voorburgwal* komende, bevintmen tot de *St. Lucijen-steech*, niet als een Klooster, en van daar tot de *Haerlemer-sluis*, met acht, so steene als houte bruggen aan de westzijde gehegt, als de *St. Lucijen Gasthuis-steegs*, *Huisitten-steegs*, en *Kerkx-Bruggen*, doch dese twee laetsten zijn *Bruggen over de Voorburgwal.* met het bouwen van de *Nieuwe-kerkx-Tooren*, en *Stadthuis*, nu met een verwelft, en ruym plein, ten naasten by aan den anderen gehecht, voorts de *St. Nicolaas*, *Dirk van Hassel*, *Kolkx*, en *Arm-steechs-Bruggen*: van de voorseyde *Brouwers-steech* tot de *Kolk* geen Geestelijke Gebouwen zijnde, ontmoetmen na de voorschreven *Arm-steech*, het overige van de *Braak*, een niet doorgaande steechje, en na de bovengenoemde *St. Iacob-straat*, de voornoemde *Kolk, of Weseper Bierkay.* *Kolk* ofte *Haerlemer* en *Weseper Bierkaeyen*; zijnde een groot pleyn, achter het daar op staande *Cooren-meeters huisken*, (in 't vierde boek aangeroert) synde *Oude Schoen-en Klompe-marckt.* nu des Maandags de oude *Schoenen* en

a ,, Of dese *Kapel* aen het boven genoemde *Lieve Vrouwe Gast-huys* gehoort heeft, is wel vermoede- ,, lijck, dan of die voorsz: *Kapel* aen de *Lieve Vrouwe* Gilden, welkers fondatie men nergens ,, kan vinden, en nochtans in de trouble tyden, als in 't seftde boek, en op verscheyde andere ,, plaetsen daer van gewag gemaekt, als dat die nevens de Schutters, en die van het *Kruys Gilden*, by ,, tyde van onraet, op de plaets, dat is den *Dam*, vergaaderde, toe behoort heeft, is met geen see- ,, kerheyt te seggen. Dat 'er soodanige *Gildens* sijn geweest, blykt uyt het Historis verhael en in son- ,, derheyt uyt seekere Contract, dat tusschen den Deken van onser *Lieve Vrouwe Gilden*, en de *Huys-* ,, *sitten* luyden, is gemaekt, welk Contract van woorde te woorden hier laet volgen.

** Verstaat een Contract.* ,, Een * Geraret gemaeckt mit onse *Lieve Vrouwe Gilden* an die eenre, en *Andries Boelenzoen* an die ,, ander side, als dat *Andries* voorsz: heeft in handen van den *Deken* van onser *Lieve Vrouwe Gilde* gege- ,, ven XVI. Gouden gulden tot volmaking van onser Vrouwe Beelde van Silveren, wair voir sy hem ,, glooft hebben tot eeuwige tyden een Misse te laten singen op *Vrouwen* Altaer, op ten Woensdag qua- ,, tertemper voir Cormisse, mit die beste cappen en mit een Sermoen en anders, na wtwysing van die ,, ceel, Ende wairt dat men dit niet onder hielt, soo souden die penningen komen an den *Huys-armen*, ,, Hyer off hebben wy een Gerart ghemaeckt by meester *Jan Soenzoen Vine*, als Decken, en *Marten* ,, *Dircks* en *Jacob Roelofzoen* als Pinsores, in 't Jaer M. XVc: ende een.

b ,, *Jacob Diuel*, *Harmen Harmanszoen*, *Claes Moyaert*, ende *Jacob Woutersz*: Beraderen der Stede ,, van *Aemstelredamme*, doen kond ende te weten, alle Luden, dat wy van der selver Stede wegen ge- ,, geven hebben ende geven mits desen brieve eene vryen eygendomme *Mathaus Albertzoen*, van eene ,, Erve gelegen by der uterste Brugge by den *Ye*, op de Wijntmolen zyde &c. Gegeven den 17 Mey 1421.

Klompe markt; dan voorby *Dirk van Hasſel-ſteech*, ſtont 't voornoemde *St. Geertruien* Klooſter, een oudt vierkant gebouw, niet groot, ten ooſten tegen *'t Lieve Vrouwe Gaſthuis* aanpalende, en ſich langs de voorſz. *Burgwal*, tot *St. Geertruien-ſteechjen* ſtreckende; het had tot lichtſcheppinge een open binnen ruymte, en op het onſer *Vrouwen Prochie* Kerkhof [a]: Het Kerkxken in 't noorden ſtaande, is noch in weſen, maar in een Suykerbakkery verandert, gelijk mede een gedeelte van 't Klooſter; 't overige is na de verandering, nevens *'t Lieven Vrouwen-Gaſthuis*, in Woonhuyſen verandert, en een brede doorgang tot de *Nieuwen-dyk*, daar door gebracht, de *Nieuweſtraat* genaamt; het *Suikerbacker-ſteechje* [b], van de Burgwal met een kromte, achter 't voornoemde Kerkxken, komt daar in, gelijk mede aan de zuitzijde het *St. Geertruiden-ſteechjen*: de *Makelaars* hebben hier op de hoeck haar Gildekamer. Voorts zoo voorby *St. Nicolaas-ſtraat* en *'t Holl* gaande, tot het voorſte gedeelte van de *Nieuwe Kerk*, met zijn *Kerkhooven*, daar een dwars-ſtraat, onder de Naam van *Duyvel aan Kettings-ſteechje*, in de *Vogel-ſteech* (hier vooren aangeroert) uitkomende, komtmen op d'*Oude Appel-marct*, langs verby de *Gaſthuis-ſteech*, tot op de *Melk-marct*, ofte *St. Lucijen Burgwal*; Hier is het met het bouwen van *'t Nieuwe Stede-huis*, en Kerkxtooren, zoo verandert, dat 't zijn oude geſtalte en naam gantſch verlooren heeft; Deſe *Voor* ofte *St. Lucijen Burgwal*, leg-plaatſe van de Goutſche trek en andere Schepen en Tabakx-pijpen Markt, dog niet als op Maandagen, volgens de Keur van den 6. *February* 1663, verby de *Jonge Roelofs-ſteech* langs gaande; ontmoetmen verſcheyde niet doorgaande ſteechjens, als *'t Melk-meisjens*, *Slooterdijker*, *Moerjaans* en *Swartepaerts ſtegen*, tot dwars tegens de voorverhaalde *St. Lucijen-ſteeg*, en Klooſter, alhier zijn uytgang hebbende, en na de *Kalver-ſtraat*, tegens 't eerſte oude *Weeshuis* aan ſtreckende, als noch dat gedeelte by de *Weesjongens* bewoont; ſulkx dat dit Klooſter meeſt langs de *Voorburgwal*, tot het *Begijn-hof* gelegen heeft, met een Wateringh tot in het *Speuy* uytkomende, te zamen van de *Bentwijk* nu *Kalver-ſtraats* Huizen afgeſneden; het is lankachtig vierkant, om een Binnenplein, haar Wooningen hebbende, de Kerk ſtont tegens *St. Lucijen-ſteegh* aan, het oude gebouw daar van, meer als in andere Kloosteren overigh, en dieshalven met die van 't voorſz. *Bagijn-hof*, aan haar outheyt noch kenbaar, veel van de hedendaagſche prachtige Bou-konſt verſchelende, en dienshalven, langs d'overzijde der voorſeide Burgwal waerdig te beſichtigen, dog 't *Weeshuys* is voor 4 Jaaren met een ſchoone gevel na de nieuwe Architecture vertimmeert.

St. Geertruyen Klooſter: — *St. Geertruyden ſteegjen.* — *De Nieuwe ſtraat.* — *St. Nicolaas ſtraat en 't Hol.* — *Duyvel aan Kettingſteegje.* — *Oude Appelmarct.* — *Melkmarct of St. Lucijen Burgwal.* — *Jonge Roelof-ſteegh.* — *St. Lucyen Klooſter, nu 't Weeshuys* — *Bagijn-hof.*

Van hier *St. Lucijen-Brug* over gaande, komtmen op de weſtzijde van de *Nieuwezijts Voor-burgwal*, aan *'t Speuy* zijn begin nemende, tot de vooornoemde Brug en *Roſemarijn-ſtraat*, mede de *St. Lucijen Burgwal* genaamt, plaats daar de *Boommarct* nu gehouden wert, van hier af na *'t Weeshuis*, (daar dit voornoemde Klooſter in verandert is) aan d'overzyde van 't water heen ziende, beſpeurt men aan d'oude houte Cellekens, hoe de Klooſters hier gebout waren. 't Anderdeel der Burgwal, tot de *Wijde-ſteeg* een groote breete, was, en is noch de *Deventer-houtmarct* genaamt, om dat'er Eyken Houdt lagh, nu tot de *Bloem-marct* gebruykt zijnde, en met Boomen cierlijk beplant. Deſe Burgwal heeft tot het eynde toe, geen Geeſtelijke gebouwen meer, maar wel op Marktdagen, de *Stoel* en *Mande-marcten*; en van de *Kolkx-Brug*, tot aan het eynde, de *Hop-handelaars*: een Koopmanſchap met goede keuren, en Keurmeeſters voorzien.

Roſemarijn ſtraat. — *De Boommarct.* — *Hoedanigheyt der oude Kloosters noch te ſien, aan 't Weeshuys.* — *Deventer houtmarkt.* — *Bloemmarct.* — *Mande- en Stoele-markt.* — *Hop-markt*

Alhier, de voorgenoemde *Narms-ſteech-brugh* over, *Brouwers-ſteeg* en *Rams-Koy* door gaande, komt men aan *d' Ykant*, op de *Sparendammer-brug*, en ten Weſten de ſelvige, tot de *Heylige Kruys*, nu *Haringpackerijs-Tooren*: De oude *Haeringpackerien* zijn hier gelegen, nu meeſt met Wijnkoopers bewoont, veel *Waterlantſche* Dorp-veerſchuyten, houden hier haar *Veeren*, en ten ooſten tot het *Damrak*, (daar deſe binne-beſchrijvinge, ten beyden zijden begonnen is) is de *Texelſche-Kaey*, leg-plaatſen veelderley Veer-kagen op *Texel* en *Vlielant*, en andere, daar om her gelegene Eylanden te huis hoorende. Aan de Water, of Ykant van de *Oude Haerlemer-poort*, af, tot aan de *Schreier-hoeks tooren*, als doen des

Rams-kooy en Sparrendammer-Brug. — *H. Kruys-tooren.* — *Haeringpackeryen.* — *Texelſekay.*

a „Wy *Yſebrant Heyn Meynertszoen* ende *Fekerdey Jacobszoen*, Scepenen in *Aemſtelredamme*, oirconde ende kennen dat voir ons quame, &c. een Erve gelegen naeſt onſe *Vrouwe Prochie Kerkhof*, achter onſe *Vrouwe Gaſthuis* aen die dwarsſtraet. Gegeven op den 10 February 1438.

b „Nu ſoo genaemt na dat de Kerk in een *Suyker-backerye* is verandert, maer anders van alle oude tyden het *St. Geertuyden-ſteechjen* genaemt, als loopende dit ſtraetje rontom 't voorſz. *Kloſter*.

des Stadts uyterste paalen, vertoonde.

Dit de stant van *Amsterdam* met zijn Kloosters en andere gemeene gebouwen, in zijn muuren zijnde, bevintmen die volgens 't voorgaande kaartje, (uyt een veel grooter, in 't Jaar 1544. alhier uytgegeven, geteikent) lankwerpich ront te te leggen, en weder aangenomen te hebben, *twee en vijftig mergen*, *drie hondert seven en tachtig Roeden Lants*, behalven de *Lastagie*, (daar noch buiten blijvende) en volgende te beschrijven, gelijk ook de 2 *Monnicken Kloosters*, als de *Regulieren*, buyten de *Reguliers*, en *Carthuizeren*, buyten de *Haerlemer-poorten* gelegen.

Oudt Amsterdams omtrek.

Hier in kan men zien, dat de halve Stadt *Amsterdam*, by na met Kloosters bezet was; d'oorzaak hier van zijnde de welvaerdt, die dagelijks aangroeide, want daar voorspoedt is, willen de Kloosterluiden gaerne by woonen; maar doen de Nederlantsche beroerten, voor, in, en na de tijden van den *Hertoch van Alba*, onse Landen begonden te doen daveren, en dat zo nu en dan *Amsterdams* naburige Steeden, onder 't gezagh van de Staten van *Hollandt*, en den *Prins van Oranjen* zich begonden te begeven, quamen de Geestelijke by groote menichten, die uit die Steden, en hare Kloosteren liepen, of verdreven wierden, *t' Amsterdam* vluchten, waar door het alhier, van alzulken flach van volk, grimmelde, deze Kloosterluiden, zeer weinig verblijf (indienze uit deze Stat ook ruimen mosten) voor haar overig ziende, stijfden de Magistraat dagelijx, zoo veel zy konden, om hun niet onder de Staten van *Hollants* gebiet te begeven, noch des *Prinsen* krijgsvolk in te nemen. Hier door bleef *Amsterdam* alleen, in 't midden van haar Vyanden, hals-sterk by den *Coning van Spanjen*, en stont verscheyde belegeringen en verrassingen door, tot dat zy ten laatsten niet langer konnende, een verdrag maakten, maar de Geestelijke met eenige van de Regeerders wierden korts daar na, met Schepen, de Stat uitgevoert, als in 't zeste Boek volgen zal,

Oorzaak van de veelheyt der Kloosters en geestelijke luyden t' Amsterdam.

Het eerste Klooster ter *Regulieren*, 't welk schijnt gesticht ontrent den Jare 1394. en dat door gunst en toedoen van *Albrecht* van *Beieren*, xxij. *Graaf* van *Hollandt*, als uit dit volgende, (getrocken uit de *Amsterdamsche Beschrijvinge*, van *Dr. Olphridus Dapper*) is blijkende.

Reguliers Klooster gesticht. 1394.

Tot het stichten van dit Klooster, verleende *Hertoch Albrecht van Beieren*, in den jare, dertien hondert vier-en-negentigh verlof, en nam de Munnikken by deze volgende gunstbrief (my door den Heer *Dirk Strijker*, Ridder, en Secretaris der Zee-zaken hier ter stede, ter hant gestelt) in veilige hoede.

AElbrecht, by *Godes* Genaden Paltsgrave opten Rhyn, Hartoge in *Beyeren*, Grave van *Hollandt*, van *Zeelandt*, ende Heere van *Vrieslandt*; Doen kont allen luyden, want wy verstaan hebben van onsen goeden luyden van *Amstelredamme*, dat Heer *Gijsbrecht Douwe* met andere Priesteren ende goeden luyden, groote begeerte hebben, dat die dienste *Godts* gemeret worden in Heylige Geestelicken Stede, alsoo van eene Klooster van *Sinte Augustijns* regel Canonick en Reguliers, dat Heer *Gijsbrecht Douwe*, met andere Priesteren ende goede luyden voorsz. gaerne fonderen, timmeren ende maecken souden buyten onse Stede van *Amstelredamme*, inder prochie vander *Nyer Amstel*, daarmen onsen Lieven Heer God by dage ende by nachte in dienen mochten. En want wy met sonderlinge meeninge begeeren den dienst Gods over al in onsen lande te meeren ende te stercken: Soo hebben wy geoorlooft, ende oorloven mits desen brieven, Heer *Gijsbrecht Douwe* met andere Priesteren ende goede luyden voorsz. te fonderen, te timmeren ende te maken, een Klooster van Canoniken Reguliers, van *Sinte Augustijn* ordere, buyten onse Stede van Amstelredamme voorsz. inder Prochie van der *Nyer Amstel*. Ende ontfangen ende nemen dat voorsz. Klooster, ende alle die Geestelijke luyden ende persoonen, ende haar Dienaren die nu ende in toekomenden tijden, inden voorsz. Klooster woonen sullen, ende alle haar goede, die zy nu ter tijt hebben, ofte namaels verkrijgen sullen, in onse beschermenisse, ende ontbieden ende bevelen allen onsen dienstluyden, *Balliuwen*, *Schouten*, *Schepenen* ende *Rechteren*, over al in onse Landen, dat zy dat Klooster voorsz. persoone, luyden, dienaren ende goeden beschermen, van alle onrechts, hinder ende moeyenisse, teghens eenen yegelijcken wie hy ware. Ende waar dat saecke, dat yemant hier en boven hun luyden voorsz. hinder ofte moeyenisse dede, met onbescheyde aan haren persoonen oft goederen, dat wouden wy verhaelen ende corrigeren aan hunnen, als aan den geenen die ons van onse heerlikheydt verminderen woude. Behoudelik ons ende onse nakomelingen onsen dienst, scot, ende bede, die wy nu ter tijdt hebben ofte hebben zullen, op alsulcke goeden, als totten voorsz. Klooster gegeven zijn, of als men in toekomende tijde, daar toe geven zal.

Gunst-brief van Hertog Albrecht van Beyeren, tot stichting van 't Reguliers Klooster.

In oirconde desen Brieve, bezegelt met onsen Zegele, gegeven in den Hage, opten xxj. dagh in Januario, in 't jaar ons Heeren, duysent drie hondert vier-ende-tnegentigh, na de loope van onsen Hove.

Ingestelt, Anno 1394.

Daar na heeft *Walrave*, *Heer* van *Brederode*, en toen Ambacht-heer van *Amsterveen*, &c. ook dit Klooster begifstigt, in den jare veertien hondert acht-en-negentigh,

d'Heer van Brederode, begunstigt ook 't genoemde Klooster.

tigh, met die vryheit, dat'et in den *Amstel-dijk*, een of meer sluizen, om daar door te wateren, soude mogen leggen, als mede datmen aan den *Amsteldijk*, voor het Klooster, geen huizen meerder zoude timmeren mogen. Deze Gunstbrief luidt aldus:

Gunst-brief des Heeren van Brederode, aan 't Reguliers Klooster, om Sluyzen te leggen in den Amsteldijk, en geen uytsigt te laten betimmeren.

W*Alrave* Heer van *Brederode* tot *Vianen*, *Burg-Grave t'Uitrecht*, Heer ter *Ameyde* ende van *Heemstede*; Doen kont allen luyden, alsoo den Prior ende Procurator vande Regulieren by der Stede van *Amstelredamme*, voor hen in der name ende van wegen 't gemeen convent, ons vertoont, en te kennen gegeven hebben, hoe hen wel van noode waar, ende is tot profijt ende nutsaamheyt van hare Landen ende Goeden, leggende by 't voorsz. convent, te doen maken ende leggen in den *Amsteldijk*, een ofte twee Sluyzen, omme 't Water, dat binnen haren Landt ende goeden is, te beth ende te lichtelijker te mogen loosen ende quyt worden, ende sy niet doen en mogen, noch en doeren, dan met ons oorlof, wille ende consent, daarom sy ons ootmoedelijken versocht ende gebeden hebben, hen dat te willen verloven ende consenteren, onder onse opene brieven, soo ist dat wy, die genegen zijn, om den voorsz. convente ter eeren Godts, in hare profijten te helpen, ook aanschou hebbende op die goede gunst, die zy t'onswaart hebben ende dragen, mitsgaders die presentatie by hen gedaan, om ons ende onse nakomelingen, met hare gebede altijts in memorie te willen hebben, dien selven Prior ende 't gemeen convente voorsz. geoorloft, geconsenteert ende gegunt hebben, oorloven, consenteeren, ende gunnen met desen onsen brieve, voor ons onsen erven, ende nakomelingen, dat sy (indient hen belieft ende goedt dunkt) voor en ontrent den voorsz. convente, tot profijt ende nutsaamheyt van hare Landen ende goeden in den *Amsteldijk* leggen mogen twee Sluyzen hoogh ofte laag, van hout ofte Steen, ende die selve Sluyzen op te mogen nemen ende wederleggen, ende doen leggen ter plaatsen ende plecken streckende langs hare landen ende goeden, daar 't hen best ende profijtelijkst dienen sal mogen, omme daar door in ende uyt, tot nutsaamheyt ende profijte van den Landen ende goede, die voorsz. convente toe behoorende, te mogen wateren, ende haar watergank te hebben, nu beginnende erflik ende eeuwigh te mogen gebruiken, sonder ons, ofte den onsen eenigh seggen daar inne te hebben. Behoudelik dat die selve Sluysen, die sy leggen sullen, by hen gehouden, ende onderhouden sullen wesen ende worden, om den rechten heer-wegh met wagenen, paarden, te voete ende anders bequamelijken te mogen gebruycken, alle welke oorlof ende consent in mate voorsz., wy vast, ende onverbreeckelicken gehouden willen hebben. Ende als die gemeene Molen gemaekt is, om dat water te losen uyt die Wetering ende gemeene Landen, soo sal dat convent voorsz. een kae, ofte acker achtien voeten breedt, ende alsoo hooch dattet alle alsulke watering schutte, als 't voor 't gemeene Landt van noode ende profijtelijk is, maken, ende dat sal staan tot beschouwen totten geenen die die ander Dijken ende Weteringen, in dese Pollert beschouwen. Ende voort, op dattet voorsz. convent beth in haar religien ende devotien sal mogen blijven, zoo hebben wy den voorsz. convent gegunt, ende geven uyt vryheyt en Privilegien van onse Ambochts wegen, als datmen geen meer huysen den voorsz. convent, aen den *Amstel-Dijk*, naere timmeren sal mogen, dan daar nu getimmert staan, om te verhoeden quade herbergh ofte onrust, ende verstoorenisse die die conventualen mochten lijden, of in quade exemte nemen, bysonder als sy spaciment op die Dijk hebben, ontbieden ende bevelen daaromme allen onsen Amptlieden, Dienaren ende Ondersaten, ende voort allen anderen die tot ons gehouden zijn, of om ons doen wille, dat zy den voorsz. convente van dese onse oorlof, gifte ende consent, doen ende laten rustelijken ende vredelijk gebruyken, sonder hen te doen moeyenisse ter contrarien, tot eeuwigen dagen sonder argelist. In kennisse der waarheyt hebben wy onse zegel hier aen gehangen, Gegeven op den yersten dagh van Junio, in 't Jaar ons Heeren, duysent vier hondert acht-en-tnegentig. *Anno* 1498.

't Klooster mach niet nader betimmert worden.

Dese vryheit, van niet omtrent dit Klooster te mogen timmeren, is naderhandt noch altijdt, toen 't Klooster door den brant al vernielt was, onderhouden.

Verbrandt in't Jaar 1532.

Dit Klooster staken, zoo men zeit, in den *jare vijftien hondert twee-en-dertigh* op *Allerheiligen avondt* de Monnikken zelfs in brandt, en lieten brieven, en al watze hadden, daar mee in verbranden; uyt oorzake, zoo men voorgaf, datze vol schulden staken, en geen middelen hadden om die te betalen. 's Nachts quamenze hier ter Stede voor de Poort, klopten aan, doch wierden niet inghelaten. Van hier trockenze na *Heilo*, buyten *Alkmaar*, daarze zich neder zetteden, en een Klooster op nieuw stichteden. Zommigen willen dat de *Majestraat* zelfs het Klooster by nacht, heimelijk aan brant liet steken, om sich zoo allengs van eenige Kloosteren, daar deze stadt geweldig meê bezwaart was, t'ontlasten. Sulkx dat daar niet als het ledige Erf van overgebleven, en in dese laatste vergrootinge Anno 1663. met het graven van de *Keyzers-graft* eenige fondamenten ontdekt zijn, en bevonden is, het *Choor* van haar *Kerk* gheleghen te hebben inde *Vyterse-straat*; recht daar nu de *Peyl-sluys* ghemaakt is, en de *Kerk*, zoo voorts westelijk aan; welk ledigh *Erf* ofte *Boomgaert*, de *Reguliers-Munneken* van *Heilo*, namaals verhuurden, die se daar na, behoeftich zijnde, verkoften aan 't ghemeene

De plaats ontdekt, waar de Kerk gestaan heeft.

Ka-

Kapittel van de *Kathedrale Kerk*, tot *Haerlem*. Tot dit verkoopen gaf hen *Niklaas Bisschop van Haerlem*, by deze volgende brief, op zekere voorwaarden, die in dezelve verhaalt worden, verlof:

Verlof brief des Bisschops van Haerlem tot verkooping van't Reguliers Hof.

NICOLAUS, By der Gratie *Godes Bisschop* van *Haerlem*, ende *Prelaet* van *Egmont*, maken kondt eenen yegelijcken, hoe dat ons van wegen de religiose Heer, *Cornelis Ianss.* van *Schermier, Prior*, ende andere Conventualen van 't *Reguliers* Klooster van *Heyloo*, ons Bisdoms van *Haerlem*, ootmoedelicken te kennen gegeven is, hoe dat haer voorsz. Convent is toebehoorende, seker *Hof* ofte *Boomgaart*, groot omtrent vier Morgen, gelegen niet veer van de Stede *Amstelredam*, ter plaatse, alwaar 't *Reguliers Klooster*, eertijts gestaan heeft, ende is nu ontrent twintigh Jaren geleden, van den eersame Schout van *Amsterdam*, *Willem Dirksen*, in huur gebruykt geweest, ende die selve pachtinge nu geexpireert wesende, souden die voorsz. Suppllanten van meninghe wesen, het selve *Hof* ofte *Boomgaert* te verkoopen, den meesten daar voor biedende, ende die penninghen daar af komende, wederom te leggen, ende t'imployeren tot des Convents meeste profijt ende orber, ons daarom ootmoedelick biddende, en 't selve te willen octroyeren ende consenteren, ende behoorlijken brieve van octroy ende consent daar op te willen verleenen, Soo ist: dat wy ter ootmoedighe bede des voorsz. Suppllanten genegen wesende, ende gemerckt deselve verkoopinge tenderende ende wesen soude, tot merkelijk profijt van 't voorsz. Convente, hebben haarluyden gheoctroyeert ende gheconsenteert, octroyeren ende consenteren mits desen, dat sy die voorsz. *Hof-stede* of *Boomgaert*, openbaerlijken, met voorgaande Kerck-geboden, ofte anders, den meest daar voor biedende verkopen sullen mogen, ende dat de kooper de selve *Hof-stede* wederom verkoopen sal mogen, tot sijnder profijt, behoudelijk datmen ons ofte onsen Gedeputeerden, daar af sullen ghehouden wesen rekenschap ende bewijs te doen, waar men de penningen daar van komende, geimployeert sal hebben, mits ook alsulke voorwaarden ende conditien, datmen, daar 't voorschreve *Reguliers Klooster* ghestaan heeft, sal doen stichten ende onderhouden een Kapelle met een Autaar, daar men op behoorlijken tijde *Missen* sal celebreren, voor de Fondateurs van 't selve Convent, ende die geenen, die daar begraven leggen. Des oirconde, hebben wy onsen Segelen, ten saecken, aan desen Brief doen hangen. Gegeven den vier-en-twintighsten dag in *Februario*, in 't Iaar ons Heeren *duysent vijf-hondert vier-en-sestigh*.

Anno 1564.

De Mandato

Ad. Buyser Noet.

De Reguliers Boomgaert in Erf-pacht verkoft.

Daar na is dezelve *Boomgaert*, die *vier-en-dertig hont*, en *negen-en-dertigh roeden* groot was, by het Kapittel van *Haerlem* in erf-pacht verkocht; maar raakte weder, door verzuym des pachters, aan het zelve Kapittel. Endelijk wiert in den jare *vijftien hondert vier-en-zeventigh*, aan eenen *Iacob Zaffius*, eertijts *Prior* van de *Regulieren* tot *Heilo*, *Archidiaken*, *Domproost*; en *Kanonik* van de *Kerk* tot *Haerlem*, en zijnen erven en nakomelingen, in eeuwigen erfpacht, genaemt, *Emphiteusis Ecclesiastica*, verhuurt, verpacht en uytgegeven, de zelve *Boomgaert* en *Hofstede*, daar eertijts dit *Reguliers Klooster* gestaan had, met al zijn toebehooren, 't zy getimmer, boomen, plantagien, enten, &c. voor de zom of *Canon*, van een gulden 's jaars; des moest hy of zijn nakomelingen, behalve deze gulden, die *pro vero Canone Emphytentico*, ter oorzake van dese erf-pacht gegeven wiert, jaerlix noch de zom van *twee hondert vijf-en-vijftigh gulden*, uyt dit erf-pacht goet, betalen. En dat tot'er tijdt, dat deze *Zaffius*, of zijn erfgenaam afgelost, en betaelt hadden, een gelijke jaarlixe rente van twee hondert en vijftig guldens 's jaars, die een *Maria Willems*, binnen *Amsterdam*, uyt kracht van vijftien verscheyde rente-brieven, eertijts op het *Reguliers Klooster* staan, en toen op het Kapittel van *Haerlem* sprekende, had, beloopende de hooftzom daar van, *vier duysent, vier hondert en zes Karolus gulden*. Deze *Saffius* smaldeelde, (want dit stondt hem, uyt kracht van de koopbrief, vry te doen; en mocht dit erf-pacht-goet, 't zy in 't geheel of ten deelen) weder uytgeven, en gaf het daar na weder in erf-pacht uyt aan anderen. Het boven gemelde oudt eigen of *Canon Emphyteusis*, hebben noch op dese plaatzen, die afgedeelt, en in thuynen, woonplaatsen en herbergen verandert zijn, en sijn ook misschien nog ten deelen Jaarlijx betaalt, aan den bovengemelden *Secretaris Strijker* geworden. Ook is'er een tijt lang, een grootdeel, tot des Stats *Kruydt-hof* van gebruykt geworden. Doch mits al deze erven, die op dit *Hof* staan, tegenwoordig, met dese laetste vergrooting, binnen komen te leggen, als hier vooren verhaalt is, en ten deele aan straten, burgwallen, &c. verdeelt en vergraven worden, zal mede dit oudt eigen, dat dus langh op deze gronden gestaan heeft, te niet loopen.

Aan Jacob Zaffius.

Renten daar op staande.

Wort gesmaldeelt.

Wort tot des Stadts Kruyt-hof gebruykt.

Groot gezagh en Vryheyt der Geestelijke.

Wat voor een groot gezagh dese geestelijke luyden, voor de verandering der Godtsdienst, hier ter stede hadden, en met wat groote vryheyt, deze *Kloosteren* begiftight waren, blijkt genoegh aan dit volgende getuygh-schrift, dat de boven gemelte *Jacob Zaffius* aan den Wethouderen deser stede, die dit *Klooster*, (om een

een vryen uytzicht te hebben, en op dat de vyant, by eenige belegering, zich in het selve *Klooster* niet zoude kunnen onthouden, noch tot zijn voordeel gebruyken, om deze stadt te beschadigen of te beschanzen) te dien tijde, wilden doen slopen en afbreken, overleverde, en op dezen zin uytquam:

Anno 1572. *Insinuatie en protestatie, van Heer Jacob Saffius, Prior, aan de Heeren Burgermeesters van Amsterdam over't afbreken van't Reguliers Hof.*

OP huyden heeft Heer *Jacob Saffius*, *Canonnik* tot *Haerlem*, ter presentie van my *Cornelis* van *Haemrode*, binnen *Amstelredam* residerende, openbare Notaris by des *Konings van Spangien*, &c. onsen G. H. secreten Rade, en der Hove van *Hollandt* geauthoriseert, en der getuygen naar genoemt, overghelevert, in handen van mijn Heeren den Burgermeesteren deser voorsz. Stede, sekere schriftelijke informatie ende protestatie, luidende so hier na volght: Alsoo *Heer Jacob Saffius*, eertijdts *Prior* tot *Heyloo*, ende nu *Canonik* tot *Haerlem*, verstaat, dat mijn Heeren Burgermeesteren van meeninge souden zijn, om het *Reguliers-hof*, buyten aan deser Stede, gelegen, 't welk hy in erf-pacht besit, te demolieren ende doen af-houden, tot behoef deser Stede, om een vry gezicht te hebben, op dat daar inne geen vyanden souden moghen onthouden, om deser Stede te beschadigen, ofte te bebolwercken ende beschansen, &c. So doet de voornoemde *Heer Jacob* u mijne Heeren insinueren by desen, dat het voorsz. *Hof* is een Geestelijke plaetse, gelegen buyten de vryheyt ende jurisdictie deser Stede, ende dat u luyden als Regenten geen recht nochte actie daar inne en competeert, ende oversulx ook in u luyden macht niet en is, omme tot achterdeel van 't selve Hof yet te disponeren, dat mede de voorsz. plaatsen, als seer laegh ende weeck van aerdtrijck ende gronde zijnde, niet bequaam en is, omme daar inne eenige Schansen ofte bolwercken te maken, waar uyt dese Stat eenigh hinder ofte letsel souden mogen krijgen, gelijk 't selfde bekennen moeten alle die geenen, die hem des krijgs-handel verstaan, alsoo ook gebleken is, onlanghs als de vyanden voor dese laghen, die haar Schansen dicht onder der Stadt, ende niet so verre als 't voorsz. *Hof* staat, gemant, noch daar uyt eenige gewelt gedaan hebben, zo dat het gansch nodeloos zijn zoude, 't voorschreve *Hof* daaromme te demolieren, 't welk soude gheschieden tot groote schade van de voornoemde *Heer Jacob*, sonder dat yemant daar by geprofiteert soude mogen wesen, daar leggen ook geen hooghten noch eenige fundamenten in 't voorsz. *Hof*, waer deur 't Aertrijk gestarkt zoude zijn, gelijk wel doet in *'t Leprosen-huys*, ende het *Cathuysers Klooster*, ende andere huysen ende thuynen, beneffens deser Stadt staande, uyten welcken dese Stadt hondertmaal meer gekrenkt soude mogen werden. Niet-te-min, indien mijn Heeren immers ghesint soude moghen wesen, om het voorsz. *Reguliers-Hof* af te hebben, dat zyluyden 't selfde *Hof*, mette jaarlijkse pachten daar voor belooft, tot behoef deser Stede, overnemen: ende van de beterschappe met hem accorderen, naer redelijckheyt, alsoo mijne Heeren zijn voorstanders van de gerechtigheyt, dien niet en betaemt yement in 't zijn te verkorten, ook is dese Stad machtiger, om *Heer Jacob* te helpen; dan *Heer Jacob* de Stadt, waeromme hy versoekt, dat mijn Heeren de sake gelieven wel in te sien, om niet lichtelijken te procederen tot demolitie van 't voorsz. *Hof*, ende tot gewisse bederffenisse van hem, ende tot luttel profijt van de Stadt, of by refusie van desen protesteert die voornoemde *Heer Jacob*, dat hy in 't af houden van 't voorsz. *Hof* ende Bomen, niet en consenteert, maar dat hem om redenen, boven verhaalt, kracht ende ghewelt ghedaan wert, ende voorts van allen hinder, kosten, schaden ende interesse, ende anders, so hy in dese best soude mogen ende behooren te protesteren, in meninge, van daar van zijn *actie* te intenteren, op tijden ende wijlen, ende alsso hy te rade werden sal. Ende na dat de voornoemde *Heer Jacob* dit bovengeschreven in handen van *Pieter Pietersz*. Burgermeester, als President in 't bywesen van den anderen overgelevert hadde, ende na dat wy verttocken, ende wederom ingheroepen waren, so antwoorde de voornoemde *Pieter Pietersz*. ende van wegen het Collegie, dat zyluyden de voorsz. *Insinuatie* gelesen hadden, ende dat sy hoorden ende saghen, ende *Copye* daar van begeerden. Aldus geschiet in 't *Toornken*, op 't *Stadthuys*, den eersten *Septembris*, Anno XV. C. twee ende-zeventig, in 't bywesen van *Heer Clement Jansz*. *Pastoor* tot *Sloterdijck*, en *Heer Jasper Pietersz*. *Pastoor* op *Egmont op Zee*, als getuygen, van goeden gelove, hier toe geroepen ende gebeden. *Anno* 1572.

Des t'oirconde heb ik openbaar Notaris voorschreve, dese mijne gewoonlyke signature hier beneden aangeteykent.

HAMEROOD.

Van 't Kathuysers Klooster.

Nu volght het tweede, namentlijk *'t Karthuysers Klooster*, buyten de *Haerlemer Poort*, binnen dijks gelegen, en in den Jare 1612. met de vergrootinge, binnen getrokken. *Van't Kathuysers Klooster.*

Wanneer dit gesticht is, zijn de Schrijvers van verscheyde gevoelen. *Pontanus* meynt, in den Jare 1368. en *Boxhorn*, 1377. doch beyde de bovenverhaalde *Hertoch Albrecht* van *Beyeren*, des selfs stichtingh toeschrijvende, en dat op zijn eygen kosten, zoo *Boxhorn* wil. Alhoewel *Olphridus Dapper* noch van een ander meeninge is, die het ook onder de selvige *Graaf* stelt, maar op den Jare 1392. tot reden brenght hy by, dat alhier in't *Weeshuys* (aan welke de goederen van dit Klooster gegeven zijn) noch veel parkemente afschriften (door der zelviger Munniken geschreven) voor handen zijn, vervatende het begin, en voor-rechten des zelvigen, van desen *Hertoch Albrecht* bekomen, en onder anderen de stichtingbrief *Wanneer gesticht. Verscheyde gevoelen.*

brief, daar by hy de Munnicken tot desen bouw, met een rente van *drie hondert Dordrechtse guldens* te hulpe komt, geveest op een stuk lants, gelegen op't *Eylandeken den Hoorn*, leggende in *'t Ye*, by de *Hollesloot*, schuyns over *Sloterdijk*, *'t Weeshuys* nu t'eenemaal toebehoorende. Welk gevoelen de derde druk van *Amsterdams* beschrijvinge, in den Jare 1664. uytgegaan, op pag. 304. al weder tegen streeft, zeggende niet te weten uyt wat hoek dit zoude gehaalt zijn, vermits de *Hollantsche Kronijk* van *Veldenaar*; en andere, daar niet van zijn meldende, en de voorseyde *Hertoch* te veel met den Oorloch te doen hadde. *Pontanus* zeyt: dit een geweldigh *Klooster* geweest te zijn, gelijk zulkx aan de vervallen muuren, in zijnen tijde gebleken is, en noch meer van oude luyden verstaan heeft, en dat zoo heerlijk en lustich, dat *Christiern* de tweede, *Konink* van *Denemarken*, en Swager van *Keyser Carel de vijfde*, in den Jare 1521. hier ter Stede zijnde, dat tot zijn Herbergh verkooren heeft; een Kamer was'er voor de verwoestinge; die zulkx met de naam noch getuygde: Doch de Stadt in den Jare 1572. van *Lumey*, *Graaf van der Markt*, voor de *Prins van Orangie*, en *Onroomschen* geblokkeert zijnde, hebben de Krijgs-benden haar daar in gelegert; en vertrekkende, uytgeplondert en vernielt; zulkx dat het met de herstellinge des Godtsdienst niet weder verbetert, maar tot een kroeg verhuurt, en voorts t'eenemaal vervallen is, daar van tegenwoordich niet overich zijnde, als het Kerkhof, en eenighe oude muuren.

Was groot en lustigh.

Wort geplondert en vernielt. Anno 1572.

En is niet, dan 't Kerkhof overig.

Van de Lastadie.

Als men *Amsterdam* aldus, in't Jaar 1482. met wijde Grachten, Muuren, Torens, en Poorten had beginnen te besluyten, is 't zelve zes Iaren daar na 1488. voleyndt geworden. Maar de Stadt alrede, by na de helft, met geestelijke luyden bezet, en dagelijks, door d'aanwassende Scheepvaardt, Koophandel, en Neringen aangroeyende, en volkrijker wordende, begost van zich selfs, als door benautheydt uyt te barsten, en aan de Noort-west-zijde met veel paden (die hier na, volgende zullen beschreven worden) haar van selfs uyt te setten. Aan de Zuydt-oost-zijde begon het gewoel, dat de Scheeps-bouw, de Lijn of Touw-banen, en Pakhuysen, met het laden en ontladen der groote Scheepen, mede brengt, niet minder aan te gaan; want zeker stuk Landt, aldaar gelegen, *de Lastadie* genaamt, (wiens naam ik geen ander reden kan toeschrijven, als van 't belasten, en ontlasten dat daar daghelijks voorviel) wiert van tijdt tot tijdt, meer en meer, met Scheeps-timmer-werven, Hout-tuynen, Pakhuyzen, Loodtzen, Schuuren en Lijnbanen bezedt: De *Waal* daar zich de groote Schepen, des winters, by onvaarbaar weder onthielden, was recht voor dese *Lastadie*. Doch de Majestraat deser Stede, beducht, dat de *Gelderse* en *Vytrechtse*, daar mede die van *Hollandt*, doenmaals veeltijts in Oorlogh waren, op, en in dese plaats die dicht onder haar Stats Muren lagh, eenige gevaarlijke aanslaghen mochten in't werk stellen, namen voor, daar in zoo veel mogelijk was te voorsien, tot wiens bescherming, zoo te water, als te lande, zy voor eerst een sterke steenen wacht-tooren deden bouwen, ter zelver stede daar nu noch de *Monkelbaans-tooren* a staat, welkers doorluchtigh spits, op de fondamenten van desen ouden Wacht-tooren, in't Jaar 1606. gezet, en daar na in't Jaar 1610. wonderlijk herstelt wiert, als breder in 't vierde Boek te zien is.

De Stadt wort volkrijker.

Oorzaak van de naam Lastadie.

Wordt versterkt met een Wacht-tooren.

Maar *de Lastadie*, door deze tooren, niet genoeghsaam verzekert, wiert, tot des zelfs bevrijdinge, een brede gracht gegraven, streckende van desen toorn af, recht toe, tot aan *den Dyk*, tot de plaats daar nu noch de *St. Anthonis Sluys* legt; Men wierp d'uytgegraven aerde en slijk, na de binnenste kant, en te midden tussen den *Tooren* en den *Dyk*, wiert een kleyn uytstekent half rondt gemuurt, om dese Schans te bestrijken, want de meyninge was, om *de Lastadie* tot een *Voorstadt* te maken, zonder nochtans, des Stads muuren aan dese zijde, af te breken. Men gink uyt de Stadt, na dese *Lastadie* door het *Waterpoortje*, over de *Stadtsgracht* langs een Brug, die's nachts opgetrocken wiert. Doch op wat tijdt de genoemde *Wacht-tooren*, en dese *Oude Schans* (noch tegenwoordig alsoo genaamt) hier gebout en gegraven is, kan men niet zeker zeggen, als dat de selve sodanig gelegen

En een brede Gracht.

Om tot een Voorstadt te maken.

a „ 't Huys te *Montal-baan* in de oude Stadts Re-„ gisters genaamt.

gen hebben, al in den Jare 1500. gelijk wy die bevinden, volgens dese Beschrijvinge, alzoo afgeteykent te zijn, in de voorverhaalde Kaart, Anno 1536. hier door *Cornelis Anthonisz.* Raad dezer Stede, t'*Amsterdam* uytgegeven, en is noch op de *Thresoriere* deser Stede te sien.

Gelegentheyt der Lastadie.

De *Lastadie*, als een *Voorstadt*, paalde met de Noord-west-zijde aan de Stadts Muuren en Grachten: de Noord-oostkant lagh tegen *'t Ye*, en was met een rye palen (daar in twee openingen, boomen genaamt, die men 's nachts toesloot, tot bequame in en uytvaart dienstigh) bevrijdt. Op d'ooster-hoek stondt de genoemde Wacht-tooren, en ten Zuydtoosten hadze de voorseyde Schans, en brede Graft; en 't Zuydt-west-eynde was door eenig laeg, week en moerasachtig Landt, een stuck weegs van de *St. Anthonis Dijk* afgescheyden, voorts was de streek Landts, daar nu de *Zuyder Kerk* staat, met veel lustige hoven bezet, en daar nu de *Verwers-Gracht* en *Staal-straat* is, stonden de Laken-ramen.

Aan de Noord-west-zijde van de Stadt begonnen de Paden, die van des Stadts grachten af, recht uyt streckten, ook dapper te vermenighvuldigen. Dese hadden aldereerst gedient, tot toegangen na de Burghers Lust-hoven en Thuynen: Van dese schrijft ook den ouden onbekenden Schrijver, achter *Pontanus*, zo dat'er by na, aan beyde zijden, nieuwe Steden scheenen aan te groeyen. Deze buyten-paden, beginnende van't *Reguliers-hof* af, hadden de volgende namen, van sich selfs opgenomen.

Namen der Buyten-paden.

Het Wale-padt, Bennings-padt, Hoere-padt, St. Pieters-padt, St. Jacobs-padt, Wandel-padt, Middel-padt, Brabants-padt, Nieuwe-raam-padt, Tobias-padt, Appel-mans-padt, Margriete-padt, Kaets-baans-padt, Jan Hansen-padt, Schouten-padt, Weesen-padt, P. Lempen-padt, Potte-backers-padt, Panne-backers-padt, 2. Panne-backers-padt, Corteins-padt, Lijnbaans-padt, Nieuwe-Laken-padt, Kruys-padt, Tuyn-padt, Spaans-leger [a]. Dese paden, lagen geheel open, en onbewaart, slechts met houte schutsels, afgeschooten, die geen weer konden bieden; want als in den Iare 1572. *Amsterdam* met belegering van de *Grave van Lumey* gedreygt wiert, mosten alle dese paden opgeruymt worden, men brande de *Lastadie*, (uyt vrees, dat de Vyandt daar in mocht komen te nestelen) tot de grondt toe, af. Hoe wel dat eenige dit branden een ander oorsaak (al lang te vooren, in den Iare 1565. voorgevallen) toeschrijven. Ziet hier van in't zeste Boek. Hier na, had niemant lust om de *Lastadie* wederom te bebouwen, door dien de zelve niet bestant was, om een Belegeringh tegen te staan, insonderheyt, zo langh *Amsterdam* haar aan der Staten zijde, niet had over gegeven, en over sulks, geen rust wiert te gemoet gesien: hoewel de ge-erfden van dese gronden, 'groote voordeelen daar van trekken konden.

De Lastadie afgebrant, Anno 1572.

Dat Amsterdam de vijfde zitplaats en stem heeft, in de Vergadering der Staten van Hollant.

Na dat *Amsterdam* dan eyndelijk in den Iare 1578. aan der Staten zijde was over gegaan, als in 't zeste Boek breder kan gelesen worden, heeft zy haar stem en zit-plaats, in de Vergadering der Staten van *Hollandt*, als de vijfde, aangenomen. Want *Dordrecht* is altijt geweest d'eerste, *Haerlem* de tweede, *Delff* de derde, *Leyden* de vierde, *Amsterdam* de vijfde, *Goude* de zeste, &c. En dit waren die geene, die men altijdt genoemt heeft: *De zes groote Steden van Zuydt-Hollandt*; Ook hadden dese zes eertijts, alleenich hare Afgezondene ter Vergaderinge van de Landschap, blijkende daar uyt, dat'er noch verscheyde oude Rente-brieven gevonden worden, die by de voornoemde zes groote Steden alleenlijk bezegelt zijn. D'oorzaak, dat'er ook alzulke brieven zijn, daar men geen zegels van *Amsterdam*, maar wel van d'andere vijf genoemde Steden, aan ziet hangen, is deze, Dat van de penningen, die alsdan opgenomen zijn geweest, *Amsterdam* haar gedeelte zelf heeft opgebracht, om alzoo hare Ingesetenen, die daar voor verbonden wierden, niet te beswaren. Voorts worden *Haerlem* en *Amsterdam*, na de wereltlijke Regeering, onder *Zuyt-Hollant*, maar na de Geestelijke, worden dese twee Steden met hare naburige Dorpen en Classen, onder 't *Synodus* van *Noordt-Hollandt* gerekent.

Is na de Wereltlijke Regering, onder Zuydt-, maar na de Geestelijke, onder Noordt-Hollandt gerekent.

[a] „Alhier lagh het *Spaans Leger*, dat tot *Zutphen* en *Naerden* onder *Don Frederico de Alba*, voor de„se Stadt aenquam en niet ingelaten, als 't zelve *Haerlem* soude gaan belegeren, en met Schuyten „over den *Aemstel* gezet wierden, en soo buyten de *Cingels* om de Stadt marcheerde, hier van in 't „seste Boek.

Eynde van 't Tweede Deel, des Derden Boeks.

BESCHRYVING
VAN
AMSTERDAM,
't Derde Boek, Derde Deel.

Van verscheyde Vergrootingen, aanwas van Menschen, Welvaardt, en Rijkdom, door de Neeringen, Scheepvaarten, en wijtluchtige Koophandel, als ook den tegenwoordigen Standt van *Amsterdam*, tot den Jare, MDC LXXXIX.

Inhoudt van 't eerste Deel. IN 't Eerste Deel van dit derde Boek is beschreven, den eersten oorspronk, beginselen, en voortgank van *Amsterdam*, (zoo veel ons bekent was) ter tijdt toe, dat het tot een Vlek, of Stedeken, slechts met water-grachten [a], en eenige Poorten omringt is geworden. [b]

Van't tweede Deel. In 't Tweede Deel is verhaalt, des selfs Bemuuringe, in den Iare 1482. begonnen, en alzoo tot een Stadt geworden: Voorts de oude hoedanigheyt der Kloosters, en andere Geestelijke gebouwen, nu meest vervallen, afgebroken, en tot ander gebruyk bequaam gemaakt, en verandert, enz. tot den Iare 1585. [c]

a ,, Welke oude *Watergraften* en waar die hebben gelegen, is uyt de volgende Scepen-brief te zien,
,, zijnde nu de Voor-burgwallen, als de meergenoemde Heer *Hartogvelt* wel geobserveert heeft, en in
,, dese brief *der Stede oude Grafte genaemt wort:* Ook siet men in dese brief waar eertijds de oude *Schutters*
,, *Doelen*, daar de oude *Doelestraat* tussen de voor- en achter-Burgwal, als noch de naam van voert, gele-
,, gen heeft, daer van in't tweede deel van't derde Boek pag. 196. van aengeroert is. So dat men wel
,, mag vast stellen, dat een *Schutters Doelen* hier eerst is opgerecht, en daer na verplaetst, ter plaetse daer
,, die tegenwoordig noch te sien zijn. Op de *Tresaurie* deser Stede zijn noch verscheyde andere oude
,, brieven, die dese waerheyt bekrachtigen, doch echter laete desen brief alleen hier volgen:
,, Wy *Willem Bruyn* ende *Symon Dirkzoen* Scepene in *Amstelredamme*; oirconde ende kennen dat voir
,, ons quamen *Pieter van Leyen* ende geliede, dat hy gepaght heeft tegens den armen Huysittende Luy-
,, den in *Sinte Nyclaes Parochie*, eene Erve gelegen aen den Burgwalle by *Sinte Johannes Brugge*, tusschen
,, die twee graften vier Roden breet ende twee voet ende een derden deel van een voet, dair naist by ge-
,, erft zijn *Jonge Dirk* aen die zuutzyde ende dat erve dair *Sinte Marien Magdalenen* Gilde die pachte op
,, hebben aen die Noirdzyde, streckende van der Stede oude *Grafte* tot aen die oude *Schutters Doelen*
,, toe, ende an die middelste *Grafte* toe. In allen scheyn alst dair gelegen es, &c. In oirconde dese brieve
,, besegelt mit ons Segel. Gegeven op den sevenden dagh in Juny in 't Jaer ons Heeren 1455.

b ,, De Stad soo als in 't Kaertje van de Heer *Christophel van Hartogvelt* is afgetekent, bestont van bin-
,, nen in acht deelen, als eerstelyk de *Warme-straat*, van de *St. Olofs poort* tot de *Engkerk-steeg*, van daer tot
,, aen de *Middel-dam*, de *Kerck-straat* genaemt; van den *Middel-dam* tot de *St. Pieters Kerk* voerde het de
,, naem van 't *Gans-oort*, daer na volgde de *Grimmenesse*. De nieuwe zyde had gelyke deelen, als eerst 't
,, *Bentwijk*, beginnende van de poort van die naem, tot aen de *Heylige Stede*, daer wiert het de *Kalver-*
,, *straat* geheten tot de *Plaets* ofte den *Dam* toe, die over gaende quam men op de *Nieuwen Dijk*, die stuy-
,, ten aen de *Wintmolen-zyde-straeten*, gelijk alles uyt diverse oude Scepene brieven, hier voor in 't twede
,, deel van 't derde Boek reets en noch staen aengewesen te worden; om daer by te toonen hoe de Stra-
,, ten en Graften van outs sijn genaemt geworden. In den Jare 1399. op den 22 April, wiert by 't Ge-
,, recht wegens het betimmeren der Erven 't volgende gewillekeurt. Soo wie sijn Erven tusschen de
,, twee Graften niet en betimmert, die sal houden en maken een Ganck buyten aen die oude Graften 8
,, voeten breet, alle de Stede alomme ende binnen aen die nye Graften een Gangh houden ende maken
,, 6 voeten breed, die Stede alomme by XL. Schellingen Holland, uytgezeyt Zuytwaert van der Ca-
,, nonissen Brugge; by de *Oude Graft*. Waer dese Canonissen Brugge gelegen heeft kan ik niet vinden,
,, ofte moeste verstaen worden de Brugge achter de *Oude Kerk*, om dat in de selve Kerk een Collegie
,, waer in de Canonyke en civile Wetten uytgeleyt wierden, daer in door de *Soon van* Heer *Willem*
,, *Eggarts Soon, Heer van Purmerende*, was opgerecht, of dat soodanige Canoniken hier ter Stede moeten
,, geweest hebben, kan niet wel gesegt worden; doch echter dewyle ten tyde van *Hartog Aelbert* on-
,, trent den Jare 1376. eene *Philippus de Leyden in libro de cura Reipubl. & sorte Principantium Casu* 64.
,, seyt, dat hem door den gemelde *Hartog* sijn Kerk van *Aemstelredamme* ontnomen was, of daer door
,, Canoniken verstaen wort, is onseker; doch hier van sal nader in de beschryvinge van de *Oude Kerck*
,, gehandelt worden.

c ,, Even als uyt de volgende afbeeldinge, door *Cornelis Anthonisz.* Raad deser Stede, 1536. is ge-
,, schildert, en noch tegenwoordig op de *Tresaurie* deser Stede te zien is.

Van 't derde Deel.

Nu ſtaan ons in dit Derde Deel dezes Stadts Vergrootingen, van tijdt tot tijdt, vorders aan te wijzen. Want wy konnen niet vinden, dat de Stadt *Amſterdam* vergroot is, voor den Iare 1585. als men vaſt ſtelt dat zy in 't Iaar 1482. eerſt begonnen is, een Stadt te worden, en dat alle vergrootingen te vooren, Iaar op Iaar, geſchiet zijn geweeſt, even gelijk men een open plaats, of Dorp, geſtadigh met huyzen en hoven vergroot, en aanmaakt, behalven dat alle de voorige vergrootingen onzeker gehouden werden, op wat tijden die gedaan zijn; en dat van 't Iaar 1482. ſedert de bemuuring, tot den Iare 1585. geen vergrootingen of uytleggingen voorgevallen zijn, want of ſchoon de Vryheden der *Jurisdictie*, of Rechts-gezach, door verſcheyde *Graven* zijn uytgezet en vermeerdert, zoo hebben zy evenwel in 't bouwen, ſulks niet waar genomen, ook wort *Amſterdam* in de zelve brieven, altijdt maar een *Stede*, en geen *Stadt* genaamt. De eerſte aanbouw van de *Laſtadie*, is wel voor 't Iaar 1585. geſchiet, (in 't tweede Deel verhaalt) maar daar na volgende wederom afgebrandt, als gezeyt is. Zoo dat wy deſe vergrootingh van den Iare 1585. voor d'eerſte, als een rechte Stadts-vergrootingh, rekenen. Te meer, dewijl die van eerſten af, tot ſtraten en grachten is aangeleyt geweeſt.

De Stadt Amſterdam is niet vergroot voor den Jare 1585.

Amſterdam voor 't Jaar 1482. altijt een Stede, en nooyt Stadt genoemt.

Van d'Eerſte Vergrooting der Stadt AMSTERDAM,

In 't Jaar MDLXXXV.

AMſterdam nu de lang gewenſchte Vryheydt genietende, is de welvaart daar op gevolgt, en door de *Vrye Zee-vaart* en *Koophandel* hier binnen gebracht, met t'zamen veel Koop- en Handwerks luyden; daar verſcheyde by waren, die om haar Godtsdienſt, uyt *Antwerpen*, *Brabant* en *Vlaanderen*, moſten vluchten, zo dat deze *Stadt* te kleyn wiert, om die alle te konnen herbergen; ja de Buyten-paden, hier vooren genoemt, krielden van allerley ſlach van Menſchen. Waar over de Majeſtraat, het uytbreyden van de Stadt nootzakelijk vindende, in den Iare 1585. ruym hondert na 't bemuuren der ſelve) hebben begonnen; by voorraat daar toe verkiezende de plaats van d'afgebrande *Laſtadie*. Tot dit vergrooten en verſterken, hadden zy te vooren, in 't Iaar 1581. met *den Ouden Prins van Oranjen*, die doen t'*Amſterdam* was, een overſlagh gemaakt, en zyn toeſtemmingh bekomen, maar terwijl zy met dit vergrooten bezigh waren, quam *de Graaf van Leyceſter*, als Stadthouder der *Vereenigde Nederlanden*, hier t'*Amſterdam*; van welke de Wethouders op den een-en-twintighſten van * *Lentemaant*, des Iaars, 1586. verkregen dit volgende Octroy.

d'Eerſte Vergrooting met de Laſtadie begonnen.

Octroy van den Graaf van Leiceſter. Anno 1586.

* *Maert.*

ROBBERT Grave van Leyceſter, Baenderheere vanden Bigh, &c. Luytenant van hare Majeſteyt van Enghelant, Gouverneur ende Capiteyn Generael der Vereenighde Nederlanden, Allen den ghenen, die deſe ſullen ſien of hooren leſen ſaluyt. Wy hebben ontfanghen de ſupplicatie van Burghermeeſteren der Stadt van Amſtelredamme, inhoudende dat ſyluyden volgende de Reſolutie van wijlen Hoogher memorien den Prince van Orangie, ende met advijſe van de xxxvj. Raden der voornoemden Stadt, oorbaerlijck ende noodigh bevonden hebben in deſe periculeuſe tijden, tot conſervatie der ſelver Stadt, tegens 't ghewelt vanden algemeynen Vyant de voornoemde Stadt te doen Fortificeren vande Haerlemmerdyck tot aen den Amſteldyck toe. Maar alſoo het niet mogelyck en is, de ſelve Fortificatie te doen, ſonder die voornoemde Stadt te Vergrooten met veele Erven aldaer ghelegen, verſcheyde Perſoonen toebehoorende, die alle eensdeels door 't vergraven en beworpen, ende anderdeels door het royen ofte afſteken van Watergraften, Marckten ende andere publycke Plaetſen, als oock Woonſteden, den proprietariſen ſeer onbequaem gemaeckt ſijn, ende noch ſullen worden, overmits die voorſz. Erven binnen 't Fort komende mette flooten daer aen gelegen, ſchuyns ofte dwars daer inne legghen; ſoo dat het meerendeel vande ſelve Erven niet kunnende blyven in ſijn vierkant noch bequame groote, qualyck in 't beſonder betimmert ſoude mogen worden, ter eeren vande Stadt. Ende dat eenighe, onder 't pretext van proprieteyt, recht ofte actie te hebben ofte te pretenderen aen de voorſz. Erven, ſich onwillígh ſouden mogen laten vinden vande ſelve afſtant te doen, (hoewel van allen ouden tyden Burghermeeſteren hebben mogen

ghen; ghewoonlyck ende in possessie sijn, alsulcke Erven voor de Stadt aen te slaen, als sy der selver nodigh vonden te wesen, tot 's Gerechts preuvé, of hen inder billickheyt ende redenen te laten contenteren: daer door sulcke loffelycke wercken verhindert mochten worden. So hebben Ons de voorsz. Burgermeesters gebeden, dat Ons soude ghelieven hun te versien in desen met onse Brieven van Octroy daer toe dienende. Doen te weten, dat Wy, 't gene voorsz. is, overgemerckt, ende der Supplianten versoeck, als meest tot der voorsz. Stadts versekertheyt streckende, oorbaerlyck ende redelyck gevonden hebbende, eerst den XXIX. January lestleden, ende daer na wederom als nu (nademael Ons behoorlyck gebleken is van de publicatie by den voorsz. Burghermeesteren van 't gene voorsz. is, ende de middelen, die sy geraemt ende gheordonneert hebben tot genoegen vande proprietarisen, besitters vande Erven ende andere Crediteuren, den lesten January lestleden gedaen, de welcke Wy oock over sulcx advoueren, ende voor so veel het noodigh sy, confirmeren mits desen by advyse van die vanden Rade van State neffens Ons, den voorsz. Burghermeesteren ten aensien vande voorsz. Fortificatie hebben toegelaten, gegunt ende gheoctroyeert, laten toe, gunnen ende octroyeren by desen, Alle die Erven gelegen binnen de voorsz. Nieuwe gemaeckte, ende voorts te maken Grachten mette Cinghel, het sy die selve vergraven ende beworpen, ende tot Straten ende andersints gheroyt sijn, of die als noch vergraven, beworpen ende gheroyt sullen worden, voor de voorsz. Stadt van Amstelredamme aen te slaen, te doen vergraven ende beworpen tot Watergraften, Marckten, Straten, publycke ende andere Plaetsen t'accommoderen, so sy der Stadt nuttelycxt ende bequaemst sullen vinden te wesen, ende voorts alle de selve aende Stadt in eyghendom te behouden, mits doende de selve wel particulierlyck waerderen by Schepenen der voornoemde Stadt, naer advenant de selve Erven voor de voorsz. beworpinghe by opveylinghe souden hebben mogen gelden (indien 't selve noch niet geschiet en sy) ende den Eygenaers voldoende tot 't seggen vande voorsz. Schepenen. Ende op dat de Crediteurs, actie of Hypoteke hebbende op eenige der selver Erven, van haerluyder deughdelycke actie niet en worden gefrustreert, hebben Wy den voornoemden Burghermeesteren toegelaten, ende laten toe mits desen, den Eygenaers te betalen met rente Brieven, ende de selve te passeren ende constitueren tot laste der voornoemde Stadt, teghens den penninck sestien. Item tot vervallinge ende onderhont der voorsz. Fortificatie op Renten uyt te gheven, ofte te verkopen, alle alsulcke Erven, als boven de voorsz. Graften, Straten, Marckten ende andere publycke Plaetsen sullen mogen resteren. Ende op dat 't selve ten hooghsten pryse geschieden moghe, accorderen ende over sulcx verstaen Wy, dat de voorsz. Erven (mits die voorsz. Eerste constitutie van Renten, so voorsz. is) metter daet sullen bevryt werden ende blyven van alle ouder Hypotheken ende actien. Ende dat de selve actien voortaen den Crediteurs competeren sullen op de voorsz. Eerste Renten, Welverstaende, dat de Stadt ten eeuwigen dagen gehouden ende gheobligeert sal blyven voor de voorsz. Rente-Brieven, ofte de Hooftsomme der selver, in gevalle eenighe der voorsz. Renten gequeten of afgheloft werden. Ontbieden daeromme ende bevelen allen besitters, Proprietarissen, Crediteurs of eenige actie tot de voorsz. Erven hebbende of pretenderende, voorts allen Inwoonderen der voorsz. Stadt van Amstelredam, ende allen anderen, die dit eenigsints aengaen mach, dat sy den Burghermeesteren der selver Stadt van dese onse toelatinge, gunste ende Octroy, in alles, so voorsz. is, met des daer aen kleeft, doen, laten ende gedoogen vredelyck ende volkomelyck genieten ende gebruycken ten eeuwigen daghen, sonder den selven daer in te doen ofte te laten geschieden eenigh hinder of moeyenisse ter contrarie. Ende so hun alreede eenig letsel gedaen ware, willen Wy, dat 't selve terstont, ende metter daet afghedaen worde. Des t'oirconde hebben Wy desen met onsen name gheteeckent, ende onsen Zegel daer onder aen doen hangen. Gedaen in de voorsz. Stadt van Amstelredamme desen XXI. dagh in de Maert, Duysent vyf hondert ses en tachentigh, Was geparapheert, *Coninck*, vt. geteekent, *R. Lycester.*

Gelijk ook de bevestinge des zelfs, door d'Heeren Staten van *Hollandt* &c. in den Iare 1597. den achtsten van * *Bloeymaant*, hier op is gevolgt. *Bevestigt. Anno 1597.* ** Maey.*

DE Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollant ende West Vriesland, representerende de Staten vanden selven Lande, hebben op 't versoeck van Burgermeesteren ende Regheerders der Stadt Amsterdam, ghesien de Brieven van Octroy by den Grave van Leycester, als Gouverneur ende Kapiteyn Generael van de Geunieerde Nederlanden, op 't stuck van de Vergrootinge ende Fortificatie der selver Stede den voornoemden Burgermeesteren den XXI. dagh van Maert, Duysent vyf hondert ses en tachtigh verleent, 't voorsz. Octroy, voor soo veel des noot sy, met alle 't ghene by de voorsz. van Amstelredamme, volgende 't selfde Octroy, gedaen ende ghepasseert is, geadvoueert, geconfirmeert ende geapprobeert, advoueren, confirmeren ende approberen by desen: Willende ende Ordonnerende, dat 't voornoemden Octroy, ende den inhouden ende gevolge van dien gehouden sal worden van goeden waerde, ende volkomen effecte sortere, in allen schyn, als of 't selve by den Staten voornoemt verleent ende geaccordeert ware geweest. Ghedaen in den Haghe, onder 't Zeghel van den Staten voornoemt hier op ghedruckt den VIII. May, Anno vyftien hondert seven en t'negentigh: Onderstont, ter Ordonnantie van de Staten, onderteeckent, *C. de Rechtere*, hebbende op 't Spacium een opghedruckt Zeghel in rooden Wasse.

Ondertussen gink men met het opruymen en bouwen van *de Lastadie* voort: Van het pleyn, dat buyten voor *St. Anthonis-Poort*, (nu de *Nieuwe-Markt*) lag, begon men een brede Heerlijke Burgwal te maken, noch de *Lastadie* genoemt, *Brede Burg-wallen.*

die

die langhs de Stadts grachten, tegen over de muuren, tot aan d'*Ye*-kant, over *Schreyers tooren* uytquam; van daar sprongh men de hoek om, met een inbocht, langs '*t Ye* heenen, tot aan de *Montal-baans-tooren*: In dese bocht was *de Waal*, daar de groote Scheepen des Winters verzekert lagen, en daar over wiert dese kaey, of Burgwal ook de *Waal*, doch nu *d'Oude Waal* genaamt.

d'Oude Waal.

Van *de Montal-baans tooren* maakte men de Burgwal voort op, langs *de Schans* (in 't tweede Deel beschreven, en noch *d'Oude-Schans* genaamt) tot aan *St. Antonis Dijk*, uytkomende, daar tegenwoordig die *Sluys* legt, waar eenigh laegh moerasachtigh Landt, ter plaats, daer nu de *Snoekjes-Brug* is, gelegen was, daar men noch naar *Boom dwars-sloot* kan doorvaren.

d'Oude Schans.

De gantsche Lastadie legt buyten Dijks.

Zoo dat dese *Lastadie* en gantsche streek, tot aan den Dijk toe, buyten Dijks gelegen, en 't hooge Zee-water onderworpen is geweest. Op den Dijk, daar de brede gracht, langs de *Schans* gaande, op aan schoot, waren houte staketsels geset, die men op, en toe, sloot, om voor een haastigen inloop bevrijt te zijn; hier mede was dien Dijk afgesneden, en van daar af, na de Binne-kant, Zuydt-west-waart aan, waren palen in den *Amstel*, (die hier heel breedt was) geheyt, tot aan d'overzijde, aan den *Amstel-wegh* toe, daar slechts een openingh, om door te varen, (die men met een boom toe sloot) in gelaten was. Met dese palen waren de Burgers Hoven, en Laken-ramen die buyten de Stadt, binnendijks lagen, min of meer bevrijdt.

Den Dijk met staketsels afgesneden.

De Lastadie, behalven de drie genoemde breede burgwallen, die met heerlijke huysen, betimmert wierden, is voorders in de na volgende straten en grachten verdeelt geworden, d'eerste straat van *St. Anthonis* poort af, gaande dichst aan den dijk, is genaamt de *Dijkstraat*; de tweede, mede op 't pleyn van de poort, dicht nevens d'eerste uytkomende, noemtmen de *Keyzerstraat*, de derde, op de *Lastadie* uytkomende, is de *Koningstraat*, daar na volght de gracht, *Boomsloot*, met sijn *Dwarsgracht*, mede zoo genaamt, en by na tot aan den dijk, en *Snoekjes-brugh*, zich strekkende, alwaar uyt de zelve noch een blinde sloot loopt, dienstig tot op en afslag der spijkers of Pakhuysen, achter de huyzen van de *Breede*, en *Dijk-straaten*. Alle de voornoemde straten, met de gracht, komen op de *oude Schans* weder uyt, en worden van *Boom-dwars-sloot* doorsneden: de gedeelten naar *d'oude Schans* toe, noemtmen *de korte*, en die na de *Lastadie*, de *Lange*, &c. *straten*: die met zes bruggen aan malkander zijn ghehecht.

Straten en grachten op de Lastadie.
Dijkstraat.
Keyser-straat.
Koninghs-straat.
Boomsloot.

Ridder-straat.
Jonker-straat.

Hier naa komtmen aan de *Ridder-* en *Jonkker-straaten*, die ook van de *Lastadie*, tot op *d'Oude Schans* uyt komen, en zoo langh zijn, als men kan afzien, doch niet van *Boom-dwarssloot*, maar met eenige korte dwarsstraten door sneden zijn. In deze twee lange straten, woont tegenwoordig zo grouzamen menichte van gemeen varendt, en handtwerks volk, 't welk met de scheepstimmerwerven en vaarten, hun kost wint, ja wel vier huys gezinnen somtijdts in een huys, als in de voorhuyzen, achterhuyzen, kelders, voor, en achterkamers, dat het ongelooffelijk is.

Byvoegsel.

„ *Do. Johannes Heydanus*, Predikant alhier, „ wiens quartier het was, heeft uyt curieusheyt, het getal van de menschen, „ oud en jong, in de Jaren 1663 en 1664. „ in sijne huys besoekinge opgenomen, „ aangetekent en bevonden, een getal tusschen de drie-en-veertigh hondert levendige zielen, alleen in dese *Jonkker* „ en *Ridder* straten, nevens het *Kollegat-* „ *steechje*.

Bantam-merstraat.

Daar aan volght de *Bantammerstraat*, die breder en korter, doch aanzienlijkker is, en in de bocht van *de Waal* uyt komt: Deze straat heeft zijn naam eenige jaren daar na bekomen, ten tijde dat d'eerste schepen uyt *Oost-Indien* met peper van *Bantam* binnen quamen, en hier omtrent gelost wierden: noch een smal slop-steegjen het *Kollegat* genaemt, komt in dese Straat ook uyt.

Kollegat-steegje.

De Lastadie voort langhs tredende, gaatmen noch drie kleyne steegjes voor by, die kort zijnde, op *de Waal*, ook uytkomen, als het *Schippers*, *Wittepaerts*, en *Smits-steegjen*. Hier komtmen aan de *Hooftbrugh*, die eenige Jaren daar na, voor by de *Schreyers-tooren*, aan '*t Kamper hooft*, en d'oude Stadt is vast gehecht, daar hier nu een Waterkering is gelegt.

Hooftbrug.

De *Scheeps-kraan* staat hier recht tegen over, en van dese brugh zietmen geheel vermakelijk, zoo ten Oosten, als ten Noorden, het *Y* waerts in.

Scheeps-kraan.

Alle dit werk (alzo het tot vergrooting of uytbreyding der Stadt, en niet tot een Voorstadt was aangeleydt) wiert met geen muuren, toorens, wallen, noch borst-weeren versterkt. Nademaal de Magistraten te rade wierden (terwijl men met dit werk bezigh was) de Stadt, aan deze zijde, noch verder uyt te zetten. Waar over de muuren (om de Stadt gesloten te houden) in hun kracht bleven staan. Te dier oorzaak hadden dese nieuwe werken in 't eerst geen ander toegank, als over 't *Waterpoorts-*

Water-poorts brug.

brug-

bruggetjen datmen des nachts optrok, die daar na, met de *Hooftbrugh*, en *Bantemer-brugh*, als ook van de *St. Antonis Markt*, vermeerdert wierden. En dit is voor zoo veel van d'eerste Vergrootingh te zeggen is.

De Twede Vergrooting der Stadt AMSTERDAM,

In den Iare MDLXXXXIII.

DE Magistraat van *Amsterdam*, ziende dat de Stadt in zodanige gelegentheyt, als die nu lag, niet bestant was, om een belegering te konnen wederstaan, ten zy met groote schade, der Nieuwe Gebouwen, als ook overleggende, dat de buyten paden, by na rontom hare Stadt, van menschen grimmelden, zijn te rade geworden, om de selve wederom te vergrooten, en met eenen volkomen weerbaar te maken, waar toe zy in 't Jaer 1586. Octroy hadden verkregen van den Grave van *Lycester*, als hier voren verhaalt is, 't welk mede brocht *Dat zy hare Stadt mochten versterken, van de Haerlemmerdijk, tot aan den Amsteldijk toe.* Om alles dan in goede ordre uit te voeren, hebben zy van de Heeren Staten van *Hollandt* en *West-Vrieslandt* verzocht, en op den achtsten van *Lentemaand*, in 't Jaar 1591. de zelve vryheyt ook verkregen, en dat op die voet, gelijk in 't voorige verleent was:

Twee oorzaken dezer vergroting.

Maert.

DE Ridderschap, Edelen ende Ghedeputeerden van den Steden van Hollant ende Westvrieslant, representerende de Staten van den selven Lande, Doen te weten, Also Burgermeesteren ende Raden der Stadt Amstelredamme Ons vertoont hebben, dat, niet tegenstaende syluyden ende hare Voorsaten in Officio, veel arbeyts, moeyten ende kosten in den voorleden Jaren aenghewent hebben, omme met voorgaende Octroy ende advijs van eenige Architecten ofte Ingenieurs de voornoemde Stadt sulcx te fortifieren, dat sy in tijde van noode den ghemeenen Vaderlande ten besten, der Vyanden gewelt met Godes hulpe souden mogen wederstaen; syluyden sedert een Jaer herwaerts ooghenschijnlijck bevonden hebben, groot gebreck in de voorsz. Fortificatie, ende de selfde sulcx aen d'een syde verhonghert te sijne, dat de voorsz. Stadt daer door soude moghen vallen in groote inconvenienten ende perijckelen, ten ware in tijts daer inne voorsien worde. Sulcx dat Burgermeesteren ende xxxvj. Raden der selver Stede tot meermalen daer op gelet ende gedelibereert hebbende, eyntlijck geresolveert waren t'voorsz. defect eerstdaeghs te doen suppleren ende de voorsz. Fortificatie t'extenderen tot op den Noorder-houck van de Wale, ende van daer door 't buyten ende binnens Dijcx-Lant ende over den Amstel tot de Fortificatie aen de Nieuwe-syde geleyt, te verheelen. Dan alsoo de Vertoonders 't selfde niet gaerne en souden doen, sonder daer toe te hebben onsen consente, versoeckende daeromme tot dien eynde onsen Octroye ofte consente, met de Clausule, dat de Supplianten, volghende de Keuren der voornoemde Stede, tot behoef der selver sullen mogen aen nemen alle de Erven tot de Cingel van de voor-genomen Fortificatie toe leggende incluys, als andere Erven aen de Nieuwe sijde aen genomen sijn gheweest, tot taxatie van Schepenen der selver Stede; mits dat in 't weder uyt gheven van de Erven, die (boven de publijcke plaetsen) sullen overschieten, de leste Eygenaer der selver, ofte in gevalle van concurrentie van velen, dien 't meestendeel van de Parceelen toe ghecomen heeft, anderen geprefereert sal worden, omme de selfde, volgende de voorsz. Resolutie van de xxxvj. Raden, te mogen overnemen tot taxatie van Schepenen binnen sekeren tijde by den Supplianten daer toe te prefigeren. SO IST, dat Wy achter volgende 't versoeck van den Supplianten, den selven geconsenteert ende geoctroyeert hebben, consenteren ende octroyeren by desen, dat syluyden volgende de Keuren der voorsz. Stede van Amstelredamme, ten behoeve, als voren, alle de voorsz. Erven sullen mogen aennemen ende uyt geven tot taxatie, inder voeghen ende op conditien, als voren. Lastende ende ordonnerende eenen yeghelyck, die 't selfde aengaen mach, hem daer na te reguleren, soo wanneer desen inde Camere van Rekeninge in Hollant sal wesen gheregistreert, als naer behooren. Gegeven inden Hage onder onsen Zeghele hier op gedruckt den VIII. Marty, Anno vyftien hondert ende een en tnegentigh. Onder stont, Ter ordonnantie vande Staten, ondergheteeckent, *C. de Rechtere.*

Die van Amsterdam toegestaen de Erven tot de naerder vergrootinghe vande Stadt noodigh, te mogen aennemen.

Doch die van de *Regeeringe* met deze haar *Stads* Vergrootinge onheylen te gemoet ziende, van met haar omleggende *Dorpen* (wegens *'t exerceeren van hooge Jurisdictie*, om volgens haar oude verkregene *voorrechten* een mijl in 't ronde te *spannen, vangen* en *uyt te bannen*) in verwerringe te raken, van daar in verkort te wer-

De Magistraat verzekert haar noch verder.

September.

werden; hebben haar op den 7 van *Herfst-maandt* 1591. met dit volgende *voorrecht* daar tegen voorzien.

Gunstbrief aan Amsterdam, om hare Vryheyt, zoo verre buyten de nieuwe, als oude grachten te gebruyken.

DE Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollandt ende West-Vriesland, representerende de Staten van den selven Lande, Doen te weten, dat, alsoo Burgermeesteren ende Raden der Stadt Amstelredamme; Ons te kennen gegeven hebben, dat de voornoemde Stadt sedert den Iare Duysent drie hondert xlij. tot verscheyden malen vergroot, oock de Iurisdictie ende Vryheyt der selver geextendeert is geweest, by den Grave van Hollant. Sulcx dat den Officier ende Magistraten der voornoemde Stede respective alle Acten van Hooge Iurisdictie souden hebben mogen exereren, so wel inde vergrootinge, als d'oude Stadt, ende rontomme te Lande tot elf hondert Roeden toe, Ende te Water tot over de Ye inden Voolwijck: De welke inden Iare Duysent vijf hondert vier en veertigh geextendeert is geweest tot een Mijle in 't ronde. Ende sy luyden voorts geoctroyeert sijn alle Delinquanten, oock buyten de voornoemde Iurisdictie, te apprehenderen: Behoudelick dat in desen lesten gevalle, alsulcke Gevangenen gelevert souden worden in handen van den Officieren, onder welckers Iurisdictie de selve geapprehendeert souden sijn geweest. Ende de Vertoonders niet en twijffelen, of dat in 't accorderen van de Octroyen hen onlanghs vergunt, om de voorsz. Stadt van nieus te vergrooten ende Fortificeren tot groten dienste van den gemeenen Lande, verstaen is geweest, dat de voornoemde Stadt daer door niet en soude worden verkort, ofte in confusie gebracht van haer voorsz. Iurisdictie ende exercitie der selver, alomme inde voorsz. Vergrootinge; maer veel eer, dat neffens d'extensie vande Stadt, mede geaccordeert sy d'Extensie vande hooge Iurisdictie, nae advenante van de selve Vergrootinge, insonderheid, nademael de voorsz. Stadt competeren d'Ambachtsheerlikheden van Amsterveen, Sloten, Sloterdijck ende andere daer ontrent gelegen. Nochtans ten aensien namaels door eenigen, Balliu van Amsterlandt ofte anderen, voorgenomen mochte worden eenige apprehensie ofte andere Acte van hooge Iurisdictie te willen gebruycken ofte pretenderen binnen de voorsz. Vergrootinge ende ban-mijle: daar door tusschen den selven, ende den Officier vande voornoemde Stadt, misverstanden souden mogen rijsen, ende oock eenige misdadigen tusschen beyden ontkomen, ende ongestraft blyven. Om al 't selve te voorkomen versocht hebben, dat Wy behoorlick daer inne souden willen voorsien. So ist, dat Wy in aensieninge, als voren, uyt onser wetenschap, verklaert, gegunt, geoctroyeert ende geordonneert hebben, verklaren, gunnen, octroyeren ende ordonneren by desen, dat de Supplianten gelycke Vryheyt, Privilegien, Iurisdictien ende Gerechtigheden voortaen sullen mogen genieten, gebruycken ende exerceren, in ende over de voorsz. Vergrootingen ende Nieuwe Graften, ende voorts buyten de selve rontomme een mijle, als de selve binnen ende buyten de Oude Graften der selver Stede te voren hebben gehadt, gebruyckt ende geexerceert. Ende over sulcx de oude palen van hare Iurisdictie ende Limiten daar na t'extenderen ende uytstellen, ten eynde een yegelijck daar van kennisse mach hebben, ende hem daer na reguleren. Lasten ende ordonneren daar omme allen ende een yegelycken, dien desen aengaen mach, dat sy luyden hen naer 't inhouden van desen reguleren. Gegeven in den Hage, onder onsen grooten Zegele hier aan gehangen, den vij. Septembris, in 't Iaar ons Heeren vyftien hondert een en tnegentigh. Op de ploye stont geschreven, Ter ordonnantie van den Staten. Ende geteyekent, *C. de Rechtere.*

Anno 1591.

In 't Jaar 1593, begonmen de Stadt *Amsterdam* voor de tweede maal te vergrooten, en rontom met een aerde Wal, (in plaats van muuren) en breede watergrachten, volgens de nieuwe maniere van *Fortificatie, of sterkte bouwingh*, met twaelf Bolwerken, te versterken. Een deel van de buyten-paden, in 't voorgaande tweede deel genoemt, wierden van dese nieuwe wallen en grachten doorsneden, en raakten 't voorste gedeelte binnen de Stadt, doch wierden alle afgerooyt, alsо men de grachten en straten, in deze nieuwe Stadt, op een ander strekkingh verdeelde. Maar de Vergrooting die doenmaals ten Westen aan deze Stadt gehecht wiert, was van zeer kleyne ruymte, om een zo swaar en kostelijk werk, als dese nieuwe wallen waren, te beginnen, doch het schijnt, dat de Magistraat, doenmaals meer op des Stads versterking, als Vergrootingh gezien heeft. Want d'oude Stats muuren stonden langs d'Oostzijde van de Cingel, daar nu noch de *Ian Roon-poorts-toren* staat, (die op een van d'oude Muur-toorens gebout is) beginnende van de *Haerlemmer-sluys* (doen ter tijdt de poort) en eyndigende aan de *Reguliers-toren*, (doen ook die poort) tot den *Amstel* toe; En de binnenste kant deser nieuwe Wallen wiert geleyt, daar nu, de Huyzen op de West, of nieuwe zijde van de *Heere-gracht* zijn staande, zoo dat de nieuwe Vergrooting aan deze zijde, niet meerder begreep, als een smalle streek tusschen de *Cingel* en *Heere-gracht*, (welks water maar half zo breedt was, als het nu is) beginnende, van 't oude *West-Indis huys*, nu *'t nieuwe Heeren Logement* af, tot aan de *Heylige-weghs Poort*, en van daar, tot aan de *Blaeuwe* of *Amstels brug*.

Amsterdam vergroot, en met 12 Bolwerken versterkt.

Begrijpt weynigh ruymte aan de nieuwe zijde.

Waar de nieuwe wallen gelegen hebben.

'tEerste Bolwerk aan deze nieuwe, of westzijde, wierdt geleydt dicht aan d'Y kant, ter plaats, daar men nu op de brugh van d'oude *Stadts Herbergh* treet; tegen dit bolwerk quam den *Haerlemer Dijk*, gelijk een steene beer, aan te stuyten, om 't hoog water tegen, en uyt des Stadts-

Waar het eerste Bolwerk aan de West-zyde lagh.

grach-

grachten te houden. Voorts schoot de wal zuydtwaarts op, en niet verre van 't voorzeyde bolwerk, had men de nieuwe *Haerlemmer-poort*, met twee optrekkende Bruggen en een hameye voor aan: de poort was van hout, en quam recht tegen de *Brouwers gracht* aan, daar nu de Kaay van de *Heere-markt* is, en de wippen staan, waar mede men 't bier uyt de Schepen lost. Het tweede bolwerk quam te leggen, recht tegen over de *Blaeuwe Burghwal*, daar nu de *Heere-straat* is. Het derde Bolwerk lagh een weynigh benoorden, daar men nu de *Warmoes-gracht* ziet, tegen over welke gracht, *Ian Roon Buyten-poort* geleyt wiert, waar door men naar d'overgebleven buyten-paden gingk; dese poort liep onder de Wal door, en had ook, als de *Haerlemmer-poort*, twee op treckkende bruggen en een Hamey: tusschen de tweegenoemde poorten stonden aan de binnekant van de wal, lijnbanen, aan de voorkant, met boomen beplant, (op dese plaatzen ziet men nu de treffelijkste huysen van de Stadt gebout.) Vorder, quam men aan 't vierde, en dat voorby gaande, aan't vijfde Bolwerk, gelegen, daar de *Stadts Steenhouwery* tot in den Jare 1663, geweest is, en de *Heere gracht* quam te stuyten: Deze vijf bolwerken, met hare tussen gordynen, die nu alrede beschreven zijn, zijn met de volgende derde vergrooting. in 't Jaar 1612, begonnen (die van de *Ykant* af, tot aan dit vijfde bolwerck eyndigde) binnen gekomen; en geslecht, maar alle de volgende wallen en bolwerken, die wy nu noch beschrijven zullen, zijn gebleven, tot deze vierde, en laatste vergroting, tot aan het derde, aan *den Amstel* gelegen, De drie, aan de Noort-oost zijde des *Amstels* gelegen, zijn nu als mede binnen de stadt getrocken.

De nieuwe Haerlemmer Poort.

Het tweede Bolwerk.

Het derde.

Jan Roon Buyten-poort.

Lijnbanen.

Vierde, en vijfde Bolwerk.

Stats Steen houwery.

Van dit vijfde bolwerk af, begonnen zig de wallen oostwaart aan, na den *Amstel* toe, te draayen; En tussen dit vijfde en 't volgende zeste bolwerk, omtrent te midden in de gordijn, was *de nieuwe Heyligewegs-poort*, zeer slecht van hout gemaakt, alwaar naderhant, een ander, heel cierlijk, van grauwe steen gezet is; doch in den Jare 1664 binnen komende, weder afgebroken; deze zal met de twee volgende, in de derde vergroting, vertoont, en beschreven worden) van deze poort liep de weg, en vaart voorby 't *Pesthuys* na den *Overtoom*. Van 't zeste bolwerk komt men, voorby 't zevende, aan *de nieuwe Reguliers poort*, omtrent te midden in 't gordyn gelegen, mede van hout, doch met twee optrekkende bruggen, over de gracht, voorzien; maar daar na, in den Jare, 1655, in een gehouwen steene poort verandert, die noch daar staat. Hier is de *Reguliers Breedestraat* strekkende van *d'Oude*, na de *Nieuwe Reguliers poort*. Daar men in den herfst de vette Ossemerkt plag te houden, die daar na, even buyten dese poort gehouden wiert. Dese poort voorby gaande, had de wal een hoek, en van daar quam men aan 't achtste en laetste bolwerk aan de nieuwe zijde, beneven *den Amstel* gelegen. En van daar gink men over *den Amstel* (die d'oude en nieuwe zijde van malkander scheyt) over de *Blaauwe* of *Leeuwen-brug*, na d'oude, of oostzijde. Dese nieuwe vergrooting aan de west, of nieuwe-zijde van de Stadt, begreep zeer kleyne ruymte, ook zijn in de zelve noyt eenige voorname stadts gebouwen gesticht. Maar aan de west-zijde van d'oude stads grachten; tegen de muuren over, wiert een breede burgwal gemaakt; (*de Koninks gracht*; of *Singel* genaamt) wiens kant met een muur op gehaalt, met blaeuwe arduyn-steen beleydt, en de straten met loof-ryke boomen beplant zijn: hier wierden voort, schoone en heerlyke huyzen gebouwt. door dien men wel verzekert was, dat men de Stadts muuren af-breken zou. Maar aan d'Oost, of oude zijde van de *Heere-graft*, wierden slechter huysen geset, om dat zy haar uytzicht tegen de wallen hadden; en men niet te gemoet zagh, datmen de Stadt voor eerst verder zou uyt leggen. Hier over ziet men noch veel gemeene huysen op dese oostzijde van de *Heere-graft* staan.

Nieuwe Heylige-wegs-poort.

NieuweReguliers poort.

Reguliers Breede-straat.

Blauwe, of Leeuwen-brugh.

Konings gracht, of Singel.

Den *Amstel* was met twee ryen palen, (daar van d'eene ront om de stadt, te midden door de grachten, om al de wallen en bolwerken heen liep) afgesloten, de welke met bequame openingen, tot d'uyt en invaart dienstig, voorzien waren, die men 's nachts, en als men wilde, toesloot. De wallen liepen van *den Amstel* af, recht noordtoost aan, tot in 't *Ye*.

Den Amstel afgepaalt.

Het negende bolwerk, of 't eerste aan des stadts oude zijde, ten oosten *den Amstel*, lag niet verre van de zelve; hier wiert des stads *Salpeter* gezuyvert: van dit gaet men langs de wallen, voorby het oude zijdts *Huyssitten Turf* en *Koorn Magazijn*, in den jare 1610 gebout, en 't *Leprozen* of *Lazarus huys*, dat even binnen quam te leggen, en alzo aan *de Nieuwe St. Antonis poort*: Alhier liep de *St. Antonis Dijk* recht aan, door de wallen heen, in de Stadt; Deze poort was mede eerst van hout, zeer

Salpeeter-huys.

Huyssitten Magazyn.

Lazarus Huys.

St. Antonis poort.

Was zonder Bruggen.

flecht voorzien, zonder eenige bruggen, om dat den dijk het zee-water most schuten, de rye palen in de Stads gracht, vervolgde hier over den dijk heen, tot in de buytenste zijde van de gracht, en verstrekten alzoo op den dijk, buyten de poort, voor een hameye der zelve; tot dat lang daar na, een brave uytgehouwen steene poort in die plaats gebouwt is, als doen wiert van den Dijk af, aan 't tiende bolwerk vast, een sterke steenen Beer gemaakt, waar door twee optrekkende bruggen voor de poort geleyt wierden, maer in dese laetste vergrooting mede is weg genomen, daer siet men nu de nieuwe *Portugeesse Joode Kerk* staan. Van het tiende bolwerk, dat dicht aan deze poort lach, komt men aan 't elfde, daar men al over langen tijdt, Amsterdamze Goudeleer gemaakt heeft. Hier van daan gaat men aan het twaelfde en leste bolwerk, genaamt *het Rijzen Hooft*, dit lag aan, en in het *Ye*, en ik acht, dat het met rijsbossen uyt het water is opgezet, en daar over die naam verkregen heeft. Langs de buytenste voet van deze wallen en bolwerken, van dit *Rijzen Hooft* af, tot aan *St. Antonis poort* toe, lag het geschut te koop, zo datmen hier ettelijke honderden zoo metale, als yzere stukken sagh: Niet verre hier van daan, dicht by den dijk, was de werf, daarmen dit geschut beproeft, of het zijn behoorlijk kruyt en kogel verdragen kan. En langs de binnen kant van deze wallen, van 't *Rijzenhooft* tot aan de genoemde poort stonden twee lijnbanen, d'eene by 's *Landts Zee-Raad*, en d'ander by d' *Oost-Indische maatschappy* gebruykt, die door brant-sticht in het jaar 1673 zijn verbrand. Zulke lijnbanen heeft men noch op meer andere plaatzen langs dese wallen heen; de bolwerken zijn meest elk met een koren of grut-wind-molen bezet, en 't zedert men dese wallen of schansen alhier begon te maken, kreeg de schans by de *Monkel-baans-tooren*, de naam van *Oude-schans*.

Van dese steene Beeren ziet vorder in de Beschryving van de Haerlemmer poort, ook in de laetste uytlegging.

Amsterdams goude Leer.

't Ryzen Hooft.

Leg- en proefplaats van 't geschut.

Lijnbanen.

Hoe de Stadt aan d'Ye-kant beslooten is.

Een dubbelde rye palen bevrijdt de Stadt aan d'*Ykant*, van 't een eynde tot het ander, daar in verscheyde openingen, tot in en uytvaart dienende, die 's nachts met boomen geslooten worden, en hier over den naam van *Boomen* verkregen hebben; by elk van dese Boomen is een wacht-huysjen op palen gezet, hier in waken de Soldaten dag en nacht: en over dag onthouden hun hier mede de Bezoekers, die van wegen des landts *Convoyen* en *Licenten*, alle uyt en ingaande goederen op verre landen, volgens hare pas-cedels, nazien, en onderzoeken. Aan dese ryen palen was eertijdts, omtrent voor *de Sparendammer* brugh, een houte schans gebouwt, die men 't *Roode Blokhuys* noemde, doch dit was al voor den Jare 1600, wech gebroken.

Bezoekers der Convoyen.

't Roode Blokhuys.

Vergrooting aan d'oude zijde.

Deze vergrooting is aan dese oude meerder geweest, dan aan de nieuwe sijde, want al 't volgende is daar binnen gekomen; de geheele *Lastadie*, gelijk die hier voren beschreven is, de *Verweryen*, beoosten den *Amstel* in twee eylanden verdeelt. *Vloonburg*, de grote en klene *Houtstraten*, de grote *Swanenburg-straat*, de *Breede-straat*, *Hoog*-en *Zandtstraat*, en de *Raam-graft* over het *Ruslant*. [a] Voorts d'Eylanden *Marken*, daar men niet als schepen timmert, en *Vylenburgh*, 't welk eerst vol scheeps-timmer werven was, maar die zijde, tegen over *d'Oude-schans*, is daar na, met een breede burgwal voorzien, daar op veel brave huyzen, en zeer groote Pakhuyzen gebout zijn: d'ander zijde wort noch tot de scheeps-bou gebruykt: in 't midden lopen twee straten door, daar van d'een *de Batavier*, en d'ander de *Achterstraaten* genaemt zijn. Voorts is'er ook *Rapenburg*, daar noch korts de groote scheeps-timmerwerven van de *gemeene Landts Zee-Raat*, ende van *d'Oost-Indische Maatschappy*, geweest zijn, dan nu verplaats, als volgen zal. Veel swaar eyken kromhout, tot de Schepen bequaam, is'er mede te zien. Hier woonen veel *grove*, en *Ankersmits*, *Mastemakers*, *Blokkemakers*, *Zeylmakers*, *Beelthouwers*, en alsulken slag, het grimmelt'er van Scheeps-Timmerluyden, Sjouwers, en Varentvolk, die alle by de scheepvaert moeten leven. Dit gewest, in 't Oosten van de Stadt gelegen, is ook dapper met *Ioden* bezet, dewijl sy haar beloofde *Messias* uyt het Oosten verwachten; alzo houden sy zich mede altijt in 't Oosten op de Beurs, insgelijks in hun tuynen, huyzen, eetzalen, vertrekken, en slaapkamers. Zy hadden hier eertijdts wel drie *Portugeese Synagogen* of *Tempels*, maar die zijn nu in een groote t'zamen gesmolten.

De Lastadie. Verweryen. Vloonburg. Houtstraet. Breestraet. Hoogstraet. Zantstraet. Marken. Uylenburg.

Batavierstraat. Rapenburg.

De Ioden houden hun meest in 't Oosten.

De gemeene Stadts gebouwen, in dese vergrooting aan d'oude zijde begrepen, zijn de volgende. Het *Leproos* of *Lazarus Huys*, by de *St. Antonis poort*, tegen de wal

Leproos, of Lazarus-huys.

[a] ,, Op de *Cleveniers Burgwal* voor 't *Ruslant* aen ,, de houte ophael Brug, is sedert 1685. een hout ,, gebouw gemaeckt, genaemt 't *Stads Verbandt-huys*, daer inne alle behoeftige persoonen door ,, de Stadts *Chirurgijns* haer konnen laten verbin- ,, den, waer toe de voornoemde *Chirurgijns* haere ,, gesette uuren des voor en na de middag hebben.

Stadts Verbant-huys.

Huys-zitten-huys. Magasijn. Zuyder Kerck. Nieuw West-Indisch huys. Ooster Loots.

wal aan gelegen, is binnen geraakt, dat te voren, ver buyten lag. *'t Oude zijts Huys-zitten-huys* en *Magazijn*, niet verre daar van daan, een heerlijk gebouw. De *Zuyder Kerk*; het nieuwe *West-Indisch-huys*; en de *Ooster Loots*, op *Rapenburg* by d'oude wal gezet, daar in by voorraat gepredikt wiert, mede in dese laetste uytlegging weg genomen: dese zijn altemaal in 't vierde Boek op haar behoorlijke plaats, beschreven. Voorts hebben alle dese Eylanden, die buytendijks gelegen zijn, veel breede wallen en straten, en zijn met zeer wijde en diepe grachten, van den ander gescheyden, en wederom met lange aan wederzijds opteekkende Bruggen, aan malkander gehecht, zo dat'er de groote Schepen, die der gebouwt, en verkalefatert worden, door konnen varen. En dit is, voor zoo veel wy van dese tweede uytlegginge konnen zeggen, waar by de Stadt is vergroot geworden, *zes-en tnegentigh Mergen, twee hondert, drie-en-dertigh Roeden Lands*, Rijnlandtse mate. Met dese vergrootinge voeren sy in acht Jaren tijdt soo dapper voort, dat dese wallen, het Jaar 1601 in stant van tegenweer gebrogt zijn, waar over men d'oude Stads muren afbrak, en dese nieuwe Stadt, yverigh begon te bebouwen, volgens den inhout van dit oude Koppelvaersken:

De Stadt vergroot 96 Morgen en 233 Roeden.

In 't Jaer duysent ses honder thien,
Zagmen 't Amsterdam veel wonders geschien,
De Stadts Tooren rechten:
De Stadts muuren slechten,
Twee steene sluysen stichten,
En seven hondert huysen richten.

Stadthuys Tooren. De Heylige Weghs- en Haerlemmer-sluys.

Van het rechten des *Stadtshuys-tooren* is hier vooren meerder gezeyt, en van des Stadts oude muuren, zijn de volgende drie gebouwen noch in 't geheel, en onverandert, overgebleven; Het *Kamperhooft*, daar swaar geschut op placht te leggen, om het *Ye* te beschieten, en vry te houden; De *Schreyers Toren*, daar dicht aan gelegen, dese besloot de Stads muuren aen de Zuyd-ooster hoek: en de *Kolveniers*, of *Klaveniers toren*, aan den *Binnen-Amstel* daer SWICHT UTREGHT, aan geschreven staat. Voorts ziet men noch, aan de *Bantammer-brug*, een voet van een *Muur-toren*, dat geen van de minste schijnt geweest te zijn, dese is van *Kareel steen*, daar van (soo men zeyt) het onderste der Stadts muuren en tooren gebouwt was.

't Geen noch van d'oude mueren is overgebleven. Kamperhooft, Schreyers, en Kolveniers torens. Voet. aan de Bantammerbrugh.

Ook heught ons noch, te hebben zien afbreeken d'oude *St. Olofs-poort*, staan de aan 't noordt-oost eynde van de *Warmestraat*, hoewel wy vertrouwen, dat die ouder als dese Stadts muuren geweest is, als in 't eerste deel van dit derde boek, breeder kan gelezen worden. Noch sagen wy afbreeken het oude *Rondeel*, een heel groot gevaerte, mede gelegen aan d'oostzijde van den *binnen Amstel*, op de hoek van *de Nieuwe Doele Brugh*, daar men des zelfs afbeeldinge, noch in de gevel van dat Hoekhuys ('t welk op de fondamenten van 't oude *Rondeel* gebouwt is) in steen uytgehouwen zien kan: Dese twee sterkten zijn tot bevrijding des *Amstels* (soo sommige willen, en niet te verwerpen is) d'alder eerste geweest, die van des Stadts muuren, tegen den Aanloop der *Uytrechtse* gesticht zijn; Als ook *d'Oude Reguliers-poort*, in 't vorige tweede deel beschreeven, en afgebeeldt; dese brande in 't Jaar 1618, meest af, en is op 't oude fondament van een der zelver toren, de tegenwoordige *Reguliers tooren* gebouwt, gelijk mede beyde de spitsen van de *Ian Roon*, en *Haring packers torens*, (de laatste, eertijdts *H: Kruys-toren* genaamt) op des zelfs oude kruynen gestelt zijn: Even zoo is ook gehandelt met de oude *St. Antonis-poort*, hier voren mede vertoont, en beschreven, 't welk nu *de Waag* is, op de *Nieuwe-markt*, wiens torens, by na, in haar ouden stant; noch alzo gezien worden. En dit is alles, 't geene van des Stadts muuren overgebleven, en ons geheugenis noch indachtich is.

St. Olofs Poort. En 't Rondeel afgebroken. Reguliers, Jan Roon, en H. Kruys toorens. St. Anthonis poort, nu de Nieuwe Waagh.

De plaats, daar dese muuren (in wiens verwelfde Bogen veel arme Luyden om *Gods* wil woonden) gestaan hebben, wiert straks rontom d'oude Stadt, tot een brede Burgwal bequaam gemaakt, en met heerlijke Huyzen bebouwt. Van de *Schryers tooren* tot aan de *Nieuwe-markt*, tegen over *de Lastadie*, wort die genaamt, de *Keulse* en *Gelderse Kaey*, om dat 'er de groote *Zamoreusen*, *Aecken*, en Schepen leggen, die op den *Rijn* naer *Keulen*, *Wezel*, *Emmerick*, *Rees*, &c. varen. Van de *Nieuwe-markt* loopt sy vorder voorby 't *Oost-Indisch-huys*, met de naam van *Oost-Indische Kaey*, om dat 'er die Waren geloft en geladen worden, tot aen de *Kolveniers Doelen*, onderwegen de naem *Kolveniers Burgwal* aen nemende, en zoo tot in den *Binnen-Amstel*. Van de *Reguliers-tooren*, tot aan de *Heylige-weghs-sluys*, hebben d'Uytrechtse en Goutse Schuyten, en de Leytse Kagen gelegen. Van hier loopt se langs d'overzijde van de *Singel*, door de *Haerlemmer-sluys* tot in 't

Keulse en Geldersche Kaey. Oostindise Kaey. Leytse Veer.

Ye,

Ye, doch heeft eerst d'*Appel-markt*, daar na het Veer der Uytrechtse Schiet-schuyten, en dan voorby de *Ian Roon-poorts-tooren*, 't Veer van de Schepen die op *Breda*, *'s Hartogenbosch*, en *Antwerpen* varen. En eyndelijk de Kayen, daar de Boeyer-schepen op *Rouaen*, *St. Valerye* en *Londen* varende, haer leghplaatsen hebben. Hier wierd in den Jare 1601. de oude steene Muuren rontom de *Stad* afgebroken, en de huyzen, die te vooren tegen deze Muuren aan gestaan hadden, wierden grootelijks verbetert, hebben die huyzen *Melioratie*, volgens *'t Octroy*, aan deze *Stad*, by de *Staten* van *Holland* en *West-Vriesland* verleent, als in de Hand-vesten, in 't eerste Deel, fol. 100. naerder te zien is, moeten betalen.

De derde Vergrooting der Stadt
AMSTERDAM,
In 't Jaar MDCXII.

Oorzaak deser derde Vergroting.

ZEer weynigh Jaren, was de laetst-verhaalde Vergrooting van *Amsterdam* ruym genoeg, voor d'aenwassende gemeente; want de buyten-paden, waar van de voorste eynden in de nieuwe uytgeleyde Stadt getrokken waren; begonden zich zoo verde uyt te strekken, en de Stadt zelve, zoo overvloeyende van alderley slagh van menschen te vermenigvuldigen, waar door 't bouwen der huysen en wooningen heel yverigh voort gingh, dat de Magistraat, by tijdts, hierin, willende voorzien, in den Iare 1609, het volgende *Octroy*, tot een nieuwe Vergrooting nodig, van de Gr: Mo: Heeren Staten van *Hollandt*, &c. verkregen hebben.

Anno 1609.

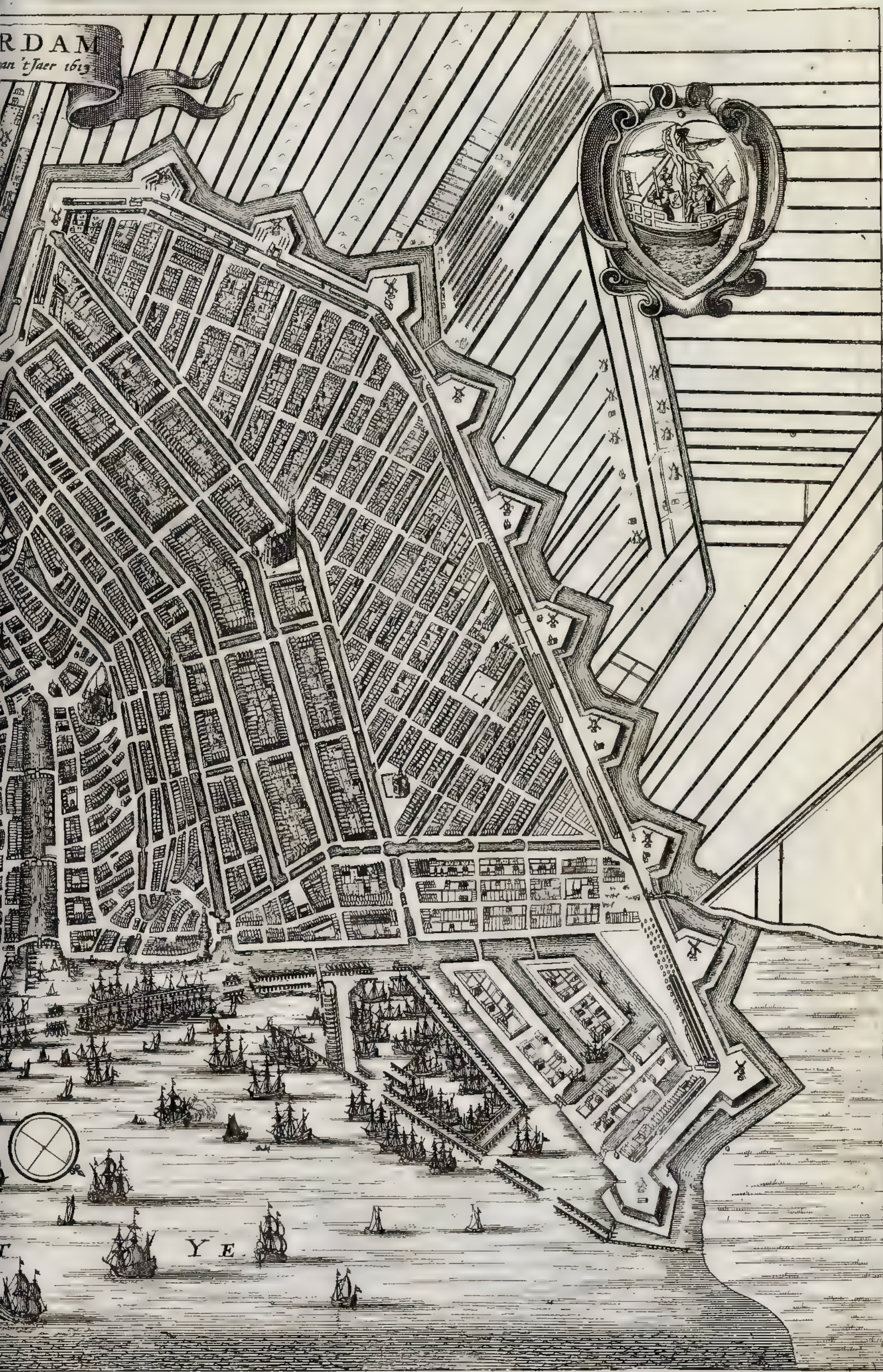
Octroy, tot Vergrotinge der Stat, en uytbreyding van des zelfs Rechts gezagh.

DE Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollandt ende West-Vrieslant, representerende den Staten van den selven Lande, Doen te weten alle jeghenwoordige ende toekomenden. Alsoo Burghermeesteren ende Raede der Stadt Amstelredamme ons vertoont hebben, hoe dat door het onordentelyck timmeren ende verhooghingen vande Erven buyten de voorschreven Stadt gedaen, deselfde Stadt seer verswackt is, ende hoe langer hoe meer vruchteloos ghemaeckt wordt de Fortificatie die tot excessive kosten by de voorsz. Stadt t'sedert eenige Jaren herwaerts gedaen is, ende noch daghelijcx geschieden moet met seer lastighe onderhoudinghe ende reparatie der ghemaekte wercken: sonder dat nochtans by tijde van noodt, ('t welck Godt verhoede) de voorsz. Stadt daer mede genoech versekert soude sijn: maer ter contrarie, alwaer 't datter voortaen niet meer gehooght oft ghetimmert en werde, noch echter door de ghetimmerten ende verhooginghen jegenwoordelyck aldaer sijnde, groote middelen souden wesen, om de Stadt te krencken ende afbreuk te doen: behalven d'ellendighe desolatie, die eerst over soude komen seer veel menschen, haer buyten ende onder de voorsz. Stadt onthoudende inde voorsz. getimmerten; daer by gevoeght, dat de selfde Luyden (door datse nu onbesloten leggen) groote gelegentheyt hebben, omme des gemeene Landts middelen ende d'Excysen vande Stadt te frauderen. Sulx dat om de voorverhaelde inconvenienten te verhoeden; de voorsz. Stadt verder geextendeert, ende voor gekomen behoefde te worden, dat buyten de Stadt gheene nieuwe timmeragien noch hooginghe van Erven meer en gheschieden binnen de selfde Stadts Jurisdictie ende dat de ghetimmerten ofte hooghinghen, die buyten de nieuwe vergrootinge, binnen de Jurisdictie vande Stadt sullen komen over te blyven, by de Stadt, ghedemolieert moghen werden, mits den eygenaers daer van contenterende. Ende alsoo d'Erven ende timmeragien, diemen door de nieuwe vergrootinge vande Stadt in sal halen, seer vergraven, beworpen, af-ghesteken ende geroyt sullen moeten worden, eensdeels tot Water graften, Marckten ende andere publycque plaetsen ende Straten, ende de reste tot Huysen, op 't nutste ende bequaemste, ter eeren ende tot cieraet vande voorsz. Stadt; daer toe van nooden is, dat d'eygendom van alle de voorschreven Erven, ende vande timmeragien, die buyten de vyftigh Roeden vande Stadt staen, aen de selfde Stadt komen, mits den ouden eyghenaers passerende Rente-brieven tot laste vande selfde Stadt, tegens den penningh festhien, voor de waerde der voorsz. Erven ende ghetimmerten, ghelyck de selfde ten tyde vande vergrootinghe vande Stadt bevonden sal worden te wesen, by taxatie vanden Gherechte aldaar. Behoudelijck dat de voorsz. Erven ende getimmerten, door het passeren der voorsz. Rente-brieven, metter daet bevryt werden ende blijven, van alle oude Hypothecatien ende Actien, daar mede die te vooren beswaart moghen zijn gheweest, ende dat d'oude Crediteurs, ende 't recht daar toe ghehadt hebbende, in plaetse van dien, alleen te spreken sullen hebben op de voorsz. Rente-brieven. Wel verstaende dat de Stadt ten eeuwigen dagen geobligeert sal blyven voor de voorsz. Rente-brieven ofte de hooft-

somme

AMST
met d'uytleg
Den Amstel

RDAM
an 't Jaer 1613
YE

somme der selver, in ghevalle eenighe Renten af-geloft worden: Ende dat de selfde Stadt vry stae, tot vervallinge ende onderhout der Fortificatien, op Renten uyt te geven ofte verkoopen alle sulcke Erven ende getimmerten, als boven de voorsz. Graften, Marckten, publijcque Plaetsen ende Straten sullen over blyven: mits dat in 't weder uytgeven van de voorsz. Erven ende Timmeragien, de leste eygenaer der selver, of in gevalle van concurrentien van velen, die 't meestendeel vande perceelen toegekomen heeft, anderen gepreferecrt werden, om de selfde te mogen over nemen tot taxatie van Schepenen, binnen sekeren tijdt daer toe te prefigeren. *Soo wast*, dat sy Verthoonders reverentelyck versoeckende waren onse Octroy inder bester forme, om de voorsz. Stadt sulcx te moghen vergrooten, als sy tot 't meeste versekertheyt vande selfde, ende dienst van 't Lant souden bevinden te behooren, met extensie vande Jurisdictie naer advenant van de vergrootinge: ende dat de Stadt de voorsz. Erven ende Timmeragien, die by de vergrootinghe daer binnen souden komen, in manieren boven verhaelt, in eyghendomme moghe aennemen; ende voorts demolieren ende wegh-nemen de getimmerten ende hoogingen, die buyten de nieuwe extensie vande Stadt binnen de Jurisdictie der selver souden overblyven, mits den eygenaars der voorsz. over gebleven Timmeragien ende hoogingen betalende tot taxatie vanden Gerechte. SOO IST: Dat wy de saecke ende 't versoeck voorsz. over gemerkt, ende geneghen wesende om de Suppllanten alhier in 't voorsz. heur versoeck te accommoderen, de selfde uyt onser rechter wetenschap, volkomen macht ende authoriteyt, geconsenteert, geaccordeert ende geoctroyeert hebben, consenteren, accorderen ende octroyeren by desen, de voorsz. Stadt sulcx te moghen vergrooten, als sy luyden tot meeste versekertheyt van de selfde Stadt, ende dienste vanden Lande bevinden sullen te behooren. Waar toe wy der selver Stede Jurisdictie naer advenant vande voorsz. vergrootinge extenderen by desen, ende hen vergunt hebben gelycke Vryheydt, Privilegien, Jurisdictien ende Gherechtigheden voorts aan te sullen mogen genieten, gebruycken ende exerceren, in ende over de voorsz. vergrootinge ende nieuwe graften, ende voorts buyten de selve rontsomme een Mijle, als de selfde binnen ende buyten d'oude grachten der selver Stede te voren gehadt, gebruyckt ende gheexerceert hebben; ende over sulcx de oude palen van haere Jurisdictien ende Limiten daar naer te extenderen ende uytstellen, op dat een yegelyck dies kennisse hebben moghe. Ende dat de Supplianten van weghen de voorsz. Stadt, de voorsz. Erven ende Timmeragien, die by de vergrootinghe daer binnen komen sullen, in manieren boven verhaelt, in eyghendomme sullen mogen aennemen, mits latende preferentie aen de oude eyghenaers, als vooren ghesfeyt is: ende voorts te moghen demolieren ende wegh nemen de ghetimmerten ende verhooginghen, die buyten de nieuwe extensie van de Stat, binnen die Jurisdictie der selver sullen komen te overblijven, mits den eygenaers der voorschreven over gebleven timmeragien ende verhooginghen betaelende tot tauxatie van den Gerechte der selver Stede. Ende ten eynde de Supplianten desen onsen consent, accoorde ende Octroye moghen genieten, als naer behooren, lasten ende ordonneren wy onsen lieve ende ghetrouwe, die van de Camer onser Rekeninge in Hollant, desen te visiteren, interineren ende registreren, ende 't selve gedaen, sy lieden, ende allen anderen onsen Rechteren, Justicieren, Officieren ende Ondersaten, de voorsz. Supplianten van desen onsen Octroye, doen, laten ende gedoogen rustelijck, vredelijck ende volkommentlijck genieten ende gebruycken, cesserende alle hinder, belet of empeschemente ter contrarie. Gegeven in den Hage, onder onsen grooten Zegele hier aen gehanghen, op den sevenden dagh Augusti, in 't Jaar ons Heeren ende Salighmakers, duysent ses hondert ende negen: Ende was geparapheert *J. van Oldenbarnevelt, vt.* Op de Plijcque stont gheschreven, Ter Ordonnantie van de Staten: Was onderteeckent *A. Duyck.* Hebbende onder uythangen een groot Zegel in rooden Wasse aen een dubbel Franchijnen staert. Ende in dorso stont. Naer dat dese opene Brieven van Octroye ten Burele van de Camere vande Rekeninge inden Hage sijn gepresenteert, gelesen ende gheexamineert, soo sijn de selve aldaer als geinterineert, geregistreert in 't Regifter metten Rooden Leeuw, beginnende metten Jare xvC. xcvij. aldaar Folio Clxxxv. *verso & seq.* Ghedaen ten Burele voorsz. op den xx. Augusti Anno xvjC. ende neghen, my yegenwoordigh, ende was getekent, I. *van Mierop.*

Anno 1609.

Het bestek was aangeleyt, om de Stad aan de land-zijde, by na een vierdeel uur gaans, van de oude wallen af te rekenen, aan alle kanten, uyt te leggen, beginnende van de westzijde, aan 't *Ye*, tot aan der zelver oostzijde toe, waar mede het *Cathuysers Klooster*, (te voren, een groot stuk weegs ten westen, buyten de Stadt gelegen) binnen quam: en zoude *Outewaal*, een buurschap, wel zo verre, buyten de wallen ten oosten van de Stad afgelegen, als ook 't *Reguliers Hof*, mede binnen gekomen zijn, by aldien deze vergrooting aan d'oostzijde, doenmaals had voortgegaan: want dit werk zoo wijdtluchtig, swaar, kostelijk, en langzaam van uytvoering bevonden wordende, wierdt het, voor die tijdt, aan d'oostzijde gestaakt, maar aan de westzijde, met grooten yver, voort gezet. Doch nauwelijks was 'er een Iaar aan deze nieuwe wallen gewerkt, of de Majestraat quam in ervaringe, dat 'er verscheyden Timmeragien, aan d'oostzijde, buyten de Stadt, en binnen der zelver vryheydt, van hondert gaerden wierden gestelt, en d'erven verhooght, 't welck (hoe wel tegen de keure) nochtans voortging onder voorslag, *datze aan dien kant, de Stadt niet vergrooten zouden.* Waar over de Wethouders, om zo veel mogelijk was, de

Kathuysers Klooster komt binnen de stad.

de gemeente voor hare schade, (die zy door 't weder afbreeken der zelve, t'eeniger tijdt te verwachten hadden) te waarschouwen, en van zodanige timmeragien te wederhouden, 't onderstaande Verzoek-schrift overgaven, en 't daar op volgende antwoordt bekomende, lieten afkondigen, en aanplakken.

Request.

Aen den Heeren Staten van Hollandt, ende West-Vrieslandt,

Verzoek-schrift des Magistraats van Amsterdam tegen't timmeren buyten de Stadt, in des zelfs vryheydt.

VErtoonen reverentelijck Burgermeesteren ende Regeerders der Stadt Amstelredam, hoe dat op haer versoeck aan uwer Edele Mogende gedaan, de selve goet gevonden ende geglieft heeft, den verthoonders te vergunnen Octroy om der voorschreven Stadt Amstelredamme sulcx te mogen uytstellen, vergrooten ende fortificeeren, als syluyden tot meeste versekertheyt van deselve Stadt, ende dienste van den Lande bevinden sullen te behooren, blijkende by 't selve Octroy daar van zijnde, in date den vij. *Augusti* xvjC. ende negen. Dat ook dien volgende is doen maken ende gearresteert, met advijs van sijne Excellentie, seker project ende Caerte: zijnde deselve vergrootinge ende fortificatie, om de grootheyt ende difficulteyt van 't werck, by provisie, van de Haerlemmer-poort tot de Heylige-weghs-poort, by der hant genomen ende in 't werck gestelt, met meening van het voorder werck, achtervolgende de voorschreven Caerte, metten eerste goede gelegentheyt te voltrecken. Ende op dat sy Remonstranten souden genieten, het wit ende intentie van so importanten ende grooten werk, is een yeder by Keure wel expresselijck verboden, binnen de hondert gaerden (te rekenen van de buyten kant van de voorschreven Stadts Graften ofte Cingel-slooten) eenige timmeragien te stellen ende eenige hoogingen van Erven ende Thuynen te doen, op sekere penen daer toe gestatueert. Dan also sy Remonstranten beducht sijn, dat buyten de andere Poorten, (alwaer de vergrootinge voor alsnoch, om de voor verhaelde ende andere redenen niet by der handt genomen is) eenige onbehoorlijcke timmeragie ende hooginge van Erven ende Thuynen soude mogen worden gedaen, tot groote ende irreparabele schade ende interest, soo van de voorsz. Stadt als particulieren, die hare gedaen onbehoorlijcke timmeragien, by voortganck van de voorschreven vergrootinge, gehouden souden zijn te demolieren: Soo is der Remonstranten versoeck, dat uwe Ed: Mog: gelieven d'extensie van de limiten buyten de voorsz. andere Poorten te doen, ende te consenteeren in allen schijne, of de voorschreven vergrootinge, volgende de voor verhaelde Caerte, tegenwoordelijk mede worde gedaen. 't Welck doende, &c. In Margine van dese Requeste stond. De Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt hebben om redenen in de Requeste verhaelt, ende andere goede consideratien, den Remonstranten geaccordeert, als geaccordeert wort mits desen, dat sy hare Limiten ende Jurisdictien rontsomme de voorsz. Stede sullen mogen extenderen, in conformite van den Octroye den 7. *Augusti An.* 1609. hen by heure Edele Mog: daer toe verleent, niet tegenstaande de Graften ende Wallen tegenwoordigh rontsomme niet en zijn, noch gemaekt en worden; in allen schijne of de Wallen ende Graften rontsomme gemaeckt en al voltrocken waren. Ende dat de Remonstranten ook, tot verhoedinge van alle hooginge ende timmeringe buyten der selver Stede, alsulcke Keuren ende Ordonnantien sullen mogen maken, als sy tot dienste der selver Stede nodig sullen vinden: Lastende eenen yegelijck hen daer naer te reguleeren, op de pene ende boeten by de selve gestatueert ende noch te statueren. Gedaen in den Hage, den XIX. *July*, *Anno* xvjC. dertien. Onder stondt, Ter Ordonnantie van de Staten, ende was geteeckent *A. Duyck.*

't Verzoek wort toegestaan.

Anno 1613.

Dit gaf in 't eerste wel eenig na-bedenken, voor deze buyten Timmeraers, maar door dien het vorder vergrooten van de Stadt, aan d'oostzijde, wel veertig Iaren achter bleef, en dat men de houte *St. Antonis*, *Reguliers*, en *Heyligewegs-poorten*, in steene veranderde, ja de Stadts wallen weder op maakte, en met doorne heggen, van buyten aan de voet dede beplanten, raakte het uytleggen van de Stad volkomen uyt de ghedachten der menschen, waar door aan de zuyd-zijde (schoon dat'er van tijdt tot tijdt, verscheyde reyzen verbot, en waarschouwingh is gedaan geworden) zodanige buyten steden gebouwt zijn, als voor de vierde vergrootinge was te zien; alle welke gebouwen, sedert den Iare 1613. getimmert, d'eygenaars, tot haar groote schade moeten afbreeken, en na haar nemen, doch die voor den voornoemden Iare gestaan hebben, worden by Schepenen gewaerdeert, en van de stadt betaalt.

't Buyten-bouwen wort niet gelaten.

Maar is nu schadelijk voor d'Eygenaars.

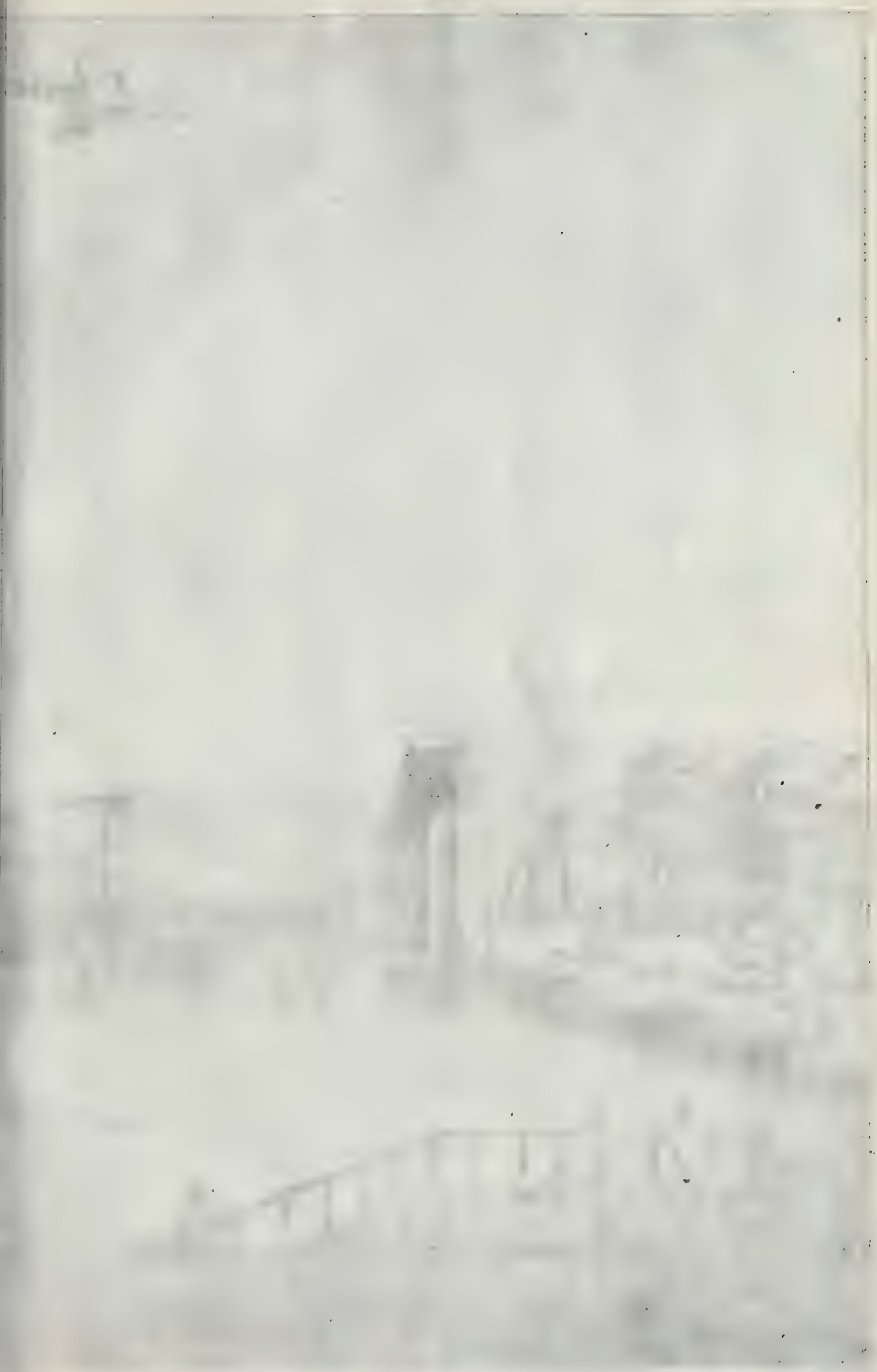
De Stadt is dan in 't Iaar 1612, met aerde wallen, en elf nieuwe bolwerken, begonnen vergroot te worden, en aan de noordt zijde, is 't uyterste bolwerk geleyt dicht aan 't *Ye*, op een uytstekende hoek rietlandt, buyten dijks, zo dat'er een gantsche *Scheeps-Waal*, in de schuynte, ten naasten by, in forme als d'andere, aan d'oostzijde, is voorgeleydt. Dit Bolwerk wort genoemt *het Blaeuwe Hooft*, of *Leeuwen-burg*, om dat 'et met blauwen arduyn-steen is op gezet. Van hier strekt zig de Wal-gordyn westwaarts op, tot aan 't tweede, en van daar keert de wal zich ten zuyd-zuyd-westen, met een regte streek, tot aan het negende bolwerk toe; de drie eerste genoemde Bolwerken leggen buyten dijks, behalven dat de *Steene Beer*, die 't zee-water tegen houdt, en met zijn een eynde in den *Haerlemer-dyk*, met 't ander eynde in de punt van 't derde Bolwerk, met de Noorder *Face*, een streek houdende, gemuurt is. Deze *Beer* is boven scharp van rug, daar op twe ronde hart-steene torens staan, om 't overklimmen te beletten.

't Eerste Bolwerk.

't Blauwe Hooft genaamt, of Leeuwenburg.

De steene Beer.

De

MMER POORT

ZAAGH-MOLENS POORT

RAAM POORT

De Haerlemmer Poort.

TUsschen dit derde en vierde Bolwerk, in 't midden van de gordijn (om in tijd van ongelegentheyt, te beter beschermt te konnen worden) staat de heerlyk geboude *Haerlemmer Poort*, zoo genaamt, om datze na de zijde van de Stadt *Haerlem* gelegen is, en datmen uyt dezelve, daar na toe, reyst.

Gesticht in 't Jaar 1615. *in Julius.* D'eerste steen van deze Poort wiert geleght, in den Jare zestien hondert vijftien, den achtienden van *Hoymaand*, door den Heer Burgermeester *Doctor Sebastiaan Egbertsz.* een Man van uytstekende geleertheyt. Binnen drie Jaren bracht men deze Poort tot volkomenheyt. Buyten isse geheel van blaeuwe *Arduyn-steen* opgebout, ongemeen konstigh uytgehouwen, ter weder zijden, met twee vast gebonden *Kolommen*, daar in Leeuws koppen, bezet. Haar hooghte is vier-en-twintigh, en d'ingank tot onder de boog, negenthien voeten. Daar boven, is het nieuw Stadts Wapen, door het drie kruyzigh Schilt, en Keyzerlijke Kroon, ter wederzijden een groote Leeuw, uytgebeelt. *Door Mr. Henrik de Keyzer, Stadts Steenhouwer.* Twee Leeuwen afbeeltzels leggen 'er op de *Frontespies*; sterkte en cieraat is hier t'zamen gevoeght. De voorgevel na binnen, is van wit gehouwen steen, aerdigh bewrocht, en met eenige breede banden, over de ronde kolommen, tot meerder vastigheyt en sterkte, verbonden. Hoogh isse een-en-dertigh, en d'ingank negentien voeten en een half, daar boven in de *Fries* zietmen het Stadts Zegel, door het *Kogge-schip*, afgebeelt. Aan yder zijde van d'ingank, is een *Wachthuys*, het een voor de Burgeren, het ander voor de Soldaten. De doorgank, of binnen ruymte, gaat niet recht uyt, gelijck d'andere Poorten dezer Stadt, maar met bochten, keerende: zoodanigh als men aan 't een ende staet, niet door het ander sien kan: 't welk zoo zommige willen, zoo gemaakt is, om 't doorschieten te beletten. *Haerlemmer poort.* Boven is een cierlijk Toorentje, met Uurwijzers, heel en halve Uurklok, verzien. Over de graft is een groote sterke steene brugh, ten weder zijden met yzere leuningen, aan de eene zijde een *Wachthuys* voor de Soldaten, tusschen beyde met twee Valbruggen, zes verwulfde bogen, en voor met een sterk hartsteene Hameye, of Buytenpoort voorzien. Nevens deze *Haerlemer-Poort*, schiet de *Brouwers-gracht*, uyt de Stadt, onder de Wal door, in de Stads buyten-gracht.

Zaagh molens poortje. Vorder gaande, komtmen even voorby 't zeste bolwerk, aan 't *Saaghmoolens poortje*, dat onder de Wal doorloopt, en daar door men langhs twee optrekkende bruggen, over des Stadts grachten, na de Houtzagers-Molens, kan gaan; Dese Molens, als ook dit steene poortje, zijn hier niet van eersten af, maar een tijdt langh daar na, eerst gestelt en gemaakt. Benevens de Zuyder *Flanc*, van 't achtste Bolwerk, loopt de *Bloem-gracht* onder de wal, door een steene verwulft, na buyten, dat des nachts met twee deuren (gelijk ook de voorsz. *Brouwers-gracht*, afgesloten wort. Dit noemt men de *Bulbaks-sluys*, en daar door vaart men na de Laken-ramen, en Blekeryen. *Bulbaks-sluys.* Benevens deze uytvaert, is ook een doorgank onder de wal, om na dese plaatzen, langs twee optrekkende bruggen, even als na de Saagmolens, te gaan. En wort genaamt het *Raam-poortje*. *Raam-poortje.* Doch dit is mede onlangs gemaakt, want men plach hier voor desen slechts over de wal en gracht, naar buyten te gaan.

„Dese *Poortjens* wierden in den Jare 1672. als de *France* in 't Sticht *Utrecht* lagen, toegemetselt, en de Bruggen „'t Hout boven afgenomen, die niet „weder herstelt, noch geopent zijn, „voor dat de *France* uyt *Naerden* en *Utrecht* vertrocken waren. BYVOEGSEL.

Van 't negende Bolwerk begint zich de wal zuydwaerts aan te strekken, tot aan het twaelfde toe, het welk omtrent den Iare 1630, hier eerst gemaakt is. Omtrent een Musquet-schoot verre, ten westen van dit Bolwerk af, na buyten, legt het *Pesthuys*: *Pesthuys.* en keerde zich de wal, zonder eenige Bolwerken, hier van daan, recht oost-waarts op, naar d'oude Stadt toe, tot aan, en in de oude wallen, op 't eynde van de *Heere-gracht*, daar des Stadts *Steenhouwery* geweest is. Van hier liep d'oude wal, na de *Heyligeweghs-poort*, en vorder zuyd-oost aan, en wiert ook omtrent 't Iaar 1630. in dese Inhoek, een reduytje, als op den uythoek, 't voorseyde twaalfde Bolwerk, geleght. Aen 't eynde van de *Prince-gracht*, was onder dese lange wal, of gordijn een doorvaart, om in des Stats graft te varen. Alsulken was ook aan 't eynde van de *Keysers-gracht*, hier was een houte Sluysken, met vier schut-deuren, om 't peylwater van 't lage Amstel-water af te schutten. *Een houte Sluysjen met schut-deuren.* En alsoo besloot, of stuyte de voorsz. lange

 wal,

wal, deze derde Vergrootingh; de vierde Vergrootinge sal hier achter volgen. Yder Bolwerk is met een Korenmoolen voorzien, en langhs de buytenkanten van de Bolwerken en Gordijnen, loopt een breede water-gracht, die, (gelijk ook de vorder Stads grachten) na den Jare 1650. (doen *sijn Hoogheydt*, *den Prince van Orangien* deze Stad belegert had) met palissaden versterkt zijn, ook loopt'er een voet langhs heen, daar op men een *Fausse Braye* of bedekte wech konde maken, die met een doornen hage beplant was. Aan de binne-kant van dese wallen, van 't eene eynde tot het ander loopt een Vaart, die men de *Baan-gracht* noemt, ter oorzaak, dat tusschen de zelve, en de wallen verscheyde Lijn- of Toubanen gelegen zijn. Deze derde uytlegging vergroote, de Stadt, *drie hondert en drie mergen, en drie hondert zes en veertig roeden*, zulks dat deze vergrooting, by na, *drie mergen* groter, dan d'oude Stadt, zelf was. Zo dat de geheele Stadt doenmaels groot was, *vijf hondert en dertig mergen, drie hondert en twee en sestig roeden*, en had in haar omgang, *twee duyzent, zeven hondert, en negen en tachtig roeden*, dat is, *dertien duyzendt, negen hondert en vyf en veertig schreeden.* Van de buytenste rye palen in 't *Ye* af te rekenen. En of schoon de Stadt, volgens het voorschreeven octroy, alle d' Erven mochte na haar nemen, tot waardeering van d'Heeren Schepenen; zo lieten zy die geene, die in Wallen, Grachten, Straten, of Markten, niet te leggen quamen, den Eygenaers behouden, en stelden *Melioratie*, of verbetering op de zelve, om dat die, nu binnen de stadt gekomen, meerder waerdigh waren als te voren, doen zy buyten lagen, en over zulks d'onkosten van 't uytleggen en d'andere landen, in wallen en straten &c. komende, mosten helpen betalen. Maar met deze *Melioratie* van zommige Eygenaars te bekomen, had de Majestraat groote, en langdurige moeyte. Dit maken der nieuwe, en 't slechten der oude wallen, ging zo spoedig voort, dat men in 't Iaar, 1614 (maar twee Iaren, na datmen de vergrooting begonnen had) al huyzen op de West-zijde van *de Heere-gracht*, daar d'oude wallen en grachten gelegen hadden, getimmert heeft.

Des Stats grachten.

Met Palissaden versterkt.

Baan-grachten.

Deze derde uytlegingh vergroote de Stadt, 303 mergen, en 346 roeden.

Groote der gantsche Stadt.

Melioratie of verbeteringh op de Erven gestelt.

d'Eerste huyzen op de Heere-gracht Anno 1614.

Deze derde vergrooting begrijpt behalven d'andere, drie treffelyke en vermakelijke grachten, en tweemaal zoo veel burgwallen, die alle zeer breed en sierlijk met boomen beplant zijn. En hun strekken, nevens die van *de Singel*, verstaat noordelijk, en zuydelijk hebbende een kleyne bocht in 't midden, anders lopenze lijnrecht. d'Eerste is de west-zyde van *de Heere-gracht*, plaats daar de wallen en grachten lagen, de tweede, de onwaardeerlijke *Keyzers-gracht*, en de derde, de luchtige *Prinse-gracht*; de twee eerste zijn met het peyl-water van *de Singel* gemeen; 't welk door drie of vier dwars-grachten, als *de Brouwers-gracht*, *de Blaeuw-burg-wal*, *de Warmoes-gracht* (die ook wel, om zijn schaduwrijke lommer, *de Groene-burgwal* genoemt wordt) en dan noch een doorvaart, tegen over 't *Spuy*, de *Beulling* of *Huyvetters-sloot* daar uyt en in stroomt. Voorts heeft men ten Noordt-oosten, binnen den *Haerlemer-dijk* en *Haerlemer-straat* (die van de *Haerlemer-poort* tot aan die sluys toe loopt, en aldaar verder in de Stadt gaande, den naam van Nieuwen-dijk ontfangt) *de Brouwers-gracht*: Deze neemt zijn begin aan 't eynde van *de Singel*, aan *de Haerlemer-sluys*, beneven *de Nieuwe vis-markt*. Zo dat de beginselen van *de Heere* en *Keyzers-grachten*; uyt deze dwars-gracht haar oorspronk hebben; noch is'er een dwars-gracht genoemt *de Lely-gracht*, die uyt *de Heere-gracht*, omtrent *de Ian Roon-poorts tooren* dwars door *de Keyzers-gracht*, tot in *de Prinze-gracht* loopt, doch wort het peyl-water alhier door een schut sluys opgehouden, gelijk ook in de voorzeyde *Brouwers-gracht*, die van daar voorts tot in des Stadts gracht, by *de Haerlemer-poort*, onder de wal doorgaat: want de genoemde *Prinse-gracht*, met elf dwars-grachten, (welkers oost eynden, zo in *de Prinse-gracht* als *Brouwers-gracht*, en de West-eynden in *de Baan-gracht* aan de wal uyt komen,) zijn veel laeger, en met het Amstel-water gemeen. Tussen al deze elf grachten, is het vol straten, die meestendeel als ook de grachten, zo lang zijn, als men uyt zien kan, en zijn noch met veele dwars-straten gekruyst en doorsneden: En dit wort in 't gemeen genaamt *het Nieuwe-werk*, te rekenen van *de Haerlemer-poort* langs dien *Dijk*, en van daar langs, en ten eynde van *de Prinse-gracht*, en alzo de wal om, tot weder aan *de Haerlemer-poort* toe: En alle deze straten krielen en grimmelen van alderley handtwerks volk.

Heere gracht.

Keyzers gracht.

Prinse gracht.

Brouwers gracht.

Lelygracht.

Lely Sluys

Brouwers Sluys.

Het nieuwe Werk.

Tussen *den Haerlemer-dijk* en *straat*, en *de Brouwers-gracht*, heeftmen ook straten en dwars-straten: en van *de Singel* af, langs d'Ykant, tot by na aan de wallen, gaat een breede Kaay of wal, *de Hout-*

tuynen

De Hout-tuynen.

tuynen genaamt. Al waar men alderley Noorts greenen, en vuren hout, van balken, sparren, deelen en planken, met groote stapels, op malkanderen, zoo aan de water, als Landt-zyde, te koop ziet leggen. Aldus by 't plein van de *Haerlemer-poort*, na d'Ykant toe gaande, komt men voorby de nieuwe *Teer-tuynen*, van omtrent de *Kamper-steyger*, aan dit eynde van de Stadt gekeurt, om 't gevaar van den brandt, want hier leggen lasten van Pik en Teer, op malkander gestuwt. Tot nabuuren hebben zy de *Zout-keten*, aan 't uyterste Bolwerk, *'t Blaeuwe-hooft* uytkomende. Hier wort het grof zout gezuyvert, gekookt, en wit gemaakt.

Teer-tuynen.

Zoutkeeten.

Bikkers Eilandt.

Drie Eylanden leggen in desen uytsteekenden hoek. 't Eerste, genaamt *Bikkers Eylandt*, heeft aan d'Oost-zijde tegen *d'Ykant*, of *Nieuwe Waal* Scheeps-timmer-werven. En d'ander kant is met alsulken slag van arbeyts-luyden bewoont.

Reaals Eilandt.

't Prinsen Eilandt

Het tweede is genaamt *Reaals Eylandt*, en is rontom bewoont; Het derde, genaamt, *'t Prinsen Eylandt*, heeft mede eenige Werven, om Schepen te bouwen, ook verscheyde Hangen, daar in men de verschen *Haringh*, tot *Bokkingh* drooght. Dese Eylanden zijn door eenige wijde, en breede grachten, van malkander, en als van de Stadt afgescheyden, over welken men langs acht optrekkende, en open gaande bruggen, van d'een tot d'ander gaan kan.

't Katuysers Klooster, nu Kerkhof, binnen gekomen.

Het *Kathuyzers Klooster*, nu slechs een *Kerkhof*, was het eenighste gebouw, dat met dese vergrootingh binnen de Stadt gekomen is; d'andere gebouwen, in de zelve, naderhant gesticht zijn de navolgende. De *Haerlemmer poort*, *des Stadts Koren, en Wapenhuys*, daar na by, op de hoek van de *Brouwers-gracht*. De *Noorder Kerck* en *Markt* op de west-zijde van de *Prince-gracht*: De *Princesluys*. Het *Gietbuys* van het metaal geschut, en 't *Weduwen-hof*, beyde omtrent de *Kathuysers*. De *Stadts Timmertuyn*, op 't eynd van de *Tuynstraat* by de wal, nu afgebroken. De vermaerde *Boekdrukkery* van de Heer *J. Blaeuw*, op de *Bloemgracht*. Het *groote Glashuys*, en 't *Doolhof*, beyde op *de Rooze-gracht*. Het *Wale of Franse Diaconie Weeshuys*, in de *Laurierstraat*, „nu in „gemeene Burger woonhuysen verandert, en op de *Lauweriergracht* aen de „Noort zyde is door die van de Augsburgse Confessie, ofte opsienders der „Luyterse Gemeente, een *Weeshuys* daer „in de Kinderen van de *Ledematen* van „de selve Kerk worden groot gemaakt, „opgerecht: gelijk die van de *Roomsse* „*Godsdienst* aen de Zuyt zyde van de selve straet, een diergelijk *Weeshuys* sedert „den Jare 1681 hebben gesticht, als wanneer by Burgermeesteren en Raden resolutie was genomen op den 14 April des „selve Iaers, dat alle Kinderen in het *Aelmoesseniers huys* zijnde, voortaen in het „huys, (te weten die buyten 't huys be- „steet waren) moeste getrocken, en in de „*Gereformeerde Godsdienst* opgevoet wor- „den.'t *Doolhof* op de *Prinse*, en hoek van *de Looyers-gracht*: op deselve zuit syde, siet men 't *Weeshuys* van de *Engelse Gemeente*. *Het Nieuwe-zydts-Huys-zittenhuys*, op de *Prinse-gracht*, het *Schermschool* en de *Klokgietery*, „zijnde het eerste in 't Iaar 1687. „tot een nieuwe *Fransse Kerk* bequaem „gemaekt, en de *Klokgieterye* in Huysen, „Stallen en Packhuysen verandert, op *de Keyzers-gracht*. Dan volgt *de Schouburg*, *de Wester-Kerk*, *Markt*, en *Vleyshal*, op de voorzeyde gracht gelegen. *De Pakhuyzen der Groenlandtsche maatschappy*, aan des zelfs Noordt-eynde. *De Leli-* en *Brouwers-Peyl-sluyzen*, beyde in hare dwars-grachten, tussen *de Keyzers-* en *Prinse-grachten* in gelegen. *Het Oude West-Indies-huys*, nu *Nieuwe-zydts Heere Logement*, *Heere-markt* en *Bierkaay*, tussen *de Haerlemer-straat* en *Brouwers-gracht*, aan 't noort-eyndt van *de Heere-gracht*, en des *Stadts-steen-houwery*, en *Steen-hof* (nu afgebroken) op des selfs zuydt-eynd, gelegen. Vorders heeftmen aan *d'Ykant*, *des Stadts Herberg*, en *de Eylants Loodts*, op *Bikkers Eylandt*, in welke des Sondaegs by voorraedt, gepredikt wort. „Sedert de laeste uytlegginge heb- „ben de Menonisten Wees-huysen op- „gerecht, als een op de Oost-zijde van de „*Keyzers gracht*, over 't Schouburg, ge- „naemt het *Collegie-huys*, en een ander op „de nieuwe *Prince graft* by de *Reguliers gracht*. Deze gebouwen zijn meest alle, in 't vierde boek beschreven, en vertoont. Dit is dan, zo veel wy van deze derde vergrootinge te zeggen hebben.

D'andere gebouwen, daar na gesticht.

BYVOEGSEL.

Gebouwen in dese Vergrootingh gesticht.

Swaarhoofdigheydt van zommige oude luyden over 't betimmeren van dese derde vergrootingh.

Zommige oude luyden, die 't begin van deze derde vergrooting, in den Iare 1612, gedenkt, en gezien hebben, konden in hun gedachten niet vatten, dat zy den tijdt noch zouden beleven, dat deze ruyme velden, moerassen, en wateren, binnen des Stadts wallen komende, bebouwt wierden, maar zy hebben niet alleen dit, maar noch meerder beleeft, en gesien; want behalven deze vierde en laatste vergrooting, daar van nu de *Hee-* „*regracht* geheel, en de *Keysers*, *Princen*,

BYVOEGSEL.

 Leytse

Leytſe en Reguliers graften, nevens de *Binnen Aemſtel* aen de Weſt-zyde; oock de *Utrechtſe*, *Leytſe*, *Vyſel*, *Spiegel*, en de meeſte daer door loopende dwars ſtraten, voor het meerendeel bebout en bewoont zijn, en ſiet men daer dagelycks noch al ſterk met den aenbouw van huyſen doende zijn; zo is zedert den Iare, 1612, verſcheyden water, binnen de Stadt, tot lant aangemaakt en betimmert, ook zijn eenige ledige plaatſen, die de Stadt toe behoorden, in Erven en ſtraten verdeelt, en met zeer heerlijke Huyzen beſet, die van voortreffelijke luyden bewoont worden: Zo dat de Stadt van deze wateren, en leeg-leggende gronden, groote ſommen verrijkt is geworden, en overmits dit mede, de vergrootingen der ſtadt aangaat, zo zullen wy eenige van de zelve, die ſedert 't voornoemde jaar, 1612, voorgevallen zijn, aanwyzen.

Ledige plaetſen in de Stad betimmert.

Daar de Stadt groot gelt van maakt.

d'Eerſten aanbouw of vergrootingh binnen de Stadt, ſedert den Jare, 1612, was in den *Binnen Amſtel*, die veel breeder plach te zijn, want tegen over *de Kolveniers Doelen*, daar nu *het veer* is, van *de Halvemaans-Brug* (aldaar in 't Iaar, 1626, gelegt) af te rekenen, tot aan de wallen toe, *de Blauwe-Brug*, wiert een groot deel water, langs de Noordtzijde des *Binnen-Amſtels*, tot land gemaakt. Alzo ginkmen te voren van de brug beneven *de Kolveniers Doelen*, recht uyt, over *de Swanenburghs-brug*, ter linker handt, voor by de *Vloyenburghs-huyzen*, recht toe, tot aan de Stadts wallen, langs deze Noordt-zijde des *Binnen Amſtels* heenen, zonder eenige huyzen ter rechter-handt, te ontmoeten. Al eer dit tot lant gemaakt wiert, gedenkt ons noch, omtrent de plaats, daar nu *het Muyder-veer* is, gezien te hebben, het wrak, van *een groote Galeye*, waar van het achterſte bindt diens geweezen Pavillioens hoog boven 't water, uytſtak, met eenige ribben of inhouten der zelve: Dit was een van de zes *Galeyen*, die men zegt *Don Frederico Spinola*, in 't Iaar 1602, (als *de Stad Ooſt-ende*, door *den Arts-Hertog Albertus*, belegert was) uit *Spanjen*, te *Sluys* in *Vlaenderen* gebrocht heeft, of ook wel een van d'andere, die daar te vooren al gelegen hadden. [a] Deze maakten de zeeuwſche ſtroomen door hun roveryen, zeer onvry: Maar als *zijn Excellentie Prins Maurits*, in den Iare 1604, die *Stad Sluys* veroverde, wierden tien Galeyen met haar toebehoren, in der Staten handen geſtelt. En dit ſoude een van de zelve zijn, die hier tot een Triumf, of Zege-teyken, te pronk geleyt, en by na vergaan was, en wiert, zo nu en dan, van zommige behoeftige menſchen, by tijden van laeg water, (alſo die in de grondt lag) geſloopt, en tot brandt-hout gebruykt.

De eerſte in den Binnen-Amſtel. Halve maans-brugh, geleght in 't Jaar 1626.

Een Spaenſche Galey tot Triumf, in den Binnen-Amſtel

[a] „ Dat wel het waarſchijnlykſt is dat deſe Galyen op de Diemer en Haarlemmer Meeren, als „ deſe Stad het noch aan de Spaanſſe zyde hielt, tot „ belegering van *Leyden*, *Haarlem*, en tot beſcherminge van de *Zeedijk* zijn gebruykt geworden, „ als in 't laeſte boek nader ſal te ſien ſijn.

Dit nieuw aangemaakt landt, wiert dan in erven verdeelt, en verkoft; d'eerſte huyzen wierden gebouwt, op de gracht tegen over *de Kolveniers Doelen*, op 't *Muyder veer*, en in *de Staal-ſtraat*, in 't Iaar 1631. En daar na is 't volgende block over de *Groene burgwals* gracht gevolgt. Maar de nieuwe wal aan *Vlooyenburgh*, wiert eerſt, een tijdt lang, toeen houtwal verhuurt, daar veel eyken timmerhout te koop lagh, dat daer na buyten *St. Antonis-poort* verplaatſt is, doen de Stadt deſe wal tot huys-Erven verkoft, en tot een ſtraat maakte, daar in nu veel treffelijke huyſen gebouwt zijn, die op *den Binnen Amſtel* wel een vermakelijk uytzicht en vaart, maar geen wal of ſtraat hebben, gelijk de voorige op 't *Muyder-veer*, en daar aan volgende, doen. Alle deſe huyzen, ſoo çierlijk en koſtelijk gebouwt, geven een heerlijk en luſtig aanzien, aan die van d'overzijde, en den geenen, die den *Binnen Amſtel* bewandelen en doorvaren: daar toe 't meeſte wel doet, *het Diaconen Wees-huys*, een gebouw, dat veel eer een Konings Hof, dan een Armen *Weeshuys* is gelijkende: in 't vierde Boek breeder beſchreeven.

Weeſeper Veer en Staalſtraat Eerſt bebouwt in 't Iaar 1631.

Vloonburg. Houtwal.

Nu een treffelyke ſtraat.

Diacon Weeshuys.

Hier op volgde het oprooyen, en betimmeren van *de Nieuwe Doelen-ſtraat*, En ten eerſten wierden eenige kamers, die aan de Ooſt-zijde van de *Kolveniers-Tooren* namaals gebout zijn; en geen rechte ſtrekkinge met deſe nieuwe begrepen ſtraat, konden hebben, door de konſt van vyzelen, op haar behoorlijke maat, verzet en gedraayt. De Noordt-zijde van deze *Doele-ſtraat*, tegen over de *Kolveniers Tooren*, was, en is noch de *Schietplaats*, of *Schutters hof*, daar men door een gaaldery, om hoog, boven en dwars over de ſtraat, plag te konnen naar toe gaan, maar nu al lang af-gebroken. Hier nevens had men een blinde ſtraat, daar eenige kleyne wooninghskens waren. Voorts gingh men langhs de muur van de Stadts Timmertuyn, in 't vierde Boek, beſchreven, tot aan *den Binnen Amſtel*. Aan d'over, of zuydt-zijde van deze *Nieuwe Doele-ſtraat*, daar de Stadts muuren

De nieuwe Doeleſtraat

Een gebouw door Vyzels verzet, en gedraayt.

d'Oude Stads-timmertuyn.

Nieuwe Doeleſtraat

ren hadden geſtaan, zag men niet, als over een breede wal, in *den Amſtel*, welke wal met Stadts timmerhout beleydt was, en daar veel balken wierden doorgezaagt, daar over, niet lang voor de oprooyinge, een moedtwillens ongeluk gebeurde, want alzo eenige jonge maats, op *deze Doelen* op haar manier hadden vrolijk geweeſt, quamenze des nachts langs deze wal, en vonden een ſwaren eyken balk, of zommer, gelijk men die noemt, op ſchragen geleydt, om door te zagen, deze haddenze luſt, om van boven neder te helpen, gelijk ook geſchiede, maar een van deze quanten (miſſchien door veel drinken, al te onvoorzichtig geworden) kreeg den balk op *'t Lijf*, waar door hy niet alleen, aanſtonts doodt bleef, maar zodanig verpletterde, dat men hem des morgens onder den balk vindende, het boven lijf, en voornamelijk het hooft, zo plat als een hennepkoek, geſlagen was.

Moetwillens ongeluk

Deze Hout-wal, eenigzins in den *Binnen Amſtel* verbreedt zijnde, aan d'een zijde, en *de Stadts Timmertuyn* (die in 't nieuwwerk verplaatſt wierdt als volgen zal) aan d'ander zijde, tot Erven afgeſteken en verkoft, zijn aldaar getimmert in den Iare 1633, d'eerſte huyzen, die men daar noch ziet, en die aan de zuydt-zijde, achter op *den Binnen Amſtel* uytkomende, een van de heerlijkſte uytzichten van *Amſterdam*, vertoonen, en op deze zelve tijdt, is afgebroken *het Rondeel*, hier voren beſchreven, en op des zelfs fondamenten zijn huyzen gebout die niet van de minſte zijn, en alzo is deze ſtraat, na de *Doelen*, de *Nieuwe Doele-ſtraat* genaamt, maar zommige noemdenze, ter oorzaak van de koſtelijke gebouwen, *De Rijke-buurt*. De groote Heerlijke ſteenebrug, ten eynde van deze ſtraat, over *den Binnen Amſtel* gelegen, wordt ook na deze *Doelen*, *de Doelenbrugh* genoemt.

d' Eerſte huyzen in de nieuwe Doeleſtraat gebouwt 1633.

Nieuwe Doele brug.

Daar na heeft men in den Iare 1644, aan *d'Yekant*, aan d'ooſt-zijde, daar *d'oude Scheeps-Waal* was, een groot deel water tot een *Eylandt* gemaakt, en de Stadts palen, van de *Scheeps-Kraan* af, een groot ſtuk weegs ooſtwaart, in 't *Ye*, uytgezet; Dit *Eylandt* eerſt wel vaſt met ingeheyde palen aan alle kanten beſchoeyt, en met alderley hoging in geplempt, wiert in drie blokken huys-Erven verdeelt, rontom langhs de water kant met een breede wal voorzien, en twee dwarsſtraten, van *d'Yekant* na de binnekant gaande, doorſneden: En aldus in hondert twee en twintig Erven afgeteykent, is 't zelve in *Loumaandt* des Iaars 1646, voor vier honderd vijf en tzeventig duyzent, acht hondert, en acht guldens verkoft, als breeder in 't vierde Boek te lezen is: men noemt het, *'t Nieuwe Waals Eylandt*, en *de Waal* is voor 't zelze, met de Stadts palen te gelijk uyt gezet.

Nieuwe Waals Eyland.

Ianuarius.

122 Erven, voor 475808 guldens verkocht.

Hier op is gevolgt, dat men in 't Iaar 1650 voornam, de twee *Schutters-hoven* of *Schiet-plaetzen* van *de Handt-* en *Voet-boogs-Doelens*, (nu door de roers uyt 't gebruyk zijnde) mede afkeurde, en in twee ſtraten verdeelde, die van 't *Speuy* af, in *de Heylige-wegs-ſteeg* uytkomende, na de voornoemde *Doelens*, de *Hand-* en *Voet-boogs-ſtraten* genaamt zijn: d'Erven wierden verkoft, en zeer vaerdigh zagh men de zelve, met hooge huyzen, betimmert, tot gerijf, van gemeyne Burgers, en mede voor geringer luyden, alzo der veel gemaakt wierden, daar in verſcheyde huysgezinnen, onder een dack, en evenwel yder byzonder, woonen konden.

Hant-en Voetboogs ſtraten.

Met huizen voor alderley ſlagh van gemeen volk betimmert.

Om ruymte voor de twee genoemde ſtraten te bekomen, moſten zekere huyſkens, daar arme Weduwen in woonden, afgebrooken, en d'Erven tot deze ſtraten en huyzen gebruykt worden, gelijk men breeder in de beſchryvinge van 't *Weduwen Hof*, in 't vierde Boek, zien kan. Deze arme weduwen wierden dan in dit nieuwe *Hof* verplaatſt, op een gedeelte van de grondt des *Katuyzers Kloo-ſters*, wiens hof, achter dat *Kerkhof* gelegen, en een groote ruymte, met weynig voordeel beſlaande, al mede in 't zelve Iaar, 1650, aan huys-erven verdeelt, en verkoft is, en wiert zeer ſpoedigh, met nieuwe huyzen, na des Stadts gelegentheyt aldaar, betimmert: door de zelve zijn twee ſtraten gelegt.

Cathuyſers Hof betimmert 1650.

Tien Jaaren daar na, Anno 1660, is'er wederom een ruyme plaats, aan Erven verdeelt, verkoft, en met diergelijke woonhuyzen, voor alderley handtwerks volk (daar deze nieuwe Stadt vol van is,) bequaam, betimmert. Dit was *de Stadts Timmertuyn*, niet verre van 't voornoemde *Katuyzers Kerkhof* gelegen, tuſſen *de Tuyn-* en *Angeliers-ſtraat*, op *de Baan-gracht* uytkomende. In 't vierde Boek, beſchreven, en van hier, buyten de St. *Antonis-poort*, en daar na in de vierde vergrootinge en de Stadt, by de *Weeſper* poort verplaatſt. De ruymte was zo lang, als de halve *Angeliers-ſtraat*, en de breette ſtrekte van die, tot *de Tuyn-ſtraat*, zo dat 'er een ſmalle rechte, en twee breede dwarsſtraten door geleydt zijn, en waren die Erven zeer ſpoedig betimmert.

Stads Timmertuyn bebouwt Anno 1660.

De

De laaste genoemde plaatzen, zijn wel binnen de vergrooting, van 't Iaar 1612, begrepen, geweest, doch waren alle ledig, of tot 't gemeen gebruyk aangeleyt, maar nu dienen zy tot vermeerdering der inwoonders.

Twee Bolwerken aan 't Rijzen Hooft geleydt.

Eyndelijk zijnder noch twee Bolwerken, met twee gordijnen aan des Stadts zuydt-oost-ende, aan 't *Rijsen-hooft*, het Ye-waart in, aangeleydt, waar van de grondt al op gehoogt, en toe gemaakt was: Dog dit is geschiet, aleer men voorgenomen had, de Stadt dus verre, zo als men die tegenwoordig uytgeleyt heeft. Zo dat de gronden, tot deze Bolwerken aan geleydt, in de nieuwe vergrooting, aan *Cattenburg* zijn vast geraakt.

De Stadt Amsterdam, tot den Iare, 1658 toe, vertoonde zich dan, als in de nevens gaande kaart te zien is.

Verdeeling van Amsterdam, in oude en nieuwe zijde.

Het Damrak komende uyt het *Ye*, en de Rivier *den Amstel* uyt *de Veenen*, die malkanderen aan *den Middeldam* ontmoeten, en aldaar door een schut-sluys, by laeg water, vereenigt, en by hoog water, van een gescheyden worden, deelen de Stadt in tween; het deel ten oosten, noemt men *d'Oude*, en dat ten westen, de *Nieuwe-zijde*. *Den Dam* of *Groote-markt*, daar men *het Stadt-huys*, de *Nieuwe Kerk*, *Waag*, en *Groote Beurs* ziet, en deze twee wateren t'zamen komen, is by na, het midden, immers *het Hart* van de gantsche Stadt.

Door het Dam Rak, en d'Amstel.

Bruggen over het Dam Rak.

Het voornoemde *Dam Rack*, benoorden den *Dam*, is overleyt met drie houte bruggen, die *d'Oude en Nieuwe-zijde* van dit noorder gedeelte des Stadts, aan malkander hechten; yder met een *Oorgat* of veel eer *Doorgat*, om dat 'er de scheepen met staande masten, zonder ymandts hulp, konnen doorvaren, voorzien. De voorste aan 't *Ye* is de *Nieuwe*, de volgende, d'*Oude*, en de naast aan den *Dam* gelegene, de *Papen-brugh* genaamt. Over den *Amstel* bezuyden den *Dam*, gaat men, behalven de *Groote Beurs*, langs vier bruggen, van *d'Oude*, na de *Nieuwe-zijde*. d'Eerste is van hout, doch met yzere leuningen, aan beyde zijden bezet, en van alle oude tyden de *Lange-brugh* genaamt.

Bruggen over den Binnen-Amstel.

De tweede is van steen, en legt op zeven verwelfde bogen, ook met yzere leuningen voorzien, de *Nieuwe Doele-brugh* genoemt. De derde, die gants van hout is, en een ophael-brugh heeft, noemt men de *Halve-maaus-brugh*. De Vierde, die oock van hout is, en d'Oude Stats wallen, aan malkander pleeg te hechten, heeft ook vier groote Leeuwen, die de Stadts oude en nieuwe wapens houden, op zijn leuningen staan gehadt, en wort over zulks, wel de *Leeuwen*, maer gemeynlyck de *Blauwe-brugh*, genaamt, en nu met een doorgangh en ysere leuning voorsien. En dit zyn de verdeeling van *d'Oude* en *Nieuwe Stadt*, waar van de *Nieuwe*, tot dus lang toe, de grootste was, doch door de vergrooting, in 't Iaar, 1658, begonnen, zeer weynig, of niets met *d'Oude-zyde* verscheelt.

Andere verdeeling van Amsterdam door den dijk.

De Stadt door 't *Dam Rak* en *Amstel*, aldus in *Oude* en *Nieuwe*, of *Oost* en *West-zyde* gescheyden; wort door den *Dijk*, die 't Zee-water uyt het *Ye* tegen hout, insgelijks in twee deelen, ten noorden, en ten zuyden verdeelt, doch 't noorder gedeelte is zeer kleyn, en 't zuyder deel heel groot. 't Onderscheydt bestaat hier in, dat het noorder deel, schoon binnen de Stadt gelegen, evenwel buyten dijks, en 't hooge Zeewater, onderworpen is; daar 't zuyder deel, door den Dijk, en daar in gelegen sluyzen, van bevrijt is.

Buyten-dijks en Binnen-dijks.

Deze Dijk komt al van *Velzen*, voor by *Sparendam*, by de *Haerlemer-poort* de *stadt* in, en loopt eerst recht, maar daar na, met verscheyde bochten, door de zelve heen, en alzo by St. *Antonis-poort* weder uyt, voorby *Diemen* naar *Muyden* toe, en aldus bezet hy de gantse *Yekant* aan deze zijde, en bevrijt de laege landen voor de hooge Zeewateren. Dezen dijk wort, als gezeyt is, in het naaste Bolwerk, benoorden de *Haerlemer-poort* gelegen, met een *steene-Beer*, (op dat de poort zijn behoorlijke sterkte, door de Stadts grachten, en optrekkende bruggen behouden mach) vast gemaakt, zo dat de *Beer*, dit Bolwerk, en de gordijn, tot de Poort toe, hier den Dijk verstrekken: Van de Poort gaat den Dijk dan (met eenige dwarsstraten doorsneden) lijn-recht stadtwaarts in, den naam van *Haerlemer-dijk* voerende, tot aan de *Prinse-sluys*, deze schut het hooge *Ye-* van 't laege *Amstel-water*, 't welk in de *Prinse-gracht*, en dwarsgrachten, na de *Baan-gracht* toe lopende, met den *Amstel*, gemeen is.

Haerlemmerdijk.

Van hier loopt den Dijk vorders, voorby 't *Oude West-Indis-Huys*, en *Heere-markt*, wederom met verscheyde dwarsstraten gekruyst, tot aan de *Nieuwe Haerlemer-sluys*, die 't getye- of peyl-water in de *Singel* (daar de *Heere-* en *Keyzers-gracht* mede gemeen zijn) laat binnen stromen, daar eertijds de *Haerlemer-poort* was, en nu de Nieuwe Vismarkt is, wordende alhier genoemt, de *Haerlemer-straat*.

Haerlemer straat.

Een kleyn stuk voorder komt hy aan *d'Oude Haerlemer-sluys*,

daar

daar een van d'oudtste Stadts-poorten, ook de *Windt-moolens-poort* genaamt, gestaan heeft, deze sluys laat ook 't peylwater in de *Nieuwe-zijdts-voor* en *Achterburgwal* komen, die ook door verwelfde bogen, tegen over 't *Nieu Stadthuys* gelegen, gemeynschap van water met de *Singel* zijn hebbende; den Dijk tussen deze twee sluyzen, wiert in oude tijden, de *Haerlemmer-dijk* genaamt. Van hier gaat hy noch al een gedeelte recht langs d'Yekant voort, tot d'oude St. *Iacobs Kapel* (nu in woonhuyzen verandert) doch by na, aan de hoek van 't *Dam-Rak* komende, kromt hy zich zuydt-west-waart in, tot op den *Dam* toe, voerende den naam van *Nieuwen-dijk*, uyt wat reden, is in dit derde Boek verhaelt; Aldus houdt hy hier een streek met het *Damrak*, daar een straat, of burgwal nevens loopt, mede op den *Dam* uytkomende, *Het Water* genaamt: dit zijn twee van de neeringachtigste straten van *Amsterdam*, daar men alderley waren, in groote winkels te koop vindt. Den *Dam* over, komt hy op den *Middeldam*, en verlaat alzo de nieuwezijde. Hier heeft den dijk de groote sluys, die onder de *Vismarkt*, *Middeldam*, en *Beurs* door loopt, en den *Amstel* en 't *Damrak*, dat is 't laegste, en 't hoogste water van malkander af schut. Ten westen deze groote, leght noch een kleyne sluys, onder den *Dam* door, geen gemeenschap met malkander hebbende, door dien men de kleyne zomtijds siet stromen, als de groote gesloten is. Dit is de oude, en rechte sluys van *Aemstellandt*, daar van men noch eenige brieven in 't Boek der Handtvesten leezen kan. Van den *Middeldam* keert zich den Dijk wederom langs de strekkingh van 't *Dams rak*, oostwaart op, voor by de *Oude Kerk*, tot aan de St. *Olofs-Kapel*, en voert den naam van *Warmestraat*, hoewel dat dat gedeelte van *d'Oude Kerk* af te rekenen, tot den *Middeldam* toe, by oude tijden, de *Kerk-straat* genaamt is geweest. Deze straat is wel de kostelijkste van de gantse Stad, ten aanzien dat 'er zoo veele, by na, onwaerdeerlijke, en sware winkels van alderley zijde, en zijde stoffen ghehouden worden. In voorighe tijden, woonden de voornaamste en rijkste luyden in deze straat, die met het betimmeren der nieuwe, en luchtige grachten, vervaren zijn, zo dat hier nu, bykans niet als winkeliers woonen. Nevens deze *St. Olofs Kapel*, op de Noordt-ooster hoek van 't *Damrak*, aan 't *Ye*, ten eynde van de *Warme-straat* (wiens naams oorspronk in dit eerste deel te lezen is) stont d'oude *St. Olofs poort*: Door de zelve loopt den Dijk de hoek om, en strekt met eenige bochten, zuydt-waarts aan, tot op de *Nieuwe-Markt* en *St. Antonis Waag*, eertijts die *Poort*. Deze straat wort de *Zeedijk* genaamt. Doch niet verre van de voornoemde *Kapel*, legt een sluys, in den Dijk, onder de straat door, ten wederzijden met huyzen bezet, de *Kolksluys* genaamt. Daar door ook 't gety-of peyl-water, in *d'Oude-zijts-Voor-* en *Achter-burgwal*, heen en weder stroomt. Onder de *Nieuwe-markt*, legt een Verlaat, met schut-deuren, die van zelf, met 't hooge water sluyten, en even zo, met 't laeg water, open gaan. Over deze markt gaat den Dijk al zuydt-waarts op, voor by de *Zuyder-Kerk*, en ontfangt hier den naam van *St. Antonis Breede-straat*, tot aan de *St. Antonis-sluys*, welke brug van Hout, met een doorgat, en yzere leuningen, gemaakt is. Deze sluys, schut ook het hooge *Ye-water* van het laege *Amstel-water* af.[a] Alle deze voorschreven Sluyzen zyn bequaam tot de doorvaart der schepen, uytgenomen de sluys van *Amstellandt* onder den *Dam*, en 't Verlaat onder de *Nieuwe-markt*. Van de *St. Antonis-sluys* strekt dezen Dijk lijnrecht, zuydt-oost-waarts op, met dry dwars-straaten doorsneden, tot aan de St. *Antonis-poort*, en wort genaamt de *Jode Breede-straat*, om dat hier veel rijke *Joden* woonen. Van deze binnen poort af, loopt hy langs 't gordijn, in 't ooster-bolwerk, van waar hy door een steene beer, (gelijk wy van d'*Haerlemer-poort* gezeyt hebben) in den *St. Antonis* buyten *Dijk* verbonden wort, en strekt voorder naar *Houtewaal*, en *Jaap-hannes*, voor by *Diemen*, daar hy den naam van *Diemer-dijk* af ontleent, naar *Muyden*, nu in de vierde Vergrooting weg genomen, als nader geseyt sal worden.

Als men nu dezen Dijk, volgens deze beschrijvinge van de *Haerlemer-poort*, door de gantsche Stadt, tot aan de St. *Antonis-poort*, langs gaat, zo is alle het geene, dat men gestadig aan de rechter handt heeft, van 't hooge buyten water bevrijdt,

't Water.

Den Dam, en Middeldam.

Warmestraat.

Kerkstraat.

St. Olofs-poort.

Zeedijk.

St. Antonis Breestraat en Sluys.

Joode Brestraat.

't Gedeelte van Amsterdam Binnen-dijks.

V 4

a „ Dese *Sluys* is omtrent den Jare 1400 hier gelegt, als uyt dese Scepene brief te sien is, datse daer gelegen heeft. Wy *Claes Gerytse Zoen* ende „ *Dirck de Grebber*, Scepenen in *Amstelredamme*, „ oirconde ende kennen dat voir ons quam *Pieter* „ *Jacobsen*, ende geleyde dat hy gehuert heeft jegen *Jan Eggaert Pieterse Zoen*, een derde deel „ van de Huyzen en Erven gelegen aen den *Zeeburg*, by der voorsz. Stede Sluysen, streckende „ van den stempel van de voorsz. Sluyzen oostwaerts op &c. Gesegelt den 7 December 1435.

vrijdt, ten ware, dat dezen dijk ergens quam door te breken, als in 't Jaar 1651 te *Houte-Waal* en *Jaap hannes* omtrent een vierdeel uurs gaans, buyten de Stadt geschiede, en hier na verhaalt zal worden. Binnen de Stadt heeft den Dijk van door te breken, geen noodt, door dien hy met voorlandt van wallen en huyzen, genoegh voorzien zijnde, geen slagh van water heeft uyt te staan: En voor d'aanperssing van 't water is hy door de vaste fondamenten en ingeheyde grondtpalen der huyzen, waar mede hy ten wederzijden bezet is, van onderen, zo vast gegemaakt, dat hy van schrikken noch wrikken kan verzet worden: De Sluyzen zijn ook met heyen en metzelwerk, als deuren zo wel verzorgt: en worden mede gestadig zorgvuldiglijk onderhouden, dat dit gevaer zonder bedenken is.

't Gedeelte van Amsterdam Buytendijks.

Maar alle het geene dat men, (den Dijk, als gezeyt is, langs gaande) aan de slinkerhant laat leggen, is het hooge Zeewater, by noord-weste storm winden, onderworpen geweest, 't welk ook zomtijts by zulke ongelegentheyt, groote moeyelijkheden, voor luyden die in kelders, buyten dijks gelegen, woonen, of bederffelijke waren, in de zelve hebben leggen, veroorzaakte: Doch d'ordre is zodanig, dat de gantse huys-gezinnen, in alzulke kelders woonende, met alle haren huysraat, van de luyden, die in de boven huyzen woonen, voor die tijd, wierden ingenomen. Maar kelders, daar

Verlegenheyt by hooge Wateren te Amsterdam.

sware bederffelijke Koopmanschappen in leggen, konde men zomtijts, door den haastigen overval van 't water, zeer qualijk redderen; over zulks wierden deze buytendijkze kelders weynig met waren, die door 't water bederven konden, beleyt: by zodanige water-vloeden, zag men hier t' *Amsterdam* groot gekrioel en verlegentheyt: byzonder aan 't *Damrak* op 't *Water*, alwaar veel Kruydeniers,

Op 't Water.

Zeepzieders, Boekverkopers, en diergelijke, (wiens voorhuyzen, tot gerief, van hunne waren, veeltijts, met de straat gelyk in, of weynig treeden opgaan) groote naerstigheyt aanwenden, om 't water uyt hare huyzen te houden: Hier toe hebben zy alle, die hier woonen, voor eenige Jaren geleden, breeplanken doen maken, die zy in groeven voor haar huyzen zetten, en dicht maakten, zo dat het water, daar voor bleef

Middelen hier tegen.

staan, en dit moesten zy alle zoo onderhouden, ja selfs voor d'ingangen der straten, door dien het Zee-water in de straten of eenige huyzen loopende, hun anders van ter zijden, of van achter, quam overloopen.

„Maar om deze ongemacken voor te „komen, te meer, dewyle de *Zee-gaten* „van *Tessel*, *'t Vlie* en andere dagelijks „grooter worden, en met een noord-„weste storm het *Zee-water* zoo veel te „hooger op-jacht, dat zelve deze voor-„beschreven *Dijken*, zoo wel buyten, „maar voornamentlijk binnen de Stadt „te leeg lagen; ja zoo dat men over de „*Nieuwe-markt*, *Warme-straet*, *Nieuwen-„dijk* en *Anthonis Breestraat* 't water ver-„scheyde reyse, heeft sien overloopen, zo „zijn dan de Heeren Burgermeesteren en „ses-en-dertig Raden, te rade geworden, „dese *Dijken* te hogen, en in 't *Damrack*, „aan de *Oude Kolk* en de *Geldersse Kaey*, en „ten oosten en ten westen van 't *Nieuwe-„Waals Eyland* Vloet-deuren of Sluysen „te maken, waar mede eyndelyk dese „ongemacken zijn voorgekomen, ge-„lijk breder in 't vierde Boek te sien is.

Te voren is gezeyt, dat de *Warme-straat*, *Nieuwen-dijk*, en 't *Water*, neeringachtige plaatzen zijn, gelijk ook by de *Nieuwebrug*, en langs de *Tesselsche-Kaey*. Hier moet men dan noch by voegen de *Kalver-straat*, mede vol winkels, strekkende van den *Dam* af, tot aan de *Reguliers-toren*, en van daar vorders, tot aan de poort van die zelve naam, de *Reguliers Breede-straat* genaamt. Nevens de zelve strekt zich het *Rokkin*, (van outs den *Aemstel* genaamt,) dat eenige willen een bedorven woordt te zijn, en *Rak-in* verstaan moet worden, als of men zeyde, dit *Rak-in*. En wat *Rak* beteykent, is in 't eerste deel aangewezen. Dit *Rak-in*, strekkende van de *Beurs* af, tot aan de *Nieuwe Doele-brugh*, is de west-zijde des *Binnen Amstels*, en zeer neeringachtig, en vol gewoels, inzonderheyt, des maandaags, als het week-markt is, want al de markt-schuyten, van d'omleggende dorpen, ten zuyden van de Stadt, hebben hier hare leg-plaatzen. De *Nes*, strekkende van den *Middeldam* af (alwaar dit voorste gedeelte van outs, de *Gans-oort* plach genoemt te worden) tot aan de *Lange-brugh*, beoosten dit *Rokkin*, langs, is een straat, daar in de twee *Vleys-hallen* staan (tussen welke de *Hoender* en *Vogelmarkt*, en *Boere Vis-markt* gehouden, en voor de *Hal*, na de *Voor-burgwal* alderley slach van gare-kost, verkoft wordt,) hier vint men bykans niet als *Pastey-* en *Banket-Bakkers*, *Kruydeniers*, *Koks*, en *Confituur-makers*, en voorts alderley neeringen, tot de smullery dienstig. Van den

Tesselsche Kaey.

Kalver-straat.

Reguliers-Breestraat.

Rokkin.

De Nes.

Vleeshallen.

Hal-steegh. *Middeldam* loopt ook een straat oostwaarts aan, genaamt de *Hal-steeg*, daar in men veel winkels van gemaakte schoenen, en diergelijke kleynigheden vint, en schiet zoo voorts over de *Oude-zijdts-Voor*, en *Achter-burg-wallen*, voorby 't *Oost-Indis-huys*, voerende de namen van de *Oude Doele-straat*, *Oude*, en *Nieuwe* *Hoogstraat.* *Hoog-straaten*, tot op de *St. Antonis-Breestraat* toe. Noch eenige diergelijke straten zijnder, die uyt de *Warmestraat* west-waarts op, na het *Damrak* lopen, als de *Nieuwe*, *Oude*, en *Papenbrugh-steegen*, en *Niezel of Liesdel.* oost-waarts, de *Niezel*, of *Lies-del*, St. *Jans-straat* en *Pijl-steeg*, &c. Op, en omtrent den *Dam*, de *Waag*, de *Visch-markt*, de *Beurs* en *Beurs-straat*, is het ook vol open winkels, van alderley slach van waren. Benevens 't *Stadthuys*, west-waarts op, strekt zich mede een straat van den *Gasthuys-molen- en Stille-steeg.* *Dam* af, van oudts genaamt de *Gasthuys-steeg*, die van deze gevolgt word, de *Stille-steeg*, *Gasthuys-molen-steeg*, en *Straat*, *Harte-straat. Reestraat.* *Harte-straat*, en *Ree-straat*. Deze doorsnijden met hare steene bruggen, de *Nieuwe-zijdts Voor-* en *Achter-burg-wallen*, de *Singel*, *Heere*, en *Keyzers-grachten*, en komen op de *Prinze-gracht* uyt. Ten zuyden deze straten zijn ook noch tussen de *Singel* en *Prinze-gracht* de volgende.

Wolve, Beere, Huyde- en Runstraat. *De Wolve-straat*, en *Beere straat*, de *Huyde-straat*, en *Run-straat*. Ten noorden van d'eerst genoemde straten, verstaat van den *Dam*, en *Wester-Kerk*, tot aan de *Brouwers-gracht*, heeft men de volgende, die van 't *Water* mede west-waarts aangaan, en ook meest, op de *Prinse-gracht* uytkomen. Als, de *Zout*, *Oude-brugs*, en *Nieuwe-zijdts Kapel-steegen*: *Het Grave-straatjen* en *Dirk van Hassel-steegh*, de *Mols-straat* en *steeg*, *Lijnbaans-steeg* en *Korsjes-steeg*. En voorts van de Singel af, tegen over de *Jan Roon-poorts-toren*, d'*Oude Lely-straat*, en *Gracht*, de *Blaeuwe-Burg-wal*, *Heere-straat*, en *Prinse-straat*. En eyndelijk de *Brouwers-gracht*. *Heere-straat. Prince-straat.*

Lely-gracht. Blaeuwe Burgwal, Brouwers-gracht. Alle de genoemde straten en grachten, zijn toegangen, uyt het *Nieuwe-werk*, na *d'oude-Stadt*, en woelen gestadig van door gaande menschen, over zulks ziet men in alle die huyzen, alderhande slach van waren te koop.

En alzo het den *Lezer* al te verdrietigh zou vallen, om de beschrijving van alle de vordere straten en steegen, burgwallen en grachten, te doorlezen, nademaal nu alreede de voornaamste beschreven zijn. Zoo zullen wy alle die in de Stadt kenbaar zijn, hier laten volgen.

Aenwijsinge der Burgwallen, Grachten, Straten en Stegen, der Stadt

AMSTERDAM.

Aen d'Oude of Oostzijde van den Amstel en d'Amrak.

Burghwallen en Grachten.

Oudezijds Kolk.
Oude Teertuynen.
Oudezijds voorburgwal.
Grim en Grimnesse sluis.
Oudezijds Aghterburgwal.
Keulse en Geldersе Kay of Lastagie.
d'Oude Singel.
Groene Burghwal.
Raem-graft.
Verwers ofte Swanenburg graft.
Oude Schans of Monkelbaens Burghwal.
Boom Dwarssloot.
Boomsloot.
Nieuwe Waels Eilands Graft.
Rapenburgs Burghwal.
Rapenburgh en Markens Burgwal.
Houtkoopers Burghwal.
Huyssitten Burgwal.
Nieuwe Heere Graft.
Nieuwe Keysers Graft.
Nieuwe Prince Graft.
Achter Graft.
Stadts Timmer Tuyn.
Branderye en Mouterye.
Muyer Graft.
De nieuwe Plantagie.
Nieuwe Rapenburger Graft.
Rapenburger Sluys.
De Nieuwe Vaart.
Cattenburger Graft.
Wittenburger Graft.
De Graft tusschen Oostenburgh en de Lijnbaanen.
De Nieuwe Y Graft.

Straten en Stegen.

Warme-straet.
Gans-oort.
De Nes.
Zee-dijck.
Kamper Styger.
St. Olofs Poort.
St. Olofs Kapelsteegh.
Nieuwenbrugh-steegh, van outs de Uyterste brug steeg.
Wijngaert straetje.
Armsteeg.
Hejntjenhoeksteegh.
Guldehantsteegh.
De Nysel, of Liesdel.
Paternoster of Bonet steeghje.
Oudebrughs steegh.
Engekerks steegh.
Wijdekerks steegh.
Naem Jesus steeghje.
St. Anna Dwarsstraet.
Trompetters of Dollebagijns steegje.
St. Anna straat.
Papenbrughs steegh.
Zwartlaken steeghje.
Blaeuwlaken steeghje.
't Goyer steeghje.
St. Jans straet.
Jan Schouten Aertzoens steegje.
Duyfjens steegje, van outs Arent Jacobzoons steegje.
Ravet of Servet steeghje.
Jan de Vriesen steegje.
Vissteegh van Hendrik Kathrine Soensteegh.
Dirk Pijlle steegh.

Middel-

Middeldam.
Halfteegh.
Steenhouwers fteeghje,
Pieter Jacobs-dwarftraet.
Hermitte of Uiterfe Steygers-fteegh.
Nadorft fteeg.
Pieter Jacobsftraat.
Engelffe poort.
De Wyefteegh.
Pens of Kalfvelt fteegh
Stijffelfteegh.
Zellebroers fteegje.
Barberftraat.
Silver of Kuyper fteegje.
'tGebedt fonder endt.
Langebrugs fteegh
St. Angeniete ftraet.
Prinfenhof fteegh.
Oude Doele ftraat.
Stoof fteegh, van outs de Huffitten fteeg.
Kreupel fteegh.
Minrebroers fteegh.
Koorendragers fteeghje.
Blaeuwe Lely ftraat.
Olyflagers,*alias*,Rotneft fteegje.
Zoutkopers of Vredeburg fteegje
Frans Talingen fteeghje.
Water poort fteegje.
Stormfteegh.
Fenijnig fteeghje toe getimmert
Boomfteeghje.
Molefteegh.
Monnikkeftraat.
Bloed dwarsftraat.
Bloedftraet.
Barndefteegh.
Koeftraet.
Betanie ftraet.
Betanie dwarsftraet.
't Boere fteeghje.
Oude Hooghftraat.
't St. Joris plain.
Spinhuis dwarsftraat.
Spinhuys fteegh.
't Ruflant.
Slijkftraet.
Nieuwe Doeleftraat.
Staelftraat.
Swanenburghs ftraet.
Verwers ftraat.
Moddermeulens fteegh.
Biffchops fteegh.
Zantftraet.
Onckelboers fteegh.
Salmander fteeghje.
't Water fteeghje.
Dijkftraet.
Nieuwe Hoogftraet.
Korte Hoogh of Snoeckeftraet.
Korte Dijkftraat,
Korte Keifersftraat.
Keifersftraet.
Dijk dwarsftraat.
Keifers dwarsftraat.
Koninks dwarftraat.
Koninks ftraat.
Korte Koninks ftraat.
Ridderftraat.
Jonkers ftraat.
Bantamer ftraat.
Kollegat fteegje.
Schippers ftraatje.
't Wittepaerts fteeghje.
Smits fteeghje.
Nieuwe Bantamftraat.
Nieuwe Schippersftraat.
Peper ftraat.
Foly ftraat.
Foly dwars ftraat.
Straat op Marken
Straat op Uilenburgh.
Bataviers ftraat.
Bataviers dwarsftraat.
Markeftraat.
Steenvoet fteegh.
Breftraat.
Lazarus ftraet.
Korte Houtftraat.
Huffitten fteegh.
Vloyenburgh.
Korte en lange Houtftraat.
Nieuwe Swanenburg ftraat.
Nieuwe Amftelftraat.
Rapenburgers ftraat.
Groote Kattenburgers ftraat.
Kleyne Kattenburger ftraat.
Eerfte Wittenburger ftraat.
Tweede Wittenburg ftraat.
Eerfte Ooftenburger ftraat.
Tweede Ooftenburger ftraat.
Funen.

Burgwallen en Graften aen de Nieuwe of West-zijde van den Amftel en Amrak.

Nieuwezijds Voorburghwal.
Deventer houtmarkt en bloemmarkt.
't Spuy.
Achterburghwal.
't Kattegat.
Singel ofte Koninks-graft.
Heiligewegs fluis.
Singel daar 't Leydtfe Veer is.
Beulings graft.
Oude en nieuwe Heere graft.
Warmoes graft.
Blaeuwe burghwal.
Brouwers graft.
Oude en nieuwe Keizers graft.
Lely graft.
Lely fluys.
Oude en nieuwe Prince graft.
Nieuwe fluis om 'tpeylwater op te houden.
Prince fluis.
Lijnbaens graft.
Palm graft.
Oude Franffe Padt.
Goutsbloems graft.
Linde graft.
Angeliers graft.
Eegelantiers graft.
Bloem graft.
Roofe graft.
Lauriers graft.
Elants graft.
Elants dwars graft.
Loyer graft.
Pafieerders graft.
Prince Sluys en nieuwe Verlaet.
Leytfe graft tuffchen de Heere, Keyfers, Prince en Baen graften.
Spiegel graft.
Reguliers graft.
Achter Graft.
Nieuwe Teertuynen.
Hout Tuyn van de Poort tot aan de Nieuwe Vis-markt.
Reaele Burgwal.

Straaten en Stegen aan de nieuwe of Weftzijde.

Nieuwendijk.
Kalverftraat.
Haerlemmerftraet.
Heere Markt.
Wieringerftraat.
Viffchers ftraat.
Oranje ftraet.
Eenhoorn Sluys.
Middel ftraat.
Baenburg fteeg.
Mouthanfteegje.
Wagenftraat.
Haerlemmerdijck.
Haffelaerfteeg.
Ramskoy.
Mallefransfteegh.
Capelfteegh.
Armfteegh.
De Braeck.
St. Jacob ftraat.
Karnemelks fteegh.
Oudebrughs fteegh.
Kolk fteegh.
Mandemakers fteegh.
Dirk van Haffel fteegh.
Spanjaerts poortjen.
Suickerbakkers fteeghje.
Nieuweftraet.
St. Geertruidenfteegh.
Vrouwefteegh.
St. Nikolaes ftraat.
Baefjen fteegh.
't Hol.
Sourfteegh.
't Graveftraetje.
Blauwe fteegje.
Romeins ftraetje.
Beurs ftraet.
Rooleeuwsfteeg.
Krommen elleboog fteegh.
Papenbroeks fteegh.
Jonge Roelofs fteegh.
Spreeupots fteeghje.
Spaerpots fteegh.
Penfionaris fteeghje.
Moriaens fteeghje.
Witte kolk fteeghje.
Duyfjen fteeghje.
St. Lucienfteegh.
De wijde en nauwe Heiligefteeg
Water fteegh.
Begyne fteegh.
Tak fteegh.
Roofeboom fteegh.
Voetboogh ftraat.
Hantboogh ftraat.
Olyflagers fteegh.
Heyligewegh.
St. Joris fteegh.
't Kloofter.
De Schapen Markt.
De Reguliers Breeftraat
Halvemaensbrugh fteegh.
Sleepers fteegh.
Springmans fteegje.
Balk in 't ooghs fteeghje.
Bakkerftraet.
Paerdeftraet.
Wagenftraet.
Schaepefteegh.
Landt van Beloftensfteeghje.
Suykerbakkers fteegh.
St. Pieterfteegh.
Arent Bouwenfteegh.
Blindemans fteegh.
Vyzelftraet.
Mandemakers fteegh.
Geelvinckfteegh.
Geelvinck dwarsfteegh.

Open-

Openhart ſteeghje.
St. Joris ſtraat.
Kater ſteeghje.
Beulinghſtraat.
Hayſteegh.
Roskamſteegh.
Vijf vliegenſteegh.
Goutsbloem ſteeghje.
't Vlas ſteeghje.
Roſemarijnſteegh.
Raemſteegh.
Spiegel ſtraat.
Kruisſteegh.
Kleine Kruisſteegh.
Romeins Armſteegh.
't Kok ſteeghje.
Treeft ſteeghſe,
Wijde ſteegh.
't Leger ſteeghje.
't Keizerrijk.
Stilſteegh.
Moleſteegh.
Moleſtraat.
Huiszittenſteegh.
Dry Koningen ſtraat.
Ham-eeters ſteeghje.
Molſteegh.
Jan Roodenpoorts ſteegh,
Oude Lelyſtraat.
Schuitmans ſteeghje.
Smits ſteeghje.
Berghſtraat.
Cleimansſteegh.
Lijnbaenſteegh.
Lange Nieuweſtraat.
Pottebakkers ſteegh.
Korsjens poort ſteegh.
Watericheeps ſteeghje.
Teerketelſteegh.
Klimop ſtraetje.
't Vagevyer.
't Hemelrijk.

't Hekelvelt.
't Swarte Byl ſteegje.
't Kattegat.
Engelſeſteegh.
Smakſteegh.
Gouwenaers ſteeghjen.
Lange ſtraat.
Korte Korsjen poort ſteegh.
Lange dwarsſtraat.
Viſſchers ſtraat.
Wieringerſtraat.
Brouwerſtraat.
Heere ſtraat.
Prince ſtraat.
Harte ſtraet.
Rheeſtraat.
Wolver ſtraat.
Beere ſtraat.
Huideſtraat.
Rhunſtraat.
Mole padt.
Raem ſtraat.
Paſſeerder ſtraat.
Loyerſtraat.
Elants ſtraat.
Haſe ſtraat.
Conijnen ſtraat.
Laurier ſtraat.
Rooze ſtraat.
Bloemſtraat.
Nieuwe Lely ſtraat.
Egelantiersſtraat.
De Slootſtraat.
Thuynſtraat.
Angeliersſtraat.
Tiggelſtraat.
Kerkſtraat.
Boomſtraat.
Cathuyſers of Weduwe Hof ſtraat.
Goutsbloemſtraat.
Linde ſtraat.

Palmſtraat.
De nieuwe Braek.
Driehoekſtraat.
Kromme Palmſtraat.
Slooterdijkſtraat.
Houtſtraat.
Baenſtraat.
't Blauw hooft.
Bocken Hangen.
Zout Keten.
Reaals Eylant.
De Taenſtraat.
De Santhoek.
Vier winde ſtraet.
Vier Winde dwarsſtraat.
Prince Eylant.
Prince Eylant dwarſtraat.
Bickers Eylant.
Groote Bickerſtraat.
Kleyne Bickerſtraat.

In de Nieuwe Uytlegginge.

't Konings plein.
De Reguliers dwarsſtraet.
De Amſtelſtraat.
De Uyterſſe ſtraet en dwarsſtraat
Amſtel Kerk ſtraat.
Korte Amſtelſtraat.
De Kerk ſtraat.
De nieuwe Vyſelſtraat.
De nieuwe Spiegelſtraat.
Het Noortſe Boſch met de dwarsſtraat.
De Weterings ſtraat.
Wetering dwarsſtraet.
De Leytſe ſtraat.
De Groote Leytſe dwarsſtraat.
De Kleyne Leytſe dwarsſtraat.

De laatſt genoemde ſtraten in 't *Nieuwe-werk*, tuſſen de grachten van de zelve namen in gelegen, en hier te voren genoemt, zijn gezamentlijk van verſcheyde dwarsſtraaten (die de namen van de rechte ſtraten, daarze door heen lopen, aanneemen) doorkruyſt.

Om nu alle de Burghwallen en grachten hare behoorlijke diepte te doen houden, worden geſtadig groote moeyten en koſten aangeleydt: Tot de breedtſte gebruyktmen Moddermolens, die met twee paerden gaande gehouden in zeer korten tijdt, groote menichte, ſlik, modder, en klay, uyt de grondt haalt, en in de daar voor leggende ſchuyten werpt, die 't zelve naar buyten, daar 't tot hooging der laege landen, en nieuwe werken noodig is, geduurigh zijn voerende. Tot het diepen der ſmalſte, en zelf dicht aan de kanten der breedtſte grachten, daar de Moddermolen zo na, niet kan by komen, worden Modderſchuyten of Pramen gebruykt, op deze varen (by aldien het kleyne, of enkele zijn) een, en zo het groote, of dubbelde zijn, twee mannen, die de modder met bagger-netten (gelijk in de beſchrijving van *Amſtellandt* van de turf gezeyt is) uyt de grondt op halen, en in de ſchuyten werpende, wegh voeren.

Gebruyk der Modder molens,

En Modder ſchuyten.

Om de Straten reyn te houden, vaeren verſcheyde vuylnis Schuyten en Karren door de Stadt, daar in het vuylnis van de huyzen, die in de ſtraten en op de Graften ſtaan, gebracht wort, en op dat men 't zelve niet op de ſtraten, of in de grachten werpt, zijn verſcheyden kleyne houte huysjens op de kanten der burghwallen voor eenige ſtraten, gezet, daar in zitten Schoenlappers, die jaarlijks aan 't *Aelmoeſeniers Weeshuys* huur-gelt voor de zelve betalen, en by aldien zy vernemen, dat yemant zijn vuylnis niet in de verordende vuylnis vaten, maar op de ſtraten, of in de grachten werpt, die moet boeten aan haar betalen, en nemen by onwilligheydt, tot pandt van 't zelve, de ketels, potten, of vaten, daar uyt de vuylnis geworpen is, na haar. Hier door konnen zommige hun huurgeldt wel dubbel goet maken. De vuylnis-

De vuylnis-vaten.

Gebruyk der houte Huysjens.

De vuylnis schuyten en vuylnis karren. nis-schuyten en karren varen door de stadt, die vuylnis vaten en hoopen in nemen en weg voeren; zy varen al de grachten door, op yder is twee man, d'eene gaat langs de straten en maakt gerucht met een ratel, waar op de luyden hun vuylnis dan aan de schuyten brengen, ook komt hy het wel uyt eenige huyzen, die haar Jaarlijks een vrywillige vereering daar voor geven, halen. *Waar de Vuylnis gebrecht wort.* Dit vuylnis wordt tot verhooginge der landen gebruykt, en verstrekt met eenen (alzoo het met veel asse vermengt is) tot mesting der zelve. En word veeltijdts van Stadts wegen, tot des zelfs voordeel verkoft. *Opvissers van doode krengen, en stroo.* Ook vaart 'er gedurig een schuyt door de Stadt, die alle dode krengen van honden, katten, &c. op vist, en wegh voert, insgelijcks geschiet mede met het dryvende stroo.

„ Het bekeuren van Vuilnis staet ter de- *Byvoegsel.*
„ rectie van de Regenten van 't *Aelmoessemiers-huys*, die ook de Judecature heb-
„ ben over die geene die het Vuilnis in de
„ Burgwallen, Grachten, binnen de Stadt
„ werpen, bekeurt worden, en de boete
„ te doen betalen, gelijk te sien is by ver-
„ scheyde Wille-keuren in het nieuwe
„ Hantvesten Boek dezer Stede, op fol.
„ 991 en 1203.

Alle het binnenste van de *Stadt Amsterdam* aldus kortelijk (want in 't lange zou te verdrietigh vallen) over gelopen hebbende, zullen wy de zelve dan met de drie vernieude steene poorten besluyten, gelijk die, tot den Jare 1664 en 1671, in wezen gebleven zijn.

De Heylige-weghs-poort. De *Heylige-wegs-poort*, alzo genaamt, na den *Heyligen-wegh*, die op deze poort aan komt, en de Boeren van *Amsterveen*,

Slooten, en den *Overtoom* in hunne bedevaarden ter *Heyliger-stede* leyde, waar van men in 't vierde Boek breeder leezen kan, was eerst van hout, gelijk hier te vooren gezeyt is. Deze is omtrent 't Jaar 1636, of korts daar na, afgebroken, en *Anno 1636.* een ander van wit-graeuwe gehouwen steen in des zelfs plaats gezet. Dit was een vast, sterk en zwaar gebouw, onder een blauw leyen dak, daar twee sierlijk gehouwen Schoorsteenen, als bloempotten, of veel eer rookpotten boven uyt quamen: Aan elke zijde, benevens den ingank, (zijnde een hooge verwulfde Poort, welks half ronde boog, boven de vierkante deuren, met een aerdige kopere tralie, op de manier van een blikfem gegoten, versiert was) stonden twee platte pylasters, naar de *Jonische* manier gebouwt; deze droegen d'uytstekende Fries, met zijn Frontispies, daar in men 't Amsterdams Wapen, met Kroon, en Leeu-

Leeuwen bezet, zien kon. Nevens de genoemde Pylasters zagmen ten wederzijden een uytgeholde halve rondenisse, die van boven, en aan beyde zijden, met een opgeknoopte Feston van populier of peppelen bladen, (daar mede men 't Offer-vuur van den Krijgsheld *Mars* te stoken plag) is behangen: In elke Nisse stont een *Trophæum* of *Wapenbeeldt*. Het eene na d'oude, en 't ander na de nieuwe maakzels der Wapenen, met helmen, schilden, rondassen, boogen, pijlkookers, swaerden, zabels, degens, roers, en pistolen, behangen. Aen yder zijde van den ingank had deze poort een wachthuys, 't een voor de Burgers, en 't ander voor de Soldaten. Aan d'oostzijde, benevens de poort, was in de wal, een steene verwelfde brugh die men des nachts, met een hek-deur toe-sloot; hier door voermen uyt de Stadt, in de *Leydtze Vaert* na den *Overtoom*. Dese Graft is nu gevult, en wort het *Konings Plein* genaemt. Over des Stats gracht waren twee optrekkende bruggen, d'een binnen, en d'ander buyten de palissaden, yder met hare hekken, en voor aan deze brug stont een sterke sluytende hamye: ook was'er te midden tusschen de twee Valbruggen, een Wachthuysken, daar in de Soldaten des daaghs, gelijk mede 's nachts, als *Sentinel Perdu*, of Verlooren Schildtwacht, waakten. Maar dit heerlijk gebouw, naar d'afteykening van den vermaarden Bouwmeester *Jacob van Kampen* gedaen, is met deze laetste vergrootingh om dat het op de kant vande *Nieuwe Heere-gracht* te staan quam, afgebroken, zoo dat'er tegenwoordigh, niets van gezien kan worden.

Brug, over de uytvaert na den Overtoom.

De *Reguliers poort*, als gezeit is, was te voren ook slechts een houten hek, (dat noch al eens vernieuwt was) tot den Jare 1655 toe, zijnde maar 3 jaren te vooren, eermen de laetste Vergrootingh begon: is in het voorsz. Jaar, op den achtsten van *Gras-*

Reguliers poort.

Anno 1655.

maand; den eersten steen door den Jongen Heer, *Francois Hinlopen*, geleyt. Dese poort is grooter en swaerder dan d'andere oude Poorten, en dapper op sterkte aan geleyt, en voor verrassinge bewaert en voorzien. Terwijle dat den Aanslag van *zijn Hoogheyt den Prince van Orangien*, in 't Iaar 1650, op deze poort (doen noch van hout sijnde) was aangeleyt. Deselve is door den Krijgs-Bou-meester *J. H. Koeck*, verordent, en meest van gebakken steen, gebout na de *Dorise* manier; den ingank van buyten is mede met twee Pylasters aan ider zijde, met een Frontespies, wa-

Ingenieurs Vernufteling.

J. H. Koek.

pen en kroon, gelijk die van de *Heylige-weghs-poort*, behalven dat de Fries verdeelt, en met rozen versiert is, en in plaats van die *Nissen* en *Tropheën*, heeft men hier acht vensters of lichten; langhs beyde zijden van den doorgang waren Wacht-huyzen, voorts twee valbruggen, hekken, Soldaten Wacht-huysken en Hamye, als die van de voorsz. *Heylige-weghs-poort*. De *Faussebrayen*, voor beneden de wal, was niet alleen, zoo breedt als de Poort is, afgesneden, maar zelf de wal, aan beyde zijden van de Poort, afgegraven, met een steene muur opgehaalt, en aan de eynden afgeslooten. Zoo dat het voor twee drooge grachten verstrekte, waar door de poort vry, en aan de zelve niet te komen was. En alhoewel de Stads-wallen aan beyde zijden met dese vergrooting weg genomen zijn, so is dese Poort nog in haar volkomen stant; en tot een *Stadts-wage* bequaam gemaakt, en daer boven een Burger Hooftwacht.

De Reguliers-poort, een van de sterkste.

St. Antonis poort.

De *St. Antonis poort* aan d'oost-zijde,

en 't eynde van de *Jode Breede-straat*, was eertijdts maar een houten hek, staande tussen de wallen in, op den dijk, die hier in de Stadt, recht toe, zonder eenige bruggen, door liep, zoo dat deze niet min onsterk, als onaanzienlijk was: is in 't Jaar 1636, in een steene Poort verandert; als doen wierdt ook een Beer van den dijk af, in 't naaste bolwerk, aan d'oost-zijde, gemetzelt, om 't hooge zee-water tegen te houden, waar door een brugh, die men op twee plaatzen ophaalt, met een verloren Schiltwacht-huysjen tussen beyden, en een sterke hameye, voor de zelve, over de Stads graeht geleyt wierdt, krygende aldus haar behoorlijkke sterkte. De Poort bestont meest uyt wit-graeuwe gehouwen steen, en is niet onder een dak, als de twee voorgaande, maar beyde de wacht-huyzen ter rechter zijde voor de Burgers, en ter linker zijde voor de Soldaten, hebben elk hare byzondere kappen met leyen gedekt, en çierlijk opgehaalde Schoorsteenen, dat niet onvermaaklijk, van de buytenkant, was aan te zien, geholpen zijnde van de looze Ramen, in de voor-muuren uytgehouwen. Aan yder zijde van den ingank, na buyten, stont een *Toskaanse* kolom, en boven de zelve zagh men het gekruyst, en gekroont Wapenschildt dezer stede, met de leeuwen daar nevens. En dit alles wierdt met de kroon-lyst van een rondt *Frontis-spies* besloten. Op het middelste dak, boven de poort, dat veel hoger was, dan die aan beyde zyden, stont

een

een kleyn klokhuysjen op. Nevens de poort aan de binnen kant, stonde ook gelijk van buyten, twee *Toscaansse* kolommen, en in 't Frontisspies daar boven, sag men 't oude wapen, of zegel van dese Stadt. „Dese Poort is in 't jaar 1670. „ mede geheel weg genomen.

Gedaante van Amsterdam, in 't Jaar 1658.

Amsterdam, in 't Iaar 1658, aldus met breede grachten, palissaden, dikke wallen, twintigh bolwerken, vyf hooftpoorten, drie uytgangen, als 't *Raam*, *Zaagmoolens*, en *Weterings-poortjes*, ses uytvaarten, als de *Brouwers-graft*, *Bulbaks-sluys*, *Heylige-weghs*, *Leytse*, *Weterings-vaart* en *Amstel-boom*, aan de landzijde omvangen, is langs de *Ye* of waterkandt, met een dubbele rye palen, daar de scheepswalen mede binnen zijn, besloten. In deze rye palen zijn op verscheyde plaatzen openingen gelaten, dienstig tot de dagelijkse in-en uyt-vaart, die 's nachts door dryvende boomen, met yzere staven, en zulke pinnen voorzien, gesloten worden; by deze boomen staan ook wachthuyzen voor de soldaten en bezoekers.

Water-boomen.

Van de Lucht. De Wateren.

De lucht boven de Stadt is veeltijts met rook-damp (gelijk gemeynlijk boven alle groote steden) bezet: Van de wateren; is het in-en uyt-stroomend, by gemeyne Ebbe, en Vloedt, zout; het peylwater tussen de peyl-en binne-sluyzen, brak, en het laagste, of Amstelwater, vers, doch wat grondigh. Maar alle huyzen hebben Bakken, daar zy het regen-water, dat op de daken valt, in vergaderen, 't welk zy tot de bereyding van hun spijze; wasschen, en reynigen van linnen, kleederen, en anders, zijn gebruykende.

Regen-bakken.

Binnen *Amsterdam* bevinden zich dan in de 90 *Eylandekens*, rontom met water bevloten, die met omtrent 280, zo houte, als steene bruggen, aan malkander zijn gehecht. 135 Straten en stegen teltmen aan d'*Oude*, en 182, aan d'*Nieuwe-zijde*: te zamen uytmakende, 332. Ook zijnder aan d'*Oude*, 33, Burgwallen of grachten, en 41, aan de *Nieuwe-zijde*. Makende te zamen, 74. dat is in alles, 406, zo straten als burgwallen. Deze Burgwallen zijn zeer sierlijk met *Ypen*, ook met schaduwrijke *Linde-boomen* beplant, en hebben hare Houtvesters, die, als wy dit schreven, waren, *Ian Commelin*, Raad, en *Ian Baptista Bartolotti van den Heuvel*; die opzicht over dezelve nemen, 't welk onzen voorgaanden Amsterdamsen beschrijver *Melchior Fokkens*, aangeport heeft' aldus daar van te dichten.

Amsterdam heeft ontrent 90 Eylanden, 280 bruggen, 332 Straten, 74 burgwallen.

Die met Linde-boomen beplant zyn.

My lust te zingen nu van Amstels groene Boomen,
Die lustig zijn geplant langs haar vermaarde stroomen;
En binnen hare wal, de Stadt tot een cieraat;
Den wandlaar tot vermaak, die in haar lommer gaat.
Dees Stadt zoo over al beplant met Yp en Linden,
Is hier in gadeloos, en nergens meer te vinden.
Het groen Bosschaadje zelf is hier voor onze deur,
En schaft ons veel vermaak vol aangename geur.
O schaduwrijke lof, ô groen beblade struyken!
Gy doet ons daags de brandt van d'heete Zon ontduyken,
En 's nachts bedekt gy ons met uwe groene blaên:
Als onder uw verdek, en dicht bewassen laen,
Des Amstels Iuffers gaan met hare Minnaars wand'len,
Bevrijdt van kouden dauw: hier kan men minlijk hand'len,
Om arremt, en bestreen, van 't bitter-zoet gevry,
Omschaduwt van 't geboomt: dit maakt d'onvrye vry.
Laat Haarlems groenen bosch, met 't Haaghse Voorhout roemen,
Ons Amstels linde lof geluckiger wy noemen,
Men zoekt geen verre reys, noch buytenlandse padt,
Wy hebben 't groen geboomt, hier binnen onze stat.
O overgroot vermaak, ô loof en frisse telgen,
Daar Frans en Britsse steen gewislijk haar aan belgen;
Waar vintmen uws gelijk, verheuglijk Amsterdam
Heer Gysbregts oude stat, daar uyt uw voortgang quam
Onzienlyk masten-woudt, vol groene linde spruyten,
G'hebt binnen uwe Stat, dat andre hebben buyten.

[illegible]

Sluyzen, die 't zee-en peyl-water (dat 't meeste deel van de Stad ververst) schutten, Verlaten, en Duykers, daar van de meeste hier te voren verhaalt zijn, vint men binnen *Amsterdam* in de twintig.

Markten.

Markten zijnder verscheyde, als den *Dam*, de *Nieuwe* ofte *St. Antonis*, *Heere*, *Noorder*, *Wester*, *Reguliers* of *Boter*, *Ossen* ende *Varkens Markten.*

Pleynen.

Verscheyde pleynen vintmen ook in *Amsterdam.* Als de *Nieuwe-zijts Kolk*, *Ian Roon-poortsbrug*, *Deventer Hout-markt*, daar de *Kerkhoven* aan d' *Oude en Wester Kerk*, gestaen hebben, op de *Nieuwe-brug*, tussen beyde de *Joode Kerken*, op *Cattenburg* voor '*s Lants Magasijn*, voor de *Haerlemer*, *Leytse*, *Uytrechtse*, *Konings-pleyn*, *Weesper* en *Muyder Poorten.*

Alle des Stads gebouwen zo geestelijke als wereltlyke, zullen in 't volgende vierde Boek, yder in 't byzonder beschreven worden.

Kerken.

De Kerken der Herformde Godsdienst zijn 13, uytgezondert het *Gasthuys*: als *d' Oude Kerk*, de *Nieuwe Kerk*, de *Nieuwe-zijdts Kapel*, van ouds, de *Heylige-stede.* De *Oude-zijts* of *Kleyne*, in voortyden genaamt de St. *Olofs Kapel.* De *Zuyder*, *Wester*, en *Noorder-Kerk*, *d' Ooster Kerk*, de *Amstel Kerk* en *Eylants-Loots*, daar by voorraat in gepredikt wordt. *d' Oude Paulinianen Kerk* voor de *Fransse*, als mede 't *Schermschool* voor een tweede *Fransse Kerk*, en die op 't *Ronde Begyn-hof*, voor *d' Engelse.* Voorts werden hier ook toegelaten, de *Lutherse*, *Mennonisten*, en *Herformde Arminiaans-gezinde*, als ook de *Jooden*, deze oeffenen hare Godsdiensten openbaarlijk, in verscheyde Kerken, by deze gezindtheden, daar toe gebouwt, en in 't vierde Boek beschreven, maar de *Rooms-gezinden* plegen hun Godtsdienst by ooghluyking, in 't heymelijk, in verscheyden huyzen, daar van zy de zolders hebben gemaakt, en op meerder plaetsen.

De Rooms-gezinden [illegible] huyzen.

Aldus worden alderley gevoelens, binnen Amsterdam gedult, en niemand in zijn gewisse getast, noch onderzocht, veel minder gedrongen, om van zyn gezintheyt afstant te doen, behoudens datze haer stil houden, en geen openbare twistredenen uytbraken, noch argerlijke schriften te voorschijn brengen, als „eens de *Luyterse* in 't Jaar 1613. hadden „ondernomen, en daer om haer Kerk „voor een tyt ook gesloten wierd: Maar een openbare Hooftleer, dat is die van den Herformden Godtsdienst, wort door de Majestraten gehandthaaft en voorgestaan: gelijk onzen *Amsterdamsen Poeët* met dit vaers te kennen geeft.

Elk moet zich wachten van openbare twisten.

De Hooftleer der Herformde Godsdienst wort gehanthaaft, en voor gestaan.

Een Hooft-Kerk moet' er zyn, om twisten te verhoen.

En deze onbekommerde Vryheyd van de grouwelijke, en ongoddelyke gewetens-dwang, is de voornaamste oorzaak, der bloeyende stant van deze Stadt, want dit lokt, alderley slach van menschen, uyt alle gewesten des Werelds) voornamelijk, die hun geloof niet vry, noch gerust konnen beleven) in deze Stadt te komen woonen; „daer van tegenwoor„dig noch een klaer bewys is, de mee„nigte gevlugte Fransse familie te dese tyt „uyt *Vrankrijk* om de grouwelycke ver„volginge en gewetens-dwang, die hier „gerust haer Godsdienst komen plegen. Te dezer gelegentheyt heeft onsen *Hollandtsen Poeët*, eertijdts, de volgende Vaersen, tot lof van *Amsterdam*, op gezongen.

Deze Vryheyt is oorzaak van Amsterdams aanwas.

BYVOEGSEL.

Aan d' Amstel, en langs 't Ye, daar doet zich heerlijk open,
Zy die als Keyzerin, de Kroon draagt van Europe.
Amstelredam, die 't hooft verheft aen 's Hemels As,
En staat in Plutos borst, de palen door 't Moeras.
Wat wat'ren worden niet beschaduwt van haar zeilen?
Op welke markten gaat zy niet haar waren veilen?
Wat volk'ren zietze niet beschijnen van de Maan?
Zy die zelf wetten stelt den gryzen Oceaan.
Zy breydt haar vleugels uyt, door aanwas veeler zielen,
En sleept de Wereldt in, met overladen kielen.
De welvaardt blijft haar by, zo lang d' aanzienlijkheydt
Des Raadts, geweetens dwang, haar boozen wil ontzeyt.

J. v. VONDEL.

De

De Vierde en laatfte Vergrooting der Stadt AMSTERDAM,

In 't Iaer 1658. begonnen.

De Majeftraat van *Amfterdam* bevindende, de Stadt van binnen op alle plaatzen volbouwt en bewoont, waar door het timmeren binnen de hondert gaerden van de buyten kant der ftadts grachten af te rekenen, buyten d'ooft-en zuydt-zijde, hoe langer hoe meerder voortgink, niet tegenftaande 't zelve zo menigmael (gelijk wy verhaalt hebben) verboden, en yder voor zijn fchade te verhoeden, gewaarfchout was; hebben in den Jare, 1657, het voorgenomen vergrooten van deze Stadt, al in 't Iaar, 1612, als gezeyt is, begrepen, maar om redenen doenmaals, ten deele uytgeftelt, te laten voortgaan, want den aanwas der Inwoonders, en toeloop der vreemden, door de toelating van yders Godsdienft, en geruftheydt van des zelfs geweten, beneffens de vryheydt der Stadts voorrechten, by na, aan alle vreemde inkomelingen, gemeen, was zodanigh vermeerdert, dat 't begrijp der Stadt te kleyn wiert, om die te konnen befluyten, zo datmen noodtzakelijk 't buyten timmeren moft toe ftaan, of deze nieuwe aankomelingen, elders heen wijzen. De Ed. Wethouders dan geen van beyde raadtzaam vindende, befloоten dan de buyten-paden binnen hun Stadts wallen te omvangen; Maar om de zelve in hun wezen te laten, en die ftrekking, nauten en kromten te doen houden, was ongeraden, nademaal fy niet met de *Heere-Keyzers-* en *Prince-grachten*, en andere ftraten van d'oude Stadt, daar mede zy moften vereenigt worden, over een quamen. Alle getimmerten over zulks, na den Iare, 1613, gebouwt, afkeurende, moften d'Eygenaars tot hunne koften en fchaden afbreeken, maar ouder zijnde, nam de Stadt die tot waerdeering van Schepenen, aan, en betaalde ze met de gronden, aan de Eygenaars der zelve, daar die van de nieuwe gebouwen, niet als flechts de bloote gronden betaalt wierden. Doch nademaal, Burgermeefteren en Regeerders veel moeylijkheden waren voor gekomen, in 't aanneemen, betalen, overdragen en quytfchelden der erven, tuynen en gronden, aan haar genomen, in de laatfte Vergrooting van den Iare, 1612, om fulx voor te komen, hebben de zelve in 't Iaar, 1625, 't volgende Verzoek-fchrift, aan de Ed: Gr: Mog: Heeren Staten van *Hollandt* en *Weft-Vriefландt* overgegeven.

Deze Vergrooting befloten in 't Jaar 1657.

Oorzaak.

Waarom alle buyten gebouwen af moeten.

Requeft.

Vertoonen reverentelyck de Burghermeefteren ende Raden der Stadt Amfterdam, hoe dat fy Luyden inden Jare 1609. by uwe Ed: Groot Moog: fijn geoctroyeert, om hare Stadt te Vergrooten, ende fulks onder andere, oock in eygendom te mogen aennemen alle de gronden, Erven ende Timmeragien, die by de Vergrootinghe daer binnen komen fouden; mits ten behoeve vande oude Eyghenaers pafferende Rente-brieven tot lafte van de felve Erven ende Getimmerten ten tijde vande felve Vergrootinge by den Gerechte der felver Stadt te taxeren, breeder vermogens de Brieven van Octroy daer van gepaffeert, ende ten Burele vande Kamere van Rekeninghe gheinterineert. Ende al hoewel de Supplianten 't voorfz. Octroy fulcx verftaen, dat fyluyden met het aennemen vande voorfz. Erven ende ghetimmer voorts Eygenaers fijn gheworden, fonder eenigh voorder tranfport, quytfcheldinge ofte andere middel daer toe van noode te hebben, foo nochtans inghefien, dat fyluyden langhs hoe meer bevinden hen daer aen geleghen te fijn, hebben te rade ghevonden, hen aen uwe Ed: Groot Mog: te addrefferen, verfoeckende om tot rechte ende fekere kenniffe te komen, dat uwe Ed: Groot Mog. by forme van Interpretatie ghelieven te verklaren hare meeninge in 't geven van 't voorfz. Octroy geweeft te fijn ende noch te fijn, dat de Supplianten met d'intreckinghe vande Erven, gronden ende Timmeragien binnen de Limiten van hare Stadts Vergrootinge met eenen oock Eygenaers vande felve fouden worden, fonder eenighe Tranfporten, Quytfcheldingen ofte andere middel daer toe meer van noode te hebben; op dat de Supplianten de voorfz. verklaringhe hebbende hen daer naer mochten reguleren. 'T welk doende &c. In margine van defe Requefte ftont,

De Staten van Hollandt ende Weft-Vrieflant verklaren by naerder Interpretatie van den Octroye by hare Ed: Groot Mog: aen de Vertoonders op 't Vergrooten van hare Stadt op den vij. Augufti Duyfent fes hondert negen gegeven, hare meeninge in 't geven van den voornoemde Octroye gheweeft te fijn ende noch te wefen, dat de Vertoonders mette Intreckinghe van de Erven, Gronden ende Timmeragien binnen de Limiten van hare

Stadts Vergrootinge met eenen oock Eygenaers vande selve souden worden, sonder eenige Transporten, Quytscheldinghen ofte andere middelen meer daer toe van node te hebben; waer na de Vertoonders hen sullen moghen gedragen. Lastende eenen yeder, die desen soude mogen aengaen, hen hier naer te reguleren. Ghedaen inden Haghe den Eersten October, Duysent ses hondert ende vyf en twintigh, onder stont, Ter ordonnantie van den Staten, onderteeckent,

Anno 1625.

C. van der Wolf.

Melioratie 1612.

Hier te voren, in de beschrijving der vergrooting van den Iare, 1612, hebben wy gezeyt, dat de Majestraat de gronden en erven, die niet in des Stadts wallen, grachten, noch straten quamen te leggen, aan d'eygenaars der zelve liet behouden, mits een *Melioratie*, op de zelve stellende. Ter oorzaak, dat die te voren buyten leggende, en nu binnen de Stadt gekomen, zo veel waerdiger waren geworden, en over zulks de gronden in de wallen, straten, en grachten komende, met des zelfs onkosten, en arbeyts loonen, mosten helpen betalen: doch onder de eygenaers, vontmen niet alleen, veel onvermogene luyden, maar noch meerder trage, en onwillige betaalders, ja zelf eenige uyt de voornaamste en rijkste, die hare binnen gekomen landen, noch niet duur genoech, na haar zin, konden verkopen, en daar over in 't betalen dezer *Melioratie*, na latig bleven, om zo veel gelden niet vruchteloos uyt hare handen te geven. Waar door de Regeringe genootzaakt was ordre te stellen, dat geen van deze landen, erven, thuynen, of gronden, die verkoft waren, in des Stadts Boeken, mochten over geteykent worden, ten zy de *Melioratie* der zelve, ten vollen voldaan was. Waar door evenwel, lang daar na, tusschen eenige, niet van de minste, onlusten ontstaan sijn.

Verbetering.

Waarom gegeven.

Wort traaglijk betaalt.

Keure.

De Majestraat, om zoodanige moeyelijkheden nu te ontgaan, besloten, om alle gronden, zo wel die vry en over bleven, als die geene, die in wallen, straten of grachten quamen te leggen, tot waerdeering van d'Heeren Scheepenen, na haar te nemen, doch met eenig voorrecht van d'Eygenaars der zelve, gelijkmen uyt de volgende *Bekentmaking*, die afgekundigt wiert, bevinden kan.

De Stat neemt alles dat binnen komt, mits betalende na haar.

NOTIFICATIE.

Bekentmaking, aan d'Eygenaars der gronden.

Burgermeesteren ende Regeerders der Stadt Amstelredamme, maken by desen aen allen ende een ygelijken bekent, dat in de Vroedschap dezer Stede gedelibereert zijnde over het taxeeren, aannemen ende beneficieeren van de gronden, met de tegenwoordige vergrootinge van deselve Stadt binnen getrocken, na dat alles dat daar ontrent te considereeren stondt, rijpelijk was overwogen, op den 22 deser loopende Maent goet gevonden ende geresolveert is, dat, om een ygelijk het sijne te mogen geven, ende in alle billickheydt met de goede Ingesetenen te handelen, oock alle mogelijcke eenparigheyt te onderhouden in de Taxatien, mitsgaders om de moeyelijckheden, onlusten ende nadeeligheden, voormaals uyt de melioratien ontstaan, ten besten te verhoeden, ende de meest gemacklijckheyt, rust ende tranquilliteyt, soo aan de Stadt in 't generael, als aen de particuliere Geinteresseerden in 't besonder, te laten wedervaren: Alle de Landen, Thuynen, Erven ende Gronden van particulieren, die met de voorsz. vergrootinge zijn binnen de Stadt getrocken, te gelijck eens voor al, by het tegenwoordige Collegie van de Heeren Schepen sullen getaxeert worden, in conformiteyt van het Octroy; mits werdende aen een yder gelaten het gebruyck van sijne Landen, Thuynen, Erven ende Gronden, binnen de nieuwe Fortificatie, in soodanige manieren als hy die buyten de oude, voor het binnen trecken, heeft genoten, totter tijdt toe, successivelijck goet gevonden sal werden, opruyminge te ordonneeren, als wanneer de opgeruymde Landen, Thuynen, ende Gronden, volgens de voorsz. generale Taxatie, den Eygenaren, van deser Stede wegen, sullen afgenomen worden: behoudelijck nochtans dat een yder vry sal staen sijne Landen, Thuynen, Erven ende Gronden, volgens de voorgemelte gedane Taxatie, aenstonts aen de Stadt op te dragen: Van welcke twee wegen, binnen twee Maenden na de Taxatie, verkiesinge ende verklaringe sal moeten gedaen werden: sullende echter, soo wanneer de overschietende Landen, Thuynen, Erven ende Gronden, by de Stadt tot Erven werden uytgegeven, de vorige Eygenaers, dewelke verkoren hebben haer goet in manieren als voorsz. is te besitten, voor alle anderen geprefereert werden, op de voorsz. uyt te gevene Erven; tot soodanigen prijs, als de andere Erven, daar omtrent gelegen, by openbare opveylinge komen verkoft te werden. Van alle het welcke, Burgermeesteren ende Regeerders voornoemt, dienstigh geacht hebben. de goede Ingesetenen ende allen anderen, daer aen gelegen zijnde, te adverteeren ende waarschouwen, ten eynde sy haer na de voorsz. resolutie mogen reguleeren.

die binnen komen te leggen.

Anno 1663.

Actum in Amsterdam, den 29 Augusti, 1663.

Ter Ordonnantie van Hare Ed. Gr. Achtb.

D. SCHAEP.

Anno 1663.

Amsterdam had zich nu zoo verre buiten hare wallen en grachten uytgebreydt, als in de voorgaande Kaart te zien is. Alle deze paden, met verscheyde Wooningen betimmert, daar veel Borgers Lusthoven en Speeltuynen onder waren, en niet weynigh open velden, wierden dan binnen de grachten dezer nieuwer Vergrooting

De Stat buyten hare wallen uytgebryd.

NETTE AFTEKENING VAN D' OUDE EN NIEUWE
Amstel
Fluvius
Binnen
Amstel
Binnen Amstel
De Nieuwe
Vaert
De Nieuwe Vaert

ROOJINGH DER STADT AMSTERDAM.

Y E.

ting in getrokken; en van de hoek der wallen, aan 't Zuyd-eynde van de Stadt, van 't elfde Bolwerk af, daar de laetste Vergrooting van 't Jaar 1612, stuyte 't *Pesthuys* (dat buyten bleef) begon men de nieuwe wallen, bolwerken, en grachten af te baken, dwers over de *Heyligeweghs Vaert*, tot aen den *Amstel*, en van daar voorts, over de nieuwe gegraven *Zee-vaert* tot aan, en een stuk weeghs, in 't *Ye*, aan d'Oostzijde van de Stadt, gelijk de hier in gevoegde Kaart, uytwijst, dewelke d'oude, en nieuwe Stadt vertoont, in alzulken gedaante; als die tegenwoordig gelegen is. Men ziet de selve, in een half rondt, aan de Landtzijde, en met twee uytsteekende hoornen, 't Ye-waarts in. Met vier-en-twintig bemuurde, twee aarde bolwerken, en hare tusschen-gordijnen, en een breede gracht vol waters, wort deze nieuwe Vergrootingh besllooten, en aan d'oude Stadt vast gehecht.

De nieuwe Vergrooting wort afgebaakt.

In 26 Bolwerken.

Zeven Bolwerken sijn gelegen, van bewesten den *Amstel*, tot aan den hoek van d'oude wallen, 't *Pesthuys*. En zes heeftmen beoosten die Rivier, tot aan de nieuwe gegraven *Zeevaert*, en van daar af, tot in 't *Ye*, zijnder drie, buyten-dijks gelegen, daar van 't eerst in 't *Ye* noch te maken staat. De voorseyde hoeken steken zo verre in 't *Ye*, ten wederzijden uyt. Dat als men op 't uyterste van dese Oosterbolwerken staat, en siet na de Molen, op 't uyterste van 't Wester-bolwerk, genaamt 't *Blauwe Hooft*, aan 't ander eynde van de Stadt, zoo valt de gezicht-lijn over d'uytstekende hoek van de *Volewijk* heen, soo dat de zelve, met de steene Galgh, en 't Stads gerecht (by aldien men de Stadt van 't bolwerk ten Oosten, tot 't bolwerk ten Westen, lijnrecht, door 't *Ye* heen, wilde afspalen) binnen de zelve, en in de Stadt, zou komen te leggen.

Waar die gelegen zijn.

Des Stats strekking, langs het Ye.

d'Aerdige Poëet *I. de Decker*, heeft 't volgende Klinkdicht gemaakt:

Op den Aenwas, en Uytbrydingh van AMSTERDAM.

DE Koop-merkt van Euroop, dringt weer haar Vest van een;
En doet haar ouden Wal haer' sloop-spaê weer bezuuren,
Die voor haer' zolderen haer' kelderen, en schuuren
Hoe ruym hy was, en groot, weer t'eng wierd, en te kleen.
Dit's nu de vierde mael, sint dat haer eersten steen
Gelegt wiert in haer Veen; en mach haer koop-heyl duuren,
Zo reykt zy ook eer lang tot aen haer nieuwe muuren,
En stopt dien omvang vol, ja stapt'er over heen.
Zo, groote Stadt, groey aan, in Burgers, en gebouwen,
En wilt u hecht en pal op uwe palen houwen,
Zo lang den Hemel zich om 't Aardtrijk heenen kromt:
Ik wensche dat gy nooyt van storten weet noch dalen,
Of, zo gy dalen moet, en storten op uw palen,
Zo langzaam dalen moet, gelijck gy vaerdig klomt.

Het Reguliers Hof, en poort.

BInnen deze vergrooting wierden ingetrokken (behalven de menichte der paden, met ontallijke Tuynen, en kleyne Wooninghskens, voor gemeyne luyden getimmert) het *Oude Reguliers-Hof*, tot dus lang toe, tot een gemeen Stadts *Hortus Medicus* of *Artzeny-Hof* voor d'*Apteekers* gebruykt, als hier vooren gezeyt is; en die Poort, en de buurschap *Houte Waal*, aan de St. *Antonis Dijk*, een vierdeel uur gaans, buyten de Stadt gelegen, noch eenige Boskruytmoolens, staande by de *Heylige-wegs-poort*, die mede beneffens de St. *Antonis-poort* binnen quam. En verscheyde Laken-Ramen, zöo hier en daar gelegen, ook 't Werf, daar men 't geschut beproeft, aan d'Yekant, daar nu *Katten-burgh* is. 't Welk men alles duydelijk kan nasspeuren, in zeker nieuwe kaart, by *Huyg Allardt* uytgegeven.

Houtewael.

Heylige-wegs-poort, en St. Antonis-poort.

Deze uytlegging aan de zuydt en oostzijde der Stadt, is veel grooter, dan de zelve in den jare, 1612, (die doenmaals, als gezeyt is, om redenen gestaakt wiert) begrepen was. En meer dan viermaal zo veel wooningen zijn hier buyten getimmert, (en dat tegen de keuren en waarschouwingen) als'er doenmaals waren; 't Is wel waar, dat die meest van zo grooten

ten waarde niet zijn, maar daar en tegen is 't grootste gedeelte der Eygenaars ook niet van de vermogenste, zo dat veele, die sedert 't Iaar 1613, hier buyten getimmert hebben, en op haar eygen onkosten nu wederom moeten afbreeken, deze schade wel dapper zeer doet. De Majestraat had dit buyten timmeren wel met geweldt konnen beletten, gelijk ook verscheydemaal geschiede, dat'er Verbodt tegen zommige gebouwen gedaan is, maar dan wierden zy zelfs van d'Eygenaars aangeloopen, of door Verzoek schriften, verzocht, om te mogen voortvaren, en dat zy de schade van 't afbreeken der zelve, gewillig zouden dragen. Ook zag de Regeringe dit eenigzins, uyt politike redenen, door de vingeren, om veel geringe luyden, wiens winsten of verdiensten zo heel groot niet waren, en de huys-huuren hier buyten, veel beter koop, dan binnen de Stadt, konden genieten, herwaarts aan (was het dan niet binnen, 't was dan om, en by de Stadt) te trekken, op hope, dat die toch ten lesten, als is geschiet, binnen zouden komen.

Grote schade voor d'eygenaers van de nieuwe Buyten-gebouwen.

Interdictie,

Requesten.

Deze vierde, en laatste vergrooting dan, op den voet van 't octroy der Staten van *Hollandt* en *West-Vrieslandt* gegeven in 't Iaar 1609, en 1613, hier vooren aangeweezen, voortgaande, is veel grooter dan eenige van de voorgaande geweest zijn. En begrijpt, *drie hondert, twee en zestig morgen*, en *twee hondert en zes roeden*, zo datze *acht en vijftig morgen, en vijfhondert en vier en vijftig roeden*, groter is, dan de vergrooting van den Iare, 1612. *Amsterdam* is dan tegenwoordig, groot, en begrijpt in alles, *acht hondert, twee en tnegentig morgen*, en *vijf hondert acht en zestig roeden*, Rijnlandtse mate. En heeft in haar omkring, (langs d'uyterste palen in 't *Ye*, en de wallen der Stadt heen te rekenen) *drie duyzent, zeven hondert, en acht en vijftig roeden*, dat is, *achtien duyzendt, zeven hondert, en t'negentigh* schreden.

Is groot 362 Morgen, en 260 roeden.

De gantse Stadt is groot 892 Morgen, en 568 roeden.

d'Omtrek 3758 roeden.

In 't Iaar, 1658, begon men de grachten, zo binnen als buyten, (verstaat de *Lijnbaans-gracht* en *Stadts-gracht*) te graven, en d'eerste Bolwerken wierden aan 't *Ye* gemaakt, alzo d'Eylanden *Kattenburg*, &c. al eenige jaaren te vooren waren aangeplemt, op wiens hoek, dichst aan de Stadt gelegen, *'s Landts Zee-Magazijn*, in 't Iaar, 1655, al gebout was. Deze eerste Bolwerken, met hare gordynen aan 't oost-eynde van de Stadt, zijn gelegt, buyten dijks, gelijk die noch zijn, en blyven zullen, en wierden (om datze 't hooge zee-water mosten uytstaan) wel dapper in de grondt verzorgt, want niet alleen zijn de zelve, onder d'omkring van hunne muuren, maar de grondt van 't geheel lichaam; met by na, ontallijke masten zodanig onderheyt, dat geen dijk, hoe swaar hy ook is, vaster geleyt kan worden, noch ooyt zoo vast geleydt is, ook wierden voor zommige muuren en bogen, om 't aanperssen der aerde tegen te staan, groote menichte dikke eyken takke-bossen in de grondt gestuuwt.

In 't Iaer 1658. begonnen.

De gordynen tussen alle deze nieuwe bemuurde Bolwerken in gelegen, hebben elk de langte van *vijf en vijftig roeden*, alzulke lengte maakt den omtrek van yder Bolwerk mede uyt, als men die van beyde de flancken, facen, en de hooftlinie te zamen rekent. Deze buytendijkse Bolwerken zijn van de vordere nieuwe Stadt af gesneeden, door een breede *Zee-vaardt*, die dicht aan 's *Lants Zee-Magazijn* beginnende, *Katten-burg*, *Oosten-burgh*, *Witten-burgh*, en de twee lange *Lijnbanen* van 't gemeene Landt, en d'Oost-Indise Compagnie, dicht langs deze wallen gelegen, als een Eylant, ook van de nieuwe Stadt af snijt, en nevens de *Zee-burgh*, in de mondt van de *Zuyder-Zee* uytkomt, en gestadig met d'Ebbe en Vloet, door de *Scheeps-Walen*, en voorby de Stadt, heen en weder stroomt, maer sedert 1672. toegedemt. Makende de genoemde plaatzen, die met verscheyde grachten, daar groote scheepen, in konnen komen, doorgraven en tot Eylanden gemaakt zijn, te zamen tot een buyten dijks Eylandt. Dat aan de Westzyde, met des Landts *Zee-Magazijn*, en des zelfs *Scheeps Timmer-werven* besloten is, en tegen de groote scheeps-waal aan komt; ten zuyden heeft het de voorzeyde *Zee-vaardt*; ten oosten de genoemde *Lijnbanen*, bolwerken, wallen, en Stadts grachten; en aan de Noordt-zijde zijn de Stadts palen en het *Ye*. Hier heeftmen ook het *Magazijn* en *Scheeps-timmerwerf* van *d'Oost-Indise Maatschappye*, dat een werk van grooten omslag is, en groote plaats beslaat, zo te water, als te lande, want voor haar *Timmer-werf*, hebben zy een *Waal*, daar hare scheepen leggen. „Op „*Katten-burg* is de groote en kleyne *Kat-* „*tenburger straten*, strekkende langs het „*Lands Timmerwerf* heen, van de *Zee-* „*vaart* af, tot aan het *Ye*, daer men 't *Keer* „*weer*, een *Burger-wagt huys*, en de *Jacht-* „*haven*, eertijts in den Aemstel gelegen, „nu hier geplaatst, komt te sien. In dit gewest

Groote der Bolwerken en Gordijnen.

Zeevaert.

Kattenburg, Oostenburg, Wittenburg.

Verscheyde Eylanden.

's Landts Zee-Magazijn, en Scheeps-timmerwerf.

Ook dat vand'Oost-Indische Maatschappye.

BYVOEGSEL.

weſt zijn ook veel ſcheeps-timmerwerven van byzondere, ook is'er de groote

BYVOEGSEL.

„ Brouwery van de *Perel*, op *Wittenburg*, daer de *Ooſter Kerk* op ſtaet, waer „ nevens twee ſtraten loopen, die ter wederzyden mede veel Timmer-werven „ hebben. Hier op volgt *Ooſtenburg*, daer „ op het *Ooſt-Indies Magazijn* en *Lijnbanen* ſtaen, als oock de Stadts Scheeps- „ Timmerwerf, en de Muſquet-loop- „ ſmede, en Slootе-makerye mede te ſien „ zyn, &c. Met twee geweldige groote houte bruggen, over de *Zee-vaart* gebout, behalven de mindere, die dienen, om van 't een Eylandt tot 't ander te gaan (daar van men de voorſte by 't *Magaſijn*, aan twee zijden, kan optrekken) zijn deze Eylanden, aan d'ander nieuwe Stadt gehecht: over d'eerſte, komtmen by 's *Lants Magaſijn* op *Katten-burg*; De tweede legt tuſſen twee Bolwerken, alwaar de *Zee-vaart* doorloopt, afgepaalt, en des nachts met een dryvende boom geſloten word.

Bruggen op Katten-burg.

BYVOEGSEL.

„ Aen de overzyde van de „ Vaert ſtaet het Kruyt huys, daer die „ van 't Land, als mede van Stads wegen, „ altyt een goede quantiteyt Buſkruyt „ in bewaren, welk nacht en dag met goe- „ de Schiltwachten bewaeckt wort: Ook „ is aen de voet van 't Ooſter Bolwerk, „ 1686. een nieuw Magazijn om in Vredens tyt 't Canon, en in tyden van onraed, oock Militie in te logeren, gelijck „ tegenwoordig de Burgerwacht des „ 's nachts daer inne de wacht hout, ge- „ bout. Hier by is ook een nieuw Verlaet „ in de *Zeedijk* gemaakt.

De groote ſteene Beer.

Het Bolwerk de *Ooſter Beer*, ten zuyden van deze *Vaart*, legt half ten ooſten buyten dijks, want een groote ſteene *Beer* leyt dwars door des Stadts gracht, met het een eynde in de Zeedyk, en 't ander in 't bolwerk, zo dat hy met de zuyder face, een rechte ſtreek hout, en door geſchut van de gordyn, te gelijk met de zelve, als ook den dijk, een ſtuk weegs, kan beſchoten, en verdadigt worden. Deze *Beer*, is veel ſwaarder en grooter, dan die aan de *Haerlemer* of St. *Antonispoort*, welke laatſte genoemde, niet lang, na dat hy gemaakt was, door een hooge Water-vloedt, eenigzins quam te beſwijken, en in boogh, gelyk men noch zien kan, dat zijn buytenſte zijde, niet lijnrecht, als hy eerſt gemaakt was, van den dijk af naar 't bolwerk toe loopt, maar een holte, of in geboogen bocht heeft. Doch men zeyde doenmaals, dat den dijk of dam, die daar voor lag, al te vroeg weg genomen wiert, al eer het metzelwerk droogh genoeg, en niet vaſt beſtorven was. Om nu zodanig ongeval ('t zy dat het aan dit al te haaſtig opnemen der dammen, of aan 't fondament zelver ſchorte) in 't maken van deze te verhoeden, wiert 't rooſter werk (daar ettelijke hondert maſten, dicht aan malkanderen zijn tuſſen in geheyt, en de fondamentplanken op te leggen komen) eenige voeten dieper geleyt, als dat van de muuren der wallen, en bolwerken. Over de dertigh maal hondert duyzent groote gebakken ſteenen, Moppen genaamt, zijn aan dit gevaerte vermetzelt, behalven de wit graauwe gehouwen ſtenen, daar de rug, en zijde kanten, als ook 't voorſte eynde, aan den dijk, mede bezet is. Op, en uyt de ſpitze rugh van deze *Beer*, komen drie ronde torens, om te beletten, dat men van den dijk, langs de zelve, niet op 't bolwerk kan over komen, zy zijn van witte gehouwen ſteenen opgehaalt, aan d'eene ten ooſten, en d'andere ten weſten, ſtaan de volgende woorden uytgehouwen.

d'Oude aan St. Antonis poort, is in gebogen.

Fondament.

3000000 Steenen daar aan vermetzelt.

Drie toornen op de zelve.

Eerſte ſteen legging.

M. DC. LXI.

IS DEN EERSTEN STEEN GELECHT

DOOR

JONAS WITSEN,

EN

DIRK VAN OUTSHOORN,

BEYDE SONEN VAN

OUT-BURGERMEESTERS

EN

TRESORIEREN.

De Wal met haar Bolwerken loopt met een brugh, over de *Zee-vaart* van d'Y-kant af, recht zuydt-weſt-waarts op, tot aan 't vyfde Bolwerk toe, (doch is te weten, dat het eerſte van deze vyf Bolwerken in 't *Ye* zal komen te leggen, en noch te maken ſtaat.) Deze Wallen en Bolwerken, zijn op verſcheyde manieren geheyt, en gemuurt, door dien de dagelijkſe ervarentheyt de Bouwmeeſters al wijzer en wijzer gemaakt heeft, want de muuren van 't eerſte Bolwerk, datmen aan d'Yekant maakte, met die halve gordyn, zijn ſlechts zes voeten en een half dik, de volgende heeftmen met verwelfde bogen van omtrent zes voeten diep, aan de binnenſte kant geſtijft, welke bogen daar na, noch dieper zijn gemaakt, ja tot op de langte van veertien voeten toe, om datmen bevont dat deze bogen de muuren (die door 't aanperſſen der binnenſte aerde, gevaar liepen, van

Verſcheyde manieren van make der Bolwerken.

buyten-

buyten-waarts uyt te buygen) groote vaftigheyt, fteunzel en fterkte, by zetten. Yder Bolwerk heeft vier en veertig alzulke bogen, en elke gordyn tuffen de zelve, heeft'er zeven en veertig. Zo dat deze zeftien nieuwe bemuurde Bolwerken en gordynen, met over de duyzendt fteene verwelfde bogen gefterkt zijn.

Boogen, on- [illegible] -ven

Byvoeg- [illegible]

„Alle deze nieuwe Bolwerken zyn „uyt de gront van haer Fondamenten af „tot boven toe, de Borftweeringe daer „in gerekent, met fteene Mueren, ge- „lyck de aerde Bolwerken, aen 't eynde „van de oude *Prince-gracht* Anno 1612, „in die Uytlegginge van de Stad geleyt, „mede met fteene Mueren 1672, tot aan „de *Haerlemer-poort* toe, en in plaats van „bogen met pylaren wierden voorfien, „opgehaalt. Alle defe, foo oude als „nieuwe Bolwerken, hebben in de „voorfz. Iare 1672. haere byfondere na- „men bekomen, om by tyden van a- „larm, het ftellen van 't Canon, als an- „ders, onderfcheyden te konnen wor- „den. Het eerfte dat aen *Funen* leyt, „wiert genaamt

1. *Zeeburgh.*
2. *Jaep Hannes.*
3. *De Ooster Beer.*
4. *Otter Wael.*
5. *Muyden.*
6. *Diemen.*
7. *Weefp.*
8. *'t Oofter Blokhuys, leggende ter weder zyden van de groote Amftel-brug.*
9. *'t Wefter Blokhuys.*
10. *Ouwer Kerk.*
11. *Reguliers.*
12. *Weeterings Punt.*
13. *Amfterveen.*
14. *De Schinckel.*
15. *Slooten.*
16. *Osdorp.*
17. *Nieuwer Kerk.*
18. *Rijck.*
19. *Rijcker Oort.*
20. *Slooter Meer.*
21. *Cathuyfers.*
22. *Haerlem.*
23. *Slooterdyk.*
24. *De Wefter-Beer.*
25. *De Boght.*
26. *Leeuwenburg, anders 't Blaeuw-hooft.*

d'Aerde zet zich onder uyt.

In 't voort werken, en op werpen der aerde, flijk en modder, die men uyt des Stadts grachten haalde, en de wallen mede ophoogde, wiert men ten eerften gewaar, dat de zelve, door haar fwaarte, en nattigheyt, de loffe en weeke aerde, daar zy op quam te leggen, dede neder zinken, en onder de fondament planken der muuren, tuffen de ingeheyde maften door, zich in des Stadts grachten weder uyt zette, waar over befloten wiert, de maften te befchoeyen: Hier toe wierden gebruykt planken omtrent een hand breet dik, de welke men, met fwaluw ftaerten en groeven, die in malkander paften, langs de zijden heen, gelijk als maften, op hare eynden, nevens de zelve, aan de buytenfte kant, in haeyde, zo dat de Stadt, dus verre, onder d'aerde, als met een houte fchutting beflooten is, daar d'ingehaeyde maften, noch langer, en dieper onder uytftekende (als de Stadt om gekeert was) een afbeelding van een boom-gaerd, met planken omheynt, en dorre maft-boomen beplant, zoude konnen vertoonen: wat groote fommen gelt, voor arbeyts loonen, planken, maften, kalk en fteen &c. tot dit werk nodig, uytgegeven worden, is onbedenkelijk.

[illegible] met ingehayde planken tegen gehouden.

De Muyder poort was op een ander plaats verordent.

Tuffen 't Bolwerk, daar de Beer in komt, en het daar aan volgende, was eerft befloten, een Stadts poort te doen maken, gelijk ook de fondamenten, als de maften alrede ingeheyt, en de muuren een groot ftuk opgemetzelt waren, doch als men daar na bevondt, dat'er geen ftraten tot toegang, noch behoorlijk pleyn, voor de poort konden geleyt worden: Maar dat'er een burgwal of gracht, recht tegen aangerooyt was, zo is men van voornemen verandert, en de bovenfte fondamenten weder af gebrooken zijnde, wert de poort gezet, midden in 't gordijn, een Bolwerk verder, gelijk die noch te zien is, tuffen 't tweede en derde Bolwerk, van dat, daar de Beer in legt, af te rekenen. Tuffen 't derde en vierde Bolwerk leyt een Cafemat, waar uyt men de weg van de *Diemermeer* mede kan beftrijken.

Hoe die nu gemaakt is.

Deze navolgende poort wort genaamt de *Muyder-poort*, om dat die Stadt naaft aan de zelve gelegen is: Van gebakken fteen is zy meeftendeel op gemuurt, uytgenomen, van buyten, hier heeft zy een voor-gevel, van graau gehouwen fteen, naar de *Doriffe* ordre gebouwt, met een *Frontis-fpies*; achter de zelve is een verwelfde doorgang breedt achtien voeten, verftrekkende tot een gang, voor die geene, die langs de boven kant der wallen gaat wandelen, of ronden, zo datmen, om de poort te mijden, niet behoeft van de wallen af te gaan, maar onder dees verwulfde boog, dwars boven over de gemeene doorgang der poort, op, en langs de wallen zijn wegh kan vervorderen. De geheele poort of doorgang van d'eene gevel tot d'ander is lang, feftig, en wijdt, dertien voeten, met een verwelft van fteen gemetzelt, daar in fchot-

DE MU

ER POORT

DE WEES

POORT

ſchotbalken hangen, die men by tijden van nood, kan laten neder vallen; 't geheel gebouw is breedt zes en veertig voeten, aan yder zijde is een wachthuys, 't een voor de Borgers, en 't ander voor de Soldaten, met ſteene boogen verwelft: aan de buytenſte kant is de gevel met des Stadts muuren gelijk, en in een verbonden, 't ganſche werk is met een kap van leyen gedekt, daar uyt een ſierlijk toorntjen ſteekt, voorſien van uurwerk, wyſers, met heel en halve ſlagklokken.

De brugh voor de poort.

Over des Stadts grachten is de brug, die op negen ſteene verwelfde bogen legt, en heeft tuſſen die, noch twee ophalende bruggen, in 't midden van de zelve, aan de ooſt-zijde, ſtaat een kleyn wachthuysjen voor de Soldaten, mede op drie verwelfde boogen ter zijden, en met die van de brug, gemeen, en verbonden, om des daaghs, en 's nachts *Sentinel Perdu*, of verloren Schiltwacht in te houden. Voorts is de brug ten wederzijden, met ſterke yzere leuningen voorzien, en aan 't eynde ſtaat een vaſte Hamey, met ſware yzere ſlooten bewaart, die door alzulke dikke ſtaven (gelijk ook de ſtijlen der ophalende bruggen) voor 't omvallen, ſchrikken en wrikken, geſchoort zijn. Buyten de Hamey is een pleyn van redelijke ruymte, met de Singel ſloot bevrijdt en afgegraven. Van't Bolwerk aan de weſtzijde der genoemde poort draayt zich de Wal, by na weſtwaarts op, en van 't zelve noch twee bolwerken voor by gaande, komt men aan een ander.

De Weeſeper Poort,

Alzoo genaamt, om datmen uyt de zelve, naar de Stadt *Weeſep* reyſt, en ook naaſt aan die gelegen is; leght als d' andere, in 't midden van de gordijn: onnodigh achten wy, deze poort vorder te beſchrijven, nademaal zy de voorſchreven *Muyderpoort* in alles, gelijk is; door deze poort uyt de Stadt komende, gaatmen ter rechterhant af, na de Rivier, den *Amſtel*, een van de vermakelijkſte plaatzen, aan de landtzijde van de Stad, die van hier af, zeer luſtigh is aan te zien, gelijk de hier tuſſen-gevoegde afbeelding uytwijſt, daar in ook noch van Amſtelredams treffelijkſte werken vertoont wordt.

De Weeſeper, is gelyk de Muyderpoort.

d'Amſtels Brugh en Sluys.

De Fondamenten geleyt in 't Jaar 1662 *en op gemaakt* BYVOEGSEL.

Deze ontleent haar naam van den *Vloedt den Amſtel*, daar zy dwers over geſlagen is. d'Afbeelding wert vertoont, „ nevens de *Nieuwe Sluys* „ in den Amſtel, zynde een treffelyck „ ſtuck werks. Deze Sluys is voorzien „ met Schut en Vloet deuren, om het wa- „ ter, wanneer het in de Stad hoog is, „ uyt den Amſtel, als by doorbreken „ van Dijken, uyt de Stadt, als me- „ de by tijde van onraet, het Land on- „ der water was geſtelt, daer Amſter- „ dams meeſte ſterkten in beſtaat, op „ te houden, gelijk uyt de by gevoeg- „ de Figuur teſien is. Soo tot on- „ derhout van deze Sluys, als order op „ de zelve, ſiet men de Ordonnantie, „ by de Heeren van den Gerechte op den „ 9 Juny 1673 gepubliceert, en op den „ 26 April 1687. als volgt, gerenoveert „ en geamplieert.

Dat niemand ſal vermogen, met Vlotten, Stevens van Schepen of Schuiten tegens de deuren van de Sluiſen te varen om die open te botſen, of anders, op pene van twee guldens en daar boven vergoedinge van ſchade die met het onbehoorlyk varen wert veroorſaakt. Item dat niemand ſal vermogen in de vleugel van de Sluiſen, den doorvaart verhinderen; maar op ordre van de Sluis-wachters, of pagter moeten beſyden houden, om het uitvoeren van de Sluiſen niet te beletten, op verbeurte van drie guldens. Dat niemant met ſijn Schip of Schuit in de Sluys ſal mogen blyven leggen, nochte met eenig onruym van Vlotten of anders beſetten; maar voort moeten dorſchieten op pene van twintig ſtuivers. Dat ider by volle ſchuttinge ſich ſal hebben te reguluren naer 't gene de Sluis-wagters, of Pagter ſal ordineren, nopende het opvoeren van de maſten, en het gevoeglijkſt ſchikken van Schepen of Schuiten, binnen de Sluyſen, of ſullen verbeuren 30 ſtuivers. Ook ſal ider gehouden ſijn op verbeurte als vooren, hun ankers of dreggen binnen Scheeps-boort te halen. Dat by openſtaande Sluiſen de uit varende Schepen, Schuiten, of Vlotten, ſullen hebben te ſchieten, door de weſtelijke Sluis, en de invarende door de ooſtelijkſte Sluis, op een boete van dertig ſtuivers. Dat niemand met een opſtaande maſt door de Sluiſen ſal mogen paſſeren, als alleen met ſodanige Schepen, welkers maſten niet neergeleit konnen werden op pene van 20 ſtuivers. De naarvolgende ſullen voor alle ande-

anderen de voorschuttinge hebben. De Veer-Schippers van gestabilieerde Veeren tusschen Steden en Steden. Schuiten die Buskruit geladen hebben. De Visschuiten met Vis inkomende. Molenaars Schuiten. Stads Schuiten gebruikt werdende tot werken die in daghuur gemaakt werden. Admiraliteyts Schuiten. Oost en West-Indische Compagnies Schuiten. Te weten so die de voorschuttinge hebben, te gelijk of met andere Schepen of Schuiten voor de Sluis leggen, en naar de schuttinge wagten. En indien eenig Schip of Schuit Buskruit geladen hebbende, komt door de Sluisen te schieten, sal niemant op, of in de Sluis vermogen Toebacq voor die tyd te rooken, gehouden zijn ieder het vuur uit de weg te doen, op pene van drie guldens, indien iemand gewaarschouwt sijnde dat'er een Schip met Buskruit, in of by de Sluis leyt hier tegens quam te doen. Dat niemand sal vermogen de deuren van de Sluisen open te winden, of toe tedoen, dan met consent van de Sluis-wagters of Pagter, op een boete van drie guldens. Noch sal niemant met sijn Schip, Schuit, of Houtvlot binnen de vleugels van sluisen of overhaal, veel min in de Sluisen vernagten mogen, op pene van ses guldens. So wanneer ymand by dage quame door te varen, of over den overtoom te halen, sonder den Excys te hebben betaalt, of des avonts naar het luiden, of des morgens voor het luiden van de Boom klok, 't sy by openstaande Sluisen, oft dat sy hadden geschut, of overgehaalt, sonder kennisse van den Pagter, sal verbeuren voor de eerste reis ses guldens en voor de tweede reis twaelf guldens. En sal van de doorvaart, van de voorschreven Sluisen, of Schuttingen, en ook van 't overhalen over den Overtoom, aan den Pagter betaalt werden als volgt.

Van een Samoureux en van Water-Schepen, - - - 6 stuyvers.
Van een Smalschip, en alle Schepen wijt 15 en een half voeten, en daer boven, en lang over de 56 voeten. - - 4 stuyvers.
Van een Vlotschuit, Keulse Aak, Koornligter, en van alse Schepen wijt over de 13 voeten en lang over de 56 voeten, 3 stuivers.
Van een Kaag, Damloper, Turf-pond, Zand-pond, en van alle Snep-schuiten en Schiet-schuiten; mitsgaders van alle Schepen die naauwer sijn als 13 voeten, en korter als 56 voeten; als ook van Vis-schuiten met haar Karen met vis inkomende. 2 stuivers.
Van Steiger-schuiten, Speel-jagten, Houtsagers Schuiten, snep Melk-schuiten en andere diergelijke Schuiten niet wijder sijnde dan 8 voeten, nog langer als Kaas-schuiten; als mede van Kaas-schuiten, Pramen, Visschuiten sonder vis uytvarende, ende voorts alle andere Schuiten, die met riemen geroeit werden. - - - 1 stuyver.
Van Melk-schuitjes. een halve stuyver.
Van een Vlot Grijne-Hout, of Masten, van ider Balk of Mast lankte. 1 stuiver.
Van Denne of Eyke balken, van ider balk langte, - - - 2 stuivers.
Van een Vlot Wagenschot, van ider stuk langte, - - - een halve stuiv.

Van de boven genoemde Amstel brug; over de zelve siet men de Torens, Kerken, 't Besjes-huys, en grootste huysen der Stad in 't verschiet, als mede gemelde Sluys, het dak van des Stadts Timmertuyn (dicht hier binnen gelegen) uytsteken. „Nevens dese Brugh, na de *Uytrechtse* „*Poort*, is een schoon steen *Magazyn*, „om Canon in te bergen. Onder dese „Brugh siet men, als mede in de halsen „van de twee ter wederzijde leggende „Bolwerken, Canon leggen, dat water- „pas den *Amstel* en voor de brugh langhs „bestrijken konnen. Deze voornaamste en voortreffelijkste van alle des Stadts bruggen, is zoo lang, als 't gordyn, en verstrekt ook voort zelve tussen de twee Bolwerken, aan weder-zijden den *Amstel*, gelegen op vijf en dertig overwelfde, en half ronde boogen, alle van gebakken steenen, uytgenomen de bovenste randen ten wederzijden, en de buyten kanten der zuylen, zo van binnen als van buyten. Al dit swaarwichtig steenwerk rust op houte masten, roosters en fondament planken, wel diep onder water geheyt. Twaalf kleyne en laage boogen zijn aan yder zijde, en in 't midden heeft men elf, die alle zo wijd, en hoog zijn, dat men daar door varen kan, met scheepen van ettelijke lasten groot: boven op, ter wederzijden, in de graeuwe gehouwen randtsteenen, is vast gegoten een sware yzere leuning. Van deze brug ziet men langs den *Binnen*- en *Buyten-Amstel*, veel heerlijke gebouwen, als boven gesegt: Naar de buyten kant, ziet men den *Amstel*, by schoon weder, met *Speel-Jachten* en *Sloepen*, als bezet, en dagelijks vol schuyten, die alderley groente, melk, en diergelijke verversing aen brengen, behalven de Turf-ponten en schepen, die de Stadt met brandt voorzien; daar beneffens, van 's morgens, tot 's avonts toe, de Jaag-schuyten voor de reyzende man, komende, en gaande naar, en van *Muyden*, *Weesep*, *Naerden*, *Uytrecht*, *Gouda*, *Delft*, *den Hage*, *Rotterdam*, *&c.* Behalven noch des *Maandags*, als wanneer niet alleen deze elf bogen, maar den gantsen *Amstel* by na te weynig, en te kleyn zijn, om de grimmelende markt-schuyten, der omleggende Dorpen, door te laten, die Boter, Kaes, Eyeren, Hoenderen, Eyntvogels, Rivier-vis en ander slag, na de tijdt van 't Jaar mede brengt, aanvoeren. Alle deze Boere-schuyten hebben meest hun legplaatsen op 't *Rokkin*, van de *Beurs* af, tot de *Blau-brug* toe. Niet weyniger kan men op deze brug het gezicht verlustigen, in 't aanzien der gras-rijke wey- en Hooy-landen, daar men de paarden,

BYVOEGSEL.

Heeft elf doorvarende bogen.

En twaalf kleynder aen elke zijde.

Heeft een vermaaklijk uytzicht.

Een groote doorvaart.

D'AM

SLUYS
EN BRUGH

DE UYTR

TZE POORT

den, offen, en koeyen, op de toegemaakte landen, al grazende, ziet groeyen en vet worden, en 't Hooy, tot des zelfs winter-kost, maeyen, vergaderen, en in voeren. De wegen, aan beyde zijden des *Amstels*, zietmen met karossen, kalessen, koetsen, speelwagens, en karren bereden, behalven de paerde-ryders, die met hun weeldrige paerden, genoeg te doen hebben, om over de weg te raken. Den *Amstel* is aan de binne-kant van deze brug, over de *drie hondert*, en aan de buyten kant, *vijf hondert* voeten breedt. De brug is lang *zes hondert zestig*, en breet, *zeventig voeten*. Aan de buytenste zijde, is den *Amstel* met twee ryen palen af gepaalt; daar in zijn twee bomen, voor d'in en uytvaart, by dage open, by nacht gesloten; tussen de zelve aan de binnenste rye, is een kleyn huysjen op palen gezet, hier in waken Soldaten, en zit yemant wegens de Convoyen, en van de Pachters, die toezicht neemen, op 't inkomen van de turf, boter, &c. Op dat des zelfs pachten behoorlijk voldaan worden.

Breette van den Amstel.

Wacht-huysjen voor Pachters en Soldaten.

Tussen 't Bolwerk ten westen *d'Amstels brug*, en het daar aan volgende, in 't midden van de gordyn, leyt *d'Uytrechtze-poort*, zo genoemt, om dat men uyt, en buyten de zelve, naar *Uytrecht* reyst, gelijk men te voren uyt de *Reguliers-poort* dede, zy heeft geen nader beschrijving van noden, om dat zy met de *Muyder* en *Weseper poort* in gelijkenis van toren, klok, wijzer, kap, wacht-huyzen, doorgank, gevel, brug, en alles, gants over een komt. Buyten deze poort is ook een voorpleyn, tussen de Singel-sloot en Stats gracht, afgegraven, waar van de weg, ter slinker zijde, u naar den *Amstel* afleyt. Van het Bolwerk ten westen deze *Uytrechtze-poort*, buygt zich de wal recht westwaart aan, tot noch twee Bolwerken vorder: Midden in 't volgende gordijn, is een kleyn poortje, genaemt 't *Weterings poortje*, onder de Wal door gaende, hebbende mede twee Valbruggen, daer nevens

d'Uyterze poort is de twee voorige poorten gelijk.

Weterings Poort.

een sluys met verscheyde schut deuren, onder een steene verwelfzel, door de wal, om uyt de *Baangracht* in de Stadts-gracht, en zo voort uyt die, in de *Weetering* (die hier tegen over, van buyten in de Stads-gracht komt) te varen. Hier „ buyten dit Poortje staen mede eenige „ Saegmoolens, Ramen, en verscheyde „ Tuynen. Op de *Wetering* siet men me„de veel Warmoes en andere Tuynen, „ Was-Bleckeryen, Kruyt-moolens en „ andere gebouwen meer.

Van 't genoemde Bolwerk af, draayt zich de wal Noort-west aan, daar onder een

een Casamat met Canon voorsien, om de *Weetering* te bestryken, sich vertoont, tot noch twee Bolwerken vorder: en in het midden van 't volgende gordyn is de *Leydze-poort*, die haar naam van de Stadt *Leyden* ontleent.

De Leytse Poort is van ander maakzel als d'andere.

Deze is van ander maakzel als de voorgaande. Heeft vier paviljoenen of torens, die aan de vier hoeken uytsteken, alle van gebakken steenen op gemetzelt, de staande muuren zijn door een graeuwe gehouwen steene water-lijst, (daar in de gooten liggen) van het Blaeuw leyen dak, afgescheyden: De buytenste voorgevel, die een weynig buyten de Wal uytsteekt, is grof en sterk, d'ingank is met uytstekende steenen bezet: op deze poort staat een Toren, gelijk op alle d'andere: voor de rest is zy, van doorgank, welfzels, wacht-huyzen, als ook de brug, hamey, met 't geen der aan vast is, met d'andere poorten gelijk. Buyten is ook een pleyn tussen de singel-sloot en Stadts-gracht. En ter rechter handt af, over 't zelve gaande, komt men op den *Heyligen-weg*, en aan de *Leydtze-vaart*, nevens de zelve gelegen, en zo voort, aan den *Overtoom*, van daar men na *Leyden* vaart: niet verre benoorden deze poort, al eer men aan 't Bolwerk komt, heeft men een verwelfde schut-sluys, met verscheyden deuren, die onder de wal door gaat, en in de Stadts-gracht uytkomt, door welke de Leytse kagen gewoon waren, in en uyt te varen; doch alzoo de stukgoederen nu niet over de *Haerlemer-meer*, maar met trek-schuyten langs den *Amstel* worden overgevoerd, hebben de Leydze Kagen hare leg-plaats aan den *Overtoom* sonder in de Stad te komen.

Leytse Sluys.

Eer men het volgende Bolwerk, dat ten Noordt-westen van deze *Leydze-poort* leyt, ten eynde is, siet men een Cassamat onder de wal in 't Cortin leggen, en draayt zich de Wal van daar een weynig Noordelijker, en wordt, tot aan het naast volgende oude Bolwerk, met 't gordyn vast gehecht, en vereenigt. Maar midden in dit gordyn, is een doorvaart onder de wal, met een steene verwelfzel in de Stads-gracht uytkomende, dat van binnen met een dryvende boom, en van buyten met een Hek-deur gesloten wordt.

Doorvaart.

Rontom alle deze Bolwerken en gordynen, buyten des Stadts grachten, gaat een weg, die met een *Singel-sloot* omgraven is, en ook de buiten pleynen, voor de poorten, afscheyt en bevrydt.

Singel en Sloot.

Hier en boven is'er noch gesproken, van een redelyk wyde *Buyten Singel-gracht* door 't land te graven; deze zou hondert gaerden van de genoemde Singel-sloot afleggen, en rontom de gantse Stadt lopen; tussen de zelve, en de Stad zouden geenderley huyzingen, Hoven, schuttingen, boomen, heggen, Warmoes-tuynen, noch eenigerley belemmeringen gemaakt mogen worden, maar, op dat de Stadt haar uytzicht, behoorlijke sterkte, en verdadiging houde, zou dit landt (om by tyden van noodzakelijkheydt, onder water gezet te konnen worden) niet op gehoogt, maar alleen, tot Wey-en Hooy-landt gebruykelijk zijn. Aan de buytenste kant van dese *Singel-gracht*, of *Waetering*, zou men een wegh of laan, met verscheyden reyen boomen beplant, konnen maken, om met karossen, koetzen, speelwagens, karren en paerden te beryden, beneffens een vermakelijk voetpadt voor de wandelaars, als mede een trekweg nevens 't water, om deze vaart met speeljachten, sloepen en schuyten, door paerden of menschen langs te trekken, tot believen en vermaak, van die geene, die genegen zijn, om de varsse lucht te scheppen: Buyten deze beplante weg, zou het yder vry staan, om *Hofsteeden*, *Boomgaerden*, *Lust-hoven*, *Tuynen*, *Huyzen*, *Laken-Ramen*, en alles te maken naar zijn believen. Voorwaar een loffelijke, lustige, en vermakelijke zake, zo voor grooten als kleynen, als ook voor de hoven en speel plaatzen zelve, die geen belemmering van uytzicht op de Stadt, over de gras rijke velden zouden komen te missen, noch betimmert te worden, doch zulks heeft tot noch toe geen voortgang genomen.

Een Buyten Singel, en Vaart.

Tot des Stats uytsicht.

Waar buyten men zou mogen timmeren.

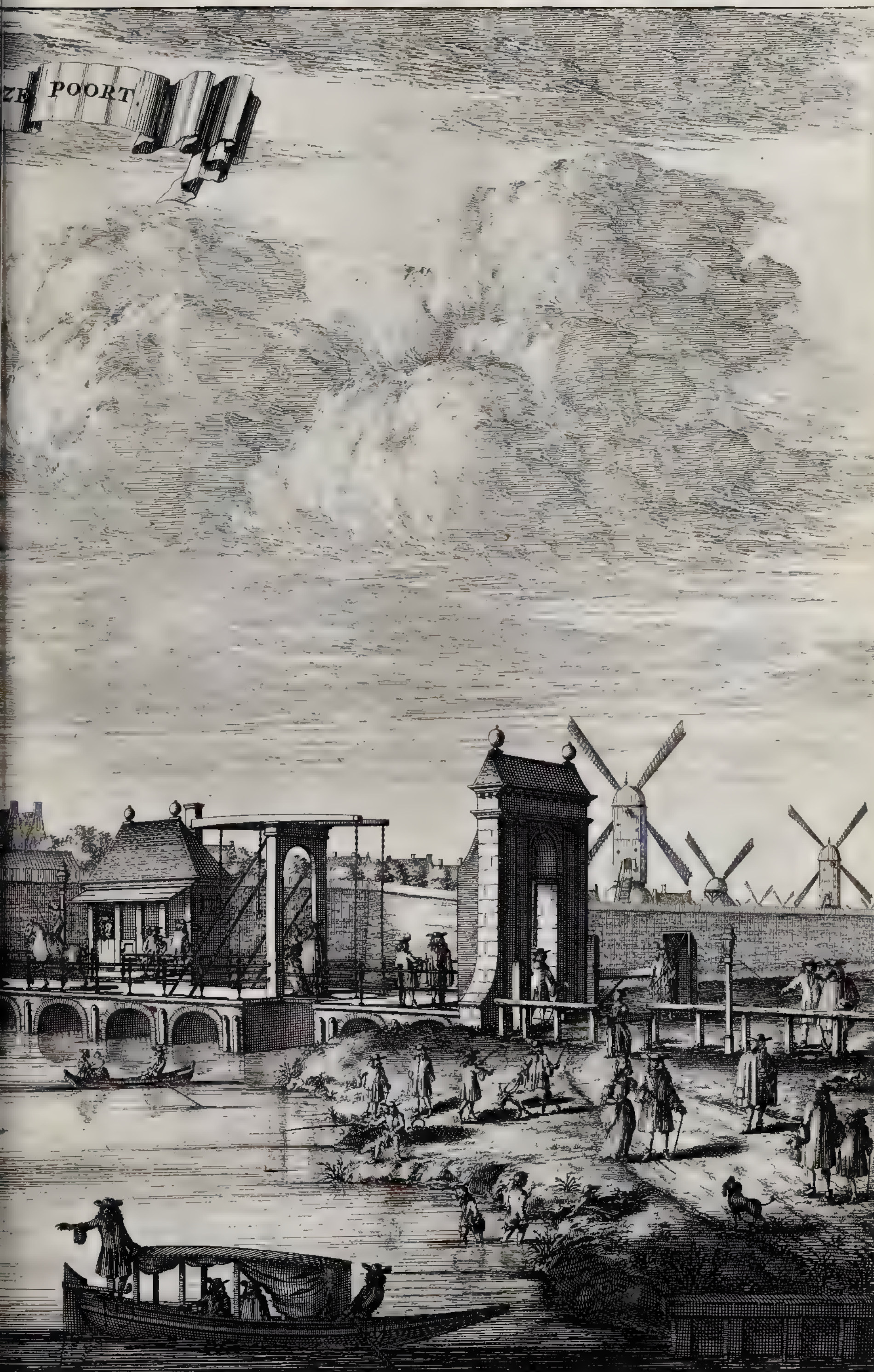
Om nu de grachten en straten van d'oude, met die van de nieuwe Stadt te vereenigen, wierd de wal (die van de *Heylige-wegs-poort*, tegen over de *Beuling-straat* zijn begin nam, en omtrent over 't *Pest-huys* eyndigde, tegen de welke de *Heere-Keyzers-* en *Prinse-grachten* aanstuyten) eerst afgegraven, en in des zelfs plaats, een dwars-gracht gelegt, strekkende van uyt het oude eynde van de *Heere-gracht*, tegen over de *Beuling-straat*, tot aan de nieuwe wallen, uytkomende in de *Baan-gracht*, omtrent, daar de doorvaart in het gemuurde gordyn, onder de wal, doorloopt, en word de *Leytze-gracht* genaamt, om dat die naast aan die poort en straat gelegen is; 't Peyl-water van de *Heere-* en *Keyzers-gracht* is met deze gracht gemeen; Maar d'oude *Prinse-* en *Baan-gracht*, met het laage Amstel-water gemeenschap hebbende, worden

d'Oude Stats Wallen geslecht.

De Leytze-gracht.

elk

DE LE

ZE POORT

elk met een fluys hier afgeschut, „ waer „ nevens noch een verlaet gelegt is, om „ deze schut-sluys, het afloopent water „ niet konnende verswelgen, daer mede „ te hulp te komen, en de schuringe groo- „ ter te maken. Want de nieuwe *Heere-Keysers- Prinse-* en *Baan-grachten* zijn met het Peyl-water gemeen, en haar straaten en huyzen op gelijke hooghte, als d'oude, en leggen hoger, als die van het oude *Nieuwe-werk*, (verstaat hier mede de streek van deze hoek af, tot aan de *Brouwers-gracht*, by de *Haerlemer-poort*, tussen de oude *Prinse-gracht*, en de wallen gelegen.) De nieuw gemaakte *Heere-Keyzers-* en *Prinse-grachten*, schieten dan van de zuyd-zijde dezer *Leydtze-gracht*, met een hoek, of bocht, zuyd-oost-waart aan, dwars door de *Leytse-straat*, tot aan de *Spiegel-straat*, die van de Nieuwe *Heere-gracht*, tot aan de *Baan-gracht*, en Wallen loopt. Hier hebbenze wederom een hoek of bocht, en schieten voort, by na oost-waart aan, dwars door de *Nieuwe Vyzels-straat*, tot in de *Reguliers-gracht*. Dit is mede een dwars-gracht, beginnende, en strekkende uyt de *Nieuwe Baan*, of *Lijnbaans-gracht*, aan de Wallen, tot in de *Nieuwe Heere-gracht*, niet verre van de *Halve-Maans-straat*, voorby de *Reguliers-Waagh*. Hier hebben de meer genoemde drie Grachten al wederom een hoek, en strekken oost-noord-oost, dwars door *d'Vytrechtse-straat* tot in den *Binnen-Amstel*. Doch hare wateren worden aan deze straat, door Sluyzen en Verlaten, van 't Amstel-water afgeschut, en op gehouden.

Byvoegsel. *Strekking van de nieuwe Heere-Keyzers-en Prinse-grachten, en Kerk-straat. Reguliers-gracht.*

„ Deze *Nieuwe Heere-gracht* ziet men „ ter wederzijden, van de *Leydtze-gracht* „ tot den *Amstel*, genoegsaam met heer- „ lijcke gebouwen betimmerd, die „ voor het merendeel eerder Paleysen „ als burgerlijcke Wooningen gelijc- „ ken.

Byvoegsel.

Aan 't eynde van d'oude *Prinse-* en *Keyzers-gracht*, tegen de *Leydtze-gracht* aan, daar het *Scherm-school* gestaan heeft, „ daar van een *France Kerk*, vermits de „ veelvuldige Francen, die om de Reli- „ gie hier komen vluchten, af gemaakt is, „ was wel eer een pleyn om een Kerk te „ bouwen, maar is nu tot Erven ver- „ kogt, en met woon-huyzen betimmert. Hier tegen over komt een straat, tussen de nieuwe *Keyzers-* en *Prinse-gracht* in gelegen, en met de zelve, ten eynden toe, een strekking houdende, de *Kerk-straat* genaamt, om dat men alle de nieuwe verordende Kerken, door deze straat begaan kan, aan de welke zy, in deze nieuwe Stadt komen te staan, gelijk de tweede, aan d'oost-zijde van de genoemde *Reguliers-gracht* staat; genaamt de *Amstel Kerk*, van hout gemaakt. Aan de zuydt-west-zijde van de nieuwe *Prinse-gracht*, tussen de *Leydse-gracht* en *Straat*, is gebouwt, het *Aelmoessenniers Wees-huys*, „ en aan de *Spiegel-gracht*, het *Diaconie* „ *Wees-huys*, van de *Walsche Gemeente*, „ met hare *Backerye* en oude *Vrouwe Woo-* „ *ningen*. Hier over op de *Prinse-gracht*, „ siet men de nieuwe *Turf-marckt*, daer „ van de *Prinse-gracht*, over de *Passeer-* „ *ders-gracht*, gekeurt. Op deze *Leydze-* „ *gracht*, ziet men noch twee *Straten*, als „ de groote en kleene *Leydtze Dwarsstra-* „ *ten*; streckende van deze *Leydtze-* „ *gracht* tot over de *Leydtze-straat* en „ *'t Pleyn*, tot aan de *Spiegels-gracht* toe. „ Aan 't eynde van de voorsz. *Leydtze-* „ *gracht*, ziet men mede de Stadts *Steen-* „ *tuyn*, voorsien met een braaf huys, by „ de Stadts Metselaar bewoont, daer „ by siet men de *Raem-straet*, en in de „ selve het *Leytse Kerkhof*, en daer te- „ gen over op de *Passeerders gracht*, „ het *Huyssitten-Armen* aan de Nieuwe „ zyde, Turf-huys, en een weynigh „ vorder op de binnen barmte van de „ Stads Vesten over de *Passeerder straet* „ mede een steene Magazijn, om Canon „ daer in te bergen.

Plaats tot een Kerk. *Byvoegsel.* *De Kerk-straat, waerom alzo genaamt.* *De Amstel Kerk.* *Byvoegsel.*

Van binnen, voor de *Leydze-poort*, is een *Pleyn* van redelijke groote; de Baan-gracht loopt door twee, nevens malkander gelegene steene verwelfde boogen (die zo lang zijn, als 't *Pleyn* breedt is) onder 't zelve door. Van dit *Pleyn* schiet de *Leydtse-straat* (na die poort alzo genoemt) recht toe, na d'oude Stadt, tot aan het *Konings-pleyn*, en de plaats, daar de *Heylige-wegs-poort* gestaan heeft, deze naam behoudende, en alzo de nieuwe *Prinse- Keyzers-* en *Heere-grachten* dwars doorsnijdende, bint zich met steene overwelfde bruggen aan een, gelijk ook alle de navolgende dwars-straten en grachten doen. Deze *Leydtze-straat* is alrede ten wederzijden bebouwt, gelijk ook de *Leydtze*, de nieuwe *Heere-gracht*, de *Keyzers*, *Prinse-grachten* en *Straten* voor het meeste en grootste gedeelte. Naast aan de *Leydtze-straat*, heeft men de *Spiegels-straat*, die van de *Baan-gracht* af, tot op de *Heere-gracht* toekomt, en de *Prinse-* en *Keyzers-gracht* doorsnijt. Daar aan volgt de nieuwe *Vyzel-straat*, die ook van de *Baan-gracht* af, tot aan d'oude *Vyzel-straat*, en de *Reguliers-toren* toekomt, de

Pleyn. *Leytse straat.* *Spiegel-straat.* *De nieuwe Vyzel-straat.*

R[illegible] Dwars-[illegible]. [illegible]

meer genoemde drie grachten doorsnydende, als ook een straat, die langs de plaats, daar d'oude Wallen gelegen hebben, van 't *Konings Pleyn* tot de *Reguliers gracht*, heen loopt, en de *Reguliers-dwars-straat*, genaamt wordt. Hier aan volgt de *Reguliers-gracht*, hier voren beschreven, en dan *d'Vytrechtse-straat*, na die poort alzo genaamt, en van de zelve lijnrecht tot in d'oude Stadt, aan den *Binnen-Amstel* toe, lopende, en ook de meer gezeyde grachten en straten kruyssende, als ook de *Amstels-straat*, gelegen daar d'oude Wallen waren, en de *Pikeur-stal* stont.

Amstel-straat.

BYVOEGSEL. *Noortse-Bos.*

„Achter de *Prince gracht* tot aen de „*Baen-gracht* van de *Spiegels gracht* af, tot „aen de *Reguliers gracht*, hebben die van „het *Gast-Wees-* en *Leprosen huysen* twee „straten met dwars-straten, vol huysen „getimmert, om door Laken-wevers, „Bereyders, en andere Manufacturiers, „en Hantwerks Luyden bewoont te „worden, 't welk genaamt wort het „*Noortse-Bosch.*

Osse, en Varken-markt.

Binnen *d'Vytrechtze Poort* is een overgroot *Pleyn*, daar *d'Osse-markt* en *Varke-markt* gemaakt is; tegen dit *Pleyn* stuyten de *Baan-grachten* ten wederzijden, en wort daar door het Peyl-water van 't Amstel-water afgedampt: Aan de binnenste, of noordt-zijde van dit *Pleyn*, komt noch een gracht, met het west-eynde in de *Reguliers-gracht*, en met 't oost-eynde, in den *Binnen-Amstel* loopende: Deze noemtmen de *Achter-gracht*, hout een streek met de *Prinse-gracht*; alhier is het *Vytrechtse Veer* van de Jaegh-schuyten recht over de *Varke-markt.*

De Achter-gracht.

De Nieuwe Binnen-Amstel.

Hier aan volgt de *Nieuwe Binnen-Amstel* de welke lijnrecht, de *Nieuwe Stadt* in, tot aan de oude Wallen toeschiet; en met drie bruggen overleyt is, d'Eerste aan *d'Oude Stadt* gelegen, is out en van hout, en de *Blaeuwe*, of *Leeuwen-brugh* genaamt: De tweede sal leggen tegen over de hier voorgenoemde *Lange-Kerk-straat*, en hecht de zelve alhier met *d'Oost*, of *Oude-zijde*, en de *West*, of *Nieuwe-zijde*, aan malkander. De derde is de hier voor beschreven groote steene *Amstels-brugh*, die de nieuwe Stats Wallen te zamen bindt. „Op de *Achter-*„*graft* siet men de Stadts Timmertuyn, „de Smede, en Steenhouwerye, nevens „twee treffelycke woonhuysen, voor „Stads Timmerman, en Boekhouder „van Stadts Materialen.

Drie bruggen over de zelve.

BYVOEGSEL.

Van d'oost-zijde des *Binnen-Amstels*, schieten de *Heere-Keysers-Prinse-* en *Achter grachten* al vorders, (als of zy dwars door den *Binnen-Amstel* heen liepen) lijnrecht, omtrent oost-waart aan, tot in de *Muyder gracht*, als mede de voorschreven grachten, uytgenomen de *Heere* en *Prince grachten*, die doorschiet tot in de *Rapenburger-gracht*, tegen over het *Landts-Zee-Magasijn*, alwaar een sluys, om by hoogh water door te schutten, in de zelve geleyt is: In de *Baan-gracht*, die mede in de *Zee-vaart* uytkomt, is tegenwoordigh oock een Verlaat geleyt. De *Kerk-straat*, die tussen de *Keyzers-gracht*, en *Prinse-gracht* door loopt, en met de zelve een streek hout, heeft hier noch een verordende plaats, tot een Kerk, beneven d'eerste gezeyde dwars-gracht, omtrent te midden, tussen den *Binnen-Amstel* en de *Muyder-graft* in gelegen.

Plaats tot een Kerk.

De Weesper-straat.

d'Eerste dwars-straat aan d'oost-zyde van den *Binnen Amstel*, is genaamt de *Weesper-straat*, om datze van die poort af komt; voor de zelve is ook een *Pleyn*, dat 't peylwater van 't Amstel-water afdampt. De voorzeyde *Weesper-straat* kruyst eerst aan 't genoemde *Pleyn*, de *Achter-gracht*, en dan voorts, de *Prinse-gracht*, *Kerk-straat*, *Keyzers*, en *Heere-grachten*, en komt in d'oude Stadt, tussen 't *Huys-zitten*, en *Lazarus Huys*, met een nieuwe straat over een, hier komt ook uyt de *Muyder gracht*, die al d'ander genoemde grachten, doorsnyd, tot in de „*Baan-gracht*: op dezelve siet men beyde „de *Joode Kerken* en *St. Anthonis Kerk-*„*hof*, ook de Brand-Houtmarkt, ge-„plaetst op een schoon Pleyn met bomen geplant. Tussen deze dwars-gracht, en *Weesper-pleyn*, is noch een dwars-gracht, doch die strekt niet verder als uyt de *Baan*, in de *Prinse-gracht*, d'*Achter-gracht* alleen doorsnydende.

Een korte Dwars-gracht.

BYVOEGSEL.

„In den Iare 1671, 1672, en laeste 1679 „is geordonneert dat in het Block be-„oosten 't Pleyn van de *Weesper-poort*, ge-„legen tusschen de *Achter* en *Baen-*„*gracht*, in 't toekomende alleen de „*Brandewijn Branderye* sullen mogen ge-„gemaekt, en ook aldaer Varkens in be-„slooten plaetse mogen gemest worden, „als breder by de voorsz. Willekeuren „in de Hantvesten Fol. 1138. en 1139. „te sien is. Benoorden de genaemde „*Muyder-gracht*, en bezuyden de *Ra-*„*penburger-gracht* siet men de nieuwe „*Plantagie*, die verdeelt is in ver-„scheyde groote parken die door de „*Prinse-gracht* van den andere wort ge-„schey-

1 Funen .
2 . Admiraliteyts en Oostyndische Lyn baenen
3 't Oost jndische Magazyn en Scheeps timmer Werf .
4 . De Ooster kerck .
5 . De Admiraliteyts Magazyn en Werf .
6 . De Weesper Poort .
7 . West jndiens Magazyn en Water-keering .
8 . Mont' Albaens Toorn .
9 . De Zuyder kerck .
10 De Reguliers Toorn
11 . De Schryers Hoecks Toorn en Water-keering .
12 Admiraliteyts Hof .

DAM aa
an t Y te Sie

13. De Oude Kerck.
14. Oude Zydts Kappel.
15. De Beurs.
16. 't Stadt huys.
17. De Groote ofte Nieuwe Zyts Kappel.
18. De Nieuwe Kerck.
19. Len Roode poorts Toorn
20. De Nieuwe Luytersche Kerck
21. Haring packers Toorn.
22. De Nieuwe Stadts Herberg.
23. De Oude Stadts Herberg.
24. De Wester Kerck,
25. De Noorder Kerck.
26. De Haerlemmer Poort.
27. 't Leeuwen of Blauwe Bolwerck
28 't Ye.

„ scheyden, en tegenwoordig niet alleen „ met de *Hortus Medicus*, ofte Stats *Medicijn Tuyn*, maar ook meest met particuliere heerlyke Tuynen, die de Heeren van de Regeringe aan de selve voor „ 30 Iaren in Erf-pacht hebben uytgegeven, voorsien is.

Aan de noort-zijde van de *Rapenburger* dwars-gragt komt noch eenen de laetste dwars-straat die men de *Nieuwe-Rapenburger-straet noemt.* Hier aan volgt de *Zeevaart*, en aan des zelfs overzijde, d'Eylanden, *Kattenburg*, *Wittenburg* en *Oostenburg*, en zo voort, hier te voren al beschreven.

Hoedanig zich de Zee-dijk van de Sint Antonis-poort af; door de nieuwe Stad heen strekt.

Voor dezen hebben wy gezeyt, dat den Dijk, die 't hooge water uyt het meestendeel van de Stadt hout, tot aan de *St. Antonis-poort*, en zo vorder Stadtwaarts uyt liep: Des zelfs gelegentheyt volgt in de Nieuwe Stadt zodanig: Van de *St. Antonis-poort* af, loopt hy met een hoek, noordt-oostwaart aan; ten naasten by een en dezelve plaats, en streek houdende met des Stadts oude wallen, gelijk die nu noch leggen, van waar dezen dijk zich zuyd-oost-waart keerende, lijnrecht voortgaat; dit zoumen met reden de *Nieuwe-Zee-dijk* of *Nieu-Rapenburg* mogen noemen, dewijl hy het in der daat ook is. Zo dat de *Prinse-gracht* d'eenigste van alle is, die aan de west-zijde van de Stadt, met de *Prinse-sluys*, tot den Dijk, genaamt de *Haerlemer-straet*, uyt het *Ye* zijn begin nemende, de gantse, zo *Oude* als *Nieuwe-Stadt*, in haar half rondte, om loopende, aan des zelf oostzijde, in de *Rapenburger-gracht* uyt komt. Den dijk keert zich een weynigh noordwaart aan, en laat de *Baangracht* door een Verlaat, in de *Zee-vaart*, en komt voorders in 't Bolwerk. aan de zuydtzijde van de *Zeevart* gelegen, waar in de *Beer*, door des Stadts gracht (om 't hoge water van 't laege af te schutten) met 't eene eynde, gelyck hy met 't ander eynde in den buyten dijk, gemetzelt is, gelijk wy hier vooren breder gezeyt hebben. Door dit Verlaet trekt 't vuyl water dat uyt de Stadt door Molens gemalen wort, door, gelijk al vooren in dit Boek reets geseyt hebbe, en aldaar te sien is.

De Nieuwe Zee-dijk.

Eyndigt aan des Stads Oost-zijde, aan de Beer.

Amsterdams opkomst, en aanwas, in 500 jaren.

Aldus is *Amsterdam* binnen den tijdt van vijf Eeuwen, (ik reken van voor 't Jaar 1200, af) van slechte arme Visschers Hutten, tot dusdanig een groote, en Heerlijkheydt opgeklommen, gelyk de zelve haar tegenwoordig; in dezen Jare, 1688. vertoont, en in de hier te vooren in gevoegde kaart, aanwijzende des zelfs platte grond, te zien is; omvangen met een brede water-gracht, aerde Wallen, daar in 27 alzulke Bolwerken, naar de nieuwe ordre der Krijgs-bouwkunst, opgezet, daar van de vier en twintig nieuwe, met hare tusschen-gordynen, aan des Stadts oosten zuyd-zijde, met steene muuren, wel diep in d'aerde geleydt, en met lange masten en planken onderheyt, aan de buytenste kant, zijn opgehaalt: d' ander drie oude, zijn noch onbemuurt, by de *Haerlemmer-poort*, na de *Ye*-kant, aan de westzijde, daar van het uyterste, (genaamt het *Blaeuwe-hooft*), met Blaeuwen arduyn-steen, is opgezet. In dese Wallen vintmen vijf aanzienlijke poorten, als de *Haerlemmer*, *Leydtze*, *Uytrechtse*, *Weesper*, en *Muyder Poorten*, met noch drie uytgangen, als 't *Zaag-moolens*, *Raam*-en *Weetering-poortjes*. De grootste voornaamste uytvaert te water, aen de landzijde, is den *Amstel*, onder de nieuwe steene, geweldige brug van die naam, door loopende, behalven de uytvaert na den *Overtoom*, die benevens noch eenige andere, als *Bullebaks*, *Weetering* en *Leytse-sluysen* aen het eynde van de *Brouwers-graft*, en zoo voort onder de Wallen door gaat. Noch is 'er een, buytendijks gelegen, de *Zee-vaart* genaamt, onder een grote houte brug, by de *steene Beer*, aan d' oost-zijde uytkomende, maar nu toegedampt.

Architectura militaris, Fortificatie.

Stats poorten.

Uyt, en invaarten.

Amsterdams gelegentheyt aen d'Ye- of waterkant.

Aan de *Ye*, of Water-kant, die tegen 't noordt-oosten leyt, heeft de Stadt geen Muuren, Wallen, noch Bolwerken, maar is met een dubbelde, of twee ryen ingeheyde palen, boven water, aan den anderen verbonden, en omtrent 70 voeten wijdt, van malkander staande, beslooten. Daar in vintmen verscheyde openingen, tot de in-en uitvaert dienstig, die 's nachts door dryvende boomen, met yzer beslagen, toegesloten worden. By dese boomen zietmen paalhuysjes, daar in (nevens de Soldaten, die in de zelve, nacht en dag waken) de Bezoekers, die op d'in-en uytgaande goederen, en des zelfs paspoorten acht nemen, des daags zich onthouden. Tusschen dese palen en de Stadt, grimmelt het van alderley kleyn Vaartuygh, (uytgenomen in de *Scheeps-Walen*, die mede binnen dese palen begrepen zijn, maar des winters vol groote schepen leggen) als van *Boeyers*, *Lichters*, *Wijdt*-en *Smal-scheepen*, *Kagen*, *Damlopers*, *Visch-schepen*, *Booten*, *Vlot*-en *Steyger-schuyten*, en zo voort: behalven nog al de *Veer-schepen*, die dagelijks uyt en in varen. Deze palen van 't een eynde tot aan 't andere, hebben een langte van *vijftig* duyzent voeten.

Menichte der Schepen.

Maar langs de buytenste rye dezer palen;

Groote Schepen.

len, zietmen van 't een eynde der Stad tot aan 't andere, niet als groote scheepen, die na alle gewesten des Werelds af en aan varen, en door haar menichte van masten en touwen, de gedaante van een dicht bewassen bosch vertoonen, behalven die midden op den stroom geankert leggen, en heen en weder zeylen. Doch dit verwonderens-waerdig, en zoo heerlijk als vermakelijk gezicht, daar de *Stadt Amsterdam* alleenig, boven alle andere steeden en plaatzen des gantschen werelds, op mach roemen, is onmogelijk, om met pennen beschreven te konnen worden, maar om zulks te bezichtigen, hoeft men slechts dwars over 't *Ye*, aan 't Veerhuys, op de *Volewijk* te varen, of noch beter, met een steyger-schuyt, langs de Stadt heen, te roeyen of te zeylen, waar van den uytheemschen vreemdeling, wederom t'huys komende, niet genoech zal weeten te roemen.

Hoe, en van waar men Amsterdam op 't heerlykste zien kan.

Doch om die geene, die hun gelegentheyd, niet toelaat om tot dit bezichtigen te konnen komen, en voor die het gezien hebben, de gedachten van deze vermakelijkheydt, te vernieuwen, zal de hier by gevoegde kaart dienstig zijn. Daar in ziet men ook de voorkant der huyzen langs 't water heen, het Landts *Zee-Magazijn*, en deszelfs *Scheeps-timmerwerf*, en *Lijnbanen* en zo voort. De Kerken en Torens, die zeer çierlijk boven alle huyzen uytsteeken. Maar 't getal der scheepen, die men in deze afbeelding voor des Stadts palen leggen ziet, zijn in der daadt (inzonderheyt des winters, als de meeste scheepen t'huys zijn) wel viermaal zo veel. Want in 't afteykenen, heeft men de meenichte dezer scheepen moeten vermijden, om de Stadt noch eenig gezicht te doen hebben, alzo die door de ontallijke masten, zeylen en touwen, niet gezien zou konnen worden.

Volgens de bygevoegde afbeelding.

Een groot getal Schepen voor de Stadt.

Dit schiprijk *Ye* wordt dagelijks dusdanigh met alderley groot en kleyn Vaartuygh, bevaren: waar toe de çierlijk geschilderde en vergulde Speel-jachten, met kostelijke zijde vlaggen en wimpels, gelijk d'ander scheepen, met haire vlaggen, van alderley kleuren braveerende, geen kleyn vermaak by brengen; Hier hoort men onder 't geklank van trommels en scheeps-trompetten, het grof geschut, op d'uytvaart met drie schoten, en op de gelukkige inkomst, en behouden reys, met 't lossen van al de stukken, somtijdts donderen, dat d'aarde daar van dreunt. En om noch met een woord te eyndigen; ziet men hier, waar in, HET LANDTS WELVAREN bestaat. Wy besluyten dit derde Boek dan, met deze vragende Vaersen, waar door den spitsvindige *Poëet*, *J: de Decker*, de Stadt *Amsterdam*, aldus doet spreeken.

Speel-Jachten.

In de Scheepsvaert bestaat des Landts welzaren.

Van Masten dien' ik my te land' en op de baren;
Op Masten houd' ik standt; met Masten vlot, en vlug
Voer ik den Ooster-oegst, en al des Wereldts waren
Mijn Amstel in den mondt, mijn Dam op zijnen rug.
Nu zeg, wat Masten zijn 't, die meest mijn welvaart stijven,
Die onder d'Aerde staan, of boven 't Water drijven?

Eynde van 't Derde Boek.

B E-

BESCHRYVING
DER STADT
AMSTERDAM,

Vervattende alle desſelfs

OUDE en NIEUWE
GEBOUWEN.

VIERDE BOEK,

DOOR

ISAAK COMMELIN.

AMSTE
met des selfs omle
Weesper Treck Vaert
Diemer Meersche Dyck
DEN AMSTEL
DE DIEMER MEER.
Middel Wegh
Ringh Sloot
Diemer Meer Ringh Sloot
vande Dyck
Ringh
Binnen
De Rapenburger Graft
De Nieuwe Zee Dyck
De Nieuwe Vaart
Oosten Burgh
Katten Burgh
St. Antonis Dyck
St. Antonis Dyck
De Nieuwe Vaart
Zee burgh
Dock

HET YE.
De Wael
Nieuwe Wael
Dam rack
Amstel
Brouwers Graght
Verklaringe der Cyffer getallen
28. Amstel Schut Sluys.
29 Varckens Marckt.
30 Ossen Marckt.
31 Amstel Kerck.
32 Waals Weeshuys.
33 Reguliers Wagh.
34 Botter Marckt.
35 Reguliers Tooren
36 Diaconie Wees huys.
38 Zuyder Kerck.
40 De Lambert.
42 Oost Indiens Huys
44 't Dol Huys
45 't Spin Huys.
46 't Oude Mannen en Vrouwen Huys.
47 't Gast Huys.
48 Gast huys Kerck.
49 Cloveniers Doelen.
51 De Illustre School
52 't Pandt
53 't Tucht Huys.
54 't Latynsche School.
55 Nieu West Indiens Huys
56 Stadts Artillerey huys
57 De Doelen
58 Oude Luytersche Kerck
60 't Stadts Wees huys
61 Nieuwe Zydts Kapel
62 De Beurs
63 De Vis Marckt.
64 De Waegh op den Dam.
65 't Stadt huys.
66 Nieuwe Kerck.
67 De Paerde Stal.
72 De Nieuwe Wale Kerck
73 't Leydtse Kerckhof
74 De Wester Kerck
75 De Wester Kolen Marckt
78 De Armeniense Kerck
79 De Nieuwe Luyterse Kerk
80 't Nieuwe Heere Logement
81 Koorn Marckt
82 De Noorder Kerck.
83 De Noorder Marckt
86 't Stadts geschut en Klock Gieteryen
87 't Nieuwe Noorder kerkhof
88 De Stadts Magazynen
90 De Haerlemmer Poort
91 De Saeghmolens Poort
92 De Raam Poort
93 De Leydtse Poort.
94 De Weteryngs Poort
95 De Uytrechtse Poort.
96 De Weesper Poort.
97 De Muyder Poort
98 Admiraliteyts Teer huys
99 De Water Keeringen.
100 De Groote Kraan.
101 De Nieuwe Stads Herberg
102 De Haring Packers Tooren
103 De Oude Stads Herberg
104 S.t Iacobs Kapel 105 't Schouburg
106 't Kooren Meeters Huysje
107 De Kooren Beurs
108 Water Molens die 't Vuyle water uyt maalen.
109 De Sagh Molens.
110 De Laken Raamen.

Alle de Stadts oude en nieuwe GEBOUWEN, VIERDE BOEK.

EERSTE HOOFTSTUK.

STADTHUIS.

DOch eer ik aanvang de stichting, vorm en verscheide vertrekken van dit nieuwe Stadhuis te beschrijven, zal ik ten ruighsten de stand en gelegentheid van 't oude, dat hier eertijds op de zelve plaats, doch verder voor uit stont, voor oogen stellen. *Pontanus*, in zijn beschrijvingh van *Amsterdam*, schreef 'er te zijner tijt aldus van: *Het Stadthuys bestaat meest uyt gebakke steen, behalve den ingank en Vyerschaar, die van witte gehouwe steenen zijn. De Tooren voornamelijk steekt vry af, en is redelijk hoog van spits. Welk ook in den Jare zestien hondert en een, alsse na d'eene zijde begost over te hangen en te hellen, op een bezondere kunst in zijn voorige standt in drie dagen weder te recht gestelt wierdt, als blijkt uyt zeker knuppel-veersje, dat toen yeder in de mondt hadt, en de groote menigte der sluyzen en huyzen in het zelve Iaar opgerecht, te kennen geeft.*

Oude Stadthuis beschreven.

De andere Buyten-werken van het Stadthuys zijn zoo heerlijk niet, of niet zoo cierlijk en kostelijk. My dunkt dat ik eenigzins d'outheyt kan afnemen uyt de beelden, die boven de tralien van de Vyerschaar stonden, en Willem de zeste van dien name, en in 't getal de zeven-en-twintigste Graaf, Jacoba, en Philips, gebynaamt de Goede, en zijn huysvrouw, vertoonen. Van de welken Philips, ontfangende van zijn nichte Jakoba in den Iare veertien hondert acht-en-twintig het Graafschap van Hollandt, of immers het Stadthouderschap des Graafschaps, troude in den Iare veertien hondert dertig, zijn derde huysvrouwe Izabella, dochter van Joannis, Koning van Portugaal. Invoegen dat men hier uyt lichtelijk van den ouderdom, of oudtheyt van dit gesticht, gissing kan maken. Binnen, benefens verscheyde vertrekken, zijn'er twee heerlijkke Zalen; waar van d'eene aan de rechterhandt leger is, hebbende, op de vercieringe van den ingank, een opschrift, met gulde letteren geschreven, dat den dagh en 't jaar, in het welk de Herdoopers, het geheele Stadthuys ingenomen hadden, kort en beknopt verhaalt. d'Ander Zaal, ter lincker zyde is hooger, insgelijks wyt en breet, van waar ook tot den volke afles van Willekeuren, en andere bescheyden, na 't luyden van 't Stee-klokje gedaan wordt. In d'andere vertrekken hebben Burgermeesteren, of Schepenen Trezorieren en Sekretarizen, hun vergader-plaats. Daar en boven zijn hier noch vier kamers, of veel eer recht-plaatzen, waar van de voornaamste de Weeskamer, d'ander de Assurantiekamer, de derde de Wisselbank is, en de vierde en leste de Vyerschaar, die allenthalve met hooge yzere tralien doorluchtig is. Dus verre *Pontanus.* De spits van de Tooren, daar *Pontanus* hier van spreekt, en die zoo verre aan d'eene zijde overhing, was zeer cierlijk met heel en halve uurs klokken verciert, doch wiert de zelve, om het afvallen voor te komen, in den Iare zestien hondert vijftien afgenomen, en de steeklok op het stomp van de spits gehangen; als te zien is uyt het nevenstaande afbeeltzel van dit oude Raadthuys. Wat aangaat het navorzen des ouderdoms van dit Raadthuys, uyt de beeltenissen der *Graven* en *Gravinnen*, wier namen, op de leste na, namelijk *Filips de Goedes Gemalin*, zoo *Pontanus* schrijft, met gulde letteren onder de zelven aan de lijst van de galdery van de Vyerschaar stonden, is vry onzeker, en staat op een losse voet. Want schoon hen ter eere deze beeltenissen opgerecht wierden, het volgt daar om niet, dat het Raadthuys juyst onder de regeering van een der zelven gesticht is. Want gelijk *Willem* de zeste, wiens beeldt daar mede op stondt, al zeventien jaren was overleden, eer *Filips de Goede Graaf* wiert, zoo konde de zelve *Filips*, die de laatste, uytgezeyt zijn Vrouw, was, die daar op stondt, alree veel jaren,

(schoon-

(schoonze hem ter eere, zijn beeltenis daar op gestelt hadden) doot zijn, eer het stichten van dit Raathuys begonnen wiert; dewijl gemeenelijk, na 't overlijden van Koningen en Vorsten, zodanige pronkbeelden worden opgerecht, zulks datze zoo wel Filips zijn beeltenis na zijn doot, daar op konden hebben, alsze *Graaf Willems* beeltenis, na zijn doodt, daer op hadden gestelt. Anderen zijn van gevoelen, dat onder de regeering van een der bovengemelde *Graven* niet het gantsche Raadthuys, maar alleen de Vyerschaar in den Jare veertien hondert veertig, om dat de beeltenissen van *Willem* de zeste, zijn dochter *Jakoba*, *Hartog Filips de Goede*, en noch een wiens naam daar niet uytgedrukt stondt, boven de tralien van de Vyerschaar te zien waren, en dat het overige gebouw lange Jaren te vooren gesticht was. Die dit eerste drijven, zoeken dit mede te bewijzen uyt de te pronk gestelde beeltenissen der *Graven* en *Gravinnen*. Doch dit, dewijl zulks met de vorige reden kan wederleyt worden, staat mede op gelijke losse voet, en is derhalven onaannemelijk. Niet dat mijn gevoelen is, of staande wil houden, dat dit gebouw veel jonger, en lang daar na, zoude gesticht zijn, want dit zou de bouvalligheyt en d'oudtheyt van 't gebouw zelfs wederleggen, maar dit wil ik alleen zeggen, dat men uyt de beeltenissen der *Graven*, die op de galdery van de Vyerschaar stonden, niet besluyten kan, dat onder de regeering derselven dit Raadthuys, veel min de Vyerschaar, zoude gesticht zijn. Ende dat yemandt zoude willen hier op inbrengen, dat daarom het beelt van *Willem* de zeste hier mee stondt, vermits de stichting al voor zijn doodt begonnen was, en tot onder de regeering van *Filips* geduurt had, schijnt vry wat ongerijmt te zijn, dewijl het gebouw zoo kunstig, noch overgroot niet was, dat tot het stichten van 't zelve zoo veele Iaren zouden van nooden zijn geweest. En genomen, dit hadt al in de stichtinge van 't Raadthuys eenig schijn, zoo kon het evenwel geen plaats in het stichten van de Vyerschaar hebben. Dat evenwel het overige gebou, de Vyerschaar in Iaren overtrof, gaf de bouvalligheyt van 't eerste, daar in tegendeel de Vyerschaar noch vry vast en hecht was, genoeg te kennen. Doch in wat Iaar eigentlik de Vyerschaar en het overige Raathuys gesticht zy, daar is geen zekerheyt van, dan alleen dat men by gissing kan zeggen, dat de Vyerschaar, of zoo wel de Vyerschaar als het overige gebouw onder de regeering van *Filips de Goede*, vermits hy, nevens zijn Gemalin, de laatste waren, die daar op stonden, gesticht zy. *a* Dees beeltenissen, die, gelijk de huys-goden uyt den brant van *Troyen* door *Æneas* geredt wierden, wierden uyt den brandt, daar 't oude *Stadthuys* in omquam, toen mede geret, en staan, tot een gedachtenis en kenteeken, noch ten huydigen dage op de *Threzory* van dit nieuwe *Raathuys* te pronk. Na 't gevoelen van zommigen, doch sonder eenige zekerheyt, zou dit oude *Stadthuys*

a ,, Dat het oude *Stadhuys* een heel oud gebouw is, is seker, en ouder dan de *Vyerschaar*, welke gebout is wat na den Jare 1418. als wanneer Burgermeesteren en Raden, daer toe seker *Erve* naest aen 't *Stadhuys* gelegen, van *Jan Bette Walichszoen*, en de naeste *Erven* daer aen gelegen, gekocht hebben, gelijk de nacomelingen, die als noch houders van die *oude Brief* zijn, zulks van ouders tot ouders hebben horen seggen, dat op dat *Erf* de oude *Vyerschaer* is gebout, soo dat om de waerheyt, als geseyt is, te toonen, de *Brief* van woort tot woort hier laten volgen.

,, Wy *Scout*, *Scepenen*, ende *Raden* der Stede van *Aemstelredamme*, doen cont alle Luden, want *Jan Bette Walichszoen* der selver Stede van *Aemstelredamme* eene vryen eygendom gegeven heeft van de *Erve*, gelegen aen die plaetse * daer naest by is gelegen *Coppen Janzoen*, aen die eene zijde, en der *Stede-huys* ende *Erve* dat *Katrijn Mathijsen Heyngenszoen*, Weduwe plagh tho te behoren, an die ander zijde, in alle scheyn als dair is gelegen, en hy dat aldair heeft gehadt, gelijck die *Erve* dair af is getogen, ende hy geleide dair af voldaen en betaelt te wesen de leste penning met die eerste, welke *Erve* hy belooft heeft der selver Stede vry te wairen Jaer en dagh als men scoudig is vry te wairen. Soo is dat, dat Wy by Consenten ende Goetduncken der Wijsheyden, Vroetschappen en Rijckheden, der voirnoemde Steden van der selver Stede wegen geleit hebbe, en geleide mits desen *Brieve*, voor ons ende onse nacomelingen, scoudig te wesen, *Jan Bette Walighszoen* ende zijne nacomelingen, boven dat hy van der Raide wegen vander voirnoemde Stede ontfangen heeft, vier goede Goude oude Engelse Eduardus of Richardus Nobelen voir desen tijt geslegen, Jof Payement dat alsoo guet es, Jairlijckse Renten op St. Peterdagh ad vincula, vry gelt sonder eenige af breek. In kennisse der wairheyt hebben Wy, *Scout*, *Scepenen* en *Raide* voirsz., dese *Brief* besegelt mit de voirsz. Stede Zegel hier aen gehangen. Gegeven in de 28ste dagh in Januario 1418.

* Nu den Dam.

,, Uyt welke *Brief* het klaer is te sien, dat het *Stadhuys* al veel Jaren voor de *Vyerschaar* gebout, en blijkt daer uyt, dat de lendenen van dit *Erf*, het *Stede-huys* selve is, soo heeft het al voor de Jaren 1418. en in vroeger tyden op deselve plaets gestaen, 't welk ook wel geloofelyk is, dat die geene die het oude *Stadhuys* in wesen gesien, het voor een ouder gebouw, van veele jaaren ouder als de *Vierschaar* hebben moeten oordeelen, te wesen, so dat dit *Stadhuys* veel licht so out is als de meer gem: Heer *Hartogsvelt* in zyn Caertje aenteykent. Ook soo moeten hier nevens dit *Stadhuys*, of Huysen gestaen, of lege Erven, als doen ter tijt gelegen hebben. Van het St. *Elizabets Gasthuys*, dat mede nevens het *Stadhuys* gestaen heeft, wert in dese *Brief* geen gewagh gemaeckt, veel licht als doen noch niet gebout, om dat men derselver stichtinge niet en vint.

huys wel eertijdts een *Klooster* geweest hebben. Zoo veel kan men zeggen, dat 'et naderhandt met *Sinte Elizabeths Gasthuys*, vergroot is, daar van de straat, hier nevens, de naam van *Gasthuys-steeg*, noch ten huydigen dage voert.

Nieuw Stadthuys te bouwen. Vermits nu de bouvalligheyt van dit gebouw, door den ouderdom van tijt tot tijt toenam, zelfs ook te kleen viel, en de plaats te bekrompen was, dewijl'er noch verscheyde lager gerechts-banken, (door dien de stadt dageliks in menigte van volks, en by gevolg ook van pleitzaken, aanwies,) wierden opgerecht, zoo is endelijk by *Burgermeesteren*, en de gantsche *Vroedtschap* beslooten, een nieu *Raadthuys* van de gront op te bouwen, en, nademaal zich geen gevoeglijker noch *Plaats daar toe.* bequamer plaats, dan die van het oude *Stadthuys* in de gantsche Stadt vertoonde, daar toe weder dezelve plaats geordent. Doch de grondt, van dit nieuwe, wierd om de Merkt ruymte te geven, meer achterwaarts, dan die van't oude was, genomen; invoegen dat zich dit tegenwoordige *Stadthuys*, of deszelfs grondt by na achter het oude, en op ontrent vijftig voeten na, tot aan de *Nieuwe Kerk* strekt. Te dien eynde, en om met 't gebouw op het spoedigste voort te varen, begon men voorts al andere wooningen daar omtrent, en die achter het oude, als ook ten Noorden neffens het zelve tot aan de *Nieuwe Kerk* stonden, mitsgaders het *Kerkhof* en al dat nevens de *Kerk* stondt, in den Iare zestien hondert drie en vier en veertig, en in den Iare zestien hondert zes-en-veertig, den tienden van *Wintermaant*, het *Gevangenhuys* of *Boeyen*, die zedert dien tijdt in het afgezonderde *Rasphuys*, achter het *Ælemoezeniers huys*, nu het *Latijnse School*, verordent wierdt, af te breken en weg te graven.

En om met kunst en voorzichtigheyt, in het stichten van dit gebouw te werk te gaen, wierden tot het ontwerpen van schetzen of modellen, waar na dit gebouw zoud' gesticht worden, verscheyde *Bouw-meesters* aangezocht. Endelijk, na rijpen overleg, wierdt de schets, door *Jacob van Kampen* en *Daniel Stalpert* ontworpen en geordent, met goetvinden en toestemming van de groot-achtbare Heeren *Burgermeesteren* en de gantsche *Vroetschap*, by de vier *Commissarisen*, als de Heeren *Cornelis de Graaf*, *Anthony Oetgens van Waveren*, *Ian Huydekoper*, en *Ian Cornelisz. Geelvink*, (die gestelt waren om op 't voorgebeelde ontworp te letten, en in 't bouwen op alles goede opzicht te nemen) opgenomen. Hebben ook deze *Boumeesters*, hun vervliegend verstandt, en schrandre herssenen, aan

die

dit meesterstuk, zoodanig doen blijken, dat de lof en eere, die hen'er van toekomt, noyt de vergeting zal overgelevert worden. In *Loumaant* dan, des Iaars zestien hondert acht-en-veertig, wierden de roosters in het gegraven Fondament gelegt, en den twintigsten des zelven maants d'eerste, en den zesten van *Wynmaant* des Iaars zestien hondert negen-en-veertig de leste palen, die ten getale van dertien duyzent zes hondert en negen-en-vijftig beliepen, daar in geheyt.

't Fondament.

Masten daar in.

Ondertusschen wierdt de eerste steen van dit gebouw geleyt, in den Iare zestien hondert acht-en-veertig, den acht-en-twintigsten van *Wynmaand*, onder de Regeering van *Burgermeesteren* Mr. *Wouter Valkenier*, Dr. *Gerard Schaap*, *Gerbrand Claesz Pancras*, en *Cornelis de Graef*. Op deze steen, van wit gehouwe Marmer, die onder de Zuyder hoek van dit gebouw tegen over de *Kalverstraat* legt, staat dit opschrift:

Den eersten Fondament-steen is geleyt door

GERBRANT PANKRAS,
JAKOB de GRAAF,
SYBRANT VALKENIER,

en

PIETER SCHAAP,

Der Heeren Burgermeesteren Zoonen en Neven. Den acht-en-twintigsten October.
M. DC. XLVIII.

't Zelfde opschrift is gestelt en te zien in de *Vyerschaar*, op een zwarte Marmersteen, met uytgehouwe en gulde letteren in 't *Latyn*.

Joost van de Vondel paste te dien tijt, op de eerste steen-legging, dese volgende Veersen.

I. Zang.

DE Vrede-vader Numa hadt
Nu d'oorlogskerk van Remus stad
Gesloten, en dat vier gedooft,
Toen, met olijven om zijn hooft
Bekranst, een teken van den Pais,
Hy voornam 't heerlijck Raetspalais,
Het Kapitool, zoo hoogh en trots,
Te bouwen op de dorre rots.
De Koning klom op dit besluyt
(De Vrê zagh hem ten oogen uit)
Den heuvel op, van 't Roomsche volck,
Dat hem om schaduwde als een wolck,
Gevolgt, en toegejuicht met lust
Voor 't heil van d'ingehaelde rust.
Ten lange leste hiel hy stant,
En ley met zijn gewijde hant
Den gront van 't Raethuis by den vliet,
Die 't aertrijck sticht met zijn gebiet.

I. Tegenzang.

Ons Vredevaders alle vier,
De raden van ons lantbestier,
Den Vrede hadden ingevoert,
En 't bloetkrackeel den muil gesnoert;
Toen zy, gezeten op het kruis
Van 't kussen, stemden 't nieuw Stadhuis
En zijnen uitgestelden bouw
Te vorderen, zoo kloeck als trouw.
Op zulck een rustigh raetslot quam
Het vreedzaem Viertal naer den Dam.
Zy brengen ter bestemde steê
Hun wackre Zoons en Neven meê,
Daer Aemstels burgery verlangt,
't Gekroonde wapen blinckt en hangt
Op hunne borst, in gout gesneên
Zoo leit die Jeught den Eersten Steen
Van 't Raethuis, dat met raet en daet
Verstreckt een zenuw van den Staet.

I. Toezang.

Op 't rijzen van de Zonnestralen
Des Vredes plagh van outs alom
De bouwkunst haren aêm te halen,
Te bouwen wat door ouderdom
Gewelt of noot verviel en storte.
De Pais ontsluit haer schatkist niet
Op datze onnozelen verkorte,
En groeje in 's nagebuurs verdriet,
Zy weetze nutter te besteden.
Dan om den stroopenden soldaet
Te mesten, en geweer te smeden
Tot tijtverdryf van blinden Haet,
Die hof en huizen leit in kolen:
Zy sticht doorluchte Kapitolen.

II. Zang.

Athene en Rome dragen bey
Een zonderlinge liverey
Van kunsten, elck in zijn gewest.
De Bouwkunst voeght Athene best,
En andre wetenschappen meer;
Het strijtbre Rome voeght een speer
En schilt, gelijck een krijghsheldin,
Op datze 't aertrijck overwinn',
En met den Burgemeesters-rock
Dan alles wat zy overtrock
Met vliegende Arenden, haer Goôn,
Berechte, en onder haer geboôn
Doe zwichten d'overheerde liên,
Die 't aertsgebiet naer d'oogen zien.
Dus zijnze, beyde in lof zoo rijck,
Elckandre in zegen ongelijck,
Het zy by nootlot, of geval;
Want een bezit het zelden al.

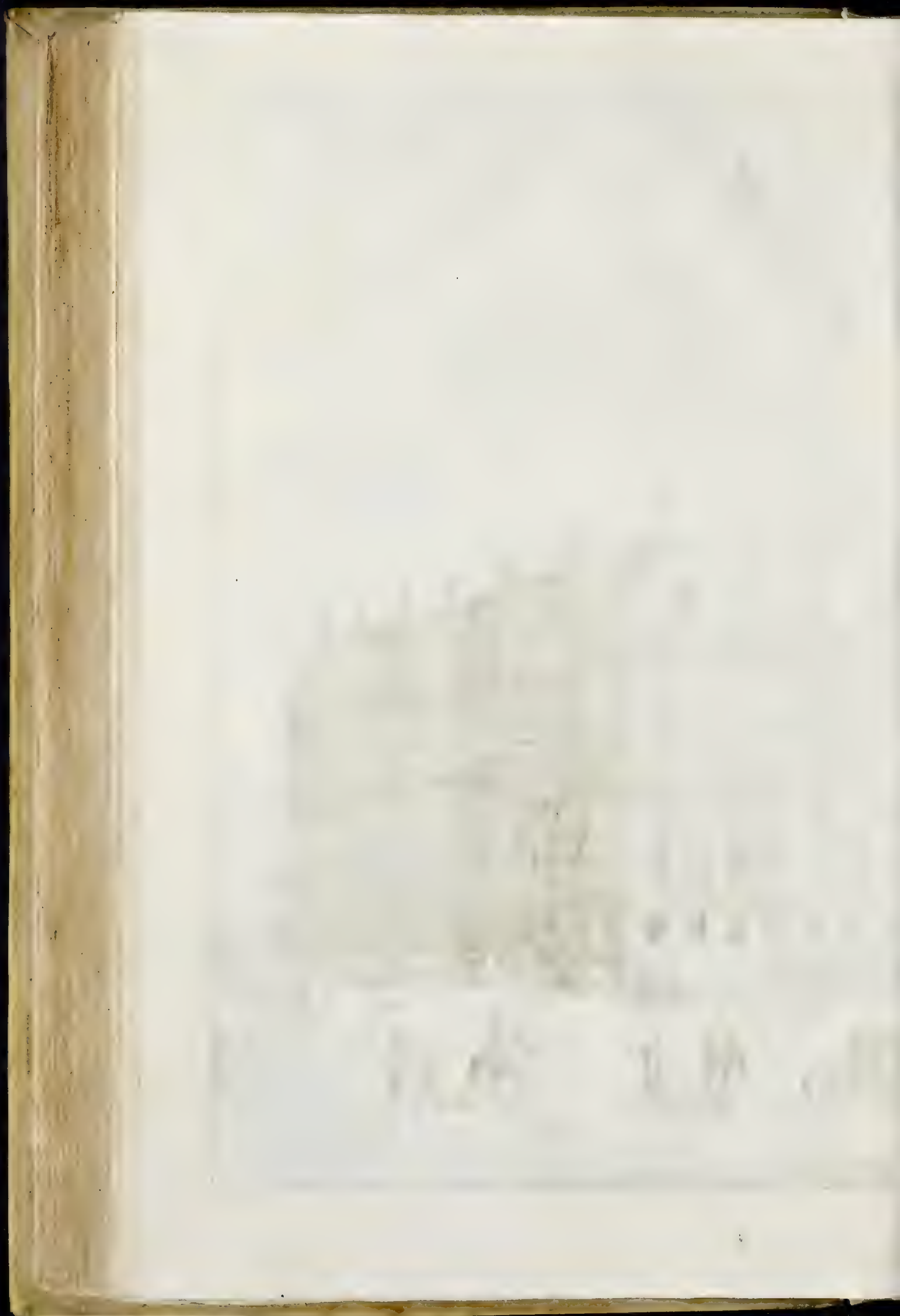
II. Te-

OT HUYS.

II. TEGENZANG.

Maer Amsterdam, zoo zwaer met gout
Gekroont en uit Godts schoot bedouwt
Met zegen, voert haer oorloghsvlag
Tot in den ondergaenden dagh,
Van 't blozende Oosten, en beklimt,
Van daer de steile Noortbeer grimt,
De zuidas met haer stoute kiel,
Zy mint den Vrydom als haer ziel,
En na dien dierbevochten schat
Zoo kroontze 't merckvelt van de stadt,
Den Visschersdam, met een gebouw
Waer voor d' Athener strijcken zou,
En stom staen met zijn' open mont;
Hoe wel hy zich den bouw verstont:
Hy zou gerief en majesteit
En tijt verdurende eeuwigheit
Verknocht zien in een Hooftgesticht,
De glori van mijn bouwgedicht.

II. TOEZANG.

Geen droevig voorspook kan men ramen
Uit uwen grontbou; Pankras, Graef,
En Valkonier, en Schaep, uw Namen,
In witten marmer net en braef
Gehouwen, houden hunnen luister,
En flonckren in den zwarten nacht,
Als klare starren, die by duister
Ontfangen grooter glans, en kracht.
Bezwalktze, in 't bloejen van uw jaren,
Met geen gebreken: volgt uw bloet,
Die 't Burgemeestersampt bewaren,
En houdt dien burgerlijcken voet,
Als rechte Neven, rechte Zoonen:
Zoo zal de Deught uw jaren kroonen.

TYTDICHT.

D*E Wijnmaent schreef twee min als 't derde kruis;*
Toen 't Vredejaer de gront ley van 't Stadthuis.

Nauwlijks hadt men vier Iaren, zedert het leggen van d'eerste steen, met het stichten van dit gebouw bezigh geweest, als in den Iare zestienhondert twee-en-vijftig, den zevenden van *Hoymaant*, tusschen Zaterdag en Sondag, des morgens omtrent twee uren in 't naarste van de nacht, zonder te weten waar by het toequam, het oude *Stadthuys* van 't welk achter alree een gedeelte was afgebroken, en 't overige tot behulp was blijven staan, door de vlam t'eenemaal, uytgezeyt een gedeelte alleen van 't muurwerk en de Tooren, door vuur en vlam verslonden wierdt. De *Heeren Burgermeesteren* lieten terstondt, op dit droevig geluydt, de wallen en poorten, als ook de straten en bruggen, met burgeren en zoldaten, om het graauw, dat geweldig op buyt vlamde, en geerne aan 't plunderen wilde, te schutten, bezetten. Geen kleyne schrik was ook onder de *Majestraat* en gantsche Burgery, dewijl al de vrees was, dat de brandt door eenige quaatdoenders, om door dit middel het graauw op de been te brengen, en dan haar perzonaadje te spelen, mochte gesticht zijn. Deze vrees wierdt vergroot met het vinden des zelven uchtens omtrent de klok vier uuren, wanneer de brandt op zijn felste was, van eenige tonnetjes bussekruydts in een schuytje, onder de *Reebrug*, op de *Prince-graft*, die datelijk by de Burgeren wierden aangehaalt, en in 't water gesmeten. De brandt des uchtens omtrent de klok acht uuren meest geslist zijnde, bleven evenwel, om alle voorvallende onheylen voor te komen, de poorten, ketenen, en draayboomen, met een goet deel burgeren en zoldaten, bezet. De *Heeren Burgermeesteren* lieten noch dien zelven avondt, om op alles goede ordre te stellen, den *Raadt* vergaderen, en hielden haar by een komste in de herberg van de Prins, achter de *Waag*. En wierden ook terstondt weder behoorlijke plaatzen tot *Burgermeesters, Raadt, Schepens* en *Wees-kamer* voor eenige dagen (want daar na wierdenze op 't Princen Hof verleydt) in de zelve herberg bequaam gemaakt. Dien zelven avondt wiert aldaar ook noch afgelezen, dat de gene, die eenige goederen, gelt oft brieven, uyt de brandt mochte geborgt, en by zich hebben, weder te voorschijn zoude brengen, en daar voor tot vergelding een goede vereering genieten; maar dat de gene, die eenige goederen by zich had, en niet aanbracht, in tegendeel aan den lijve gestraft zoude worden. De rest van de overige Banken wierdt ook met alle vlijt herstelt, en de *Wisselbank* terstont op *Jan Rooden-poorts-Toren* gebracht, daar de Koopluyden des anderen daags terstondt weder in 't afschrijven gerijft wierden. Tot de *Dezolate Boedels* en *Assurantie Kamers*, wierden eenige kamers op het oudt *West-Indisch-huys*, en tot het uytvoeren van lijfstrafbare zaken, eenige kamers boven d'oude *Waag*, daar voor dan ook het Schavot stondt, opgerecht, geordent; zulks alles by voorraat in 't kort weder op den ouden voet gebracht wierdt. Des Maandaags den achtsten van *Hoymaant*, wiert de Tooren, vermidts hy dreigde om te vallen, gelijk ook na de middag, met het afvallen van een groot stuk, ge-

Verbranden van 't oude Stadthuys.

schiede, met dikke kabels geschoort, en daar na met de puy van 't *Stadthuys* af, en allengs weg genomen. Verwonderens en aanmerkens waardig is het, dat in zoo fel een brandt niemandt doot bleef; ja niet een zonderling gequetst wierdt; te meer alzoo in 't Noorden van de Tooren een tonnetje bussekruyts stondt, dat, zoo haast de brandt daar aan quam, met een groot stuk uyt de muur te slopen, zoo groot een slag gaf, als of 'er een stuk geschut was los gegaan; zulks het volk ook uyt verbaastheydt weg vloodt, en elk om een goet heen komen zag. In dit ongeluk, queet zich de gantsche burgery met redden van stadts oude papieren, boeken, gelt, dat by zakken vol uyt de *Wisselbank* op straat gesmeten wierdt, trouwlijk. Veel aloude gedenkteekenen, niet te min, zoo van stadts oude papieren, als de schilderyen der *Naekt-loopers*, en hun straffe, die op *Schepens* Kamer hingen, wierden door de vlam (want alles te bergen was niet wel doenlijk,) vernielt. „Ook verbranden doen mede de „oude Vensters in de Puye of Zegel-„huys, daar men de gaten noch in zien „konde, daar de Koegels na de Herdoo-„pers, (alsse het *Stadthuys* in hadden,) „door gevlogen waren. Geen kleene schade wierdt 'er ook aan 't gelt, dat door de hitte van de vlam weg smolt, (behalven het geene dat door eenige handt-gauwe luyden, die zich in schijn van te helpen, daar mede ondergemengt hadden, heymelijk, hoe nauw de wachten op den *Dam* ook toezicht namen, wierdt gestolen, en eenige dagen daar na uyt de puynhoopen, in 't byzijn van de burgerwacht, aan klompen van dertig en meer duyzent gulden gestolt, eveneens als uyt de mijnen van Peru, wiert uytgegraven, en daar onder van daan gehaalt) geleden. De brandt echter hadt aan 't nieuwe *Stadthuys*, dat 'er achter aan quam, en al vry hoog toen boven der aarde stont, geen vatten. En wierdt ook in 't minste door de vlam, schoonze tot aan de hooge steygers door de windt wierdt voortgedreven, en met haar tong de zelve quam lekken, niet geblaakt of gerooft.

Zedert, na het doorstaan van deze ramp, wierdt met zulk een vlijt en arbeydt, met het opbouwen van dit nieuwe *Raadthuys* voortgevaren, en 't zelve ook in vier Jaren tijdts, zedert het afbranden van 't oude, tot zoodanige volkomentheydt gebracht, dat de *Heeren Burgermeesteren*, en de gantsche *Majestraat* den drie-en-twintigsten van *Grasmaant* des Jaars zestien hondert vijf-en-vijftig, besloten daar op, schoon het noch dak en kaploos was, hun eerste zitplaats te nemen; en ook den eersten van *Oogstmaant* daar aan d'inwydingh, (op welken dag men ook ter gedachtenis van dit inwyen de voornaamste Iaar-merkt, *Kermis* geheten, zag verleggen, doch in 't kort weder op d'oude tijdt herleggen,) met groote praal en plechtigheden gedaan wierdt.

Eerste zitting in 't nieu Stadthuys.

En is dit gebouw, dat ons nu te bezichtigen en t'ontdekken staat, in zich zelven na d'ordre der bouwkunst van top (om zoo te spreken) tot teen, met het puyk der vijf aloude kolommen, als de *Jonize*, *Romainze*, en *Korintize*, die alle drie met uitmuntende architraven, friezen, modeljons, lijsten, en cierlijk uytgehouwe kapitelen pronken en pralen, zoodanig doorwrocht en aan een geschaakelt, en doorgaans van binnen en buyten met hangende festonnen en ander fruyt en beeltwerk zoo net en cierlijk opgetoyt, dat in 't gantsche gebouw hoe groot het ook is, naauwlijks eenige wanschiklijkheydt of ydle ledigheydt te vernemen is. Want de voet-stallen, lichten, galderyen en kamers van de onderste gront van de voorgevel, staan in zoodanige gelijkmatigheydt en wel geschikte ordre tegens die van d'achtergevel, en die van de Noordzy-gevel, tegens die van de Zuyd-zy-gevel, en weder de kolommen, lichten en galderyen, kamers en festonnen van de tweede en derde grondt van de voorgevel, tegens die van d'achtergevel, en die van de Noorderzijd-gevel, tegen die van de Zuyderzijdgevel, mitsgaders de vertrekken, kameren en galdereyen van de drie gronden, in zoodanige gevoeglijkheyt tegen malkandere aan, en boven malkandren te leggen, dat dit gebouw, wegens deze overeen-stemming en gelijkmatige ordre, met recht voor 't achtste *Weerelts-wonder* mach gehouden worden.

Ordre van Bouwkunst.

Drie steene gronden of verwelfzelen, behalve d'alleronderste, daar op de *Wisselbank*, en gevangenissen der genen, die op de hals zitten, als ook de Provisie-kelders van de Conchergie en Zypier zijn, heeft dit gebouw. D'onderste van deze drie, is binnens werks twaalf voeten, negen duymen en een derdendeel, de tweede zes-en-dertig voeten, en de derde mede zoo hoog van verdieping. Het werk of opstal van d'alleronderste grondt is rontom met gebakke steenen omtrent zeven voeten boven het heywerk opgehaalt,

haalt, het overige buytenwerk, zo van d'eerste, tweede als derde gront, bestaat altemaal uyt witte gehouwen *Bremer* en *Bentemer* steen. Doch eer we, yeder gront en des zelfs vertrekken, in 't bezonder van binnen gaan bezichtigen, zullen we eerst in 't gemeen, de breete en diepte van de grondt, dien dit gebouw beslaat, als ook d'omtrek, des zelfs opstal, hoogte, en hoedanig het zelve van buyten gestelt is, ten toon te stellen.

Breete en diepte. Aan de voor en achter-gevel is dit gebouw buytens werks breet twee hondert twee-en-tachtig voeten vier duymen en een derdendeel, en diep (de diepte van de grondt, op zijn breetste genomen, te weten van het middelste uytsteekzel van de voor tot aan het middelste uytsteekzel van d'achter gevel) twee hondert vyf-en-dertig voeten, en acht duymen; want zonder het middelste uytsteekzel van de voor en achter gevel, die yeder zeventien voeten en acht duymen uytspringen, is de grondt op zy alleen maar twee hondert voeten en vier duymen diep. *Hoogte.* Hoog is dit gebouw, het dak daar onder, doch de Tooren daar buyten gerekent, hondert zestien voeten, en stijf drie vierde delen van een duym. In 't begin was het voornemen dit gebouw alleen maar op de breete van hondert en zestig voeten, doch op de jegenwoordige zelfste diepte, (daar op ook alree al de palen ingeheyt waren) te maken; maar in den Iare zestien hondert acht-en-veertig, aangewakkert door het afkundigen van de vrede met *Spanje*, veranderde men van voornemen, en wierdt de grondt tot de boven-gemelde breete genomen, zulks 'er ook veel ingeheyde palen, vermits toen ook de muuren van de meeste vertrekken breder wierden uyt-gezet, tegenwoordig nu ledig en vergeefs komen te staan.

Gevels. De voor, achter en zijd-gevels van de grondt en opstal van dit gebouw steekken uyt op verscheyde plaatzen, door verscheyde uytsteekzelen of paveljoenen, tusschen de welken tusschen-plaatzen komen die inwaarts gaan. Aan de voorgevel zijn drie dusdanige uytsteekzelen of paveljoenen, die geheel in breete, getal en diepte met d'uytsteekzelen van d'achtergevel over-een-komen. Het middelste uytsteekzel van de voorgevel heeft de brete van negen-en-tachtig voeten en eene duym, en springt voor uyt van het naekte werk of tusschen-plaatzen afte rekenen zeventien voeten en acht duymen. Maar de twee uyterste uytsteekzelen van de voor en achtergevel zijn yeder breet twee-en-veertig voeten en zes duymen, en steeken van het naakte werk vier voeten voor uyt. De twee zijd-gevelen ten Noorden en Zuyden, die in alles met elkandre over een komen, hebben yeder mede drie uytsteekzelen, waar van het middelste breet is negen-en-zeventig voeten drie duymen en een half, en springht een weynig buyten het naakte werk voor uyt. De uytterste uytsteekzelen van de zijd-gevelen komen in breete en veerte van uytsteekken buyten het naakte werk geheel en al met d'uytsteekzelen van de voor en achter gevel over-een. Aan yeder gevel zijn twee tusschen-plaatzen, die inwaarts gaan, en tusschen het uyterste en middelste uytsteekzel inleggen. De twee tusschen-plaatzen van de voorgevevel, die geheel en al met de tusschen-plaatzen van d'achtergevel over een komen, en recht tegen elkanderen overstaan, zijn yeder breet vier-en-vijtig voeten, een duym en drie vierde delen; zulks de voor als ook d'achter gevel in alles breet is twee hondert twee-en-tachtig voeten vier duymen en een derdendeel. *Breete der gevels.* De twee zijd-gevels tusschen-plaatzen, die mede in alles met elkandre over-een-komen, zyn yeder breet stijf negentien voeten; invoegen yeder zijd-gevel in alles breedt is twee hondert en twee voeten, en vier duymen. *Breete aan de Zyden.*

't Onderst opstal. Het onderste van 't opstal, dat een voetstal is, en rontom '*t Stathuys* gaat, is hoog achtien voeten vijf duymen, en drie vierde delen. In deze voetstal staan rontom aan de voor achter en zijd-gevels vierkante lang-werpachtige, met dikke yzere of kopere tralien bezette, lichten, die de vertrekken van d'eerste verdieping verlichten. In yeder hoek-uytsteekzel van deze voetstal, van de voor, zijd, en achtergevel, staan drie lichten; maar in het middelste uytsteekzel van de voorgevel zijn negen ronde boogen, vijf treden verheven van de straat, te weten, voor zich ten Oosten zeven op een ry, en ter zijde van dit uytsteekzel ten Noorden en Zuyden op yeder hoek een, die met yzere tralien zijn toe gemaakt, sulks men alleen door seven voor-bogen in '*t Stadthuys* kan in gaan. In het uytsteekzel van d'achtergevel zijn mede negen openingen, maar verschelen in gestalte van de negen bogen, die in het middelste uytsteekzel van de voor-gevel zijn: want in 't midden is een langwerpige vierkante ingang, en ter wederzijde vier langwerpachtige vierkante lichten eenvormig met de vierkante lichten, die rontom in deze on-

onderſte voetſtal ſtaan. In yeder middelſte uytſteekzel van de Noorder en Zuyder zijdgevel, van deze voetſtal, ſtaan zes diergelijke vierkante lichten, en in yeder tuſſchen-plaats van de voor en achter-gevel, vijf, en van de zijdgevels, twee.

Onderſte Kolommen daar in.

Boven het cimatie van deze voetſtal, ſtaan rontom aan de voor, achter en zijdgevels, *Romeynze* kolommen, die met haar cierwerk of ornamenten, zes-en-dertig voeten en vijf duymen hoog zijn. In yeder middelſte uytſteekzel van de voor en achtergevel ſtaan'er twalef, te weten, van voore van 't uytſteekzel acht op een ry, en ter wederzijde, van yeder middelſte voor en achter uytſteekzel, ten Noorden en Zuyden twee, en in yeder uyterſte uytſteekzel van de voor, achter, en zijdgevels, zes: te weten, van voore in 't uytſteekzel vier op een ry, en ter wederzijde van yeder uytſteekzel, een. In yeder tuſſchen-plaats van de voor en achter-gevel zijn'er vier, en in yeder middelſte uytſteekzel van de zijdgevels, zeven. Zulks dat'er in alles, in deze onderſte ry, negentig *Romeynze* kolommen zijn: te weten, dertig in de voor en dertig in d'achtergevel, en vijftien in de noorder, en vijftien in de zuyder zijdgevel.

Lichten daar in.

Tuſſchen yeder twee kolommen, ſtaan, zoo in de voor, achter, als beyde zijdgevels, twee ryen lichten, die de vertrekken van de tweede grondt verlichten, recht boven malkanderen, en ook recht boven de lichten van d'onderſte voetſtal, (met de welke yeder ry in 't getal over een komt.) De lichten van de bovenſte ry zijn vierkant, en even zoo breet, als de lichten in d'onderſte voetſtal, maar die in d'onderſte ry zijn langwerpig vierkant, en eens zo lang, maar even breet, als de lichten in d'onderſte voetſtal en ry van deze twee ryen. In 't midden tuſſchen deze kolommen, en d'onderſte en bovenſte ry lichten, ziet men cierlijk en kunſtig uytgehouwe feſtonnen hangen. Behalven deze twee ryen lichten, tuſſchen de *Romeynze* kolommen in, is'er in yeder tuſſchen-plaats van de zijdgevels ten noorden en zuyden een rondt licht, dat de trappen en portalen, daar men na de derde verdieping gaat, verlicht.

Kolommen daar boven.

Boven deze eerſte ry *Romeynze* kolommen, ſtaat noch een ry *Korintize* kolommen, byna even als de *Romeynze*, met haar conterplinten en ornamenten zes-en-dertig voeten vijf duymen, en zeven-en-vijftigſte delen van een duym hoog. Tuſſchen deze kolommen komen mede twee ryen lichten recht boven malkanderen, die de kamers van de derde grondt verlichten, en met de twee ryen lichten, die tuſſchen de *Romeynze* kolommen in ſtaan, in groote, getal en fatzoen geheel en al over een komen.

Lichten daar in.

In yeder tuſſchen-plaats van de zijdgevels, is mede tuſſchen deze *Korintize* kolommen, een rondt licht of gat, dat de trappen en portalen van de derde verdieping verlicht, en recht boven het licht dat tuſſchen de *Romeynze* kolommen is, te leggen komt. Tuſſchen deze *Korintize* kolommen, en d'onderſte en bovenſte ry lichten, hangen mede cierlijk uytgehouwe feſtonnen, als tuſſchen de *Romeynze* kolommen.

het dak.

Op de lijſt of ornamenten van deze *Korintize* kolommen, ruſt het voor, achter en zijddak, dat boven niet ſpits toeloopt, maar omtrent vier voeten op de kruyn breet, met leyen gedekt, en omtrent vijf-en-twintig voeten hoog is.

hoogte van 't gebouw.

Zulks d'opſtal van dit gebouw (van d'onderſte voetſtal af te rekenen, tot boven aan de top van 't dak) hondert zeſtien voeten, en ſtijf drie vierde delen van een duym hoog is. Te weten, de onderſte voetſtal is achtien voeten, vijf duymen, en drie derde delen, de *Romeynze* kolommen ſes-en-dertig voeten en vijf duymen, en de *Korintize* zes-en-dertig voeten, vijf duymen en zeven vijftigſte delen, en het dak ontrent vijf-en-twintig voeten hoog.

kap boven de zaal.

In het midden, tuſſchen de voor, achter en zijddakken is een vlak plat, dat met de tinnen van de dakken gelijk komt, met loot overdekt, daar rontom ook een leuning van dit plat (dat recht boven deze burgerzaal komt te leggen, en ook even zoo lang en breet is, te weten, hondert twintig voeten lang, en zes-en-vijftig voeten zeven duymen en dertien zeventiende delen breet) kan men over de gantſche ſtadt, omleggende landeryen, en zeer wijdt en verre in de *Zuyder-zee*, en 't *Leydtze Meer*, zien. Op yeder hoek van de voor, achter, en zijddakken, ſtaan, op een witte gehouwe ſteene voetſtal, in 't rondt, en met de ſtaarten tegen malkanderen aan, vier vergulde kopere Arenden, op welker hoofden een kopere Keyzerlijke Kroon te ruſten komt. De vier Arenden, die op de zuyderhoek tegen over de *Kalverſtraat* ſtaan, zijn van gegoten, d'andere twaalf Arenden en al de Kroonen, die op d'andere hoeken ſtaan, van geſlage Koper gemaakt. Langs heen, op de platte tinnen van deze dakken, ſtaan ook achtien wit-

te

Schoorsteenen. te steene Schoorsteenen, namelijk vier op het voor, vier op het achter, en vyf op yder zyddak.

In yeder hoek van de twee open plaatsen daarse ten Noorden en Zuyden tegen de Burgerzaal aan komen, staat onder het dak, een groote Waterbak, van binnen met loot beslagen, daar in gedurigh eenige hondert tonnen Water staan, dat van het dak daar in loopt; om by ongeluk van brand het houte dak of kapwerk en eenige Solderingen den brandt onderhevig, te kunnen beschermen. Ten dien eynde staan'er ook vier Waterspuyten op de Wapen-zolder. *Water-spuyten.*

Het middelste uytsteekzel van de voor en achtergevel, is boven gedekt met kappen, waar in heerlijke en over levens groote Beelden, door de Beelthouder *Artus Quellijn* in Marmer gehouwen, vertoont worden.

Voorgevels topspits. In de voorkap of topspits van de voor of Oostergevel, die twee-en-tachtig voeten lang en achtien hoog is, zit boven op een verheve zetel een bedaarde en statelijke Maagt, uytbeeldende *Amsterdam.* Op haar rechter knie houtze een Ayront schilt, daar op de drie Kruyzen staan uytgehouwen, op haar hooft pronktze met de Keyzerlyke Kroon, *Maximiliaans* schenkaadje. Twee Leeuwen, die voor haar te wachten zitten, stutten haar stoel. In de linker hand heeftze een vreden of olijftak, ter wederzijde reyken haar vier Zee-godinnen lauriere of palme kranzen, met wier en mosch bevlochten, toe. Twee andere *Zee-godinnen* komen in haar schoot allerley aardvruchten, en boomgewassen, opdragen. Voor de zetel, of troon van haar, baggeren in zee twee Tritons, die, als ook meer andere water-Goden en Godinnen, de lofen wijt beruchte Faam van deez' Stad op hun kinkhorens verspreyen en uyt trompetten. Ter rechter zijde van de *Maagt,* vertoont zich Vader *Neptuyn*, met zijn drietande vork, op zijn wagenschulp.

Beelden op de lijst. Op de lijst van deze voorkap, staan drie kopere gegote Beelden, yeder van twaalf voeten hoog, te weten, boven op de toppunt van de lijst de Vrede, houdende in de rechterhand de Palmtak en in de linker de Valroe van *Merkuur*, en ter rechter zijde op d'eene hoek van de lijst de Voorzichtigheyd, en ter linker zijde op d'ander hoek de Rechtveerdigheyd, met de schaal der gerechtigheyd in de linker, en de roede in de rechterhand.

Achter gevels topspits. In d'achter of westerkap van d'achtergevel, die met de voorkap in lengte en hoogte geheel en al over een komt, word de Stadt en dessels groote Koophandel door een aanzienlijke Dochter uytgebeelt. Op haar hooft heeftze de gevleugelde hoet van *Merkuur*, achter haar de mast en ree, met d'aangeslage zeylen van 't Koggeschip of 't oude *Amsterdamze* wapen. s'Is omcingelt met allerley *Stuurmans* gereetschap, als graatboog, passer, kompas, kaart, stuur en kaartboek: voor haar voeten zitten de twee oude Watergoden, uytbeeldende het schiprijk *Y* en den *Amstel.* Ter wederzijde van deze *Amstelze Maagt* komen d'Inwoonders uyt al de vier gedeelten des weerelds, en de vruchten, die in yder gedeelte vallen, haar opofferen en aanbieden.

Boven op het toppunt van de lijst van deze achterkap, en ter zyde op yeder hoek staan mede drie kopere gegote metale Beelden, van twalef voeten hoog, te weten: op het toppunt in 't midden de werelt-torzende *Atlas*, dragende de Hemels Kloot op zijn schouderen, ter rechter zijde de Matigheyt, met een teugel in de handen, en ter linker zijde de Wakkerheyt, met een fakkel in de linker, een boek in de rechterhandt, en een kraeyende Haan ter rechterzijde onder aan haar voeten. *Beelden op de lijst.*

Op de voorgevel in 't midden boven de kap is een vierkante voetstal, of pedestal, breet en diep negen en dertig voeten, en twee duymen; boven het cimatie van deze voetstal staat een ronde Tooren, verciert met acht halve *Korintize* kolommen, gemaakt, en is (haar voetstallen en ornamenten of cierwerk daar onder gerekent) hoog een-en-veertig voeten en drie duymen. Tusschen de pedestallen op de tronk, als mede tusschen de kapitelen hangen cierlijke festonnen, en tusschen de kolommen de vleugels, *Imposta* en *Archivolta*, even eens als de poorte van de *Korintize* orde. Boven op 't zelve ornament staat een ronde kap van zeventien voeten hoog, daar boven op een lanteern van achtvoeten zes duymen en een half, en op dese lanteern staat een Wind-wyser het Kogge-schip, zijnde 't oude *Amsterdamse* Wapen. In de Toorn hangt een kostelijk Klokspeel-werk, met een heel en half uurs Klok. *Toorn.*

Dus verre is van dit gebou in 't gemeen, en des zelfs buyten gesteltenis en cieraat gesproken, nu zullen we het beeld en binnen-cieraat, doch eerst de vertrekken, die op d'eerste, tweede en derde grond staan, in 't kort gaan besichtigen.

Op d'eerste of ondergront, is voor eerst in het middelste paveljoen van de voor- *Beneeden deel van binnen.*

voorgevel, vijf treden verheven van de ſtraat, een galdery, die van de ſtraat af met negen bogen ingaat, en twaalf voeten negen duymen en een derdendeel (de hoogte van d'onderſte verdieping) hoog van verdieping, en binnens werks ('t geen overal in 't ſtellen van de voetmaat der kameren en vertrekken te verſtaan is) tachtig voeten en vijf duymen lang, en tien voeten diep, is. Achter deſe galdery vertoont zich in 't zelfſte Paveljoen de Vyerſchaar, die dertig voeten negen duymen en een zeventiende deel breet, negentien voeten en drie duymen diep, en twee verdiepingen, namelijk, vieren vyftig voeten, tien duymen en drie derde deelen hoog is; want haar avendelſteene verwelfzel, komt met dat van de galderyen van de tweede gront, in hoogte over een. Ter wederzijde van de Vyerſchaar, te weten, ten zuyden daar den ingang is, en ten noorden, is een galdery, die twintig voeten negen duymen en twaalf zeventiende delen breet, en even zoo diep als de Vyerſchaar is. Hier na, gaande ter wederzijde door twee ſteene bogen, volgt ter wederzijde een portaal, van tien voeten diep, en zoo breet als de voorgaande galdery: uyt dit portaal gaat men ter wederzijde by achtien ſteene trappen (daar onder een turfhok is) van tien voeten breet, na de tweede grond, en ten ooſten, deſe trappen voorby, in de galdery en na de vertrekken van deſe eerſte grond. In het middelſte Paveljoen van d'achtergevel, recht tegen dit middelſte boven-gemelde Paveljoen over, is, in plaats van de Vyerſchaar, en een gedeelte van de galdery, die voor de Vyerſchaar leyt, en het turfhok, in 't midden recht tegen de Vyerſchaar over, een galdery van twee en veertig voeten drie duymen en een derdendeel diep, en twee en dertig voeten en negen duymen breet; en ter wederzijde van deſe galdery zijn 'er, in plaats van de galderyen die ten noorden en zuyden van de Vyerſchaar leggen, en een gedeelte van de galdery voor de Vyerſchaar, als ook het portaal voor de trappen, twee vertrekken, die yder even zo breet zijn als de galderyen ten noorden en zuyden van de Vyerſchaar; maar d'eene van deſe twee, ten noorden, die aan des *Cypiers* wooningen hooren, is twee-en-dertig, d'ander dertien voeten diep, zoo diep is ook yder van de twee ten zuyden, die aan de [a] *Panders* wooningen vaſt zijn.

Vyerſchaar.

Ingangen.

Portaal.

[a] *'s Concherzie.*

Uit deſe brede galdery van het middelſte Paveljoen van d'achtergevel, en uyt het portaal achter de Vyerſchaar van het middelſte Paveljoen van de voor-gevel, komt men in een galdery, die rondom by na voorby al de vertrekken van d'eerſte grond loopt. De ooſt-zijde van deſe galdery is binnens werks, te weten, van het noord end, (daar onder, zoo verre als zich d'ooſterzy van de noorder open plaats ſtrekt, vier kelders of gevangeniſſen zijn, daar in de genen gebracht worden die de hals verbeurt hebben) tot het zuyd-end, (daar onder de *Wiſſelbank* is) daar men ter wederzijde na de tweede verdieping klimt, twee hondert twintig voeten lang, en doorgaans twintig voeten negen duymen en een half breet; zulks datze negentien duymen en tien zeventiende delen breeder is, als yder tuſſchen-plaats van de noorder en zuyderzijdgevel, daar de ooſt en weſtzijde van deze galdery tuſſchen komt te leggen. De weſtzijde van deze galdery, is ten noorden met twee (onder welk eene, ten noorden, met twee kelders of gevangenhuyzen zijn) vertrekken, die tot de pijnkamer hooren, en een gang daar men na de gevangen-huyzen gaat, als ook een voorkamer of portaal van de *Cypiers* wooning bezet. De twee vertrekken tot de pijnkamer, tuſſchen de gang der gevangenhuyzen en pijnkamer gelegen, zijn yeder een-en-twintig voeten negen duymen en twee derde deelen breedt, en twaalf voeten drie duymen en twee derde delen diep. Het *Cypiers* voorhuys en het gedeelte van d'achter galdery, is yeder breedt twintig voeten negen duymen en twee derde delen, en even zoo diep, als de galdery, die rontom gaat, zelfs is. Het overige van de weſt-zijde van de galdery, ten zuyden, is lang tachtig voeten zes duymen en een derdendeel. Maar de zuydzijde van deze galdery, van het ooſten tot het weſten, heeft de lengte van hondert en twee voeten. De noordzijde, die voor de *Gijzelkamers* komt te leggen, van deze galdery, (daar onder op d'allerondérſte grondt, zes diergelijke evenbreede en diepe kelders, of gevankeniſſen zijn, die alleen haar licht ſcheppen van de noorder open plaats door ſmalle langwerpige vierkante lichten, met dikke yzere tralien bezet, en daar in alleen de genen gebracht worden, die den hals verbeurt hebben) heeft een en de zelfde lengte, met desſelfs terſtondt verhaalde zuyd-zijde; doch ſtaat aan te merken dat de zelve met zes gemeene gevangen-huy-

Onderſte Galdery.

Cypiers wooning.

gevangen-huyzen. huyzen, yeder scherp tien voeten en tien duymen breedt, en tien voeten en een derdendeel diep, en een gang van zeven voeten vier duymen en twee derde delen breedt, bezet is. Invoege men bequamelijk, zonder dit beletzel, rondtom deze onderste galdery (even eens als om de galderyen van de tweede gront) zou kunnen wandelen. Want dese galdery heeft een en de selfde lengte, en breete met die van de tweede gront, komen ook beyde regel recht boven malkandre te leggen; en loopen rontom de twee ope langwerpige vierkante plaatzen; die in 't midden van dit gebouw; onder den blooten Hemel, ten noorden en zuyden, tegen over de middelste uytsteekzelen van de zijdgevels leggen; en de galderyen, de groote *Burgerzaal*, en voornamelijk de kelders, of gevangenissen van d'alleronderste grondt, als ook de *Wißelbank*, en Provizie-kelders van de *Conchergie* en *Cypier*, door haar menigvuldige in schijnende lichten verlichten. Yeder van deze twee ope plaatsen, daar in 't midden van yeder eenig cierlijk Fonteyn-werk zal gestelt worden, is binnens werks twee-en-zeventig voeten zeven duymen en een half lang, en twee-en-veertig voeten, en stijf twee duymen breet. Tusschen deze ope plaatzen (noch als op deze onder-grondt) leyt een ruymte van zes-en-vijftig voeten zeven duymen en een half breedt, even zoo breedt als de *Burgerzaal* is, die daar recht boven komt te leggen, en zoo lang als d'ope plaatzen zelfs zijn. Dit vak is in verscheyde vertrekken afgedeelt, want in 't midden is langs heen een Wapenkamer of Ammonitie plaats van negentien voeten negen duymen en een half breedt, waar in men eenige bassen; om in tijdt van noodt of onraadt voor 't *Stadthuys* te kunnen planten, en daar mee de *Merkt* en 't *Stadthuys* te konnen beweeren, leggen. Ten noorden van deze Wapenkamer, zijn mee zes gemeene gevangen-huyzen; als tusschen de *Gyzelkamers*, en de noort-zy van de noorder open plaats, in de noort-zy van de galdery; te weten, yeder tien voeten en scherp zes duymen breedt, en tien voeten en tien duymen en een half diep. Tusschen deze gevangenhuyzen, en de noorder open plaats, is een gang van acht voeten, tien duymen en een half breet, diergelijke evenbreede gang is ook tusschen de zuyder open plaats en de Wapen-kamer. De kameren en vertrekken; die rondtom tusschen de galdery van deze onderste grondt en buyten muuren van dit gebouw staan, en voor het meerdeel haar ingang van de zelve hebben, zijn deze. Ten zuyden van de Vyerschaar heeft men voor eerst, in de zuyder tusschen plaats van de voorgevel; twee kamers, yeder van eenentwintig voeten negen duymen en twee derdedeelen breet, en dertig voeten (zoo diep als de kamers zijn, die op d'eerste en tweede grondt in de tusschen plaatzen komen te leggen; en door tusschen-muuren niet afgeschoten zijn.) diep. In deze twee kamers; hebben de *Boekhouders* van de *Wisselbank* hun verblijf. Hier naast aan (noch al in de zelfste tusschen-plaats) zijn twee vertrekken, yeder van negen voeten, negen duymen en een derdendeel breet, en mee dertig voeten diep. In de twee voorste van de galdery af te rekenen, zijn de *Boekhouders*, in het achterste, aan de straat, de *Commissarisen* van de *Wisselbank*. *Wisselbank.* De vertrekken in de noorder tusschen-plaats van de voorgevel zijn even zoo veel, even breet en diep, en even eens afgedeelt. In de twee voorste grootste kamers, die van het portaal van de trappen ingaan, en met de kamer van de *Boekhouders* van de *Wisselbank* in breete en diepte over een komende, hebben de *Burgers* hun wacht-huyzen, en in 't voorste de *Roedragende Boden*; de laeste vertrekken daar achter, die van de galdery ingaan, hooren aan de kamers, die in het uyterste uytsteekzel van de voor en noorder-zijdgevel staan; in de middelste hout den Dijk-Graef, Heemraden en Schepenen van de *Diemermeer* mede hunne Recht-dagen.

Openplaatsen.

Wapenkamer.

Kameren op 't onderst' opstal.

In de zuyder tusschen-plaats van de achtergevel, die recht tegen over de zuyder tusschen-plaats van de voorgevel leyt, en even veel plaats beslaat, zijn verscheyde vertrekken, die aan de *Conchergie* wooningen hooren. De grootste, die in 't midden van deze tusschen-plaats leyt, en haar licht van de straat schept; is eenentwintig voeten vijf duymen en een half diep; en drie-en-dertig voeten, en stijf negen duymen breet. Voor deze kamer ten oosten is een gang van zes voeten tien duymen en twee derdedeelen diep, en zoo lang als de tusschen-plaats is. Ten noorden en zuyden van deze groote kamer, is ter wederyde een vertrek, diep veertien voeten en zes duymen, en even zoo breet, als de kamers van de *Boekhouders* van de *Wisselbank*. In het noord-end van deze tusschen-plaats, tusschen de gang en het eene noorder vertrek, is een trap, daar men na boven gaat. De ruymte in de tusschen-plaats van d'achter-ge- *Conchergies woning.*

vel ten noorden, die recht tegen over de tusschen-plaats van de voorgevel ten noorden leyt, is by na even eens, en in even veel vertrekken afgedeelt, als de boven-gemelde zuyder tusschen-plaats van *Pijnkamer.* d'achtergevel: te weten, in een *Pijnkamer*, die even zoo breet en diep is, als de *Conchergie* grootste kamer, en in twee vertrekken, die aan de *Cypiers* wooning hooren, waar van 't eene zoo diep is als de *Pijnkamer*, en negen voeten negen duymen ende een derdendeel breet, (en 't ander, daar achter een trap komt, waar langs de *Cypier* na *Schepens* kamer gaat,) even zoo breet en diep als het vertrek dat achter de trap komt, daar de *Conchergie* mee na boven gaat. Voor de *Pynkamer* is hier ook een gangh van zes voeten tien duymen en twee derde deelen breet, even als agter de *Conchergie* breetste kamer. Het vak, dat in het zuydt-ooster hoek Paveljoen leyt, is in drie vertrekken of kameren, daar in de *Commissarisen* van de *Wisselbank* zitten, afgedeelt; waar van d'eene kamer twintig voeten en een derdendeel van een duym breet, en vierendertig voeten diep is, (zoo diep ook al de vertrekken zijn, die in de hoek Paveljoens zoo van d'eerste als tweede gront leggen, en niet door een tusschen-muur afgeschoten) de tweede twee-en-twintig voeten, en een derdendeel van een duym diep, en zoo breet, als de derde, die tien voeten en twee derde deelen van een duym in 't vierkant is. In even veel en diergelijke even breede en diepe vertrekken, is ook het vak van het noord-ooster hoek Paveljoen, en dat van het zuydwester hoek Paveljoen (een gedeelte van de *Conchergie* wooning) als ook dat van het noord-wester hoek Paveljoen, daar de *Cypier* zijn wooning heeft, afgedeelt. In de tusschen-plaats van de zuydt zijdgevel, ten oosten, naast de kamer van de *Commissarisen* van de *Wisselbank*, zijn de *Trappen na boven.* trappen, daar by men boven na de tweede grondt, en onder na de *Wisselbank* gaat; diergelijke twee trappen, waar langs men na de tweede gront gaat, zijn ook in de noorder zijdgevel ten oosten, en in de zuyder zijdgevel ten westen, by de *Conchergie* wooningh; maar tegen over de trappen van deze laatste tusschen-plaats, is ten noorden een trap, die na de kelders *na beneden.* of gevangenhuyzen gaat, der genen, die op den hals gevangen zitten. Naast de trap van de *Wisselbank*, zijn in 't middelste Paveljoen van de zuydt-zygevel, drie kameren; in de voorste en middelste zitten *d'Ontfangers* van de *Wisselbank*, d'achterste is *d'Assay-kamer*. De voorste, als *Ontfangers van de Wisselbank: en Assay-kamer.* ook de *Aßay-kamer*, zijn yeder breet twaalf voeten, en scherp elf duymen, de middelste zevenenveertig voeten eene duym, en drie derde deelen, en alle drie yeder dertig voet diep. Maar de plaats, die in 't middelste Paveljoen van de noorder zijd-gevel, leydt, is in vier *Gijzelaars* kamers en een gang tot de zelve van zeven voeten vier duymen en twee derde deelen breet, (zoo breedt ook de gang is, tusschen de noorder open plaats, en de zes boven verhaalde gemeene gevangenhuyzen, voor de *Gijzel-kamers* leggen- *Gyzel-kamers.* de) afgedeelt. De twee middelste van de vier *Gijzel-kamers*, zijn yeder breedt drie-en-twintig voeten en scherp een duym, maar de twee uyterste ten oosten en westen, yeder tien voeten, en scherp zes duymen, en alle vier yeder twee-en-twintig voeten, en een derdendeel van een duym diep. Dus verre van d'eerste of onder grondt.

Na de tweede grondt, die op de hoog- *De tweede grondts opgangen na boven.* te van d'eerste voetstal begint, klimt men, gelijk gezegt is, ter weder zijde achter de *Vyerschaar*, langs breede steene trappen op. Op deze gront, daar men door een breede deur ingaat, vertoont zich voor eerst recht uyt, ten westen de *Burgerzaal*, die tusschen d'ope plaatzen in leyt. Deze *Burgerzaal* is hondert twintig voeten *Burgerzaal.* lang, zes-en-vijftig voeten zeven duymen en een half breedt, en acht-en-negentig voeten hoog van verdieping. Op deze tweede gront is mede een galdery, *galdery.* gelijk op d'onderste grondt, en heeft eene lengte en eene breete met de zelve, loopt rontom de ope plaatzen, en langs heen voor by al de vertrekken en kameren, die haar ingang van deze galdery hebben, op deze gront, en ons nu te bezien staan.

In het middelste uytsteekzel van de voorgevel, is voor eerst ten zuyden van de *Vyerschaar*, *Burgermeesters* kamer, en *Burger meesters, en Justitie-kamer.* aan de ander zijde ten noorden de *Justitie-kamer*; en zijn yeder breedt twintig voeten negen duymen en twee derde deelen, en diep dertig voeten. Boven de *Burgermeesters* kamer, is de kamer daar de *Archive* van de Stad bewaart worden. Tusschen deze twee kamers, (te weten, voor de *Vyerschaar* of boven de galdery die voor de *Vyerschaar* op d'onderste verdieping is) is de puy of af-lees-plaats, breet twee-en-dertig voeten en negen duymen, en diep tien voeten en zeven duymen. In de zuyder tusschen-plaats van de voorgevel, naast *Burgermeesters* kamer,

Burgermeesters vertrek. kamer, is *Burgermeesters* vertrek, breet vijf-en-veertig voeten zeven duymen en een half, en diep dertig voeten; en daar naast aan, noch al in de zelve tusschen-plaats, is een gang tot de *Threzaury Extraordinaris.* De noorder tusschen-plaats van de voorgevel, is even eens afgedeelt, *Raadtzaal.* te weten in een *Raadtzaal*, die zoo groot als *Burgermeesters* vertrek is, en een gang tot de *Weeskamer*, die zoo groot als de gang van de *Threzory* is. In 't zuyd-ooster hoek uytsteekzel voor, heeft men ten *Threzory Ordinaris.* zuyden de *Threzory Ordinaris*, en desselfs vertrek. De *Threzory* heeft de breete van twee-en-twintig voeten en een derdendeel van een duym, en de diepte van vierendertig voeten, maar 't vertrek de breete van tien voeten en twee derde deelen van een duym, en de diepte van een-en-twintig voeten vyf duymen en een derdendeel. Boven de *Threzory* is een vertreck daer de Klerk sit, die regifter hout van alle de Ampten, Bedieninge, Officien en Beneficien. In het noorder hoek uytsteekzel van de voorgevel, en het ooster hoek uytsteekzel van de noorder *Weeskamer.* zijdgevel, is de *Weeskamer*, en des selfs vertrek. De *Weeskamer* is mede, gelijk de *Threzory*, breedt twee-en-twintigh voeten en een derdendeel van een duym, en diep dertig voeten. Het vertrek heeft ook een en de zelve breete en diepte met het vertrek van de *Threzory*. Daar boven is de kamer van de *Zee-zaken*; boven de *Zee-zaken* hebben de Heeren *Commissarissen* van de Stadts *Artillerye* haer kamer. In de vier tusschen-plaatzen van de zijdgevels, zijn de gemeene trappen, die ten zuyden en noorden, recht tegen malkandre over staan, om na de kamers en vertrekken van de derde grondt te gaan. In het middelste uytsteekzel van de zuyder *Sekretary.* zijdgevel heeft men in 't midden de *Sekretary*, en ter wederzijde een vertrek; de *Sekretary* heeft de diepte van dertig voeten, en de breeten van zeven-en-veertig voeten eene duym en twee derde deelen, en yeder vertrek de breete van tien voeten en zes duymen, en de diepte van een-en-twintig voeten en eene duym. In het middelste uytsteekzel van de noortzy gevel, ten noorden, tegen de *Sekretary* *Assurantie kamer* over, is ten oosten de *Assurantie* kamer met desselfs vertrek, en ten westen, daar alleen maar een tusschen muur tusschen *en van de Dezolate boedels.* komt, de *Dezolate-boedels* kamer met desselfs vertrek. En is dit vak, daar in beyde deze kamers en haar vertrekken zijn, (te weten met elkandere en de tusschen muur daar onder gerekent) zo breet als de *Sekretary* met haar vertrekken, en ook zo diep, namelijk dertig voeten. In de zuydwester en noordwester hoek uitsteekzels van de achtergevel, is ten zuyden de *Threzory Extraordinaris*, breet twee-en-twintig voeten en een derdendeel van een duym, en diep vierendertig voeten; en achter de zelve twee vertrekken, waar van het eene de breete heeft van tien voeten en twee derde deelen van een duym, en de diepte van twee-en-twintig voeten en een derdedeel van een duym, maar 't ander vertrek is tien voeten en twee derde deelen van een duym in 't vierkant. Hier boven is een vertrek, dat tot verscheyde saken gebruykt kan worden. Het uytsteekzel ten noorden, daar in men de *Rekenkamer*, en haar vertrekken heeft, is even eens afgedeelt. Daar boven ziet men de kamer van de *Commißarissen* van de *Levantsen Handel.* In de zuyder tusschen-plaats van de achtergevel, heeft men naast de *Threzory Extraordinaris* een portaal tot de selve kamer, daar achter is 't vertrek van de *Commissarizen van de kleyne Zaken*, breedt negen voeten, negen duymen en een derdedeel, en diep achtien voeten. Hier naast aan volgt desselfs kamer, die drie-en-dertig voeten en negen duymen breedt, en dertig voeten diep is, en na deze kamer, (noch al in de zelve tusschen-plaats) een vertrek, breet negen voeten en een derdedeel, en diep vijftien voeten, daar door men uyt en in d'eene kamer van d'ander gaat. De noorder tusschen-plaats van d'achter-gevel, is even eens afgedeelt als de zuyder, en daar in zijn deze plaatzen: Te weten, in 't midden de *Schepens Extraordinaris* kamer, die even zoo breedt en diep is als de kamer van de *Commissarizen van de kleyne Zaken*, en ten noorden achter de *Schepens Extraordinaris* kamer, een portaal tot de *Rekenkamer.* Ten zuyden van *Schepens Extraordinaris* kamer is een vertrek, daar door men uyt deze in *Schepens* kamer gaat. In het middelste uytsteekzel van d'achter-gevel, is de *Schepens* kamer, breet tachtig voeten, zes duymen en een half, en diep twee-en-dertig voeten en negen duymen: en voor *Schepens* kamer een portaal en trap na des *Schouts Komptoir*, &c. en ter wederzijde een vertrek voor *Advokaten* en *Prokureuren*, dat de breete van drie-en-dertig voeten twee duymen en een half, en de diepte van dertien voeten heeft.

Threzory Extraordinaris. *Reken-kamer.* *Commissarizen van kleine Zaken.* *Schepens Extraordinaris.* *Schepens kamer.* *Vertrekken aan weder zijden.*

De galderyen van deze tweede grondt, zijn doorgaans zes-en-dertig voeten hoog

van

Hoogte van de tweede verdieping. van verdieping; zoo hoog van verdieping zijn ook eenige kamers, als *Burgemeesters* vertrek, de *Raatzaal*, *Sekretary* en een gedeelte van *Schepens* kamer. De zelfde hoogte zouden ook hebben al d'andere kamers, die in de voor en achter, noordt en zuydtzijdgevel, van deze galdery, leggen. Doch d'andere zijn door een zoldering, in twee even hooge verdiepingen, yeder van achtien voeten hoog, afgeschoten. Boven deze kameren van achtien voeten hoog, zijn (noch al op de zelfde gront) verscheyde andere kamers, die door een zoldering, gelijk gezegt is, van d'onderste afgescheyden zijn; want boven de *Assurantie-kamers* is de kamer van de *Huwelijks Zaken*, en boven de kamer van de *Dezolate-boedels*, is de kamer van 't groote *Kramers-Gild*. De kamer van de *Zee-zaken*, is boven de *Wees-kamer*. Boven 't noorder gedeelte van *Schepens* kamers, het *Schouts Komptoir*, en boven de zit-plaats van *Schepens* kamer, een kamer dien de *Conchergie* tot zijn verdoen heeft.

Verscheyden ingeschoten kamers.

** Schouts Comptoir.*

derde grondt. Na deze tweede grondt, volgt de derde, en laetste. De verdieping van deze grondt, is doorgaans door een zoldering, even als op eenige plaatzen de verdieping van de tweede grondt, in twee ongelijke deelen, afgedeelt. d'Onderste verdieping is hoog zeventien voeten tien duymen en een derdendeel, de bovenste veertien voeten. *Vertrekken.* In deze onderste verdieping zijn rondtom mede verscheyde vertrekken, en kameren, doch, dewijlze noch niet alle volkomen voltoyt zijn, zijn daar in noch geen zekere Ampt-genootschappen geordent, als alleen in de achter-gevel, boven de *Threzory Extraordinaris*, in de derde verdiepinge. De kamers, evenwel, in het middelste uytsteekzel, en de twee tusschen-plaatzen, van d'achter-gevel recht boven de kamers van *Schepens Ordinaris* en *Extraordinaris*, als ook van de *Commissarizen van kleene Zaken*, ziet men de *Krijgs-raadzaal* en dessels vertrekken, *Krijgs-raad-zaal.* „daer in de Burger *Krijgs-Raad*, als de „selve door order van de Heeren *Burgermeesteren* en *Colonellen* geconvoceert „en by een geroepen worden, soo menigmaal als haar belieft, en de noot vereyschende is, vergaeren, daar alles wat „tot gemeene best, tot bewaringe en defensie van de Stad en Burgerye noodig „is, wert verhandelt. Op dese kamer is „in 't midden een lange Tafel gestelt, „daer aen de Heeren *Burgermeesteren* en „*Colonellen* sitten, daer voor staet een „kleen Tafeltje, daer aen den *Secretaris* „geplaetst is. Voort sietmen banken twee „hoog, in een drie hoek om de Sael „staen, daer op de *Capiteynen* met hare „*Luytenanten*, na de tydt, dat de *Capiteynen* het ampt bekleet, en in de selve „*Raad* geseten hebben, hare zit-plaatzen, „na datze alvooren door de Knecht van „de *Krijgsraad* zijn opgeroepen, nemen. „Dese kamer is voor verciert met veel „heerlyke Schilderyen van de oude „*Schutterye* van de *Voet-boogs Doelen*; „als mede eenige in later tyden, door „veele voortreffelyke Meesters gedaen, „die alle waerdig sijn om besichtigt te „worden. Maar het bovenste deel van „deze verdieping van de derde grondt, „daar ziet men tegen over, in de voorgevel, de Stadts *Wapen-kamer*, daar op men „voor veel duysent man Wapenen ziet, „als van *Musquetten*, *Snaphanen*, *Vierroers*, *Carbynen*, *Donder-bussen*, *Pistoolen*, *Pieken*, *Bardezanen*, *Helbaarden*, „*Degens*, *Houwers*, en voorts alles wat „dat tot monteringe te voet en te paardt „nodig is. Ook werd daar noch gezien „oude *Curassiers Harnassen* voor een „Compagnie te Paart. Deze *Geweer-kamer* is een van de treffelijkste die ergens „in deze Landen kan gezien worden; al„les staat in hare byzondere kassen, zoo „net en schoon in order geplaatst zijnde, „dat die het siet, sich moet verwonderen.

Boven deze gront komt het dak te leggen, dat, gelijk te vore gesegt is, op d'ornamenten van de *Korintize* kolommen rust.

Na 't bezichtigen der vertrekken, kameren en galderyen, die zich op d'eerste, tweede en derde gront vertonen, zullen we het beelt-werk en ander cieraat, dat in de galderyen en kameren, voornamelijk van de tweede gront, en boven de deure der zelve, te zien is, ten toon stellen, en met de *Vyerschaar*, die by na geheel en al uyt wit Marber bestaat, van onderen op beginnen.

Ten zuyden heeft de *Vyerschaar* zijn ingang, die met twee zeer zware metale deuren, van elf voeten hoog en t'zamen zes breet (die in 't midden, daar een geweldige slang omgeslingert hangt, ter wederzijde open gaan, en yzelijk op haar metalen pannen gieren) toegesloten wort. De twee derde bovenste deelen zijn doorluchtig, en met boogswijze scherpe en stekelige tralien doorwrocht. Op de tralien van d'eene deur leggen kruyslings twee slagzwaarden (een gevlamt, en 't ander ongevlamt) over malkanderen. Op d'ander deur ziet men de blixem van *Jupijn*. Onder de twee slagzwaarden staat de eene helft van het veyrs

Vyerschaars ingang.

deuren van Koper.

van

van *Virgilius*, dat *Thezeus* by hem in de Hel, om het volk van *Thessalien*, dat op buyt en roof leefde, tot Godtsdienst te vermanen, en zich aan zijn straffe (want hy zit daar op een gloeyende steenrots) te willen spiegelen, luyts keels uytschreeuwt; en op d'ander deur, onder de blixem, de ander helft, die beyde aldus luyden:

Discite justitiam moniti,
Et non temnere divos.

Dat is:

Leer rechtvaardigheyt te betrachten,
En geen Godtheyt te verachten.

Boven aan tusschen de tralien in, hangt aan d'eene deur het Koggeschip, of 't oude Stadts Wapen of Zegel, en aan d'ander deur de drie Kruyzen, het voornaamste deel van 't hedendaagze Wapen. Het onderste of derde deel van deze twee deuren is doorgaans vast, en niet doorluchtig noch tralivormig, en staan daer in zeer kunstig gewrocht, doots-hoofden, beenderen en menschen schinkels.

Vyerschaar van binnen. Het binnewerk van deze *Vyerschaar*, als kolommen, richterstoel, bank, trappen, en het meeste beeltwerk, is altemaal van witte zuyvre Marmersteen gemaakt. Ten noorden en zuyden staan twee (behalve de halve die men in de vier hoeken ziet) gestreepte of sluytswijs uytgeholde twee ryen kolommen, van twee op een ry, boven malkanderen. d'Onderste, die met haar cierwerk ontrent de hoogte van vijftien voeten hebben, zijn na de *Jonize*, maar de bovenste, die met haar conterplinten en cierwerk achtien voeten hoog zijn, na de *Korintize* ordre gemaakt. Diergelijke twee ryen, kolommen, van vier op een ry, staan, ten oosten, en westen van de *Vyerschaar* boven malkanderen. Maar staat aan te merken, dat ten westen in plaats van de onderste ry *Jonize* kolommen, vier naakte Vrouwen beelden staan, met haar kapitelen op 't hooft. Boven deze *Korintize* kolommen is noch ontrent negen voet recht staant werk, en daar boven komt een Avendel steene verwelfzel.

Ten westen, tusschen deze naakte Vrouwen beelden, op de linker zijde van den ingang boven de Richterbank, staan *3 Geschiedenissen.* drie breede vakken, yeder van acht voeten en een half hoog, en zes voeten breet, en daar in drie aloude geschiedenissen, in wit Marmer, overkunstig uytgehouwen, die alle drie hier op slaan, en te kennen willen geven, dat 't et recht zijn gang, de rechter onzijdig moet gaen, en geen onrechtveerdig, maar een rechtveerdig oordeel vellen, noch zich ten opzicht van hooge of lage perzoonen, door giften of gaven laten omkoopen. In 't middelste ziet men Koning *Zalomon*, op zijn Richterstoel zitten, en het beruchte duystere geschil, tusschen de twee twistende Vrouwen, over het levendige kindt, beslechten. *1 Van Zalomon.*

In het eene, ten zuyden, laat zich de *Roomze Burgemeester*. *Saleukus*, 't eene oog uytsteken, om 't halve gezicht van zijn beklaagden zoon te sparen, en onbesproken en oprecht, zich in 't recht te toonen. Deze *Saleukus*, zoo *Cicero*, *Euzebius*, *Laartius*, *Stobæus* schrijven, was een Prins en Wetgever te *Lokris*, en had, even eens als *Solon t' Athenen*, *Lykurgus* te *Lacedemone*, die van *Lokris* wetten gegeven: onder andere wetten, had hy ook een wet tegen d'overspeelders gemaakt, waar by de gene, die in overspel bevonden wierdt, van beyde zijn oogen zoude berooft worden. Het gebeurde nu, dat juyst zijn zoon op deze misdaat, dewijl hy met zekere getrouwde vrouw boeleerde, betrapt wiert; en schoon de Burgers, eerbiedigheyts halve, vermits het een *Burgermeesters* zoon was, hem wilden bevrijden, heeft de Vader daar nooyt toe kunnen gebracht worden, dat hy zijnen zoon deze misdaat quijt scholt. Endelijk, als de Burgeren vast aanstonden, om hem vry te hebben, zeyde de Vader *Saleukus*: *Dewijl zulks dan uw' wil is, dat mijn' zoon zal los gelaten worden, wil ik u daar in gehoorzamen, doch op die voorwaarde, dat my het eene, en mijnen zoon het ander oog, om alzoo de wet te vervullen, werde uytgesteken*, 't geen ook volbracht wierdt. *2 Saleukus.*

In het andere, ten noorden, laat *Brutus* zijn twee zoonen, na datze eerst wel dicht met roeden aan een paal gegeesselt waren, met een bijl de hoofden voor de voeten leggen, dewijlze met de genen eedt-gespan gemaakt hadden, die de *Tarquijnze Koningen*, (weynig dagen te vooren van *Brutus* zelfs uyt der stadt gedreven,) weder in hun rijk poogden te herstellen. Want twee hondert vierenveertig Jaren was *Romen*, zedert des zelfs eerste stichting, onder zeven *Koningen*, als *Romulus*, *Numa Pompejus*, *Tullus Hostilius*, *Ankus Martius*, *Tarquinius Priskus*, *Servius Tullus*, en *Tarquinius Superbus*, geweest. Endelijk, mits het onteeren van de kuyze *Lukretie*, zetteden *Brutus* en d'overste *Kolatinus*, Koning *Tarquinus* af, *3 Brutus.*

af, en brachten de regeering aan twee jaarlijkze *Burgermeesteren*, welk ampt zy zelfs het eerste aannamen. Maar eenige jongelingen, uyt adellijken geslachte gesproten, die den vryen toom onder de *Koningen* gehadt hadden, en gewoon waren koninklijk te leven, stiet 't et geweldig tegen de borst, datze nu niet meer als de geringste geacht werden; zulks zy vast, tot het herstellen der *Koningen*, begosten te arbeyden. Midlerwijl quamen 'er Gezanten van d'uytgejaagde *Koningen*, zonder gewag te maken van herstelling, eyschende alleen de goederen weder. Met deze Gezanten hielden deze Jongelingen des nachts heymelijk, over het herstellen der *Koningen*, spraak. En deze zaak voor eerst den *Vitellen* en *Aquilen*, gebroeders, aan bevolen. De zuster van de *Vitellen* had ten man den *Burgermeester Brutus*; uyt welk huwelijk twee vrye Jongelingen *Titus* en *Tiberius*, die van hun Oomen mede tot dezen aanslag gebezicht wierden, voortgekomen waren. Van zoo hoogwichtige zaak wierden den Gezanten brieven, tot teken van trouwheydt, aan den *Koning* overgelevert te worden, gelangt, daar door ook het schelmstuk aan den dag quam, de zaak door een van der *Vitellen* knechten, die lucht van haar heymelijke raadtslagen gekregen had, bekent gemaakt zijnde, wierden de Gezanten aangehouden, op de brieven gepast, en aangehaalt. De verraders, terstondt by den kop gevat, en eerst naakt, strenglijk, aan een paal gegeesselt, daar na 't hooft met de bijl, voor de voeten gelegt. Dit vonnis ging ook over de twee zoonen van *Brutus*, die in 't aanschijn van den Vader gerecht wierden. Boven op een vierkante voetstal worden *Romus* en *Remulus*, eerste stichters van *Roomen*, van een *Wolfin* gezoogt. Onder, tegen de voetstal aan, zit *Iupiter* met de blixem in zijn' handen, de hoogvliegende Arent, zijn veugel, neffens zijn zijde, en ziet vast 't uytvoeren van 't vonnis aan.

Onder deze drie afgebeelde geschiedenissen, is een witte Marmere Richterbank, daar men by drie witte Marmere trappen van de vloer af, op gaat.

Daar tegen over zijn drie diergelijke evenhooge en breede opene vakken, of inzichten, met dikke kopere tralien bezet en doorvlochten. Om yeder middelste trali van deze inzichten, ziet men twee slangen geslingert, en boven de zelve de gevleugelde hoet van *Merkuur*, uytbeeldende zijn valroe. Langs heen, ontrent vier voeten van de aart af, zijn onder aan de lijst van yeder kopere trali zes openingen, om daar door by onraat of ander ongemak, met bassen en musketten, tot beschermingh van *Stadt* en *Raadthuys*, de Markt te beweeren. Tusschen de gedachte geschiedenissen en de twee bovengemelde naakte Vrouwen beelden, zijn twee smaller vakken, zeer cierlijk met loofwerk doorwrocht en uytgehouwen. In het eene, ten zuyden, vertoont zich het *Kogge-schip*, in 't ander, ten noorden, het hedendaagze wapen van *Amsterdam* met de Keyzerlijke Kroon, daar boven. Recht tegen deze vakken over, tusschen de *Jonize* kolommen in, zijn twee diergelijke vakken; in 't eene staat in wit Marmer uytgehouwen, meer als levens groote de Gerechtigheyt, in 't ander de Voorzichtigheydt. Twee even hooge en breede vakken, zijn ten noorden van de *Vyerschaar*, als ook ten zuyden daar recht tegens over, doorluchtig, en met dikke kopere tralien, de bondelpijlen in 't midden. Ten westen van de *Vyerschaar* boven, tusschen de *Korintize* kolommen in, drie langwerpige vakken, met glazen daar in, om de binnen-opgangen te verlichten. Diergelijke even breede en hooge lichten, staan ook ten oosten van de *Vyerschaar*, daar recht tegen over. Ten oosten tusschen yeder paar *Korintize* kolommen, als ook ten westen, noorden en zuyden, staat mede een langwerpig smal vak. 't Geschiede in den Jare zestienhondert acht-en-vijftig, dat 'er vier van de twaalf *Oud-Burgermeesteren* gestorven, alleen acht in 't leven waren. Ter gedachtenis, van dit uytsterven, wierdt in yeder vak het wapen van yeder van deze acht overblijvende *Burgermeesteren* gehouwen: te weten, in het noorder vak aan de westzijde staat het wapen van de *Heer Gerard Schaap*, en daar recht tegen over aan d'oostzy, dat van de *Heer Nicolaes Corver*: in 't zuyder vak aan de zelve westzijde, dat van de *Heer Anthony Oetgens van Waveren*, en daar recht tegen over, aan d'oostzijde, dat van de *Heer Frans Banning Kok*: In het oostervak aan de noortzijde van de *Vyerschaar*, dat van de *Heer Cornelis Bicker Gerritse*, *Heer van Swieten*, en daar recht tegen over, dat van de *Heer Joan Huydekoper*, en in het wester vak aan de noortzijde, dat van de *Heer Cornelis de Graaf*, en daar recht tegen over aan de zuydzijde, dat van de *Heer Franc vander Meer*. Boven de geschiedenis van *Salomon* ziet men het eenoogdige Hooft van *Meduza*, dat *Pallas* op haar wapen-schilt voert; en ter rechter zijde boven *Saleukus*, het hooft

hooft van haar zuster *Euryale*, en ter linker zijde boven 't hals-gerecht van *Britus*, dat van *Senyo*, die beyde yzelijk van geschubde slangen krielen. Deze drie gezusters, die by de *Griekze* en *Latijnze Poëten Gorgones* genaamt worden, zeyt men, dat de dochters van *Phorcus* waren, en alle drie maar eene oog hadden. Maar de *Poëet Serenus* zeyt, dat de gezusters *Gorgones*, dochters van eene schoonte waren, en dat de Jongmans, alsse haar aanzagen, over hare schoonte stom van verbaastheyt stonden, en hier uyt ook de verziering, dat de gene, die haar aanzag, in een steen veranderde, haar oorspronk genomen heeft. *Perzeus* wiert van *Polydectes* tot de *Gorgones* gezonden, om 't hooft van *Meduza*, om dit aan *Danaë*, *Perzeus* moeder, te schenken, *Perzeus* by de *Gorgones*, die 't hooft met schubbige slangen hadden bevlochten, de mondt vol felle tanden, kopere handen en vergulde vleugels, komende, vondt haar, tot zijn geluk, juyst in slaap, en sloeg terwijl 'er zuster *Meduza* 't hooft af. De *Gorgones*, ontwekt, vlogen tegen hem, om hem te vernielen, aan, en deden alle dieze zagen in steen veranderen: maar zy vermochten tegen *Perzeus*, om dat hy met *Plutoos* helm bedekt was, niet. *Perzeus* bracht endelijk dit hooft, na dat hy daar mee over al gevlogen, de schoone *Andromeda* gezien, verlost, en tot zijn vrouw genomen had, by den *Koning Polydectes*, wien *Perzeus* de verkrege eer misgunde; des nam *Perzeus* het hooft wederom, en veranderde, na veel gedults, *Polydectes*, dien de kracht van 't hooft onbekent was, daar mee in een steenrots. Deze verziering van *Perzeus* en *Meduza*, leert de strijt tusschen geest en vleesch: want by *Perzeus* wordt de redelijkheyt der ziele, en by *Meduza* de vleeschelijke genegentheden tot wellust, die de mensch allengs 't gevoelen der reden beneemt, en de wijsheyt in ongevoelijke steenen verandert, verstaan. Ten noorden van de *Vyerschaar* staat onder een dikke witte Marmere boog, een witte Marmere *Richter-stoel*. Voor aan de zelve wort de stilzwijgentheyt, door een vrou met de vinger op de mont, een doots-hooft nevens haar, en een Gans vliegende met een steen in de bek over den *Berg Taurus*, afgebeelt. Want qualijk kunnen de Ganzen zwijgen, derhalven nemenze alsse over den *Berg Taurus* vliegen, om van de Arenden, die zich daar veel onthouden, niet gehoort te worden, elk een steen in de bek. Boven op de lijst of 't verhemelt van 't gestoelte ziet men schreyende kinderen met een doots hooft tusschen hen: diergelijke schreyende kinderen, als ook twee geweldige slangen, geslingert om een boom of stijl, met een appel by 't loof in de bek, gevat, ziet men ter wederzyde van 't gestoelte; zoodanige twee om een boom geslingerde slangen, vertoonen zich ook ten zuyden daar recht tegen over, ter wederzijde van den ingang en de *Ionize* kolommen.

Om hoog recht boven deze *Rechter-stoel*, in het vak tusschen de twee *Korintize* kolommen in, staat op een langwerpige vierkante zwarte Marmere voetstal, een schoon en minnelyke *Maagt*, uytbeeldende *Amsterdam*. In haar rechter arm praaltze met de valroe van *Merkuur*, voor haar linker borst heeft sy met de rechter en linkerhand een wapenschilt gevat, daar op de drie Kruyzen, Stadts wapen, staan uytgehouwen. Boven op de Keyzerlijke Kroon, dienze tot cieraat op haar hooft heeft, staat een Arent, met zijn' vleugelen; om haar te beschermen, boven haar wijt uytgestreckt, en zijn' klaauwen om de Kroon geslagen; en ter wederzyde, onder aan haar voeten, een wacht-houdende *Leeuw*. Ter linker en rechterzyde van deze *Maagt*, hangen aan kunstige uytgehouwe festonnen, de wapenen der vier gemelde *Burgermeesteren*, onder wiens regeering, d'eerste steen-legging van dit *Raadhuys* gedaan is. Ter zijde van de voetstal, daar de *Maagt* op staat, zitten twee oude moedernaakte *Zee-goden*, *Neptuyn* en *Glaukus*, uytbeeldende de twee visrijke Rivieren, het *Y* en den *Amstel*. Achter d'eene die ter linker zijde zit, en den *Amstel* uytbeelt, ziet men een hoop lies, donzen, biezen, Iriassen en ander groen revier en slootgewas. Op zijn schoot heeft hy een uytstortende waterkruyk, een krans van donze loof om zijn' hooft, en nevens hem een Otter, met beyde pooten om zijn linker been geslagen, d'ander, ter rechter zijde, uytbeeldende het *Y*, zit al leunende op een Anker, en heeft mede een uytstortende watervat, dat rijkelyk visschen uytlevert, op zijn schoot, over zijn armen een visch-net hangen, onder hem een *Zee-gedrocht*, achter hem het bovenste deel van 't *Koggeschip* met aangeslage zeylen, in zijn linkerhandt een breet stuurbort, en op zijn hooft een muts van voorstevens van schepen. Voor aan de zwarte Marmere voetstal daar de *Maagt* op staat, staat ook het opschrift van d'eerste steen-legging, met gulde letteren in 't *Latyn* geschreven, en luyt aldus:

IV. Cal. Nov. cIↃ. IↃc. XLVIII.

QUO COMPOSITUM EST BELLUM
QUOD FOEDERATI INF. GERMAN.
POPULI CUM TRIBUS PHILIPPIS
POTENTISSIMIS HISPANIARUM
REGIBUS TERRA MARIQUE PER
OMNES FERE ORBIS ORAS ULTRA
OCTOGINTA ANNOS FORTITER
GESSERUNT ASSERTA PATRIÆ
LIBERTATE ET RELIGIONE
AUSPICIIS COSS.
PACIFICATORUM OPTIMORUM
GERB. PANCRAS, JAC. DE GRAEF,
SIB. VALCKENIER, PET. SCHAEP,
CONSULUM FILII ET AGNATI
JACTO PRIMO FUNDAMENTI
LAPIDE HANC CURIAM
FUNDARUNT.

't Welk, van woordt tot woordt, by na in onze tael aldus luydt:

Den achtentwintigsten van Wynmaant, des jaars zestien hondert achtenveertig, ten zelven jare, toen het oorlog, dat de Vereenigde volken van Neder-Duytslandt, met de drie magtige Philippen, Koningen van Spanje te water en te lande, by na aan alle oorden des aartbodems, over de tachtig jaren kloekmoedelyk gevoert, en daar door de Vryheydt des Vaderlandts en Godtsdienst in vry en veyligheyt gestelt hebben, leyden, onder de regeering der voortreffelijkste vree-makende Burgemeesteren,

GERB. PANKRAS,
JAKOB de GRAAF,
SIBRANT VALCKENIER,

en

PIETER SCHAAP,

Der Burgermeesteren Soonen en Neven, d'eerste steen van dit Raadthuys.

Ten zuyden van de *Vyerschaar*, boven den ingang, tusschen de *Korintize* kolommen in, is een even groot open vak, dat met twee groote deuren, die in *Burgermeesters* kamer open gaat, toegesloten wort, en is ook even zoo groot, als daar de *Maagt* ten noorden in staat. Achter de *Vyerschaar* boven het plat van de trap voor d'ingang van de *Burgerzaal*, ziet-men tegen het verwelfzel aan, zeer cierlijk afgemaalt een vlucht van vogelen, en twee Engelen, met een vliegende wimpel in de handen, daar met gulde letteren deze spreuk, op 't ampt der Rechts-geleerden slaande, te lezen is.

Trap achter de Vierschaar na boven.

Audi & alteram partem.

Dat is:

Vel geen oordeel, zonder ook de tegenparty gehoort te hebben.

In den ingang van de *Burgerzaal*, hangen twee geweldige zware kopere deuren, doorluchtig en met tralien doorwrocht. Ter wederzyden van deze ingang, zijn twee ope vakken, mede met ongemeene dikke tralien, daar in 't midden twee ankers over malkanderen leggen, doorluchtig doorwrocht. Ter wederzijde van den ingang van de *Burger*

Ingang van de Burgerzaal,

zaal

zaal, ziet men heele en halve doorgezaagde bonte en witte Marmere *Korintize* kolommen, die met haar kroonwerk en lijsten bykans de hoogte van dertien voeten halen, tegens malkanderen aan staan.

Beeldwerk daar boven. Boven op de lijst van deze *Korintize* kolommen, wort op een voetstal van anderhalf voet hoog, *Amsterdam* in de gedaante van een minnelijke en zedige *Maagt*, op een verheve zetel, met een kopere palm-tak in de rechter-handt, meer als door levens groote, in witte Avendelsteen, vertoont.

Diergelijke drommen van heel en half doorgezaagde *Korintize* kolommen, heeft men ten westen daar recht tegen over voor het poortaal van *Schepens* kamer. *Ingang na Schepenen kamer.* Boven op de lijst, die op deze kolommen rust, wordt mede op een voetstal van anderhalf voet hoog, meer als door levens groote beelden, in witte Avendelsteen, *Beeldwerk daar boven.* de Gerechtigheyt met het zwaart in de rchter, en schaal in de linker handt, als ook d'ezeloorige en goutzuchtige *Midas*, en d'afgrijzelijke twist, die 't hooft en de handen van slangen krielen, onder haar voeten vertoont. Ter rechter zijde van de Gerechtigheyt zit de naere doot, heel bedrukt, met een doodt-kleet om 't lijf, de rechterhandt onder 't hooft, en d'uytgeloope zantlooper nevens haar. Boven zijn hooft, zwieren in 't verschiet twee gevleugelde naakte kinderen, d'eene met blixem stralen in d'handen, en d'ander met gezel-roeden op de schouder. Ter linker zijde van de Gerechtigheyt zit de straffe, met 't aanzicht van haar afgekeert, en de beenen over malkanderen geslagen; in haar rechterarm heeftze de *Roomze* bondel pijlen, daar de Gerechts-bijl boven uytsteekt, gevat, de houte stelt op haar schoot leggen, en twee dikke yzere boeyens by haar neder hangen. Boven haar hooft vliegende in 't verschiet twee *Harpyen* of *Roof-vogelen*.

Onder d'andere onwaardeerlijke uytmuntentheden, daar deze gantsche tweegrondt in uytmunt, ziet men hier ook in 't midden, op de vloer van de *Burgerzaal*, twee halve in d'ax doorgesnede aartklooten, en een halve hemels-kloot, *Aardkloot en een halve Hemelkloot, in de vloer.* waar van yeder in de middelstreep, of diameter, de lengte van ontrent twee-en-twintig, en in zijn omtrek ontrent zes-en-zestig voeten heeft. In d'eene halve aartkloot, ten oosten van de *Burgerzaal* worden d'omtrekken of uyterste grenzen van de drie gedeelten des ouden Werelts, als *Europa*, *Azia* en *Afrika*, als ook desselfs Eylanden, Kapen, Revieren en Zeen, en een gedeelte vàn *Nieu Hollandt*, door roode en andere gekleurde in-geleyde smalle steenen, zeer konstig vertoont.

In d'andere helft ten westen, worden even eens de buytenste omtrekken der Landen, Revieren, Kapen, Eylanden en Zeen, daar rontom gelegen, van de *Nieuwe Werelt*, *Amerika*, het vierde deel des gantschen Aartbodems, door diergelijke ingeleyde steenen vertoont. De halve doorgesnede groote en kleyne kringen of cirkels van yeder halve aardtkloot, die den gantschen aardtkloot in twee gelijke en ongelijke deelen doorsnijden, als de middag-kring en al d'andere kleene acht kringen, als ook ten noorden en zuyden de twee zonne-kringen, die twee-en-dertigh graden van de middag-linie leggen, staan hier altemaal na yeders eysch, met breede kopere stroken afgebeelt.

In 't midden tusschen beyde dese halve doorgesnede aardtklooten, ziet men de halve doorgesnede noorder hemelskloot, dien wy hier boven ons hooft, onder de Noordt-pool, aanschouwen, daar in konstich afgebeeldt, de voornaamste vaste Sterren, als de groote Beer, de Draak, de Boer, de Noorderkroon, Hercules, 't vliegende paart *Pegasus*, enz. Als mede de teken kring. Recht boven dese halve hemelskloot, zal tegen 't verwelfzel aan van de *Burgerzaal*, de zuyder halve hemelskloot geschildert worden. *Halve Hemels Kloot aan 't Verwelfzel.* *Konstantijn Huygens*, in zijn sneldichten, past op dese twee halve aardtklooten, deze Vaarzen:

Die op dit vloeren let,
En op dit heerlijk welven,
Moet zeggen by hem zelven,
Voorzeker deze wet
Bestaat in al haar leden,
Uyt hoog vernufte lien,
Zy leeren ons met reden,
De Werelt te vertreden,
En opwaarts aan te zien.

Op de halve gevloerde hemelskloot, voegt hy het volgende:

Leert onder het gewemel,
Van 't woelige Stadthuys,
Gedenken aan den Hemel,
En treedt vry in 't gedruys,
Als van der aaadt gerezen,
Op Sterr', en Zon en Maan.
Hier wordt ons aangewezen,
Hoe dat het hier na dezen,
Den Zaligen zal gaan.

Ter wederzijde van deze *Burgerzaal*, als ook ter wederzijde in de galderyen, staan

ſtaan witte Marmere geſtreepte of fluytswijs uytgeholde *Korintize* kolommen, die met kroonwerk en kapitelen van ſpier wit uytgeſocht Marmer, pronken.

Kolommen in de Burgerzaal. In de *Burgerzaal*, ſtaan twee duſdanigeryen *Korintize* kolommen, van zeven op een ry, boven malkanderen, en komen, als ook deſſelfs tuſſchen in ſtaande lichten, recht over de twee ryen kolommen en lichten van de middelſte uytſteekſels van de noorder en zuyder zijdgevels te ſtaan. Behalven deſe kolommen ten noorden en zuyden, ſtaat ten ooſten ter wederzijde van den ingang van de Zaal, en ten weſten daar recht tegen over ter wederzijde van het portaal van *Schepens* kamer, een enkelde ry *Korintize* kolommen, van twee hoog boven malkanderen. Op de *Bremer* ſteene lijſten, met *Godlandze* ſteene modeljons van de bovenſte kolommen, die ter zijde ſtaan, komt het verwelfzel van deſe Zaal, dat altemaal van eyken hout is, te ruſten.

Langs heen ter wederzijde van de galderyen, ſtaan enkelde of een ry hoog *Korintize* kolommen, doch in plaats van de bovenſte ry kolommen, zijnze ter weder zijde met een halve *Korintize* kolom verciert. Deze kolommen zijn mede zeer cierlijk met ſneeuw wit kroonwerk, *Godtlantze* ſteene architraven en modeljons, en *Bremer* ſteene friezen en lijſten, kunſtig doorwrocht.

Groote boogen. De acht vleugels of impoſten van de boogen, te weten, twee onder yeder boog, daar men ten ooſten by *Burgermeeſters* en de *Juſticy-kamer*, en ten weſten by *Schepens* kamer, ten noorden en zuyden, uyt de *Burgerzaal* in de galderyen wil gaan, zijn van witte uytgezochte Marmerſteen, zeer cierlijk met feſtonnen, allerley loof en fruytwerk, als granaat-appelen, zonne-bloemen, roozen, pijn-appelen, kooren-ſchooven, druyven, que-appelen, *Indiaanſch* kooren en diergelijke vruchten, daar de papegaayen, meerkatjes, en enkhoorentjes, als ofze leefden, by opklimmen, en aan ſtaan knabbelen en bijten, verciert.

Op de voorſchreven boogen, ten ooſten van de *Burgerzaal*, by *Burgermeeſters* en de *Juſticy-kamer* worden de vier Elementen of hooft-ſtoffen, door vier leggende Avendelſteene beelden, yder negen voeten lang, uytgebeelt. Aan d'eene zyde wordt het

Vuur

door een naakte Jongeling, met een zijde kleet om zijn bloote lichaam; 't hooft, daar boven een vuurvlam uyt komt, kaal, de blixem in zijn linker, een brandende fakkel in de rechterhandt, en een Zalamander onder aan zijn voeten in 't vuur. Aan d'ander zyde de

Lucht

door een naakte gevleugelde Vrouw. Uyt haar hooft, dat met Sterren gekroont is, komen wolken rijzen, dieze met beyde haar handen om hoog licht, en voor 't vallen beſchut. Rontom haar, ziet men groote menigte van Sterren, en tuſſchen haar beenen een Arent, en daar onder een Raaf. Aan d'ander zijde het

Water

door een naakte Maagt. Op haar hooft, dat met een kroon van ſchulpen hoorens, zee-takken en peerlen gekroont is, heeftze een oudtwets ſchip; achter haar, en ter rechter en linker zijde een bos van donzen, en rietgras, daar een Dolfijn met de kop komt doorkijken. Aan haar rechterzijde ziet men haek, riem, ſtuurboort, en onder haar voeten, kreeften, krabben, en zeker ander ſlag van zee-gedrocht. Daar tegen over

d'Aarde

door de *Godin Cybele*, in de gedaante van een aangename Maagt. Op haar ſchoot heeftze een kint aan haar borſt leggen en zuygen, op haar hooft een kroon van toorens en kaſteelen, achter haar een kameel, daer een aap achter op zit met een toom in de handt. Daar boven ziet men allerley vruchten, die 't aartrijk uytlevert; en ter linkerzijde een leeuw, haar dier, (want *Cybeles Wagen* wordt van twee leeuwen voortgetrokken) en op der aarde onder haar voeten een Schaap leggen, en ſlangen voortkruypen.

Op de twee boogen van de *Burgerzaal* of galderyen, ten weſten by *Schepens* kamer, worden mede de vier Elementen, door vier leggende Avendelſteene beelden, van negen voeten lang, doch op een ander maakzel, uytgebeeldt. Door een *Arabize Moorin*, met een uytheemſch kapzel op 't hooft, en een vreemt maakzel van een holle ſchottel, daar een *Phenix* in verbrandt, in beyde handen, het

Vuur

Aan haar rechter zijde heeftze de zon, onder haar een van de vier winden, die tegen haar voeten aan blaaſt, 't geen te kennen geeft dat 'et vuur zonder lucht of

of wint niet leven kan, maar verstikken moet. Aan d'ander zijde, daar tegen over, de

Lucht

in de gedaante van een schoone en minnelijke Maagt vertoont. In de linker arm heeftze een paauw gevat, en in de rechter een Chameleon, die, zoo *Plinius* schrijft, van de lucht leeft. Het hayr zwiert haar los om 't hooft, maar heeft geen wolken by zich. Onder ziet men in 't verschiet allerley slag van gevogelt, in de lucht swieren. Op de ander hoek, door een naakte vrouw, het

Water,

In haar linker hant heeftze een water uytspuytende bol, om haar hooft een krans van donsen en lies, op haar schoot een watervat, daarse met de rechter arm op leunt, en dat rijkelijk water en visschen uytlevert. Onder haar leyt allerley slag van hoorens, schulpen, en paarlemoer, en achter haar bosschen van donse, lies en riet-gras. Daar recht tegen over op de selve zijde, de

Aarde,

in de gedaante van de *Godin Flora.* De rechterhant houtze op een grooten aartkloot, die voor haar op de boog staat. Op 't hooft heeftze een krans van allerley slag van bloemen, achter haar wijnstokken, tusschen haar beenen een hooren van overvloet, daar uyt de vruchten op haar schoot komen vallen, en in de linkerhant een zikkel. Langs der aarde, onder haar voeten, kruypen padden en slangen.

Boven yeder van deze acht beelden, hangt een feston van twintig voeten lang, die elk mede een hooftstof bedieden. In de feston, boven de vuur uytbeeldende Jongeling, by den ingang van de *Burgerzaal*, ziet men het

Vuur,

door allerley vuur gevende werktuygen uytgebeeldt. Boven aan hangt aan een yzere keten, een ambeeld met hamers en vuurslagen daar nevens. Op 't ambeeldt, daar op een sterk vuur leyt en brant, staan twee naakte kinderen, die beyde met een vuurslag uyt kayen vuur slaan. Onder het ambeelt ziet men de blixem en donderklooten van *Vulkaan* gesmeet, en daar onder twee grove stukken geschuts kruyslings over malkanderen leggen, en voorts vervolgens *Mars* zijn wapenschilt met de blixem daar op, twee vyerige swaarden, brandende vuurdak en fakkel, een ronde keten met vuurslagen behangen, en heel onder aan een wierookvat.

Diergelijke vuur gevende werktuygen, hangen ook boven de vuur uytbeeldende *Moorin* by *Schepens* kamer: als *Mars* zijn panzer en borst harnas, daar ter wederzijde uyt d'armgaten vuur en vlam uytkomt; desselfs wapenschilt, geschut, blixem en donderkloot, en een keten, met vuurslagen en vuursteenen behangen. In d'ander feston op d'ander zijde, boven het lucht uytbeeldende beelt, by den ingang van de *Burgerzaal*, wort de

Lucht,

door twee water-bellen makende gevleugelde kindertjes, (daar een Arent onder staat) de vier winden, reygers met slangen in de bek, paradijzen en ander gevogelt, afgebeeldt. In d'andere feston boven de lucht by *Schepens* kamer, treet een paauw op wolken, en daar onder ziet men ook de vier winden, reygers, paradijsen en ander gevogelt. Boven het water-vertoonende beeldt, by den ingang van de *Burgerzaal*, wordt in d'eene feston het

Water,

door twee zee-kindertjes, die op een zeeschlup zitten, en op kinkhorens blazen, daar water uytkomt, vertoont. Onder hen ziet men donsen en rietgras, en daar onder een zee-kint op een zee-gedrocht, met een drietande *Neptunus* vork, daar aan allerley slag van visschen, schulpen, hoorens, kreeften en krabben by neer hangen, in yeder handt. In d'ander feston, boven het water by *Schepens* kamer, wordt 'et.

Water

met twee diergelyke zee-kindertjes, yeder met een uytstortent watervat op schoot, uytgebeelt. Onder hen ziet men een zee-gedrocht, en ter wederzijde donzen en rietgras. Aan hun beyde linker vissesteerte beenen (want de rechter hebbenze om elkandere geslagen) hangen ter wederzyde aen een snoer allerley slag van hoorens en schulpen, en daar onder aan de zelfde snoer, daar in 't midden een ander zee-kint, die een schilt-pad aan zijn steert heeft hangen, zijn handen aangeslagen heeft; allerley slag van kreeften en krabben. In de feston, boven de *Godin Cybele* of aarde, by den ingang van de *Burgerzaal*, wordt

d'Aarde

uytgebeelt door twee kleyne Satertjes,

 die

die boven aan ſtaan. Daar onder ter wederzyde ziet men een leeuw en leeuwin, met een ſlang in 't midden, die zich om eenig loof geſlingert heeft; en hier onder feſtonnen van allerley vruchten, die de groote moeder *Cybele* of aarde, voortbrengt. In de feſton, boven d'aarde, by *Schepens* kamer, wort

d'Aarde

byna even eens afgebeelt. Boven zitten twee naakte kindertjes op allerley vruchten: in 't midden ziet men een hertshoorn, en daar onder ter wederzyde een aap, en voorts vervolgens allerley vruchten, daar een haas onder aanhangt. Beduytzelen altemaal, die d'eygenſchappen van yeder Element of hooftſtof, en wat yeder yegentlijk voortbrengt, genoeg, zonder breeder uytlegging, te kennen geven.

Konſtige beelden in de galdery. In d'acht gezichten van deze galdery van de tweede gront, ſtaan ook witte Marmere beelden, yeder van zes voeten en zeven duymen hoog, op langwerpige vierkante witte Marmere pedeſtalen of voetſtukken, die by na de zelfde hoogte hebben, en mede, na den eyſch van yeders beelt, dat 'er boven komt te ſtaan, met allerley cierwerk zeer kunſtig doorwrocht en opgetoyt zijn. Door het eerſte, de *Godin Cybele*, word d'aarde uytgebeeldt; d'andere zeven, als *Saturnus*, *Jupiter*, *Mars*, *Venus*, *Merkurius*, *Apollo*, en *Diaan*, vertoonen op een ry de zeven *Planeten* of *Dwaalſterren*, doch ſtaan hier niet in de zelfde ordre, gelijkze vervolgens met haar ronden om 't Aartrijk, (daarze, na 't gemeen gevoelen der Hemelsloopkundigers, omloopen) leggen. En vermits d'oude *Poëten* met deze en hun andere verſierde Godtheeen alleen maar ſcheenen den menſchen te willen inſcherpen, wat hen, om eerlijk te leven, te doen en te laten ſtond, en d'*Egyptenaren*, gantſche wetenſchap (gelijk zulks wijtloopig de *Jeſuyt Kircher* in zijn *Obeliſcus Pamphilius* verklaart) onder deze en andere verzierde beelde-teekenen (dieze ook in plaats van letteren gebruykten) de gantſche loop der natuure uytleyden, zullen we in 't kort d'afkomſt dezer Godheen, en wat d'oude *Poëten* met deze verzieringen zeggen wilden, vervolgens hier by voegen.

Godin Cybele. Tuſſchen de *Raadtzaal* en de *Weeskamer*, ſtaat in de gedaante van een bedaarde en zedige Vrouw, de *Godin Cybele*, die by de *Poëten* voor de Moeder der *Goden*, ook *Rhea*, *Veſta*, *Ops*, en *Tellus*, dat is, d'aarde genaamt wordt. *Cybele* word deze *Godin* geheeten, na een berg in *Frygia*, of na een langwerpige teerling, die aan haar geoffert en *Cybele* genaamt wierd. Haar rok, dienze onder een kleet, waar van d'onderſte zoom met allerley bloem en loofwerk doorwrocht is, aan heeft, hangt haar tot op de voeten. Haar kroon, dienze op het hooft heeft, is rondtom met toorens, kaſteelen en ſloten (waar mee de toorens, kaſteelen, en ſlooten, die op het Aartrijk ſtaan, afgebeeld en uytgedrukt worden) bezet. In haar linkerhand heeftze een ſleutel, om te bewijzen, datze des winters geſlooten, en des zomers, alsſe de zaden doet voortkomen, open is: met de rechterhand, daarſe gemeenlijk, volgens het verzieren der *Poëten*, een Scepter in heeft, (een teken van d'alheerſchenheyd des aardbodems) lichtſe hier d'eene zijde van haar kleed op. Voor haar voeten ziet men hier twee leeuwen, die des aardrijks oppermacht betekenen, en na 't verzieren der *Poëten*, voor haar wagen gaan, daar op vier verzierde geſchiedeniſſen ſtonden afgebeeld. d'Eerſte was, daar de *Veſtaalze Klaudie*, het ſchip, daar *Cybele* in was, alleen voort trekt: de tweede, daarſe binnen *Roome*, ten huyze van *Scipio Narzika*, word gebracht, de derde, daarſe in *Egypten* voor de felle *Reuzen* vlucht, en in een *Merle* verandert word. Gemeenlijk wordſe ook by de *Poëten* met een deel gewapende *Korybanten* afgebeeld.

In de voetſtal, daarſe op ſtaat, ziet men zeer kunſtig, boven aan, twee overvloets-hoorens kruyslings over malkanderen leggen, daar uyt allerhande vruchten, als granaten, citroenen, aartjezokken, druyven, roozen, koorenſchooven, en wat het aardrijk meer voortbrengt, komen vallen. Ter rechterzijde van haar eene vrucht-hooren, ziet men haar kroon van toorens en kaſteelen, en tuſſchen de vruchthoorens in, als ook onder aan de vruchten, allerley werktuyg tot den landbouw noodig, als houweel, zikkel, ſpa, hark, en gieter. In 't midden vertoonen zich ook twee brandende fakkels, en ter rechterzijde twee *Korybants* ratels.

Tuſſchen de deur van *Burgermeeſters* vertrek, en den ingang van de *Threzory*, ſtaat de *Godin*

Diana,

in de gedaante van een ſchoone en aangename Maagt, met haar halve boven-lijf bloot, en haar jachtrok boven de knien op-

opgeſchort. Op 't hooft heeftſe een halve maan, op de ſchouder met de linkerhand gevat een jachtboog, in de rechter een ontſteken fakkel; achter haar ziet men een hinde, en onder aan de voeten ter wederzijde, twee zee-gedrochten, met de bekken op de voetſtal, en de ſtaarten om haar achterlijf geſlagen, als mede krabben en kreeften. *Diana* was de Dochter van *Latone*, die van *Iupiter*, op haar ſchoonheyd verſlingert zijnde, beſlapen wierd. *Juno*, *Jupijns* vrouw, hier door vergramt zijnde, ſtiet *Latone* uyt den Hemel, en deed d'aarde met eede belooven, datſe *Latone* geen plaats, dan op *'t Eyland Delos*, ('t geen toen noch in zee dreef, en door de baren heen en weder geſlingert wierd) om te baren zou geven. *Latone* verloſte van twee kinderen, *Diana* en *Apollo*: *Diana* diende, toenſe ter weereld was gekomen, in 't baren van 'er broeder, als vroevrouw. *Diana* is *Latonas* dochter, om dat de oeffening der jacht, een bezondre kracht heeft in den menſch, zijn hartzeer te doen vergeten, want *Latone* is op 't *Grieks* zoo veel te zeggen, als vergeten. Zy had in haar moeders baring zoo veel lijdens gezien, datſe van *Jupiter* verkreeg, om eeuwig Maagt te blijven. Hier by wierdt 'er boog en pijlkoker, gelijkſe hier ook afgebeeld is, en zeſtig dochteren van *d'Oceaan*, om haar gezelſchap te houden, en twintig andre, die over haar boog, pijlen, brooskens en honden opzicht hadden, gegeven; zy wierd ook over de jacht, wegen havens, boſſchen en bergen geſtelt. Verſcheyde namen hadſe ook, als *Iuno*, *Hekate*, en naar de jacht-luſt, of naar de netten, die de *Nymph Britomertis* had opgebracht, *Dyctine*. De *Latijnen* riepen haar onder de naam van *Iuno Lucina*, in 't kinderbaren, aan. Want *Iuno* is gezegt helpen, om datze de pijnen vermindert, en *Iuno*, genomen van licht, betekent, datſe de nieuw-geboorne in 't licht helpt brengen. Met de ontſteke fakkel, dienſe hier in de hand heeft, word te kennen gegeven, datſe den kinderen 't eerſte licht openbaart. De Maan, dienſe op 't hooft heeft, betekent, dat de vochtigheyd der Maan, de vrouwen in 't baren vorderlijk is. De boog en pijlen, die haar ten ſchouderen af-hangen, bewijzen de onverdragelijke pijnen, die de vrouwen in 't kinderbaren gevoelen. De hinde, die neffens haar ſtaat, geeft haar ſnelheyd te kennen. d'Ouden, zijnde van 'er ſnelheyd verwondert, hebben haar wieken, en een wagen, die van twee witte hinden, om dat haar wit beſt voegt, wierd voortgetrokken, bygevoegt; daarſe niet anders mede te kennen hebben willen geven, als dat de Maan 't gezwinſte van allen om de aardkloot loopt. Aan de pedeſtaal of voetſtal, daarſe op ſtaat, zijn mede zeer kunſtige jagers garen, pijlkoker, jacht-tas, zwijnesſpriet, en diergelijk jaagtuyg, dat op de jacht gebezicht word, uytgehouwen. Tuſſchen de *Thezaury Ordinaris* kamer, en de *Sekretary*, of tuſſchen en voor d'ingangen van de trap, leunt

Merkuur

achter tegen de ſtam van een boom, daar veyl om geſlingert is, in de gedaante van een ſchoone wel-gezette en verſmiſte Jongeling, met een gevleugelde hoed op 't hooft (want zoo word hy gemeenlijk by de *Poëten* afgebeeld) zonder baart, en gantſch naakt; behalve dat hy een zijde kleed, van achteren op de rug heeft hangen, dat hem over beyde ſchouderen, voor op de borſt toekomt, en met d'eene ſlip zijn ſchamelheyd bedekt. Zijn linker hand heeft hy in de zijde gezet, met een ſtokbeurs daar in, op de rechter arm de valroe leggen, aan zijn linker zijde een bok, en de rechter een krayende haan ſtaan, die zijn vogel is. Hy word by de *Poëten* voor *Jupijns*, en de *Nimf Mariaas*, *Atlas* dochter, zone gehouden. Men hield hem ook voor een behendigen dief. *Luciaan* ſchrijft in zijn zamenſpraak, van *Apollo* en *Vulkaan*, dat hy middelen om te ſtelen, in zijn moeders lijf verzon, ſtraks na zijn geboorte, ontſtal hy *Neptuyn* den drie-tant, *Mars* zijn zwaart, de koeyen van den *Koning Admetus*, wien *Apollo* bewaarde, dien hy, van hem met ſchieten gedreygt, boog en koker ontſtal, en zijn moeders en zuſters hembden in de batſtoof, en *Vulkaans* tang, daar hy by was. Zoo haaſt was hy niet gebooren, of worſtelde met *Cupido* dien hy ter aarde wierp. Toen elk, om de overwinning hem vertoefde, en *Venus* hem kuſte, benam hy haar, zonder datſe 't voelde, haar gordel. *Jupiter*, die *Venus* hier om beſpotte, ontſtal hy de *Konings* ſtaf. Eens ontſtal hy yemand een ſchoon paart, en gaf daar voor een zerigen ezel, en een nieuw gehuwt man, een ſchone vrouw, en gaf hem een out tandeloos wijf. Hy was d'eerſte, die de Koopmanſchappen met maat en gewicht, doch niet zonder bedroch, leerde verkoopen; veele kunſtvindingen worden hem toege-eygent. De lier zou hy, van een doode ſchilpad, aan de Nijl gemaakt hebben, daar voor

hy in 't vree maken, over d'Offensteling van *Apollo*, de roe *Caduceus*, of valroe, die de kracht had, om twee twistige, daar zy tusschen beyde geleyd wierd, te bevredigen, in mangeling had. Om dat t'onderzoeken, wierp hyse eerst tusschen twee slangen, die heftig beten, maar straks vrienden wierden, zoo datse met twee slangen bewonden is geweest, en altijd tot een teken der vrede word gehouden. Hy was d'eerste, die de loop der sterren waar genomen, jaar en dagen t'onderscheydig bestek gestelt heeft, en leerde den menschen Godtsdienstig en beleeft te zijn. *Cicero* schrijft, dat *Merkuur d'Egyptenaars* de wetten, letteren en manier van schrijven heeft geleert: en wierd daarom ook by hen, gelijk *Plato* getuygt, *Thoyt* of *Theut* geheten. Om nu te verstaan wat met deze *Merkuur* gemeent word, zoo staat aan te merken, dat hy de woord-voerder of der *Goden* bode is genaamt, om dat hy den menschen goede en godlijke wetten, als of hy hen de wil der *Goden* uyt den Hemel op Aarden bracht, leerde. Hy is der dieven en Koopluyden *Godt* genaamt, om dat de welsprekentheyd, alsse misbruykt word, allerley boosheyd, en ongerechtigheyd onder den menschen, uytricht. Met de valroe dien hy op zijn linker arm heeft, vercieren de *Poëten* dat hy dooden kan ver wekken, dat's zoo veel te zeggen, dat welsprekentheyd macht heeft, den blooden moed te geven. Gelijk men leest dat welsprekende hooftmannen deur kunstige vermaningen, hun krijgs-luyden een manlijk en onverzaagt herte inspraken. Ook word verziert dat hy alle doode moeste ter hellen leyden. 't Geen verstaan mach worden, dat de welsprekentheyd d'opgeblaze menschen den moet kan doen zinken. De vleugelen aan hoed en hielen, bewijzen dat de welspreker, snel van geest en tong, om zijn woorden bequaam en vloeyende, als 't behoeft, voor te brengen, moet zijn; want de *Grieken* hadden in 't gebruyk, datse in hun redenen van gevleugelde woorden spraken. Andere, die zeggen dat *Merkuur* niet anders is, als de optrekkende kracht der zon, beelden met zijn vleugelen af desselfs snelheyd, die 't onbekende en verborgen openbaart, want de zon, de dampen door zijn aantrekkende kracht om hoog verheffende doetse vliegen, hierom verzierden ook de *Poëten* dat hy een dief is, vermidts de zon met de dampen uyt 't aardrijk te trekken, even eens schijnt als die te stelen. Hy heeft de haan by hem, om dat hy de *Godt* der Koopmanschappen, en by na, van alle kunsten is; daar de menschen vlijtig en wakende, gelijk de haan, die voor de wakentheyd word gehouden, in zijn. Zommigen meenen dat de haan, wijl *Merkuur* voor de reden en 't licht dat tot de kennis aanleyt, word gehouden, aanwijst hoe wakker, en zorgvuldig dat de wijzen behooren te zijn, want het is niet gevoeglijk den nacht over te slapen. Andere die, gelijk gezegt is, door *Merkuur* niet anders als de trekkende kracht van de zon verstaan, zeggen dat de haan hem hierom word toege-eygent, dewijl de haan, den dageraat, dien de zon maakt, met zijn gekray verkundigt. Zijn wagen wierd ook van twee hanen, of, zoo andere zeggen, van twee oyevaars, voortgetrokken. Onder zijn voeten, aan de voetstal daar hy op staat, hangen ter wederzijde festonnen van winde-loof, die kunstig met *Merkuurs* geslangde staf, stok-beurs, pennekoker, inkpot, en menigte bosse schaften en pennen, kunstig doorwrocht zijn. Op d'ander hoek, van de zelve zy voor de trappen, tusschen de *Sekretary*, en de kamer van de *Thezaury Extraordinaris*, staat

Jupiter

in de gedaante van een sterk, vleezig en vierschooten man. Hy word by de *Poëten*, gelijk ook hier, ruyg van baart, vol van hayr op 't hooft, en met een glas klaren mantel, vol van glinsterende sterren, en die hem van de linker schouder afhangt, met een snoer onder de linker arm is toegegespt, en geestig met kreuken en vouwen voor zijn heymelijke leden komt zwieren, afgebeeld. In de rechter en linker hand heeft hy de blixem, ter linker zijde een Arent, (met een donderkloot onder zijn linker klaau, en zijn rechter vleugel achter om zijn beenen geslagen) en ter rechterzijde een Ram staan.

Jupiter was de zoon van *Saturnus* en *Ops*, die ook *Rhea* genoemt word. Wat zijn naam belangt, by de *Latijnen* word hy *Jupiter*, dat is zoo veel te zeggen als behulpig, of helpende vader, by de *Grieken Zeus*, dat is, oorzaak des levens genoemt. De naam van *Jupiter* of helpende vader viel hem toe, om alle de nutte dingen, die hy tot onderhoud en troost, van 's menschen ellendig leven voortbracht. Zeer gevoeglijk verzieren de *Poëten* dat hy zijn afkomst van *Saturnus*, of de tijd heeft, dewijl hy voor de hooftstof der lucht word gehouden. Eenige hielden de lucht voor *Iupiters* oogen, andere hiel-

hielden *Iupiters* zusters en wijf, de lucht te wezen, en hem den hemel des vyers, en dat zy zijn vrouw is, om dat by de lucht, door *Iupiters* hitte verwarmt, en door de zon geholpen, veel dingen geteeld worden. *Virgilius, Cicero* en *Euripides*, zijn al van een gevoelen, dat den *Ether*, die *Anaxagoras* den vyerigen hemel noemde, den opperften *Godt* zou zijn, 't welk *Iupiter* ook is. Hy was, zoo men by eenigen leeft, een wijs *Koning*, die onder andre dingen die hy loflijk deed', 't rouwe volk deed' nalaten 't menfchen vleefch eten, dat voormaals, als noch in de nieuwe ontdekte Wereld, zeer gebruyklijk was. Zijn wagen wierd ook van twee Arenden getrokken, en op de zelfde wagen vijf fabelen uytgebeeld. d'Eerfte, daar hy *Europe*, de tweede daar hy *Ganimedes* ontfchaakt, de derde, daar hy zich in de gedaante van vuur, met *Egina, Afopus* dochter, vermengt; de vierde, daar hy als goude droppelen in *Danaes* fchoot glijt; de vijfde, daar hy *Saturnus* verloft. Hy word ook veeltijds van de *Poëten* half naakt, met lang hayr en een ruygen baart, zittende met zijn blixem in de hand op een Arent uytgebeeld. Hem is hier een Arent by gevoegt, om dat hy in den oorlog een Arent in zijn vanen voerde. De blixem, die hy in de handen, en de donderkloot, die de Arent onder zijn voeten heeft, gevende donder en blixem te verftaan, die de *Planeetftar Iupiter* veroorzaakt. *Iupiter*, is als andere menfchen geftorven, en in *Kreta* begraven, zoo *Lucianus* en *Epiphanias*, die daar zijn graft zag, getuygen: maar *Kallimachus* bekent zijn graft by de *Kretenzen* gemaakt, doch fchijnt zijn dood te verzaken, daar hy zegt:

Uw' graf, ô Koning, hebtge in Creta wel genoten;
Maar zoo niet, dat het houdt uw' godlijkheydt befloten.

Hier dichte by, tuffchen den ingang van de *Thezaury Extraordinaris*, en de kamer van de *Commiffarizen van de kleene Zaken*, ftaat

Apollo,

in de gedaante van een fchoone, jeugdige en baardelooze Jongeling, met geel hayr op, en een laurierkrans om zijn hooft. Hy is, gelijk ook d'anderen *Goden*, heel moeder-naakt afgebeeld, dan alleen ziet men d'eene flip van het zijde purpere kleed, dat hem van zijn fchouderen af hangt, en waar in 't geflangde *Meduzens* hooft, na 't verzieren der *Poëten*, ftond afgefchildert, zeer aardig in kreuken en vouwen voor zijn fchamelheyd zwieren. Op zijn rug heeft hy een pijlkoker hangen, in de linkerhand een boog gevat, en de rechterhand achter over zijn rechter fchouder, aan de pijlkoker geflagen, gereed om daar fchichten uyt te trekken. Neffens zijn zijde en achter hem heeft hy een harp ftaan, onder aan zijn voeten de groote en gruwelijke Draak *Python*, die na de Zuntvloed uyt der aarde gewoffen (van zommigen, doch ongevoeglijk, voor de *Reuze Tiphon*, dien *Iuno* door een vuyftflag voortbracht, gehouden) en van hem met fcherpe jachtpijlen gedoot wiert, met de bek en pooten wijt van een gefpeert leggen. *Apollo* was de zoon van *Iupiter* en *Latona*, en de broeder van *Diane*. Hy wort genaamt de *Godt* der *Poëten* en *Artzen*, om dat de zon, zijnde vol geeft-gevende kracht, der menfchen zinnen fcherpt en verluchtigt, de lucht matigt, en alzoo onze lichamen in gezontheyt onderhout. Ook wordt hy gehouden voor de *Godt* der voorzeggingen; gelijk zulks, toen 't geheymenis tot *Delphos* in zwang ging, te zien was. Hierom wiert hem de regen, de voorziende raven, de doot, voorwetende zwaan, en meer andere dingen, naar de deelen van 't jaar, bygevoegt. Hy wiert van de *Griekze Poëten Hecaergos*, dat is, van verwerkende, en om zijn blinkende klaerheyt *Phœbus*, en om dat hy verborgen dingen openbaart, *Delius* genaamt. Hy en *Diaan* zijn in 't *Eylandt Delos* gebooren, dat is datze in 't openbaar en blinkende zijn te voorfchijn gekomen: want Zon en Maan tot groote lichten van *Godt* gefchapen, alle wezentlijke lichten op Aarden ontdekken en voeden. Hem wordt midden onder de *Muzen*, als haar dans-beleyder, plaats gegeven: want hy is, hem voor de Zon genomen, 't hart des hemels, 's werelts ziel en licht of *Iupiters* oog. De laurier daar *Apollo* mee gekroont is betekent voorzegging, of waarzegging. En zeker niet ongerijmt, want men zeyt dat *Daphne*, (de gene die om 't verkrachten t'ontkomen, in een laurier verandert wierd) ook *Zophrone*, dat is, matigheyt en zoberheyt genaamt wierdt, vermits de kracht van voor te zeggen, hier uyt ontftaat. Door hem wort ook fnarenfpel, welfprekende vermaningen, en wyze trooft-redenen die de verderffelyke bekommeringen des herten weg nemen, verftaan. Te dien eynde is hem hier ook een

een harp bygevoegt, als mede een lier en vedel, waar mede de gelijkmatige overeen-ſtemming des hemels afgebeelt word. Het dooden van de *Draak Python*, dien *Apollo* onder de voeten heeft, is uyt een geſchiedenis genomen, te weten, dat *Apollo* by de vliet *Cephirus*, dicht aan den berg *Parnaſſus*, eenen grooten Tytan, geheeten *Python*, toegenaamt de *Draak*, ombracht, en dat de toezienders riepen, zent pijlen of ſchiet, daar uyt een vreugdig gejuyg der overwinning rees, 't geen daar na altijt in 't gebruyk bleef, als *Ovidius* in zijn minne-konſt, in 't tweede boek, verhaalt:

Roep nu Lopæan, ja, koom, verdubbel dees gezangen,
Ik heb 't gevogelt, dat ik zocht, in 't net gevangen.

De uytlegging van het dooden van deſen *Draak Python*, is aldus; *Python*, is by de *Grieken* zoo veel geſegt, als verrotting, die uyt overvloedige vochtigheyt ontſtaat, en van *Apollo*, of hitte der Zon, daar anders ziekte uyt ontſtaan zou, veroorzaakt wordt. Eenige zeggen dat *Apollo*, in dit *Python* dooden, van zijn zuſter *Diana* geholpen is, nemende wraak over hem, om dat hy hun moeder *Latona*, die bevrucht was, door *Junoos* haat, vervolgde. By *Latona* word vergetelheyt, en by *Python* d'overvloedige zwarigheden deſes levens, die door vergetelheyd worden weg genomen, verſtaan, te weten: door haar kinderen, *Apollo* en *Diana*. *Apollo*, de lieflijkheyt der maatzang, en *Diana*, 't vermaak des jachts, twee dingen die 's menſchen geeſt zeer vermaken. Zijn wagen, zoo de *Poëten* vercieren, werdt door vier paarden, die vuur ten mondt en oogen uytblazen, voort getrokken. Op de zelven waren zeven fabelen afgebeelt: d'Eerſte was *Phaetons* val. De tweede, *Pythons* doot. De derde, *Marzyas* villing. De vierde, daar *Apollo*, 't Vee van den *Koning Admetus* hoed. De vijfde, daar hy zich, toen hy voor *Tipheus* vluchte: in een raven veranderde. De zeſte, daar hy zig in *Leeuw* en *Gier* verandert. De zevende, zijn ongelukkige liefde tot *Daphne*, die in een laurier veranderde. Voor aan de voetſtal, daar hy op ſtaat, hangt allerley ſnaren-geſpel, als veel, harp, ſcharmey, zak-pijp, fluyt, luyt en diergelijk zang-tuyg.

Tuſſchen de *Schepens Extraordinaris*, en de *Reken-kamer*, ſtaat

Mars

Straf en wreet ziet hy met zijn ruygen baart uyt zijn oogen; dees, daar meeſt al d'andere *Goden* en *Godinnen* met een zijde kleet ſtaan uytgebeelt, is, na krijgs-gebruyk, hier met een helm, daar een vliegende Draak boven op ſtaat, en met een zwaar panzar gewapent. Heeft een zwaart op zyn zijde, aan de linker arm een ſchilt, in de rechter een geweldige enter of oorlogs-bijl, en van zijn ſchouderen af een lange bloedige oorlogs-mantel, hangen. Achter hem ſtaat een Wolf, dat zyn dier is, en aan zijn voeten een Raaf. Hy is de zoon van *Iuno*, die hem, zoo zommige meynen, zonder mans toedoen, in *Tracien* heeft gebaart: want zy was, om dat *Iupiter* zonder vrouw met het raken van zijn hooft *Minerva* hadt geteelt, in haar geeſt beroert: des gingze, om te onderzoeken hoe zy zonder man mocht bevrucht worden, na *d'Oceaan*; maar zy quam, vermitze door 't reyzen was vermoeyt, voor de wooning van *Zephyrus* vrouw, *Flora*, *Godin* der bloemen, ruſten, die haar vraagde, waarom zy dees reys hadt aangenomen? Toen *Iuno* haar de oorzaak had gezeyt, antwoorden *Flora*, ik zal, indien gy 't voor *Iupiter* wilt verbergen, u uw' begeerte doen genieten, 't geen *Iuno* beloofde; hier op zeyt *Flora*, dat in de velden van *Olona* een bloem, of dauw-diſtel ſtond, daar door zy, zooze hem proefde, of aanraakte, zou bevrucht worden. Zy, hier in *Flora* gehoorzamende, wiert zwanger. Andere meynen datze haar eyge egenis met haar hand ſloeg, en zoo zwanger wiert. 't Kint, toen 't gebooren was, wiert, om dat het een overſte der mannen in den oorlog ſou zijn, *Mars* genaamt, oorſpronkelijk uyt het *Latijnze* woort *Mas*, dat mannelijk geſegt is. De naam *Mars*, na 't gevoelen van *Heraklides* van *Ponten*, komt van 't *Grieks* woort *Ares*, dat vervloeking en ſchade betekent. Men pleeg hem op 't *Eyland Lemnos* menſchen t'offeren, 't geen daar na, om de grouzaamheyt, wiert afgeſchaft. De *Poëten* hebben hem verſchrikken, tooren en geroep, die hem als ſchiltknapen volgen, tot gezelſchap toegevoegt; want hen was geoorloft, al dat hen, aangaande hun *Goden*, goet docht, te vercieren; des gaven zy *Mars*, om dat d'Oorlog, door d'onbegraven dooden, peſt veroorzaakt, *Bellone* tot een voerman: 't gerucht, die haar wieken roert, en met ware en valſe tijding, landen en ſteden vervult, is zijn voorloopſter. Dat *Mars*, den krijg, alleen van *Iuno*, dat 's de rijkdom, geboren is, is om dat de rijkdom uyt hoovaardy,

dy. hoogmoet en nijt, daar den krijg zijn oorsprong van heeft, ontstaat. Ook is den krijg, om welgevoet te worden, en veel te krygen, geerne by rijkdom; want den krijg is om te krygen. En de begeerte tot de heerschappyen en Koninkrijken, is d'oorzaak van oorlog. Dat *Mars*, voor den *Godt* des oorlogs is gehouden, dat is, om dat hy 't gebruyk der wapenen en heyr toe te stellen, en al wat tot den krijg noodig is, eerst heeft gevonden.

Aan de voetstal daar hy op staat, ziet men allerley oorlogs-tuyg, twee panzers (want alles is hier dubbelt) swaart, rondas, schilt, helmet, pijlkoker, trompet en oorlogs-bijl, en diergelijk verderffelijk geweer, als ook een rondas, en langwerpig schilt, daar op *Jupyns* gevleugelde blixem staat uytgedrukt. Boven den ingang van yeder deur, van deze twee kamers, is een ront gat, ter weder zijde van dit gat, vertoont zich een woedende wolf, yeder met een dood kindt, en omgebracht schaap, onder haar voeten, en tusschen haar beyde onder 't rondt, menschen-schinkels, doots-hoofden en koorenschooven, daar over een slang kruypt. Boven yeder wolf, staat een weenent kindt, met de handen voor d'oogen, en dezen droevigen toestel, die *Mars* of den Oorlog veroorzaakt, beweenen. Boven, op het ront, leggen twee helmetten, en ter wederzyde, boog, pijl-koker, bondelpijlen, richter-bijl, en meer ander oorlogs-tuyg. Dicht daar by, tusschen of voor de twee trappen, daar langs men na de derde verdieping klimt, staat de *Godin*

Venus,

in de gedaante van een aangename, poezelige en bekoorlijke maagt. s'Is moeder naakt, houdende alleen voor haar schamelheyt een vrolijk groene sluyer, waar van de eene slip haar om de linker arm, en d'ander om haar rechter been geslagen is, gelijk ze veeltijts van de *Poëten* zoo afgebeelt wort, om te kennen te geven, dat die *Venus*, in onkuysheyt dienen, van hun eer en rijkdom berooft worden. De *Poëten* verzieren, dat haar gewaat, datze aan heeft, van de Gratien geweven, het bovenste vrolijk groen, het onderste schoon geel, met gout, zilver en hemelsch blaauw geborduurt; maar al dit zoo dun was, dat men daar door, als'er de wint tegen blies, de schoonheyt van'er verburgen leden zien kon. Haar riem, *Cestus*, was ook zeer kunstig doorwrocht. s'Is hier, daar haar de *Poëten* gemeenlyk ook mee beschenken, met een kroon, van Roozen en Myrten, dien haar de *Poeten* veeltydts ook toevoegen, gekroont om der vergankelijkheydt der wellusten, dewijl de roos haast verslenst, aan te wijsen; ook wordt die gene die gayl is, uyt versmading der eerbaarheyt root als een roos, en geprikkelt door den angel der sonde. Dat *Venus* de *Myrteboom* toege-eygent is, leest men by verscheyde Schrijvers. *Plutarchus* schrijft in 't leven van *Numa*, dat de vrouwen in *Gras-maant*, aan de *Godin Venus* offerden, om dat dese maant, dese *Godin* toegeheyligt was, en de vrouwen in 't begin van de maant, in het Badt, met Myrte gekroont, gingen. *Venus* wordt met Myrte gekroont, om dat dit gewas zeer groote kracht heeft, om liefde te verwekken. Andere zeggen, om dat *Venus* uyt Zee-schuym gebooren is, en dit gewas zeer geerne aan strandt wast. Ter rechter zijde aan haar voeten, staat een Zwaan, en ter linker een Duyf. Na 't versieren der *Poeten*, wort haar wagen van sneeuw-witte Duyven en Zwanen, voort getrokken. Dat *Venus*, nevens andre Dieren, Zwanen worden toegevoegt, dat is, om dat de zindelijkste tot het vryen 't bequaamst zijn, gelijk de Zwaan een van de schoonste voglen is. De twee gevleugelde poezelige kindertjes, die hier by haar staan, en de handen over des moeders schamelheydt aan elkandre geslagen hebben, zijn *Kupido* en *Antros*. De *Filosoof Porphyrius*, schrijft aldus van deze twee: *Venus* merkte dat *Kupido*, een lange tijt na zijn geboorte, weynig of niet was gewassen, maar dat hy even kleen bleef, des ging zy, om hier in te voorsien, aan 't geheymenis der *Godin Themis*, raat vragen, daar wiert haar geantwoort, dat *Kupido*, zoo lang hy alleen bleef, niet zou groeyen, des moest zy hem, om onderlinge liefde te houden, een broeder baren, dan zou hy, zoo veel als 't noodig was, wassen. *Venus* gehoorsaamde het geheymenis, en baarde *Antros*. *Kupido* begon, zoo haast deze was gebooren, zijn vleugels uyt te spreyen, en kloekmoedig voort te stappen. En het is met deze twee zoo gelegen, dat noyt of zelden, d'een is zonder d'ander. *Kupido* zoekt zich, wanneer hy *Antros* ziet groeyen, straks mee te verheffen. Ziet hy hem kleen, het geen *Antros* hem dikwils te spijt doet, hy word ook kleen. Dus wast de liefde in de perzoon, die van gelijke liefde word gedreven, want de geliefde moet de lievende lieven. Met de gulde appel, dienze in de linker hand heeft, word het oordeel

dat

dat *Paris* tusschen de drie *Godinnen*, *Juno*, *Pallas*, en deze *Venus*, over haer schoonheden uytsprak, te kennen gegeven, en dat de keur op haar viel.

Na d'oude gedichten der *Poëten*, is *Mars* zonder vader, en *Venus* zonder moeder gebooren, van zee-schuym. Want *Saturnus* wierp zijn vaders *Cælius* manlijkheyd, die hy met een zeyns had afgesneden in zee datse schuymde, en van dit schuym is *Venus* voortgekomen, d'uytlegging hier van, dat *Venus* verziert word uyt zee-schuym gebooren te zijn, is, om dat het telige zaat der dieren niet anders is als schuym, dat ziedend' boven drijft. De zoute vochtigheyd geeft tot de teling groot voordeel, en verwekt door'er hittige scherpte onkuysheydt. Ter rechter en linker zijde van de voetstal daarse op staat, ziet men zeer cierlijke festonnen, van Myrte en Roosen-takken uytgehouwen, daar alleen 't geen by na *Venus* toegepast word, aanhangt, als boog, pijl-koker, jachtkan, kam, spiegel, hayr-borstel en snoer-peerlen, en diergelijk hooft-toyzel. Ter wederzijde van den ingang van de trap, in de vleugels van de boog, zijn diergelijke festonnen, met peerlemoer, schulpen, zee-hoorens, en korrende duyven versien. Naast aan de *Godin Cybele*, staat tusschen of voorby de trappen, daar men na de kamer van de *Huwelikze zaken* op gaat,

Saturnus.

Hy word hier, zoodanig gemeenlijk hem ook de *Poëten* af-beelden, geheel grijs, kaalhoofdig, qualijk gekleed met een getande zikkel in de linkerhand, en een kind in d'ander hand, daar hy de tanden ingeset heeft, om te verslinden, afgebeeld. Achter aan zijn voeten, ziet men koorenschoof, ploeg en kouter, en tusschen zijn voeten een leggende zandlooper, en ter rechterzijde een twee-oorig hooft staan. *Saturnus* word gehouden voor den zoon van *Celum* of *Uranus*, *Koning* van *Kreten*, die men acht te zijn den Hemel, en *Vesta* d'Aarde. Doch eenige twijfelen, wie *Saturnus* ouders waren. *Plato* maakt hem zoon van *d'Oceaan* en *Thetis*, dat de Hemel en d'Aarde de *Oceaan* en *Thetis* teelden, en van deze twee, *Phorcys* en *Chronus*, of *Saturnus* quamen. Het is met de verziering van *Saturnus* aldus gelegen: *Saturnus* had een broeder, *Titan*, zeer machtig en wreet, die hem, hoewel hy d'oudtste was, in zijn plaats liet heerschen, op voorwaarde, dat *Saturnus* al zijn manlijk zaad moeste dooden, op dat na zijn dood, de kroon weder op *Saturnus* quam. Dit dus besloten, heerschte *Saturnus* vredig en beleeft. 't Geschiede dat *Ops*, zijn zuster en vrouw, hem een zoon baarde, toen bewees hy hem een woordt-houdend man, maar een onmenschelijke vader, vermidts hy dat onnoosel wicht, volgens ook dit af-beeldtzel, verslond en ombracht. By *Saturnus*, word verstaan de tijd, die van den Hemel geteelt is, want eer den Hemel was, was'er geen tijd, zoo *Plato* in zijn *Timeus* schrijft, hierom word hy ook dus oud en vervallen, om dat de tijd oud is, en van eén gulde eeuw, in een ysre eeuw vervallen is, afgebeeld. Het vercieren van 't affnijden van sijn vaders manlijkheyd, betekent, dat'er maar eene tijd is, en na dezen geen meer, en daarom mochter geen andere *Saturnus* worden geteelt, om dat 'er maar eene, na 't gemeen gevoelen, en geen meer werelden zijn. Het verslinden van zijn kind, betekent, dat de tijd, dien *Saturnus* zelfs voortbrengt, alles verwoest en vernielt. De zikkel in sijn hand, de ploeg, kouter, koorenschoof, zandtlooper, zijn altemaal beduytselen, die op 't voorby gaan van de tijd slaan. Zijn wagen wierd van twee zwarte Ossen voortgetrokken, waar op vijf fabelen waren afgebeelt. d'Eerste was, daar hy zich, om dat hy van *Ops*, by de *Nymf Fillika* wiert betrapt, in een Os veranderde. De tweede, daar hy zich met de *Latize Enotria* vermengt. De derde, daar hy, meenende *Iupiter* te eten, in een bedoekte steen beet. De vierde, daar hy zijn vader lubt. De vijfde, daar hy van *Iupiter*, toen hy van de *Titans* was gevangen, wordt verlost.

Ten wederzijden van de *galderyen* op deze tweede grondt, zijn dubbelde opgangen na boven, als men aan de eene zyde der opgangen staat en ziet de *galderye* langs, na de andere, dat geeft een sonderlinge aangenaamheyt, voornamelijk: van de Noord na de Zuydzijde, als de zon helder schynt. *Ingangen na de derde grondt.*

De Vleugels of *Imposten* van dese bogen, zijn wit Marmer, met allerley Zinnebeelden, passende op de Beelden daarze ter zyden staan, verciert.

In d'acht perken aan d'enden vande galderyen om hooge, ziet men de gantsche oorlog, doe de Batavieren, ten tijde van *Vitell* en *Vespasiaan*, hier te lande tegen de *Romeynen*, onder den Velt-oversten *Claudius Civilis*, die tegen de *Romeynen* opstond, voerden, in schilderwerk afgebeeld. Want als het vuur van *Konstige Schilderyen.*

oneenigheyd, dat dus lang tusschen *Vitell* en *Vespaziaan*, gesmeult had, (als breeder by *Tacitus* in zijn derde boek en *Suetoon* in 't leven van *Vitell*, te lezen is) in een openbare brand uytsloeg, namen de Batavieren, die te dien tijde, met 't weg zenden van hun jonge manschap ellendig gefoolt en in hun vryheyd verkort wierden, deze gelegentheyd waar, en onder *Claudius Civilis*, de voornaamste aanleyder, de wapenen tegens de *Romeynen*, op. Te dien eynde had *Civilis* de voornaamste der Batavieren, onder schijn van hen te vergasten, in zeker Schaker- of Heylig-bosch, te zamen geroepen, daar hy hun dapperheyd hemel hoog verhefte, en hen voor oogen stelde, het jok van hun ellendige slaverny, daarse by de *Romeynen* onder gehouden wierden. *Tacitus* beschrijft deze aanmaninge van *Civilis*, om de wapenen tegens de *Romeynen* op te nemen, in zijn vierde Boek der Historien, gelijk den Heer Drossaart, *P. C. Hooft*, aldus in het Nederduytse vertaalt.

Julius Paulus, en C. Civilis. Julius Paulus, en Claudius Civilis, van Koninglijke stam, gingen de rest verre te booven. Paulus is van Fontejus Capito, onder valsche betigting van wederspannigheit, omgebragt. Civilis, in keetenen geslaagen, naa Nero gevoert, en van Galba vrygesprooken, was onder Vitellius weederom in gevaar geraakt, 't heir hem vorderende ter lyfstraf. Daar uit was verbolgentheit gereezen, en hoop uit onze onheilen. Maar Civilis, schrander van geest, bet dan de Barbaaren gewoonlyk zyn, en zich roemende voor *eenen Sertorius oft Hannibal*, zynde zyn

Civilis wakkerheit. aangezicht in de zelve wyze geschent, op dat men hem niet als vyandt teegens ginge, zoo hy oopenbaarlyk den Roomschen volke afviel, heeft zich, met de vrundtschap van Vespasianus, en den yver tot de parthy, bekleet. Zynde zeeker, brieven van Antonius Primus aan hem gezonden, by de welke hem bevoolen werdt, *de hulptroepen, ontbooden by Vitellus, af te wenden, ende onder schyn des Germaanischen oproers, de keurbenden te rugh te houden.* Tot het zelfste hadt hem Hordeonius Flaccus in persoon vermaant, uit een hart dat naa Vespasianus helde, en zorge voor den Staat, den welken uitrooying aanquam, zoo 't oorlogh weeder in zyn volle kracht geraakt; en zoo veele duizenden van gewaapenden, tot Italië ingebrooken waaren. Derhalven Civilis, hebbende de tweespalt vastlyk voorgenomen, verbergende daarentussen den dieper raadt, om naar de uitkoomst te oordeelen, hoe hy met de rest toe zoude, heeft in deezer voege aengevangen de zaaken te nieuwen. Door bevel van Vitellius werdt de jeught der Batavieren ter uitkeur geroepen: dewelke, lastigh uit haar eighen aardt, verzwaart wert door de bedienaars, met gierigheit en ooverdaad, door 't opzoeken van ouwde oft maghtelooze luiden, die zy om geldt ontslaan moghten. Daarenteegens d'onbejaarden, maar aanzienlyk om hunne schoonheyt (en zyn zy veel all' van een' ryzige kindtsheyt) werden, tot onkuisheit, weghgesleept. *Tyranny der Romainen.* Hier uit rees nydt, en d'aanstichters der opgezette muiterye braghten 't daar toe, dat men d'uitkeur, afsloegh. Civilis, hebbende de treflyksten des landaaardts en voorbaarigsten des volks, onder schyn van gastmaal, in een heiligh woudt beroepen, als hy hen door de nacht en vroolykheit verhit ziet, beginnende van den lofen gloory des landaardts, telt ten einde toe op, het onrecht; de rooveryen, en d'andere quaaden der dienstbaarheit; *Want, het was geen bondtgenoodtschap, als ouwlinx, maar men leefde met hun als met slaaven. Wanneer quamp' er de Steêhouder, alhoewel met lastige verzelling, en hoovaardigh gebodt? Men leeverd' hen aan de Ooversten, aan Hondertmans, die, als men ze met roof en bloedt opgevult had, verwisselt werden, en nieuwe boezemen opgezocht, en verscheide naamen van roovery.* *Civilis hitst de Batavieren tegens hen op.* *Dat de uitkeur voorhanden was, door de welke de kinderen van de ouwders, de broeders van de broeders, als voor 't laatste, werden afgescheyden. Dat de Roomsche Staat nooit kranker geweest, nochte yet anders in de winterleegers was, dan buit en ouwde luiden. Zy zouden slechts de oogen opbeuren, en niet t'zaagen voor d'ydele naamen der keurbenden. Zy hadden puik van voetvolk en ruiters, de Germaanen tot bloedtverwanten: de Galliën in den zelfsten wil. Den Romeinen zelf was dat oorlogh niet onaangenaam, welks twyflige fortuin men Vespasianus aanreekenen zouw.* VAN *zeeghe gaf men geen' reekenschap.* Gehoort met groote toestemming, beëedight hy hen al t'zamen, naa de Barbaarische zeede, en met voorouwderlijken vloek. *Ook de Caninefaten.* Men zond aan de Caninefaaten, om hen tot gemeenschap van raat te trekken. Dat geslacht bewoont een gedeelte van 't eilandt, en is den Batavieren gelyk, van afkoomst, taale, manhaftigheit: in getal hun minder. Thans heeft hy, door

heimelyke booden, aangelokt de Britannische hulptroepen, de regementen der Batavieren, die na Germanië gezonden waaren, en zich onthoudende tot Magontiakum, gelyk wy booven verhaalt hebben. Onder de Caninefaaten was een genaamt Brinio, man van lompe stoutheit, uitsteekende in vermaartheit en afkoomst. Zyn vaader hadt zich veel vyantlykheit vervordert, en 't guichelspel der Cajaansche tochten ongestraft versmaadt. Hy stondt hun dan aan, zelfs om den naam van 't weederspannigh huis, en werdt in een' schildt gezet, naa 's volks wyze, gezwenkt op de schoudren van de draagers, en tot Hooftman gekooren.

En dit ophitsen tot de wapenen, als ook, dat de Batavieren zekren *Brinio*, na 's Lands gebruyk, op hun schilden hieven, hem tot Overste aan namen en hulde zwoeren, word in de twee eerste schilderyen, die in het park boven den ingang van de *Thezaury Ordinaris*, en in het park daar naast aan, boven het portaal of den ingang van de trappen komen te staan, vertoont.

De Batavieren, dus de wapenen, onder den Velt-overste *Brinio*, aangenomen hebbende, ontboden terstondt hier op de *Vriezen*, en vielen op twee benden, die in winter-leger, dicht aan de strandt van de *Noordt-zee* lagen. De *Batavieren*, *Kaninefaten*, en *Vriezen*, de *Romeynen* dus onverziens t'ondergebracht hebbende, tasteden voorts d'andere sterkten aan, en overvielen de Zoetelaars en Koopluyden. De *Romeynen* zich te zwak bevindende, om het in Batavie te kunnen houden, leyden hun sterkten aan *Kolen*, en togen met hun Velt-tekens na 't opperste van 't *Eylandt*, onder het beleydt van *Aquilius*, meer de naam als de daat, van een Krijgsheyr daar uyt voerende. Dit verhaalt *Tacitus* in deze volgende woorden.

Ende hebbende terstondt de Friezen ontbooden ('t is een ooverrynsch volk) breekt hy, uit den Oceaan, in, tot de winterleegers van twee regementen, die naast waren om ingenomen te moogen worden. Ende hadden de soldaten den overval der vyanden niet voorzien: en als zy dien voorzien hadden, zoo ontbrak het hun aan krachts genoegh om dien te keeren. De leegers dan werden veroovert en geplondert, daar naa ranzen zy de zoetelaars en Roomsche koopluiden aan, die zwervende, en als in paize, verspreidt waaren. Met een vlamden ze op 't uytrooyen der burgen; die, door

Twee winterleegers der Romainen veroovert.

de Ooversten der regementen, verbrandt zijn, om dat men ze niet beschermen kon. De krijsteekens en vendels, en 't geen daar was van soldaaten, verzaamelen in 't boovenste deel des eilandts, onder beleit van Aquilius eerstenpylenaar, meer de naam van een heir, dan de kraft. Want Vitellius, hebbende de zenuwen der regementen weghgevoert, hadt, uit de naaste dorpen der Nerviën en Germaanen, een' luyen hoop met waapenen ghelaaden.

De Veld-overste *Civilis*, die alle zijn aanslagen dus in 't heymelijk met bedroch zocht uyt te werken, gink quanzuys, noch d'Oversten, datse hun sterkten zoo licht verlaten hadden, bestraffen; maar ziende endelijk, met bedroch niet meer uyt te werken, toonde opentlijk zijn Vyandschap tegen de *Romeynen*, en voerde de *Vriezen*, *Batavieren*, en *Kaninefaten*, tegen de *Romeynen*, daar een bloedig gevecht uyt ontstondt, aan. Hier van schrijft *Tacitus* aldus.

List van Civilus.

Civilis, achtende dat men met bedrogh zynen gangk gaan moest, berispte van zelfs de Ooversten, *dat zy de blokhuizen verlaaten hadden: hy, met het regement, dat onder hem stondt, zoude den Caninefaatschen oproer dempen. Zy hadden elk weeder naa hun winterleeger te keeren.* 'T bleek dat 'er bedrogh onder den raadt schuilde, en de verspreide regementen lichter om dempen waaren, dat ook Brinio niet, maar Civilis Hooftman van dat oorlogh was: breekende de teekenen allenskens uit, die van de Germaanen, een volk blydt met den krygh, niet lang verhoolen gehouden waaren. Als de laagen niet wel gelukken wilden, keert hy zich tot het gheweldt, en slydt de Caninefaaten, Friezen, Batavieren aan eighe schaaren. Men strekt van de teegenzyde de spits uit, niet verre van den Rynstroom, en wendt ten vyandtwaarts de scheepen, die, naa 't verbranden der blokhuizen, daar aangebraght waaren. Eer men ook langh gestreeden hadt, draaght het regement der Tongeren de krysteekens oover tot Civilis: en de soldaaten, verbaast door 't onvoorzien verraadt, werden van bondtgenooten en vyanden geslaaghen. De zelfste trouwloosheit beweezen ook de scheepen. Een deel van de roeyers, bestaande uit Batavieren, verhinderden, als uit onervaarentheit, de diensten van 't bootsvolk en voorvechters. Thans kanten zy zich daar teegens, en werpen d'achtersteevens teegen den vyandtlyken oever aan, ten laatsten vermoorden zy de stuur-

Keert zich tot geweldt.

Neder-laagen der Romeynen.

ſtuurluiden en Hondertmans, uitgezeidt de geenen die eenen wil met hun hadden. Tot dat de gansche vloot van vierentwintig ſcheepen, oovervloodt oft genoomen wierdt.

Deze en meer andere overwinningen, die de *Batavieren* op de *Romeynen*, ten dien tijde bevochten, zullen vervolgens in de overige vier parken van de zuydtweſter en noordt-weſter hoek vertoont worden.

In het park boven de trappen, daar men na de kamer van *Huwlijkze Zaken* gaat, ziet men afgebeeldt, hoe de *Batavieren* de *Romeynen* by nacht in hun tenten overvielen, en voor het meerdeel neder-matſten.

Cerialis van de Germaanen belaaght, en byna gevangen.

Cerealis, ſeyt *Tacitus*, gereiſt naa Noveſium en Bonne om de leegers te bezichtigen, die aldaar tot verwintering der keurbenden opgerecht werden, keerd' hy te ſcheep wederom, met verſpreide troep, zorgelooze wacht. Des werden de Germaanen gewaar, en ſtelden laagen toe. Zy koozen een' nacht zwart van wolken, koomen, de ſtroom af, gerukt, en zonder iemants belet, binnen den wal. D'eerſte moordt hadt de liſt te baat: hebbende de touwen der tenten afgeſneeden, ontlyfden zy de geenen, die met hun eige leedren overſtolpt laagen. Een' andre troep, aan 't verſteuren der vloote, werpen van banden, ſleipen der ſcheepen. Ende gelijk zy zich, om te verſchalken, ſtil gehouden hadden; alzoo, na 't aanvangen der ſlaghting, om meer ſchrix daar by te doen, ſtelden zy 't al, met ſchreeuwen, in roere. De Romainen met wonden opgewekt, zoeken hunne waapenen, ſtreeven de weegen deur, weeningen kryslyk toegeruſt, meeſtendeels met het kleedt om den arm gewrongen, en bloote punten. De Hooftman, halfſlaapende, en bynaa ongedekt, werdt, door dooling der vyanden, behouden. Want het Ammiraalſchip, uitmuntende in vlag, rukken zy wegh, giſſende den Hooftman daar op te zyn. Cerialis hadt de nacht elders toegebraght, zoo by 't meerdeel gelooft werdt, om boelaadje met Claudia Sacrata, een Ubiër wyf. De waakers verſchoonden hun laſterſtuk, met des Hooftmans oneer, als waar hun bevoolen te zwygen, om zyn' ruſt niet te ſteuren. Dat, zynde alzoo de leuze, en 't roepen opgehouden, zy meede in ſlaap gevallen waaren. Als 't hoogh dagh was, voeren de vyanden te rugh, met de genoome ſcheepen, en ſleepten d'Ammiraalgaley, lanx de Lipſtroom, tot een' ſchenkaadje aan Velleda.

Zyn Ammiraalgaley wordt weghgeſleept.

Als nu Civilis, na de Scheepsſtryd, endelijk, door verſcheide nederlagen gezwakt, en uit 't Eiland der Batavieren gedreven was, liet Cerialis, door heimelyke booden, aan de Batavieren pais, aan Civilis vergiffenis zien, vermaande Velleda en haare naaſten, *de fortuin der oorlooge, hun weederſtreevende met zoo veel neêrlaagen, door een' tydige verdienſte op 't Roomſche volk, te wiſſelen. De Treveren waaren geſlaagen, de Ubiërs weedergekreegen, den Batavieren 't vaaderlandt ontrooft: en niet anders bedreeven met de vrundtſchap van Civilis, dan wonden, vlucht, rouw. Hy, een balling en verdreeveling, was een laſt den geenen, die hem ontfingen: ende hadden zy genoegh gezondight, met zoo meenighmaals den Ryn t' ooverſchryden. Zoo zy zich iet wyders onderwonden, aan die zyde zoude 't ongelyk en de ſchult, aan deeze de wraak en Gooden weezen.* Met de dreigementen werden beloften gemenght. Ende, als de trouw der Oovenrynſchen aan 't ſchudden was, reezen 'er ook, onder de Batavieren, reedenen: *Men moeſt den val niet verder laaten koomen: ende vermoght een landtaardt niet, de ſlaaverny van den ganſchen aardtboodem af te dryven. Wat was 'er uytgerecht met den moordt en brandt der keurbenden, dan dat men der meer en maghtiger ontboode? Zoo zy 't oorlogh, om Veſpaſianus wille, gevoert hadden, Veſpaſianus was meeſter der dingen. Maar zoo zy 't Roomſche volk, met waapenen, uitdaagen; 't hoemeenighſte gedeelte des menſchelyken geſlaghts doch waaren de Batavieren? Zy zouden eens 't oogh keeren op de Rhæten, Noricen, en de laſten der andre bondtgenooten. Van hun werden geene ſchattingen, maar manhaftigheit en mannen gevordert. Dit was 't naaſt aan de vryheit; en zoo daar keur tuſſen Heeren viel, eerlyker verdroegh men de Vorſten der Romainen, dan de vrouwen der Germaanen.* Dit was 't gemeene volks zeggen. Der treflyken, *dat zy, door feller raazerny van Civilis, voortgeſtuwt waaren tot de wapenen: hy gezocht hadt de quaaden zynes huis te ſchutten met d'uitrooyingh des landtaardts. Toen waaren de Gooden geſteurt geweeſt op de Batavieren, als de keurbenden beleegert, de Steedehouders omgebraght, een oorlogh hem alleen noodigh, doodtlyk voor hun, aanveirdt werdt. 'T was gekoomen tot het uiterſte, 't en waar zy zich bezinden, en met ſtraf des ſchendigen kops, hun berouw beleeden.* Voor Civilis bleef deeze

Noodight de Batavieren tot vreede.

Die luiſteren naa zyn aanhoudingh.

Beſchuldigen Civilis.

geneegentheit niet verhoolen; en hy nam een opzet die te voorkoomen: booven 't verdriet der ellenden, ook door hoope des leevens, die, doorgaands, zelfs de groote gemoederen verbreekt. Naa verzoek van t'zaamenſpraak, wordt, tot Nabalia, de brugh der ſtroom deurgeſneeden. Zynde de Hooftluiden voortgetreeden tot aan de afbreuken, hief Civilis aldus aan: *Zoo ik by eenen Stadthouder van Vitellius verdaadight wierde, men waare nocht mynen bedryve vergiffenis, nocht mynen woorden geloof ſchuldigh. Tuſſen ons was alle onvruntlikheit, vyandtlykheit, van hem begonnen, van my gemeerdert. Jeegens Veſpaſianus is myn' eerbiedenis oudt, ende, als hy noch een onderdaan was, werden wy vrienden geheeten. Dat is aan Primus Antonius bekent, door wiens brieven, ik tot het oorlogh ontbooden ben, op dat de Germaniſche keurbenden, en Galliſche jeughdt de Alpen niet ooverklommen. De waapenen, waar toe Antonius in zyn afweezen, Hordeonius Flaccus teegenwoordigh vermaande, heb ik in Germanië doen wanken, die Mucianus in Syrië, Aponius in Mæſië, Flavianus in Pannonië......*

Hy komt met Cerialis te woorde.

Dus verre gaat de Hiſtory van Tacitus, welker vervolgh verlooren is. Maar den uitgangh van dien krygh, en in wat ſtaat de Batavieren zeedert by de Romainen waaren, kan men zien in 't boek des Heeren Hugo de Groot, van d'Oudtheit der Bataviſche Republyke.

Wat uitkomſt, zeidt hy, dat oorlogh, 't welk de Batavieren, door 't beſluit van beide de Staaten, onder 't beleidt van Civilis, teegens 't ongerechtigh heerſchen der Romainen, aannaamen, gehadt heeft, is zoo klaar niet: om dat ons de Hiſtorie van Tacitus in dit deel ontbreekt. Maar dewyl Tacitus zeidt, *dat Cerialis vergiffenis aan Civilis, en vreede aan de Batavieren liet voorhouden,* en dat de Joodtſche Schryver Joſephus verhaalt, *dat dit oorlogh met een' vreede is ter needer geleidt,* zoo twyffel men niet, of *de Batavieren zyn weederom geſtelt in hunnen ouden ſtaat van bondtverwantſchap:* en dat te meer, om dat Tacitus, ſchryvende van de Zeeden der Germaanen oft Duitſchen, ten tyde toen Trajanus de tweede maal Burgermeeſter was, zeidt, *dat de Batavieren hunne oude eere, en 't merkteeken van 't aalouwde bondtverwantſchap behielden:* en met het geene daarnaa volght, betoont hy klaar genoegh, *dat zy naa 't zelve oorlogh met geen' ſchattingen, noch tollen waaren bezwaart: maar by hun eige vryheit zyn' gebleeven, alleen met bedingh, dat ze den Romainen hulpbenden zouden zenden.*

Niet min uytmuntent is ook het overige beeldt-cieraat, dat in de kameren van deze tweede grondt, en boven der zelve ingangen te zien is. Boven de boogen, by de *Juſtitie Kamer*, ziet men mede zeer konſtig geſchildert, de Hiſtorie, daar *David* den *Reuze Goliad* met een ſlinger ter neder velt; en boven de boog, by *Burgermeeſters Kamer*, ziet men de Hiſtorie, daar *Samſon* de *Philiſteynen* met een Ezels Kinnebakken verſloeg: Nog ziet men boven den *Atlas*, die de *Hemels-kloot* op de hals torſt; Het laatſte *Oordeel*, door *Adriaan Bakker* geſchildert; als mede de Modellen van de ſes metale *Beelden*, die op de voor en achter Fronteſpieſſe ſtaen, in groote vacken om hoog in de *Burgerzaal* geplaatſt. Boven de deur of ingang van

Burgermeeſter Kamer,

ſtaat een rondt, zeer cierlijk rondtom met allerley beeltwerk bezet, en ter weder zijde een naakt kint, yder met een bondel pijlen, daar een heyrbijl boven uytſteekt, in d'armen. Voor hen ſtaat ter wederzijde een Arent, met uytgeſtrekte vleugelen, waar van d'eene in de linker klaauw zeven t'ſamen gebonde ſchichten, en d'ander in de rechter klaauw, *Merkuurs* geſlangde ſtaf, gevat heeft. Onder aan, en rondtom het rondt, ziet men feſtonnen van eyke loof, en allerley vruchten; als granaat-appelen, druyven, *Indiaanſch* kooren en diergelijke Aartrijks giften. Wat hooger boven dit rondt, ziet men *Merkuur*, met een ſlagzwaart op zy, op zijn fluyt ſpelen, om de hondert-oogige *Argus*, die zeer vyerig toeluyſtert, door dit zoet geluyt, in ſlaap te wiegen, en zijn koe afhandig te maken. Achter *Argus* leyt een hondt, die trouwlijk wacht houd, om dit bedroch voor te komen. d'Uytlegging van deze verzierde geſchiedenis is verſcheyde. Door de koe, om dat 't een vruchtbaar dier is, wordt de menſch verſtaan, want de menſch willende met menſchen omgaan, moet vruchtbaar en arbeytzaam zijn, dewijl hy hier toe, als een vogel tot vliegen, gebooren is. De menſch, duſdanig dier zynde, wordt van *Godt* aan *Argus*, dat is, de reden, die aandachtig als met hondert oogen alles aanmerkt, te bewaren gegeven: Deze reden wordt van *Merkuur*, dat 's eygen begeerte, en behagen tot welluſten, in den zondigen ſlaap geſpeelt, en ten leſten onthooft: dat is, de menſch

Beeltwerk boven d'ingang.

Uytlegging.

mensch van redelijkheyt berooft, en in een boos leven geraakt, worden de oogen, die eerst niet dan op alle deugd' en gerechtigheyt zagen, ten lesten benomen, en in de Pauwe-staart van *Juno*, *Godin* des rijkdoms, gestelt: 't welk anders niet dan een overdadige begeerte tot rijkdom, hoogmoedige lust tot ydele eer, een genegentheyt tot uiterlijke schoonte en schade des geests is. Maar *d'Egyptenaars*, wier gantsche wijsheyt in zoodanige verzierde afbeeltzelen verborgen lag, wilden, volgens d'uytlegging van dien grooten onderzoeker der *Egyptize* outheden, *Athanazius Kircheer*, in zijn *Pamphilize Grafnaalt*, niet anders door den hondert oogigen *Argus*, van *Merkuur* om 't leven gebracht, te verstaan geven, als den opgank der zonne, die den starvoerende hemel van zijn oogen (want de sterren zijn niet anders, als zekre oogen van den grooten werelt) berooft, en de gedaante des hemels verandert en om 't leven brengt. Van binnen in deze kamer staan ter wederzijde vier witte Marmere kolommen, na de *Korintize* ordegemaakt, met sneeuw witte kapitelen en kroonwerk wonder kunstig verciert. De witte Marmere lijsten, friezen en architraven van de schoorsteen-mantel, rusten op vier witte Marmere *Korintize*, twee platte kolommen. In de fries van de zelve, ziet men ongemeen, kunstig de triumf van *Fabius Maximus*, *Burgermeester van Roomen*, in 't kleen en wit Marmer uytgehouwen. d'Imposten of vleugels van de vierkante boog of opening, daar door men ter linker zyde van deze kamer in de *Vyerschaar* ziet, zyn mede doorgaans van wit Marmer, en in d'eene festonnen van allerley loof-werk en vruchten, en daar boven op, een ouwets stuurbort, twee sleutels kruyslings over malkandere, en onder aan 't woordt *Prudenter*, dat is, voorzichtelijk, uytgehouwen. Aan de linker impost hangt diergelijke feston, met een zijde sluyer, aan een ring gestrikt, die in de muyl van een leeuwshooft vast is. Deze feston is ook doorgaans met het zinnebeelt van de voorzichtigheyt, daar twee slangen om geslingert hangen, slagzwaart, bondelpylen, schaal van gerechtigheyt, het woordt van *Fortiter*, of kloekmoedelijk, behangen. Af-beeltzelen, die al te maal slaan op der *Burgermeesteren* macht, en ampt in 't regeeren der Burgeren. Boven de schoorsteen ziet men een kunstig schilderstuk, door *Jan Lievenzen* geschildert: namelijk, hoe de zoon *Suessa*, die het *Burgermeesterschap* te *Roome* bediende, zijn vader *Q. Fabius Maximus*, die tot hem van den raadt, als Gezant gezonden wiert, gebiet van 't paart te stijgen, geenzins ziende op het bloet, maar op het ampt dat hy bediende. Want het was by de *Romeynen* wel uytdrukkelijk verboden, dat niemant te paart zittende, by een *Burgermeester* mochte komen, maar eerbiedigheyts halve, als hy een *Burgermeester* wilde naderen, daar van aftreden. Weshalve, als nu *Fabius* tot zijnen zoon gesonden was, en de selve zag, dat hy te paart wilde by hem komen, liet hy door een van zijn Trawanten hem weten, dat hy zijn paart zou achter laten, indien hy by hem wilde komen, en als vader bejegent worden. De vader gehoorzaamt terstond zijn zoon, zeggende tot hem: *Geenzins, ô zoon! heb ik u Opper-heerschappy en macht zoeken te versmaden of verkleenen, maar alleen willen beproeven, of ge u in uw' Burgermeesters ampt, na behooren, al wel zoudt konnen houden. Vondel* drukt deze vaderlijke eerbiedigheyd met deze Vaarzen, die 'er onder staan, uyt:

Burgermeester Kamer van binnen.

Konstige Schildery.

De zoon van Fabius gebiedt zijn eygen Vader
Van 't paardt te stijgen, voor Stadts eer en
Achtbaarheydt,
Die kendt geen bloedt, en eyscht dat hy eerbiedig nader,
Dus eert een Man van staat, het ampt hem
opgeleydt.

Boven aan de zolder staan de vier wapenen, *van haar Achtbaarheden de Heeren Burgermeesteren*, *Graaf*, *Huydekooper*, *Spiegel* en *Pol*, regeerende, als d'inwijding van dit *Raadthuys*, geschiede, en die het eerste hun zitplaats daar op namen, zeer kunstig uytgehouwen en vergult. De gantsche zoldering is ook doorgaans zeer cierlijk met allerley zinnebeelden en loofwerk verciert. Ter linkerzijde, by de deur, daar men na de af-lees plaats gaat, hangt het oude *Stadthuys*, dat in den Jare zestien hondert een-en-veertig, door *Pieter Zaanredam*, met al zijn kleuren na 't leven afgetekent, en in den Jare zestien hondert zeven-en-vijftig geschildert wiert, als het byschrift, dat ook het jaar en dag, wanneer het zelve verbrande, te kennen geeft. Hier hangt ook het onderstaande gedicht van *Konstantyn Huygens*, (zeer net met de hant op papier geschreven) in een groote zwarte Ebbenhoute lijst. Achter *Burgermeesters* Tafel, die met de zegel-schroef op d'eene hoek, op een Tapijt staat, en daar rontom

Cierlyke Soldering.

Gedicht konstig geschreven.

om vier ſtoelen met groene fluweele kuſſens, (daar op het Wapen van *Amſterdam* van gout en zilver geſtikt is) ſtaan, hangt het gebet, 't geen *Burgermeeſteren* en zesendertig *Raden*, in 't aannemen van hnn ampt, voor den opperſte Beſtierder, uytſtorten. Boven den ingang van

Burgermeeſters Vertrek,

vertoont zich ter wederzijde van een open rondt, een zee-gedrocht, daar twee naakte kinderen d'armen hebben omgeſlagen. Hier nevens ziet men ook twee overvloets hoorens, die vol van allerley vruchten gepropt zijn. De friezen van de Marmere ſchoorſteen-mantels, die op ronde gekleurde *Korintize* kolommen, met ſpier witte kapitelen ruſten, zijn wonder kunſtig met allerley loofwerk en naakte kindertjes, verciert. Boven d'eene ſchoorſteen-mantel ten noorden, wort in een uytmuntent en groot Schildery (door *Ferdinandus Bol* geſchildert) de ſtandvaſtigheyt van *Fabricius*, in 't bedienen van zijn Gezantſchap, aan *Koning Pirrhus*, die hem met goude ſchatten en 't briezen des Olyfants, zocht om te zetten en verſchrikken, vertoont. Onder aan leeſt men deze Vaarzen, die'er *Vondel* op gemaakt heeft:

Beeldtwerk boven d'ingang.

Konſtige Schildery, ten noorden.

Fabricius houdt ſtandt, in Pirrhus leger-tenten,
Het gout verzet hem niet, noch ſchandelijke zucht,
Noch Elefants gebries, en felle dreygementen,
Zoo zwicht geen Man van ſtaat, voorgaven noch gerucht.

Boven de ſchoorſteen-mantel ten zuyden, wordt in ſchilder-werk (door *Govert Flink* gedaan) vertoont, hoe *Markus Kurius*, zig met zijn Land en aard-vruchten, als knollen en rapen, vernoegt houd, en de groote geſchenken, die hem de *Romeynze* Gezanten, om in ſtadt te komen, aanboden, verſmaat. Hier onder leeſt men mee deze Vaarzen van *Vondel*:

Konſtige Schildery, ten zuyden.

Op Burgermeeſters wacht, mach Roomen veyligſlapen,
Als Markus Kurius het aangeboden gout
Verſmade, zich vernoegt met een gerecht van rapen,
Zoo wordt door matigheyt en deugt, de Staet gebouwt.

In deze kamer is ook dit onderſtaande gedicht of gelukwenſching, van *Konſtantijn Huygens*, in een vierkante zwart Marmer tafereel (dat, met een Ebbenhoute lijſt daar rontom, aan de muur te pronk hangt) zeer kunſtig met *Latijnze* letteren, die vergult zijn, door eenen *Elias Noski*, geſneden.

Gedicht konſtig geſneden.

GELUK,

Aan de E. E. Heeren

REGEERDERS

van

AMSTELREDAM,

In haar

Nieuwe Raadthuys.

Doorluchte ſtichteren van 's Werelts achtſte Wonder,
Van zoo veel ſteens om hoog, op zoo veel houts van onder,
Van ſo veel koſtelijks, ſo konſtelijk verwrogt,
Van zoo veel heerlijkheyts tot zoo veel nuts gebrocht:
Godt, die u macht en pracht, met reden gaf te voegen,
Godt geef u in 't gebouw, met redn en genoegen,
Te toonen wie ghy zijt; en, daar ik 't al in ſluyt,
Heyl zy daar eeuwig in, en onheyl eeuwig uyt.
Is 't ook zoo voorgeſchikt, dat deze marm're muuren,
Des Aardtryks uyterſte niet hebben te verduuren;
En wert het nodig dat het negende verſchyn,
Om 't achtſte wonder werks nakomeling te zyn,
Godt, uwer vad'ren Godt, Godt uwer kind'ren vader,
Godt, zoo na by u, zy die kind'ren zoo veel nader;
Dat hare welvaart noch een huys bouw' en bezit,
Daar by dit nieuwe ſta, als 't oude ſtond by dit.

CONSTANTER.

Het verwelfzel is van onderen met allerley loofwerk en verſcheyde zinnebeelden, zeer kuuſtig geſchildert en vergult. Ter zyde vande ſchoorſteenen hangen de wapenen van *d'Oud-Burgermeeſteren* en *Raadts-perzoonen*, die hun eerſte zitplaats in deze kamer deden. Boven den ingang van de

Cierlyk verwelfzel.

Thezauriers Ordinaris Kamer

ſtaat mede, eveneens als boven den ingang van *Burgermeeſters* vertrek, ter wederzyde

Beeldtwerk boven d'ingang.

de

de van het rondt een vis (*Dianaas* bycieraat) met twee naakte kindertjes. De zoldering van 't portaal van deze kamer is met een hemels-blaauwe lucht, en daar in allerley slag van vogelen, zeer cierlijk geschildert. Van binnen in de kamer boven de deur hangt een schildery, daar in aan liassen of snoeren, eenige brieven en bondels papieren hangen, zoo onverbeterlijk door *Brisee* geschildert, en de handt van verscheyde luyden in 't schrift zoo net nagebooft, dat yeder vreemdeling van verwondering staat als opgetoogen, en zich in 't zien vergist. *Vondel* past'er, toen deze *Staat* over eenige Jaren, in geschil met *Vrankrijk* was, en verbodt, van hier te lande geen *Frans* papier te mogen inbrengen, gedaan wierd, op dit meesterstuk, deze diepzinnige Vaarzen:

Konstige Schildery van Papieren.

Men riep de druk-kunst en de schrijf-kunst zal verwild'ren,
Nu Hollandt ons verbiedt 't gebruyk van Fransch papier.
Ontsla u van de zorg, sprak Amstels Trezorier,
Brizee bestelt papier, als hy zich zet tot schild'ren,
Bezie dat Tafereel. Wat ziet ghy daar om hoog,
Papieren, bul en brief, of schijn bedriegt het oog.

Schildery van Joseph.

Voor de schoorsteen hangt ook het schildery van *Joseph*, met zijn elf Broederen voor hem, daar se zich over het weg-dragen van de gouden kroezen en schalen, van hem heymelijk in hun kooren-zakken gesteken, ontschuldigen. Onder aan de lijst leest men deze Vaarzen:

Geheel Egypte brengt den Rijks-voogt schat en have,
En leeft nu zeven Jaar by d'uytgereykte gave.
Het vrye volk door noodt wordt konings eyge slaven,
Een Mans voorzichtigheydt kan duyzenden verzaden.

In een ander schildery, ziet men hier ook dese *Stadt*, toen se noch in haar muuren, die 'er in den Jare veertien hondert achten-tachtig om gemaakt wierden, lag, zeer levendig met kleuren en verwen, in den Jare 1536. door *Cornelis Anthonise*, doen ter tyd Schutter in de *Voetboogs Doelen*, en is naderhand in 't Jaar 1547. *Raad* dezer Stede gemaakt, afgebeelt. Op de boeke kassen, daar in de *Stadts* oude gedenk-tekenen en papieren bewaart worden, staan ook noch d'afbeeldtzelen van d'oude *Graven* en *Gravinnen*, die op de galdery van de *Vyerschaar* van 't oude *Stadthuys* stonden, te pronk. Ook hangen hier twee afbeeldtzelen van *Maria de Medicis*, die in den Jare zestien hondert acht-en-dertig deze *Stad* quam bezichtigen. De friezen, architraven en lijsten van de schoorsteen-mantel, die op witte *Korintize* Marmere kolommen rust, zijn mede van witte uytmuntende Marmer gemaakt, en doorgaans zeer kunstig uytgehouwen, en met allerley loof-werk verciert. Ter zijde van de schoorsteen, hangen ook de wapenen van de twee *Thezaurieren*, als de *Heer Niklaas Tulp*, en de *Heer Dronkelaar*, die het eerste, na de inwijding, hun zitplaats op deze kamer namen. Boven d'eene ingang (want twee ingangen heeft se) van de

Schildery van de Stad Anno 1488.

Verscheyden afbeeldzels.

Sekretary,

word de getrouwheyd door een hondt, die met de pooten over 't lichaam van zijn omgebrachte meester staat, uytgebeeld. Boven d'ander, word mede de getrouwheyd, of veel meer 't heelen van geheymenissen, door een vrouw met de vinger op de mondt, en het vliegen van een Gans met een steen in de bek, over den berg *Taurus*, uytgebeeld. Afbeeltzelen en zinnebeelden, die beyde strekken, om den genen, die deze kamer bedienen, indachtig te maken, dat se hun meesters trouw moeten dienen, en de toevertrouwde geheymenissen niet aan den dag brengen. Het verwelfzel van dese kamer, dat de hoogte van de gantsche verdieping van dese tweede grondt heeft, is met allerley loof-werk en zinne-beelden, geschildert en ten deele vergult. Van binnen ziet men hier ook het afbeeltzel van *Keyzer Karel* de vijfde hangen. Boven den ingang van de

Beeldtwerk boven d'ingangen.

hun beduyding.

Keyzer Karels afbeelding.

Thezaury Extraordinaris,

heeft men tot cieraat in 't midden een ront en ter wederzijde een overvloedts hooren, die allerley land-vruchten, daar twee Hanen op staan, uytleveren, en elk van een naakt kindt omvat worden. De zelve afbeeldtzelen ziet men ook voor den ingang van de kamer van de *Commissarizen van kleyne Zaken*; en zijn beyde dese kamers ook met verscheyde schilderyen en wereld-kaarten behangen, en zeer kunstig met allerley loof-werk en zinnebeelden doorwrocht. In de fries (want 't an-

Beeldtwerk daar boven.

'tander cieraat, dat boven op de lijst staat, is te voore beschreven) van 't portaal van

Schepens Kamer,

Beeldtwerk in 't Portaal, ziet men twee overvloedts hoorens, uyt d'eene komen vallen yzre boeyens, ketenen, en daar by een hand met een geessel-zweep: de fruyt-hooren zelfs is omcingelt met distelen, hulst en andere stekelig loof, aan 't end leyd een voetmaat, en daar by een half gevleugelt oog. Uyt de ander reykt een hand allerley vruchten te voorschijn, en daar by een hand die de zelve helpt uyttrekken; ook heeft men aan de ander zijde een voetmaat en gevleugelt oog. *hun beduyding.* Daar door te kennen gegeven word, de belooning der goeden, en straffe der quaden; want, gelijk het *Spreekwoord.* spreekwoord zeyd, *met de zelve maat daar men mee uytmeet, zal men weer ingemeten worden.* In de fries van het portaal aan de trap, worden door allerley vruchten de vier getijden van 't Jaar betekent, en daar mee en door een gevleugelde zandlooper, daar een slang om geslingert is, 't op en afdalen van 't leven van den mensch. In de witte Marmere vleugels, of impoften van dit zelve portaal, ziet men aan de rechter zijde *Herkules knods* en Leeuwen-huydt, aan d'ander zijde toom en breydel. Boven de deur van den *Spreuk boven d'ingang.* ingang, staat deze *Latijnze* spreuk,

Audi & alteram partem

Dat is:

Hoort ook de tegenparty.

Ten noorden van binnen, is een gedeelte van dese kamer, door een zoldering, daar onder *Schepenen* hun zitplaats hebben, en daar boven, het *Schouts* komptoir is, afgeschoten. Op een dwers-balk, en zeer cierlijke zuylen, die doorgaans met uytgesneden en vergult loof en beeltwerk opgetoyt zijn. Het steene verwelfzel, van het ander gedeelte, ten zuyden, dat de hoogte van dese tweede verdieping heeft, *Cierlijk verwelfzel.* is mede zeer cierlijk geschildert en vergult. In 't midden ziet men de Gerechtigheyd, en ter zijde, de Sterkheyd en Voorzichtigheyd, en andere zinne-beelden, en loof-werk. In de witte Marmere friezen van de schoorsteen-mantels, die op bonte Marmere *Korintize* kolommen met spier witte kapitelen rusten, ziet men ook allerley beeldtwerk uytgehouwen. Voor de *Konstige Schilderye.* Schoorsteen, aan de zuyd-zijde, ziet men hoe aan de Kinderen Israëls van *Moses* van den Berg afkomende, hebbende de twee steene *Taaffelen* in zijn hand, de *Wet* word voorgehouden, waar op *J. van Vondel* deze vaarzen gepast heeft.

Hebreeusche Moses heeft de Wet van Godt ontfangen,
Waar mede hy naer 't volk van boven weder keert,
Dat hem eerbiedigh groet, en welkomt met verlangen.
De vrye staet luikt op, als 't volk de wetten eert.

Aan de Schoorsteen achter de bank van de *Heeren Schepenen*, aan de noordzijde, ziet men de Gerechtigheyd geschildert. Boven den ingang van

Schepens Extraordinaris, als ook de Reken-kamer,

ziet men het by-cieraad van *Mars*, die *Beeldtwerk daar boven.* tusschen beyde d'ingangen van dese kamers, op een pedestal staat; namelijk, schreyende kinderen, woedende leeuwen, met doode schapen, naakte kinderen, menschen schinkels en doodts-hoofden onder haar klaauwen, en *Mars* zijn helm, schildt, en meer ander, gelijk te vooren alree gezegt is, oorlogs-tuyg. Dese kamers zijn van binnen mede zeer cierlijk opgepronkt, en de zolders konstig met allerley loofwerk en zinne-beelden, geschildert en vergult. Boven de deur of ingang van de

Dezolate Boedels Kamer,

ziet men de verzierde geschiedenis van *Beeldtwerk boven d'ingang.* *Dedalus*, en zijn zoon *Ikarus*. Deze *Dedalus* was, zo de *Poëten* vercieren, d'allervernuftigste en behendigste Man, die men vond. Hy was in zijn kunst zeer eergierig, zoo dat hy *Teles* of *Talus*, zijn zuster *Perdices* zoon, om dat hy de zaag vond, het leven benam. Invoege dat hy daarom van *Athenen*, naar *Kreten* by *Minos*, *Koning* van *Kreten*, die hem om zijn kunst zeer beminde, vluchte. *Dedalus* verzocht aan *Minos*, onder dekfel, of hy, om des *Konings* tooren te versachten, en yet besonders had willen maken, dat hy in zijn gevangenis een deel veedren en wasch mocht bekomen, 't geen hem werd vergunt: toen heeft hy twee paar vleugelen, daar hy en zijn zoone mee uyt de gevangenis zijn gevlogen, gemaakt. Maar *Ikarus*, zoo *Ovidius* in zijn achtste boek verhaalt, na zijn vaders vermaning niet willende luysteren, vloog buyten de middel-weg, en quam de zon te na, zulks door

door desselfs hitte het wasch, daar zijn vleugelen mee te zamen gelast waren, begon te smelten, en hy van boven neder plofte en in zee verdronk. Maar *Dedalus*, die de middelbaan hield, quam behouden over, en zette het op een zeker kasteel te *Kuma* neer.

Men kan, aangaande dit verciert vliegen, als men op de vermaningen acht slaat, die de vader van zijn zoon, (zoo de gemelde *Ovidius* in zijn achtste boek van de herschepping, en in zijn minne-kunst verhaalt) deed' lichtelijk bemerken, dat 'et geen zeevaart, maar de loop van 's menschen leven betreft. Zoo dat wy daar door worden geleert, dat de matigheyd in alles vorderlijk, en de onmatigheyd in alles schadelijk is, want na 't gemeen spreekwoort,

desselfs beduyding.

Maat staat,
Onmaat vergaat.

En dit word ons met dese twee vliegers, waar van d'eene behouden overquam, en d'ander onderwegen in zee viel, aangewesen. Desgelijks kan de mensch, als hy, in al zijn lusten, werken en wetenschappen, de rechte matigheyd gebruykt, middel vinden, om uyt des werelds dool-hof, over de grouwelijke, en zoute baren, der ellenden, tot een gelukkige rust, als *Dedalus* heeft gedaan, te vliegen. Maar wil men, in de voorseyde dingen, onmatelijk zijn, zoo zal men met *Ikarus*, in een zee der ellenden vallen, en met schande en laster vergaan. Een verciersel dat wonder wel op den gantschen handel der dingen, die in dese kamer afgedaan en beslecht worden, is slaande. Boven dit verciersel werden kisten, koffers, verzegelde brieven, papier en reken-boeken, daar de rotten aan knagen en knauwen, altemaal in steen-werk uytgehouwen, vertoont. Boven de deur of ingank van de

Assurantie-Kamer,

Beeldtwerk daar boven.

ziet men *Arion*, in zee op een Dolfijn sitten, en op zijn harp speelen. De zolderingen van beyde dese kamers, zijn van onderen zeer cierlijk geschildert en vergult. Wat oostlijker, zijn de opgangen na de *twee Kameren*, gericht plaatsen, van de *Zee en Huwelijkze zaken*, van binnen ook opgepronkt, en de Solders met allerley loofwerk verciert. Het rond dat sich boven den ingang van de

Wees-Kamer

Cieraat boven d'ingang.

vertoont, is rontom mede met het bycieraat van de *Godin Cybele*, (die tusschen dese en de *Raadt-kamer* op haar Marmere pedestaal staat) verciert. Want boven op het rond leggen kruysling twee vrucht-hoorens over malkandre: ter wedersijde van het rond staan twee Leeuwen, die voor de *Godin Cybeles Wagen* gaan, onder aan, langs heen, ziet men allerley aartvruchten, en ter wedersijde van yeder Leeuw, een naakt kind op dese vruchten sitten. De zoldering van 't portaal van dese kamer is met een hemels blaauwe lucht, daar in allerley slag van vogelen vliegen, zeer cierlijk en vermakelijk geschildert. Het rondt, dat boven den ingang van de

't Portaal.

Raadt-Kamer,

Cieraat boven de ingang:

te staan komt, is by na met de zelfde sinne-beelden, als twee Leeuwen, vrucht-hoorens, naakte kindertjes, en allerley aardvruchten, verciert en rondom beset.

van binnen.

Van binnen is dese *Raadt-kamer* by na even eens opgemaakt als *Burgermeesters* vertrek. In 't midden is de vergaderplaats der zes-en-dertigen, die rondtom af-geschoten, en met groen tapijt-werk behangen is. De friezen van beyde schoorsteen-mantels, die op bonte Marmere *Korintize* kolommen rusten, zijn seer cierlijk met allerley loof- en beeltwerk uytgehouwen. Niet min kunstig is ook boven het steene verwelfzel doorgaans met sinne-beelden en loof-werk geschildert. In 't midden vertoont sich de Voorsichtigheyd op een Arent in de wolken. Rontom haar siet men de Wijsheyd, Wetenschap en Rechtveerdigheyd. Boven d'eene schoorsteen-mantel ten noorden, staat een uytmuntend' groot schildery, daar in *Koning Salomon*, Offerhande doet, en om wijsheyd bid. Onder aan staan deze Vaarzen:

Konstige Schilderyen.

Daar Salomons gebedt en offer Godt behagen,
Wordt hem de wijsheydt 's nachts belooft uyt 's Hemels troon,
Met eenen Rijkdom, Eer en wel gewenste dagen.
Waar wijsheydt raden mach, daar spant de Staat de kroon.

Boven d'ander schoorsteen-mantel ten zuyden, staat mede diergelijk groot schildery, daar in *Mozes* het volk Richt; „dat *Jetro*, *Mozes* Schoonvader, oordeelt hem alleen te lastig is, en daarom „vermaant, nevens hem te stellen God-„vreesende, waarachtige Mannen, de „gierigheyd hatende, en te wesen Over-„sten

Byvoegsel.

„ ſten der duyſenden, honderden, &c. „ om nevens hem 't volk te richten; doch „ de groote zaken, (gelijk als in deſe „ *Raad-kamer* verhandelt worden) voor „ hem te brengen. Boven de deur of in- „ gang van de

Juſtitie-Kamer,

Cieraat boven d'ingang. is mede een rondt gat, dat rondtom by na even eens verciert is, als dat voor *Burgermeeſters* kamer. Ter wederſijde ziet men een naakt kind, yeder met een bondel pijlen, daar de *Roomze* gerechts-bijl boven uytſteekt, in d'arm gevat, en onder aan ter wederſijde een Arent, met uytgeſtrekte vleugelen, en donderklooten, in de klaauwen. Boven wat hooger ziet men *Amphion* op zijn harp ſpeelen, en daar nevens het ſtichten van de ſtadt *Tebes* in *Beotien*. Voor hem leyt allerley werktuyg, als hamer, winkelhaak, voet-maat, ſchiet-loot, waterpars, en diergelijk Timmermans en Metſelaars gereetſchap. *Amphion*, *Koning* van *Tebes*, was de zoon van *Jupiter* en *Antiopa*, dochter van *Nicteus*, *Koning* van *Beotien*. Hy was een uytmundend' zang en ſpeel-meeſter, en de eerſte, ſoo *Plinius* getuygt, die op de *Lydize* wijſe maat ſong. *Heraclides*, ſoo *Plutarchus* ſegt, getuygt, dat *Amphion* d'eerſte geweeſt is, die de ſtem in 't ſingen onder 't geluyt des Cyters wiſt te mengen, en die de Cyterſe gedichten heeft voortgebracht; welke wijs van ſingen hy van *Jupiter* had geleert. Zommigen achten dat hy een ervaren toovenaar is geweeſt. Doch de gemeene verciering is, dat hy, hebbende *Niobe*, *Tantalus* dochter, getrouwt, *Tebes*, ſtadt in *Beotien*, zonder muuren of toorens bewoonde, en dat hy, toen hy de ſelve tegen de vyanden liet ſterken, ſoo lieflijk op ſijn luyt of lier begon te ſpelen, dat de ſteenen van ſelfs opſprongen, en haar op de behoorlyke plaatſen nederleyden. Om deſe verciering te verſtaan, ſtaat aan te merken, dat *Amphion Jupiters* zoon word genoemt, om dat men by outs alle voortreffelijke mannen, die byſondere ſtaten bedienden, *Iupiters* zoonen noemde. *Pauzanias* ſchrijft dat een *Egyptenaer* hem eens ſeyde, dat *Amphion* en *Orpheus* twee tovenaren geweeſt ſijn. d'Een had het gerucht dat hy, na ſijn believen, klippen en bergen, d'ander dat hy beeſten en boomen kon verplaatſen: maar miſſchien is dat niet anders geweeſt, als datſe in 't welſpreken ſeer ervaren waren, en dat *Amphion* in ſijn tyt het ruwe volk, dat wijt van den ander verſtrooyt was, door wijſe woorden, wetten en ſeden, tot een lichaam vergaderde, en leerde hen huyſen bouwen, en de ſtadt met muuren, becingelen: want een heerſchend' en wijs man, die met bequame behendigheyt ſijn gemoet kan onderſcheyden, ſomtijts met ſtrafheyt, en dan weer, na gelegentheyt met ſoetheyt, is machtig om, door wijſe woorden de allerſterkſte ſtads muuren, dat ſijn gehoorſame burgers, te maken: *want eendracht die licht verwint en qualijk verwonnen wordt, maakt macht.*

Uytleg en beduyding. (margin note at "merken, dat Amphion Jupiters zoon")

Juſtitiekamer van binnen. De *Juſtitiekamer* is van binnen even eens als de *Burgermeeſters* kamer, ten noorden en zuyden met vier witte Marmere *Korintize* kolommen, daar op ſpierwitte marmere kapitelen komen te ruſten, beſet. Op 't midden van de vloer, die doorgaans wonder kunſtig gelegt is, worden de drie kruyſen, (het voornaamſte gedeelte van 't hedendaagſe wapen, en daar de *Juſtitie* Rocken der *Schepen*, dienſe in 't uytvoeren der vonniſſen, op deſe kamer aan hebben, mede verciert ſijn) en ter wederſijde van deſe drie kruyſen, twee geweldige groote ſlag-ſwaerden, door witte ingeleyde Marmere ſmalle ſteenen, heel aartig vertoont. De bonte Marmere lijſten en architraven, als ook de witte Marmere ſteene frieſen vande ſchoorſteen-mantels, ruſten op ronde *Korintize* kolommen, die met ſneeuwwit kroonwerk verciert zijn. Ter linkerſijde van d'ingang, gaat men by acht witte gehouwe ſteene trappen, die ter beyder ſijde met geweldige dikke kopere leuningen beſet zijn, na de trap van de *Tooren*. In deſe kamer worden de vonniſſen der genen, die met ballingſchap en aan den lijve, doch niet aan den hals geſtraft worden, (want dat geſchied in de *Vyerſchaar*) ten aanhooren van de miſdadigen, en de gantſche Burgery voorgeleſen. 's Nachts hebben op deſe kamer de officieren van de Burger-hooftwacht hun verblijf. *Ingang na de Tooren.*

Aflees plaats. Hier uyt gaat men Zuydwaarts, na de Puy, of aflees plaats, daar alle keuren en ordeningen, na voorgaande klokgeluy, voor den volke worden afgeleſen: de Soldering is met allerhande cierlijke vonden en zinne-beelden kunſtig door d'oude *Bronkhorſt* geſchildert.

Deſe aflees-plaats heeft twee toegangen, als een uyt de Kamer van de *Heeren Burgermeeſteren*, en de andere uyt de *Juſtitie Kameren*, daar ſiet men deſe Vaarzen boven den ingang van *Burgermeeſteren Kamer*.

O!

O! BURGER VADEREN
GEBIEDENT AEN HET Y
DAT DIT TOT VREUGD' VAN U
EN STAD EN STAET GEDY
SOO KOMT GOD ONVOORSIENS
'TVERNEDERDE VERHOOGEN.

't Vervolg hier van ſtaet boven de deur van de ingang van de Juſtitie kamer.

ONLANGS DOOR FRANS GEWELT
VERNEDERT NEDERLANT
GAAND' ALS DAT WAS GESTUIT
IN'T BRITSCHE VREE-VERBANT
DROOGT, IN d'ORANGIE ZON
DE TRAANNE UIJT HAAR OOGEN.

Deſe Vaarſen ſijn hier geſtelt, ſoo als de Vrede met Engeland in den Jare 1674 was geſlooten.

Wat nu in yeder kamer verricht wert, als ook de ordeningen, waar na zich de beamptenaren van de hooge en lage gerechts-banken te ſchikken hebben, ſullen we hier on-aangeroert voorby gaan, en daar van hier na in 't 5 Boek ſpreken. Endelijk, in den Tooren is een uytnement konſtigh en ſwaar *Uurwerk*, heel en halve uurklok, Speelwerk, en Speelklokken; tot diens behulp een *kopere Ton*, wiens middellijn is ſeven voeten, en een half, weegt, vier duyſent vier hondert vierentzeventig pont, in *Bloeymaent* Anno 1663. daar op gebracht: daar in ſijn ſeven duyſent twee hondert gaatjes, met ſchroeven, om de Nooten tot allerley wijſen, te konnen ſtellen, en omgaande, een aangenaam geklank der klokken, hoort.

Uurwerk.

Beſluyt.

Dus verre hebben wy verhaalt de voornaamſte bezien waardige aanmerklijkheden in dit *Heerlijk Gebouw*, dat men met recht mach noemen, een *Wonder-konſt-ſtuk*. Zouden wy alle deſſelfs byſonderheden na eyſch verhalen, den tijt ſoude ons ontbreken, ook geeft het ſelve geſien zynde, veel meer luyſter van ſich als wy konnen uytbeelden, ſtaken derhalven 't overige, en gedragen ons wyders aan des ſelfs afbeelding. Siet wyders wat den Hollantſen Poëet *Jooſt van de Vondel*, op des ſelfs inweydinge van dit Stadhuys Lof tuyt.

Elijck nu d'ackerman de zeiſſen ſlaet in d'airen,
En heenſtreeft, door een zee van gout en goude baren,
Zoo weckt ons Amſterdam, door overvloet van ſtof,
Om in den vrugtbren oeghſt van zijnen rijcken lof
Te weiden met de penne, en vrolijck in te wyen
De hooghtijdt van 't Stadthuis en burgerheerſchappyen,
Met een de jaermerckt, die, met haeren open ſchoot,
Alle omgelege ſteên en bontgenooten noodt
Op 't heerelijck bancket van allerhande gading,
Die 't nimmer zat gezicht genoegen en verzading
Belooft, door zoo veel ſchat, gerief, verſcheidenheên,
Als kunſt en hantwerck hier nu ſtapelen op een.
Dat zoo veel duizenden, als ſterck ter poorte indringen,
Zich ſpoeden naar den Dam, om 't wyfeeſt in te zingen,
In 't midden van ons vloên, den Amſtel en het Y,
Met al de burgerjeught van d'oude en nieuwe Zy,
Op 't heldere geklanck der zilvere trompetten,
Het dondren van kortouwe, en maatklanck van musketten,
Het vliegen van de vaene, en luit triomfgeſchal;
Terwijl elck element van blyſchap juichen zal,
De hemel huppelen. en alle ſtarretranſſen
In 't ronde, als hant aen hant, rontom ons Raethuis danſſen,
De Bruit, daer 't al om danſt, en die, zoo fier en rijck,
Op haeren ſchoonſten dagh en 't kuſſen, zit te prijck.
De Leeuw des hemels ſchijnt de hooftſtadt van de landen,
Wiens ſchilt gehanthaeft wort van leeuwen, onder 't branden
Te zeegnen, met een lucht, uit zijne keel geſtort,
Te maetigen zijn vier, om friſch en onverdort,
De graftlaen en het loof der boomen te bewaeren.
De ſtraelen van zijn maene en glinſterende hairen
En oogen ſteecken niet zoo vinnigh op ons hooft;
Als had hy dezen dagh en zijn triomf belooft
Een koele lentezon: want dit geſtarnt, by vlaegen,
Den geeſt verſtickende, door 't gloên der heetſte dagen
En weecken, koeſtert nu den zangluſt, en de Min,
En Oegſtmaent gaet met luſt, gelijck de Maymaent, in.
Ghy Heeren, die de Stadt, gelijck vier hooftpylaeren,
Met raet en wysheit ſtut, in 't rijpſte van uw jaeren,
Grootachtbre Vryheer GRAEF, en Ridder MAERSEVEEN,
Oprechte telgh van POL, en SPIEGEL, die 't Gemeen
Ten burgerſpiegel ſtreckt, gewaerdight ons gezangen
Te hooren, daer 't muzijck uw' intre zal ontfangen

Met

Met blyſchap op den ſtoel, en 't eerlijck wapenkruis;
Uw burgermeeſterſchap het ingewijt Stehuis
Vercieren, meer dan kunſt, beſteet aen witte marmers;
En d'oude burgery haer hoofden en beſchermers
Begroeten, uit den drang, van overal vergaêrt,
De burgervaders zijn met recht alle eere waert.

De zwackheit van den menſch behoeft geſtut te worden
Door loon, en ſtraf, dit eiſcht gezagh, en wettige orden:
Gezagh en orden melt terſtont het onderſcheit
Van volck en burgerye en 't ampt der Overheit:
Het ampt vereiſcht een plaets, en huis, hier toe gekoren,
Ten dienſt der ſtede; aldus wort hier 't Stehuis geboren,
Uit een nootwendigheit, tot heil van 's burgers Staet.
Stadthuizen dienen dan alom ten toeverlaet
En vryborgh van het volck, dat, vry van alle zorgen,
Geruſt zijn' handel drijft, en heenſlaept op die borgen,
Het oogh der Vaderen, dat voor de kindren waeckt,
En toeziet, eer de ſtorm de poorte en wal genaeckt.
Dus lijdt het volck geen' laſt van ſchipbreucke, in 't verheffen
Der oorloghsbuien, die de burgerſtaeten treffen,
En ſtorten in den gront, ten zy 't de hemel ſchutt',
Die Heeren hanthaeft, en door ſulcke pijlers ſtut
Veel duizent huizen, als in een Stehuis geſloten,
Het hart van al de ſtadt en trouwe ſtadtgenooten,
Die 't hart bedancken, voor zijn' levendigen gloet;
Terwijl het al de leên der burgerye voedt,
In 't leven onderhoudt, veel honderden van jaeren.
Zoo ſtaet Venedigh pal, in 't midden van de baren,
Als een metaele rots, na twalef eeuwen tijdts,
Beſtreden van de peſt, en dierte, en zoo veel ſtrijts,
Geſtreden met den Turck, en 't huis der Ottomannen
En Vorſten, tegens 't Recht der vryheit ingeſpannen.
Zoo blinckt de ſtadt, mijn wiegh, gebouwt van Agrippijn,
Gelijck een halve maene, op d'oevers van den Rijn,
Na zeſtienhondert jaer, en toont haer lauwerieren,
Geſtrickt in 't vreverbont met d'oude Batavieren.
Aldus ſtont Rome vaſt, ſchier zes paer eeuwen lang,
Eer 't Noorden met zijn byl, by haeren ondergang,
In 't ommewroeten groeide, en 't ſloopen der gebouwen,
Gewortelt al te diep, te hardt om uit te houwen.
Al hanthaeft d'oppermaght, in oorloge, en gewelt,
De ſteden, eeuw op eeuw, haer paelen zyn geſtelt,
Haer oude ſtuit in 't endt, gelyck des menſchen leven.
Wat menſchen bouwen, wort geene eeuwigheit gegeven.
Wie iet geduurzaems zoeckt, die heff' zijn hart om hoogh.
Men kan niet zekers hier beſchieten met ons oogh.

Hoe 't Raethuis by het hart met reden wort geleecken,
Waer naer de vyanden der burgervryheit ſteecken
Met heimelijck geweer, en laegen, en verraet,
Of inbreuck van de poorte, uit openbaeren haet;
Dat bleeck, toen Beuckels rot haer moedernaeckte waerheit,
Het licht der logentaele, als een herbore klaerheit,
Wou planten op den Dam, ten trots van 't wapenkruis;
Gelyck de Schilderkunſt; op 't afgebrant Stadthuis,
Getuighde menigh jaer: dat bleeck, toen d'eerſte Gallen
Na 'et winnen van de Stadt, noch zochten t'overvallen
Het Roomſche Kapitool, beletter van hun kans,
Daer Manlius zoo braef, gewaerſchuwt van de gans,
En haer verbaeſt geſchal, het burgerrecht verweerde,
Door 't overſchot des volcks, en Brennus heirkracht keerde,
Die, zeven maenden langk, verrijckt door roof en buit,
Moſt ſtaecken zijnen roof, op 't Kapitool geſtuit.

Gelijk Heer Gijsbrechts ſtadt van viſſchers is begonnen,
Door haer gelegentheit, en na heeft aengewonnen,
Zoo wert haer Raethuis oock tot driewerf weêr verzet.
Het eerſte ſtont daer 't Y zich uitſtreckt in zijn bedt,
Met biezen riet en helm geboort, van wederzijde;
Daer d'Aemſtelheer, van outs, de zeekapelle wijdde,
Ter eere van Godts Helt, Sint Olof, die zijn' troon
In 't Noorden had gebouwt, en wien de martelkroon
Met recht wert toegekeurt: want toen hy onder d'Ieren
Tot kennis quam van Godt en Chriſtus kruisbanieren,
En in Nieuw Megen ſprack d'orakels van Godts mont,
Liet hy zich Kerſtenen, en waſſchen op de vont,
Van 't heiloos Heidenſch ſlijm. Dus zuiver, en herboren,
Zocht hy Godts dienſt en Kruis te planten by zijn Nooren,
En, die een Koning was, verkondighde het licht,
Waar voor de zon en maan en ſteile Noortſtar zwicht.
De maght der afgoôn raeſt, en, als een ſtroom gedreven,
Bejegent hem in 't velt, daer hy getrooſt zijn leven
En kroon ten beſte ſchenckt aen Chriſtus kruisaltaer,
Geheiligt door het bloet van zulck een martelaer.

Het tweede Raethuis ſtont, daer nu de kant geſleeten
Wort van het waterrack, dat, naar den Dam geheeten,
Allengs ten Zuyden, van het Y, te rugge ſpringt
Tot daer de middenſluis en duicker 't water dwingt,
Of weder uitgiet, als de ſtercke wint van 't Zuien
Den Aemſtel viert den toom, en afjaeght met zijn buien;
Gelijck de ſtroomen ſtaen ten dienſt van weêr en wint,
Naer dat der winden Vorſt hem uitlaet, en ontbint.
Men zagh de derdemael het Raethuis weêr verrezen,
Als of Natuur den gront had met haer hant gewezen.
Daer Kalverſtraet en Dijck noch uitzien naer den Dam,
En reicken aen de merckt, daer 't Sticht ter merreckt quam,
De Goier, Aemſtelaer, de Veene- en- Waterlander.
Zy ſtaplen vrucht en vee en zuivel op elckander,
Gevogelte, en gewas, en wat de nootdruft eiſcht,
Ter liefde van 't gewin, daer 't al om draeft, en reiſt,
En vlet, en vaert, en woelt; terwijl de burgeryen,
Van d'eene aen d'andre weeck, by deze merckt gedyen,
En kelder en ſchappra, met opgepropte ſchoot,
Bezorgen, als de mier haer hol, voor hongers noot.

De Koning van de Stadt, wiens kruin 't gewelt zou tergen;
Verkoos Tarpeius bergh alleen, uit zeven bergen,
Omtrent den Tiberſtroom, en ſijne waterkolck,
Om daer den Adelaer en ſtoel van 't ſtrijtbre volck,
Als op den vryburgh van 't Gemeene beſt, te planten,
Dat tegens al de maght der weerelt zich zou kanten.
Dus rees het Kapitool, op dezen ſteenen bult,
Van Romulus met riet gedeckt, en na vergult,
Gelijck een gouden bergh, om, in het onderdaelen
En opſtaan van de zon, de zon ten trots te praelen;
Een eer, waer voor de bergh den vader Numa danckt,
Zoo lang 't Romainſch gebiet, dat nimmer zakt nog ſchrankt,
Maer op zijn wyze duurt, de weerelt zal verduuren;
Terwyl de Noortſche byl en heirſchap Remus muuren
En menigh trots gevaert, gelyck een ſteenrotsduin,
Noch noit begraven kon, in 't omgewroete puin.

De Raeden van de Stadt vier van hun leden zetten,
Graef, Wavren, Maerſeveen, en Geelvinck, om te letten
Op 't voorgebeelde ontworp van 't Raethuis, wijs en rijp
Beraetſlaeght, en bepaelt in zijn vereiſcht begrijp,
Beſpiegelt door en door, in 't oogh der Trezoorieren
En Burgermeeſteren, tot dat uit meer papieren
De waertſte tekeninge, en d'eelſte niet ontbrack,
Waer aen de breede Raet in 't endt zijn zegel ſtack.

De Raet van Amſterdam verkoos, met rijpe reden,
De plaets van 't out Stadthuis, nu moede, en afgereden,
Van hoogen ouderdom, en arbeit, zorge, en laſt;
Als 't midden van de ſtadt, het hart in 't lichaem, paſt,
Geſtut van wederzy met heur vermaerde ſtroomen,
Om af en aen in zee, of aen den Rijn te komen,
En Schelt, en Wael, en Maes, buurinnen van den Rijn,
Verheerlijckt door de ſteên, waer van zy voeſters zijn.
Hier keert ons trots gevaert zijn aenſchijn naer het Ooſten,
Den opgang van de zon, die d'aerde komt vertrooſten,
Verquicken met haer glans, waer naer elx oogh verlangt.
De ſlincke vleugel deckt de Noortzijde, en ontfangt
Den offer uit der zee; de rechte deckt den zegen
Van Beurze en vliet, van wien dees zeeſtadt heeft gekregen
Haer' naem, de weerelt door gevlogen, en bekent,
Zoo wijt zy 's weerelts ooghſt op alle merckten zent,
En inhaelt uit der zee, met overlade kielen
Geſtuurt van watergoôn, en ſnelle waterzielen,
Die, ſchuw van weide en ploegh, in zee te weide gaen,
En danſſen op den rugh van vader Oceaen.

Maer 't weifelende lot, dat noit zijn ruſt kon houwen,
Quam 't ruſtigh raetsbeſluit des Aemſtels, onder 't bouwen,
Beſpringen, ſlagh op ſlagh, niet anders of de Nijt,
Die ſchendige Harpy, uit wrevel, ſchimp, en ſpijt,
Het nootwerck ſcheuren wou, en met verwoede klaeuwen
Der Burgermeeſtren gunſt verbijſtren, en verflaeuwen,
En dwingen af te ſtaen van dezen arrebeit,
Zoo noodigh, en zoo nut, gevordert en beleit
Door opzicht en het oogh der meeſtren, die bedreven
Steenhouweren hun maet en wet en regel geven;

Dies 't uurwerck van dien bouw gestadigh schijnt te gaen,
Van hant tot hant, gelijck de wyzer, op zijn raên,
De ronde doet, en past op klockeslagh en uuren,
Zoo net, gelijck de zon om hoogh haer' loop kan stuuren.
Gestadigheit verwint, al draeit de wyzer kort
Den dagh om, niemant merckt dat hy bewogen wort.
De Nydigheit zocht eerst de poorten stil t'ontgrendelen,
En daeghde, uit eenen mist, voor stadt op, met haer vendelen,
Door Amsterdam betaelt, en van den haenekraey,
Ontdeckt, eer 't nachtgedroght belande aen wal, en kaey,
Dat van verbaestheit zwichte, in ste van aen te vallen;
Toen al de burgery 't geschut voerde op de wallen,
En blanck in 't harnas blonck, gelijck een ysre rots,
Die geenen aenstoot vreest, den Oceaen ten trots.
Noch rustze niet, maer streeft naer d'onbevrozene oorden,
En hitst met volle kracht den blaesbalgh, uit den Noorden,
Op dijck en dammen aen, dat Hollant schud, en yst.
De zee verlaet haer bed. De springvloet wast, en rijst,
En overschrijt haer peil. De waeckende Aemsterlanders
Aen 't zweeten, in dien noot, met schuppe en zoôn, niet anders
Als warenze getroost den springvloet van Neptuin
Het hooft te biên, gelijck een strantbeer van arduin.
Neptuin, hier tegens aen, wil toonen dat geen zoden
Vermogen zijne vorck en opgeprefte Goden
Te stuiten, op den toght; ontziet noch dijck, noch pael,
Noch eicke planck, en komt u, boven Outewael,
Geborsten in de weide, en, bruizende op zijn riemen,
Vaert voort, en zackt, en rijst, en valt in 't meer van Diemen,
Zet hofsteên, vee, en vrucht in 't water, dat wel eer,
Zijns ondancks, ruimen moest den boezem van zijn meer,
Daer d'Amsterdammers, die hier lucht en adem schiepen,
Al morrende om 't stehuis, nu huis en hof verliepen.
Het open Aemsterlant, de polder rontom heen,
Al 't vlacke velt lagh blanck, tot in het Sticht en 't Veen
Geleeck een bare zee. Men kon het meer van Leiden
En Haerlem, stroom noch sloot noch wegen onderscheiden.
De hoybergh berghde 't vee. De droeve huisman stack,
Met vrouwe en kinderen, 't hooft gedootverft uit het dack,
In 't uitgemaelen meer. Onwetenden aen 't schelden,
En 't kostelijk stehuis de lantscha most ontgelden.
Na zulck een zeestorm woelt het zeezieck Brittenlant.
De Faem gewaeght hoe dit de waterketen spant,
Van Doever af aen 't hooft te Kalis, en zijn krammen.
De hoop van Londen vischt een net vol Amsterdammen.
Karthage en Rome zien elckandre grimmigh aen,
Als leeuw en tigerdier. Alle oorloghsvensters staen,
Als Plutoos blicken, root van gloet en zwavelvlammen.
Zy treên in 't waterperck, als strijtgezinde rammen,
Of stieren, dol van wraeck, en nimmer stootens moe,
Hervatten strijt op strijt, en stooten vreeslijck toe;
Terwijl hun schuim en bloet ontloopt, en, in 't vertoornen,
De herders toezien, hoe zy, met gewelt van hoornen,
Elckandre gaen te keere, en booren door de huidt
In 't vleesch, en ingewant, en menigh toestoot stuit
Op ribben, en gebeent. D'een pooght, met d'achter voeten
En klaeuwen, stof en zant in 's vyants oogh te wroeten,
Van achter uit te slaen, te stuiven voor den wint:
En d'ander slingert fel den staert om, en verblint
't Gezicht des vyants vast, met heene en weêr te zwaejen.
Zy loejen schrickelijck, en wenden zich, en draejen,
Tot dat de worstelstrijt en dagh zijn ende neemt,
En ieder wenscht om rust, in zijnen eigen beemt.
Geduurende dien storm en strijt der worstelaeren,
Vernam men hoe om hoogh Saturnus quam gevaeren,
Op bey zijn vleugels, schier gesleeten van de vlught:
En zwevende rontom den Dam, in onze lucht,
Met zijne scherpe zeîn, waermeê hy d'eeuwen maeide,
Het uurglas op zijn hooft, de Grijzaert d'oogen draeide
Naer 't afgeleeft stadthuis, oft eer zijn overschot,
Gereten, onderstut, verminckt, en half verrot,
En evenwel, ter noot, 't verblijf der Amptenaeren,
Om schrift, gerief, en schat, en diensten te bewaeren.
Wat, ben ick, zeght hy, dan mijn kracht en zickel quijt,
Dat dit bouwvalligh dack mijn' ouderdom verslijt,
En wacht het noch gerust, als leggende op zijn sterven,
Dat menschen handen voort het slechten, en bederven?
Ick wil een' korter gangk met dit geraemte gaen.
Zoo spreeckt hy, en verzinkt in 't smitshol van Vulkaen,
Beveelt hem 's middernachts dien ouden romp te sloopen.
Vulkaen, toen 't nachtglas net ten halve was verloopen,
De wachters, van den slaep beschooten, stom en stil,
Vergaten hunne wacht, voltreckt Saturnus wil,
Ontsteeckt het zolderveen van boven, met zijn voncken.
Het veen geraeckt in brant, dat eertijts lagh verdroncken:
Dus brant het vier den balck, den zolder, en het dack.
De gansche stadt waeckt op. De vlam ging op, en stack
Het torenbuskruit aen. Nu rusten geene bedden.
De trousten schieten toe, en reppen zich, en redden
De brieven, boecken, gelt, trezoor, en banck en schat;
En bergen in dien brant de ziel der gansche stadt;
Terwijl de vlam in top blijft weiden, als een wonder,
Uit gunst, die 't vier ons droegh, dat tijt gaf, om van onder
Te redden have, en goet, ten oirbaer van 't Gemeen.
Dus liet Vulkaen hier niets dan muurwerck, puin, en steen,
Waerna de Bouwkunst breet haer vleugels ging ontvouwen,
De nieuwe Fenixpluim en kroon van 's lants gebouwen,
Als ryzende uit den grave en d'assche en 't lijck van 't out,
En een geduurzaemheit van eeuwen toebetrouwt.
Maer 't is aenmerckens waert hoe Godt zich openbaerde,
In 't midden van die vlamme, en door zijn zorgh bewaerde
De hooge steigering, rontom 't begonnen werck,
Toen vlam en roode gloet den lesscher viel te sterck,
Met zijne tong, voorwint, alree de masten leckte,
En blaeckte, en eene wolck van smoock het volck bedeckte,
Daer Stalpaert, op zijn wacht, gelijck Brantmeester, stont,
En zagh het gaepend vier, zijn' vyant, in den mont.
Hy sterckt het tegenweer, dan onder, dan van boven.
Den ledren eemer bluscht al kissende den oven
Van 't grimmigh element, dat schricklijck kraeckt, en knerst,
En niet een kant noch steen van 't nieu gestichte berst.
Waer zulk een heiloos ramp tot dit gevaert geslaegen,
Het was om 's bouwers glans uit al zijn werck te vaegen,
Den moedt der Overheit te kneuzen van verdriet,
Te schenden 't aengezicht, daer al het lant op siet.
Een voorspoock scheen voorheen ons in te willen prenten
Den opgang van dien brant, toen heele regementen
Van rotten zich verbaest begaven op de vlught,
Drie dagen voor den noot, gelijck van eene zucht
Tot haer behoudenis al heimelijck gedreven,
En, boven ons begrijp, dit ondier ingegeven,
Dat, vroeger wacker, eer zijne ongevallen vat
Dan ons vernuft, dat traegh, tot kosten van de stadt,
Voor 't nakende onweêr duikt. Hoe onvast staen dees gronden.
't Geluck der steden is aen 't out Stehuis gebonden:
Men vraege Schelt en Eems; zy hebben 't ons geleert
Hoe men den raethuisbouw 't geluck der steden keert.
De bouwer van 't Stehuis wist noch van geen verhuizen,
Toen schon de bouwplaegh flux een' watervloet van muizen
Op Hollants kusten aen. Dit heir, in 't lang en 't bree,
Geslingert staert aen staert, quam dryven over zee,
Van 't Noorden, op ons strant. Hier baet geen tegensportelen.
Zy knaegen hoy, en gras, en klaver, met hun wortelen
En groente en steelen, af. De geest des beemts verdwijnt.
De lantheer, by gebreck van voêr en klaver, quijnt,
Men troost hem dat de scha der muizen 't lant zal baeten,
En zy een' gouden tant in velt en weide laeten;
Gelijck het naeste jaer de muizescha vergoedt,
Met driemael zoo veel winste, en weide in overvloet:
Maer 't ryzend Raethuis wort met smaet en hoon bejegent,
En houdt een zelve streeck, zoo hoogh als 't nu, gezegent
Van al de burgerye, een ieders oogh behaegt,
En d'eer van al de stadt in 't staetigh voorhooft draeght.
De Kerck van Sint Kathrijn, gelijck menze innewijde,
En boude tot Godts eer, bekleet de slincke zijde,
Een rijck gebouw, waeraen de Heer van Purmerent,
Heer Eggaert, by 't geschrift voor bouwheer noch gekent,
Den eersten grontsteen ley, dies wy zijn eedle rancken
Gehouden zijn met lof, voor 's vaders deught, te dancken.
Wie Amiëns bezoeckt, dat hy zijne oogen sla
Op 't grootste kerckgesticht, de rechte wederga
Van Eggaerts arrebeit, en lette of ons pylaeren
Gewelf en kooren min den boulust openbaeren
In Hollants Graeflijckheit, dan in het Konings Rijck,
Den Grave in majesteit en maght al t'ongelijck.
Het heerlijck orgel noot geen dwaze zang verquisters,
Maer Wijzen, op 't bancket van veertien paer registers.

Vier orgeldeuren noôn alle oogen, door de gunst
Van Bronckhorst tekengeest en schoone schilderkunst,
Hem van Natuure alleen miltdaedigh ingegeven.
Men ziet hier geene verf, maer louter ziel, en leven,
Daer Saul zit te paerde, en David voert het hooft
Van Goliath, den Reus, gelijck hy wort gelooft,
Om zulck een trotse daet, en ingehaelt van reijen,
Die, zingende in triomf, den helt ter poorte inleijen;
En wetten Sauls haet, en kroonzucht door dien zang,
Bezuurt van Jesses zoon, zoo veele jaeren lang.
Men ziet, daer Davids harp en snaer den Godtvergeten
En dollen Saul streelt, hoe eerloos en vermeten
De Haet dien jongeling den schicht toedryven wil,
Terwijl hy dien ontduickt, en balling wort al stil,
Tot dat een flux soldaet hem bootschapt, hier beneden,
Hoe Saul op den bergh, van wanhoop overstreden,
Na zulck een nederlaegh, met zijn verwaete ziel,
Op drie verslage zoons, in zijnen degen viel.
Op dat men het gevolgh aen deze keten schakel,
Vraeght David Godt om raet, daer Abjathar 't orakel
Zal spellen, uit den glans van 't heiligh borstgesteent,
Dat hem naer Hebron wijst, die Sauls doot beweent.
Wanneer de dubble deur van 't orgel hangt gesloten,
Wort David, daer hy knielt, gezalft, en overgooten
Ten Koning, over 't huis van Juda, toen die stam
Te Hebron, met gejuich, op deze staetsi quam,
Waer op d'eenstemmigheit van uitgeleze keelen,
De joffers en de jeught, met zingen, dans, en speelen,
En cyter, en tamboer, en rinckeltuigh, en luit,
Verheffen haeren galm, die aen den hemel stuit.
Graef Willem, tot den stoel des lants van Godt geschapen,
Beschenckt, in 't Noorder glas, met haer doorluchtigh wapen,
Dees stadt, waer over hy, als wettigh Graef, regeert;
Waer na Maxmiliaen, Roomsch Koning, hoogh ge-eert,
Haer' wapenkruisschilt kroont met diamante straelen,
En paerlen van zijn kroone, om eeuwighlijck te praelen,
Als met een danckbaer merck van zijne majesteit,
Voor Ridder Boelens gout, en 's helts grootdaedigheit,
Ten dienst van zijnen Heer, voor ieders oogh, gebleecken;
Een eer, die blijft, en duurt, als 't brosse glas zal breecken;
Gelijckze oock op de kruin des Westertorens blinckt,
En blincken zal, zoo lang de zon verrijst, en zinckt.
In deze hooftkerck gaet de Batavier ten grave
Naer Galen, die de doot wou kiezen, eer dan slave
Te worden op de zee, geboeit aen 't Britsch gebiedt,
Daer hy op 't Midlantsch meer den brant in 't buskruit schiet
Van 's vyants zeekasteel, en leert hem, op de baren,
In weêrlicht roock en smoock, in Plutoos hemel vaeren,
En stuiven, recht voor wint, om in dien waterbrant,
Als voorbo, naer den Teems, en 't vyantsch Brittenlant,
De tijdinge aen het hof van Withal zelf te draegen.
Hetrurie en Livorne en 't zeestrant zal gewaegen,
Veele eeuwen na zijn doot, hoe stout dees watervorst
Den vyant boort aen boort groothartigh klampen dorst,
Gelijck een oorloghshelt, uit louter hart geschapen,
Waerom de grafzerck noch gekroont hangt met zijn wapen,
En ridderlijck geweer, en met de vaen bedeckt,
Terwijl dit lijck de deught der levenden verweckt.
De Waegh, aen deze zy voor 't Raethuis, weet den zegen
Van 's weerelts koopstadt net maer nimmer af te weegen,
Door toevloet van de vaert. Zy voert met haer gewin,
De stede een' Potozy van daeghlijx zilver in,
Door twee paer poorten. Als om strijt, van vier gewesten,
Om Hollants vryen Leeuw te weeliger te mesten,
In uitgemaelen meer, of duin, en poldergras.
Hier groeit het Hollantsch hart. Hier zwelt de zuiveltasch,
Van zilver, en root gout, en vriendelijcke schyven,
Die, by gevaer en noot, onze oorloghszenuw stijven,
En leeren dat men licht den Amsterdammer terght,
Maer zijn gedult den krijgh niet ongewroken verght,
Zoo lang de schiltwacht waeckt, en hier, langs steene trappen,
Gewapent nacht en dagh, de waeghtrap op zal stappen,
En uitziên, vroegh en spa, en luisteren of 't Stehuis
Geen laegen wort geleght, ten schimp van 't wapenkruis.
De Vischmerckt woelt vooruit, en leeft van spartelvisschen,
Schaft stroom- en- zeevisch, en bezorght de burgerdisschen
Met allerhande teelt van 't vochtige element,
Tot 's levens onderhoudt. Het Gilt was hier gewent
Sint Peters feest, van outs, met kroonen te vereeren,
Te zingen, hant aen hant, naerdien 't zich moet geneeren,
Als 't Galileesch geslacht, by 's hemels zegening,
En 't uitgeworpen net, dat 's waters vruchten ving.
De Beurs [daer d'Amstel stuit, en door vyf steene boogen,
Met waterpylen schiet, als van een pees gevloogen,
Wanneer het water valt, en adem haelt in 't Y,]
Ontfangt den burgerzwarm van d'oude en nieuwe Zy,
En al het uitheemsch bloet, dat 's middaghs hier te gader
In eenen boezem vloeit, en uit zoo menige ader
Gevloten, leven geeft aen 't lichaem van 't Gemeen.
Hier wort Merkuur gedient, geviert, en aengebeên,
Met zijnen slangestock, en vleuglen aen de hielen.
Hier zweet het koopmans brein, gepropt van vrachten, kielen,
Papieren, wisselkansse, en munte, en beurskrackeel,
En winninge, en verlies. Elck grijpt naer 't beste deel,
In schipbreuck, havery, verzekert kist, en packen,
En berght zijn have en 't lijf op masten, en op wracken.
De weiflende Fortuin smijt blindling 's weerelts goet
Te grabbel in den drang. De rijckdom stijft den moedt
Des koopmans, door het lot, zoo rijck hem toegevallen.
Dan steigeren om strijt de gevels, poort, en wallen,
En torens hemelhoogh. De Staet en burgerdraght
Getuigen van 't geluck, door schattingen, en pracht.
Gewinzucht propt de breede en lange galeryen,
Die brommen in 't vierkant, gelijck een korf, vol byen,
En uitgelezen geur, gewonnen op het velt.
Dan roept de Beurs zich heesch: waerheen met al uw gelt,
O geltrijck Amsterdam? mijn nissen zien u draeven,
En missen midlerwijl haer driemael twalef Graven,
Uit klaren marmersteen te klincken, tot een eer
Van 't koopmans Kapitool. Of magh men nimmermeer
Gebeuren dit geluck, het welck mijn Beursgenooten
Verdienden, die het gout met heele schepen gooten,
In uwen open schoot door kommer, zorgh, en zweet,
Ten bouw van uwen Staet, en 't vrye lant besteet?
Vijf hooftgebouwen, hier in 't ronde te bereicken,
Uit 's merckvelts navelpunte, is geen onkenbaer teiken
Van majesteit, en maght, die nu doorluchtigh blijckt,
Naerdien de Dam in naem Sint Markus plaets niet wijckt,
Noch zelf het velt van Mars, zoo wyt befaemt by d'ouden,
Die Rome, in zijne kracht en middaghglans, aenschouden,
Toen, Cezars erfgenaem, August, in vollen vreê,
Het heiligh Kapitool in zijn triomfe opree.
Hoe luchtigh kan men nu op 't mercktvelt adem scheppen,
En ieder 's merckt daghs zich, op zulck een ruimte, reppen,
In alle stallingen, en inkoop, en verkoop;
Daer volck en burgerdrang en huisman, in den hoop,
Vast veilen, loven, biên, en afslaen, en besteden,
Verkochte waeren laên, op burrien, en sleden,
Of torssen op den hals, of onder hunnen arm,
Of krujen op het radt. Geen wackre byenzwarm
Is drocker op het velt, en in de honighkorven,
Wanneer de boeckweit bloeit, die doot lagh, en gestorven,
In d'aerde, eer klont en zon en dau haer leven schenckt,
En naer dien eedlen geur de honighzuigers wenckt.
Hier is de wandelstreeck van Amsterdamsche Heeren
Wethouderen en Raet bekommert met regeeren,
En deftigh staetgesprek. De koopman luistert hier
Naer luchten uyt der zee, en zamelt uit papier
Den zin der letteren, van overal geschreven.
Dan valt, dan rijst de merckt. Hier is een schip gebleven,
En ginder een belant, dat met Turckyen sloegh,
De roofgalajen brande, of binnen Tunis joegh,
En 't roofnest, out Algiers, noit zat van schepeplonderen.
Dan hoort men hier van 't Y een' oorloghsman opdonderen,
Of vlooten uit de Straete, of van de Spaensche kust:
Dan groeit het koopmans hart, nu zeker, en gerust,
In zijn bekommeringe, en danckt Godts weêr en winden
En watren, die by storm zoo menigh schip verslinden.
De rijcke zee is nu niet rijcker als de man,
Die met dees blijde maer zijn zolders laden kan,
Verquicken zijne hoef, en groene Gravelanden,
En Beemsters, klaverrijck, vol vee, en vol waeranden.
De Stadthuistoren stelt zijn kunstigh klockwerck, rijck
Van klanck. Hemoni speelt een hemelsch klockmuzijck,
Zoo snel, gelijck een luit, of Swelings orgelpijpen,
En snellen cimbeltoon, met vingeren te grijpen.

Hier

Hier blazen schuiftrompet en kromme en rechte fluit
Orlandoos grooten geest ter heerenvenstren uit,
Ter eere van de Wet, en burgerwandelaeren,
Verquickt door bly muzijck, in ongeruste maeren
Van oorloge of tempeest. Hier leest men de geboôn
Der ondertrouden af, die op den zondaghstoon
Naer hunne trouwboey treên, met onverzaet verlangen;
Terwijl de drang des volcks en toeloop vast de wangen
Der bloode bruiden verft, in 't op- en- nedergaen
Van 't Raethuis, naer hun straet, bestroit met pallemblaên;
En goude loveren, door eene straet van menschen,
Die 't nieugetroude paer den schoot vol zegen wenschen;
Of weegen onderling de bruit, en bruidegom,
Te rijck, te vreck, te lang, te kort, te wijs, te dom.
Hier leest men 's lants plackaet, of oude en nieuwe keuren,
Of vonnissen, wanneer de jongste dagh het treuren
Des sterfdaghs inneluit, en 't spiegelent schavot
Den scherreprechter daeght, die 't hooft van 't lichaem knot,
De keel de lucht verbiedt, en streept met taeije roeden
De ruggen, op 't geschrey, en brantmercktze, onder 't bloeden,
Met 's Heeren wapenkruis. Hier treckt de stadts soldaet
Op trommelslagh ter wacht, naer 't wachthuis toe, en staet
's Wachtmeesters oogh ten dienst: hy zelf ontfangt de leuze,
Het woort der nachtwacht, van des Burgermeesters keuze
En orde, tot een merck en veiligheit der Wacht,
Om alle misverstant te schuwen in der nacht.
De vlijt en bezigheit der burgeramptenaeren,
Die ieder hunnen plicht bekleeden, en bewaeren,
Vermeerdert hier den zwarm van 't Raethuis, af en aen.
Hier waeckt de burgery. Hier oefent zy haer vaen,
De wapens, en 't geweer, zoo trots in harrenassen
Gegespt, en uitgerust, als ofze waer gewassen
In 't yzer, uit de wiege, en van haer moeders mam.
Wie Amsterdammers dreight, die vint hier Amsterdam,
Gereet om toe te treên, groothartigh uit te vallen,
Het zwangere geschut te voeren op de wallen,
Tot voorstant van haer Recht, en vryheit, zoo verraet
Haer poorten onderkruipt, of Mars de trommel slaet.
Het Damrack voert den Dam de vrachten toe met schepen,
Gemackelijcker dan veel duizent sleden sleepen,
Veel wagens konnen laên. Tien wegen, nimmer moê
Van woelen, loopen drock naer 't vrye mercktvelt toe,
En kruissen 't heene en weêr, met menschen, en met rossen,
Van burghwal, straete, en graft. Heeft Orfeus eertijts bossen
Verplant met zijne lier, Amfion met zijn snaer
De steenen oit verzaemt, om Thebe wonderbaer
Te stichten tot een stadt; 't is t'Amsterdam gebleecken
In waerheit, onverbloemt, en zonder dichters streecken.
Het Noortsche mastbosch neemt het Raethuis op den rugh.
De rots van Benthem danst. De Wezerstroom wort vlugh.
De Wester marmerklip den maetzang volght van Kampen
En Stalpaert, die bezweet noch arbeit vliên, noch rampen,
Noch opspraeck, nu en dan gesprongen voor hun scheen,
Te vrede datze zich verbouwen voor 't Gemeen.
De mieren, in den bouw, om nootdruft te vergaeren
Des zomers, eer de kou des winters, zonder airen
En vrucht, haer overvall' zijn bezich in het velt,
Vervoeren ordentlijck de rijpe tarwe en spelt
Met yver in het hol. D'een sleept en torst het koren
Al zweetende op den neck. Een ander geeft de spooren
Aen traegen, en bestuurtze, en drijftze op 't smalle padt.
Het is 'er alsins drock. D'een geeft, en d'ander vat.
Zy bijten 't zaet in d'aerde, eer 't wortel koom' te schieten.
Voorzichtige arbeit zwicht voor lasten, noch verdrieten.
De bouw van 't Raethuis schijnt op dezen trant te gaen.
Dus komt een regement ruighwerckers op de baen,
En schickt den baiert op van balcken steen en masten.
Steenzaegers, kanters, en polijsters, fluxe gasten,
Een ieder past zijn werck te spoeden, even drock.
Men draeft 'er af en aen, op 't luiden van de klock.
Men voert pylasters aen. En voedsel voor de muuren.
De bicksteen wast en groeit, om al de stadt te schuuren,
En d'afval van arduin, vertreden, en veracht,
Als puin en stof, betaelt den Trezoorier noch pacht.
Men ziet den Bentemer en Bremer gront gesleten,
En vratigh ingeslickt, om hier een rots te meeten,
Tweehondert tachtigh breet, tweehondert voeten diep
Daer 't Raethuis het vernuft der eedle bouwkunst riep
Tot stichtheer, om gerief en aenzien te bewaeren,
En een geduurzaemheit, de drie, die hier vergaeren,
Als krachten van de ziel der bouwkunste, in 't gesticht,
Dat eeuwigh tuigen kan van 's bouwers trouwe en plicht,
Aen zijne arbeitzaemheit en overlegh te mercken,
Ten trots der grijze Faem van zeven Wonderwercken.
Wien namaels lusten zal te toetsen 't recht bescheit,
Wanneer, en oock van wien de grontsteen wiert geleit,
Dat hy ter vierschaer ga den stommen toetssteen spreecken,
Daer Polsbroeck in Latijn, tot een gedenckbaer teken,
Uitheemschen klaer berecht, en, door de goude tong
Van 't bouwschrift, alle kunne, en staet, en out en jong
Vernoeght, als hy gedenckt hoe 't wit der oorelogen
Getroffen, en de pais in haeren krits voltogen,
Den Aemstelraet bewoogh te vallen aen den bouw
Van 't Raethuis, toeverlaet van 's burgers deught en trouw.
Graeff, Pankras, Valckonier, en Schaep men hier te zamen
Ziet glinstren in den toets, met hun doorluchte naemen,
Als Burgermeesters zoons en neven, in 't gemeen,
Grontleggers van 't Stehuis, en zijnen eersten steen,
In 't gulden vredejaer, en 't aenzien van hunn' Vaderen
En oomen, die hier op, omringt van 't volck, vergaderen,
Het welck hun zegen wenscht, tot dat de leste steen
Den eersten volgen zal, daer zy den stoel bekleên.
Een, die te naeu gezet, wat hy bedilt wil pluizen,
Verschoont zelf d'af breuk van den terling burgerhuizen,
Nu ruimte en stadtgerief dees schade ruim vergoedt.
Geen dolle Nero heeft de stadt hierom in gloet
En lichten brant gezet, belust den nacht van Troijen
Te speelen, en de boght der Wijcken af te roijen,
Op lant- en- stadtgeschrey. Geen Celer, geen Seveer
Versmolten schat en stadt, voor ooghlust van hunn' Heer,
Aen overdaet van kunst, die veel te dertel steigert, (gert:
Daer vrouw Natuur, te zwack, de Bouwkunst grontvest wei-
De noot, de nutbaerheit, in 't dringen even stijf,
Vereischten dack, en ruimte, en lucht, en veel gerijf
Van ampten, die beknopt by een zich t'zamen quijten,
Ten dienst van Amsterdam, die d'eeuwen zal verslijten,
Indien de Zeevaert haer getrouw blijve, en de Twist
En Tweedraght niet den Raet van Hollants steden splijt.
Door onderkruipingen, en baetzucht, van geen muuren,
Zoo sterck als diamant, en yzer, te verduuren.
De bouwkunst, toen ze in 't werck beooghde haeren wensch,
Koos tot haer voorbeelt uit het lichaem van den mensch,
Zoo meesterlijck volbouwt, van buiten en van binnen,
Dat niets hier aen ontbreeckt, en d'allersnelste zinnen,
Die dit doorsnuffelen, van 't meeste aen 't minste lidt,
Bekennen moeten dat het allerminst miszit
Wat hier aen wort herstelt. Herstellen is misstellen.
Wie dit hervormt, misvormt. Laet overmeeten, tellen,
En weegen, wien dit lust; het lichaem schroomt geen licht,
Geen klaere middaghzon, noch maet, getal, en wight.
Zoo blijckt dit bouwsel dan van lidt tot lidt rechtvaerdigh
In evenredenheit, en zulk een' bouwheer waerdigh,
Die ieder bouwer wijst, en, als Godts leerkint, trouw
Het oogh leert slaen op hem, en zijnen schoonsten bouw.
De bouwers van 't Stadthuis den eisch der wet voldeden,
En volghden zulx de Kunst, dat geen van all' de leden
In zijnen stant bezwijckt. Vitruvius trede aen,
En zelf Apollo door, bouwmeester van Traijaen,
Wiens naelt noch heden praelt te Rome, voor onze oogen;
Zy vinden dit gebouw door al zijn leên voltogen,
Van boven tot beneên. Geene outheit dit verdooft.
Het heeft zijn middenlijf, zijne armen, voeten, hooft,
En schouders, elck om 't netst. Het heeft zijn ingewanden,
Elck lidt, elck ingewant zijn ampt, gebruick, en standen.
Hier leeft en zweeft de ziel van ons Wethoudery,
Gelijck een Godtheit, in, en ziet het zeilrijck Y
Met 's weerelts oeghsten en Oostindiën geladen.
De Zeven landen zelfs ons Heeren en hun Raeden,
Orakels van den staet, bezoecken, reis op reis,
In tijt van oorelooge en ongestoorden pais,
En leeren, beter dan by Griecken, en Romainen,
Hoe zich de Grooten hier tot 's nabuurs dienst verkleinen.
Hier houdt het burgerhof de wateren in toom,
Geplant op Aemstels gront, gelijck een hooge boom,
Die zijne wortels schiet heel diep en taey in d'aerde,
En, wassende in de lucht, zijn pit voor lucht bewaerde,

Voor regen, hitte, en vorſt, met ſchorſſe, en ſchelle, en baſt.
Geene overwigtigheit in 't groejen hem vermaſt.
Hy geeft den hemel boſch, en loof, en groene bladen,
Den gront zijn ſchaduwen, en hangt met ooft geladen.
De waterſtroomen voên de wortels, en zijn groen
Wort van den dau verquickt. Al 't jaer is zijn ſaizoen.
Men hoort de vogels ſchel in zijne tacken zingen.
Men ziet de melckbron verſch, rontom geduurigh ſpringen,
En vloejen, tweemaels 's daeghs; wanneer de zon, gehult,
Met ſtraelen, 's morgens rijſt, en 's aerdtrijx lijſt vergult,
Of 's avonts ons ontzinkt, en ſchuil gaet achter duinen.
De Noortſche blaesbalgh ſchud de boſſchen, en hun kruinen,
Of knackt den eicken ſtam; maer dees, al even vaſt
Gehanthaeft van om hoog, ontziet noch leedt, noch laſt.
Men ziet, van buiten en van binnen, drie kolommen,
Gekoren uit de vijf aeloude, kunſtigh brommen,
In bey de ſtadiën, voor 't opgetogen oogh.
De laeghſte uit twee gemengt, en d'ongemengde om hoogh.
D'Ioniſche, en Korintſche, als in een huwlijck, onder,
Geſmolten ondereen, wort, tot een wereltſch wonder,
Gedraegen van den voet, en draeght Korinthen weêr
Uit Griecken t'Amſterdam om hoogh, tot Aemſtels eer.
Wie dees verknochtheit ziet en orden, zagh niet vaſters
Niet netters uitgewrocht. Geſtreepte muurpylaſters,
De hangende feſtoen, of die zich zelve ſpant,
Het marmeren poortael, de vloer, gewelf, en pant,
Het kroonwerck, zinrijck loof, rontom elcks innegangen,
Naer eiſch van ieders ampt, gevlochten en gehangen,
Geen ledige ydelheit, het beelt, dat draeght, of ciert,
Geen woeſte wildernis, maer alles gemaniert,
De voet, de lange pijp, de kapiteel, de friezen,
En lijſten, elck om 't rijckſt, by d'ouden niets verliezen.
Doch eer wy noch gerijf en cieraet gadeſlaen
Inwendigh, laet ons voor de beide gevels ſtaen,
En in elcks voorhooft eerſt de beeldewercken eeren,
Daer wy Quellijns vernuft en geeſt zien triomfeeren.
Het ooſter voorhooft draeght hier moedt op Amſterdam,
Een dochter, voortgeteelt uit Aemſtels grijzen ſtam,
En endelijck gekroont, door 's Keizers gunſt en handen,
Met zulck een hooftcieraet, de zon der Duitſche landen.
De leeuw ſtut haeren ſtoel, en waeckt aen elcke zy,
Daer d'Amſtelnymf haer kruick, de Stroomgodt van het Y
Zijn water giet in zee, en ruſten in hun biezen,
Die, al den zomer groen, by wintervorſt bevriezen.
De Watergoden ſlaen een ongelijck geluit,
En blazen haeren lof op alle watren uit.
De Zeegodinnen, nu geweckt door zulcke galmen,
Vereeren haer met wier, en krans, en moſch, en palmen.
De krokodil, de zwaen, de zeehont, reis op reis,
Zich domplen, daerze heerſcht met haeren tack van pais.
Ick hoor de Tritons heeſch trompetten, zie dolfijnen,
En meereminnen, nat van vlechten, hier verſchijnen
Ter wyfeeſt, Godt Neptuin gezeten, met zijn hulp
En trouwe gemaelin, in zijne wagenſchulp.
Hier woelt de waterjaght van Zeegoôn en Godinnen.
Zoo kil een element kan noch de kool van 't minnen
Niet bluſſchen in den vloet, of Peleus, heet en warm,
Neemt Thetis op den ſchoot, en druckt ze in zijnen arm.
En dunckt dit iemant vreemt? zy toeten op den horen
Dat Venus uit het ſchuim en zeeſchuim wert geboren.
Al 't zeedom leeft hier nu, in 't groeijen van ons Stadt,
Als of het haer geluck om ſtrijt gezworen hadt.
Zy roepen, waer een vloot de baren door komt bruizen:
Vaert heene: propt de ſtadt, de zolders, en de huizen,
En kelders met uw vracht: wy ſchencken u 't geley.
De koey geeft Hollant melck, maer dit 's de vetſte wey,
Waerby de koey gedijt. Wie twijfelt aen dit zeggen,
Zal Gijsbrechts wallen noch aen Pampus uit zien leggen.
Geen koeijenuijer maeckt de ſteên en dorpen rijck:
De Zeevaert bouwtze, en brengt eerſt zoden aen den dijck.
Indien 't geoorloft waer ter zijde eens af te treden,
Om ieder hooftgebouw der Koopſtede aller ſteden
Te gaen beſpiegelen; ick ſleet den dagh en tijt,
Die den Stehuisbouw nu alleen is toegewijt:
Ick overvlocht het hooft van Amſterdam met kranſſen,
Of, als een Cybele, met heldre torentranſſen,
En ſpitſen, op wier kruis de goude weêrhaen draeit,
Aenwijzende uit wat ſtreeck de koopvloot overwaeit.

Lucy, daer 't weeshuis groeit, zich dagelijx verwondert,
Als zy haer weezen telt, en opvoedt zevenhondert,
Uit haeren milden ſchoot. Sint Klaere ziet Raſpijn
Betemmen met zijn raſp het wilt, dat in de lijn
Het Braſiliaenſche boſch moet maelen en verſleepen,
En ſiddren voor den knoop en 't klatren van de zweepen
Der overſtrenge Tucht. Het Spinhuis raeght de ſpin,
Die looze netten ſpant voor breidelooze Min.
Het Dolhuis ſluit en ſtilt ontzinde Razernyen,
In ſtille ſchaduwen. Sint Peters Galeryen
Geleiden ons naer 't bedt van krancken man en vrouw,
Door Koſters kunſt verquickt. De Bajert herberght trouw,
Drie nachten achtereen, verlege wandelgaſten,
Die, naeckt en geldeloos, vermagert zien van vaſten.
Het nabuurgaſthuis trooſt den ouderdom in rouw,
Ontfangt den ouden ſtock, en d'afgeleefde vrouw.
Het Amiraelshof dient den Zeeraet, ſcherp geſleepen
Op 't veiligen der zee, gekruiſt met oorloghsſchepen.
Ontfanger Spiegel hier 't geleigelt wort betrouwt,
Ten ſteun der zenuw, die de zeekuſt ploeght, en bouwt.
Het ront Begijnhof berght de Maeght in zijne muuren.
De Zuid-en- Noortkerck en de Weſtkerck haer gebuuren
Ten dienſt ſtaen. Sint Niklaes wint aenzien, door de kunſt
Des torens, net gedraeit, en Swelings Faem en gunſt,
Wiens geeſt door d'orgelkeel zoo hemelſch quam gedrongen,
Dat Englen op den galm van Jeſſes nooten zongen.
De dubbele orgeldeur, een ſtichtigh tafereel, (ſeel,
Verweckt noch Heemskercks geeſt ten grave uit, door 't pen-
Dat David, die den Reus het hooft heeft afgeſlaegen,
Op maeghdegalmen ſchijnt tot aen de lucht te draegen.
De Koninglijcke harp, voor 't heiligh Kiſtverbont,
Zijn voeten gaende maeckt, die raecken naulijx gront,
Daer Michol, uit het hof, te blint vervoert, eilaci,
Dien ommegang beſchimpt, en godtsdans met zijn ſtaf ſi.
De Godtskiſt, zevenmael gedraegen om den wal,
Dreight Jericho verbaeſt met eenen zwaeren val.
Maer 't heerlijck kerckglas, daer ons Lievevrouws kapelle
Van outs geſticht was, geeft getuighnis van het ſnelle
Vernuft des ſchildergeeſts, die 't werck zoo ſchicken kon.
Dat 's Engels Groet, Godts Kribbe, en oude Simeon,
Daer Chriſtus wort vertoont, de grootſte meeſters leeren
Hun verwen maetigen, hartstoghten, ordineeren,
En bouwen naer de kunſt; te ſchildren een gewelf
Natuurlijck, en gelijck de kerck in 't leven zelf.
Ick zwijgh van 't koorglas, daer de kloeckſten naer verlangen;
Van Ridder Heemskercks graf, met zijnen ſchilt behangen.
't Gewelf, van Heiligheit in d'oude tijt befaemt,
Op achtien pijlers ruſt. Sint Agnes ſchool betaemt
Door Baerle en Voſſius de Koopſtadt te ſtoffeeren
Met wijsheit, die de jeught t'Athene plagh te leeren.
De Schouwburgh licht de ſtadt, gelijck een morgenſtar,
En ſchuift tooneelen op, daer Engel Lucifer
Uit zijnen hemel ploft, en ſtarrelichte ſtoelen,
In 't onuitbluſchbre vier der helſche zwavelpoelen;
Een treurſpel om een hart van diamant, als glas,
Te brijzelen tot ſtof, te kneên, als maeghdewas;
Naerdien 't veranderen van heil in ongelucken
Noit grooter ommezwaey in 's trotſen brein kon drucken.
De Schouwburgh plant en ſtampt de zeden in de jeught,
Ontmomt de weerelt, leert welſpreeckentheit, en deught,
En wijsheit, uitgebeelt door rol, en perſonaedje,
Gelaerſt, of licht geſchoeit, gevoert op haer ſtellaedje.
De tooneeldichter zuight, gelijck de bie, zijn ſtof
En geur, uit heiligh en onheiligh, om met lof
t'Onthaelen al de Wet en wijze Burgerheeren,
Die met hun achtbaerheit 't geſtoelte hier vereeren.
Sint Joris hof bezorght den onbezorghden koſt
Zijn macke vooglen, van bekommering verloſt.
De Heerenherbergh ſtaet voor alle Grooten open,
En zweet om 't vaſte goet in 't veilen, en verkoopen.
Het rijcke Ooſtindiſch huis verſlaeft zich, mat en moe,
En rieckt ons met den geur van 't kruidigh Ooſten toe.
't Weſtindiaenſche wil noch eens den Portugiezen
Afeiſſchen 't geenwe by de zeefortuin verliezen.
Het Schrijnwercks pant beſtelt ons tafel, en kantoor,
En glimt van ſackerdaen, en ebben, en yvoor.
De Vleeſchhal, ſchaft ons vee, wiens keelen afgeſteecken
Niet blaeten, daer voorheen Sint Peter plagh te preecken

Van

Van d'oude visschery. Het dienstbaer Leenhuis plant
Zijn nutte leenbanck, daer het ingebroghte pant,
Den noot der armen stut. 't Geschuthuis smilt aen vlieten
Van koper, root van gloet, om donders af te gieten,
En blixems op haer' vorm. De korenschuur schaft graen,
Betoomt de vrecke merckt, en spijst den onderdaen.
Steenhouwery, Stetuin bezorghen stadts gebouwen,
Daer zaegh en beitel knerst, in 't zaegen, en in 't houwen.
d'Aelmossenier bezorght den nootdruft, in den noot,
Door al het ronde jaer, en deelt uit zijnen schoot
Der burgren schaelgifte uit. Huiszittevaders winnen,
By winterdagh, het hart der naeckte Huisgezinnen,
Door armoede uitgeput. De Schermschool treckt haer eer
Uit Aemstels schutterye; en oefentze in 't geweer.
Zy monstert den soldaet, op haere monsterrollen,
En helpt hem aen soldy, en munt, betaelt ten vollen.
Van 't Pesthuis rep ick niet, dat, buiten ons steveſt,
De lucht der stede vaeght van doodelijcke pest;
Noch oock van d'Ossemerkt, daer vette en magere ossen
De weide en Eiderstee van hunnen last verlossen;
De gladde klepper van ons Ridderjeught zoo vroom
Leert luistren, in den ring, naer roede, en spoore, en toom.
De scheepswerf bouwt een vloot, ten dienst der Amiraelen,
En Bickers eilant schept eilanden, om te dwaelen
Op 't wijzen van 't kompas, en al de ruime zee
Te dwingen met geschut, van d'eene aen d'andre ree.
Het bezigh Werckhuis kan de luie koorts verjaegen,
Die voor den arbeit gruwt, als 't hooft van alle plaegen.
Nu zwijgh ick van de Wael, die zwart van schepen krielt,
En 't maftbosch om de stadt, zoo levende, en gezielt.
De stadt verrijst, gelijck een weerelt, uit het weilant,
Doorvloeit van aderen, bezaeit met menigh eilant,
Met steene bruggen, boogh by boogh, aen een gehecht.
Noch zwijgh ick van den stoel, gewijt aen 't Waterrecht.
De zegen van den bouw der Zeevaert is gebleecken,
Nu Amsterdam braveert, dus heerlijck uitgestreecken,
En haere bolwercken en wallen heft om hoogh,
Die, storm op storm getrooft, uit een heel ander oogh.
Op hunnen vyant zien; terwijl 't geluck, ons gunstigh,
De stadt door Haimens sterckt, zoo heerlijck als wiskunstig.
Maer deze uitspanning dient het wyfeest tot een kruis,
Dies keer ick naer de pracht van 't steigerend Stehuis.
De gevel voert in top Voorzichtigheit, en Vrede.
Rechtvaerdigheit bekleet, ter slincke hant haer stede,
Regeert met haeren staf, en weeght een ieders Recht,
Gelijck en ongelijck, door 's weeghschaels tong beslecht.
De westerzon verzinckt ontrent de westkim zachter,
Om zich te spiegelen in 's gevels prael van achter,
Daer deze hooftstadt draeght den hoedt van Godt Merkuur,
Den graetboogh en kompas en kaertboeck kaert en stuur
Kanaster bael en kas ziet slingren voor haer voeten,
Als schatten, die door winst al 's koopmans zorgh verzoeten.
Vier weerelden, en elck uit een verscheide lucht
Genaecken de Godin, en offren haere vrucht,
Uit rechte eerbiedigheit. Het goutrijck Amerijcke,
't Wijdtheerschende Asia, het leeuwenvoende Afrijcke,
Het burgerlijck Europe ontvouwen door dien schat
En gaven haere gunst, gedraegen deze Stadt,
Die alle kusten kent, en omzeilt, en bewandelt,
Met geele en zwarten Moor, en alle uitheemschen handelt,
Van daer het gouden hooft des morgens straelt, en praelt,
Of 's avonts in den schoot van Thetis nederdaelt, (ren,
Of 's middaegs blaeckt, of 's nachts, by 't grimmen van de Bee-
Geen ys ontdoijen kan, noch sneeuw en sneeujaght deeren.
Dus schijnt de weerelt heel om Amsterdam gebouwt,
Gelijck menze, op haer' troon gezeten, hier aenschouwt.
Drie beelden staen in top. De Sterckheit, grof van leden,
Zich aen den pyler hout. De breidel is de Reden
Met reden toegeleght, en Atlas onderschraeght
Op zijne schouders fors den hemel, dien hy draeght,
Waer in al d'aerdtkloot hangt, gedeelt aen aerde en baren,
Om wien de zeeman durf naer alle kusten vaeren,
Op 't wijzen van 't kompas, en 't schieten van den boogh,
Die 't wackerste vernuft van Tifis noit bedroogh.
Toen Romulus begon zijn nieuwe stadt te bouwen,
Met kracht, op Palatijn, uit louter rots gehouwen,
Omtrent den Tyberstroom, en met een smalle gracht
Omtrocken voor gevaer; had iemant oit gedacht
Dat deze stadt al d'aerde en zee zou wetten stellen;
Zoo menigh aertsgewelt en Rijck ter nedervellen,
Gelijck een Keizerin der weerelt, die het zwaert
Uit 's hemels troon ontfing, en niemants wrevel spaert? (ken.
Toen Kennemaers, van outs, om 's Graven moort te wreec-
In Gijsbrechts houten muur den peckstock quamen steecken;
Zoo menigh rieten dack begraven in zijne asch,
Wel tweewerf achtereen; had iemant op dit pas
Geloofd dat zulck een nest, nu andermael begraven,
Verrijzen zoude, om noch behantvest van 's lants Graven,
Ten toon te staen, zoo trots, gelijck een lantspylaer,
En uitstaen zoo veel noot en lant- en- zeegevaer?
Toen Amsterdam herbouwt, omgort met steene muuren,
En toornen half gebrant, zoo bitter moest bezuuren
Den honger van het los verreuckeloosde vier;
Had iemant wel gedroomt dat deze in 't lest dus fier
Haer kroon verheffen zou, na 't et entloos oorelogen,
Met zulck een heerlijck dack en overwelfde boogen?
Gelijck dit Raethuis nu geen Kapitoolen wijckt,
Dat, als een schim den mensch, het out Stehuis gelijckt,
En, onder 't branden van het oude, quam te wassen
Uit ydel puin, en roock, en smoock, en stof, en assen;
Gelijck de Fenix wort herboren uit de vlam,
En 't vaderlijcke lijck: dies roept nu Amsterdam:
Laet Nijt, gevalt haer dit, zich by mijn koolen warmen,
Hier staet het spreeckwoort vast, dat branden niet verarmen
Het afgebrande huis: gelijck nu menighwerf
De brant tot viermael toe verheerlijckte mijn erf,
En stadt, en Stedehuis, waer by men klaer kan mercken,
Hoe 't lot behagen neemt door strijdigheên te wercken,
Te zeegnen, onder schijn van vloeck elende en ramp.
Zoo blinckt de zon op 't schoonst, die aenbreeckt uit den damp:
Zoo lant de vloot, na storm, geluckighst in de haven,
De scha van haverye en packen te begraven,
In 't onweêr, wort met vreught door overwinst geboet,
En zet het rijck kantoor op eenen vaster voet.
't Gerief van binnen eischt dat wy de bouwkunst loven,
Op haeren ondergront. hier valt de dagh van boven,
Door twee vierkanten, doch langworpigh, om het licht
Te scheppen uit de lucht, van binnen, voor 't gezicht,
Ten dienste van de breede en diepe galerijen,
En alle duisternis inwendigh te vermijen.
Hier slaept het donderhol, de koker van 't metael,
Het welck in arbeit gaet, bevrucht van yzer, stael,
Salpeter, blixem, vier, gereet gewelt te baeren,
Ten schrick van vyanden, en 's lants geweldenaeren.
De Noortsche kercker duickt in droeve schemering,
Noch dieper voor den hals, gedoemt ten stroppe, of kling:
De gyzelkamers, die het Noorder licht ontfangen,
Zijn min met schaduwen en schemering behangen.
De folterkamer met vertrecken is voorzien,
Op datze het gerucht naer zijnen eisch bedien'.
Hier herberght de cippier, gelijck rontom gegooten,
Terwijl hy kerckers spijst, en toeziet op hun sloten.
De Pander woont in 't weste: en 't zuiden, diep en langk,
Ontfangt geheel Peru, op zijne wisselbanck,
En lichts genoegh van straet, bescheenen klaer en helder.
Hier slaept een zilvermijn, in Kresus zilverkelder.
Men toetst hier silver, gout, gemunt, en ongemunt.
De Wisselheer vooraen den koopman toegang gunt;
d'Ontfanger, achter hem, ontfangt de ronde schyven,
Of keertze weder uit, om ieder te geryven;
De wisselschryver houdt de boecken, dicht hier by,
Bekleet den Wisselheer, en hangt aen 's meesters zy.
De laege rechtbanck volght, en dan, van wederzijden
De Vierschaer, waeckt de Wacht, het oogh der burgeryen,
Als Argus overal, op 't Raethuis, en den Dam.
De Vierschaer, als de mont van 't heiligh scherprecht, nam
In 't midden haeren stoel, om den ter doot verwezen
Zijn vonnis, voor de straf, rechtvaerdigh voor te lezen:
En wie de Vierschaer ziet, en let op haeren stant,
Gelooft dat Ctesifon met zijn vernuft de hant
Den kloecken bouwheer boodt, om deze t'ordineeren:
Want wie de bouwkunst zoeckt, hier eeuwigh uit zal leeren.
Nu roept de bovengront my boven naer de prael
Van 't heerelijck gewelf, de groote burgerzael.
Wat vloer betreet men hier! wat wil ons nu gemoeten!
Hier wort de hemelkloot en aerdtkloot met de voeten

Getreden, en men ziet hier aerde, en Oceaen.
Twee weerelden, gevloert: de ſtarren, zon, en maen,
De twaelf tekens me, waer door de zon haer ronden
Voltreckt, van jaer tot jaer, gehoorzaemen de vonden
Van 's bouwers ſchrandren geeſt, en ſtraelen, nimmer moe,
Den burger, van beneên, met haere glanſſen toe.
Wat ſchept mijn hart al lucht en zon, van wederzyen!
Hoe weide ick in 't vierkant, door d'ope galerijen,
Waer langs men, ſtap op ſtap, naer ieder Amptheer gaet,
Die hier zijn ampt bekleet, en burgerlijcken Staet!
De groote zael des volcks is net in 't hart begreepen,
Om van het Ooſten 't oogh te houden op den Schepen,
Die zich in 't Weſten zet, en daer elcks Recht bewaert.
De pleitbezorger en 's Rechts voorſpraeck zijn vergaêrt
Van vore, aen elcke zyde, om op hun pleit te letten,
De keuren, 't Roomſche Recht, en Keizerlijcke wetten.
De Rekenkamer houdt hier by haer ſchrijf kantoor,
Ontfangt het gelt, en ſluit het ſlot van 't rijck trezoor.
De trooſtelooze boêl zucht midden in het Noorden,
Terwijl de ſchultheer zich niet paejen laet met woorden.
Zijn ooſterbuurzael zet de zeeſcha net betaelt,
Beſlecht verzekertwiſt, zoo lang Fortuin verdwaelt,
En haeren koopheer ſolt, op wilde en woeſte baren,
Door ſtorm, en rovery, en brant, en zeegevaeren.
Het noortooſt pauweljoen de Weezemeeſters deckt,
En 't zuidweſt het trezoor voor al het lant verſtreckt.
Geheimnisſchrijvers ſtaen ten dienſt van volck en Heeren,
Daer boecken en papier de kamer dicht ſtoffeeren,
In 't midden naer de ſtraet, van waer de middagh ſtraelt.
In 't zuidooſt pauweljoen wort aen de ſtadt betaelt
De rent, of burgerſchap, of huishuur, lang verſtreecken.
Hier komen amptenaers en ambachtsmeeſters ſpreecken
Om amptloon, en verſchot, by Aemſtels trezoorier,
En zijne rijcke kas betaelt den ſoldenier.
De groote raetzael, en de zesendertigh Raeden,
Aen 's vierſchaers ſlincke zijde, als burgerpylers, laeden
Den laſt van Stadt en lant op hunnen ſtercken neck.
De Burgermeeſters zael bekleet, met zijn vertreck,
De vierſchaer van om hoogh. De borſt der hooge puien
Steeckt midden uit, en melt 's Wethouders wil, op 't luien
Der ſchelle torenklock, door 's Heerenſchrijvers mont,
En wat de Heer, tot heil des volcks, geraeden vondt.
Van hier wert, op 't gejuich der aengedronge ſtede
En alle de gemeent, den zeevaertnutten vrede,
Geſloten tuſſchen Brit en Batavier, gehoort,
En 't volck verkuntſchapt hoe nu d'yzere oorloghspoort
Ter zee geſloten was, en zoo veel kopre monden
Van 't gruwzaem zeegedroght, die ſchip op ſchip verſlonden.
Men zagh de ſteigeringe en maſten ganſch in 't groen,
En 't onvolbouwt Stehuis met lootwerek en feſtoen
Behangen in triomf, met hangende prieelen.
Den Dam ontvouwt hier op de pracht der ſchouwtooneelen.
De waterzege ſteeckt haer vreugdevieren aen,
Die geven ſchooner glans, by d'uitgebluſchte maen.
De Vredefaem ſchept lucht op allerhande tongen,
En zet de havens op, die teffens open ſprongen,
Als deuren uit haer ſlot. Wat zeilvlugh is en ree,
Licht ancker voor den wint, en kieſt de vrye zee.
De tweede ſtaêdje om hoogh [gewijt voor 't bloedig outer
Van vader Mars Bellone en 't ſtreng geſlacht, dat ſtouter
In 't harnas, op de trom en 't vliegen van de vaen,
Gereet is naer den ſlagh, als naer zijn feeſt, te gaen,]
Bewaert in haer gewelf, noch troffer dan Venedigh,
De wapens, en 't geweer, dat, ſpits, en ſcherp, en ſnedig,
En zwanger, op zijn tijt, van Plutos kruit en loot,
De grootſte ſchoonheit ziet in 't grimmen van de Doot;
Indien de noot vereiſcht te ſtrijden op de veſten;
Of buiten, voor de poorte, ons dijcken vet te meſten,
Met heiloos bloet, en mergh; of, op den Aemſtelſtroom,
En 't Y, den vyant kort te houden by den toom;
Of ergens op de grens voor 't Vaderlant te waecken;
Of op een vlacke hey, daer d'elementen kraecken,
In pulverroock, en ſmoock, en ſtof, en vlamme, en vier,
Te haelen uit den ſlagh, een' lofkrans van laurier,
En zegenrijcken roof, na 's vyants nederlaegen,
Geſpreit langs 't open velt, verwonnen, en verſlaegen.
Wie luſt heeft toe te treên in 't ridderlijck geſpan,
Hier ſchaft men wapentuigh, om vijftigh duizent man
Te wapenen van teen ten tanden toe, met helmen,
En ruſtingen, ten ſchrick van eervergete ſchelmen,
Tot voorſtant van de ruſte en vryheit der gemeent',
Haer hantveſt, goet, en bloet, en al wat Godt verleent,
Tot 's levens onderhoudt, om maetigh te gebruicken,
Daerze in de ſchaduwen der Burgervadren duicken.
Nu 't ovrigh beeltcieraet van binnen aengemerckt,
De Vierſchaer eerſt om laegh, die, naer den eiſch beperckt,
Den rechterſtoel bekleet met driederhande ſtoffen,
Van oordeelen, met kunſt, als op het hooft, getroffen.
De wyze Salomon, in 't midden, ſcheit, niet blint,
Het duiſtere geſchil om 't levendige kint,
En weet den boezem van Natuur dus uit te putten,
Dat hy zijn oordeel bout op onverwrickbre ſtutten;
Naerdien hy klaer, door 't bloote en ſchitterende zwaert,
Het waere moeders hart en 's valſche moeders aert
Zoo levendigh ontdeckt, dat geene haer gepeinzen
Voor zijn doorzichtigh oogh kan decken, noch ontveinzen.
Ter rechte zyde laet Seleucus zelf het licht
Uitbluſſen in zijn ooge, om 't halleve gezicht
Van zijn' beklaeghden zoon te ſpaeren, te verſchoonen,
En onbeſproken zich oprecht in 't Recht te toonen.
De ſtraffe Brutus hout geſtreng de ſlincke hant,
Eiſcht halsrecht van zijn zoons, in heimelijck verſtant
Getreden met Tarquijn, om Rome te verraeden:
En ſchoon de volgende eeuw dit vonnis magh verſmaeden,
Als al te ſcherp en wreet voor 't vaderlijck gemoedt;
Hy draeght, ten dienſt des Staets, geen kennis van zijn bloedt.
Godts oordeel, boven 't hooft der Rechteren t'aenſchouwen,
Verſchrikt 's verwezens geeſt, verquikt zijn flaeu betrouwen,
Naerdien genade en ſtraf hem noodight, en ontſtelt,
Daer 't hemelſche penſeel het jongſte vonnis velt.
De Vierſchaer, daerze zit ten oordeele opgetoogen,
Twee zuivre beelden ziet verſchijnen voor haere oogen,
't Rechtvaerdige Gerecht, met een Voorzichtigheit:
Want alle vierſchaer doolt, die dit paer zuſtren ſcheit.
Acht marmerbeelden, daer men d'Ouden op magh nooden,
De zeven Godtheên, en de Moeder van de Goden,
Vrouw Cybele, om de kunſt, van 's beeldehouwers hant,
Naer 't leven, en vol ziels, tot bouwcieraet geplant
Om hoogh, in d'enden van de lange gaeleryen,
Verdienen dat Athene en Rome hun benyen.
Fortuin wou Amſterdam in 't bouwen gunſtigh zijn,
Toen zy, ter goeder tijt, hier Fidias Quellijn,
Van 't Schelt aen d'oevers van den Aemſtel, nederzette,
Op dat hy zijn vernuft op ons cieraeden wette;
Toen Koningin Chriſtine, in 't bloejenſt van haer tijt,
Hem, als een perle, had haer kroone toegewijt.
En noo dien helt ontſloegh, ten dienſt der bontgenooten.
De Tijber had voor hem de hooge ſchool ontſlooten.
Hy ſtaet voor Angeloos noch geen aelout vernuft,
In zijn beelthouwerye of tekenkunſt, verbluft.
Eiſcht iemant van dien lof een blijk, en kenbaer teken,
Men vraege elck meeſterſtuck: de ſtommen zullen ſpreecken;
En pleiten voor den man, die zulck een kunſt en ſchat,
Als Aertsbeelthouwer van de zegenrijckſte ſtadt,
Beſteede aen 't Kapitool der Amſterdamſche Heeren,
Die hun Stadthuis met kunſt, gelijck met ſchat, ſtoffeeren;
Dus moſt de Schilderkunſt de Beeldehouwery,
Verzelſchappen, als twee gezuſters, zy aen zy.
De Schilderkunſt zocht ſtof by Grooten, niet by kleinen,
Uit Godts gewijde blaên, en d'outheit der Romainen,
Bemaelde gaelery, ſchoorſteenen, boogh by boogh,
Naer eiſch van ieders ampt, beneden, en om hoogh.
Men ziet 'er Burgerhart, het hooft der Batavieren,
Beſtrijden d'adelaers, en Cezars krijghsbanieren,
Tot voorſtant van zijn Recht, met opgeheve kling.
Men ziet 'er den triomf, en handel onderling.
De Tijber leert de maght des Rijns beneden kennen,
Omhelſt dien bontgenoot, waer op de Faem haer pennen
Ontvouwt met eenen klanck, daer 't aerdrijck van gewaeght;
Terwijl de Batavier geen juck van Rome draeght,
Maer op de vryheit praelt, verworven door zijn wapen.
Aldus eert Tacitus dit bloet, ter deught geſchapen.
Plutarch en Livius verleenen geeſt en gunſt,
In hun hiſtorien, de rijcke tekenkunſt,
Op 't Raethuis, overkleet met Roomſchen, en met Griecken.
Der Burgermeeſtren deught, zoo liefelijck te riecken,

Door

Door hun trouwhartigheit, die Rome 't hooft ophoudt,
[Daer dreigement, noch doot, noch eigebaet, noch gout
Deze ackermans beweeght in hunnen plicht te wancken,
Waer voor de Stadt dat bloet niet ophoudt te bedancken,]
Behoudt haer verwe noch. Lykurgus, zonder vrees,
Beschermt het wettigh Recht der Koningklijcke wees.
Hier spreeckt de Poëzy, die stom is, alle spraecken.
Medea wapent zelf den vlieshelt tegens draecken,
En doodelijck venijn. Kalipso berght, uit noot
Van schipbreuk, noch den Grieck in haeren zachten schoot:
En om in 't heilighdom der letteren te treden;
Men ziet 'er Josefs maght geviert, en aengebeden,
Daer hy Egypten stut, gelijck een Konings stijl,
Den hongerigen buick verzadight aen den Nijl,
Met voorraet van gewas, en opgeleide graenen,
In eenen dorren tijt, bedaut van ieders tranen.
Men ziet hoe Amrams huis, tot weering van gewelt,
Den volcke een wijze wet en vrome rechters stelt;
Hoe Salomon geknielt, na 't bouwen van Godts drempel,
De wijsheit bidt van Godt, in Godts gewyden tempel;
Hoe Moses elders met de wet ten berge afdaelt;
En elders hoe men Gode en Cezar tol betaelt,
Door last van 't eeuwigh Woort, zoo lang in kracht gebleven;
Terwijl het elck beveelt zijn schuldigh recht te geven.
Wat noch te maelen staet, zal blijcken, als 't penseel
De jongste streeck voltreckt, op ons stehuispanneel.
De beeldehouwery zou zich met recht beklaegen,
Indien ick hem vergat, die, op den zegewagen
Gezeten, triomfeert, na dat hy stadt en wal
Beschutte voor den arm en 't zwaert van Hannibal,
Door 's helts beleit misleit, en schrander opgehouden;
Toen al het morrend volck den heirtoght toebetrouden,
Den grootsten Fabius, belaste, zonder schult.
Zoo redde een man den Staet door wijsheit, en gedult.
Toen Stalpaert my de kunst aldus liet zien, en hooren,
Op 't Raethuis, steegh mijn lust, daer Sint Katrijnes toren,
Wanneer hy dien volbouwt, in zijnen vollen krits,
Noch hooger dan de Dom van Uitrecht, met zijn spits
Die lucht niet raecken zal, waer in mijn geest ging weiden,
In beelde- en- schilderkunst verruckt, en afgescheiden,
Verwondert dat het brein des menschen zulck een' schat
Van beitel en penseel beknopt te zamen vat;
En onder 't eenigh dack, een ieder op zijne orden.
Wie nu bouwmeester, of een schildergeest wil worden,
Of Fidias in kunst en beeldehouwery,
Die zal, uit gansch Euroop, zich spoeden naer het Y,
En onzen trotzen Dam, met penne, en verwe, en koole,
Om in dit nieuw Stadthuis, als in de hooghste schoole
Van Pallas, uit het brein van Jupiter geteelt,
Te tekenen al wat de leerlust hem beveelt
t'Ontworpen op papier, en perckement, en doecken.
Zoo ging de Grieck van outs de kunst te Memfis zoecken;
De Roomsche jeught t'Athene, en elck by dien Romain.
Nu toont u Amsterdam, beknopt by een, in 't klein,
Wat Memfis wat Athene en Rome t'zamenhaelden;
Toen deze, als eigenaers, met al hun leengoet praelden,
En zwoeren, elck om 't zwartst, met onbeschaemden mont,
Dat dit geen leenkunst was, maer ieders eigen vont,
Inzonderheit de Grieck, al kan hy niet ontschreeuwen
Dat d'eerste kunstbron vloeide uit d'ader der Chaldeeuwen.
Maer naeugezetheit schijnt zich, om de prael en pracht
En 't ruim begrijp des bouws, te belgen, met dees klaght:
Waer is de zuinige aert van onzen Aemsterlander
Gebleven? anders gingt by d'ouden, toen Evander
Eneas, den Trojaen, zoo gastvry, zijn gemack
Hiet neemen in zijn hof, en onder 't schamel dack,
Dat Herkles, met zijn knods en leeuwenhuidt behangen,
Wel eer geherberght had, gewelkomt, en ontfangen.
De gast van Troje ziet het hart aen van dien Heer.
Hy vlijdt zich op de huidt van een beerinne neêr.
De groote Koning slaept op eene stroje bulster;
Daer kunst noch overdaet steenhouwster noch vergulster
Van poorte of welfsel was, als namaels; daer yvoor
Noch toets noch marmer blonck. Op dat bekrompen spoor
Zocht Rome in ackeren haer eerste Staetgenooten.
En hoe vergeet dees stadt, uit visscheren gesproten,
Zich zelve aen zulck een pracht, by d'ouden ongewent!
Geluckigh is de Staet, die zijnen oirsprong kent,
De middelmaet bewaert, en omziet onder 't stuuren.
Het wankelbaer geluck kan zelden steen verduuren.
Gelijck de tempels staen den Godtsdienst toegewijt,
Die 's hemels eer bewaert, van 's afgronts spoock benijt,
Zoo past het ons den Staet van 't burgerlijck regeeren,
En 't Recht, dat heiligh is, en 's Rechts gestoelte t'eeren,
Naerdien hun achtbaerheit eerbiedigheit vereischt,
En 't oogh dit ziet in zwang, zoo wijt ons Zeevaert reist.
Zijn 's volcks regeerders hier ons mombers, anderde ouders;
Zijn stadts Wethouders zelfs Godts stoel- en- stedehouders;
Wie weigert hun een huis, gelijck hun waerde voeght,
Een onbekrompenheit, waer aen 't gebruick genoeght,
De burger, en de Heer, en zoo veele amptenaeren,
Al slaven der gemeente, en wit van grijze hairen,
Geploeght met rimpelen in 't voorhooft, door den last
Der koop- en- zeestadt, vol uitheemschen, en vermast
Van dit zwaermoedigh pack, door Atlas t'onderschraegen,
Die hier op zijnen hals den weereltkloot moet draegen?
Wie gunt elck ampt geen plaets, en voeghelijck besteck,
En elcke kamer niet een eerlijck amptvertreck?
Hoe zat de heerschappy zoo jammerlijck bekrompen,
In luchten, die benaut der zinnen sne verstompen,
Den dienaer volcke en Heer, hunn' dienst en plicht verbiên;
Beluistert al te scherp, of al te naeu bezien;
Gesteurt door pleitkrackeel, gesmoort in hun papieren;
Verkort aen kist, en kas, en laden; zonder vieren,
En haertsteên; koudt van vorst, of van het vier gezengt;
De kamers en het volck, verdrongen en gemengt,
En onderling verwert. De kerckers, naeuwe holen,
Vol slijm en vochtigheit, die vuile stanckgioolen
Vergiftighden terstont, verstickten, als een pest,
Het lichaem, dat gezont beklemt wert in dit nest.
Het hair viel uit, als of de wortel was vergeven.
De doodtkist berght een lijck, een lichaem zonder leven:
Dees dootkist zinckt te vroegh den levende in zijn graf,
Eer 't vonnis leght geveIt, en d'overwoge straf
In 't recht gesloten is. Om 't out Stadthuis te noemen
By zijnen rechten naem, en zonder te verbloemen
Die rotte vuiligheit van 't afbreck, och, wat was 't?
Een yslijck rottenest, zich zelf een overlast.
De schryver en de klerck verschrickten voor de dieren,
Wanneerze menighmael de boecken en papieren
By avont knaeghden, of, niet zonder meer gevaers
Van brant, al brandende het einde van de kaers,
En lecker op dat aes, in hun deurboorde kloven
Versleepten, zonder schroom, naer onder, en naer boven:
Want een bouwvalligheit, van zijn geval gestiert,
Verstreckt de legerplaets voor gruwzaem ongediert,
En nachtgebroet: en quaem het manck gebou te storten,
Al teffens, och wien zou, wien zou die val verkorten
Alleen met eenen slagh? wien anders dan de Stadt,
De gansche Stadt, en 't volck? geene eeuw, geen aenwas had
Dien zwaeren val geboet, die schade kunnen keeren,
Daer boecken, brieven, schat, en volck, en burgerheeren,
Als teffens in een graf begraven, en vergaen;
Den lastermont ten schimp rechtvaerdigh zouden staen,
Om d'onvoorzichtigheit, en vreckheit, en het sloffen
Van toe te zien, eer ramp hun hoofden had getroffen.
En waerom stoot men zich aen pyler, en gewelf,
Bevrijt voor vier en vlam? de brant van 't Raethuis zelf
Ontschuldight dit: want vonk en vlam en vier vint vatten
Aen balck, en zoldering, stelt boecken, brieven schatten,
Ter noot, en by geluck geborgen uit den brant,
In 't uiterste gevaer. De hooghte ciert den stant,
Is niet alleen in 't oogh ontzaghbaer, aengenaemer,
Maer weert oock vochtigheit, om voor een wapenkamer
Te dienen; in den noot: want of men gout vergaêrt,
Het gout is, zonder stael en yzer, slecht bewaert,
En een gereede roof voor wettelooze snootheit.
Geen Wijze kan zich dan verstooren om de grootheit
Van 't overwelft gebouw, daer 't noodigh eerlijck nut
De Stadt en burgery en welvaert onderstut.
Men moet den wijzen Raet des Aemstels meer betrouwen.
Wie wetten hanthaeft, kent zijn wet en maet in 't bouwen,
En houdt zich aen de schets, niet wuft, en onbedacht.
Geen rijpe raet mistrouwt zijn voorgewoge kracht.
Latinus raethuis, daer Eneas aen quam vaeren,
Verhief zich, als een kerck, op hondert hooftpylaren,

In

In 't hooghste van de stadt, aen 's Tybers ouden stroom,
En stont rontom in bosch, en schaduwen, om schroom
Om ootmoet en ontzagh, in 't harte des aenschouwers,
Te wecken, als het wit des overkloecken bouwers.
Hier wert het hoogh gezag in zijne kracht gezet,
Gewettight by den Raet der Vaderen, en de Wet.
Men zagh den voorzaet hier uyt cedren hout gesneden.
Saturnus, wit en grijs, en Janus, stram van leden,
Met dubble tronien, bewaeckten het poortael.
Bellone en vader Mars de groote wapenzael,
In 't ronde gestoffeert, langs wanden, en aen posten,
Met zegenrijcken roof, en wapenen, op kosten
Van burgerbloet gehaelt, tot heil van 't vaderlant,
Op al wat voor de vuist met boosheit innespant,
Tot afbreuck van den Staet der moedige Latijnen,
By wie de Bataviers in 't ende ontzaghbaer schijnen.
Het burgerlijck gebiet, zoo schuw van tiranny,
En slaende op onzen aert, hier oock, naer zijn waerdy,
Zijn' stoel verheven heeft, daer Gysbrechts Burgerheeren,
Als op den hoogen burgh der Vryheit, nu regeeren,
En leiden de gemeent met eenen zachten toom.
De Stadt, op hun gezagh, zal, als een cederboom,
Voltrecken haere Kroon, en altijt hooger wassen.
Zy zal op haer kleenoot, de gulde Vryheit, passen,
Het wit, waerom zy 't zwaert getroost op zijde bondt,
En schier een bloedige eeuw in 't vier des oorloghs stont.
Wie deze grieft, met een de zegels van haer brieven,
Die zal haer kroon, haer oogh, haer hart en hartaêr grieven:
Want zy naeryverigh geen vleck lijt in haer kleet,
Geen schipbreuck zwaerder acht dan't schenden van haer' eedt
En eer. hoe reuckeloos hier andren mede speelen,
Die min in 't erf van deught, en meer in 't ydel deelen:
Waerom de hemel oock, in 't schocken van al 't lant,
Haer Staet gehanthaeft heeft, en in een' vaster stant,
Ten schimp van zoo veel nijts erghlistigheên en laegen,
Verzekert, en gelijck op zijne hant gedragen.
De bondtgenooten en 's lants vyanden, die 't zien,
Na d'overdrift van mist en misverstanden, biên
Haer burgren alle gunst, en haeten, die haer haeten.
Zy eerenze, als pylaer van Zeven vrye Staeten,
En schatkist van den Staet, die zich verbonden houdt.
Door eendraght, maghtiger dan stael, en Indisch gout.
Aldus is Rome in top van 't hooftgebiet geklommen,
Van waerze wetten gaf aen Rijcken, Vorstendommen,
En heerschappyen, van den Ganges, met haer roê,
Tot, achter groot Britanje, aen 't eilant Thule toe,
En van de zuider Kreeft aen d'oversneeude vlieten,
Daer d'Ister zijne kruick in Pontus uit komt gieten.
Geheel Europe viel haer' ruimen geest te kleen.
Zy smolt drie weerelden tot eenen klomp in een,
En zette zich in top des aerdtkloos, als een wonder.
Wat voor haer lagh in stof, zagh dees Godin, van onder,
Met ootmoet en ontzagh en vreeze eerbiedigh aen,
Als 't grootste dat oit wiert bescheenen van de maen,
Die wisselbaer haer licht dan ebben zagh, dan vloeien,
Terwijl de Staet van Rome en 't Roomsch gebiet bleef groeien,
Dies Cezars loftrompet haer noemt, gelijckze praelt,
Het eeuwigh hooftgezagh, van tijt noch grens bepaelt.
De Burgermeester weet den breidel hier te vieren,
En aen te halen; weet alle ampten te bestieren
In orde, en kan nu zacht dan weder strenger gaen,
Naer eisch van elcks natuur en staet; niets onberaên
Verhaesten; wrevelen, die hooge en laegen hoonen,
Betemmen; misverstant verbloemen, en verschoonen;
De lasten minderen, zoo veel de Staet dit lijdt,
Eer 's koopmans koopkans keere, en winste en welvaert slijt'.
Uitheemschen gunt hy plaets, en welkomtze uit ontfarmen.
Hy zorgt doorgaends met lust voor Gods nootdruftige armen.
't Geweten, min of meer door onverstant verruckt,
Beschut hy. Niemant wort in zijn gemoedt gedruckt,
Noch in zijn billijck Recht verkort, of opgehouden.
Getrouwheit aen 't Gemeen wort rijckelijck vergouden
De deugden draven hoogh op 't voortreên van den Heer.
De boosheit smilt allengs. Geen gout gaet boven eer.
De kunsten winnen velt. De nutte wetenschappen
Geraecken op den troon. Geene averechtze stappen
Misleiden nu de kiel in 't zogh van snoden buit.
Men koestert pais en vreê, tot daer de zeevaert stuit,
Houdt ieder een ten vrient, en acht de baetzucht schande.
Dus bloeit d'olijftack bly te water, en te lande.
De Zeven volcken, alle uit eenen Duitschen stam,
Bekennen dat hun heil, van Godt en Amsterdam,
Gelijck een morgendau en zegen, neêrkomt vallen.
Zy eeren nu, om strijt, de Wijsheit, daer dees wallen
Op wassen, in hun ronde, en stercken 's lants gezagh.
Zy wenschen datze noit van 't Raethuis scheiden magh,
Maer kroonen dezen bouw, met titelen en naemen
Van Heeren, die hunn' stoel en kussen niet beschaemen.

Aan den Lezer.

Het oude Stadhuys, nevens het begin soo veel ons bekent is, getoont hebbende, en het verbrande daer op gevolgt, siet men voorder het begin en voortgang van het nieuwe gebouw; 't selve voleyndigt zijnde, heeft ons raatsaem gedacht de leyste der selver Regeerders, soo als die van alle oude tyden voor soo veel men die ten deele uyt de oude Brieven, als oock uyt de Stads Registers; gelijk ook in 't vervolg de namen van Kerk-meesters der bysondere Kerken, en de namen van de Regenten der respective Gods Huysen, van haer begin tot heden toe, hebben konnen vinden, te laten volgen.

NAMEN van de Vier-en-twintig Persoonen, die van ouds als RADEN der Stadt Amstelredam by de Gemeente gekooren zijn.

Gysbert Thomassen.
Wouter Oom Louwen.
Claes Delman Clementsz.
Gerrit Iansz. Deyman.
Heyman Pietersz. Ilp.
Iacob Pieter Hillebrandsz.
Bartelmeus Doos.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Dirck Boel Dircksz.
Symon Dirck Bardesius.
Claes Stantsz.
Claes Heyn Claesz.
Ian Coman Iansz.
Gerrit Dircksz Smit.
Pieter Roding Pietersz.
Ian Taling Iansz.
Albert Canter.
Symon Dircksen *uyt te Poort.*
Iacob Hendricksz. Auwel.
Pieter Allert Pietersz.
Ian Beth Iansz
Ian Dircksz. van Wormer.
Bruyn Dircksz. Moens
Dirck Ruysch Haymansz.

NAmen van de Twaelf Personen, die naderhand beneffens de voorsz. XXIV. gekoren zijn by de Rijkdom ende Gemeente, om in 't getal van XXXVI. te helpen raden ende het beste te doen met die van den Gerechte in der tijd wesende in alle saken de voornoemde Stadt aengaende.

Pieter Sybrandsz.
Tyman Outgaertsz.
Ian Beerentsz. Beth.
Symon Dircksz. de Ionge.
Gysbert Barthelmeus.
Iacob Iansz de Wael.
Ian Braseman Iacobsz.
Pieter Min.
Iacob Floris Iacobsz.
Matthijs Bellechier Pietersz.
Claes Graef Lambertsz.
Ian Percijn Iansz.

VErvolg van de Namen der gener, die in plaetse der af-lijvige ofte van haer Poorterschap ontvryde Ses-en-dertig Raden by d'andere van de voorsz. XXXVI. in wesen blijvende gekoren zijn, vermogens het Privilegie by Vrouw *Maria van Bourgondien* in den Jare 1476. aen de Stadt *Amsterdam* verleent.

Anno 1480.

Vechter Barentsz. Willems.
Egbert Iansz. Prins.
Ysbrand Heyn Iansz.
Mr. Willem Andriesz.

Anno 1481.

Bartholomeus Iacobsz.
Melis Pauw Iansz.
Gerrit Symon Claesz. Auwel.
Ian Bout Iansz.

Anno 1482.

Pieter Pietersz. Colijn.

Anno 1483.

Ian Claesz. van Hoppen.
Iacob Pietersz. van den Berg van Haerlem.
Pieter Ian Paulusz. Haring.
Pieter Martensz.

Anno 1484.

Dirck Symon Bardesius.
Godevaert Thomasz.
Andries Boel Dircksz.
Stans Claes Stantsz
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Claes Heyn Claesz.

Anno 1485.

Gysbert Iacobsz. Droog.
Ian Claesz. Boel.

Anno 1486.

Iacob Willemsz van Beverwaerde.
Willem Boom Dircksz.
Dirck Claesz. Sillemoer.

Anno 1487.

Ian Broeck Melisz.

Anno 1490.

Court Iacobsz. *Duyvel* Boel.
Ian Oom Iansz. Gerst.

Anno 1491.

Ian Clement Hendricksz.
Mr. Ian Melisz.
Symon Anne Claesz.
Pieter Claes Haymansz.

Anno 1492.

Hendrick Ackerman Iansz.
Dirck Boel Dircksz.

Anno 1494.

Mr. Albert van Arenburg Ottens.
Bruyn Claesz.

Anno 1496.

Ian Iacobsz. van Diemen.
Clement Wolphert Hendriksz. Auwel.
Claes Moyert Dircksz.

Anno 1497.

Gerbrand Iacobsz. Droog.
Melis Ian Pouwelsz. van Meek'ren.
Gerrit Gerrit Matheusz.

Anno 1498.

Gerrit Benning Iansz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Beths.

Anno 1500.

Gysbert Lap Fekerdy.
Marten Dirck Martensz. van de Ruwiel.

Anno 1501.

Ian Iansen van Naerden.
Floris Ian Claesz. Otter.

Anno 1502.

Cornelis Iansz. Vlaming van Oudshoorn.
Reyer Iansz. Wardens.
Dirck Pouwelsz.

Anno 1503.

Albert van Arenburg.

Anno 1504.

Pieter Hendricksz. Verwer.
Coenraet Iansz. Min.
Hugo Wollebrandsz. Verwer.
Pieter Claesz. Canter.
Cornelis Melisz. Pauw.

Anno 1505.

Gerrit Willemsz. van Alckmaer.
Dirck Iacobsz. Quinting.

Anno 1506.

Hendrick Symonsz. Coggeman.

Anno 1507.

Hendrick Ian Baers.
Ian Lambert Iansz.
Iacob Huyg Iansz.
Mr. Pieter Colijn Iacobsz.

Anno 1508.

Ian Ianſz. Evertſz.

Anno 1509.

Barent Barentſz.
Willem Duyn Pieterſz. Doos.

Anno 1510.

Ian Gysbrechtſz van Campen.
Claes Graef Claeſz.
Daem Meuwſz.
Ionge Dirck Iacobſz. Sael.
Lucas Iacobſz. van Beverwaerde, *alias* Percijn.
Ian Graef Ianſz.

Anno 1511.

Pieter Reyerſz.
Hendrick Coning.
Pieter Roding Pieterſz.
Iacob Banning.

Anno 1513.

Ysbrand Holle-ſloot.
Claes Iacobſz. Croonenburg *in't Paradijs.*

Anno 1515.

Robbregt *of* Hob Iacobſz.

Anno 1516.

Claes Gerrit Mattheuſz.

Anno 1518.

Symon Claeſz Sillemoer Schol.
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.
Symon Claeſz. van Hoorn.
Reyer Dirck Bardenſz.
Meuws Pieterſz Doos.

Anno 1519.

Ysbrand Pieter Coppenſz.
Cornelis Benning Gerritſz.

Anno 1520.

Albert Andrieſz. Boelenſz.
Claes Hillebrandſz. Kreck.

Anno 1521.

Pieter Ackerman Ianſz.
Cornelis Hendrickſz Loen.
Symon Louwerenſz. Coppens. Nek.

Anno 1522.

Mr. Ian Teng.

Anno 1523.

Mr. Pieter Colijn
Mr. Cornelis Dobbenſz.

Anno 1524.

Claes Loen Franſz
Ian Ysbrandſz. Holleſloot.
Ian Ysbrandſz. Dommer Lijndrayer.
Claes Coeck Claeſz.

Anno 1525.

Frans Claes Heynen.
Heyman Iacobſz van OuderAmſtel.
Dirck Haymenſz.
Cornelis Sybrandſz. Buyck.
Mr. Hendrick Dirckſz.

Anno 1526.

Hillebrand Ianſz. Otter.
Iacob Huyg Haring Pieterſz.
Cornelis Cornelisz. Vlaming van Oudshoorn.
Claes Heyn Claeſz.

Anno 1529.

Dirck Korſtenſz.

Anno 1530.

Gooſſen Ianſz. Recalf Bardeſius.

Anno 1531.

Reyer Pieterſz.

Anno 1532.

Gijsbert Ianſz. Berenſteyn.

Anno 1533.

Mr. Claes Heyn Willemſz. Bardeſius

Anno 1534.

Ian Willemſz van Hoorn.
Egbert Gerbrandſz. Paf.

Anno 1535.

Claes Doedenſz.

Anno 1536.

Claes Hendrickſz. Baſgen.
Willem Claeſz. Koeck.
Pieter Cantert Willemſz.

Anno 1537.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.

Anno 1538.

Dirck Marcus Ianſz.

Anno 1539.

Claes Meuwſz.
Gerrit Ian Lamberſz.

Anno 1540.

Willem Corneliſz. Stickel.

Anno 1541.

Ian Ianſz. van Hoorn.
Allert Dirckſz. Fa-ſol.
Pieter Coenen Schepen.
Floris Floriſz. geſegt Breckvelt.
Iacob Hendrickſz. Sael.

Anno 1542.

Ian Pieterſz. de Graef.

Ian Duyvenſz.
Sybrand Pompeus Occo.

Anno 1544.

Symon Claes Coppenſz.

Anno 1546.

Floris Martenſz. van Alckemade.

Anno 1547.

Dr. Outgaert Clemenſz. *Medicus.*
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Cornelis Antoniſz. *Schilder.*
Ian Harmenſz. Goudenberg.
Henrick Corneliſz van Marcken *aliâs* Roo-meulen.
Frans Ianſz. Teng *of* Teding.

Anno 1548.

Ian Oom Ianſz. in de Roghe.

Anno 1549.

Ian Claeſz. van Hoppen.

Anno 1552.

Harmen Ottenſz.
Allert Dirckſz. Marcus.

Anno 1553.

Gerrit Claes Matheuſz.
Lucas Meyndertſz. van Alckeſteyn

Anno 1555.

Mr. Adriaen Sandelijn.
Cornelis Iacobſz. Brouwer.
Floris Roeterſz.
Claes Iacobſz. van Swieten *van Leyde*

Anno 1557.

Mr. Cornelis Garbrandſz. Ruyſch.
Mr. Pieter Bicker Willemſz.

Anno 1558.

Hendrick Ianſz. Croock.
Willem Ianſz. Brouwer.
Claes Gerritſz. Bontwercker.

Anno 1559.

Antonis van Houf Iacobſz. van Sijl,

Iacob Gerrit Mattheuſz.

Anno 1560.

Claes Cornelis Nobel.

Anno 1561.

Iooſt Buyck Sybrandſz.
Ian Vechterſz.
Ian Claeſz. Samſon. *Verwer in de drie Koningen.*

Anno 1562.

Claes Moyart Claeſz.
Coenraed Pieterſz. Schepen.
Iacob Corneliſz. Nobel.

Anno

Anno 1563.

Andries Boel Ianſz. Holle-floot.

Anno 1564.

Ian Rijſer Ianſz.

Anno 1566.

Garbrand Claeſz. Benning *aliâs* Pos.

Anno 1567.

Ian Duyvenſz. de Brouwer.
Mr. Dirck Floriſz. geſegt Breckvelt.
Dirck Maynertſz. Pater.
Cornelis Ianſz. Roo-kruys, geſegt van Le.
Ian Michiel Louſz. *Brouwer.*

Anno 1568.

Cornelis Claes Meuwſz.

Anno 1569.

Cornelis Willemſz. van Rijck.

Anno 1570.

Willem Adamſz. *Seyl-maker.*

Anno 1571.

Mr. Albert Cantert.
Cornelis Franſz.
Cornelis Gysbertſz.
Lucas van Teylingen.

Anno 1573.

Ian van Santen Heyn.
Evert Corſz. Sorg *in't Marſgen.*

Anno 1574.

Mr. Reynier Lambertſz. van der Horſt.
Marten Symonſz. Schuytgen.
Dirck Ian Evertſz.
Reynier Hendrickſz Roo-claes.
Hendrick Iacobſz. Bicker.
Weſſel Iacob Corneliſz.
Mr. Ian Duyveſz. *Medicus.*

Anno 1575.

Ian Dirckſz. Marcus.
Mr. Ian Thymanſz. de Goyer.
Arent Henricxſz. Loef *van Weeſp.*
Pieter Claeſz. Oly Haring.
Symon Dirckſz. van Ouderkerck.
Ian Claeſz. van Marcken.

Anno 1576.

Pieter Pieter Gerbrandſz. Ruyſch.
Gerrebrand Egberſz. Paf.

Anno 1578.

Iacob Floris Martſz. van Alkemade.
Mr. Cornelis Ian Barentſz. Romeniboot.

OP den 26. May in den voorſz. Jare ſijn de principaelſte Regeerders ende Raden uyt deſe Stede te ſchepe uyt-gevoert, en op den 27. dito van haer Officie ende Eed gedeporteert by de drie Schutteryen ten overſtaen van de Heeren van Mateneſſe, Reniere, ende van der Mylen, Commiſariſen van wegen de Heeren Staten van Holland ende Seeland: ende is op den ſelven dag gekoren by de meeſte ſtemmen der Rot-geſellen, uyt elck Rot der drie Schutteryen een gequalificeerd Schutter, tot ſes-en-dertig in getale: welcke xxxvj. Schutters op den 28. dito in der Heeren Kamer op't Stadthuys vergadert gekoren hebben by de meeſte ſtemmen vier Burgermeeſteren ende ſes-en-dertig Raden, naer volgende de Privilegie daer af ſijnde van deſer Stede: ende ſijn tot xxxvj. Raden gekoren *de novo* als hier na volgt;

Mr. Reynier Lambertſz. van der Horſt.
Marten Symonſz. Schuyt.
Ysbrand Ianſz. Dommer. *Lijndraijer.*
Henrick van Marcken.
Adriaen Pauw.
Adriaen Reynerſz. Cromhout.
Marten Ianſz. Coſter *Medicus.*
Cornelis Willemſz. van Rijck.
Gerrit Ianſz. Koeſvelt.
Antonis Willemſz. Bonte-koe.
Reynier van Neck Symonſz.
Harman Rodenburg *d'Oude.*
Egbert Roeloffſz.
Iacob Benning Iacobſz.
Evert Corſz. Sorgh *in't Marſgen.*
Claes Reyerſz.
Mr. Willem Bardeſius.
Ian Duyn Corneliſz.
Symon Henrickſz. *Verwer* Ionkheyn.
Ian Symonſz. Lons-vaerder.
Willem Pouwelſz.
Dirck Ianſz. de Graef.
Gerrit Iacobſz. Schaep.
Iacob Ianſz. Benning.
Balthaſar Symonſz. Appelman.
Reynier Cant.
Claes Symonſz. van Heemskerck.
Gerrit Ianſz. Delft.
Claes Corneliſz. van Vlooswijck.
Iacob van Campen.
Ian Lourenſz. Spiegel.
Ian Iacobſz. Huydekooper.
Pieter Willemſz. Vriend.
Hendrick Olfertſz. Fuyck.
Iacob Franſz. Oetgens van Waveren.
Mr. Cornelis Romeny-boot.

ALſoo *Mr. Reyer Lambertſz. van der Horſt*, die na de alteratie geen eed hadde gedaen, oud ſijnde een-en-tachentig Jaren, verklaert heeft voor *Willem Pieterſz.* Secretaris aen hem geſonden, achter-volgende de Reſolutie van de xxxvj. Raden, dat hy impotent was, ende in drie Jaren onder den blauwen Hemel noyt geweeſt, ende ſijn memorie ende verſtant verloren hadde, verſoeckende, dat de Raden daer-omme in ſijne plaetſe een ander ſouden willen kieſen, is in ſijne plaetſe gekoren

Pieter Boom Corneliſz.

Ende in de plaetſe van *Gerrit Ianſz. Delft*, die hem begeven hadde om te weſen Treſorier van Holland, ende over ſulx ſijn Poorterſchap verwoont hadde, verklarende voor diverſche Raden ende Gedeputeerden by de Staten van Holland niet geſint te ſijn, omme weder binnen Amſterdam te reſideren, is gekoren, na dat men wiſte dat hy oorlof hadde genomen van de Staten van Holland van't officie, dat hy van heuren twegen in Seeland bedient hadde,

Anno 1579.

Govert Dirckſz. Wuytiers.
Cornelis Andries Boelenſz.
Ian Ianſz. Smit.

Anno 1582.

Wybout de Wael.
Ian Meurlinck *in de plaetſe van* Reynier van Neck.
Fredrick Vogel *in de plaetſe van* Iacob Benning.

Anno 1583.

Lourens Iacobſz. Reael.
Ian Verhee Corneliſz. *van der Goude.*

Anno 1584.

Kornelis Benning Ianſz. Duyvenſe.
Ian Verburg Iacobſz.
Ian de Biſſchop.
Kornelis Pieterſz. Hooft.

Anno

Anno 1585.

Klaes Boelensz. *in Hamburg.*
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.

Anno 1586.

Pieter Pauw Adriaensz.
verwoont sijn Poorterschap en word Rent-meester tot Alkmaer.

Anno 1587.

Hendrick Hudde Arentsz.

Anno 1589.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Anno 1590.

Cornelis Iacob Witsen.
Roelof Egbert Roeloffsz.
Gerrit Bicker Pietersz.

Anno 1591.

Iacob Iansz. Vinck.
Iacob Pietersz. Cappit.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Reynier Pauw Adriaense.

Anno 1593.

Iacob Gerritsz. Hoing.
Dirck Thymensz. Brouwer. Cortenhoef.

Anno 1594.

Pieter Dirckfz. Hasselaer.
Klaes Iacobsz. Koeke-backer.

Anno 1595.

Pieter Iacobsz. Nacht-glas.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.

Anno 1596.

Pieter de Vlaming Dirckfz. van Ouds-hoorn.
Kornelis Iorisz.
Ionas Kornelis Witsen.

Anno 1597.

Ian Klaes Boelisz. Meerens.

Anno 1598.

Dr. Pieter Schaep Gerritsz.

Anno 1599.

Ian Klaes Reyniersz.

Anno 1600.

Ioris Iorisz.
D. Dirck Bas Iacobsz. Ridder.

Anno 1602.

Pieter Matthysz. Schrijver.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.

Anno 1603.

Ian Pietersz. Reael.
Iacob de Graef Dirckfz.

Anno 1605.

Barthold Kromhout Adriaensz.
Iacob Egbertsz. van Rijn.
Mr. Volckert Overlander Klaesz.
Dr. Ian ten Grootenhuys Iansz.

Anno 1606.

Dirck de Vlaming Kornelisz. van Ouds-hoorn.

Anno 1607.

Roetert Ernst.

Anno 1609.

Ian Pietersz. de Wit.
Iacob Poppen Iansz.
Abraham Boom Pietersz.

Anno 1611.

Ian Gysbertsz. Vries.
Laurens Iansz. Spiegel.

Anno 1612.

Adriaen Pietersz. Raep.

Anno 1613.

Ian Klaesz. van Hoorn.

Anno 1615.

Wybrand Warwijck.

Anno 1616.

Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernst van Bassen.

Anno 1617.

Dr. Dominicus Klaesz. van Heemskerck.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.

Anno 1618.

Klaes Iacobsz. Harencarspel.

OP den 3. November Anno 1618. is den Doorlugtigen Hoog-geboren Vorst ende Heere, mijn Heere den Prince van Orangien, &c. verschenen in de vergaderinge van de Vroedschappe, bestaende in xxxvj. Raden, der Stadt Amsterdam, verklarende, dat hy alhier was gekomen, om volgende den last van de Regeerders van 't Land de selve xxxvj. Raden te bedancken van haren dienst, ende met eenen te ontslaen van den eed, die sy-luyden als Vroedschappen, mitsgaders van den eed ende 't recht, 't welck haer als Schepen ofte Raed geweest hebbende in 't kiesen van Burgermeesteren is toekomende, hebben gedaen. Dat oock sijne Princelijke Excellentie van dese last ende moeyte gaerne ware verschoont geweest; maer dat den tegenwoordigen hoogen nood ende dienst van 't Land was vereyschende desen voet ende besoigne by der hand te nemen ende in 't werck te stellen (gelijck oock sulcx in meer andere Steden alreede is geschiet) ten eynde de mis-verstanden ende oneenigheden, die nu een tijd lang binnen dese Landen soo in de Kerckelijcke saken als in Policie sijn geweest, ter neder-geleyd, ende dier-gelijcke swarigheden in toekomende tijden voor-gekomen mogen werden. Ende sijn dien volgende de naer-genoemde Raden van den voorsz. eed ende 't recht door sijne voornoemde Princelijcke Excellentie datelick ontslagen; te weten,

Ian Iacobsz. Huydekooper.
Ian de Bisschop.
Kornelis Pietersz. Hooft.
Roelof Egbertsz.
Iacob Pietersz. Kapit.
Reynier Pauw.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Claes Iacobsz. Koeke-backer.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Harmen van de Poll.
Pieter de Vlaming van Ouds-hoorn.
Ionas Witsen.
Dr. Pieter Schaep.
Ioris Iorisz.
Dr. Dirck Bas.
Pieter Matthijsz. Schrijver.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Iohan Pietersz. Reael.
Iacob de Graef.
Barthold Kromhout.
Mr. Volkert Overlander Claesz.
Dr. Iohan ten Grootenhuys.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Roetert Ernst.
Ian Pietersz. de Wit.
Iacob Poppen Iansz.
Abraham Boom.
Laurens Iansz. Spiegel.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Adriaen Pietersz. Raep.
Ian van Hoorn.
Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Dominicus van Heemskerck.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Klaes Iacobsz. Harencarspel.

Daer

DAer na heeft sijne Princelicke Excellentie goed-gevonden ende belieft van nieuws te verkiesen ende te be-eedigen de na-genoemde persoonen tot xxxvj. Raden; namentlick,

Ian Iacobsz. Huyde-kooper.
Ian de Bisschop
Cornelis Pietersz. Hooft.
Roelof Egbertsz.
Iacob Pietersz. Kapit.
Reynier Pauw.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Claes Iacobsz. Koecke-backer.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ionas Witsen.
Dr. Pieter Schaep.
Ioris Iorisz.
Dr. Dirck Bas.
Iohan Pietersz. Reael.
Barthold Kromhout.
Mr. Volckert Overlander Klaesz.
Dr. Iohan ten Grootenhuys.
Roetert Ernst.
Ian Pietersz. de Wit.
Iacob Poppen Iansz.
Abraham Boom.
Ian Gysbertsz. Vries.
Adriaen Pietersz. Raep.
Ian van Hoorn.
Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Dominicus van Heemskerck.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Claes Iacobsz. Harencarspel.
Gillis Iansz. Beth.
Arent Pietersz. van der Burg.
Pieter Egbertsz. Vinck.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Symon van der Does.
Hendrick Hudde.
Dr. Albertus Koenradus Burg.

ALle 't welck alſo gedaen ende in 't werck geſtelt ſijnde, heeft voorts ſijne Hoog-gemelte Princelicke Excellentie verklaert ſijne meeninge geenſints te weſen, dat deſe beſoigne ſal ſtrecken tot prejudicie of verminderinge van eeniger deſer Stede Privilegien, Couſtumen, Vry en Gerechtigheden, als ſijnde alleenlick gedaen om redenen boven verhaelt. Belaſtende over ſulx my onder-geſchreven Secretaris der Stad Amſtelredam van alle 't gunt deſen aengaende is gepaſſeert notitie te houden.

J. de Haen.

DE Ridderſchap Edelen ende Steden van Holland ende Weſt-vrieſland Staetſche-wijſe vergadert rijpelick gelet hebbende op de tegenwoordige gelegentheyd van 's Lands ſaken, ende inſonderheyd, dat eenige jaren herwaerts in de voorſz. Landen van Holland en Weſt-vrieſland ontſtaen ſijn veel mis-verſtanden ende oneenigheden, niet alleen onder de goede Ingeſetenen, maer oock onder de Heeren Edelen ende Magiſtraten van de Steden, die tot openbare factien en andere extremiteyten ſouden hebben mogen uyt berſten; indien daer tegens niet en ware voor-komen. Waer tegen ſijn Excellentie, mijn Heere den Prince van Orangien, Stad-houder der voorſz. Landen, bewogen is geweeſt by alle mogelicke middelen te arbeyden tot herſtellinge van de vorige ruſte ende eenigheyd, ende wegneminge van alle beletſelen, ſoo by de Heeren Edelen als onder de Regeerders van de Steden; hebbende tot dien eynde in voorleden jare hem in eygener perſoon in verſcheyde Steden getranſporteert, ende de Vroedſchappen ſerieuſe vermaninge gedaen; ende eyndelick omme de apparente confuſie in 's Lands Regeringe voor te komen, en verſcheyde humeuren van de Regeerders tot beter eenigheyd te diſponeren, onlangs in de meeſte Steden van Holland ende Weſt-vrieſland noodig gevonden eenige Burgermeeſteren, Schepenen ende Vroed-ſchappen te licentiëren, ende andere Ingeſetenen ende Burgeren in der ſelver plaetſe te ſurrogeren, met ſulcken verſtande, dat der Landen ende Steden reſpective Privilegien, Vryheden ende Gerechtigheden daer door niet en ſouden worden geprejudiceert, nochte die gene, die als voren verlaten ſouden worden, in haer eer, goede naem ende faem gekrenckt; veel min, dat ſijn Excellentie iet anders als den dienſt en ruſt der Landen daer mede gemeent ende voor oogen gehad ſoude hebben; hebben hare Ed: Mo: met goede deliberatie, eenparig conſent ende volkomen auctoriteyt verklaert ende verſtaen, dat ſijn Excellentie niet minder in deſen als in alle voorgaende actien ſijne opregte affectie, ſorge ende getrouwigheyd tegens den Landen van Holland ende Weſt-vrieſland, on-aengeſien veel-voudige periculen ende ſwarigheden, heeft beweſen; (daer voren hare Ed: Mo: ſijne Hoog-gemelte Excellentie ten hoogſten bedancken) ende over ſulx niet alleen approberen ende ratificeren de veranderinge ende herſtellinge in de Magiſtraten van de Steden ſucceſſivelick gedaen, maer oock beloven en aen-nemen alle ende een igelick van de ſelve in hare wettelicke Regeringe te erkennen, ende by alle wegen ende middelen te mainteneren: verſtaende, dat alle Ingeſetenen der Landen de ſelve inſgelijcken ſullen hebben te erkennen en obediëren; op pene van als perturbateurs van de gemeene ruſte geſtraft te werden. Waer aen alle hooge en lage Officieren, ſo in de bedieninge van de Policie, Juſtitie en van Oorloge weſende, gehouden ſullen ſijn de hand te bieden; ende voornementlicken mede ſijne Excellentie verſogt word alles te contribuëren, wes van ſijne auctoriteyt ende hooge Ampten is dependerende. En in gevalle ſijne Excellentie op de naerder ſekerheyd ende geruſtheyd van eenige Steden ende anderſints als noch eenige voorſieninge ſoude goed-vinden te doen, ſullen hare Ed: Mo: 't ſelve voor aengenaem houden, ende de goede intentie van ſijne Excellentie daer in ſecunderen. Met alle welcke hare Ed: Mo: volgens verſcheyde verklaringen van ſijne Excellentie niet en verſtaen, dat de Tractaten, Privilegien, Vryheden ende Gerechtigheden der Landen in 't gemeen, mitſgaders Steden en Ingeſetenen van dien in 't particulier aen-gaende ſullen weſen gederogeert, vermindert ofte eenige Ingeſetenen in hare eere, goede naem en faem eenigſints geledeert; maer dat alles ſonder eenige prejudicie in 't generael ende particulier ſal worden gehouden ende ſtant

 grij-

grijpen, alsoo de verdere dienste ende ruste van de Landen sulx noodiglick is vereyschende, ende by hare Ed: Mo: verstaen also te behooren. Gedaen in den Hage den 16 Novemb. 1618.

Ter Ordonnantie van de Staten van Holland.

A. Duyck.

Anno 1620.

Antony Oetgens van Waveren.

Anno 1621.

Iacob van Neck.

Anno 1622.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.

Anno 1623.

Iacob Reael Iansz.

Anno 1624.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr Gerard Schaep.
Dr. Pieter Opmeer.

Anno 1625.

Iacob Bicker Iacobsz.
Ernst Roeters.
Adriaen Cromhout.
Dirck Tholincx.
Willem Backer.

Anno 1626.

Pieter Hasselaer.
Hendrick Reynst.
Dr. Mathijs Raephorst.

Anno 1627.

Symon de Rijcke van de Graft.
Iacob Iacobsz. Vinck.

Anno 1629.

Harmen vande Poll.
ingelaten op sijn ouden eed by hem als Vroedschap Anno 1595. gedaen, ende sit op sijn oude plaets.

Anno 1630.

Iacob de Graef
ingelaten als voren op den ouden eed by hem Anno 1603. gedaen.
Dr Laurens Reael.
Iohan Huydekooper.

Anno 1631.

Dr. Pieter Iansz. Hooft.
Dr. Allard Cloeck.

Anno 1632.

Ian Claesz. Vloofwijck.
Hendrick Dircksz. Spiegel.

Anno 1634.

Nicolaes van Campen.
Gerbrand Claesz. Pancras.
Dr. Frans Benning Cock.

Anno 1636.

Mr. Hercules Rog, *Advocaet.*

Anno 1637.

Mr. Gualterus Valckenier.

Anno 1638.

Dr. Albert Bas.
Mr. Gerard Schaep Pietersz.
Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.

Anno 1639.

Iacob Willekes.
Cornelis Iacobsz. Weyer.
Dr. Franck van der Meer.
Cornelis de Graef.
Iacob Claesz. Harencarspel.
Willem Ruytenburg.

Anno 1640.

Roelof Bicker.

Anno 1643.

Dr. Cornelis Witsen.

Anno 1645.

Mr. Willem van Loon.

Anno 1646.

Cornelis de Vry.
Ian van de Poll.
Mr. Gerrit Reynst.
Bernard Schellinger.

Anno 1648.

Mr. Symon van Hoorn.

Anno 1649.

Mr. Pieter Cloeck.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Mr. Lambert Reynst.
Mr. Coenraed Burg.

Anno 1650.

Dr. Ioachim Rendorp.
Willem Six.
Nicolaes Pancras.

Anno 1651.

Nicolaes Corver.
Dr. Iohan Blaeu.
Mr. Cornelis Boom.

Anno 1652.

Iacob van Neck.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Gillis Valckenier.

Anno 1653.

Cornelis van Vloofwijck.
Nicolaes van Loon.
Gerrit van Hellemont.
Hans Bontemantel.
Dr. Roetert Ernst.
Mr. Hendrick Hudde.
Gerrit Hasselaer.

Anno 1654.

Iacob Thonisz. van Stralen.

Anno 1655.

Dr. Iacob Bas Dircksz.
Dr. Henrick Hooft.
Mr. Ian Bicker.

Anno 1656.

Willem Schrijver.

Anno 1657.

Fredrick Alewijn.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.

Anno 1658.

Cornelis Backer.

Anno 1659.

Ioan van Waveren.
Dr. Iean van Hellemont.
Dr. Frans Reael.

Anno 1660.

Dr. Ian van Hartogvelt.
Dr. Pelgrom ten Grooten-huys.
Mr. Coenraed van Beuningen.

Anno 1661.

Nicolaes van de Capelle.

Anno 1662.

Dr. Ioan Huydekooper.
Iacob van Neck Iacobsz.

Anno 1665.

Mr. Andries de Graef.

Anno 1666.

Mr. Joan Corver.
Mr. Pieter Schaep.

Anno 1667.

Cornelis Graeflant.
Ioannes Hudde.
Mr. Vincent van Bronckhorst.

Anno

Anno 1668.	*Anno* 1669.	Mr. Nicolaes Witsen.
Ioan Hulft.	Leonard Ranst.	*Anno* 1671.
Mr. Ioan ten Grootenhuys.	*Anno* 1670.	Mr. Cornelis Roch.
Mr. Iacob Boreel.	Mr Willem Backer.	

ANno 1672. den 6 September, hebben de Ed: Groot-Achtbre Heeren Borghermeesteren en Ses-en-dertigh Raden goet gevonden den Heer Mr. Dirck Schaep Secretaris deser Stede, met de navolgende missive aen sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orangien af te vaerdigen, om ontslagingh van haer Ampten te versoecken.

Aen zijn Hoogheyt,

Doorluchtige hooggeboorn Vorst en Heer,

WY hebben ter occasie van de jegenwoordige perplexe constitutie van tijden en saacke, en ontstane diffidentie en murmuratie van de Borgers en Ingesetenen deser Stadt, in onse Vroedschap overwogen de resolutien by de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant op het selve sujet den 26 en 27 Augusti laestleden genomen, en vervolgens met eenparigheyt van stemmen goet gevonden een lijste te reformeeren van alle regerende Burgermeesteren en Schepenen, als mede van de Vroedschappen, oud Burgermeesteren, en oud Schepens, ende de selve door een van onse Secretarissen aen uwe Hoogheyt over te senden, ten eynde en met versoeck dat uwe Hoogheyt in krachte van de opgemelte resolutie van haer Ed: Gr: Mog: ende de clausule van overgifte en authorisatie daer inne begrepen, soodanich by continuatie of discontinuatie daer inne gelieve te disponeren, als de selve tot beter restellissement van de authoriteyt van de regeringe en consolidatie van de gemoederen der Regenten en Borgeren, mitsgaders tot dienst ende ruste van 't gemeene Vaderlant en dese Stadt in 't particulier bevinden sal te behooren. Met presentatie dat Wy ende de voorschreven Vroedschappen op ordre en goet vinden van uwe Hoogheyt Onse plaetsen vrywillich sullen quiteren, en vertrouwen, dat alle andere, portie in de Regeringe hebbende, van gelijcken sullen doen, en dat uwe Hoogheyt de soodanige met der selver Familien en Goederen sal nemen in sijne particuliere protectie en sauvegarde in confermiteyt van de voorschreven resolutie, waer mede, Doorluchtige, &c. 6 September, 1672.

Waer op sijn Hoogheyt den 10 dito in navolgende wijse heeft geantwoort:

Den Heere Prince van Orangien, &c.

ERentfeste, wyse, voorsienige, seer discrete besondere goede Vrienden, Wy hebben gesien de resolutien van Burgermeesteren der Stadt Amsterdam; die de selve Ons hebben laten toe-komen in dato den 5 deser, behelsende haer Ed. versoeck, ten eynde Wy in gevolge van de resolutie van de Ed: Groot: Mog: Heeren Staten van Holland en West-Vrieslant, in dato den 27 der voorleden maend, en de presentatie van vrywillighe afstant, van Burghermeesteren en Vroetschappen in gemelde resolutie van den 5 deser vervat, souden willen disponeren omtrent de veranderinghe van de Magistrature der voorschreve Stede, soodanigh Wy voor den dienst en gemeene rust des Vaderlands, en de Stad Amsterdam in 't particulier, souden bevinden te hehooren. En hebben Wy derhalven na voorgaende deliberatie geoordeelt, dat in de jegenwoordighe constitutie van tijden en saken de Heeren Regenten in de nevens gaende Lijste ghespeceficeert van de Regeringhe voorschreven behoorden ghe-excuseert te werden, sonder nochtans dat Wy verstaen dat de selve daer door in hunne goede naem en reputatie in eenighe deele ghekrenckt ofte benadeelt werden, ghelijck Wy oock ten allen tyde so wanneer boven vermoeden de nood sulcks soude mogen komen te vereyschen, bereyd sijn hun sodanige particuliere Protectie en Sauvegarde te laten geworden, als haer Ed: souden komen te desidereren. Waer mede Wy, Erntfeste, Wyse, Voorsienige, seer discrete goede Vrienden, Godt bidden U E: te willen houden in sijne heylige Bescherminge, in 't Leger by Bodegrave, den 10 September, 1672. Onder stont *U E: Goedwillige Vrient*

G. PRINCE D'ORANGE.

De Superschriptie was, Den Erntfesten, Wysen, Voorsienigen seer discreten, onsen besondere goede Vrienden, Burgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam.

Regerende Burgermeesteren.	*Schepenen.*	*Sesendertig Raden.*
Ioan van de Poll.	Hans Bontemantel.	Ioan van de Pol.
Mr. Lambert Reynst.	Mr. Willem Blaeu.	Mr. Lambert Reynst.
	Mr. Iacob de Graef.	Dr. Ioan Blaeuw.

 Hans

Hans Bontemantel.
Dr. Roetert Ernst.
Nicolaes van de Capelle.
Mr. Andries de Graef.
Mr. Pieter Schaep.
Ioan Hulst.
Dr. Willem Backer.

Oud-Schepenen.

Dr. Roetert Ernst.
Dirck Spiegel.
Nicolaes van Waveren.
Mr. Arnout Hooft.

En by nader aenschryvinge van syn Hoogheyt van den 15 dito, is mede van de Regeringe ontslagen,

Pieter de Graef.

DEn 11 dito hebben Burgermeesteren en Vroedschap goet gevonden, dat den voornoemden Secretarius Schaep andermael sijn Hoogheyt soude gaen begroeten, ten eynde de vacante plaetsen met andere capable Mannen mogten werden gesuppleert, die daer nevens de volgende Missive aen sijn Hoogheyt uyt den Name van den Achtbaren Raet heeft overgelevert.

Aen zijn Hoogheyt,

Doorlugtige Hooggeboorn Vorst en Heer,

WY hebben met alle respect en danckbaerheyt ontfangen uwe Hoogheyts Missive van den 10 deser loopende maent, by de welcke uwe Hoogheyt Ons gelieft te notificeren sijne wille, ten respecte der Personen die Uwe Hoogheyt heeft geacht dat voor den dienst van den Lande by deses tyts gelegentheyt, uyt de Collegien van Burgermeesteren, Schepenen, Vroedschappen en oud Schepenen souden werden gelicentieert, en voorts na de receptie van Uw Hoogheyts schrijven ter obedientie van des selfs bevelen, de Vroedschappen die uwe Hoogheyt heeft gelieven te continueren, geconvoseert, ende na 't ingenomen advijs van deselve eenpaarlick goet gevonden u Hoogheyts Missive, en gegeven ordre, by Publicatie aen de Gemeente bekent te maken. Wy hadden oock gehoopt Uwe Hoogheyt soude in gevolge den versoecke by de resolutie van Burgermeesteren en Vroedschap in dato den 5 deser (aen uwe Hoogheyt door den Secretaris Schaep met Onse Missive van den 6 dito toegesonden) hebben gelieven te suppleren de respective plaetsen door uwe Hoogheyt open gemaeckt, met Luyden die door Uw Hoogheyds hoogwijse dispositie by alle de Gemeente bekent sullen werden voor soodanige, dat Uwe Hoogheyt deselve oordeelt te wesen capable Mannen, om den dienst van den Lande waer te nemen, want dese groote Stadt niet wel en kan bestaen sonder complete Magistrature en Vroetschap, weshalven Burgermeesteren en Raed noodigh hebben geacht, den boven gemelten Secretaris andermael aen uwe Hoogheyt af te vaerdigen, versoekende by desen als noch met alle behoorelijcke respect uwe Hoogheyt gelieve by sijne eerste gelegentheyt de nu open sijnde plaetsen ten dienste van den Lande, en particulierlijck dese Stadt tot ruste van de Gemeente te vervullen met sodanige Persoonen, als uw Hoogheyt volgens sijne hooge wijsheyt, sal meenen te behooren, waer mede verblyven Wy, &c.

Op de voorschreve Missive, heeft sijne Hoogheyt, den 15 dito in volgende maniere geantwoort:

Den Prince van Orangie, &c.

Erntfeste, vrome, lieve besondere,

WY senden U E: hier nevens de Lijste van sodanige Persoonen, als Wy uyt krachte der resolutie van haer Ed: Gr: Mog: in dato den 27 Augusti voorleden, en op het begeeren van de H: Burgermeesteren en Regeerders der Stede Amsteldam, vervat in der selver Missive van den 11 deser, goet ende dienstigh geoordeelt hebben aen te stellen, in plaetse van de Heeren Regenten, de welcke Wy in dese constitutie van tyden noodigh geacht hebben, dat sigh souden excuseren van de Regeringe der voornoemde Stede, gelijck Wy U E. dan ordonneren, de selve Persoonen, in de voornoemde lijste vervat, naer afstaninge van den behoorelijcken Eet, te stellen in hunne respective bedieningen, ende bevele U E: hier mede Erntfestige, vrome, lieve besondere in de beschermінge Godes. In 's Gravenhage den 15 September 1672. Onder stont *U E: goetwillige Vrund,*

G. PRINCE D'ORANGIE.

Het Opschrift was, den Ed: Erntfesten, Vrome, Onsen lieve, besondere GERARD HASSELAER, Hooft-officier der Stede Amsterdam.

Tot Burgermeesteren.

Mr. Coenraet van Beuningen.
Iohannes Hudde.

Schepenen.

Louis Trip.
Mr. David de Wilhem.
Mr. Nanningh Kloeck.

Sesendertig Raden.

Louis Trip.
Ioan Appelman.
Michiel Tielens.
Hendrick Becker.
Coenraet van Klenck.
Dr. Gerard Bors van Waveren.
Ioan Commelin.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Dirck Blom.
Gillis Sautyn.

De

De Heeren XXXVI. die ghebleven, en op nieuw aengekomen sijn, sijn dese.

Dr. Nicolaes Tulp.
Bernard Schellinger.
Mr. Ioachim Rendorp.
Nicolaes Pancras.
Iacob van Neck.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Gillis Valckenier.
Cornelis van Vlooswyck.
Nicolaes van Loon.
Gerard Hasselaer.
Mr. Hendrick Hooft.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Cornelis Backer.
Mr. Coenraet van Beuningen.
Mr. Ioan Huydekoper.
Iacob van Neck Iacobsz.
Mr. Ioan Corver.
Cornelis Graeflant.
Ioannes Hudde.
Mr. Vincent van Bronckhorst.
Mr. Ioan ten Grootenhuys
Mr. Iacob Boreel.
Leonaerd Ranst.
Mr. Nicolaes Witsen.
Mr. Cornelis Roch.
Louis Trip.
Iean Appelman.
Michiel Tiellens.
Hendrick Becker.
Coenraet van Klenck.
Mr. Gerard Bors van Waveren.
Ian Commelin.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Dirck Blom.
Gillis Sautijn.

Anno 1674.

Mr. Rombout Hudde.
Mr. Everard Scott.
Mr. Nanning Kloeck.

Anno 1675.

Dr. François de Vicq.

Anno 1676.

Lieve van Loon.

Anno 1678.

Cornelis Valckenier.
Mr. Nicolaas Hasselaar.

Anno 1679.

Ioan Six.
Egbert de Vry.
Mr. Izaak van Heuvel.
François de Vicq.
Mr. Gerrit Hooft.

Anno 1680.

Dr. Dirk Boelensz.
Ioan de Vries.
Mr. Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.

Anno 1681.

Mr. Cornelis Kloek.
Mr. Dirk Bas.

Anno 1682.

Iacob Elias.
Mr. Adriaan Backer.

Anno ·683.

Mr. Ieronimo de Haze, de Georgio.
Pieter Reaal.

Anno 1685.

Mr. Francois de Vroede.
Mr. Dirck Pater.

Anno 1687.

Daniel Barnarts.
Wouter Valkenier.

Anno 1688.

Joan van Oosterwyk.

Anno 1689.

NA

NAMEN der genen, die tſedert den vij. Iunij cIↄ Iↄ lxxviij. wegens deſe Stad in de naer-genoemde reſpective COLLEGIEN ſijn gecommitteert geweeſt.

In 't Collegie van de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en Weſt-vrieſland.

Anno 1578.

Reynier Kant, van den 7 Iuny 1578 tot den 3 January 1579.

1579.

Herman Rodenburg *de Ionge*, in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden tot Gornichem van den 21 January 1579.

1579, 1580.

Cornelis Boelenſz. van den 18 May 1579. tot den 24 December 1580.

1578, 1579, 1580, 1581.

Bartolomeus van der Wiere, van den 16 Iuny 1578. tot den 21 September 1581. in 't Collegie gevaceert tot Hoorn, Delft en Amſterdam.

1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586.

Claes Symonſz. van Heemskerck, van den 14 April 1581. tot den 22 Auguſti 1586.

1582.

Reynier Kant, in den Land-raed op deſe ſyde van de Maes, van den eerſten Martii 1582. tot den laetſten Martii 1583.

1587.

Claes Cornelisz. van Vlooſwijck, van den 22 Ianuary 1587. tot den 16 May daer aen volgende.

1590, 1591, 1592, 1593.

Claes Symonſz. van Heemskerck, van den 1 February 1590. tot den laetſten September 1593.

1593, 1594.

Iacob Boelenſz. van den 1 November 1593. tot den 1 April 1595.

1595, 1596.

Pieter Boom Cornelisz. van den 1 Iuly 1595. tot den leſten April 1597.

1597, 1598.

Bartholt Kromhout, van den 1 May 1597. tot den laetſten April 1599.

1599, 1600.

Cornelis Pieterſz. Hooft, van den eerſten May 1599. tot den laetſten April 1601.

1601, 1602.

Frans Hendrickſz. Oetgens van Waveren, van den eerſten May 1601. tot den laetſten April 1603.

1603, 1604, 1605.

Cornelis Banningh, van den eerſten May 1603. tot den laetſten April 1606.

1606, 1607, 1608.

Reynier Paeuw.

1609, 1610, 1611.

Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.

1612, 1613, 1614.

Dr. Dirck Bas.

1615, 1616.

Iacob de Graef, van den eerſten May 1615. tot den leſten April 1617.

1617, 1618, 1619.

Gerrit Iacob Witſen.

1620, 1621, 1622.

Ionas Cornelis Witſen.

1623, 1624, 1625.

Fredrick de Vry.

1626, 1627, 1628.

Abraham Boom.

1629.

Mr. Volckert Overlander, Heer van Purmerland, van den eerſten May 1629. *tot ſijn overlijden in October* 1630.

1630, 1631, 1632, 1633.

Ian Cornelisz. Geelvinck, van den eerſten November 1630. tot den eerſten May 1634.

1634, 1635, 1636.

Antony Oetgens van Waveren, Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.

1637, 1638, 1639.

Dirck de Vlamingh van Oudshoorn.

1640, 1641, 1642.

Albertus Coenradus Burg.

1643, 1644.

Dr. Andries Bicker, van den 6 February 1643. tot in Februario 1645.

1645, 1646, 1647.

Cornelis de Graef.

1648, 1649, 1650.

Willem Backer.

1651, 1652, 1653.

Cornelis Bicker, Heer van Swieten.

1654, 1655, 1656.

Dr. Gerard Schaep.

1657, 1658, 1659.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.

1660, 1661, 1662.

Mr. Symon van Hoorn.

1663, 1664, 1665.

Dr. Nicolaes Tulp.

1666, 1667, 1668.

Gerard Haſſelaer.

1669, 1670, 1671.

Mr. Hendrik Hooft, Heer van Out Kaſpel in Koedijk en Schoterbos.

1672.

Dr. Gillis Valckenier.

1673.

Dr. Nicolaes Tulp, *Obiit den* 12 *September* 1679.

1674, 1675, 1676, 1677.

Mr. Nicolaes Witſen, van den 20 October 1674. tot den 30 April 1678.

1678.

Nicolaes Pancras, *Obiit den* 2 *November*, in plaets quam Mr. Cornelis Heemskerck.

1680.

Mr. Iacob Boreel, Heer van St. Aecht.

1681, 1682, 1683.

Cornelis Geelvinck, Heer van Castricum, &c.

1684, 1685, 1686.

Mr. Nicolaes Opmeer.

1687.

Mr. Nicolaes Witſen.

1688, 1689.

Iacob Iacobſz. Hinloopen.

In 't Collegie van de Reken-kamer van de Staten van Holland.

1606, 1607, 1608.
Claes Symonsz. van Heemskerck, van den eersten May 1606. tot den laetsten April 1609.

1617, 1618, 1619.
Fredrick de Vry.

1631, 1632, 1633.
Dr. Gerard Schaep.

1647, 1648, 1649.
Gerard Schaep Pietersz.

1664, 1665, 1666.
Gerard Bicker, Heer van Swieten.

1680, 1681, 1682.
Mr. Nicolaes van Harencarspel.

In 't Collegie van de Staten Generael.

1581, 1582.
Cornelis Boelensz. van den 8 Octobris 1581. tot den 4 Martii 1583.

1603, 1604, 1605.
Iacob Boelensz. van den eersten May 1603. tot den laetsten April 1606.

1606, 1607, 1608, 1609.
Bartholt Kromhout, van den eersten May 1606. tot den laetsten April 1610.

1618, 1619, 1620, 1621.
Reynier Paeuw, van den 17 November 1618. tot den 24 Juny 1622.

1628, 1629, 1630.
Dr. Dirck Bas, van den jare 1628. tot 1631.

1637.
Antony Oetgens van Waveren.

1638, 1639.
Iacob Backer, *in plaets van de Hr.* van Waveren, *op sijn versoeck ontslagen zijnde*, van den 7 July 1638. tot den lesten April 1640.

1646, 1647, 1648.
Dr. Andries Bicker.

1655, 1656, 1657.
Antony Oetgens van Waveren.

1664, 1665, 1666.
Dr. Cornelis Ian Witsen.

1673, 1674, 1675, en 1682.
Mr. Coenraet van Beuningen.

1683, 1684.
Mr. Nicolaes Witsen.

In 't Collegie van den Raed van Staten der Vereenigde Nederlanden.

1587.
Mr. Willem Bardesius, van den 10 Februarii 1587. tot den 12 Martii 1588.

1600, 1601, 1602.
Iacob Boelensz. van den 8 May 1600. tot den 7 May 1603.

1610, 1611, 1612.
Bartholt Kromhout, van den eersten May 1610. tot den laetsten April 1613.

1625, 1626.
Ionas Cornelis Witsen, van den eersten May 1625. *tot sijn overlijden* 1626.

1627.
Iacob van Neck, *in plaets van de Hr.* Ionas Witsen, van den 19 Februarii 1627. tot 1628.

1637, tot 1638.
Iacob van Neck, van den eersten May 1637. *sterft den* 8 Maert 1638.

1639.
Dr. Albertus Coenradus Burgh, *in plaets van de Hr.* Iacob van Neck, van den 2 Martii 1639.

1649, 1650, 1651.
Dr. Gerard Schaep Symonsz.

1661, 1662, 1663.
Mr. Andries de Graef, van den eersten May 1661. tot 1663.

1663, 1674, 1675.
Cornelis de Vlaningh van Outshoorn, Ridder, Heer van Outshoorn, &c.

1685, 1686, 1687.
Mr. Iacob Iacobsz. Hinloopen.

In 't Collegie van de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt tot Amsterdam.

1586, 1587, 1588.

Egbert Pietersz. Vinck, van den 26 Iulii 1586.

1589, 1590.

Bartholt Kromhout.

1591, tot 1600.

Ian Cornelisz. Hooft, tot den 15 Februarii 1600. *doen hy overleed.*

1600, tot 1613.

Gillis Iansz. Valckenier, t'sedert den laetsten April 1600. tot den 6 December 1613. *doen hy overleed.*

1614, tot 1621.

Mr. Volckert Oeuverlander, Heer van Purmerland en Ilpendam, &c. van den 21 Februarii 1614. tot den laetsten April 1621.

1621.

Iacob Poppen, van den eersten May 1621. tot den 21 Iunii daer aen volgende: *wierd als doen* Burgermeester *gemaeckt.*

1621, 1622, 1623, 1624.

Adriaen Pietersz. Raep van den 14 September 1621.

1625, 1626, 1627.

Pieter Bas Iacobsz.

1628, tot 1637.

Iacob van Neck.

1637, 1638, 1639.

Dr. Andries Bicker.

1640.

Pieter Hasselaer.

1641.

Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

1642.

Ian Cornelisz. Geelvinck.

1643.

Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *sterft den* 8 *Augusti daer aen volgende.*

1643.

Pieter Hasselaer, *in plaets van de Heer* van Oudshoorn, van den 12 Augusti 1643.

1644, 1645, 1646, 1647.

Albertus Coenradus Burg, *sterft den* 24 *December* 1647. *tot groot* Novogrod *in* Rus-land *op sijn reyse als* Ambassadeur *aen den* Grootvorst *van* Moscovien.

1648, 1649.

Dr. Albert Bas, *in plaets van de voorsz. Heer* Albertus Coenradus Burgh, van den 28 Februarii 1648.

1650, 1651.

Dr. Andries Bicker, *in plaets van de Hr.* Albert Bas, van den 30 July 1650. *sterft den* 24 *Juny* 1652.

1652.

Antony Oetgens van Waveren, van den 3 Iuly 1652.

1653.

Iohan Huydekooper, Heer van Maersseveen, *in plaets van de voorsz. Heer* van Waveren, *die na* Lubeck *gedeputeerd wierd*, van den 13 February 1653.

1654, 1655, 1656, 1657.

Dr. Cornelis Witsen.

1658, 1659.

Mr. Andries de Graef.

1660, 1661, 1662.

Hendrick Dirckſz. Spiegel.

1663, 1664, 1665.

Cornelis van Vlooswijck, Heer van Vlooswijck, Diemerbroeck en Papenkoop, &c.

1666. 1667, 1668.

Mr. Hendrick Hooft, Heer van Out-kaspel, Koedijck, &c.

1669, 1670, 1671.

Cornelis de Vlaming van Oudtshoorn, Ridder, Heer van Oudtshoorn, &c.

1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679.

Cornelis van Vlooswijck, Heer van Vlooswijck, &c.

1680.

Ioannes Hudde.

1681.

Mr. Ioan Huydekooper, Ridder, Heer van Maesseveen, Neerdijck, &c.

1682, 1683, 1684.

Mr. Ioan Corver.

1685, 1686, 1687.

Cornelis Geelvinck, Heer van Castricum, &c.

1688.

Mr. Niclaes Opmeer.

In 't Collegie van de Gecommitteerde Raden ter Admraliteyt in 't Noorder Quartier.

1625, 1626, 1627.

Claes Iacobsz. Harencarspel, van den 7 April 1625. tot 1628.

1628, tot 1639.

Adriaen Pietersz. Raep, van den jare 1628. tot in Martio 1639.

1639, tot 1648.

Iacob Wilkens, van den 24 Martii 1639. tot in Februario 1648.

1648.

Iacob Harencarspel, van den 28 Februarii 1648. *tot sijn overlijden in May* 1649.

1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654.

Mr. Lambert Reynst, van den 3 November 1649. tot in Februario 1655.

1655, 1656, 1657.

Mr. Ian Bicker, van den 3 Februarii 1655. tot in Ianuario 1658.

1658, 1659, 1660, 1661.

Willem Schrijver, van den 28 Ianuarii 1658. *tot sijn overlijden* 1661.

1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666.

Mr. Ian Bernard Schaep, *Obiit* 1666. in Iulii.

1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1672.

Mr. Niclaes Opmeer.

1672.

Dirck Spiegel, van Mey tot den 20 December 1672.

1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679, 1680.

Mr. Niclaes Opmeer.

1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687.

Mr. Iacob van Neck Iacobsz.

1688.

Wouter Valkenier.

In 't Collegie van de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt in Zeeland.

1597, tot 1600.

Ian Verhee, van den 20 September 1597. *tot sijn overlijden* 1600.

1600, 1601.

Laurens Iacobsz. Reael, van den eersten May 1600. *tot sijn overlijden* 1601.

1602, tot 1620.

Pieter Schaep, van den 7 September 1602. *tot sijn overlijden den* 20 *Juny* 1620.

1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625.

Iacob van Neck, van den 27 Augusti 1620. tot 1625.

1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631.

Ian Gijsbertsz. Schepen, van den 28 November 1625. *tot sijn overlijden* 1631.

1632, tot 1638.

Dr. Pieter Opmeer, van den 10 Ianuarii 1632. *tot dat hy* 1638. *gekoren is* Raedsheer *in den* Hoogen Raed *in* 's Gravenhage.

1639, tot 1647.

Gerard Schaep Pietersz. van den 21 October 1638. tot 1647.

1647, 1648, 1649, 1650.

Iacob Bas Dirckſz. van den 16 Martii 1647. tot 1651.

1651, 1652, 1653.

Frans van Waveren, van den 4 Februarii 1651. tot 1654.

1654, 1655, 1656.

Mr. Hendrick Hudde, van den 5 Februarii 1654. *tot sijn avancement van* 't Raeds-Heerschap *in den* Hoogen Rade 1656.

1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666, 1667, 1668, 1669, 1670.

Dr. Willem Backer, van den 11 November 1656.

1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679.

Dr. Gerard Bors van Waveren.

1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688.

Mr. Nanning Kloeck.

In't Collegie van de Reken-kamer van de Staten Generael.

1621, 1622, 1623.

Adriaen Kromhout, van den eersten May 1621. tot den laetsten April 1624.

1650, 1651.

Dr. Andries de Graef, van den eersten May 1650. tot ..... 1652. *dat hy verplaetst is in 't Collegie van de* Reken-kamer *van 's Graeflickheyds Domeynen van Holland.*

1652.

Dr. Isaac Paeuw, *in plaets van de Hr.* Andries de Graef, van den 5 Februarii 1652. *om desselfs resterende tijd te suppleren.*

1677, 1678, 1679.

Dirck de Vlamingh van Oudshoorn, Heer van Westerdijkshoorn.

In 't Collegie van den Raed van sijn Excellentie Robbert Dudley, Grave van Licester, &c.

1586.

Mr. Willem Bardesius, van den 11. Februarii 1586. tot den 10 Februarii 1587.

In 't Collegie van den Raed van sijn Excellentie Mauritius, Grave van Nassau, &c.

1595.

Reynier Kant, van den 3 Februarii 1595. *tot sijn overlijden in May des selvigen jaers.*

NAMEN van de Schouten, Burgermeesteren, Schepenen, Rent-meesters of Tresaurieren, Wees-meesteren, &c. der Stede van Amstelredamme der jaren als hier na beschreven staen.

Anno 1333.

Schout.

Schepenen.

Dirck Francken.
Dirck Willemsz.

Anno 1334.

Schout.

Schepenen.

Anno 1335.

Schout.

Schepenen.

Anno 1336.

Schout.

Schepenen.

Anno 1337.

Schout.

Schepenen.

Anno 1338.

Schout.

Schepenen.

Anno 1339.

Schout.

Schepenen.

Anno 1340.

Schout.

Schepenen.

Anno 1341.

Schout.

Schepenen.

Anno 1342.

Schout.

Schepenen.

Anno 1343.

Schout.

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Godevaerd Wormsbout.
Tydeman Kuyper.

Schepenen.

Anno 1344.

Schout.

Schepenen.

Anno 1345.

Schout.

Schepenen.

Anno 1346.

Schout

Schepenen.

Anno

Anno 1347.

Schout.

Schepenen.

Anno 1348.

Schout.

Schepenen.

Ruysch Dirck Zoelevensoen.
Jan Pietersoen.

Anno 1349.

Schout.

Schepenen.

Iacob Gerritsz.
Iacob Gysersijns.

Anno 1350.

Schout.

Schepenen.

Anno 1351.

Schout.

Schepenen.

Iacob Gerrit Coppens.
Hendrick Iansz.

Anno 1352.

Schout.

Schepenen.

Ian van den Damme.
Ian de Roeder.

Anno 1353.

Schout.

Schepenen.

Anno 1354.

Schout.

Schepenen.

Anno 1355.

Schout.

Schepenen.

Dirck Coppens.
Paulus Pijl Jansz.

Anno 1356.

Schout.

Schepenen.

Anno 1357.

Schout.

Raeds-luyden of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Ian Dier.
Paulus Iansen.
Gijsbert Swickers.
Roemer Arend van den Anxter.

Schepenen.

Anno 1358.

Schout.

Schepenen.

Anno 1359

Schout.

Schepenen.

Hendrick Iacobsz.
Gysbert Willemsz.
Roemer Arend van den Anxter.

Anno 1360.

Schout.

Claes Pont.

Schepenen.

Roemer Arend van den Anxter.
Hendrick Iacobsz.
Claes Harmensz.
Ian Hendricksz. van den Damme.
Dirck de Roeder.
Hendrick Willemsz. Boel.
Ionge Ian de Witte.

Anno 1361.

Schout.

Schepenen.

Anno 1362.

Schout.

Schepenen.

Iacob Gerrit Coppens.
Claes Iansz.
Roemer Arend van den Anxter.

Anno 1363.

Schout.

Schepenen.
Hendrick Willemsz. Boel.
Ysbrand Coster.
Iacob Ruysch Claesz.

Anno 1364.

Schout.

Schepenen.
Hendrick Iansz.
Heyn Koe.

Anno 1365.

Schout.

Schepenen.
Ian Bodminre.
Iacob Ruysch Arenden.
Ian Dier.
Iacob van den Berge.
Heynse Grieten.
Ionge Ian de Witte.

Anno 1366.

Schout.
Gerrit Iansz. van Wormer.
Schepenen.
Claes Heymans.

Anno 1367.

Schout.

Schepenen.
Claes Dirck Willems Soons Soon.
Ian Coppesen.
Ian Coen Gerrits Soons Soon.

Anno 1368.

Schout.

Schepenen.

Anno 1369.

Schout.

Schepenen.

Anno 1370.

Schout.

Schepenen.
Iacob van den Berge.
Ian Hendricksz. van den Dam.
Otto Willemsz.
Adam Sale.
Tydeman Amelisz.
Ian Iordaen Godders Soons Soon.
Pieter Abbe Iacobs.

Anno 1371.

Schout.

Schepenen.
Ian Dier.
Franck Dircksz.
Symon Abbe Pietersz.
Hendrick Molenaer.
Willem Noiert.
Pieter Holland.
Alsten Iacobsz.
Ewun Robberts.

Anno 1372.

Schout.

Schepenen.

Anno 1373.

Schout.

Schepenen.
Ian Coppen.
Dirck Moellenaer Husichenzoen.

Anno 1374.

Schout.

Schepenen.

Anno 1375.

Schout.

Schepenen.
Iacob Ruysch Arenden.
Reynier Kreyt Waligs.
Robbert Engelbregt.
Meyndert de Witte.

Anno 1376.

Schout.

Schepenen.
Tydeman Amelisz.
Ian Arendsz.
Pieter Iacobsz. Sael.
Ian Hendrick van den Damme.
Hendrick de Witte.

Anno 1377.

Schout.

Schepenen.
Ian Dircksz.
Ian Arentsz.
Hendrik Willemsz. Boel.
Willem Iansz. van der Graef.

Anno 1378.

Schout.

Schepenen.
Pieter Iacob Sael.
Ian Hendricksz. van den Dam.
Franck Dircksz.
Otto Willemsz.
Allert de Witte.
. . . . Sinck.
Reynier Kreyt Waligs.

Anno 1379.

Schout.

Schepenen.
Ian Gysbertsz.
Hendrick Willemsz. Boel.
Willem Iansz. van de Graft.
Dirck Hendricksz.
Gerrit Reyndersz.
Dirck Iacobsz. Gysse Sael.
Ian Dircksz. van den Damme.

Anno

Anno 1380.

Schout.

Schepenen.

Adam Sael.
Fredrick Pont.
Robbert Engels.
Willem Willemſz.
Symon Sael.
Roelof Ianſz.
Roemer Arend van den Anxter.

Anno 1381.

Schout.

Schepenen.

Andries Dusheden.
Ian Iordaen Godevaerd.
Willem van Legmeer.
Iacob Coppens.
Hendrick Willemſz. Boel.
Melis Roeloffz.
Wouter Iacobzoen.
Willem Ian Egghertszoen.

Anno 1382.

Schout.

Symon Abbe Pieters.

Schepenen.

Ian Meynderſz. van Goye.
Roelof Ianſz.
Iacob Gyſerſijns.
Meynderd de Witte Ianſz.
Dirck Hendrickſz.
Robbert Engebregszoen.
Ian Rode Willemszoen.

Anno 1383.

Schout.

Iacob Coppenzoon.

Schepenen.

Ian Bet Ianſz.
Iacob Braſeman.
Roemer Arend van den Anxter.
Paulus Ianſz.
Willem Noiert Hendrickſz.
Pieter Iacobſz.
Heymer Willemzoen.

Anno 1384.

Schout.

Schepenen.

Claes Harmenſz.
Iacob Coppens.
Ian de Lange Stevenſz.
Willem Noiert Willemſz.
Ian Iordaen Godevaerd.
Hendrik Willemſz. Boel.
Claes Captgum Gerritzoens Soen.

Anno 1385.

Schout.

Schepenen.

Ian Ledige.
Meyndert Witte Ianſz.
Godevaerd Ianſz.
Dirck Meynderſz. Doos.
Andries Dusheden.
Ian de Lange.
Willem Noiert Willemſz.

Anno 1386.

Schout.

Schepenen.

Dirck Holland.
Floris Willemſz.
Iacob Ruyſch Claeſz.
Ian Meynderſz. van Goye.
Willem Heuſche.
Dirck Allertſz.
Godewaert Ianszoen.

Anno 1387.

Schout.

Schepenen.

Gerrid Willemſz.
Dirck Hendrickſz.
Claes Hendrickſz. de Witte.
Luydetgijn Albertſz.
Claes de Wael Ianſz.
Willem Hendrickſz.
Claes de Witte Ianſz.

Anno 1388.

Schout.

Schepenen.

Willem van Legmeer Adamſz.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Iacob Coppens.
Andries Dusheden.
Melis Roeloffz.
Iacob Ruyſch Claeſz.
Willem Noiert Willemſz.

Nota. In twee oude Brieven die uyt het Convent van St. Maria Magdalena, 't welck van ouds hier is geweeſt, zijn gekomen, en nu noch in het Leproosenhuys te ſien, vint men op 't Jaar 1388. deſe vier Schepenen, behalven die hier boven ſtaen, als *Ludeman Ianſz.*, *Godevaerd Ianſz.*, *Ian die Potherefen Boudewijnszoen*, en *Harmen Dirckszoon.*

Anno 1389.

Schout.

Beraders of Burgermeeſteren van der Poorte van Amſterdam.

Andries Dusheden.
Ian Nottairt Arentſz.
Iacob Ruyſch Arentſz.
Iacob van den Berge.

Schepenen.

Dirck de Sael Iacobſz.
Luydetgijn Albertſz.
Albert Pieter Gerrits Soons Soon.
Iacob Gysbertſz.
Pieter Gerritſz.
Floris Willemſz.

Anno 1390.

Schout.

Beraders of Burgermeeſteren van der Poorte van Amſterdam.

Ludeman Ianſz.
Willem Reyerſz.
Dirck Holland
Ian Hendrickſz.

Schepenen.

Hendrick van Muyden.
Godevaerd Ianſz.
Gerrid Fredrick Engelſz.
Willem Reynderſz.
Willem Beduynre.
Harmen Dirckſz.
Pieter Holland.

Anno 1391.

Schout.

Beraders of Burgermeeſteren van der Poorte van Amſterdam.

Andries Dusheden.
Ian Nottaert.
Iacob Ruyſch Arenden.
Iacob van den Berge.

Schepenen.

Willem Noiert Willemſz.
Groote Dirck Claeſz.
Ian Albertſz. Bout.
Servaes Willemszoen.
Vechter Iacobſz.
Iacob Coppens.
Luydesgijn Albertſz.

Anno 1392.

Schout.

Schepenen.

Godevaerd Ianſz.
Willem Reynders.
Iacob Gysbertſz.
Pieter Abbe.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Claes Moyaerd.
Vrancke Noiert.

Anno 1393.

Schout.

Dirck Symonſz. Bening.

Schepenen.

Iacob van den Berge.
Ricout Janſz.
Ian Allerdſz.
Heyn Noiert.
Groote Dirck Claeſz.
Ian Deyman Ianſz.
Vechter Iacobſz.

Anno 1394.

Schout.

Dirck Symonſz. Bening.

 Bera-

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Ludeman Ianſz.
Willem Reyners-zoen.
Dirck Holland.
Ian Hendrickſen.

Schepenen.

Gerrid Fredrick Engels.
Ian Albertſz. Bout.
Ian de Sael.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Hendrick Hoer Dirckſen.
Godevaerd Ianſz.
Jan Allertſz.

Anno 1395.

Schout.

Dirck Symonſz. Benning.

Schepenen.

Floris Willemſz.
Luydetgyn Albertſz.
Claes de Sael Iacobſz.
Willem Ianſz. van de Graft.
Iacob Gysbertſz.
Coppe Louwen.
Iacob Ian Adams Soons Soon.
Myndert Symonſz.

Anno 1396.

Schout.

Dirck Symonſz. Benning.

Schepenen.

Ian Ian Stevens Soons Soon.
Hendrick Hoer Dirckſz.
Dirck Allerdſz.
Gysbert Harmenſz.
Symon Ruyſch.
Herwich Andrieſz.

Anno 1397.

Schout.

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Ludeman Ianſz.
Willem Reynders.
Dirck Holland.
Ian Hendrickſz.

Schepenen.

Gerrid Reynders.
Dirck Iacob Gyſe Sael.
Willem van Legmeer Adamſz.
Hendrick van Muyden.
Gerrid Fredrick Engels.
Vechter Iacobſz.
Claes Symonſz. Ryſer.

Anno 1398.

Schout.

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Gerrit Willemzoon.
Ian Deymanzoon.
Harman Harmanzoon.
Amelis Ianszoon.

Schepenen.

Godert Ianſz.
Dirck Holland Iacobszoen.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Willem Beduynre.
Harmen Dirckſz.
Pieter Abbe.
Vrancke Noiert.

Anno 1399.

Schout.

Schepenen.

Dirck Iacob Gyſe Sael.
Willem Noiert Willemſz.
Iacob Gysbertſz.
Ian Hendrickſz.
Ian Albertſz. Bout.
Vechter Iacobſz.
Gysbert Harmenſz.

Anno 1400.

Schout.

Ian Nottaerd.

Schepenen.

Pieter Iacob Sael.
Gerrid Fredrick Engels.
Harmen Dirckſz.
Claes die Sale Iacobſz.
Meyndert Symonſz.
Herwig Andrieſz.
Melis Ianſz.

Anno 1401.

Schout.

Ian Nottaerd.

Schepenen.

Willem Noiert Willemſz.
Hillebrand Braſeman.
Harmen Beyen.
Iacob de Sael Claeſz.
Hillebrand Vechterſz.
Ian de Backer.

Anno 1402.

Schout.

Ian Nottaerd.

Schepenen.

Willem van Legmeer Adams.
Godevaerd Ianſz.
Ian Dirck Vranckens.
Ruyſche van Lanſmeer.
Pieter Jacob Lubbertſz.
Gerrid Braſeman.

Anno 1403.

Schout.

Ian Nottaerd.

Schepenen.

Pieter Jacob Sael.
Gerrid Willemſz.
Willem Beduynre.
Claes de Sael Jacobſz.
Herwig Andrieſz.
Dirck Anne Janszoon Boel.
Gijsbert Janſz.

Anno 1404.

Schout.

Jan Nottaerd.

Schepenen.

Godevaerd Janſz.
Willem Hendrickſz.
Pieter Jacob Lubbertſz.
Arend Claeſz.
Willem de Sael.
Ysbrand Pieterſz.
Symon Albertſz.

Anno 1405.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Dirck Jacob Gijſe Sael.
Harmen Dirckſz.
Vrancke Noiert.
Willem de Sael.
Jan Aluwijn.
Fekerdy Jacobſz. van den Berge.
Ysbrand Hendrickſz.

Anno 1406.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Vrancke Noiert Willemſz.
Hillebrand Braſeman.
Jan de Backer.
Gijsbert Janſz.
Heyntje Coppenzoen.
Tydeman Hendrickſz.
Hendrick Pillegroms.

Anno 1407.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Dirck Hendrickſz.
Harmen Dirckſz.
Pieter Abbe.
Hillebrand Vechterſz.
Arend Vechterſz.
Tydeman Burger.
Jan Barwoutſz.

Anno 1408.

Schout.

Hein Noiert.

Schepenen.

Claes de Sael.
Pieter Jacob Lubbertſz.
Gijsbert Janſz.
Tydeman Hendrickſz.
Arend Braſeman.

Anno 1409.

Schout.

Heyn Noiert.

Har-

Schepenen.

Harmen Dirckſz.
Iacob Ian Adams Soons Soon.
Ian de Backer.
Willem de Sael Claeſz.
Ian Barwouts.
Oeſcher Willemſz.
Gijsbert van Amſtel.

Anno 1410.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Gerrid Willemſz.
Herwig Andrieſz.
Ysbrand Heyn Meynderdſz. Wiſſelaer.
Luyt Iacobs.
Iooſt Pieterſz.
Iacob Barentſz.
Gijsbert Pieter Huyſman.

Anno 1411.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Dirck Hendrickſz.
Godevard Ianſz.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Gerrid Fredrick Engels.
Ian Barwouts.
Claes Bruyning.
Claes Pieterſz. . . . d' oude.

Anno 1412.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Iacob Ian Adams Soons Soon.
Hillebrand Braſeman.
Iacob Barentſz.
Gijsbert Pieterſz.
Adam Meyndertſz. van Legmeer.
Ian Ian Heynens.
Gijsbert Pieter Alberts Soons Soon.

Anno 1413.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Herwig Andrieſz.
Tyman Sael.
Tydeman Hendrick Dirckſz. van der Schelling.
Ian Beth Willenſz.

Schepenen.

Vrancke Noiert Willemſz.
Symon Albertſz.
Fekerdy Iacobſz. van Bergen.
Claes Bruyninck.
Ian Eggert Pieterſz.
Lambert Ianſz. Meylinck.
Dirck Bloemert.

Anno 1414.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſter en.

Tydeman Hendrickſz. van der Schelling.
Gijsbert Huysman.
Hillebrand Vechterſz.
Claes Symon Ryſerſz.

Schepenen.

Ian Barwouts.
Ian Heynenſz.
Ian Eggert Willemſz.
Iong Heyn Oert.
Iacob Ian Willemſz. Boel.
Ian Melis Dirckſz.
Willem Meyndertſz. ofte Clementen.

In 't ſelve jaer is de Nieuwe Kerk begonnen te bouwen door Hr. *Willem Eggert* van Purmerend.

Anno 1415.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgemeeſteren.

Gysbert Huysman.
Herwig Andrieſz.
Iacob Ian Adams Soons Soon.
Jonge Willem Oert.

Schepenen.

Symon Sael
Daem of Adam Meynderſz. van Legmeer.
Gijsbert van Amſtel.
Arent Vechterſz. Braſeman.
Ysbrand Gerritſz.
Pieter Adamſz.
Clement Ianſz. van Goye.

Anno 1416.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Herwig Andrieſz.
Tyman Sael.
Tydeman Hendrick Dirckſz. van der Schelling.
Ian Beth Willemſz.

Schepenen

Dirck Iacob Gyſen Sael,
Vranck Noiert Willemſz.
Gysbert Ianſz.
Fekerdy Iacobſz. van Bergen,
Claes Bruynink.
Gysbert Pieter Albers Soons Soon.
Willem Ianſz. van der Graft.

Anno 1417.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Ian Bet Willemſz.
Groote Pieter.
Ysbrand Heyn Meynertſz. Wiſſelaer
Willem Garſtman.

Schepenen.

Ian Eggert Hertgentſz.
Gijsbrecht van Amſtel.
Adam Meyndertſz.
Ysbrand Gerritſz.
Clement van Goye.
Ruyſch Iacob Coppenſz.
Splinter Heyn Oertſz.

Om dees tijt ſterft *Hartog Willem van Beyeren*: ſterft oock Hr. *Willem Eggert* van Purmerend, Fondateur van de Nieuwe Kerck; is begraven den 15 July in de ſelve Kerck.

Anno 1418.

Schout.

Tydeman Hendrick Dirckſz. van der Schelling.

Burgermeeſteren.

Willem Garſtman.
Vranck Willem Ianſz.
Ian Arentſz.
Iooſt Pieterſz.

Schepenen.

Dirck Iacob Gyſen Sael.
Tyman Sael.
Pieter Abbe.
Dirck Anne Ianſz. Boel.
Ian Eggert Pieterſz.
Dirck Iacobſz. van Amſtel.
Ian van der My.

Anno 1419.

Schout.

Tydeman Hendrick Dirckſz. van der Schelling.

Burgermeeſteren.

Ian Arentſz.
Daem Braſeman.
Gysbert Huysman.
Servaes Roeloffz.

Schepenen.

Meyndert Symonſz.
Gysbreght van Aemſtel.
Claes Bruyninck.
Ruyſch Iacob Coppenſz.
Jan Oude Benningh Symonſz. Soen.
Bruyninck Spruyt.
Steven Dirck Meliſz.

In dit jaer verwandelde Hartog Ian van Beyeren *'t Gerecht, en al de Heeren wierden verſet.*

Schout.

Ian Heynenſz.

Burgermeeeſteren.

Dirck Holland.
Willem Reynerſz.
Harman Harmanſz.
Heyn Noiert.

Schepenen.

Gysbert van Amſtel.
Ruyſch Iacob Coppenſz.
Ian Oude Benning Symonſzoen.
Bruyninck Spruyt.
Symon Meeuſz.
Dirck Baerden.
Gerrit Deyman Ianſz.

Anno

Anno 1420.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Dirck Holland.
Pauwelus Luytgensz.
Iacob Boel *geseyd* Duyvel.
Ian Oude Broeck Symonszoen.
Willem Ianszoen.

Schepenen.

Dirck Luytgensz. Lifting.
Willem Dirckſz.
Pieter Herwigs Iansz.
Allert Pieter Allertsz.
Ian Schout Arendsz.
Auwel Pietersz.
Hugo Heymens.

Anno 1421.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Iacob Boel *geseyd* Duyvel.
Harmen Harmenszoen.
Claes Moyaert.
Iacob Woutersz.

Schepenen.

Claes Symon Rijsersz.
Jelis Helmer.
Gijsbert Jacob Grebbersz.
Ian Symon Nessensz.
Iacob Aems Verburg.
Symon Claes Ottensz.
Otto Heymensz.

Anno 1422.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Harman Harmansz.
Dirck Holland.
Ruysch Iacob Coppensz.
Auwel Pietersz.

Schepenen.

Pauwels Luytgensz.
Pieter Iacob Lubbersz. ZoensZoen.
Gysbert Pieter Allerdsz. Zoens Zoen.
Gerrit Ian Deyman.
Hugo Heymens.
Albert Corsgens.
Poulus Albertsz.

Anno 1423.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Dirck Holland.
Cop Heymens.
Willem Dircksz.
Ian Ottensz.

Schepenen.

Willem Reynersz.
Ian Oude Benning Symonszoen.
Klaes Peters Wenne.
Ian Schout Arendsz.
Ielis Helmer.
Claes Heymens.
Otto Albertsz. van Oudshoorn.

Anno 1424.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Ian Ottensz.
Claes Moyert.
Ruysch Iacob Coppensz.
Hugo Heymensz.

Schepenen.

Gysbert Pieter Allertsz.
Dirck Luytjens Lifting.
Pouwels Albertsz.
Gerrit Claes Coppensz.
Dirck Gerritsz. van Schoonhoven.
Ian Deyman.
Andries Iacob Coppensz.

Anno 1425.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Ruysch Iacob Coppensz.
Auwel Pietersz.
Harman Harmansz. zoen
Allert Pieter Allertsz. Soens

Schepenen.

Ielis Helmer.
Dirck van Wormer.
Symon van Nesse.
Switteit Iansz.
Iooft Gerritsz. de Vroede.
Andries Frericksz.
Claes Iansz. Boel.

Anno 1426.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Auwel Pietersz.
Ian Ottensz.
Dirck Bardeus.
Claes Ian Goertsz.

Schepenen.

Hugo Heymens.
Poulus Albertsz.
Moen Reyners Kreyt.
Pieter Gysbert Harmansz. Zoenzoen.
Dirck Hendricksz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Godevaert Wormboutsz.

Anno 1427.

Schout.

Ian Schout Arentsz.

Burgermeesteren.

Ian Ottensz.
Allert Iacob Pylensz.
Ian Bout Albertsz.
Andries Frericksz.

Schepenen.

Dirck Luytgens Lifting.
Ian Symon Nessens.
Iooft Gerritsz. de Vroede.
Symon Ian Harmensz. Haen.
Symon Pietersz. Colyn.
Grebber Dircksz.
Ian van Ylp.
Symon Reyersz.

Anno 1428.

Schout.

Ian Schout Arentsz.

Burgermeesteren.

Andries Frericksz.
Ruysch Iacob Coppensz.
Hugo Heymens.
Moen Reyners Kreyt.

Schepenen.

Allert Pieter Allertsz.
Godevaerd Wormboutsz.
Ionge Iacob de Verwer.
Claes Rolle.
Ian Melis Gerritsz. de Bruyn.
Ian Helmer.
Gerrit Iansz. van Loenen.
Floris Ian Coenen, *de Stillegangmakers Soon.*

Anno 1429.

Schout.

Ian Schout Arentsz.

Burgermeesteren.

Ruysch Iacob Coppensz.
Ionge Claes Symon Rysersz.
Ian Ottensz.
Groote Dirck Claesz.

Schepenen.

Claes Ian Boel.
Pieter Engelsz.
Mr. Harman Ians.
Melis Andriesz.
Gerrit van den Anxter.
Gysbert Iacob Grebbert.
Hendrick Auwelsz.

Anno 1430.

Schout.

Iooft Gerritsz. de Vroede.

Burgermeesteren.

Ian Ottensz.
Willem Dircksz.
Hugo Heymens.
Symon Colyn.

Schepenen.

Ian Bout Albertsz.
Dirck Baerden.
Gerrit Jansz. Deyman.
Auwel Pietersz.
Godevaerd Wormboutsz.
Ian van Diemen.
Clement Claesz. Delman.

Anno

Anno 1431.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Hugo Heymens.
Harman Harmansz.
Claes Iansz. Boel.
Ionge Iacob de Verwer.

Schepenen.

Dirck Luytjens Lifting.
Allert Pieter Allertsz.
Melis Andriesz.
Heusche Ian Ottensz.
Iacob Ruysch Iacobsz.
Lambert Iacobsz. Reyniers.
Lambert Claes Wennen.

Dese bovengenoemde *Ian Heynensz.* is dit jaer wederom voor de 9. mael Schout geworden na dat hy 4. jaren lang een ander Officie in Zeeland hadde bedient.

Anno 1432.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Harman Harmansz.
Ruysch Iacob Coppensz.
Ian Bout Albertsz.
Groote Dirck Claesz.

Schepenen.

Auwel Pietersz.
Symon Nesse.
Iooft Gerritsz. de Vroede.
Ian van Ylp.
Gerrit Iansz. van Loenen.
Floris Ian Coenen, *de Stillegangmakers Soon.*
Allert Symonsz.

Anno 1433.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Ian Bout Albertsz.
Ian Helmer.
Gysbert Iacob Grebbersz.
Ian Claes Symon Hodinx.

Schepenen.

Dirck Luytjens Lifting.
Poulus Albertsz.
Dirck van Wormer.
Ionge Iacob de Verwer.
Claes Codde Pietersz.
Willem Sael Ian Ottensz.
Ian Beduynre Albertzoen.

Anno 1434.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Gysbert Iacob Grebbersz.
Auwel Pietersz.
Hugo Heymensz.
Claes Iansz. Boel.

Schepenen.

Ysbrand Heyn Meynertsz. de Wisselaer.
Ian Beth Willemsz.
Dirck Blommert.
Gerrit Ian Deymans Zoens Zoen.
Melis Andriesz.
Godevaerd Wormboutsz.
Meeus Pieter Reyniersz.

Anno 1435.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Hugo Heymensz.
Ionge Claes Symon Rysersz.
Ruysch Jacob Coppensz.
Ian Bout Albertsz.

Schepenen.

Iooft Gerritsz. de Vroede.
Grebber Dirckſz.
Ysbrand Moyert.
Claes Gerritsz. Stans.
Iacob Braseman van den Anxter.
Dirck de Grebber.
Iacob Pylen Albertsz.

Anno 1436.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Ian Bout Albertsz.
Gysbert Iacob Grebbersz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Clement Claesz. Delman.

Schepenen.

Ysbrant Heyn Meynertsz. de Wisselaer.
Fekerdey Jacobsz. van Bergen.
Dirck van Wormer.
Ionge Iacob de Verwer.
Mr. Harmen Jansz.
Ionge Willem Grebber.
Ian Pauw.
Claes Gerritsz. Crap.

Sterft Vrou *Iacoba*, Hartoginne van Beyeren, Gravinne van Holland.

Anno 1437.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Clement Claesz. Delman.
Auwel Pietersz.
Ruysch Jacob Coppensz.
Poulus Albertsz.

Schepenen.

Ian Beth Willemsz.
Iooft Gerritsz. de Vroede.
Melis Andriesz.
Heusche Jan Ottensz.
Willem Symonsz.
Alsten Claesz. Pieters Zoenszoen.
Ian Pouwelsz. van Neckeren.

Anno 1438.

Schout.

Rombout Andriesz.
Alsoo Ian Heymensz. Burgermeester wert.

Burgermeesteren.

Auwel Pietersz.
Ian Heynensz.
Hugo Heymensz.
Ian Beduynre Albertzoen.

Schepenen.

Ysbrand Heyn Meynertsz. de Wisselaer.
Fekerdey Jacobsz. van Bergen.
Godevaerd Wormboutsz.
Mr. Iacob Ruysch.
Evert Jacobsz. Boel.
Daem Meynertsz. Braseman.
Hendrick Kuyper.

Anno 1439.

Schout.

Rombout Andriesz.

Burgermeesteren.

Hugo Heymensz.
Gysbert Jacob Grebbersz.
Pouwels Albertsz.
Iacob Braseman van den Anxter.

Schepenen.

Grebbert Dircksz.
Gerrit Jansz. van Loenen.
Mr. Harmen Jansz.
Claes Auwel Pietersz.
Claes de Grebber Willemsz.
Ian Dayman.
Arent Jacobsz. Boel.

Anno 1440.

Schout.

Rombout Andriesz.

Burgermeesteren.

Gysbert Jacob Grebbertsz.
Ian Bout Albertsz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Ian Beth Willemsz.

Schepenen.

Ian Eggart Pietersz.
Melis Andriesz.
Alsten Claes Pietersz. Zoenszoen.
Mr. Iacob Ruysch.
Heertgen Jansz.
Ruysch Pietersz.
Claes Coppert.
dese sterft, daer voor
Oude Claes de Verwer.

Anno 1441.

Schout.

Rombout Andriesz.

Burgermeesteren.

Ian Bout Albertsz.
Ionge Claes Symon Rysersz.
Ruysch Jacob Coppens.
Pouwels Albertsz.

Sche-

Schepenen.

Ysbrand Heyn Meynertsz. de Wisselaer.

dese sterft, daer voor

Ian Ruysch van Lansmeer.
Steven Dirck Melisz.
Ioost Gerritsz. de Vroede.
Dirck van Wormer.
Godevaerd Wormboutsz.
Jacob de Jonge Jacobsz.
Luytgen Jan Arentsz. Soons Soon.

Anno 1442.

Schout.

Rombout Andriesz.
sterft, en in dit jaer 8. dagen na Pinxter, daer voor
Claes de Grebber.

Burgermeesteren.

Pouwels Albertsz.
Hugo Heymensz.
Gysbert Jacob Grebbertsz.
Allert Symonsz.

Schepenen.

Ian Allertsz.
Mr. Harman Jansz.
Melis Andriesz.
Daem Meynertsz.
Heertgen Jansz.
Vellert Braseman Vechtersz.
Goossen Dirck Bardeusz.

Anno 1443.

Schout.

Claes de Grebber.

Burgermeesteren.

Hugo Heymensz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Iacob Ybensz.
Henrick Auwelsz.

Schepenen.

Ruysch Pietersz.
Claes Frerickfz. van Steenwijck.
Frerick Pont.
Albert Gerritsz. Crab.
Vechter Willem Martensz. Soons Soon.
Joost Joosten.
Claes de Grebber Gerritsz.

Anno 1444.

Schout.

Claes de Grebber.

Burgermeesteren.

Hendrick Auwelsz.
Iohannes de Grebber.
Vellert Braseman Vechtersz.
Grebbert Dircksz.

Schepenen.

Pieter Gysbert Harmansz.
Floris Jacobsz.
Coman Claes Jacobsz.
Pieter Ruysch.
Jan Tymansz.
Lambert Gaef.
Pieter Holland Willemsz.

Anno 1445.

Schout.

Claes de Grebber.

Burgermeesteren.

Vellert Braseman Vechtersz.
Claes Rolle.
Ruysch Pietersz.
Gerrit Groote Pietersz.

Schepenen.

Ian Symonsz. van Muyden.
Ionge Dirck Jacobsz. Sael.
Claes Lambertsz. van Goyen.
Kinne de Wael.
Willem Block Arentsz.
Ian Dobbensz.
Harmen Byensz.

In dit jaer verwandelde Hartog Philips van Bourgondien *alle het geregt op Sinte Elysabets-dag.*

Schout.

Mr. Iacob Ruysch.

Burgermeesteren.

Iacob Braseman.
Poulus Albertsz.
Grebbert Dircksz.
Bartholomeus Doos Dircksz.

Schepenen.

Godevaert Wormboutsz.
Melis Andriesz.
Meeus Pieter Reyniersz. Soons, Soons, Soons, Soon.
Willem Symonsz.
Ionge Gerrit Iansz.
Ian Allertsz.
Gerrit Pieter Boutensz.

Anno 1446.

Schout.

Mr. Iacob Ruysch.

Burgermeesteren.

Bartholomeus Doos Dircksz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Iacob Ybensz.
Ian Deyman.

Schepenen.

Ian Heynensz.
Dirck van Wormer.
Ionge Iacob.
Pieter Allertsz.
Groote Symon Mr. Jansz. Reyser.
Ian Melis Dircksz. Soons Soon.
Ian Willem Gerritsz. Soons Soon.

Anno 1447.

Schout.

Mr. Iacob Ruysch.

Burgermeesteren.

Ian Deyman.
Grebbert Dircksz.
Dirck Boelensz.
Hendrick Stuyver Dircksz.

Schepenen.

Allert Symonsz.
Gerrit Groote Pietersz.
Meeus Pieter Reyniersz.
Ian Allertsz.
Gerrit Pieter Boutensz.
Claes Jansz. Slab.
Coman Meynert Jansz.

Anno 1448.

Schout.

Mr. Iacob Ruysch.

Burgermeesteren.

Hendrick Stuyver Dircksz.
Pouwels Albertsz.
Iacob Ybensz.
Melis Andriesz.

Schepenen.

Dirck van Wormer.
Godevaerd Wormboutsz.
Iacob Pillen Allertsz.
Ian Symonsz. van Muyden.
Rombout Andriesz.
Jan Willem Jansz.
Gerrit Joosten de Vroede.

Anno 1449.

Schout.

Mr. Iacob Ruysch.

Burgermeesteren.

Melis Andriesz.
Hendrick Auwelsz.
Meeus Pieter Reyniersz.
Heusche Jan Ottensz.

Schepenen.

Ian Heynensz.
Allert Symonsz.
Grebbert Dircksz.
Dirck Boelensz.
Ionge Gerrit Jansz.
Dirck Jansz. *in de Poort.*
Pieter Hillebrandsz.

Anno 1450.

Schout.

Gerrit de Vroede.
daer voor in sijn stede op Sinte Clements-dag
Garbrand Jansz.

Burgermeesteren.

Hendrick Auwelsz.
Iacob Reyniersz.
Gysbert Claesz.
Fredrick Ysbrandsz. Baers.

Schepenen.

Bartholomeus Doos Dircksz.
Hendrick Stuyver Dircksz.
Gerrit Gey.
Barent d'Asche.
Coman Jan Thymansz.
Melis Schout Heynensz.
Iacob Claes Arentsz.

Anno 1451.

Schout.

Garbrand Jansz.

Burgermeesteren.

Iacob Reyniersz.
Grebbert Dircksz.
Iacob Peeckstock.
Vechter Hillebrandsz.

Schepenen.

Dirck Boelensz.
Iacob Jacobsz. de Jonge.
Ian Ruysch van Lansmeer.
Pieter Dircksz. Smit
Heyman Ruysch Jacobsz.
Gysgen Jans de Vries *uyt de Loosdregt.*
Ian Beerentsz. Beth.

Anno 1452.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Iacob Peeckstock.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Hendrick Stuyver Dircksz.
Hendrick Auwels.
dese sterft, in sijn stede
Ian Wouter Ottensz. van Oudshoorn.

Schepenen.

Mr. Iacob Ruysch.
Allert Symonsz.
Hendrick de Kercker.
Pieter Claesz. van Neck *in de Keyser.*
Iacob Pillen Claesz.
Symon Dircksz. Bardeus.
Gerrit Dircksz. Smit.

Anno 1453.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Henrick Stuyver Dircksz.
Dirck Boelensz.
Fredrick Baers.
Gysgen Jans de Vries *uyt de Loosdregt.*

Schepenen.

Claes Jansz. Slap.
Ian Beerentsz. Beth.
Ian Jacobsz. Groofgen.
Heyman Pietersz. van Ilp.
Korstgijn Jacobsz.
Reynier Andriesz.
Wolfert Henrick Auwelsz.

Anno 1454.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Dirck Boelensz.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Pieter Claesz. van Neck *in de Keyser.*
Ian Allertsz.

Schepenen.

Amelis Andriesz.
Rombout Andriesz.
Pieter Dircksz. Smit.
Heyman Ruysch.
Coppert Vechtersz.
Claes Delleman Clementsz.
Iacob Jan Huygesz.

Anno 1455.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Bartholomeus Doos Dircksz.
Henrick Stuyver Dircksz.
Melis Schout Heynensz.
Gerrit Dircksz. Smit.

Schepenen.

Meeus Pieter Reyniersz. Soons Soon
Symon Dircksz. Bardeus.
Reynier Andriesz.
Lambert Meyling.
Willem Bruynsz.
Henrick Colijn Dircksz.
Dirck Holland Pouwelsz.

Anno 1456.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Henrick Stuyver Dircksz.
dese sterft, daer voor
Coppert Vechtersz.
Grebbert Dircksz.
Iacob Pillen Allertsz.
Pieter Dircksz. Smit.

Schepenen.

Gysbert Claesz.
Pieter Allertsz.
Rombout Andriesz.
Coman Jan Thymansz.
Heyn Allertsz.
Claes Melisz. van Hoorn.
Symon Jacobsz.

Anno 1457.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Pieter Dircksz. Smit.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Dirck Boelensz.
Ian Allertsz.

Schepenen.

Melis Andriesz.
Ysbrand Moyert.
Korstgijn Jacobsz.
Hendrick Colijn Dircksz.
Claes Claesz. Kantert.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.

Anno 1458.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Ian Allertsz.
Gerrit Dircksz. Smit.
Pieter Allertsz.
Rombout Andriesz.

Schepenen.

Gysbert Claes Jacobsz. Soons Soon.
Claes Jansz. Slab.
Symon Dircksz. Bardeus.
Iacob Jan Hugesz. Soons Soon.
Roelof Jacob Claes Arenden.
Wouter Louwen Oom.
Claes Stantsz.

Anno 1459.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Gerrit Dircksz. Smit.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Iacob Pillen Allertsz.
Iacob Jacobsz. de Jonge.

Schepenen.

Ysbrand Moyert.
Iacob Pillen Claesz.
Korstgyn Jacobsz.
Gerrit Mattheusz.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.
Boel Dirck Boelensz.
Ian Melis Andriesz. Soons Soon.

Anno 1460.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Bartholomeus Doos Dircksz.
Pieter Allert Pietersz.
Claes Melisz. van Hoorn.
Coman Jan Tymansz.

Schepenen.

Gysbert Claesz.
Claes Claesz. Canter.
Roelof Jacob Claes Arenden.
Wouter Louwen Oom.
Claes Stantsz.
Iacob Gerrit Coppens.
Iacob Jacobsz. de Jonge.

Anno 1461.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Coman Jan Tymansz.
Gerrit Dircksz. Smit.
Iacob Jacobsz. de Jonge.
Heyman Ruyschen.

Schepenen.

Korstgijn Jacobsz.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.
Gerrit Banninck.
Ian Outgertsz. Schoutgen.
Symon Claesz. van Haerlem.
Gysbert Dircksz. Moyns.
Claes Heyn *in den arm.*

Anno

Anno 1462.

Schout.

Lourens Pouwelsz.

Burgermeesteren.

Iacob Jacobsz. de Jonge.
Bartholomeus Doos Dirckſz.
Ian Allertſz.
Gerrit Mattheuſz.

Schepenen.

Grebbert Dirckſz.
Gysbert Claeſz. Jacobsſoon.
Rombout Andrieſz.
Symon Dirckſz. Bardeus.
Claes Claeſz. Cantert.
Claes Stantſz.
Bruyn Dirckſz. Moyns.

Den 22 November is *Brugman* weſende van de Oorden der Minne-broederen in deſe Stad gekomen, en tegen wille der Heeren Magiſtraten in de Stad gebleven door ſijn welſprekentheyd aen de devote Gemeente: waer van nog een ſpreeckwoord is gebleven, *Al koſt gy praten als Brugman.*

Anno 1463.

Schout.

Lourens Pouwelſz.

Burgermeeſteren.

Ian Allertſz.
Gerrit Dirckſz. Smit.
Pieter Allert Pieterſz.
Heyman van Ilp Pieterſz.

Schepenen.

Iacob Gerrit Coppeſen.
Gerrit Banninck.
Ian Outgertſz. Schoutgen.
Symon Claeſz. van Haerlem.
Gysbert Dirckſz. Moyns.
Tyman Outgertſz.
Tyman Sael Meliſz.
Dirck Tymenſz.

Anno 1464.

Schout.

Lourens Pouwelſz.
ſterft, en in ſijn plaats op den 13. *July*
Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgemeeſteren.

Gerrit Dirckſz. Smit.
Bartholomeus Doos Dirckſz.
Gijsbert Claeſz. Jacobzoen.
Iacob Pillen Allertſz.

Schepenen.

Melis Schout Heynenſz.
Symon Dirckſz. Bardeus.
Roelof Jacob Claeſz. Arende.
Claes Stanſz.
Ian Beth Ianſz.
Outger Outgerſz.
Ian Claeſz. Goertſz.

Anno 1465.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgermeeſteren.

Bartholomeus Doos Dirckſz.
Ian Allertſz.
Iacob Iacobſz. de Ionge.
Gerrit Mattheuſz.

Schepenen.

Heyman Ruyſch Jacobſz.
Claes Claeſz. Cantert.
Gerrit Banninck.
Ian Outgertſz. Schoutgen.
Symon Claeſz. van Haerlem.
Gysbert Dirckſz Moyns.
Tyman Sael Meliſz.

Anno 1466.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgermeeſteren.

Ian Allertſz.
Gerrit Dirckſz. Smit.
Pieter Allertſz.
Coman Andries Willemſz.

Schepenen

Melis Schout Heynenſz.
Coman Jan Tymanſz.
Pieter Claeſz.
Bruyn Dirckſz. Moyns.
Ian Beth Ianſz.
Iacob Henrick Auwelſz.
Claes Ian Oomkens.

Anno 1467.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgermeeſteren.

Gerrit Dirckſz. Smit.
Bartholomeus Doos Dirckſz.
Heyman Pieterſz. van Ilp.
Gysbert Dirckſz. Moyns.

Schepenen.

Symon Dirckſz. Bardeus.
Iacob Ian Hugeſz.
Gerrit Banninck.
Iacob Nanning *de Gout-ſmit.*
Gysbert Thomaſz.
Gerrit Ian Allertſz.
Claes Heyn *aan de Plaats.*

In dit Jaer ſterft *Hartog Philips van Bourgondien.*

Anno 1468.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgermeeſteren.

Gysbert Dirckſz. Moyns.
Iacob Iacobſz. de Ionge.
Gerrit Mattheuſz.
Mr. Iacob Ruyſch.

Schepenen.

Symon Ian Ryſerſz.
Coman Ian Tymanſz.
Ian Beth Ianſz.
Ian Taling Ianſz.
Claes Dirckſz. Smit.
Willem Rijckſz. van Beverwaerde.
Claes Hymenſz. van Ilp.

Anno 1469.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgermeeeſteren.

Iacob Iacobſz. de Ionge.
Pieter Roding Pieterſz.
Claes Stanſz.
Gooſſen Dirckſz. Bardeus.

Schepenen.

Ian Melis Andrieſz.
Gysbert Thomaſz.
Volckert Blommert.
Symon Allert Symonſz. Soens Soon
Ian Dirckſz. van Wormer.
Ian Claeſz. van Hoppen.
Claes Grebbert Dirckſz.

Anno 1470.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgermeeſteren.

Pieter Roding Pieterſz.
Boel Dirck Boelenſz.
Iacob Henrick Auwelſz.
Lourens Pouwelſz.

Schepenen.

Claes Delman Clementſz.
Iacob Iacobſz. de Ionge.
Tyman Sael Meliſz.
Iacob Boel Claeſz. *Duyvel.*
Hendrick Claeſz. van Haerlem.
Hendrick Ianſz. Ackerman.
Ian Beth Vechterſz.

Anno 1471.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.

Burgermeeſteren.

Iacob Henrick Auwelſz.
Iacob Iacobſz. de Ionge.
Ian Beth Ianſz.
Wouter Louwen Oom.

Schepenen.

Ian Taling Ianſz.
Symon Dirckſz. *uyt de Poort.*
Hugo Willemſz.
Bartholomeus Jacobſz.
Jacob Heynens.
Claes Laſmanſz.
Dirck Ruyſch Reymanſz.
Jan Benninck.

Anno 1472.

Schout.

Albert Ottenſz. van Oudshoorn.
ſterft, daar voor op den eerſten October
Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Iacob Jacobſz. de Jonge.
Coman Andries Willemſz.
Pieter Roding Pieterſz.
Boel Dirck Boelenſz.

Sche-

Schepenen.

Iacob Pillen Claesz.
Claes Heyn *aen de Plaets.*
Olfert Pietersz.
Pieter Colyn Pietersz.
Ian Deyman Peng.
Albert Willemsz. Cantert.
Ian Coman Jansz.

Anno 1473.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Pieter Roding Pietersz.
Claes Stansz.
Ian Beth Jansz.
Ian Dirckſz. van Wormer.

Schepenen.

Dirck Holland Pouwelsz.
Tyman Sael Melisz.
Henrick Ackerman Jansz.
Pieter Meeus Doos.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Graef Benninck Gerritsz.

Anno 1474.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Claes Stansz.
Pieter Allert Pietersz.
Iacob Jacobsz. de Jonge.
Lourens Pouwelsz.

Schepenen.

Ian Taling Jansz.
Ian Claesz. van Hoppen.
Olfert Pietersz.
Bartholomeus Jacobsz.
Ian Benninck Gerritsz.
Albert Ottensz. van Aerdenburgh.
Boel Dirckſz. van Wormer.

Anno 1475.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Iacob Jacobsz. de Jonge.
Pieter Roding Pietersz.
Boel Dirck Boelensz.
Symon Dirckſz. *uyt de Poort.*

Schepenen.

Ian Beerentsz. Beth.
Roedolf Jacob Claes Arenden.
Tyman Sael Melisz.
Dirck Henrick Auwelsz.
Egbert Jansz. Prins.
Pieter Haring.
Clement Gerritsz. Delman.

Anno 1476.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Pieter Roding Pietersz.
Gerrit Dirckſz. Smit.
Ian Dirckſz. van Wormer.
Ian Taling Jansz.

Schepenen.

Henrick Jansz. Ackerman.
Olfert Pietersz.
Gerrit Melisz.
Claes Martyn.
Bruyninc Foys Jacobsz.
Ian Broeck Melisz.
Gerrit Dirckſz. van den Anxter.

Anno 1477.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Ian Taling Jansz.
Pieter Allert Pietersz.
Iacob Jacobsz. de Jonge.
Ian Beth Jansz.

Schepenen.

Heyman Pietersz. van Ilp.
Ian Claes Geurtsz.
Hugo Willemsz.
Ian Willemsz. van der Graft.
Iacob Pieter Hillebrandsz.
Vechter Barend Willemsz.
Claes Lambertsz. Gaef.
Ian Gysbertsz.

Rentmeester of Tresaurier.

Klaes Heynensz.

In dit Jaer sterft *Hartog Carel van Bourgondien.*

Anno 1478.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Ian Beth Jansz.
Gerrit Dirckſz. Smit.
Boel Dirck Boelensz.
Gerrit Jan Allertsz. Deyman.

Schepenen.

Ian Beerentsz. Beth.
Allert Willemsz. Cantert.
Mattys Pietersz. Bellesier.
Ian Bout Jansz.
Iacob de Wael Jansz.
Mr. Willem Andriesz.
Claes Ionge Jacobsz.

Anno 1479.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Gerrit Ian Allertsz. Deyman.
Pieter Roding Pietersz.
Symon Dirckſz. *uyt de Poort.*
Ian Claesz. van Hoppen.

Schepenen.

Tyman Sael Melisz.
Nanning Tymansz.
Iacob van Bergen Pietersz. of van der Burgt.
Willem Boom Dirckſz.
Lambert Lambertsz. Meylingh.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Hillebrand Jansz. Modder.

Anno 1480.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Pieter Roding Pietersz.
Gerrit Dirckſz. Smit.
Ian Beth Jansz.
Ian Dirckſz. van Wormer.

Schepenen.

Hugo Willemsz.
Clement Gerritsz. Delman.
Ian Bout Jansz.
Lambert Jansz.
Egbert Jansz.
Ysbrand Heyn Jansz.
Mr. Ian Melis Schout Heynensz.

Anno 1481.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Ian Beth Jansz.
Iacob Iacobsz. de Jonge.
Ian Coman Jansz.
Iacob Pieter Hillebrandsz.
dese sterft, daar voor
Ian Claesz. van Hoppen.

Schepenen.

Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Willem Boom Dirckſz.
Pieter Lourensz. *in den Haan.*
Boel Jacobsz. Bicker.
Ian Clement Claesz. Delman.
Gerrit Symonsz. Bardeus.
Pieter Bicker Dirckſz.

Anno 1482.
Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Iacob Jacobsz. de Jonge.
Pieter Roding Pietersz.
Gysbert Jacobsz. Droog.
Boel Dirck Boelensz.
dese sterft, daar voor
Iacob Pietersz. van Bergen, of van der Burgt.

Schepenen.

Gerrit Dirckſz. Smit.
Symon Dirckſz. *uyt de Poort.*
Ysbrand Jan Heynensz.
Dirck Pietersz. Coet.
Pieter Martijnsz.
Mr. Symon Cogman.
Symon Jansz. Beth.

In dit Jaer is dese Stad eerst met een steene muur en Torens bemetselt geworden. Ende sterft *Vrou Maria van Bourgondien.*

Anno

Anno 1483.

Schout.

Jacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Iacob Pieterſz. van Bergen of van der Burgt.
Pieter Haring Ianſz.
Egbert Ianſz.
Dirck Heyman Ruyſch.

Schepenen.

Gerrit Symon Klaes Auwelſz.
Lambert Lambertſz. Meyling.
Iacob Willemſz. van Beverwaerde.
Pieter Jacobſz. Sael *in Hamburg.*
Ian Klaes Lambertſz. van Goyen.
Godevaerd Tomaſz.
Andries Boelen Dirckſz.

Anno 1484.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Dirck Heyman Ruyſch.
Ian Bethſz.
Dirck Symonſz. Bardeus.
Bartholomeus Jacobſz.

Schepenen.

Ian Klaeſz van Hoppen.
Ian Broeck Meliſz.
Pieter Martynſz.
Lourens Lambertſz.
Gerrit Symon Janſz.
Reyer Janſz.
Ian Janſz. Garſt.

Anno 1485.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Bartholomeus Jacobſz.
Pieter Ellertſz.
Ian Dirckſz van Wormer.
Gysbert Iacobſz Droog.

Schepenen.

Egbert Ianſz.
Gerrit Symon Claes Auwelſz.
Dirck Klaeſz. Sillemoer.
Godevaert Taemſz.
Ian Pieterſz. Coet.
Ian van Perſyn Ianſz.
Gerrit Sybrandſz.

Anno 1486.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Gysbert Iacobſz. Droog.
Jacob Iacobſz. de Ionge.
Jacob Pieterſz. van Bergen of van der Burgt.
Ian Klaes Lambertſz. van Goyen.

Schepenen.

Iacob Willemſz. van Beverwaerde.
Dirck Symon Ian Ryſerſz.
Mattys Willemſz.
Robbregt Ianſz.
Klaes Paeuw Ianſz.
Coert Iacobſz. Boel, *geſeyd* Duyvel.
Floris Ian Klaeſz. Otter.

Anno 1487.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Iacob Iacobſz de Ionge.
Ian Beth Ianſz.
Ian Broeck Meliſz.
Gerrit Symon Klaes Auwelſz.

Schepenen.

Egbert Ianſz. Prins.
Dirck Klaeſz. Sillemoer.
Dirck Pieterſz Coet.
Pieter Iacobſz. Sael *in Hamburg.*
Beyer Ianſz.
Gerrit Willemſz van Alckmaer.
Pieter Reyerſz.

Anno 1488.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Gerrit Symon Klaes Auwelſz.
Ian Dirckſz. van Wormer.
Gysbert Iacobſz Droog.
Bartholomeus Iacobſz.

Schepenen.

Ian Klaeſz. van Hoppen.
Mr. Willem Andrieſz.
Dirck Symon Ian Ryſerſz.
Klaes Paeuw Ianſz.
Iacob Waligſz.
Ionge Ian Melis Schout Heynenſz. Blanckert.
Martijn Dirckſz. van Ruwael.

Anno 1489.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Gysbert Iacobſz. Droog.
Dirck Heymanſz. Ruyſch.
Iacob Iacobſz. de Ionge.
Vechter Barend Willemſz. Zoons zoen.

Schepenen.

Dirck Klaeſz. Sillemoer.
Ian Clement Klaeſz. Delman.
Ian Ianſz. Geiſt.
Melis Paeuw Ianſz.
Dirck Liſtinck.
Ian Beth Rijcke Dirckſz.
Mr. Pieter Nanningſ.

Anno 1490

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Iacob Iacobſz. de Ionge.
Ian Klaeſz. van Hoppen.
Bartholomeus Iacobſz.
Gerrit Symon Klaes Auwelſz.

Schepenen.

Ian Melis Andrieſz.
Boel Iacobſz. Bicker.
Symon Ian Bethſz.
Gerrit Symon Ianſz.
Dirck Symon Ian Ryſerſz.
Pieter Klaeſz Schellinx.
Willem Grebbert Ianſz.
Symon Kogman.

Anno 1491.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Ian Klaeſz. van Hoppen.
Ian Dirckſz. van Wormer.
Dirck Symonſz. Bardeus.
Dirck Klaeſz. Sillemoer.

Schepenen.

Pieter Colijn Pieterſz.
Ian Bout Ianſz.
Pieter Haring Jan Pouwelſz.
Reynier Jan Wardenſz.
Klaes Hendrickſz. van der Schelling.
Gerrit Willemſz. van Alckmaer.
Symon Teding Symonſz.

Anno 1492.

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Dirck Klaeſz Sillemoer.
Bartholomeus Jacobſz.
Iacob Jacobſz. de Jonge.
Iacob Willemſz. van Beverwaerde.

Schepenen.

Gerrit Symon Klaes Auwelſz.
Henrick Janſz. Ackerman.
Andries Boelen Dirckſz.
Ian Beth Jan Pouwelſz.
Ian Claeſz. Watergang Boel.
Bruyning Claeſz.
Ian Benning Janſz.

Anno 1493

Schout.

Iacob Henrick Auwelſz.

Burgermeeſteren.

Iacob Jacobſz. de Jonge.
Iacob Pieterſz. van Bergen of van der Burgt.
Dirck Heymanſz. Ruyſch.
Mr. Ian Meliſz.

Schepenen.

Willem Boom Dirckſz.
Ian van Perſijn Claeſz.
Coert Jacobſz. Boel *geſeyd* Duyvel.
Floris Jan Claeſz. Otter.

Mar-

Marten Dirck Martensz. van de Ruwiel.
Stans Claes Stansz.
Gerrit Gerrit Mattheusz.

Anno 1494.

Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Dirck Heymansz. Ruysch.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Ian Beth Jan Pouwelsz.
Mr. Willem Andriesz.

Schepenen.

Ian Claesz. van Hoppen.
Hendrick Jansz. Ackerman.
Bartholomeus Jacobsz.
Andries Boelen Dircksz.
Bruyning Claesz.
Tyman Pietersz. Reck.
Pilgrom Iacobsz. de Ionge.

Anno 1495.

Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.
sterft in dit jaer, daer voor sijn Dogters Soon
Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Andriesz.
Gysbert Jacobsz. Droog.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Boel Jacobsz. Bicker.

Schepenen.

Iacob Pietersz. van Bergen of van der Burgt.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Gerrit van den Anxter.
Pieter Reyniersz.
Reynier Jan Wardensz.
Pieter Hendricksz. Verwer.
Claes Moyert Dircksz.

Anno 1496.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Dirck Claesz. Sillemoer.
Ian Bethsz.
Andries Boelen Dircksz.
Willem Boom Dircksz.

Schepenen.

Dirck Symonsz. Bardeus.
Henrick Jansz. Ackerman.
Godevaerd Tomasz.
dese sterft, daer voor
Coert Jacobsz. Boel, *geseyd* Duyvel.
Ian Jansz. Garst.
Bruyning Claesz.
Ian Clement Hendricksz.
Clement Wolphert Henricksz.

Anno 1497.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Andries Boelen Dircksz.
Iacob Pietersz. van Bergen of van der Burgt.
Mr. Willem Andriesz.
Boel Jacobsz. Bicker.

Schepenen.

Bartholomeus Jacobsz.
Melis Paeuw Jansz.
Reynier Ian Wardensz.
Ian Persyn Claesz.
Pieter Hendricksz. Samson Verwer.
Ian Jacobsz. van Diemen.
Ruysch Jan Bethsz.

Anno 1498.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Andriesz.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Willem Boom Dircksz.
Bruyning Claesz.

Schepenen.

Ian Claesz. van Hoppen.
Marten Dirck Martensz. van de Ruwiel.
Stans Claesz. Stans.
Tyman Pietersz. Reck.
Pilgrom Iacobsz. de Ionge.
Ian Clement Hendricksz.
Claes Gerritsz. Deyman.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1499.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Dirck Heymansz. Ruysch.
Dirck Symonsz Bardeus.
Andries Boelen Dircksz.
Clement Wolphert Henricksz.

Schepenen.

Gysbert Iacobsz. Droog.
Ian Jansz. Gerst.
Coert Jacobsz. Boel, *geseyd* Duyvel.
Melis Paeuw Jansz.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Gysbert Lap Fekerdey.
Symon Harmensz. Boonacker.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1500.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Dirck Symonsz. Bardeus.
Bartholomeus Jacobsz.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Mr. Willem Andriesz.

Schepenen.

Ian Melis Andriesz.
Ian Claesz. van Hoppen.
Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Reyer Jan Wardensz.
Tyman Pietersz. Reck.
Iacob Claes Heynensz.
Cornelis Jansz. de Vlaming van Oudshoorn.

Rent-meesters.

Claes Heyn Claesz.
Andries Boel Dircksz.

Wees-meesters.

Ian Clement Hendricksz.
Ruysch Jan Bethsz.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1501.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Andriesz.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Andries Boel Dircksz.
Clement Wolphert Hendricksz.

Schepenen.

Bruyning Klaesz.
Coert Jacobsz. Boel *geseyd* Duyvel.
Floris Jan Klaesz. Otter.
Stans Klaes Stansz.
Klaes Gerritsz. Deyman.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Mr. Dirck Pouwelsz.

Rent-meesters.

Klaes Heyn Klaesz.
Bartholomeus Jacobsz.

Wees-meesters.

Ruysch Jan Bethsz.
Melis Paeuw Jansz.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1502.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Andries Boel Dircksz.
Iacob van Bergen Pietersz. of van der Burgt.
Bartholomeus Jacobsz.
Ian Persyn Klaesz.

Schepenen.

Ian Klaesz. van Hoppen.
Dirck Klaesz. Sillemoer.
Reyer Jan Wardensz.
Gysbert Lap Fekerdey.
Hillebrand Jansz. Otter.
Pieter Roding Pietersz.
Coen Pietersz. Schepen.

Rent-

Rent-meesters.

Klaes Heyn Claesz.
Mr. Willem Andriesz.

Wees-meesters.

Ruysch Ian Bethsz.
Melis Paeuw Iansz.

Excijns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1503.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Bartholomeus Iacobsz.
Mr. Willem Andriesz.
Clement Wolphert Henricksz.
Klaes Heyn Klaesz.

Schepenen.

Dirck Symonsz. Bardeus.
Bruyning Klaesz.
Marten Dirck Martensz. van de Ruwiel.
Floris Ian Klaesz. Otter.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Cornelis Iansz. de Vlaming van Oudshoorn.
Hendrick Symonsz. Coggeman.

Rent-meesters.

Andries Boel Dircksz.
Klaes Moyert Dircksz.

Wees-meesters.

Melis Paeuw Iansz.
Stans Klaesz.
word Wardeyn, in sijn Stede
Ian Clement Hendricksz.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1504.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Claes Heyn Claesz.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Andries Boel Dircksz.
Claes Moyert Dircksz.

Schepenen.

Ian Persyn Iansz.
Coert Iacobsz. Boel *geseyd* Duyvel.
Stans Claesz.
Gysbert Lap Fekerdey.
Hillebrand Iansz. Otter.
Dirck Iacobsz. Quinting.
Cornelis Paeuw Iansz.

Rent-meesters.

Floris Ian Claesz. Otter.
Claes Gerritsz. Deyman.

Wees-meesters.

Clement Wolphert Henricksz.
Cornelis Iansz. de Vlaming van Oudshoorn.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1505.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Andries Boel Dircksz.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Floris Ian Claesz. Otter.

Schepenen.

Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Reyer Ian Wardensz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Hendrick Ian Baers.
Ian Iansz. van Naerden.
Symon Sillemoer Claesz. Schol.
Mr. Pieter Colyn Jacobsz.

Rent-meesters.

Claes Moyert Dircksz.
Cornelis Jansz. de Vlaming van Oudshoorn.

Wees meesters.

Claes Heyn Claesz.
Bruyn Claesz.

Excijns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1506.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Gerrit Gerrit Mattheusz.
Dirck Klaesz. Sillemoer.
Klaes Heyn Klaesz.
Klaes Moyert Dircksz.

Schepenen.

Coert Iacobsz. Boel *geseyd* Duyvel.
Stans Claesz. Stans.
Gysbert Lap Fekerdey.
Dirck Pouwelsz.
Dirck Jacobsz. Quinting.
Pieter Klaesz. Kan.
Iacob Hugesz. Jansz.

Rent-meesters.

Floris Jan Claesz. Otter.
Claes Gerritsz. Deyman.

Wees-meesters.

Ian Persijn Jansz.
Bruyn Claesz.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1507.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Dirck Claesz. Sillemoer.
Dirck Ruysch Heymansz.
Andries Boel Dircksz.
Floris Jan Claesz. Otter.

Schepenen.

Ian Persijn Jansz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Hendrick Jan Baers.
Mr. Pieter Colyn Jacobsz.
Ian Lambert Jansz.
Willem Duyn Pietersz. Doos.
Ian Ian Evertsz.

Rent-meesters.

Klaes Moyert Dircksz.
Frans Claes Heynensz.

Wees-meesters.

Bruyn Claesz.
Gerrit Willemsz. van Alckmaer.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Jan van Naerden.

In dit jaer den 7 September sterft *Hartog Philippus* de 2 van die naem, Grave van Holland.

Anno 1508.

Schout.

Ian Benning Iansz.

Burgermeesteren.

Andries Boel Dircksz.
Klaes Heyn Klaesz.
Klaes Moyert Dircksz.
Gerrit Mattheusz.

Schepenen.

Gerrit Willemsz. van Alckmaer.
Pieter Hendricksz. Verwer.
Gysbert Lap Fekerdey.
Dirck Pouwelsz.
Symon Sillemoer Klaesz. Schol.
Iacob Ruysch Iansz.
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.

Rent-meesters.

Frans Klaes Heynensz.
Floris Ian Klaesz. Otter.

Wees-meesters.

Bruyn Klaesz.
Klaes Gerritsz. Deyman.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Jan van Naerden.

Anno 1509.

Schout.

Ian Benning Iansz.

In dit Iaar, den 15 Iuny hebben de Magistraten deser Stede magt gekregen een Schout *te mogen maken, en hebben gestelt in plaatse van* Ian Benning Iansz. *die 't selve Ampt op dien dag heeft verlaten, gestelt*
Gerard Willemsz. van Alckmaer,
en na sijn overlijden in 't selve jaar
Gerrit Gerrit Mattheusz.
dese sterft op Sinte Stevens dag, daar na
Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Burgermeesteren.

Gerrit Gerrit Mattheusz.
dese sterft, daar voor
Klaes Heyn Klaesz.
Dirck Ruysch Heymensz.
dese sterft mede, daar voor
Andries Boelensz.
Dirck Sillemoer Klaesz.
Clement Wolphert Hendricksz.

Schepenen.

Pieter Roding Pietersz.
Mr. Pieter Colyn Iacobsz.
Ian Lambert Jansz.
Ian Ian Evertsz.
Iacob Gysbertsz. van Campen.
Klaes Gaef Klaesz.
Ian Jansz. Gaef.

Rent-meesters.

Klaes Dircksz. Moyert.
dese sterft, daar voor
Claes Gerritsz. Deyman.
Floris Jan Klaesz. Otter.

Wees-meesters.

Klaes Heyn Klaesz.
Bruyn Klaesz.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Ian van Naerden.

Anno 1510.

Schout.

Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Burgermeesteren.

Andries Boelensz.
Floris Ian Klaesz. Otter.
Cornelis Jansz. de Vlaming van Ouds-hoorn.
Klaes Gerritsz. Deyman.

Schepenen.

Pieter Hendricksz. Samson Verwer.
Dirck Pouwelsz.
dese sterft, daer voor
Huyg Wolbrandsz. Verwer.
Willem Duyn Pietersz. Doos.
Daem Meeusz.
Frans Klaesz. Heynen.
Jonge Dirck Klaesz.
Lucas Jacobsz. van Beverwaerde *alias* Persijn.

Rent-meesters.

Dirck Sillemoer Klaesz.
Klaes Heyn Klaesz.

Wees-meesters.

Ruysch Ian Bethsz.
Gerrit Willemsz.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Kan.
Jan van Naerden.

Anno 1511.

Schout.

Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Burgermeesteren.

Floris Ian Klaesz. Otter.
Dirck Klaesz. Sillemoer.
Clement Wolphert Hendricksz.
Klaes Heyn Klaesz.

Schepenen.

Pieter Reyersz.
Pieter Roding Pietersz.
Mr. Pieter Kolyn Jacobsz.
Ian Lambert Iansz.
Iacob Gysbertsz. van Kampen.
Klaes Iacob Kop Heymens.
Ian Dircksz. Sijl, of Chil.

Rent-meesters.

Klaes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Bethsz.

Wees-meesters.

Stans Claes Stansz.
Andries Boel Dircksz.

Excyns-meesters.

Bruyning Claesz.
Ysbrant Pieterse Coppis.

Anno 1512.

Schout.

Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Burgermeesteren.

Claes Heyn Klaesz.
Andries Boelensz.
Cornelis Jansz. de Vlaming van Oudshoorn.
Klaes Gerritsz. Deyman.

Schepenen.

Willem Pietersz. Duyn.
Ian Gaef Iansz.
Daem Meeuwsz.
Hugo Wolbrandsz. Verwer.
Henrick Koning Henricksz.
Klaes Jacobsz. Kroonenburg *in 't Paradijs.*
Reyer Pietersz.

Rent-meesters.

Floris Jan Klaesz. Otter.
Ruysch Jan Bethsz.

Wees-meesters.

Clement Wolphert Hendricksz.
Hillebrand Jansz. Otter.

Excyns-meesters.

Bruyning Claesz.
Ysbrand Pieterse Coppis

Anno 1513.

Schout.

Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Burgermeesteren.

Klaes Gerritsz. Deyman.
Clement Wolphert Hendricksz.
Floris Jan Klaesz. Otter.
Ruysch Jan Bethsz.

Schepenen.

Pieter Reyersz.
Pieter Roding Pietersz.
Hendrick Jan Baers.
Mr. Pieter Colijn.
Iacob Huygen.
Ian Lambert Jansz.
Walig Jacobsz.

Rent-meesters.

Claes Heyn Claesz.
Dirck Klaesz. de Jonge.

Wees-meesters.

Frans Klaes Heynen.
Hillebrand Jansz. Otter.

Excyns-meesters.

Bruyning Claesz.
Ysbrant Pieterse Coppis.

Anno 1514.

Schout.

Symon Sillemoer Claesz. Schol.

Burgermeesteren.

Floris Jan Claesz. Otter.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Andries Boelensz.
Klaes Heyn Klaesz.

Schepenen.

Willem Duyn Pietersz.
Ian Gaef Iansz.
Daem Meeuwsz.
Lucas Jacobsz. van Beverwaerde.
Henrick Koning Henricksz.
Hob of Robbert Jacobsz.
Symon Claesz. van Hoorn.

Rent-meesters.

Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Jan Bethsz.

Wees-meesters.

Frans Claes Heynen.
Clement Wolphert Hendricksz.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendrickse Loen.

Anno 1515.

Schout.

Symon Sillemoer Claesz. Schol.

Burgermeesteren.

Andries Boelensz.
Cornelis Jansz. de Vlaming van Oudshoorn.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Jan Bethsz.

Schepenen.

Henrick Jan Baersz.
Ian Lambert Jansz.
Iacob Gysbertsz. van Kampen.
Klaes Gaef Klaesz.
Claes Jacobsz. Croonenburg *in 't Paradijs.*
Gerrit Volckertsz. Valcken.
Pieter Ackerman Jansz.

Rent-meesters.

Floris Jan Klaesz. Otter.
Klaes Heyn Klaesz.

Wees-meesters.

Clement Wolphert Hendrickfz.
Frans Klaes Heynen.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendrickfz. Loen.

Anno 1516.

Schout.

Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Burgermeesteren.

Klaes Gerritsz. Deyman.
Floris Jan Klaesz. Otter.
Ionge Dirck Klaesz.
Willem Duyn Pietersz.

Schepenen.

Iacob Huyg Jansz.
Ian Gaef Iansz.
Daem Meeuwsz.
Hugo Wolbrandsz. Verwer.
Symon Klaesz. van Hoorn.
Gerrit Arisz. van Hoorn.
Allert Andries Boelensz.

Rent-meesters.

Klaes Heyn Klaesz.
Bruyninck Klaesz.

Wees-meesters.

Clement Wolphert Hendrickfz.
Frans Klaesz. Heynen.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendrickfz. Loen.

Anno 1517.

Schout.

Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Burgermeesteren.

Floris Jan Klaesz. Otter.
Andries Boelensz.
Klaes Heyn Klaesz.
Ian Lambert Jansz.

Schepenen.

Bruyning Klaesz.
Mr. Pieter Colyn.
Heymen Jacobsz. van Ouder Amstel.
Iacob Gysbertsz. vañ Kampen.
Lucas Jacobsz. van Beverwaerde *aliâs* Persijn.
Cornelis Henrickfz. Loen.
Klaes Hillebrandsz. Kreck.

Rent-meesters.

Cornelis Jansz. de Vlaming van Oudshoorn.
Ionge Dirck Klaesz.

Wees-meesters.

Clement Wolphert Hendrickfz.
Frans Klaesz. Heynen.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendrickfz. Loen.

Anno 1518.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Klaes Heyn Klaesz.
Klaes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Jan Bethsz.
Ionge Dirck Klaesz.

Schepenen.

Stans Klaesz.
Klaes Gaef Klaesz.
Symon Klaesz. van Hoorn.
Albert Andries Boelensz.
Coenraed Jansz. Min.
Meeuws Pietersz. Doos.
Cornelis Banning Gerritsz.

Rent-meesters.

Floris Jan Klaesz. Otter.
Cornelis Iansz. de Vlaming van Oudshoorn.

Wees-meesters.

Clement Wolphert Hendrickfz.
Frans Klaesz. Heynen.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendrickfz. Loen.

Anno 1519.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Ionge Dirck Klaesz.
Floris Ian Klaesz. Otter.
Cornelis Iansz. de Vlaming van Oudshoorn.
sterft, daar voor
Clement Wolphert Hendrickfz.
Ian Lambert Iansz.

Schepenen.

Mr. Pieter Colyn.
Ian Gaef Iansz.
Daem Meeusz.
Gerrit Arisz. van Hoorn.
Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Symon Lourensz. Coppens van Neck.
Ionge Klaes Heynen.

Rent-meesters.

Klaes Heyn Klaesz.
Hillebrand Iansz. Otter.

Wees-meesters

Clement Wolphert Hendrickfz.
werd Burgermeester, daar voor
Bruyn Klaesz.
Frans Klaesz. Heynen.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendrickfz. Loen.

Anno 1520.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Ian Lambert Iansz.
Klaes Heyn Klaesz.
Klaes Gerritsz. Deyman.
Symon Sillemoer Klaesz. Schol.

Schepenen.

Heymen Iacobsz. van Ouder Amstel.
Henrick Koning Henricksz.
Reyer Pietersz.
Hob of Robbert Iacobsz.
Symon Klaesz. van Hoorn.
Allert Andries Boelensz.
Coenraed Iansz. Min.

Rent-meesters.

Ionge Dirck Klaesz.
Hillebrand Iansz. Otter.

Wees-meesters.

Bruyning Klaesz.
Ruysch Ian Bethsz.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendrickfz. Loen.

Anno 1521.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Klaes Heyn Klaesz.
Ionge Dirck Klaesz.
Willem Duyn Pietersz.
Hillebrand Iansz. Otter.

Schepenen.

Ian Gaef Iansz.
Daem Meeuwsz.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Cornelis Henrickfz. Loen.
Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Symon Lourensz. Coppens van Neck.
Mr. Ian Teding.

Rent-meesters.

Klaes Gerritsz. Deyman.
Allert Andries Boelensz.

Wees-

Wees-meesters.

Floris Ian Klaesz. Otter.
Mr. Pieter Colyn.

Excijns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

Anno 1522.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Ionge Dirck Klaesz.
Floris Jan Klaesz. Otter.
Claes Gerritsz. Deyman.
Allert Andries Boelensz.

Schepenen.

Stans Klaesz.
Iacob Gysbertsz. van Kampen.
Frans Klaes Heynensz.
Symon Klaesz van Hoorn.
Cornelis Banning.
Ian Ysbrandsz. Hollesloot.
Mr. Cornelis Wouter Dobbensz.

Rent-meesters.

Claes Heyn Claesz.
Hillebrand Jansz. Otter.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colyn.
Ruysch Jan Bethsz.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

Anno 1523.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Floris Ian Klaesz. Otter.
Klaes Heyn Klaesz.
Ruysch Ian Bethsz.
Hob of Robbert Jacobsz.

Schepenen.

Symon Sillemoer Klaesz. Schol.
Mr. Pieter Colyn.
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.
Klaes Gaef.
Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Dirck Cors.
Klaes Klaesz. Buyck.

Rent-meesters.

Ionge Dirck Claesz.
Allert Andries Boelensz.

Wees-meesters.

Hillebrand Jansz. Otter.
Cornelis Banning.

Excyns-meesters.

Ysbrant Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

Anno 1524.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Claes Heyn Claesz.
dese sterft, daer voor
Ruysch Jan Bethsz.
Ionge Dirck Klaesz.
Allert Andries Boelensz.
Symon Claesz. van Hoorn.

Schepenen.

Lucas Jacobsz. van Beverwaerde *aliàs* Persyn.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Symon Lourensz. Coppens van Neck.
Mr. Ian Teding.
Ian Ysbrandsz. Hollesloot.
Mr. Cornelis Wouter Dobbensz.
Ian Ysbrandsz. Dommer Lyndrayer.

Rent-meesters.

Ruysch Jan Bethsz.
dese werd Burgermeester in plaats van
Claes Heyn Claesz.
in sijn stede komt
Floris Jan Klaesz. Otter.
Cornelis Cornelisz. de Vlaming van Oudshoorn.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colyn.
Hillebrand Jansz. Otter.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

Anno 1525.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Allert Andries Boelensz.
Floris Jan Klaesz. Otter.
Hob of Robbert Jacobsz.
Frans Klaesz. Heynen.

Schepenen.

Stans Klaesz.
Cornelis Henricksz. Loen.
Pieter Amesz.
Mr. Pieter Oly Haring.
Iacob Huyg Haring Pietersz.
Cornelis Sybrandsz. Buyck.
Cornelis Cornelisz. de Vlaming van Oudshoorn.

Rent-meesters.

Ionge Dirck Klaesz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Hillebrand Jansz. Otter.
Mr. Pieter Colyn.

Excijns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

Anno 1526.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Floris Ian Klaesz. Otter.
Ruysch Ian Bethsz.
Jonge Dirck Klaesz.
Lucas Jacobsz. van Beverwaerde *aliàs* Persijn.

Schepenen.

Symon Klaesz. van Hoorn.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Mr. Cornelis Dobbensz.
Gerrit Pancrasz.
Iacob Benning.
Mr. Henrick Dircksz.

Rent-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Hillebrand Jansz. Otter.
Mr. Pieter Colyn.

Excyns-meesters.

Ysbrant Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

Anno 1527

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Lucas Jacobsz. van Beverwaerde *aliàs* Persyn.
Hillebrand Jansz. Otter.
Allert Andries Boelensz.
Frans Claes Heynensz.

Schepenen.

Cornelis Jacobsz. Kroonenburg *in't Paradijs.*
Cornelis Henricksz. Loen.
Cornelis Banning.
Symon Lourens Coppens.
Ian Ysbrandsz. Dommer Lyndrayer.
Klaes Volckertsz.
Iacob Dircksz. Prins.

Rent-meesters.

Ruysch Jan Bethsz.
Ionge Dirck Klaesz.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colijn.
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

Anno 1528.

Mr. Ian Huybertsz.

Bur-

Burgermeesteren.

Allert Andries Boelensz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Jan Bethsz.
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.

Schepenen.

Gerrit Andriesz. van Hoorn:
Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Ian Ysbrandsz. Hollesloot.
Mr. Cornelis Dobbensz.
Pieter Amesz.
Mr. Henrick Dircksz.
Iacob Codde.
sterft, daer voor
Pieter Jansz. Ackerman.

Rent-meesters.

Ionge Dirck Claesz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Hillebrand Jansz. Otter.
Mr. Pieter Colyn.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Cornelis Hendricksz. Loen.

In dit jaer is 't Bisdom van Utrecht onder 't Hof van Bourgondien gekomen.

Anno 1529.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Ruysch Jan Bethsz.
Hillebrand Jansz. Otter.
Lucas Jacobsz. van Beverwaerde *aliàs* Persyn.
Cornelis Henricksz. Loen.

Schepenen.

Cornelis Buyck Sybrandsz.
Klaes Gaef Lambertsz.
Gooßen Jansz. Recalf Bardesius.
Allerd Corsz.
Pieter Ackerman Pietersz. Millick.
Willem Dircksz. Bardeus.
Iacob Roeloffsz.
sterft, daar voor
Symon Marten Pietersz. Verwer.

Rent-meesters.

Allerd Andries Boelensz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.
Mr. Pieter Colyn.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Mr. Pieter Oly.

Anno 1530.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Hillebrand Jansz. Otter.
Allerd Andries Boelensz.
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.

Schepenen.

Reyer Pietersz.
Pieter Ackerman Jansz.
Pieter Amesz.
Pieter Jansz. Pledser.
Ian Bruyn Jacobsz. Swaen Kroock.
Iacob Pietersz. Schaep.
Gysbert Jansz. Beresteyn.

Rent-meesters.

Ruysch Jan Bethsz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colyn.
Cornelis Henricksz. Loen.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Mr. Pieter Oly.

Anno 1531.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Allert Andries Boelensz.
Ruysch Jan Bethsz.
Cornelis Henricksz. Loen.
Mr. Pieter Colyn.

De voorsz. Schepenen van Anno 1530. *syn gecontinueert tot den* 19 *May Anno* 1531. *en op nieu be-eedigt; en doen wierden Schepenen dese navolgende.*

Schepenen.

Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Ionge Klaes Heyn.
Cornelis Buyck Sybrandsz.
Gooßen Jansz. Recalf Bardesius.
Pieter Ackerman Pietersz. Millick.
Ian Benning Gerritsz.
Henrick Pouwelsz. Me-bael.

Rent-meesters.

Cornelis Banning.
Allerd Corsz.

Wees-meesters.

Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.
Gerrit Andriesz. Pancras van Hoorn.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Mr. Pieter Oly.

Anno 1532.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Ruysch Ian Bethsz.
Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Iacob Huyg Pietersz. Haring.

Schepenen.

Reyer Pietersz.
Dirck Korsz.
Pieter Jansz Pledser.
Ian Bruyn Jacobsz. Swaen Kroock.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Mr. Klaes Heyn Bardesius Willemsz.
Iooft Buyck Sybrandsz.

Rent-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colyn.
Cornelis Henricksz. Loen.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Mr. Pieter Oly.

Anno 1533.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel
Allerd Andries Boelensz.
Cornelis Henricksz. Loen.
Mr. Pieter Colyn.

Schepenen.

Ionge Klaes Heyn.
Pieter Amesz.
sterft, daar voor
Lambert Ysbrand Koppens.
Mr. Henrick Dircksz.
Gooßen Jansz. Recalf Bardesius.
Pieter Ackerman Pietersz. Millick.
Klaes Jeroensz.
Marten Jan Heynensz.

Rent-meesters.

Ruysch Jan Bethsz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Dirck Korsz.

Excyns-meesters.

Ysbrand Pieterse Coppis.
Mr. Pieter Oly.

Anno 1534.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.
is verlaten, en in syn plaats quam
Ruysch Ian Bethsz.
tot den 19 *Martii, daar na*
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.
tot den 9 *October, daar na*
Klaes Gerrit Mattheusz.

Burgermeesteren.

Allert Andries Boelensz.
Ruysch Ian Bethsz.
Iacob Huyg Pietersz. Haring.
Cornelis Banning.

Sche-

Schepenen.

Klaes Hillebrandſz. Kreck.
Mr. Cornelis Dobbenſz.
Mr. Klaes Heyn Willemſz. Bardeſius.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Ysbrand Pieter Koppenſz.
Klaes Henrickſz. Baſgen.
Mr. Pieter Bicker Gerritſz.

Rent-meeſters.

Cornelis Henrickſz. Loen.
Mr. Pieter Colyn.

Wees-meeſters.

Dirck Karſtenſz.
Gooſſen Janſz. Recalf Bardeſius.

Excyns-meeſters.

Mr. Pieter Oly.
Albert Corſz.

Anno 1535.

Schout.

Klaes Gerrit Mattheuſz.
tot in October, daar.na
Mr. Cornelis Dobbenſz.

Burgermeeſteren.

Ruyſch Jan Bethſz.
Heyman Jacobſz. van Ouder Amſtel.
Mr. Pieter Colijn.
Deſe wierd van de Anabaptiſten *op de Plaats deſer Stede den* 10 *May ſeer deerlick vermoord, in ſijn plaats quam*
Mr. Ian Teding.
Gooſſen Janſz. Recalf Bardeſius.

Schepenen.

Symon Klaeſz. van Haerlem.
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.
Symon Lourenſz. van Neck.
Ian Ysbrandſz. Holleſloot.
Mr. Henrick Dirckſz.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Klaes Loen Franſz.

Rent-meeſters.

Cornelis Henrickſz. Loen.
Cornelis Banning.

Wees-meeſters.

Hillebrand Janſz. Otter.
Allerd Andries Boelenſz.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Mr. Klaes Hem.

Anno 1536.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbenſz.

Burgermeeſteren.

Mr. Ian Teding.
Klaes Gerritſz. Deyman.
Cornelis Banning.
Cornelis Buyck Sybrandſz.

Schepenen.

Klaes Gerrit Mattheuſz.
Klaes Doedenſz.
Egbert Garbrandſz. Paf Ruyſch.
Willem Klaeſz. Koeck.
Ian Ryſerſz. van Monnickendam.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Pieter Cantert Willemſz.
(Deſe Schepenen ſijn alle nieu gekoren, dat noyt gebeurt is.)

Rent-meeſters.

Ruyſch Jan Bethſz.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert van Bereſteyn.
Mr. Klaes Hem.

Anno 1537.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbenſz.

Burgermeeſteren.

Klaes Gerritſz. Deyman.
Allert Andries Boelenſz.
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.
Klaes Hillebrandſz. Kreck.

Schepenen.

Mr. Henrick Dirckſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Dirck Marcus Janſz.
Mr. Cornelis Garbrandſz.
Ian Willemſz. Wijngaerd.
Gerrit Jan Lambertſz.
Gerrit Mattheuſz. Klaeſz.
(Deſe bovenſtaande Schepenen ſijn gecontinueert tot den 7 February door laſt van Vrou Maria.)

Rent-meeſters.

Ruyſch Jan Bethſz.
Klaes Gerrit Mattheuſz.

Wees-meeſters.

Hillebrand Janſz. Otter.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Mr. Klaes Hem.

Anno 1538.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbenſz.

Burgermeeſteren.

Gerrit Andrieſz. van Hoorn.
Mr. Ian Teding.
Klaes Loen Franſz.
Klaes Gerrit Mattheuſz.

Schepenen.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Pieter Cantert Willemſz.
Gerrit Corneliſz. van den Dam.
Klaes Meeuwſz.
Mr. Lambert Fredrickſz.
Iacob Hendrickſz. Sael.
Sybrand Jacobſz. Buyck.

Rent-meeſters.

Klaes Hillebrandſz. Kreck.
Mr. Hendrick Dirckſz.

Wees-meeſters.

Hillebrand Janſz. Otter.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Mr. Klaes Hem.

Anno 1539.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbenſz.

Burgermeeſteren.

Klaes Loen Franſz.
Klaes Gerritſz. Deyman.
Klaes Doedenſz.
Mr. Henrick Dirckſz.

Schepenen.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Klaes Henrickſz. Baſgen.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Willemſz. Wijngaerd.
Allerd Dirckſz. Faſol.
Floris Floriſz. Kant, *geſegt Breekveld.*
Willem Corneliſz. Stickel.

Rent-meeſters.

Klaes Hillebrandſz. Kreck.
Klaes Gerrit Mattheuſz.

Wees-meeſters.

Hillebrand Janſz. Otter.
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Mr. Klaes Hem.

Anno 1540.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbenſz.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.
Klaes Gerrit Mattheuſz.
Egbert Garbrandſz. Paf Ruyſch.

Schepenen.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Willem Klaeſz. Koeck.
Pieter Kantert Willemſz.
Cornelis Klaes Meeuwſz.
Pieter Koenen Schepen.
Cornelis Klaeſz. Occo.
Cornelis Iacobſz. Brouwer.

Rent-meeſters.

Klaes Hillebrandſz. Kreck.
Klaes Loen Franſz.

Wees-

Wees-meesters.

Cornelis Henrickſz. Loen.
Klaes Doedenſz.

Excyns-meesters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Mr. Klaes Hem.

Anno 1541.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbenſz.

Burgermeeſteren.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Mr. Ian Teding.
Claes Loen Franſz.
Claes Doedenſz.
deſe ſterft, daer voor
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.

Schepenen.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Willemſz. Wijngaerd.
Albert Dirckſz. Faſol.
Ian Janſz. van Hoorn.
Claes Vechterſz.
Sybrand Pompeus Occo.
(Deſe Schepenen ſijn gecontinueert tot den 8 *February.)*

Rent-meeſters.

Claes Hillebrandſz. Kreck.
Pieter Kantert Willemſz.

Wees-meeſters.

Cornelis Henrickſz. Loen.
Gerrit Andrieſz. van Hoorn.
werd Burgermeeſter in plaats van
Mr. Ian Teding.
voor hem quam
Allerd Andries Boelenſz.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Mr. Claes Hem.

Anno 1542.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbenſz.
en op den 10 *October.*
Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Klaes Doedenſz.
Iacob Huyg Haring Pieterſz.
Klaes Hillebrandſz. Kreck.
Mr. Hendrick Dirckſz.

Schepenen.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Klaes Henrickſz. Baſgen.
Gerrit Klaeſz. Mattheuſz.
Klaes Meeuwſz.
Sybrand Jacobſz. Buyck.
Mr. Klaes Chys Janſz.
Ian Duyvenſz. de Ionge.

Rent-meeſters.

Klaes Gerrit Mattheuſz.
Pieter Cantert Willemſz.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Klaes Hillebrandſz.

Anno 1543.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Klaes Gerrit Mattheuſz.
Klaes Loen Franſz.
Mr. Klaes Heyn Willemſz. Bardeſius.

Schepenen.

Henrick Pouwelſz. Me-bael.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Willemſz. Wyngaerd.
Sybrand Pompeus Occo.
Ian Pieterſz. de Graef.
Symon Klaes Coppenſz.

Rent-meeſters.

Cornelis Banning.
Pieter Cantert Willemſz.

VVees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Klaes Hillebrandſz.

Anno 1544.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Klaes Heyn Willemſz. Bardeſius.
Klaes Doedenſz.
Klaes Henrickſz. Baſgen.
Pieter Cantert Willemſz.

Schepenen.

Gerrit Mattheus Klaeſz.
Sybrand Jacobſz. Buyck.
Floris Floriſz. Kant, *geſegt Breeckveld.*
Ian Duyvenſz.
Mr. Outgert Clementſz. *Medicus.*
Cornelis Antoniſz. *Schilder.*
Floris Martenſz. van Alckemade.
(Deſe Schepenen ſijn gecontinueert tot den 12 *February.)*

Rent-meeſters.

Cornelis Banning.
Klaes Gerrit Mattheuſz.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Klaes Hillebrandſz.

Anno 1545.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Klaes Loen Franſz.
Mr. Henrick Dirckſz.
Dirck Hillebrandſz. Otter.

Schepenen.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Willemſz. Wyngaerd.
Sybrand Pompeus Occo.
Symon Klaes Cops *of* Coppez.
Pieter Garbrandſz. Ruyſch.
Harmen Ottenſz.

Rent-meeſters.

Klaes Gerrit Mattheuſz.
Mr. Klaes Heyn Willemſz. Bardeſius.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Excyns-meeſters.

Albert Corſz.
Gysbert Bereſteyn.
Klaes Hillebrandſz.

Anno 1546.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Klaes Gerrit Mattheuſz.
Klaes Doedenſz.
Klaes Henrickſz. Baſgen.

Schepenen.

Klaes Meeuwſz.
Cornelis Jacobſz. Brouwer.
Ian Duyvenſz. de Jonge.
Floris Martenſz. van Alckemade.
Cornelis Antoniſz. *Schilder.*
Iacob Iacobſz. van Keulen.
Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
(Deſe Schepenen ſijn gecontinueert tot den 10 *May.)*

Rent-meeſters.

Mr. Klaes Heyn Willemſz. Bardeſius.
Pieter Cantert Willemſz.

Wees-meeſters

Allert Andries Boelenſz.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Excyns-meeſters.

Klaes Hillebrandſz.
Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Ottenſz.

Anno 1547.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Klaes Gerrit Mattheuſz.
Mr. Klaes Heyn.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Pieter Cantert Willemſz.

Schepenen.

ge-eligeert op den 10 May.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Ian Willemſz. Wyngaerd.
Symon Klaes Cops *of* Coppez.
Mr. Outgert Clementſz. *Medicus.*
Floris Roeterſz.
Ian Oom Janſz.
Ian Harmanſz. Goudenberg.

Rent-meeſters.

Claes Henrickſz. Baſgen.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Cornelis Henrickſz. Loen

Excyns-meeſters.

Claes Hillebrandſz.
Mr. Cornelis Gerrebrandſz.
Harmen Otſz.

Anno 1548.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Claes Doedenſz.
Mr. Hendrick Dirckſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.

Schepenen.

Gerrit Claes Mattheuſz.
Floris Floriſz. Kant, *geſegt Breekvelt.*
Ian Duyvenſz. de Ionge.
Cornelis Antoniſz. *Schilder.*
Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Lucas Meynertſz. van Alkeſteyn.
Frans Janſz. Teding.

Rent-meeſters.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Excyns-meeſters.

Claes Hillebrandſz.
Mr. Cornelis Gerrebrandſz.
Harmen Otſz.

Anno 1549.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Egbert Garbrandſz. Paſ.
Mr. Claes Heyn.
Iooſt Sybrandſz. Buyck. *

Schepenen.

Ian Willemſz. Wijngaerd.
Klaes Meeuwſz.
Symon Klaes Cops *of* Coppez.
Floris Martenſz. van Alckemade.
Ian Harmenſz. Goudenbergh.
Ian Claeſz. van Hoppen.
Henrick Ianſz. Kroock.

Rent-meeſters.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.

Excijns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſz.
Floris Martenſz.

* Deſe Burgermeeſter Iooſt Buyk, nam de Koning Philips van Spanjen, ſijn eed af als Grave van Holland binnen Amſterdam, op den 1 October.

Anno 1550.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Claes Gerrit Mattheuſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.
Pieter Cantert Willemſz.

Schepenen.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Duyvenſz. de Ionge.
Cornelis Antoniſz. *Schilder.*
Iacob Iacobſz. van Keulen.
Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Harmen Albertſz. van Diemen.
Albert Dirck Marcuſz.

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Mr. Claes Heyn.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſen.
Floris Martſz.

Anno 1551.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Mr. Henrick Dirckſz.
Mr. Claes Heyn.
Dirck Hillebrandſz. Otter.

Schepenen.

Claes Meeuwſz.
Sybrand Pompëus Occo.
Symon Klaes Cops of Coppez.
Ian Harmenſz. Goudenberg.
Henrick Ianſz. Kroock.
Frans Dirck Marcus.
Mr. Willem Kunnenſz.
Iacob Walig.

Rent-meeſters.

Pieter Cantert Willemſz.
Ian Willemſz. Wyngaerd.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſen.
Floris Martſz.

Anno 1552.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Pieter Cantert Willemſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.

Schepenen.

Ian Willemſz. Wijngaerd.
Gerrit Klaes Mattheuſz.
Hendrick Corneliſz van Marcken *in de Roo Meulen.*
Harmen Albertſz. van Diemen.
Albert Dirck Marcus.
Andries Boelen Corneliſz.
Klaes Corneliſz. Nobel.

Rent-meeſters.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.

Wees-meeſters.

Mr. Claes Heyn.
Claes Doedenſz.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſen.
Floris Martſz.

Anno 1553.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Claes Doedenſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.
Mr. Cornelis Dobbenſz.

Schepenen.

Claes Meeuwſz.
Sybrand Pompëus Occo.
Ian Duyvenſz.

Symon

Symon Klaes Cops of Coppez.
Ian Harmensz. Goudenberg.
Frans Dirck Marcus.
Lourens Symonsz. van Neck.

Rent-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Klaes Gerrit Mattheusz.
sterft, daer voor
Gerrit Klaes Mattheusz.

Wees-meesters.

Mr. Claes Heyn.
Ioost Sybrandsz. Buyck.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsen.
Floris Martsz.

Anno 1554.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Mr. Cornelis Dobbensz.
Egbert Gerbrandsz. Paf.
Ioost Sybrandsz. Buyck.
Gerrit Klaes Mattheusz.

Schepenen.

Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Floris Florisz. Kant, *gesegt Breekvelt.*
Cornelis Antonisz. *Schilder.*
Ian Claesz. van Hoppen.
Harmen Allerdsz. van Diemen.
Mr. Willem Kunnensz.

Rent-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Pieter Cantert Willemsz.

VVees-meesters.

Claes Doedensz.
Claes Heyn.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsen.
Floris Martensz.

Anno 1555.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Gerrit Claes Mattheusz.
Mr. Henrick Dircksz.
Pieter Cantert Willemsz.
Ian Duyvensz.

Schepenen.

Claes Meeuwsz.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Ian Harmensz. Goudenberg.
Albert Dirck Marcus.
Doede Claes Doedensz.
Mr. Pieter Bicker Willemsz.
Pieter Pieter Garbrandsz. Kuysch

(*Nota, van Anno* 1546. *tot* 1555. *sijn Schepenen jaarlix gecontinueert tot op den* 10 *May, en van den* 10 *May* 1555. *tot op den* 28 *February* 1556.)

Rent-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompeus Occo.

Wees-meesters.

Claes Doedensz.
Mr. Claes Heyn.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsen.
Floris Martensz.

In dit jaer heeft *Keyser Karel de V.* tot Brussel zynde 't Graefschap van Holland en Zeeland getransporteert op sijn Soon *Philippus.*

Anno 1556.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Mr. Henrick Dircksz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ioost Sybrandsz. Buyck.
Sybrand Pompëus Occo.

Schepenen.

Ian Willemsz. Wijngaert.
Floris Florisz. Kant, *gesegt Breekveld.*
Symon Claes Kops of Coppez.
Floris Roetersz.
Harmen Albertsz. van Diemen.
sterft, daar voor
Lucas Meynertsz. van Alckesteyn.
Klaes Iacob van Swieten *van Leyden*
Mr. Albert Cantert.

Rent-meesters.

Pieter Cantert Willemsz.
Gerrit Klaes Mattheusz.

VVees-meesters.

Klaes Doedensz.
Mr. Klaes Heyn.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsen.
Floris Martensz.

Anno 1557.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Ioost Sybrandsz. Buyck.
Pieter Cantert Willemsz.
Gerrit Klaes Mattheusz.
Ian Duyvensz.

Schepenen.

Cornelis Antonisz. *Schilder.*
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Ian Harmensz. Goudenberg.
Frans Iansz. Teding.
Henrick Iansz. Kroock

Albert Dirck Marcus.
Mr. Pieter Bicker Willemsz.
(*Dese Schepenen zyn gecontinueert tot op den* 11 *Maart* 1558.)

Rent-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meesters.

Klaes Doedens.
Mr. Klaes Heyn.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsen.
Floris Martensz.

Anno 1558.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Gerrit Claes Mattheusz.
sterft, daar voor
Ian Duyvensz.
Claes Doedensz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.

Schepenen.

Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Floris Florisz. Kant, *gesegt Breekveld.*
Symon Klaes Kops of Coppez.
Ian Oom Iansz.
Lucas Meynertsz. van Alckesteyn.
Pieter Pieter Garbrandsz.
Klaes Iacobsz. van Swieten *van Leyden.*

Rent-meesters.

Pieter Cantert Willemsz.
Ioost Sybrandsz. Buyck

Wees-meesters.

Mr. Klaes Heyn.
Ian Harmensz. Goudenberg

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsen.
Floris Martensz.

Anno 1559.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Pieter Cantert Willemsz.
Ioost Sybrandsz. Buyck.
Mr. Cornelis Dobbensz.
sterft, daar voor
Symon Klaes Kops of Coppez.

Schepenen.

Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Henrick Iansz. Kroock Swaerd.
Albert Dirck Marcus.
[illegible] Bicker.

Klaes

Klaes Gerritſz. *Bont-wercker.*
Ian Pijl Klaes Doedenſz.
Iacob Gerrit Mattheuſz.

Rent-meeſters.

Sybrand Pompëus Occo.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.

Wees-meeſters.

Klaes Doedenſz.
Mr. Klaes Heyn.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſz.
Floris Martenſz.

Anno 1560.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Sybrand Pompëus Occo.
Ian Klaeſz. van Hoppen.

Schepenen.

Floris Floriſz. Kant, *geſegt Breekvelt.*
Cornelis Iacobſz. Brouwer.
Lucas Meynertſz. van Alckeſteyn.
Frans Dirck Marcus.
Pieter Pieter Garbrandſz. Ruyſch.
Klaes Iacobſz. *in de Meulen.*
Antonis van Hoef van Zyl.

't Getal der Schepenen is dit jaar vermeerdert by 'Hof tot IX toe.

Ian Vechterſz. van Hoorn.
Ian Klaeſz. Verwer.

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Wees-meeſters.

Mr. Klaes Heyn.
Ian Harmenſz. Goudenberg.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſz.
Floris Martenſz.

Anno 1561.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Ian Klaeſz. van Hoppen.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Symon Klaes Kops *of* Coppez.

Schepenen.

Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Ian Oom Janſz.
Albert Dirckſz. Marcus.
Henrick Ianſz. Kroock Swaerd.
Mr. Pieter Bicker Willemſz.
Mr. Albert Cantert Breeckveld.
Coen Pieterſz. Schepen.
Dirck Schaep Jacobſz.
Dirck-Ian Henrickſz.

Rent-meeſters.

Pieter Kantert Willemſz.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Klaes Doedenſz.
Mr. Klaes Heyn.
Frans Dirckſz. Marcus.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſz.
Floris Martenſz.

Anno 1562.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Symon Klaes Cops *of* Coppez.
Pieter Cantert Willemſz.
Sybrand Pompëus Occo.
Cornelis Iacobſz. Brouwer.

Schepenen.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Duyvenſz.
Lucas Meynertſz. van Alckeſteyn.
Frans Janſz. Teding.
Pieter Pieter Garbrandſz. Ruyſch.
Antonis van Hoef van Zyl.
Iacob Corneliſz. Nobel.
Floris Dirckſz. Otter.
Mr. Dirck Floriſz. Kant, *geſegt Breeckveld.*

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Wees-meeſters.

Klaes Doedenſz.
ſterft, daar voor
Albert Dirck Marcus.
Mr. Klaes Heyn.
Ian Klaeſz. van Hoppen.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſz.
Floris Martenſz.

Anno 1563.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Mr. Henrick Dirckſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Elbert Marcus Dirckſz.

Schepenen.

Henrick Corneliſz. van Marken *in de Roo Meulen.*
Henrick Janſz. Kroock Swaerd.
Mr. Pieter Bicker Willemſz.
Ian Pyl Klaes Doedens.
Ian Vechterſz.
Ian Klaeſz. Samſon Verwer *in de drie Koningen.*
Koen Pieterſz. Schepen.
Dirck Schaep Iacobſz.
Ian Rijſer Janſz.

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Mr. Klaes Heyn.
Symon Klaes Kops *of* Coppez.
Ian Klaeſz. van Hoppen.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſz.
Floris Martenſz.

Anno 1564.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Symon Klaes Kops *of* Coppez.
Ian Klaeſz. van Hoppen.

Schepenen.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Oom Ianſz.
Lucas Meynertſz. van Alckeſteyn.
Pieter Pieter Gerbrandſz. Ruyſch.
Mr. Albert Cantert Breeckveld.
Iacob Corneliſz. Nobel.
Mr. Dirck Floriſz. Kant *geſegt Breekveld.*
Ian Duyvenſz. Brouwer.
Henrick Iacobſz. van Swieten *van Leyden.*

Rent-meeſters.

Iooſt Sybrandſz. Buyck
Sybrand Pompëus Occo.

VVees-meeſters.

Pieter Cantert Willemſz.
Elbert Marcus Dirckſz.
Hendrick Ianſz. Kroock Swaerd.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſz.
Floris Martenſz.

Anno 1565.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Symon Klaes Kops *of* Coppez.
Pieter Cantert Willemſz.
Iooſt Buyck Sybrandſz.
Elbert Marcus Dirckſz.

Schepenen.

Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Henrick Ianſz. Kroock Swaerd.

Mr. Pieter Bicker Willemsz.
Ian Pyl Klaes Doedens.
Ian Vechtersz.
Koen Pietersz. Schepen.
Floris Dircksz. Otter.
Garbrand Eggensz. Paf.
Willem Pouwelsz. van Tornel.

Rent-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompeus Occo.

Wees-meesters.

Symon Maten Dircksz. van de Ruwiel.
Ian Klaesz. van Hoppen.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsz.
Floris Martensz.

Anno 1566.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.
en den 14 April
Pieter Pieter Gerbrandsz. Ruysch.

Burgermeesteren.

Elbert Marcus Dircksz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ian Klaesz. van Hoppen.
Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Dese Burgermeesteren wierden gekoren by Madame de Parma *onder protestatie.*

Schepenen.

Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Lucas Meynertsz. van Alckesteyn.
Pieter Pieter Gerbrandsz.
werd Schout, daer voor
Gerbrand Pos.
Iacob Cornelisz. Nobel.
Mr. Dirck Florisz. Kant *gesegt Breckveld.*
Iacob Klaesz.
Dirck Meynertsz. Pater.
Pieter Klaesz. Kan van Marcken.
Dirck Jansz. Deyman.

Rent-meesters.

Iooft Sybrandsz. Buyck.
Sybrand Pompeus Occo.

Wees-meesters.

Pieter Cantert Willemsz.
Symon Klaes Kops *of* Coppez.
Henrick Jansz. Kroock.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsz.
Floris Martensz.

Anno 1567.

Schout.

Pieter Pieter Gerbrandsz. Ruysch.

Burgermeesteren.

Ian Klaesz. van Hoppen.
Iooft Sybrandsz. Buyck.
Symon Klaes Kops *of* Coppez.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

Schepenen.

Ian Oom Jansz.
Henrick Jansz. Kroock Swaerd.
Ian Pyl Claes Doedens.
Iacob Gerrit Teeuwsz.
Ian Vechtersz.
Floris Dircksz. Otter.
Ian Duyvensz.
sterft, daer voor
Ian Michiel Loeffz.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Iacob Pietersz. Kanter.

Rent-meesters.

Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Elbert Marcus Dircksz.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Gerbrand Claesz. Banning.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsz.
Floris Martensz.

Anno 1568.

Schout.

Pieter Pieter Gerbrandsz. Ruysch.

Burgermeesteren.

Symon Klaes Kops *of* Coppez.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Elbert Marcus Dircksz.
Floris Martensz. van Alckemade.

Schepenen.

Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Lucas Meyndertsz. van Alckesteyn.
Albert Kanter.
Claes Jacobsz.
Iacob Cornelisz Nobel.
Ian Ryser Iansz.
Dirck Ian Deyman.
Arend Ian Ernst van Bassen.
Henrick Iacobsz. Ulison.

Rent-meesters.

Iooft Buyck Sybrandsz.
Iacob Benning.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ian Klaesz. van Hoppen.
Henrick Jansz. Kroock Swaerd.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsz.
Cornelis Gysbertsz.

Anno 1569.

Schout.

Pieter Pieter Gerbrandsz. Ruysch.

Burgermeesteren.

Elbert Marcus Dircksz.
Iooft Buyck Sybrandsz.
Ian Klaesz. van Hoppen.
Dirck-Ian Henricksz.
sterft, daar voor
Claes Jacobsz. van Swieten *van Leyden.*

Schepenen.

Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Ian Pyl Claes Doedens.
Ian Vechtersz.
Floris Dircksz. Otter.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Gerbrand Claesz. Pos.
Cornelis Claes Meeuwsz.
Iacob Kanter Pietersz.
Wessel Iacob Cornelisz.

Rent-meesters.

Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Iacob Gerrit Teeuwsz.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Floris Martensz. van Alckemade.

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsz.
Cornelis Gysbertsz.

Anno 1570.

Schout.

Pieter Pieter Gerbrandsz. Ruysch.

Burgermeesteren.

Iooft Buyck Sybrandsz.
Symon Klaes Cops *of* Coppez.
Floris Martensz. van Alckemade.
Iacob Cornelisz Nobel.

Schepenen.

Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Lucas Meynertsz. van Alckesteyn.
Mr. Albert Canter.
Ian Ryser Jansz.
Dirck Jan Deyman.
Ian Michielsz. Loef.
Henrick Jacobsz. Ulison.
Ian Dirck Marcusz.
Lucas van Teylingen.

Rent-meesters.

Iacob Gerrit Teeuwsz.
Cornelis Jacobsz. Brouwer.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ian Claesz. van Hoppen.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

Excyns-meesters.

Mr. Cornelis Gerbrandsz.
Harmen Otsz.
Cornelis Gysbertsz.

Anno

Anno 1571.

Schout.

Pieter Pieter Gerbranſz. Ruyſch.

Burgermeeſteren.

Symon Klaes Cops of Coppez.
Ian Klaeſz. van Hoppen.
Cornelis Jacobſz. Brouwer.
Henrick Cornelifz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

Schepenen.

Klaes Jacobſz. van Swieten *van Leyden.*
Ian Pyl Klaes Doedens.
Ian Vechterſz. van Hoorn.
Floris Dirckſz. Otter.
Gerbrand Eggenſz. Paf.
Iacob Kanter Pieterſz.
Cornelis Klaes Meeuwſz.
Sybrand Buyck Jooſten.
Iacob van Boshuyſen.

Rent-meeſters.

Iacob Gerrit Teeuwſz.
Floris Martenſz. van Alckemade.

Wees-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Iooſt Buyck Sybrandſz
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.

Excijns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſen.
Cornelis Gysbertſz.

Anno 1572.

Schout.

Pieter Pieter Gerbrandſz. Ruyſch.
Op den 14 *April was desſelfs tijd geexpireert, ende wierd de plaatſe een tijd lang bekleed by den Burgermeeſter* Iooſt Buyck Sybrandſz. *en is daar na tot Schout verkoren in May*
Iacob Boshuys Dirckſz.

Burgermeeſteren.

Ian Klaeſz. van Hoppen.
Iooſt Buyck Sybrandſz.
Floris Martenſz. van Alckemade.
ſterft, daar voor
Pieter Pieter Gerbranſz. Ruyſch.
Iacob Cornelifz. Nobel.

Schepenen.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Mr. Albert Kanter.
Ian Ryſer Janſz.
Dirck Meynertſz. Pater.
Dirck Ian Deyman.
Gerbrand Pos Klaeſz.
Weſſel Iacob Cornelifz.
Lucas van Teylingen
Mr. Ian Tymanſz. de Goyer.

Rent-meeſters.

Cornelis Jacobſz. Brouwer.
Iacob Gerrit Teeuwſz.

Wees-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Symon Klaes Cops of Coppez.
Henrick Cornelifz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſen.
Cornelis Gysbertſz.

Anno 1573.

Schout.

Iacob van Boshuys Dirckſz.
deſe ſterft, en is den 3 Auguſti in ſijn plaats gekomen
Andries Holleſloot.

Burgermeeſteren.

Iacob Cornelifz. Nobel.
ſterft, daer voor
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Symon Klaes Cops of Coppez.
Cornelis Jacobſz. Brouwer.
Albert Dirck Marcus.

Schepenen.

Ian Pyl Klaes Doedenſz.
Klaes Jacobſz.
Ian Vechterſz.
Floris Dirckſz. den Otter.
Gerbrand Eggenſz. Paf.
Iacob Kanter Pieterſz.
Ian Michielſz. Loef.
Cornelis Klaes Meeuws.
Ian van Santen Henrickſz.

Rent-meeſters.

Sybrand Pompëus Occo.
Iacob Gerrit Teeuwſz.

Wees-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Iooſt Buyck Sybrandſz.
Ian Klaeſz. van Hoppen.
ſterft in September, daar voor
Gerbrand Klaeſz. Banning.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſen.
Weſſel Iacob Cornelifz.

Anno 1574.

Schout.

Andries Holleſloot.

Burgermeeſteren.

Symon Klaes Cops of Coppez.
ſterft, daar voor
Ian Vechterſz. van Hoorn.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Iooſt Buyck Sybrandſz.
Pieter Pieter Gerbrandſz. Ruyſch.

Schepenen.

Mr. Albert Kanter.
Iacob Gerrit Teeuwſz.
Dirck Ian Deyman
Weſſel Jacob Cornelifz.
Mr. Ian Tymanſz. de Goyer.
Cornelis Franſz.
Reynier Henrickſz. Rooclaes.
Dr. Ian Duyvenſz. *Medicus.*
Mr. Arend Sandelyn.

Rent-meeſters.

Sybrand Pompeus Occo.
Klaes Jacobſz.

Wees-meeſters.

Cornelis Jacobſz. Brouwer.
Elbert Marcus Dirckſz.
Cornelis Klaes Meeuwſz.
werd Excys-meeſter, in ſijn plaats quam
Ian Vechterſz.
deſe is op den 6 November Burgermeeſter gekoren in plaats van
Symon Klaes Cops of Coppez.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Harmen Otſen.
Cornelis Klaes Meeuwiſz.

Anno 1575.

Schout.

Andries Holleſloot.

Burgermeeſteren.

Ian Vechterſz. van Hoorn.
Cornelis Jacobſz. Brouwer.
Klaes Jacobſz. van Swieten, *van Leyden.*
Sybrand Buyck Jooſten.
Deſe Ian Vechterſz. *wilde 't Officie niet aanvaarden, ſeyde gekomen te ſijn in plaats van* Symon Klaes Cops of Coppez, *die bykans 2 jaren geregeert hadde: waar op Oud Burgermeeſteren en Raden vergaderden, verſtonden, dat hy 't ſelve moſt bedienen, en heeft als doen de Burgermeeſteren den eed af-genomen.*

Schepenen.

Ian Pijl Klaes Doedenſz.
Floris Dirckſz. Otter.
Gerbrand Eggenſz. Paf.
Iacob Kanter.
Ian Michiel Loefſz.
Henrick Jacobſz. Bicker.
Cornelis Willemſz. van Rijck.
Arent Henrickſz. Loef *in VVeeſp.*
Claes Gerritſz. vrn Santen.

Rent-meeſters.

Sybrand Pompeus Occo.
Iacob Gerrit Teeuwſz.

Wees-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Iooſt Buyck Sybrandſz.
Pieter Pieter Gerbrandſz. Ruyſch.

Excyns-meeſters.

Mr. Cornelis Gerbrandſz.
Weſſel Jacob Cornelifz.
Cornelis Klaes Meeuwiſz.

Anno 1576.

Schout.

Andries Holleſloot.

Bur-

Burgermeesteren.

Klaes Jacobsz. van Swieten *van Leyden.*
Iooft Buyck Sybrandsz.
Pieter Pieter Gerbrandsz. Ruysch.
Jacob Gerrit Teeuwsz.

Schepenen.

Mr. Albert Kanter.
Ian Rijser Jansz.
Dirck Jan Deyman.
Cornelis Fransz.
Reynier Henricksz. Rooclaes.
Dr. Ian Duyvens *Medicus.*
Mr. Arent Sandelyn.
Ian van Marcken.
Klaes-Heyn Cornelisz.

Rent-meesters.

Sybrand Pompeus Occo.
Ian Dircksz. Marcus.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Ian Vechtertz.

Excijns-meesters.

Wessel Jacob Cornelisz.
Cornelis Klaes Meeuwisz.
Klaes Gerritsz. van Santen.

Anno 1577.

Schout.

Andries Hollesloot.

Burgermeesteren.

Iooft Buyck Sybrandsz.
Ian Vechtertz.
Cornelis Klaes Meeuwsz.
Iacob Kanter Pietersz.

Schepenen.

Ian Pijl Klaes Doedens.
Floris Dircksz. Otter.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Mr. Ian Tymansz. de Goyer.
Ian Henricksz. van Santen.
Arent Henricksz. Loef *in VVeesp.*
Willem Adamsz. *Seylemaker.*
Symon Dircksz. Ouderkerck.
Pieter Klaesz. Oly Haring.

Rent-meesters.

Klaes Iacobsz. van Swieten *van Leyden.*
Ian Dirck Marcusz.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz Otter.
Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Sybrand Pompeus Occo.

Excyns-meesters.

Wessel Jacob Cornelisz.
Klaes Gerritsz. van Santen.

Anno 1578.

Schout.

Andries Hollesloot.

Burgermeesteren.

Cornelis Klaes Meeusz.
Jacob Gerrit Teeuwsz.
Henrick Jacobsz. Bicker.
Reynier Henricksz. Rooclaes.

Schepenen.

De Schepenen van Anno 1577. *sijn gecontinueert geweest tot May* 1578. *overmits de Stad belegerd was van der Staten Knegten, en different van den Hove van Holland.*

Op May-dag Anno 1578. *sijn by den Hove van Holland ge-eedigt tot Schepenen voor drie vierendeel jaars dese nabeschreve persoonen.*

Mr. Albert Kanter.
Sybrand Buyck Ioosten.
Ian Michiel Loefs.
Dr. Ian Duyvensz. *Medicus.*
Cornelis Willemsz. van Rieck.
Iacob van Marcken.
Evert Corssen *in 't Marsjen.*
Ian Persyn.
Mr. Cornelis Iansz. Romeny-boot.

Rent-meesters.

Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Ian Dircksz. Marcus.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Iooft Buyck.
Sybrand Pompeus Occo.

Op den 26 dag van May voorsz. is in dese Stad een subite verandering gekomen, soo dat 't meestendeel van de voorgaande Magistraten uyt dese Stede geleyd ofte gevoert sijn geweest. En sijn in plaatse van de voornoemde Schout, Burgermeesteren, Schepenen, Rent-meesters en Wees-meesteren gekoren de persoonen hier na volgende,

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Bardeusz.
Dr. Marten Jansz. Koster, *Medicus.*
Adriaen Reynertsz. Kromhout.
Dirck Jansz. de Graef.

Schepenen.

Cornelis Willemsz. van Rieck.
Adriaen Paeuw.
Iacob Benning Jacobsz.
Balthasar Symonsz. Appelman.
Gerrit Iansz. Delft.
Ian Iacobsz. Huydekoper.
Henrick Olfertsz. Fuyck.
Henrick Boelensz.
Mr. Cornelis Romeny-boot.
(*dese heeft noyt geseten.*)

Tresoriers.

Pieter Roding
Henrick van Marcken.

Wees-meesters.

Ian Klaesz. Kat.
Ysbrand Jansz Dommer, *Lyndrayer.*
Ian Meurling.

Commissarissen van de Huwelixe Saken.

Mr. Reynier van Neck Symonsz.
Egbert Roelofsz.
Pieter Roding.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Frans Volckertsz. Koornhart.
(*Dese was mede* Secretaris *van de selfde Kamer.*)

Excyns-meesters.

Wessel Jacob Cornelisz.
Klaes Gerritsz. van Santen.
tot den 26 May, 1578.
Iacob Benning Iacobsz.
Hendrick Olphertsz Fuyck.
Ian de Bisschop.
van den 26 Mey tot den 3 Juny, 1578.
en van den 3 Juny
Ian de Bisschop.
Ian Klaese Boelisz.
Iacob Fransz.

Anno 1579.

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Bardeusz.
Ian Klaesz. Kat.
Egbert Roelofsz.
Cornelis Florisz. van Teylingen.

Schepenen.

Ysbrand Iansz. Dommer, *Lyndrayer.*
Ian Iansz. Smit.
Ian Klaes Boelensz.
Cornelis Albertsz. Schaeck.
Pieter Willemsz. Vriend.
Wouter Verhee Cornelisz.
Ian Pietersz. Reael.
Frans Benning Bartholomeusz.
Ian Cornelisz. Hooft

Tresoriers.

Dr. Marten Jansz. Koster, *Medicus.*
Pieter Roding.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Cornelis Willemsz. van Rieck.
Iacob Benning Iacobsz.

Huwelixe Saken.

Mr. Reynier van Neck Symonsz.
Cornelis Boelen Aritz.
Gerrit Iansz. Delft.
Guilliam du Gardyn.
Frans Volckertsz. Koornhart.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Iacob Fransz.
Hendrick van Marcken.

Anno 1580.

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Egbert Roelofsz.
Dr. Marten Iansz. Koster, *Medicus.*
Adriaen Reynertsz. Kromhout.
Reynier Kant.

Schepenen.

Cornelis Willemsz. van Rieck.
Frans Volckertsz. Koornhart.
Klaes Reyersz.
Iacob Bas Klaesz.
Klaes Boelensz.
Windrick Henricksz. van Marcken.
Pieter Boom Cornelisz.
Fredrick Vogel.
Reynst Pietersz.

Tresoriers.

Ian Klaes Boelensz.
Govert Dircksz. Wuytiers.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Ian Iansz. Smit.
Henrick van Marcken.

Huwelixe Saken.

Mr. Reynier van Neck Symonsz.
Mr. Ruysch Klaesz.
Guilliam du Gardyn.
Iacob Heyn Booten.
Philips Cornelisz. Boom.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop:
Iacob Fransz.
Hendrick van Marcken.

In dit jaer den 26 July hebben de Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden by publycke Placcaten verklaert den *Koninck van Spagnien* vervallen te zijn van de Overheyd en Heerschappye der voorsz. Nederlanden, met verbod van sijnen Naem nochte Zegel in de selve meer te gebruycken.

Anno 1581.

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.
Mr. Willem Bardeusz.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Reynier van Neck.
sterft, daer voor
Iacob Bas Klaesz.

Schepenen.

In dit jaar sijn twee van de voorsz. Schepenen gecontinueert, die genaamt werden Oud Schepenen.

Cornelis Willemsz. van Rieck.
Pieter Cornelisz. Boom.
Ian Klaes Boelensz.
Pieter Willemsz. Vriend:
Frans Benning Bartholomeusz.
Klaes Albertsz. Goyer.
Ian Verhee Cornelisz.
Govert Dircksz. Wuytiers.
Cornelis Andries Boelensz.

Tresoriers.

Egbert Roeloffsz.
Pieter Roding.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Dr. Marten Jansz. Koster *Medicus.*
Ian Jansz. Smit.

Huwelixe Saken.

Mr. Ruysch Klaesz.
Klaes Symonsz. van Heemskerck.
Klaes Pietersz. Kalf.
Cornelis Winingen.
Windrick van Marcken.

In de maand van Iunio 1581. *is* Willem Martsz. Kalfs *tijd ge-expireert; en is van dien tijd af tot Ligt-misse Anno* 1582. *altijd een van de Burgermeesteren, wiens vierendeel jaars het was te presideren, geweest* Schout *by provisie: en in de maand van Augusto daar aan volgende gestelt* Ian Koenensz. *als gesubstitueerde Schout, die dagelix als Schout by Schepenen te recht sat.*

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Hendrick van Marcken.
Fredrick Vogel.

Anno 1582.

Schout.

Mr. Willem Bardeus.
Ian Koenensz.
gesubstitueerde Schout in Augusto.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Bardeus *voorsz.*
Dr. Marten Koster *Medicus.*
Egbert Roeloffsz.
Klaes Boelensz. *in Hamburg.*

Schepenen.

Frans Benning.
sterft, daar voor
Pieter Willemsz. Vriend.
Govert Dircksz. Wuytiers.
Balthasar Appelman.
Reynst Pietersz.
Wybout de Wael.
Egbert Pietersz. Vinck.
Klaes Symonsz. van Heemskerck.
Laurens Iacobsz. Reael.
Cornelis Pietersz. Hooft.

Tresoriers:

Cornelis Florisz. van Teylingen.
Ian Klaes Boelensz.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Pieter Cornelisz. Boom.
Ian Jansz. Smit.

Huwelixe Saken.

Adriaen Kromhout.
Mr. Ruysch Klaesz.
Philips Cornelisz. Boom.
Ian Pietersz. Reael.
Willem de Vries.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Hendrick van Marcken.
Fredrick Vogel.

Anno 1583.

Schout.

Ian Koenensz.
als gesubstitueerde van den presiderende Burgermeester.

Burgermeesteren.

Egbert Roeloffz.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Reynier Kant.
Pieter Cornelisz. Boom.

Schepenen.

Klaes Symonsz. van Heemskerck.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Cornelis Willemsz. van Rieck.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Ian Verhee Cornelisz.
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Boelensz.
Iacob Schaep Pietersz.

Tresoriers.

Ian Klaes Boelensz.
Ian Verburg.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Dr. Marten Koster *Medicus.*
Ian Jansz. Smit.

Huwelixe Saken.

Adriaen Reyniersz. Kromhout.
Mr. Ruysch Claesz.
Ian Pietersz. Reael.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Allert Jacobsz. Vries.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Hendrick van Marcken.
Fredrick Vogel.

In dit jaer is een groote veranderinge meest door 't geheele Christendom gestelt, en den stijl des Almanax van tien dagen doen verschricken.

Anno 1584.

Schout.

Ian Koenensz.
als gesubstitueerde van den presiderende Burgermeester.

Burgermeesteren.

Cornelis Florisz. van Teylingen.
Mr. Willem Bardeusz.
Dr. Marten Koster *Medicus.*
Ian Verburg.

Schepenen.

Ian Verhee Cornelisz.
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Balthasar Appelman.
Ian Klaes Boelensz.
Pieter Willemsz. Vriend.
Egbert Pietersz. Vinck.
Frans Ruysch.
Cornelis Jacob Witsz.
Cornelis Benning Jansz.

Tresoriers.

Pieter Boom.
Iacob Schaep Pieterfz.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Ian Ianfz. Smit.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Adriaen Kromhout.
Mr. Ruyfch Klaefz.
Egbert Cornelifz.
Ian Thomafz. Kroonenburg.
Allert Jacobfz. Vries.

Tresoriers Extraordinaris.

Hendrick Olfertfz. Fuyck.
Iacob Andries Boelenfz.

In den jare 1584. *voorsz. in Augusto of daar omtrent is* Ian Koenenfz. *verlaten van sijn Officie; en is daar na, te weten den* 8 *November daar aan volgende tot principaal Schout gestelt* Willem van der Does Symonfz. *uyt den Hage: dewelke sekere jaren daar te voren het Officie van Convoy-meesterschap bedient hadde.*

Excyns-meesters.

Ian de Biffchop.
Hendrick van Marcken.
Fredrick Vogel.

In dit jaer den 10 Juny is *Wilhelmus van Nassau, Prince van Orangie* binnen Delft door *Balthasar Gerards* doorfchoten: in sijn plaets fuccedeerde sijn Soon *Mauritius.*

Anno 1585.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Dr Marten Kofter *Medicus.*
Reynier Kant.
Egbert Roeloffz.
Pieter Boom Cornelifz.

Schepenen.

Ian Klaes Boelenfz.
Pieter Willemfz. Vriend.
Lourens Jacobfz. Reael.
Iacob Schaep Pieterfz.
Ian Iacobfz. Huydekooper.
Ian Cornelifz. Hooft.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.
Gerrit Jacob Witfz.
Iacob Gerritfz. Hoing.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Ian Ianfz. Smit.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Mr. Willem Bardeufz.
Balthafar Appelman.

Huwelixe Saken.

Adriaen Cromhout.
Cornelis Florifz. van Teylingen.
Philips Cornelifz. Boom.
Ian Thomafz. Croonenburg.
Allert Jacobfz. Vries.

Tresoriers Extraordinaris.

Hendrick Olfertfz. Fuyck.
Iacob Andries Boelenfz.

Excyns-meesters.

Ian de Biffchop.
Fredrick de Vogel.
Hillebrand Brouwer.

Anno 1586.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.
Cornelis Florifz. van Teylingen.
Mr. Willem Bardeufz.
Klaes Franfz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.

Lourens Iacobfz. Reael.
Iacob Schaep Pieterfz.
Ian Verhee Cornelifz.
Otto Vogel.
Balthafar Appelman.
Henrick Olphertfz. Fuyck.
Cornelis Pieterfz. Hooft.
Cornelis Banning Ianfz.
Pieter Paeuw Adriaenfz.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Ian Iacobfz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Pieter Boom Cornelifz.
Egbert Roeloffz.

Huwelixe Saken.

Allert Jacobfz. Vries.
Ian Pieterfz. Reael.
Ian de Vry Egbertfz.
Ian Thomafz. Croonenburg.
Claes Symonfz Heemskerck.

Tresoriers Extraordinaris.

Ian Cornelifz. Hooft.
Iacob Andries Boelenfz.

Excyns-meesters.

Ian de Biffchop.
Fredrick de Vogel.
Hillebrand Brouwer.

Anno 1587.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Florifz. van Teylingen.
Egbert Roeloffz.
Pieter Boom Cornelifz.
Ian Klaes Boelenfz.

Schepenen.

Ian Verhee Cornelifz.
Otto Vogel.
Claes Symonfz. van Heemskerck.
Cornelis Iacob Witfen.
Ian Ianfz. Smit.
Pieter Willemfz. Vriend.
Ian Cornelifz. Hooft.
Ian Thomafz. Croonenburg *van Alckmaar.*
Frans Henrickfz. Oetgens van Waveren.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Ian Iacobfz Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Iacob Bas Claefz.
Claes Franfz. Oetgens van Waveren.

Huwelixe Saken.

Ian Pieterfz Reael.
Philips Cornelifz. Boom.
Ian de Vry Egbertfz.
Henrick Olphertfz. Fuyck.
Ian Lourenfz. Spiegel.

Tresoriers Extraordinaris.

Balthafar Symonfz. Appelman.
Iacob Bicker.
dese sterft, daar voor
Gerrit Bicker.

Excyns-meesters.

Ian de Biffchop.
Fredrick Vogel.
Hillebrand Brouwer.

Anno 1588.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Pieter Boom Cornelifz.
Reynier Kant.
Claes Franfz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Pieterfz. Hooft.

Schepenen.

Claes Symonfz. van Heemskerck.
Cornelis Iacob Witfen.
Henrick Olphertfz. Fuyck.
Iacob Boelenfz.
Balthafar Appelman.
Ian Iacobfz. Huydekooper.
Cornelis Benning Ianfz.
Bartholt Kromhout.
Henrick Hudde Arentfz.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Ian Klaes Boelenfz.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Ian Ianfz. Smit.
Ian Cornelifz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Philips Cornelifz. Boom.
Ian Thomafz. Kroonenburg.
Ian de Vry Egbertfz.
Ian Lourenfz. Spiegel.
Lourens Iacobfz. Reael.

Tre-

Tresoriers Extraordinaris.

Gerrit Jacob Witsen.
Pieter Paeuw Adriaensz.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Fredrick Vogel.
Hillebrand Brouwer, *Obiit* 12 *Aug. in sijn plaats*
Egbert Roeloffz.

Anno 1589.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Mr. Willemsz. Bardeusz.
Ian Claes Boelensz.

Schepenen.

Henrick Olphertsz. Fuyck.
Iacob Boelensz.
Ian Verhee.
Lourens Jacobsz. Reael.
Pieter Willemsz. Vriend.
Otto Vogel.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Ian Lourensz. Spiegel.
Wybrand Appelman Balthasarsz.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Cornelis Pietersz. Hooft.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Ian Cornelisz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ian de Vry Egbertsz.
Balthasar Appelman.
Dirck Jacobsz. Rosecrans.
Tonis Jansz. Schellingwou.

Tresoriers Extraordinaris.

Gerrit Jacob Witsen.
Gerrit Bicker.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Fredrick Vogel.
Roelof Egbertsz.

Anno 1590.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Florisz. van Teylingen.
Pieter Boom Cornelisz.
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Balthasar Appelman.

Schepenen.

Ian Verhee.
Lourens Jacobsz. Reael.
Ian Jacobsz. Huydekooper.
Cornelis Jacob Witsen
Ian Cornelisz. Hooft.
Cornelis Banning Jansz.
Henrick Hudde Arentsz.
Gerrit Bicker.
Reynier Paeuw.

Tresoriers.

Ian Klaes Boelensz.
Cornelis Pietersz. Hooft.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Mr. Willem Bardeusz.
Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ian de Vry Egbertsz.
Dirck Jacobsz. Roosecrans.
Klaes Elbertsz. Goyer.
Cornelis Cornelisz. Heemskerck.

Tresoriers Extraordinaris.

Gerrit Jacob Witsz.
Jacob Jansz. Vinck.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Fredrick Vogel.
Roelof Egbertsz.

Anno 1591.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Pieter Boom Cornelisz.
Reynier Kant.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Bartholt Kromhout.

Schepenen.

Ian Jacobsz. Huydekooper.
Henrick Hudde Arentsz.
Pieter Willemsz. Vriend.
Ian Pietersz. Reael.
Iacob Boelensz.
Gerrit Jacob Witsz.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Iacob Pietersz. Kapit.
Pieter Klaesz. Kalf.

Tresoriers.

Ian Klaes Boelensz.
Roelof Egbertsz.

Wees-meesters.

Mr. Willem Bardeusz.
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Balthasar Appelman.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ian de Vry Egbertsz.
Dirck Jacobsz. Rosecrans.
Klaes Elbertsz. Goyer.
Cornelis Cornelisz. Heemskerck.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Jansz. Vinck.
Wybrand Appelman.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Fredrick Vogel.
Cornelis Jorisz.

Anno 1592.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.
Mr. Willem Bardesius.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.

Ian Pietersz. Reael.
Iacob Boelensz.
Ian Verhee.
Cornelis Jacob Witsen.
Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ian de Vry Egbertsz.
Iacob Jansz. Vinck.
Pieter van Neck Pietersz.
Willem Pietersz. Hooft.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Ian Klaes Boelensz.

Wees-meesters.

Balthasar Appelman.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Bartholt Kromhout.

Huwelixe Saken.

Dirck Jacobsz. Rosekrans.
Klaes Egbertsz. Goyer.
Cornelis Cornelisz. Heemskerck.
Reynier Paeuw.
Pieter Klaesz. Kalf.

Tresoriers Extraordinaris.

Gerrit Bicker.
Wybrand Appelman.

Reken-meesters.

Harmen Rodenburg d'oude.
Lourens Jacobsz.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Cornelis Jorisz.
Ian Hendricksz. Oetgens van Waveren.

Anno 1593.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Florisz. van Teylingen.
Pieter Boom Cornelisz.
Jan Klaes Boelensz.
Balthasar Appelman.

Schepenen.

Ian Verhee.
Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ian Jacobsz. Huydekooper.

Iacob

Iacob Gerritſz. Hoing.
Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Henrick Hudde Arentſz.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Pieter Klaeſz. Kalf.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.

Treſoriers.

Ian Verburg.
Roelof Egbertſz.

Wees-meeſters.

Mr. Willem Bardeſius.
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Bartholt Kromhout.

Huwelixe Saken.

Dirck Jacobſz. Roſekrans.
Jan de Vry Egbertſz
Cornelis Corneliſz. Heemskerck.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Ian Benning Iacobſz.

Treſoriers Extraordinaris.

Gerrit Jacob Witſen.
Gerrit Bicker.

Reken-meeſters.

Harmen Rodenburg.
Lourens Jacobſz.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Cornelis Iooriſz.
Ian Hendrickſz. Oetgens van Waveren.

Anno 1594.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Pieter Boom Corneliſz.
Mr. Willem Bardeſius.
Reynier Kant.
Cornelis Pieterſz. Hooft.

Schepenen.

Henrick Hudde Arentſz.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Klaes Symonſz. van Heemskerck.
Cornelis Jacob Witſen.
Gerrit Bicker.
Iacob Janſz. Vinck.
Ysbrand Ben Elberts.
Pieter Jacobſz. Bas.
Adriaen du Gardijn.

Treſoriers.

Balthaſar Appelman.
Roelof Egbertſz.

Wees-meeſters.

Bartholt Kromhout.
Ian Pieterſz. Reael
Pieter van Neck Pieterſz.

Huwelixe Saken.

Dirck Jacobſz. Roſekrans.
Ian de Vry Egbertſz.
Cornelis Corneliſz. Heemskerck.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Jan Benning Jacobſz.

Treſoriers Extraordinaris.

Gerrit Jacob Witſen.
Elbert Corneliſz. Schaeck.

Reken-meeſters.

Harmen Rodenburg d'oude.
Lourens Jacobſz.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Cornelis Ioriſz.
Ian Hendrickſz. Oetgens van Waveren.

Anno 1595.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Reynier Kant.
ſterft, daar voor
Mr. Willem Bardeſius.
Balthaſar Appelman.
Bartholt Kromhout.
Iacob Boelenſz.

Schepenen.

Klaes Symonſz. van Heemskerck.
Cornelis Jacob Witſen.
ſterft, daer voor
Gerrit Bicker.
Ian Verhee.
Ian Thomaſz. Kronenburg.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Pieter van Neck Pieterſz.
Willem Pieterſz. Hooft.
Pieter Dirckſz. Haſſelaer.
Gerrit Klaeſz. Vlooswijck.

Treſoriers.

Ian Claes Boelenſz.
Roelof Egbertſz.

Wees-meeſters.

Cornelis Floriſz. van Teylingen.
Claes Franſz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Pieterſz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Dirck Jacobſz. Roſecrans.
Ian de Vry Egbertſz
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Ian Benning Jacobſz.
Iacob Pieterſz. Capit.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Janſz Vinck
Elbert Corneliſz. Schaeck.

Reken-meeſters.

Harmen Rodenburg d'oude.
Lourens Jacobſz.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Ian Hendrickſz. Oetgens van Waveren.
Jonas Witſen.

In dit jaer den 10 Maert ſijn tot Amſterdam getimmert, toe-geruſt en uytgeſonden drie Schepen, wel verſien met geſchut, amonitie, geld, volck ende verſcheyde koopmanſchappen, om na de *Oſt-Indien* te varen, en te handelen ſoo ſy konden; daer op Generael was *Cornelis Houtman*, en Commieſen *Ian Iacobſz. Schellinger* en *Reynier van Hel.*

Anno 1596.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Bartholt Kromhout.
Ian Claes Boelenſz
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Ian de Vry Egbertſz.

Schepenen.

Ian Verhee.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Pieter Willemſz Vriend.
Laurens Jacobſz. Reael.
Cornelis Banning Janſz.
Hendrick Hudde Arentſz.
ſterft, daar voor
Iacob Gerritſz. Hoing.
Iacob Janſz. Vinck.
Cornelis Joriſz.
Dr. Dirck Bas.

Treſoriers.

Balthaſar Appelman.
Iacob Boelenſz.

Wees-meeſters.

Mr Willem Bardeſius.
Cornelis Floriſz van Teylingen.
Klaes Franſz. Oetgens van Waveren.

Huwelixe Saken.

Dirck Jacobſz Roſecrans.
Ian Thomaſz. Croonenburg.
Iacob Pieterſz Capit.
Pieter Bas Jacobſz.
Walig Syvertſz.

Treſoriers Extraordinaris.

Gerrit Jacob Witſen.
Elbert Corneliſz. Schaeck.

Reken-meeſters.

Herman Rodenburg.
Wybrant Appelman
ſterft in September, in ſijn plaats
Gerrit Bicker.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop
Ian Hendrickſz. Oetgens van Waveren.
Ionas Witſen.

Anno 1597.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Cornelis Pieterſz Hooft.
Mr Willem Bardeſius
Cornelis Floriſz van Teylingen.
Pieter Boom Corneliſz.

Sche-

Schepenen.
Cornelis Banning Ianſz.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Gerrit Iacob Witſen.
Ian Thomaſz. Croonenburg.
Gerrit Bicker.
Pieter van Neck.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz
Pieter Dirckſz. Haſſelaer.
Ioris Iorifz.

Treſoriers.
Iacob Boelenſz.
Roelof Egbertſz.

Wees-meeſters.
Claes Franſz. Oetgens van Waveren.
Ian Claes Boelenſz.
Balthaſar Appelman.

Huwelixe Saken.
Dirck Iacobſz. Roſecrans.
Ian de Vry Egbertſz.
Iacob Pieterſz. Capit.
Pieter Bas Iacobſz.
Walig Syvertſz.

Treſoriers Extraordinaris.
Iacob Ianſz. Vinck.
Elbert Corneliſz. Schaeck.

Reken-meeſters.
Frans Hendrickſz. Oetjes.
Herman Rodenburg.

Excyns-meeſters.
Ian de Biſſchop.
Ian Hendrickſz. Oetgens van Waveren.
Ionas Witſen.

In Auguſto zyn de drie Schepen, als namentlyck *Mauritius*, *Hollandia* ende het *Duyfken* hier wederom gearriveert, in de *Ooſt-Indien* geweeſt hebbende, geladen tot *Bantam* met Peper, Notenmuſcaten, Macijs ende vele andere ſpeceryen, ende nog vreemde koſtelickheden, die hier te lande noyt geweeſt hadden. Werden te ſamen waerdig bevonden in ſomma 377823: 18: 2.

Anno 1598.

Schout.
Willem van der Does.

Burgermeeſteren.
Pieter Boom Corneliſz.
Klaes Franſz. Oetgens van Waveren.
Iacob Boelenſz.
Jan de Vry Egbertſz.

Schepenen.
Cornelis Jacob Witſen.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Willem Pieterſz. Hooft.
Cornelis Ioriſz.
Dr. Dirck Bas.
Ian Claes Reynierſz.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Iacob Dirckſz. de Graef.

Treſoriers.
Cornelis Floriſz. van Teylingen.
Ian Claes Boelenſz.

VVees-meeſters.
Balthaſar Appelman.
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Pieter van Neck.

Huwelixe Saken.
Dirck Jacobſz. Roſecrans.
Ian Thomaſz. Kronenburg.
Iacob Pieterſz. Capit.
Dr. Pieter Schaep.
Laurens Jacobſz. Reael.

Treſoriers Extraordinaris.
Iacob Janſz. Vinck.
Pieter Jacobſz. Bas.

Reken-meeſters.
Harmen Rodenburg.
Claes Henrickſz. Oetgens van Waveren.

Aſſurantie-meeſters.
Gerrit Bicker.
Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Gillis Janſz. Valckenier.

Excyns-meeſters.
Ian de Biſſchop.
Ian Hendrickſz. Oetgens van Waveren.
Ionas Witſen.

In dit jaer den leſten May in Madrit tranſporteerde de Koning van Spanjen ſijne actie op de Nederlanden, &c. onder ſekere conditien aen ſijn Dogter *Iſabella*, de ſelve trouwende den Cardinael Aerds Hartog *Albertus*: ſterft oock de voorſz. Koning in 't ſelve jaer den 13 September.

Anno 1599.

Schout.
Willem van der Does.

Burgermeeſteren.
Iacob Boelenſz.
Mr. Willem Bardeſius.
Ian Claes Boelenſz.
Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Dr. Dirck Bas.
Ian Iacobſz. Huydekooper.
Claes Symonſz. van Heemskerck.
Lourens Iacobſz. Reael.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Ioris Ioriſz.
Pieter Mattijſz Schrijver.
Dr. Sybrand Baltenſz. Appelman.

Treſoriers.
Cornelis Floriſz. van Teylingen.
Roelof Egbertſz.

Wees-meeſters.
Balthaſar Appelman.
Claes Franſz. Oetgens van Waveren.
Pieter van Neck.

Huwelixe Saken.
Dirck Jacobſz. Roſecrans.
Ian Thomaſz. Croonenburg.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Dr. Pieter Schaep.
Pieter Willemſz. Vriend.

Treſoriers Extraordinaris.
Iacob Janſz. Vinck.
Pieter Bas.

Reken-meeſters.
Ian de Vry Egbertſz.
Harmen Rodenburg.

Aſſurantie-meeſters.
Gerrit Bicker.
Gillis Janſz. Valckenier.
Willem Pieterſz. Hooft.

Excyns-meeſters.
Ian de Biſſchop.
Ian Hendrickſz. Oetgens van Waveren.
Jonas Witſen.

Anno 1600.

Schout.
Willem van der Does.

Burgermeeſteren.
Ian Klaes Boelenſz.
Pieter Boom Corneliſz.
Balthaſar Appelman.
Bartholt Kromhout.

Schepenen.
Ian Iacobſz. Huydekooper.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Pieter Willemſz. Vriend.
Gerrit Jacob Witſen.
Pieter van Neck.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Harmen van de Poll.
Roelof Egbertſz.
Dr. Pieter Schaep.

Treſoriers.
Ian de Vry Egbertſz.
Gerrit Bicker.

Wees-meeſters.
Claes Franſz. Oetgens van Waveren.
Mr. Willem Bardeſius.
Cornelis Floriſz. van Teylingen.

Huwelixe Saken.
Dirck Jacobſz. Roſekrans.
Ian Thomaſz. Kroonenburg.
Dr. Sybrand Appelman.
Cornelis Banning Janſz.
Ysbrand Ben Elbertſz.

Treſoriers Extraordinaris.
Iacob Janſz. Vinck
Joris Joriſz.

Reken-

Reken-meesters.

Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Harmen Rodenburg.

Aſſurantie meeſters.

Willem Pieterſz Hooft.
Gillis Ianſz Valckenier.
Ian Henrickſz. Oetgens van Waveren.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Ionas Witſen.
Ian Klaes Reyniers.

Anno 1601.

Dr. Nicolius de Silla, *na dat hy veele jaren dezer Stad* Penſionaris *hadde geweeſt, en in verſcheyde Ambaſſadeſchappen gebruyckt, is dit jaar overleden, en in ſijn plaets quam* Dr. Albert de Veer.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Bartholt Kromhout.
Mr. Willem Bardeſius.
ſterft den 21 Martii, daar voor den 7 Aprilis
Cornelis Banning Ianſz.
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Ian de Vry Egbertſz.

Schepenen.

Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Harman Gysbertſz. van de Poll.
Ian Thomaſz. Croonenburg.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Dr. Dirck Bas.
Ioriſz Ioriſz.
Dr Sybrand Appelman.
Ionas Witſen.

Treſoriers.

Balthaſar Appelman.
Gerrit Bicker.

Wees-meeſters.

Klaes Franſz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Floriſz. van Teylingen.
Pieter Boom Corneliſz.

Huwelixe Saken.

Dirck Iacobſz Roſecrans.
Cornelis Corneliſz Heemskerck.
Gerrit Iacob Witſen.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Dirckſz. de Graef.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Ianſz. Vinck.
Elbert Corneliſz. Schaeck

Reken-meeſters.

Frans Hendrickſz. Oetgens van Waveren.
Harmen Rodenburg.

Aſſurantie-meeſters.

Ian Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Ianſz. Valckenier.
Adriaen Pieterſz. Raep.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Ian Klaeſz. Reyniers.
Pieter Matthyſz. Schrijver.

In dit jaar heeft men de Mueren rontom de Stad beginnen af te breken, en 2 groote nieuwe Sluyſen gemaeckt, d'een in St. Antonis Dijck, en d'ander daar d'oude Haerlemmer Poort plag te ſtaan.

Anno 1602.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Cornelis Pieterſz. Hooft.
Cornelis Floriſz. van Teylingen.
Pieter Boom Corneliſz.
Klaes Franſz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.

Reynier Paeuw Adriaenſz.
Dr. Dirck Bas.
Ian Iacobſz. Huydekoper.
Pieter Willemſz. Vriend.
Gerrit Iacob Witſen
Pieter Dirckſz. Haſſelaer.
Iacob de Graef.
Dr. Pieter Schaep.

(Deſe werd uyt de Banck geordonneert Raed van de Admiraliteyt in Zeeland; ende daar quam geen ander in ſijn ſtede: alwaar hy ſterft den 20 Juny 1620.)

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Treſoriers.

Ian de Vry Egbertſz.
Gerrit Bicker.

Wees-meeſters.

Bartholt Kromhout.
Cornelis Banning Janſz.
Roelof Egbertſz.

Huwelixe Saken.

Dirck Iacobſz. Roſecrans.
Ian Thomaſz. Croonenburg.
Dr. Sybrand Appelman.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Cornelis Corneliſz. Heemskerck.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Ianſz. Vinck.
Elbert Corneliſz. Schaeck.

Reken-meeſters.

Harmen Rodenburg
Claes Symonſz. van Heemskerck.

Aſſurantie-meeſters.

Ian Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Janſz. Valckenier.
Adriaen Pieterſz. Raep.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Ian Klaeſz. Reyniers.
Pieter Matthyſz. Schrijver.

Anno 1603.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Pieter Boom Corneliſz.
Bartholt Kromhout.
Ian de Vry Egbertſz.
Gerrit Bicker.

Schepenen.

Gerrit Iacob Witſen.
Iacob de Graef.
Ian Thomaſz. Croonenburg.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Ioris Ioriſz.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Iacob Egbertſz. van Ryn.
Mr. Volckert Oeuverlander.

Treſoriers.

Reynier Paeuw Adriaenſz.
Ionas Witſen.

Wees-meeſters.

Cornelis Floriſz. van Teylingen.
Ian Claes Roelenſz.
Roelof Egbertſz.

Huwelixe Saken.

Dirck Iacobſz. Roſecrans.
Pieter Dirckſz. Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Dirckſz. Haſſelaer.
Matthys Pieterſz. Schrijver.
Ionas Witſen.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Ianſz. Vinck.
Henrick Pieterſz. Schrijver.

Reken-meeſters.

Harmen Rodenburg.
Klaes Symonſz. van Heemskerck.

Aſſurantie-meeſters.

Ian Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Ianſz. Valckenier.
Adriaen Pieterſz. Raep.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Ian Klaeſz. Reyniers.
Pieter Matthyſz. Schrijver.

Anno 1604.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Ian de Vry Egbertſz.
Cornelis Floriſz. van Teylingen.
ſterft den 18 November, daar voor den 25 dito
Ian Pieterſz. Reael.
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.

Sche-

Schepenen.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Pieter Willemsz. Vriend.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Pieter Dirckfz. Hasselaer.
Dr. Dirck Bas.
Ionas Witsen.
Laurens Iansz. Spiegel.

Tresoriers.

Gerrit Bicker.
sterft, daar voor
Pieter Boom Cornelisz.
Reynier Paeuw Adriaensz.

Wees-meesters.

Klaes Fransz. Oetgens van Waveren
Ian Klaes Boelens.
Roelof Egbertsz.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Matthys Pietersz. Schrijver.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Harmen Rodenburg.
Ioris Iorisz.

Assurantie-meesters.

Ian Henrickfz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Ian Klaesz. Reyniers.
Pieter Matthysz. Schrijver.

Anno 1605.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Pietersz Hooft.
Pieter Boom Cornelisz.
Bartholt Kromhout.
Reynier Paeuw Adriaensz.

Schepenen.

Ian Jacobsz. Huydekooper.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Gerrit Jacob Witsen.
Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ioris Iorisz.
Iacob de Graef.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Tresoriers.

Roelof Egbertsz.
Ionas Witsen.

Wees-meesters.

Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Ian de Vry Egbertsz.
Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ysbrand Ben Elbertsz.
Pieter Dirckfz Hasselaer.
Matthys Pietersz Schrijver.
Laurens Iansz. Spiegel.
Dr. Dirck Bas.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Jansz Vinck.
Henrick Pietersz. Schryver.

Reken-meesters.

Harmen Rodenburg.
Frans Henrickfz. Oetgens van Waveren

Assurantie-meesters.

Ian Henrickfz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Jansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz Raep.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Ian Klaesz. Reyniers.
Pieter Matthysz. Schrijver.

Anno 1606.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Pieter Boom Cornelisz.
Iacob Boelens
Ian de Vry Egbertsz.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.

Schepenen.

Iacob de Graef.
Mr Volckert Oeuverlander.
Pieter Hasselaer.
Dr Dirck Bas.
Harmen Gysbertsz van de Poll.
Ionas Witsen.
Laurens Jansz. Spiegel.
Geurt Dirckfz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.

Tresoriers.

Gerrit Jacob Witsen.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Wees-meesters.

Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Pietersz Hooft.
Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ysbrand Ben Elbertsz.
Ian Thomasz Kroonenburg.
Pieter Bas Jacobsz.
Matthys Pietersz. Schrijver.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Jansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Ioris Iorisz.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn

Assurantie-meesters.

Ian Henricksz. Oetgens van Waveren
Cornelis Jansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Ian Klaesz. Reyniers.
Pieter Matthysz. Schrijver.

Anno 1607.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Iacob Boelens.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Frans Henrickfz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Banning Jansz.

Schepenen.

Dr. Dirck Bas
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ian Iacobsz Huydekooper.
Iacob Gerritsz. Hoing
Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ioris Iorisz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Roetert Ernst.
Iacob Poppen.

Tresoriers.

Gerrit Jacob Witsen.
Roelof Egbertsz.

Wees-meesters.

Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Ian de Vry Egbertsz.
Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ysbrand Ben Elbertsz.
Pieter Bas Jacobsz.
Matthys Pietersz. Schryver.
Laurens Jansz Spiegel.
Ionas Witsen.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Jansz Vinck
Henrick Pietersz. Schryver.

Reken-meesters.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Assurantie-meesters.

Geurt Dirckfz. van Beuningen.
Cornelis Jansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Ex-

Excyns-meesters.

Ian de Biſſchop.
Ian Klaeſz. Reyniers.
Pieter Matthyſz. Schrijver.

Anno 1608.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Pieterſz. Hooft.
Pieter Boom.
ſterft in 't leſt van 't jaar: d'andere drie hebben voort geregeert.
Klaes Franſz. Oetgens van Waveren.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.

Schepenen.

Ian Thomaſz. Kroonenburg.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Pieter Dirckſz. Haſſelaer.
Iacob de Graef.
Roelof Egbertſz.
Ionas Witſen.
Laurens Janſz. Spiegel.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Treſoriers.

Gerrit Jacob Witſen.
Ioris Joriſz.

Wees-meesters.

Ian de Vry Egbertſz.
Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
tot ontrent Auguſtus, in ſijn ſtede
Harmen van de Poll.
Ian Pieterſz. Reael.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Matthijs Pieterſz. Schryver.
Cornelis Banning Janſz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob Poppen.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Janſz. Vinck.
Henrick Pieterſz. Schrijver.

Reken-meesters.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Cornelis Banning Janſz.

Aſſurantie-meesters.

Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Cornelis Janſz. Valckenier.
Adriaen Pieterſz. Raep.

Excyns-meesters.

Ian de Biſſchop.
Ian Klaeſz. Reyniers.
Pieter Matthyſz. Schrijver.
Simon Willemſz. Nonus.

Anno 1609.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren,

Klaes Franſz. Oetgens van Waveren.
Iacob Boelens.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Gerrit Jacob Witſen.

Schepenen.

Pieter Dirckſz. Haſſelaer.
Roelof Egbertſz.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob Poppen.
Ian Pieterſz. de Wit.
Iacob van Neck.
Pieter Janſz. Reael.

Treſoriers.

Ioris Joriſz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Wees-meesters.

Cornelis Banning Janſz.
Ian Pieterſz. Reael.
Harmen Gysbertſz van de Poll.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Iacob de Graef.
Matthys Pieterſz Schryver.
Laurens Janſz. Spiegel.
Roetert Ernſt.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Janſz. Vinck.
Henrick Pieterſz. Schryver.

Reken-meesters.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Jacobſz. Huydekooper.

Aſſurantie-meesters.

Cornelis Janſz. Valckenier.
Adriaen Pieterſz. Raep.
Ionas Witſen.

Commiſſariſen van de Wiſſelbanck.

Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Excyns-meesters.

Ian de Biſſchop.
Pieter Matthyſz. Schryver.
Simon Willemſz. Nonus.
Roetert Ernſt.

Den 1. February 1608. ſijn in *'s Gravenhage* gekomen diverſe groote Heeren met laſt en commiſſie van de Aerds-Hartogen *Albertus* en *Iſabella*, als ook van den *Koning van Spaenjen*, om te handelen en te tracteren van Pays en Vrede over de Oorlogen, die in de Nederlanden ontſtaen zijn Anno 1566. En alſoo de voorſz Gecommitteerde met de Hoog Mog: Heeren Staten in deſe Vreden-handel niet konden verdragen hebben ſy eyndelick binnen *Antwerpen* gemaeckt Anno 1609. den 9. April een Treves ofte Beſtand van twaelf jaren.

Anno 1610.

Schout.

Willem van der Does

Burgermeesteren

Iacob Boelens.
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Cornelis Banning Janſz.
Dr. Dirck Bas.

Schepenen.

Mr Volckert Oeuverlander.
Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Ian Thomaſz. Kroonenburg.
Ionas Witſen.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Laurens Janſz Spiegel.
Iacob Backer.
Abraham Boom.

Treſoriers.

Reynier Paeuw Adriaenſz.
Ioris Joriſz.

Wees-meesters.

Ian Pieterſz Reael.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Iacob de Graef.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob van Neck.
Ian Pieterſz. de Wit.
Elbert Corneliſz. Schaeck.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Janſz. Vinck.
Henrick Pieterſz. Schrijver.

Reken-meesters.

Ian Jacobſz. Huydekooper.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Aſſurantie-meesters.

Iacob Poppen.
Cornelis Janſz. Valckenier,
Adriaen Pieterſz. Raep.

Wiſſel-banck.

Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Gerrit Jacob Witſen.

Excyns-meesters.

Ian de Biſſchop.
Pieter Matthyſz. Schryver.
Simon Willemſz. Nonus.
Roetert Ernſt.

Anno 1611.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Banning Janſz.
Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Roelof Egbertſz.

Schepenen.

Iacob Gerritſz. Hoing.
Ionas Cornelis Witſen.
Pieter Dirckſz. Haſſelaer

Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Iacob de Graef Dirckſz.
Pieter Matthyſz. Schrijver.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Pieterſz. de Wit.
Ian Gysbertſz de Vries.

Treſoriers.

Ioris Joriſz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Wees-meeſters.

Cornelis Pieterſz. Hooft.
Ian Pieterſz. Reael.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob van Neck.
Elbert Corneliſz. Schaeck.
Ian Thomaſz. Kroonenburg.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Janſz. Vinck.
Henrick Pieterſz. Schrijver.

Reken-meeſters.

Ian Jacobſz. Huydekooper.
Pieter Janſz. Reael.

Aſſurantie-meeſters.

Iacob Poppen.
Adriaen Pieterſz. Raep.
Cornelis Janſz. Valckenier.

Wiſſel-banck.

Gerrit Jacob Witſen.
Dr. Dirck Bas.
Laurens Janſz. Spiegel.

Commiſſariſen van de Kleyne Saken.

Ian Thomaſz. Kroonenburg.
Iacob Backer.
Ian Willemſz. Bogaert.
Antony Oetgens van Waveren.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Simon Willemſz. Nonus.
Roetert Ernſt.
Ian Corneliſz. Geelvinck.
Pieter Overlander.

Anno 1612.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Iacob Boelens.
Ian Pieterſz. Reael.
Gerrit Jacob Witſen.

Schepenen.

Pieter Dirckſz. Haſſelaer.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Ioris Joriſz.
Laurens Janſz. Spiegel.
Iacob Poppen.
Roetert Ernſt.
Iacob van Neck.
Adriaen Pieterſz. Raep.
Fredrick de Vry.

Treſoriers.

Ian Jacobſz. Huydekooper.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Wees-meeſters.

Cornelis Pieterſz. Hooft.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Pieterſz. de Wit.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Dr Dominicus Heemskerck.
Ian Pieterſz. de Wit.
Elbert Corneliſz. Schaeck.
Pieter Matthyſz. Schrijver.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Janſz. Vinck.
Henrick Pieterſz. Schrijver.

Reken-meeſters.

Volckert Oeuverlander.
Abraham Boom.

Aſſurantie-meeſters.

Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Cornelis Janſz. Valckenier.
Pieter Janſz. Reael.

Wiſſel-banck.

Reynier Paeuw Adriaenſz.
Roelof Egbertſz.
Iacob Dirckſz. de Graef.

Kleyne Saken.

Ian Thomaſz. Kroonenburg.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Iacob Backer.
Antony Oetgens van Waveren.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Simon Willemſz. Nonus.
Ian Corneliſz. Geelvinck.
Pieter Overlander.
Ian Witſen.

Anno 1613.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Gerrit Jacob Witſen.
Bartholt Kromholt.
Cornelis Banning Janſz.
Iacob Dirckſz. de Graef.

Schepenen.

Ioris Joriſz.
Iacob Poppen.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Ian Thomaſz. Kroonenburg.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Abraham Boom.

Treſoriers.

Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Ian Jacobſz. Huydekooper.

Wees-meeſters.

Cornelis Pieterſz. Hooft.
Ian Pieterſz. Reael.
Ian Pieterſz. de Wit.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Elbert Corneliſz. Schaeck.
Pieter Matthyſz. Schrijver.
Frederick de Vry.

Treſoriers Extraordinaris.

Iacob Janſz. Vinck.
Henrick Pieterſz. Schrijver.

Reken-meeſters.

Laurens Janſz. Spiegel.
Roetert Ernſt.

Aſſurantie-meeſters.

Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Cornelis Janſz. Valckenier.
Pieter Janſz. Reael.

Wiſſel-banck.

Iacob Boelens.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Roelof Egbertſz.

Kleyne Saken.

Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Ionas Cornelis Witſen.
Iacob Backer.
Antony Oetgens van Waveren.

Excyns-meeſters.

Ian de Biſſchop.
Ian Corneliſz. Geelvinck.
Pieter Overlander.
Ian Witſen.
Adriaen Pieterſz. Raep.

Anno 1614.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Bartholt Kromhout.
Iacob Boelens.
Reynier Paeuw Adriaenſz.
Roelof Egbertſz.

Schepenen.

Iacob Gerritſz. Hoing.
Dr. Jan ten Grootenhuys.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Roetert Ernſt.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Backer.
Ian Gysbertſz. de Vries.
Adriaen Pieterſz. Raep.
Antony Oetgens van Waveren.

Treſoriers.

Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Ian Jacobſz. Huydekooper.

Wees-meeſters.

Ian Pieterſz. Reael.

Ian Pietersz. de Wit.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob van Neck.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Fredrick de Vry.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Jansz. Vinck.
Hendrick Pietersz. Schrijver

Reken-meesters.

Laurens Jansz Spiegel.
Abraham Boom.

Assurantie-meesters.

Geurt Dircksz. van Beaningen.
Cornelis Jansz. Valckenier.
Pieter Jansz. Reael.

Wissel-banck.

Cornelis Pietersz. Hooft.
Cornelis Banning Jansz.
Iacob Dircksz de Graef.

Kleyne Saken.

Ian Thomasz. Croonenburg.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Pieter Mattijsz Schrijver.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Commissarisen van de Banck van Leeninge.

Frans Henricksz. Oetjens van Waveren.
Ionas Cornelis Witsen.

Excyns-meesters.

Ian de Bisschop.
Pieter Overlander.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz Schellingwouw.
Cornelis de Vry.

Anno 1615.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Iacob Boelens.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren
Gerrit Iacob Witsen.
Dr. Dirck Bas.

Schepenen.

Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Ioris Jorisz.
Laurens Jansz Spiegel.
Geurt Dircksz. van Beaningen
Iacob Poppen.
Iacob van Neck.
Abraham Boom.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Jacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Pietersz. Reael.
Ian Pietersz. de Wit.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Fredrick de Vry.
Cornelis Schellinger.

Tresoriers Extraordinaris.

Hendrick Pietersz. Schrijver.
Iacob Bicker Jacobsz.

Reken-meesters.

Roetert Ernst.
Antony Oetgens van Waveren.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier.
Pieter Jansz. Reael.
Pieter Pietersz Hasselaer.

Wissel-banck.

Cornelis Banning Jansz.
Reynier Paeuw.
Iacob Dircksz. de Graef.
Is gecommitteert in de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland: in sijn plaets is in de Banck gekomen
Bartholt Kromhout.

Kleyne Saken.

Harman Gysbertsz van de Poll.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Ian Willemsz. Bogaert.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Banck van Leeninge.

Roelof Egbertsz.
Ionas Cornelis Witsen.

Excyns-meesters.

Adriaen Pietersz. Raep.
Pieter Overlander.
Ian Witsen
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Cornelis de Vry.

Anno 1616.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Gerrit Jacob Witsen.
Bartholt Kromhout.
Cornelis Benning Jansz.
Reynier Paeuw.

Schepenen.

Laurens Iansz. Spiegel.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Pietersz. de Wit.
Roetert Ernst.
Iacob Backer.
Hillebrand Schellinger.
Dr. Andris Bicker Gerritsz.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Jacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Pietersz Reael.
Harmen Gijsbertsz. van de Poll.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg. Hr. *van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob Poppen.
Cornelis Schellinger.

Tresoriers Extraordinaris.

Hendrick Pietersz. Schrijver.
Iacob Bicker Iacobsz.

Reken-meesters.

Abraham Boom.
Antoni Oetgens van Waveren.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Wissel-banck.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Ioris Jorisz.

Kleyne Saken.

Pieter Dircksz. Hasselaer.
Pieter Mattijsz Schrijver.
Ian Willemsz. Bogaert.
Adriaen Kromhout.

Banck van Leeninge.

Roelof Egbertsz.
Ionas Cornelis Witsen.

Excyns-meesters.

Adriaen Pietersz. Raep.
Pieter Overlander.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Cornelis de Vry.

Anno 1617.

Schout.

Willem van der Does.

Burgemeesteren.

Reynier Paeuw.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas.
Roelof Egbertsz.

Schepenen.

Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ian Pietersz. de Wit.
Ioris Jorisz.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Iacob Poppen.
Iacob van Neck.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Abraham Boom.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Jacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Pietersz. Reael.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg. *Heer van Vlaerdingen.*

Huwe-

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritſz.

Treſoriers Extraordinaris.

Roetert Ernſt.
Henrick Pieterſz. Schrijver.

Reken-meeſters.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Antony Oetgens van Waveren.

Aſſurantie-meeſters.

Cornelis Janſz. Valckenier.
Pieter Ianſz. Reael.
Pieter Pieterſz. Haſſelaer.

Wiſſel-banck.

Iacob Boelens.
Iacob Gerriſz Hoing.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Kleyne Saken.

Hillebrand Schellinger.
Ian Willemſz. Bogaert.
Adriaen Kromhout.
Michiel Paeuw.

Banck van Leening.

Bartholt Kromhout.
Ionas Cornelis Witſen.

Excyns-meeſters.

Adriaen Pieterſz Raep.
Pieter Overlander.
Ian Witſen.
Pieter Theuniſſe Schellingwouw.
Cornelis de Vry.

Anno 1618.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Dr. Dirck Bas.
Bartholt Kromhout.
Iacob Boelens.
Iacob Gerritſz. Hoing.

Schepenen.

Ioris Joriſz.
Iacob van Neck.
Laurens Janſz. Spiegel.
Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Pieter Janſz. Reael.
Claes Iacobſz. Harencarſpel.
Warnaer Ernſt van Baſſen.
Dr. Reynier Paeuw.

Treſoriers.

Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Ian Jacobſz. Huydekooper.

Wees-meeſters.

Roelof Egbertſz.
Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Pieter Gerritſz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Ian Gysbertſz. de Vries.

Treſoriers Extraordinaris.

Roetert Ernſt.
Iacob Bicker Jacobſz.

Reken-meeſters.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Antony Oetgens van Waveren.

Aſſurantie-meeſters.

Pieter Matthyſz Schrijver.
Cornelis Janſz. Valckenier.
Pieter Pieterſz. Haſſelaer.

Wiſſel-banck.

Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Iacob Dirckſz. de Graef.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Kleyne Saken.

Hillebrand Schellinger.
Ian Willemſz. Bogaert.
Adriaen Krom-hout.
Michiel Paeuw.

Banck van Leening.

Ionas Cornelis Witſen.
Iacob Poppen.

Excyns-meeſters.

Adriaen Pieterſz. Raep.
Pieter Overlander.
Ian Witſen.
Pieter Theuniſz. Schellingwouw.
Cornelis de Vry.

Anno 1619.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Iacob Boelens.
Reynier Paeuw.
Frans Henrickſz. Oetgens van Waveren.
Ionas Cornelis Witſen.

Schepenen.

Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Dr. Jan ten Grootenhuys.
Ian Pieterſz. de Wit.
Ian Gysbertſz. de Vries.
Hillebrand Schellinger.
Ian Willemſz. Bogaerd.
Iacob Pieterſz. Hoog-kamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.

Treſoriers.

Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Ian Jacobſz. Huydekooper.

Wees-meeſters.

Harmen Gijsbertſz van de Poll.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Gerritſz. Ruytenburg, *Hr. van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobſz.
Pieter Mattijſz. Schrijver.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Iacob Jacobſz. Hinloopen.

Treſoriers Extraordinaris.

Roetert Ernſt.
Iacob Bicker Jacobſz.

Reken-meeſters.

Abraham Boom.
Antony Oetgens van Waveren.

Aſſurantie-meeſters.

Cornelis Janſz. Valckenier.
Pieter Janſz. Reael.
Pieter Pieterſz. Haſſelaer.

Wiſſel-banck.

Roelof Egbertſz.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Laurens Janſz. Spiegel.

Kleyne Saken.

Klaes Jacobſz. Harencarſpel.
Warnaer Ernſt van Baſſen.
Adriaen Kromhout.
Michiel Paeuw.

Banck van Leening.

Bartholt Kromhout.
Iacob Poppen.

Excyns-meeſters.

Adriaen Pieterſz. Raep.
Pieter Overlander
Ian Witſen.
Pieter Theuniſz. Schellingwouw.
Cornelis de Vry.

Anno 1620.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeeſteren.

Reynier Paeuw.
Gerrit Jacob Witſen.
Jacob Gerritſz. Hoing.
Fredrick de Vry.

Schepenen.

Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ian Pieterſz. de Wit.
Ioris Joriſz.
Abraham Boom.
Roetert Ernſt.
Adriaen Pieterſz. Raep.
Iacob Jacobſz. Hinloopen.
Klaes Jacobſz. Harencarſpel.
Arent Pieterſz. van der Burg.

Treſoriers.

Dr. Dirck Bas.
Ian Gysbertſz. de Vries.

Wees-meeſters.

Ian Jacobſz. Huydekooper.
Iacob Poppen.
Pieter Gerritſz. Ruytenburg, *Hr. van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Jacob van Neck.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Jacob Pietersz. Hoogkamer.

Treforiers Extraordinaris.

Warnaer Ernst van Bassen.
Bartholt Kromhout.

Reken-meesters.

Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Reynier Paeuw.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier.
Pieter Jansz. Reael.
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Wissel-banck.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Laurens Jansz. Spiegel.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Kleyne Saken.

Michiel Paeuw.
Cornelis de Vry.
Pieter Adriaensz. Raep.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Bartholt Kromhout.
Ian Willemsz. Bogaerd.

Excyns-meesters.

Pieter Overlander.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth.

Anno 1621.

Alsoo Willem van der Does *sijn Schout-ampt den laetsten October des jaers* 1620. *heeft verlaten, soo heeft* Fredrick de Vry *als presiderende Burgermeester het Schout-ampt bekleed tot Vrouwen-dag daer aen volgende; en is doen gekoren tot*

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Gerrit Jacob Witsen.
Bartholt Kromhout.
Iacob Boelens.
sterft, daar voor den 29 *Juny*
Iacob Poppen.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Schepenen.

Roetert Ernst.
Abraham Boom.
Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Antony Oetgens van Waveren.
Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernst van Bassen
Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Symon van der Does.

Tresoriers.

Dr. Dirck Bas.
Joris Jorisz.

Wees-meesters.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
sterft, in sijn plaats
Fredrick de Vry.
Iacob Poppen.
Dese is gekoren in de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt; en na dat hy daer ontrent twee maenden had geseten, is geworden Burgermeester: en in sijn plaets Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam, &c. Soo dat dit jaer als* Wees-meesters *hebben geseten,*
Fredrick de Vry.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Cornelis Schellinger.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Arent Pietersz. van der Burg.
Pieter Adriaensz. Raep.

Treforiers Extraordinaris.

Henrick Hudde.
Reynier Reael Jansz.

Reken-meesters.

Iacob Backer.
Iacob Bicker Jacobsz.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Michiel Paeuw.

Wissel-banck.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Laurens Jansz. Spiegel.

Kleyne Saken.

Dr. Dominicus Heemskerck.
Adriaen Pietersz. Raep.
Cornelis de Vry.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Ian Willemsz. Bogaert.

Excyns-meesters.

Pieter Overlander.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth.

Anno 1622.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Iacob Poppen.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas.
Iacob van Neck.

Schepenen.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Klaes Jacobsz. Harencarspel.
Henrick Hudde.
Michiel Paeuw Reyniersz.
Dr. Klaes Pietersz. Tulp.

Tresoriers.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Abraham Boom.

Wees-meesters.

Bartholt Kromhout.
Fredrick de Vry.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Cornelis Schellinger.
Arent Pietersz. van der Burg.
Pieter Adriaensz. Raep.
Symon van der Dees.

Treforiers Extraordinaris.

Warnaer Ernst van Bassen.
Outgert Pietersz. Spiegel.

Reken-meesters.

Iacob Backer.
Iacob Bicker Jacobsz.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Reynier Reael Jansz.

Wissel-banck.

Iacob Gerritsz. Hoing.
Laurens Jansz. Spiegel.
Mr. Volckert Oeuvelander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Kleyne Saken.

Hillebrand Schellinger.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Cornelis de Vry.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Albertus Coenradus Burg.

Excyns-meesters.

Pieter Overlander.
Ian Witsen.
Pieter Teunisz. Schellingwouw.
Claes Claesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth

Anno 1623.

Schout.

D. Ian ten Grootenhuys.

B..

Burgermeesteren.

Iacob van Neck.
Bartholt Kromhout.
Ionas Cornelis Witsen.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Schepenen.

Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Abraham Boom.
Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Symon van der Does.
Dr. Iacob Reael Jansz.

Tresoriers.

Gerrit Jacob Witsen.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw.
Fredrick de Vry.
Is gecommitteert in de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland: in sijn plaets quam
Dr. Dominicus Heemskerck.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Cornelis Schellinger.
Pieter Adriaensz. Raep.
Michiel Paeuw Reyniersz.
Dr. Klaes Pietersz. Tulp.

Tresoriers Extraordinaris.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Henrick Hudde.

Reken-meesters.

Iacob Backer.
Iacob Bicker Jacobsz.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Reynier Reael Jansz.

Wissel-banck.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Laurens Jansz. Spiegel.
sterft, daer voor
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Gerrit Hudde.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Banck van Leening.

Antony Oetgens van Waveren.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Excyns-meesters.

Pieter Overlander.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth.

Anno 1624.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Ionas Cornelis Witsen.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Iacob Poppen.

Schepenen.

Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Hillebrand Schellinger.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Henrick Hudde.
Dr. Klaes Pietersz. Tulp.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Gerrit Schaep.

Tresoriers.

Gerrit Jacob Witsen.
Abraham Boom.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Jacobsz.
Cornelis Schellinger.
Pieter Adriaensz. Raep.
Symon van der Does.
Michiel Paeuw Reyniersz.

Tresoriers Extraordinaris.

Dr. Albertus Coenradus Burg.
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Reken-meesters.

Iacob Backer.
Iacob Bicker Jacobsz.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier
Reynier Reael Jansz.
Cornelis de Vry.

Wissel-banck.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn
Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Warnaer Ernst van Bassen.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Gerrit Hudde.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Banck van Leening.

Bartholt Kromhout.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Excyns-meesters.

Pieter Overlander.
Jan Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth.

Anno 1625.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Gerrit Jacob Witsen.
Iacob van Neck.
Abraham Boom.

Schepenen.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Adriaen Pietersz. Raep.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Jacobsz Hinloopen.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Ernst Roetertsz.
Adriaen Kromhout.
sterft, daar voor
Dirck Tholinx.

Tresoriers.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz., *Ridder.*
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Jansz. Reael.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Symon van der Does.
Dr. Klaes Pietersz. Tulp.
Cornelis Schellinger *d'oude.*
Dr. Pieter Opmeer.
Pieter Adriaensz. Raep.

Tresoriers Extraordinaris.

Henrick Hudde.
Iacob Reael.

Reken meesters.

Iacob Backer.
Symon van der Does.

Assurantie-meesters.

Cornelis Jansz. Valckenier.
Reynier Reael.
Cornelis de Vry.

Wissel-banck.

Antony Oetgens van Waveren.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Cornelis Bicker.

Kleyne Saken.

Dr. Gerrit Schaep.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Gerrit Hudde.

Banck van Leening.

Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Excyns-meesters.

Pieter Overlander.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz Kruys.
Iillis Jansz. Beth.

Anno 1626.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Iacob van Neck.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Antony Oetgens van Waveren.

Schepenen.

Adriaen Pietersz. Raep.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Backer.
Henrick Hudde.
Iacob Reael.
Dr. Gerrit Schaep.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Dr. Pieter Opmeer.

Tresoriers.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Iacob Pietersz. Hoogkamer.

VVees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz., *Ridder.*
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Jansz Reael.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.

Dr. Klaes Pietersz. Tulp.
Dr. Henrick Coppit.
Cornelis Schellinger *d'oude.*
Iacob Bicker Jacobsz.
Willem Backer.

Tresoriers Extraordinaris.

Warnaer Ernst van Bassen.
Ernst Roetersz.

Reken-meesters.

Symon van der Does.
Pieter Adriaensz. Raep.

Aßurantie-meesters.

Dr. Albertus Coenradus Burg.
Reynier Reael.
Cornelis Michielsz. Blaeu.

Wissel-banck.

Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz Spiegel.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Ian Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Dirck Tholinx.

Excyns-meesters.

Ian Witsen.
Pieter Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iilles Jansz. Beth.
Mattheys Willemsz. Raephorst.

Anno 1627.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Andries Bicker.

Schepenen.

Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Backer.
Hillebrand Schellinger.
Iacob Pietersz Hoogkamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dr. Klaes Pietersz. Tulp.
Iacob Jacobsz. Vinck.
Henrick Reynst.
Dr. Mattijs Raephorst.

Tresoriers.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Cornelisz. Geelvinck.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Jansz Reael.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*
sterft, daer voor
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Symon van der Does.
Henrick Hudde.
Willem Backer.
Cornelis Schellinger.
Dr. Henrick Coppit.

Tresoriers Extraordinaris.

Warnaer Ernst van Bassen.
Ernst Roeters.

Reken-meesters.

Symon de Ryck van der Gracht.
Pieter Adriaensz Raep.

Assurantie-meesters.

Reynier Reael
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wißel-banck.

Fredrick de Vry.
Iacob Reael.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Dr. Pieter Opmeer.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Ian Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Dr. Gerrit Schaep.
Dirck Tholinx.

Excyns-meesters.

Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth.
Hendrick Lens.

Anno 1628

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Iacob de Graef.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
sterft, daer voor
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Ian Cornelisz. Geelvinck.

Schepenen.

Hillebrand Schellinger.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Iacob Reael.
Dirck Tholinx.
Dr. Pieter Opmeer.
Symon de Ryk van der Gracht.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Tresoriers.

Pieter Bas Jacobsz.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz.
Pieter Mattijsz.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Iansz. Reael.

Huwelixe Saken.

Symon van der Does.
Henrick Hudde.
Willem Backer.
Dr. Henrick Coppit.
Dr. Allert Kloeck.

Tresoriers Extraordinaris.

Ernst Roeters.
Henrick Reynst.

Reken-meesters.

Pieter Adriaensz. Raep.
Bartholomeus Iansz. Reael.

Assuran-

Assurantie-meesters.
Reynier Reael Jansz.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.
Fredrick de Vry.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Mattijs Raephorst.

Kleyne Saken.
Dr. Klaes Pietersz. Tulp.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Ian Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.
Dr. Gerrit Schaep.
Iacob Jacobsz. Vinck.

Excyns-meesters.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth.
Hendrick Lensen.

Anno 1629.
Schout.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Abraham Boom.
Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Schepenen.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Dr. Pieter Opmeer.
Iacob Backer.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Dr. Gerard Schaep.
Iacob Jacobsz. Vinck.
Dr. Mattijs Raephorst.
Iohan Huydekooper.
Dr. Albert Bas.

Tresoriers.
Pieter Bas Jacobsz.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.

Wees-meesters.
Fredrick de Vry.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Iansz. Reael.
Klaes Jacobsz. Harencarspel.

Huwelixe Saken.
Henrick Hudde
Pieter Egbertsz. Vinck.
Willem Backer.
is den 27 *November Excijns-meester gekoren.*
Dr. Henrick Coppit.
Dr. Allard Kloeck.

Tresoriers Extraordinaris.
Henrick Reynst.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.
Warnaer Ernst van Bassen.
Bartholomeus Jansz. Reael.

Assurantie-meesters.
Reynier Reael Jansz.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.
Iacob de Graef.
Ernst Roeters.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.
Iacob Reael.
Dirck Tholinx.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.

Banck van Leening.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Ian Bicker Gerritsz.

Excyns-meesters.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Klaes Klaesz. Kruys.
Iillis Jansz. Beth.
Hendrick Lentsen.
Willem Backer.

Anno 1630.
Schout.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.
Abraham Boom.
Iacob de Graef.
Geurt Dirckfz. van Beuningen.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn

Schepenen.
Iacob Backer.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dirck Tholinx.
Symon de Rijck van der Gragt.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Pieter Jansz. Hooft.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Dr. Allard Kloeck.

Tresoriers.
Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Pieter Bas Iacobsz.

Wees-meesters.
Fredrick de Vry.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Hillebrand Schellinger.
Klaes Iacobsz. Harencarspel.

Huwelixe Saken.
Pieter Egbertsz. Vinck.
Iohan Huydekooper.
Dr. Henrick Capit.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.

Tresoriers Extraordinaris.
Henrick Reynst.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.
Warnaer Ernst van Bassen.
sterft, daer voor
Henrick Dirckfz. Spiegel.
Dr. Albert Bas.

Assurantie-meesters.
Reynier Reael.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.
Dr. Gerrit Schaep.
Ernst Roeters.
Dr. Matthys Raephorst.

Kleyne Saken.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Jacobsz. Rotgans.
Dr. Ægydius Snoeck.

Banck van Leeninge.
Dr. Claes Pietersz Tulp.
Iacob Jacobsz. Vinck.

Excyns-meesters.
Ian Witsen.
Pieter Theunisz. Schellingwouw.
Iillis Jansz. Beth.
Hendrick Lentsen.
Willem Backer.

Anno 1631.
Schout.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.
Iacob de Graef, *Vry-Heer van Suydpols-broeck, &c.*
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Anthony Oetgens van Waveren; *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Schepenen.
Dirck Tholinx.
Dr. Pieter Jansz. Hooft.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ernst Roeters.
Dr. Pieter Opmeer.
Iacob Jacobsz. Vinck.
Dr. Matthys Raephorst.
Iohan Huydekooper.
Willem Backer.

Tresoriers.
Geurt Dirckfz. van Beunin gen.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn; *Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck.*

Wees-meesters.
Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Klaes Jacobsz. Harencarspel.
Pieter Hasselaer.

Huwelixe Saken.
Pieter Egbertsz. Vinck.
Dr. Henrick Capit.

Symon

Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritſz.
Dr. Dirck de Graef.

Treſoriers Extraordinaris.

Henrick Reynſt.
Pieter Adriaenſz. Raep.

Reken-meeſters.

Dr. Allard Kloeck.
Henrick Dirckſz. Spiegel.

Aſſurantie-meeſters.

Reynier Reael.
Cornelis Michielſz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wiſſel-banck.

Dr. Gerrit Schaep
Is den 29. April gekoren by de Vroedſchap tot Reken-meeſter in de Reken-kamer van Holland in ſijn plaets quam in de Wiſſel-banck
Iacob Backer.
Cornelis Bicker Gerritſz.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Lucas Jacobſz. Rotgans.
Dr. Ægydius Snoeck.

Banck van Leening.

Pieter Bas Jacobſz.
Dr. Klaes Pieterſz. Tulp.

Excyns-meeſters.

Ian Witſen.
Pieter Theuniſz. Schellingwouw.
Gillis Janſz. Beth.
Hendrick Lenſen.
Albert Bas.

Anno 1632.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeeſteren.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Abraham Boom.
Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Iacob Backer.

Schepenen.

Harmen Gysbertſz. van de Poll.
Ernſt Roeters.
Iacob Pieterſz. Hoog-kamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Henrick Reynſt.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Dr. Allard Kloeck
Henrick Dirckſz. Spiegel.
Dr. Dirck de Graef.

Treſoriers.

Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meeſters.

Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Pieter Pieterſz. Haſſelaer.
Symon de Ryck van der Gragt.

Huwelixe Saken.

Dr. Matthys Raephorſt.
Pieter Egbertſz. Vinck.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritſz.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Treſoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaenſz. Raep.
Reynier Reael.

Reken-meeſters.

Iohan Huydekoper.
Willem Backer.

Aſſurantie-meeſters.

Cornelis Michielſz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtſz. van Beuningen.

Wiſſel-banck.

Anthony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Cornelis Bicker Gerritſz.
Dr. Albert Bas.

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Lucas Jacobſz. Rotgans.
Dr. Ægydius Snoeck.

Banck van Leening.

Pieter Bas Jacobſz.
Dr. Claes Pieterſz. Tulp.

Excyns-meeſters.

Ian Witſen.
Pieter Theuniſz. Schellingwouw.
Gillis Janſz. Beth.
Hendrick Lenſen.
Iacob Jacobſz. Vinck

Anno 1633.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeeſteren.

Abraham Boom.
Iacob de Graef, *Vry-Heer van Suydpols-broeck, &c.*
Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Dirck de Vlaming van Oudshoord, *Heer van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Schepenen.

Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dr. Allard Kloeck.
Dirck Tholinx.
Pieter Pieterſz. Haſſelaer.
Dr. Matthys Raephorſt.
Dr. Albert Bas.
Dr. Pieter Janſz. Hooft.
Willem Backer.
Reynier Reael.

Treſoriers.

Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Iacob Backer.

Wees-meeſters.

Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Symon de Ryck van der Gragt.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*

Huwelixe Saken.

Dr. Dirck de Graef.
Pieter Egbertſz. Vinck.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritſz.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Treſoriers Extraordinaris.

Henrick Dirckſz. Spiegel.
Pieter Adriaenſz Raep.

Reken-meeſters.

Iohan Huydekooper.
Dr. Ægydius Snoeck.

Aſſurantie-meeſters.

Cornelis Michielſz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtſz. van Beuningen.

Wiſſel-banck.

Anthony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Henrick Reynſt.
Cornelis Bicker Gerritſz.

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Lucas Iacobſz. Rotgans.
Iacob Claeſz. Harencarſpel.

Banck van Leening.

Pieter Bas Iacobſz.
ſterft, daer voor
Iacob Pieterſz. Hoog-kamer.
Dr. Klaes Pieterſz. Tulp.

Excyns-meeſters.

Ian Witſen.
Hendrick Lenſen.
Iacob Jacobſz. Vinck.
Pieter Schellingwouw.
ſterft, daer voor
Iacob Wilkes.
Gillis Janſz. Beth.
ſterft, in ſijn plaats
Mr. Gerrit Schaep Pieterſz.

Anno 1634.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeeſteren.

Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Ian Corneliſz. Geelvinck.
Iacob Backer.

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Dr. Matthys Raephorst.
Dr. Nicolaes Tulp.
Dr. Gerard Schaep.
Ernst Roeters.
Iacob Vinck.
Ian Huydekooper.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Mr. Gualterus Valckenier.

Tresoriers.

Iacob de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

VVees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Symon de Ryck van der Gragt.
Pieter Iansz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Reynier Reael.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extraordinaris.

Henrick Dirckſz. Spiegel.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Albert Bas.

Kleyne Saken.

Willem Backer.
Dr. Dirck de Graef.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Klaesz. Harencarspel.

Banck van Leening.

Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Pieter Hasselaer.

Excyns-meesters.

Ian Witsen.
Hendrik Lentsen.
Iacob Wilkes.
Mr. Gerrit Schaep Pietersz.
Gerbrand Klaesz. Pancras.

Anno 1635.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Iacob Backer.
Abraham Boom.
Dirck de Vlaming van Oudhoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Pieter Hasselaer.

Schepenen.

Dr. Gerrit Schaep.
Ernst Roeters.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Albert Bas.
Dr. Pieter Iansz. Hooft.
Dr. Allard Kloeck.
Reynier Reael.
Gerbrand Klaesz. Pancras.

Tresoriers.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Iacob de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Symon de Ryck van der Gragt.

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extraordinaris.

Hendrick Dircksz. Spiegel.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Henrick Reynst.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*

Kleyne Saken.

Willem Backer.
Dr. Dirck de Graef.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Klaesz. Harencarspel.

Banck van Leening.

Ian Huydekooper.
Mr. Gualterus Valckenier.

Excyns-meesters.

Ian Witsen.
Hendrik Lensen.
Iacob Wilkes.
Mr. Gerrit Schaep Pietersz.
Iacob Jacobsz. Vinck.

Anno 1636.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Abraham Boom.
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Schepenen.

Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Dr. Allard Kloeck.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dirck Tholinx.
Iacob Vinck.
Dr. Matthys Raephorst.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Willem Backer.
Dr. Cornelis Witsen.

Tresoriers.

Iacob de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Symon de Ryck van der Gragt.
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*

Huwelixe Saken.

Dr. Nicolaes Tulp.
Dr. Dirck de Graef.
Iacob Bicker Gerritsz.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Lucas Jacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extraordinaris.

Hendrick Dircksz. Spiegel.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Pieter Hasselaer.
Henrick Reynst.
Dr. Albert Bas.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Iacob Klaesz. Harencarspel.
Cornelis de Graef.
Mr. Iacob Bas Dirckſz.

Banck van Leening.

Ian Huydekooper.
Mr. Gualterus Valckenier.

Excyns-meesters.

Ian Witsen, *Obit den* 19 *October.*
Hendrick Lensen.
Iacob Wilkes.
Mr. Gerrit Schaep Pietersz.

Gerbrant

Gerbrant Klaesz. Pancras.
Klaes van Bronckhorst.
in de plaets van
Ian Witsen.

Anno 1637.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
sterft, daer voor
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Iacob de Graef, *Vry-Heer van Suydpols-broeck, &c.*
Pieter Hasselaer.
Dr. Gerrit Schaep.

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Willem Backer.
Ernst Roeters.
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*
Ian Huydekooper.
Reynier Reael.
Mr. Gualterus Valckenier.
Gerbrand Klaesz. Pancras.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Tresoriers.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
is in dit jaer Burgerm. gekoren.
Iacob Backer.
in de Staten Generael en in sijn plaets
Abraham Boom.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Symon de Ryck van der Gracht.

Huwelixe Saken.

Dr. Nicolaes Tulp
Dr. Dirck de Graef.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extraordinaris.

Nicolaes van Campen.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Dr. Albert Bas.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*

Kleyne Saken.

Dr. Cornelis Witsen.
Iacob Klaesz. Harencarspel.
Cornelis de Graef.
Mr. Iacob Dirckfz. Bas.

Banck van Leening.

Iacob Vinck.
Henrick Dirckfz. Spiegel.

Excyns-meesters.

Matthys Willemsz. Raephorst.
Hendrick Lensen.
Iacob Wilkes.
Mr. Gerrit Schaep Pietersz.
Klaes van Bronckhorst.

Anno 1638.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Pieter Hasselaer.
Abraham Boom.
Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer aan Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Dr. Albertus Coenradus Burg.

Schepenen.

Ernst Roeters.
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*
Iacob Vinck.
Dr. Allard Kloeck.
Henrick Dirckfz. Spiegel.
Dr. Cornelis Witsen.
Mr. Gerard Schaep Pietersz.
Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.

Tresoriers.

Dr. Gerard Schaep Symonsz.
Henrick Reynst.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Symon de Rijck van der Gragt.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.

Huwelixe Saken.

Dr. Nicolaes Tulp.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Jacobsz. Rotgans.
Ian van de Poll.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Jacobsz.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Gerbrand Klaesz. Pancras.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Iacob de Graef, *Vry-Heer van Suydpols-broeck, &c.*
Dr. Albert Bas.
Reynier Reael.

Kleyne Saken.

Mr. Gualterus Valckenier.
Iacob Klaesz. Harencarspel.
Cornelis de Graef.
Mr. Iacob Dirckfz. Bas.

Banck van Leening.

Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Tamen, Blockland, &c.*
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Excyns-meesters.

Hendrick Lensen.
Iacob Wilkes.
Klaes van Bronckhorst.
Klaes van Kampen.
Dirck Arentsz. Kock, *wierd Boeckhouder in de Wissel-banck.*
Wessel de Vry.
Iacob van der Marck.

Anno 1639.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Abraham Boom.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Gerbrand Klaesz. Pancras.
Willem Backer, *Ridder.*

Schepenen.

Dr. Allert Kloeck.
Henrick Dirckfz. Spiegel.
Dirck Tholinx.
Henrick Reynst.
Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Tamen, Blockland, &c.*
Reynier Reael.
Mr. Gualterus Valckenier.
Dr. Franco van der Meer.
Iacob Klaesz. Harencarspel.

Tresoriers.

Pieter Hasselaer.
Dr. Gerard Schaep.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Symon de Ryck van der Gragt.
Ernst Roeters.
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*

Huwelixe Saken.

Dr. Nicolaes Tulp.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Ian van de Poll.
Dr. Iacob Bas Dirckfz.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Jacobsz.

Reken meesters.

Albert Dirckfz. Pater.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wis-

Wiſſel-banck.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.*
Dr. Albert Bas.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Mr. Ioris Jorifz. Backer.
Lucas Jacobſz. Rotgans.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Roelof Bicker.

Banck van Leening.

Dr. Cornelis Witſen.
Dr. Frans Banning Kock, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Excyns-meeſters.

Hendrick Lenſe.
Iacob Wilkes, *wierd Raed ter Admiraliteyt tot Hoorn.*
Nicolaes van Bronckhorſt.
Weſſel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Cornelis Jacobſz. Weyer.

Anno 1640.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeeſteren.

Gerbrand Klaeſz. Pancras.
Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Iacob Backer.

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Roetert Ernſt.
Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Albert Bas.
Dr. Cornelis Witſen.
Dr. Frans Banning Kock, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Ian van Heemskerck.
Ian van de Poll.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck.*

Treſoriers.

Ian Cornelifz. Geelvinck.
Dr. Gerard Schaep.

Wees-meeſters.

Fredrick de Vry.
Willem Backer.
Symon de Ryck van der Gragt.
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*

Huwelixe Saken.

Dr. Klaes Pieterſz. Tulp.
Dr. Franco van der Meer.
Iacob Bicker Gerritſz.
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Mr. Iacob Bas Dirckſz.

Treſoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaenſz. Raep.
Rombout Jacobſz.

Reken-meeſters.

Albert Dirckſz. Pater.
Cornelis de Vry.

Aſſurantie-meeſters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtſz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

VViſſel-banck.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Hr. van VVaveren, Botshol en Ruyge VVilnis.*
Henrick Reynſt.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Mr. Ioris Jorifz. Backer.
Lucas Jacobſz. Rotgans.
Roelof Bicker.

Banck van Leening.

Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Tamen, Block-land, &c.*
Iacob Klaeſz. Harencarſpel.

Excyns-meeſters.

Hendrik Lenſen.
Nicolaes van Bronckhorſt.
Weſſel de Vry.
Iacob van der Marck.
Cornelis Jacobſz. Weyer.

Anno 1641.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeeſteren.

Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Ian Cornelifz. Geelvinck.
Pieter Haſſelaer.
Dr. Gerard Schaep.

Schepenen.

Ernſt Roeters.
Dr Cornelis Witſen.
Dr. Klaes Pieterſz. Tulp.
Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Tamen, Blockland, &c.*
Henrick Dirckſz. Spiegel.
Dr. Franco van der Meer.
Mr. Ioris Jorifz. Backer.
Willem van Ruytenburg.
Roelof Bicker.

Treſoriers.

Abraham Boom.
Willem Backer, *Ridder.*

Wees-meeſters.

Fredrick de Vry.
Symon de Ryck van der Gragt.
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*
Dr. Albert Bas.

Huwelixe Saken.

Henrick Reynſt.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck.*
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Mr. Iacob Bas Dirckſz.
Iacob Bicker Jacobſz.

Treſoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaenſz. Raep.
Rombout Jacobſz.

Reken-meeſters.

Albert Dirckſz. Pater.
Cornelis de Vry.

Aſſurantie-meeſters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtſz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wiſſel-banck.

Anthony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Iacob Bicker Gerritſz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Ian van Heemskerck.
Dr Iohan Roeterſz.
Henrick Bicker.

Banck van Leeninge.

Iacob Backer.
Iacob Klaeſz. Harencarſpel.

Op den 13 *February* 1641. *is alhier opgeregt een Banck van See-ſaken; VVaer af deſe ondergeſchreven de eerſte Commiſſariſen ſyn geweeſt.*

See-ſaken.

Dr. Allard Kloeck.
Ian van de Poll.
Lucas Jacobſz. Rotgans.
Dr. Willem van Loon.
Ian Hulft.

Excyns-meeſters.

Hendrik Lenſen.
Nicolaes van Bronckhorſt.
Weſſel de Vry.
Iacob van der Marck.
Cornelis Jacobſz. Weyer.

Anno 1642.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeeſteren.

Pieter Haſſelaer.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnephoeck, &c.*
Gerbrand Klaeſz. Pancras.
Willem Backer

Schepenen.

Dr. Nicolaes Tulp.
Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Tamen, Blockland, &c.*
Dirck Tholinx.
Dr. Albert Bas.
Dr. Allard Kloeck.
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*
Mr. Wouter Valckenier.

Dr. Frans

Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Mr. Ian van Heemskerck.

Tresoriers.

Abraham Boom.
Dr. Gerard Schaep.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Symon de Ryck van der Gragt.
Henrick Dirckſz. Spiegel.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Huwelixe Saken.

Henrick Reynſt.
Willem van Ruytenburg.
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Mr. Iacob Bas Dirckſz.
Iacob Bicker Iacobſz.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaenſz. Raep.
Rombout Jacobſz.

Reken-meesters.

Albert Dirckſz. Pater.
Cornelis de Vry.

Aſſurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtſz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wiſſel-banck.

Anthony Oetgens van Waveren, *Ridder Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge VVilnis.*
Iacob Bicker Gerritſz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Dr. Franco van der Meer.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Henrick Bicker.
Dr. Arnout Tholinx Dirckſz.

Banck van Leening.

Iacob Backer.
Iacob Klaeſz. Harencarſpel.

See Saken.

Ian van de Poll.
Roelof Bicker.
Lucas Jacobſz. Rotgans.
Dr. Willem van Loon.
Ian Hulft.

Excyns-meesters.

Hendrick Lenſen.
Nicolaes van Bronckhorſt.
Weſſel de Vry.
Iacob van der Marck.
Cornelis Jacobſz. Weyer

Anno 1643.
Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Gerbrand Klaeſz. Pancras.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck.*

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Dr. Albert Bas.
Ernſt Roeters.
Henrick Dirckſz. Spiegel.
Albert Dirckſz. Pater.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Dr. Franco vander Meer.
Roelof Bicker.
Ian van Waveren.

Tresoriers.

Dr. Gerard Schaep.
Dr. Wouter Valckenier.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Willem Backer.
Symon de Ryck van der Gragt.
Dr. Allard Kloeck.

Huwelixe Saken.

Henrick Reynſt.
Willem Pieterſz. Ruytenburg.
Mr. Iacob Bas Dirckſz.
Iacob Bicker Jacobſz.
Ian Michielſz. Blaeu.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaenſz. Raep.
Rombout Jacobſz.

Reken-meesters.

Mr. Jan van Heemskerck.
Cornelis de Vry.

Aſſurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtſz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wiſſel-banck.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Iacob Bicker Gerritſz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Henrick Bicker.
Dr. Arnoud Tholinx Dirckſz.

Banck van Leeninge.

Iacob Backer.
Iacob Klaeſz. Harencarſpel.

See Saken.

Dr. Cornelis Witſen.
Ian van de Poll.
Lucas Jacobſz. Rotgans.
Dr. Willem van Loon.
Ian Hulft.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobſz. Weyer.
Hendrick Lenſen.
Nicolaes van Bronckhorſt.
Weſſel de Vry.
Ian van der Marckt.

Anno 1644.
Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Pieter Haſſelaer.
Dr. Gerard Schaep.
Mr. Wouter Valckenier.

Schepenen.

Ernſt Roeters.
Henrick Dirckſz. Spiegel.
Iohan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerſeveen, &c.*
Dr. Allard Kloeck.
Dr. Cornelis Witſen.
Iacob Klaeſz. Harencarſpel.
Dr. Ian van Heemskerck.
Ian van de Poll.
Mr. Willem van Loon.

Tresoriers.

Willem Backer.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd pols broeck.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Gerbrand Klaeſz. Pancras.
Symon de Rijck van der Gragt.
Albert Dirckſz Pater.

Huwelixe Saken.

Ian van Waveren.
Mr. Iacob Bas Dirckſz.
Iacob Bicker Jacobſz.
Ian Michielſz. Blaeu.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Oudshoorn en Gnephoeck.*

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaenſz. Raep.
Rombout Jacobſz.

Reken-meesters.

Henrick Reynſt.
Cornelis de Vry.

Aſſurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtſz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wiſſel-banck.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Hr. tot VVaveren, Botshol en Ruyge VVilnis.*
Ian Munter.
Iacob Bicker Gerritſz., *Hr. van Engelenburg.*

Kleyne Saken.

Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Franco van der Meer.
Outgert Pieterſz. Spiegel.
Henrick Bicker.
Dr. Arnoud Tholinx Dirckſz.

Banck

Banck van Leeninge.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Roelof Bicker.
Lucas Jacobsz. Rotgans.
Ian Hulft.
Dr. Roetert Ernst.

Desolate Boedels.

In dit jaer is alhier opgeregt een Kamer van de Desolate Boedels; *waer af dese ondergeschreven de eerste Commissarisen sijn geweest.*

Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*
Dr. Albert Bas.
Abel Matthysz. Burg.
Wolfert van Diemen.
Henrick van Bronckhorst.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Hendrick Lensen.
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Ian van der Marckt.

Anno 1645.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Pieter Hasselaer.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Gerbrand Klaesz. Pancras.
Willem Backer.

Schepenen.

Iohan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Albert Bas.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Albert Dircksz. Pater.
Dr. Franco van der Meer.
Iohan van Waveren.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Henrick Bicker.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.*
Mr. Wouter Valckenier.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Symon de Ryck van der Gragt.
Ernst Roeters.
Dr. Allard Kloeck.
sterft, daar voor
Cornelis Geelvinck.

Huwelixe Saken.

Dr. Willem van Loon,
Iacob Bas Dircksz.
Ian Michielsz. Blaeu.
Mr. Gerard van Hellemond.
Mr. Henrick Hooft.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken meesters.

Cornelis de Vry.
Bernard Schellinger.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Iacob Bicker Gerritsz. *Heer van Englenburg, &c.*
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Dr. Ian van Heemskerck.
Ian van de Poll.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Iacob Bicker Jacobsz.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.

Banck van Leening.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Roelof Bicker.
Lucas Jacobsz. Rotgans.
Ian Hulft.
Roetert Ernst.

Desolate Boedels.

Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*
Iacob Klaesz. Harencarspel.
Abel Matthysz. Burg.
Wolphert van Diemen.
Henrick van Bronckhorst.

Excijns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Hendrick Lensen.
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Ian van der Marckt.

Anno 1646.

Schout.

Pieter Hasselaer.

Burgermeesteren.

Gerbrand Klaesz. Pancras.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Gerard Schaep.
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*

Schepenen.

Dr. Frans Banning Kock, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Albert Dircksz. Pater.
Ernst Roeters.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Ian van de Poll.
Roelof Bicker.
Nicolaes Corver.
Bernard Schellinger.
Mr. Andries de Graef.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge VVilnis, &c.*
Mr. Wouter Valckenier.

Wees-meesters.

Willem Backer.
Symon de Ryck van der Gragt.
Dr. Albert Bas.
Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Willem van Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen, &c.*
Iacob Bas.
Ian Michielsz. Blaeu.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Jacobsz.

Reken-meesters.

Iacob Klaesz. Harencarspel.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Ian Munter.
Iacob Bicker Gerritsz. *Heer van Englenburg, &c.*

Kleyne Saken.

Ian van Waveren.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Cornelis Geelvinck.
Nicolaes Pancras.

Banck van Leening.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Henrick Bicker.
Lucas Jacobsz. Rotgans.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerrit van Hellemond.

Desolate Boedels.

Dr. Cornelis Witsen.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnep-hoeck,* &c.
Henrick van Bronckhorst.
Ian Hulft.
Mr. Isaac Paeu, *Heer van Agtienhoven, &c.*

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Dirck Boelisz.

Anno 1647.

Schout.

Pieter Hasselaer.

Burgermeesteren.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Willem Backer.
Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Albert Bas.

Schepenen.

Hendrick Dirckfz. Spiegel.
Ian van de Poll.
Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, &c.*
Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Franco van der Meer.
Iacob Klaesz. Harencarspel.
Ian Bicker.
Dr. Isaac Paeu, *Heer van Agtienhoven, &c.*
Dr. Frans Reael.

Tresoriers.

Anthony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*

Wees-meesters.

Dr. Gerard Schaep.
Gerbrand Klaesz. Pancras.
Symon de Ryck van der Gragt.
Albert Dircksz. Pater.

Huwelixe Saken.

Roelof Bicker.
Mr. Andries de Graef.
Dr. Iacob Bas.
Is den 16 Maert gecommitteerd in 't Collegie ter Admiraliteyt in Zeeland, in sijn plaets quam
Iacob Fransz Hinloopen.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Jacobsz.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Gerrit Klaesz. Hasselaer.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Nicolaes Corver.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Ian van Waveren.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Cornelis Geelvinck.
Nicolaes Pancras.

Banck van Leening.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Henrick Bicker.
Ian Michielsz. Blaeu.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerard van Hellemond.

Desolate Boedels.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Bernard Schellinger.
Ian Hulst.
Iacob Jacobsz. Roch.
Dr. Gillis Valckenier.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Dirck Boelisz.

Anno 1648.

Schout.

Pieter Hasselaer.

Burgermeesteren.

Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Gerbrand Klaesz. Pancras.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Schepenen.

Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, &c.*
Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Ian van Waveren.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Henrick Bicker.
Bernard Schellinger.

Tresoriers.

Anthony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Albert Bas.
Is den 27 February gecommitteerd in de Admiraliteyt alhier, in sijn plaets quam
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Symon de Ryck van der Gragt.
Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Roelof Bicker.
Mr. Andries de Graef.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Iacob Fransz. Hinloopen.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep
Rombout Jacobsz.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Is den 30. October gecommitteerd in de Wissel-banck, in sijn plaets quam
Mr. Lambert Reynst.
Gerrit Klaesz. Hasselaer.

Assurantie-meesters.

Dirck Geurtsz. van Beuningen,
Nicolaes van Loon.
Ian Michielsz. Blaeu.
sterft den 20. July, in sijn plaets quam
Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
sterft den 29 Iuny, in sijn plaets quam den 30. October
Cornelis de Vry.
Nicolaes Corver.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Ian van de Poll.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Cornelis Geelvinck.
Nicolaes Pancras.

Banck van Leening.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Isaac Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*

See Saken.

Reynier Reael
sterft den 18 April, in sijn plaets quam
Coenraed Burg.
Iacob Klaesz. Harencarspel.
Is den 28 February gecommitteert in de Admiraliteyt in 't Noorder quartier, daer voor quam
Mr. Symon van Hoorn.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Michiel Pancras.

Desolate Boedels.

Ian Bicker.
Dr. Frans Reael.
Ian Hulst.
Iacob Jacobsz. Roch.
Dr. Gillis Valckenier.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Dirck Boelisz.

Anno

Anno 1649.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Burgermeesteren.

Gerbrand Klaesz. Pancras
sterft den 1 November.
Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van VVaveren, Botshol en Ruyge VVilnis, &c.*
Dr. Andies Bicker Gerritsz, *Hr. van Englenburg, &c.*
Pieter Hasselaer.

Schepenen.

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Albert Dircksz. Pater.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Dr. Franco van der Meer.
Ian van de Poll.
Mr. Andries de Graef.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Mr. Coenraed Burg.
Dr Gillis Valckenier.

Tresoriers.

Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-Pols-broeck, &c.*
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Nicolaes Tulp.
Dr. Cornelis Witsen.
Nicolaes Corver.

Huwelixe Saken.

Bernard Schellinger.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Iacob Fransz. Hinloopen.
Dr. Ioan van Hellemond.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Jacobsz.

Reken-meesters.

Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Mr. Lambert Reynst.
Is den 1 November tot Raed ter Admiraliteyt in't Noorder-quarier gekoren.

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.
Gerrit Klaesz. Hasselaer.
Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Ian van Waveren.
Cornelis de Vry.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Roelof Bicker.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Cornelis Geelvinck.
Nicolaes Pancras.
Frans van Waveren.

Banck van Leening.

Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Isaac Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*

See Saken.

Henrick Bicker.
Mr. Symon van Hoorn.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Michiel Pancras.

Desolate-Boedels.

Ian Bicker.
Dr. Frans Reael.
Ian Hulft.
Dr. Pelgrom ten Grotenhuys.
Iacob Jacobsz. Roch.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Dirck Boelisz.

Anno 1650.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Burgermeesteren.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van VVaveren, Bots-hol en Ruyge Wilnis, &c.*
Mr. Wouter Valckenier.
sterft den 23 July, in sijn plaets quam den 16 Augusti
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*
Nicolaes Corver.

Schepenen.

Henrick Dircksz. Spiegel.
Ian van de Poll.
Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Maersseveen, &c.*
Dr. Cornelis Witsen.
Mr. Joris Jorisz. Backer.
Mr. Gerard Reynst.
Mr. Symon van Hoorn.
Gerrit Claesz Hasselaer.
Nicolaes Pancras.

Tresoriers.

Dr. Andries Bicker Gerritsz. *Heer Englenburg, &c.*
Is den 30 Juny gecommitteerd in de Admiraliteyt alhier, in sijn plaets quam
Pieter Hasselaer.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Pieter Hasselaer.
Dese wierd den 3 Augusti in plaets van Andries Bicker *tot Tresorier gekoren, in sijn plaets quam den 11 October.*
Dr. Cornelis Boom.
Dr. Nicolaes Tulp.
Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Bernard Schellinger.
Outgert Pietersz. Spiegel.
sterft den 22 Mey.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Iacob Fransz. Hinloopen.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Dr. Cornelis van Dronkelaer.
Nicolaes van Waveren.

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon
Iacob van Neck.
Iacob Valckenier.

Wissel-banck

Ian van Waveren.
Cornelis de Vry.
sterft den 9 Septemper.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Banning Kock, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Is Burgermeester gekooren in plaets van Mr. Wouter Valkenier, *den 16 Augusti.*
Albert Dircksz. Pater.
Roelof Bicker.
Coenraed Burg.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Cornelis Jansz. Geelvinck.
Frans van Waveren.

Banck van Leening.

Mr. Isaac Paeu, *Heer van Agtienhoven, &c.*
Dr. Gillis Valckenier.

See-saken.

Henrick Bicker.
Mr. Joachim Rendorp.
Dr. Roetert Ernst.
Michiel Pancras.
Dr. Ioan van Hellemond.

Desolate Boedels.

Ian Bicker.
Dr. Frans Reael.
Ian Hulft.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Iacob Jacobsz. Roch.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Dirck Boelisz.

Anno 1651.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*

Burgermeesteren.

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Willem Backer, *Ridder.*
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Cornelis Boom.
sterft den 22 Augusti, en is in sijn plaets gekomen den 9 September
Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, &c.*

Schepenen.

Dr. Cornelis Ian Witsen.
Mr. Symon van Hoorn.
Albert Dirckſz. Pater.
Bernard Schellinger.
Ian Bicker.
Dr. Frans Reael.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Mr. Coenraed Burg.
Dr. Ioan Blaeu.

Tresoriers.

Pieter Hasselaer.
sterft den 5. February, in sijn plaets quam
Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge VVilnis, &c.*
Nicolaes Corver.

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
sterft den 9 November, voor hem quam den 21 dito
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Dr. Nicolaes Tulp.
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveeu, &c.*
Is den 9. September Burgermeester geworden.
Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Dr. Gerrit Reynst.
Mr Henrick Hooft.
Cornelis Dirckſz. Abba.
Iacob Fransz. Hinloopen.
Michiel Pancras.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Jacobsz.

Reken-meesters.

Roelof Bicker.
Is den 28. October geworden Commissaris van de See Saken; in sijn plaets is gekomen
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdyck.*
Nicolaes van Waveren.

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.
Iacob van Neck.
Iacob Valckenier.

Wissel-banck.

Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Is Wees-meester geworden den 21 November, daer voor quam
Mr. Iacob Bas Dirckſz.
Ian van Waveren.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Gerrit Klaesz. Hasselaer.
Nicolaes Pancras.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Cornelis Geelvinck.
Mr. Frans van Waveren.
Is gecommitteerd in de Admiraliteyt in Seeland, in sijn plaets is gekomen den 21 July
Mr. Laurens Backer.
Hans Bontemantel.

Banck van Leening.

Mr. Isaac Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*
Dr. Ian Valckenier.

See Saken.

Henrick Bicker.
sterft den 22 October in sijn plaets quam den 28 dito
Roelof Bicker.
Mr. Ioachim Rendorp.
Dr. Ioan van Hellemond.
Cornelis van Vlooswyck.
Dirck de Lange.

Desolate Boedels.

Ian van de Pooll.
Dr. Gillis Valckenier.
Ian Hulft.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Iacob Roch.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer
Nicolaes van Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Dirck Boelisz.

Anno 1652.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Burgermeesteren.

Cornelis de Graef, *Vry-heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr Gerard Schaep, *Hr. tot Cortenhoef, &c.*
Nicolaes Corver.
Dr. Franco van der Meer.

Schepenen.

Albert Dirckſz. Pater.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Hendrick Dirckſz. Spiegel.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Dr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Cornelis van Vlooswijck.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Iacob Fransz. Hinloopen.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren; *Ridder, Heer van VVaveren, Botshol en Ruyge VVilnis, &c.*
Is gecommitteerd in de Admiraliteyt alhier den 3 July, in sijn plaets quam
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Willem Backer, *Ridder.*
sterft den 5. October.

Wees-meesters.

Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Is in Julio tot Tresorier gekoren, voor hem quam
Dr. Cornelis Ian Witsen.
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Nicolaes Tulp.
Ioan van de Pol.

Huwelixe Saken.

Dr. Gerrit Reynst.
Dr. Ioan Blaeu.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dirckſz. Abba.
Michiel Pancras.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Jacobsz.

Reken-meesters.

Mr. Coenraed Burg.
Nicolaes van Waveren.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Ian Hulft.
Iacob Valckenier.

Wissel-banck.

Ian van Waveren.
Mr. Iacob Bas Dirckſz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Mr. Symon van Hoorn.
Gerard Hasselaer.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Roetert Ernst.
Hans Bontemantel.
Dr. Laurens Backer.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Noordyck.*

Banck van Leening.

Mr. Isaac Paeu. *Hr. van Agtienhoven, &c.*
Is in de Generaliteyts Reken-kamer gecommitteerd, en in sijn plaets gekoren.
Dr. Frans Reael.
Dr. Ioan Valckenier.

See Saken.

Roelof Bicker.
Bernard Schellinger.
Mr. Joachim Rendorp.
Dr. Ioan van Hellemond,

Dirck

Dirck de Lange.
Is geworden Generael over de Cerchers.
Pieter Trip.

Desolate Boedels.

Dr. Cornelis Jan Witsen.
Dr. Ian Bicker Gerritsz.
Nicolaes van Loon.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Iacob Roch.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Nicolaes Bronckhorst.
Wessel de Vry.
Iacob van der Marckt.
Dirck Boelisz.
Pieter van Loon.

Anno 1653.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder*, *Heer van Oudshoorn en Gnephoeck*, &c.

Burgermeesteren.

Nicolaes Corver.
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder*, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Ian Bicker Gerritsz.
sterft den 9 May, en in sijn plaats den 16 Juny
Ioan van de Poll.
Dr. Cornelis Jan Witsen.

Schepenen.

Hendrick Dircksz. Spiegel.
Dr. Gillis Valckenier.
Ian van Waveren.
Mr. Symon van Hoorn.
Gerard Hasselaer.
Dr. Ioan Blaeu.
Nicolaes van Loon.
Ian Munter.
Dr. Roetert Ernst.

Tresoriers.

Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck*, &c.
Dr. Franco van der Meer.
sterft in Augusto.

Wees-meesters.

Dr. Gerard Schaep, *Heer tot Cortenhoef*, &c.
Dr. Nicolaes Tulp
Albert Dircksz. Pater.
Ian van de Poll.
Word Burgermeester den 16 Juny, voor hem quam den 21 July
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Huwelixe Saken.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemer-broeck en Papenkoop*, &c.
Iacob Fransz. Hinloopen.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Michiel Pancras.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Hans Bontemantel.
Nicolaes van Waveren.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Ian Hulst.
Dr. Ian Veneman.

Wissel-banck.

Mr. Gerrit Reynst.
Nicolaes Pancras.
Mr. Iacob Bas Dircksz.

Kleyne Saken.

Mr. Joris Jorisz. Backer.
Mr. Isaac Paeu, *Hr van Agtienhoven*, &c.
Is Pensionaris van Enkhuysen geworden, in sijn plaets quam den 12 July
Ionas Hudden.
Mr. Coenraed Burg.
Mr. Ioachim Rendorp.
Dr. Ioan Huydekooper *de jonge*, *Ridder*, *Heer van Neerdyck.*
Dr. Philips Wevering.
Ian Bicker Andriesz.

Banck van Leening.

Roelof Bicker.
Bernard Schellinger.

See Saken.

Dr. Gerard Schaep Pietersz.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Is den 12 July Wees-meester geworden, voor hem quam.
Dr Ian van Hartogvelt.
Iacob Jacobsz. Roch.
Dr. Ioan van Hellemond.
Pieter Trip.

Desolate Boedels.

Dr. Frans Reael.
Mr. Gerrit van Hellemond.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Dr. Wigbolt Slicher.

Excyns-meesters.

Cornelis Jacobsz. Weyer.
Wessel de Vry.
Iacob van der Markt.
Dirck Boelisz.
Pieter van Loon.
Pieter Bas.

Anno 1654.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder*, *Heer van Oudshoorn en Gnephoeck*, &c.

Burgermeesteren.

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder*, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
sterft den 1 January 1655.
Cornelis Bicker, *Hr van Swieten.*
sterft den 15 September 1654 *in sijn plaats quam den 30 dito*
Albert Dircksz. Pater.

Ioan Huydekooper, *Ridder*, *Heer van Maerseveen*, &c.
Dr. Nicolaes Tulp.

Schepenen.

Mr. Symon van Hoorn.
Dr. Ioan Blaeu.
Bernard Schellinger.
Dr. Frans Reael.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Mr. Coenraed Burg.
Dr. Gerrit Reynst.
Nicolaes Pancras.
Hans Bontemantel.

Tresoriers.

Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck*, &c.
Nicolaes Corver.
sterft den 8 September, in sijn plaats komt den 21 dito
Ioan van de Poll.

Wees-meesters.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder*, *Heer aan Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis*, &c.
Ioan van de Poll.
Is den 21 September Tresorier geworden, voor hem komt
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Albert Dircksz. Pater.
Word den 30 September Burgermeester, daar voor komt den 5 October
Mr. Gerrit van Hellemond.

Huwelixe Saken.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemerbroeck en Papenkoop*, &c.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Pieter Adriaensz. Raep.
Iacob Roch.

Tresoriers Extraordinaris.

Nicolaes van Loon.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Michiel Pancras.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge*, *Ridder*, *Heer van Neerdijck.*

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Ian Hulst.
Iacob Servaes.

Wissel-banck.

Ian Munter.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Pieter Trip.

Kleyne Saken.

Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Is in September Wees-meester geworden en in sijn plaats gekomen den 9 January 1655.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ian van Waveren.
Mr. Ioachim Rendorp.

Gor-

Cornelis Geelvinck.
Dr. Ian Bicker Gerritsz.
Dr. Wigbolt Slicher.
Dirck Tulp.

Banck van Leening.

Roelof Bicker.
Iacob Fransz. Hinloopen.

See Saken.

Dr. Gerard Schaep Pietersz.
Gerard Hasselaer.
Dr. Ioan van Hellemond.
Nicolaes van Waveren.
Dr. Ian Veneman.

Desolate Boedels.

Dr. Gerard van Hellemond.
Is den 5 October VVees-meester geworden, en in sijn plaats gekomen
Iacob Reynst.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Mr. Frans van Waveren.
Zacharias Rode.

Excyns-meesters.

Cornelis Weyer.
sterft den 4 July, in de plaats quam
Iacob Theunisz. van Stralen.
Wessel de Vry.
Dirck Boelisz.
Pieter van Loon.
Pieter Bas.

Anno 1655.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*

Burgermeesteren.

Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, &c.*
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Ioan van de Poll
Hendrick Dirckſz. Spiegel.

Schepenen.

Bernard Schellinger.
Dr. Frans Reael.
Mr. Gillis Valckenier.
Ioan Munter.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Willem Backer.
Ian Hulst.
Mr. Lambert Reynst.
Dirck Tulp.

Tresoriers.

Dr. Nicolaes Tulp.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wees-meesters.

Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Ian van Waveren.
Dr. Gerrit van Hellemond.

Huwelixe Saken.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemer-broeck en Papenkoop, &c.*
Mr. Ioachim Rendorp.
Cornelis Dircksz. Abba.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*
Fredrick Alewyn.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Valckenier.
Iacob Roch.
Philips Wevering.

Reken-meesters.

Pieter Adriaensz. Raep.
Michiel Pancras.
Dr. Ian van Hartogvelt.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Dr. Gerrit Reynst.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Pieter Trip.
sterft den 20 Juny, in sijn plaats komt den 21 Augusti
Hendrick Roeters.

Kleyne Saken.

Mr. Coenraed Burg.
Hans Bontemantel.
Cornelis Geelvinck.
Mr. Henrick Hooft.
Mr. Frans van Waveren.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Willem Schrijver.

Banck van Leening.

Dr. Gerard Schaep Pietersz.
sterft den 21 Juny.
Roelof Bicker.
Iacob Fransz. Hinloopen.

See Saken.

Gerard Hasselaer.
Dr. Ian Veneman.
Zacharias Rode.
Iacob Reynst.
Hendrick Roeters.
Is den 21 Augusti in de VVissel-banck gekoren, en in sijn plaats
Dirck Spiegel.

Desolate Boedels.

Nicolaes Pancras.
Nicolaes van Loon.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Dr. Ioan van Hellemond.
Nicolaes van Waveren.

Excyns-meesters.

Iacob Theunisz. van Stralen.
Dirck Boelisz.
Pieter Bas.
Gysbert de Vries.
Isaac Francx.

Anno 1656.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgemeesteren.

Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Nicolaes Tulp.
Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemer-broeck en Papenkoop, &c.*
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-boeck, &c.*

Schepenen.

Mr. Gillis Valckenier.
Dr. Roetert Ernst.
Mr Ioris Jorisz Backer.
Mr. Symon van Hoorn.
Gerard Hasselaer.
Dr. Ioan Blaeu.
Mr Iacob Bas Dircksz.
sterft den 23. Marty, in sijn plaets komt den 11. Aprilis
Mr. Ioachim Rendorp.
Mr. Henrick Hooft.
Dr Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*

Tresoriers.

Ioan van de Poll.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wees-meesters.

Albert Dircksz. Pater.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Ian van Waveren.
Mr. Gerrit van Hellemond.

Huwelixe Saken.

Hans Bontemantel.
Cornelis Dircksz. Abba.
Fredrick Alewijn.
Mr. Ioan Six.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Valckenier.
Iacob Roch
Mr. Philips Wevering.

Reken-meesters.

Cornelis Geelvinck.
Pieter Adriaensz. Raep.
Michiel Pancras.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Dr. Gerrit Reynst.
Ian Munter.
Henrick Roeters.

Kleyne Saken.

Nicolaes van Loon.
Dirck Tulp.
Mr. Ioachim Rendorp.
Is den 11. April Schepen geworden, en in sijn plaets gekomen
Dr. Arnout Hooft. Ridder.
Willem Schrijver.
Mr. Frans van Waveren.

Dr. Jan

Dr. Ian van Hartogveld.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Banck van Leening.

Roelof Bicker.
Iacob Fransz. Hinloopen.
Dr. Willem Backer.
Is den 11. Novemb. geworden Raed ter Admiraliteyt in Seeland, en den 3. December in sijn plaets gekomen
Dr. Arnout Tholinx.

See Saken.

Ian Hulft.
Dr. Ian Veneman.
Zacharias Rode.
sterft, daer voor quam den 1. December.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*
Iacob Reynst.
Dirck Spiegel.

Desolate Boedels.

Mr. Coenraed Burg.
Nicolaes Pancras.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Dr. Ioan van Hellemond.
Nicolaes van Waveren.

Excyns-meesters.

Iacob Theunisz. van Stralen.
Dirck Boelisz.
Pieter Bas.
Gysbert de Vries.
Isaec Francx.

Anno 1657.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Cornelis van Vloofwyck, *Heer van Vloofwijck, Diemer-broeck en Papenkoop, &c.*
Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Mr. Andries de Graef.

Schepenen.

Mr. Symon van Hoorn.
Mr. Henrick Hooft.
Dr. Frans Reael.
Mr. Coenraed Burg.
Nicolaes van Loon.
Ioan Hulft.
Dr. Ioan van Hellemond.
Cornelis Geelvinck.
Michiel Pancras.

Tresoriers.

Ioan van de Poll.
Dr. Nicolaes Tulp.

Wees-meesters.

Albert Dirckfz. Pater.
Hendrick Dirckfz. Spiegel.
Ian van Waveren.
Mr. Gerrit van Hellemond.

Huwelixe Saken.

Hans Bontemantel.
Fredrick Alewijn.
Cornelis Dirckfz. Abba.
Dr. Arnoud Tholinx.
Ian Hinloopen.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Roch.
Iacob Valckenier.
Mr. Philips Wevering.

Reken-meesters.

Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Dr. Ioan Blaeu
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Dr. Gerrit Reynst.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*
Mr. Ioachim Rendorp.
Willem Schrijver.
Dr. Ian van Hartogveld.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Mr. Ioan Six.
Mr. Arnout Hooft. *Ridder.*

Banck van Leening.

Bernard Schellinger.
Iacob Fransz. Hinloopen.

See Saken.

Gerard Hasselaer.
Iacob Reynst.
Henrick Roeters.
Dirck Spiegel.
Dr. Gerrit Bicker, *Heer van Swieten.*

Desolate Boedels.

Nicolaes Pancras.
Dirck Tulp.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Nicolaes van Waveren.

Excyns-meesters.

Iacob Theunisz. van Straalen.
Dirck Boelisz.
Pieter Bas.
Gysbert de Vries.
Isaak Francx.

Anno 1658.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Suydpols-broeck, &c.*
Dr. Cornelis Ian Witsen.
Ioan van de Poll.

Schepenen.

Dr. Frans Reael.
Mr. Coenraed Burg.
Dr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Dr. Roetert Ernst.
Mr. Ioachim Rendorp.
Fredrick Alewyn.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Cornelis Backer.

Tresoriers.

Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Nicolaes Tulp.

Wees-meesters.

Albert Dirckfz. Pater.
Henrick Dirckfz. Spiegel,
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Ian van Waveren.

Huwelixe Saken.

Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Dr. Ioan van Hellemond.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Dr. Arnoud Tholinx.
Ioan Reael.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Roch.
Iacob Valckenier.
Mr. Philips Wevering.

Reken-meesters.

Dr. Ioan Blaeu.
Nicolaes van Loon.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dr. Gerrit Reynst.
sterft den 29 Juny, in sijn plaets kome den 7 September.
Ioan Hulft.
Ioan Munter.

Kleyne Saken.

Ioan Hulft.
Gaet den 7 September over in de Wissel-banck, komt den 10 dito in sijn plaets
Iacob Trip.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Ian van Hartogveld.
Mr. Ioan Six.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*
Ian Hinloopen.
Mr. Ian Beernd Schaep.

Banck van Leening.

Bernard Schellinger.
Iacob Fransz. Hinloopen.

See Saken.
Gerard Hasselaer.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Iacob Reynst.
Henrick Roeters.
Dr. Gerrit Bicker, *Heer van Swieten.*

Desolate Boedels.
Dirck Tulp.
Michiel Pancras.
Cornelis Dirckſz. Abba.
Nicolaes van Waveren.
Dirck Spiegel.

Excyns-meesters.
Hans Bontemantel.
Dirck Boelisz.
Gysbert de Vries.
Isaak Francx.
Iacob Trip.
wierd den 7 September in de Kleene Saken gestelt, voor hem quam
Dr. Gerard Bors van Waveren.

Anno 1659.

Schout.
Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarseveen, &c.*
Henrick Dirckſz. Spiegel.
Mr. Symon van Hoorn.

Schepenen.
Mr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Nicolaes van Loon.
Hans Bontemantel.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Ioan van Hartogveld.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Mr. Ian Beernd Schaep.

Tresoriers.
Dr. Cornelis Jan Witsen.
Dr. Nicolaes Tulp.

VVees-meesters.
Albert Dirckſz. Pater.
sterst den 7 Maart, in sijn plaats komt
Bernard Schellinger.
Cornelis van Vlooswijck, *Heer van VloosWijck, Diemer-broeck en Papenkoop, &c.*
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*

Huwelixe Saken.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*
Dr. Ioan van Hellemond
Mr. Philips Wevering.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Dr. Arnoud Tholinx.

Tresoriers Extraordinaris.
Cornelis Dirckſz. Abba.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.
Dr. Ioan Blaeu.
Fredrick Alewijn.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.
Ioan van de Poll.
Ioan Munter.
Ioan Hulft.

Kleyne Saken.
Dr. Roetert Ernst.
Dirck Tulp.
Iacob Reynst.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*
Ian Hinloopen.
Iacob Trip.
Ioan Reael.
sterst, daer voor den 16 Octob. quam
Mr. Sybrand Valckenier.

Banck van Leening.
Bernard Schellinger.
Is in Maart Wees-meester geworden, daer voor quam
Dr. Fredrick de Vries.
Iacob Fransz. Hinloopen.
Is geworden Castelcyn tot Purmerend, daer voor den 16 Octob. quam
Cornelis Backer.

See Saken.
Gerard Hasselaer.
Cornelis Backer.
Is den 16 October in de Banck van Leening gecommitteerd, en in sijn plaets
Mr. Cornelis Cloeck.
Henrick Roeters.
Mr. Ioan Six.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*

Desolate Boedels.
Michiel Pancras
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Nicolaes van Waveren.
Dirck Spiegel.

Excyns-meesters.
Mr. Joachim Rendorp.
Dirck Boelisz.
Gysbert de Vries.
Isaac Francx.
Mr. Gerard Bors van Waveren.

Anno 1660.

Schout.
Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.
Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, &c.*
Cornelis van VloosWijck, *Heer van Vlooswyck, Diemer-broeck en Papenkoop, &c.*
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn, en Gnep-hoeck, &c.*
Mr. Andries de Graef.

Schepenen.
Nicolaes van Loon.
Mr. Henrick Hooft.
Gerard Hasselaer.
Dr. Roetert Ernst.
Fredrick Alewijn.
Nicolaes R van Capelle.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Mr. Cornelis Kloeck.
Dirck Spiegel.

Tresoriers.
Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Dr. Cornelis Ian Witsen.

Wees-meesters.
Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Iorisz Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshols en Ruyge Wilnis, &c.*
Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*
Dr. Ioan van Hellemond.
Mr. Philips Wevering.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Dr. Arnoud Tholinx.

Tresoriers Extraordinaris.
Cornelis Dirckſz. Abba.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.
Iacob Jacobsz Hinloopen.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.
Ioan van de Poll.
Ioan Munter.
Ioan Hulft.

Kleyne Saken.
Dr. Frans Reael.
Dirck Tulp.
Mr. Ian Beernd Schaep.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*
Ian Hinloopen.
Iacob Trip.
Mr. Sybrand Valckenier.

Banck van Leening.
Cornelis Backer.
Mr. Fredrick de Vries.

See Saken.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Ioan van Hartogveld.
Henrick Roeters.
Mr. Ian Six.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*

Mr. Coenraed Burg.
Dr Ioan Blaeu.
Mr. Ioachim Rendorp.
Nicolaes van Waveren.
Iacob Reynst.

Excyns-meesters.

Hans Bontemantel.
Dirck Boelisz.
Gysbert de Vries.
Isaac Francx.
Dr. Gerard Bors van Waveren.

Anno 1661.
Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemer-broeck en Papenkoop, &c.*
Dr Gerard Schaep, *Hr. tot Cortenhoef, &c.*
Cornelis de Graef, *Vry-heer van Suydpols-broeck, &c.*
Ioan van de Pooll.

Schepenen.

Gerard Hasselaer.
Dr Roetert Ernst.
Dr Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Mr. Ioachim Rendorp.
Dr. Ioan van Hellemond.
Cornelis Backer.
Iacob Hinloopen.
Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*

Tresoriers.

Dr. Cornelis Jan Witsen.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meesters.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.

Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdyck.*
Fredrick Alewijn.
Cornelis Dircksz. Abba.
Mr. Philips Wevering.
Dr. Arnoud Tholinx.

Tresoriers Extraordinaris.

Dr. Ioan van Hartogveld.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Mr. Coenraed Burg.
Ioan Munter.
Ioan Hulft.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Dirck Tulp.
Is den 16. November gecommitteerd in de Banck van Leening, daer voor
Iacob van Neck Jacobsz.
Dirck Spiegel.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Mr Arnoud Hooft, *Ridder.*
Iacob Trip.
Mr. Sybrand Valckenier.

Banck van Leening.

Mr. Ian Beernd Schaep.
Is den 27. October ter Admiraliteyt in 't Noorder-quartier gecommitteerd, daer voor
Dirck Tulp.
Mr. Fredrick de Vries.

See Saken.

Cornelis Geelvinck
Mr. Cornelis Kloeck.
Henrick Roeters.
Mr. Ioan Six.
Dr. Gerrit Bicker, *Heer van Swieten.*

Desolate Boedels.

Dr. Ioan Blaeu.
Nicolaes R van Capelle.
Nicolaes van Waveren.
Iacob Reynst.
Ioan Anslo.

Excyns-meesters.

Hans Bontemantel.
Dirck Boelisz
Gysbert de Vries.
Isaac Francx.
Dr. Gerard Bors van Waveren.

Anno 1662.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Cornelis Jan Witsen.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Mr. Henrick Hooft.

Schepenen.

Dr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Nicolaes van Loon.
Ioan Munter.
Dr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen en Neerdyck. &c.*
Nicolaes R. van Capelle.
Henrick Roeters
Nicolaes van Waveren.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*

Tresoriers.

Dr. Gerard Schaep, *Heer tot Cortenhoef, &c*
Ioan van de Poll.

Wees-meesters.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Jorisz. Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.

Fredrick Alewijn.
Ioan Hinloopen.
Cornelis Dircksz Abba.
Mr. Philips Wevering.
Dr. Arnoud Tholinx.

Tresoriers Extraordinaris.

Dr. Ioan van Hartogveld.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Mr. Coenraed Burg.
Ioan Hulft.
Cornelis Backer.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Dirck Spiegel.
Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*
Iacob van Neck Jacobsz.
Iacob Trip.
Dr. Gerard Bors van Waveren.
Ioan de Vries.

Banck van Leening.

Dirck Tulp.
Mr. Ioachim Rendorp.

See Saken.

Cornelis Geelvinck.
Mr. Cornelis Kloeck.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Mr. Ioan Six.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*

Desolate Boedels.

Dr. Ioan Blaeu
Dr. Ioan van Hellemond.
Iacob Reynst.
Mr. Sybrand Valckenier.
Mr. Ian Munter, *de jonge.*

Excyns-meesters.

Hans Bontemantel.
Dirck Boelisz.
Gysbert de Vries.
Ian Ansloo.
Ian Lensz.

Anno

Anno 1663.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Ioan van de Poll.
Hendrick Dirckſz. Spiegel.
Mr. Symon van Hoorn.

Schepenen.

Ioan Munter.
Dr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerſeveen en Neerdijk, &c.*
Coenraed Burg.
Dr. Roetert Ernſt.
Ioan Hulſt.
Iacob Jacobſz. Hinloopen.
Dr. Ioan van Hartogveld.
Mr. Gerrit Bors van Waveren.
Mr. Willem van Loon.

Treſoriers.

Dr. Gerard Schaep, *Heer tot Cortenhoef, &c.*
Dr. Cornelis Jan Witſen.

Wees-meeſters.

Mr. Henrick Hooft.
Mr. Ioris Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.

Fredrick Alewijn.
Ioan Hinloopen.
Dr. Aernoud Hooft, *Ridder.*
Cornelis Dirckſz. Abba.
Iacobus Trip.

Treſoriers Extraordinaris.

Nicolaes van Waveren.
Iacob Rog.
Iacob Valckenier.

Reken-meeſters.

Mr. Niclaes Opmeer.
Nicolaes R. van Capelle.
Pieter Adriaenſz. Raep.

Aſſurantie-meeſters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wiſſel-banck.

Gerard Klaeſz. Haſſelaer.
Cornelis Backer.
Hendrick Roeters.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*
Mr. Philips Wevering.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*
Mr. Sybrand Valckenier.
Ioan de Vries.
Mr. Joan Munter, *de jonge.*

Banck van Leening.

Dirck Tulp.
Mr. Ioachim Rendorp.

See Saken.

Cornelis Geelvinck.
Mr Cornelis Kloeck.
Iacob van Neck Jacobſz.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Ioan Six.

Deſolate Boedels.

Dr. Iohan Blaeu.
Dr. Ioan van Hellemond.
Dirck Spiegel.
Iacob Reynſt.
Dr. Arnoud Tholinx.

Excyns-meeſters.

Hans Bontemantel.
Dirck Boeliſz.
Iſaac Francx.
Ian Lenſe.
Mr. Iſaac van Heuvel.
Dr. Henrick Lons.

Anno 1664.

Schout.

Mr. Lambert Reynſt.

Burgermeeſteren.

Mr. Symon van Hoorn.
Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Mr. Andries de Graef.
Mr. Hendrick Hooft.

Schepenen.

Coenraet Burg.
Dr. Roetert Ernſt.
Nicolaes Pancras.
Dr. Ioan Blauw.
Nicolaes van Loon.
Nicolaes R. van de Capelle.
Mr. Cornelis Kloeck.
Dirck Spiegel.
Mr. Vincent van Bronckhorſt.

Treſoriers.

Cornelis de Graef, *Vry-heer van Zuyt-pols-broeck.*
Ioan van de Poll.
Hendrick Dirckſz. Spiegel.
Dr. Gillis Valckenier.

Wees-meeſters.

Mr. Ioris Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Bernard Schellinger.
Cornelis Geelvinck, *Heer van Caſtricum.*

Huwelixe Saken.

Mr. Nicolaes Opmeer.
Ioan Hinloopen.
Cornelis Dirckſz. Abba.
Iacobus Trip.
Mr. Hendrick Hooft, *de Ionge.*

Treſoriers Extraordinaris.

Nicolaes van Waveren.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken meeſters.

Ioan Hulſt.
Iacob Jacobſz. Hinlopen.
Pieter Adriaenſz. Raep.

Aſſurantie-meeſters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaas.
Pieter van Loon.

Wiſſel-banck.

Gerard Klaeſz. Haſſelaer
Cornelis Backer.
Hendrick Roeters.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Mr. Iacob Boreel.
Dr. Dirck Boelenſz.
Mr. Philips Wevering.
Mr. Sybrant Valckenier.
Ioan de Vries.
Mr. Ioan Munter, *de Ionge.*

Banck van Leening.

Dirck Tulp.
Mr. Joachim Rendorp.

See Saken.

Dr. Ian van Hartogveld.
Mr. Arnout Helmans Hooft, *Ridder.*
Iacob van Neck Jacobſz.
Dr Ioan ten Grootenhuys.
Ioan Six.

Deſolate Boedels.

Dr. Ioan van Hellemont.
Dr. Gerard Bors van Waveren.
Mr. Willem van Loon.
Iacob Reynſt.
Dr. Arnout Tholincx.

Excyns-meeſters.

Hans Bontemantel.
Ian Lentz.
Mr. Iſaack van Heuvel.
Dr. Hendrik Lons.
Petrus Kloek.

Anno 1665.

Schout.

Mr. Lambert Reynſt.

Burgermeeſteren.

Dr. Gerard Schaep, *Heer tot Cortenhoef, &c.*
Hendrick Dirckſz. Spiegel.
Geraerd Haſſelaer.
Dr. Gillis Valckenier.

Schepenen.

Nicolaes Pancras.
Dr. Ioan Blaeuw.
Dirck Tulp.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerſeveen, Neerdyck, &c.*
Mr. Ioan van Helmont, *obiit den 17 Julii, in plaets den 13 October,*

Dr. Ge-

Dr. Gerard Bors van Waveren.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Hendrick Roeters.
Nicolaes van Waveren.
Mr. Aernout Helmans Hooft, *Ridder.*

Tresoriers.

Ioan van de Poll.
Mr. Andries de Graef.
Mr. Hendrick Hooft.

Wees-meesters.

Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, *Ridder, Heer van Outshoorn en Gnephoeck, &c.*
Mr. Joris Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.*
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*

Huwelixe Saken.

Mr. Niclaes Opmeer.
Mr. Cornelis Kloeck.
Ioan Hinloopen.
Cornelis Abba.
Iacobus Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Dr. Ioan van Hartogveld.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Ioan Hulft.
Nicolaes R. van Capelle.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Hans Bontemantel.
Iacob van Neck.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Ioan Munter.
Cornelis Backer.
Dirck Spiegel.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Dr. Dirck Boelesz.
Dr. Philips Wevering.
Mr. Sybrant Valckenier.
Ioan de Vries.
Mr. Hendrick Hooft, *de Ionge.*
Cornelis Spiegel.

Banck van Leening.

Bernard Schellinger.
Mr. Ioachim Rendorp.

See Saken.

Nicolaes van Loon.
Iacob van Neck Jacobsz.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Ioan Six, *Heer van Vromade.*
Mr. Ioan Munter, *de Ionge.*

Desolate Boedels.

Dr. Gerard Bors van Waveren, *is den 13 October tot Schepen gekooren, den 14 weder in plaats gestelt*
Mr. Iacob Boreel, *Heer van St. Aecht, &c.*
Mr. Willem van Loon
Mr. Vincent van Bronckhorst.
Iacobus Reynst.
Dr. Arnoud Tholincx.

Excyns-meesters.

Ian Lensz.
Mr. Isaak van Heuvel.
Mr. Hendrik Lons.
Petrus Kloeck.
Dr. Pieter Schaep.

Anno 1666.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Mr. Gillis Valckenier.
Dr Nicolaes Tulp.
Cornelis van Vloofwijck, *Heer van Vloofwijck, Diemer-broeck en Papen-koop, &c.*
Mr. Andries de Graef.

Schepenen.

Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, Neerdyck &c.*
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Dr. Roetert Ernst.
Cornelis Backer.
Mr. Nicolaes Opmeer, *is den 12 July tot Raad ter Admiraliteyt in 't Noorder-quartier verkooren, in plaats den selfden dito*
Mr. Ioan ten Grootenhuys.
Mr. Vincent van Bronckhorst.
Mr. Ioan Corver.
Mr. Cornelis Roch.
Mr. Pieter Schaep.

Tresoriers.

Ioan van de Poll.
Cornelis de Vlamingh van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck*
Mr. Symon van Hoorn.

Wees-meesters.

Hendrick Dircksz. Spiegel.
Mr. Ioris Backer, *overleden den 24 October, in plaats den 2 November*
Barnard Schellinger.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol, en Ruyge Wilnis, &c.*
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*

Huwelixe Saken.

Dirck Spiegel.
Ioan Hinloopen, *overleden den 4 September, in plaats den 11 dito*
Leonard Ranst.
Nicolaes van Waveren.
Cornelis Abba.
Pieter van Loon.

Tresoriers Extraordinaris.

Hans Bontemantel.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Ioan Hulft.
Pieter Adriaensz. Raep, *overleden den 1 Maart, den 16 dito is in plaats gekooren*
Dr. Philip Wevering.
Dr. Dirck Boelensz.

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.
Mr. Ioachim Rendorp.
Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Ioan Munter.
Dirck Tulp
Nicolaes R. van Capelle.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Mr. Willem van Loon.
Mr. Philip Wevering, *is den 16 Maart tot Reken-meester gekooren, in plaats gekomen*
Niclaes van Vlooswijck, *Heer van Papen-koop, &c is gekooren den 9 November tot Drost van Muyden, en gehuldigt den 10 December. Den 27 November is in de plaats gekomen*
Mr. Iacob Hinloopen, *de jonge.*
Iacobus Trip.
Ioan de Vries.
Mr. Hendrick Hooft, *de jonge, tot den 10 December, als doe sijn Eed doende, verkooren tot Fiscaal van 't Collegie ter Admiraliteyt alhier.*
Cornelis Spiegel.

Banck van Leening.

Barnard Schellinger, *is den 2 November op de VVees-kamer gestelt, in plaats*
Ioan Six, *Heer van Vromade.*
Mr. Cornelis Kloeck.

See Saken.

Hendrick Roeters.
Mr. Arnout Helmans Hooft, *Ridder.*
Iacob van Neck Jacobsz.
Dr. Ioan ten Grootenhuys, *is den 12 July tot Schepen gekooren, in sijn plaats is gekomen den 21 dito*
Pieter de Graef, *Vry-Heer van Suyd-Polsbroeck, &c.*
Ioan Six, *is den 2 November in de Bank van Leening gestelt, den 27 dito is weder in de plaats gekomen*
Ioan Slicher.

Desolate Boedels.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*
Dr. Gerard Bors van Waveren.
Iacobus Reynst.
Dr. Arnoud Tholinx.
Mr. Ioan Munter, *de Ionge.*

Excyns-meesters.

Dr. Ian van Hartogvelt.
Ian Lens.
Mr. Isaac van Heuvel.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.

Anno 1667.

Schout.

Mr. Andries de Graef, *als presiderende Burgermeester, tot den eersten Mey toe, daer na*

Dr Cornelis Jan Witsen, *die het selve Ampt mede als presiderende Burger-meester bekleet heeft tot den 9 Augusti, als wanneer gemelden Heer, tot Schout bevestigt wiert.*

Burgermeesteren.

Mr. Andries de Graef.
Dr. Cornelis Jan Witsen, *is den 9 Augusti tot Schout gekoren, den 23 dito in plaats*
Niclaes Pancras.
Mr. Symon van Hoorn.
Mr. Lambert Reynst.

Schepenen.

Dr. Roetert Ernst.
Mr. Vincent Bronckhorst.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Nicolaes R. van Capelle.
Mr. Iacob Boreel, *Heer van St. Aegt.*
Ioan Six, *Heer van Vromade.*
Cornelis Graeflant.
Mr. Ioan Munter, *de Ionge.*
Mr. Willem Blaeuw.

Tresoriers.

Ioan van de Pol.
Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswyck, Diemer-Broeck, Papenkoop, &c.*
Cornelis de Vlaming van Outshoorn, *Ridder, Heer van Outshoorn, Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meesters.

Hendrick Dirckſz. Spiegel, *overleed den 18 April, in plaets*
Dr. Ioan Blaeuw.
Barnard Schellinger.
Niclaes Pancras, *is den 23 Augusti tot Burgermeester gekoren, den 8 September is in plaets gekomen*
Hans Bontemantel.
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*

Huwelixe Saken.

Dirck Spiegel.
Nicolaes van Waveren.
Mr. Willem van Loon.
Cornelis Abba.
Ioan Slicher.

Tresoriers Extraordinaris.

Hans Bontemantel, *tot den 8 September; is doen tot Weesmeester gekoren, in plaats*
Mr. Rombout Hudde.
Iacob Jacobſz. Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Ioan Hulft.
Dr. Dirck Boelensz.
Dr. Philips Wevering.
Iacobus Reynst, *is kort na de verkiesingh in de VVissel-banck gestelt.*

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.
Mr. Ioachim Rendorp.
Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Dr. Ioän Blaeuw, *is op de VVees-kamer gestelt, in plaets*
Iacobus Reynst, *is den 4 September overleden, den 4 October in de plaets gekomen*
Pieter de Graef.
Ioan Munter.
Dirck Tulp.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten, &c.*
Iacobus Trip.
Ioan de Vries.
Cornelis Spiegel.
Leonard Ranst.
Mr. Iacob Hinloopen, *de Jonge.*

Banck van Leening.

Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Pieter Schaep.

See Saken.

Cornelis Backer.
Hendrick Roeters.
Mr. Arnout Helmans Hooft, *Ridder.*
Iacob van Neck Jacobſz.
Pieter de Graef, *Vry-heer van Zuydpols-broeck, &c. is den 4 October in de VVissel-banck gestelt, in plaets*
Iacob de Graef.

Desolate Boedels.

Mr. Gerard Bors.
Mr. Ioan Corver.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.

Excyns-meesters.

Dr. Jan van Hartogvelt.
Ian Lentz.
Mr. Isack van Heuvel.
Dr. Hendrik Lons.
Pieter Kloeck.

Anno 1668.

Schout.

Dr. Cornelis Jan Witsen.

Burgermeesteren.

Mr Lambert Reynst.
Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswijck, Diemerbroeck, en Papenkoop, &c.*
Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, *Ridder, Heer van Outshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Mr. Gillis Valckenier.

Schepenen.

Ioan van Waveren, *Heer van VVaveren, Botshol en Ruyge VVilnis, &c.*
Nicolaes R. van Capelle.
Hans Bontemantel.
Ioan Hulft.
Mr Ioan Corver.
Mr. Coenraet van Beuningen, *is weynig dagen daar naar in Ambassade na Vranckryck vertrocken, den 11 Augusti is in plaets gekooren*
Iacob van Neck Jacobſz.
Ioannes Hudde.
Leonard Ranst.
Pieter de Graef, *Vry-Heer van Suydpols-broeck, &c.*

Tresoriers.

Ioan van de Pol.
Dr. Nicolaes Tulp.
Nicolaes Pancras.

Wees-meesters.

Bernard Schellinger.
Dr. Ioan Blaeuw.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarseveen, Neerdijck, &c.*
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*

Huwelixe Saken.

Dirck Spiegel.
Ioan Six, *Heer van Vromade.*
Cornelis Graeflant.
Cornelis Abba.
Iacobus Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob Jacobſz. Roch.
Iacob Valckenier.
Rombout Hudde.

Reken-meesters.

Nicolaes van Waveren.
Mr. Willem van Loon.
Dr. Dirck Boelensz.
Dr. Philips Wevering.
Ioan Slicher.

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.
Mr. Ioachim Rendorp.
Iacob van Neck Jacobſz., *is den 11 Augusti tot Schepen gekooren, in plaats den 23 dito*
Mr. Willem van Loon.

Wissel-banck.

Ioan Munter.
Dirck Tulp.
Iacob Jacobſz. Hinloopen.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch.
Mr. Ioan Munter, *de jonge.*
Mr. Willem Blaeuw.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten, &c.*
Ioan de Vries.
Cornelis Spiegel.
Mr. Iacob Hinloopen, *de jonge.*

Banck van Leening.

Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Pieter Schaep.

See

See-saken.

Cornelis Backer.
Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St Aegt, &c.*
Hendrick Roeters.
Mr. Arnout Helmans Hooft, *Ridder.*
Iacob van Neck Jacobsz.

Desolate Boedels.

Mr. Gerard Bors.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.
Mr. Iacob de Graef.

Excyns-meesters.

Dr. Ian van Hartogvelt.
Ian Lens.
Mr. Isaac van Heuvel.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.

Anno 1669.

Schout.

Dr. Cornelis Ian Witsen, *overleden den* 12 *Maart; den Heer Vlooswijck, presiderende Burgermeester heeft het Schouts-ampt van die tijd bekleet tot den* 27 *April, als doen is aangestelt*
Gerard Hasselaer.

Burgermeesteren.

Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswyck, Diemerbroeck, Papenkoop, &c.*
Gerard Hasselaer, *den* 27 *April tot Schout gekoren zijnde, is den* 29 *dito in plaats gekomen*
Dr. Frans Reael.
Nicolaes Pancras.
Mr. Coenraet van Beuningen.

Schepenen.

Hans Bontemantel.
Mr. Ioan Corver.
Dr. Roetert Ernst.
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Cornelis Backer.
Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Ioan ten Grotenhuys.
Cornelis Graeflant.
Mr. Willem Blaeuw.

Tresoriers.

Ioan van de Poll.
Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Gillis Valckenier.

Wees-meesters.

Barnard Schellinger.
Dr. Ioan Blaeuw.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdijck, &c.*
Iacob Jacobsz. Hinloopen.

Huwelixe Saken.

Dirck Spiegel.
Ioan Six.
Pieter de Graef, *Vry-Heer van Suyd-Polsbroeck, &c.*
Cornelis Abba.
Iacobus Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Ioannis Hudde.
Iacob Jacobsz. Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Nicolaes van Waveren.
Dr. Dirck Boelensz.
Dr. Philips Wevering.
Ioan Slicher.

Assurantie-meesters.

Mr. Ioachim Rendorp.
Iacob van Neck.
Rombout Hudde.

Wissel-banck.

Mr. Andries de Graef.
Ian Munter.
Dirck Tulp.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch
Mr. Ioan Munter, *de jonge.*
Leonard Ranst.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten, is den* 15 *Maart tot Reken-meester in de Graeffelykheyts Reken-kamer van Holland verkoren, den* 3 *April is in plaats gekomen*
Francois de Vicq, *de jonge.*
Mr. Isaac van den Heuvel.
Cornelis Spiegel.
Mr. Iacob Hinloopen, *de jonge.*

Banck van Leening.

Nicolaes van Loon.
Ioan Hulst.

See Saken.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*
Mr. Arnout Helmans Hooft, *Ridder.*
Mr. Willem van Loon.
Iacob van Neck Jacobsz.
Ioan de Vries.

Desolate Boedels.

Hendrick Roeters.
Mr. Gerard Bors.
Mr. Vincent van Bronckhorst.
Dr. Arnout Tholinx.
Mr. Iacob de Graef.

Excyns-meesters.

Mr. Pieter Schaep.
Pieter van Loon.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.

Anno 1670.

Schout.

Gerard Hasselaer.

Burgermeesteren.

Nicolaes Pancras.
Mr. Andries de Graef.
Dr. Gillis Valckenier.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c. overleed den* 15 *February; den* 4 *Maart in plaats*
Ioan Munter.

Schepenen.

Dr. Roetert Ernst.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Willem Backer.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maersseveen en Neerdyck, &c.*
Nicolaes van de Capelle.
Mr. Pieter Schaep.
Ioannis Hudde.
Leonart Ranst.
Iacob van Neck Jacobsz.

Tresoriers.

Ian van de Poll.
Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Coenraet van Beuningen.

Wees-meesters.

Bernard Schellinger.
Dr. Ioan Blaeuw.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Iacob Valckenier.

Huwelixe Saken.

Dirck Spiegel.
Dr. Arnout Tholincx.
Cornelis Abba.
Iacobus Trip.
Pieter van Loon.

Tresoriers Extraordinaris.

Hendrick Roeters.
Iacob Jacobsz. Roch.
Rombout Hudde.

Reken-meesters.

Nicolaes van Waveren.
Dr. Dirck Boelensz.
Dr. Philips Wevering.

Assurantie-meesters.

Mr. Arnout Helmans Hooft, *Ridder.*
Mr. Willem van Loon.
Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Ian Munter, *is den* 4 *Maart tot Burgermeester gekoren; den selven dito in plaats gekomen*
Adriaen de Weert.
Dirck Tulp.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch.
Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Mr. Ioan Munter, *de jonge.*
Mr. Willem Blaeuw.
Ioan de Vries.
Mr. Isaac van den Heuvel.
Francois de Vicq, *de jonge.*

Banck van Leening.

Nicolaes van Loon.
Ioan Hulst.

See Saken.

Cornelis Backer.
Mr. Iacob Boreel.
Cornelis Graeflant.
Pieter de Graef.
Cornelis Spiegel.

Deso-

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Vincent van Bronckhorst.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Mr. Iacob de Graef.
Mr. Iacob Hinlopen, *de jonge.*

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.
Ian Slicher.

Anno 1671.

Schout.

Gerard Hasselaer.

Burgermeesteren.

Mr. Andries de Graef.
Ioan van de Pol.
Dr. Nicolaes Tulp.
Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswijck, Diemer-broeck en Papenkoop, &c.*

Schepenen.

Dr. Willem Backer.
Mr. Pieter Schaep.
Hans Bontemantel.
Iacob Jacobsz. Hinlopen.
Mr. Iacob Boreel.
Hendrick Roeters.
Mr. Vincent Bronckhorst.
Mr. Cornelis Roch
Mr. Ioan Munter, *de jonge.*

Tresoriers.

Dr. Gillis Valckenier.
Mr. Lambert Reynst.
Mr. Coenraet van Beuningen.

Wees-meesters.

Bernard Schellinger.
Dr. Ioan Blaeuw.
Nicolaes van Loon.
Dirck Tulp.

Huwelixe Saken.

Mr. Ioan Corver.
Cornelis Abba.
Pieter van Loon.
Rombout Hudde.
Fredrick Barrewouts.

Tresoriers Extraordinaris.

Nicolaes R. van Capelle.
Ioannes Hudde.
Adriaen de Waert.

Reken-meesters.

Nicolaes van Waveren.
Dr. Dirck Boelens.
Dr. Philipes Wevering.

Assurantie-meesters.

Mr. Arnout Helmans Hooft, Ridd.
Mr. Willem van Loon.
Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Ioan Munter.
Dr. Cornelis Backer.
Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*

Kleyne Saken.

Mr. Willem Blauw.
Leonaerd Ranst.
Dr. Arnout Tholinx.
Cornelis Spiegel.
Mr. Iacob de Graef.
Francois de Vicq, *de Jonge.*
Mr. Iacob Popta.

Banck van Leening.

Ioan Hulft.
Iacob Valckenier.

See Saken.

Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerssevecn en Neerdyck, &c.*
Dirck Spiegel.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Cornelis Graeflant.
Iacob van Neck Iacobsz.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Pieter de Graef.
Ioan de Vries
Mr. Isaac van Heuvel.
Mr. Iacob Hinlopen, *de Jonge.*

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.
Ian Slicher.

Anno 1672.

Schout.

Gerard Hasselaer, *tussen den* 28 *en* 29 *Juny swaerlyck gequest synde door misverstant, is 't Schout-ampt waer genomen door*
Hans Bontemantel, *tot de veranderingh den* 10 *September, van die tyt tot den* 1 *Februari door*
Mr. Iacob Boreel.

Burgermeesteren.

Ioan van de Pol.
Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck.*
Mr. Hendrick Hooft, *Heer van Outkaspel in Koedyck, en van Schooterbos, &c.*
Mr. Lambert Reynst.

Schepenen.

Hans Bontemantel.
Mr. Iacob Boreel.
Cornelis Backer,
Mr. Nicolaes Opmeer.
Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Mr. Willem Blauw.
Ioan de Vries.
Mr. Iacob de Graef.
Mr. Iacob Hinloopen, *de Jonge.*

Tresoriers.

Dr. Nicolaes Tulp.
Ioan Munter.
Dr. Roetert Ernst.

Wees-meesters.

Nicolaes Pancras.
Dr. Ioan Blaeuw.
Nicolaes van Loon.
Dirck Tulp.

Huwelixe Saken.

Mr. Cornelis Kloeck.
Cornelis Abba.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.
Fredrick Barrewouts.

Tresoriers Extraordinaris.

Nicolaes R. van Capelle.
Ioannes Hudde.
Adriaen de Weert.

Reken-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Nicolaes van Waveren.
Dr. Dirck Boelensz.

Assurantie-meesters.

Hendrick Roeters.
Iacob van Neck.
Dr. Philips Weveringh.

Wissel banck.

Ioan Hulft.
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Mr. Arnout Helmans Hooft, Ridder.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch,
Mr. Ioan Munter, *de Jonge.*
Leonard Ranst.
Cornelis Spiegel.
Rombout Hudde.
Francois de Vicq, *de Jonge.*
Mr. Iacob Popta.

Banck van Leening.

Mr. Vincent van Bronckhorst.
Iacob Valckenier.

See Saken.

Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerssevecn, Neerdijck, &c.*
Mr. Willem van Loon.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Cornelis Graeflant.
Mr. Hilbrand Schellinger.

Desolate Boedels.

Mr. Ioan Corver.
Pieter de Graef, *Vry-Heer van Suydpolsbroeck, &c.*
Iacob van Neck Jacobsz.
Mr. Izaak van den Heuvel.
Mr. Dirck Hooft.

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.
Ian Slicher.

Op

OP het versoeck van de Ed: Groot-achtbare Heeren Borgermeesteren, en XXXVI. Raden, heeft sijn Hoogheyt den 10 September eenige Heeren van de Regeeringe ontslagen, en den 15 dito weer andere in haer plaets gestelt, soo dat de Regeeringe van die tyt af, tot Vrouwen-dagh toe bestaen heeft in dese volgende Persoonen.

NB. *Siet de Namen van de Ed: Heeren Ses-en-dertig Raden op den jare 1672.*

Schout.

Gerard Hasselaer.

Burgermeesteren.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnep-hoeck*, &c.
Mr. Hendrick Hooft, *Heer van Out-kaspel in Koedijck, en van Schoterbos, &c.*
Mr. Coenraet van Beuningen.
Ioannes Hudde.

Schepenen.

Mr. Iacob Boreel.
Cornelis Backer.
Mr. Nicolaes Opmeer, *is den 20 December tot Raad ter Admiraliteyt gekoren in 't Noorder-quartier, den selven dito is in plaats gekomen*
Mr. Ioan Corver.
Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Ioan de Vries.
Mr. Iacob Hinloopen, *de Ionge.*
Louis Trip.
Mr. David de Wilhem.
Mr. Nanning Kloeck.

Tresoriers.

Dr. Nicolaes Tulp.
Ioan Munter.
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*

Wees-meesters.

Nicolaes Pancras.
Nicolaes van Loon.
Dirck Tulp.
Ioan Appelman.

Huwelixe Saken.

Mr. Cornelis Kloeck.
Cornelis Abba.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholinx.
Fredrick Barrewouts.

Tresoriers Extraordinaris.

Adriaen de Weert.
Gasper Pellicorne.
Mr. Iacob Bicker.

Reken-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Dr. Dirck Boelensz.
Nicolaes Haringcaspel.

Assurantie-meesters.

Hendrick Roeters.
Iacob van Neck.
Dr. Philips Weveringh.

Wissel-banck.

Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarseveen en Neerdyck, &c.*
Ioan Geelvinck.
Adriaen Backer.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch.
Mr. Ioan Munter, *de jonge.*
Leonard Ranst.
Cornelis Spiegel.
Rombout Hudde.
François de Vicq, *de Ionge.*
Mr. Iacob Popta.

Banck van Leening.

Mr. Vincent van Bronckhorst.
Iacob Valckenier.

See Saken.

Mr. Willem van Loon.
Dr. Ioan ten Grootenhuys, *is den 20 December op de kamer van de Desolate Boedels gestelt.*
Cornelis Graeflant.
Mr. Nicolaes Witsen.
Mr. Hilbrand Schellinger.

Desolate Boedels.

Mr. Ioan Corver, *is den 20 December tot Schepen gekooren, den selven dito in plaets*
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Iacob van Neck Jacobsz.
Mr. Izaak van den Heuvel.
Mr. Dirck Hooft.
Mr. Pieter Hulft.

Excijns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Jan Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.
Ian Slicher.

Anno 1673.

Schout.

Gerard Hasselaer, *is den 12 Juni aen sijn quetsuer overleden, welk Ampt van Vrouwendagh af tot den 13 dito door den Heer President Schepen*
Cornelis Backer *waer genomen is; den selven dagh is tot Schout gekooren*
Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Ioannis Hudde, *Heer van Waveren &c.*
Dr. Gillis Valckenier.
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, Neerdijck &c.*

Schepenen.

Cornelis Backer.
Mr. Ioan Corver.
Hendrick Roeters, *is den 13 Juni tot Schout gekooren, den 19 dito in plaets gekomen*
Francois de Vicq, *de Jonge.*
Leonard Ranst, *obiit den 8 April in plaets den 30 dito*
Michiel Tielens.
Iacob van Neck Jacobsz.
Ioan Appelman.
Hendrick Becker.
Gillis Santyn.
Mr. Nicolaes Witsen.

Tresoriers.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c. tot in Mey, gaende in 't Collegie van den Raed van Staten der vereenigde Nederlanden.*
Nicolaes Pancras.
Ioan Munter.

Wees-meesters.

Nicolaes van Loon.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Louis Trip.

Huwelixe Saken.

Mr. Cornelis Kloeck.
Cornelis Abba.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.
Fredrick Berewouts.

Tresoriers Extraordinaris.

Mr. David de Wilhem.
Coenraed van Klenck.
Adriaen de Weert.

Reken-meesters.

Ioan de Vries.
Dr. Dirck Boelensz.
Nicolaes Haringcaspel.

Assurantie-meeste[illegible]

Dirck Tulp.
Iacob van Neck.
Mr. Pieter Hulft.

Wissel-banck.

Mr. Hendrick Hooft, *Heer van Out-kaspel in Koedyck, en van Schoterbos, &c.*
Gasper Pellicorne.
Mr. Ioan Geelvinck, *is den 8 September tot Secretaris gekooren, in plaets*
Mr. Jonas Witsen.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch.
Mr. Iacob Hinloopen, *de Ionge.*
Cornelis Spiegel.
Mr. Rombout Hudde.

Mr. Hil-

Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Adriaen Backer.
Mr. Iacob Bicker Roelofsz.

Banck van Leening.

Mr. Vincent van Bronckhorst.
Iacob Valckenier.
Ioan Commelin.

See Saken.

Mr. Willem van Loon.
Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Cornelis Graeflant.
Mr. Iacob Popta.
Dirck de Vlaming van Outshoorn, *Heer van Wester-dycks-horn, &c.*

Desolate Boedels.

Mr. Ioan Munter, *de Jonge.*
Mr. Nanning Kloeck.
Mr. Isaak van Heuvel.
François de Vicq *de Ionge, is den 19 Iuny tot Schepen gekooren, in plaets den 29 dito.*
Mr. Adriaen Backer.
Mr. Dirck Hooft.

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Mr. Philip Wevering.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.

Anno 1674.

Schout.

Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Dr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Ioan Munter.
Louis Trip.

Schepenen.

Iacob van Neck Jacobsz.
Ioan Appelman.
Mr. Vincent van Bronckhorst.
Mr. Nanning Kloeck.
Mr. Rombout Hudde.
Coenraet van Klenck.
Dirck Blom.
Mr. Everard Scott, *de jonge.*
Mr. Albertus Geelvinck.

Tresoriers.

Ioannes Hudde, *Heer van Waveren, &c.*
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdyck, &c.*

Wees-meesters.

Nicolaes van Loon.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Cornelis Graeflant.

Huwelixe Saken.

Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Iacob Hinloopen, *de jonge.*

Cornelis Abba.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.

Tresoriers Extraordinaris.

Mr. David de Wilhem.
Mr. Philip Wevering.
Mr. Isaac van Heuvel.

Reken-meesters.

Ioan de Vries.
Dr. Dirck Boelensz.
Ioan van Beaumont, *de jonge.*

Assurantie-meesters.

Mr. Willem van Loon.
Mr. Pieter Hulst.
Rochus van Capelle.

Wissel-banck.

Mr. Hendrick Hooft, *Heer van Outkaspel in Koedyck, en van Schooterbos*, &c.
Hendrick Becker.
Gasper Pellicorne.

Kleyne Saken.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*
Mr. Cornelis Roch
Mr. Nicolaes Witsen, *is den 20 October gestelt in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland ende West-Vriesland, weder in plaats gekomen*
Mr. Dirck Munter.
Cornelis Spiegel.
Mr. Dirck Hooft.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Iacob Bicker Roelofsz.

Banck van Leening.

Michiel Tielens.
Ioan Commelin.

See Saken.

Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Gillis Sautijn.
Adriaen de Weert.
Mr. Iacob Popta.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Heer van Westerdyks-horn*, &c.

Desolate Boedels.

Mr. Ioan Munter, *de jonge, tot in Augusti, is doe gekoren Raedsheer in den hogen Raad, in plaats den 21 dito*
Martinus Fonteyn.
Francois de Vicq, *de jonge.*
Nicolaes Haringcarspel.
Mr. Adriaen Backer.
Mr. Ionas Witsen.

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Pieter Kloeck.
Fredrick Berewouts.

Anno 1675.

Schout.

Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Nicolaes Pancras.
Ioannes Hudde, *Heer van VVaveren*, &c.
Cornelis Geelvinck *Heer van Castricum*, &c.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen en Neerdijk, &c.*

Schepenen.

Mr. Vincent van Bronckhorst.
Mr. Nanning Kloeck.
Mr. David de Wilhem.
Hendrick Becker.
Gillis Sautyn.
Michiel Tielens.
Francois de Vicq, *de jonge.*
Ioan van Beaumont, *de jonge.*
Mr. Albert Bentes.

Tresoriers.

Dr. Gillis Valckenier.
Ioan Munter.
Louis Trip.

Wees-meesters.

Nicolaes van Loon.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr Ian Corver.
Cornelis Graeflant.

Huwelixe Saken.

Cornelis Backer.
Mr Iacob Hinloopen, *de Ionge.*
Cornelis Abba.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.
Iacob Elias.

Tresoriers Extraordinaris.

Dr. Philips Wevering.
Mr. Izaak van Heuvel.
Jeronimus de Haze de Georgio.

Reken-meesters.

Ioan de Vries.
Dr. Dirck Boelensz. *is den 29 September in de Desolaten Boedel gestelt, in plaets*
Iacob Bicker Hendricksz.
Cornelis Spiegel.
Mr. Adriaen Backer.

Assurantie-meesters.

Mr. Willem van Loon.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Pieter Hulst.

Wissel-banck.

Mr. Hendrick Hooft, *Heer van Outkaspel in Koedyck, en van Schoterbos, &c.*
Dr. Ioan ten Grootenhuys, *is den 12 December tot Wees-meester gekooren, in plaets*
Iacob Hinloopen Vermaes.
Gasper Pellicorne.

Kleyne Saken.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aecht, &c.*

Mr. Cornelis Roch.
Mr. Dirck Hooft
Mr. Iacob Bicker Roeloffz.
Rochus van de Capelle.
Mr. Dirck Munter.
Ioan de Weert

Banck van Leening.

Ioan Commelin.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Heer van Westerdyckshorn, &c.*

See Saken.

Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Dirck Blom.
Mr. Everhard Scott, *de Ionge.*
Adriaen de Weert.
Mr. Iacob Popta.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Rombout Hudde.
Mr. Albertus Geelvinck.
Nicolaes Haringcarspel.
Mr. Jonas Witsen.
Dr. Dirck Boelensz.

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Ian Lens.
Dr. Hendrik Lons.
Pieter Kloeck.
Fredrick Berewouts.

Anno 1676.

Schout.

Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerssevеen, Neerdyck, &c*
Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Dr. Gillis Valckenier.
Ioan Munter.

Schepenen.

Mr. David de Wilhem.
Hendrick Becker.
Mr. Cornelis Kloeck.
Ioan Appelman.
Mr. Everard Scott, *de Ionge.*
Dr. Dirck Boelensz.
Lieve van Loon.
Ian van Dyck.
Mr. Iacob Popta.

Tresoriers.

Nicolaes Pancras.
Ioannis Hudde, *Hr. van Waveren, &c.*
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Louis Trip.

Wees-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Ioan Corver.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Cornelis Graeflant.
Dirck de Vlaming van Outshoorn, *Heer van Westerdycks-horn,* &c.

Huwelixe Saken.

Cornelis Backer.
Mr. Iacob Hinlopen, *de Ionge.*
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.
Iacob Elias.

Tresoriers Extraordinaris.

Dr. Philips Wevering.
Mr. Isaac van Heuvel.
Pieter Hulst.

Reken-meesters.

Iacob van Neck Jacobsz.
Ian de Vries
Cornelis Spiegel.
Mr. Adriaen Backer.

Assurantie-meesters.

Mr. Willem van Loon.
Ioan van Beaumont, *de Ionge.*
Mr. Hilbrand Schellinger.

Wissel-banck.

Mr. Hendrick Hooft, *Heer van Outkaspel in Koedijck, en van Schoterbos, &c.*
Michiel Tielens.
Gasper Pellicorne.

Kleyne Saken.

Mr. Cornelis Roch.
Mr. Albert Bentes, *de Ionge.*
Mr. Dirck Hooft.
Rochus van Capelle.
Ian de Weert.
Jeronimus de Haze de Georgio.
Iacob Bicker Henrickz.

Banck van Leening.

Gillis Sautyn.
Ioan Commelin.
Iacob Hinloopen Vermaas.

See Saken.

Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Dirck Blom.
Adriaen de Weert.
Mr. Iacob Bicker Roeloffz.
Mr. Dirck Munter.

Desolate Boedels.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*
Francois de Vicq, *de Ionge.*
Mr. Rombont Hudde.
Mr. Albertus Geelvinck.
Nicolaes Haringcaspel.

Excyns-meesters.

Dr. Joachim Rendorp.
Ian Lentz.
Dr. Hendrik Lons.
Petrus Kloek.
Fredrick Berewouts.

Anno 1677.

Schout.

Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*

Mr. Henrick Hooft, *Heer van Outkaspel in Koedyck, en van Schooterbos, &c.*
Ioannis Hudde, *Hr. van Waveren, &c*
Louis Trip.

Schepenen.

Mr. Cornelis Kloeck.
Ioan Appelman.
Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*
Mr Cornelis Roch.
Mr. Iacob Hinloopen, *de Ionge.*
Mr. Nanning Kloeck.
Mr. Albert Bentes.
Egbert de Vry.
Mr. Dirck Munter.

Tresoriers.

Dr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Ioan Munter.

Wees-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Ioan Corver.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Cornelis Graeflant.

Huwelixe Saken.

Cornelis Backer.
Ioan van Dyck.
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholincx.
Iacob Elias.

Tresoriers Extraordinaris.

Lieve van Loon.
Dr Philip Wevering
Pieter Kloeck.

Reken-meesters.

Ioan de Vries.
Dr. Dirck Boelensz.
Cornelis Spiegel.
Mr. Adriaen Backer.
Ioan de Weert.

Assurantie-meesters.

Michiel Tielens.
Ioan van Beaumont, *de jonge.*
Ioan Commelin.
Mr. Iacob Bicker Hendrickz

Wissel-banck.

Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Mr. Vincent van Bronckhorst.
Gasper Pellicorne.

Kleyne Saken.

Mr. Willem van Loon.
Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Isaac van Heuvel.
Mr. Pieter Hulst.
Rochus van Capelle.
Ieronimo de Haze de Georgio.
Iacob Hinloopen Vermaes.

Banck van Leening.

Iacob van Neck Jacobsz.
Gillis Sautijn.
Ioan Commelin, *tot den 17 April, is doe Assurantie Meester gemaakt.*

See Saken.

Coenraet van Klenck.
Dirck Blom.
Mr. Iacob Popta.
Adriaen de Weert.
Mr. Iacob Bicker Roeloffz.

Desolate Boedels.

Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Francois de Vicq, *de Ionge.*
Mr. Rombout Hudde.
Mr. Everard Scott, *de Ionge.*
Nicolaes Haringcarspel.

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Ian Lensz.
Dr. Hendrick Lons.
Fredrick Berewouts.
Mr. Hillebrand Schellinger.

Anno 1678.

Schout.

Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Mr. Hendrick Hooft, *Heer van Outkarspel, Koedyck en van Schoterbos.*
Dr. Gillis Valckenier.
Ioan Munter.
Mr. Ioan Huydekooper, *Heer van Maerseveen, Neerdyck, &c.*

Schepenen.

Mr. Iacob Boreel.
Mr. Cornelis Roch.
Mr. Willem van Loon.
Mr. Nicolaes Witsen.
Mr. Rombout Hudde.
Mr. Everhard Scott, *de Ionge.*
Gasper Pellicorne, *Hr. van Leuregt, &c.*
Nicolaes Harencarspel.
Cornelis van Bambeeck.

Tresoriers.

Nicolaes Pancras, *tot den* 1 *Mey, doe in de Gecommitteerde Raden, obiit den* 2 *November, en in desselfs plaats alhier gekomen*
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Heer van Oudshoorn.*
Iohannes Hudde.
Louis Trip.

Wees-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Ioan Corver.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Iacob van Neck Jacobsz.

Huwelixe Saken.

Cornelis Backer.
Mr. Albert Bentes, *de Ionge.*
Pieter van Loon.
Dr. Arnout Tholinx.
Iacob Elias.

Tresoriers Extraordinaris.

Lieve van Loon.
Egbert de Vry.
Pieter Kloeck.

Reken-meesters.

Dr. Dirck Boelensz.
Ioan van Dyck, *obiit den* 9 *September, in de plaats den* 13 *October*
Cornelis Valckenier.
Cornelis Spiegel.
Mr. Adriaen Backer.
Ian de Weert.

Assurantie-meesters.

Mighiel Tielens.
Ioannis Commelin.
Mr. Iacob Bicker Henrix.

Wissel-banck.

Cornelis Ceelvinck, *Hr. van Castricum, &c.*
Ioan Six, *Heer van Vromade, &c.*
Hendrick Becker.

Kleyne Saken.

Mr. Albartus Geelvinck.
Mr. Izaak van Heuvel.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Pieter Hulft.
Rochus van Capelle.
Ieronimo de Haze, Georgio.
Iacob Hinloopen Vermaas.

Banck van Leening.

Gillis Sautyn.
Matthias Trip.

See-saken.

Koenraat van Klenck.
Dirck Blom.
Mr. Iacob Popta.
Adriaan de Weert.
Mr. Iacob Bicker Roeloffz.

Desolate Boedels.

Ian de Vries.
Mr. Iacob Hinloopen, *de Ionge.*
Mr. Nanning Kloeck.
Francois de Vicq, *de Ionge.*
Mr. Dirck Munter.

Excyns-meesters.

Dr. Ioachim Rendorp.
Mr. Nicolaes Hasselaer.
Dr. Philips Wevering.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Fredrick Berewouts.

Anno 1679.

Schout.

Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Dr. Gillis Valckenier.
Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Ioannes Hudde.
Louis Trip.

Schepenen.

Mr. Willem van Loon.
Mr. Nicolaes Witsen.
Ioan de Vries.
Mr. Iacob Hinloopen, *de jonge.*
Dr. Dirck Boelensz.

Egbert de Vry.
Mr. Dirck Munter.
M. Nicolaes Hasselaer.
Mr. Gerrit Hooft.

Tresoriers.

Ioan Munter.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdyck, &c.*

Wees-meesters.

Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Iean Appelman.
Mr. Ioan Corver.
Dr. Ioan ten Grootenhuys.
Constantin Ranst.
Iacob van Neck Jacobsz.

Huwelixe Saken.

Cornelis Backer.
Mr. Albert Bentis.
Pieter van Loon.
Ian de Weert.
Dr. Arnout Tholinx.
Matthias Trip.
Iacob Elias.

Tresoriers Extraordinaris.

Lieve van Loon.
Cornelis van Bambeeck.
Pieter Kloeck.

Reken meesters.

Iean Appelman, *tot Wees-meester gekooren den* 11 *Augustus.*
Mr. Cornelis Valckenier.
Cornelis Spiegel.
Mr. Adriaan Backer.
Ian de Weert, *in de Houwelijckse saken verplaetst den* 15 *December.*

Assurantie-meesters.

Michiel Tiellens.
Daniel Bernards.
Ioan Commelin.
Mr. Iacob Bicker Henricx.

Wissel-banck.

Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Ioan Six, *Heer van Vromade.*
Hendrick Becker.

Kleyne Saken.

Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Izaak van Heuvel.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Pieter Hulft.
Rochus van Capelle.
Iacob ten Grootenhuys.
Ieronimo de Haze, Georgio.
Iacob Hinloopen Vermaes.

Banck van Leening.

Mr. Cornelis Kloeck.
Matthias Trip, *in de Houwelyckse saken verplaetst den* 24 *Iulii, en ten selven dage komt alhier*
Adriaen van Loon.

See Saken.

Coenraed van Klenck.
Mr. Everard Scott.

Mr. Ia

Mr. Iacob Popta.
Adriaan de Weert.
Mr. Iacob Bicker Roelofsz.

Desolate Boedels.

Mr. Nanning Kloeck.
Francois de Vicq.
Mr. Rombout Hudde.
Gasper Pellicorne, *Heer van Louwrecht, &c.*
Nicolaes Harencarspel.

Excyns-meesters.

Gillis Sautyn.
Dr. Philip Wevering.
Ian Lens.
Dr Hendrick Lons.
Frederik Berewouts.

Anno 1680.

Schout.

Hendrick Roeters.

Burgermeesteren.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Mr. Coenraet van Beuningen.
Ioan Munter.
Mr. Joan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, Neerdijck, &c.*

Schepenen.

Ian de Vries.
Mr. Iacob Hinloopen.
Mr. Gerard Bors van Waveren.
Mr. Cornelis Roch.
Gasper Pellicorne, *Heer van Louwrecht, &c. sterft den 5 Julii, de plaets is niet vervult.*
Mr. Cornelis van Bambeeck.
Cornelis Valckenier.
Ieronimus de Haze Georgio.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemerbroeck, Papenkoop, &c*
Dr. Gillis Valckenier.
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Louis Trip.

Wees-meesters.

Cornelis Backer.
Mr. Ioan Korver.
Diederick de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Westerdyckshorn, &c.*
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Albert Bentis.
Mr. Nicolaes Hasselaer.
Iacob Elias.
Ian de Weert.
Matthias Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Iacob van Neck Jacobsz.
Lieve van Loon.
Pieter Kloeck.

Reken-meesters.

Dr. Dirck Boelensz.
Mr. Philips Wevering.
Iacob Hinloopen Vermaes.
Hendrick Bicker.

Assurantie-meesters.

Ioan Commelin.
Mr. Iacob Bicker Henricx.
Daniel Bernards, *de jonge.*

Wissel-banck.

Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, gaat op de Thresori Ordinaris den 13 November.*
Ioan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Hendrick Becker.

Kleyne Saken.

Francois de Vicq.
Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Isaak van Heuvel.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Adriaen Backer.
Mr. Pieter Hulft.

Banck van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Adriaen van Loon.

See Saken.

Gillis Sautyn.
Koenraet van Klenck.
Mr. Iacob Popta.
Adriaen de Weert.
Mr. Iacob Bicker Roelofz.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Iean Appelman.
Mr. Everard Scot.
Mr. Dirck Munter.
Iacob Trip.

Excyns-meesters.

Egbert de Vry.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Cornelis Spiegel.
Fredrick Berewouts.

Anno 1681.

Schout.

Mr. Iacob Boreel.

Burgermeesteren.

Mr. Coenraet van Beuningen.
Ioannes Hudde.
Mr. Ioan Corver.
Mr. Nicolaes Opmeer

Schepenen.

Mr. Gerard Bors van Waveren.
Mr. Cornelis Roch.
Mr. Cornelis Kloeck.
Mr Willem van Loon.
Gillis Sautyn.
Egbert de Vry.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Heer van Westerdykshorn, &c.*
Francois de Vicq.

Mr. Isaak van Heuvel.
Mr. Dirck Bas.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswyck, Diemerbroeck, Papenkoop, &c.*
Ioan Munter.
Louis Trip.

Wees-meesters.

Dirck Tulp, Ridder, Baronnet.
Cornelis Backer.
Iean Appelman.
Mr. Nicolaes Witsen.
Constantin Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Albert Bentes.
Mr. Nicolaes Hasselaer.
Ieronimo de Haze Georgio.
Iacob Hinloopen Vermaes.
Matthias Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Pieter Kloeck.
Isaak Jan Nijs.
Adriaen van Loon.
Mr. Hendrick Bicker.

Reken meesters.

Dr. Dirck Boelensz.
Mr. Adriaen Backer.
Ian de Weert.

Assurantie-meesters.

Ioannis Commelin.
Mr. Iacob Bicker Henrix.
Daniel Barnards de Jonge, *Heer van Kattenbroek.*

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Ioan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Hendrick Becker.

Kleyne Saken.

Francois de Vicq, *tot Schepen verkoren den 9 Juny, in sijn plaats*
Mr. Francois de Vroede.
Mr. Albartus Geelvinck.
Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.
Mr. Philips Wevering.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Pieter Hulft.

Banck van Leeninge.

Mr. David de Wilhem.
Lieve van Loon.

See Saken.

Coenraet van Klenck, *Hr. van Loirheim.*
Mr Iacob Popta.
Adriaen de Weert.
Mr. Iacob Bicker Roeloffz.
Iacob Elias.

Desolate Boedels.

Iean Appelman, *den 6 Maert overgegaan op de Wees-kamer, komt in sijn plaats alhier*
Mr. Coenraed Burg, de Jonge.

Mr. Everhard Scott.
Mr. Dirck Munter.
Cornelis van Bambeeck.
Iacob Trip.

Excyns-meesters.

Cornelis Valckenier.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Cornelis Spiegel
Fredrick Berewouts.

Anno 1682.

Schout.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*

Burgermeesteren.

Ioannes Hudde.
Ioan Munter.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdyk, &c.*
Mr. Nicolaes Witsen.

Schepenen.

Mr. Cornelis Kloeck.
Mr. Willem van Loon.
Ioan de Vries.
Mr. Everard Scott, *overleden den 13 February, in plaats den 17 Maart*
Iean Appelman.
Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Cornelis van Bambeeck.
Ieronimo de Haze Georgio.
Iacob Elias.
Adriaen de Weert.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemerbroeck, Papenkoop, &c.*
Louis Trip.
Mr. Nicolaes Opmeer.

Wees-meesters.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Dirck Tulp, *Ridder Baronnet.*
Iean Appelman, *is den 17 Maart tot Schepen verkooren, den 21 dito komt in plaats*
Lieve van Loon.
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Albert Bentis.
Mr. Nicolaes Hasselaer.
Mr. Philips Wevering.
Iacob Hinloopen Vermaes.
Matthias Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Egbert de Vry.
Adriaen van Loon.
Isaac Jan Nys.

Reken-meesters.

Dr. Dirck Boelensz., *overleden den 5 September, komt in sijn plaats den 19 dito*
Willem Raep.
Mr. Adriaen Backer.
Ian de Weert.

Assurantie-meesters.

Cornelis Valckenier.
Mr. Iacob Bicker Henricx.
Daniel Bernards, *Hr. van Kattenbroek.*

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Ioan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Hendrick Becker.

Kleyne Saken.

Francois de Vicq.
Coenraed van Klenck.
Mr. Dirck Bas.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Hendrick Bicker.
Francois de Vroede.
Mr. Coenraat Burg.

Banck van Leeninge.

Mr. David de Wilhem.
Lieve van Loon, *gaet over in de Wees-kamer den 21 Maert, in des selfs plaats komt*
Mr. Elias Coymans.

See Saken.

Gillis Sautijn.
Mr. Iacob Popta.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.
Mr. Iacob Bicker Roelofsz.
Mr. Pieter Hulft.

Desolate Boedels.

Mr. Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Mr. Dirck Munter.
Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Isaak van den Heuvel.
Iacob Trip.

Excyns-meesers.

Ioan Commelin.
Ian Lens.
Dr. Hendrik Lons.
Cornelis Spiegel.
Fredrick Berewouts.
Isack Jan Nys, *in plaats van* Cornelis Spiegel, *die op de Huwelixe saken geplaest is.*

Anno 1683.

Schout.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*

Burgermeesteren.

Ioan Munter.
Mr. Coenraed van Beuningen.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Mr. Gerard Bors van Waveren.

Schepenen.

Ioan de Vries.
Ioan Appelman.
Mr. Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Francois de Vicq.
Mr. Isaak van Heuvel.
Francois de Vroede.
Mr. Iacob Bicker Henricx.
Mr. Dirck Pater.
Ian Coymans.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemer-broeck, Papenkoop, &c.*
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdijck, &c.*
Louis Trip.
Mr. Nicolaas Witsen.

Wees-meesters.

Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Ioan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Lieve van Loon.
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Albert Bentes.
Mr. Jeronimo de Haze Georgio.
Mr. Philips Wevering.
Iacob Hinloopen Vermaes.
Matthias Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Egbert de Vry.
Nicolaes Haringcarspel.
Adriaen de Weert.
Adriaen van Loon.

Reken-meesters.

Mr. Adriaen Backer.
Cornelis Spiegel.
Ioan de Weert.

Assurantie-meesters.

Cornelis Valckenier.
Iacob Elias.
Iacob Trip.

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Hendrick Becker.
Daniel Bernards, *Heer van Kattenbroek.*

Kleyne Saken.

Coenraed van Klenck.
Mr. Dirck Bas.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Hendrick Bicker.
Mr. Coenraet Burg.
Mr. Nicolaes Corver.
Willem Raep.

Banck van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Mr. Elias Coymans.

See Saken.

Gillis Sautyn.
Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Iacob Popta.
Mr. Cornelis van Bambeeck.
Mr. Iacob Bicker Roeloffsz.

Desolate Boedels.

Mr. Dirck Munter.
Mr. Nicolaes Hasselaer.
Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.
Mr. Pieter Hulft.

Excyns-meesters.

Ioan Commelin.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Fredrick Berewouts.
Isaac Jan Nys.

Anno 1684.

Schout.

Mr Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt.*

Burgermeesteren.

Mr. Coenraed van Beuningen.
Ioannes Hudde, *Hr. van Waveren. &c.*
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen en Neerdijk. &c.*

Schepenen.

Mr. Iacob Jacobsz. Hinloopen.
Francois de Vicq.
Mr. Albert Bentis.
Mr. Nicolaes Hasselaer, *overleed den 26 Maart, in sijn plaats den 6 Juny*
Mr. Dirck Bas.
Cornelis Valckenier.
Mr. Ieronimo de Haze Georgio.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.
Iacob Elias.
Mr. Pieter Hulft.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswyck, Diemerbroeck, Papenkoop, &c.*
Louis Trip.
Mr. Gerard Bors van Waveren.
Mr. Willem van Loon.

Wees-meesters.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn, Gnephoek, &c.*
Ioan Six, *Hr. van Wimmenum en Vromade.*
Lieve van Loon.
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Adriaen de Weert.
Mr. Dirck Pater.
Mr. Philips Wevering.
Cornelis Spiegel.
Iacob Hinloopen Vermaes.

Tresoriers Extraordinaris.

Egbert de Vry.
Nicolaes Harencarspel.
Adriaen van Loon.

Reken-meesters.

Mr. Adriaen Backer.
Ian de Weert.
Matthias Trip.

Assurantie-meesters.

Mr. Iacob Bicker Henricx.
Ian Coymans.
Iacob Trip.

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Hendrick Becker.
Daniel Bernards, *Heer van Kattenbroek.*

Kleyne Saken.

Mr. Dirck Bas, *tot Schepen verkooren den 6 Juny, in sijn plaats komt den 11 July*
Pieter Reael.
Francois de Vroede.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Hendrick Bicker.
Mr. Coenraet Burgh.
Mr. Nicolaes Corver.
Willem Raep.

Banck van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Mr. Elias Coymans.

See Saken.

Gillis Sautyn.
Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Iacob Popta.
Mr. Cornelis van Bambeeck.
Mr. Iacob Bicker Roeloffz.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Coenraet van Klenck, *Hr. van Looirheim.*
Mr. Dirck Munter.
Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Isaac van Heuvel.

Excyns-meesters.

Ioan Commelin.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Cornelis Spiegel.
Isaac Jan Nys.

Anno 1685.

Schout.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt.*

Burgermeesteren.

Ioannes Hudde, *Hr. van Waveren, &c.*
Mr. Ioan Corver.
Mr. Nicolaes Witsen.
Mr. Gerard Bors van Waveren.

Schepenen.

Mr. Albert Bentes.
Cornelis Valckenier.
Hendrick Becker.
Gillis Sautyn.
Lieve van Loon.
Egbert de Vry.
Mr. Dirck Pater.
Mr. Hendrick Bicker.
Pieter Reael.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswyck, Diemerbroeck, Papenkoop, &c.*
Ioan Munter.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdyck, &c.*
Mr. Willem van Loon.

Wees-meesters.

Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Ioan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Iacob Elias.
Constantyn Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr Ieronimus de Haze Georgio.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.
Mr. Pieter Hulft.
Iacob Hinloopen Vermaes.
Matthias Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Nicolaes Harencarspel.
Adriaen de Waert.
Adriaen van Loon.

Reken-meesters.

Mr. Adriaen Backer.
Ian de Waert.
Iacob Trip.

Assurantie-meesters.

Mr. Iacob Bicker Henricks.
Ian Coymans.
Fredrick Beerewout.

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Iean Appelman.
Daniel Bernards.

Kleyne Saken.

Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Dirck Bas.
Mr. Francois de Vroede.
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Coenraed Burg.
Mr. Nicolaes Corver.
Willem Raep.

Banck van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Dr. Elias Coymans.

See Saken.

Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Iacob Popta.
Mr. Cornelis van Bambeeck.
Dr. Philip Wevering.
M. Iacob Bicker Roeloffz.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Ioan de Vries.
Coenraed van Klenck, *Hr. van Looirheim.*
Mr. Dirck Munter.
Mr. Isaac van Heuvel.

Excyns-meesters.

Ioan Commelin.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Cornelis Spiegel.
Isaac Jan Nys.

Anno 1686.

Schout.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt.*

Burgermeesteren.

Mr. Ioan Corver.
Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, Neerdyck, &c.*
Ioan de Vries.
Mr. Willem van Loon.

Sche-

Schepenen.

Hendrick Becker.
Gillis Sautyn.
Francois de Vicq.
Mr. Albertus Geelvinck.
Mr. Francois de Vroede.
Daniel Bernards.
Mr. Dirck Backer.
Mr. Fredrick Danckers.
Mr. Ioan Graeflant.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswyk, Diemerbroek en Papenkoop, &c.*
Mr. Nicolaes Witsen.
Mr. Gerard Bors van Waveren.

Wees-meesters.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnep-hoeck,* &c.
Ioan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Iacob Elias.
Constantyn Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Ieronimus de Haze de Georgio.
Mr. Iacob ten Grootenhuys.
Mr. Pieter Hulft.
Fredrick Beerewout.
Matthias Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Egbert de Vry.
Nicolaes Harencarspel.
Adriaen de Waert.

Reken-meesters.

Mr. Adriaen Backer.
Ian de Waert.
Iacob Trip.

Assurantie-meesters.

Mr. Iacob Bicker Henriks.
Ian Coymans.
Willem Raep.

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Iean Appelman.
Adriaen van Loon.

Kleyne Saken.

Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Dirck Bas.
Mr. Hendrick Bicker.
Mr. Coenraet Burg.
Mr. Elias Coymans.
Mr. Nicolaes Corver.
Mr. Gerbrand Pancras.

Banck van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Mr. Hilbrand Schellinger.

See Saken.

Mr. Cornelis van Bambeeck.
Mr. Dirck Pater.
Pieter Reael, *Heer van Nichtevecht.*
Dr. Philip Wevering.
Mr. Iacob Bicker Roeloffz.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Coenraed van Klenck, *Hr. van Looirheim.*
Lieve van Loon.
Mr. Dirck Munter.
Mr. Isaac van Heuvel.

Excyns-meesters.

Ian Commelin.
Ian Lens.
Dr. Hendrick Lons.
Cornelis Spiegel.
Isaac Jan Nys.

Anno 1687.

Schout.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt.*

Burgermeesteren.

Mr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdyk, &c.*
Ioannes Hudde *Hr. van Waveren, &c.*
Mr. Nicolaes Opmeer.
Mr. Gerard Bors van Waveren.

Schepenen.

François de Vicq.
Mr. Albertus Geelvinck.
Egbert de Vry.
Nicolaes Harencarspel.
Mr. Gerrit Hooft.
Mr Iacob ten Grootenhuys.
Iacob Elias.
Mr. Dirck Pater.
Mr. Pieter Hulft.

Tresoriers.

Cornelis van Vlooswyck, *Heer van Vlooswyk, Diemerbroek, Papenkoop, &c.*
Mr. Nicolaes Witsen.
Ioan de Vries.
Mr. Willem van Loon.

Wees-meesters.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Heer van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Ioan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Iean Appelman.
Constantyn Ranst.

Huwelixe Saken.

Albert Bentes.
Mr. Ieronimus de Haze de Géorgio.
Mr. Iacob Bicker.
Mr. Coenraet Burg.
Mr. Ian Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Cornelis Valckenier.
Adriaen de Waert.
Mr. Fredrick Willem van Loon.

Reken-meesters.

Mr. Dirck Backer.
Ian de Waert.
Iacob Trip.

Assurantie-meesters.

Mr. Iacob Bicker Henrix.
Matthias Trip.
Willem Raep.

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Ian Coymans.
Daniel Bernards.
Adriaen van Loon.

Kleyne Saken.

Mr. Dirck Bas.
Mr. Francois de Vroede.
Mr. Hendrick Bicker.
Mr. Fredrick Danckers.
Mr. Elias Coymans.
Mr. Nicolaes Corver.
Mr. Gerbrand Pancras.

Banck van Leeninge.

Mr. David de Wilhem.
Mr. Hilbrand Schellinger.

See Saken.

Mr. Cornelis van Bambeeck.
Pieter Reael.
Mr. Ioan Graeflant.
Mr. Adriaen Backer.
Dr Philip Wevering.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Coenraed van Klenck, *Heer van Looirheim.*
Lieve van Loon.
Mr. Dirck Munter.
Mr. Pieter Six.

Excyns-meesters.

Ian Commelin.
Ian Lense.
Cornelis Spiegel.
Fredrick Berewouts.
Isaac Ian Nys.

Anno 1688.

Schout.

Mr. Iacob Boreel, *Heer van St. Aegt.*

Burgermeesteren.

Ioannes Hudde, *Hr. van Waveren, &c.*
Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c.*
Mr. Nicolaes Witsen.
Iean Appelman.

Schepenen.

Egbert de Vry.
Mr. Gerrit Hooft.
Ian Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Coenraed van Klenck, *Hr. van Looirheim.*
Mr. Ieronimus de Haze de Georgio.
Mr. Francois de Vroede.
Ian Coymans.
Mr. Fredrick Danckers.
Mr. Ioan Graeflant.

Tresoriers.

Mr. Ioan Corver.
Ioan de Vries.
Mr. Willem van Loon.

Wees-meesters.

Mr. Gerard Bors van Waveren.
Lieve van Loon.
Iacob Elias.
Constantyn Ranst.

Com-

Commissarissen der Huwelixe Saken.

Mr. Dirck Backer.
Dr. Philips Wevering.
Mr. Jacob Bicker
Mr. Coenraet Burg.
Mr. Quirinus van Stryen.

Tresoriers Extraordinaris.

Cornelis Valckenier.
Adriaen de Waert.
Mr. Fredrick Willem van Loon.

Reken-meesters.

Nicolaes van Harencarspel.
Mr. Dirck Pater.
Jacob Trip.

Assurantie-meesters.

Gillis Sautyn.
Mr. Jacob Bicker Henrix.
Matthias Trip.

Wissel-banck.

Hendrick Roeters.
Daniel Bernards, *Hr. van Kattenbroek.*
Mr. Adriaen Backer.
Adriaen van Loon.

Kleyne Saken.

Mr Jacob ten Grootenhuys.
Mr. Pieter Hulft.
Mr. Hendrick Bicker.
Mr. Elias Coymans.
Mr. Nicolaes Korver
Mr. Gerbrand Pancras.
Mr. Pieter Six.

Banck van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Isaac Jan Nys.

See Saken.

Hendrick Becker, *is den* 11 *May overleeden, in zijn plaats quam* Abram Ort.
Mr. Cornelis van Bambeeck.
Pieter Reael, *Hr. van Nichtevecht.*
Mr. Hilbrand Schellinger.
Mr. Jan Trip.

Desolate Boedels.

Mr. Cornelis Kloeck.
Albert Bentes.
Mr. Dirck Munter.
Mr. Dirck Bas.
Mr. Cornelis Bicker van Swieten.

Excyns-meesters.

Joan Commelin, *Raad.*
Jan Lense.
Cornelis Spiegel.
Fredrick Berewouts.
Hendrick Hudde.

Anno 1689.

Schout.

Mr. Jacob Boreel, *Heer van St. Aagt.*

Burgermeesteren.

Cornelis Geelvinck, *Heer van Castricum, &c. Sterft den* 16 *Decemb.*
Mr. Jan Huydekoper, *Ridder, Heer van Maarseveen, Neerdijk, &c.*
Mr. Jan Corver,
Mr. Gerard Bors van Waveren.

Schepenen.

Jan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Coenraad van Klenk, *Heer van Loirheim.*
Albert Bentes.
Mr. Jacob ten Grotenhuys.
Mr. Dirk Bas.
Mr. Dirk Pater.
Mr. Pieter Hulft.
Pieter Reaal, *Heer van Nigtevegt.*
Daniel Bernard, *Heer van Kattenbroek.*

Mr. Jacob ten Grootenhuys, *is overleden den* 19 *April, in welkers plaats de Heer* Mr. Cornelis Bicker van Swieten *is gekoren op den* 17 *Juny; maar heeft geen Cessie gehad, alsoo ziek lag, en op den* 24 *dito daar aan is komen te overlijden, waar op de Heer en*
Mr. Adriaan Bakker, *is gekomen den* 7 *September, en op den* 8 *dito beëdigt.*

De Schepenen van 't voorleden Jaar 1688., *hebben gecontinueert tot den* 9 *Maart* 1689. *wanneer de boven gemelde Schepenen zijn beëdigt geworden.*

Tresoriers.

Mr. Nicolaas Witsen.
Joan de Vries.
Mr. Willem van Loon.
Jean Appelman.

Wees-meesters.

Mr. Cornelis Kloek.
Lieve van Loon.
Jacob Elias.
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr Jeronimus de Haze de Georgio.
Mr. Dirk Bakker.
Dr. Philips Wevering.
Mr. Jacob Bikker.
Mr Quirinus van Stryen.

Tresoriers Extraordinaris.

Cornelis Valkenier.
Mr. Frederik Willem van Loon.
Mr. Coenraat Geelvink.

Reken-meesters.

Nicolaas van Harencarspel.
Joan van Oosterwijk.
Jacob Trip *heeft geexcuseert, en in zijn plaats is gekomen* Louis Trip *op den* 5 *April.*
Joris de Weert.

Assurantie-meesters.

Mr. Jacob Bikker Henriksz.
Jan Coymans.
Mathias Trip.

Wissel-bank.

Hendrik Roeters.
Mr. Albert Geelvink.
Mr. Adriaan Bakker, *is den* 7 *September Schepen geworden, en in zijn plaats quam op den* 14 *dito* Adriaan de Waart.
Adriaan van Loon.

Kleyne Saken.

Mr. François de Vroede.
Mr. Henrik Bikker.
Mr. Joan Graafland.
Mr. Coenraad Burg.
Mr Elias Coymans.
Mr. Gerbrand Pancras.
Mr. Pieter Six.

Bank van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Isaak Jan Nijs.

See Saken.

Mr. Cornelis van Bambeek.
Adriaan de Waart *is den* 14 *December in de Wissel-bank verplaatst, en is* Mr. Willem Six *in zijn plaats gekomen.*
Mr. Hillebrand Schellinger.
Mr. Joan Trip.
Abraham Ort.

Desolate Boedels.

François de Vicq.
Mr. Dirk Munter.
Mr Fredrik Dankerts.
Mr. Cornelis Bikker van Swieten *overleed den* 24 *September, en in zijn plaats quam* Mr. Jacob Jacobsz. Hinloopen *de Jonge.*
Mr. Nicolaas Corver.

Excijs-meesters.

Jan Commelin, *Raad.*
Jan Lense.
Cornelis Spiegel.
Frederik Berewouts.
Hendrik Hudde.

Anno 1690.

Schout.

Mr. Jacob Boreel, *Heer van St. Aagt.*

Burgermeesteren.

Mr. Joan Huydekoper, *Ridder, Heer van Maarseveen, Neerdijk, &c.*
Joannes Hudde.
Mr. Nicolaas Witsen.
Joan de Vries.

Schepenen.

Albert Bentes.
Mr. Dirk Pater
François de Vicq.
Mr Dirk Munter.
Mr. François de Vroede.
Mr Fredrik Dankerts.
Mr Joan Blaeu.
Mr. Nicolaas Corver.
Mr. Nicolaas Six.

Mr. Fre-

Mr. Fredrik Dankerts *overleed den 13 Juny, in zijn plaats quam* Mr. Coenraad Burg *den* . . . . . .

De oude Schepenen des voorleden Jaars 1689. hebben tot den 29 Maart 1690 gecontinueert, wanneer de Heeren Schepenen zijn beedigt geworden.

Tresoriers.

Mr. Jan Corver.
Mr. Gerard Bors van Waveren.
Mr. Willem van Loon.
Jean Appelman.

Wees-meesters.

Mr. Cornelis Kloek.
Lieve van Loon.
Jacob Elias.
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Jeronimus de Haze de Georgio, *Oud-Schepen.*
Dr. Philips Wevering.
Mr. Jacob Bikker.
Mr. Coenraad Geelvink.
Louis Trip.

Tresoriers Extraordinaris.

Cornelis Valkenier, *Oud-Schepen.*
Mr. Fredrik Wilhem van Loon.
Mr. Joris de Waart, *is den 2 Mey Reken-meester geworden, in zijn plaats quam* Mr. Elias Coymans.

Reken-meesters.

Nicolaas van Harencarspel. } *Oud-Schepenen.*
Daniel Bernard, *Heer van Kattenbroek.* } *Oud-Schepenen.*
Joan van Oosterwijk, *Raad.*
Matthias Trip.
Mr. Elias Coymans *word Tresorier op den 2 Mey, in plaats van* Joris de Waart, *die den 23 July is overleden.*

Assurantie-meesters.

Mr. Jacob Bikker Henrikſz. } *Oud-Schepenen*
Jan Coymans. } *Oud-Schepenen*
Mr. Quirinus van Stryen.

Wissel-Bank.

Hendrik Roeters. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Albert Geelvink. } *Oud-Schepenen.*
Adriaan de Waart. } *Oud-Schepenen.*
Adriaan van Loon.

Kleyne Saken.

Mr. Dirk Bas. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Hendrik Bikker. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Joan Graafland. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Coenraad Burg, *Raad, word Schepen verkooren, in zijn plaats komt* Adriaan Duyvenſz.
Mr. Pieter Six.
Mr. Jacob Jacobſz. Hinlopen *de Jonge.*
Jan Elias Huydekoper.

Bank van Leening.

Mr. David de Wilhem. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Adriaan Bakker. } *Oud-Schepenen.*

See Saken.

Mr. Cornelis van Bambeek. } *Oud-Schepenen.*
Pieter Reaal, *Heer van Nigtevegt* } *Oud-Schepenen.*
Mr. Hillebrand Schellinger.
Mr. Joan Trip.
Abraham Ort.

Desolate Boedels.

Egbert de Vry. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Gerrit Hooft. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Pieter Hulft. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Dirk Bakker. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Gerbrand Pancras.

Excyns-meesters.

Jan Commelin, *Raad.*
Jan Lenſe.
Cornelis Spiegel.
Fredrik Berewouts.
Hendrik Hudde.

Anno 1691.

Schout.

Mr. Jacob Jacobſz. Hinlopen.

Burgermeesteren.

Joannes Hudde.
Mr. Nicolaas Opmeer.
Jan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Mr. Jacob Boreel, *Heer van St. Aagt.*

Schepenen,

François de Vicq.
Mr. Dirk Munter
Egbert de Vry.
Cornelis Valkenier.
Daniel Bernard, *Heer van Kattenbroek, &c.*
Mr. Dirk Bakker.
Mr. Joan Graafland.
Gerbrand Pancras Michielſz.
Willem Adriaan van der Stel.

Dese Scheepenen zijn den 6 February beedigt.

Tresoriers.

Mr. Jan Corver.
Mr. Gerard Bors van Waveren.
Mr. Willem van Loon.
Jean Appelman.

Wees-meesters.

Mr. Cornelis Kloek. } *Oud-Schepenen.*
Lieve van Loon *overleed den 23 January 1692.* } *Oud-Schepenen.*
Jacob Elias. } *Oud-Schepenen.*
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Coenraad Burg, *Oud-Schepen.*
Dr. Philips Wevering.

Mr. Jacob Bikker.
Mr. Coenraad Geelvink.
Louis Trip *verplaatst den 3 December in de Zee-saken, en* Mr. Jan Six *in zijn plaats den 19 dito.*

Tresoriers Extraordinaris.

Mr. François de Vroede, *Oud-Schepen.*
Mr. Elias Coymans.
Mr. Fredrik Wilhem van Loon.

Reken-meesters.

Coenraad van Klenk, *Heer van Lorrhem, &c. overleed den 27 October, en* Jan van Zeller *quam den 31 dito in zijn plaats.* } *Oud-Schepenen.*
Nicolaas van Harencarspel. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Joan Blaau. } *Oud-Schepenen.*
Joan van Oosterwijk, *Raad.*
Matthias Trip.

Assurantie-meesters.

Mr. Jacob Bikker Henrikſz. } *Oud-Schepenen.*
Jan Coymans. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Quirinus van Stryen.

Wissel-bank.

Hendrik Roeters. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Albert Geelvink. } *Oud-Schepenen.*
Adriaan de Waart. } *Oud-Schepenen.*
Adriaan van Loon.

Kleyne Saken.

Mr. Hendrik Bikker. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Nicolaas Corver. } *Oud-Schepenen.*
Mr. Hillebrand Schellinger.
Mr. Pieter Six.
Mr. Jacob Jacobſz. Hinlopen *de Jonge.*
Jan Elias Huydekoper.
Mr. Adriaan Duyvenſz.

Bank van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Mr. Adriaan Bakker.

See Saken.

Mr. Cornelis van Bambeek.
Pieter Reaal, *Heer van Nigtevegt.*
Mr. Nicolaas Six.
Mr. Joan Trip.
Abraham Ort *overleed den 3 December, en in zijn plaats quam* Louis Trip *den 14 dito.*

Desolate Boedels.

Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Dirk Bas.
Mr. Pieter Hulft.
Mr. Gerbrand Pancras.
Mr. Willem Six.

Excyns-meesters.

Jan Commelin, *Raad, overleed den 19 January 1692.*
Jan Lenſe.
Cornelis Spiegel.
Frederik Berewouts.
Hendrik Hudde.

Ann[o]

Anno 1692.

Schout.

Mr. Jacob Jacobsz. Hinlopen.

Burgermeesteren.

Mr. Nicolaas Opmeer.
Mr. Joan Huydekoper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdijk, &c.*
Mr. Jan Corver.
Mr. Gerard Bors van Waveren.

Schepenen.

Cornelis Valkenier.
Daniel Bernard, *Heer van Kattenbroek, &c.*
Mr. Dirk Bas.
Mr. François de Vroede.
Mr. Cornelis Munter.
Mr. Pieter Six.
Mr. Quirinus van Stryen.
Mr. Jan Bakker Cornelisz.
Mr. Jean Deutz.

Dese Scheepenen zijn den 11 February beëdigt.

Tresoriers.

Mr. Willem van Loon.
Jean Appelman.
Jan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*
Mr. Jacob Boreel, *Heer van St. Aagt*

Wees-meesters.

Mr. Cornelis Kloek.
Egbert de Vry.
Jacob Elias *overleed den 30 July 1692. en in zijn plaats quam* Dr. Philip Wevering *den 29 October 1692.*
Constantinus Ranst.
} *Oud-Schepenen.*

Huwelixe Saken.

Mr. Coenraad Burg, *Oud-Schepen.*
Mr. Jacob Bikker Koeloffsz.
Mr. Coenraad Geelvink.
Louis Trip.
Mr. Jan Six.

Tresoriers Extraordinaris.

Wilhem Adriaan vander Stel, *Oud-Schepen.*
Mr. Elias Coymans.
Mr. Fredrik Wilhem van Loon.
Mr. Jan Trip.

Reken-meesters.

Nicolaas van Harencarspel, *Oud-Schepen.*
Mr. Joan Blaau, *Oud-Schepen.*
Joan van Oosterwijk, *Raad.*
Matthias Trip.
Joan van Zeller.

Assurantie-meesters.

Mr. Jacob Bikker Henriksz.
Jan Coymans.
} *Oud Schep.*
Mr. Adriaan Duyvensz.

Wissel-bank.

Hendrik Roeters.
Mr. Albert Geelvink.
} *Oud Schepenen.*
Mr. Dirk Backer, *Oud-Schepen.*
Adriaan van Loon.

Kleyne Saken.

Albert Bentes.
Mr. Henrik Bikker.
Mr. Joan Graafland.
Gerbrand Pankras Michielsz.
} *Oud Schepenen.*
Mr. Jacob Jacobsz. Hinlopen de Jonge.
Jan Elias Huydekoper.
Mr. François de Vicq de Jonge.

Bank van Leening

Mr. David de Wilhem.
Mr. Adriaan Bakker.
} *Oud-Schepenen.*

See Saken.

Mr. Cornelis van Bambeek.
Pieter Reaal, *Heer van Nigtevegt.*
} *Oud-Schepenen.*
Mr. Nicolaas Six.
Dr. Philips Wevering, *is den 29 October op de Weeskamer verplaatst, en in zijn plaats quam* Mr. Jan van der Merkt.
Mr. Hilbrand Schellinger.

Desolate Boedels.

Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Pieter Hulft.
Mr. Nicolaas Corver, *overleed den 17 September, en quam op den 29 October* Mr. Nicolaas van Bambeek *in zijn plaats.*
} *Oud-Schepenen.*
Mr. Gerbrand Pancras.
Mr. Willem Six.

Excyns-meesters.

Adriaan de Waart, *Oud-Schepen.*
Jan Lense.
Cornelis Spiegel.
Frederik Berewouts.
Hendrik Hudde.

Anno 1693.

Schout.

Mr. Jacob Jacobsz. Hinloopen.

Burgermeesteren.

Mr. Joan Huydekoper, *Ridder, Heer van Maarsseveen, Neerdijk, &c.*
Joannes Hudde.
Mr. Nicolaas Witsen.
Mr. Jacob Boreel, *Heer van St. Aagt.*

Scheepenen.

Mr. Dirk Bas.
Mr. Francois de Vroede.
Mr. Albert Geelvink.
Mr. Joan Graafland.
Mr. Joan Blaau.
Jacob Scott.
Mr. Cornelis Bors van Waveren.
Mr. Adriaan Duyvensz.
Mr. Willem Six.

Dese Schepenen zijn op den 19 February beëdigt.

Tresoriers.

Mr. Jan Corver.
Mr. Willem van Loon.
Jean Appelman.
Jan Six, *Heer van Wimmenum en Vromade.*

Wees-meesteren.

Mr. Cornelis Kloek.
Francois de Vicq.
Egbert de Vry.
} *Oud-Schepenen.*
Dr. Philip Wevering.
Constantinus Ranst.

Huwelixe Saken.

Mr. Coenraad Burg, *Oud Schepen.*
Mr. Jacob Bikker.
Mr. Coenraad Geelvink.
Mr. Jan Six.
Mr. Nicolaas van Bambeek.

Tresoriers Extraordinaris.

Mr. Elias Coymans.
Mr. Frederik Wilhem van Loon.
Mr. Jan Trip.
Mr. Johan vander Merckt.

Reken-meesters.

Nicolaas van Harencarspel.
Mr. Pieter Six.
} *Oud-Schep.*
Joan van Oosterwijk, *Raad.*
Matthias Trip.
Joan van Zeller.

Assurantie-Meesters.

Mr. Jacob Bikker Henriksz.
Mr. Quirijn van Strijen.
} *Oud Schep.*
Ernst Roeters.

Wissel-bank.

Jean Coymans
Mr. Dirk Bakker.
Mr. Cornelis Munter.
} *Oud-Schepenen.*
Adriaan van Loon.

Kleyne Saken.

Albert Bentis.
Mr. Henrik Bikker.
Gerbrand Pankras Michielsz.
Mr. Jean Deutz.
} *Oud-Schepenen.*
Mr. Jacob Jacobsz. Hinloopen, *de Jonge.*
Louis Trip.
Mr. Francois de Vicq, *de Jonge.*

Bank van Leening.

Mr. David de Wilhem.
Mr. Adriaan Bakker.
Mr. Jan Bakker Cornelisz.
} *Oud-Schepenen.*

See Saken.

Mr. Cornelis van Bambeek.
Pieter Reael, *Heer van Nigtevegt.*
Mr. Nicolaas Six.
Wilhem Adriaan vander Stel.
} *Oud-Schepenen.*
Mr. Hilbrand Schellinger.

Desolate Boedels.

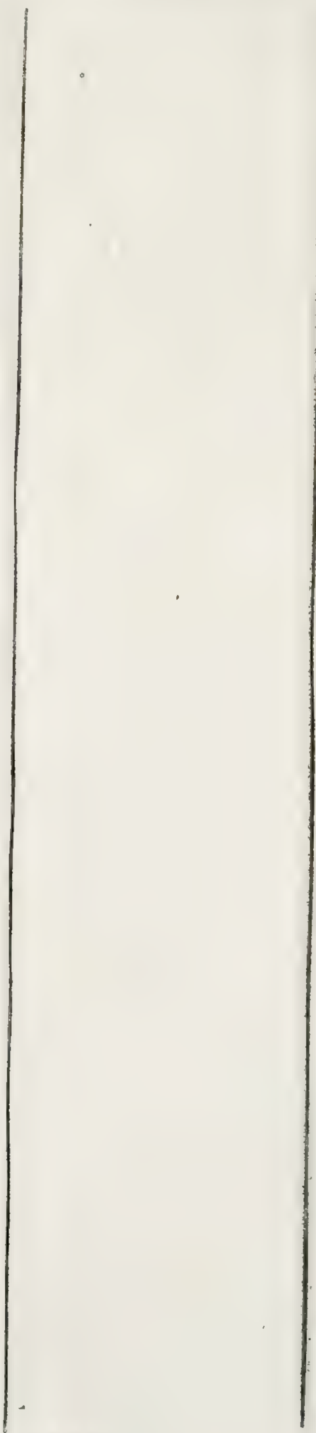
Mr. Dirk Munter.
Mr. Gerrit Hooft.
Mr. Pieter Hulft.
} *Oud-Schepenen.*

Mr. Gerbrand Pancras.
Jan Elias Huydekooper.

Exceyns-meesters.

Adriaan de Waart, *Oud-Schepen.*
Jan Lense.
Cornelis Spiegel.
Frederik Berewouts.
Hendrik Hudde.

1694.

NAMEN
van de Pensionarissen der Stad Amstelredam, t'zedert den jare 1474. tot desen tegenwoordigen tijd.

1474.
Mr. Pieter Rodrick.
1511.
Mr. Pieter Oly van Hoorn.
1512.
Mr. Cornelis van Bergen.
1525.
Mr. Cornelis Bogaerd.
1535.
Mr. Andries Jacobsz. van Naerden.
1541.
Mr. Henrik van der Molen.
1542.
Mr. Floris van Hoegaerden.
1547.
Mr. Adriaen Sandelijn.
1553.
Mr. Reynier Swijn van 's Hartogenbosch.
1556.
Mr. Jan Prins.
1564.
Mr. Martyn van Blockland, van Montfoort.
1578.
Mr. Reynier Cornelisz.
en
Mr. Ruys Claesz.
1584.
Dr. Nicasius Sylla.
1585.
Mr. Jan van Warke.
1601.
Dr. Albert de Veer.
1611.
Dr. Adriaen Paeu.
Dese is beroepen tot 't Rekenmeesterschap deser Provincie Anno 1627. *en daar na geworden Raad-pensionaris van 't Land in plaats van* A. Duyck.
1628.
Mr. Willem Boreel, *Hr. in Duynbeek.*
Mr. Cornelis Boom.
1650.
Mr. Coenraed van Beuningen.
Mr. Pieter Vogelesang.
1660.
Mr. Pieter de Groot.
1666.
Mr. Cornelis Hop.
1668.
Mr. Reynier van Heemskerck.
1672.
Mr. Gerrit Hooft.
1673.
Mr. Coenraet van Heemskerk.
1675.
Mr. Jacob van den Bosch.
1680.
Mr. Jacob Hop.
1687.
Mr. Cornelis Bors van Waveren.

NAMEN
van de Secretarissen der Stad Amstelredam, t'zedert den jare 1479. tot desen tegenwoordigen tijd.

1474.
Mr. Pieter Rodrick.
Is in 't selve jaer Pensionaris geworden.
1497.
Joan Boschman.
1498.
Jan Huybertsz.
1500.
Gerrit Hagen.
1503.
Lockhorst.
Koenraad Jansz. Mynne.
1505.
Mr. Iacob Banning.
Jacob Pouwelsz.
1517.
Gysbert Kemp Dircksz. van Weesp.
1520.
Ian Cort Iansz.
1523.
Mr. Andries Jacobsz.
1524.
Mr. Gerrit Boel.
Lambert Hensberg.
1527.
Mr. Frans van Delft.
1529.
Dirck Woutersz.
1539.
Mr. Floris van Hoegaerden.
1541.
Floris Florisz.
I. Ruysch.
1544.
Jan Woutersz.
Jan Gerritsz. Boel.
Claes Hillebrand, *Gillis Sobbetjes Soon.*
1553.
Jan Beth Iacobsz.
Mr. Pieter Vloots.
1564.
Willem Foppen.
1565.
Willem Pietersz. van Brugge.
1568.
Mr. Willem van der Meer.
1574.
Mr. Cornelis Claesz. Baptist.
1578.
Bartholomeus van der Wiere.
1580.
Gerrit Cornelis Coppesz.
Lambert Cornelisz. Optie.
1583.
Lambert Vloots.
Frans Volckertsz. Coornhart.
1587.
Mr. Gedeon Fallet.
1588.
Dr. Albert de Veer.
1594.
Mr. Iacob van der Does.
Iacob de Haen.
Salomon Hendricksz.
1601.
Gerrit Roseboom.
1603.
Barent Iansz. van Wyhen.
1611.
Mr. Melchior Bouwer.
Dr. Jan de Veer.
1617.
Dr. Gualterus Valckenier.
Is Anno 1634. *Schepen gekoren.*
1620.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dese heeft sijnen dienst (na dat hy die twee jaren hadde bekleet) gequiteert, en in sijn plaets gestelt.
1622.
Ian Fransz. Bruyning.
en
Mr. Daniël Mostart.
1625.
Boudewijn Kortenhoef.
1626.
Mr. Fredrick de Vries.
1632.
Bartholomeus Reael.
1634.
Mr. Joris Jorisz. Backer.
en
Iacob Bruyning.
Sijn beyde gekomen in plaets van Dr. Gualterus Valckenier.
Anno 1638. *is* Mr. Joris Jorisz. Backer *Schepen geworden, in sijn plaats quamen*
1638
Pieter Hasselaer.

en

en
Dr. Willem Jorisz. Backer.
1642.
Mr. Jan Roetersz.
1643.
Mr. Coenraed van Beuningen.
1645.
Mr. Gerard Hulft.
1647.
Lieve van Loon.
1650.
Mr. Jan Kloeck.
1652.
Cornelis Backer.
Is Anno 1658. *Schepen geworden.*
1652.
Mr. Jan Corver.
1654.
Nicolaas Nicolaï.
Hendrik van Bronkhorst.
1655.
Mr. Otto Bas.
Mr. Dirk Schaap.
Dr. Wigbolt Slicher.
Mr. Steven van der Hagen.
Mr. Jacob de Vogelaar.
1656.
Jan Witsen.
1661.
Mr. Cornelis de Vries.
Mr. Harmen van de Poll.
1666.
Mr. Henrik Spiegel.
Jan van Vlooswijk.
1668.
Mr. Pieter Blaeu.
1669.
Wouter Valkenier.
1672.
Mr. Coenraat van Heemskerk.
1673.
Mr. Gerrit Hooft.
Jeronimus Velters.
Mr. Joan Geelvink.
1675.
Mr. Joan Huydekoper.
1676.
Mr. Dirk Geelvink.
Mr. Cornelis Munter.
Cornelis Valkenier.
1677.
Joan Rodenburg.
1678.
Mr. Pieter Hop.
Willem Hooft.
1679.
Pieter Rans Valkenier.
1680.
Mr. Cornelis Hop.
1684.
Balthasar Huydekoper.
1686.
Mr. Joseph Huydekoper.
1687.
Mr. Pieter van Loon.
1688.
Mr. Gerard Bors van Waveren Iunior.
Mr. Jan van den Bempden.
1690.
Mr. Gerard Bicker van Swieten.
1691.
Willem Gerrit Dedel.
Balthazar Boreel.
1692.
Mr. Iacob van Stryen.
Mr. Ioan Hees.

NAMEN van de Subſtituyt-Schouten der Stad Amſtelredam t'zedert den jare 1562. tot deſen tegenwoordigen tijd.

1562.
Willem Martſz. Kalf.
1566.
Dirck van Bremen.
1567.
Olphert (*of* Wolphert) Michielſz.
Is in September 1568. *Baillin van Waterland geworden, en in ſijn plaets gekomen*
1568.
Gerrit Claeſz.
1570.
Evert Hendrickſz.
1576.
Gerrit Gerritſz.
1577.
Marten Franſz. Perſijn.
1578.
Egbert Corneliſz.
Deſe is Anno 1596. *geworden Capiteyn over een Vaendel Voetknegten, en is in ſijn plaets gekomen*
1596.
Pieter Strijcker.
In den jare 1613. *hebben de Heeren Burgermeeſteren geſtelt neffens* Pieter Strijcker *nog twee Subſtituyten, te weten*
1613.
Arent Elbertſz. Haen.
en
Pieter Janſz. Vlas-vat.
1625.
Jan Tengnagel.
Hendrik Held.
In plaets van Haen.
1635.
Claes Buyl.
In plaets van Tengnagel.
1637.
Jacob Dirckſz. Brouwer.
1642.
Jacob Vries.
1643.
Willem Lootsman, *Water-Subſtituyt.*
1644.
Jan Valckenier.
1648.
Willem van Buyl.
1654.
Pieter Corneliſz. de Seeuw.
1656.
Salomon Voer-knegt.
1660.
Jan Voer-knegt.
In ſijn Vaders plaets.
1666.
Philip Engebregt.
1677.
Louis Boor.
1681.
Mr. Joan Bogaert.
Abraham Sabe, *Water-Subſtituyt.*
1689.
Mr. Joan Heykoop, *Water-Subſtituyt.*

OUDE

ERK.

De Geestelijke Gebouwen

TWEEDE HOOFT-STUK.

BESCHRYVING

Van d'Eerste Parochie, of

OUDE KERK.

Outheyt van de Oude Kerk.

DEn aenvang en het bouwen van dese eerste Parochie Kerk, ende van wie, en kan nergens uytgevonden worden; deselve moet seeker vroeger sijn geweest als in den jaare 1220, dewyle men in 't kaertje van Christophel Hartogvelt, daer in de gemelde Kerk, by na als nu volkomen vertoont, gesien wort, waer uyt dan de outheyt is af te nemen; doch het schynt niet t'seffens, maer stuks wyse met Capellen, door begiftigen van Gildens, Collegien en andere, van tyd tot tyd is voltrocken geworden. Om vorder de oudheyd van dese Kerk te doen sien, als in 't jaar 1369 af te nemen is, datse een veroudert, en als doen al een bouwvallig Authaar in 't hooge Choor heeft gehad, en moeste vernieuwt worden: maar dewijl sulx sonder consent van den Bisschop van *Utrecht* niet mochte geschieden, bequam men daer toe dese volgende consent brief.

't Altaer op 't hooge Choor vernieuwt.

JOhannes Dei Gratia Episcopus Utraject. Dilectis, nobis in Christo Domino Johanni de Daventria, curato Ecclesiæ Parochialis in Aemsterdam, nostræ Diocæsis, nec non procuratoribus, Fabricæ ejusdem Ecclesiæ, salutem in Domino sempiternam. Ut supremum altare Chori supradictæ Ecclesiæ manibus Vestris. Domine Johannes prefate prius coappositis, licitè frange seu frangi face eoque in melius Reformato, super eodem in lapide portatili consecrato, divina Missarum Officia, per quem libet presbiterum idoneum, dum tamen aliud Canonicum inpedimentum non obsistat, licitè possint celebrare seu facere celebrare: vobis & eidem presbytero infra hunc & Diem natalem Beati Johannis Baptistæ proximo affuturum inclusive tenore presentium concedimus, facultatem harum nostrarum testimonio litterarum. Datum anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo nono mensis Decembris die secunda.

En in 't Duyts aldus:

JOhannes door Gods genade Bisschop van Uytrecht aen onse geliefden in den Heere Christo, Johannes van Deventer, Cureyt van de Parochie Kerke in Aemsterdam, behoorende tot ons Bisdom, als ook aen de Fabryck-meesters van deselve Kerke, zy eeuwig heyl en welvaren in den Heere.

Myn Heer Johannes, op dat het hooge Altaar van het Choor van de voornoemde Kerke, gy eerst na behooren in eygen persoon alles daer toe gereet gemaekt hebbende, afgebroken en beter hermaekt zynde, op het zelve en wel op een geweyde draegsteen, de Heylige diensten van de Misse, door elk bequame Priester, soo nochtans dat hy geen ander Canonyck belet heeft, na behooren konnen worden gedaen, of van u lieden, of van den selven Priester, van desen dag af tot aen den geboorten dag van den Heyligen Johannes den Dooper incluys, daer toe geven wy U, volgens den inhoud en het getuygenisse van desen onzen Brief, macht en verlof Gegeven in het Jaer onses Heeren duysend drie hondert negen-en-t'sestig, op den tweden dag van December.

Wat verder de gelegentheyt van het Gebouw van Tooren en Kerk aengaet, die is van alle oude tyden afge-estimeert geweest te zyn om haere konstige Fabryck en Architecture, die daer in is geobserveert, een heerlyk werk: Insonderheyt, dat die soo licht van Houtwerk, Muuren, Pilaaren, Dacken anders is, dat de hedendaegse Meesters niet en soude derven ondernemen, nochte ook niet konnen sulk een werk van Tooren en Kerk, tegenwoordig maken, en soo veel Jaren te doen staan.

De Kerk en Tooren een konstig Gebouw.

Laat ons dan dit oude Gebouw eerst van binnen besien. Daer sijn van de Noord-zyde uyt 't Westen, beginnende naer 't Oosten, ende voorts rondsom dese volgende Capellen of Chooren, als

De Capellen in de Kerk.

De Hamburger Capel.
Binnelands-vaerders Capel.
St. Jeroens Capel, naest de Noorder deur.
Veerkopers Capel.
Voetboogs Capel.
Hantboogs Capel.
Smits Capel.
Huyssitten Capel.
Elizabeth Gaven Capel.

Daer en boven is oock het Vrouwen Choor aen de Noord-zyde van het hooge Choor.

De Hooft-kerk van de oude zijde.

Dese *Oude Kerk* is altyt geweest de eerste Hooft Kerk binnen dese Stadt, onder de naem van de Parochie Kerk van *St. Licolais*, oock *St. Niclaes* en *St. Nicolaes*, *Bisschop en Confessor*, nevens *St. Jan Baptista* toegewyt, na uytwysinge van verscheydene oude brieven.

De Historie van dese *St. Nicolaes*, soo alsse in de Gulde Legenden gelesen werd, is door den vermaerden Konstenaer *Marten Heemskerk*, in den jaare 1561 onverbeterlyck in verscheyde stucken op papier geteekent, en werden nevens andere teekeningen meer by Kerkmeesteren van dese *Oude Kerk*, als noch voor een groote rariteyt bewaert.

De grond daer dese Kerk op gevestigd is, is ten deele als het hooge Choor, ook ten Noord Oosten zynde het *Lieve Vrouwe Choor*, gestelt op een staert van 't Muyder Sant, dat hier dwars door heen schiet, doch de rest staet op dicht ingeslagen Elsen paalen, gelyk men van den beginne hier gewoon was, gegrontvest; als mede de Tooren, wiens gront soo de voorige Schryvers seggen, door de bewoonders van Houte of Outewaal geheyt, waer voor hunne nakomelingen behalven de vryheyt om haere dooden in deze Kerk te begraven, een uur lang zelfs de groote klocken mochten luyden, of laten luyden, sonder iets als 't arbeyts loon te betalen, gegeven is.

Vryheyt aen d'inwoonders van Outewael.

In 't Kerk boek wert de grond of het begryp van dese Kerk bevonden de wytte van de Zuyder deur tot aen de Noorder deur 67,* de langte 65; de langte van de Middel-Kerk van 't Orgel tot aen 't hooge Choor 20; de wytte van de Middel-Kerk 14; de wytte van de Ommegang 15; doch of dit voeten of schreden sijn, is daer niet by gestelt, maer de *Heer Burgermeester Ioan Hudde*, Kerkmeester zynde, heeft doen aengevangen de Kerk in platte gronden, en op de rechte voet-maet te brengen, gelyk die bevonden is van de buyten voor deur van de Tooren af, ende zulks met de Tooren tot de Burgwal toe, lang 300 voeten, en sonder de Tooren en binnen werks 249 voeten; in zyne breette het midden kruys buytens werks 225 voeten, en binnens werks 208 voeten, zynde ieder voet gerekent op 11 duymen; de Ommegang van binnen is groot 640 voeten, de zelve staet op 42 groote pylaeren.

De groote van de Kerk.

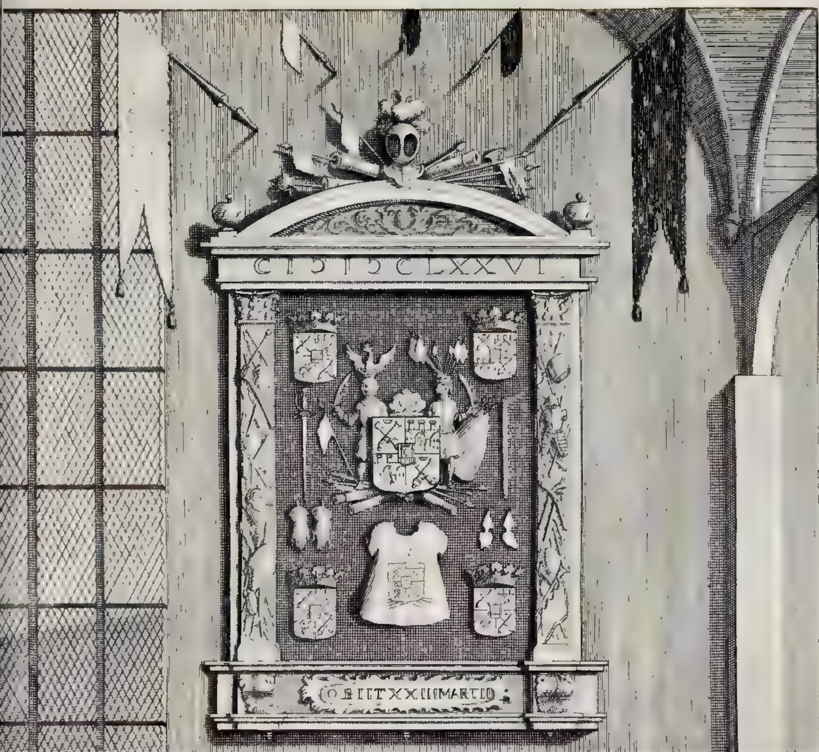
De Kerk van binnen beschreven.

De groote van de Kerk gesien hebbende, sullen nu 't geene dat daer binnen in is, nader gaen besien, beginnende van de eerste Capelle af, van de Noord-zyde uyt het Westen naer 't Oosten, soo ontmoeten wy dan voor eerst het Hamburger Choor. De oorspronck van dit Choor is door die van Hamburg hier gesticht, ten tyden als de Oosterze Handel en Scheepvaert een van de eerste was die hier binnen Amstelredam heeft beginnen te bloeyen, vermits met 'er tyd de Koopluyden van de Steden Hamburg, Bremen, Lubeck. Dantzig, Koningsbergen &c. als onse Visschers mede Koopluyden geworden waren, met hare Koopmanschappen na deze Stad quamen af te sacken, haer daer in somtyts eenige weeken, maenden, ja heele Jaren in op hielden, soo lange de koop en verkoop harer Koopmanschappen quamen te vereyschen; in welke tyd yemand van dese Oosterlingen quamen te sterven was niemand van haer vrinden die deselve in hunne Graven dorsten leggen, vresende voor Ketters gehouden te worden; want na verloop van tyden als de Geestelijkheyd hier so vry wat de meester speelden, en de Inquisitie begon klem te krygen, kreten sy dese Oosterlingen voor Lutherianen en Ketters uyt, veroordeelden haer, en datse de gewyde aerde niet waerdig waren; boende haer niet alleen uyt dit Choor, maer ook ter Kerke uyt, waer door niemand deselve meer dorste aentrecken, en een dood lichaem van een Ooster-link nauwelyks met grote moeyte in een hoeck van 't Kerkhof, en dat nog by avond en ontyden, ter aerde setten, ter tijd toe dat sy hier over klaegden, en door middel van voorschryven van hare Magistraten, aen de Regeerders deser Stede versochten als doen een eerlijke Begraef-plaets in een der Kerke te mogen hebben, dat haer, dewijle Burgermeesteren alhier considererende dat de Koophandel en Scheepvaert het welvaren van dese Stad was, is toegestaen; soo hebben die van *Hamburg*, met kennisse van alle de andere Oosterse Hantze Steden de Graven van dit Choor gekocht, gelyk aen de Wapens van *Hamburg*, die nog op eenige Sarken te sien zijn, kan bespeurt worden, waer inne sy nog dagelijks als sy willen, hier komende te sterven, konnen begraven worden, mits betalende aen de Kerk, voor 't openen en toemaken van 't Graf, even soo veel als een Borger. In dit Choor hebben ook Autharen gestaen, daer op bysondere diensten na de Roomse wyse, in de voorleden tyden gedaen wierden.

't Hamburger Choor

Begraefplaetse der Oosterlingen.

Even

...denk teeken boven de Graf steede ter eeren vanden H^r. Paulus Wirtz Velt Maerschalk vande Vereenigde Nederlanden

...denk Tafereel ter Gedaghtenis van de H^r. Willem vander Zaan Schout by Naght van Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteyt 't Amsterdam.

Begraef-plaets van de Velt-Marefchal Wirtz.

Even voor dit Choor fiet men de Graf-fteden, Wapens, Standert en Veld-tekenen van den Veld-Marefchal *Wurtz*, Baron van Orneholm, die in den Jare 1668. Veld-Marefchal van de Vereenigde Provincien is aengeftelt geweeft, tot dat hy, tot *Hamburg* zijnde, op den 5 Juny 1674. door een Miffive aen haer Hoog Mog: en aen fijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orangie 't felve weder heeft gequiteert, tot dat eyndelijk in 't begin van April 1675. in *Hamburg* is komen te overlyden, en alhier op den XXIV. October 1679. met een ftatelyke Begravenisse ter aerden beftelt.

Boven de begraafplaats hangt het wapen van gemelde Heer *Velt-Marfchalk*, en op de Sark fiet men in 't Koper dit opfchrift.

FORTUNÆ ET
MARTIS, SOBOLES EQUI
TUMQUE MAGISTER
WIRTSIUS
INVICTUS REGIBUS
HIC SITUS EST.

En op een Kopere Regel
VIVAT POST FUNERE MAYOR.

Wat laager
MAJOR AB OCCASU POSTQUAM PRÆLUXIT UBIQUE.

GRAFSCHRIFT

Van den Heer

PAUL WIRTZ,

Baron van Ornholm, wel eer Veltmaerfchalk van den Staet

PUGNANDO RESTITUIT REM

De Veltheer WIRTZ, wel eer der Staeten oog en hant,
De luifter, roem en fchrik van Krifte Generaelen,
Die door zijn krijgsfortuin, ftut Vrankrijks zeegepraelen;
Wiens arm, in Sweedzen dienft, de Poolen overmant:
Legt hier, den Elv ten trots, tot Amftels eer, begraven.
Dus leeft dien Duitfchen Mars, gezien by Scepterftaven.

BARTHOLOMEUS ABBA,
XXIV. van Wijnmaent, 1679. Rechtsgeleerde.

De Manhaftige Oorlogs-daden, welke wylen den Heer Veld-Marefchal *Wirtz* in verfcheyden tijden en voorvallen heeft gedaen, kan *Sweden*, *Poolen*, ook in de laefte tijden onfe *Nederlanden* getuygen; dog dewyl wy hier alleen het inwendige van defe Kerk voorgenomen hebben te befchryven, wyfen wy den Aenfchouwer tot de Tyd-befchryvers, welk fulks genoeg aenwyfen.

Begraefplaets van VVillem vander Zaen.

Binnen dit Choor siet men in een Marmer Gedenk-Tafereel dese Inscriptie ter geheugenisse van wylen den Schout by Nacht *Willem vander Zaen*, die in de Middelandse Zee, in 't vervolgen van de Algierse Rovers, is dood geschooten.

G E D A C H T E N I S

Door haer Ed: Mo: de Heeren ter Admiraliteyt
doen op rechten, ter Eeren van den
Schout by Nagt,

WILLEM VANDER ZAAN,

Ontrent de Kaep Tres Forkes uyt een Algiers
Roof-schip met een ponds Koegel geschooten.

Dus leeft men na de doot.

Dit is door 't Land tot Eer van VANDER ZAAN bestelt,
Om dat een Roovers Schoot ontzielde desen Helt;
Vijf Goude Ketenen had hy voor heen genooten,
Rust hier tot eer van haar, die uyt hem sijn gesprooten.

Binnen en Buytenlandsvaerders Choor.

Het tweede Choor, is dat van de Binnen en Buytenlands-vaerders, die al mede haere bysondere Autharen gehad hebben, als uyt een questie die na het timmeren van de *Nieuwe Kerk* was geresen, en dit verdrag, met den anderen aengegaen, te sien is.

OP ten anderden dach in Januario Anno 1473 quaemen in 't Gerechte die Overmans van de Gilde an beyden zyden, ende zyn by consent van den gemeene Gerecht, met malkanderen in vrientschappen overgekoemen van alsulcke gebreecken ende twedragt als zy onderling gehad hebben, roerende van dat Gildes weegen in deser manieren dat alle hair goeden, Outairen, onkosten ende anders, winst ende verlies gemeen zal weesen, ende soo sal men die stasy van den Gilde als des Sonendaegs nae der tiende dach alle Jaeren verwandelen. te weetene, dat een Jaer aen die oude zyde, en dat ander Jaer aen die nieuwe zyde, ende alsmen die stasy hout aen die oude zyde, zoo zal men dat Sulveren Scip met sijn toebehooren sluten in die Huyssitten Huysgyn in die Oude Kerck; ende als men die stasy hout aen die nywen zyde, zoo zal men dat Sulveren Scip mit sijn toebehooren sluten in dat Heylige Graft, en dat zal altyt aen beyden zyden geslooten weesen in een kist met vier slootelen ende ellic Overman zal een slootel hebben, en die twee Overmans die ofgaen die sullen altyt Sinte Odulf Helbaeren, en zoo wes kost dat zy hebben, tot beyden Outairen, als in die Oude Kerck, ende in die Nieuwe Kerk, ende voirt alle onkosten die zy doen zullen, zullen zy in 't gemeen betalen. Ende zoo wat Gilde broeder dat men die pastey senden tot sijnen huyse als men dat Gilde eten, die zal Overman weesen weder hy in dat Gilde meede est oft niet, ende dat men geen onkosten doen en zal van des Gilde weegen, ten zy by consent van den vier Overluden behoudelyck dat men dat Outaer in die Oude Kerk voor all stofferen ende zoo goet maeken zal als 't in die Nieuwe Kerck gemaackt is, ende hier mede zullen alle voir-waerden dood en te niet weesen.

Waer op dat van de *Veerkoopers* volgt, daer in men de Noorder ingang van de Kerk siet; hebbende boven de deur eenige oude geschilderde Glasen.

St. Jeroens Cappel.

Maer naest dese ingang in de Kerk staet een Capelle en Authaer, waer in voor dese ook was dat *Pieter Gysbertsz. Soen*, daer getimmert en gesticht heeft ter eeren van den *H: Jeroen*, wiens Historie men leest in de Gulde Legende, welkers fondatie uyt dese volgende brief wert gesien.

WY Dirck Boelizen ende Grebber Dircksz. zoen, Scepenen in Amsterdam, oirconde ende bekennen dat voir ons quam Peter Gysberts zoen, ende geleyde dat hy ter eeren Gods sijner waerde Moeder der Glorieuser Maget Marien, St. Jacob ende St. Peter der H. Apostelen ende St. Nicolaes, ende tot zaligheyt synre zielen, gestigt ende gemaekt heeft een Outaer en Cappelerye, in St. Nicolaes Parochie Kerk by de Noorder Deur en die Meur, deurende tot eeuwigen dagen; ende heeft daer toe gemaekt dese navolgende renten, eerst: twe Franckrykse Schilden; item een halve Frankrykse schilt; item noch een halve Franckrykse schilt; item ander halve en een quart Frankrykse schilt. Voort soo heeft Gerrit Wedige zalige gedachte gemaekt tot den voorsz. Outaer 3 Franckrykse scilden alle jaerlyxse renten, in alle scheyn die proper brieven dat uyt wysen en begrepen hebben, die wy daer af gesien hebben. Voirt soo gelove Peter Gysbertt zoen voirt den Armen Huyssittenmeesters byde zyde te verneugen van hondert Wilhelmus Scilden, dair sy wail mede te vreden zyn. Voirt soo hebben de Huyssitten-meesters an beyden zeyden voirsz, die

Outaer aengenomen na Peter Gysberts doot te houden ende te belighten met de voorsz. renten, op te beurende en een goeden Priester dair op te setten, die onberust sal wesen ende van goede zeden, ende ses Misse ter weeken dair op te doen, indien hys van staen wair, over wairt, dat Gybert Peter Gysbert zoens zoens eenige kinders of kints kynder hum lieten, die tot Priesters staet quamen, die sullen die voorsz. Authaer bedienen ende belichten mit die selve renten op te beuren tot haere behoef: en indien dat sy 't deugdelyk bewaerden ende die Misse daer op deden, ende of sy dat niet doen en wouden, soo sullen die Huyssitten-meesters eenen goede Priester dair op setten die hum believen, ende tot welke tyden als die Huyssitten-meesters believen soo sullen sy die Cappelaen affetten mogen ende hum sijn loon geven na verloop van de tyt, dat hy gedient heeft. In oirconde desen brief, besegelt mit onse zegelen, gegeven op den 20 dag in Januario, 1450.

Kosten van de hooge Mis op St. Jeroens dag.

Op St. Jeroens dag als de Hooge Misse gedaen wiert, koste deselve aen

	stuyvers.
Den Beyerman	4
Die Sangmeester	4
De Choralle	2
Die Orgelist	4
Die Blaser	2
Jan Claes	5
Die Coster	3
Aen Keersen	6
	1 - 10

Op dit Authaer sijn naderhand noch veel andere diensten op gefeudeert, als door Mr. Jan Claes zoen, Comen Claes Zymons zoen, Egbert Symentz, Hillegont Reyerse, by Heer Claes van Diemen, en by Machtelt Fonck eene St. Anna Missen, en by andere meer, alle onder het opsicht van de Huyssitten-meesters, in der tyt.

Kleyn Orgel.

Hier boven op de hoek pilaar siet men het kleyne Orgel, waar op alle avonden tot vermaak der wandelaars, omtrent een uur lang gespeelt wort, en is voor eenige jaren doorgaants vernieuwt, met aardig uyt gesneden houtwerk, waar in het oude en nieuwe Wapen van *Amsterdam* met eenige Engelen vertoont wort, wiens kanten en loof-werken zeer cierlijk verguld zijn; om 't Orgel heen is een galdery, voor de Maat-zangers en Speel-konstenaars: hier hoort men op eenige tijden, onder 't dreunen van den algemeenen Orgel-bas veel konstige zang-en speel stukken, tot vernoegen der lief-hebbers, speelen en zingen. De buytenste zyden deser Orgel-deuren zijn ook aardig beschildert door *C. Brize*, met festoenen van violen, bassen, luyten, cythers, fluyten, bazuynen, maat-zang-boeken, en diergelijk tuyg, onder die Konst begrepen.

Voetboog-Schutters Choor.

Eer dat men aan 't *Vrouwe-Choor* komt ontmoet men de *Voetboog-Schutters-Choor*, 't welk nu met het voorschreven *Vrouwe-Choor* gemeen leyt, hoewel te vooren met een houte asschutsel van tralien van den anderen was afgeschooten, waar inne die van de voornoemde Schutterye hare Autharen en bysondere diensten, als mede haar vergader plaatse hadden, wanneer de groote ommegang geschieden, die sy als doen nevens de twee andere Gildens van de Schutterye, versselden, en het beelt van *St. Sebastiaan* haar Patroon hadde, die de voorsz. Schutters in de jaare 1578, uyt order van *Burgermeesters* is weder gegeven.

Kerkmeesters hebben last om alle het Silver van des Kerks Ornamenten te verkopen, behalven St. Bastiaen.

WOrd van wegen Burgermeesteren deser Stede geordonneert die Kerk-meesteren van de Oude Kerk, om te verkoopen die silveren Ciborie, Claesjen, ende wat silver sy meer in haer bewaringe hebben, Dempto Bastian, die zy de Hantboogh Schutters zullen overleveren Actum den iiij. Octobric XVCLXXVIII. Was ondertekent,
Wilhem Baardesen, Adriaen Cromhout,
Marten Coster en Dirck Jansz. Graef.

Het Lieve Vrouwe Choor.

Hier op volgt het *Vrouwe-Choor*, daer inne men siet de oude geschilderde Glaasen, welke de beste en konstigste zijn die men ergens weet aan te wijsen. Behalven dit geheele werk dat seer treffelijk is, insonderheyt dat voor uytstekent word gehouden, is het beeld van *Maria*, sonder dat de voornaemste Schilders in dese Eeuw, dat met admiratie konnen bespeculeeren, en oordeelen dat het de beste Italiaense meesters van outs niet en souden hebben weten te verbeteren.

Uytsteekende geschilderde glasen.

Het eerste glas.

In 't eerste glas, (dat, gelijk ook het volgende in twee deelen gescheyden is,) ziet men aan d'eene zyde, afgebeeldt, hoe de Engel *Gabriel* de *H. Maget Maria* komt begroeten, en de goddelyke ontfankenis bekent maken. Aan d'ander zyde, hoe dat *Sint Elizabet*, de moeder van *Ioannes den Dooper*, door de *Heylige Maria* wort bezocht, en aangesproken; 't gebouw in dit glas is heerlyk, en de konst der *perspective* of doorzichtinge, heel wel waargenomen: Onder aan ziet men afgebeeldt de twee *Apostelen*, *Sint Paulus* met het zwaart, ter rechter, en *Sint Petrus* met de sleutel, ter slinker zyde, yeder heeft een boek by hem leggen, daer zy op wyzen, ter zyden staat een *Bisschop*; voor d'afbeelding der *Heylige Apostelen* leggen geknielt, aan d'een zyde, een aanzienlyk man, in een graauw munniks kleedt, aan d'ander zyde, eenige vrouw-lieden, mede in zoodanige kleederen, doch het hooft gehult zynde, na het doenmaels gebruyk, met een huyve van dun of kamerijks-doek, daar aan twee lange staarten of tuyten, tot op de mid-

middel toe, waren hangende, deze waren als geployt en met eenige honderden kleyne ſpeldekens beſteken. (Verſcheyde oude vrouwen met zoodanig hulzel opgetoyt, gedenken noch veel oude Burgers gezien te hebben.) Achter deze vrouwen ſtaat nog een vrouw, met een kroon als een *Koningin* verciert. Dit Kerk-glas, is, gelyk ook wel te vermoeden is, van deze knielende luyden, aan de Kerk vereert, namentlijk door eenen *Jan Claaſz. van Hoppen*, die *Burgermeeſter, Scheepen* en *Raat* deſer Stede is geweeſt, die beticht zijnde van de nieuwe Religie toegedaan te weſen, en vervolgens van Ketterye beſchuldigt, wiert door ſijn biecht-Vader, tot een ſtraf van bekeering tot een boeten opgeleyt na Romen te gaan, en hem daar te ſuyveren, daar hem (apparent op aan ſchryven van de Geeſtelijke van hier, als wetende dat het een Man van vermogen was) aldaar is opgeleyt, tot een boeten dit Glas aen de Kerk te geven, dat te kennen ſchynt te geven het geene op een Cedulle boven zijn hooft van des Biſſchops Staf afwayende, geſchreven ſtaat,

NEMO LÆDITUR NISI A SE IPSO.

Boven dien wiert hy gecondemneert om een geheel jaar lang niet als water te moeten drinken; doch als hy herwaarts aen, van Romen op reys was, viel het water drinken hem te ſchraal, keerde weder na Romen, en verſocht van den Paus, vermits het water hier te lande, ongekookt ſonder Hop, ongeſont was, wat Hop in het water dat hy drinken moeſt, te mogen kooken, het welk (in Italien niet bekent weſende Bier te zijn,) hem toegeſtaan was geworden, waar door hy met die abelheyt ſijn penitentie heeft weten te verminderen.

Dit Glas van de *Groeteniſſe Maria* is gemaekt door *Digman.* Het wapen van *Hoppe* ſiet men in dit Glas: ook leyt hy *Hoppen* hier voor dit Glas, in 't *Lieve Vrouwe-Choor*, uytwyſende ſeekere ſark daar op het voorſchreven wapen mede te ſien is, begraven.

Het tweede Glas.

In 't bovenſte deel van 't volgende glas ziet men den *Hemel* geopent, en de Schaar der *Engelen*, de blyde boodtſchap van *Chriſtus* Geboorte verkondigen; beneden is een groots vervallen gebouw, daar in afgebeeldt, hoe de *heylige Joſeph* en *Maria*, met *'t Kindeken Jezus* alhier, als in een ſtal, herbergen, alwaar de *Herders* komen toegeloopen, en de *Wyze* uyt het Ooſten, offeren en aanbidden. In 't verſchiet, ſtaat een *Tempel*, daar in *Chriſti* Beſnydenis afgebeelt wordt: Aan d'een zyde, in 't onderſte, ziet men 't *Amſterdams* Wapen met twee Leeuwen, die 't zelve vaſt houden, met de *Keyzerlyke* Kroon daar boven; daar nevens ſtaat een Krygsknecht, op de oude *Roomze* wyze gekleet die *d' Amſterdamze* vlagge voert, aan d'ander zyde is een *Biſchop* die van eenige knielende perzoonen yets aengeboden wordt.

't Der[de] Glas.

Ten eynde van dit *Lieve Vrouwe-Choor* is het derde glas, dat wat kleynder is, hier in ziet men de ſtervende *Maria*, met een Waſſe-Kaars in de handen; rondtom de koets zyn veelderley ſlag van Menſchen, die verſcheyde droevige beweegingen uytbeelden, maar boven is de Rey der *Engelen*, die de ziel verwachten, om die ten *Hemel* op te voeren. Dit is een heerlyk werk, en de kleuren zoo uytnemende, dat al de hedendaagze Konſtenaars, daar voor zwigten; want zulke heldere, ſchoon deurſchijnende glazen nu niet meer gemaakt worden.

By het G[e]ſlacht van Bruntſen gegeven.

Dit Glas van *Maria Overlyden* ſchynt uyt pure devotie gegeven te zijn, overmits daar in ſtaat: *In Laudem Deiparæ Virginis Mariæ Brundtorum* Pieter Mils *poni me fecit*, hebbende *de Bruntſen* haar tot haer particuliere Patrones verkooren. Deſe *Brunten* ſijn ſeer vermogende luyden geweeſt, gelyk ſulx in verſcheyde Godvrugtige ſtichtingen, ſoo tot *Utrecht* als hier, en nog in eenige Godshuyſen en Kerken bevonden wort, daer van men in deſe Kerk in haer oude Regiſters dit ſiet, dat de kinderen van den eerbare *Cornelis Brundt Gysbertſz.* met namen de Eerwaerdige ende Hoogh geleerde *Meeſter Gysbert Licentiaet* in de Regten, *Deeken van Capelle, Canoniek tot Utrecht, St. Maria* ende *Lysbet*, ende *Catharyn* zyn Suſters, deze Kerk om Gods wille gegeven hebben een ſchoone ſilvere Ark, gedreven werck Antycqs gemaekt, wegende 16 Marck 5½ Loot ſilver.

Eer wy dit *Lieve Vrouwe Choor* verlaten, ſiet men onder het boven gemelde Glas een deur waer in, in de beginnen van de Reformatie de Kerken Raed, eer die in de *Nieuwe Kerk* verplaets is, pleegt te vergaderen, wert vertrout in oude tyden tot een heel ander gebruyk geweeſt te zyn, en daer in wel ſoude konnen gehonden ſijn geweeſt het Collegium, dat *Jan Eggert Hartges, Willem Eggartzoen, Heer van Purmerendt*, heeft geſticht, gelyk uyt de volgende Fondatie te ſien is.

Wy

Gifte van Jan Eggers Hartgers en Huisvrouw an middelen tot een Collegie Ao. 1450.

WY Jan Eggert Hartgerszoon ende Wendelmoet zijn echte Wijf. Kennen ende lijen mits desen open brieve, dat wy ter eeren Gods ende saligheit onzer ende onzer ouderen zielen, en wt begeerte van Jan Eggert Willem zoon, ons biddende als hy noch Heere van Purmerende was, ende wy alle beide mit hem woenden, gemaakt hebben ende geven mits dezen brieven allen onzen goederen die wy te Purmerente en daar by hebben, zo zy zonderlinge verklaart staan in den Schepenbrief hier mit doorstekende bezegelde tot eenen Kerkelijken officie aan eenen Overpriester off Rector, die tot hem magh ende sal kiesen vier Priesteren of meer mit een deel klerken om die getijden te zingen in d'Oude of Nieuwe Kerk tot Amsterdam die Willem Eggert wijlen eer Heer van Purmerende, des voornoemde Jan Eggerts Vader gefundeert heeft Indien dat meester Jan Eggert onsen Soenpriester worden wil en den last aannemen van Opperpriester te wezen ende Rectoor van den anderen Priesteren ende Klerken die hy tot hem kiesen zal, ende anders niet. Ende ist zaake dattet meester Jan Eggert onsen Sone voirsz: den laetst voirsz. aannemen wil, zoo zal hy die eerste Opper Priester wesen, ende die Renten van onsen goede voirsz. Jaarlijks opbeuren zijn leven langh. Ende naa zijn dood zel die Oude Priester van den Collegii voirsz. die Opperste Priester ende Rector weesen, indien dat hy Baccalaurius in Theologia is, of voir den Collegi voirsz. die vier boeken van den Hogens in gelesen heeft, end' anders niet, en alzo voirt tot ewighen dagen altoes die oudsten in maniere voirsz. sel die Opperpriester en Rector wezen, nae die manieren van die faculteit van Theologien te *Parijs*, daar die oudste Doctoor altoes die Opperste is ende de Deken van de faculteit, ende naa de maniere vanden Collegii sinte Benedicti te *Parijs* ende van sinte Donaeti te *Brugge*, daar die oudste Priester altijd die Overste is en Rectoor. Behoudentlijk dat die Overste Priester zal lezen of doen lezen alle dagen *te priem die martirologii bon*: *pretiosi* en te naa *priem* die andere Lesse wt de Evangeli des Sondaags mitten *Postille* ende *Glose* en die deelen an seven lessen al die weeke deur. Voirt zoo zal die Opperste Priester leezen ofte doen leezen in der Schoolen, en lessen in Philosophie ende zelve zoo moet hy lezen of gelesen hebben die vier Boeken van den Hoogen zin, ende als hy die wt heeft zoo zullen zy een ander kiesen van den Collegii der Priesteren voorsz. die d'Evangelii mitten *Postille* ende Philosophien gelezen heeft, ende die zel dan lezen die vier boeken vanden hogen zin. Ende als meester Jan onsen Zoon voirsz. dezen aannemen wil zoo sel hy goede ordinancien, ende Statuten maaken en zijn alderbest daer toe doen dat zy hem zellen te zamen voegen secund. . . . . . . *sanctionem* en na die *doctryn* van *Bartolus* en andere *Doctoren* op den titul de *Collegiis illicitis* in den nieuwen *Digeste* mit hare concordancien . . . . om te wesen een eerbaar en geoorloft Collegi, die getijden te zingen ende te leezen en studeren sulke lessen als voirsz. is ende soete exhortatien te doen. . . . . die Heilige Kersten een eeuw: Wet Goods te houden, ende in 't gemeen te leven *secundum formam decretalis qui de Vita & honestate Clericorum & Canonicorum* . . . . *distinctione quinta cum concordantiis. Et quod omnia ēē communia est Jur: Naturalis, dis Jus nāle : viij dis differt. xij q: I Dilectissimis* so ook die Apostolen *Actorum Quarto*, ende te presumieren is dat die Oude Collegii Kerken al in 't gemeen geleeft hebben. Zoo willen wy dat alle dat zy hebben of hebben zullen of toekomt van besterffenisse of van erve of van eeniger gifte, off van arbeid mit schriven, of de *Arte librariorum* en van anders eenigerhande Winninge en profijt sel gemeen wezen tot den werken voirsz zullen zy haaren tijd deelen ende Syndicus ende andere Officiers hem van noden kiesen en Ordonnantien ende Statuten maaken, om deze manier alderbest te houden, Soo *Bartolus* determinieert en andere Doctoren *ad tit. Cod. de Juris dictione omū: Jud:* in die leste loy . . . . . . *cum Concordantiis*. Deze gifte in manieren voirsz. houden wy vaste en gestade voir onze, ende voir onze Erfgenamen tot eeuwigen daage. Ende wanneer dat onse Soon Jan in gebreken valle vande punten voirsz. of van eenigen byzonder al en waar 't mer een, en in dien gebreken een of meer bliven . . . . . Soo willen wy dat alle onse goed ende gifte voirsz: hem gereekent zy anders niet dan roef, gewelt, diefte, stroffinge, ende sacrilegie en eeuwiger maledictie en verdoemenisse en desgelijks van alles dat hem toekomt; Want wy wel zeker zijn dat hem groote goeden toekomen, en dat om die eerbaarheit en heiligheit van dezen leven, *Quia cessante causa cessat effectus*. En is 't zaake dat zy een regel van oerde aannemen willen, Zoo en zullen zy geene andere aannemen dan Sinte Augustijns Regel, op die maniere van Canoniken, Regulen, behalven alleen de manier van den mendicanten, soo die bulle van *Basel* inhoud, die Jan Eggert Willems zoon voorsz. daer toe verworven heeft. En begeeren wy dat deze brief eens te Weeke van woirde te woirde voor al die Collegi voorsz. gelezen werde. In kennisse der waarheit zoo hebbe ik Jan Eggers Hartgers zoon voir my ende voir Wendelmoet mijn wijf voirsz. mit den Schepenbrief hier aen duerstekende bezegelt mit minnen zegel. Gegeven in 't Jaar ons Heeren duisent vier hondert en vijftig op ten viertienden dagh in Februario met een zegel in rooden wasse, uitbeeldende een Swaan mit een Wapen van vier Quartieren, zijnde vier klimmende Leeuwen met zijn pooten vast houdende.

Tot welke Fondatie de boven gemelde *Heer Ian Eggert Hartger zoen*, en de *Wendelmoet* sijn Huysvrouw de goederen, als by de volgende Schepene brieven te sien is, heeft gemaekt.

WY Dirk Ysebrands zoen ende Melis Melisz. Schepenen in Purmereinde, oirconden, ende kennen, dat voir ons quamen Jan Eggert Hartgers zoen, ende Wendelmoet zijn echte wijf, ende gelieden dat zy gemaakt, en gegeven hebben ende geven mits desen openen Schepenen brieve, meester Jan Eggert haaren Zoen, tot eenen Kerkelijken Officie, omme te wesen een Overpriester, die getiden te zingen in de Oude of Nieuwe Kerk t' Amsterdam en andere te doen, in al-

Specificatie van deselve goederen 1450.

len manieren en Voirwaarden, zo geschreven staat in den brief, die aan dezen Schepenbrief deurstekende bezegelt is, dese navolgende goederen. In den eersten Vijftalf deimpte Lands gelegen buten Purmerende t'enden Coedijk in den Banne van Oosthusen, Item te Purmereinde negen deimte lands te zamen in twee stukken, zijd aan zijde, dat een stuk is vier deimde, ende dat ander vijf deimde geheeten die Katerbiesen, Item noch te Purmereinde in Bokels Koye, vier dalf deimde lands. Item binnen Purmereinde drie goede goude Rynsche guld: ten eeuwelijke pachte, op Jan Eggerts voirsz. huis plag te wezen dat hy tot eenen eeuwelijke pacht wtgegeven heeft daar Jan Moens zoene in woont die men heet Oom Hantgin. Item noch een huis met zijnen erve ende toebehooren, gelegen binnen Purmereinde voirsz. op die Bult, dat Jan Eggert ende Wendelmoet voirsz daar getimmert hebben. In allen schijn als dese Goeden daar gelegen zijn, ende zy gaven Mr. Jan Eggert haren Soon voirsz. van allen dese goederen voirsz eenen vryen eigendom, in manieren, ende Voirwaarden voirsz. ende Scout die den getijden quit tot eeuwighen dage voir den Oversten Priester. In kennisse der waarheit, hebben wy Schepenen voornoemt ende Ik Jan Eggert Hartgers voir my ende voir Wendelmoet mijn wijff voirsz. desen brief t'zamen uit den brief voirsz. deurstekende bezegelt mit onsen hier aan gehangen. Gegeven in 't Jair ons Heeren duisent vier hondert en vijftigh op den veertienden dag in Februario. Item van die negen deimpten voirsz. sulien de drie komen op Sinte Peter of Sinter Claas Gilde, ten zy datze onse zoen lost.

Renversael van *Mr. Ian Eggart*, wegens de voorsz. brief aen Kerckmeesteren gegeven 1478.

Renversaal van Mr. Jan Eggart tegen de brief hier nevens 1478.

WY Jan Taling en Boel Dirk van Wormers zoen, Schepenen in Amstelredam, oirconden, en kennen dat voir ons gekomen is meester Jan Eggart, Priester en Baccalarius in der Godheit mit Peter Toeding-zijnen gekooren Voogd, ende geloofde den Kerkmeesters van Sinte Nyclaas Kercke, dat hy den Priesteren of Klerken, die hy ten eersten of daar naa by zijn leven die prené geven zal van der Collegie, dat hy in Sint Niclaas Kerk voirsz. ordineren funderen, ende maken zal, houden ende loonen zal, zijn leven lang tot zijns zelfs koste van die hondert Cronen 's Jaars, die hy van der voorseider Kerke of van andre guede Mannen van der Kerken wegen, alle Jaar zijn leven lang, heffen, ende beuren zal, alzoo dat zy luiden van hare provenuen, noch van de goeden daar toe gemaakt by Meester Jans levende lyven voornt. niet heffen noch beuren en zullen, dan 't geen dat Meester Jan henluden selver gunnen zall. Alzoo dat die Kerkmeesters zullen die Renten vander voorseiden gulden vander Kerken wegen ontfangen, alle Jaar Meesters Jans leven lang omme hem daar mede sijne hondert Croonen 's Jaars te betalen, als zy hem geloofr hebben In kennisse der waarheit en t'oirconden hebben wy Schepenen voirsz. dezen brieve bezegelt mit onzen zegelen hier aangehangen den xxviij dag in Meye in 't Jaar ons Heeren duisent vier hondert, en achtenseventig.

Renunciatie door *Hendrik, Burg-grave van Montfoort* op de voorsz. goederen 1467.

Renunciatie door Hendric Burg Grave van Montfoort op de voorsz. goederen 1467.

WY Henric Burchgrave van Montfoirde Heere van Purmyreinde vander Lintschooten, van Beckerdorp &c. doen cond, dat wt oirsake, gunsten, ende beden onser goeder Vrunden, vertegen ende quijtgeschol-den hebben, allulken Recht end' aansprake, als wy gehad mogen hebben totten erven, ende huisingen gelegen op die Bult in onser Stede van Purmereinde 't welk Wendelmoet wede: wijlen Jan Eggerts betimmert heeft. Vertyen ende schelden quijte voir ons, ende onze nacomelingen tot ewigen dage. In kennisse onses heimelijken zegels hier op gedrukt. Gedaan op onsen huise van Purmereinde, in den Jare ons Heeren duizent vier hondert seven en sestig een ende twintig dagen in Septembri. Zijnde daar onder een Zegel in rode wasse gedrukt.

Schepenen kennis van Kerk-meesteren tot Renversael aen *Mr. Ian Eggaert*. 1474.

Schepenen kennisse van Kerkmeesteren tot Renversaal aan Mr. Jan Eggart A°. 1474.

WY Jan Talinq en Boel Dirk van Wormers zoen, Schepenen in Amsterdam, oirconden ende kennen dat voir ons gekomen zijn Jan Dirkszoen van Wormer, Jan Claas zoon, Symon Dirks baarden soon, en Clement Gerrits zoon Kerkmeesteren van Sinte Nicolaas Parochie binnen Amsterdam ende Boel Dirks Boelen zoen, Symon Allert Soon, Gerrhyt Deyman Jan Allertzoen, en Dirk Heimanszoon Poorters t' Amsterdam als waarborgen, Ende hebben geleyd, ende gelyen mits desen brieve voir hem ende oirhaar naarcomelingen ende elx voor all schoudig te wezen meester Jan Eggert of den houder des briefs by zinnen wille, hondert Croonen, vier en twintig stuvers mijns Heeren van Bourgoingen voir die Crone gerekent, of payement dat alsoo goed is, jaarlijks renten tot zinnen lijve ende niet langer te betalen dese rente binnen Amsterdam of te Loven of t'Antwerpen in die wissel tot vier termijnen, te verstaan den eersten dagh in Februario, En den eersten dagh in Mayo. Ende den eersten dagh in Augusto, En den eersten dag in Novembri, of binnen acht dagen daar na onbegrepen, op die verbeurnisse van dagh costen dair op te verteeren alle dagen na den verscheenen termijn vijf stuvers ter tijdt toe dat die renten voorsz. betaalt zijn, mit allen dag kosten daar op gelopen, den lesten penningh mit den eersten. Ende daarom te panden aan de Kerkmeesters en der Waarborgen voirsz. haare goederen ende hare perzoonen t'arresteren waar zy bevonden werden, ende dat niet te weeren mit geene rechten het zy Geestelijk of Weereltlijk. Ende voirt zo hebben die voirsz. Kerkmeesteren ende Wairborgen voornoemt geloofr den selven Meester Jan Eggert bystant, hulpe, raad, gunste, en trooste, ende alle gevoeghelijkheid te doen, wt vriendelijkheit, zonder haar kost, in alzoo veel als hem mogelijks is, om te helpen die studie van Sinte Nicolaus Collegie te doen voirtgaan, zoo in zijn testament van zijne fundatie begrepen staat. Behoudelijk dat zy Meester Jan Eggert voorsz. om zijn Collegie te voeden in de studie, ende in deugden zijne lijfpensie betalen als voirsz. is, zonder eenigerhande

gerhande afbrck ende verkortinge, Ende voirt dat zy daar toe helpen zullen, dat die vander Collegie in een huis woonen en een gemeen leven leiden zullen, zo dat sy dat Godlijkste, ende zonder groote swaarheit of hardigheit daarom te bezigen toe brengen mogen. Voirt waart zake, dat het geliefde in eeniger tijd die vande Collegii, die renten vander fundatie voirsz. na Meester Jans dood voirsz. zelve of by een Procuratoor van hem luiden t'ontfangen, en doen ontfangen, dat zullen zy mogen doen, die welke Procuratoor goede reekening, ende bewijs zal doen, ende goede betalinge den lesten penn: mitten eersten, Behoudelijk dat die Kerkmeesters betalen zullen den Collegie voirsz. alle dat zy als dan vande goeden des Collegies voirsz. ontfangen ende noch onder hebben zullen den lesten penning mitten eersten. Voirts hebben die voorseide Kerkmeesters ende Waarborgen gelooft den selven meester Jan, ende hem luden verbonden waart saak dat hem eenige hinder, koste, schade, ende achterdeele tot eeniger tijd aangedaan worde van die Kerkmeesters aan de nieuwe zijde omme deswegen dat hy zijne goeden tot een Kerkelijke Collegie gemaakt heeft in Sinte Nicolaus Parochie Kerk voorsz. Dat zy hem daar af vry, quijt, en schadeloos houden zullen. Alle ding zonder argelist. In kennisse der waarheit zoo hebben wy Schepenen voirsz. dezen brief bezegelt mit onze Zegelen hier aan gehangen. Gegeven op ten achtentwintigsten dagh in Meye, in 't iaar ons Heeren duisent vier hondt: vierentseventigh.

De Cureit of Priester had de voorrang van de Magistraet.

Het Priesterschap van dese Kerk is van seer oude tijden in groote achting gehouden, door dien hy de *Preceance* en de rang voor *Schout*, *Schepenen* en *Raaden* gehad heeft, en ook de naam voerde van *Procuratores seu Magistri Parochialis*, *Ecclesiæ Sancti Nicolai*, *Episcopi & Confessoris*, als mede by dese volgende brief te sien is.

Kerkmeesteren Godshuis beraders.

ALle den ghenen die desen brief zullen zien of hooren lesen salut. Wy Schoute Schepenen ende Raad der Poerten van Aemstelredamme, kond ende kennelijk, dat voor Ons quamen Ysbrand Arentzoon, Egbert Pillegroms zoon, ende Claas Arent zoon Godshuisberaders der Parochikerken onser Stede voorsz., ende gelieden dat zy ontfaan hebben by consente ende wille haren Gherns Herten, ons Cureits der Kerken voornoems en den onzen totter zelver Kerken behoef van Herbaren van Foreeste, vier pond Hollandsen Coemans gelde, voor welke Ysbrand, Egbert, en Claas voornoemt gelovenen van der Kerken goede voirsz., voor hun ende voor die gene die namaals Godshuis beraders wezen zullen, uit te reiken ende te geven van den Kerken goede voorsz: tot ewigen dagen, alle jaaren op ten elfden dag der maend van Junio als 't Haren Jansz. Bloeten jarigheit is, die wylen eer onsen Cureit was, wels Zielen God genedig ende gedenkig moet zijn, vyf groeten des voorsz: payements den Cureyt, waar hy is ende den gemeenen Priesteren die dan in Amstelredame woonachtig sullen zijn, ende die Haeren Jans bloeten jarigheit hulpen begaan, alsse des avonds inder Vigilien

ontfangen van Herbaren van Foreeste vier pond Hollands Coemans gelde.

beloven vijff groot jaarlijx uittekeeren.

ende des morgens ende die even gelyke onder hun allen te deelen. Voorts zoo geloveden die Godshuyswegen beraders voornoemt twee Kaarsen van wasse te setten ende te berechten van 's Godshuyswegen in die eere Gods en in Haren Jans zielen gedenkenisse des avonds te vigilien, ende des morgens in der Zielmissen zyne jaricheid mede te begaene, ende waar dat zaake dat gene der Priesteren voorsz. tot deser Jarigheyt en quaemen noch en daden alsse voorsz. is, uytgenomen noodsake van interdictie zoo zoude die Godshuysberaders, die dan wesen zullen, op die tyd dese vyf groten geeven in die eere Gods, ende om Haren Jans zielen willen, den Armen Huyssittenden daer 't hun best aan besteed dunken zal, ende dit zullen die Godshuysberaders alzo lange doen totter tyd toe dat die Papen Haren Jans jaricheyd weder aannemen, en doen als voorsz. is. Ende om dat alle dese voorsz. zaaken vast ende gestade blyven zullen, soo heb ik Sherns: die Hert Priester, Cureit der Kerken van Amstelredamme, ende Wy Schoute, Schepenen en Raad derselver Stede, den brief belegelt met minner en Onzer Stede Zegelen. Gegeven des Dingsdagh na Sinte Odulfs dag in den Jare ons Heeren duysent drie hondert en t'ies- *Ao: 1360.*
tigh, met het bovenste of eerste zegel van de Cureit, daer een hert in staat, noch daar aan hangende, doch de twee onderste daar af geraakt.

en twee kaarssen van Wasse te setten in die Eere Gods ende Haren Jansz. Zielen gedagtenisse.

Dit Priesterschap scheynt in de Jaeren 1371 a 1372 daer na by eene *Philippus de Leyden* bedient geweest te zyn, gelyk uyt sijn nagelaten schriften af te nemen is, en om de outheyt hier laeten volgen.

PHILIPPUS de LEYDEN in Libro de Cura Reipubl: & sorte Principantium casu 60 & 64. *Istud (volumus) in principe totum destruit & ad præcipitium ducit. quod etiam me spoliavit Ecclesiâ meâ de Aemstelredamme, quam & Dominus dedit, & inductus turpius abstulit.*

Geschreven ontrent den jare 1376. ten tijden van Hartog Albert.

Item d'Casu 64. *Et per hæc visa punitus fuisset adversarius Meus, quod pendente lite & jam concluso in causâ de Aemstelredamme inpetravit renunciationem juris mei, quod tum invitissime feci, sed quod preces erant armatæ, & defensiones mihi erant ablatæ contra omnem æquitatem in Isselmondâ juxta Rotterdamme.*

. Et ibidem in fine. *Dominus meus impulsus hæc fecit qui anno sequenti cum in Ambasciatu suo* 1371.
starem Avenione mihi absenti suâ benignitate providit aliunde, videlicet de Canonicatu & prebendâ Sintæ Mariæ condatensi. à 1372.

Aldus vertaelt:

PHILIP van LEYDEN *in 't boek de Cura Reipublicæ & sorte Principantium, casu* 60 *en* 64. Dit (willen wy seggen) werpt alles over hoop in een Prins, en stort in het verderf, 't welk my ook van myn Kerk van Amsterdam berooft heeft, dewelke myn Heer my gegeven, dog misleyt zynde, schandelycker afgenomen had.

Den selven d'Causa 64. En door het sien van dit soude myn Tegenstrever gestraft sijn geweest, dat hy gedurende het hangen van 't proces, en na 't sluyten van dien, de renunciatie van myn recht in de saek van Amsterdam heeft verkregen, 't welck ik doen seer

ongaerne

ongaerne dede, dog echter uyt dwang most geschieden, om dat het versoek gewapent was, en my myne beweringen tegen alle recht en reden tot Yssemonde, by Rotterdam, afgenomen waren.

En op deselve plaets aen 't eynde. Myn Heer heeft sulx door aenrading gedaen, dog my het volgende jaer, doen ik in sijn Gesantschap tot Avignon was, in myn affyn, door sijn goedertierenheyt van een ander kant, namentlijk met het Canonicaet en Prebende van Sinte Mary van Condaet, weder begunstigt.

Doch hoe lange dit Collegie gestaen, en wat voor geleerde mannen van die eeuwe, alsoo dese boven genaemde *Philippus de Leyden* lang voor die tijd heeft geleeft, voortgebragt en gefrequenteert hebben, vinde nergens aengetekent.

In dit *Lieve Vrouwe Choor* hebben de *Lieve Vrouwe Gilde* een Authaar gehad; dog of hier in dese Kerk, of in de nieuwe daerse mede hun Altaar gehad hebben, een Silver *Marien* Beelt is geweest, kan niet seker gesegt worden, waer toe eenen *Andries Boelisen zoen*, in den jare 1501, 16 Gout guldens om het selve te voltrecken, had gegeven, volgens uytwysinge van seekere brief daer van sijnde, die in het 3de boek, 2de deel op folio 201 te sien is.

Uyt het *Lieve Vrouwe* gaat men achter het hooge *Choor* om, daer ons het voor dese gewesen soo genaemde *Heylige Graft* (nu een Kerkbewaerders wooning) ontmoet, in welk het Kruys en veel andere Ornamenten, in den grooten Ommegang gebruykt, bewaert wierden; welke plechtigheyd wy in alle hare omstandigheden hier nevens stellen, om aan den Leser ten minsten een kleyne schetse te geven, van de stik donkere duysternisse, onder welke onse Lieve Vader stad in die tijd heeft gesucht, en geschiede dese Ommegang en Processie tot Amsterdam, volgens het getuygenis van *Walig Sieuwerts*, in deser voegen.

EErst quamen daer aen treden alle de Gilden van de Stad, elk met sijn liverye ende teekenen, 't welk op eenen hooge Standaert voor aen gedragen wiert, ende alsoo elk Gilt sijn eygen Sant had, soo wierden sommige van dien welke de schoonste en kostelijkste waren, mede op de schouderen gedragen. Daer na gingen de Overluyden van yder Gilt, elk een bernende tourse (waer aen een paer witte hantschoenen hongen) over de armen hadden. Daer waren jonge Meyskens ende jonge Knapen mede in 't spel, die seer kostelijk en cierlijk toegemaekt wierden, d' een was onse Lieve Vrouwe, d'ander Maria Magdalena, d' ander St. Barbara, d'ander Sint Joris, die te paerde reet, voor welk een groote Draek voort getogen wierd, die hy met sijne Lancie steekt, al waer Sinte Margariet by gevoegt was. Daer waren Engeltgens en Duyveltgens, de Engeltgens waren toegemaekt met witte gestyfde Klederen, met gulde vleugelen op haer schouderen, sommige speelden op Hackeborden, andere klinkten met Cymbalen. De Duyveltgens waren schrickelijk toe gemaekt, met overtrekselen, daer leelijke Schilderyen op stonden, hadden een groote schrickelijke Grijns voor 't aengesigt, een Peckstock in de hand, liepen heen en weer om ruym baan te maken, en de Kinderen een angst aen te jagen, welke seer kreten, wanneer zy dese Nickers sagen aen komen. Daer op volgden de drie Schutteryen in 't Harnasch ende geweer, en hare Koningen die de Papagay afgeschooten hadden, gingen in 't midden, seer cierlyk toegemaekt, met een Silveren Papegay op een Staf in de hand, en andere kostelijkheeden om den hals; deselve wierden op veel plaatsen wijn geschonken, en zijn Rotsgesellen die omtrent hem waren dronken mede, soo datse veeltijts dronken wierden eer de Processie gedaen was, dit was de devotie. Daer na volgden de Scholieren met haer Witte Choor kleederen, en songen luyt keels, verscheyden gesangen. Daer na quamen de Priesters met hare Levitise Kappen seer fray en kostelijk verciert, droegen verscheyde Silvere Beelden in haer handen; tusschen byden sag men witte Damaste Vaenen wayen. Daer na quamen de Grauwe Monnicken, want hier anders geen biddende orders meer en waaren; (welke *Minne-broeders* of Grauwe Monnicken hier tot *Amsterdam* 1462. met een groote oproer en Commotie tegens wil en dank van de *Magistraat*, en het meeste gedeelte van de *Burgery*, in gekomen waren, waar van het Stads Protocol getuygenisse geven kan, want zy hadden tot eenen Promoter *Mr. Gillis Cabellin*, Raat van den *Grave van Holland*, welke was *Hartog Carel van Bourgondien*, met wiens authoriteyt, ende ook met brieven van den *Stadhouder*, hy hem behielp, en dese Monnicken met groote tumult, tegens de Previlegien van *Hartog Willem van Beyeren*, *Grave van Holland*, die van *Amsterdam* 1411 tot dien eynde gegeven, dat se met dese niet beswaart soude worden, invoerde.) Dese Monnicken hadden een Leytsman die voor aen trad, dragende het Cruycifix op een hooge Standaert, welke zy op haer wijse volgden. Daer op volg-

volgden eenige Mannen en Vrouwen, die over haer naekte lichaem alleen met een wit laken overtogen waren, en op verscheyde wysen toegetakelt, het aengesicht en hooft bedeckt, gaende barrevoets; dese noemde men *Zieltgens*, welke *Nazarenen* waren, die een belofte hadden gedaen, om alsoo voor het Sacrament in Processie te gaen. Hier op volgde het Sacrament, het welk den Pastoor droeg, en ging onder het Tabernaakel, dat met Goud laaken overtogen was, het welk de vier Burgermeesteren op houte Staven droegen, vergeselschapt met Pypen, Schalmayen, en andere Musicale Instrumenten, waer op de Stads Speelluyden volgden en speelden. Daer na volgden de rest van de Magistraat, en daer na 't gemeene Volk, alle met bloote hoofden, &c. Als het Sacrament op de *Nieuwe-brug* quam, keerde men het na de scheepen die in 't Y lagen, ende gaf die met het Sacrament de Benedictie, op datse behouden reyse mochte doen, &c.

Noch sagmen in dese ommegang een houten Ezel voort trecken, daer op een Beeld sat, daer ter wedersyde 12 oude Mannen uyt het oude Mannen-huys gingen, als nader in de beschryving van het voorsz. oude Mannen-huys sal geseyt worden.

Processie over de dood geslagene Weder-doopers. Wyders wierden daer noch veel andere Processien op sommige Heylige dagen gehouden, als die van de Victorie op den 11 Mey 1535, verkregen tegens de *Weder-doopers* en de Ketters, ook tegens de *Luterianen*, daer de *Coddy* of *Hondeslager* met den doot-Graver het *St. Nicolaes beeld*, als in de groote processie moeste om dragen.

Kind wiegen op Kersnacht. Dese *Coddy* was zyn ampt insonderheyt de kinders in order te houden op den Kersnacht, als het kindeken, leggende in de luyeren gewiegt wiert. In 't hooge Choor daer den Priester voor het groote Authaar stond, en het kindeken onder de Misse wiegden, wiegden ook alle de kinderen, daar door haer Ouders tot dien eynde gebracht, en als den Priester song, songen ook alle de kinderen *Eyja, Eyja*, onder welke het Orgel speelde. Om meer van dese saak te vervolgen, moest den *Coddy* helpen op den 2 February ter geheugenisse van de reyninge van de *Maget Maria*, een jong meysje, uytbeeldende *Maria* op een Esel, of by gebreck op een kleen paertje sittende, daer by een jongeling gaende met een korf aen den arm, daer den Saeg, Byl, Schaef, en ander Timmermans gereetschap in lagh, die 't Maegdeken en 't Beest geleyden, 't welk een paer Tortel duyfjes in een ander korf hadde, en van de Priesteren, Magistraet, School kinderen en andere, hebbende gewyde brandende kaarssen in de handen, gevolgt wierden.

Houten Ezel. Gemelde *Coddy* was sijn ampt mede op Palm Sondag, als de processie om de Kerk ging, den houten Esel, (die sijn verblyf buyten de processie in de Heyliger Stede had) daar een man op sat, te bestellen: als 'er een Jerusalems-Vaerder in de Stad was, vereerden die sijn Jerusalems veer aen den man die op den Esel sat. In verscheyde huysen om 't Kerk-hof waren twee Scholieren in de vensters geplaetst, hebbende Palmtakken in haer hand, en als den Esel stil stond; songen deselve *Hoseana*.

Dommelde Mette of eynde van de vasten. Maar aanmerkelijk was 't dat des Saturdaags namiddaghs voor Paasschen dese Scholieren met hare raatels, en de Hondeslager ook met sijn ratel, langs de straat liepen voor de huysen van de voornaamste persoonen daar de Hondeslager stal hield, roepende met luyder stemme, *Syt gy allegader hier? daar op die zeyden jaa.* Ende de Hondeslager weder, *meugje wel goet Hamburger bier? de Jongens zeyden jaa.* De Hondeslager verder, *heeft de Paap u Moer getrout? De Klerken antwoorden jaa.* Ende weder daar op de Hondeslager, *Syt gy dan al te samen Hoere kinderen? Daar op de jongens riepen, neen.* Op 't welk sy dan alle te samen de Hondeslager na ratelden, en zongen, *de Dommelde Mette, de vaste is uyt, Kurie Eleison, te Paasschen zullen wy Eyeren eeten, Soo is de Vasten al vergeeten.* De Hondeslager kreeg t'elkens daer een stuck geld, ende een kanne biers op de hand, daer de Scholieren in hare mutsen oock wat van bequamen ende opdronken.

Heilig Vuur door de Coddy verkocht. Ende was bysonderlyk ook vast aan dit Coddyschap het verkopen van 't Heylig vuur, want des Saturdags voor Kersdag, als de Priester het brood gewyt hadde, daar de vermogenste lieden veeltyds een geheele Deuvekater toe lieten bakken. Soo gingh deselve Priester in 't portaal van de Tooren deur, daer hy met een steen vuer aensloeg, tot 'et branden van een keers, en met deselve een groot vier aenstak, 't welk dan door de Priester gewyd wierde met verscheyde kruyssen, ende gebeden, met welk Heylig vuur de Coddy of Hondeslager dan in de Tooren deur te koop sat, ende yder een daer af verkocht, die daar t'huys dan mede vuur stookten, ende dit dan Hey-

lig

lig vuur was, ende zyn kracht hadde volgens de daar over uytgesprooken gebeden, tot geluk, zegen, voorspoed ende bewaringe voor den Duyvel.

Daar waren meer andere diergelijke saken, om welke alle niet te verhaalen wy den Leeser tot den voorn: *Wilig Sieuwertse* wysen: ook heeft den Heer en Mr. *Nicolaas Listing*, tegenwoordig Kerkmeester van dese oude Kerk, de curieusheyt gehad om alle de oude voorvallen nauwkeurig uyt de oude boeken van de Kerk op te soeken en op 't papier te brengen.

Ten Noorden van het Choor ziet men de Graf-stede van *d' Admiraal Heemskerk*. Aan d'eene pylaar hangt zijn degen, helm, &c. aan d'ander leest men in een swarte Marmere Tafereel een *Latijns* opschrift, luydende aldus:

Graf-stede van den Admirael Heemskerk.

Honori & Æternitati.

JACOBO ab HEEMSKERK.
Amsteledamensi.

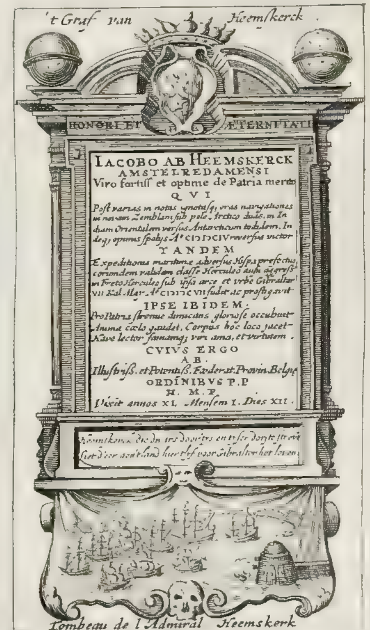
Viro fortissimo & optime de patria merito
qui
Post varias notas ignotasque navigationes
In Novam Semblam sub polo Arctico duas.
In Indiam Orientalem versus Australem totidem
Indeq; opimis spoliis Anno 1604. *reversus victor.*
Tandem expeditionis maritimæ adversus Hisp: præfectus eorundem validam classem Hercul. ausu aggressus In Freto Herculeo sub ipsa arce & urbe Gibralt. VIII. *Cal. May ann.* CIƆ IƆ CVII. *fudit profligav. ipse ibidem pro patria strenue dimicans gloriose occubuit anima cælo gaudet; corpus hoc loco jacet.*
Ave lector famamque viri ama & virtutem;
Cujus ergo
ab
Illustr. & potentiss. Fæderat. Provint. Ordinibus
P. P. Belg.
A. M. P.

Dat is in duyts:

Ter eeren, en ter eeuwiger gedachtenis, van den Manhaftigen, en kloekmoedigen Zeehelt, JACOB van HEEMSKERK.

Die het Vaderlandt zeer groote diensten heeft gedaan, en, na dat hy verscheyde zeetochten in bekende en onbekende landen, twee in Nova Zembla *onder de* Noordt-pool, *en ook twee na* Oostindien, *onder de* Zuydpool *gedaan hadt, en van daar, als overwinnaar, met grooten buyt en zeeg-haftig in den Iare* 1604. *weder in 't Vaderlandt gekomen, en eindelijk tot Zeevoogt, om tegen de* Spanjert *te dienen, gemaakt was, de* Spaanze *Vloot, in de* Middelandtze Zee *onder het Slot, en de stadt* Gibralter, *met een stout bestaan en onverzaagt herte, den achtsten van bloeymaant des Iaars* CIƆ IƆCVII *aangetast, verstroyt en gesloopt heeft. Hy zelfs is aldaar, trouwlijk voor het Vaderlandt vechtende, gesneuvelt. De ziel is by den Heere, het lichaam rust op deze plaats. Vaarwel Lezer, en bemin 's mans lof en deugt, wiens halve de Hoog-Mogende Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden, dit hier hebben doen stellen.*

Heeft geleeft, veertig Iaren, twee maanden en twalef dagen.

Onder aan ziet men de Zee-slag, zeer kunstig uytgehouwen, en daar onder deze Vaarzen van *P. C. Hooft* staan.

Heemskerk, die dwars door 't ys, en 't yzer dorste streven,
Liet d'eer aan 't Landt, hier 't lijf, voor Gibraltar het leven.

Ten

Ten zuyden van het Choor, aan de hoek-pylaar, ziet men ook ter gedachtenis van dien ſtrijdtbaren Heldt *Cornelis Ianſz. van Amſterdam*, gebynaamt *het Haantje*, een zware Marmer Tafereel opgerecht, en daar in door *Kaſper van Baarle*, eertijdts *Profeſſor* hier ter ſtede, met gulde letteren eenige *Latijnze* Vaarzen, die in 't kort zijn Helden daden ophalen, geſtelt, en aldus luyden:

Grafſtede van 't Haantje.

Virtuti ac Famæ

Fortiſſimi Ducis

CORNELII JOANNIS

Amſtelodamenſis Cognomento Galli Directoris & Vindicis Oceani Septentrionalis.

Aſpice ſpectator noſtræ miracula gentis
Geſtaque victri i bella ſtupenda manu
Hic jacet, Eoum qui duxit vela per orbem
Atque Arabum Heſperio ſanguine tinxit aquas
Quem modo prædatrix potuit Duinkerka timere,
Cum Morinum captæ ſuccubuere rates.
Una triumphanti toties ſeſe torſit in hoſtem
Puppi & adverſus exuit una duces,
Ut vincatur Iber Batavo non claſſibus ultra
Eſt opus: una ratis, dux ſatis unus erit.
Qui dum ſe patriæ medius bellator in undis
Devovet, illuſtri funere victor obit.
Jam Decios jactare mihi ceſſate Quirites
Hæc etiam Decii marmora corpus habent.
1633.

Dat is in Duyts:

Ter eere en ter eeuwiger gedachtenis van den kloekmoedigen en Manhaftigen Zeeheldt KORNELIS JANSZ. *van Amſterdam, gebynaamt het* HAANTJE, *hebben de beſchermers en voorſtanders van de Noordt-zee dit gedenteken hier doenſtellen.*

Wilt Lezer op ons Volk en hare wond'ren merken;
Op haer verwinning, en verwond'rens waarde werken.
Hier leyd die geen, wiens Kiel de Zee heeft doorgezwerft,
En 't Middellandtze Meir met Spanjaarts bloed geverft.
Die Duynkerk beven dee; door 't winnen van haar ſchepen.
Zoo dikwils heeft hy haar zeeghaftig aangegrepen,
En 's Vyands Hopmans, van haar Schip, en maght ontbloot,
Dat nu den Batavier, tot Span'jens dwang, geen Vloot.
In Zee behoeft: een Schip, een hopman kan 't bewaren.
Maar 't wyl dees Zeeheld, in het midden van de Baaren,
Zijn lyf en leven heeft voor 't Vaderlandt geſtelt,
Is hy Zeeghaftig, en met hooge Eer gevelt.
O Roomers! wilt niet op uw' Decien hoog draven,
Dees Marmorſteen houd ook een Decier begraven.

MDCXXXIII.

Onder aan heeft de *Heer Laurens Reaal*, deze Vaarzen daar bygevoegt:

Hier ruſt den Helt, die van zijn vyants Schepen,
In zeven maal quam zeven vlaggen ſlepen,
En gaf voor 't laatſt op twee zo dapper vonk,
Dat d'eene vlood', en d'ander by hem zonk.

Boven een zijde-deur aan 't hooge Choor ten zuydt-ooſten, daar gemeenlijk de Bruydegoms en Bruydts ingaan, om getrouwt te worden, ſtaan (tot hare waarſchouwing) met gulde letteren deze Vaarzen geſchreven.

Twiſt, hoovaardy, en overdaadt,
Doen dat geen huys zeer lange ſtaat.
Melanthon.

Spreuk boven de Choordeur.

 Daar

Daar over ten zuydt-oosten achter 't Choor, zyn twee nieuwe geschilderde glazen, in 't eerste ziet men 't Kroonen van *Filips*, *Koning* van *Spanjen*, afgebeelt, en daar onder deze Vaarzen.

d' Aarts-bisschop kroont hier met zyn handt
Den schoonen Filips met diamant,
Tot Koning op Kastiliens troon;
Dus eerde ons Nederlandt die Kroon.

In 't ander wordt vertoont *Filips* de derde *Koning* van *Spanjen*, die het bezegelde en ondertekende Vree-verbondt, tusschen die *Majesteyt*, en deze Staat in den Jare zestien hondert acht-en-veertig getroffen, over geeft. Onder staat het volgende,

Filippus tekent met zyn handen
Het Vree-verbondt met zeven Landen,
En staat zyn recht en tytel af,
Dit tuygt het zegel dat hy gaf.

Out Kerk-meesters Vergaer-plaats, nu Huysfitten Comptoir. Naest de achter Deur ontmoet men 't Comptoir van de *Huyssitten* aan de Oude Zyde, dat voor dezen *Kerk-meesters* vergader-plaets is geweest.

Wapenen van Burgermeesteren. Ter zyden van deze, volgt een nieuw glas, daar in men ziet de *Wapens* van *Burgermeesters*, die zedert de Reformatie van 't Jaar 1578. tot deze tydt toe, dat hooglofflyk Ampt alhier bedient hebben. Boven de zelve staat het oude en nieuwe Wapen dezer stede. Noch drie heel oude glazen volgen hier aan, in eene is afgebeelt hoe de kinderen van *Israel* het Paasch-lam plegen te eten, d'andere zyn Historien of oude Legenden, daar men geen bescheyt van weten kan.

Graf van Lange Pier. Voorts ontmoet ons het Graft in dese Omme-gang, van de vermaerde *Amsterdamse Schilder Lange Pier*, Vader en Zoonen, na uytwysinge van het opschrift op de Sarck.

Den konstige Schilder Lange Pier,
Met bey zyn Zoonen leggen hier.

Voetboogs Kapel. Daer na komt men aen 't Choor van de *Voet-boogh Doelen*, daer inne voor tegenwoordig des Dings-en Donderdaegs gecathegizeert wort. Hier na ontmoet men de zuyder Deur, of de *Smits Capel*, daer in men ter lincker hand siet een houten hangende kamer. Dit is eertyts geweest daer de *Cellebroers* in den Godsdienst geplaetst wierden, nademael het haer niet geoorloft was om sich onder het volk te vermengen, door dien haer werk was alle krancken te bedienen, en wel voornamentlyk in de Pest tyden, de gestorven uyt te kleden, in kisten te leggen en ter aerden te brengen; aen de ander zyde ziet men wat hooger een deur in de muur, daer in een verwulft vertreck is, waer in alle d'oude Hantvesten, Archiven, en andere brieven dese Stadt rakende, zo als die van de *Graven van Hollandt* en andere *Uytheemse Koningen* gegeven zyn, bewaert worden. *Waar de Archiven bewaart worden.* Hier in mag niemand komen dan in 't byzyn van een *Burgermeester* en twee *Schepenen*. Van dit vertreck zyn drie sleutels, een van deze heeft de voorzittende *Burgermeester*, de tweede leyt in de Lade van *Burgermeesteren*, en de derde wordt ter *Tresaurie* by het groot Zegel bewaert. Voort gaende komt men aen het *Huyssitten Choor*, daar inne van alle oude tyden de Regenten der *Huyssitten* haer Vergader-plaets hebben gehadt, en in dit Choor oock een Authaer, waer op veel Vicarie sijn gesticht geweest. Oock wiert de bedeeling van Broot, Boter, Kaes, &c. aen den *Armen Huyssitten-luyden* alhier gedaen. Men ziet noch boven tegens 't verwulft, onder een met verf over streeken beelt, dese woorden staen.

HOUT GODS GEBODT, EN GEEFT DEN ARMEN OM GODTS WIL.

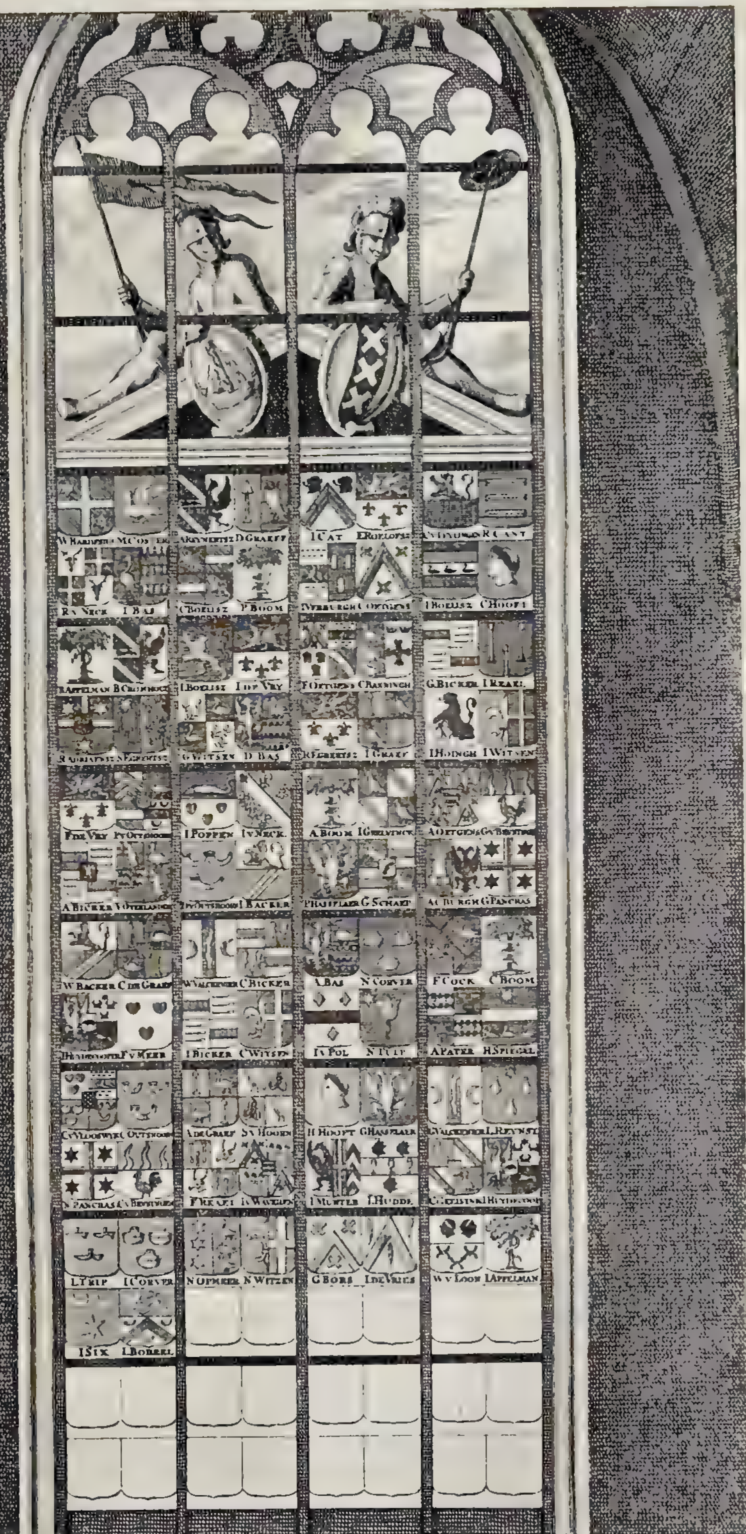
Out Vergader-plaats van de Huysfitten nu Kerkmeesters Comptoir. De bovengenoemde Vergader-plaats hebben de Regenten uyt haerlieder eygen beurs getimmert in den Jare 1497., dog in den Jare 1655. heeft de bedeelinge der *Huyssiten Armen*, in deze Kerk opgehouden, en is overgebragt in haer nieu getimmert huys, als op zyn plaets sal aengewesen worden; sedert welke tyt is dese Kamer geworden de vergader-plaets der *Kerkmeesteren*, daer inne zy nu haer Comptoir houden. In het selve wert nog bewaert en gesien een Tafereel, van dezen inhoud.

Anno Domini 1535. Namen van den Borgeren, die op den thienden Mey, 's nachts na 11 uuren by den secten der Anabaptisten verslagen ende vermoort zyn. God wil haar zielen genadig zyn.

In den eersten:

Meester Pieter Colyn, Burgemeester dezer Stede.
Claas Matthyszoon, dezer Stede Bode.
Cornelis Symonszoon Roose, Schout by nachte.
Symon Klaesz. Put, Capiteyn van der Wachte.
Claes Meeusz. in die Kalverstraat.
Jan Dirickxz. Roesgen, Stede waker.
Dirk Evardtsz., Stede waker.
Dubbelt Dubbeltsz.
Luytgen Muylken.
Claas Pietersz. van Aken.
Iacob Iansz. Smit.

Marten

Wapens en Namen van de Burgermeesteren tot Amsterdam sedert Anno 1578. tot heden toe.

Marten Egbardtsz. Scaep Smit.
Vincent Pietersz. Lakenkoper.
Ian Willemsz. Abcou een Vreyer.
Ian Willemsz. Pot.
Gerrit Martensz. Metzelaer.
Dirk Gerritsz.
Ian van Utrecht.
Egbert Willemszoon.

Naer dat volgt het laeste of *Elisabeths Gave Cappel.*

Grafstede van de Vice Admirael vander Hulst.

Hier in ontmoet ons voor eerst de Grafstede en heerlyke Marmere Tombe van den Manhaften Helt, *Abraham van der Hulst*, die, na dat hy veel jaren ten dienst der Vereenigde Nederlanden, als Capiteyn, Schout by Nacht, eyndelyk op den 25 Iuly 1665. Vice-Admirael van 't Collegie ter Admiraliteyt alhier gemaekt zynde, is 1666 in dien heftigen Zee-slag op den 12 Iuny, als wanneer hy, den *Lt: Admirael Tromp*, die op het Schip van *Capiteyn Iacob Swart* was overgegaen, nevens de *Capiteynen de Haes*, *van Amstel*, stoutmoedig op de Engelsse inboorden, daer het soo heet toe ging, dat den *Heer Generael de Ruyter* genootsaekt was haer te secondeeren. In dit treffen, deze *Vice-Admirael* het Schip de Spiegel voerende, sloeg lang tegens drie kloeke Engelse; het Schip raekte t'eenemael reddeloos, de grote Mast over boort, hebbende vyf en dertig dooden en ses en t'sestigh gequetsten. Hy, die sich altyt als een kloek en verstandig Zee-Helt had gedragen, wiert in zyn slinker borst met een musquet kogel dood geschooten, en met groote eerbewysinge alhier in dese *Oude Kerk*, in de Maent van Iuly heerlyck begraven, en deze Marmere Graf-stede tot zyner eeren opgericht.

Ter Onsterffelyker
GEDACHTENISSE
Van den
Eed: en Manhaften Zee-Held
ABRAHAM VANDER HULST,
Vice-Admirael van Holland en West-Vries-land,
Gebooren tot Amsterdam
den XI April CIϽ IϽ CXIX.

Hier rust hy, die niet rusten kon
Eer hy sijn Vyand over won:
Om-Hoogh leeft hy in vreughde
In Marmer door sijn deugden.
ANNO 1666.

Op de Graf Steen leest men,
Hier rust de onsterfelycke Zee Helt.
ABRAHAM VANDER HULST,
Vice Admirael van Hollandt en West-Vrieslant onder den Zee Raet t'Amsterdam, zynde glorieuselyk in sijn devoir overleden in de bevoghten Victorie tegens de Engelsche den XII Juny CIϽ IϽ CLXVI.

Hier sluymert HULST, de schrick der Britsche Zee-banier,
Beproeft in slagh op slagh, in Bloet, in Vloet en Vier;
De groote Zee Raet kroont dien Vaderlants Beschermer,
De faem des Braven Helt Braveert Metael en Marmer.

J. v. VONDEL.

Grafstede en Tombe van de Vice-Admirael Sweerts.

Recht daer over siet men ook het heerlijk Graf en Gedenk-teeken van den Vice-Admirael *Sweerts* in Marmer-steen opgerecht, verciert met sijn Borst-beeld, omringt met uytgehouwen Zeege-tekenen, als het Latijn hier onderstaende uyt wijst.

Hic situs est

ISAACUS SWERIUS.

QUI TAM, QUAM NASGENDI SORTI, ET SOLIGITA EDUCATIONE
A PARENTIBUS PRÆGLARAM ACCEPERAT INDOLEM,
DEO ET PATRIÆ DEVOVIT.
PRIMUM TERRESTRIS ET MARITIMÆ MILITIÆ TYROCINIUM
IN INDIA OCCIDENTALI DEPOSUIT.
IN PATRIAM REDUX CUM SEDERET ANIMO,
REGIA VIA, AD HONORES GRASSARI,
TERRA SE CONTINERE NON POTUIT:
MARE INGRESSUS, OMNES MILITIÆ ORDINES INFIMOS
ET MEDIOS ELUCTARI IN JUVENTUTE NECESSE HABUIT.
PIRATAS MAHUMÆ DANOS SÆPIUS PROFLIGAVIT,
TUTUMQUE BATAVIS MARE MEDITERRANEUM ESSE JUSSIT.
EDIDIT TANTA VIRTUTIS, FORTITUDINIS et PRUDENTIÆ SPECIMINA
UT OMNIA SUMMA OMNIUM IUDICIO MERITUS,
PROXIMUM A PRIMO INTER THALASSIARCHAS LOCUM
AREÆ MARITIMÆ PREFECTIS ADEPTUS SIT. QUO HONORE CUM FUNGERETUR,
IN NUPERO ILLO TERTIO ET ULTIMO CONTRA GALLIÆ
BRITANNIÆQUE REGUM INSTRUCTISSIMAS CLASSES PRÆLIO,
FORTITER, ET GENEROSE PUGNANDO
GLANDE TRAJECTUS XI KALEND: SEPTEMB:
ANNO CHRISTI MDCLXXIII. GLORIOSE OCCUBUIT.
PATRIÆ VICTORIAM, CIVIBUS SUI DESIDERIUM,
EXEMPLAR, POSTERIS IMITANDUM RELIQUIT.
MAGNANIMO HEROI.

HOC QUOD DE REP. BENE MERUIT MONUMENTUM POSUIT
SENATUS MARITIMUS FÆDERATARUM PROVINCIARUM.
AMSTEL: ANNO 1674.

't Welk in 't Nederduyts in 't kort begrijpt.

HIER LEIT
ISAAK SWEERS.
DIE DEN HELDENAARDT, DIEN HY, DOOR
'T LOT DER GEBOORTE EN ZORGVULDIGE
OPVOEDING, VAN ZYNE OUDEREN
ONTFING,
GODE EN DEN VADERLANDE TOEWYDDE.

Hy had in sijn jeugt lang geworstelt met allerley tegenspoed, meermalen vyandelijke gevankenisse bezuurt; ook somtijds met lijfsgevaer. In menigte van voorvallen had hy den Vaderlande trouwelijk gedient, en sig in alle Zee-gevechten, daer hy bescheyden was, het sy onder den ouden Luytenant Admirael *Maerten Harpertsz. Tromp*, het sy onder den Luytenant Admirael *Michiel Adriaensz. de Ruyter*, manhaftig gequeten en veel lofs verdient. Dus is hy door eigen deugt, uyt een minder staet, van trap tot trap tot het Vice-Admiraelschap van Holland, onder d'Admiraliteyt van Amsterdam, opgeklommen. Hy wierd in verstant, beleyt en kloekmoedigheyd seer gepresen, en van hem getuygt, *dat hy kloek van hert was, wel ter tael, en wel ter pen.* *Sijn lof.*

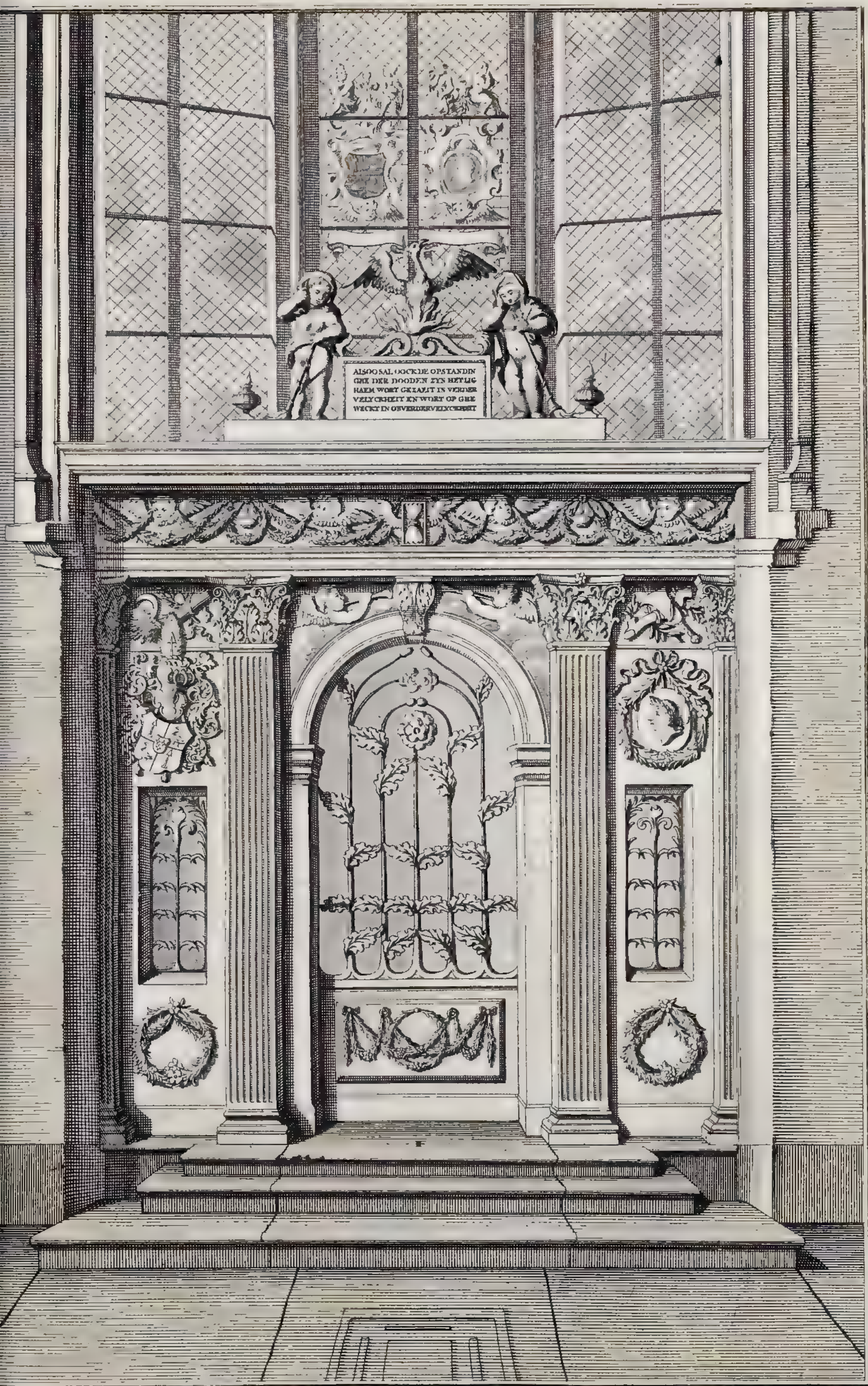
Het *Elizabeths Choor* of *Kapelle* besien hebbende, ontmoet ons ten zuyden van *'t Groot Orgel* een *Kapel*, wel eer, na alle apparentie, gestigt by het geslagt van *Brunt* en *Drebber*, waar nevens de Vont, daar de Kinderen overgedoopt wierden, en

Grafstede gestelt ter eeren van den Hr. Isaak Sweerius Vice Admiraal van Hollandt en West-vries landt.

Grafstede op gerecht ter gedaghtenisse van de Hr. Abraham vander Hulst Vice Admiraal van Holl. en Westvrieslant.

ALSOO SAL OOCK DE OPSTANDIN
GHE DER DOODEN ZYN HET LIG
HAEM WORT GEZAEIT IN VERDER
VELYCKHEIT EN WORT OP GHE
WECKT IN ONVERDERVELYCKHEIT

St. Cornelis Autbaer. en ook *St. Cornelis Altaar* in gestaan heeft, als by sekere aantekeninge in de boeken van 't jaar 1548. van de Huysfitten van de Oude zyde te sien is. a

In dese *Kapelle* heeft van ouds een kopere Vont, die 1500 pond gewogen, en tot Mechelen door *Grelis van den Einde*, Geelgieter, in den jare 1531. gemaekt, gestaan.

Kappelletje, nu een cierlijke grafplaats. Dese *Kapelle* is nu tot een cierlijke Grafstede, die de *Heer Burgermeester Cornelis de Graaf*, *Heer van Zuydt-polsbroek*, &c. van Kerkmeesteren gekocht, geheel van witte Marmersteen heeft laten stellen, gelijk het Koper vertoont. Ter wederzijde van den ingang staan twee *Corintize* kolommen, zeer cierlijk met kapiteelen en kroonwerk verciert. Boven op de lijst ziet men twee schreyende naakte kindertjes, die tusschen hen beyde een zwarte Marmere steen houden, daar op zit een *Vogel Fenix* die sich verbrand, en in de swarte steen staat met gulde letteren, als by dese aftekening te sien is, geschreven.

Zoo zal ook de opstandinge der dooden zijn, het lichaam wordt gezaeyt in verderflijkheyt, en opgewekt in onverderflijkheyt

In het midden is een kopere doorluchtige deur, doorgaans met loofwerk behangen. Ter wederzijde heeft men ook twee inzichten, die met cierlijke doorwrochte kopere tralien bezet zijn. Boven aen ter wederzijde, tusschen de *Korintize* kolommen, hangt des boven-gemelden Burgermeesters wapen, beneffens dat van zijn Ed: Gemalin, al te zamen in wit Marmer gehouwen, voor deze waren 't ses Graftsteden, die nu tot een Kelder gemaekt zijn.

Aen een van de schoorbalken, aan de noortzijde van het Choor, schuyns boven het Grafschrift van *Heemskerk*, heeft gehangen zeker schildery, daar op aan d'eene zijde de *Keyserlyke Arent* stont afgebeeldt, en op d'ander zijde, dit opschrift in 't *Latijn*. *Keyserlyke Schildery.*

Anno 1559. *Hoc in loco*
Celebratæ sunt exequiæ Caroli Quinti imperatoris Ac Hollandiæ comitis vicesimo primo Et secundo die Aprilis.

Dat is:

In den Jare vijftien hondert negen-en-vijftig, den een-en-twee-en-twintigsten dag van Grasmaant is de uytvaart *van* Keyzer Karel de vijfde, *en* Graaf van Holландt, *op deze plaats gehouden.*

Deze *Kerk* is met twee schoone *Orgelen* verheerlijkt. Het grootste ziet men ten westen boven den ingang van de Tooren-deur. Dit tegenwoordige groote *Orgel* is het uytstekenste stuk werks, diergelijken, men hier te Lande niet meer en weet. Het eerste dat 'er geweest is, was maar 12 voeten hoog; dog in den Iare 1539. hebben Kerkmeesteren het tegenwoordig groot *Orgel* door een *Mr. Hendrik van Nieuwenhof* en *Mr. Jan* alias *Bestevaer* doen maken. De deuren sijn door *Mr. Heemskerk* geschildert; op d' eene deur siet men hoe d' *Arke des Verbonts* door de Pristeren en Leviten, om de muuren der Stad *Iericho* gedragen wort, en op d' ander staat hoe den *Koninklyke Propheet David* al dansende en speelende voor de voornoemde *Arck* gaat, en van *Michal* sijn Vrouw bespot wort. Op de binnenste deuren staat, hoe *David den Reus Goliat* het Hooft af slaat, en andere hoe hy van de Rey van *Ierusalemse Maagden* verwellekomt wort. 1542, 1567, 1661, en 1686, is het selve t'elckens met nieuwe Rigisters vermeerdert geworden, soo dat het de roem van een volmaekt werk in 't geheel kan dragen. Van het kleene Orgel is na vooren gesprooken.

Nu treet men van den Tooren-deur door de Middel-Kerk, na het hooge Choor, daer in ziet men 5 groote kaers Kroonen, elk met 30 arm-blakers, en in't ronde van de Ommegang van de Kerk 12 kleyne kaers kroonen, ider met sesthien arm-blakers, ter wederzyde is het gestoelt, soo van hooge als laege staets persoonen, doch in 't midden is de Predickstoel, die seer net gemaekt is, heeft een swaere koopere leuning langs opgaende trappen, die van geestig loofwerck zeer konstig en cierlyk door malkanderen gevlogten is; achter tegens de pylaer op de Predik-stoel leest men dese woorden, *Middel-Kerk.* *Predick-stoel.*

Is 't dat yemand spreekt, dat hy spreeke als Gods Woordt, 1 *Pet: IV.*

Voorts komt men aen het hooge Choor, 't welk nu met koopere deuren en *Hooge Choor.*

a „De Huysfitten zijn schuldig alle Jaren Ewelijke vuyte kieren thien guldens tot was lichte, ornamente the onderhoudinghe van Sinte Cornelis Outaer binnen diese Kercke aen de zuytzyde van de „Orgel, gesticht by Heer *Cornelis Jansz. de Drebber*, omme in de voorsz behoeften, ende tot gheen „andere saicken jaerlyx geemployeert te worden, by den Officianten in der tyt van de voorsz. Officie, „wel verstaende dat de selve Officianten der Regenten van de Huys Arme voorsz. in der tyt schuldig „zullen zyn, te doen rekeningen ende bewys van 't geene zy luyden in den voorsz. behoeften vuyt „ghegheven en betaelt zullen hebben. Ende wes alsdan van de voorsz. jaerlykse renten overblyven, „tot proffyten van de voorsz. Armen, in handen van den Regenten voorsz., als breder blyke by in„strumenten hier of zynde leggende in eenen Doose, in een tresoor binnen 't Kantoor ander Oost-zy„de boven op gheteykent, van *Brunt ende de Drebber.*

en tralien voor weynig Jaeren is vernieut geworden, daer aen men boven aen de balk ter gedachteniſſe, van dat deſe Kerk, van alle Paepſe afgedichte beelden en ornamenten niet alleen geſuyvert, maer oock daer in de waere en ſuyvere Gereformeerde Godsdienſt herſtelt is, deze woorden leeſt; aldaar geſtelt door de Heer *Cornelis Schellinger*, die in den Jare 1587. tot Kerkmeeſter wierd verkoren.

'T MISBRUYK IN GODES KERK, ALLENGSKENS INGEBRACHT,
IS HIER WEER AFGEDAAN, 'T JAAR ZEVENTIG EN ACHT.

En binnen in 't Choor tegens deſelve Balk leeſt men dit,

MEN MOET, OM GODS DIENST, EN KENNISS' REYN TE HOUWEN,
OP 'T WOORDTS GRONDT NU VOORTAAN, OP GEEN MENSCHEN INSTEL BOUWEN.

Binnen in 't achterſte van 't Choor zyn ter gedachteniſſe van 't vernielen der Spaenſſe Vloot in 't Jaer 1588. deſe letteren te zien.

'T Heyloos gebroet, geſint, de Waerheyt uyt te royen,
Had met de Spaenſe Vloot een groot Heyr opgebraght;
Maer Godt dit Heyr verliet, en doet de Vloot verſtroyen
Door vuur rontom ten toon, ſlaet die te grondt met kraght,
Looft hen, die zyn zaack reght, in 't Jaar tachtig en d'acht.

Ten tyde van de Roomſſe Godsdienſt voor den Jaere 1578., was deze Kerck voorzien met drie en dartig Altaren, daer van in dit hooge Choor het hooge Altaer was.

De Deuren van 't hooge Autaer in den Iare 1537 vermaekt, waren door de vermaerde *Mr. Marten van Heemskerck* geſchildert.

Geſchilderde Glaſen. Boven om hoog ſiet men geſchilderde glaſen, ſoo konſtig als men die elders weet aen te wyſen; deſelve ſijn ſeer out, daer in ſtaen afbeeldingen van veel oude *Graven en Gravinnen*, ook het kruycigen van de *Heer Chriſtus*, nevens daer *Jonas* over boort in Zee geſmeeten wort. Hier is oock een glas door den *Heere Prince van Orangie, Willem de I.* hoogl: Memorie gegeven, 't welk men ziet aen de Noordzyde boven het Choor aen de hoeck van het kruys dezer Kerk. Daer recht tegen over wert een ledig ongeſchildert glas geſien; en om naeukeurig te onderſoeken hoe alle deze geſchilderde glazen hier in deſe Kerk gekomen zyn, is ten deele in de beſchryving van de glaſen in 't *Lieve Vrouwe Choor* verhaelt, en hoe deze in het hooge Choor ſijn geſtelt is eenigſins na te ſpeuren uyt 't volgende Requeſt, aen den *Biſſchop van Haerlem* door Kerkmeeſteren van deze Kerck gepreſenteert.

Aan den Eerwaardigen Heere ende Vader in Gode, den Biſſchop van Haarlem.

Verſoek ſchrift van Kerk-meeſters aen den Biſſchop van Haarlem. GEven te kennen in aller behoorlyker reverentie, die Kerk-meeſters van Sinte Nicolaes Kerke, binnen der Stede Amſterdam, dat na zy tot grooten koſten van der Kerk opgetimmert hebben den Choor der voorſz. Kerke, zoo is zoo veel gedaen, dat die Koninklyke Majeſteyt tot chieragie der voorſz. Kerke zeekere groote zomme van penningen gegeven heeft, waar mede ook ſeven glaaſen binnen der voorſz. Choor gemaakt zyn, met de wapenen van zyne Majeſteyt daar toe dienende. Waar deur die Prince van Orangien, tegenwoordig Stadhouder van Holland verwekt is geweeſt om ter eeren Gods, ende cieragie van 't voorſz. Choor een ſeer ſchoon glas te geven, 't welk ook al volmaakt ende betaalt is. Ende alſoo in 't voorſz. Choor noch maar een veinſter leedig ſtaat, ende tot volmakinge van den voorſz. Choor een glas is eyſchende, en dattet niet behoorlyk en ware datter alle man geſtelt zoude werden by ſoo groote perſonagies als vooren geſchreven ſtaan. Ende dat U E. by de diſpoſitie van de Goddelyke voorſienigheyt geworden is die eerſte Biſſchop van Haarlem, onder 't welk ook die voorſz. Kerke ende Stede van Amſterdam in Sacramentalibus ſorterend' is. Soo is 't ootmoedig verſoek van den Kerkmeeſteren voorſz, dat Uwe E. ter Eeren Gods end' in eeuwiger memorie van Uwer E. als eerſte Biſſchop van Haarlem, by de Stoel van Roomen geſtelt zynde, gelieven wille, een ſeekere gracelyke ſomme van penningen tot hondert Princen daalders meer of min tot uwe E. goede believte ende diſcretie, om 't voorſz. glas te mogen maaken in alſulken manieren ende op alſulken patroon als uwer E. adviſeren zal bequamelyk te weſen. Waarinne uwer E een ſeer goed ende Gode aangenaam werk doen zal &c.

Maar het ſchynt, dewyle men noch heden 't voorſz. Glas ongeſchildert ziet, dat de Kerckmeeſteren niet geobtineert hebben.

Deze bovenſtaande Glaſen in dit hooge Choor, zyn niet door een, maar door verſcheyde Meeſters gemaekt.

De

Silver-werck in 't Hooge Choor.

De *Kerck* en *Hooge Choor* doorzien hebbende, moet men oock de outheyt van dezelve eens verhaelen wat kostelykheden ten tyden van de blintheyt der oude *Aemsterledammers* daer in syn geweest.

Voor eerst volgens de aenteekening van *J. Pontanus*, zoo soude in dit Choor een cierlyck en zuyver stuck zilver werck gestaen hebben wel twee en vyftig voeten hoogh, gaende (volgens zyn E. zeggen, uyt zeeker schriftelyck verhael getrocken) de hooghte van een Colomme te boven. En in de boeken van deze Kerck was'er in den Jare 1519 een groote zilvere vergulde Kelck, wegende zeven marck, waerdig 125 Caroli guldens.

St. Nicolaas Beelt.

In 't Iaer 1522. op Kors avond, wierd het *St. Nicolaes Beelt*, de Patroon van deze Kerck, wegende aen zilver iiij. marck, een once en xij en een quart Engelsen; koste aen zilver en fatzoen 948 Caroli guldens, eerst in deze Kerk opgerecht.* Daer toe eenen *Ghierte Gerrits Dochter* in den Iare 1537, anders *Ghierte Kammen* genaemt, heeft gegeven een vergulden Wyngaert Riem, met swarte fluwele web, wegende met web met al acht en twintigh loot, begeerende dat men deze Riem zoude hangen om de hals van dit *St. Nicolaes Beeld*; noch had zy een witte Damaste Autaer kleed ofte *antipendium* voor dat hooge Autaer met zyn toebehooren gegeven.

Wyngaert-Riem.

Verscheyde Ciborien

1549. Is een Cibory, daer in *Cornelis Jacobsz. Brouwer* een Saffier steen vereerde, gemackt. Deze Ciborie koste 610 gul: 19 stuy: Noch was'er een andere Ciborie van 8 mark, 2 loot swaar. Noch een silvere Monstrantie of Ciborie, om by de siecken te gaan. Noch een groot silver Kruys, dat alle Sondagen in de Processie, uytgenomen de Vasten, omgedragen wierd. Twee silvere Wierooks Vaten. Een Busse tot de Heylige Oly. De silvere Arck, daer onder het Sacrament gedragen wierd, gegeven door de Kinderen van *Mr. Cornelis Bruyt*, als te vooren is getoont. Noch was'er veel ander Silverwerk, als Schalen, Pullen en Lepels.

Tapisseryen.

Noch sag men op 't Hooge Choor verscheyde heerlycke Tapisseryen, als vier stucks Tapisseryen, yder lang 10 en 3 ellen breed, van goud en zyde gewrogt. Hier van betaalde de *Kerk*, en eenen *Lysbeth Brunten*, yder de helft. De Tekeningen van dese Tapisseryen sijn getekent geweest door *Marten van Heemskerk*, welke Tekeningen nog heden om haer bysondere konst, door de Kerkmeesteren bewaart worden.

Sacraments Huysken

Op dit Hoge Choor stont het boven genaamde Silvere Ciborie in een Sacraments Huysken, waar voorgeschreven stont:

Alhier is verborgen in dit Slot,
Jesus Christus waere Mensch en Godt,
Alsoo hy van Maria is gebooren,
En zoo groot hy aen den Kruice hing;
Die 't niet en gelooft die blyft verlooren,

De groote Cibori gestoolen, en een vreemt verhaal daar van.

Walich Zivertzen, in de voor-reden van zyn boek, getittelt, *Roomze Misterien ontdekt*, verhaalt, dat omtrent den Iare vyftien hondert vier-en-veertig, zeker *Vries*, genaamt *Bouwen*, op een nagt door de glazen in deze *Oude Kerk* was geklommen, en de groote zilvere *Ciborie* met het *Sacrament*, dat'er in stondt, daar uyt gestolen hadt. De *Majestraat* vroeg den Dief, die endelyck na lang zoeken noch gekregen wierdt, waar hy het *Sacrament* (want het zilver hadt hy aan een klomp t'zamen gesmolten, en aan een *Goutsmit* verkocht) gelaten hadt? gaf tot antwoort, dat hy 't selve met het kristallijne glaasje daar 't in lag, van de *Minnebroeders* brug af, in 't water gesmeten hadt. Hier op hadt de *Majestraat* een deel modder-pramen en arbeydts-lieden doen komen, die t'zamen, in tegenwoordigheyt van een *Priester* (want het was den modder-luyden verboden het zelve aan te raken) langen tijdt, doch vergeefs, daarom modderden en baggerden. Met groote meenigte quam het volk uyt nieuws-gierigheydt daar na toeloopen, vermits het gerucht de gantsche stadt doorspreyt was, dat by het *Minrebroeders Klooster* na onzen *Heere Iezus Christus* gevischt wierdt, 't welk, alzoo het een vreemdt en ongehoort ding was zulks te doen, veel twistens en herrewerrens veroorzaakte. Daar wierdt beraadtslaagt om ter wederzyde twee dammen te leggen, en het water daar tusschen beyde uyt te pompen, doch dit is niet in het werk gestelt.

Cierlyke Tooren.

Met een zeer cierlyk en kunstig gebouwde Tooren, is deze Kerk, verciert. Hebbende een zeer aartig en doorluchtig in en uytgebogen spits, met drie transsen of ommegangen alles van hout, sterk en vast in malkander verbonden, en zommig met leyen, en ander met loot bekleet. Deze Toren is in den Iare vyftien hondert

 dert

* „Van dit Silver *Nicolaes Beelt* is in de Jaren 1578. gelt geslagen, als breeder in 't sesde Boek blyckt. „alwaar de afbeeltsels van dat gelt konnen gesien worden.

dert acht en vyftig, en na acht Iaren arbeydens, in den Iare vyftien hondert zes-en-zeſtig, als blykt uyt het opſchrift dat'er aan ſtaat, volmaakt. Doch eenige zeggen dat deze Tooren doen niet begonnen is, maar wel datze te zwak ofte te laag zynde, vernieuwt, [a] het ſteenwerk verdubbelt, en fondamenten verzwaart zyn, en met een nieuwe doorluchtige kap verhoogt is. Hoog is deze Tooren van de ſtraat af, tot de bovenkant van het ſteenwerk, hondert en twintig voeten, en de kap, namelyk het houtwerk, tot aan de weerhaan, mede hondert en twintig voeten, zulks dat de Tooren in alles hoog is, twee hondert en veertig voeten; en de houte kap, op het ſteenwerk, heeft de wyte van twee-en-dertig voeten.

Uurwerk, en Klokken. In 't Iaar 1658. zyn alle de Klokken in dezen tooren verandert, verbetert, en vergooten, vier groote Klokken zynder daar men mee luydt, van welk de kleynſte en grootſte of hoogſte en laagſte met een octaaf verſchillen, de twee middelſte gaan op een quint en tertie tuſſchen beyden, zoo dat deze vier Klokken, daer van de twee kleenſte dienen tot de Predicatie Klocken, de grootſte weegt 2000 en de kleenſte 692 pond, 't zy al te zamen of 3 of 2 daer van teffens getrocken wordende, altyt een Muzikale over-eenkomende of accordeerende geluyt maken, ſulx dat tot noch toe deze kunſt nergens is gevonden; een van deze zwaarſte Klokken, wegende 7000 pond, luydt des morgens als men de Poorten en Boomen opent, een vierendeels uurs; des avonds als men die ſluyt een half uur, oock luydt men een Klok van negen tot half tienen des avonts, die men gemeenlyck noemt *de Boeveklok*, welke weegt 3500 pond. De ſpeel en ſlach-klokken in deze Tooren zyn 36, de ſlagh klock weegt 7000 pond, de tweede 5000 pond, de derde 3500 pond, ende ſoo vervolgens, zulx het Speelwerck alleen weegt 33123 pond, alle met de behoorlyke heele en halve toonen die de Muzyk-kunſt vereyſcht; zy hangen al te zamen boven den tweeden trans of ommegank, vyf van de laagſte en zwaarſte Bas-klokken, hangen binnen aan de Zolder-balken, de andere hangen van buyten in de Poorten tuſſchen de ſtylen, aan dikke yzere Latten, yeder Klok heeft twee Hamers van buyten, en een Klepel van binnen in de ſelve hangende, doch de twee Klokken die 't uur en half uur ſlaan, hebben elk noch een Hamer, die veel ſwaarder is, dan d' andere; De manier van ſpeelen deſer Klokken is tweederley, de eerſte geſchiet met de Hamers, de tweede met de Klepels, de eerſte is in Chriſtenryk genoeg bekent, en wordt gedaan door een groot breedt yzer of Metalen Radt, gemeenlyk een Ton, of Speel-ton genaamt, maar mocht beter naar zyn maakzel een Trommel geheeten worden, leggende in 't Uurwerk dat eenige Zolders beneden deze Speelklocken ſtaat, ingeſloten; in de ronde buyten-kant van deze Speel-ton zyn veel kleyne vierkante gaatkens, daar in men van buyten yzere Nooten ſteekt, die van binnen vaſt geſchroeft worden; deze Nooten zyn van allerhande maet, als heele, halve, vierendeelen, achtendeelen en zeſtien deelen, dewelke al te zamen in yeder van deze gaatkens paſſen; dicht voor de buyten-kant van deze Speel-ton daar de yzere Nooten in ſteken, leggen 35 yzere klavieren, even zoo veel als'er Klokken zyn: wanneer nu het uur, half uur of quartier ſlaan zal, zoo werdt deze Ton, die anders ſtil ſtaat, van 't Uurwerk ontſlooten, en begint door kracht van zyn nederdalend gewicht om te gaan, dan raken de Nooten op de eynden der klavieren, de zelve bewegende, tot dat zy voorby zyn; aan deze klavieren zyn koper of yzer-draden, door ſchroeven, om die langer of korter te maken, vaſt geſchroeft, welkers andere eynden aen de ſtaarten der hamers, die op de klocken hangen,

[a] „ De voorige oude Toorn is lang voor den Jare van 1565. gebouwt geweeſt, als uyt het meergemel-
„ de Kaertje van *Chriſtoffel Hartogvelt*, en ook in 't Schilderye dat nog ter Treſaurie deſer Stede, 't welk
„ door *Cornelis Anthoniſz.* Raed, in den Jare 1536. geſchildert, te ſien is, gelijk het ook by de oude
„ Boeken van Kerkmeeſteren blijkt dat de oude Toorn, mede een redelijke hooge Toorn, met een
„ Speelwerk was verſien, vermits in den Jare 1532. de Beyerman door Kerkmeeſteren daer toe is aen-
„ geſtelt: Ook ſiet men deſelve van ouder Jaren dat 'er een Speelwerk op de oude Toorn is geweeſt,
„ dewijle in de Huysſitten Boeken van den Jare 1450. blijkt, dat die Regenten als doen op St. Jeroe-
„ nen-dag aen de Beyerman van deſe Kerck betaelt hebben vier ſtuyvers, ſoo dat deſe oude Toorn in
„ 't begin van den Jare 1560. is afgebroken, en 't geene van de oude Toorn te nutte quam, is daer we-
„ der toe gebruykt geworden, als dat af te nemen is uyt 'et Meſſel-werk, daer in men ſiet Spek-ſtuc-
„ ken die aen de hoeken zijn gebragt; en uyt dit volgende is het ſeker en klaer blykende, dat die door
„ Kerkmeeſteren is herbout, en veel cierlijker en hoger gemaeckt als de oude is geweeſt. Tot deſe op-
„ bouw, en om de onkoſten wat goed te maken, is daer toe een Loterye in den Jare 1549. op den 3 April
„ gehouden; ook by conſent van Burgermeeſteren en Raden Collecte met de Schalen daer toe gedaen,
„ en by de Stad ſelve met een goede ſomme gelds verſterkt, als breder by de Kerkboeken te ſien is.

hangen, vast gehecht zyn: de yzere klavieren, door de Nooten op de omgaande Speelton dan beweegt wordende, zoo worden de Hamers door deze draden opgelicht en weder op de Klocken nederdalende, doen de zelve klinken, en op dat de Hamers niet op de Klocken zouden blyven leggen, en alzoo het geluydt onklaar en dof maken, of op de klok stuytende, op en neer vallende, twee of drie slagen slaen, zoo is onder elke hamer een yzere veer die de zelve van de klocken aflicht, en evenwel zoo veel toegeeft, dat de hamer opgetrocken wordende, de klok nabehooren raakt, maar voor die reys daer niet weer op kan vallen, ten zy hy weer opgetrocken word: aldus draayt desen Speel-trommel alle uur eens rondom, spelende gemeenlyk voor 't slaan der heele uuren de wyze van een Psalm, eerst enkel, gebroken, verdubbelt, zomtyts met vier of vyf accordeerende toonen gelyk, ook wel dat de Bas-klocken de rechte wys houden, en de Superius klocken daer boven uyt kolloreren en fugeeren; voor 't slaan der halve uuren speelt men ook wel Psalmen of Lof-zangen, maar duurt omtrent half zoo lang als de heele uuren; de quartieren speelen zonder slach, en hebben slechts een versken van een regel, omtrent maar vyf of zes maten lang; op zommige tyden speelt men ook wel May-liedtjes of ander vermaaklyke deuntjes, na dat het de Meester in de zin komt, want gemeenlyk worden de wyzen zes of acht mael of meer Iaarlyks verandert. Het Uurwerk op deze Tooren is een zeer konstig stuk, het is gestelt binnen vier groote Yzere Pylaren, die onder en boven met alzulke lysten t'zamen gesloten en verbonden zyn, weegt in 't geheel 14530 pond; alle de groote Uurwerken die t'zedert dit, in deze Stat, ja bykans in 't gantsche Landt gemaakt zyn, en noch gemaakt worden, zyn hier na geboost; het is gemaakt en in dezen Tooren gestelt in 't Iaar 1617. door *Wouter Geurtzen*, woonachtig t'Amsterdam, Meester Smit.

De tweede manier van speelen dezer Klokken, geschiedt met de Klepels, die van binnen in de Klokken hangen, en heeft gantsch geen gemeenschap met het Uurwerk, maar word gedaan door handen en voeten van den Meester; dit speelen noemt men Beyeren, en is tot noch toe, op weynig plaatsen bekend. De Klepels hangen van binnen om hoog in 't midden der Klokken, aan 't een eynde vast na de gemeene manier, maar 't onderste eynde van de zelve word door zekere draden, dicht by de onderste binnenrandt der Klokken, aan een zyde der zelver schuyns hangende gehouden; de voornoemde draden loopen door middel van draeyende yzerkens recht naar beneden, (doch niet zoo leeg als 't Uurwerk staat,) binnen een kamerken dat afgeslooten is, aldaar sijn zy vast gehecht aan ronde houte klavieren, van vooren het fatzoen van een Trommel-stok hebbende, de halve toonen leggen tusschen de heele toonen in, doch zijn korter, en steken zoo verre niet uyt als de heele, op de manier van een Clavier-cymbel, maar de klavieren sijn vry wat verder van malkander, want dit werk is te swaar om met de vingers beweegt te worden, maar moet met de gantsche handt geschieden, zoo dat dit wel een hand-klavier, en dat van een Orgel of Clavier-cymbel een vingerclavier mach genoemt worden. De zwaarste Bas-klokken worden door een pedaal, of voet-klavier getreden, gelijk men in de Orgels gebruykt, aldus konnen vier toonen of Klokken te gelijk gehoort worden; den Meester dan deze klavieren met handen en voeten naar zijn believen nederdrukkende, doet de klepels tegen de binnen randen der Klokken aan slaan, en speelt alzoo het geene dat hem belieft, welke klepels, zoo haast als hy de handen of voeten weder los laat of optrekt, van zelfs van de Klokken afzakken. Hier staat te letten op dit onderscheyd; dat yemant, speelende op een Claviercymbel of Orgel, zoo lang hy een toon wil doen klinken, houdt met zijn vinger, duym, of voet, des zelfs klavier neder, en zoo lang hy die nederhoudt klinkt de zelve toon op een Claviercymbel na, en op een Orgel klinkt zy even hardt, zoo lang die Clavier neder gehouden wordt; maar met dit klokkespel is het in tegendeel, want 't zy dat men een toon lang of kort, een heele zang-maat of een zestiendedeel van de zelve wil houden, zo moet de handt of voet, zo haast hy 't Clavier neder gedrukt, en de klepel heeft doen aanslaan, straks weder los gelaaten worden, anders zoude het met het nederhouden van het Clavier, de klepel aan de Klok blijven hangen, en alsoo een zeer doffig en onhelder geluydt maken. Staat ook te letten, dat dese Klokken, lieffelijker en suyverder klinken, als men een weynig daar af is, dan dicht daar onder; de reden is deze, dat men de klank der klokken niet stoppen kan, want een klok van zijn hamer of klepel geslagen, klinkt en behoud noch een tijdt lang in zijn eygen toon,

door zijn dreun of naklank, als daar dan kort op volgt den klank van een ander klok, dat een *secunde* of tweede toon van de eerste, een ander toon die met de eerste discorderende is, zoo klinkt den dreun of naklank van d'eerste, in de klank van deze volgende, dat als dan zoo valschen geluyd maakt, dat 'er de Lief-hebbers en kenners der Zang en Speelkonst, (als zy op den Tooren, dicht onder de klokken staan) pijn in 't hooft krijgen. Doch gelijk gezeyd is, de lucht en windt breekt dit valsch gedreun zoodanig, dat men op de straten en in de huyzen, deze onzuyverheyd niet, maar alleenig de accorderende voorklanken is hoorende. Den Meester die alle de klokken in deze Stadt en ook in verscheyde andere nabuurige Steden gegoten en toe-gestelt heeft, was genaamt *Monsieur Hemoni*, die hier quam wonen, als wanneer de Ed: Heeren hem een plaats hebben vergunt en lieten bouwen, tot deze Klok-gietery bequaam, welke gestaan heeft aan 't zuyt-eynde van de Keyzers-gracht, nu in een Stal of Pakhuys verandert; hy is d'eerste geweest die de klokken zoo net op haar behoorlijke toon kon brengen, dat 'er niets aan haperde, daar de voorige Meesters een klok wel drie of vier maal mosten vergieten, die dan noch evenwel niet heel correct was. Maar deze Meester heeft een vondt gevonden die goed was, want al de klokken die hy goot, waren hooger van toon als hy begeerde, en om de toon lager te maken, zoo keerde hy de klok het onderste boven, stellende die vast in zeker werk-tuyg, daar hy die door vijf of zes Mannen deet omdrayen, en van binnen met scherpe staale Beytels wist uyt te drayen, tot dat de klok zijn behoorlijke toon kreeg, en dit geschiede in een plaats daar geen geraas was, ja men mocht ook niet spreken als men daer by stont, gelijk wy zelf gezien hebben; en dit stellen van de toon der klokken ging vast; en deed dit zoo net, als yemand op een Veel, Cyter of Bas de snaren stelt. Deze Meester maakte ook langwerp vierkante staafkens van Metaal, of klokspijs; heel net wist hy ook die op heel en halve toonen te brengen, en deze staafkens kon men brengen 't zy op Bruyloften of andere gezelschappen in een kamer waar men begeerde, zy worden nevens elkander geleydt gelijk de Klavieren van een Klavecymbaal, daar men met twee houte stokskens hier toe gemaakt, kan op speelen, en maken zulk een zoet en helder geluyt oft kleyne klokskens waren, dat vermaaklijk is om aan te hooren, deze kunst was nieuw, en van niemand als van deze *Monsieur Hemony*, voor dezen gevonden: maar wegen de naklank, is ook beter van verre, als naby gehoort, gelijk wy van de Klokken hebben gezeyt.

Wy hebben van deze klokken wat wijtloopig gesproken, alzoo der geen Stad is die zoo veel van kunstige klokken is voorzien als Amsterdam; ook om dat deze nieugevonden kunst hier wel eerst is uytgevonden en in 't werk gestelt, dat men op geen ander plaatzen meer ziet: wy hebben dit ook meest gezeydt voor de Liefhebbers en kenners der Muzijk en Speelzang-kunst, die geen lust hier in hebben, mogen dit overslaan. De voornoemde Tooren is waardig om bezien te worden, want hy staat in 't midden der Stadt, en is heel bequaam om de Stad en Waterkant over te zien; de Meester die het uurwerk en de speel-klokken waarneemt, is heel kunstig in dit werk, gelijk men aan 't gespel zelf kan hooren. Deze *Kerk* van buyten, is met verscheyde Huysjes omzet, als by de curieuse Liefhebbers kan aanschouwt worden.

„Eer wy van deze *Kerk* scheyden, en „tot de tweede Parochie *Kerk* overgaan, „moet ik dit uyt de voornoemde *Walig* „*Sieuwerts* daar by voegen. De Priesters „die in de Roomse tijd hier in de Stad „waren, liepen als Vasten-avonds Geeken, met Fackels en Toortsen langs de „straten, waar door by nacht een oude „vervalle Brug aen brand staken, want „sy moesten dikwils over die Brug uyt „de oude in de nieuwe *Kerk* gaan, om „de *Memorie* en andere dingen te „doen. Deze brug verbrand zijnde, en „wederom van nieuws opgebouwt, „kreeg daarom de naam van *Papenbrug*, „die deselve nog heden ten dage be- „houd. BYVOEGSEL.

NB. *De Leezer gelieve te weten, dat men in 't vervolgh de Kerk-meesters en Regenten van de Godshuysen, achter ider Kerk en Godshuys sal laten volgen, maer daer op te letten, dat door verloop van jaaren, veel aenteekeninge en boeken sijn vergaen of verlooren, waerom veel Naamen en jaaren tusschen beyden manqueeren, gelyk zulx uyt het vervolg by de lyst e van Kerk-Meesteren der Kerken, en Regenten van de respective Gods-huysen, sal konnen gesien, en na gespeurt worden.*

KERCK-

KERK-MEESTEREN
Van de
OUDE KERK,
Tot AMSTERDAM,

Voor soo veel als die uyt Oude Aanteekeningen en Brieven werden gevonden.

Ysbrand Arentzoen. 1360.
Egbert Pillegromszoen. 1360.
Claes Arentzoen. 1360.
Ian Beduinre Albertszoen. 1441.
Claes Iansenzoen. 1441.
Pieter Kroek. 1441.
Willem Bruin Gerritzoen. 1441.
Hendrik Iacob Gerritzoen. 1460.
Mr. Hendrik Foppenzoen. 1460.
Ian Dirckse van Wormer. 1474, 75.
Ian Claeszoen van Persyn. 1474, 75.
Symen Dirck Bardenzoen. 1474, 75.
Clement Gerritzoen. 1474, 75.
Ian Persijn. 1505.
Hillebrant Iansen. 1505, 1506.
Hendrik Symonse. 1505, 1506.
Lambert Reyersz. 1505, 1506.
Andries Boelen. 1506.
Pieter Roding 1511.
Iacob van Campen. 1511, 1512.
Willem Rokese. 1511.
Gerrit Wynants. 1511.
Willem Croek. 1512.
Dirck Claesz. de oude. 1512, 1513, 1515, 1516.
Luyt Iansen. 1512, 1513.
Ian Lambertse Goedekan. 1512.
Cornelis Iansen Vlaming. 1513, 1514, 1527.
Kot Iacobsz. 1513.
Hendrik de Koninck. 1513, 1518.
Hillebrand Jansen Otter. 1514, 1515, 1516, 1517.
Cornelis Cornelisz. de Ionge Vlaming. 1515.
Gerrit Moyaerts, 1514.
Ian Gerritsz. Fem. 1514, 1515 1516.
Gerrit van den Anxter. 1515, 1516, 1517, 1518.
Allert Arentse. 1517.
Dirck Kerstense. 1517.
Reyer Jansen. 1518.
Gillis Jansen de Wisselaer. 1518, 1519, 1522, 1523, 1524.
Allart Boel. 1519.
Gysbert Tamense. 1519, 1520.
Claes Gaef. 1519, 1520, 1522.
Dirck Kros. 1520, 1524, 1525, 1526, 1527.
Robbert Jacobsen. 1521, 1528.
Volkert Jansen Snyder. 1521, 1525, 1526, 1527, 1528.
Claes Jacobse Bicker. 1521, 1523, 1528.
Gysbert Jansz. Berenstein. 1521, 1528.
Gysbert Thamsz. 1522.
Claes Jeroense. 1522, 1523, 1524, 1530.
Claes Volkerse. 1523, 1524, 1526.
Claes Gerrit Deyman. 1525, 1526, 1527.
Ionge Jan Benning. 1525, 1526.
Iacob van Hoef. 1530.
Pieter Bicker. 1530.
Hendrik Paulus. 1530.
Symon Laurense Koppens. 1531.
Hendrik Brouwer. 1531.
Pieter Jansen Pletser. 1532.
Cornelis Gerbrantse Ruys. 1532, 1537.
Lambert Ysbrandsz. Koppens. 1533.
Iacob Meeusz. Merois. 1534.
Hendrik Frans 1534.
Floris Florisz. Kant. 1536, 1539.
Pieter Kanter Willemsz. 1537.
Symen Marten Dirckfz. van Ruweil. 1537.
Claes Volkersz. 1537.
Pieter Claasz. Smith. 1538.
Claas Meeusz. 1539.
Brugman Woutersz. Dop. 1539.
Gerrit Claes Matheus 1541.
Cornelis Iacobsz. Brouwer. 1541.
Claes Hendrickfz. Bas. 1541.
Gerrit Claesz. 1543.

Cor-

Cornelis Anthonisz. Schilder. 1545.
Cornelis Iansz, Hollesloot. 1545.
Sybrand Buyk Jacobsz. Bam. 1546.
Lucas Meynertsz van Alkestein. 1547.
Willem Hendrickfz. Molenaer. 1548.
Lourens Symensz. van Neck. 1548.
Cornelis Dobbensz. 1548.
Hendrick Trok. 1550.
Ian Harmense Gouwenberg. 1552.
Frans Dirck Marcusz. 1552.
Mr. Pieter Bikker Willemsz. 1556.
Claes Jacobsz. van Swieten van Leyden. 1557.
Hendrik Krook. 1558.
Andries Boelisz. Hollesloot 1558.
Gerrit Jansen Koesvelt. 1559, 1578.
Ian Reyersz. 1562.
Hendrik Jacobsz. van Swieten van Leyden. 1562.
Claes Gerritsz. Bontwercker. 1563.
Mr. Dirck Florisz. Kant. 1565.
Adriaen Jansz. Roest in de Klau. 1566.
Claes Buyk Joostens. 1566.
Cornelis Jansz. Root Kruys van Lis. 1567.
Cornelis Jansz. Roothart. 1568.
Jan Michielsz. Loef. 1568.
Sybrand Willemsz. Stam. 1569.
Evert Claesz. Schoch. 1572.
Iacob Pietersz. Kanter. 1572.
Iacob Florisz. van Alkemade. 1573.
Dirck Claesz. Buik. 1573.
Willem Adamsz. 1575.
Ian Ryser Iansen. 1574.
Cornelis Floris van Teilinger. 1578.
Gerrit Schap. 1578.
Dr. Claes Kat. 1578.
Claes Boelensz. 1579.
Wessel Bekker. 1579,
Adriaen Kromhout. 1579.
Hendrik Olphertsz. Fuik. 1580.
Iacob Pieterse Schaap. 1581.
Dirck Jacobsz Roose krans. 1583.
Iacob Pauw. 1584.
Claas Simonsz. Heemskerck. 1584.
Ian de Vry. 1586.
Cornelis Schellinger. 1587.
Reynier Pauw. 1592.
Waligh Zieuwerse. 1592.
Vincent van Bronckhorst. 1594.
Pieter Bas. 1601.
Iacob Claesz. Roch. 1604.
Iacob Pietersz. Koppit. 1614.
Albert Velicher. 1618.
Ian de Waale 1624.
Iacob Bikker Gerritsz. 1630.
Iacob Jacobsz. Rogh 1635.
Rombout Jacobsz. 1636
Casper van Dronckelaer. 1640.
Willem van Erpekum. 1646.
Iacobus Trip. 1653.
Abraham de Visser. 1654.
Nicolaes van Ryn. 1658.
Claes Pietersz. van Hoorn. 1658.
Mr. Nicolaes Listingh. 1663.
Rombout Hudde. 1665.
Ioannes Hudde. 1666.
Gillis Reyniers. 1667.
Francois de Vicq. 1668.
Mr. Pieter van Dam. 1668.
Johan Pels 1669.
Ioan Barnard. 1676
Steven de Geer. 1682.
Abraham Oort. 1685.
Ian Biler. 1689.

NIEU
ROYMEESTER

KERK

BESCHRYVING

Van de tweede Parochie, of

NIEUWE KERK.

Nieuwe Kerk.

DE tweede Parochy of Hooft-kerk, aan de nieuwe zyde, ten noorden nevens het *Stadthuys* ſtaande, is zeer cierlyk, en, na 't oordeel der *Architecten* of *Boumeeſters*, een der kunſtigſte en netſte van *Europa.* Met het ſtichten begonnen zynde ontrent den Jare veertien hondert en acht, of, na 't gevoelen van anderen veertien; en daar aan hondert Jaren gearbeyt, eer datze was voltooyt. De voornaemſte ſtichter daar van wezende eenen *Willem Eggaerts*, ſchat-ryk Koopman dezer ſtede, en zeer gezien by *Willem* de zeſte van dien name, *Graaf van Hollandt*, de naamlooze Schryver, verhaalt, dat deze *Eggaert* by den *Graaf* in zoo grooten aanzien was, dat hy deſſelfs Treſaurier en Hof-meeſter wierdt, en wiſt den *Grave* zoo te leyden, dat hy niet buyten zyn raad en advys dede; ja verkreeg van hem al wat hy begeerde: Deze heeft meeſt alle de ſchoone Privilegien voor die van *Amſterdam* verkregen, en niemand was den *Grave* ooyt zoo profijtelyk geweeſt als deze *Heer Eggaert*, want de *Graaf* door zijn jongheyt en groote pragt, in ſware ſchulden vervallen zynde, heeft door zyn goede Regeeringe en kloek vernuft, in korten tyt ſoo veele te wege bragt, dat den *Grave* buyten alle ſchulden geraekte, en den zelve *Grave* naderhand zoo veel voordeel toebraght, dat voor een der ryckſte Princen van 't Land gehouden wierdt; maer de Ridderſchap en Edelen haete hem diens te meer, daer in tegendeel den *Grave* hem beminde, en voor zyne getrouwe dienſten ſijn 4 Soonen tot Ridders maekte, en de *Heerlykheyt van Purmerent* gaf. Dezen *Grave* na *Henegouw* vertreckende, zeyde tegens de Ridderſchap. *Ick beveele ende recommandeere U Lieden boven alle, myne goede Vrindt Willem Eggaert, en ſult hem wel bewaren, en ſoo hem in myn afweſen eenig ongeluck over kome, ja al waer 't dat by gevalle een pan ofte tegel van de Daecken op ſijn hooft viele ende hem krenkte, 't zelve U Lieden zal geweten, en op U verhaelt worden.*

Voor Heer Willem Eggart gebout.

Tresaurier van Graef Willem.

Heer van Purmerent.

Na de doot van dezen *Graaf Willem* (zeydt de zelve Schryver) bleef *Eggaart* ook geen half jaar in 't leven, maar ſtierf van hertzeer en miſmoedigheyt, uyt oorſaek van den Adel van beyde de factien *a*, die hem zeer haete, en heeft verſcheyde ontſegh brieven op zyn *Slot* te *Purmerent*, dat hy geſticht heeft, gekregen. Het dode lichaam wierd na *Amſterdam* gevoert, zeer heerlyk in deze *Nieuwe Sinte Katryne Kerk* begraven, dien hy voor het meerdeel geſticht hadt. Mits de doodt van deze *Eggaart*, en de twiſt van de *Hoekze en Kabbeljauze*, heeft deze Kerk tot zoodanige volkomentheydt niet konnen gebracht worden, als men wel voorgenomen hadt: want het *Model* of ſchets, was na de Hooft-kerk van *Amiens* in *Picardyen* genomen, welck *Model* geſchildert, noch heden te ſien is in de Kamer van Kerckmeeſters. Ten zuyden van het Choor, ſtaet noch ſijn Graf-ſchrift, aan een houte balk tuſſchen twee pylaren, met gulde letteren geſchreven, dat aldus luydt:

Willem Eggaarts graf.

Anno M C C C C X V I I *den* X V. *dag in Julio, ſterf den Eerbaren Willem Eggaart, Heer tot Purmerent, gedoyteert met twee Vicarien, mede fundateur van deze Kerk, die begraven is onder deſe blaauwe Zark.*

Ten zuyden tegen de muur aan, is zyn wapen geſchildert. De *Roomzen* hadden deze de Kerk Heylige Maagt *Maria* en *Katarine* toe-gewyt *b*. Ten tyde van de *Roomſſe Godsdienſt*, waſſe voorzien met

zyn Wapen.

Qq vier-

a „ Te weten de *Hoekze en Kabbeljauze* factie.

b „ Deze *Catharina* was Patroneſſe, van welkers gebeente het hooge Authaer als met een Reliquie „ voorſien was, leyde in een loode Busken, met een parkement daeromme, waer op ſtont, *Dit is 't* „ *gebeente van Sinte Catharina.* Haer Legende ſeyt, dat uyt haer gebeente altyt Olie vloeyde, die alle „ ſiecke luyden geneeſt; maer als ick ſeyt *Walich Siwertſe*, eens dat gebeente ſagh dat uyt de *Nieuwe* „ *Kerk* gekomen was, en vloeyde daer geen Olie uyt, &c Nu is de vrage, hoe dit gebeente tot *Am*„ *ſtelredam* mag gekomen zyn? dewyle alle haere Legenden en de meiſte ſchryven dat *Sinte Catharina* „ onder de *Keyſer Maxentio*, tot *Alexandrien* in *Egypten*, gemartaliſeert is, ende dat haer Lichaem won„ derbaerlyck van de *Engelen*, op den Bergh *Synai* begraven is: wie dat het dan van daer alhier moghte „ gebracht hebben, is te onderſoeken. Dus verre *Waligh Sieuwertſe.*

34 Altaren. vierendertig schoone Altaren, en kostelyke Mis-kleederen, ook was'er een zil-
Silver Kruys. ver vergult kruys van zesentwintig mark, dat is dertien pont zwaar, waar in, (volgens het zeggen) besloten was, een stuk hout van het waarachtig kruys van *Chri-*
Silver beeld. *stus.* En noch een zilvere vergulde *Ciborie*, of Sacrament huysken van twee-en-derttig mark. En een *Maria* beeldt van zilver, ook even zoo zwaar, met noch meer diergelyke kostelykheden. *a*

Ter gedachtenis van de naaktloopende
Spreuken aan de balken. *Herdoopers* zach men aan een der bovenste schoor-balken eer de Kerck verbrande, met groote letters aldus geschreven.

In 't Jaar vyftien hondert vyfendertig, wilt dit onthouwen,
Liepen hier naakt, Mannen en Vrouwen.

En aan een ander diergelyke balk, ter gedachtenis, van 't vernielen der *Spaanze Scheeps-vloot*, in den Jare 1580.

De Spaanze Vloot,
Machtig, en groot,
Heeft Godt te niet gebracht,
In 't Jaar tachtentig acht.

Hondert vyf-en-zeventig Jaren, zedert haar volbouwing, had deze Kerk ge-
Deze Kerk afgebrand, Ao. 1645. staen, als in den Iare zestien hondert vyf-en-veertig, den elfden van *Loumaent*, op de middag, ontrent twalef uuren, de zelve door verzuym en onvoorzichtigheydt van eenige lootgieters, die onder het dak waren t'arbeyden, aan brandt raakte. Het was dien dag helder, kout en vriezend weder, en wayde vry sterk uyt den noordtoosten, zulks dat de lootgieters vuur-pot die aan 't oosteynde, by een open dakvenster was blyven staan, dat vergeten was te sluyten, terwijl zy afgegaen waren om te eeten, door de sterke windt het houte dak eerst aan brandt stak. De vlam, mits het hout van 't gewelfzel gantsch droog was, nam zoo schielyk d'overhand, en sloeg zo geweldig voort, dat in min dan een half uur tijdts, de Kerk in de lichte brant stondt. Om den voortgank van dien te beletten, wierdt geen kleene arbeyd aengewend, maar, mits de hoogte, was alles te vergeefs; zulks dat ten drie uuren na de middag, 't gantsche houte verwelfzel, dak, toorentje, klokken, orgels, schoorbalken, en 't geen 'er aan vast was, binnen in de Kerk met groot gedruys nederstorte, voorts verbrande en aan kolen raakte; blijvende alleen overig de gevels, muuren, en eenige oude gebakken glazen, die men noch ten huy[..]igen dage achter 't Choor ten noorden ziet. De kopere kroonen wierden ongeschonden gebergt; maar al 't gestoelte der Overheden en Kerke-dienaren, verbrande door 't afvallende branded hout (want door de groote hitte de Grafzarken voor het meerdeel aan stukken barsteden, en de hartsteene pylaren, daar 't gestoelte om vast was, van elkandre sprongen.) De Predikstoel, daar lange Iaren met groote moeyte aan gearbeyd was, en die ten opzicht van allerley aartig beeldtweck, en ver-inziende gezichten, haars gelijk in gantsch *Nederlandt*, niet hadt, gink mee niet vry, maar wierd gelijk de rest door Vuur verteert. 't Huyszitten Comptoir staande aan de zuydtdeure ten alle gelukken, de Papieren, Gelt, en Menschen (tot hulp) daar in geraakt zijnde, op het Kerkhoff door een steene kozijn, dat met zijn dief-yzers geweldig uyt gebroken wierdt, noch onbeschadigt gebergt. Het jaar en dag van dit ongeluk, wierdt, onder andere, die op dit droevig af branden gemaakt wierden, in dese twee onderstaande Vaarzen, aartig der geheugenisse overgelevert:

BIIfeLLegVrekoVW, geraakte Ik tot as:
Doen 't naar het oVt gebrVIk, Den eersten Iaars Dagh Was.

Daar op *Joost van de Vondel* aldus klaegt.

DE Koningin van Aemstels hooftgebouwen
Is nu, helaes! haer blaeuwe sluier quijt,
En moet blootshoofts verkleumen, en verkouwen,
In 't hartje van den guren wintertijt,
Zy klippertant, en zit met naakte scheenen,
Haer Pylers, paers geschroeit, gequetst, gebrant.
Zy treurt in asch en puin van hout en steenen,
Gemengt met loot, en stael, en glas, en zant,
En koper van haer moêgeluide klokken;
Belemmert van haer eiken, zwart berookt.
De vlam heeft haer de pruik van 't hooft getrokken,
Terwijl 't gebeent der dooden braet, en (kookt,
En steurt den slaep der lijkken, diep begraven.
Och Borgers! bouwt een achtste wonderwerk:
Verslijt een eeuw met zweeten, zwoegen, (slaven,
En houwt een rots in stukken, om een kerk:

Een

a ,, Daer *Andries Boelezoen* XVI. gout guldens in handen van die van de Lieve Vrouwe Gilde gegeven ,, heeft, mits conditie, datse op 't Vrouwe Altaer een eenige Misse soude laten singen, met de beste ,, Kappe, woensdag voor Quatertemper voor Korsmisse, met een Sermoen, met beding nochtans ,, soo sy het niet en deden, soude die penningen aen de Huyssitten Armen komen, gedaen in den Ja- ,, re 1501. Doch of dit in dese of in de *Oude Kerk*, of te gelijk op beyde de Autharen van 't Lieve Vrou- ,, we Gilde gestaen heeft, kan men niet wel seker stellen

Een oogenblik verreukelooſt de ſchatten ,
Godvruchtighlijk gezamelt, om Godts eer,
Als met een' arm van ſteen en rots, t'omvat-
ten.
't Gewijde dak van Eggart leit ter neêr,
Verrookt in aſch, eer twee geſlagene uren
Hoe jaegt het vier den tijt zoo ſnel voorby!
Dit ſchoon geſpan, dat eeuwen zou verduren,
Verzinkt, gelijk een heerlijk ſchip, in 't Y,
Met vlagh, en maſt, en kopere kortouwen;
Daer 't water bruiſcht, gelijk een bare zee.
Men pompt vergeefs, om 't licht der ſcheeps-
gebouwen
Te redden: och! het water rukt het meê.
De middagzon in 't hooftpunt opgeſtegen,
Verneemt den rook, den reuk, en haeſt
dien gloet.
Zy zwymt bykans, gedootverft, en verle-
gen,
Als Phaëton, en ziet den hoogen vloet
Der vlamme allengs de koele leien lekken,
Daer na de lucht, en uitgedooft geſtarnt.
Zy roept: 't is tijt, hoogh tijt mijn reis te rek-
ken,
Eer Etna hier mijn ros en wagen barnt.
Zy rukt voorby, alreê van ſchrik getroffen,
En hoort eerlang van achter krak op krak,
En balk op balk, en dak en toren ploffen:
Daer zerk by zerk in ſtukken ſprong, en
brak.
De brant verſchoont kappel, noch koor, noch
Heiligh,
Dan by geval, en ſlingert hier en daer
d'Apoſtel zelf, ja Kriſtus hangt niet veiligh:
Hy rooſt aen 't kruis, en zengt aen zijn' py-
laer;
Daer hem de roê den boezem ſtreept met
ſtramen.
De Keizer klaegt, daer hy godtsdienſtigh
knielt,
Van hitte gloeit, en kommerlijk kan aêmen,
En ſchuwt den brant, die Jesus eer vernielt:
Het ſchijnt hy ſmeekt Marie en Katharyne:
Beſchutters, ay, beſchut uw out geſtight,
Op dat de zon hier in geen' puinhoop ſchijne;
Dewijl dees Kerk u aen uw' naem verplicht,
Uw tittels voert, en Godt wert opgedragen,
In uwen naem, twee eeuwen lang geleên,
Zoo arm een ſtadt was rijk in uw behagen,
En offerde u hier wierook, en gebeên;
Ontvoude uw kracht en deught, door puik
van tongen:
Het orgel nam vermaek in zulk een ſtof,
Zoo dik zijn geeſt door pijpen quam gedron-
gen,
En galmen blies in 't overengelt hof,
In 't oor en koor der Godtheit hoogh gezeten.
Doch 't is vergeefs, dat Cezar bit en kermt:
Men leſcht vergeefs: het is om niet gekreten:
Men bluſcht geen vier, zoo Godt ons niet be-
ſchermt.
De Kerk gelijkt (gelijk verkracht, eilaci!)
Een Konings Bruit, na d'overrompeling
Van eenigh Rijk, berooft op hare ſtaetſi
Van ſluierpracht, geſteente, parle, en ring,
En jammerlijk mishandelt, en geſchonden.
Men hangt vergeefs aen 't uiterlijk zijn
hart.
Wat met tieras of koper wort gebonden,
Dat ſpat in 't eindt; hoewel het eeuwen tart.
Vergaept u niet aen hout of ſteen uitwen-
digh:
De ware Kerk ſtaet vaſt, en duurt beſten-
digh.

Dit ongeluk was nauwlijks deze Kerk overgekomen; of wierd terſtondt by *Burgermeeſteren* en Vroedtſchap, beſlooten de zelve weder op te toyen en te herſtellen, als mede met een Tooren, die daar noyt by geweeſt was, te verrijken. Verbrande balken, ſtukken van neergevalle verwelfzels, en geborſte pylaſters, en voorts alles, wat van boven neder was komen ſtorten en over hoop lag, wierden terſtont met groote menigte van arbeyts volk daar uyt gehaalt, en weg gekruyt. Voorts wierdt alles van buyten en binnen, cierlyker en uytmuntender gemaakt, als te vooren geweeſt was. Boven rondtom het dak wierdt de graauwe ſteene galdery, te vooren ſtukx weegs begonnen, voltoyt. De zydwelfzelen ten noorden, ooſten en zuyden, te vooren van hout met ſteen gewelft, zulks dat'er geen houte welfzelen meer zyn, uytgenomen het groote middelſte kruys-welfzel, dat tegenwoordig veel koſtelyker als oyt te voore met vergult loof-werck pronkt. En wierdt met dit herſtellen, zoo ſpoedig voortgevaren, dat daer in, hoewel noch niet volkomen voltoyt, in den Iare zeſtien hondert acht-en-veertig, den tienden van *Bloeymaant*, de eerſte predicatie met een dank-zegging, zoo over de vrede met *Spanje* getroffen, als over deze nieuwe eerſte vergadering; door den Leeraar *Fredrick Keſlëer*, met groote toeloop van Volk van alderhande gezintheden, des morgens ten negen uuren zyn aanvang nemende, zyn Text (zoo op de *Vreede* als 't afbranden der Kerk ſlaande) was uyt de 46. *Pſalm* vers 9. 10. 11. 12. *Komet, aanſchouwt de daden des Heeren, die verwoeſtingen op aarden aanrecht: die d'oorlogen doet ophouden, tot aan het eynde der aarden, den booge verbreekt, en de ſpieſſ, ontwee ſlaat; de wagenen met vyer verbrandt. Laat af, en wetet dat ik Godt ben. Ik zal verhoogt worden onder de Heydenen, ik zal verhoogt worden op der aarde. De Heere der Heyrſcharen is met ons; de Godt Jakobs is ons een hoog vertrek. Sela.* d'Eerſte Predikſtoel, gelyk gezegt is, muntein beeldtwerk en verre inziende gezichten uyt; maar de tegenwoordige, gaat, hoewelze, na de voorige ſchijnt te zwemen, verre in alle uytmuntende en zijn-rijke ſtoffen, en doorgewrocht beeldtwerk, de voorige verre te boven. In de vier platte vakken, voor, en ter zyde onder aan 't geſtoelte zynde, worden de vier *Euangeliſten*, met hun byvoegzels, en daar nevens de *Sterkheydt*, *'t Geloof*, *Liefde*, *Hoop*, *Gerechtig-*

Weder opgebouwt.

Eerſte Predikatie na 't afbranden.

Konſtige Predikſtoel

heydt en *Voorzichtigheydt*, vertoont. De zeven werken van Barmhertigheydt, in verre inziende verschieten, sijn soo kunstig en net door klene beeltjes uytgebeeldt, dat yeder in 't aanschouwen over dien levendigen zwier, stom, en als voor 't hooft geslagen, staat. Het Paveljoen of Verhemelte boven de stoel hangende, en van onder met loofwerk verciert zijnde, ziet men een Tooren dragen, zoo cierlijk van konst en ommegangen (menigte van kleyne beeldekens daar op zwierende) dat het een werk van den tweede *Dedalus* schijnt te wezen. Langs boven over de wijngerts loof doorwrochte leuning van de Preekstoelstrap, leyt een bochtig kabeltou, komende op eenige kleene Engeltjes te rusten, zoo aardig, met gedrayde strengen uytgesteken, dat 'et veel eer door een tou-slager van hennep schijnt gedraayt, dan van hout by een beeldt-snijder gesneden te zijn.

't Groot Orgel. Ten westen boven den ingang is een uytmuntend' groot nieuw Orgel gestelt, wiens weerga in kostelijkheydt, in gantsch *Neerlandt* niet te vinden is; rustende op bonte Marmere *Korintize* kolommen, zeer cierlijk met *kapiteelen* en kroon-werk verciert. Ter wederzijde dezer kolommen staat een zware vierkante hooge pylaster of impost van wit Marmer, daar in allerley slag van speel en zang-tuyg, als fluyt, cijther, viool, en bas, te zien is. *Konstige geschilderde deuren.* Vier deuren, zeer kunstig van buyten en binnen door den *zinrijken Bronkhorst* geschildert, besluyten dit Orgel. Op d'eerste twee, ziet men van binnen *Saul* te paart zitten, en *David*, met het hooft van de Reuze *Goliath*, *Saul* met zingende Reyen te gemoet komen, van Maagden en Iong-vrouwen, (met vrolijk gejuyg, op pijpen, schalmyen, en allerley zoet-klinkende snaren-spel, geluyt makende) ter poorte inleyden. Op de twee andere van binnen, *Saul* op zijn troon zitten, en *David*, (die voor hem op de harp speelt) een schicht toedrijven, van meening, hem (die 't juyst ontduykt) te doorstooten. Van buyten, daar *Saul* tot *Koning* over het huys *Iuda*, gezalft wert, daar rondtom de Ioffers en Ieugt, met zingen, danzen, speelen, en vrolijk geluyt haar stemmen verheffen.

t Kleyn Orgel. Een ander Orgel, doch ongelijk kleender van pijpen, hoewel immers zoo helder van geluyt, staet ten zuyden nevens den ingang van den *Dam*.

Tooren van witte gehouwen steen. Midlerwijl men vast vlijtig met het hermaken, en weder opbouwen dezer afgebrande Kerk doende was, wierdt by *Burgermeesteren* en de gantsche Vroedtschap beslooten, ten westen de Kerk, tot desselfs cieraat, een nieuwen Tooren, van loutere witte gehouwen steen, dewijl 'er noyt een geweest was, te zetten, daar toe eenige nieuwe cierlijke huyzen en Portaal tegens de Kerk-gevel en een by-choor in gebouwt, af gebroken wierden. Men vondt in 't graven (dat in *Bloeymaant* des jaars zestien hondert zes-en-veertig begonnen wierdt) eenige oude fondamenten, tot een Tooren, dat veel meenden tot een Klokhuys aan geleyt te zyn, waar van het *Model* noch voor weynig Iaren in deze Kerk, nevens dit kleynste Orgel, tegen de muur gehangen heeft, en noch in Kerk-meesters Kamer te sien is, welk fondament tot de Tooren, die boven plat, doch seer hoog uyt de Tekening sich vertoont, is in 't Jaer 1565. aldaer geleyt. *Oude Fondament tot een Tooren.* De rooster van het hey werk dezes nieuwen Toren begon men den 13 van *Oogstmaant*, des zelven Jaars, te leggen, en met een blok van twee duyzendt pondt den zeven-en-twintigsten, de palen in te heyen. *Nieuw Fondament geheyt.* Daar den eersten van *Wijnmaant* noch een hey, wiens blok mede twee duyzent pont zwaar was, by gestelt is: welk Hey-blok den vijfden van *Slachtmaandt* in een Metalen van veertien hondert twee en dertig ponden verandert wierdt; gelijk mede diergelijk Metale-blok de andere Hey op den zeventienden van *Loumaandt* toe gevoegt is: met welke twee Heyen tot den zesten van *Zomermaandt* des zelvige jaars 1647. vier duyzent vijf hondert dry en negentig groote zware Masten ingeheyt zijn, behalven noch zeventien hondert en vijftien stop-masten, vijf en vijftig oude elze palen in de grondt bevonden: alhoewel op den 29 van *Bloeymaandt* een van deze Heyen opgenomen en vervoert wiert: zulks dat dit fondament zoo aan grote als stop-masten nevens de elze palen verslonden heeft, zes duyzendt dry hondert dry en zestig zoo groote als kleyne masten.

Menigte masten ingeslagen. Als de laatste paal op den zesten van *Zomermaandt* zoude ingeheyt werden, zag men meenigte van menschen en kinderen, des naar-middags ter gedachtenisse daar aan heyen, dat de Hey-baas geen kleyne winst toevoegde.

Eerste steen gelegt. Dit volbracht zijnde is op den zes-en-twintigsten van *Hoymaandt*, des zelvige Jaars zijnde Woensdags, des morgens ontrent negen uuren, d'eerste steen van dezen Tooren door *Cornelis Bakker*, zoon van *Burgermeester Willem Bakker*, aan de zuydtzijde na 't Stadhuys geleyt, daar onder

der tot een vereering, twee hondert gulden aan gout leggende. Zedert, wierd met grooter yver eenige Jaren daar aan gearbeyd, als of 't ernst scheen te wezen, om de zelve in 't kort te willen veerdig hebben. Maar men veranderde daar na van voornemen, zulks dat 'et werk nu al eenige Jaren stil heeft gestaan, en isser op de dus verre geboude Toorn rontom een Ysere Leuning geset. Op 't bouwen van den Toorn, en d'eerste Predikatie alhier gedaen, wierden deze 2 Vaarskens gemaakt.

De Wijze Magistraat, om d'Eendracht *niet te stooren,*
Sloot in de Kerk *de* Vree, *en uyt de* Kerk *den* Tooren.

Graf van Ian van Galen. Ten noorden achter de Preekstoel, siet men het Marmer-graft of de Tombe, van den Manhaften Zee-heldt *Jan van Galen,* hem ter eere en gedagtenisse zijner helden daadt met veroveren van eenige Engelze Schepen, in 't gezicht voor *Livorne*, hier opgerigt, leggende geharnast boven op de Tombe, in wit marmer, helm en pluimaadje aan sijn voeten. Onder voor aan de Tombe, ziet men de zeeslag, zeer kunstig uytgehouwen, in welke hy, (door een kogel aan zijn been gewondt, en daar door genootzaakt, 't zelve te doen afzetten) 't leven moste laten: Doch de zeeslag eerst met grooter eere winnende, heeft den ouden *Hollandtzen* Roem aan het gants *Italien* bevestigt. Daar onder deze Vaarzen, met goude letters uytgehouwen te lezen staan.

Graf-schrift.

Hier leyt in 't Graf van eer, de dappere van Galen,
Die eerst ging buyt op buyt Kastilien af halen,
En met een Leeuwen Hart, na by 't Toskaner strandt,
De Britten heeft verjaagt, verovert en verbrandt.

Tafereel. Effen boven de Tombe, tegen de muur, staat een rondtachtige zwarte Marmere Tafereel, en daar op met gulde letteren in 't *Latijn* zyn held-daden uytgedrukt werden, luydende aldus:

Generossimo Heroi
JOANNI à GALEN,
Essensi
Qui ob res, sæpe fortiter & feliciter gestas
sexies uno anno Duinkerkanorum prædatoriam
Navem captam, & à Barbaris opima spolia
reportata, Ordinum Classi in mari mediterraneo
præfectus, memorabili prælio ad Livornam,
Deo Auxiliante Anglor. navibus captis, fugatis,
Incendio & submersione deletis, Commercium
Cum dicti maris accolis restituit Idibus
Mart. Ao. CIↃ IↃ CLIII *& altero pede*
truncatus, nono die post Victoriam
annos natus XLVIII. *obiit,*
ut secula per gloriam viveret.
Illustr. & præpotentiss. Ordinum
decreto nob. & potentiss. Architalass.
qui est Amstelodami M. H P.

dat is in Duyts,

Den Manhaftigen Zee-heldt

JAN van GALEN,
van ESSEN.

D*Ie om zyn manlyk en gelukkig uytgevoerde daden, als ook dat hy in een Iaar, zes* Duynkerkze *roof-schepen verovert, en van de* Barbaarse *volken of* Turken *zeer groote buyt bevochte, over een Vloot schepen in de Middelandtze Zee Admiraal wiert gemaakt, heeft door een gedenkwaardige Zeeslag by* Livorne, *en door 't veroveren, met Gods hulp, verjagen, verbranden en te gronde booren der* Engelze *schepen, den koophandel met de volken van die Zee den vyftienden van* Lentemaent *des Iaars* CIↃ IↃ CLIII *herstelt, en is, na dat hem zyn eene beene was afgeschoten, den negenden dag na de Zeege, oudt* XLVIII *Iaren, gestorven, om eeuwig op de vleugelen der Fame te leven: Uyt last en bevel van de Hoogmogende Heeren Staten, heeft de Zeeraadt alhier ter Stede, dit gedenkteken doen stellen.*

'T Tafereel, rondtom met vlaggen, standerden, wimpels, spietsen, zwaarden, en alderhande Scheeps-Oorlogstuyg, tot tekenen van zege, tegen de muur in wit Marmer uytgehouwen, verciert zynde. *En andere cieraden.*

 Ten

Effen uyt: spreuk op een graf.

Ten zuyden van 't Choor, heeft men gesien op een zeer oude witte Graf-steen, twee ouderwetze Muylen, of Holsten, met dit opschrift

Effen uyt,

gehouwen. Dáar men van zeydt dat zeker rijk perzoon zich inbeeldende, niet langer als soo veel Iaren, te sullen leven, en daer op lustig ging teeren, endelyk na sijn doot, alleen maar een paer muylen overliet; doch is nu weg genomen, door dien dat oude graft verkocht is.

'T Graft van Sweerts.

Hier naest aen tussen de twee volgende Pilaren, leyt den Manhaften Capiteyn *David Sweerts*, in de beruchte Zee-slagh en heerlyke Victorie, tegens de Engelse en Fransse Vlooten, op den 21 Augusti 1673. bevochten, op het Schip de *Beschermer*, voerende 50 stucken, 216 man en 29 Soldaten, Held-dadig voor de Vryheyt des Vaderlands, al vegtende, door een Canon koegel doot geschoten, begraven. Boven het Graft hangt sijn Wapen, Handschoenen en Degen, en daer onder staet dit te lesen.

DAVID SWEERTS CAPITEYN, GETROUWELYK VOOR 'T VADERLAND GESTORVEN IN DE VICTORIEUSE BATAILLE TEGENS DE TWEE KONINKLYKE VLOOTEN VAN VRANKRYK EN ENGELAND, OP DEN XXI. AUGUSTY MDCLXXIII.

'T Graft van Vondel.

Niet verre van het groote Choor na de *Dam* deur toe, siet men de Graf-Stede van *Joost van den Vondel*, van *Ceulen* van geboorte, out een en negentigh jaren, twee maenden en negenthien dagen, begraven sonder Graf-schrift, niet tegenstaende een groot getal Lyck-dichten van *Antonides*, *Vollenhoven*, *Oudaen*, en andere, te veel om te noemen, vereert, hem ten toon voerden, en betreurden als den grootste *Poëet* zyner eeuwe, die in alle deele der Kunst uytmunte, tot dat ontrent drie Iaren na sijn dood de *Heer Ioan Six*, *Heer van Wimmenum en Vromade*, *President Schepen en Raed der Stad Amsterdam*, (als dit gedrukt wierd) dit Tyt-Vaers op zyn Graf-zarck liet houwen.

VIr phœbo et MVsIs gratVs VonDeLIVs hiC est:

'T welk aldus is vertaalt,

hIer rVst Van VonDeL, hoogh beIaarDt,
apoLLo en zIIn' zangberg VVaarDt.

Den Professor, *Petrus Francius*, schreef ook een Graf-schrift, kort van woorden, maar rijk van zin, en is het volgende.

Hic est Vondelii tumulus. non. ille Maronis,
Et Flacci, & Sophoclis contegit ossa lapis.
Parce quiescentis cineri gravis esse, viator;
Hæc superinposito nec preme saxa pede.
Iste locus sacer est: gressus averte; locumque
Attonitus multa relligione cole:
Utque decet, venerare senem, venerare poëtam,
Qui cunctos ævo vicit, & ingenio.

't Welk in 't Nederduyts aldus luyt.

Aanschouwer, dit's de zark van VONDELS graf, o neen:
Virgiel en Sophokles en Flakkus dekt dees steen.
Gun dit gebeente rust: trap met geen onbescheidt
Te stout op 't graf daar 't lyk van zulk een Dichter leit.
Dees plaats is heilig: tree te rug, sta verder af,
(Hier leit iet goddelyks verborgen in dit graf)
En eer den ouden, eer, uit plicht, der Dichtren zon,
Die z'allen door verstandt en jaaren overwon.

Voorder wysen wy de Kunstlievenden Leser tot zijn Werken, daar in sijn leven en geest te sien is, gedrukt in twee Deelen, in quarto.

Aan

Aan d'ander zijde van den ingank ten zuyden is een galdery, daar des Zondags de *Weeskinderen* op zitten, alsse ter Predicatie komen. Vier vergulde Engelen ziet men boven onder 't kruys-welffel, aan de vier grootste zuilen staan, die 't selve dragen: als mede het spitze Toorentjen, dat op 't kruys welffel, boven de kap al vry hoog uytsteekt, daar in drie klokken hangen, die ter Predicatie, en in 't begraven der *Roomsgezinde* dooden, geluyt worden.

Galdery voor de Weeskinderen.

Beelden onder 't groot welfzel

Toorentje en Klokken

De geschilderde gebakke glazen, overtreffen verre in zinlijkheyt en onderscheyde van werk, de voorigen. Boven alle andere uytmuntende, dat ten noorden by de *Voorburgwal*, in 't kruys staat, en daer in, *Poëtizer wyze*, vertoont word, hoe *Graaf Willem* deze stadt, in 't byzyn van *Burgermeesteren*, en andere *Majestraats* perzoonen (die den *Grave* voor deze opgedrage eer ootmoedelyk bedanken) met het driekruyzig wapenschilt, beschenkt. Daar men onder aan siet de wapenen der twaalf *Burgermeesters*. In 't geschilderde glas in 't zuyder-kruys na den *Dam*, wort mee door meer als levens grote beelden vertoont hoe *Keyzer Maximiliaan*, die van *Amsterdam*, ter gedachtenis, en tot vergelding van de trouwe diensten, hem in 't beleg van *Woerden* en *Rotterdam* bewezen, zyn *Keyserlyke Kroon* wech schenkt, om die te mogen voeren, boven dit drie-kruycig Schildt. De lucht boven met de Wapenen van de vier regeerende *Burgermeesteren* en twee *Trezorieren* behangen: en onder die van *Schout* en *Schepenen*, als doe in dienst sijnde, te sien is.

Konstig glas ten Noorden.

Konstig glas ten Zuyden.

Aan de selve zyde, nevens 't Choor, ziet men drie nieuwe glasen, door den voor-verhaalden *Bronckhorst* getekent en geschildert; alwaer vertoont werdt de gezegende staat der *Vreede*, daar *Oorlog* geboeyt, de *Kryg* verschopt, en *Mars* gebonden wordt, doch *Vreede* met een Olyftak in de hant op haer Troon zitten: *Twist*, met het hooft vol slangen onder haer voeten hebbende: hier bloeyt welvaert, *Zee* en 't *Landt* haer rykdommen voortbrengende, die met de hoorens van overvloet uytgedeelt, en door alderley slag van uytheemze Koopmanschappen vertoont werden; zonder door de uytgebeelde Boeken de geleertheydt en konsten te vergeeten: de Wapens der als doen levende Zesendertig Raden ofte *Vroedtschappen*, de voorgront beslaande.

Drie nieuwe glazen

Deze Kerk is lang dry hondert vyftien, breet twee hondert thien voeten, in 't Kruys[a], het boven werk rustende op twee en vyftigh hartsteene zuylen; vyf en zeventigh groote glazen die verlichtende: pralende met haar heerlyk kooper Choor-zieraadje, bestaande uyt zes sware vierkante zuylen, gevult met zeventhien gevlamde, en veerthien andere mindere pylaarkens, nevens twee groote toesluytende deuren, alles met een kopere balk gedekt, verciert met twee Leeuwen het stadts wapen houdende, konstig met lof-werk omvangen, dit alles veel duyzende ponden koper wegende, rustet op een heerlyke Marmere voet-stal. Dit koper-werk wordt alle Jaars twee mael geschuert, hebbende van onder tot boven, de hoogte van dertien voeten.

Langte en breete van de Kerk.

't Choor, en 't Koper afschutzel.

In dit Hooge Choor siet men de Tombe van Wyle de *Heer Michiel Adriaensz. de Ruyter*, *Luytenant Admirael Generael van Hollandt en West-Vriesland, &c.* die op den 22 April 1676. in 't gesichte van de Bergh *Ætna*, in 't gevegt tegens den *Franssen Admirael du Quêne*, aen sijn lincker voet gequetst is geworden, de Koorts toe slaende, heeft hy seer victorieus, hebbende de Fransse in 't gesigt van dien brandende *Ætnaas* Gloet, op de vlucht geslagen; den 29 April daer aen volgende in de Baey van *Siragossa* of *Syracusa*, binnen Scheeps boort van 't Schip *de Eendragt*, de geest gegeven. Om alle de heerlyke daden van dese grooten *Admirael* hier te plaetsen, is dit papier te kleen, wyse den Leezer tot de beschryving van 't leven en bedryf door den Heer *Gerard Brand* in 't licht gegeven.

Dog om egter yets te zeggen, wierd ter vergaderinge van de Heeren Staten Generael en de Heeren Staten van Holland geresolveert, dessels uytvaert te houden op den 18 Maert 1676. belastende aen het Kollegie ter Admiraliteit, de noodige uytschryving aan de Kollegien der Regeering ten dien einde te laten afgaan, om door hunne Gedeputeerden de lykstaacy by te woonen: als ook aan de vier Hooft-officieren, of L. Admiraalen van de vloote van den Staat, om op dien dagh t'Amsterdam te verschynen, en den L. Admiraal Generaál de leste eere te helpen bewyzen. Op dat aanschryven van de Heeren Raaden ter Admiraaliteit, dat den achtsten

a „ In de boeken van de Kerkmeesters van de *Oude Kerk* is de gehele groote van dese *Nieuwe Kerk* in „ de volgende maet, als de wytte van de zuyder tot de noorder Deur 76, de wytte van de Middel-kerk „ 16, de wytte van de Ommegang 86, de lengte van 't Orgel tot aen 't Hooge Choor 22, en de langte „ van de Ommegang 33, te sien.

ften Maart was geteekent, zijn daarna
*10 Maart. * uit het midden van de vergadering der Heeren Staaten van Hollandt en Weftvrieflandt vier Heeren gecommitteert, om met hun byzijn de lykftaacy te vereeren: te weeten, P..... Zoete de Lake van Villers, Heer van Zevender, uit d'ordre van de Ridderfchap; mitfgaders de Heeren Muis van Holy, Johan van Maarffeveen, en Kornelis van der Lyn, Burgermeefteren en Oudtburgermeefteren der fteden Dordrecht, Amfterdam, en Alckmaar. Voorts werdt d'ordre en rang der begraaffenis vaftgeftelt, op den voet gelyk men uit het affchrift van de volgende refolutie kan zien.

Extract uit de refolutien van de Heeren Staaten van Hollandt en Weftvrieslandt, in haar Ed. Groot Moog. vergadering genoomen, op Dingsdagh, den 16 Martii 1677.

Refolutie aangaande d'ordre en rang der begraaffenis.

De Raadtpenfionaris heeft ter vergadering gerapporteert, dat haar Hoog. Moog. by der zelver refolutie van den 25 der voorleede maandt February, hadden gearrefteert, dat op de begraaffenis van het doode lichaam van den Heer L. Admiraal de Ruiter zoude worden geobferveert de ordre, hier na volgende.

Dat voor aan zouden gaan eenige kompagnien foldaaten, leggende tot Amfterdam in guarnifoen, met fleepende vaandelen, en musketten onder d'armen, met de trompen nederwaarts hangende.

Voorts eenige perfoonen om den rouw te leiden.

Vier Trompetters met zwarte laakenfche rokken, de trompetten behangen met groote quifpels en 't wapen van den Heere L. Admiraal.

De groote Admiraals vlagh.

Twee ftandaarden.

De vier quartieren.

'T groot blazoen.

Gantelets, gedraagen aan een ftok.

Het casquet.

De fpooren, gedraagen aan een ftok.

Het rappier in de fcheede met het geveft om hoogh.

De wapenrok, op een ftok gedraagen.

Een rouwpaardt met de wapenen van den Heer L. Admirael.

Dat het lyk zoude worden gedraagen onder het kleedt van 16 of 18 booden, die verpooft zouden worden door 16 of 18 perfoonen, en dat het lyk van buiten zoude worden gedraagen door 16 of 18 Scheepskapiteynen, en de vier hoeken van het kleedt opgehouden door vier Hooftofficieren van de vloote van den Staet.

Een man in het harnas, hebbende in zyn rechterhandt den ftok van commandement.

Eenige bidders.

De Heeren Gecommitteerden uit de refpective Kollegien ter Admiraaliteyt.

De bloedtvrienden en geallieerden.

De Heeren Gedeputeerden van de Hoog. Moog. Heeren Staaten Generaal der vereenighde Nederlanden, buiten den rouw, te weeten zonder roumantels.

De Heeren Gecommitteerden van den Raadt van Staate.

De Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staaten van Hollandt en Weftvrieflandt.

De Heeren Schout, Burgermeefteren, Scheepenen en Vroetfchappen der ftadt Amfterdam.

Waar op gedelibereert, oock naargezien zynde de retroacta van de begraaffenisse van den L. Admiraal Tromp zalr. als mede van haare Hoogheden Prinffen, Fredrik Hendrik, en Willem van Oranje, hooghloffelyker memorie, hebben haare Ed. Groot Moog. haar de voorfchreeve ordre wel laaten gevallen.

Accordeert met de voorfz. Refolutie.

SIMON VAN BEAUMONT.

Doch ontrent dees ordre en rang viel noch eenige kleene verandering, in 't volgende verhaal aan te wyzen. Voorts, om te weeten wat rang zyn Hoogheit de Prins van Oranje, als Erfadmiraal Generael der vereenigde Nederlanden, zoude hebben, werden de Heer van Heukelom, en andre Gedeputeerden tot de zaaken van de zee, gelaft, om met zyn Hoogheit daar over te fpreeken, en werdt verftaan, dat zyn Hoogheit iemant van zynent weegen, tegens den beftemden dagh en uure, naar Amfterdam zoude zenden, om de voorzeide begraaffenis by te woonen, en dat de zelve, als zullende zyn Hoogheit in den voorzeiden hoogen ftaat en waardigheit van Erfadmiraal reprefenteren of verbeelden, den rang zoude neemen en houden even voor de Heeren Gecommitteerden uit de Kollegien ter Admiraliteit. Hier op werdt de Heer van Zulichem door zyn Hoogheit naar Amfterdam gezonden, om zyn plaats te bekleeden. De hooghgemelde Prins fchreef ook te dier tydt den volgenden brief aan de Vrouwe weduwe en verdre erfgenaamen.

De rang die zyn Hoogheit op de begraaffenis zoude houden.

Edele, Erentfefte, voorzienige, zeer difcrete, vroome, lieve bezondere.

Brief van zyn Hoogheit den Prins van

Wy hadden gaarne in perfoone geaffifteert de ceremonie van de begraaffenis van wylen den Heere L. Admirael de Ruyter, U E. E. re-

Oranje, aan de Vrouwe weduwe en vordre erfgenamen van wylen den L. Admiraal Generaal de Ruiter.

Ontfangen den 17 Maart.

E. respective man en vader, ende daar by betoont in hoe groote achtinge by ons is de memorie van de zeer considerable diensten, by hem lange jaaren aan den Lande gedaan. Maar alzoo wy, ter zaake van ons tegenwoordig vertrek te velde, daar toe niet en hebben konnen vaceren, hebben wy goedt gevonden, onzen persoon in gemelte begraaffenis te doen representeren door den Heer van Zuylichem, onzen eersten Raadt en Rekenmeester, dien wy voorts gelast hebben, U E. E. gezaamentlyk te verzeekeren van onze vrundtwillige genegentheit tot U E. E. allen ende ieder een in 't byzonder, om het zelve in voorvallende occasien te bewyzen, zoo U E. E. gemelte Heer van Zuylichem by monde naerder zal vertoonen. Waer toe ons gedraagende, Edele, erentfeste, voorzienige, zeer discreete, vroome, lieve bezondere, beveelen wy U E. E. in Godes heilige bescherminge. In 's Gravenhage, den .. Maart, 1677.

U E. goetwillige vrient,
G. H. PRINCE d'ORANGE.

Ten bestemden daage, zynde Donderdag, op den 18 van Maart, werdt d'uitvaart van den Heere de Ruiter, (dien nu in de gedruckte noodingceelen de tytel van *Hartog, Ridder &c. en L. Admiraal Generaal van Hollandt en Westvrieslandt* wert gegeven) met een Vorstelyke staatsy, en ongemeene toeloop van allerley menschen, t' Amsterdam gehouden, en het lyk naar 't graf gebraght. Eerst quaamen de vier Onderschouten der stad Amsterdam, en 't volk van de ratel en ruiterwacht met stokken voor uit, om door den drang der menschen plaats te maaken. Toen quam de Majoor der stadt, Witzen, wiens paardt voor hem werdt geleidt, gevolgt van twee compagnien stadts soldaaten, met sleepende vaandels en pieken, de musketten onder den arm, en met de trompen nederwaarts. In hunne dassen en aan hun geweer hadden ze zwarte strikken, en de trommels waaren met swart laaken bedekt, dat een dof en droef geluidt gaf. Na de soldaaten quaamen 10 Aanspreekers ter begraaffenisse, als leiders van den rouw: voorts vier Trompetters, in swarten rouw gekleedt, welker trompetten met swarte quispels waaren voorsien, en daar 't wapen van den L. Admiraal aan hing: daarna de groote Admiraals vlagh, van swarte zyde, daar 't wapen des Admiraals op was geschildert, en die gedraagen werdt door Jan Janszoon Bout, Kommandeur op een brandschip. Hier op volgden de standaart,

Beschryving van de lykstaatsy en begraaffenis des Admiraals de Ruiter.

Stadts soldaaten.

Tien Aenspreekers.

Vier Trompetters.

De groote Admiraals Vlag.

Standert.

gedragen door den Heer Brunink: de vier quartieren of deelen van des Admiraals wapen, met Hartoglyke kroonen, gedragen door de Heeren Tak, de Vlaming, de Huibert en Stevens: het groot blazoen, gedragen door den Branderkapitein Hendrik Rosæus: de spooren, door Johan van Genderen: de gantelets, of yzere handtschoenen, door Tellier: het rappier door Bouwens; het kasquet door Korbée: de wapenrok door den Luitenant Boek. Daerna volgde het rouwpaardt, met zwart laken tot d'aarde toe bedekt, en behangen met vier wapenschilden des Admiraals, 't welk geleidt wierdt door de Luitenanten de Zwaan en van Bassen: daarna noch een standaart, gevoert door Manart: daarna een Curassier, of geharnast man, met den stok van 't gebiedt in zijn rechterhandt: toen quam de bare en doodtkist met het lyk, behangen met acht wapenschilden, en gedragen van achtien booden onder 't rouwkleedt, die door andere achtien werden verpoost: buiten aan 't kleedt gingen zestien Scheepskapiteinen: te weten, Gillis Schey, Hendrik van Tol, Daniel Elzevier, Jakob Willemszoon Broeder, Jan Minne, Isaak van Uitterwyk, Niklaas Boes, Philips de Munnik, Volkart Swart, Gillis Schey de Ionge, Van der Dussen, Abraham van Syl, Pieter Dekker, Matthys Meegank, Cornelis Tyloos, en Ionker Ian van Abkoude. De L. Admiraalen Aart van Nes en Willem Bastiaanszoon Scheepens, en de Vice-Admiraalen Kornelis Evertszoon en Thomas Vlugh, (de twee leste in 't afzyn van de L. Admiralen Adriaan Bankert en Enno Doedeszoon Star) hielden de vier hoeken van 't Lykkleedt. Straks achter 't lyk volgde de Heer Konstantyn Huigens, Heer van Zuilichem, Ridder, eerste Raadt en Reekenmeester van zyne Hoogheit den Heere Prinsse van Oranje, gemaghtight om zyn Hoogheits persoon, als Erfadmirael Generael, te verbeelden. Hier na volgden de Gecommitteerden uit de Kollegien ter Admiraliteit. Toen quam de Heer Engel de Ruiter, des' Admiraals eenigen zoon, dien onlangs den tytel van Hartogh in zyn vaders plaats was opgedragen, voorts Ridder, en Schout by Nacht van Hollandt en Westvrieslandt. Hy ging met een lange rouwmantel, die, op d'aarde sleepende, zomwyle van een dienaar werdt opgeheven en gedraagen. Een andre dienaar droegh zyn degen. Na hem volghde Thomas Pots de Ionge, het Soontje van den

Vier Quartieren.

Groot Blazoen.

Spooren.

Gantelets.

Rappier.

Kasquet.

Wapenrok.

Rouwpaardt.

Tweede standaart.

Curassier.

Het lyk.

den Predikant Thomas Pots, dat, om zijn jongkheit, voor ouder neven ging, en door een dienaar by de handt werdt geleidt. Daarna quamen Iohan de Witte, Kapiteyn onder 't Kollegie ter Admiraliteit t'Amsterdam, Thomas Pots, Predikant te Vlissingen, en Bernardus Somer, Predikant te Amsterdam, schoonzoonen van den overleden, voorts Cornelis en Michiel de Witte, zoonen van den Kapitein de Witte, straks gemeldt, en daarna Abraham Schoorer, voorzoon van wijlen Iohan Schoorer, wel eer getrouwt met Alida de Ruiter, dochter van den overleden, en Thomas Pots de Ionge, gevolght van d'andre vermaaghschapten, vrienden of bekenden van den overleden. Onder de zelve waren de Heeren Fredrik Willem, Graaf van Styrum, de Predikant Theodorus Westhovius, de Professoren Ludovicus Wolzogen en Petrus Francius, Don Emanuel Neunes Belmonte Conte Palatyn, Agent van sijn Majesteit van Spanje, en de Heer François Muller, Commissaris van de Kroon van Denemarken, en anderen. Hier achter gingen de Heeren Gedeputeerden van de Hoog Moog. Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden: de Heeren Gecommitteerden van den Raadt van Staate: de Heeren Gedeputeerden van de Ed. Groot Moog. Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt: de Heer Schout, de Heeren Burgermeesteren, de Heeren Scheepenen, de Heeren zesendertigh Raaden, en de Heeren Commissarissen, Pensionarissen en Secretarissen der Stadt Amsterdam: de Bedienaren des Goddelijken Woordts, van de Duytsche, Walsche en Engelsche Gemeentens: d'Ouderlingen, en daarna de Diakonen van de zelve gemeentens: de Heeren Bewindthebbers van de Oostindische Compagnie, en der zelver Advocaten: de Heeren Bewindthebberen der Westindische Compagnie, en derzelver Advocaat: de Heeren Professoren: de Heeren Rectoren: de Heeren Officianten en verdre bedienden of Suppoosten aan het Hof ter Admiraliteit; mitsgaders de Heeren Officieren ter zee: de Heeren Kerkmeesters: de Heeren Regenten van de Godtshuizen: en de Heeren Broeders van het Schoonevaars gildt: daar na volgden eenige geweezene of oude Regenten. Ook de Heer Glaude Antonio Richard, Konsul van Spanje, en de Heer Stephan Andreæ, Consul van Genua, en veele voorname burgers en koopluiden, ook d'Ouderlingen van de Ioodtsche natie, en daerna noch etlyke burgers, en ten leste een ontallyke meenighte van allerley soorte van menschen, gemengelt en zonder orde. Dus braght men 't lyk in de Nieuwe Kerk, en voorts in 't koor, dat rondtom met zwarte baay was behangen, en daer men de lykcieraaden, die men voor 't lyk had gedraagen, in ordre en rang ter neder stelde. Terwyl men 't lyk in de graf-kelder, die aan 't einde van 't koor was gemaakt, neder zette, schooten etlyke honderden Stadts Soldaten, die op den Dam ontrent de kerk in ordre stonden, tot driemalen toe gelykelyk los, welk schieten door een fregat van Oorlogh met vierentwintig stukken, ten dien eynde voor de stadt op stroom leggende, tot drie malen met het losbranden van 't geschut werdt beantwoordt: en tusschen dat schieten werdt in de kerk op de trompetten geblazen. Al 's Landts Oorlogsscheepen, die voor d'Admiramiraliteyts timmerwerf in 't hok lagen lieten de vlaggen hangen, terwyl d'Admiraal, die de hooftvlagh van den Staat zoo lang hadt gevoert en verdeedight, werdt begraven. Daar na werdt des Admiraels wapen in een oopen rouwkas om hoogh boven 't graf ten toon gehangen, en rondtsom de vier quartieren of wapendeelen, en daar onder de wapen rok vast gehecht. Men zette het kasquet boven de rouwkas, en aan elke zyde werdt een van de standaarden uitgesteeken, en wat hooger, in 't midden, de groote Admiraals vlag. Geduurende dees uitvaart en lykstaatsie was gantsch Amsterdam als op de been, en veel duizenden van menschen, ingeseetenen en uitheemschen, vervulden de straten en burghwallen, waar langs de staatsie zich vertoonde. Alle stoepen, luiffens en vensters, kamers en zolders, krielden van aanschouwers, en zommige plaatsen werden ten dien einde dier gehuurt. Men kan hier twyffelen of de nieuwsgierigheit om de praal en pracht der uitvaart te zien, dan of de genegentheit en zucht tot den dooden Zeeheldt grooter was, want alle monden waren vol van sijn lof, en alle tongen verkondighden zyn heldendaden en trouwe diensten, den Vaderlande bewezen. Straks na d'uitvaart, 's avondts ten zes uuren, werdt in de Wester Kerk, (daar men op Donderdagh gewoon is in 't Fransch te prediken, en nu de preeke een uur later had gestelt) door den Heer Ludovicus Wolzogen, Professor der kerkelyke Historien en Predikant in de Fransche Gemeente, een lykpreeke gedaan, over de

woor-

Lykpredicatie van I. Wolzogen in 't Frans gedaan. *1 Reg. 2. 12.* woorden uit het tweede boek der Koningen, *Myn vader, myn vader, wagen van Israël en zyne ruiteren:* woorden die de geleerde Predikant, met groot cieraadt van welzeggen, op den Admiraal de Ruiter paste: toonende dat gelyk Israël in Elias zyn wagen en ruiteren hadt, daar zyn kracht in bestondt: zoo ook dees groote Zeeheldt de kracht des Vaderlandts was geweest. Ook hadt d'oudtste *3 Maart.* der Amsterdamsche Predikanten, Henricus Rulæus, te vooren zyn doodt op den maandelyken vast- en bededagh met *Rouw-klagt van H. Rulæus.* een beweeghlyke predikatie betreurt, over de woorden van David, *O cieraadt van Israël, op uwe hooghte is hy verslagen, hoe zyn de Helden gevallen:* waar na een ieder met een verslagen hert en schreijende oogen aandachtelyk luisterde. Maar op den dagh na de begraaffenis liet zich de Heer Petrus Francius, Professor der *19 Maert.* Historien en Latynsche welsprekentheyt, in 't Choor der Nieuwe Kerk, dat geheel met rouw was behangen, ter eeren des grooten Zeeheldts, hooren. Hy stondt op een spreekstoel, (niet ver van 't Heldengraf) voor dezen opgerecht om daer Latynsche redeneringen te doen, en hadt veele aanzienlyke Heeren, ook de bloedtvrienden van den Admirael, en een groote meenighte van andere menschen, tot toehoorders. Hier heeft hy, *Lykdicht d'or den Professer Francius in 't koor der nieuwe Kerk uitgesproken.* door het uytspreken van een Lykdicht, meer dan elf hondert vaarsen lang, den uitneemenden Heldt op een uytneemende wyze gepreesen, en zyn groote oorloghsdaaden, en hooge heldendeugden, in zuiver Latyn, met een hoogen toon getrompet. Doch daer na werdt dat gedicht door hem zelf in Nederduitsch vertaalt. Ontrent den tydt der begraaffenis quamen ook verscheide Nederduitsche Lykdichten te voorschijn, overvloeyende van genegentheit en lof: oock van kunst, door de zuiverheit en kracht der hooghdraavende taal, en d'uytneementheit van aardige gedachten en zinryke vonden. Onder deze verdienden d'eerste plaats de Lykdichten van Iohannes Vollenhove, Predikant in 's Gravenhage, Iohannes Antonides, van Arnold Monen, Predikant te dier tydt ten Hardenberg, en nu te Deventer, en van Joachim Oudaan. Ook werdt toen dit grafschrift, dat den Heldt, en zyn doodt, met weinig woorden uitdrukte, by veelen geleezen:

Hier rust de RUITER, *hooft en heil van Hollands Vlooten.*
De vrye Staat werdt door zyn voet in 't hert geschooten.
Die nooyt volpreezen Heldt was met zich zelf te mildt.
Dat onwaardeerlijk bloedt werdt veel te licht gespilt.

Daar na dit volgende:

Hier wordt de RUITER *van het vaderlandt beschreit,*
Zijn zeekund', vaste trouw en heldendapperheyt,
Van Godt gezeegent in de beste en booste tyden,
Verdiende een zeelaurier in vyftien groote stryden.

Voorts werdt ook toen ter tijdt een gedenkpenning geslaagen of geschroeft, op wiens eene zyde de Admirael was afgebeeldt, en op d'andre het zinnebeeldt van een zeestrijdt, met de spreuk PUGNANDO, *Al strydende.* Hier by las men twee byschriften van den Dichter Ioachim Oudaan, die dus luiden:

Op het BORST-BEELDT *van den*
Heer Admiraal
MICHIEL DE RUITER.

EEn Heldenaart, een Admiraal,
Een Borst vol vuurs, een Man van staal,
Een ys're Slagvuist in de wapen,
Een Standert-zuyl van 't Vaderland,
Een Atlas van onwank'len stand,
Een Manshart tot de Zee geschapen,
Een voorschets in de Zeevoogdy,
Een schrik der dwingend' Heerschappy;
Of wil men dat men tevens uyter'
Wien hier de Konst in 't kleen besloot?
Al vult zyn Naam de Wereld-kloot:
't Is MICHAËL, 't is Held DE RUYTER:
Vraag verder niet; genoeg gezeyt
Van 't Heldenbeeld der dapperheid.

Op het
ZINNEBEELD van den Zeeslag,
Met de spreuk PUGNANDO, *Al strydende.*

ZIe hier een Zeestryd afgebeeld:
Nu vraag niet, waar, of hoe verdeeld?
Men neem 'er die m'er voor wil neemen;
Men neem 'er van de veertig een,
In and're Zon of and're Zeen;
't Zal t'elkens na de zelve zweemen:
Zoo volgt, op RUITERS Strydbaarheyd,
De zege steeds zyn wys beleyd:
Al strydend' hoog in top geheven;
Al strydend heeft hy, noyt geraakt,
Zich roemryk, en vermaart gemaakt;
Al strydend' sloot hy 't heerlyk leven:
Maakt Kroon, of Purper, Pracht of moed,
hII kLeVrt zIIN LAVW'ren Met zIIN bLoeD.

Doch

Doch niet dat hem na zyn doodt tot grooter luister strekte, en zynen naam d'onsterffelijkheyt meer toewydde, dan het gedenkteeken van marmersteen, met de byschriften, dat, op kosten van den Staat, tot erkentenisse zijner heerlijke daden en getrouwe diensten, boven sijn graf werd opgerecht. Dit voortreffelijk werk was eerst ontworpen en geteekent door den kunstigen Beeldhouwer Rombout Verhulst, die 't daar na in steen hieuw, en eindelijk in den jare MDCLXXXI voltooide, en in die gestalte, gelijk men 't nu aanschout, heeft opgeset. 'T werd boven den graf kelder, aan 't eynde van 't koor, op d'aenzienlykste plaets, recht over de koopre koortralien, opgerecht, ontrent dertigh voeten breedt. Eenige voeten boven d'aarde lagh het beeldt van den Admirael, naar 't leven van witte marmersteen uitgehouwen, met een gegebiedtstok in de rechterhandt, en de slinker op de borst, rustende met het hooft op een stuk geschuts: aan elke zyde zagh men een Triton, blaazende op den zeehooren. By ieder Triton stondt een zuil of pylaar van zwarte marmersteen, daar 't bovenwerk op ruste. Tusschen die twee pylaren, in d'achter grond, was een zeestrydt uytgehouwen, met een groote stevenkroon verciert, die twee schreyende kinderkens vast hielden. Wat hooger stondt het wapen van Hollandt, aan de rechter, en het wapen van de zeven vereenigde Provincien. aan de slinker zyde, beide door kinderkens gedragen. Boven die twee wapens zagh men de Faam in de locht, die de loflyke heldendaden trompet. Noch hooger werdt het adelyk wapen des Admiraels, ('t welk zyn Majesteit van Spanje met een rooden Leeuw in 't midden, niet lang geleeden †, hadt vermeerdert en verciert) met de Hartoghlyke kroon, rondtsom met vaanen bestuwt, aenschouwt, en daer onder het wapen der Heeren Staten Generael, de Leeuw met de zeven pylen. Aan de rechter zyde, buiten de marmere zuil, ziet men in d'achter grondt een vrouw die de Voorzichtigheit verbeelt, met een spiegel in de slinker, en een slang in de rechter handt. Aan haare voeten staet de Haen, het zinnebeeldt der wakkerheit. Aen de slinker zyde vertoont sich insgelyks op het plat van den achtergrondt een andre vrouw, het beeldt der kloekmoedigheyt of sterkte, met een muurkroon op 't hooft. In haer rechter handt heeft ze een bazuin of trompet: in haer slinker handt, die op een pilaer rust, ziet men een sleutel, het zinnebeelt van maght en uitvoeringh. Onder des Admiraals leggend beeldt leest men het volgend Latynsch graffschrift, met gulde letteren in zwarte toetssteen, door last der Heeren Staten, uitgehouwen.

Beschryving van de grafsteede, ter eeren van de Ruiter opgerecht.

† 25 Febr. 1680.

D. O. M. S.

ET. ÆTERNÆ. MEMORIÆ. MICHAELIS. DE RUITER. ARCHITALASSI. HOLLANDIÆ ET. WESTFRISIÆ. A. TRIBUS EUROPÆ. REGIBUS. DONATI. GENTILITIIS. INSIGNIBUS EQUESTRI. DIGNITATE. ET. DUCATU. REGNI. NEAPOLITANI. VIRI. QUI. NULLA. SIBI. PRÆLUCENTE. MAJORUM IMAGINE. SOLI. DEO. ET. VIRTUTI. OMNIA. DEBUIT. EXPERIENTIA. LVIII. ANNORUM. REI. NAVALIS. SUÆ. ÆTATIS. PERITISSIMUS. REBUS. MAXIMIS. TOTO. OCEANO ET. MEDITERRANEO. MARI. PER. VII. BELLA. BENE. GESTIS. INSULIS. CASTELLISQUE. AD. BOREAM. ET. MERIDIEM. OCCUPATIS. ASSERTA. BELGIS. VASTA. AD. MARE ATLANTICUM. ORA. DOMITIS. PIRATIS. DUCTU. SUO JUSTIS. QUINDECIM. PRÆLIIS. INVICTUS. DECERTAVIT QUATRIDUANA. PRÆ. RELIQUIS. MEMORABILI. PUGNA EDITA. SOCIATARUM. CLASSIUM. VIM. IMMANEM. QUATER. AB. IPSO. REIPUBLICÆ. JUGULO. PROSPERRIME SUBMOVIT. COPIIS. MINOR. VIRTUTE. PAR. CONSILIO ET. SUCCESSIBUS. MAJOR. TANDEM. PATRIA. PRÆSENTISSIMO. DISCRIMINI. EREPTA. SECUNDO. APUD. SICILIAM. CONFLICTU. SAUCIUS. SYRACUSANO. IN. PORTU FORTITER. OCCUBUIT. XXIX. APRIL. Ao. CIↃIↃCLXXVI NATUS. VLISSINGÆ. XXIV. MART. Ao. CIↃIↃCVII. ORDINES. FOEDERATÆ. BELGICÆ. DUCI. OPTIME. MERITO MONUMENTUM. HOC. IMPENSIS. PUBLICIS. EXCITARI CURAVERUNT.

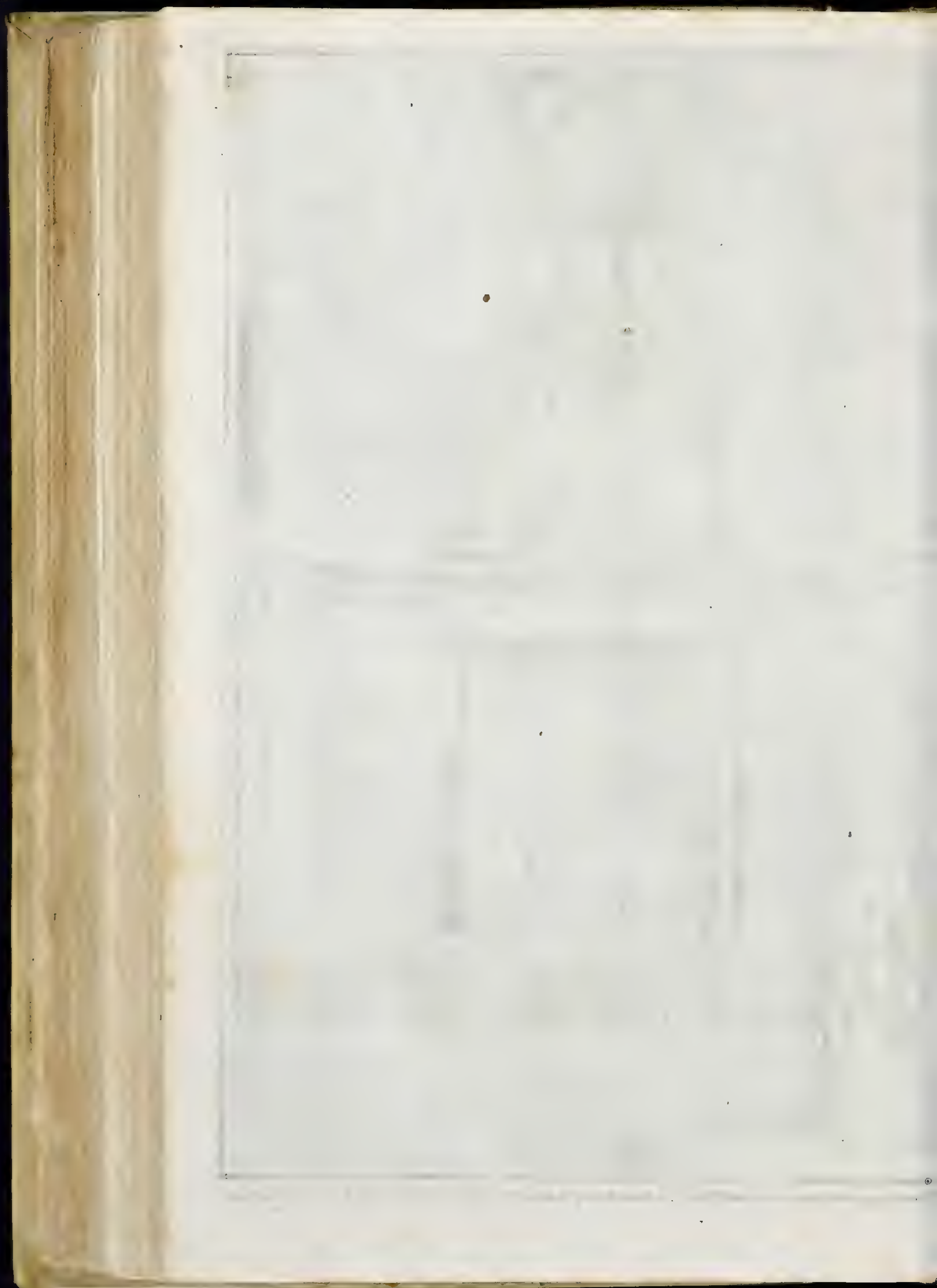
VIXIT. ANNOS. LXIX. MENS. I. DIES. V.

IMMENSI. TREMOR. OCEANI.

Welk

Grafsteede opgerecht ter eeren van den Hr. Michiel de Ruiter, Hartog, Ridder, &c. L. Admiraal Generaal van Hollandt en Westvrieslandt.

Welk Latyn, in 't Nederduitsch vertaalt, den volgenden zin begrypt:

DEN ALLERHOOGSTEN EN ALGOEDEN GODT ZY DIT GEHEILIGT,

MITSGADERS DE EEUWIGE GEDACHTENISSE VAN MICHIEL DE RUITER, OPPER ADMIRAAL VAN HOLLANDT EN WESTVRIESLANDT, DOOR DRIE KONINGEN IN EUROPE MET ADELYKE WAPENEN, RIDDERLYKE WAARDIGHEIT, EN HARTOGDOM IN 'T KONINKRYK NAPELS, BEGIFTIGT: EEN HEER DIE ZONDER HET VOORLICHTEN VAN VOOROUDERLYKEN ADEL, ALLES GODE EN ZYNE DAPPERHEIT HADT TE DANKEN: DOOR EEN ERVARENIS VAN ACHTENVYFTIG JAREN, IN HET STUK DER ZEEZAKEN D'ALLERKUNDIGSTE ZYNER EEUWE. DE GROOTSTE DADEN, DEN GEHEELEN OCEAAN EN MIDDELANDSCHE ZEE DOOR, IN ZEVEN OORLOGEN LOFLYK VERRICHT, EILANDEN EN STERKTEN IN 'T NOORDEN EN ZUIDEN VEROOVERT, DEN NEDERLANDEREN DIE GROOTE KUST AAN DE ATLANTISCHE ZEE GEWONNEN, DE ZEEROOVERS GETEMT HEBBENDE, HEEFT HY ALS OPPERHOOFT IN VYFTIEN GROOTE SLAGEN ONVERWINNELYK GEVOCHTEN, DIEN BOVEN ANDEREN GEDENKWAARDIGEN SLAG VAN VIER DAGEN GELEVERT, EN VIERMAAL 'T OVERGROOT GEWELT DER VEREENIGDE VLOOTEN VAN DEN HALZE DER REPUBLYKE ZEER VOORSPOEDIG AFGEKEERT; MINDER IN MACHT, IN DAPPERHEIT GELYK, IN BELEIT EN GELUK MEERDER. EINDELYK HEBBENDE 'T VADERLANDT UIT HET UITERSTE GEVAAR GERUKT, IS HY, IN DEN TWEDEN SLAG BY SICILIE GEWONDT, IN DE HAVEN VAN SYRACUSEN MANHAFTIG GESTORVEN, OP DEN XXIX APRIL MDCLXXVI, ZYNDE TOT VLISSINGEN DEN XXIV MAART MDCVII GEBOOREN. DE STATEN DER VEREENIGDE NEDERLANDEN HEBBEN DIEN ZEE OVERSTE VAN DE GROOTSTE VERDIENSTEN OP KOSTEN VAN HET GEMEEN DIT GRAF DOEN OPRECHTEN.

HY HEEFT GELEEFT LXIX JAREN, I MAANT, V DAGEN.

DE SCHRIK DES GROOTEN OCEAANS.

Aan beide de zyden, doch meer inwaerts, staen twee byschriften, insgelyks met gulde letteren in toetssteen gehouwen, die, door den vermaerden Poëet Nicolaes Heinsius gestelt, des grooten Zeeheldts lof, in zuiver Latyn, vermelden. Aan de rechter zyde leest men de volgende vaarssen.

MICHAELI RUTERO.

Ruteri hoc cinerem victoris & ossa sepulcro
Adserta æquoreo Marte recondit humus.
Tantillum exuvias spatii complectitur omnes,
Funere de tanti quas tulit urna viri.
Nil tamen egisti, mors importuna. triumphum
De te perpetuum fama superstes aget.
In titulos Europa parum est: scit Americus orbis,
Africa laurigeri scit decus ora ducis.
Vix capit Oceanus, vix sol oriensque cadensque
Tot palmis gravidam, tot soliisque manum.
Maxima quod si quem virtus sacravit Olympo,
Hanc animam ætherea fas jubet arce frui.

NIC. HEINSIUS. DAN. FIL.

'T Welk de Heer Joannes Vollenhove aldus in Hollandtſch dicht vertaalde:

De grondt, door zeegevecht op zeegevecht beſchut
Van Ruiter, wiens triomf 's lants welvaart heeft geſtut,
Bewaart nu zyn gebeent: het ſterflyk deel des groten
Verwinners ruſt hier in zo naauw een perk beſloten.
Noch recht de doot niet uit: hem overleeft zyn faam,
Braveert haar, triomfeert oneindig met zyn' naam.
Euroop viel hem te klein: d'Amerikaanſche landen
Gewagen van zyn' lof, en d'Afrikaanſche ſtranden.
Geen lucht; geen Oceaan, noch Ooſt noch Weſterzon
Beperkt de ſtrydbre hand, die zoo veel lauren won.
Zyn menſchen ooit tot goôn door heldendeugt verheven,
Dees helt is waard om hoog de doot ten trots te leven.

Aan de ſlinker zyde ziet men deze vaarſſen:

MICHAELI RUTERO.

Martius hic tumidi moderator & incola ponti,
Qui ſibi ſe totum debuit, ecce jacet.
Ipſe lapis, cinis ipſe viri, ſpirare videntur
Inclyta, pro patriis quæ tulit, arma, focis.
Hoſti intentat adhuc marmor cladемque fugamque:
Saxa cruentatas ſtrage minantur aquas.
Naufragus hunc ſenſit ſcopulum, quicunque Batavas
Æquora turbanti claſſe premebat opes.
Hic hoſtes, ubicunque jacent, commune ſepulcrum
Cum duce ſortiri, patria, crede tuo.
Si tamen eſt tumulus, moribundis vita ſaluſqae
Civibus, & dextræ laus redit unde ſuæ.

NIC. HEINSIUS. DAN. FIL.

Dit werdt door den gemelden Heer Vollenhove op deze wyze in 't Hollandtſch overgezet:

Hier ruſt de kryghshelt, voogt en burger van den plas
Des woeſten Oceaans, die alles, wat hy was,
Alleen kreeg door zich zelf. noch leeft zyn moed in 't marmer;
Noch vecht bykans het lyk van 's vaderlands beſchermer.
't Graf dreigt den vyant noch met neêrlage, en den vloet
In 't enteren, vlucht hy niet, te verwen met zyn bloet.
Dees was de zeeklip, daer wie Hollants ſchat met vlooten
Wou plonderen, 't hooft weleer te berſte op heeft geſtooten.
De Staat verbeelt zich hier al 't vyantlyk gewelt,
Waar 't ſneuvelde, in een graf begraven met dien helt.
Of is 't geen graf, waar by de Staat, bykans geſtorven,
Nieuw heil, nieuwe oorlogseer, nieuw leven ziet verworven.

Boven den ingangk van den grafkelder, buiten of achter 't Choor, leeſt men deze woorden:

INTAMINATUS FULGET HONORIBUS.

Dat is:

HY BLINKT IN ONBESOEDELDE EERE.

Deeze grafſtede, dit marmer gedenkteken, en beelteniſſe, met het grafſchrift en de byſchriften, ſtraks gemelt, door zyne heldendaaden verdient, en

door

door den Staat, ter eeuwiger gedachtenisse van dien grooten Admirael, opgerecht en gestelt, zullen in de navolgende tyden, volgens het ooghmerk der aaloude zegeteekenen en eerbeelden, de gemoeden van de Hollanders, en hunne bondtgenooten, met lust tot lof en yver naar glory ontsteeken: en allen Bevelhebberen ter zee tot prikkels en spooren verstrekken: hen aanmoedigende om dat doorluchtigh en volkoomen voorbeeldt na te volgen, en voor 't Vaderlandt, en de vryheit van landt en zee, het leven rustig te waagen; en, hoe 't ook uitvalle, het loon der heldendeught te verwagten.

In het zelve graft rusten, nevens den Heer Admiraal, mede den dapperen Cap: Jonker *Jan van Gelder*, die in de derde Zee-slag met de Engelse en Franse Koninklijke Vlooten op den 21 Augustus 1673. is dood gebleven, welkers Wapens, Helm, Degen en Handschoenen aan de nevens staande Pylaar hangen; en onder dese, leest men het navolgende.

Hier rust die dapper sich in Neerlants Scheeps-maght droeg,
Toens in een Jaer driemael twee Konings Vloten sloegh;
Hy is met Zegenpraal, voor 't Land op Zee gestorven,
En heeft door lof, en eer hier 't Helden Graft verworven.

Ook de Lyken als van *Engel Baron de Ruyter*, overleden den 27 Feb:, en begraaven den 5 Maart, dan dat van Cap: *Iohan de Witte*, en sijn Soon *Michiel de Witte, Baron de Ruyter*, die met het Schip Woerden, voerende 72 stucken en 350 man, geweest zynde onder de Vlag van den Luytenant Admiraal *Willem Bastiaansz. Schepens*, in het Jaar 1683. op den 16 Novemb: in de wederom reyse van Gottenburg, voor Camperduin, in een swaere storm, nevens vele andere Oorlog-schepen, met Schip en al 't volk, op 58 man na, is gebleven, en den 24 dito by de alhier begraven.

Kopere kroonen. Men ziet ook in dese Kerk hangen 17 kopere Kroonen, 5 groote en 12 kleynder; de groote elk dertig, de mindere 20, en zestien armen hebbende.

Kerke-Raads vergaderplaets Bezijden ten oosten de Zuyder Kerk ingang, wesende het Kerk-meesters Comptoir, die neven Diakonen des Zomers hare vergaderinge in de Oude Kerk plegen te hebben, en des Winters in de Nieuwe, mits de plaats te kleyn zynde, geen gelegentheyt gaf vuur te stoken. Van waar eyndelijk in den Jare 1632. verplaast wierden, als wanneer met 't oprechten van de *Illustre Schole*, de Boekkamer uyt deze Kerk boven de zelveige Schole vervoert is, die geweest was tusschen deze Kerken-raats Kamer, en 't Comptoir van Kerk meesteren, zoo dat het nu gelegentheydt gaf die zoo groot te maken, dat de Kerken raat daar bequamelijk hunne vergaderingen konnen houden, alzoo die dagelijks in getal vermeerderde, *Diaconie vergaderplaets.* de Diakonen in een kleyn vertrek aan de Noord-zijde (nu des *Weesboekhouders* zitplaats zijnde) wel eer haar beholpen hebbende; tot eyndelijk ten zelvige tijde de Diakonye vertimmert, en heerlijk vergroot is, als uyterlijk kan gesien werden. Van binnen haar ingang door een Choorken hebbende, daar binnen de Armen door slinger-gangen tot haar inkomen; zijnde nu deze Kerk met het herbouwen (tot het gebruyk der hervormde Godtsdienst) zoo cierlijk dat geen anderen in Christenrijk behoeft te wijken.

Kerck-moesters vergaderplaets. De Kerkmeesters houden nu haar vergader-plaets in het voor desen gewesene Huysfitten meesters Comptoir aen de Nieuwe Zyde, besyden de Dam-deur, welke de Armen, gelijk in de Oude Kerk mede is gedaan, bedeelt hebben; maar in den Jare 1649. is het selve op de Princegraft, daar het nog is, verplaast geworden.

Buyten de Kerk ten Noordt-westen 't Choor, stont wel eer een konstigh Doot-beenderen-huysken van hartsteen, tempels wijs, ontrent den Iare 1560. gebouwt, ingestort ontrent den Iaare 1656. en daar na wech genomen (ter welker plaatse in den Iare 1659. het Wijnroeders Comptoir gemaakt is.) Men verhaalt dat de Meester die het bouwde, als doen van Kettery beschuldigt, voor vluchtig was, en om dit werk te voltoyen, vry geleyt gegeven wierdt.

Van outs zijn alhier 2 Kerkhooven geweest, het kleenste ten oosten, de zuyderdeur aan den *Dam*, de naam van 't *Ællendig Kerkhoff* dragende, vermits sijn ongewijde aarde, daar niet als misdadigers door beulshanden afgerecht, of die haar selven het leven verkort hadden, ook ketters (zo men die doe noemden) begraven wierden, doch met het bouwen van de Toren en Nieuwe Stadhuys zijn die weg genomen.

Eer wy uyt dese Kerk scheyden moet ik dit van d' oude Ceremonien ten tijden der Roomse Godtsdienst in dese Kerk voorgevallen, daar noch by voegen, soo ten opsichte van de groote Processie

cessie als andere plechtigheden, zynde by na de zelve, als in de beschrijvinge van de Oude Kerk; alleen scheen het, dat sy de voornoemde oude Parochie het silvere Sint *Nicolaas-beeldt* benyde, waarom sy op de Nieuwen-dijk, op de hoek van de St. Nicolaas-straat (daar die steeg de naam van voert) in een heylig Huysje een St. *Nicolaas-beeld* hebben gestelt, werwaarts den Capellaan, de Sangmeester, nevens een deel Scholieren, na dat het lof in dese Nieuwe Parochie Kerk gesongen was, hebbende alle haar Choorklederen aan, na dat voorsz. *Beeld* gingen, waar voor sy een gesang songen; dit gedaan zijnde, viel de Capellaan op sijn knien, en song het Oremus, dat hy St. *Nicolaas* door sijn verdiensten en gebeden haer van de brant des helschen vuurs wilde bevrijden en verlossen, &c. Hier uyt siet men de blintheyt des voorleden tijds.

Op Kruysdag ging de Processie buyten de Stad om, de Cingel langs, de Haerlemmer Poort uyt, de Reguliers Poort weder in, singende de Litanie. Als dese Processie voor een Kapelle of Kerk quam, songen sy tot lof van die Heylige: Maer voor de oude Schutters Doelen komende, daar *St. Margriet* by *St. Joris* en den *Draak* boven 't Portaal stont, en in 't Kerksken by hem verselt was, soo wierd niet tot eer van *St. Joris*, maar tot eer van *St. Margriet* gesongen.

Dese Kerk heeft met de Reformatie, en als dese Stad aan der Staten seyde overging, de goederen en ornamenten van *St. Joris Capelle*, staande op de Nieuwendijk, ten hare behoeven bekomen, gelijk sy deselve Huysen als nog hebben, en de inkomsten ten voordeel van de Nieuwe Kerk genieten; ook staet het onderhoud van het Toorntje dat boven op de voor deze gewezen *St. Ioris Capel* stont, en noch gezien wert, ten haren kosten.

KERK-MEESTEREN
Van de
NIEUWE KERK,
Voor soo veel deselve gevonden worden, zijn dese.

FRans Claessen. 1511, 1512.
Iacob Huygen. 1511.
Gerrit Janszoon Perg. 1511, 1512, 1514.
Ian Dirckse Zil. 1512, 1513, 1515, 1516, 1519, 1520.
Walligh Dircksz. 1512.
Cornelis Benninck. 1513, 1516, 1519, 1520, 1521.
Pieter Simonszoen. 1513.
Ionge Klaes Hein. 1513, 1514, 1516, 1517, 1523, 1524.
Mr. Pieter Colyn. 1514, 1515, 1516, 1518.
Ian Lambertse. 1514.
Ian Gavezoen. 1515, 1517, 1518, 1520, 1522.
Reyer Pieterse. 1515, 1516, 1517, 1518, 1521.
Huyg Jansen. 1517.
Pieter Jansen Akkerman. 1518, 1519, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528.
Ruysch Jansen 1519.
Floris Janszoon. 1520.
Popius Occo. 1521, 1522, 1523, 1524, 1525.
GerritAriszoen. 1522.
Simon Claeszoen. 1523.
Iacob Pieterse Schaep. 1524, 1525, 1526, 1527, 1528
Ian Banningh. 1525.
Heiman Iacobszoen van Ouden Amstel. 1526.
Dirck Ianse Pesdren, 1527, 1528.

NB. *Hier tusschen werden geen namen van Kerk-meesters, tot eerst op de Reformatie, tot nu toe gevonden; doch die na den Jare 1578. Kerk-meesters zyn geweest, zyn dese.*

Egbert Pietse Vinck.
Iob Cornelisz. Coster.
Iacob Bas.
Pieter Iacobse Bolwerck.
Ian Cornelis Hooft.
Rykert Autgese.
Cornelis Cornelisz. de Lange.
Gysbert Jansen van der Pol.
Willem Pieterse Hooft.
Claes Claesz. Gulde Kruys. 1593.
Pieter Mattheise. 1593.
Isack Ouwerogh. 1593.
Isbrand Harmensz. 1593.
Pieter de Vlaming. 1597.
Gerrit Olphertsz. 1599.
Matthys Pietersz. 1600.

Claes Ianſz. Buys. 1607.
Francois van Cruysbergen. 1609.
Pieter Pieterſe Karſeboom. 1612.
Dirrick Heynick. 1612.
Ian Willemſe Boogaert. 1613.
Michiel Reynierſe Pau. 1616.
Gerrit Hudde Hendrickſe. 1620.
Pieter Iacobſe Elias. 1620.
Frans Iacobſe Hinloopen. 1622.
Mattheis Willemſe Raephorſt. 1625.
Herme Theulincxs. 1627.
Ioan Huydekooper. 1628.
Dr. Pieter Ianſe Hooft. 1629.
Dr. Cornelis van Dronckelaer. 1629.
Luycas Jacobſe Rotgans. 1629.
Hendrick Louwerenſe. 1630.
Fredrik Alewyn. 1646.
Zacharias Roode. 1647.
Pieter Trip. 1649.
Iacob Pieterſe Elias. 1649.
Ian Duyts. 1656.
Luycas Scholten. 1657.
Ian Hinloopen. 1657.
Ioan Rombouts. 1657.
Ian de Waert. 1667.
Albert Bentis. 1673.
Karel Voet. 1673.
Iacob Trip. 1675.
Ian van Erpecum. 1675.
Iacob ten Grootenhuys. 1675.
Ieronimo de Haes. 1679.
Andries Barnarts. 1680.
Anthony Bruningh. 1680.
Dirk Alewyn. 1681.
Louis Wolters. 1682.
Iohan vander Merct. 1685.
Adriaen Temming. 1687.
Ioan Elias Huydekooper. 1688.

SINT OLOFS,

Nu

OUDE-ZYDS-KAPEL.

Deze Kapel ſtaat aan 't noort-eynde van de *Warmeſtraat*, daar de *Zeedijk* begint, ontrent de *Kamperſteyger* en *Nieuwe-brug*, is van outs by de *Roomsgezinden* genaamt, *St. Olofs Kapel*, door dien ſy in haar beginzel ingewijdt en bevolen is aan *Sint Olof*, of *Odolfus*, *Patroon* van *Noorwegen*, die, zoo men zeyt, voor vijf hondert Iaren, in dat landt, te *Dronthen*, *Koning* is geweeſt, aldaar begraven leydt, en van die inwoonders *Sint Oele* genaamt wordt: alzoo gedenkt ons, noch geſien te hebben, dat *Sint Olof* in deze Kapel, tegen aan 't houte verwelfzel geſchildert was, wel gewapent, met een kroon op 't hooft, en een groot ſlagzwaart of hellebaart in zijn handen, onder zijn voeten een ander *Koning* leggende, als van hem verwonnen, die om genade ſcheen te bidden. Deze Kapel hout men, niet zonder reden, de outſte Kerk van *Amſterdam* te zyn, daar van wy hier vooren als oock van de oude Poort, die daar nevens ſtont, en 't oudt Stadthuys daar by, breeder * gezeyt hebben. In wat tijdt zy geſticht is, kan men niet weten. d'Ongenaemde Schrijver van *J. Pontanus* in 't Iaar 1200. zeyt, dat neffens deze Kapel noch een ander ſtondt, gemaakt na de Kapelle van *Jeruſalem* met onzes Lieven Heeren Graf. Doch van deze, vint men geen gedenkteykens overig; ſo dat van de rechte outheyt van deſe *St. Olofs*, of *Oude-Zyds-Kapel*, geen ſekerheyd werd gevonden. Met de Reformatie, deſe *Kapel* mede van de Roomſe kraam geſuyvert zijnde, is Kerk-meeſteren van de *Oude Kerk* de laſt opgeleyt, om alle die Ornamenten te verkoopen, als uyt het volgende te ſien is.

Waar van zoo genaamt.

Voor d'Outſte Kerk gehouden.

Word van wegen Burgermeeſteren deſer Stede geordonneert den Kerkmeeſteren van de Oude Kerk, te verkoopen de Ornamenten ende anders tot Sint Olofs Kapel behorende tot de onkoſten profijt. Actum den xxiij. Martij xvc. lxxix.

Was onderteekent

Wilhem Baardeſen. Jan Claaſz. Kat.

* *Siet het derde boek 2de deel.*

Voorts hebben voorſz. Kerk-meeſters van de *Oude Kerk* een tijd lang de huuren van de Huyſen, hoorende aan de voorgenoemde *St. Olofs Kapel*, ontfangen.

Dat dit een bezondere Kapel geweeſt is, is niet zoo, want myn gedenket die in 't ooſten aan deze Kapel met een ingang vaſt geſtaen te hebben, en met een Galdery (om meerder toehoorders te bergen) bedekt was, daar al het Kerkgereetſchap in bewaart wiert; dog met de laatſte vergrootinge afgebroken en vernietigt. Tegenwoordig wordt zy genaamt, *d' Oude Zyts Kapel*, oock wel, de *Kleyne Capel*, ter oorzaak dat zy aan d'oude zyde, gelyk d'ander, (die hier na volght) aan de nieuwe zyde gelegen, en ook veel kleynder geweeſt is. Gemelde *Kapel* heeft mede een cierlijk Toorentje met een trans, Uurklok en wijzers: is in 't Iaar 1646. *Toorentje.* een deel vergroot en ruymer gemaakt. Ook voorzien met een ſchoone galdery, zeer luchtigh, en om zyn beknoptheydt, heel bequaam tot het gehoor; in 't midden ſtaan drie pylaren, en heeft zeven ter zyden aen de muuren, vyf groote dubbelde lichten, onder de galdery noch drie kleynder, hier hangen vyf groote kopere Kroonen; is lank hondert vyf-en-twintig voeten, breet negentigh, in de leſte vergrootingh is het verwulfzel heerlijk geſchildert, tweemaal wordt hier des Zondags gepredikt, en na de achtermiddags Predicatie wordt de Ionkheydt gecatechizeert en onderwezen in de fondamenten der Gereformeerde Godsdienſt, in maniere van Vragen en Antwoorden, waarlijk een prijzelijke zaak om de kinderen wetende in Geloofspunčten te maken.

Deze Kapel heeft vier ingangen, twee op de *Zeedijk*, en twee in de *Kapel-ſteeg*, waar van twee, cierlijk van grauwe ſteen gemaakt zijn, boven die op de *Zeedijk*, ziet men een menſen geraamte, dootshoofden en beenderen, daar eenige koren ayren

SINT
OUDE ZY

OFS
KAPEL.

ayren uytwassen, waar onder deze woorden gehouwen zijn.

SPES ALTERA VITÆ.

Dat is:

De andere hoop des levens.

Deze Kapel moet in oude tyden Zangers gehadt hebben, dat goede slikkebroeders waren. Nademaal deze volgende kluppel-vaarskens daar van noch zijn overgebleven. *Oude Zangers hoedanig.*

De Zangers van Sint Olofs Kapel,
Mogen haar natjen en haar droogjen wel.

KERK-MEESTEREN

Van de

St. OLOFS KAPEL,

Voor sooveel deselve by Kerkmeesteren in haer boeken alsoo geen Oude boeken gevonden worden, te wesen.

SYmon vander Does. 1617.
Ian Fransen Bruyningh, Notaris. 1617.
Iacob Claesen Gelthouwer. 1624.
Cors Hendricksen Cloeck. 1624.
Ioris Ariaensen. 1625.
Iacob de Gyselaer. 1629.
Claes Iacobsen Gelthouwer. 1636.
Cornelis Cornelissen Karsebeom. 1643.
Isaek Soolmans. 1646.
Nicolaes R. van Capelle. 1655.
Claes Pietersen van Hoorn. 1660.
Ioseph Deuts. 1662.
Marcus Broen. 1663.
Ian Bas. 1663.
Aert Kool. 1664.
Ian van Loon. 1670.
Matheus Amya. 1676.
Ian Wittebol. 1677.
Adriaen Temminck Iacobs. 1681.
Iean Thierry. 1682.
Nicolaes Six. 1685.
Iacob Looten. 1686.

DE HEYLIGE STEEDE, Nu NIEUWE-ZYDS-KAPEL.

VAn oudts was deze *Kapel*, die aan de nieuwe zijde, tusschen de *Calverstraat* en 't *Rokkin* staat, en drie ingangen heeft, een ten westen in de *Calverstraat*, een ten oosten op 't *Rokkin*, en de laatste ten noorden in de *Dwarsstraat*, by de *Roomsgezinden*, alleen maar met de naam van *Heylige Stee* bekent, doch ten huydigen dage by de *On-Roomzen* de *Nieuwe-Zijds-Kapel*, en zelden de *Heylige Stee* genoemt. Deze naam heeft zy gekregen, door zeker mirakel, dat hier ter plaats geschiet sou sijn, in den Iare 1345. Doch de Lezer zy verdacht, dat voor deze daar een ander *Kapel* gestaan heeft, maar veel kleynder, voerende de zelve naam, die in den Iare 1452. met by na de halve stadt afbrande. Ter oorzaak, dat van dit mirakel zoo veel te zeggen valt, zullen wy een afschrift van den allereersten brief alhier vertoonen, die de gantze historie verhaalt, op welken alles aankomt. Zoo als de zelve uyt het *Latijn*, in out Duyts is overgezet, getroeken uyt zeker boekjen, by na hondert Iaren out, geprent tot *Amsterdam*, aan die oude zyde in *Sinte Annestraet*, by *Willem Iacobs Zoon*, in *Engelenburg*. Anno M. CCCCC. LXVIII. *den dag Iuny*. Welken brief by den *Baljuw* van *Amstellandt* en *Schout*, *Schepenen* en *Raden* van *Amsterdam*, gegeven en bezegelt is.

Heylige Stee, waar van die naam.

Eertijts een kleynder Kapel gestaan.

Dit is de Copye in duytsce, hoe 't heylige waerdige Sacrament hier tot Amsterdam gevondeu wert.

Mirakel zoo eertijds zoude geschiet zijn.

EEn wonderlic scoon mirakel Cristi, met alre waerdicheyt te ontfangeu. Is billicx niet te verswigen, mer met gantser innicheyt des herten aller menscen te openbaren. Het gesciede in 't Graefschap van Hollant in der stede vau Aemstelredam, in 't Iaer ons Heeren doe men screef M. CCC. ende XLV. des dinxstdaechs voor Palmdach, welck was den sestiensten dach in Marci. Dat een siec mensche begerende te voersien salig-heyt sijnre sielen, ontboot den Priester, ende ontfinc dat heylige Sacrament corts na Vespertijt, ende hieltet in langen tyt na der sonnen onderganc. Daer na began die siecke mensce op te geven ende te coren, ende die Vrouwen de daar by waren ende zyns waer namen, aendenckende van den heyligen Sacrament, dat hi ontfangen hadde, namen dat hi over gaf in een reyn vat ende gootent in een groot vuer. Dat vuer barnde alle dye nacht door in die selfde stede, overmits crancheyt des siecken mensces. Des anderen daechs ontrent priemtyt stont op vvten bedde een van dien vrouwen ende doe si haar jonck kint gekleet hadde, en soude haer bedde spreiden gevoelde si so groote koude doer alle haer leden, dat si haer niet mocht outhouden ende alle haer leden worden riende overmits die groote coude. Hier om haeste si totten viere om haar te wermen. Ende als dat vier ontdaen was, sach si openbaarlic in 't midden der vlammen een witte hostie ende si geheel was sulckdanig in forma, ende claerlic als si, ye gesien hadde in des Priesters handen in den autaer. Als die Vrouwe dit sach, wort si verscrict, ende onvervaert stack si haer hant in die hetten des viers, ende nam die hostie vvten middel des viers, te mael geen sericheyt voelende van die brant des viers. Mer die hostie die si vvten viere genomen hadde dien si gevoelde cout te wesen heeft si geleyt vvt die een hant in die ander. staphans sach si dat dye witte claer verwe al heel seer wonderlic verwandelt wert in een ander verwe gelyk die brant des viers. Des so wert die Vrouwe zeer vervaert ende riep tot haer een ander Vrouwe die met haar woonden in 't zelsde huis ende seyde haer. Siet ic heb hier in mijn hant dat heylige Lichaam ons Heeren Iesu Christi, dat ic met mijn hant genomen hebbe, uyt dit vier, ende si gaft die ander Vrouwe in hnar hant. Die Vrouwe leyde 't heylige Lichaam in een reyn doec, ende beslotet in haer scrine. Een korten tyt daar na quam dies Vrouwen man te huys ende die Vrouwe vertelde hem alle die dingen die daer gesciet waren. Die man vraegde van haer, waer si 't heylige Lichaem geleyt hadde: Si antwoorde in 't scrine. Als hi dat hoorde begeerde hi 't heylige Lichaam te sien. Ende toe hi 't sach, nam hi 't in zyn hant ende roerdet met zyn vinger. Doe hi 't geroert hadde dochte hem gevoelic dat 't heylige Lichaem tot zyn roeringe in zyn hant opwaerts ende nederwaerts beroert wert, gelykerwys 't herte van een snoec al si opgedaen is. Als dit mirakel dye Man sach, wert hi sonderlinge seer vervaert, hi gaf zynen Wive weder 't heylige Lichaem ons Heeren.

DE HEYLI
NIEUWE - Z

S T EEDE
KAPEL

Daer ontboden si den Priester ende seyde hem wat daer geschiet was, ende toenden hem 't heylige Sacrament in de kiste. Ende als hi dat sach versuchte hi hem seer swaerlic ende leyde 't heilige Sacrament in die bosse. Mer doe de Priester woude wasscen den doec daer 't heylige Sacrament in gelegen hadde, ende weder quam tot die kiste vant hi die bosse gevallen ende 't heylige Sacrament was wech. Daer sochten die Priester ende de Vrouwe 't heylige Sacramente in de kiste, mer si en vondens niet, noch op die tyt en mochten sys niet vinden. Mer des anderen daechs loct die Vrouwe de kiste op, ende vant daer openbaerlic in liggen 't heylige Sacrament in een schoen doec op een kussen. Daer ontboot si den Priester sonder marren, ende hi is gekomen ende heeftet heylige Sacrament met grooter devotie ende waerdigheyt weder gebrocht in die Kerk. Twee dagen hier na, die Man dies Vrouwes, want hi haer verboden hadde, dat si di miraculen die daer gesciedt waren, nyemandt en soude seggen, mer dat si se heymelic onder haer soude houden, daer hi sat by den viere, ende hadde zyn kint in zyn schoot, zoo berespede hi zyn Wyf. Ende verweet haer dat, overmits haer die lieden kallen van dat wonder dat daer gesciet was. Als hi dit dede te hant, viel dat kint jammerlic uyt zyn schoot, vervaerlyck gequelt metten vallende evel, ende het haddet daar na noch twee warf, ter tyt dat die Man ende zyn Wyf ende veel van haer vrienden met berouwe devotelic versochten 't heylige Sacrament wollen ende barvoet, met haer offerhanden in die kerke. Ende want alle deze voorzeyde punkten van den heyligen Sacrament waerachtigh zyn, ende wi bekennen dat si in der waerheyt so gesciet zyn, als voorscreven is, soo hebben wi Florys van Boechorst, Ridder, Baliu des mogenden Princes des Heren Graefs van Hollandt in den lande van Aemstel ende in Waterlant, Scout, Scepen ende Rade der Stede van Aemstelredam, om deze miraculen allen kersten menscen te condigen, onse segelen hier an gehangen. In 't Iaer ons Heren M. CCC. XLV. des donredaechs in der octavam van Paesschen.

Op dezen en de volgende bezegelden brief steunt dit gantze mirakel.

WY Floris van Boekhorst, Schiltboortigh, Baellui van den grooten-dagen Prins, Heer ende Graef van Hollant, tot Amsterdam, en Waterlant, Schout, Schepenen, ende Burgermeesteren der Stad Amsterdam. Derwyle alles waerachtig is, ende wy weten, alles inder daet soo geschiedt te zyn, volgens 't geene boven geschreven, ende verhaelt staet. Daerom stellen wy in deze schriften, tot kennis van alle Christi geloovigen, de boven verhaelden mirak'len, waerdigh om van alle geloovigen overgedaght te worden, onder het Segel van myn Floris van Boekhorst, bovengemelt, Schiltboortigh, met het gemeine Segel van de Stadt Amsterdam, welcke wy, onder aen desen brief hebben doen hangen, in 't Iaer ons Heeren 1345. als boven, Donderdaghs in de Octave van Paesschen.

Korts daer na gaet het zelve boekjen aldus voort.

Item deze heilige hostie had een swarte vleck, ende behieltse lange tijt van die tastinge des mans vinger diet in zijn hant nam doet eerst gevonden was, als die vindinge des heiligen Sacraments daer af in hout, mer ten laetsten verginctse, *Nader redenen en verhael.*

Die oude heer Pieter *die lange tijt na dat dit mirakel hier geschiet was, hier plag te dienen, ende na te * Reguliers sterf hier buyten, pleget te seggen, dat hi selve meer heilich asch hier af gegeven had dan van sulcken vuer immermeer natuerlijk komen mochte, want men van dese heilige assche plege te geven om Godts wil tot groote heiligdom, om den luyden mede te helpen: nochtans bleef hier altoos oversoete rukende asch genoeg.*

** Verstaat 't Reguliers Klooster, ter plaatze daar 't Reguliers Hof buyten die poort gestaen heeft.*

Een weynig vorder, vervolgt het voornoemde boekjen de historie, met deze woorden,

Na dat het heilige ende waerdige Sacrament aldaer by eenen [a] Priester in dye [b] Parochy Kerk is behoorlicken gestelt, ende veel miraculen wonderlicken vertoont heeft, in die gene de aldaar met innicheit des herten biddende hem helpen gekeert, hebben vuerige herten ende devote personen, in 't huys daar 't ierste mirakel in gesciet is, doen ofbreken, ende een schoen Kapel daer doen timmeren, ende in plaats daar die haart en 't vuer daar 't heilige Sacrament in gevonden is, miraculoselick verhouden, een schoon Tabernakel ofte heilich Sacraments huys doen maken, ende heerlicken verciert ende met lofsangen, ende

a *Den geleerden* Heer Marius, *die de* Roomsgezinden *alhier, in zijn leven, plachten te noemen, den* Hollandtzen Bisschop, *alzoo hy eenig gezach over hunne geestelijke perzoonen hier in* Hollandt *hadde, heeft een Tractaatje geschreven, getijtelt,* Amsterledams eer en opkomen, door de denk-waardige mirakulen aldaar geschiet, *in 't zelve voegt hy hier by, dat den Priester tot twee malen toe, deze heylige hostie, in een dooze al heymelijk in de Kerk brocht, en dat de zelve, tot drie reyzen toe, van de vrouw in haar kist t' elkens weder gevonden wierdt, daar over heeft hy 't ten lesten, aan alle de priesteren, zoo geestelijke als wereltlijke te verstaan gegeven, de welke, oordeelende, dat Godt dit mirakel gekondigt en openbaar wilde gemaakt hebben, met kruysen en vanen, in haar Religie op deze Heylige Stede, daar dat heylige Sacrament gevonden was in processie zijn gekomen, en 't zelve daar van daan nemende, in grooter eeren en waardigheyt, met loven en zangen, in de Parochy Kerk hebben gebracht.*

b *Dat is de Oude Kerk.*

ende andere goddelycke officien ende dienſten, behoorlicken doen eeren. In welkt Kapel het voerſeyde heilige waerdige Sacrament, omtrent hondert Iaren, veel miraculen vertoonende, in alle eerwaerdigheyt gehonden is.

Ende als die Faam van die wonderlicke en excellente miraculen ter kenniße van alle menſchen is gekomen, ſoo hebben die eerwaerdige ons alderheylichſte Vader, die Paus van Roomen, *Cardinalen, Biſſchoppen van* Utrecht *veel offelaten ende gratyen gegeven, die ofte perſoonlick hem met devotie in die loſſange, officien ende dienſten der voorzeyde Capelle der heyliger Stede hem voegen ofte alemoſſen ofte behulp tot onderhout van die doen ſo bi ſekere brieven, inſtrumenten ende bezegeltheeden klaerlicken ende breeder blyckt.*

Op een tydt was 't water bet dan een voet hooch boven die ſtraet, ende deze Stede en wert nye nat.

Dit is zoo veel het eerſte mirakel aangaat, dat de voornoemde *Heer Marius* zeyt, in den Jare 1346. (dat is een Iaar, na dat dit mirakel geſchiet is) den *Biſſchop* van *Utrecht* genaamt *Ioan*, toegeſtaan heeft, dat alle wonderdaden ter *Heyliger Stede* geſchiet, en die hier namaals mochten geſchieden, eenigzins Godt tot den Autheur hebbende, voor een ygelyk opentlijk afgekondigt zouden hebben.

Wat nu de geloofwaardigheyt van dit eerſte mirakel aangaat, moet t'eenemaal gegrond zijn, op 't zeggen van deze twee vrouwen en den *Prieſter*, want of ſchoon den *Baillùw* van *Amſtellandt, Schout, Schepenen* en *Raden* van *Amſterdam*, dezen boven ſchreven bezegelden brief hebben gegeven, zoo verklaren zy niet, 't zelve gezien te hebben, gelijk ook den inhout daar van niet mede brengt. En of ſchoon de Heeren al aan 't zeggen van deze *Prieſter* en vrouwen mochten getwijffelt hebben, zoo en liet die *Roomſgezinden* tijdt, doenmaals niet toe, dat zy de Geeſtelijkheydt dit hadden dorven weygeren. Wil men nu geen geloof geven aan des *Prieſters* en vrouwen getuygenis, zoo valt deze geheele zaak aan duygen, en alle bezegelde brieven, zoo van Geeſtelijke als Wereltlijke Heeren, zijn al te zaam krachteloos; echter ſchynt hy voorder te gaan met dit Mirakel te willen bewyſen, brengt dit volgende noch by; doch noch krachteloos als 't voorgaende.

IN den name ons Heeren amen. Kondelyck, en kennelyck zy alle Chriſtenen menſchen, by deſen openbaer inſtrumente, getogen ende gemaeckt, uyt een inſtrument, in Latyn daer afweſende, die breder, ende perfecter verklarende, hoe ick Suſter Lysbeth, Franſſen dochter, ben by der Gratien Gods ſieck geworden, des Sondaghs voor Vaſtel-avont. Ende doe ginck ick in 't ſieckhuys, ende ick hadde ſo groote ſwindelinge in myn hooft, dat ick niet over eynde en weſen mochte, ick en woude al vallen. Ende des Donderdaegs voor onſer Vrouwen-dagh, in de Vaſten, ſoo kreeg ick ſoo groote benautheydt om myn harte, dat ick waende doodt te blyven, ende dan ſpranck myn herte ſoo vreeſlyck, dat al myn lichaem ſchudde, ende dat bedde beefde, daer ick op lach; ende dan ſat daer ſtadelyck een ſuſter voor myn bedde, geheten Lysbeth Andries dochter, ende die hielt myn handen, ende leden, ende by wylen en mocht ick niet ſpreken, ende by wylen had ick ſoo grooten dorſt, dat ick niet lyden en mochte, ende daer en mochte geen drincken over myn harte, ende dan moeſt men my met een veer laven, ende het duurde tot Meye toe, ende die pynlyckheyt ſloeg my oock in de beenen, ſoo dat ick gaen, nog ſtaen en mochte, maer ick moſt op myn knien kruypen op een ſchraegh. Ende deſe verkreupeltheydt heb ick gehadt van onſer Vrouwen in de Vaſten, ende te Meye, ende doe worden myn beenen alſoo doot, dat ick daer geen gevoelen in en hadde. Ende onſe ſieck Maerte genoemt Maria Iacobs dochter, die placht myn beenen te ſtoven en te vryven (met medicynen daer toe dienende) datter 't vel of ginck, en ick gevoeldes niet; dan der tydt dat ick beloofde, ende gaen ſoude verſoecken dat waerdige Heylige Sacrament, in der Heylige-ſtede, ende geen andere meeſters en mochten my van deſe ſieckte helpen, noch cureren. Als ick dan gaen ſoude, om te verſoeken dat waerdige heylig Sakrament, doe viel ick op myn knyen, ende ſoo kroop ick op een ſchrage, tot die ſchuyte toe, doe hielp my onſe Suſter, Chriſtina Wybrants dochter in de Schuyt, ende voerde my aen der Heyliger-ſtede, ende droegh my uit de ſchuyte op dat Kerck-hof, ende doe kroop ick voort met myn ſchraegh, in de Heylige ſtede, tot dat Heylige waerdige Sakrament, ende doe viel ick op myn knien met onſe Suſter Chriſtyn voorſeydt, ende doe ſtondt ick op, ende reedt met die ſchraeg, om dat waardige Heylige Sakrament, ende daer was ick over doende een volle halve uur. En doe liet ick de ſchrage ſtaan, ende ick nam onſe Suſter voorſeydt by den erm, ende die leyde my anderwerf, om dat Tabernakel, ende tot elcken reyſe vielen wy op onſe knien, ende doe gaf my Godt de gratie, dat ick de derde reyſe met een bernende licht alleen ginck om dat Tabernakel. Ende voort ben ick op mijn voeten geſont te huys gegaen by der gratien Godts. Ende hier neem ick God tot een getuygh, ende dat waerdige Heylige Sacrament dat my geholpen heeft; dattet aldus geſchiet is, ende alle onſe convent, van Maria Magdalena in Bethanien is hier oock getuygh of, die mijn ſieckheyt bekent hebben, ende nu van mijn geſontheyt verblyden, danck heb God. Dit is geſchiet in 't Jaer ons Heeren 1441 op den 8. Juny.

Wy komen dan tot het tweede mirakel van deze *Heylige Stede*, getrocken uyt het voorzeyde oude boekjen,

Item in 't Iaar ons Heeren M. CCCC. *ende*

Tweede mirakel. *ende LII. op Sinte Vrbaens dach, verbrande binae deze halve stede van* Amstelredam, *ende dese Capelle verbrande mede, metten Tabernakel ende die monstrancy bleef ongequetst metten Sacrament, ende die siden doec de daer om was bleef ooc ongequetst in 't mits van den brant, dat welk meerder mirakel was, dan doet Sacrament gevonden worde in den vierigen vlamme. Dit hoorende alle die gemeent, zijn neerstelic gekomen, sien die wonderlickheden Gods, ende willende naeder alle dinck doersien, hebben ooc haer voeten ofte scoenen eenichsins gebrant, overmits die hetten die noch in 't aertrijck ende die stenen daar omtrent was, ende siende hebben haer met Moyse verwondert, overmits het verbranden des haech die nochtans ongescent bleef, ende met Gedeon drooch merckende, het vel gespreyt rontom in 't middel van den velde met douwe begooten, waarom si God in zyn wonderlike mogentheden hebben gloriooselic geprezen, ende haer schoenen verworpen, nae Moyses ende Josuees exempel, zijn met bloote voeten devotelic komen bidden, aansiende die heylicheyt des plaets soo mogenlick bewesen.*

Ende alhoewel dat devote menschen beducht wesende, hadden in tyts gearrebeyt bi slotemaeckers, ende ander smeden, het Tabernakel op te breeken, om 't heylige waerdige Sacrament wt die brant te nemen, ende by eenen Priester ergens behoorlicken te doen stellen, hebben nochtans niet bedreven overmits dat allerley seren instramenten die si daer toe besichden, tegen haer weder an stucken sprongen, als rieden ofte kennipstocken breekende, gelijc of God gebenedijt ende almachtich, menscelicke vernuft ofte toesicht, niet en wilde toelaten. Maer miraculoselic zijn moegentheyt toonen, om alle goede Christenen te verwecken tot vaster geloof, ende meerder devotie tot dat Heylige Sacrament, ende alle anderen dingen des heyligen kerekes, so daer in alleen waerachtige miraculen geschien ende salicheyt wort vercregen.

Overdenckende, ende siende devote harten, hoe gemeen burgers huysen, die doer den brant vernielt waren, rijckelijken worden gerepareert, ende des heren huys bleef desolaet ende verlaten. Aldus moet grijpende, hebben een heerlicker Capel opgerecht, met scoonder Tabernaeckel ende meerder cieragi. Ende ooc die fundatijen ende diensten tot Gods lof waerdelicken verbetert ende vermeert, het welken ooc die almogende Heer dankelicke nemende, heeft mede ter selfder Heyliger Stede, zijn behulpelicke miraculen gloriooselic vermenichfoldicht, aensiende die rechthertige devotie, ende eerbewysinge der gemeenten.

Deze eerste Kapelle ter *Heyliger Stede*, is dan mede afgebrandt, in den Iare 1452. op *Sint Vrbaans dagh*, als deze halve stadt, by na verbrande.

Dat in den Iare veertien hondert twee-en-vijftig, den vierentwintigsten van *Bloeymaant*, by na, deze halve stadt aen kolen raakte, kan niet geloochent worden, als blijkt, uyt zekre gunstbrief, in de Franse tale beschreven, en alhier ter *Zekretary* noch berustende, waar by *Filips*, *Hartog* van *Bourgondien*, die van *Amsterdam*, tot weder-opbouwing van stadt, poort, toorens, en andere gebouwen, d'inkomsten van *Wardenbroek*, voor den tijdt van twalef Iaren, verleende; doch van deze wonderdaat, die in de Kapel toen zoude geschiet zijn, noch van de Kapel zelfs, wort daer in 't minste niet gerept. *Eerste Kapel, afgebrandt.*

In wat Iaar nu de tweede Kapelle ter *Heyliger Stede*, die tegenwoordig noch staat, zou mogen gebout zijn, is onzeker. Het voornoemde oude boekjen verhaalt vorder tien mirakelen, die door deze *Heylige Hostie* alhier aan verscheyde menschen zouden gebeurt zijn, waar van twee der zelver, door opene brieven, by Notaris en getuygen geschreven en onderteykent waren, die alle van den voorzeyden *Heer Marius* in zijn Tractaat van *Amsterdams eer en opkomen*, aangewezen worden, daar by hy noch voegt een ander, gebeurt aan den *Eerts-Hartog* van *Oostenrijk*, *Maximiliaan*, daar na *Rooms Keyzer* en *Graaf van Hollandt.* Want dees in den Iare veertien hondert twee-en-tachtig, aan een zwaare koorze in den *Hage* vast rakende, deed' daar op beloften, van de *Heylige Stede* te zullen gaan bezoeken. Waar op hy ook terstondt zou gezont geworden zijn; en, volgens zijn belofte, zelfs in persoon deze *Heylige Stede* bezocht hebben. Aldaar offerende, na 't zeggen van zeker naamlooze Schrijver, daar *I. Pontanus* van gewag maakt, een gulden Kelk, met kostelijke Mis-kleederen, en een uyt der maten groote wasse Kaarze. Alzoo ziet men noch tegenwoordig den zelven *Keyzer Maximiliaan* in een van de glazen, aan de zuytzijde van deze *Kapel*, uytgebeeldt. *Bouwtijd van de tegenwoordige onzeker.*

Alzoo d'*Heer Marius* het eerste, van de bovenschreven tien mirakelen, niet en verhaalt, gelyk het in het oude boekjen gedrukt is, maar yets daar in overslaat, zoo laten wy 't zelve hier volgen, in zyn out duyts, te meer om dat het 't eerste mirakel schynt te zyn, dat aldaar gebeurt is.

Een blint man komende voor die Hey-

Noch een mirakel.

Heylige Stede, hoorde een groot geluyt binnen die Heylige Stede, ende vraechde, wat daar te doen waer, ende alsmen hem geseyt had, dat die Gilde-Zusteren van den heyligen Sacrament, binnen die Heylige Stede te samen haer gilde-maeltyt aten, ende hi om Gods wille biddende, dat si hem voor des heyligen Sacraments Tabernaeckel brengen wilde, 't welck si deden, ende hi heeft Godt ynnichlic gebeden, om siende te werden, terstont eer hi cnyelende opstont, wert hi klaerlic siende, ende danckte Gode, daer die voergezeyde Gilde-zusteren, dit tegenwoordich mirakel siende, seer af verwondert waren.

Aanmerking daar op.

Dit docht ons aanmerkens waardig, dat deze Gilde-Zusteren van den heyligen Sacrament, op hare gilde-maeltydt binnen deze *Heylige Stede* zoo vrolyk waren, dat den blindeman, daar buyten dat zelve konde hooren.

Noch doet hy volgen twee brieven, van de *Bisschoppen* van *Uytrecht*, d'eerste van *Frederik, Markgrave van Baden.*

FRedrick, Marckgraef van Baden, door Godts ende der Apostolischen staets genade, Bisschop van Uitrecht, onse beminde in Christo, Priesters, Beneficiaten ende Officiaten der stadt Amsterdam, gelegen onder ons gebiedt, ende daer inne woonachtigh, tegenwoordige en toekomende, in de gewyde ordres gestelt, mitsgaders anderen tot het lesen van de Kerckelycke getyden verbonden, eeuwigh saluyt in den Heere. Alsoo jaerlycx een gewoonlicke devote processie, van het allerheylighste Sacrament, met het omdragen van het Sacrament des altaers, door de voorschreven stadt van Amsterdam, uyt de Kapelle van der Heylige stede, in Amsterdam van de Geestelyckheyt, ende gemeen volck gecelebreert, ende gansch devotelick op sekeren dagh in de Vasten, onderhouden wordt. Voorts, dat in de selve Kapelle de Kerckelycke getyden, ten dage van soodanige processie van het venerable Sacrament, ende op den octave des selvigen daeghs publyckelik plegen gesongen te worden. Dieshalven, op dat ten selven dage sulcke gewoonlycke statelick processie gehouden, ende in de octaven van selver dagen, de Kerckelycke getyden van het eerwaerdige Sacrament gesongen ende gelesen mogen worden, niet tegenstaende het ordinarium van Uitrecht. Ende soo het gebeurde dat den voorseyden daghe der processie, ende op den achtsten dagh van het selve, een Feest in de Kercke Godts te celebreren voor viel (uyt bysonder 't Feest van Bootschap der glorieuse Maghet Maria) dat ghy de selve tot op eenen anderen bequamen, ende gevoeghlycken dagh uytstellen, ende transporten meught, gheven wy u lieden, nae den inhoudt van desen teghenwoordigen verlof, ende authoriteyt. Datum onder onsen zegel ter oorsaecke van desen aenghehangen. Anno Domini 1504. den eersten van den maent October.

De tweede van *Georgius d'Egmont* mede *Bisschop*, in 't Iaar 1555. op den lesten *Augusti* gegeven, die op de zelve sin als de bovenstaande uyt komt. Deze twee brieven bevestigen deze mirakelen niet alleen, maar staan ook toe de feestdagen, getijden, ommegangen, bedevaarden hier byzonderlijk toegestelt. Vorder komt hy tot de oude *Hollandtze* Chronijk-schrijvers, doch wijst geen andere aan, dan alleen de groote Chronijk, maar het Goutze Chronijkjen, dat al eer is gedrukt geweest, in 't Iaar 1478. welke zegt, dat dit mirakel geschiet is, in 't Iaar 1347. en *Veldenaars* Chronijk, die ook alzoo out is, zeyt, in 't Iaar 1342. en onze voornoemde brief, die noemt het Iaar 1345. ziet hier merkelijk verschil in de Iaren, en wat voor waarheyd dit mirakel in sich heeft, laten wy den lezer oordeelen.

Tijd van 't mirakel, onzeker.

d'Heer I. Pontanus, in zijn *Latijnze* beschrijving van *Amsterdam*, haalt dit mirakel dapper over den hekel, maar de *Roomsgezinden*, inzonderheyt in de voorige tijden, hebben hier geen twijffel aangeslagen, zoo dat dese wonderdaden door al d'omleggende landen zeer wijtluchtig met grote verwondering, al om verspreyt wierden; en door dien de voorige Eeuwen zelfs by de *Roomsgezinden* hier te lande, vry wat lichter en bygeloowiger waren, dan die nu zijn, zoo wierdt alles voor loutere waarheydt aangenomen. Hier over wierden veel bedevaarden van alle gewesten alhier ter *Heyliger Stede* gedaan, en dikwils groote en rijke beloften en gaven geoffert, waar door deze Kapel (wy zeggen niet de *Papen*) grootelijks verheerlikt, en met renten en inkomen verrijkt en vermeerdert is geworden. Noch dagelijks worden rontom deze Kapel, inzonderheydt by nacht en t'ontijden veele devote pelgrimasien en bedevaarden, in wollen klederen en barrevoets, gedaan, en dat voornamentlijk eens in 't Jaar, des nachts, en vroeg in den morgenstondt voor *Heylige Sacraments dagh*, elf dagen na *Pinxteren*.

Bedevaarden herwaarts.

Jaarlijkse.

Ook vint men noch zekere willekeure, daar by de *Majestraat* deze *Heylige Stede*, om de stadt des te beter te doen bloeyen, mede begiftigt had, die aldus luydt: *Eenig Man, of Vrouws perzoone, die binnen der stede komt, zijn pelgrimagie ter* Heyliger Stede *doen, die en mach men niet bekommeren, noch beletten binnen der vryheden, nocht daar buyten van onze poorters. Maar waar 't dat hy om andere zaken quame, dat zoude staan tot 's Gerechts-kenninge, ende daar zullen zy toe doen, als den* Gerech-

Willekeur tot diens bevordering.

Vierdag van 't Mirakel. *Gerechte zal goet dunken.* De feest of vyerdag van dit Heylige Sacrament van mirakelen, wierdt Iaarlijks gehouden met een zeer schoone processie of ommegang, des Donderdaags voor half *Maart*, waar uyt de Jaarmarkt, die noch alle Jaren alhier ter stede, ontrent die tijdt gehouden wordt, zijn oorspronk heeft. Zeker Schrijver, *Walig Zivertsz.* verhaalt in de voorreden van zijn boek, getijtelt *Roomze Ministerien, ontdekt in een tractaatje*, dat hy over lange Iaren zeker oude Vrouw, die hem niet vreemt, en met de *Pastoor* van *d'Oude Kerk* zeer groot en gemeen was, gevraagt hadt, hoe 't met 't Sacramens of Auweltje van de *Heylige Stede* al gelegen was, en of het zelve dat in 't vuur gevonden was, en zoo groote mirakelen uytgewerkt hadt, noch alhier ter stede in wezen was? Waar op de vrouw hem tot antwoordt gegeven hadt, van neen, maar dat 'et door de lankheyt van tijt bedorven zijnde, begon weg te krimpen, zulks de *Bisschop van Uytrecht* alhier quam, het zelvige nuttigde, en een ander Auweltje in plaats van 't voorgaande, dat zoo veel mirakelen uytgewerkt hadt, inwijde. *'t Mirakel Auweltje genuttigt.*

Dit mirakel heeft ook zoo veel uytgewerkt, dat de *Weg* die van de stadt poort *Bentwijk*, daar nu de *Osse Sluys* is, af, tot naar den *Overtoom* loopt, daar na, en ook noch ten huydigen dage, de *Heylige Weg* (gelijk mede de stadts poort, die tegenwoordig op d'aankomst van deze *Weg* heeft gestaen) de *Heylige-Wegs-Poort* genoemt wierdt; ook wierdt deze *Weg*, ten aanzien van deze *Kerk* en tot gerief van die van *Amsterveen*, *Slooten* en andere *Dorpen*, die hier mee ter Bedevaart quamen, gemaakt: want die van *Amsterveen* konden eertijdts niet, dan langs het lange loop-velt, na deze stadt komen. En dat deze *Amsterveenze Weg* daar na is gegraven, blijkt genoeg uyt deze onderstaande Brief, die alhier in 't *Gasthuys* noch berust. *Weg na den Overtoom gemaakt.* *Amsterveenze weg gegraven.*

Quijtscheiding daar van. WY *Jan Dier*, *Vrank Dirken*, *Symon Abbe Pietersz. Heynrick Molenaar*, *Willem Noret*, *Pieter Hollandt*, en *Alsten Jakobzen*, Schepenen in *Amstelredamme*, oirkonde en kennen dat voor ons quamen de Provizoors, en bewarers van der Heylige Stede binnen *Amstelredammen*, en gelieden dat zy verkoft hebben by goet dunken, des gemeenen Gerechts van der stede voorsz. den Gasthuyze binnen *Amstelredamme*, den Heyligen Weg opgaande, eggen en eynden lant, en slot alzoo asse hy daar nu gegraven en leggende is, alzoo asse die Heylige Stee daar leggende heeft, uyt den lande dat die stede leggende heeft, in dat naaste weer, op die Zuydt-zyde van de Heylige Weg voorsz. opgaande van den *Amstel* tot *Slooten* recht toe, en zy gaven den Gasthuyze voorsz. van den Heyligen Weg en Landen voorsz. eenen Vryen eygendom; en gelieden wel en al betaalt, den lesten penning met den eersten. En hier voor zoo gelooven de Overmans van den Gasthuyzen, van des Gasthuys wegen voorsz. weder te bewaren den Heyligen Weg te maken oft te doen maken, ten eeuwigen dagen in alle manieren, als men te maken plecht, dat men vryelijck op en neder wandelen mach, by goetdunken van den Gerechte van *Amsterdam*. In oirkonde, dezen brieve bezegelt met onze Zegele. Gegeven des Woensdag na de Heylige Kersdag, in 't Jaar ons Heeren 1371.

Wat nu de waarheydt of onwaarheydt van alle dese mirakelen aangaat, zulks zijn wy niet gezint, verder te ondersoeken, zeggen alleenlijk, dat van het tweede, alzulke brieven van Schout en Schepenen bezegelt, niet getoont worden, als van het eerste, doch die zouden lichtelijk, alsο wel te bekomen zijn geweest, als d'eerste. Wy zullen dan een yeder laten gelooven, naar hy gezint is, wenschende, met 't oude spreekwoort, *dat hem na zijn geloof mach wedervaren.* En nademaal deze *Heilige Stede* nu al, by na hondert Jaren heeft opgehouden eenige openbare mirakelen te doen, zoo is 't ook tijdt, dat wy van de zelve swijgen, maar hier t' *Amsterdam* zijn alle gelooven vry. *Besluyt op dit verhaal.*

Voor den hervormden Godtsdienst, waren in deze *Kapel* zes Altaren, met veel schoone en kostelijke vercierzelen: zy is redelijk groot, net, en zeer luchtig gebouwt, is lank hondert vijfentachtig, breedt hondert dertig voeten, heeft dertig groote lichten, twintig nette ronde steene zuylen, tien kopere kroonen, op de Predik-stoel een schoone doorluchtige kopere plaat, zoo ook by de Voorzanger, daar de Bybel en 't Psalm-boek op leyt. Aan 't Doop-huys zijn drie kopere cierlijke boogs gewijs overbuygzels; hier is ook een kostelijk Orgel, vernieuwt omtrent in 't Jaar 1636. Dit Orgel heeft heerlijke geluyden, de deuren uytnement kunstig geschildert, op de eene, daar *David* van de zingende Maagde-Reyen met Snaren-spel en Tamboeren wordt ingehaalt, komende met het hooft des *Reus Goliaths* voor *Sauls* zegewagen. Aan de ander zijde ziet men *David* voor *Saul* op zijn harp spelen, daar de verwoede *Koning* de spiets *David* na 't lijf werpt, die 't ontwijkt. Hier is een kunstig portaal met geslingerde kolommen, onder zes groote, en boven zes kleyne; boven 't portaal staan noch negen of tien kleyne kolommetjes in 't ronde, met een Kapelleken daar boven op, dat de opperste top *6 Altaren eertijdts.* *Cierlijk Orgel.* *Konstig portaal.*

maakt. Binnen, tegen 't west-eynde van deze *Kapel* is een galderye gemaakt voor de *Wees-kinderen*: Des Woensdags voor de middag, en Sondags na de middag, wordt hier in de *Hoogduytze*, en op andere tijden, in de *Nederduytze* sprake gepredikt.

Zoo oude luyden verhalen zoude deze Kapel in 't beginzel van de veranderinge eenige tijt ledig gestaan hebben; ook in bedenken geweest zijnde die af te breken, om de plaats tot een Markt bequaam te maken; doch namaals tot Zout-kassen verhuurt, gelijk over eenige Jaren noch gebleken is aan 't ziltig uytslaan van de Pylaren, daar van eenige vernieuwt zyn.

KERK-MEESTEREN
Van de
NIEUWE-ZYTS CAPEL,
Voor soo veel deselve gevonden worden, zyn dese.

Bruininck Iacobsz. 1511, tot 1519.
Claes Volkerse. 1511.
Dirck Jan in de Kalverstraet over de Heilige Stede. 1511, tot 1516.
Pieter Stevense. 1512.
Popius Occo. 1513, tot 1518.
Klaes Hein 1517, tot 1522.
Heiman Iacobsz. van Oude Amstel. 1518, tot 1522, en 1525.
Klaes Boelensz. 1519, tot 1522.
Mr. Pieter Colyn. 1520.
Ian Dirksz. Sil. 1522, tot 1524, en 1528.
Iacob Banninck. 1523, 1524.
Dirck Martse Mooy. 1524, tot 1528.
Ian Lambertse. 1525, 1526.
Willem Koek. 1526, tot 1528.
Mr. Hendrik Dirsz. 1527,
Iacob Hendrickszoon. 1547.
Iacob Dobbenszoon. 1547.
Andries Gerritszoen. 1547.
Harmanus Gysbertsz. 1562, 1563.
Ololff Abinga. 1562, 1563.
Willem Jansz. Boogaert. 1593, tot 1606.
Huyg Hendriksz. Verploeg 1593, tot 1615.
Gerrit Gerritsz. 1606, tot 1615.
Volkert Nanning van Aeyta. 1618, tot 1635.
Gerrit Gerritsz. Dootshooft. 1615, tot 1622.
Reynier Reael. 1623, tot 1627.
Hendrik Brouwer. 1628, tot 1632.
Iacob Reepmaker. 1632, tot 1641.
Ian Witsen. 1634.
Nicolaes van Bronckhorst. 1637, tot 1650.
Ian Iansz. Koeckebacker. 1639, tot 1641.
Iacob Valkenier. 1646, tot 1650.
Everhart Schot. 1646, tot 1678.
Abraham Alewyn. 1664, tot 1679.
Egbert de Vry. 1672, tot 1676.
Ian van Erpecom. 1678, tot 1682.
Hendrik Scholten. 1678.
Iacob Schot. 1679 tot
Ioannes Tielles. 1679. tot
Iacob Valkenier 1679, tot 1682.
Iosephus Coeymans. 1682. tot
Gerbrand Pancras. 1683. tot 1685.
Ian Nuyts. 1688. tot

De Kerken en Kapellen, die van de Outheyd nog over zijn, en nog heden ten dage gebruykt werden tot de oeffeninge van de hervormde Godtsdienst, beschreven hebbende; hoe wel een meerder getal, die ten tijde van de Roomse Godtsdienst gebruykt zijn geworden, als de *Sint Iacobs Kapel*, de *Lieve Vrouwe Kapel*, *Kloosters* en andere, welkers beschrijvinge in het derde Boek, tweede Deel, nader te zien, en ook op zommige plaatzen, in 't vervolg van dit vierde Boek, als zijnde verscheyden van dien, tot andere gebruyken geordonneert, zullen beschreven worden.

Dog de Stad te vooren, in haar kleen begrip, van de boven beschreven daer aen genoeg hebbende, zyn echter, door het vergrooten van de Stad, aanbouw van Huysen en vermeerderinge der Inwoonders, hare Achtbaerheden de Regeeringe dezer Stede genootzaakt geworden, meerder Kerken, tot de oeffeninge der Gereformeerde Godsdienst, aan te bouwen, welke nieuwe aangeboude Kerken nu staan te volgen.

ZUY

ER KERK

BESCHRYVING
Van de
ZUYDER KERK.

Staat ter plaatse daar wel eer Speeltuynen geweest zijn, die in den Jare 1600. beslooten wierden af te breken, en tot een Kerk-bouwinge op te ruymen, dat door de volgende pestilentiale ziekte, en andere voorvallen zint verhindert geweest is; zulks dat in den Jare zestien hondert en drie, eerst het slot-hout geleydt, het paal-werk, of fondament geheyt, en in 't zelfste Jaar, op den twee-en-twintigsten van *Oogstmaant* den eersten steen gelegt wierdt, door *Iohan Bikker*, zoon van den *Heer Burgermeester Bikker*; als ook ten deele blijken kan uyt dit opschrift, dat aan de muur van de Tooren, met gulde letteren te lezen is, en aldus luydt:

Fondament geleydt: *Den eersten Steen.*

Tot oeffeninge van de Christelijke Godtsdienst, is deze Zuyder Kerk in 't Iaar 1603. den twee-en-twintigsten Augusti den eersten steen geleyt ('t werk ruym vier Iaren stil gestaan) in 't Iaar 1611. volmaakt, en op den Pinxterdag de eerste Predicatie daar in gedaan.

Eerste Predicatie.

Dit werk, vermids het al redelijk groot is, was volle elf Iaren onderhanden, eer het voltoyt wierdt, en is in 't geheel met zijn Tooren en begrijp van 't *Kerkhof*, in den Iare zestien hondert veertien, tot volkomentheyt gebracht.

Deze Kerk is met een cierlijke en hooge doorluchtige Tooren, (daar in lieffelijk, welklinkent en aangenaam klok-gespel hangt, dat zeer helder en zuyver is, doch wat lichter en hooger van toon als dat van *d'Oude Kerks* Tooren) verzien: die in de zuytwest-hoek, ten eynde van de wester-zijdel-gang, te staan komt. Drie tranzen of ommegangen vertoonen zich om de zelve, de onderste ter hoogte (van het vlak der straat af te rekenen) van hondert en vijf voeten, de tweede dertig, rontom op de hoeken van deze omgang staan witte gehouwe steene *Ionize* kolommen, die met haar kapiteelen haar hoogte uytmaken. De bovenste ommegang, daar rondtom een witte gehouwe steene leuning loopt, is (van het bovenste van de tweede af te rekenen) een-en-dertig voeten hoog. Van het onderste van deze laatste ommegang tot aan het kruys van de haan, de hoogte hebbende van een-en-zeventig voeten; zulks deze Tooren in alles twee hondert en zeven-en-dertig voeten hoog is. De Kerk is binnen werks breet, een-en-negentig voeten, en lang hondert acht-en-dertig; invoege, die van binnen een redelijke goede ruymte heeft. Het middel-dak van hoog boven de zijdeldakken uytstekende, wordt van tien, ter wederzijde vijf, zeer zware groote ronde blaauwe steene pylaren gedragen: Op welken komen ook de bogen der zijdel-gangen, als mede de stijlen des middel-ruyms, te rusten. De hoogte van het middel-ruym, als de menigte der lichten, die rondtom in middel en de zijdel-gangen staan, zouden deze Kerk een groot licht en glans by zetten, zoo die niet te laag gezet was, des duyster en dompig valt, daar niet weynig toe heeft geholpen, de geschilderde glazen, die nu alle weg genomen zijnde, en met ongeschilderde glazen hermaakt, een groot licht geven, en de huyzen die ten noorden, westen en zuyden daar rondtom staan, nu zoo veel niet beletten. Dan dit gebrek wordt eenigsins geholpen, door eenige luyken, die in 't middelste verwulfzel (als 'er gepredikt wordt) open staan. Geen Choor, (gelijk in de Kerken, die de *Roomsgezinden* laten stichten,) heeft men in deze noch d'andere Kerken, die de *Gereformeerden* bouwen, ter oorzake dat hun Godtsdienst in 't openbaar doen, en alle uyterlijke Kerkelijke plechtigheden, en 't doen van *Missen*, dat de *Roomsgezinde Priesters* voornamelijk in 't Choor deden, verwerpen. Van binnen isse zeer cierlijk met allerley noodigheden, tot den Godtsdienst verzien. In de boven genoemde achtien geschilderde glazen die rontom waren, zag men verscheyde Gildens, diese ter gedachtenisse der zelver daar in vereert hadden, en met hun handtwerk hebben willen uytbeelden; maar nu vernietigt.

Klokken. *Cierlijke Tooren.* *Hoogte van dien.* *De Kerk binnen.* *Blaauw Steene Pylaren.* *Glazen.*

In den Iare 1660. is alhier, aan de voorste zijde, daar den Tooren staat, een galdery, voor de *Weeskinderen* der *Diakonen* van

Galdery voor de Weeskinderen.

van de *Gereformeerde* Godtsdienst gemaakt. Ook wordt hier Gecatechizeert, gelijk wy vooren, in de beschrijvinge van *d'Oude-Zijds Kapel* gezeydt hebben.

Ingangen van 't Kerkhof. Twee zware witte gehouwe steene Poorten heeft men gezien voor d'ingangen van het *Kerkhof* (dat al vry groot is) een aan de *Breestraat*, en een aan de *Zantstraat*, dog 't laeste is nu weg genomen; maar dat aan de *Breestraat* is nog in wesen, die om haar zonderlinge zelzaamheyd, en kunstrijke vinding, niet oncierlijk toonde; zijnde beyde boven in 't *frontispicium* of *voorhooft* met menigte van dootshoofden; en kooren-ayren daar nevens, verciert. Aan d'eene ingang, in de *Zantstraat*, die 17 voeten hoog was, en elf breet, daar in Schop, Spa, Houweel, Beezem, en ander gereetschap, tot het begraven der dooden gebruykelijk, uytgehouwen stont, las men deze *Latijnze* spreuke.

MEMENTO MORI.

Dat is:

Gedenkt te sterven.

En boven die aan de *Breestraat*, ziet men zeer cierlijk een doodtbaar met een doodtkleet bedekt, en daar boven op dootshoofden en menschen schinkels.

KERK-MEESTEREN

Van de

ZUYDER KERK.

Van 't begin dat dezelve Geboud is.

Gerrit de Beer. 1611, tot 1620.
Cornelis Philipse Boom. 1611, tot 1616.
Willem Jacobsen Pauw. 1611, tot 1614.
Simon Willemse Nooms. 1614, tot 1616.
Adriaen Cromhout. 1616, tot 1620.
Cornelis Jansen Valkenier. 1617, tot 1626.
Cornelis Canter. 1621, tot 1625.
Cornelis Michielse Blauw. 1621, tot 1635.
Reynier Reayer. 1627, tot 1632.
Ian Cornelissen Valkenier. 1627, tot 1652.
Iacob Jacobsz. Roch. 1633, 1634.
Iacob van Bronckhorst. 1635, tot 1652.
Willem Six. 1650, tot 1652.
Adriaen van Cuyck. 1652, tot 1654.
Nicolaes van Bambeek. 1653, tot 1657.
Ioost Jansen Cruysvelt. 1653, tot 1657.
Ian Tayspil. 1654, tot 1670.
Thomas Broers. 1657, tot 1667.
Elbert Del. 1661, tot 1667.
Ian Batista Bartolotti van den Heuvel. 1667, tot 1672.
Mr. Nicolaes Witzen. 1668, 1669.
Mr. David de Willem. 1669, tot 1672.
Denys Nuyts. 1670.
Gasper Pellicorne, Heer van Laureght. 1671, 1672.
Mr. Anthoni Gommers. 1672, tot
Nicolaes Walens. 1672, 1673.
George de Haes. 1672, tot 1682.
Pieter Pellicorne. 1673, tot
Mr. Iacob Bicker Hendriksen. 1673.
Ian Coymans. 1675, tot 1682.
Mr. Frederik Danckers. 1683, 1684.
Mr. Quiryn van Stryen. 1684, tot 1687.
Hendrik Hudde. 1685, tot 1688.
Mr. Jacobus van Stryen. 1688, tot
Willem Adriaen van der Stel. 1689, tot

WESTER

ERK

BESCHRYVING
Van de
WESTER KERK.

Lzoo geheeten, vermitsze in 't wester gedeelte van de Stadt gelegen is, komt met sijn Tooren tusschen de *Keyzers* en *Princen-graft*, recht in een bocht, op een groote ruymte te staan; zulks datze zich gevoeglijk van alle kanten zien laat, en ook wonder wel in 't oog op doet. Hebbende ten noorden en oosten, en ten zuyden een groote Markt, de *Wester Markt* geheeten, met boomen beplant; zulks deze ruyme omleggende plaatzen, de Kerk door acht en dertig glazen, van binnen zeer licht maken. Van binnen hondert acht en zestig voeten lang, en zeven-en-negentig breedt zijnde: en zeer doorluchtig en met steene verwulfzelen, (die al met haar boogen ter wederzijde komen te rusten, op vijf dikke zware pylaren, yder als een drieling van drie pylaren aan een gewossen) verciert. Van binnen heeftze, vermits 't milddel-ruym, ('t welk in de hoogte van de tweede staadje met twee welvingen doorgesneden) vry hoog is, en zeer wijde luchtige ruymte, en aangename bevallige speling voor 't oog. Heerlijk zijn de *Tuskaanze* en *Ionize* pylasters, van d'eerste en tweede staadje met allerley cierwerk, en kapiteelen van binnen opgetoyt. Twee staadjen is de Kerk, behalve het dak, hoog, 't onderste van acht en veertig, en de bovenste van negen-en-dertig voeten. Hier op komt een dak te rusten, van zeven-en-dertig voeten. Vier groote kopere Kroonen hangen daar binnen elk van dertig armen; behalven in de twee galderyen aan de zijden acht, die kleynder zijn. Twee houte deur Portalen ziet men hier, zeer aartig gewrocht.

De Kerk binnen.

Ordre van 't Gebouw.

Kopere Kroonen.

Het stichten van deze Kerk wierdt begonnen, in den Iare zestien hondert twintig, en den negenden van *Herfstmaant*, de eerste steen, door *Willem de Vry*, zoon van *Fredrik de Vry*, *Burgermeester* in der tijdt, gelegt. Te vooren en geduurende deze bouw by noorden (daar nu de Markt is) een groote houte looze opgeslagen zijnde, om de gewoonelijke Godtsdienst te oeffenen. Den tijdt van dit eerste steenleggen, is met vergulde uytgehouwen letteren boven de Tooren-deur, als volgt, te lezen.

Eerste Steen gelegt.

Tot oeffeninge van de Christelijke Religie, is deze Wester Kerk gesticht, Anno MDC.XX. *Den* XI. *September* MDC.XXXI. *op Pinxterdag de eerste Predicatie gedaan.*

Eerste Predicatie.

In den Iare 1687. is in deze Kerk een heerlijk Orgel, ten westen, boven de ingang, tegens de Toorn, gemaakt, staande op vier Marmere Pylaren, zijnde zeer konstig met Sny- en Beelt-werk verciert, en door de vermaarde Konstrijke Schilder *Laris*, met verscheyde Sinne-beelden bemaalt. Dit Orgel en behoeft dat van de Nieuwe Kerk in 't minste niet te wijken.

Orgel.

In 't selfde Iaar is daar mede een Galderye voor de Aalmoeseniers Wees-kinderen, in 't oosten van de Kerk, welke op vier Pylaren rust, gemaakt.

Ten westen isse ook met een ongemeene cierlijke Tooren, alle andere van deze stadt, in hoogte overtreffende, verzien. Hebbende drie ommegangen of tranzen. d'Onderste (van de straat af te rekenen) hoog zijnde hondert en veertig, de tweede, van de onderste trans, acht-en-veertig, en de derde acht-en-dertig voeten. Van daer tot aen 't kruys noch drie-en-zeventig, zulks dat de gantsche Tooren ontrent twee hondert en een-en-zestigh voeten hoog is, een-en-twintig voeten hooger als *d'Oude Kerks* Tooren, die alleen maar de hoogte, gelijk te voren gezegt is, van twee hondert en veertig voeten heeft. Onder in 't vierkant breedt zynde acht-en-dertig voeten. Het gedeelte, dat tusschen d'eerste en tweede omgang te staen komt, is zeer treffelyk op de vier hoeken, met kolommen en ander bycieraet opgesmokt. Tusschen deze kolommen ziet men op yeder zyde het drie-kruyzig Wapen-schilt, met de *Keyzerlyke Kroon* daer op, in 't groot, en witte steen gehouwen. Het gedeelte, tusschen de tweede en derde trans, daar in de speel-klokken (die mede verbetert, en nieuw vergooten zijn) hangen, als ook het gantsche bovenste werk, is

Cierlijke Tooren.

Hoogte van dien.

Breete onder.

is doorluchtig, en doorgaans cierlyk opgemaakt. Hebbende een groote slagklok, die de heele uuren slaat, over vyftien duyzent ponden wegende. Boven op de kruyn of top-punt van deze Tooren, komt een geweldige groote *Keyzerlyke kroon*, gifte van *Keyzer Maximiliaen*, te staen. Heeft mede een menigte van speel-klokken, die in wel klinkende toon, en aangenaam geluyt, geensints d'andere bezwyken. Toen in de Kerk al gepredikt wierdt, was deze Tooren pas ten halve gemaakt, en wiert ontrent den Jare zestien hondert acht-en-dertig eerst tot volkomentheydt gebraeht.

Groote Klok.

Speel-klokken.

Ten oosten van de Kerk op de Keyzers-graft, heeft een cierlyke Kerkhofs-poort, na de Tuskaanze ordre gebouwt: daar boven op een gelauriert doodtshooft, en ter wederzyde etlyke op malkandre, gestaen; in 't midden recht boven den ingang, las men op een zwarte Marmere steen deze *Latynze* spreuk:

Mors Fidelium, est vitæ perennis initium.

Dat is:

De doodt der geloovigen, is het beginzel des eeuwigen leevens.

En boven de binnen ingang, deze woorden:

Bona mors initium vitæ.

Dat is:

Een goede doodt is het beginzel des levens.

'tGenoemde Kerk-Hof is sedert geheel weg genomen, en in 't Bolwerk naest aen de Noort-zyde van de Raem-poort verplaetst; nu ziet men om de geheele Kerk een pleyn, met schoone boomen beplant.

KERK-MEESTEREN
Van de
WESTER KERK,
Die, zedert dat deze Kerk gebouwt is, zijn geweest.

Hendrik Voet. 1631, tot 1652.
Cornelis Isbrantse Kieft. 1631, tot 1652.
Ioan Bicker. 1631, tot 1648.
Reynier Pauw. 1648, tot 1652.
Gerard Smits. 1652, tot 1657.
Ioan Coymans. 1653, tot 1657.
Adriaen de Waert. 1653, tot 1669.
Nicolaes van Lieberg. 1659, tot 1678.
Guilliam de Penyn. 1660, tot 1669.
Willem vanden Broek. 1670, tot 1677.
Dr. Gerard de Penyn. 1671, tot 1678.
Denis Nuyts. 1671, tot
Daniel Barnard, Heer van Cattenbroek, 1677.
Salomon van de Blocquery. 1678, tot
Rymont Wolters. 1678.
Cornelis Calkoen. 1684, tot
Coenraet Geelvinck. 1686, tot 1689.
Marten van Loon. 1689, tot

RDER KERK

BESCHRYVING
Van de
NOORDER KERK.

DEze Kerk (op de west-zijde van de *Prince-graft,)* dewijlze in het noorder gedeelte der stadt is, wordt gemeenlijk de *Noorder*, by wijlen ook na hare kruysvormige gestalte, de *Kruys-kerk* genoemt. Doch dit kruyswerk met zonderlijcke konst zoo aan den anderen gevoegt, dat het van binnen acht-kantig is, en niet als dat de dakken des middel-kruys onverhindert boven komen uyt te steken.

't Gebouw buyten. Wiens vier voorgevels van de kruysen, die zich al en 't halven vertoonen, heel cierlijk in 't oog op doen. Yeder hebbende twee groote lichten, van twee-en-dertig voeten lang en negen breedt, boven welke twee komt in het midden noch een rondt te staan, van twalef voeten in de middel-streep, en dat met allerley slag van heele en halve witte steene gehouwe kringen, doorwrocht, door deze glazen komt het licht van den dag spelen, en zet het gantsche gebouw van binnen, een aangenamen luyster, en cieraat by. Boven dezelve, staat om hoog aan yeder kruyshoek, een steene galdery, vijf-en-zeventig voeten, van de straat af te rekenen, hoog, en een-en-dertig voeten en een half breedt. Boven deze galderyen steekt het dak op alle vier kruys-hoeken, noch zeventien voeten boven uyt; zulks dat het top-punt van 't dak, van de straat af te rekenen, twee-en-negentig voeten hoog is. *Hoogte van de Kerk.* Yeder kruys-voorgevel, onder de breete van twee-en-negentig voeten hebbende. In 't midden boven op het kruys, staat een *Toorentje.* doorluchtig bevallig Toorentje, dat de hoogte, (van de tinnen van het dak af te rekenen, behalve de kloot en 't kruys, daar de haan op staat) van vier-en-vijftig voeten heeft. Hangende in het onderste gedeelte de luy, en in het bovenste (dat achtkantig, en doorluchtig is) de heel en half uurs klokken.

Eerste Steen gelegt. d'Eerste steen van deze Kerk, wierdt gelegt door den outsten zoon van *Cornelis Dankersz.* stadts Meester Metzelaar, in den Jare zestien hondert en twintig, den vijftienden van Junius, en in drie Jaren tijdts, ('t geen een wonder is,) volbouwt, als blijkt uyt dit opschrift, dat met gulde letteren boven de deur uyt gehouwen staat.

Tot oeffeninge van de Christelijke Godtsdienst, is deze Noorder Kerk gesticht, Anno MDC. XX. den XV. Junij den eersten steen geleyt, Anno MDC. XXIII. volmaakt, ende op Paasdag de eerste Predicatie gedaan. *Eerste Predicatie.*

't Gebouw binnen. Van binnen rust ze met zyn kruys-welven, op vier zware geweldige kolommen, die recht in 't midden van de vier tusschen-plaatsen komen te staen. Tegen welker een de Predikstoel gesteltis. Zynde de kapiteelen (of hooft-stukken) van deze kolommen, als ook de architraven, friezen en kornizen, alle 't zinlijkste en cierlykste na de Bouwkunst verciert en opgetooyt, zeventig passen heeft deze Kerk in zyn omgank, en ten noorden van *Cierlijke ingangen.* binnen voor den ingang, een kunstig witte steene uytgehouwen Poort, na de Dorize ordre gebouwt, van twalef voeten hoog: in 't midden het drie-kruyzig Wapen-schildt, met *Keyzer Maximiliaans* schenkaadje daar boven, en wat hooger het boven-gemelde bouwschrift. Hebbende ten zuyden van binnen voor den ingang, mede diergelijke Poort na de Dorise ordre. *Kopere Kroonen.* In 't midden hangt een groote kopere Kroon, en vier andere daar rondtom. Van alle kanten (uytgenomen ten noordt-westen daar ze met huysen belemmert is) laat se sich, vermitsze op een ruyme plaats staet, zien, en doet zich wonder wel en aangenaam in 't oog op, voornamelijk als men op de Prince-graft is, daar ze ook met een vierkant Kerkhof bezet staat. Niet te min bequaam is se wegens haar beknopte achtkantige binnenruymte, tot het oeffenen der Gods-dienst, vermits des Leeraars woorden aan alle hoeken den toehoorderen, ter ooren kunnen komen. Tot Maaslandtsluys, Sardam, en Groeningen, is in 't Kerkenbouwen dit Model gevolgt.

KERK-MEESTEREN
Van de
NOORDER KERK,
Zedert den opbouw van deselve Kerk.

Hendrik Hudde. 1623, 1624.
Pieter Hasselaer. 1623, tot 1626.
Ian Theunisz. Schellingwouw. 1623, tot 1657.
Ian Huydekooper. 1624, tot 1629.
Hendrik Voet. 1626, tot 1636.
Ian Valkenaer. 1629, tot 1640.
Pieter Iansz. de Wit. 1637, tot 1644.
Adriaen Valkenier. 1641, tot 1653.
Dirk de Lange. 1645, tot 1648.
Pieter van Loon. 1649, tot 1653.
Ian Fontaine. 1653, tot 1661.
Casper van Ceulen. 1653, tot 1663.
Daniel Barnard. 1658, tot 1682.
Iean Raye. 1662, tot 1666.
Cornelis van Geel. 1664, tot 1682.
Salomon Sweers. 1667, tot 1673.
Ioannes Rykars. 1669, tot 1673.
Ioannes Reyniers. 1674, tot 1679.
Iohannes van Grol. 1680, tot
Christoffel Indise Raven, 1682, tot
Willem Raep. 1682.
Pieter Six. 1682, tot 1686.
Barent de Moor. 1683, tot
Louis Trip. 1687, tot

Ooster en Eylands Kerken.

Behalven de vijf boven verhaalde steene Kerken, zijn'er, mits 't aangroeyen der Gemeente, hier ter stede in den Iare zestien hondert zestig, noch tot een behulp, twee groote houte spijkers of lootzen opgeslagen, daar in alleen maar des Zondags geleert word. d'Eene aan 't Ooster end van de stadt, by het willige Rasphuys, tegen de Schans aan, en d'Oosterze Kerk genaamt, de ander op Bikkers Eylandt, en wordt gemeenlijk d'Eylandts Kerk geheten. Op Paasdag 1660. des morgens zijn de eerste Predicatien daar ingedaan. Zedert zijnder noch twee gemaakt, als een tussen de Prince en Reguliers-graften, de Amstel Kerk genaamt; ook een voor de Fransse op de Prince-graft, daer toe het oude Scherm-school is bequaem gemaekt.

In de plaets van de boven genoemde *Oosterse Loots*, die door de laetste uytlegginge van de Stad, en het leggen van de Rapenburger-sluys weg moest, hebben haer Ed: Groot Achtb: de Heeren Burgermeesteren en 36 Raden goed gevonden en geresolveert, om dat Katten, Witten, en Oostenburg redelijk begon betimmert te worden, en op Wittenburg een plaets tot een Kerck in de aftekeninge van de laetste uytlegginge was open gelaten, een stene Kerk te bouwen, met de naem van de *Ooster Kerk*.

BE-

OOS

R KERK

BESCHRYVING
Van de
OOSTER KERK.

Eerste steen geleyt. NA dat de fondamenten van dese Kerk geheyt waren, is op den 4 October 1669. daer aen de eerste steen door de volgende Kerk-meesters haer Soonen, yder onder een van de vier Pylaren, geleyt, als *Gillis Wybrants de Jonge*, *Dirk vander Waeyen*, *Hendrick de Penijn*, en *Aernout Blom*.

Groote van de Kerk. Dese Kerk is vierkantig, overwulft, geschraegt op vier vierkante Pylaren, na de Ionize ordre, met hare behoorlijke Capiteelen en Ornamenten voorsien; dog buyten de Kerk zijn acht halve Pilasteren, die de muuren steun geven. De langte en brete is binnens werk yder vack 100 voeten. De onderste Glasen in de vier vacken over 't kruys zijn verciert met 't Wapen van Amsterdam, en in de vier middelste Glasen onder 't verwulffel siet men de wapenen van vier Burgermeesteren, als dat van de Heeren *Nicolaes Tulp*, *Cornelis van Vlooswyk*, *Ian van de Pol*, en *Andries de Graef*.

Kroonen in de Kerk. Negen kopere Kaers-kroonen hangen in dese Kerk, daer van de grootste in 't midden van de Kerk, in 't verwulffel, vlak onder de Tooren, met het boven-eynd van de stang in een Uurwyser is vast gemaekt, welke Uurwyser door 't selve Uurwerk, dat in de Tooren is, omgedraeyt word, en het heel en half uur wyst.

Predikstoel In 't midden, tusschen twee Pylaren, ten Westen, staet de Predik-stoel, van een vierkante form, na de Ionize order, geschikt; op yder paneel verbeelt sig een bysonder Sinne-beeld, op 't eene siet men een Anker, omringt met een Slang, daer door eenige tacken van Graen-airen en Lelien uytsteken. *en de Sinnebeelden daer op.* Het tweede staet een Bybel, op een gekruyste Olyftak, omringt met een Slang, daer in 't midden door, een bos uytspruytende Lelien, op werd vertoont, een gevleugelt Brand-hart op een Lelientak, en een Ierusalems Veer over 't Kruys, mede omringt met een Slang. De Leuning, na de Stoel opgaende, is ondersteunt op een Bybel, overvlochten met Ierusalems Veeren en Lely-tacken. Over de Predik-stoel, ter wederzyden de Ooster-deur, zijn twee gestoeltens voor de Heeren van de Regeeringe, de eene gemaekt na de Ionize, en de andere na de Corintise order; voorts sijn andere Gestoeltens rondom in de buytenste ommegang van de Kerk tegens de muuren aengestelt. Vier deuren of ingangen zynder, een van die na 't zuyden, is voorsien met een groot Portael, boven op met een stene baluster, over welke Deur men ten Noorden 't Kerkmeesters Comptoir siet; boven der selver ingang staet een Baster-leven, uytbeeldende een Bybel; op yeder hoek een Psalmboek, waer nevens op yder zyde een Beker met gelt, en onder deselve een bos Druyven, hebbende Ierusalems Veeren en Lely-tacken in 't Kruys, daer een Spiegel, voor staet, bevat met twee Slangen, en een Duyf met uytgespreyde vleugelen boven op staet, daer onder men dese woorden, met vergulde letteren, leest, *Kerkmeesters Comptoir.*

Prudentes & innocentes.

In de ommegang zijn ook twee Deuren, een ten Oosten en d'ander ten Westen. In gemelde ommegang is over de Predik-stoel een fondament geheyt en opgemetselt, om ten allen tijden, dese Kerk voor de toehoorders te kleen wordende, Pylaren op te stellen, tot het maken van een Galderye, te bequamen.

De eerste Predicatie, na dat deselve volmaekt was, is gedaen op Kersdag 1671 door D°. *Petrus Wittevrongel*. *Eerste Predicatie.*

Dese Kerk is boven op voorsien met een achtkantige Koupel of Toorn, midden op de Kerk geplaest, voorsien met Slag en Luy-klocken, nevens vier Uurwysers. *Toorentje.* Voorts is dese Kerk van buyten seer cierlijk, om deselve goede ordonnantie, gelijk het nevensstaende afbeeldsel, op koper uytwijst, te sien is.

KERK-

KERK-MEESTEREN.

Van de

OOSTER KERK.

Die van 't begin, dat de voorgemelde Loots is gebouwt, en na het Timmeren van de Kerk, tot heden toe syn geweest.

Nicolaes Pietersz. van Hoorn. 1659.
Dirck vander Wayen. 1659, tot 1670.
Arent Hardebol. 1659, tot 1660.
Ian Baptista Hochepied. 1659, tot 1668.
Iosephus Duyts. 1660.
Cornelis Schaep. 1660, tot 1662.
Gillis Wybrandts. 1662, tot 1679.
Mr. Nicolaes Lifting. 1663.
Dr. Gerardus de Penyn. 1663, tot 1670.
Dirck Blom. 1669, tot 1672.
Abraham Tobias. 1670, tot 1675
Louis Trip. 1671. 1672.
Salomon van de Blocquery. 1672, tot 1679.
Rochus van de Capelle. 1672.
Ionas Witzen. 1673.
Anthoni vander Ghiessen. 1673, tot
Anthoni Bruyning. 1676, tot 1679
Daniel Cherisy. 1680, tot
Karel Six. 1680, tot
Hendrick Scholten. 1680, tot

EYLANDS KERK.

De boven genoemde *Eylands Loots*, welke langwerpig van hout is gemaekt, staet voor aan op 't *Bickers Eyland*, van binnen voorsien met een Predik-stoel, en andere Gestoeltens tot de Godsdienst bequaam, en van buyten aen te sien, van dit maeksel, als het volgende Figuur verbeelt.

KERK-

AMS

KERK.

KERK-MEESTEREN

Van de

EYLANDS LOOTS.

Soo als die van 't begin af, tot heden toe, zijn geweest.

LOuis Quickelenburg. 1659, tot 1679.
Cornelis Graefland. 1659, tot 1667.
Adriaen van Loon. 1659, tot 1679.
Willem Blaeuw. 1659, tot 1667.
Jacques Thierry. 1667, tot 1678.
Joannes Carpentier. 1667, tot 1676.
Isaac Hochepied Junior. 1676, tot 1681.
Andries Bernard. 1678, tot 1679.
Iacobus Schot. 1679.
Cornelis Graefland. 1679, tot
Ioan van Zeller. 1679, tot
Hendrik vander Voort. 1679, tot 1689.
Elias Coymans. 1681, tot 1683.
Hendrik Theulinx. 1683.
Hendrik van Beuningen. 1684, tot
Cornelis Kalkoen Cornelisz. 1689, tot

AMSTEL KERK.

MEt de laetste nieuwe uytlegginge van de Stad is'er een plaats tot een Kerk open gelaten, op de nieuwe Prinse Gracht, tussen de Reguliers Gracht, en de Utrechtse straet, alwaer dan volgens resolutie van de Heeren Burgermeesteren en Vroetschap dezer Stede, provisioneel, na de Reguliers Gracht toe, een Kerck van hout, 100 voeten in zyn vier kant, is getimmert, die zich van buyten van gedaante vertoont als by dese nevensstaande Figuer te zien is: Het dack rust in 't midden op 16 houte stylen, gelyck rontomme na buyten; van binnen is dezelve met een Predick-stoel, op welke de eerste Predicatie door D°. *Henricus Ruleus* op den 9 Maert 1670 is gedaen; deselve is mede met Gestoeltens voor de Magistraat aen de steylen, en in den ommegank, voorsien. Ten Zuyden en ten Oosten van deze Kerk is een groot Pleyn, om by tyde en wyle een grooter Kerck van steen daer op te konnen bouwen.

Terwyle men doende was met deze Kerk te bouwen, stelden de Heeren Burgermeesteren op den 29 January 1669. Kerckmeesters, die van tyt tot tyt door andere sijn gevolgt, aen.

KERK-MEESTEREN

Van de

AMSTEL KERK,

DAniel Stalpaert. 1669, tot 1676.
Thieleman Soolmans 1669. tot
Iacob Noirot. 1669, tot 1680.
Gillis Sautyn. 1669, tot 1672.
Christophel Theysz. 1672, tot 1680.
Adriaen Temming Engelbreght. 1677, tot 1687.
Mr. Laurens Bake 1681. tot
Willem Backer Cornelisz. 1687. tot
Ioan Schot. 1688. tot

Zijnde

Zijnde alle de nieuw aengeboude tot den Godtsdienst met zit-plaatzen wel geordonneert, en yder bequaam tot het gehoor van Godes woort eenige duyzent menschen te bergen dat aldaar des Zondaags voor en naar den middag, gelijk in de andere Kerken word geleert, en met de Nieuwe Stadts vergrotinge ook de boven genoemde *Oosterse* en *Amstel* Kerken sijn gebouwt: En al hoe wel de Gereformeerden hun leere en Godtsdienst, hier ter stede in de Nederduytze tale leeren, so hebben de Franzen en Engelzen ook hier hun Kerken, daarze in prediken.

BESCHRYVING
Van de
FRANSE KERK.

Eertijds de Paulinianen Kerk.

Ock wel de Wale Kerk genoemt, en by de Roomze tyden de Paulinianen, staat tusschen het Sint Joris Hof en en Oost-Indisch-Huys, heeft twee ingangen, een op de Oude zyds Achterburgwal, en d'andere in de Oude Hoogstraat, naest het voorsz. Oost-Indisch-Huys. Voor welke een witte gehouwe steene Poort, van zeventien voeten en

Ingang in de Hoog-straat.

een half hoog, en dertien en een half breet te zien is, door *Hendrik de Keyzer*, eertijdts hier stadts Architect of Bouwmeester, ontworpen en geordent. 't Is een cierlyk vast werk, vol vreemde vindingen; waar in des Bouw-meesters zonderling spits-vondigheydt te merken is. Want de kolommen zyn ter wederzyde met nieuwe, doch cierlyke kapiteelen verciert, nochtans zoodanig, datze met haar krullen na de Jonize ordre schynen te zwymen; 't is ook een vreemt slag van bou-

bouwen, en by na berispelyk, dat d'Architraaf gebroken is, die ten halven in de Fries springt, en weder de Fries daer boven. Boven de Architraaf op de Cornice, tusschen de gebroken frontespies of voorkap, komt het stadts Wapen met de Keyzerlyke kroon te staan; 't welck een heerlyk aengenamen standt, en merkelijk verciersel voor deze straat geeft. Boven den ingang, op d'Achterburgwal, staat in 't Frans:

Ingang op Sint Joris pleyn.

Genesis xxviij. vers xvij.

Ce n'est ici qua la maison de Dieu, & c'est ici la porte des Cieux.

Dat is:

Dit en is niet dan een Huys Godes, en dit is de Poort des Hemels.

Boven de kleene deur, ter zijde in 't zuyden, leest men dit:

Pseaume v. vers viij.

J'enterai en ta maison avec la reverence.

Dat is:

Ik zal in uw' Huys ingaan met eerbiedigheydt.

En ten noorden, boven d'andere ingang deze spreuke:

Matth. xxj. vers xiij.

Ma maison sera appellé, maison de priere.

Dat is:

Mijn Huys, zal een Huys des gebedts genoemt worden.

Boven aan een balk, als men van de Hoogstraat ingaat, leest men de stichting met deze woorden;

Ceste Eglise a esté fondée MCCCC IX, Reaccommodée MDCXLVII Aggrandie MDCLXI.

Dat is:

Deze Kerk is gesticht MCCCC IX, weder bequaam gemaakt MDCXLVII. vergroot MDCLXI.

Want in den Jare zestien hondert een-en-zestig, wierd deze Kerk ten zuyden, na het Sint Joris Hof toe, vermits de zijdmuur, die met groote balken onderstut wierdt, begon uyt te spatten, en dreygde om verre te vallen, met een groot gedeelte van het Sint Joris Hof, (waar toe ook eenige huysjes, die daer langs heen onder de muur stonden, afgebroken wierden,) vergroot, en zeer cierlijk met pylasters en galderyen vermaakt.

Anno 1661 vergroot.

Aan 't eynde van de Kerk, daar een kleen Choor gesien word, is ook, sedert de laeste vergrootinge, boven op de Galderye, een cierlijk Orgel gemaakt. In dese Kerk word ook de Kerk-vergaderinge of Consistorie van de *Franse* of *Wale* Gemeenten gehouden. De Diaconie bedeelen ook hare Armen in deselve, die sedert de sware vervolginge die in Vrankryk door de Koning Louis de XIV. in den Iare 1684, tegens de Gereformeerde is begonnen, door de Vluchtelingen seer belast en verswaart is geworden, alsoo veele, die alles verlaten hadden, hier quamen. Om de selve te onderhouden, heeft de Regeeringe diverse Collecten, soo in de respective Kerken, als by de Huysen, door de Stad op verscheyde tijden laten doen; ook op eenige inkomende middelen bedacht zijn geweest, als op de Wynen en andere Waeren yets te stellen, waar uyt een redelijke somme gelds des jaars word vergadert, waer door dese en andere behoeftige werden onderhouden.

Wiens Kerk-meesters jegenwoordig mede de regeeringe van St. Ioris-hoff hebben, soo dat men de Namen van die, hier na in de beschrijvinge van het voornoemde St. Joris-hoff, wiens Regenten ouder zijnde als die van Kermeesters, sullen laten volgen.

NIEUWE FRANSE KERK.

Edert de groote persecutie in Vrankryk tegens de Gereformeerde Godtsdienst begonnen, en die op het schrickelijkst voortgeset, is de toevloet van de Fransse Refugées soo groot na dese Stad geweest, dat de boven genoemde Kerk, hoewel vergroot en rondom met een Galdery voorsien,

ſien, haer veel te kleen is geworden; hebben de Ed: Achtb: Heeren Burgermeeſteren en 36 Raden Anno 1686. als Voeſterheeren van de Waere Gereformeerde

Godtsdienſt, gereſolveert, haar tot nog toe gebruykte Schermſchool in plaets van de Wapen-oeffeninge, tot de oeffeninge van de ſuyvere Gereformeerde Religie bequaam gemaakt, daer nu, gelijk in de andere, des Sondags mede in de Franſe Tale gepredikt word, en daer in tot Kerkmeeſteren geſtelt;

Izaak Brayne. 1685, tot
Mr. Iacob Hooft. 1685, tot
Nicolaes Kalkoen. 1685, tot
Cornelis Bors van Waveren. 1685, tot 1688.
Pieter Poulle. 1688, tot

ENGELSE KERK.

DEze ſtaat op het Bagijnenhof, en wiert by de Roomze tyt, de Bagyne Kerk genoemt. Wanneer de zelve hier op dit Hofgeſticht is, daar is geen zekerheydt van; doch [a] het blykt aan d'eenvoudigheyt van 't gebouw, en d'oude muuren, dat'et in de eerſte hondert Iaar niet geſchiet is. Van binnen is'et, hoewel niet groot, zeer luchtig; met een Toorentjen

[a] Doch volgens eenige oude Scheepene brieven, heeft die al voor den Jare 1406. in 't gedeelte van de Stad, *Bentwyk* genaamt, gelegen. Siet in 't derde Boek, eerſte Deel, onder in de aenteekeninge, op fol. 172.

jen daar op. Alhier wert des Zondaags tweemaal, en 's Woensdaags voor de middag, in de Engelze tale geleert. Deze Kerk haar te kleyn zynde, is in den Iare 1665. vergroot. Wiens regeeringe by de Kerk-meesters van de Nieuwe Kerk waer genomen wert.

Verscheyde andere gezinden, als Luyterze, Remonstranten of Arminianen, Mennonisten of Doops-gezinden, hebben ook hare Kerken; oock is 'er een Engelze Bruyniste Kerk in de Barne-steeg, nieuw getimmert, door dien de oude alhier in de sware brant in 't Iaer 1662. geheel in de assche was geleyt; daer zijn hier ter Steede ook Jode Synagogen daarse hunne Gods-dienst opentlyk in oeffenen. Een zaak, die, by na, d'eenigste opkomst, en behoudenis van deze Stadt schynt te wezen, en daar by buyten twijffel, bloeijen en staen zal, zoo lang yder vrye Godts-dienst t'oeffenen, en vryheyt van Conscientie, toegelaaten word.

Reden van Amsterdams welvaart.

De Regeeringe der Gereformeerde Kerk.

DE beschryvinge der Gereformeerde Kerken eyndigende, volgt nu hoe die geregeert, en de Litmaten van dien vereenigt blyven, en met Godts woordt bedient werden, welke regeeringe bestaat uyt Leeraars, Ouderlingen en Diaconen, daar van de Leeraars jegenwoordig in 't Nederduytsche vyf-en-twintigh sterck zijn, en een die in de Hoogduytze taal leert, die mede in de Kerkenraat verschijnt, en zijn van den beginne der Reformatie geweest, als in de volgende lyst te sien is.

NAAMEN,

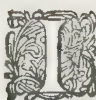
Van alle de

PREDICANTEN

Der

GEREFORMEERDE KERCKE,

Die van 't begin der Reformatie af, tot nu toe, binnen dese Stad Amsterdam, in de Duytse Gemeente zyn beroepen.

Anno 1578 *Ohannes Kuchlinus*, beroepen van Embden, ende Ao. 1596. geworden Regent van 't Collegie der Theologie binnen Leyden, alwaer hy Ao. 1606. is gestorven, out 60 Jaren.

— *Petrus Hardenbergius*, beroepen uyt Embderlant, en Ao. 1580. van hier tot Swol beroepen.

1580 *Martinus Lydius*, beroepen van Antwerpen, ende Ao. 1585. geworden Professor Theologiæ tot Franequer, alwaer hy Ao. 1600. is gestorven, out 61 Jaren.

— *Johannes Nicolai a Wassenaer*, beroepen van Wydenes, ende in 't selve Jaer den 28. October gestorven.

— *Hillebrandus Cunæus*, beroepen van Hoogh-Caspel, en Ao. 1583. van sijn dienst ontslagen.

— *Joannes Ambrosius*, beroepen van Sybecapel, ende Ao. 1599. den 16 October gestorven, out 53. Jaren.

1581 *Joannis Hallius*, beroepen van Leyden, ende Ao. 1619. den 2 October gestorven, out 70 Jaren.

1583 *Everardus Hermanni*, Amstelodamensis, beroepen van Maeslant, tot eerste Predikant alhier in het Gasthuys, en Ao. 1589. gestorven.

1585 *Petrus Plancius*, Predikant geweest zynde te Brussel, is, als de Prins van Parma deselve stadt gewonnen hadde, alhier beroepen, ende Ao. 1622. den 25 Mey gestorven, out 70 Jaren.

1588 *Jacobus Arminius*, Proponent zynde, alhier beroepen, ende Ao. 1603. geworden Professor Theologiæ tot Leyden, alwaer hy Ao. 1609. den 19 October is gestorven, out 49 Jaren.

Anno 1590 *Joannes Halsbergius*, Proponent zynde, alhier beroepen in 't Gasthuys, ende Ao. 1599. in de kercken, ende gestorven A. 1606.

1599 *Lucas Ambrosius*, beroepen van Muyden alhier in 't Gasthuys, en Ao. 1610. in de kercken, en gestorven Ao. 1628. out 56 Jaren.

1600 *Ioannes Ursinus*, tot Uytrecht Predicant geweest zynde, alhier beroepen, en in December Ao. 1620. gestorven.

1601 *Joannes le Maire*, Proponent zynde, alhier beroepen, en Ao. 1642. den 4 July gestorven, out 75 Iaren.

1602 *Warnerus Helmichius*, beroepen van Delft, en Ao. 1608. den 29 Augusti gestorven, out 57 Iaren.

1603 *Jacobus Roelandus*, beroepen van Frankendael, en Ao. 1618. geweest Assessor in 't Synodus Nationael tot Dordrecht, en daer na tot Leyden gecommitteert totte oversettinge des Bybels, alwaer hy Ao. 1632. is gestorven, out 70 Iaren.

1608 *Casparus Heydanus*, beroepen van Franckendael, ende Ao. 1626. den 14 Ianuary gestorven, out 60 Iaren.

1610 *Joannes Cornelius Sylvius*, Amstelodamensis, beroepen van Sloten alhier in 't Gasthuys, ende Ao. 1622. in de kercken, ende gestorven Ao. 1638. den 19 November, out 73 Iaren.

— *Jacobus Triglandius*, beroepen van Stolckwyck, en Ao. 1634 geworden Professor Theologiæ tot Leyden, alwaer hy is gestorven Ao. 1654 den 11 April, out 71 Jaren

1612 *Rudolphus Petri*, Amstelodamensis, beroepen van Sanerdam, en Ao. 1649. den 4 Juny gestorven, out 64 Iaren.

Anno — *Gosuinus Geldorpius*, beroepen van Sneeck, en Ao. 1627, den 11 Augusti gestorven, out 63 Jaren.

1620 *Adrianus Smoutius*, beroepen van Overmaes, en Ao. 1630. den 7 January uyt dese Stad vertrocken, en is tot Rotterdam Ao. 1646. gestorven.

— *Otto Badius*, beroepen van Huchelhoven en Lovenich uyt Gulickerlant, tot eerste Predikant alhier in 't hoogduyts, ende Ao. 1626. in de nederduytse kercken, en Ao. 1664. den 8 Mey gestorven, out 70 Jaren.

1621 *Joannes Kloppenburgh*, Amstelodamensis, beroepen van Heusden, is Ao. 1630. in den Briel Predikant geworden, en Ao. 1640. geworden Professor Theologiæ t'Harderwyck, ende Ao. 1644. tot Franequer, alwaer hy Ao. 1652. is gestorven, out 60 Iaren.

— *Jacobus Laurentius*, Amstelodamensis, beroepen van Naerden, ende Ao. 1644. den 19 Marty gestorven, out 60 Iaren

— *Eleasar Swalmius*, beroepen van Schiedam, en Ao. 1652. den 4 Juny gestorven, out 70 jaren.

1622 *Antonius Plancius*, beroepen uyt de Langestraet, alhier in 't Gasthuys, en Ao. 1624. den 28 February gestorven

1623 *Petrus Wachtendorp*, beroepen van Linnich uyt Gulickerlant, ende Ao. 1652. den 3 November gestorven, out 67 Iaren.

1625. *Cornelius Hanekopius*, Predicant geweest zynde tot Breda, is, als het Spinola gewonnen hadde, in Julio alhier beroepen, en Ao. 1626. in November van sijn dienst ontslagen, en Ao. 1655. den 15 July gestorven, out 77 Iaren.

Petrus

Anno

— *Petrus Pulleus*, beroepen van Amsterveen, alhier in 't Gasthuys, ende Ao. 1629. gestorven.

1626 *Fredericus Kesslerus*, beroepen van Stolburg, alhier in 't hoogduyts, ende Ao. 1636. na Brasil vertrocken, ende na sijn wederkomste Ao. 1643 beroepen in de nederduytse kercken alhier, en Ao. 1650. den 15 September gestorven.

1628 *Henricus Geldorpius*, beroepen van Leeuwarden, ende Ao. 1652. den 6 October gestorven, out 52 Iaren.

1630 *Joannes de Mourccurt*, Amstelodamensis, beroepen van Weesp, in 't Gasthuys alhier, en Ao. 1667. den 16 Augustus (om sijn ouderdom, en swackheydt) emeritus geworden, en Ao. 1673. den 16 Iuny gestorven, out 81 jaren.

1632 *Petrus Clasenius*, beroepen van Domburg, uyt Zeelant, en Ao. 1636. den 3 December gestorven, out 45 Iaren.

1633 *Antonius Harinckhoeck*, beroepen van Amersfoort, ende Ao. 1636. den 25 February gestorven, out 36 Iaren.

1634 *Lucas Trelcatius*, beroepen alhier uyt de France kerck in onse Nederduytse kercke, en Ao. 1638. den 28 April gestorven, out 36 Iaren.

— *Wilhelmus Somerus*, beroepen van Alckmaer, en Ao. 1649. den 30 September gestorven, out 67 Iaren.

1636 *Jacobus Hollebekius*, beroepen van Amersfoort, en Ao. 1650. den 30 November gestorven, out 57 Iaren.

1638 *Petrus Wittewrongel*, beroepen van Zierickzee, en op den 31 Iuly bevestigt, en Ao. 1662. den 7 December gestorven, out 53 Iaren.

1639 *Joannes Rulitius*, beroepen alhier uytte Engelse kerck in de Hoogduytse, ende Ao. 1652. van hier tot Heydelbergh beroepen, en Ao. 1655. weder van Heydelbergh alhier beroepen in de Neerduytse kerk, en op den 16 May bevestigt, en Ao. 1666. den 7 Augusti, weder in de Hoogduytse Kerk, en in 't selfde Iaer, den 6 November gestorven, out 64 Iaren.

1640 *Henricus Rulaus*, beroepen van Weesp, en op den 25 May bevestigt, en Ao. 1680. den 12 October gestorven, out 69 Iaren.

1642 *Petrus Leupenius*, beroepen van Hattem, en op den 30 Ianuary bevestigt, en Ao. 1670. den 15 Ianuary gestorven, out 62 Iaren.

1645 *Wilhelmus Schotanus*, beroepen van Sneeck, en op den 20 Iuny bevestigt, en Ao. 1664. in Maert (om sijn ouderdom en swackheyt) *emeritus* geworden, en Ao. 1666. den 15 December, in Vriesland overleden.

Anno

1646 *Cornelius Cossius*, beroepen van Purmerent, en op den 13 April bevestigt, ende Ao. 1661. den 22 February gestorven, out 45 Iaren.

1647 *Harmannus Langelius*, beroepen van Rotterdam, en op den 16 Augusti bevestigt, en Ao. 1666. den 10 September gestorven, out 52 Iaren.

1649 *Johannes Heydanus*, beroepen van Rotterdam, en op den 28 November bevestigt, en Ao. 1670. den 14 Iuny gestorven, out 66 Iaren.

1650 *David Rothcus*, Amstelodamensis, Proponent zijnde alhier beroepen, en op den 10 April bevestigt, en Ao. 1655. den 6 Augusti gestorven, out 59 Iaren.

— *Casparus de Carpentier*, beroepen van Amersfoort, en op den 17 April bevestigt, en Ao. 1667. den 12 Mey gestorven, out 51 Iaren.

1651 *Abrahamus Roehoff*, Amstelodamensis, beroepen van Ilpendam, en op den 7 May bevestigt, en Ao. 1682. den 7 Februarius gestorven, out 63 Iaren.

— *Petrus Proëlius*, beroepen van Gouda, en op den 7 May bevestigt, en Ao. 1661. den 19 Augusti gestorven, out 44 Iaren.

— *Samuel Koop a Groen*, beroepen van Westlanen, en op den 12 November bevestigt, en Ao 1686. den 21 Ianuary gestorven, out 68 Iaren.

1652 *Carolus Schulerus*, beroepen van Steenbergen, en op den 7 Iuly bevestigt, en Ao. 1670. den 17 April gestorven, out 62 Iaren.

— *Petrus Gybrius*, beroepen van Middelburg uyt de Engelsse Kerck aldaer, in de Hoogduytse Kerk alhier, en op den 10 November bevestigt, en Ao. 1666. den 27 Maert gestorven, out 63 jaaren.

— *Menso Joannis*, beroepen van Swol, en op den 8 December bevestigt, en Ao. 1664. den 24 Mey gestorven, out 55 Iaren.

1653 *Joannes de Gavarel*, Amstelodamensis, beroepen van Harderwijk, en op den 5 Ianuary bevestigt, en den 4 Maert des selven jaars gestorven, sonder (vermits sijn sieckte) eenigen dienst aen de Kerke alhier gedaen te hebben.

— *Robertus Junius*, beroepen van Delft, en op den 9 February bevestigt, ende is den 28 Augusti 1655. gestorven, out 49 Iaren.

— *Otto Belcampius*, beroepen van Deventer, en op den 20 April bevestight, en Ao. 1685. den 11 Iuly gestorven, out 69 Iaren.

1654 *Abrahamus de Roy*, beroepen van Zutphen, en op den 15 Maert bevestigt, en Ao. 1680. den 21 April gestorven, out 76 Iaren.

1656 *Jacobus Clercquius*, beroepen van Haarlem, en op den 20 February bevestigt, en Ao. 1680. den 2 November gestorven, out 65 Iaren.

— *Andreas Lansman*, Amstelodamensis, beroepen van Leyden, en op den 5 Maert bevestigt, en Ao. 1666. den 12 September gestorven, out 43 jaren.

— *Lucas Vinckius*, beroepen van Alkmaer, en op den 7 May bevestigt, en Ao. 1671. den 19 April gestorven, out 52 Iaren.

1660 *Laurens Laurentius*, Amstelodamensis, beroepen van Dordrecht, en op den 18 Ianuary bevestigt, en Ao. 1672 den 28 Ianuary gestorven, out 48 jaer.

— *Johannes Nieuwenhusius*, beroepen van Nimmegen, en op den 21 Marty bevestigt, en Ao. 1681. den 12 Ianuary gestorven, out 55 Iaren.

1661 *Isaakus le Maire*, Amstelodamensis, beroepen van Rotterdam, en op den 3 April bevestigt,

— *Jacobus Triglandius*, Amstelodamensis, beroepen van Haerlem, en op den 17 Iuly bevestigt, en Ao. 1664. den 8 November gestorven, out 38 Iaren.

— *Laurentius Homma*, Amstelodamensis, beroepen van Enkhuysen, en op den 18 December bevestigt, en Ao. 1681. den 4 Ianuary gestorven, out 55 Iaren.

1662 *Joannes Visscherus*, beroepen van Zutphen, en op den 1 October bevestight,

1663 *Gerardus Havicius*, beroepen van Leyden, en op den 10 Iuny bevestight,

1664 *Cornelius Lycochton*, beroepen van Rotterdam, en op den 2 Maert bevestight, en Ao. 1685. den 29 Iuny gestorven, out 57 jaren.

1665 *Nicolaus de la Planque*, beroepen van Campen, en op den 13 May bevestight,

— *Cornelius Danckerts*, Amstelodamensis, beroepen van Gornichem, en op den 13 September bevestight,

1666 *Henricus Kieftius*, beroepen van Alkmaer, en op den 5 December bevestigt, en Ao. 1683. den 23 Mey gestorven, out 60 jaren.

1667 *Henricus Ryndyck*, beroepen van Oudewater, en op den 9 Ianuary bevestight, en Ao. 1689. den 6 Maert gestorven out 65 jaren.

— *Petrus Schaack*, beroepen van Alckmaer, en op den 17 Iuly bevestight,

— *Johannes Sylvius*, beroepen van Sittert,

Anno

Sittert, in de Hoogduytsche Kerck alhier, en op den 28 Augusti bevestigt,

— *Zegerus van Zon*, beroepen van Rotterdam en op den 11 September bevestigt, en Ao. 1687. den 14 Maart gestorven, out 64 Jaren.

1668 *Rudolphus Ruleus*, beroepen van Graft, in 't Gasthuys alhier, en op den 4 Maert bevestigt, en Ao. 1688 den 9 Iuny gestorven, out 51 Iaren.

1670 *Petrus van der Hagen*, beroepen van Leyden, en op den 11 Mey bevestigt, en Ao. 1671. den 3 Iulius gestorven, out 30 Iaren.

— *Gualterus Bodaen Courten*, beroepen van der Veere, en op den 31 Augusti bevestigt, en Ao. 1684 den 14 Februari gestorven, out 48 Iaren.

— *Bernardus Homoet*, beroepen van Rotterdam, en op den 14 December bevestight,

1671 *Bernardus Somer*, beroepen van Vlissingen, en op den 29 November bevestight, en Ao. 1684 den 2 Iuny gestorven, (binnen ter Veer) out 43 Iaren.

1672 *Gysbertus Oostrom*, beroepen van Cuylenburgh, en op den 21 February bevestight,

— *Jacobus Beugholt*, Amstelodamensis, beroepen van Oostzanen, en op den 14 Augusti bevestigt, en Ao. 1677. den 10 September gestorven, out 40 Iaren.

1677 *Joannis Reeland*, beroepen van Alckmaer, en op den 19 December bevestigt,

1679 *Theodorus Beelts*, beroepen van Maassluys, en op den 19 February bevestigt, en 't selve jaer den 31 Augusti gestorven out 44 Iaren.

— *Balthazar Becker*, beroepen van Weesp, en op den 1 December bevestigt,

1680 *Joannes Ojers*, beroepen van Swol, en op den 15 December bevestigt,

1681 *Guiljelmus Anzlaar*, beroepen van Delft, en op den 2 February bevestigt,

Anno

— *Gerbrandus van Leeuwen*, beroepen van Haerlem, en op den 2 Maert bevestigt,

— *Joannes Doorestaar*, beroepen van Medenblik, en op den 30 Maert bevestigt,

1682 *Jacobus Vasseur*, beroepen van Swammerdam, en op den 19 April bevestigt, en Ao. 1686. den 11 Ianuary gestorven, out 43 Iaren.

1683 *Hero Zibersma*, beroepen van Harlingen, en op den 15 Augusti bevestigt,

1684 *Albertus van VVesterhof*, beroepen van Sloterdyk, en op den 23 April bevestigt,

— *Joannes Smit*, beroepen van Alkmaer, en op den 30 April bevestigt,

— *Casparus Rupius*, beroepen van Wesel, en op den 17 September bevestigt,

1685 *Gerardus van der Porte*, beroepen van Londen, en op den 28 October bevestigt,

— *Adrianus van VVesel*, beroepen van Leeuwaerden, en op den 18 November bevestigt,

1686 *Joannes de Roy*, beroepen van Edam, en op den 5 Mey bevestigt,

— *Leonardus Groenewegen*, beroepen van Schoonhoven, en op den 17 Iuny bevestigt,

1687 *Petrus du Bois*, beroepen van Gorinchem, en op den 25 Mey bevestigt,

1688 *Daniel Eversdijck*, beroepen uyt de Zypp, in 't Gasthuys alhier, en op den 22 Augusti bevestigt.

Anno

1689 *Jacobus Streso*, beroepen van Delft, en op den 12 Iuny bevestigt,

Gereformeerden Kerken regeering.

Welkers bedieninge niet alleen is de Gemeente het Woord Godts eenvoudig en zuyverlijk te leeren, Sacramenten te bedienen, maar ook die in alle droefenisse te bezoeken en te troosten: deze by afstervinge ofte 't getal niet groot genoeg zynde, wert met consent van de Heeren Burgermeesters tot een nieuwe beroepinge getreden, zulks geschiet in de groote vergaderinge van Leeraars en Ouderlingen; de Diakonen, hare bezondere nominatie daar toe brengende, zoo dan by meerder-stemmige, de beroepinge voltrokken zijnde, wort de approbatie daar toe van de E E. groot Achtbare Heeren Burgermeesteren (door een geordonneerde Kerken-dienaar en Ouderlingh) verzocht, die bekomen hebbende wort Classis daar over vergadert, en by deselve geaprobeert zynde, wert met het beroep voortgevaren, de beroepen dienaar zulks aannemende, en van zijn Gemeente (zoo hy eenige bedient heeft) daar toe ontslaginge bekomende, wort de Gemeente drie Sondaeghse Predicatien voorgestelt, en geen tegenzegginge komende, in zyn dienst bevestigt. Onder deze Classicale behooren, die van Weesp, Naarden, Muyden nevens de Kerken van Amstellandt, Goylandt, en omleggende Dorpen, met die van de Loosdrecht, en Loenen, ook Slooten en Slooterdyck, te zamen een Classis makende, welke alle eerste Maendags in de Maant van April, tot October toe, behalven de extraordinari vergaderingen des zomers tot Amsterdam te zamen komen, om van alle zwarigheden yder in zyn Kerk voorvallende, te beraatslagen. Proponenten en Kranke-bezoekers die op de Oorlog-scheepen na Oost en West-Indien, en andere Buytenlandse Kerken staen te gaen, te examineeren; behalven dat de Kerkenraadt alhier alle donderdaeghs des naar-middags Kerkenraat houdet, om kerckelyke discipline en andere nootzakelyke te bezorgen: in welke vergadering de E E. Achtbare Heeren Magistraten mede haer Gecommitteerden zenden, zynde Litmaten, die in den Iare 1632. den eersten donderdag in May haar eerste sessie genomen hebben (niet als een advizeerende stem daar voerende) doch zulks niet als met advys en toestemminge van de Gedeputeerde van 't Noorthollandtsche Synodus, daer deze Classis onder is behoorende, volgens zeeker verdragh daer van tusschen de Achtbaare regeeringe en Kerken-raadt op gerecht; welke noch jaarlyks met een Vriendelyke Maaltyt van combinatie tusschen de Wereltlyke en Kerkelyke regeeringe bevestigt wert.

Verkiezing van Predicanten.

Wie onder dit Classis begrepen zijn.

Daar in zitten van de Majestraat twee Gecommitteerden.

Dit Classis bespeurende de sobre tractementen daar haar mede-dienaars te platten lande mede voorzien zyn, en eenige geen groote tydelyke middelen in voorraat hebbende, des beducht wezende, dat na haar overlyden de nageblevene Weduwen in een sobere staat zouden blyven zitten, heeft raadtzaam gevonden (in den Iare 1628.) met den anderen eene gemeene borze op te rechten om alzulke bedroefde Weduwen met een Iaarlykze penning te verzorgen, daer toe eenige Articulen beramende, die als doen by de gemeene Broeders ondertekent, en met den eersten October des zelvigen Iaars haar aanvang genomen hebben.

Gemeene beurs voor de weduwen der overleden dienaren.

Het twede lit dezer vergaderingen zyn de Ouderlingen, wien nevens de Dienaren de Kerkelyke regeeringe aan bevolen is, nevens haar alle commissien en Classicale vergaderinge by te woonen, Kerkelyke discipline te helpen exerceeren, ende in alle zwarigheden de Dienaars des Goddelyken Woordts te ondersteunen, en daar toe gehouden zynde, alle wekelyke Kerkvergaderingen by te woonen. Deze zyn tot den Iaer 1662. zestien in getale geweest, ende zedert tot vyfentwintig vergroot, vermits 't getal der Predicanten door 't vermeerderen der Gemeente jaarlyx aengroeyde.

Van de Ouderlingen en dessels verkiezing.

Deze haer dienst geduuren twee achter een volgende jaren, zoo dat jaerlyks de helft verandert werden, daer van deze Ouderlingen een en de Diaconen twee jaren moeten leedig zitten, eerze tot dien dienst weder toegelaten werden.

De derde graat dezer Kerkelyke regeeringe bestaat uyt Diaconen, die hare bezondere vergaderinge houden, en niet als met de twee andere leden in de groote vergaderinge te zamen komen: deze houden hare by-een-komsten mede in de Nieuwe Kerk, aen de Noort-zyde in 't Vrouwe-koor, waer van in de Kerk-beschryvinge hier vooren aengeroert is: zynde tot den Iare 1662. vierentwintig sterk geweest, en zedert tot het getal van achtendertig vermeerdert; wiens bedieninge gelyk de Ouderlingen mede twee jarig is, en als dan haer rust jaren hebben: doch alzoo dat al die nu viermael in dienst geweest zyn, van de zelvige moeyelyke dienst verschoont blyven. Deze vergaderen tweemael ter weke, als dingsdags 's avondts ten vier uuren, om yder zyn opgeleyde Commissie te verantwoor-

Van de Diaconen, en tydt van bedienen.

Haer dienst omtrent den Armen.

antwoorden, ook ſchriftelyk te boek te ſtellen; ende des donderdags om de Aalmoeſſen uyt te deelen; welke vergaderinge begint des 's morgens ten zeven uuren, veeltijdts eerſt ſcheydende des avondts om 8.9. ook wel thien uuren en later, ten welken tyde aldaer verſchynen ontrent negen hondert en meerder behoeftige ledematen, om hare Aalmoeſſen te ontfangen, zynde op veel na niet het halve getal der nootdruftigen, alzoo om de andere Week maar mogen verſchynen, ten zy door ziekte ofte andere hoogdreygende noot klachtig vallen: uytgezondert de genen die alle zes weken haer uytgift genieten: Op welke donderdaegze vergaderinge meer als vyf duyzent guldens wekelyk uytgegeven wiert: behalven dit, wert de Stad noch onder haer in vier quartieren geſcheyden, en van eenige uyt de vergaderinge bedient, die weder in tween verdeelt zyn: de eene helft gehouden zynde oude onbehulpelyke Ledematen ten hare huyzen om de vierthien dagen de Aelmoeſſen te brengen, en om de zes weken zulks met naem van Man en Vrouw, volgens t'alphabeth te boek te brengen. De andere helft geſtelt zynde het Extraordinari waer te nemen, als ymandt van de Ledematen in ziekte ofte andere toevallen behoeftig is, alzulk een penning haer uyt te reiken als daer toegeſtelt is, zonder meer ten zy voor haer eygen rekening: desgelyks uytdeelinge te doen van kleederen, kouzen en ſchoenen, en de Rekeninge daer van alle acht dagen den Preſident over te leveren. Welke Aalmoeſſen 't ganſche jaar aen alle behoeftige Ledematen (zonder onderſcheyd of aen oude ofte nieuwe zyde wonen) uytgereykt werden; nochtans zoo Man en Vrouw een van beyde geen Litmaet zynde van 't Comptoor (doch niet altijd) afgewezen werden, tot dat die geen Litmaat zynde, zich tot de Gemeente voegt, of komt te overlyden.

Haar inkomſten zyn Aalmoeſſen.

't Onderhout daer de nootdruftige dezer Gemeente van leven beſtaet niet in 't inkomen van Geeſtelyke goederen ofte leggende Renten, maer moet wekelyke onder de Predicatien vergadert, uyt de hangende boſſen ter Litmaten huyzen, en vier wekelijke Bos-collecten langs de huyzen by een gezamelt werden; doch daer uyt zouden deze Aelmoeſſen niet konnen beſtaen, ten ware daer toe quamen de teſtamentare Legaten ende giften eeniger bezondere miltdadigen.

Die vergadert worden in de Kerken.

Welke Kerkelyke Collecten in verſcheyde Kerken Ordonnaris acht ofte negen-en-twintig ter week zyn, behalven de extraordinarize, als proef predicatien, en andere, tot welke Collecte in zommige kerken dry en andere twee Diakonen van noden zyn: die gehouden zyn op een boete van twee guldens waer te nemen, ofte te laet komende een gulden: en na de Predicatie de vergaderde penningen te tellen, en een ſpecificatie daer by zynde den Preſiderenden Diaken t'huys te brengen, ook notitie daer van de Boekhouder te behandigen, om in 't Controleurboek aengetekent te werden.

Ook met boſſen, om de vier weken by de Huyzen der Litmaten.

De vierwekige Bos-collecte door de vier deelen der Stadt geſchiedt in quartieren, door twee ofte meer Diakonen langs der Litmaten huyzen; Deze Bos-collecten ingehaelt, en by ſpeſificatie overgelevert, wort by de Preſident overzien, en by misrekeninge verbeurt yeder Diakon, daer over geweeſt zynde een ſtuyver op de gulden. Alle welke boeten die ongeveer de dry hondert guldens Jaarlyks beloopen, ten profijte der Armen aengewent werden; het Iaarlyks ſcheydt-mael, yder hooft voor hooft voor zich zelven betalende.

Verkiezing van Ouderlingen en Diakonen.

De verkiezinge van Ouderlingen en Diakonen geſchiet na Vrouwendag, als wanneer de Magiſtraat in hare bedieninge getreden is, ende dat des dingsdaegs na de predicatie in de groote vergaderinge van Predicanten, Ouderlingen en Diakonen; alwaer alle Ledematen volgens 't Alphabeth opgelezen zynde, met gemeene ſtemme om vraag gedaen wert wie men zal op ſtellen, daer een getal van opgeſtelt zynde, wert weder gevraagt wie tot Ouderlingen, of tot Diakonen zullen geſtelt werden, dan nemet yder de namen met zich, tot donderdags daar aen naer de predicatie; als wanneer de vergaderinge weder geleyt wert, daer elk ſijn briefken (met zyn keur tot Ouderlingen ofte Diakon) den Preſident overlevert; alle deze briefkens vergadert zynde worden by de Preſident naer getelt, of ook meerder als vergaderde perſoonen bevonden werden; deze geleſen zynde, wordt de meeſte ſtemmen der namen daer uyt gecollecteert, en de zelvigen voor gekooren gehouden; Diakonen in hare bedieninge getreden zynde, eerſt de afgaende met een Oratie haer affcheyt genomen hebbende, wordt de Ordre deſer bedieninge de Broederen voorgeleſen, en daer na de Officien voor het aenſtaende Iaer uytgedeelt. Als voor eerſt werden der dry Boekhouders gemaekt, een tot het groote Boek, bevattende alle de Armen haer reke-

Verdeeling van de dienſt der Diaconen.

rekeningen zoo wat aen Geldt, Kleederen, Lywaet, als anders genooten hebben. Daer na een die het Controleurboek hout, zynde het Boek tegen de uytgiften die by yder Prezident gedaen werden, van welke uytgift alle zes weken rekeninge geſchiet: welke Controleur Boekhouder hem mede als Schout is dragende, om op alle Boeten te letten en die in te vorderen. En eyndelyk een derde, die het Wees-boek waer nemet, waer in aengetekent ſtaen alle Oude Mannen en Vrouwen di e beſteet werden.

Dan noch negen Prezidenten, om alle zes weken een te prezideeren, en alle die gecolligeerde penningen te ontfangen, en te laten cardouzen, de overigen de Boſſen en andere Commiſſien waar nemende.

Noch werden de Diakonen, 12 Diakoneſſen by gevoegt, die uyt eerlyke bejaarde Matroonen ofte Weduwen alle Iaren ontrent midden-zomer in Iunio, maer nu na de verkiezinge van de Diaconen in de groote vergaderinge by monden verkooren werden; wiens dienſt is Oude onbehulpelyke Vrouwen en Kraam-vrouwen te bezoeken, en des noot zynde de behulpelyke handt te bieden, (daar toe van de Prezident middlen ontfangende) het Lywaat aan te ſnyden, en (voor de ſtichtinge van 't Weeshuys) der Litmaten meyskens te beſteeden, en op haar opvoedinge achting te nemen, als mede te beſorgen de Huys-houdinge van het Oude Vrouwen Huys.

De Kerkelyke regeeringe in deze bovengemelde ordre beſtaande, en tot onderhout van zulk een werk der liefde jaarlyks veel penningen van nooden, en de manier van die te verzamelen hier vooren beſchreven zynde, daar van voor de Gemeente met open deure van den ontfangſt en uytgift van dien Iaarlykze rekeninge gedaan wert: zoo heeft het my niet ondienſtig geacht het Iaarlykze ſlot daar van (zedert den aanvaang der Reformatie) hier by te voegen.

Rekening van de Ontfang en Uytgift gehouden by Diakonen van de Gereformeerde Nederduytſe Kerke binnen Amſterdam, begonnen met de Reformatie den 11 May 1578. tot de verkiezinge van den Jare 1687.

Anno 1578.	Uytgegeven	1745.	4.	4
	Ontfangen	1469.	14.	3
	Komt te kort	275.	10.	1
1579.	ontfangen	2199.	3.	3
	uytgegeven	1663.	19.	9
	overgehouden	535.	3.	10
1580.	ontfangen	2709.	-	7
	uytgegeven	2527.	19.	2
	overgehouden	181.	1.	5
1581.	ontfangen	2635.	-	9
	uytgegeven	2435.	11.	5
	overgehouden	199.	9.	4
1582.	ontfangen	2736.	7.	-
	uytgegeven	2580.	19.	5
	overgehouden	155.	7.	11
1583.	ontfangen	2944.	10.	5
	uytgegeven	2743.	13.	10
	overgehouden	200.	16.	11
1584.	ontfangen	4467.	6.	14
	uytgegeven	4442.	9.	-
	overgehouden	24.	17.	14
1585.	ontfangen	6238.	10.	2
	uytgegeven	5244.	10.	15
	overgehouden	993.	19.	3
1586.	ontfangen	7255.	9	2
	uytgegeven	567.	6.	14
	overgehouden	688.	2.	4
Anno 1587.	ontfangen	10260.	12.	12
	uytgegeven	9939.	18.	11
	overgehouden	320.	14.	1
1588.	ontfangen	9789.	5.	4
	uytgegeven	9487.	16.	9
	overgehouden	301.	8.	11
1589.	ontfangen	10769.	13.	11
	uytgegeven	10510.	14.	8
	overgehouden	258.	19.	3
1590.	ontfangen	11002.	6.	11
	uytgegeven	10687.	6.	8
	overgehouden	315.	-	3
1591.	ontfangen	12751.	18.	9
	uytgegeven	11435.	5.	-
	overgehouden	1316.	13.	9
1592.	ontfangen	15854.	15.	6
	uytgegeven	12804.	7.	6
	overgehouden	3050.	8.	-
1593.	ontfangen	18453.	9.	9
	uytgegeven	14820.	3.	12
	overgehouden	3633.	5.	13
1594.	ontfangen	23272.	7.	11
	uytgegeven	18197.	18.	14
	overgehouden	5074.	8.	13
1595.	ontfangen	26482.	-	11
	uytgegeven	23176.	19.	-
	overgehouden	3305.	1.	11

Anno 1596.	ontfangen	28143. 1. 13
	uytgegeven	22964. 6. 14
	overgehouden	5178. 14. 15
1597.	ontfangen	30650. - 8
	uytgegeven	25514. 8. 10
	overgehouden	5135. 11. 14
1598.	ontfangen	32137. 19. 11
	uytgegeven	27469. 18. 12
	overgehouden	4668. - 15
1599.	ontfangen	34233. 18. 3
	uytgegeven	32298. 8. 5
	overgehouden	1935. 9. 14
1600.	ontfangen	38197. 8. 2
	uytgegeven	33657. 10. 14
	overgehouden	4539. 17. 4
1601.	ontfangen	43683. 17. 12
	uytgegeven	34758. 10. 15
	overgehouden	8925. 6. 13
1602.	ontfangen	59810. 9. 5
	uytgegeven	43786. 7. 5
	overgehouden	16024. 2. -
1603.	ontfangen	66916. 18. 2
	uytgegeven	47554. 19. 10
	overgehouden	19301. 18. 8
1604.	ontfangen	62553. 14. 14
	uytgegeven	38633. 3. 7
	overgehouden	23929. 11. 7
1605.	ontfangen	69641. 15. 12
	uytgegeven	44352. - 13
	overgehouden	25289. 14. 15
1606.	ontfangen	68649. 3. 11
	uytgegeven	49328. 13. 5
	overgehouden	19320. 10. 6
1607.	ontfangen	61483. 18. 8
	uytgegeven	54402. 17. 11
	overgehouden	7081. - 13
1608.	ontfangen	77721. 15. 4
	uytgegeven	66326. 1. 6
	overgehouden	11395. 13. 14
1609.	ontfangen	50855. 4. 3
	uytgegeven	47653. 14. 15
	overgehonden	3201. 9. 4
1610.	ontfangen	63737. 2. 4
	uytgegeven	59238. 8. 12
	overgehouden	4498. 13. 8
1611.	ontfangen	63310. - 10
	uytgegeven	61201. 6 -
	overgehouden	2048. 14. 10

Anno 1612.	Ontfangen	81799. - 8
	Uytgegeven	72507. 5 -
	Overgehouden	9291. 15. 8
1613.	ontfangen	77822. 7. 6
	uytgegeven	68964. 14. 11
	overgehouden	8857. 12. 9
1614.	ontfangen	73295. 8. 10
	uytgegeven	61706. 10. 8
	overgehouden	11588. 18. 2
1615.	ontfangen	76675. 9. 14
	uytgegeven	66231. 12. 6
	overgehouden	10443. 17. 8
1616.	ontfangen	79111. 11. 8
	uytgegeven	71431. 13. 4
	overgehouden	7679. 18. 4
1617.	ontfangen	107665. 4 -
	uytgegeven	92757. 10 -
	overgehouden	14907. 14 -
1618.	ontfangen.	92208. 14. 8
	uytgegeven	82901. 7. 8
	overgehouden	9307. 7. -
1619.	ontfangen	103524. 2. 4
	uytgegeven	89679. 7. 4
	overgehouden	13844. 14. 10
1620.	ontfangen	95532. 19. 8
	uytgegeven	84667. 11. 11
	overgehouden	10865. 7. 13
1621.	ontfangen	100838. - 2
	uytgegeven	99078. 6. 14
	overgehouden	1759. 13. 4
1622.	ontfangen	108129. - -
	uytgegeven	93425. 2. 12
	overgehouden	14703. 17. 4
1623.	ontfangen	113778. 10. 12
	uytgegeven	109228. 13. 8
	overgehouden	4549. 17. 4
1624.	ontfangen	137555. 13. -
	uytgegeven	124742. 10. 8
	overgehouden	12812. 2. 8
1625.	ontfangen	144782. 15. 8
	uytgegeven	137471. 14. 4
	overgehouden	7311. 1. 4
1626.	ontfangen	138696. 13. 8
	uytgegeven	124141. 2. 8
	overgehouden	14555. 11. -
1627.	ontfangen	146787. 6. 8
	uytgegeven	134618. - 8
	overgehouden	12169. 6 -

ont-

Anno				
1628.	ontfangen	152390.	11.	6
	uytgegeven	145873.	1	14
	overgehouden	6517.	9.	8
1629.	ontfangen	155013.	3.	14
	uytgegeven	147928.	11.	6
	overgehouden	7084.	12.	8
1630.	ontfangen	135216.	11.	8
	uytgegeven	131505.	3.	-
	overgehouden	3711.	8.	8
1631.	ontfangen	137460.	5.	10
	uytgegeven	131399.	10.	-
	overgehouden	6060.	15.	10
1632.	ontfangen	148374.	13.	12
	uytgegeven	137801.	5.	12
	overgehouden	10545.	8.	-
1633.	ontfangen	139392.	19.	4
	uytgegeven	137894.	14.	2
	overgehouden.	1498.	5.	2
1634.	uytgegeven	146724.	-	8
	ontfangen	146188	17.	13
	Komt te kort	535.	2.	11
1635.	ontfangen	160461.	10.	4
	uytgegeven	152925.	12.	8
	overgehouden	7535.	17.	12
1636.	uytgegeven	204975	.4.	9
	ontfangen	204772.	-	1
	Komt te kort.	203.	4.	8
1637.	uytgegeven	185917.	10.	5
	ontfangen	183407.	10.	7
	Komt te kort	2509.	19.	14
1638.	ontfangen	172696.	7.	10
	uytgegeven	172516.	18.	10
	overgehouden	179.	9.	-
1639.	ontfangen	177079.	10.	2
	uytgegeven	173023.	9.	10
	overgehouden	4056.	-	8
1640.	ontfangen	184981.	14.	12
	uytgegeven	183911.	7.	12
	overgehouden	1370.	7.	-
1641.	ontfangen	205100.	14.	14
	uytgegeven	204684.	11.	6
	overgehouden	416	3.	8
1642.	ontfangen	185095.	15.	10
	uytgegeven	184811.	2.	10
	overgehouden	284.	13	-
1643.	ontfangen	195445.	11.	-
	uytgegeven	195355.	11.	
	overgehouden	90.	-	-
1644.	ontfangen	214671.	8	-
	uytgegeven	214233.	15	-
	overgehouden	437.	13.	-

Anno				
1645.	ontfangen	253366.	17.	12
	uytgegeven	253110.	8.	12
	overgehouden	256.	9	-
1646.	ontfangen	215688.	-	-
	uytgegeven	215609.	14	-
	overgehouden	78.	6	-
1647.	ontfangen	231118.	18.	-
	uytgegeven	230453.	15.	-
	overgehouden	665.	3.	-
1648.	ontfangen	236048.	12.	-
	uytgegeven	235501.	17.	-
	overgehouden	546.	15.	-
1649.	ontfangen	232192.	9.	-
	uytgegeven	225322.	1.	-
	overgehouden	0070.	8.	-
1650.	ontfangen	240364.	13.	-
	uytgegeven	239497.	9.	-
	overgehouden	867.	8.	-
1651.	ontfangen	257337.	12.	-
	uytgegeven	252821.	2.	-
	overgehouden	4516.	10.	-
1652.	ontfangen	272681.	16.	-
	uytgegeven	272236.	1.	-
	overgehouden	445.	15.	-
1653.	ontfangen	254015.	19.	-
	uytgegeven	252934.	4.	-
	overgehonden	1081.	15.	-
1654.	uytgegeven	254637.	12.	-
	ontfangen	253142.	13.	-
	Komt te kort	1494.	19.	-
1655.	ontfangen	288719.	6.	-
	uytgegeven	274543.	17.	-
	overgehouden	14175.	9	
1656.	ontfangen	328234.	4.	12
	uytgegeven	322371.	11.	6
	overgehouden	5862.	13.	6
1657.	ontfangen	282943.	12.	-
	uytgegeven	274310.	18.	-
	overgehouden	8632.	14.	-
1658.	ontfangen	269861.	18.	8
	uytgegeven	264095.	3.	8
	overgehouden	5766.	15.	-
1659.	uytgegeven	253390.	4	-
	ontfangen	253261.	11.	-
	Komt te kort	128.	13.	-
1660.	ontfangen	244765.	11.	-
	uytgegeven	238301.	1.	-
	overgehouden	6464.	10.	-
1661.	ontfangen	286645.	3.	-
	uytgegeven	280499.	16.	
	overgehouden	6145.	7	-

Anno

Anno 1662.	uytgegeven	291484 - 14
	ontfangen	285362. 3. 14
	Komt te kort	6121. 17. -
1663.	uytgegeven	325028. 5. -
	ontfangen	316259. 14. -
	Komt te kort	8768. 11. -
1664.	ontfangen	356787. 18. -
	uytgegeven	353864. 9. -
	overgehouden	2923. 9. -
1665.	ontfangen	319667. 5. -
	uytgegeven	315730. 6. -
	overgehouden	3936. 19. -
1666.	ontfangen	339096. 18. -
	uytgegeven	334017. 2. -
	overgehouden	5079. 16. -
1667.	uytgegeven	326554. 11. -
	ontfangen	316249. 19. -
	Komt te kort	10304. 12. -
1668.	ontfangen	286956. 15. -
	uytgegeven	283383. 13. -
	overgehouden	3573. 2. -
1669.	ontfangen	278466. 17. -
	uytgegeven	277207. 10. -
	overgehouden	1259. 7. -
1670.	ontfangen	303518 9. -
	uytgegeven	302508. 3. -
	overgehouden	1010. 6. -
1671.	uytgegeven	297619. 2. -
	ontfangen	295607. 18. -
	Komt te kort	2011. 4. -
1672.	uytgegeven	312967. 6. -
	ontfangen	308780. 8. -
	Komt te kort	4186. 18. -
1673.	uytgegeven	349193. - -
	ontfangen	344108. 6. -
	Komt te kort	5084. 14. -
1674.	uytgegeven	348089. 6. -
	ontfangen	316473. 17. -
	Komt te kort	31615. 9. -
1675.	uytgegeven	353860. 18. -
	ontfangen	339555. 19. -
	Komt te kort	14304. 19. -
1676.	uytgegeven	358704. 3. -
	ontfangen	350641. 14. -
	Komt te kort	8062. 9. -
1677.	uytgegeven	306046. 6. -
	ontfangen	296561. 5. -
	Komt te kort	9485. 1. -
1678.	ontfangen	293594. 10.
	uytgegeven	291814. 8.
	overgehouden	1780. 2. -
1679.	ontfangen	270652. 19. -
	uytgegeven	268792. 14. -
	overgehouden	1860. 5. -
Anno 1680.	ontfangen	348253. 5 8
	uytgegeven	272527. 11. 8
	overgehouden	75725. 14. -
1681.	ontfangen	359836. 3. -
	uytgegeven	322478. 17 -
	overgehouden	37357. 6. -
1682.	uytgegeven	367659. 6. -
	ontfangen	362322. 4. 8
	komt te kort	5337. 1. 8
1683.	ontfangen	293867. 13. 2
	uytgegeven	291676. 17. -
	overgehouden	2190. 16. 2
1684.	ontfangen	278136. 14. 8
	uytgegeven	276274. 17. -
	overgehouden	1861. 17. 8
1685.	uytgegeven	259468. 10 -
	ontfangen	254190. 5. 8
	komt te kort	5278. 4. 8
1686.	ontfangen	268226. 10. -
	uytgegeven	263165. 16. -
	overgehouden	5060. 14. -
1687.	ontfangen	278506. 11. -
	uytgegeven	277041. 6. -
	overgehouden	1465. 5. -

Behal-

Collecten voor de Huysarmen en 't VVeeshuys, waar en wanneer vergadert werden.

Behalven desen sietmen de Regenten der Huys-armen, zoo in de Oude als nieuwe Kerck noch ter weeck de Collecten onder de Predicatie doen, en desgelycks die van 't Wees-en-Oude Mannenhuys, dese in de Oude, die in de nieuwe Kerk des Sondaaghs haer Aelmoessen twee-maal vergaderen, behalven de Schaal ommegangen, die by de Huys-armen ses maals, Weesen en Kranckslnnigen alle Vierendeel jaers, en Aalmoesseniers alle vier weecken langhs de huysen gedaen werden.

Dit betreffende de Staat der Nederduytsche Gereformeerde kercke alhier, zo dient te weeten dat de Walsche en Engelsche Gemeenten haer bezondere Kerckelycke vergaderingen, disciplinen en onderhout der Arme litmaaten hebben, zonder andere gesintheden daer onder te reeckenen, die yder voor de haaren te zorgen hebben.

Naamen van al de Fransse Predicanten die t' sedert de Reformatie 1578 tot heden geweest, of noch zijn.

1578. *Iean de la Greve.*
1585. *Iean Hochede* (gesegt) *de la Vigne*, beroepen den 16 Sept. en den laetsten Sondag van deselve maent bevestight.
1590. *Iean Taffin.*
1601. *Simon Goulart*, beroepen van Wesel, bevestigt den eersten October.
1613. *Thomas Maurois*, bevestigt den 23 Iuny, overleden den 5 Augusti 1646.
1617. *Fabrice de la Bassecour*, overleden den 29 April 1650.
1621. *Iean Doucher.*
1636. *Lucas Trecatius*, den 5 Mey bevestigt.
— *Godefroy Hotton*, bevestight den 26 November, overleden den 26 Iuny 1656.
1647. *Henry Blanchetește*, beroepen van Mastrigt den 14 Octoper 1646. bevestigt den 28 April 1647. overleden den 18 Augustus 1670.
1650. *Nicolaes de la Bassecour*, beroepen van Vlissingen den 8 Maert, bevestight den 26 Iuny, overleden den 17 May 1677.
1656. *Nicolaes Colvius*, beroepen van Dordrecht den 28 May, bevestigt den 20 Augusti.
1670. *Louis de Wolzogue*, beroepen van Uytrecht den 26 October, bevestigt den 21 December.
1677. *Pierre Pierot*, beroepen van ter Goes, den eersten Augusti, bevestigt den 7 November, overleden den eersten Iuly 1688.
1689. *Etienne Morin*, voor desen Predicant tot Caen, beroepen den 8 Augusti, bevestigt den 17 October.
— *Pierre Ysarn*, voor desen Predicant tot Montauban, beroepen den 8 Augusti, bevestigt den 17 October.
— *Abraham Boddens*, Proponent zijnde, hier beroepen den 8 Augusti, bevestigt den 24 October.

Sedert dat de Konink van Vrankryck, Louis de XIV. de Gereformeerde swaer vervolgt heeft, sijn in dese Landen en byzonder in dese Stadt een groot getal Vluchtelingen van alle Stands, hoog en lage conditie, aengekomen; veele die om de Belydenisse van de waarheyt alles verlaten, en niets om van te leven hebbende, heeft de Ed: Groot Achtbare Heeren Burgermeesteren en 36 Raden naer haere gewoonelyke medeleydentheyt ontrent den Armen, geordonneert eerst aen de huysen door de Stad verscheyde Collecten, en daer na in alle de Kerken, niet alleen in de publique Gereformeerde, maer ook in de Kerken en Vergaderinge van alle andere Gesinthe-den te doen, 't welk 3 Jaren 4 mael in 't Iaer is geschiet; doch nu zyn andere middelen tot onderhouding voor deselve uytgevonden.

Naamen der Engelsse Predicanten die t' sedert 1578 sijn geweest.

1607. *John Pagett*, eerste Predikant, bevestigt den 29 April.
1617. *Thomas Pott*, beroepen van Vlissingen den 12 Maert, overleden 1635.
1636. *Iohn Rulitius*, beroepen van Heydelberg, bevestigt den 27 January, en overgegaen in de Hoogduytse Kerk in December 1639.
1637. *Iulius Hering*, beroepen van Shrewsbury in Engeland den 6 December, overleden 1645.
1639. *Thomas Pagett* beroepen van Blakeley by Manchester in Engeland den 27 November, en overgegaen na Shrewsbury in Engeland den 29 Augusti 1646.
1646. *Richard Mayden*, beroepen van Uytregt den 31 October, en bevestigt den 17 Maert 1647. en Emeritus in Maert 1669. overleden den 4 October 1670.
1648. *Willem Price*, beroepen van Londen den 9 Augustus, overleden Anno 1666. in Iuly.
1660. *Richard VVoodward*, beroepen van Westmaes den 3 November.
1669. *Alexander Hodge*, beroepen van Delft den 6 February.

LUYTERSE OUDE KERK.

DE Luytherzen alzoo genoemt na *Doctor Martinus Luterus*, of anders die van de ware onveranderde Augsburgze Confessie, wegens haar belydenisse des Geloofs, die zy op den grooten Ryksdagh tot Augsburgh Anno 1530. in prezentie van den *Roomzen Keyzer Carel de vyfde*, gelezen, geprezenteert, en aen zyne Majesteyt overgelevert hebben. Deze Confessions-verwanten hebben ook in Amsterdam, door de goedt-gonstige

toelatinge, van de Ed. Achtbare Majestraat dezer stede groote vryheydt haars geloofs. Want dezelve door de Spaanze troubelen neffens andere vroome en voorname Burgeren en Ingezetenen dezer Stede uyt Brabant, Duytsland en ander Landen verdreven, zijn mede als ballingen en vluchtelingen, na Holland en Amstelland komen afzakken, en alzo zy haar altoos stil en vreezaam gehouden hebben, en liefhebbers van d'edele vrede en vryheyt dezer landen geweest zijn, ja ook veel edele Helden, Princen, Graven en Baronnen van deze oeffening en Godtsdienst in de eerste troublen en bloedige oorlogen, haar goet en bloet, voor de vryheyt dezer Landen opgezet, en de lasten des landts helpen dragen, ook alzoo de Gereformeerde Kerken in de Palts en op andere plaatzen, de Augsburgse Confessions-verwanten, al voor langen tijt noyt verdoemt, maar minlijk bejegent hebben, zoo is't (na 't verloop der eerste ruwe tijden) dat zy eerst op zolders en in pakhuysen zeer bekommerlijk, de oeffeninge van haar Godtsdienst hebben bedient; tot dat Anno 1633. een heerlijke en schoone Kerk hebben gebouwt. Deze, als de voornaamste, staat op de oostzijde van de Singel, op de hoek van 't Spuy, is vry groot, cierlijk en doorluchtig, met geschilderde gebakke glazen verciert, daer een groote menigte van menschen konnen ter preke komen: want niet alleen zittenze beneden in't ruym, dicht op elkandre, op stoelen en banken gepropt, maar zijn daar ook drie Galderyen boven malkandere gemaakt, om meerder volk te bergen.

Luytherze, hun getrouwheyt.

Reden van vrydom in deze Stadt.

Drie Galderyen.

In de zelvige is ook een Orgel, 't welk geduu-

Cierlyk Orgel.

gedurig, voor en na de Godsdienst, als ook zomtijdts met muzikale stemmen gehoort wert. Doch deze Kerk door 't vermenigvuldigen, en aanwas dezes gezintheyt haer te kleyn vallende, zoo dat nauwelyks de helft tot het gehoor komen konden, zoo is haer toegelaten noch een tweede te mogen bouwen.

Het voornemen was, deze Nieuwe kerk in de Elandts-straet te stichten, daar toe reets eenige huyzen, waren afgebroken, maar mids de dwers-drijvende stijfzinnige Kerk-broederen (daar deze Gemeente geen gebrek van heeft) zich hier tegen stelden, en hun lieten voorstaen, deze plaets te verre van der handt te wezen, is zulks tot nader gelegentheyt achter weeg gebleven, en de opgeruymde ledige plaets weder te koop gestelt.

NIEUWE LUYTERSE KERK.

De tweede Luyterse Kerk, is dan eyndelijk, by de Kerkmeesteren en Consistorie, na dat het verder bouwen, als 't leggen van een Fondament in de Elandsstraat, gelijk boven gesegt, was gestaakt; begonnen op de Oost-zijde van de Cingel, achter op de Ros-molen uytkomende, geplaest daer toe, de aldaer staende huysen afgebroken zijnde, is het Fondament gegraven, 't selve beheyt, met 3615 Masten, 't welk op den 17 October 1668. is voleynd, en op den 24 dito de eerste steen daer aen, onder de eerste Colom, aen de zyde van de Jeroens-steeg, geleyt, door *Nicolaes Struyk* en *Hendrik van Riet*; de tweede Colom *Gerrit Hillebrandsz.*; de derde *Dirk Dominicus de jonge*; en de vierde *Nicolaes Sager de Jonge* en *Johannes Clausen.*

Eerste steen geleyt.

Het Messel-werk in de grond is aengeleyt van 14 voeten, en tot op de hoogte van de straet 10 voeten dik, alsoo opgaende tot aen de Zeemase-lijst, die daer leyt, zijnde de onderkant van de Glasen, daer de dikte van de muur is seven en een half voet, gaende tot boven toe, uytgesondert de Pelasters en Kantelayer.

Op de hoogte van de straet leyt een Pleint, met Kreus van Bentemer-steen, hoog 3 voet.

Op de Cingel siet men een Deur, dewelke hoog is, binnens werks, 15 voeten 4 duym, wijt 12 voet 2 duym; ter weder-

 zijde

zijde is dese Deur verciert met ronde Colommen, voorsien met haer Kantelaveren, Basement en Kaptelen na behooren, na de Doricase order.

De tweede Deur, in de Jeroene-steeg, siet men van de Cingel af, gelijk ook van die zijde, de hele Kerk van buyten, als op 't Koper vertoont word, daer boven te lesen is,

LAET ONS IN'T HUYS DES HEEREN GAEN.

Deselve Deur is hoog binnens-werks 13 voet 4 duym, en wijt 8 voet; ter wederzijde met een Pilaster, met sijn Kantelaver na behoren.

De derde Deur, komt aen de kant van 't Katte-gat uyt, is hoog 10 voeten, wijt 7 voeten; de beyde zijden zijn niet als Metsel-werk.

Aen de west-zijde na de Cingel, telt men 6 Glasen, daer van yder 24 voet hoog, en 11 voeten wijt zijn. De Cosijnen sijn Bentemer-steen, met Orgel-pijpen op de kant van de stijlen, en boven met Hangers; onder yder Glas leyt een blaeuwe Sark van Naemse Steen, tusschen elk Glas is een Pilaster van 3 voet 7 duym, de Kantelaver 1 voet 9 duym; voorts met sijn Basement en Capitelen.

Aen de Oost-zijde van dese Kerk siet men 8 Glasen, yder 41 voeten 5 duym hoog, wijt 10 voet, zynde Metsel-werk, boven met een ronde Tonge en een Lijst van Bentemer-steen, onder deselve een blaeuwe Naemse steene Sark.

Van dese Glasen, als 6 aen de Westzyde na de Cingel, sietmen muurwerk van ontrent 22 voet hoog, tot aen de tweede of hooger Glasen; in welke 22 voet muurs men een lyst na de Doricanse order siet, versien met sijn Vermetten en Hangers.

In de Coupel sijn 10 Glasen, ider hoog 8 voet en 8 duym, wyt 11 voet en 9 duym; de Cousynen sijn van Bemtemersteen, met een Archetraf op de Lyst, en boven in de Deuver steeken haeken, en daer onder een blauwe Naemse stene sark. Daer boven komt noch een borstweer met een lyst van 6 voeten hoog.

De Koepel. Voor siet men de Kap of Koepel, hoog 59 voeten, daer op een Toorentje, hoog 21 voeten, rontom met Glasen voorsien, die haer licht van boven in de Kerk neder schieten; daer boven op een Gans staat, soo dat dese Kerk met het Toorentje uyt de straat hoog is, als

Hoogte van de Kerk.

	voeten	
Uyt de Straat tot het eerste Glas	22	
Het voorschreven Glas	24	
De muur tusschen het eerste en tweede Glas	22	
De bovenste Glasen	8	8 duym
De Borstweer met de Lijst is	6	
De Coupel of Kap, die met Kopere Platen gedekt is	59	
Het Toorentje of Lantaern op de Coupel	21	
In 't geheel hoog voeten	162	8 duym.

De Kerk van buyten in zyn nieuw werck beschreven hebbende, sullen die nu van binnen gaen besien.

Deselve vertoont zig van binnen rond, en staet op vier vierkante langwerpige Pylaren, onder elck sijn 354 masten geslagen, daer op de selve zyn gegrontvest; ider Pylaer is lang 11 voet, breet 6 voet $7\frac{1}{2}$ duym, hoog $14\frac{1}{2}$ voet; achter deze vertoonen haer 7 ronde Colommen van Bentemer steen. Op de boven genoemde Pilaren staen op ider 2 ronde Colommen, met Plints en Basementen, en Capellen na de Ionise order, hoogh 36 voeten, dick in 't rond in zyn Diameter $14\frac{1}{2}$ voet; boven dese Colommen ziet men een leyst van 7 voeten 9 duym hoogh, daer boven staen Pylasters, breet 3 voet 1 duym, de Kantelaveren breet 3 voet $6\frac{1}{2}$ duym. Agter dese Colommen ziet men twee Galderyen om de toehoorders, die ter Predicatie komen, te plaetsen, daer van de laegste of eerste voor aen hoog is 12 voet, en achter 16 voet, breet 40 voet; de tweede is hoog 24 voet en breet 40 voet. Dese Galderyen sijn alle met bequame gestoeltens en sit-plaetsen voorsien, gelyck mede onder dese Galderyen rontom de Kerk het gehoor in de Predicatie is, vermits de ronte van de Kerk als boven gesegt hebbe, en een grote weer-galm over al heeft, ten genoegen van de toehoorders. De trappen daer op men na de Galderyen gaet, zijn seer konstig geplaetst, daer men van de bovenste tot beneden kan sien: voorts is alles in dese Kerk seer wel geordonneert tot de Godsdienst. Het Portael voor de deur in de straet, is seer konstig van Hout-werck gemackt, en met Colommen en Sny-werk verciert: boven al munt daer in uyt, het portael voor de ingang van de Cingel, welk seer *Galderye.*

groot

groot en wyt is, met Colommen ter wederzyde voorzien, aen de rechter hand de gestoeltens van Kerkmeesteren en Opsienders van de Kerk; ter linckerhand het Doophuys, en plaets der Voorsanger, hebbende een cierlyk kooper gegoten en doorlugtig plutrum daer op de Bybel en Psalmboeck legt; aen het voorsz. Poortael ziet men de kostelyke gesneden Predick-stoel, zynde seskantig, daer men aenmerkt; als in 't eerste vack, de Menswerdinge en Geboorte, voorts Doop, de Instellinge van 't Heyligh Avontmael, en vervolgens de Cruyssinge, en eyndelyck de Opstanding onses Heyland en Saligmaker Jesus. Wyders op de vier voorste hoecken ziet men de vier Euangelisten geplaetst, en aen de rechter zyde na achteren de Apostel Petrus, en ter lincker zyde Paulus uytgebeelt. Het verhemelt van de Predickstoel is konstig gesneden, rust op vier koopere pilaren, den opgang na dese Predick-stoel gaet uyt 't Doop-huys op door een der Pilasters uytgehouwen, langs een steeck-trap, tot boven op het voorgenoemde portael, dat een ruym vertreck achter de Predick-stoel heeft, waer uyt men op de Stoel gaet; boven welk portael en gehemelte van dese Predick-stoel een plaets gelaten is, om ter gelegener tyt een Orgel te plaetsen.

Kostelijke Predikstoel.

Deze Kerck schept (als gesegt is) niet alleen door de zyde lichten het Licht, maer oock vlack in 't midden van de Kerk door het glase Toorentje of Lantaren dat op de Koepel staet, in welkers midden boven aen 't gewelffel een kroon vast gemaekt is, die in een vergulde roos hangt, en even boven het middel-punt van de Sarcken, die gehouwen zyn even op soo een rond als de Kerk is, in 't midden eyndigt, soo dat dit werk met verwonderinge in al sijn deelen na de Bouwkonst en geschiktheyt ten desen eeuwe wel magh aengesien worden.

Voor het Iaer 1674. den 6 April sijn nooyt in de Oude Kerk eenige doden begraven, maer sedert hebben haer Ed: Gr: Achtbaerheden ten versoeke van Ouderlingen van de Gemeente, toegedaen de Augsburgse Confessie by goetvinden en resolutie van de Raden deser Stede toegestaen, dat sulks in beyde de Kerken soude mogen geschieden. Dese volgende Kerkmeesters der selven werden bevonden geweest en noch te sijn.

KERKMEESTERS.

Nicolaes Vermeeren. 1667.

Lucas Arentse. 1667.

Hendrick van Duysterloo. 1667.

Daniel Koeschot. 1667.

Hermen Kappel. 1667.

Hans Siepels. 1668.

Jan van Riet. 1668.

Dirck Dominicus. 1668.

Laurens Ketels. 1674.

David Hunthum. 1674.

Gerard Meyners. 1674.

Adriaen Ruland. 1678.

Christoffel Slaef. 1678.

Abraham Pelt. 1681.

Joan Hendrick Muysken. 1687.

Laurens Johanson Abo. 1687.

Adolf Visscher. 1687.

De Kerk der Remonstrants Gereformeerden, genaemt Arminianen.

DE Arminianen of Remonstranten haer naem voerende van den spitsvinnige zeer geleerde *Jacobus Arminus* geboortig van Oudewater, eertydts Predicant alhier tot Amsterdam, in den Jare 1603. in de Hooge schoole te Leyden tot Opper-leermeester in de Godtheydt beroepen; ofte van zekere Remonstrantie by zyn navolgers in den Iare 1610. aen de Hee-

Heeren Staten van Hollandt overgelevert, hebben op de Keyzers-graft aen de weſtzyde haar Kerk, doch ſtaet niet zoo openbaer als de andere, maar met huyzen betimmert, hebbende twee ingangen: van binnen in 't vierkant twee Galeryen boven elkander, zynde een welgeſchikte plaets tot den Godtsdienſt, en niet grooter als een Man met zyn ſtem kan bereyken: voorts luchtig en tot haer Godtsdienſt wel geordonneert; de Predikſtoel in 't zuyden ſtaende.

De Roomsgezinden, hoewelze hier ongelyk grooter vryheyt genieten, als in andere Hollandtſche ſteden, houden wel onbeſchroomt hunne vergaderingen, maer zoo opentlyk niet, als de andere boven verhaelde gezintheden, dat meeſt uyt polike inzichten geſchiet.

De Kerk der Mennoniſten, die men de Vlamingen noemt.

Onder alle geloofs-gezintheden alhier ter ſtede de vrye oeffeninge haerder Godsdienſts toegelaten, zyn mede de Doops-gezinden ofte Mennoniſten, haar oorſpronk van eenen *Thomas Munſter*, en naam van *Menno Symons* voerende, dog verſcheiden in gezintheden en geloofspunčten verſcheelende, en diesvolgende elk door de ſtad hare beſondere vergaderinge hebbende, onder welke twee de voornaamſte zijn, als de Vlamingen en Waterlanders. De Vlamingen tot welken de Vrieſchen en Hoogduytſchen haer gevoeght hebben, oeffenen hare Godtsdienſt op de weſt-zijde van de Singel, tegen over die van de Luytherze, daar wel eer geſtaan heeft de Brouwery van 't Lam, zijnde een heel nette en welgeſchikte Kerck, met twee Galderyen, zoo groot als een mans ſtem die kan bereyken, deze de grootſte hoop zijnde hebben de grootſte Kerk, doch naukeurig en in uyterlijke dingen zoo bepaalt, dat de kopere Kaarskroonen in haar Kerk hangende, hebben doen wit verwen, ook veelmaals om kleyne beuzelingen over hoop leggen, als noch in 't jaar 1663. en 1664. gebleken is, zoo over eenige ſtrijdende leer-punčten als in 't verkiezen van twee tot de bedieninge van hare gemene middelen, dat zoo hoog liep, dat de Groot Achtbare Heeren Burgermeeſteren tot vereeninge daar tuſſchen gaan moeſten,

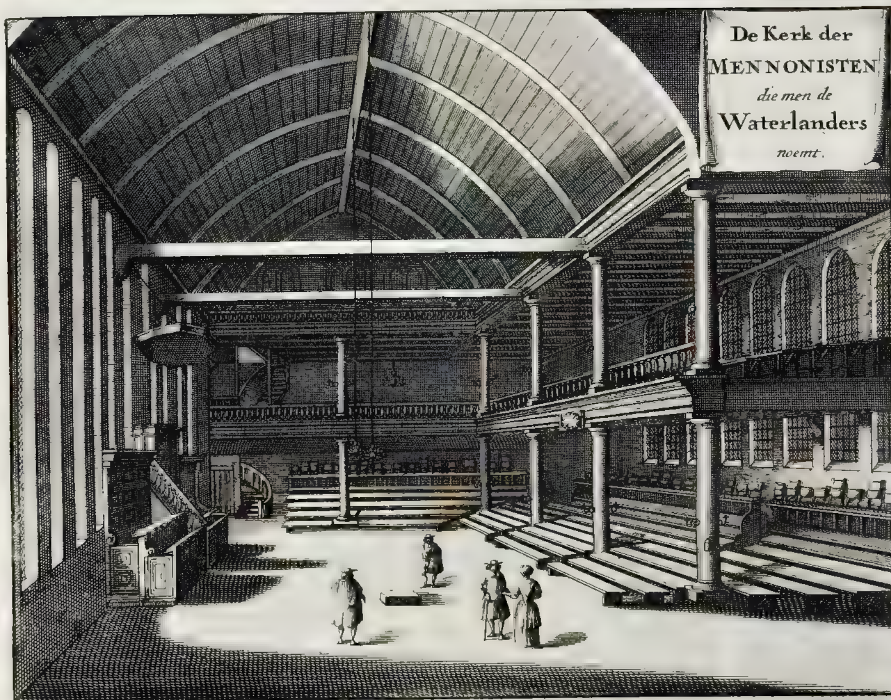
moſten, als uyt deſe bygevoegde Reſolutie is blijkende.

Burgermeeſteren, ende Regeerders der Stadt Amſterdam, gehoort hebbende de differenten ende verſchillen, gereſen tuſſchen die van de Vereenighde Vlaemſche, Vrieſſche, ende Hooghduytſche Doopsgeſinde Gemeente hier ter Stede, vinden niet goet te treden tot Deciſie van de Leer-poincten ofte Articulen, daer over de voorſz. Verſchillen en differenten zyn ontſtaen: maer hebben alleenlyck den Dienaren van de voorſz. Gemeente belaſt ende geordonneert, gelyck haer Ed: Gr: Achtbare belaſten ende ordonneren by deſen, dat ſy haer ſullen onthouden van op de Predick-ſtoel te brengen eenige ſubtile Quæſtien ofte Diſputen, rakende de eeuwige Godtheyt Jeſu Chriſti *ofte andere pointen, ſmakende na de Leere der Socinianen. Dat oock tot de adminiſtratie van de bewuſte ſecrete middelen door de voorſz. Gemeente ſullen verkooren werden twee eerlycke ende bequame Perſoonen, omme in plaetſe van de overledenen nevens de drie overige Adminiſtrateurs der voorſz. middelen, de ſelve adminiſtratie waer te nemen, des ſullen de voorſz. vyf Adminiſtrateurs gehouden zyn ten allen tyden aen de vordere dienende Diaconen in der tyt, viſie ende acces te geven in ende tot de Boecken van de voorſz. middelen; als oock aen de zelve Diaconen van haerluyder Adminiſtratie pertinente rekeningh te doen. Ende ſoo wanneer yemant van de vyf Adminiſtrateurs der voorſz. middelen ſal komen te overlyden, ſal wederom by de voorſz. Gemeente, een andere in des ſelfs plaetſe gekooren werden. Actum in Amſtelredam den 10 January 1664.*

Doch noch niet konnende accordeeren, is dit tweede gevolgt.

Burgermeeſteren en Regeerders der Stadt Amſterdam, gehoort hebbende het verſchil tuſſchen die van de Vereenighde Vlaamſche, Vrieſche, *en* Hooghduytſche Doopsgezinde Gemeente *hier ter Stede gereſen, over de electie van de bewuſte* Twee Adminiſtrateurs, *volgens haer* Ed. Gr. Achtb. *voorige reſolutie en laſt, van den 10 dezer lopende maant te verkieſen; hebben verſtaan en geordonneert; gelijk ſy verſtaan en ordonneeren by deſen, dat die van de voorſz.* Gemeente, *op Dingſdag naaſt komende, ten 2 uuren, na de middag, van nieuws aan zullen treden tot de electie of verkieſinge van ſoodanige* Twee Adminiſtrateurs; *hebbende van te vooren, op morgen, in de* Predicatien, *by afkondiging, daar toe gedachvaart of geroepen alle de Broeders, ſoo wel van d'eene, als d'ander Partye. Dat ook in de voorſz. verkieſing geſtemt ſal worden hooft voor hooft, en de Stemmen by een* Openbaar Notaris, *ten dien einde by haar-luyden te verkieſen, zullen gecolligeert, en aangetekent werden, ten overſtaan, en in de tegenwoordigheit van* Twee *van haar-lieder* Oudtſten, *als, namelijk, een van elke Partye; Sulks dat het beſluit gemaakt werde by de meeſte Stemmen. Invoegen dat de Stemmen van de genen, die niet compareren, in gene conſideratie zullen komen; werdende die van de ſelve* Gemeente *by deſen ernſtig gerecommandeert te verkieſen getrouwe, eerbare, en vlytige* Mannen, *daar in de gantſche* Gemeente, *ſoo wel van d'eene, als van d'andere* Partye, *haar vermoegen zullen konnen nemen. Interdicerende en verbiedende hier beneffens ook* Hare Ed. Gr. Achtb. *die van de voorſz.* Gemeente, *haer tuſſchen dit, en de voorſz. tydt van electie te bemoeyen met eenige kuyperye of complotteryen ter ſake van deſe verkieſinge aen te ſtellen: met expres bevel, dat ook deze tegenwoordige acte, op morgen, van de Predik-ſtoel aen de* Gemeente *ſal voorgeleſen werden. Actum in Amſtelredamme den 19 January, 1664.*

De Kerk der Mennoniſten, die men de Waterlanders noemt.

BY Jan Rooden-Poorts-Tooren, op de weſt-zyde der Singel is noch een ander Mennoniſten Kerk die men de Waterlanders noemt, is mede heel bequaem tot het gebruyk van haer Godtsdienſt; ook ruym en groot, heeft twee Galderyen boven malkander, daer veel volk kan zitten, met eenige ſchoone blinkende kopere Kroonen verciert.

De Kerk der Mennoniſten, de Son genaemt.

DE Broeders onder hunne Leeraer Apoſtool, met de Galeniſten van de eerſte voorbeſchreven Kerk, over ſtrydige Leer-punten over hoop geraeckt zynde, gelyk ook uyt de voorverhaelde reſolutie van haer Ed: Gr: Agtb: de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders dezer Stede Amſterdam, in dato 10 January 1664. te ſien is, dat men ſigh aldaer ſou onthouden van *eenige ſubtile queſtien, of diſputen, rakende d'eeuwige Godheyd Jeſu Chriſti, of andere pointen, ſmakende na de Leere der Socinianen*, op de Predickſtoel te brengen; dit niet tegenſtaende is de hitte en yver van eenige ſoo groot geweeſt, datſy opentlyk d'alom bekende belydeniſſen der Doopsgezinden, *wegens d'eeuwige Godheyd Chriſti, de volſtrekte Regtveerdigmakinge door zyn bloed*, en *de ſigtbare ſtant van Chriſtus Kerke op aarde*, tegenſpraaken: anderen ſigh deſe nieuwe Leere (uyt de borſten van Socinus geſoogen) niet konnende onderwerpen, hebben geproteſteert dat die yets nieus wilde invoeren, tot die Kerk noch Societeyt niet te behooren; doch ſich na veel arbeyd en moeyte overdrongen vindende, dat zy de Broederlyke eenigheyd in die plaets niet konden oefenen, zyn te rade geworden, in den Iare 1664. by proviſie een Packhuys in de oude Teertuynen te huuren, die tot een vergader-plaets opmakende, en geproteſteert,

testeert, door insinuatien en andersints, dat sy niet wilden scheyden, maer tot bevryding van hun gemoed en behoudingh der ware Doopsgezinde Godsdienst, provisioneel, uyt nood, en tot nader vergenoegingh, haer van elkander te onthouden, om haer Godsdienst die sy in Conscientie verstonden, daer te moeten oefenen; doch alsoo dese vergenoegingh wanhoopigh wierd, en haer de plaets de Brouwery van 't Lam onthouden, hebben sy op den 19 September 1664. gekogt van Vrou *Agatha van Oudshoorn*, weduwe wylen Burgermeester *Jan Cornelisz. Geelvink*, het Huys en Erve op de Zingel, by de Lynbaens-brug, daar de Son op de gevel, en *Perfer & Obdura* boven de poort staat, en dies tijdts, zoo veel doenlijk was, tot een vergaderplaats opgemaakt, tot dat sy in den jare 1683. resolveerde, het gantsche binnen en agterwerk te veranderen, en uyt de grond tot een bequame plaats opgetimmert, daar sy hun Gods-dienst, als nog

tegenwoordig in oeffenen, is mede als de anderen seer net van binnen getimmert, staande de Predik-stoel vlak in de midden, tegen de achtergevel aen, ter wederzijden met Galderyen en Banken voorsien, gelijk by de bovenstaande afbeeldinge werd vertoont.

Mennonist gezinden mild tegen d'armen. Deze Mennonist-gezinden zijn uytnemende medelijdende en milt over haar armen, aan de zelve uytdeelende niet alleen geldt, maar ook broodt, spek, en ander levensmiddelen, zulks dat die, gelijk de Luytherzen doen, geen arme Comptoiren lastig vallen.

Andere van die gezintheydt zijnder noch, in eenige puncten onderling verschillende, die kleyne hoopkens zijn, en hebben daarom geen Kerken of groote vergader-plaatzen van nooden, maar behelpen haar in eenige groote huyzen, zoo hier en daar door de stad henen; als een aan de Zuyd-zijde van de Blom-straat, werden *Haken en Oogen*; een ander ziet men op de Nieuwe-zyds Achterburgwal, de *Kruykjes*; op de Prince-graft, over de Noorder Kerk, ziet men noch een andere, het *Sterretje* genaamt. Op de Keysers-graft, by de Lely-graft, ziet men ook een huys, van binnen geschikt tot een vergader-plaats, voor die geene, die Quakers genaamt worden, daar de Driehoek boven de deur staat.

De

De Synagogen der Joden.

DE Iooden die in deze Stad gevonden worden, beſtaen uyt driederley Natien, als Portugeezen; daer onder ſijn de Franſſe, Italiaenſe en andere: de tweede de Hoogduytſe, en de laetſte de Poolſe Jooden. Ider van deze hebben hunne byſondere Synagoge en Vergader-plaetſen. De twee eerſte Natien ſijn hier veel Iaren geweeſt; doch de laetſte eerſt voor weynig Iaren met den Oorlog, die de de Sweeden onder haer Coninck Carel in den Iare 1656 voerden, overgekomen.

De Portugeeſe Joode Synagoge.

DE Portugeeſe Natie heeft haer eerſte Synagoge op de Hout-gracht gehad, die ze, na datſe haere tegenwoordige Synagoge, die ze in den Iare 1670 en 1671 hadden begonnen, volbouwt was, tot een Woon-huys hebben verkocht.

Dit nieuw Gebouw is ſeer cierlyck, en doet ſich van buyten door ſijn byſondere hoogte, voor 't oog fraey op. Deſelve ſtaet op de *Muyer-graft*, aan de Zuyd-zyde, in de nieuwe *Amſtel-ſtraat*, hebbende de *Breed-ſtraat* op de Noort-zyde, en na de *Heere-graft* is 't met een rey Huyſen betimmert. Binnen als men d'eerſte poort intreet, ſiet men een Plaats, Galderye, en Woonhuyſen, daer in ſy haer Schoolen, waer in haer Jeugt in de Hebreeuwſe Tael geleert wert, houden, omringt. Deſe Galderye ruſt op 12 Colommen; onder de eene ſiet men een Waterback met verſcheyde koopere kraanen.

De gedaente van deſe Synagoge is vierkantig, hebbende in de zy-gevels 20 groote lichten. In de voorgevel ſiet men 14 lichten, en een groot rond licht. Even beneden 't dack, daer van buyten een Galderye om loopt, die op de Lyſt geplaetſt is, gaet het dack ſchuyn op; is voorts boven plat; in de achter gevel ſijn 12 lichten, en een rond licht als in de voorgevel.

Over de plaets gaende, gaet men door

een [illegible] poort; met Colomme en noodige verciérſelen voorſien, in de Synagoge; daer ſijn wel drie ingangen, maer deſe, die in de voorgevel is, wert maer gemeenelyk alleen gebruykt. Het heele binnen werck ruſt op vier ſware gemet-

metselde Colommen, behalven de vier halve die met het muer-werk sijn vereenigt. Van binnen siet men ter weder zyden een Galderye voor de Vrouwen, die door afgeschut lat werk 't gesigt na beneneden, en van beneden na boven beneemt; steunende ider op ses Hartstene Colommen; onder ider van dese Galderyen hangen seven koopere kroontjes, en tussen de groote Colommen vier groote, en in 't midden van de Kerk vier noch veel grooter kroonen, met glasen daer Lampen in worden aen gesteeken. Op de hoogte daer de Rabbinen of Leeraers staen, staet een verheven vier kante Letzenaer, waer op de boeken leggen; de plaets is met een heck om set, en wert met 2 a 3 trappen daer opgegaen. Op de vier hoeken staen vier sware koopere kandelaers. Ten rechter en ter linkerhand siet men de gestoeltens voor de oudste en Kerkmeesters, of Parnassim in sitten. Voorts is de heele Kerk door met banken, die alle met kasjes sijn voorsien, daer in sy haer boeken en witte kostelyke doecken, diese onder het plegen van hun Godsdienst over de hoeden hangen, in leggen.

Galderyen voor de Vrouwen.

Kerk-kroonen met Lampen.

Predik-plaets.

Aen 't Oost end van deze Synagoge staet een groote Sackerdane houte kas, die met twee deuren open wordt gedaen, seer treffelyk verciert met Sny-werk, Colommen en andere ciragie, daer in men veel kostelykheydt ziet: onder anderen de Boeken *Mozes*, omhangen met kostelyke geborduurde kleeden. Voor dese kas is een open plein van eenige voeten breet met 2 a 3 op treden tot dese Kas toe, omset met een heck van 't selve hout; de plaets binnen dit heck wert heylig by haer gehouden; vermits die, die daer in gaen, de schoenen uyt trecken, gelyk de Zangers daer binnen staende, de schoenen uyt hebben; op het heck staen mede 18 koopere gegoten kandelaren.

Daer de Boeken Mosis in leggen.

Haer Sabbath begint op de Vrydag aen den avondt, als de Zon ondergaat, dan steekt elk in zyn huys hare Lampen aen, als ook in haer Synagoge, die branden tot op Zaturdag aen den avont, als haer Sabbath eyndigt, want de Ioden rekenen in 't begin der dagen van den eenen avondt tot den anderen; in haer Kerken branden geduurig glazen Lampen, en op zommige groote Feest-dagen Kroonen en groote zilvere Kandelaers, een groot gelt waerdig; sy gaen op hare Sabbatthen prachtig gekleet, in 't minst geen werck doende.

Sabbath der Jooden.

De Hoogduytse Joode Synagoge.

Tegens over de Portugeese Synagoge siet men die van de Hoogduytse Natie, 't welck mede een fraey gebouw is, doch het komt in kostelyck-

lyckheyt noch groote nergens na by de eerste te pas; niet te min is het besiens waerdig; het selve door de veelheyt van haer Natie te kleen geworden zynde, hebbense boven haer Hal, diese achter en nevens haer Kerck hebben, een braef gebouw gemaeckt, daer in sy op den Sabbath haer oeffeninge hebben.

Byzondere Spyze.

Sy hebben haer bezondere Vleys-houwers, en in hare huyzen hunne afgezonderde ketels, potten, en andere vaten, om de verscheydenheydt der spyzen bezonder te koken; zullen met de *Christenen* niet eeten, om datze de spyze na haer wyze en gebruyck toe-maken, want zy weten van wat gedeelte van Os, Schaep, of ander ghedierten haer vry staet te eeten;

Besnyding.

worden na de Wet *Mozes*, al wat manlijk is, besneden. In de maendt September houden zy het Feest der Lover-tenten, dan maken zy Hutten of tenten op hare plaetzen achter de huyzen, die van binnen met allerley Fruyt behangen zyn, of ook wel met wit Linnen; deze Tenten moeten boven zoo met riet gedeckt zyn, dat men den hemel daer deur kan zien, dieze elk na haer macht en rijkdom zoo kostelyk op pronken als 't mogelijk is; van buyten en binnen met groen loof behangen zijnde, daer in zy eenige achter-volgende dagen eeten moeten, tot de tyt dezer Loover-hutte-feest voor by is.

Feest der Looverhutten.

Desghelycks houden zy jaarlijks in de maendt van April op de volle maen, na de Wet *Mozes* haer Pascha. Om alles wat de Ioodse Natie, en wyders van haer plegtigheden in de Godsdienst, het onderhouden van Feest-dagen; als mede van haere Wetten, ten huydigen dagen aengaet, begeerig is te weten, leese *Buxtorfii Synagoge Judaica*.

Pascha.

Haar Kerkhoven sijn tweederley, die voor de Portugeesche-natie in 't Dorp Ouder-Kerk; de Hoogduytse en andere buyten Muyden tot Muyder-berg, op 't eerste ziet men eenige ouwerwetze Graven, verheven met eenige trappen opgaende; als eenig van dit volk binnen Amsterdam sterft, zo haest de azem daer uyt is, worden terstondt na buyten op haer Kerkhof gebracht, daer een huysken staet, in 't welk de Lyken schoon gewassen werden, dieze gout, zilver-gelt en andere kostelykheyt mede op de reys geven. Zouden wy alle hare gewoonten en gebruyken verhalen, zulks vereyste een grooter Boek.

Begraven van dooden.

Alle de verzamelinge van de verscheyde gezintheden maken in dese Stad een groote menigte menschen uyt, daar door 't welvaren dezer Stede hier te meerder aengroeyt.

Noch zynder eenige heymelyke Sekten, die verborgene vergaderinge houden, als Socinianen, en andere Misgeboortens, die wy alle niet konnen noemen; ten is geen wonder dat in sulk een groote stadt onder 't gedrang der hondert duysenden van menschen, een mengelmoes van wanschepselen zich verschuylt; de Kerken der Rooms Catholique sijn de meeste van alle.

St. Pieters Kerk eertijds, nu de Hal.

Behalven de boven verhaelde Kerken, die de Roomsgezinden van outs in hadden, was hier noch Sinte Pieters Kerk, of Kapel, d'outste, na 't gevoelen van zommigen, en eertyts de voornaemste deser stede. Want het is waerschynlyk, zeggenze, (dewyl d'eerste Inwoonders *Visschers* waren) hun Kerk, na die *Apostel* genoemt hebben, hoewel andere, gelijk te vooren gezegt is, Sint Olofs Kapel voor de outste van de gewyde Gebouwen houden. Het benedenste deel van dit Sinte Pieters Kerkjen is nu een Vleesch-hal; 't opperste plag de vergader-plaets der Rhethorykers, (die men d'Oude Kamer noemde) te zyn; tot noch toe geschikt tot een Collegie der Doctoren of Artzen, en Anatomie als ter zyner plaetse breeder verhaelt zal werden.

St. Jacobs Kerk eertijds.

Noch was'er een Sint Jacobs Kerk, staende aen de nieuwe zyde in de bocht van de Nieuwen Dyk, nu in huysen verandert, daer van is niet overig als het Torentje boven het dak uytstekende, 't welk de Kerkmeesters van de nieuwe Kerk noch onderhouden, door dien haer de goederen van de voorsz. Capel in 't Iaer 1578. sijn toegevoegt, waer van noch deze Capelmeesters gevonden worden, welck boeck noch in de Nieuwe Kerk berust.

KAPEL-MEESTERS

van

St. JACOBS KAPEL.

JAn Dilmenzoen.
Andries Boelesen Hollesloot.
Wiggert Jansz. 1564.
Klaes van Theilingen. 1564.
Dirck Rooclaes. 1567.
Cornelis Ryser. } 1569.
Jan Pietersz. }
Jan Dirckſz. }
Lambert S[illegible]ensz. }
Huyg Joosten. } 1570
Gerrit Corneliſz. }
Jan Fran[illegible] 1573 }
Kla[illegible] T[illegible]z. }

Jan

Jaep Moeder. }
Gerrit Jansz. Smit. } 1573.
Jan Martsenzoen. }
Evert Jacobsz. }
Philip Jansz. } 1577.
Pieter Opmeer. }

Ook is'er aan die zelvige zijde Sint Ioris Capel geweest, die zekere naamlooze Schrijver zegt een Melaats-huys geweest te zijn; daar na in een Oude-Mannen ofte Proveniers-huys, nu in het Kistemakers Pant, verandert.

St. Joris Kapel, nu 't Kistemakers Pant.

Dit is geen andere Capel, als de Kerk geweest van St. Ieroens of Ioris Gasthuys, gelegen aen den Aemstel, gelijk in 't derde Boek, tweede Deel, Fol. 199. by een oude Schepens Brief heb aengewesen, dat dit St. Ieroens Gast- en Lazarus-huysen aen de Amstel-brug en in dese Stad gestaen heeft, en een ander is als dat van St. Maria en St. Nicolaes Gast- of Sieken-Huys, aen de Zeeburg gelegen; daer van in 't vervolg breder.

Lieve Vrouwe Capelle.

Een van de oudste Capellen aen de nieuwe zyde, was die van onse Lieve Vrouwe Capelle, hebbende op de Nieuwen dyck op de hoek van de straet, die als noch de Vrouwen-steeg genaemt, gestaen heeft, als in 't 3 de boek te sien is. In dese Capelle was een Capel en Authaer van de Drapiers, opgerecht by de Voorvaderen van de Heer Theodoro de Roy, Louw Slooters genaemt, Koopman alhier, welker Voor-ouderen ook de eerste Drapiers neringe hier ter Stede hebben begonnen.

BYVOEGSEL

Aan de

NIEUWE KERK.

Als de beschryvinge afgedrukt was, is my een afschrift van een Fondatie van een Capelle ter hand gekomen, daer in den Iare 1488. noch eerst is aen getimmert; soo dat daer uyt te sien is, dat dese Kerk, al mede, gelyck de Oude Kerk, niet t'seffens op getimmert, maer door toegevoegde Capellen van tyt tot tyt volmaekt is geworden, als uyt het volgende afschrift te sien is.

WY Jonge Jan Melijs, Schout Heynen Soen, ende Maarten Dircx Soen, Schepenen in Amstelredamme, oirconden ende kennen, dat voor ons quamen die Kerkmeesters van onser Liever Vrouwen Parochykerken binnen der voornoemde Stede, alse *Vegter Barents Soen, Willem Dircx Soen, Baemboel, Jacob Bickers Soen, ende Godenaar Thaans Soen*, ende gelieden dat sy vander voorsz. Kerke wegen by wille ende Consent den Raede vander voorn: Steede, seeckere overdragte ende voorwaarderen gemaeckt hebben en overcomen sijn mit *Meeus Gerbrands Soen* ende met *Katrijn* sijne Moeder, als roerende van het maecken van een Capelle die de voorsz. *Meeus* ende *Catrijn* tot love ende ter eere Goodts, ende tot vertroostinge haare ende haare Ouders ziele, daar mede dat voor begeerende sal wesen, an der voorsz. Kerk te fonderen, ende te stichten, ende dat in alle vuegen, ende manieren, gelijk dat hier na verklaart staat, dats te weten, dat *Meeus Gerbrands Soen*, ende *Katrijn* sijn Moeder aangenomen ende geloeft hebben een *Capelle* te fonderen, te doen timmeren, metselen, ende van gront op te maecken, buyten aan de Noort Oost-zijde, van der voorsz. Kercke, Dickuve ende onder dagh brengen, ende volmaecken, als sy eerst mogen, van welcken *Capelle* alsoo gemaeckt ende volmaeckt wesende, sal de voorsz. Kerke, ende op der voorsz. Kerke cost, de voorsz. *Capelle* dack dicht ende staande houden, tot eeuwigen dagen; ende de voorsz. *Meeus* en *Katrijn* sijn Moeder sullen recht ende waeragtigh fondatoren sijn, ende 't gebruyk van dien hebben, tot eeuwigen dagen, in deser manieren dat de voorsz *Meeus* ende sijn *Moeder* in dese Capelle sullen fonderen, een Autaer, in de *Goodts eere*, ende sijnre *gebenedijde Moeder Maria*, ende van dat Autaer stellen ende maecken, al sulcken patroen, als hem beyden believen sal, ende in dese *Kappelle*, en sal niemandt eenig Autaer mogen stellen, ten eeuwigen dagen, buyten consent ende believen van *Meeus Gerbrands Soen* ende *Katrijn* sijn Moeder, recht fondatoren, horen rechten Erven, ende nacomelingen, ende dese voorsz. *Cappelle* sal voer open wesen sonder slot ofte tralye, des soo sullen *Meeus* voorn: ende *Katrijn* sijn Moeder, horen Erven, ende nakomelingen, hebben in der voorsz. *Capelle*, vier graven tot haren wille, eeuwigh geduyrende, behoudelijk ende voorsz Kercke hare regten. Ende de voorsz. Kerkmeesteren kenden ende gelijden den voorn: *Meeus* en *Katrijn* sijn Moeder, horen regten Erven ende nakomelingen dese voorsz. voorwaarden, voer hem luyden ende hoere nakomelingen, by consent als boven, ten eeuwigen dagen, in oirconde desen brieven bezegelt met onse zegelen gegeven, op ten twaalfsten dag in Maart, in 't Jaar ons Heeren duysent vier hondert acht ende tachtigh.

Kapel by Meeus Gerbrants Doos gesticht.

Aen dese Nieuwe Kerk is mede recht achter het Hooge Choor, een Capel gebouwt in den Jare 1443. en een Autaer, ter eeren van St. Lourens en andere Heyligen, door Meeus Gerbrantse Doos en Aef sijn Huysvrouw, gesticht. Hy Meeus Doos, was in die tijd Burgermeester; leyt, nevens sijn Huysvrouw, volgens 't geene op de Sark te leesen is, daer in begraven.

Van de Kerck-hoven.

Kerk-hoven.

De E. G. Achtbare Heeren, de meenichte der menschen te mets ziende aangroeyen, en dien volgens bevindende de Kerken en Kerkhooven tot Grafsteden te weynig, ook mede om de dichtbetimmerde Stadt voor quade luchten, zoo veel mogelijken is, te bevryden; hebben raatzaam gevonden de Kerkhoven, om d'Oude, Nieuwe, en Wester Kerken te vernietigen, gelijk die van de Zuyder en Noorder Kerken, daer voor tegenwoordig niet meer op begraven word; en om geen Graft-plaatzen gebrek te hebben, andere Kerkhooven te verordonneeren; ook de Stad tot het begraven buyten de Kerken te verdeelen, volgens deze Ordonnantie.

De Stad in Wijken verdeelt, op welk Kerkhof yder moet begraven worden.

Op den 31 July 1681, hebben de Heeren van den Gerechte goet gevonden en gestatueert, dat de Lyken op het eene Kerk-hof niet meerder als op de andere voortaen soude worden begraven, verdeelinge gemaekt, soo als die in de volgende Wyken werden uytgedragen, en gebragt moeten worden en begraven op de Kerk-hoven, hier onder gedesigneert: op pœne van twaalf guldens by de Contraventeurs, en by de Gravemaekers die de Baren buyten de Wyken van hare Kerkhoven brengen, of te doen brengen, t'elkens te verbeuren in 't geheel, ten behoeven van de Aelmoessseniers Armen, als

Op 't Anthonis Kerk-hof.

Anthonis Kerk-hof.

DIe van 't *Kamperhooft*, beoosten de *Geldersse-Kay*, tot aen de *Waal*, langs den binnen *Aemstel*, mitsgaders 't geene voor deze aan 't *Zuyder-Kerkhof* is geweest, namentlijk van de *Kolveniers Doelen*, en al wat by 't Oosten van het *Roekin* is, tot aen de *Nieuwe-Brug*, in somma de geheele *Oude zyde*.

Op 't Heylige Wegs [nu Leydse] Kerkhof.

Leydse Kerk-hof.

VAn *d'Aemstelbrug* langs de binnen *Aemstel*, 't *Rockin* West-zyde tot aan de *Tacksteeg*, recht deur, met de *Loyers-graft*, en al wat by 't Zuyden is gelegen.

Op 't Nieuwe Wester Kerk-hof.

Wester Kerk-hof.

VAn de *Tak-steeg*, 't *Rockin* langs, de *Beurs-steeg* door, 't *Water* langs tot de *Sout-steeg*, recht deur, de *Lely-graft* langs tot de *Lynbaans-graft*.

Op 't Noorder Kerk-hof. *

Noorder Kerk-hof.

VAn de *Zout-steeg*, langs 't *Water*, de *Y* kant om, tot aen de *Eenhoornsluys*, de Oostzyde van de *Prince-graft*, tot aen de *Lely-graft*.

Op 't Karthuysers Kerk-hof.

Karthuysers Kerk-hof.

VAn de *Lely-straet*, de Westzijde van de *Prince-graft*, Noortwaerts op, tot het *Blaeuw Bolwerk*, by de *Vesten* langs, tot de *Lely-straet*.

Op den 6 November Anno 1670. hebben de Heeren van den Gerechte order gestelt op 't Loon van de Gravemakers, wegens de Lycken, die op de respective Kerkhoven werden begraven, namentlijk

't Loon van op de Kerkhoven te begraven.

Voor een Oud Lyk	39 stuyvers.
Voor een Kind van drie tot ses jaren	26 stuyvers.
Voor een Kint van twee jaren	14 stuyvers.
Voor een Kint minder als een jaer	8 stuyvers.

En sullen die geene, die hunne Lyken in een Graft alleen willen laten begraven, gehouden zijn te betalen voor een Oud Lyk, vier gulden, en voor de Kinderen naer proportie van de jaren, hier vooren uytgedrukt, dubbelt gelt.

DERDE

* Op 't Noorder Kerk-hof aen de Kerk, wort voortaen niet meer begraven, maer by de Saegmolens poort, is een nieuw Kerk-hof gemaekt, met de naem van nieuw Noorder Kerk-hof, daer nu, in plaets van op 't oude Kerk-hof, de dooden begraven worden.

DERDE HOOFT-STUK.

VAN DE JUSTICI-HUYZEN.

HET

RASP- ofte TUCHT-HUYS.

Rasp- ofte Tucht-huys.

De Justici-huyzen als van den Rechter afdalende, zijn tweederley, zoo voor Mans, als Vrouws-perzonen. De Mannen het Rasp- ofte Tucht-huys toegevoeght zijnde, zullen daar mede een aanvang maken.

Dit huys dan de naam dragende na 't zwaarste werk dat daar gedaan werd, dat is hart hout raspen ofte tot zagelis breken, om daar mede te verwen, heeft zijn oorspronk genomen uyt zeker Placaat by de E. E. H. Staaten van Hollandt en Westvrieslandt op den 16 December 1595. uytgegeven, en dat wegens de klachte haar dagelijks ter ooren komende over de groote overlast die ten platte lande door 't geboeft onder schijn van bedelerye geleden wierdt: des alle Officieren belast wierdt die op te vangen en den Rechter voor te stellen, om van haar doen en leven rekeninge te geven. *Desselfs oorspronk.*

De Achtbare Regeeringe alhier in den jare 1595. aan 't roer zittende, bespeurende haar gemeente dagelijks aan te groeyen, hebben dit loffelijk Placcaat in achtinge genomen, om zulk een schuym van menschen haar quijt te maken door schrik van den arbeyt, daar men haar hier mede is dwingende. Des geen bequamer middel als de dwang-huyzen konnende uytvinden, hebben voor de mannen dit Clarissen-klooster verkooren, ende dat ten tijde als men de Stadt vergroote en met aarde wallen omtrok, de steene-muuren weg genomen zijnde. (Dese Clarissen-ordere was ingestelt in den jare 1225. door eene St. *Clara*, *Discipulinne* van *St. Franciscus* van *Assis*, wiens regel als de Franciscanen zeer streng was.) *Wanneer opgerecht.* *In 't Clarisse Klooster.*

Dit loffelijk werk dan vast gestelt zijnde, heeft men dit bovengenoemde klooster in gevangen-huyzen verandert, en voor aan de straat met twee geweldige Witte poorten verciert, in des zelfs Voorhooft ziet men Leeuwen, Beeren, wilde Zwijnen en Tygers, voor een geladen wagen gaan, met Braziliaansch Hout, Raspen en ander werktuyg geladen. Boven op de wagen, een Voerman zittende met de zweep in de hand, deze landt-gedrochten temmende: daar onder dit *Latijnze* Vaars gelezen wert. *Het Sinne-Beeld daar van.*

Virtutis est domare quæ cuncti pavent.

Dat is:

Het is een deugt van 't kloek gemoet,
Te temmen dat elk schrikken doet.

Boven op de Frontespies van de binnen Poort, staan twee Tuchtelingen levens groote, van witte gehouwen steen, met het halve lijf naakt, te raspen.

De Poorten gepasseert zijnde, komt men door een Portaal, dat met twee deuren geopent wert, en dan in een groote vierkante binnen-hoff, op welke alle de gevangen Kotten haar licht scheppen, wel met yzere tralien verzorgt, de Justitie-paal te midden ten toon staande: 't School, Waag en andere gelegentheden daar binnen begrepen zynde, behalven de Keuken, der Regenten, en Regentinnen Vergader-plaetsen, die ter eerster inkomste van de voor-poorten ter rechterhandt gezien werden. *Vergader plaetsen der Regenten en Regentinnen.*

Het huys dan tot een Tugt-huys gereet gemaakt, en door de Heeren Burgermeesteren met Regenten voorzien, en drie jaren reets Tuchtelingen geplaetst hebbende, is by het Gerecht op den 27 Maert 1598. met de volgende authorisatie bemachtigt.

Alsoo het Tuchthuys binnen dese Stad, opgerecht om d'ontuchtige Jeught in de vreese Godes tot een eerlycke exercitie te brengen, ende d'selve Stad soo veel mogelyck is, van 't Geboufte te suyveren, tot nog toe (God lof) goede vruchten heeft gedaen; Soo ist, dat myne Heeren van den Gerechte om het selfde een gewenschten voortganck te doen hebben, geauthoriseert hebben, ende authoriseeren mits dezen den Regenten van 't voorsz. Tuchthuys, 't selfde Huys ende alle zyne inkommen te regeren ende beneficeren, ende alles te doen 't gundt goede Regenten betaemt, mits dat zy luyden alle Iaren zullen doen reekeninge, bewys, ende reliqué vanden inkommen ende uytgeven van den voorsz. Huyse, authoriseren voorts den *Authorisatie der Regenten.*

voorn: Regenten van de Tuchtelingen in 't voorsz. Huys nu ter tyt zynde, ende die namaels aldaer zullen komen, ofte daer inne by vonnisse van myne voorsz. Heeren zullen werden gecondemneert, zonder eenigh aensien der persoonen, te verseekeren met sluyten ende ontsluyten, oick met arbeyt te belasten, ende te verlichten, den selvigen Tucht, Wetten, ende Ordonnantien te stellen, ende d'Overtreders van dien, soo wel den ouden als den jonge te straffen, met incarceratie, onthoudinge van spys ende drank, ofte te water ende te broot setten, voor sulcken tyt als zy goet sullen vinden, oick des noot zynde, by geeselinge met roeden, garden, ofte stock, reep ofte touw, ende de selve straffe na haere discretie te laten doen deur den Binnevader, Werckers, ofte yemandt anders vanden Huyse; ende soo het noot zy, zullen daer toe mogen gebruycken (met kennisse van den Officier indien hy tegenwoordig is) d'assistentie van twee van zyne eerste verzochte dienaers, ofte meer des nodigh zynde; Ende indien de zaecke haeste vereyschte ende d'Officier niet by der hand ware, zullen de voorn: Dienaers gehouden wesen den voorn: Regenten datelyck te assisteeren, wel verstaende dat de straffe die over den Ouden zal werden gedaen, zal moeten geschieden ten overstaen ofte met kennisse van twee van de voorsz. Regenten. Ende zoo daer eenige zaaken zouden mogen voorvallen, vereyschende Geesselinge ende meerder straffe, daer inne de Regenten hen zouden mogen vinden beswaert, sullen 't zelfde myne voorsz. Heeren van den Gerechten te kennen geven, omme daer inne gedisponeert te worden als bevonden sal worden te behooren. Ende zullen de Regenten geene van de Tuchtelingen die by vonnisse ofte door laste van myne voorn: Heeren van den Gerechte alrede in 't voorsz. Tuchthuys zyn gecondemneert ende gebracht, ende die namaels daer inne zullen werden gecondemneert ende gebragt, binnen den zelfden Huyze mogen ontfangen ofte uyt laten gaen, dan met voorgaende consent ende ordonnantie van d'selve myne Heeren van den Gerechte, ende dat zulks blycke by behoorlycke acte, dewelke de voorn: Regenten zullen registreeren; sullen mede notitie houden van den tyt van 't inkomen ende uytgaen der voorsz. Tuchtelingen, ende zullen geene Tuchtelingen mogen aennemen dan met advys ende Consent vander Heeren Burgermeesteren in der tyt. Ende op dat de voorsz. Stad te beter zoude mogen werden ontledigt ende gesuyvert van alle Vagebonden ende Bedelaers, ende om d'zelve een vreese aan te jagen, soo werden de voorn: Regenten mits desen mede geaucthoriseert allen persoonen dewelke bevonden werden alhier ter Stede zonder behorelycke billet ende consent met gesonden Lichamen gebedelt te hebben, te mogen doen opnemen, ende brengen in 't voorsz. Tuchthuys, ende d'selve aldaer voor zeekeren tyt te laeten arbeyden, ende daer na wederomme vry te laten, daer inne de voorn: Regenten met alle discretie ende goede informatie van de zaeken zullen handelen ende procedeeren. Ende dit alles by provisie ende tot dat anders soude mogen werden geordonneert, Actum den xxvij. Marty XV^c. achtentnegentigh, Presentibus, de Schout, alle de Burgermeesteren, ende alle de Schepenen, des t'oirconconde is der voorsz. Stede Zegel ter zaecke aen dezen gehangen.

In kennisse van my Secretaris
Le Haen.

Reg: in Groot Memoriael boeck
Fol. CLXXXV.

Yeder, die in dit Rasphuys uyt bevel van den Gerechte gebracht wordt, 't zy om dievery, vechten, pijpen stellen of eenige andere oorzaken, wort terstont, eer hy aan 't zagen komt, in een vochtige en onderaartze kelder, die zoo laag is, dat geen man daar in over eynd' kan staan, maar by na altijt leggen moet, twee of drie dagen gezet, na datze uyt deze kelder geraakt zijn, wordenze te werk gestelt, ten zy de *Tuchtmeester* oordeelde (want hun arbeyd te verlichten en te verswaren, aan zijn bescheydenheyd staat) dat zoodanig Perzoon, ter oorzake van zijn Ionkheyt, hoogen Ouderdom, of eenig ander gebrek, aan lichaam, handen of voeten tot desen arbeyd onmachtig is: die word dan aan lichter arbeyd gezet, als aan hout, onbequaam om te verraspen, kleen te kappen, dat dan op de meulen die ten dien eynde op de Wetering, niet verre van den Overtoom opgerecht is, des te lichter fijn gemalen wort. Het hout datze verwerken is verscheyde, als Bresiliaans, anders Farnabuk-hout, Kampezi, Geel, Sinte Martens, Tartubes, Pok, Roozen, wit en root Zandel, Zassefras, Verzet-hout, en meer andere diergelijke soorten. *Wie daar in gebracht werden.*

Twee en twee Tuchtelingen, als ten deele uyt dese bystaande Figuur te sien is, die met hun tien of twalef in een huysje zitten, raspen dag voor dag vyftigh pont van dit hout, met een twaalfdubbelde zaag; welk gesaagde hout sy gehouden zijn om den anderen dagh te leveren, namelijk hondert pont; zulks datse met hun beyde yeder week drie hondert pont hout te raspen hebben. En vermits eenig hout, zoo hart als steen is, en daar op de tanden der zagen licht stomp worden, en by wijlen gaan omleggen, zijn de Waag-knechts, (die drie in 't getal zijn,) gehouden deselve, na dat'er acht hondert pont hout mede gezaagt is, te vylen en te scherpen. *Manier van Raspen, en hoe veel yeder in een week moet doen.*

Dese drie Waag-knechts die den Tucht-meester ten dienste staan, in wat voor gelegentheyt het zy, 't zy in 't heel hout, dat van de Koopman gelevert word, in te dragen, of 't geraspte in zakken te doen, worden by hem uyt d'andere tuchtelingen, die hy daar toe bequaam *Drie waag-knechts en haar ampt.*

quaam

quaam acht, gekozen. Ook deelt een van deze drie, d'andere gekluysterde, de spijze om.

Hoe lang de tuchtelingen daar in zitten. De tijt, dieze in dit Huys moeten uytzitten, is lang of kort, na dat de misdaden, dieze begaan hebben, licht of zwaar zijn. Want eenige, die om hun gepleegde diefstucken hier ter stede opentlijk op het schavot gegeesselt en gebrandtmerkt zijn, worden daar voor twee, acht, tien, ja twintig Jaren (die het anders met de doodt zoude bekoopen) in gebannen. Ook is yeder tuchteling gehouden zijn tijt uyt te zitten, 't zy hy om eenige diensten, die hy in 't beklappen van andere dieven, die eerst in hechtenis raken, den Gerechte doet, afflag van Jaren krijgt. *Manier van malkanderen te beklappen.* Te dien eynde vergaderen tegens Vrouwen-dag of de Verkiezing, *d'Opperschout*, *Schepenen*, met de *Schout Sekretaris* en *Onderschouten*, alhier, en nemen hun zit-plaats in het gestoelte van de kerk, daarse dan den genen, die eenige dienste den Gereehte gedaan heeft, voor hen doen komen, en afflag van tijd geven. Doch euvel breekt hen dikwils dit beklappen van hun spits-broederen, daar na op; want hoewelze voor de feyten, dieze met dese beklapte gevangen begaan hebben, voor dien tijd niet gestraft worden, zoo worden echter dezelve by den Gerechte aangetekent, en hen, op nieuw om eenige dieveryen weer in hechtenis geraakt zijnde, daar na te last geleydt; zulks dat dese, nevens de laatste, daarze op gekregen worden, dikwils oorzaak van hun doodt zijn; anders indiense stil geswegen, en zich zelven niet beklapt hadden, den hals genoeg souden door gehaalt hebben. Maar gebeurt 't in tegendeel, dat yemandt van deze Tuchtelingen uytbreken, en 's Heeren slooten schenden wil, en hy daer op betrapt word, heeft behalve de straffe van met roeden in tegenwoordigheydt van *Schepenen*, wel strengelyk gegeesselt te worden, niet anders als opslag en verlenging van tyt te wachten; en daer en boven, met het eene been aen een ketting, aen zyn hok vast geklonken, of by wylen met beyde beenen, een maent of twee, somtijts wel langer aen een sware sleep ketting, so veel als een Man kan torzen, gekluystert en gesloten word. *Die uyt breken willen, gestraft.* Doch om hen alle middelen van uyt breken te benemen, worden alle avonts de zagen, daerze zich anders van dienen konden, door de Waag-knechts van haar weg gehaelt en in de Waeg gebragt, aldaer opgesloten, en 's morgens daer weder uyt en in de huysjes gebracht. *Hoe voor 't uytbreken zorg wort gedragen.* Ja zelfs in de monden der secreten, dewylze eertijts by wylen hier door kroopen, en alzoo daer uyt raekten, ook te mets het ongezaagde hout, om voor den arbeyt bevryt te zijn,

 daar

daer door smeten, met een yzere rooster, (dienze alle Saterdagen gehouden zyn te reynigen, en door te stooten) bezet.

En op dat de Jonge Jeught, hier by den Gerechte ingebannen, om hout te kappen, (onbequaem zynde om te verraspen,) zich tot deught schicken, en, by gebreck van stichtinge, niet meer van de rechte wegh des deughds afdwalen zoude, wordt die by den Tuchtmeester, alle avonden, na het afdoen van haer dagelykze taxt, in lezen en schrijven onderwezen. Te dien eynde zijn'er bezonder, uyt last van de *Majestraat*, de voornaemste en stichtelykste Zentbrieven der *Apostelen*, *Spreuken Salomons* en diergelyke boeken, om hier te leeren, 't geenze by hun Ouders niet hebben kunnen of willen doen, gedrukt. Alle Son, en Bid-dagen, wordt voor haer by den Tuchtmeester gelezen, gepreekt, gecatechizeert, en Psalmen gesongen, even als in een openbare Kerk. Maer die Raspen, genieten dit onderwyzen, noch hooren der preke niet, vermits het een gevaerlyke zaek zyn soude, voor den Tuchtmeester alleen onder zoo een hoop woedende en ongebonde Menschen by elkandere, te verkeeren: dezen dan worden de gemelde Boeken in hun hocken gegeven, om die te lezen, en de andere die zulks niet konnen doen, door 't gehoor te stichten.

De Jeugt in lezen en schrijven onderwezen.

Ook in de Gereformeerde Godtsdienst.

BYVOEGSEL.

Sedert dat een Colonie op Surinamen opgerecht is, is by 't Gerecht goet gevonden veel van de Iongelingen, daer noch hoop tot beternisse is, oock, om deselve van 't geselschap van andere geboeften af te houden, derwaerts, om daer in de Plantagien te werk gestelt te worden, versonden, daer van reets goede uytwerckingen worden gesien.

En weten deze Tuchtmeesters, niet alleen, dit ontaarde en ongebonde Volk, met Raspen te temmen en af te matten, maar ook de Vagebonden, en Straatloopers, die zich toonen lam, stom, kreupel, en lazeris te zyn, met 't slaen van de bollepees en andere straffe, op staende voet, van hun qualen te genezen. Dat hun genees-middel goet is, geven de krukken, Lazaris-klappen, en breuk-banden, aan zeker bort op de plaats tegens de muur ten toon hangende genoeg te kennen. Deze genees-konst, is den tegenwoordigen Tuchtmeester mede niet onbewust, die door zonderlinge treken en straf van de bollepees, verscheyde stommen aan 't spreken, en lamme en kreupele, op staende voet aan 't gaen gemackt heeft, soo dat hier waarlyk meer miraculen geschieden, als men by de Roomse Kerk door haer Lieve Vrouwe en Reliquien siet doen.

Hoe dit woeste volk getemt wort en bedelaars bedriegeryen ontdekt.

Zeker *Fransman*, gelyk de voordese Tuchtmeester zelfs verhaald heeft, die zich veynsde stom te zyn, en door dit bedroch zyn kost socht te winnen, wiert by den Gerechte gevat, en aan dezen Tuchtmeester gesonden, om t'onderzoeken, of hy in'er daat stom was. De Tuchtmeester, evenwel, die niet terstont met de strengste straffe wilde te werk gaan, geboodt een van de Waagknechts, dat hy hem onvoorziens van achteren, een slagh, zoo veel hy slaan kon, om 't hooft zoude geven, en wel letten of hy eenig geluyt gaf. De *Fransman* deze slag zoo onverziens op 't lyf komende, begon hol en verbaast eenig geluyt te slaan. De Tuchtmeester, achtende nu genoeg te hebben, heeft hem zoodanig met de bollepees afgerost, dat in min dan een half uur goet *Latyn* en *Francois* leerde spreken: en als hy hem in 't *Latyn* vraagde, *waarom hy voor de Heeren niet gesproken had*, gaf tot antwoort, *dewyl ik hen niet verstondt, en zy my in, myn Moeders tale niet aansprakan*. Dies by den Gerechte met roeden gegeesselt en der stadt uytgebannen wierdt.

Hoe een Fransman tot spreken gebracht.

Die begeerig is diergelycke exempelen meer te weten leeze *Pontani* beschryvinge van Amsterdam, het 9 Capittel van 't tweede Boek.

Verscheyde vryheden geniet dit Dwanghuys, als ontheffingh van alle Excijzen nevens de andere Godtshuyzen.

Noch dat zoo eenige Regenten ofte Tuchtmeesters van de Tuchtelingen aengerant wierden om tot uytbrekinge te overweldigen, en haar in 't verweeren quamen te quetzen, en daer aen storven, dat in zulken gevalle die Regenten ofte Tuchtmeesters dies aengaende niet aensprakelyk zouden zyn, volgens 't Octroy by de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt daar van verleent in dato den 14 Maart 1597.

DE Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollandt ende Westvrieslant, representerende de Staten vanden selven Lande, Doen te weten, Alsoo Burghermeesters ende Raet der Stadt Amstelredamme Ons te kennen ghegheven hebben, dat om d'Ontuchtige Ieucht te brengen tot een eerlyck exercitie in de vreese Gods, ende de voornoemden Stadt (soo veel mogelyck) te suyveren van 't geboefte, syluyden opgherecht hebben een Tuchthuys inde voorsz. Stadt, ende daer over

Soo de Regenten of de Tuchtmeester een Tuchteling questen, dat quam te sterven, is daer over niet aensprakelijk.

over inghestelt vrome ende van goede qualiteyt Luyden, tot Regenten. Ende alsoo daer vele, niet alleen kleyne Iongens, maer oock stercke jonge Mannen, so by Schepenen vonnisse, als andersints, ghebracht sijn ende onderhouden worden; by der welcker eenige noch onlangs messen ende andere offensive Instrumenten bevonden sijn geweest, mogelyck om de voorsz. Regenten, ofte eenighe van hen (die daghelycx by hen moeten converseren) t'overweldighen, om door sulck middel daer uyt te gheraken. Ende de voorsz. Regenten beduchten, dat niet tegenstaende alle voorsichtigheyt, syluyden 't eenigen tyden genootsaeckt mochten worden hen te weren, ende mogelyck inde nootwendige defentie, yemant vande voorsz. Tuchtelingen te quetsen, daer over soude moghen volghen de doot van een of meer der selver (d'welck God verhoede) Ende eenige scrupuleuse vreesen mochten ter oorsake van dien by den Officiers vande Graeflickheyt ofte andere, achterhaelt ofte gecauseert te moghen worden: Versochten de voornoemde Vertoonders, dat, omme de voorsz. loffelycke Iustitie *in ipso Limine* niet te laten vervallen, Ons believen wilde, 't voorsz. Tuchthuys te nemen in onse speciale Sauvegarde, 't selve (voor so veel des noot sy) privilegerende, dat indien yemant vanden genen, die by den Magistraet geauctoriseert is, ofte namaels sal worden, in 't voorsz. Tuchthuys dienst te doen, aldaer eenigen vanden Tuchtelinghen quame te quetsen, Ende die (dat Godt verhoede) daer over sterft, hy daeromme tot geenen tyden gestraft, noch achterhaelt soude moghen worden, maer vry daer van sijn ende blyven ten eeuwigen tyden. So ist, dat Wy aenmerckende de voorsz. loffelycke Ordre ende Institutie, ende de goede Vruchten, die te verwachten staen door 't oprechten van 't voornoemden Tuchthuys tot Amstelredamme, ende d'Opsicht van dien, ten eynde de Regenten ende Bedienders vanden selven Tuchthuyse met meerder devoir ende auctoriteyt hen daer inne mogen draghen ende quyten, naer behooren, hebben 't voornoemde Tuchthuys, mitsgaders den Regenten ende Bedienders vanden selven Tuchthuyse, die nu sijn ofte namaels wesen sullen, ghenomen, ende nemen by desen in onse sonderlinghe protectie ende Sauvegarde, eenen yegelyck, ende insonderheyt die inden selven Tuchthuyse ontfangen sijn, ende die daer inne namaels ontfangen sullen worden. Ordonnerende ende bevelende scherpelyck by desen, hen 't onthouden ende wachten vanden voorsz. Reghenten ende Bedienders met woorden, dreygementen, wercken ofte andersints, te misseggen ofte misdoen in eeniger manieren, maer de selve respecteren naer behooren. Ende soo verre de selve Regenten ende Bedienders vanden voornoemde Tuchthuyse tot eenigher tydt ghenootsaeckt mochen worden in haerluyder dienste ofte Tuchtinge hen te weren, ende de selve of eenigh van hen in nootwendighe defentie yemant van de voorsz. Tuchtelingen mochten quetsen, daer over een ofte meer der selver souden moghen doot blyven, ofte daer van komen te overlyden ('t welck Godt verhoede) willen ende ordonneren Wy, dat de selve Regenten, Bedienders, ende elck van hen, daer af vry ende onbeschuldigt sullen gehouden worden ende blyven, ten eeuwigen dagen, ende dat sulx gheene Officieren binnen den voorsz. Landen, hen, nochte heuren Erven en Nakomelingen, of yemant van den selven daer over sullen mogen achterhalen, calangeren ofte causeren, ofte oock eenighe informatie dies aengaende nemen. Want wy tot ontsicht ende repressie vande ongebonde Moet-wille der voorsz. Tuchtelinghen sulcx vinden te behooren. Gegeven inden Hage onder onsen Zeghele hier op ghedruckt den xiiij. Marti Anno Duysent vyf hondert seven ende t'neghentigh. Onderstont, Ter Ordonnantie vande Staten, ende was gheteeckent, *C. de Rechtere*, hebbende daar beneffens staande een opgedruckt Segel in rooden Wasse.

Gelyke vryheydt bequam de instelders van dit huys mede van de voornoemde Heeren Staten, dat niemant dan zy alleen in Hollandt en Westvrieslant Brazilien ofte diergelyk hout zouden mogen raspen; nochtans met dien voorwaarde dat andere Hollantsche Steden geoorloft zoude zyn diergelyke Tuchthuyzen op te rechten, om aldaar zoo veel hart hout te doen raspen, als haar inwoonderen verbruyken konden, zonder in andere Steden verzonden te werden, op een boete van twee hondert guldens, blykende by de gunstbrief, gegeven in den Hage den elfde May 1602.

Vryheyt van alleen Brasilien-hout te raspen.

De Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollant ende Westvrieslant, representerende den Staten vanden selven Lande, Doen te weten, dat, alsoo Burgermeesteren ende Regeerders der Stadt Amsterdam ons vertoont hebben, hoe dat aldaer over eenighe Iaren tot groote kosten der selver Stadt opgerecht was, ende nogh onderhouden wierde een Tuchthuys. Waerinne veel jonge Luyden, die op een doolwegh waren ende nade galge liepen, daer van bewaert, ende inde vreese Godes tot eerlycke oeffeninghen ende hantwercken ghehouden worden. Ende daer beneffens daerinne gebracht werden verscheyde gehoude mannen, die haer goeden doorbrenghen, ende met haerluyder Huysvrouwen hart ende onbehoorlyck leven; mitsgaders anderen soo onbejaarde, als oude Personen, die naer haar Ouders, Voogden ofte Vrunden niet en willen luysteren, ende haer qualyck aenstellen. Waer onder die ghenen, die meest misdaen hebben ende stercxt van leden sijn, twee ende twee gestelt worden aen 't Raspen van Brasilie, ende diergelycke ander hout. Wesende de voorsz. Tuchtelinghen een goet deel 't huys behoorende inde naburighe Plaetsen ende Steden, dewelcke dickmael uyt vruntschap geaccommodeert sijn met het innemen vande voorsz. ongereghelde Luyden. Ende op dat het den voorsz. Tuchtelinghen tot haerluyder castydinghe ende oeffeninghe aen geen werck ghebreken soude, sijn voor eerst de Regenten vanden voorsz. Huyse in Ianuario 1599 over een gekomen met alle de Luyden, die hen tot die

tyt toe met het Raſpen tot Amſterdam ende inde Iuriſdictie van dien geneert hadden, dat ſy hen daer van onthouden ſouden. Waer op voorts by keure aldaer ghepubliceert is, dat van doen voortaan by niemant anders, als in voorſz. Tuchthuys, eenig diergelycke hout geraſpt ſoude mogen worden. Waer door 't ſelfde tot Amſterdam voorſz. ende inde Iuriſdictie van dien wel belet was geworden: maer alſoo naderhandt by eenen Pieter Ianſz. een wint-Molen was gheſtelt op de Saendyck jegens over 't Calf, daer mede den voorſz. Tuchthuyſe in 't breken ende Raſpen van 't voorſz. houtt ſeer grooten afbreck is gedaen: Soo waren de voorſz. Regenten genootſaeckt geweeſt, tot conſervatie vanden voorſz. Tuchthuyſe, ende omme den ondergangh van dien te voorkomen, middelen te ſoecken, omme metten voorſz. Pieter Ianſz onlancx mede te verdraghen; dat de ſelfde voortaan met ſijn voorſz. Molen in geenderhande manieren ſoude mogen malen ofte breken eenig ander hout, als 't welck in 't voorſz. Tuchthuys by de Tuchtelinghen niet en ſoude konnen ghebroken ende gheraſpt werden. Sulcx dat op de voorſz. Molen alleen gebroken ſullen moghen worden de overgeblevene ſpaenderen van 't geraſpte hout, mitsgaders Fachethout ende diergelycke ander hout, het Tuchthuys niet dienſtelyck ſijnde; op de verbeurte van tweehondert guldens. Ende alſoo de voorſz. Regenten beducht waren, dat in toekomenden tyden eenighe andere meer hen onderwinden ſouden moghen 't voorſchreven Tuchthuys t'ontrecken het raſpen van 't voorſchreven hout, 't welck ſoo ſeer is dienende tot der Tuchtelingen beteringhe, ende ſchrick van andere; ende tot dien eynde by de voorſchreven Regenten daer voor groote ſorge gedragen was in 't te vreden ſtellen vande boven verhaelde Luyden, die daer by tot noch toe eenigh intereſt ſouden hebben moghen pretenderen. Ende by ons, 't voorſchreven Tuchthuys inden Iare 1597 den 14 Marty, ten aenſien vande loffelycke Iuſtitie van dien, ende de goede vruchten daer van te verwachten, in ſonderlinghe protectie genomen, ende octroy verleent was; inhoudende by ſoo verre de voorſchreven Regenten ghenootſaeckt wierden in haerluyder dienſt, ofte Tuchtinghe vande moetwillighe Tuchtelingen hen te weren, ende daer over een ofte meer der ſelver mochten komen gequetſt te worden, doot te blyven, ofte daar nae te overlyden, dat in ſulcken ghevalle ('t welck God verhoede) de voorſchreven Regenten daer van ten eeuwigen dagen vry ende onbeſchadight ſouden blyven, breeder blyckende by denſelven octroye. Soo waren de vertoonders haer aan ons keerende, verſoeckende dat ons gunſtelyck gelieve, tot meerder voorderinghe van 't voorſchreven Tuchthuys, te verlenen octroy *in meliori Forma*, daer by het voorſchreeven Tuchthuys geprivilegieert wierde alleen te mogen Raſpen alle het Braſilie, ende andere diergelycke hout, den Tuchthuyſe dienſtelyck ſijnde, ſonder dat ymant alſulck hout, directelyck of indirectelyck, met een meulen of anders, de Raſperye van het Tuchthuys voorſchreven in eeniger manieren ſal mogen ontrecken of ontwenden, op ſekere pene daer toe te ſtellen: mits dat de Supplianten te vreden waren op het loon van dien inden voorſchreven Tuchthuys alſulcke order te doen ſtellen, dat niemant hem met redene daer over ſouden hebben te beſwaren SO IST, dat wy de ſaecke ende 't verſoeck voorſz. overgemerckt hebbende, ende genegen weſende ter bede van Burgermeeſters ende Regeerders der Stadt van Amſtelredam, deſelve uyt onſe rechter wetenſchap, volkomen macht ende auctoriteyt vergunt, geaccordeert ende geoctroyeert hebben, vergunnen, conſenteren, accorderen ende octroyeren by deſen, dat tot conſervatie, vorderinghe ende onderhout vanden Tuchthuyſe binnen der ſelver Stede, 't Raſpen van Braſilie ende andere diergelycke hout, by den Tuchtelingen inden ſelven Huyſe alleen ghedaen ſal mogen worden, met excluſie van allen anderen inden Lande van Hollandt ende Weſtvrieſlant, ſonder dat ymant de Raſperye van ſulck hout directelyck of indirectelyck, met een meulen of anders, ſal mogen doen, ofte doen doen, of 't ſelve werck ende Raſperye het voorſchreven Tuchthuys in eenigher manieren vermogen t'ontrecken, op een pene van tweehondert ponden van xl. grooten, te verbeuren by de ghene, die contrarie van deſen bevonden ſullen werden gedaen te hebben, ſo dickwils ende menighmael 't ſelve geſchieden ſal, ofte bevonden ſal konnen werden gedaen te weſen. Mits dat Burgermeeſteren ende Regeerders voornoemt gehouden ſijn alſulcke ordre te ſtellen ende te doen onderhouden, op het loon vande Raſperye vanden voorſchreven houte, dat niemant daer over hem met redenen ſal hebben te beklagen. Ende dit al met die reſerve ende verſtande, dat ſoo verre by eenighe Stadt of Steden vanden voorſchreven Lande van Hollandt ende Weſtvrieſland 't eenighen tyden goet ghevonden werde een Tuchthuys binnen hare Stadt of Steden te maken, ſtichten ende oprechten, dat de ſelve Stadt ofte Steden vermogen ſullen de Raſperye vande voorſchreven Braſilien ende andere diergelycke houten (voor ſoo veel binnen hare Stadt of Steden verhandelt ende vertiert ſal werden, ende anders ofte vorder niet) by den Tuchtelingen inden ſelven Huyſe te doen Raſpen ende wercken, ſonder dat de voorſchreven Burgermeeſters ende Regeerders der Stadt Amſtelredam uyt krachte van deſen, eenig hinder ofte beletſel daar jegens ſullen mogen doen, in eeniger manieren. Ende ten eynde Burgermeeſteren ende Regeerders der Stadt Amſtelredam 't inhouden van deſen onſen Conſente, Accoorde, Gunſte ende Octroye volkomentlyck mogen genieten ende gebruycken, als naer behooren, Laſten ende Ordonnerende Wy wel expreſſelyck by deſen, allen ende eenen ygelycken, die 't ſelve aengaen mag, hen hier naar te reguleren, ende den voorſchreven Burgermeeſteren der Stadt Amſterdam 't effect van deſen, ruſtelyck, vredelyck ende volkomentlyck te laten genieten ende ghebruycken, ſonder hen te doen ofte te laten geſchieden eenig hinder, letſel ofte moeyeniſſe ter contrarie. Gegeven inden Hage onder onſen grooten Segele hier aengehangen, den xj. May, in 't Iaer ons Heeren Duyſent ſes hondert ende twee. Was geteeckent, *I. van Oldenbarnevelt. vt.* Op de plycq ſtont, Ter Ordon-

Ordonnantie van de Staten, ende was getekent, I. *de Duyck*, hebbende onder uythangen een groot Segel in rooden Wasse aen een dubbelde Francyne Staert.

Doch alzoo niet tegenstaende dit verlof van de Staaten uyt andere steden geraspt hout, hier ter stede ingebracht wiert, waar door by vervolg den ondergank van dit Tuchthuys zoude veroorzaeckt worden, 't welk by gebrek van werk voor den Tuchtelingen niet kan bestaen, zoo wiert in den Jare zestien hondert en zestig gewillekeurt, gelyk alree by keure van den Jare zestien hondert zes-en-veertig, gedaan was, dat voortaan niemant van de Burgeren oft Inwoonderen dezer Stede, eenig Brazilien of ander diergelyck hout, zoude mogen doen breecken buyten het Tuchthuyze alhier opgerecht, op peene van twee hondert guldens t'elkens te verbeuren, mitsgaders, gemalen en gebroken hout. Dat oock op gelijke pene voorts, geen gezaagt, gemalen of gebroken Brazilien of ander diergelyk hout, elders geraspt, binnen deze stadt zoude mogen verkogt, verhandelt of verstiert worden.

De Achtbare Regeerders dezer steden bespeurende 't ontzag dat dit Tuchthuys te wege bracht, en ziende veel treffelyke ryke luyden haar kinderen (door quaat geselschap vervoert) verwilderen, hebben raatzaam gevonden tot beteringe van zoodanigen een zekreet Tuchthuys op te rechten; welke loflijk voornemen in den Iare 1603. vast gestelt zynde, hebben daar toe verkooren 't wester ghedeelte van 't voornoemde Klooster, 't zelvige met een groote vierkante binne-plaats, eetzaal en kleyne bezondere vertrecken bequaam makende.

Huys der verwilderde kinderen gebouwt Anno 1603.

Dit verwildert goetjen kan van de Ouders ofte Voogden daar niet ingebracht werden dan door groote klachten en bewillinge van Burgermeesteren en Schepenen, mits haar kosten en onderhoudt aan de Regenten betalende; daar in gerakende werden elk in een bezonder vertrek geplaatst, daar des nachts, en ook wel by daag (als 't verkerven) op geslooten werden, anders des daags vryheyt hebbende met den anderen te verkeeren, ende alle exercitien te oeffenen, ook haar maaltyden te houden, des Winters met goet vuur verzorgt zynde; daar zoo lang beslooten zitten, als 't haar Ouders believen, en mogen van niemant bezigtigd werden als met toelatinge van de Regenten.

De binnen zorg van dit Huys, staat aan een Tuchtmeester die zorge draagt, dat yeder zyn werk na behooren afdoet, en aan een Binnen-vader of Zipier, die de Tuchtelingen sluyt en ontsluyt, en hen van spys en drank verzorgt. Behalve deze Tuchtmeester en Binnen-vader, of Zipier, zyn'er noch vier Regenten die het Opper-zorg over alles hebben, en rekening van ontfang en uytgift houden.

REGENTEN

Van het

RASP-of TUCHT-HUYS.

Ysbrant Ben. 1595, tot 1599.
Ysbrant Hermanse. 1595, tot 1604.
Hendrik Buyck. 1595.
Symon de Ryck. 1596, tot 1601.
Hendrik Hendrik. 1596.
Coenraet Mattheysz. 1599, tot 1601.
Jan Jacobsz. 1599.
Pieter de Vlamingh. 1599, 1600.
Jacob Adriaensz. 1601, 1602.
Pieter Willemse Vrindt. 1601.
Jan van Byler. 1602, tot 1606.
Hendrik Frenckinck. 1602, 1603.
Dirck Vlack. 1602, tot 1609.
Cornelis Ackersloot. 1605, 1606.
Jan van den Eynde. 1606, tot 1613.
Gerrit de Beer. 1606, tot 1610.
Gerrit Schellinger. 1607.
Rem Egbertse Bisschop. 1609, tot 1616.
Jan Pieter Aertsz. 1609, tot 1616.
Jan Brouwer. 1611, tot 1613.
Fredrik Jansz. 1613, tot 1619.
Cornelis Pieterse Tolk. 1615, tot 1619.
Cornelis Schellinger. 1617, tot 1630.
Jan van Hoorn de Jonge. 1617, tot 1619.
Hendrik Boelisz. 1618, tot 1620.
Pieter Dirckse Emaus. 1619, tot 1647.
Mattheys Jansz. Egberts. 1619, tot 1626.
Jacob Jacobsz. Seeuw. 1620, tot 1645.
Dirck Hendriksz. Deuwaeg. 1626, tot 1634.
Hendrik Dirckse Spiegel. 1629, tot 1631.

Dr. Franck

Dr. Franck vander Meer. 1631, tot 1639.
Nicolaes van Loon. 1633, tot 1639.
Jaques Leones. 1639, tot 1656.
Cornelis Dirckſe Abba. 1639, tot 1646.
Jan Lons. 1645, tot 1656.
Jan Willemſe van Haerlem. 1646, tot 1653.
Willem Schryver. 1647, tot 1654.
Iſaac Heirmans. 1653, tot 1659.
Gysbert Adriaenſe Vries. 1654, tot
Jacob Hinlopen Thimonſz. 1655, tot 1676.
Gerrit Papenbroek. 1655, tot 1669.
Jeronimus Rans. 1657, tot 1660.
Rombout Hudde. 1660, tot 1666.
Hendrik Scholten. 1661, tot 1677.
Pieter Muylman. 1667, 1668.
Jan de Waert. 1668.
Pieter van Ryn. 1669. tot
Harmen Voordy. 1670, tot
Frans Six. 1676, tot 1678.
Mr. Joan Eliſton. 1677, 1678.
Jan Jacot. 1678, tot
Jacques Ryswijck. 1679, tot

Hier by zijn noch twee eerlyke Matroonen bygevoegt, de naam van Buyten-Moeders dragende; die de Marckt en andere huyzelyke buyten-zorge bevolen zyn, welke deze zijn.

Belitje Vinck. 1679, tot
Maria Jacoba van Bambeek. 1682, tot

SPIN-HUYS.

IN den Iare vijftien hondert zes-en-negentig, is op het verzoek der Regenten en Opzienders der Armen, als *Egbert Pieterſz. Vink*, oud Schepen, *Jan Klaeſz. Kloek*, *Jan Veen*, *Huyge Cornelis Jager*, en *Symon Symonſz. Goutſmit*; ook een *Spinhuys* verordent, daarin, ſoo haaſt 't gereet was, terſtondt een groot getal van Meysjes, die langs der ſtraten ledig liepen bedelen, wierden ingebragt. Deze zijn terſtondt gezet aan Vlas en Wol ſpinnen, Netten te brayen, en ander ſlag van Wolle-werk te doen. Andere ook die bevonden wierden, zich tot hoerderye te begeven, wierden uyt de Hoerhuyzen in deze heylige plaats, tot groote onkoſten der ſtadt gehuysveſt om getucht en gebetert te worden. Te dien eynde boven de deur van 't oude huys deze Vaarzen ſtaande.

De eerſte ingebracht Ano. 1596.

Om ſchamele meyskens, maagden en vrouwen,
't Bedelen, leeg gaan en doolweg te ſchouwen,
Is dit Spinhuys geſticht, zoo men hier zien mach,
Elk laat zich niet verveelen of rouwen,
Uyt Charitaat hier aan de handt te houwen,
Wie weet wat hem oft de zijn noch geſchien mach.

Gedenkwaardig is de miltdadigheydt (zoo *Pontanus* verhaalt uyt der Regenten mont verſtaan te hebben) van twee eerbare Burgers, (en haar naam niet bekent wilden ſtaan) die tot oprechtinge van dit Vrouwen tucht-huys duyzent guldens vereerden. *Met giften*

Ook hebben haar Hoog Mogende de Staten van Holland, dit huys de Godtshuyſen vryheydt van alle lantslaſten vergunt. Dit dan de eerſte toeſtant van dit huys zijnde, hebben naderhant eenige Ouderen (zoo hier als in omleggende Steden en Landen) om het ongebonden leven haarder Dochteren ten goede weege te brengen, met voorgaande verſoek aan de Achtbare Heeren Burgermeeſteren; met de Regenten van dit huys verdragen haar voor een tijt van jaren, tot tuchtinge alhier te beſteeden: gelijk mede te mets verſcheyde hoerachtige Vrous-perzoonen uyt oneerlijke herbergen en Bordeelen gehaalt, en by vonniſ- *en vryheden begunſtigt.*

ſe

ſe van Schepenen, alhier tot den arbeydt gebannen zijn.

Eertijds St. Urzels Klooſter afgebrand Ao. 1643.

Het oude Spinhuys, (eertijdts het Klooſter van *Sint Urzel,*) van welke in de Pauſelijke legenden verhaalt werd datze een der kleyne Engelſche Koningen haar dochter was, en van des Engelſche Opper-Konings zoon, (een Heyden) ten houwelijk verzocht wierd, doch om zulks te ontgaan, met elf duyſent Maagden na Roomen in pilgrimagie trok, en van daar door Duytslandt den Rhijn weder nederwaarts keerende, tot Keulen gemartelt en begraven is; welckers hoofden en gebeenten tot 10999 in getal, (behalven een daar de Stad *Douay* mede begiftigt is) aldaar in de Kerk, haar ter eeren gebouwt, in een byſondere Capel van die Kerk, noch vertoont werden) geraakte in den Jare zeſtien hondert drie en veertig door onachtſaamheydt der Tuchtelingen, (zoo men zeyt) aan koolen, en brande by na geheel af. Toen wierd zoo lang het Spinhuys in 't Raſphuys, (daar de Tuchtelingen gekoppelt heen gebragt wierden) gehouden, tot dat dit tegenwoordige (van buyten en binnen meer een Paleys als Dwang-huys gelijkende) daar aan terſtont met het ſtichten begonnen wierdt, voltoyt was. Verre overtreft dit nieuwe Gebouw, het oude in menigte van vertrekken, cierlijkheyd van werk, en al andere noodige behoeftigheden. In dit huys (in de ſtraat zijn ingang hebbende) gaat men door een groote witte gehouwe ſteene Poort, ter weder zijde met Romeynze kolommen bezet. Boven welke in de voorkap men ziet de tuchting, door twee Tuchtelingen, en een Vrouw in 't midden; die een der Tuchtelingen kaſtijt, in Marmer uytgebeeldt. Op welke de *Heer P. C. Hooft*, deze twee Vaarzen, in gulde letteren gepaſt heeft.

't Tegenwoordige geſticht.

Schrik niet, ik wreek geen quaat, maar dwing tot goet,
Straf is mijn handt, maar lieflijk mijn gemoet.

Gelijk mede in de voorgevel op d'Achterburgwal, den arbeydt der Tuchtelingen, door drie vrouwen beelden, die ſpinnen, nayen en brayden, in witte gehouwen ſteen, uytgebeeldt werd. In dit Spinhuys zitten gemeenlijk driederley ſlagh van Tuchtelingen, in drie bezondere vakken by elkandere afgedeelt: het eerſte en tweede die beſlaande, die aldaar om hoerderye, dronken drinken en andere ongebondenheden gezet werden. Het derde perk zoodanigen, die by vonniſſe van Schepenen in 't openbaar (ook wel in 't heymelik gegeeſſelt, en te mets gebrantmerkt

merkt daar voor veel jaren gebannen werden, welken het grootste getal uytmaken; daarze moeten Spinnen, Linnennayen, Breyen, of ander werken doen. Boven deze gemeene Tuchtelingen, zittender noch anderen in bezondere Kamers opgesloten, staande op Pilaren boven den ingangh; die niet als met voorweten van de Regenten zichtbaar zijn: Dit zijn eerlijke luyden Dochters door lichtvaardigheydt vervoert, of den drank te lief hebbende, ook wel getroude Vrouwen, die liever andere als haar eygen mans gerijven: Deze mogen niet als met bewillinge van 't Gerecht en van de Regenten daar gehuysvest werden, mits de mont-kost betalende, om daar zittende tot beter voornemen gebracht te werden, even als in het Rasphuys, een Tuchtmeester, (die ook Binne-vader is) en deze Tuchtelingen, met lezen en voorlezen uyt de Bybel onderrecht, en, indienze het verkerven, met slaan en kastijden in toom houdt.

Behalven andere inkomsten, en gewoonlijke vrydommen is dit huys met die vryheyt by den Gerechte begiftigt, dat niemandt alhier ter stede of binnen de vryheyt van dien, mach tappen oft eenige gelagen zetten, zonder verlof van de Regenten van dit Spinhuys, en 't recht daar toe staande betaalt hebben. Doch veel tappers voor dezen en noch zich vervorderende Gelagen te zetten, Wijn en Bier zonder verlof van Spinhuys-cedulen te verkopen, en zoo dit huys in haar inkomsten te verkorten: zoo hebben die van de Gerechten andermaal in den Jare 1655. gewillekeurt; dat alzoo dit huys als doen tot weeringe van alle onbehoorlijke bedelerye met het onderhout van een nieuw Werk-huys belast wierd; en zulks buyten deze inkomsten niet machtig zijnde: dat alle die gezint waren Bier ter sleet te tappen, Gelagen van Wijn en Bier te zetten, Brandewijn ofte Tobak te slijten, ofte Droge-gasteryen te houden, gehouden zullen zijn de Regenten dezer huyze haar Poorters-cedulen te vertoonen, en by gevolg van dien by Biljet verlof tot alzulke neeringe te bekomen, 't verlangen van dien alle vierendeeljaars te vernieuwen, ende dat yder op hare behoorlijke daar toe gestelde tijt, op een peene van dubbelt gewin, of na 't verzuym echter de neering doende een boete van thien guldens: en daar voor viermaal des jaars te betalen.

Inkomsten van Tappers en brandewyn verkoopers &c.

Alle Herbergiers, die Wijn tappen, tien stuyvers.
Indienze Toebak verkoopen mede tien stuyvers.
Droogastery-houders, die Wijn tappen tien stuyvers.
Voor 't Bier vijf stuyvers.
Droogastery-houders, geen Wijn tappende tien stuyvers.
Toebak-verkoopers by de sleet tien stuyvers.
Die gewoon zijn in 't kleen te verkoopen tien stuyvers.
Alle Tappers die sware Bieren verkoopen tien stuyvers.
En by aldienze daar en boven Toebak verkoopen mede tien stuyvers.

By de boven gemelde keure wierd de Provoosten van 't Spinhuys die vryheydt toegestaan, datze mogen in alle Herbergen, oft andere huyzen daar men Wijn, Brandewijn en Toebak verkoopt, of Droogasteryen hout, (van de Regenten van dit Huys gezonden zijnde) gaan om te zien na de Spin-cedulen, die de Herbergiers, Wijn, Bier, Brandewijn-tappers, Droogastery-houders, en Tobak-verkoopers, gehouden zijn haar te vertoonen, ofte by weygeringe die in de boet (daar toe staande) te beslaan, welke in drie deelen te verdeelen, zoo voor den Officier, Provoost als Spinhuys.

Nog hebben de Heeren van de Gerechten de voornoemde Regenten geautoriseert tot het uytdeelen van de Vaentjes of Bordjes, om kleen bier te mogen verkoopen, als by de volgende Authorisatie te sien is, in dato den 20 February 1675.

De Regenten deelen Vaentjes uyt, om kleen bier te mogen verkoopen.

DE Heeren van de Gerechten der Stad Amsterdam, Auctoriseeren mits desen de E: Regenten van 't Vrouwen Tugthuys derselver Stede, Actens van Concent te mogen geven, om in conformite van de Keure den 14 February 1675 gearresteert, en ten selven dagen gepubliceert, klein Bier by de Haal-kan te verkoopen, mitsgaders daar nevens uyt te deylen de Vaantjens of Bordjens tot gebruyk, als in 't tweede Articul van de voorsz. Keuren, dies sullen de verkoopers van de gemelde kleyne Bieren deselve Vaentjes of Bordjens aen de voornoemde Regenten hebben te betalen, en vorders nopende de contributie aen de E. Regenten voornoemt, sullen de kleyn Bier verkopers aen de Regenten betalen, als by Willekeure van den 22 January 1655. onder anderen is gestatueert, te weten voor yder vierendeel Jaers te betalen 10 stuyvers.

Zes Regenten, (aan wien alle oppersorg, en rekening van ontfang en uytgift staat) zyn over dit Spinhuys, die mede over het nieuwe Werck-huys gestelt zyn.

Ses Regenten zijnder.

R E-

REGENTEN
Van het
SPIN-HUYS.

Egbert Pieterse Vink, Out-Schepen, 1596.
Ian Claesz Kloek, 1596.
Ian Veen, 1596.
Huych Cornelisse Jager, 1596.
Symon Symonsz. Goudsmit, 1596.
Martyn Catelyn, 1597
Barent Gerritse Moutmaker, 1598.
Arent Pieterse Raep, 1599.
Claas Burchmans, 1599.
Ian Carstensz. Vries, 1600.
Cornelis Lucasz, 1600.
Pieter Claesz. Cop, 1601.
Marten Adriaensz. Boom, 1602.
Anthony Gailjaert, 1602.
Gerrit van Veelen, 1605.
Tobias Woutersz, 1606.
Gillis Jansz. Bedt, 1606.
Pieter Pietersen Karsse boom, 1607.
Arent Philipsz. Bisschop, 1608.
Egbert Sturck, 1609.
Aert Lambertsz. Cock, 1613.
Iacob Iansz. Hart, 1617.
Harman Gerritse, 1621.
Hendrick Iansz. Bremer, 1621.
Iacob Hendrickse Kloeck, 1623.
Ian Ianse Dorhout.
Gerbrant Brouwer, 1625.
Abraham de Clerck, 1626.
Hendrick Boelisz.
Hendrick Dirckse Molenaer, 1628.
Cornelis Isbrantse Kieft, 1633.
Albert Pater, 1634.
Gillis Maes, 1638.
Iacob Jansz. Lansman, 1639.
Barent Staats, 1639. }
Elbert Dell, 1640. } Dese hebben 't Spinhuys weder herbouwt.
Paulus Jansz Kley, 1641. }
Ian Maes, 1642. }
Nicolaes Rochusz. vande Capelle, 1646.
Iacob van Ryn, 1650.

REGENTEN
Van het
SPIN- en WERK-HUYS.

Klaas Iansz. Clopper, 1654.
Govert Rovers, 1654.
Ioannes Pollio, 1654.
Barent Pietersz. Elias, 1657.
Michiel Tielens, 1657.
Ioris Croock, 1662.
Hendrick Becker, 1662.
Ioannes Commelyn, 1666.
Willem Muylman de jonge, 1667.
Ian Baptista Liefrinck, 1673.
Henrick van Gent, 1673.
Thomas van Hoflandt, 1673.
Cornelis Cock Dirckſz, 1674.
Abraham le Seutre, 1675.
Iacob Schardinel, 1679.
Willem Kerckrinck, 1680.
Tobias van de Velde, 1681.
Ioan Borghorst, 1684.
Sebastiaen Becker, 1685.
Mr. Fredrick Sluysken, 1686.
Paulus Verbeeck, 1688.

'tNIEUWE WERK-HUYS.

DE Heeren Burgermeesteren en 36 Raaden, hebben tot weeringe van de onbehoorlijke Bedelarie een Werk-huys geërigeert, alwaar de Bedelaars geconfineert zouden worden, en dat voor desen tot onderhout van de oprechte Armen en nooddruftige menschen soodanige keuren gemaakt, mitsgaders plaetsen en persoonen geordonneert zijn, by welke haare Ed: verhoopt hadden, dat de goede Burgerye van dese Stad van de voorsz: Bedelarye ontlast, en de ledige en moetwillige Bedelaars geweert souden hebben konnen worden: En daar tegens by experientie word bevonden, dat veele Mans en Vrouwen met hare ofte geleende kinderen, en andere ledig-gangers van andere zoo naby, als verre gelegen plaatsen haar na deze Stad begeven, om onder dexel van d'ordre alhier gestelt de Aelmoessen te genieten, of anderfints de goede Gemeente lastig en moeijelijk te vallen, daar van eenige ook dikwils groote ongeregeltheyd bedryven, en andere vertrekkende haare kinderen verlaaten, zonder dat d' Ouders gevonden oft daar over achterhaalt konnen worden; en door alle 't zelve de goede Gemeente in het geven van d'Aelmoessen verslaaut, by de Aelmoesseniers van de buyten en uytlandse Armen verre boven haar vermogen, en boven de lasten van andere Gods en Armen huysen worden beswaart; waar toe haar Ed: Gro: Achtbaarheden het eertijds gewezene Pakhuys van de West-Indische Maatschappy, staande aan 't Y-kant, tegen over Kattenburg of 's Lands Zee-Magazijn, voor weynig jaaren, midts de groote meenigte en overgeven stoutheyt der onbeschofte Bedelaars, (die de Luyden dikwils tegens wil en dank yets afperssten, en onder schijn van Aalmossen aen de deuren t'ontfangen, met steelen beholpen) daar toe bequaam gemaakt, zijnde voorzien met Comtoiren voor de Regenten, Regentinnen, Binne-vader en Binne-moeder, keuken, en bezondere Zolderingen daar de Mans en Vrouwsperzoonen arbeyden; en haar slaap-plaatzen hebben: voorts luchtige uytzicht op, 't Y scheppende. Den arbeyd dieze hier in doen, is Hennip kloppen, Netten breyen, en grof Linnen weven, daar af zakken en Balen voor het groote Rasphuys, om het geraspte hout in te pakken als mede Peper Balen, gemaakt worden. Om dit geboefte en luye Bedelzakken van de straat te houden, en uyt de Stad te jagen, hebben de Regenten van 't Aalmoesseniers-huys een bezonderen Schout, de naam van Hooft-Provoost voerende, die onder hem verscheyde Dienaars heeft, en den geheelen dag langs der straaten loopen om zulk volk op te vangen, en in dit Huys te brengen; ook is deze volgende Keure gemaakt.

ALsoo niet tegenstaende verscheyde Placcaten en Keuren tegens de Ledig-gangers, Vagabonden en onnutte Bedelaers gemaekt, en binnen deser Stede tot meermalen gepubliceert en vernieut, groote meenigte der voorschreven Bedelaars en Vagabonden, sterke luye Ledig-gangers, soo Mannen als Vrouwen, alhier ter Stede bevonden werden, ja dat meer is uyt andere quartieren herwaerts over komen, die den regten nooddruftigen de Aalmoessen ontsteelen, en veel eer door luyigheyd, als door manquement van bequame Leden om te arbeyden, haar tot bedelen, ledig gaen, tuyssen, speelen, dronkenschap en andere godloosheden begeven; SOO IS 'T, dat myne Heeren van den Geregte, sonder prejuditie, verminderinge of derogatie van de voorige Placcaten, en Keuren op dit stuk ge-emaneert, maar de selve als nu wel expresselyk renoverende, (met advys en communicatie van de Heeren 36 Raden) tot weeringe van alle Bedelarye, goedgevonden hebben te ordonneeren en statuëren, gelyk haer Ed: Agtb: ordonneren en statueren by desen:

I. Dat niemand, het sy Man of Vrouw, jong of oud, Burger of Vremdeling, siek, lam, kreupel, blind, melaats, gequetst, of hoe die soude mogen wesen, nogte ook onder geenderhande pretext van gewesene Slaaf of een verlooren reyse gedaen te hebben, na den laetsten Maart toekomende binnen deser Stede en de Vryheyt van dien, op eenige Markten, Bruggen, Sluysen, voor Kerken, Poorten, op hoeken van Straten, Waegen, Wateren, of andere Plaatsen sal mogen sitten, staan, gaan of varen bedelen, of aalmoessen ontfangen, het sy voor hem selven of ymand anders, op pene van voor d'eerste maal ses weken in 't Werk-huys, en voor de tweede maal drie maenden in 't selve Werk-huys te werden geset; en voor de derde maal daar op bevonden werdende, publiquelyk te sullen werden gegeesselt en gebannen.

II. Niemand sal ook mogen eenige van syne of andere lieder Kinderen uytsenden op Bruggen, Sluysen, in Straten of andere Plaatsen omme al daar te sitten, staen of leggen bedelen, het sy met singen, kermen of andersints, soo binnen als buyten dese Stad op pene dat, soo wanneer de Ouders, Voogden of Vrienden daar van bekent, gekregen of overtuygt worden, de selve, na dat alvooren gewaerschouwt sullen sijn geweest,

daar

daar over arbitralyk sullen worden gecorrigeert.

III. Voorts sal niemand hem binnen deser Stede of de Iurisdictie van dien, van wat staat of conditie hy sy, vervorderen voor sijn deur, binnen sijn huys, of op der Straten aen eenige Bedelaars of andere te geven eenige aalmoesse, onder wat pretext het soude mogen wesen, op pene van *twee Ducatons*, t'elken reyse te verbeuren ten behoeve van d'Aalmoesseniers; Maar alsoo myne voorschreven Heeren de weg van barmhertigheyd niet willen toesluyten, sal tot verscheyde tyden, naar dat de behoeftigheyd der Armen sal vereyssen voor der goeder luyden deuren, als voor desen omgegaan werden, omme al daar te ontfangen al sulke aalmoessen, als tot stuur en weeringe van de voorschreven Bedelaryen sullen gegeven werden, waar aan een ygelyk sijne mildheyd en charitaten sal konnen bewysen.

IV. En alsoo veele Luyden haar niet ontsien sodanige Leedig-gangers, Vagabonden en Bedelaers te logeren, herberge te geven en aan te houden, haar te instrueren op wat wyse en manieren sy sullen bedelen, hoe sy de Provoosten sullen ontgaan en andere quade practyken meer, welke Luyden gemeenelyk mede sijn participerende aan 't gebeedelde geld, en het selve met haar onnuttelyk en godloosſlyk verteeren: *SOO IS 'T*, dat myne voorschreven Heeren van den Geregte, by desen allen en een ygelyk verbieden, geene alsulke Ledig-gangers, Vagabonden en Bedelaars aan te houden, herberge te geven, het sy by dagen, nagten, weken of eenige termynen, veel min de selve te instrueren en onderwysen, nogte in eenigerhande manieren aan hare Bedelarye te participeren, op pene voor d'eerste reyse te verbeuren *vyf-en-twintig guldens*, voor de tweede maal *vyftig guldens*; en voor de derde maal op arbitraie correctie, ten minsten met bannissement, en by faute van de voorschreven geld-boeten te betalen, voor ses maanden in 't Werk-huys te werden geset.

V. En omme voor te komen de onbarmhartige en onnatuurlyke verlatinge van de jonge Kinderen, die wel onder pretext van armoede, dog om andere schandelyke en onverantwoordelyke oorsaken, veelmalen wert gepleegt, sonder dat de Ouders na hare Kinderen omsien, maar weg treckende, de selve laten tot laste van de Aalmoesseniers, Soo verbieden myne Heeren van den Geregte wel scherpelyk allen en een ygelyk haar Kind of Kinderen alsoo te verlaten, op pene dat de Ouders, Vader of Moeder, of ook de Voogden, Vrienden of andere Persoonen, die sodanige Kinderen in haer bewaringe hebben gehad, of binnen dese Stad gebragt, bevonden of agterhaelt zynde, eenig Kind of Kinderen verlaten te hebben, sonder eenige conniventie met bannissement, geesselinge of eenige andere straffe naar exigentie van saken sullen werden gestraft, en niettemin gehouden wesen de voorschreven Kinderen naar haar te nemen, en te betalen de kosten, die middelertyt aan de selve sijn gedaan.

VI. Sullen mede geene Schippers, Schuytevoerders of Voer-luyden varende of rydende op eenige Veeren van of na dese Stad, of van buyten van eenige Steden of Plaatsen, het sy binnens Lants, of van over See herwaarts komende, vermogen eenige Bedelaars van Mannen, Vrouwen of Kinderen, met haer te voeren en herwaarts te brengen, en in de Stad of onderwegen, om na de selve te mogen gaan, op te setten, op pene dat de geene, die bevonden sullen werden ter contrarie te hebben gedaen, sullen verbeuren voor yder Bedelaar *vyf-en-twintig guldens*, en daar-en-boven gelast en gehouden worden de voorschreven Bedelaars wederom te brengen ter plaatse van waar sy de selve hebben gevoert, tot haren kosten en lasten, en indien sy eenige Veeren bedienden, soo sullen sy ses weken lang werden gesuspendeert van 't Veer, en de Voer-luyden haar Wagens gesloten worden, en ondertussen gene beurten mogen waarnemen. En de gene die van buyten herwaarts komen, sullen boven de gemelde pene van *vyf-en-twintig guldens*, de Bedelaars by haar overgebragt, moeten onderhouden tot taxatie en discretie van welgemelde myne Heeren van den Geregte, soo lange tot dat sy deselve weder sullen hebben weg gevoert, daer vooren hare Persoonen, Schepen, Wagens en Karren sullen wesen arrestabel en executabel. Werdende de Commissarisen en Overluyden van de respective Veeren, mits desen tot de bekeuringe gelast en geauctoriseert.

VII. Eyndelyk op dat de Bedelarye te beter werde tegen gegaen, en de Bedelaers met apprehensie en straffe afgeschrikt, als sijnde sulke ordres gestelt dat niemand willende werken behoeft te gaen bedelen: Soo werd mits desen boven de Schout van de Provoosten van de Aalmoesseniers, allen de Substituyten en 's Heeren Dienaers gelast met alle devoiren te bevorderen, dat de Bedelarye geweert en den inhoude van dese Keure exactelyk na gekomen werde. Mits dat soo ymand van de Gemeente eenige der bovengenoemde Persoonen in 't exerceren van haar dienst, soo seer wederstonde, dat de geene die sy meenden te apprehenderen, de apprehensie ontquamen, of niet, of wel de Bedelaars of Bedelaarsters in hare Huysen salveerden of bergden deselve sal vervallen wesen in een boete van *honderd Caroli guldens*, of by nonbetalinge in het Tugt- of Spin-huys voor den tyd van drie maenden werden geconfineert, te appliceren de voorschreven boete twee derdeparten voor d'Aalmoesseniers, en een derdepart ten profijte van de Bekeurder, sullende den geenen die over gedane resistentie in manieren als vooren werden aangeklaegt, gehouden sijn sig met eede te expurgeren van de selve niet gedaan te hebben. En renoveren haar Ed: Agtb: wel expresselyk mits desen de Keure in dato 15 April 1614. op de Bedelarye ge-emaneert.

VIERDE HOOFT-STUK.

VAN DE GODS-HUYSEN.

Godshuysen onder de Christenen.

An alle oude tijden zijnder *Gods-huysen* onder de Christenen gevonden; maer van verscheyden gebruyken. De eerste die gevonden worden, zijn geweest daer men de Armen gealimenteert, Weduwen, Weesen besorgt en onderhouden heeft; welke eerste besorgers, na de Triomphante Hemelvaert des gezegende Saligmakers, de Heere *Jesus Christus*, waren de Apostelen, stellende Opsienders, op dat de Weduwen van de Grieken soo wel als die uyt de Hebreen bedeelt wierden. Dit voorbeelt hebben de Christenen sedert tot op den huydigen dag na gevolgt, daer van dese Stad van *Aemstelredamme*, van de Steden in 't Vereenigd Nederland, wel de voornaemste is. Van haer begin af zijnder vier bedeelende *Godts-huysen*, als de *Huysfitten* Armen, de *Gast-huysen*, de *Leprosen* en *Wees-huysen* gevonden geweest, gelijk in 't vervolg sal getoont worden. De tweede die sig mede *Gods-huysen* hebben genoemt, en daer voor willen erkent wesen, zijn de Geestelijke en Kloo-ster-luyden; maer dese onder scheyn van Godsdienst, hebben de Papen, Monniken en Nonnen, hare gierigheyt soodanig weten te voeden, en dat onder deksel van armoede, datse by na alle de vaste Goederen en Landen, was 't doenlijk geweest, aen haer soude hebben soeken te trecken, weshalven de Graven van Holland, Zeeland en Vriesland, &c. begonden bedugt te worden, dat dese onversadelijke Geestelijke metter tijd, Holland en Zeeland, &c. in hare Kloosters en Conventen soude hebben ingesleept; daeromme gemelde Graven van Holland, &c. te rade zijn geworden daer tegens te voorsien, dat eerstelijk Graef *Willem* de seste in den Jare 1411. heeft doen statueeren, ten opsichte van *Aemstelredam.*

Syn geweest van de tyden der Apostelen af.

De eersten in Amsterdam.

De Kloosters konnen voor geen Arme Godshuysen gehouden worden.

Waer tegens de Graven van Hollandt hebbe voorsorge gedragen.

Eerst by Graef Willem de seste.

DE Kerkelijke Persoonen, ende de Monicken, dat sy niet en Contracteeren of Erven, ende voor haer kopen, roerlijke of onroerlijke Goederen, binnen de Jurisdictie deser Stad en de Vrydommen gelegen, uytgenomen de Parochie Kerken [a] en Gods-huysen, die binnen deser Stede ende Vryheden gelegen zijn.

Mede by Hartog Philips van Bourgondien.

Dese voorsorge heeft *Hartog Philips van Bourgondien*, Grave van Holland, &c. hernieuwt; maer *Keyser Karel* in den Jare 1524. en op den 16 October 1531, heeft tegens de gierigheyd der Kloosterluyden de navolgende Placcaten striktelyk doen afkondigen, daer in herhalende de substantie van het bovengenoemde Edict, van *Hartog Philips van Bourgondien*; maekende daer in geen onderscheyt tusschen bedeelende *Gods-huysen* ofte Kloosters.

Daer na by Keyser Karel de vyfde.

KAREL van Gods ghenade Roomsche Keyser, altijt vermeerder des Rijcx, Coning van Germanien, van Castilien &c. Ertshertoghe van Oostenrijck, Hertoghe van Bourgoennien, Brabant &c. Grave van Vlaenderen, van Hollandt, van Zeelandt &c. Dominateur in Asien ende Afrijcken: Allen den ghenen die desen onsen Brief sullen sien, Saluyt: alsoo dat tot onsen kennisse ghecomen is dat wijlen (saligher ghedachten) Hertoghe Philips van Bourgoennien, onsen ouden voor-vader, (die Godt ghenadich sy) verstaen hebbende, de honghericheyt vander Gheestelijckheyt van Hollandt, ende Zeelandt, ende Vrieslandt, int vercrijghen ende apprehensen van Erfven, van Renten, ende van allen manieren van wereltlicke goeden, by coope van successie, ende anders, ende aenmerkende dat alle die goeden vanden Landen voorschreven, by successie van tijden souden komen inde handen vanden voorschreven Gheestelijckheydt, het welcke die destructie en de ruine, vanden voorschreven Landen wesen soude, om daer toe te remedieren, ende tot versoeck van de twee eerste Staten van Hollandt, van Zeelandt, ende by groote ende rijpe deliberatie by zijnen openen Brieven, statueerde ende ordonneerde, ende over al Hollandt, Zeelandt, e nde Vrieslandt, dede publiceren, dat van doe voortaen, geen geoorde luyden van wat Ordene sy waren ofte wesen mochten, in den Landen van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt, erfven nemen en souden van hare Ouders, Maghen oft Vrienden in eenigher manieren, noch oock meer Landen oft Erfven en souden coopen, noch vercrijghen by Testamente noch anders, inden voorschreven Landen binnen Steden noch daer buyten, ter tijt toe die voorschreven geoorde Luyden, by Commissarissen doen gheordonneert gheweest of ghesandt souden hebben, om met hem een overdracht oft Ordonnantie te maecken, hoe ende

[a],, Syn de Huysfitten-Luyden.

de in wat schijn, sy voort aan hem in des voorschreven is, hebben souden, ende dat wijlen onsen seer geminden ende lieven Moye, die Erts-Hertoginne &c. (Die Godt genadich sy) in haren leven voor ons regente verstaan hebbende, in den jaere 23 voorleden, dat die ongereghelthey van den Geestelickheyt van Zeelandt, onghelijck grooter ende meerder was, dan sy te vooren, ende dat die geoorde Persoonen allen manieren van Erfven, ende andere Wereltlicke goeden hem voorderen te vercrijghen, by allen middelen die sy dencken mochten, sulx dattet geheel Landt van Zeelandt, geschapen hadde geweest, in haren handen te comen, tot grooten interesten vanden wereltlicke luyden, ende verlies van onse Hoogheydt, Heerlickheydt, ende dienste, omme daer in te remedieren, heeft van onsen weghen by rijpe deliberatie, de statuyten ende Ordonnantie, van den voorschreven wijlen Hertoge Philips van Bourgoennien geconfirmeert, ende amplieerende de selve oock van onsen wegen voordere gheordonneert, ende gestatueert, dat hem doen voortaen niemant van wat state ofte conditie hy waer, die in desen voorschreven Landen van Zeelandt, hem selven syn Kinderen oft andere, t'waren Mannen, of Vrouwen persoonen, in Cloosteren of Godshuysen, begeven oft stellen wilden, den selven Cloosters, oft Godshuysen, geen Erffelicke goederen, oft Erf-renten geven en soude mogen, dan alleenlick een redelicke somme van penningen, ofte Lijf-renten, tot almentatie van de persoonen, die men in de Cloosters oft Godshuysen leggen oft stellen soude, op die verbeurte van de Erfven oft goeden, ende insgelijcx dat die geoorde luyden van wat Ordre sy wesen mogen, geen Erfven Erffelicke Renten, oft andere en souden mogen nemen, aenveerden, coopen noch vercrijgen, by gifte, doode, Testament oft anders, oock op de verbeurte van deselve goeden. Ende ook is tot onse kennisse gecomen, dat de geoorde Luyden van onsen Landen van Hollandt, ende Vrieslandt, die welcke met onsen Landen van Zeelandt, genoech van een natuere syn, hen luyden dagelicx ende soo lancx soo meer vervoorderen Erffelicke goeden, gronden van Erfven ende Erffelicke Renten, te apprehenderen by successie van haeren Ouders, ende andere Magen ende Vrienden, oft sy Wereltlick waren, ende deselve haer leven lanck houden ende gebruycken, midts stellende sekere cautie, van restitutie van den voorschreven Erffelicke goeden, nae die aflijvicheydt van den voorschreven georde Persoonen, diese geapprehendeert hebben, ende dien tot behoef van haeren voorschreven Vrienden, ende dat sy des niet te vreden zijnde, daer toe pretendeeren in mobelen goeden, van haren Ouders, Vrienden ende andere Magen te succedeeren, midts stellende cautie als boven. Ende dat midtsdien, indien sy daer toe geadmitteert waren, gemerct dat de Erfven in Hollandt, ende Vrieslandt cleyne ende sober zijn, ende meestendeel van den goeden van onsen ondersaten, aldaer mobels zijn alle de gronden van den selven Landen, ende ooc alle des mobels goeden, by successie van tijden in handen van de Geestelickheyt comen soude, 't welk oft gebeurde, tot destructie en ruyne van den voorschreven landen, ende van den ondersaten ende by consequentie, tot diminutie van onsen Hoocheyt, Heerlickheyt, ende dienste comen ende keeren souden, willende daer toe versien, so ist dat wy approberen ende confirmeren, die Ordonnantien ende statuten van onsen voorschreven Out-voor-Vader, Philips van Bourgoennien, ende insgelijcx van onsen voorschreven Vrouwe Moye, van onsent wegen gemaect, wt onser eygen wetenheyt, ende autoriteyt, ende by groote ende rijpe deliberatie van Raede, Ordonneeren ende statueren voor edict, dat van nu voortaen, geen persoonen in onsen voorschreven Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, van wat state ofte conditie die syn, het sy Mannen ofte Vrouwen, persoonen die hen selven, oft haer Kinderen, oft andere, in eenige Cloosters, oft Godshuysen, stellen oft sullen willen stellen, den selven Cloosters, ofte Godshuysen, geen Erffelicke goeden oft Erfrenten en sullen mogen geven, op de verbeurte van dien, maer alleenelick sullen sy mogen Erfven grootelicken ende redelicken sommen van Penningen, oft een redelicke Lijfrente, als nootelijck wesen sal, tot alimentatie van de persoonen, die in den voorschreven Cloosters, oft Godshuysen, hen selven wilden begeven, oft in den selven gestelt sullen wesen. Ende insgelijcx dat geen geoorde Luyden, van wat Oorde die syn, oft wesen mogen, binnen onsen voorschreven Landen van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt, geen Erffelicke goeden, oft Erffelicke Renten en sullen mogen coopen, noch vercrijgen, ende voorts dat geen Erffelicke goeden, oft Erffelicke Renten, by giften, Testamenten, successie van Vader, Moeder, Vrienden oft Magen, noch anders, in wat manieren dattet sy en sullen mogen comen op Conventen ofte geoorde persoonen, 't sy op cautie van die selve te restitueeren, noch by andere middele, ende insgelijcx geen mobele oft roerende goeden, by successie en sullen mogen comen, opten voorschreven Conventen oft geoorde persoonen, op cautie noch by anderen middelen, als vooren, op de verbeurte van den selven goeden. Soo Erffelick, soo mobel, onberoerlicke, ende beroerlicke, niet tegenstaende de pretentie, usantie, van den voorschreven geoorden binnen onsen voorschreven Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, die Octroye ende Ordonnantie, die sy van onsen voorschreven Ouders, oft van ons, by inportuniteyt, in advertentie oft andersins hoe dattet sy verworven mogen hebben. Die welcke alle, indien daer eenige zijn, wy tot conservatie van onsen voorschreven Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt ende onsen ondersaeten ende innegesetén, ende onsen Hoocheyt, Heerlickheyt, ende dienste, weder geroepen ende gerevoceert hebben, wederroepen ende revoceren by desen, ende den selven te niete doen ende aboleren. Ontbieden daeromme onsen lieven ende getrouwen die Hooft President, ende die Luyden van onsen Secreten ende grooten Raede, die Stadt-Houder, die eerste ende anderen Luyden van onsen Raede, ende van onsen Rekeninge in Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt, den Rendtmeester van by Wester, ende Ooster Schelt in Zeelandt, allen onsen Baeliuwen, Schouten, ende anderen

ven onfen Officieren, dien dit aengaen mochte, dat fy onfen voorfchreven approbatie, ende confirmatie, ende onfen ftatuyten ende Ordonnantien, op dat niemant van den felven ignorantien pretenderen en mach, doen condigen ende publiceren, elcken in den Limiten van fyne Jurifdictie, waer men gewoonlick is publicatie te doene, ende fcherpelick ende onverbreeckelick doen, fonder eenige contraventien procederen tegens den overtreders van dien, by Religiofe executie, van de penen daer toe geftelt. Sonder fimulatie, gratie oft verdrach: want het ons alfoo geliefr. Ende want men defen in veelen Duytfchen plecken behoeven mochten, willen wy dat aent vidimus, van dien onfen Zegel autentijck, oft vander Copie gecollacioneert, ende geteeckent by een van onfen Secretarijfen, Ordonnaris, oft by den Griffiers van onfen voorfchreven Raede van Hollandt, geloove fy gegeven, als aen defen Origenael Brieve.

Des Oorconden hebben wy onfen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onfe Stede van Bruffel, den 16 dach van Octobris. In 't Jaer ons Heeren 1531.

Dit ftelde de Gods-huyfen in een ftaat van onmogelykheyt, om den armen te konnen onderhouden.

Dit Edict bragt foo veel te weeg, dat de Beraders der boven genoemde vier *Godts-huyfen*, de arme en miferable menfchen en ouderloofe Kinderen qualyk onderftant konden doen, om dat als doen ter tijd hare meefte inkomften uyt de Legaten en Teftamenten, die hun gemaekt wierden, beftonden; 't gebeurde dan dat foo wanneer yemand yets aen de voorfz. arme *Godts-huyfen* quam te Legateren, de Erfgenamen veeltijds fulks niet wilden dulden, maer bedifputeerdent en trocken 't in rechten, waeromme de meergemelde Beforgers der voorfz. *Gods-huyfen*, met kenniffe van de Burgermeefteren en Raden defer Stede, by Requefte haer voor de voeten van fijn Keyferl: Maj: ter neder wierpen, en aen defelve vertoonden, eerft hare onmogelijkheyd, om de arme en miferabele menfchen, ingevalle het verbod van geen mobile of inmobile goederen te mogen erven, in ftaat bleef, te konnen onderhouden, en wefen vorder aen wat onderfcheyt dat'er tuffchen defe arme *Godts-huyfen* en de Kloofterluyden was, welke Remonftrantie 't gemoet van den Keyfer foodanig heeft beweegt, hy dit volgende Privilegium, (daer van het principael met des Keyfers Zegel noch huyden defen dag by de Regenten van 't Oude-zijds Huysfitten-armen, als 't oudfte *Godts-huys* zijnde, bewaert word) de Armen te vergunnen.

Verfoeken by Keyfer Carel de VI daer van ontflaging van gemelde Edict.

't Welk haer gegunt wort.

Edict van Keyfer Carel, waer by de Gods-huyfen toe geftaen wort Mobile en Inmobile goederen te mogen erven.

KAREL by der gratie Godts Roomfch Keyfer, altyt vermeerder des Rijx, &c. Grave van Holland, &c. Allen den genen die defen brief fullen fien of horen lefen, faluyt. Alfo van wegen die Huysfitten-Meefteren, Gafthuys-Meefteren, Leproos-Meefteren ende der armer Wees-kinderen-Meefteren der Stede van Amftelredamme ons is verthoont geweeft, hoe fy, ende elck van hen-luyden jaerlyx boven harluyder inkomfte ende profyten tot onderhoudeniffe van den armen miferabelen perfoonen, aldaer wel ten achteren komen die fomme van duyfent Carolus guldens: waeromme nu tot onderhoudeniffe van den felven miferabelen perfoonen, by diverfche goede luyden om Godts willen in waerachtige aelmiffen gemaekt worden diverfche Legaten van mobilen ende immobilen goeden. Maer als die Legatariffen (dragende alfo tot den armen luyden goede gunfte) overleden fijn, foo wert by die erfgenamen van den felven Legatariffen geobjiceert die publicatie van onfen wegen gedaen, uyt krachte van fekere onfe brieven van Placate, daer by die felfde Toonders verklaart fijn geweeft incapabel van eenige immobilen ofte erffelyke goeden te befitten: waer deur fy Toonders duchten diverfche Proceffen te moeten fuftineren. Ende om dat henluyden niet mogelijcken en is den voorfz. miferabelen perfoonen te onderhouden fonder hulp ende byftant van die goede luyden, ende dat haerluyder ftaet niet en is groote Landen te befitten, maer dagelyx ter merkt te gaen met die inkomende penningen. So bidden fy ons, dat ons believe haer te octroyeeren ende confenteren te mogen ontfangen alderhande legaten ende befpreken tot onderhoudeniffe van den armen voorfchreven, ende hier op te doen expedieren onfen openen brieven daer toe dienende. So ift, dat wy, die faeke voorfz. over gemerkt, ende hier op gehad advys van onfen lieven ende getrouwen, d'eerften ende d'anderen luyden van onfen Raeden ende Rekeninge in Holland, den voorfz. Huys-fitten-Meefteren, Gafthuys-Meefteren, Leproos-Meefteren ende der arme Wees-kinderen-Meefteren der felver onfer Stede van Amftelredamme (genegen wefende tot haerluyder bede) hebben geoctroyeert, geconfenteert ende gewillekeurt, octroyeeren, confenteren ende willekeuren, haer luyden gevende oorlof ende confent uyt fonderlinge gratie met defen Brieve, dat fy van nu voortaen fullen mogen apprehenderen ende ontfangen alderhande Legaten ende befpreken, die henluyden by eenige goede luyden by Teftament, Codicillen ofte anderfins in Aelmiffe befproken ofte gemaekt worden; ende den goeden daer af komende te verkopen, te weten, die mobilen goeden den genen, die het dient, ende als henluyden goet dunken ende believen fal, ende den immobilen goeden niemant dan waerlyke perfoonen, binnen een jaare dat fy dien ontfangen fullen hebben: ende met de penningen daer van komende te onderhouden den armen ende miferabilen perfoonen in den felven onfen Stede van Amfterdamme, ofte dat fy tot profijt van den felven armen luyden metten felven penningen fullen mogen kopen renten den pennink feftien, omme hen luyden daer mede te fuftineren ende te alimenteren, niet tegenftaende onfe geboden ter contrarie gedaen: Behoudelijk dat fy fupplianten fullen doen regiftreren defe onfe tegenwoordige Brieve in onfen Camere van Rekeninge van Holland, binnen drie maenden na datum van defen.

Ont-

Ontbieden daeromme ende bevelen onsen lieven ende getrouwen President, den luyden van onsen secreten ende grooten Raede in Hollant, Schout, Burgemeesteren ende Schepenen van Amstelredamme voorsz. ende allen anderen onsen Rechten, Officieren, Justicieren ende Ondersaten, ofte haerluyder Stedehouderen, ende elk van hen bysonder, so hen sal toe behooren, dat sy den voorsz supplianten van dese onse gratie ende oorloff, consent ende octroy in manieren voorsz. doen, laten ende gedogen rustelijck, volkomelijck ende vredelijck genieten ende gebruyken, sonder haerluyden ofte yemant van hen te doen ofte laten geschien eenigh hinder, letsel ofte moeyenisse ter contrarie, wantet ons alsso belieft. Des t'oirconde so hebben wy onsen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onse Stede van Brussel, op den festen Decembris Anno vyftien hondert ses en dertigh. Op die ploye stont geschreven, By den Keyser ende sijnen Raede.

Keyser Karel heeft noch een andere groote Ordonnantie, op 't stuk der onderhout van de Armen, door de Nederlanden, op den 7 October 1531. uytgegeven, die te sien is in 't groot Placcaetboek van *Cau*, eerste Deel, eerste Boek, Tit: 19 Fol: 470.

Welke de ouste Godshuysen sijn.

Dese *Godts-huysen* dan van alle oude tijden in dese Stad van *Aemstelredamme* gevonden wordende, als boven gesegt is, zijn eerstelijk de *Huyssitten*, als het oudste van dese *Godts-huysen*, hebbende haer begin eerst in de oude St. Nicolaes Parochie Kerk, en daer na die van de Capelle van onse Lieve Vrouwe Parochie, die naderhand met de stichtinge van St. Catharine of Nieuwe Kerk, haer aenvang genomen, vermits de besorginge by de Kerkmeesteren, die genaemt wierden *a*, niet alleen Godes Huysbewaerders, maer ook Bewaerders van de voorsz. Parochien, uyt welke, als de Armen veel wierden, en het werk Kerkmeesteren te swaer, zijn de Bewaerders van de Huyssitten-luyden aengestelt, gelijk ook dese Huyssitten by alle oude tijden, in alle publique Actens en instrumenten bevonden worden de voorrang gehad te hebben, als wel voornamentlijk by het opgemelde Privilegium van Keyser Karel, gelijk ook uyt verscheyden Resolutien by Burgermeesteren dese *Godts-huysen* rakende gegeven, mede in de vrywillige Giften van *Ygen Willems Dochter* in 't oprechten van het *Weduwen Hof*, en nog ten huydigen dage uyt het Extract der dagelijkse Notelen van de Heeren Burgermeesteren, op den 19 Mey 1681. genomen, te sien is, welke Resolutie hier luyt.

De Kerkmeesters van de oude en Nieuwe zyde sijn de eerste besorgers der armen geweest

Waerom ook de Huyssitten in outheyt d'eerste zyn.

Burgermeesteren in serieuse consideratie nemende, van wat hooge importantie het is, voor 't beste van dese Stadt, dat de orders alreede geraemt ontrent de directie van de saken der Armen, Publique Aelmoesen genietende, by Resolutie van den 14 April laestleden, met den eersten, en soo exactelijk, als doenlijk is, werden ge-executeert, en dat alle verdere goede ordres werden geraemt, om 't oogmerk in de voorige Resolutie uytgedrukt, tot weeringe van vreemde Armen, en om geen luye handen te voeden, soo veel doenelyk is te consequeren, versoeken en Authoriseren de Regenten van de Huyssitten aen de Oude Zyde, als d'oudste Collegie onder d'Opsigters van de Armen, *met de Regenten van de Nieuwe Zyde, en van de Aelmoessenier daer over te confereeren, &c.*

Daer na volgen dese *Godts-huysen*, als de *Gast-huysen*, het *Sieken* ofte de *Leprosen*, en ten laesten de *Wees-huysen*. Van welke *Godts-huysen*, in 't vervolg van dit vierde Boek, en hare instellinge, regeeringe, en wat daer vorder aen dependeert, nevens de andere *Godts-huysen*, die in jonger tijden gesticht en opgerecht zijn, sal gehandelt worden.

Dese voorsz. vier *Godts-huysen*, hebben wel yder hare bysondere bedieningen, maer ook in voorige tijden eenige gemeenschap, voornamentlijk in de onderhout en bestedinge van oude miserable luyden, en wel principael in het opvoeden van de Kinderen, die te vondelinge geleyt wierden, gehad, uytgenomen die, die in de Kerken geleyt wierden, gelijk uyt de Keure van de Heeren van den Gerechte, die wy hier laten volgen, te sien is.

Verbod tot nederleggen van Vondelingen in de Kerken.

Alsoo dagelijks by eenige Vrouwen heymelijk Kinderen voor vondelinge in de Kerke geleyt worden, sonder te willen bekennen wie dat die Kinderen toe behooren: SOO IST *dat daerom die Heeren en de Gerechte, mits desen willenkeuren, soo wie voortaan eenige Kinderen in de Kercken ofte anderslins voor vondelinge leggen, dat men die voor heur correctie in beteringe van heur misdaat, tot heurlieder beschaemtheyt op de Kaeksetten sal, ende daer toe een jaar uyt der Stede gebannen te wesen, ende niet in te komen, op heur rechter oor; ende den geenen die den Huyssitten-Meesteren aenbrengt, wie dat eenig Kint voor vondeling geleyt hadden, die sullen hebben ende ontfangen van de Huyssitten-Meesters, &c. aldus gekundigt mit die Stede Klokken, den 15 dag in December 1491.*

Werden by de vier Godshuysen onderhouden.

D'andere Vondelingen sijn dan in de voorige tyden door de *Huyssitten*, de *Gast-Huysen*, en *Wees-Huysen* besteet, en on-

a Siet na vooren in de beschryving van de Oude Kerk, en in 't vervolg van de Huyssitten.

derhouden, 't welk uyt de Resolutie by de Heeren *Burgermeesteren*, in de jaare 1581, kort na de Reformatie en veranderinge in de Regeeringe genomen, te sien is.

Vondelingen by vier Gods-huysen van ouds onderhouden.

OP het different geresen tusschen de Regenten van den Huys-armen aen de oude en Nieuwe-zyde ter eenre, ende den Regenten van beyde de Gast-Huysen ter anderen zyde, op het onderhouden ende lasten van Cleedinge van seekere Vondelinge ten tyden van de voorige Regeerders genomen. Burgermeesteren gesien hebbende de notitie in de boeken van de Regenten van den Huys-armen dies aengaende gehouden, ende daer benevens uyt seekere getuygen, verstaen hebbende, dat beyde de Gast-huysen, ook zedert die alteratie van de Regeeringe alhier tot derselver Kinderen kledinge alhier hebben betaelt. Verstaen ende ordonneeren dat die voorschreven Regenten van beyde de Gast-huysen, tot derselver Kinderen kledinge, 't geene nu alrede is verschooten, by gelyke deelen met die Regenten van beyde Huys-armen sullen betalen. Ende soo veele belangt die twee miserable Kinderen, dese voorleden Somer by die Vrouwe van Jan Cornelissen Hooft, ende Gerrit Coster, deur bevel van Burgermeesteren, dat die selve by die voorschreven Gods-huysen (doch de Gast-huysen nu als voir een Huys gerekent) mitsgaders by de Regenten van het Weeshuys, tot gelyke laste, in kost en kleedinge: Ende sulx men die selve Kinderen tot die minste kosten sal konnen besteden, onderhouden sullen werden, beginnende primo February eerst komende, sonder nochtans dat sulx in andere ofte diergelijke saecken in consequentie sal werden getrocken, als buyten die speciale Ordonnantie van ygelyke Godts-huysen respective zijnde, dan nu in noot by Burgermeesteren voor dese reyse gedaen, &c.

Nu by de Aelmoesseniers.

De onderhoudinge der Vondelingen voorsz. zijn door dese vier *Godts-huysen* gecontinueert tot den Iare 1613, als wanneer 't *Ælmoeseniers-huys*, tot verlichtinge van de bovengenoemde *Godts-huysen*, is opgerecht.

Dese *Godts-huysen*, daer van hier in 't generael, en daer na particulierlijk sal gehandelt worden, zijn alle meest gesticht door de miltheyt van Godvrugtige luyden; en om niet alles wat van dese miltheyt te seggen is, 't welk het werk te wijtluchtig soude maken, te melden, sal maer alleen melden van die miltheyt, door suynigheyt vergadert, hier laten in vloeyen, welke is, die van *Margarita Claes Korse Dochter*, Huysvrouw van *Willem Barentse*; dese *Margarita* is overleden 1601, maekte haer goederen aen de oudste *Godts-huysen*, namentlijk, aen beyde de *Huyssitten-armen*, de beyde *Gast-huysen* en het *Wees-huys*, yder voor een vijfde part; het Capitael bestont in hondert veertig duysent, vijf hondert en vijf-en-negentig guldens, bestaende meest in Rente-brieven en Huysen, daer van de deelinge was:

Gift van Margariet Klaes Korse Dochter.

De *Huyssitten* aen de Oude Zyde	28119
De *Huyssitten* aen de Nieuwe Zyde	28119
De *Gast-huysen*	56238
't *Wees-huys*	28119
	140595

Over dese verdeelinge met haer Man *Willem Barentse*, was *Jan Poppen*, wegens de Oude Zijde; *Jan Jansz. Karel* voor de Nieuwe Zijde; *Pieter Lourentse Spiegel* en *Geurt Dirkse* wegens de *Gast-huysen*, en *Simon Schaep* wegens '*t Wees-huys*, als by de scheydinge, dien aengaende gemaekt, is te sien.

Die nieuwsgierig is van de zuynigheyt van dese *Willem Barentse* en *Margarita Claes Korse Dochter* te weten, leese *Pontanus*, *Historise Beschrijvinge van Amsterdam*, in 't tweede Boek, fol: 115.

De Godshuysen besitt n Renten en Vaste Goederen.

De *Huyssitten* en *Gast-huysen*, door miltheyt der goede Luyden, aen Renten, *Out-eygens* en andere Vaste Goederen gekomen zijnde, waer uyt de arme en miserabele persoonen moesten onderhouden worden, veeltijds quade betalinge ontmoetende, stelde het de besorgers in verlegentheyt, zijn derhalven aen 't Gerecht klachtig gevallen, die deselve op den 20 September 1533, met de navolgende Keure te hulp quamen.

Mogen wegens Renten en Huyshuur alle 14 dagen Loosen Eygenpanden.

ALsoo mijne Heeren van den Gerechte verstaen vander quade betalinge, die de Huyssitten-meesteren en de Gasthuys-meesteren deser Stede geschiet van hare Renten, die sy jaerlijks van de Armen wegen spreekende hebben, ende de Armen nootelijken onderhouden moeten werden; begeerende daer inne te voorsien, tot hulp van de voorsz. Armen, Soo is't, dat deselve mijne Heeren geordonneert ende gestatueert hebben, ordonneeren ende statueeren mits desen, dat de voorsz. Huyssitten-meesteren, ende Gasthuys-meesteren, alle 14 dagen, als van Custinge ofte Huys-huyr sullen mogen loospanden ende eygenpanden.

Gelijk recht hebben de andere *Godtshuysen* die van jonger stichtinge zijn.

Sijn vry van alle gemeene Lands en Stads middelen.

Dese en de andere *Godts-huysen*, zijn ten allen tijden exempt van de Stad, en gemeene Lands-middelen, (uytgenomen de Verpondinge van de Landen en Huysen,) soo ordinaire als extraordinaire, geweest, gelijk noch laest by haer Edele Groot Mog: de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, op den 17 Decem-

cember 1682. nader is bekrachtigt, als by de volgende Resolutie, en alle voorgaende Placcaten van de Verpachtinge, te sien is.

De Vrydom van de 200ste penning.

BY resumptie gedelibereert zynde, op het advys van de Heeren haar Ed: Gr: Mo: Gecommitteerden, hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der zelver Resolutie Commissoriaal van den 8 Augusty laast leden, geexamineert, wat, en hoedanige vrydommen ende exemptien haer Ed: Gr: Mo: hebben verstaan dat aan de Gods-Huysen, zoo in de Ordinaris als extraordinaris middelen soude konnen ende behooren te worden geconcedeert en toegestaan, ten eynde alle d'Ingesetene van dese Provincie dien aangaande op een eenparigen voet zoude mogen werden getracteert; hebben de Heeren van de Ridderschap ende Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de Respective Steden, in de name ende van wegen Burgermeesteren ende Vroedtschappen van deselve Steden, verstaan ende verklaart, verstaan ende verklaren mits desen, dat alle zoodanige huysen die uyt kragte van de generale ordonnantien, of die van ouds en 't zedert hare erectie voor Godshuysen zyn erkent, of vryheyd en exemptie van des gemeene Lands middelen hadden genooten, ende daar van in possessie zyn, zullen weesen geeximeert van alle extraordinaris middelen, soo van twee honderste Penningh als andere diergelijcke, daar van haar Ed: Gr: Mog: hebben gewilt, of noch sullen willen de Gods-huysen te eximeren, zoo wel ten opsichte van 't gunt noch betaalt mogt werden, als ten opsichten van 't gunt albereyds betaalt zoude mogen wesen, ende dat het voorsz: betaalde aen deselve Gods-huysen sal moeten werden gerestitueert; Ende voorts goet gevonden ende geresolveert, dat door de Heeren van Dordrecht en andere Ed: Gr. Mog: Gecommitteerde tot de voorsz: saake, met ende nevens de Heeren Gecommitteerden Raaden in beyde de Quartieren, nader sal worden geexamineert ende overwogen, mitsgaders de vergaderinge van advyse gedient, of andere Gods-huysen buyten die geene die hier vooren zyn ge-expresseert, ende hoe verre de zelve Gods-huysen van de voorsz. extraordinaris of ordinaris middelen zouden konnen werden ge-excuseert. Onderstond Accordt. met de voorsz. Resolutien, en was geteekent,

SIMON VAN BEAUMONT.

En vermits de voorsz. *Godts-huysen*, als ook de *Diaconie* van de *Gereformeerde Kerk* in dese Stad erven, 't geene dat die komen te overlyden, en by haer gealimenteert zijn, na laten,

Syn Erfgenamen van die geene die by haer gealimenteert worden.

MYne Heeren van den Gerechte vernieuwende d'oude Usantie ende Ordonnantie daer af wesende, ordonneren als noch de selve mijne Heeren, dat de gene, die van de Huysfitten meesters leven ende Aelmoessen ontfangen, ende stervende eenige goeden achterlaten, de selve goeden besterven ende devolveren sullen tot behoef van den Armen, ende de Huysfitten-meesters deselve goeden sullen tot hen nemen. Wel verstaende, indien alsulcke aflijvigen Vader, Moeder ofte eenige Kinderen achterlaten, in dien gevalle sullen mijne Heeren van den Gerechte daer inne doen alsulcx, dat de selve Erfgenamen geen redenen sullen hebben hen daer af te beklagen. Gedaen den 4 January 1530.

MYne Heeren van den Geregte der Stad Amsterdam, hebben met communicatie en goedvinden van de Heeren ses-en-dartig Raden, aan het arme Wees-Huys, en oude Besjens-Huys van de Diaconen der Gereformeerde Kerk hier ter Stede, tot beter subsistentie van deselve Godts-Huysen, geaccordeert en vergunt, gelijk haer Ed: Agtb: octroyeren en vergunnen by desen.

I. Dat de middeltjens, die de Gereformeerde Ouders komen naer te laten, wiens Kinderen de voorschreven Diaconen in hun arme Wees-Huys ontfangen en aennemen, sullen komen en blijven tot subsidie van de alimentatie der arme Wesen, te weten; voor soo veel de erf-portie van de Wesen in 't voorschreven Huys zijnde, is bedragende.

II. Dat het voorschreven arme Wees-Huys, tot subsidie als voren, sal trekken en genieten de vrugten, togten en bladeren van al-sulke erffenissen en Legaten als de selve Wesen souden mogen opkomen, gedurende sy by de gemelde Diaconen werden gealimenteert, mits nogtans dat het Capitael aen haer sal werden uytgekeert, als wanneer sy uyt het voorschreven Huys komen te vertrekken.

III. Dat het voorschreven arme Wees-Huys mede tot Erfgenamen sal werden verklaert van al sulke Persoonen die in 't selve Wees-Huys sijn gealimenteert, soo wanneer de selve t'eeniger tijde komen te overlijden, sonder Kind of Kinderen naer te laten, ten ware dat sy met de Diaconen daer over alvorens waren geaccordeert en het voorschreven regt van successie afgekoft hadden.

IV. En eindelijk in 't regarde van de voorschreven oude arme Besjens of Vrouwtjens, die by de Diaconen werden gealimenteert, dat hare nalatenschap sal erven en versterven aen 't bovengemelde Huys, of wel aen de Kasse van de voornoemde Diaconen, gelijk als wegens het oude Mannen en Vrouwen-Huys, mitsgaders de Huys-sitten Armen by Willekeure is gestatueert.

Mogen de Boedels aenvaerde, en soo daer meer schulden als goederen zyn, volstaen met dat in de Sterfhuysen gevonden worden.

Dewijle het veeltijds gebeurt datter by de overledenen meer schulden als effecten nagelaten word, soo hebben hoogst gemelde Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, op den 7 Maert 1680. dese Resolutie genomen; dat alle de *Godts-huysen* de verstorvenen haer nalatenschap mogen aenvaerden, sonder verder

der in schulden gehouden te zijn, als by de volgende Resolutie te sien is.

BY resumptie gedelibereert zynde op de Missive van den Præsident ende Raden van den Hove, geschreven alhier in den Hage den twee-en-twintighsten January laetstleden; houdende, dat het gemelte Hoff ge-examineert hadde de Requeste by ofte van wegen de Diaconen van de Gereformeerde Nederlantsche Kerke der Stad Amsterdam, aen haer Ed: Groot Mog: gepresenteert, versoekende om Octroy en consent te hebben, waer by sy Supplianten ten proffijte van de Gereformeerde Armen de Erffenissen, die haer by Testament, Codicil, ofte andere Dispositien werden gemaeckt, ofte ook by versterff aen haer komen te devolveren, mogen adieren en aenvaerden, sonder aen eenige Schulden, Lasten, ofte Borgh-tochten verder gehouden ofte verplicht te wesen, als de suyvere Effecten ende Goederen des Boedels mede-brengen, ende konnen uytreycken, breeder onder de Notulen van den negenden February daer aen volgende gementioneert: Hebben de Heeren van de Ridderschap ende Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de respective Steden, in den name ende van wegen Burgermeesteren en Vroedtschappen van de selve Steden geconsenteert ende bewillight, gelijck haer Edele Groot Mog: consenteren ende bewilligen midts desen, dat de Regenten van de respective Wees-huysen, de Diaconen van de Gereformeerde Kercken, ende de Aelmoessseniers van de gemeene Armen ende Huyssitten, soo wel binnen de Steden als ten platten Lande, ten proffijte van de voorsz. Wees-huysen ende Armen, de Erffenissen die haer by Testament, Codicil, ofte andere Dispositien werden gemaeckt, ofte die oock by versterff aen haer komen te devolveren, sullen mogen adieren ende aenvaerden, sonder aen eenige Schulden, Lasten, ofte Borgh-tochten verder gehouden of verplicht te wesen, als de suyvere Effecten ende Goederen des Boedels mede-brengen ende konnen uytreycken, midts dat de voorsz. Regenten, Diaconen, en Aelmoesseniers respective, ten overstaen van Schepenen, sullen moeten maecken een Staet ende Inventaris van de Effecten, die op de voorsz. Wees-huysen of Armen door de voorsz. successie komen te devolveren; ende dat daer van by aenschryvinge kennisse sal werden gegeven aen de Præsidenten en Raden van den Hoogen Rade en Hove, om haer daer nae te reguleren: Ende dat swyders door de Heeren van de Ridderschap, ende andere haer Edele Groot Mog: Gecommitteerden tot de saecken van de Justitie, met ende nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den gemelten Hove, naeder sal werden overleyt ende overwogen, mitsgaders de Vergaderinge van advise gedient, of de voorsz. concessie niet soude konnen en behooren te werden geextendeert ook tot eenige andere ende hoedanige Godtshuysen.

De *Godts-huysen* dan zijn dese: De *Huyssitten* aen de Oude en Nieuwe Zyde; *'t Gast-huys*, de *Leproose*, *'t Wees-huys*, *St. Joris*, *'t Oude Mannen* en *Vrouwen-huys*, het *Dol-huys*, *Weduwen Hof*, *'t Aelmoeseniers Wees-huys*, *Diaconie Wees-huys*, het *Waale Wees-huys*, en het *Armen Zey-Winthuys*.

Alle dese oude en nieuwe *Godts-huysen*, uytgenomen die van *St. Joris*, moeten alle jaren van haer ontfang en uytgiften aen de Heeren Burgermeesteren Rekeninge doen, als by de nevensgaende Resolutie blijkt.

BUrgermeesters ende Regeerders der Stadt Amsterdam, geconsidereert dat zy Opper-Regenten sijn van de Gods-huysen binnen deser Stede, uyt welke hoofde aen haer Ed: Gr: Achtb: ook jaerlyx rekening van den ontfang en uytgift der respective Gods-huysen werden gedaen; hebben geoordeelt dat veel meer occasie tot de Redres en menage wert gegeven, door een Rekening die ten opsichte van den ontfang als uytgifte soodanig werd geformeert, dat saecken van verscheyden natuer niet onder een gemengt, maer daer van aparte Rekeninge gehouden, ende distinctelijk in de gemelde Reeckeninge gebracht werden; Ende gemerkt 't oude gebruyk hier ontrent soo distinct in alles niet en is als wel de tegenwoordige constitutie van tijden en saken vereyscht, en dat het ook wel ordentlijcker en netter sal sijn, dat de Reeckeningen van alle de respective Gods-huysen werden gebracht, en gehouden op een eenparige voet; Soo hebben haer Ed: Gr: Achtb: goet gevonden ende verstaen, dat de gemelde respective Regenten sal werden ter hant gestelt de volgende Formulieren, om daer na haer Reekeningen in toekomende geformeert hebbende, deselve in die forme in des beginne van de maent February aen haer Ed: Gr: Achtb: te overhandigen. Voorts dat haer E. sullen gelieven sorge te dragen dat alle schulden by haer te betalen, mogen werden voldaen voor den 13 February, ende alle schulden by haer te ontfangen, soo veel mogelijk oock voor dien selven dag mogen werden ingevordert ende betaalt; Actum in Amsterdam den 20 *November* 1682. present de Heeren, alle de Burgermeesteren, dempto den Heer van *Marseveen*.

De Kerken en *Gods-huysen* schynen van het begin af haer verschyden Renten, die genoemt worden *Out-eygen*, 't zy door koop of erfenisse van goede luyden op huysen en erven bekomen te hebben; welke gelde meest bestaen in d'oude Munten dese en aengelegene Landen; en dewijle de voorsz. Munten door de tijd, in prijs, gelyk de volgende tafel uytwyst, heeft het ons gedacht deselve, soo als die sedert 1489. ten tijde van Keyser Maximiliaen, Grave van Holland &c. in prijse sijn gestelt en gevaludeert geweest, tot de Jare 1667, hier by te stellen.

Valuatie

Valuatie en Coerſe van Goude Specien of Gelden, ſedert de tyde van Keyſer Maximiliaen, de eerſte van die Naem, Grave van Holland &c. tot de Jaeren 1646. hoe deſelve ſedert ſijn verandert.

	1489 1491	1520.	1526.	1531.	1552.	1577.	1586.	159 8	1607.	1613.	1622. 1626.	1634	1644.	1646.
1 De oude Richard, Eduard ofte Eliſabet Nobel. 32. à 32 en ¼ in 't Marck.	2-16	4-5-8	4-17	4-10	4-16	7---	7-4	- -	8-9	8-16	9 -	10 --	11 --	10-10
2 De Hendrik Nobel, tot 35 à 36 ſtucks in 't Marck.	2-10	3-15-	3 - 8	4---	4-4	6-10	6-8	- -	7-8	{7-11- / 7-16-5}	8 -	9 - -	- -	- -
3 De Vlaemſe Nobel, 36 in 't Marck.	2- 8	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	8 -	- -	- -	- -
4 De Angelot tot 48 à 48 ¼ in 't Marck.	1-17	2-17	3--5	3 - -	3-3	4-5	5 ---	5-8	5-12	5 - 17	6 - 4	6 - 6	7 -	7 --
5 De Goude Leeuw. 58 à 58¼ in 't Marck.	1-10	2 4-	2-10	- -	2-8	2-8	- -	4 5	4-16	4 - 12	- -	- -	- -	- -
6 De France Sonne Croon van Carolus, 71 à 72 in 't Marck.	1- 4	1-16	2 ---	1-18	2 ---	2-14	3 ---	3-5	3-10	{3 - 14 / 3-16-5}	3-16	3-18	- -	- -
7 De oude Francke Schilt ofte Croon van Carolus, 36 in 't Marck.	-	1 ---	1-2	- -	1-1	1 - 8	1-13	- -	2 - -	2 - -	- -	- -	3-12	3 - 6
8 De Goude Croon ofte Reyael by Keyſer Karel geſlagen, 46 in 't Marck.	-	3 ---	3-8	3-3	3-6	4-10	5 - -	5-8	5-15	6 - 2	- -	- -	- -	- -
9 De Goude Andries Guldens 74 in 't Marck.	{1---- / 1-1}	1--9	1-13	- -	1-12	2-4	2-9	- -	2-16	2 - 19	2-19	- -	- -	- -
10 De Jan Beyers Guldens 73 in 't Marck.	---14	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
11 De Frederik Beyers Guldens 58 in 't Marck.	1-10	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
12 De Gond-Gulden ofte Rijn-Gulden, 74 à 75 in 't Marck.	18-½	1--8	1-8-	- -	1-11	2--	2-8	2-14	2-15	2 - 15	2-18	2-18	- -	- -
13 De Duytſche ofte over-Rijnſe Guldens van 74 in 't Marck.	1 -	1--8	1-11	2 ---	2 ---	2-4	2-8	2-14	2-15	2 - 18	2-18	3 - 3	- -	- -
14 De Wilhelmus Schilt 72 in 't Marck.	1-1	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
15 De oude Dortrechtſe Schilt, waerdg 1½ Goud-Gulden van 75 ſtucks in 't Marck.	- -	1-10	2-2-	- -	2-11 8	2-2-	2-9	1 - -	2-10	2 - 10	- -	- -	5-8-	4-14
16 De Ongariſche Ducaet van 69 à 70 in 't Marck.	{1-5 / 1-6}	1-19	2-1-	1-19	2-1	3-1-8	3-4	3-12	3-16	4 - -	4 - 2	4-10	5-5-	4-15
17 De Italiaenſe Ducaet	-	1-18	2-3-	1-18	2-2	- -	2-2	- -	- -	3 - 17	- -	- -	- -	- -
18 De Bourgondiſche Guldens.	1-6	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
19 De Bourgondiſche Reyders.	1-6	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
20 De Saluten.	1-5	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
21 De Britroenſe en Savoyſe Kroonen.	1-3	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
22 De Piſtoletten.	--11	- -	- -	- -	1-19	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	4-15	4 - 4
23 De Cruſade van Portugael.	-	- -	- -	- -	2 ---	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
24 De Oude en Nieuwe Engelſche Souverain.	-	- -	- -	- -	3- -	- -	- -	- -	- -	10-12	- -	- -	13 -	12-12
25 De Goude Souveraine ofte Ducaton.	-	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	14--	15 -	16-5	14--
26 De Albertyn de halve.	-	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	7 -	6 --6
27 De Ommekijker.	-	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	13 -	11-10
28 De Brabantſe Kroonen.	-	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	3-18	- -	- -	- -

Ter oorsaek dat de *Huysſitten* aen de Oude Zijde queſtie voor Schepenen hadde van een *Oud-eygen*, ſtaende op ſeker Huys en Erve, by Executie verkocht, ſoo hebben Schepenen op den 25 October 1667. verſtaen, dat Sieuwert Janſz., Aſſajeur in de Wiſſel-banck, door haer ordre om van verſcheyde oude Munten den rechten prys te weten, hy deſelve, na der ſelver waerde ſoude ſtellen, gelyk by hem als doen is gedaen, en uyt het volgende te zien is.

Calculatie, gemaeckt op deſe onderſtaende Oude Goude Penningen, hoe veel deſelve, in weeſen zynde, (ſoo wanneer de dubbelde Ducaet tot 10 gulden, en den enckele tot 5. gulden 't ſtuck werd uytgegeven) na haer intriſicque deugt geproportioneert, juſto ſoude waerdig zyn: Namelijk,

Valuatie van de oude goude Munten.

	guld.	ſtuyv.	myt.
DE Oude Gouden Richardus, Eduardus ofte Eliſabets, Engelſche Roſenobels, van 32 ſtucken in 't marck, na advenant waert	11	-	14.
De Oude Goude Vranckryckſe Schilden, of Kroonen van Carolus van 36 ſtucken in 't marck, tot	5	11	5.
Item een andere Goude oude Kroone van Vranckryck, oude Carolus gemunt van 72 ſtucken in 't mark tot	4	17	9.
Den Vranckryckſe Kroon van 72 ſtucken in 't mack tot	4	12	20.
De Vlaemſche Nobel van 36 ſtucken in 't marck ten prijſe van	9	7	28.
De Wilhelmus Schilt van 72 ſtucken in 't marck komt tot	3	15	46.
De oudſte Dortſche of Hollantſche Schilden, zijnde van ouds ge-eſtimeert op anderhalve Goud Gulden ſoude waerdig zyn	5	9	19.
Rijnſe Guldens ofte Goud Guldens	3	12	45.
De Overlandſe Rijnſe of Ceurvorſten Goud Guldens doen als, *ut ſupra.*			
De Johan Beyers Guldens van 73 ſtucken in 't marck	3	5	-
De Fredericus Beyers Gulden van 58 ſtucken in 't marck	2	13	-

Van ouds onlosbaar.

Welke *Oud-eygens* in die tijden gehouden ende geacht zijn voor onlosbaar, end' als eeuwige pachten, doch door de groote ongelegentheyt van de huyſen, ende perceelen daar mede voor altoos belaſt te moeten blyven, zijn nu en dan deswegen Placcaten geëmaneert, die in het Groot Placcaat-boek van Mr. *Cau* te vinden zyn, van A°. 1548. van 1571. van 1620. end' andere meer. Ende ſpecialijk nu A°. 1658. den 27 Septemb: by Placcaat van haar Ed: Groot Mog: de Staten van Holland en Weſt-Vrieslandt, die alle losbaar geſtelt ten opſichte van haar Edele Groot Mog: Domeinen ſelfs niet alleen, maar ook ten aenſien van Godshuyſen, Steden, Collegien &c. Te weeten, de Capitalen daar van renten betaalt werden losbaar te zijn tegens den penning vijfentwintig. Item de kleine erffpachten, bedragende tot een pond vlaams, en daar onder, tegens den penning veertigh. Voorts tot twintig guldens en daar onder, tegens den penning achtenveertig. Ende Chynſen, ende Thynſen &c. tegens den penning vijftigh.

Placcaten en Ordonnantien daar over van de Staten.

Willekeure alhier ter Stede.

Ende hadden Mijne Heeren van den Gerechte binnen deſe Stad, by Keure van den 10 Novemb: 1497, daar inne doen zodanig al voorſien, ende geordonneert, dat d'eeuwige Jaarlijxe pacht off renten, ſtaand' op de huyſen ende erven binnen deſer Stede, dat men *Oud-eygen* heet, losbaar zoude weſen, wanneer die verkogt, vervremd end' aan andere getranſporteert waaren, ende dat tegens twintig der ſelver penn: ſulk geld, ende payement als 't beſcheid off de brieven daar van inhouden, *Handveſten I. boek, tit.* 23. *n.* 5. *pag.* 280.

Veele Proceſſen over d'afloſſinge voorgevallen.

Doch over d'afloſſinge zijn zeer veele Proceſſen ten allen tijden gemoveert geweeſt, om dat by veranderinge van de munte de debiteurs evenwel het ſelve gelt al bleven betaalen als van ouds, Te weten de Wilhelmns Schild, en d'andere payementen tot ſoo veel &c. ende dan d'afloſſinge daar na ook begeerden te doen. Sulx daar over is verſtaan by de Hooge Hooven van Juſtitie van Holland ende den Gerechte deſer Stede, tot verſcheide maalen toe, dat de waarde, ſo des Jaars, als by 't afleggen moeſte werden betaalt, naar d'intrinſicque valeur van de ſpecie ende van de penningen by de brieven geconſtitueert ende yder Jaar een byſondere wacht was, ende daaromme geen præſcriptie door het ontfangen van zoo veel Iaaren &c. konde plaets hebben, ende de voorſz. Keure van deſe Stad dit mede klaarlijk dicteert end' ordonneert, als uyt de 2 onderſtaende *Sententien* te ſien is.

HUYS-

De Overluyden van de Wevers tegens Eldert Yne Bakker.

„ Schepenen interineeren de Requeſte civile by d'Impt. van de Hoge Overigheyt geobtineert, en altereren 't vonnis „ van Commiſſariſſen in queſtie doende en condemneeren den Impt. Origineele Geda. 't ſedert dartig jaren herwaerts „ aen de Originele eyſcher te betalen een France Kroon jaerlyks, volgens de Valuatie by de Heeren Staten van Holland „ daer op geſtelt, over zeker *Oud eygen*, houdende op een Huys en Erve, ſtaende ende gelegen in de St. Nicolaes-ſtraet, „ afſlaende ſolutum boven kortinge van twee ſtuyvers en een half op yder gulden. Actum den 18 Maert 1662.

De Huys Armen aen de Oude Zyde, tegen Samuel de Back.

„ Schepenen decreteeren het Arreſt van Waerden en admitteren de Arreſtanten by afſchryvinge van Secretariſſen te „ mogen ontfangen, over twee en een half jaer Renten, ſes en quart Richardus ofte Eduardus goude Nobelen ofte elf „ Caroli guldens voor yder van deſelve Nobele, en over afloſſinge van het Capitael vyftig gelycke Nobelen, en ontseggen de Arreſtanten haren eys. Den 25 October 1667.

40

